ישראל

תעודות

מלחמת סיני
המערכה המדינית

אוקטובר 1956 – מארס 1957

12

Israel

Documents

The Sinai Campaign
The Political Struggle

October 1956 – March 1957

מדינת ישראל
תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל

מדינת ישראל
גנזך המדינה

תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל

כרך שנים־עשר

מלחמת סיני: המערכה המדינית

אוקטובר 1956 — מארס 1957

ערכה, העירה והקדימה מבוא:

ננה שגיא

עורכת כללית: ימימה רוזנטל

ירושלים 2009

הודפס באמצעות המדפיס הממשלתי
הדפסה וכריכה: דפוס פרינטיב, ירושלים
תשס"ט

ISSN 0334-1062
ISBN 978-965-279-028-6

תוכן

הקדמה

הכרך שלפנינו הוא השנים־עשר בסדרת הכרכים של תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל. כרך זה שונה מקודמיו בכך שהוא מוקדש לנושא מרכזי אחד: תיאור המערכה המדינית והדיפלומטית שניהלה ישראל בעת מלחמת סיני ואחריה, עד הפינוי הסופי של כוחות צה"ל מסיני ומרצועת עזה, ותוצאותיה המדיניות והצבאיות של מלחמה זו. הוא מקיף את התקופה מ־27 באוקטובר 1956 עד 31 במארס 1957.

התעודות המופיעות בכרך זה, ברומה לכרכים הקודמים, הן רק מבחר מצומצם מתוך תיעוד רב העוסק ביחסי החוץ והביטחון של ישראל בהקשר למלחמת סיני. בכרך לא הובא תיעוד ביטחוני של מהלכי המלחמה ולא הובאו תעודות העוסקות בענייני פנים, עניינים מפלגתיים וכלכליים של המדינה, אלא במקרים שלעניינים אלו הייתה השלכה על יחסי החוץ והביטחון של המדינה. גם מתוך התיעוד המדיני היה צורך לנקוט אמות מידה קפדניות של בחירה כדי לעמוד במסגרת המצומצמת של הכרך. כך הובא רק תיעוד מועט על יחסי ישראל עם מדינות מזרח אירופה, אמריקה הלטינית ומדינות רבות באירופה. לעומת זאת, היו פרשיות שתועדו כמעט במלואן, כגון המהלכים וההתפתחויות במועצת הביטחון ובעצרת האו"ם בעת המלחמה ואחריה, או יחסי ישראל עם ממשל אייזנהאואר. העורכים מבקשים לציין כי כל תהליך הבחירה והעריכה של התעודות נעשה ללא כל הגבלות בעלות אופי מדיני או אישי על הבחירה, ומתוך גישה חופשית לחלוטין למקורות.

התעודות המופיעות בכרך זה, רובן ככולן שמורות בתיקי משרד החוץ בגנזך המדינה. תעודות יחידות מובאות מתיקי משרד ראש הממשלה בגנזך המדינה, מארכיון צה"ל ומארכיון בן־גוריון בשדה בוקר. לצורך כתיבת ההערות והמבוא הסתייעו העורכים בחומר נוסף המצוי בחטיבות ארכיוניות אחרות בגנזך המדינה ובתעודות מהארכיון הממלכתי הבריטי. לרשות העורכים עמדו גם הסטנוגרמות של ישיבות הממשלה.

סדר התעודות. התעודות מובאות בסדר כרונולוגי. מברקים סודרו על פי התאריך הידוע המוקדם ביותר, ברוב המקרים – תאריך חיבור המברק. במקרים שתאריך זה לא נמצא, הובאו על פי תאריך קבלת המברק. דיווחים על דיונים ושיחות סודרו לפי תאריך חיבור התעודה ולא על פי תאריך קיום הדיון או השיחה.

הטקסט. נוסח התעודות המודפסות הוא הנוסח המקורי, בלשון המקורית, להוציא את השינויים ותיקוני העריכה הבאים:

א. הושמטו המען של השולח ושל הנמען וגם התאריך בצורתו המקורית, ולפעמים גם כותרות או חלקי כותרות של דוחות, תזכירים ופרוטוקולים. פרטים אלו נכללו בחלקם במתכונת אחידה, בכותרת העורך (ראו להלן) או בהערה לתעודה. הושמטו גם רשימות המכותבים שאליהם שוגרו העתקי התעודות, להוציא מקומות מסוימים שלעורכים נראה שיש חשיבות לציין במפורש את תפוצת התעודה, ואז צוין הדבר בהערת שוליים.

ב. בתעודות אחדות הושמטו מילים או קטעים שאין להם זיקה ישירה לענייני מדיניות החוץ או שיש בהם פגיעה בצנעת הפרט. כל ההשמטות הללו סומנו בטקסט והוסברו בהערות.

ג. שמות אישים נכתבו בצורה המקובלת כיום (כגון: אייזנהאואר, האמרשלד).

ד. פליטות קולמוס, טעויות הדפסה זעירות ושגיאות כתיב תוקנו בלי שהדבר צוין; בדרך כלל לא נעשה ניסיון לתקן את שיבושי הלשון והתחביר – במידה שישנם.

ה. קיצורים מקובלים וקיצורים שמשמעם אינו מוטל בספק נכתבו במלואם בלי ציון מיוחד. במקרים שייתכן ספק נכתבו הקיצורים במלואם בסוגריים מרובעים. קיצורים של שמות אנשים ומקומות נכתבו תמיד במלואם בסוגריים מרובעים. קיצורים מקובלים בז'רגון של משרד החוץ (כגון מחמ"ד – מחלקת המדינה, או מועבי"ט – מועצת הביטחון) נכתבו במלואם ללא ציון מיוחד. ראשי תיבות וקיצורים שנהוג להגותם על דרך הקיצור (לדוגמה או"ם, צה"ל) נכתבו תמיד כפי שהיו רשומים בטקסט.

ו. נוספו מילים החסרות במקור – אם על פי השערה (בסוגריים מרובעים) או על פי נוסח תואם אחר (בסוגריים מרובעים עם הערת הסבר).

ז. הכתיב העברי הואחד לכתיב מלא.

ח. פיסוק: הפיסוק המקורי נשמר, להוציא מקומות שבהם נפלו טעויות בעליל או שיש מקום לאי־הבנה. במברקים נהגו העורכים חירות רבה יותר בהוספת סימני פיסוק או בשינוי הפיסוק המקורי כפי שנדרש. בתעודות לועזיות נשמרה השיטה המקורית של האיות (איות בריטי או אמריקני בתעודות באנגלית) ושל כתיבת האותיות הראשיות.

כותרות העורך. בכותרת מופיעים שמות הכותב והנמען, סימול התיק שבו נמצאת התעודה, ושם המקום שאליו נשלחה. שם המקום לא צוין בתעודות שהופנו למקום מושבם הקבוע של משרד החוץ או רשויות אחרות של ממשלת ישראל. שם המקום שממנו נשלחה התעודה ותאריך כתיבתה או שיגורה מצוינים בראש הטקסט בניסוח אחיד.

הערות העורך מאירות פרשיות או אירועים חשובים שאינם מוצאים ביטוים בתעודות. הן שובצו לפני התעודה שבה נזכר הנושא בפעם הראשונה או בתאריך שבו התרחש האירוע ומוספרו בסדר עוקב בשילוב עם התעודות שבכרך.

הערות השוליים מסבירות ומרחיבות עניינים שאינם מוזכרים בטקסט, מפנות לתעודות אחרות המכילות מידע נוסף או מוזכרות בטקסט, וכן לספרות עזר. מידע ביוגרפי ניתן רק כאשר הדבר דרוש להבנת הטקסט, או שיש מקום לטעות. בשאר המקרים יש לפנות למפתח האישים, המציג מידע בסיסי על רוב האישים המוזכרים בתעודות.

כרך לוואי אנגלי. בכרך הלוואי מופיעים תקצירים באנגלית של התעודות העבריות, ותרגום שלם של הערות השוליים, הערות העורך, המבוא, רשימת התעודות, לוח המאורעות והמפתחות לכרך הראשי.

מפתחות ורשימת תעודות. בראש הספר מופיעה רשימה של התעודות והערות העורך על תוכנן. בסוף הספר מפתחות נפרדים, אחד לאישים ואחד למקומות ועניינים. ציוני המקום במפתחות ניתנו לפי מספרי התעודות ולא לפי מספרי העמודים.

לוח מאורעות. בראש הספר, לאחר רשימת התמונות, מובא לוח מאורעות מדיניים וצבאיים לתקופה מ־22 באוקטובר 1956 עד 31 במארס 1957. לוח זה נועד להבהיר את השתלשלות מלחמת סיני ומבצע "מוסקטיר" ואת המהלכים המדיניים והפוליטיים שהתחוללו במקביל להם ואחריהם בוושינגטון, בבירות אירופה ובמרכז האו"ם. על רקע זה ניהלה ישראל את המאבק המדיני והדיפלומטי המתואר בכרך שלפנינו.

תודתנו נתונה לכל האנשים והמוסדות שסייעו בידינו בהכנת הכרך: לשגריר בדימוס דניאל מוקדי שקרא את כתב היד והעיר הערות חשובות, למיכל צור, מנהלת ארכיון צה"ל, ולחנה פינשאו, מנהלת ארכיון בן־גוריון, על עזרתן במציאת תיעוד משלים. לוותיקי משרד החוץ שתקצר היריעה מלפרט את שמותיהם, אתם התייעצו העורכים בנושאי התמחותם. לשגריר בדימוס יואל שר על עזרתו הרבה בהבהרת עניינים בכל הנוגע לצרפתית. למדפיס הממשלתי ולדפוס פרינטיב ועובדיו על עבודתם המסורה והמדויקת; לנורית ברוורמן, על ההגהה של הספר; לרחל ירדן ולחברת "תרגומי איכות" על עבודת התרגום. כל אלה, ואחרים, שטרחו בהכנת ובהדפסת הספר, יבואו על הברכה.

מבוא

כרך זה מתאר את המערכה המדינית והדיפלומטית שניהלה ישראל כדי לשמר לפחות חלק מהישגי מלחמת סיני בכמה זירות: במועצת הביטחון ובעצרת האו"ם, בוושינגטון, בבירות אירופה, בארצות דרום אמריקה ואצל חברות הגוש האפרו־אסיאתי.

כמו כן עוקב הכרך אחר תהליך גיבושה של מדיניות החוץ של ישראל בנושא קריטי זה, כפי שנוצרה ועוצבה במוסדות, בגופים ובמנגנונים שהיו מעורבים בכך: הממשלה, הכנסת, משרד החוץ, משרד הביטחון ונציגויות ישראל ברחבי העולם. גם תהליך זה, שהיה חשאי ברובו ורק תוצאותיו נודעו לציבור, עבר תהפוכות דרמטיות ונתגלעו בו חילוקי דעות קשים במעבר החד מנאום הניצחון של דוד בן־גוריון ועד להחלטת הנסיגה של ישראל ולביצועה.

מערכה זו החלה עם כינוסה של מועצת הביטחון כמעט מיד לאחר פרוץ הקרבות, ומטרותיה הלכו והשתנו במשך חמשת החודשים שבהם התנהלה. אמנם תוצאותיה של המערכה המדינית לא היו ברורות וחד־משמעיות כמו אלה של המלחמה, שנסתיימה ב־5 בנובמבר בשבירת כוחו של הצבא המצרי בסיני ובכיבוש סיני על ידי צה"ל, פרט לרצועה ברוחב 15 ק"מ לאורך תעלת סואץ (לפרטים ראו ראו לוח האירועים בעמ' צג), אך הן הוכחו כארוכות טווח ומוצקות יותר. המערכה המדינית היא אפוא הנושא המרכזי בכרך זה, ולצדה נדונים בו גם נושאים נוספים (שלא יוצגו במבוא) כגון הניסיון להדק את היחסים עם הוואטיקן;[1] הרפטריאציה של יהודי פולין מברית־המועצות;[2] מאמציה של ישראל להשיג דריסת רגל בכנס שרי נאט"ו בפריז[3] ועוד.

הסכם סוור,[4] שנחתם ב־24 באוקטובר 1956 בין צרפת, בריטניה וישראל, קבע סופית את שיתוף הפעולה ההדוק ביניהן במתקפה הצפויה על משטרו של נאצר במצרים ובסיני. ההסכם, שבריטניה בת בריתה של ירדן היתה שותפה לו, ושנתן לישראל יד חפשית לפעול כנגד ירדן אם זו תתקוף אותה, נטרל את חששה של ישראל מפני התקפה כזו לאחר ההידרדרות הקשה שחלה במצב הביטחוני בגבול בין שתי המדינות, בעקבות התקפות הפדאיון ופעולות התגמול. עם זאת, בשל המורכבות שבנושא העילה להתקפה על מצרים שאותה הייתה צריכה לספק ישראל, ובשל הצורך בחשאיות מוחלטת, לא היה אפשר להצביע עד לתחילת המערכה ממש על המטרה האמתית שלה – מצרים. הגיוס המסיווי שהחל בסוף אוקטובר בישראל לקראת פתיחת המערכה נגד מצרים נתפרש כהכנה לפעולה צבאית נגד ירדן, ובדיעבד נוצרה הטעיה מוצלחת שהתקבלה על הדעת משום שהייתה מבוססת על יסודות אמתיים בהתנהלות יחסי ישראל־ירדן.[5]

מעורבותה של ארצות־הברית (ובייחוד של הנשיא דווייט אייזנהאואר) במתרחש החלה כבר באמצע אוקטובר, בניסיון למנוע את המערכה המתקרבת. גיוס המילואים בסוף אוקטובר יחד עם מדיניות העמימות שישראל דבקה בה עוררו בארצות־הברית דאגה כבדה

1. ראו דוח מאת מוריס פישר על שליחותו לוואטיקן, מס' 438.
2. ראו למשל מס' 313, מס' 445.
3. ראו הערת־עורך מס' 205.
4. ראו כרך 11, מבוא, עמ' 22–23; וראו גם מס' 500, שם.
5. ראו הערת־עורך מס' 1.

שישראל אמנם עומדת לתקוף את ירדן. דאגה זו הניעה את הנשיא אייזנהאואר לפנות אל ראש הממשלה בן־גוריון במסר שהועבר באמצעות מזכיר המדינה ג'ון פוסטר דאלס ב־15 באוקטובר[6] ובשדרים ישירים ב־27 וב־28 באוקטובר, כדי להניאו מ"מעשים אשר יציגו את ישראל כבלתי צודקת ויעמידו את ארצות־הברית במצב קשה".[7]

בפניותיו לבן־גוריון עדיין התייחס הנשיא למתח שבין ישראל לירדן, והדבר מעיד כי ארצות־הברית שוכנעה מהמצג שישראל הציגה לפניה ולא עמדה, עד תחילת המערכה ממש, על המהפך הדרמטי שחל במצב הצבאי והאסטרטגי במזרח התיכון בעקבות הסכם סוור.

אולם לא רק ארצות־הברית הוטעתה על ידי מהלכיה של ישראל. גם משרד החוץ, שהיה אמור לשאת בעול המערכה המדינית בכל העולם, מודר לחלוטין ולא קיבל כל מידע עד פרוץ הקרבות ממש. איש מאנשי המשרד מלבד שרת החוץ, גולדה מאיר, לא ידע על הסכמי סוור ועל המטרה האמתית של גיוס המילואים, חוץ מיעקב הרצוג, אשר מונה לפני המלחמה ליועץ מיוחד לבן־גוריון ובתוקף תפקידו זה היה מעורב בכל ההחלטות וההתרחשויות. יתר על כן, השגרירים ובהם אבא אבן, אליהו אילת, יעקב צור ויוסף אבידר היו בישראל כשבוע לפני תחילת המערכה והשתתפו בכנס שגרירים בירושלים, אך לא נאמר להם דבר על המלחמה שעומדת לפרוץ.

לאחר שנשאל על ידי דאלס שאלות נוקבות על כוונותיה של ישראל, בייחוד בעת גיוס המילואים המסיווי, חזר אבן וביקש מידע ממשרד החוץ,[8] אך למרות הפצרותיו לא קיבל כל מידע נוסף. על פרוץ מלחמה נודע לו רק בעת שדן עם ויליאם ראונטרי, עוזר מזכיר המדינה, על השדר האחרון של הנשיא אייזנהאואר לבן־גוריון, והתקבלה הידיעה במחלקת המדינה.

אבן, השגריר בארצות־הברית והנציג הקבוע של ישראל באו"ם, מילא תפקיד מרכזי במאבק המדיני שהתנהל בארצות־הברית בשתי חזיתות: באו"ם מול המזכ"ל דאג האמרשלד, ובמחלקת המדינה מול דאלס, סגנו הרברט הובר ויועצו (ולאחר מכן סגנו) כריסטיאן הרטר, אשר היו נחושים בדעתם למנוע מישראל כל רווחים טריטוריאליים בעקבות המלחמה, וזאת גם כשפעל לבדו עם צוות השגרירות וגם בעת ששרת החוץ הייתה בארצות־הברית. אבן עמד בקשר ישיר עם בן־גוריון, דיווחיו והערכותיו השפיעו על הממשלה, והוא אף חש ארצה פעם אחת, בפברואר, להשתתף בדיוניה.

את התקופה בת חמשת החודשים מפרוץ המלחמה ב־29 באוקטובר 1956 ועד סיום פרשת הנסיגה בסוף מארס 1957 ניתן לחלק לשבעה שלבים:[9]

6. ראו כרך 11, מס' 491; ראו גם א' אבן: **המערכה המדינית באו"ם ובארצות־הברית בעקבות מבצע סיני** (להלן **המערכה המדינית**), עמ' 5. חיבורו זה של אבן לא פורסם והוא נמצא בגנזך המדינה בתיק 130.02/2458/18.
7. ראו מס' 2; מס' 4.
8. ראו מס' 7.
9. ראו **המערכה המדינית**, עמ' 1-3.

1) **קביעת עובדות צבאיות ועמדות מדיניות** (29 באוקטובר-8 בנובמבר 1956)

המערכה המדינית החלה במלוא עצמתה מיד עם כינוס מועצת הביטחון ב־30-31 באוקטובר לשלוש ישיבות רצופות, שבהן הועלתה הצעה של ארצות־הברית לתבוע מישראל נסיגה מידית ולמנוע ממנה כל סיוע. עד מהרה התברר כי ישראל איננה עומדת לבדה במערכה – בריטניה וצרפת הגישו אולטימטום לישראל ולמצרים להתרחק מתעלת סואץ והטילו וטו על ההצעה האמריקנית. אך בניגוד להנחתן כי בכך יסתיים התהליך באו״ם, הועלתה מיד דרך לעקוף את המבוי הסתום במועצת הביטחון על ידי השימוש בנוהל של ״מתאחדים למען השלום״, שהופעל לראשונה במלחמת קוריאה. הנושא הועבר לדיון בעצרת, והיא הכריזה על המושב כמושב חירום שיימשך עד להשגת פתרון למשבר במזרח התיכון. מושב החירום אמנם נמשך עשרה ימים, שבהם נשתנתה תמונת המערכה מקצה לקצה, ולאחר מכן הועבר הנושא למושב הרגיל של העצרת.

אבן, שעדיין לא הוכנס בסוד העניינים, השתתף בדיון במועצת הביטחון ומסר הודעה קצרה על פי ההנחיות לנציגויות שנתקבלו ממשרד החוץ: להציג את פעולתה של ישראל כפעולת תגמול נרחבת להשמדת ריכוזי הפדאיון ובסיסי השילוח שלהם.[10] ההוראה שניתנה לו הייתה לקבל את האולטימטום האנגלו־צרפתי ובעיקר לנסות להרוויח זמן.

כבר ב־2 בנובמבר התקבלה בעצרת ברוב גדול הצעת החלטה של ארצות־הברית הקוראת להפסקת אש ולנסיגת הכוחות הלוחמים. בהחלטה נוספת נקראו כל חברות האו״ם להימנע מהכנסת נשק ואמצעי לחימה למזרח התיכון.

ההחלטה שקראה לנסיגה הייתה ראשונה מתוך שש החלטות שהתקבלו בעצרת במהלך ארבעת החודשים הבאים, ושניסוחיהן הלכו והחמירו עד כדי איום בהטלת סנקציות על ישראל. ההחלטה על איסור הכנסת נשק לאזור פגעה רק בישראל, מאחר שכל עסקות הנשק שלה בבריטניה ובקנדה הוקפאו, ולעומת זאת זרם נשק מברית־המועצות לארצות ערב (בעיקר לסוריה) ללא כל הגבלה.

בשלב הזה קרסה עוד אחת מהנחות היסוד של בעלות הברית – בניגוד להערכתן כי אייזנהאואר, הטרוד במערכת הבחירות השנייה שלו לנשיאות לא יתערב במתרחש, הטיל הנשיא את מלוא כובד משקלו למען תמיכה מוחלטת באו״ם ובהחלטותיו. יתר על כן – כביטוי לזעמו על ישראל על שפתחה במלחמה ללא התייעצות עם ארצות־הברית הקפיא הנשיא את כל המגעים בערוצי התקשורת המקובלים בין ראשי מדינות, ובחר להפעיל את לחצו על בן־גוריון אישית באמצעות המנהיג הציוני הוותיק אבא הלל סילבר.[11]

גם אי־התיאום בין שלוש בעלות הברית הלוחמות התגלה כבר בשלב זה. בעקבות החלטת העצרת ב־2 בנובמבר ומאחר שהשיגה את רוב יעדיה בסיני, הודיע אבן בעצרת האו״ם על הסכמתה של ישראל להפסקת אש, וזאת עוד טרם שהחלה הנחיתה היבשתית של בריטניה וצרפת במצרים. הודעת אבן בעצרת עוררה זעם רב בפריז ובלונדון, ולאחר שנמסרו לבן־גוריון התגובות הקשות על ההודעה החליט להיענות לבקשתה של צרפת ולהורות לאבן לחזור בו מהודעתו בלי לבטל אותה רשמית.[12] יומיים לאחר מכן הודיע

10. ראו מס׳ 19.
11. ראו מס׳ 14.
12. ראו מס׳ 46; מס׳ 47.

משרד החוץ לאבן שאין עוד צורך לקיים את הערפול בנוגע להפסקת האש, מאחר שהכוחות הבריטים והצרפתים כבר נחתו במצרים, אך ישראל מתנה את הסכמתה בתשובות לחמש שאלות שהציגה למצרים בעניין מצב הלוחמה בין שתי המדינות.[13]

הואיל והלחימה בסיני נמשכה גם לאחר שנתקבלה החלטת הנסיגה הראשונה, קיבלה העצרת ב־4 בנובמבר שתי החלטות נוספות, שהחשובה ביניהן הורתה על הקמת כוח חירום בין־לאומי של האו"ם (UNEF/אונ"ף). כבר למחרת מונו צוות הפיקוד של הכוח ומפקדו – גנרל אידסון ברנס, ראש מטה המשקיפים של האו"ם בארץ־ישראל, ותהליך הקמת היחידות וגיוס החיילים והמפקדים החל מיד. בשלב זה החליטה ישראל כי תסכים להצבת הכוח ליד תעלת סואץ בלבד, להבטיח את חופש השיט בה לכל האומות, אך תתנגד להכנסתו לסיני. טענתה הייתה כי סכנת המלחמה בטלה עם הסכמת ישראל ומצרים להפסקת האש, וכי כל הבעיות השנויות במחלוקת ביניהן צריכות למצוא פתרונן אך ורק במשא ומתן ישיר לשלום.[14]

ב־5 בנובמבר נכנס לזירה גורם חדש. מאז פרוץ המערכה בסיני לא עשתה ברית־המועצות כמעט דבר כדי להפסיק את פעולות האיבה פרט להצעה להפסקת אש ונסיגה שהגישה במועצת הביטחון ב־30 באוקטובר, שגם עליה הטילו בריטניה וצרפת וטו. הסיבה לכך הייתה שבד בבד עם משבר סיני־סואץ התחולל המרד בהונגריה,[15] ורק לאחר שדוכא בכוח עם השתלטות הצבא הסובייטי על בודפשט ב־4 בנובמבר, התפנתה ברית־המועצות לטפל במשבר האחר. מיד החלה בסדרה של מהלכים נמרצים:

1) שיגור איגרות לבריטניה, צרפת וישראל ובהן איום להשתמש בכוח אם לא יצייתו להחלטות העצרת הכללית. באזהרה לשלוש המדינות נכלל אזכור מרומז לשימוש בטילים, והדבר גרם לחרדה בבירות המערב ולהפעלת לחץ חסר תקדים על ישראל לחיסול המשבר;
2) הצעה לארצות־הברית (באיגרת לנשיא אייזנהאואר) כי שתי המעצמות תשתפנה פעולה, גם בהפעלת כוח צבאי אם יהיה צורך בכך, כדי לסיים את המלחמה במזרח התיכון. אך למרות זעמו על ישראל, צרפת ובריטניה סרב אייזנהאואר לשתף פעולה עם המעצמה שדכאה זה עתה את המרד בהונגריה;
3) פעולה לכינוס מועצת הביטחון בליל 5-6 בנובמבר לדיון ב"פעולות האיבה נגד מצרים", והצעת החלטה הקוראת לפינוי הכוחות בתוך 12 שעות, שאם לא כן תתבקשנה ארצות־הברית וברית־המועצות לסייע למצרים. יזמה זו הוכשלה בידי רוב חברות המועצה.

כלפי ישראל ננקטו צעדים חמורים עוד יותר: באיגרת ששיגר ראש ממשלת ברית־המועצות ניקולאי בולגנין אל בן־גוריון ב־5 בנובמבר 1956,[16] נכלל האיום כי מעשיה של ישראל מעמידים בספק את עצם קיומה כמדינה; נוסף על כך כבר ביום הראשון למלחמה בוטלו ההסכמים להספקת דלק גולמי ומזוט לישראל, ושגריר ברית־המועצות בישראל, אלכסנדר אברמוב, הוחזר לארצו שבוע לאחר מכן.

13. ראו מס' 49.
14. ראו מס' 56.
15. ראו הערת־עורך מס' 7.
16. ראו מס' 61.

מיד לאחר קבלת האיגרת מבולגנין החליט בן־גוריון לשלוח לצרפת את שרת החוץ גולדה מאיר ואת מנכ"ל משרד הביטחון שמעון פרס, כדי לברר מה תהיה עמדתה של צרפת אם אמנם תממש ברית־המועצות את איומיה. שניהם יצאו לפריז ב־6 בנובמבר ונפגשו שם עם שר החוץ כריסטיאן פינו ועם שר ההגנה מוריס בורז'ס־מונורי. הפגישות התנהלו באווירה קשה עקב השמועות שהגיעו לצרפתים על משלוחי נשק מסיוויים מברית־המועצות למזרח התיכון ועל משלוח "מתנדבים" לסוריה. הצרפתים הביעו אהדה לישראל אולם לא יכלו להבטיח סיוע ממשי.

אך עוד לפני שהובהרה חומרת המערכה האנטי־ישראלית הקשה והנמרצת שהחלה בה ברית־המועצות, שנועדה להביא לנסיגתה המידית, נשא בן־גוריון ב־7 בנובמבר בכנסת נאום ניצחון. בנאומו מתח ראש הממשלה ביקורת על האו"ם ועל מהלכיו במשבר, התווה את מטרותיה המדיניות של ישראל באזור, וקבע שבעה עקרונות ליחסיה של ישראל עם מצרים ועם שאר מדינות ערב.[17] הכנסת קיבלה ברוב של 88 קולות מכל המפלגות (פרט למק"י) החלטה התומכת בהודעת ראש הממשלה. ואולם בתוך 24 שעות הגיעו לשיאן ההתפתחויות שהביאו למהפך מלא בעמדתו של בן־גוריון.

ביום שבו נשא בן־גוריון את נאומו בכנסת הוא קיבל שדר מהנשיא אייזנהאואר, שתבע ממנו לקבל ללא דיחוי וללא תנאי את החלטות האו"ם.[18] הובר (ששימש מזכיר המדינה בפועל) וסגנו ראונטרי, שמסרו לראובן שילוח, ציר בשגרירות בוושינגטון, את שדר הנשיא היו בוטים עוד יותר. הם האשימו את ישראל באחריות לסיכון שלום העולם, וזאת מחשש שברית־המועצות תנקוט מדיניות של הליכה על הסף עד לסכנה של התלקחות עולמית.[19] הובר אף סיים את השיחה עם שילוח באיום מפורש כי כל סירוב של ישראל יביא לנקיטת צעדים קשים כלפיה החל בהפסקת כל סיוע פרטי וממשלתי וכלה בסנקציות שיטיל עליה האו"ם.

ואכן ארצות־הברית הייתה המדינה היחידה במערב שהטילה בפועל עיצומים כלכליים על ישראל. מיד עם פרוץ המלחמה הופסקו המענק (Grant in aid), ביצוע החוק לסיוע בעודפי מזון (Food Surplus Law) וכן המשא ומתן על מלווה שהתנהל עם הבנק ליצוא ויבוא.[20] החשש היה כי יוטל איסור גם על העברת כספי המגבית היהודית המאוחדת והבונדס (מלווה הפיתוח) לישראל.

תגובתו הראשונה של בן־גוריון הייתה לברר אצל אבן אם באווירה הקיימת בוושינגטון ניתן לקיים פגישה בינו לבין הנשיא אייזנהאואר כדי להציג לפניו את עמדת ישראל. אבן השיב כי באווירה העוינת כלפי ישראל השוררת בוושינגטון פגישה כזו איננה באה בחשבון.[21]

בעקבות האיומים ממחלקת המדינה, האווירה העוינת באו"ם, איומי הסובייטים והאשמת ישראל בגרימת מתיחות שעלולה להידרדר למלחמת עולם שינה בן־גוריון את עמדתו.

17. ראו הערת־עורך מס' 69.
18. ראו מס' 70.
19. ראו מס' 71.
20. ראו מס' 25, הערה 1.
21. ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה טז/שיז, 8.11.1956, בתיק 77.0/9/32.

ב־8 בנובמבר התכנסה הממשלה לשתי ישיבות דחופות. בראשונה אושר נוסח איגרת תשובה לבולגנין,[22] ובשנייה התקבלה ההחלטה על הנסיגה. החלטה זו נכללה באיגרת תשובה לאייזנהאואר,[23] וזאת כדי לקשור את ארצות־הברית לכל הסדר עתידי במזרח התיכון. נוסח זהה של ההחלטה נשלח בד בבד למזכיר האו"ם.

לאחר חצות הודיע בן־גוריון בשידור לאומה על הסכמת ישראל לתביעת הנסיגה תוך התנייתה בכניסת כוח האו"ם לאזור תעלת סואץ. בנוסח זה ראה בן־גוריון אמצעי להשהות את הנסיגה הן כדי לחכות עד שהעולם יירגע מבהלת המלחמה והן כדי לאפשר לישראל להתארגן לקראת המערכה המדינית.[24]

2) **המאבק בזירת האו"ם** (9 בנובמבר-31 בדצמבר 1956)

משרד החוץ כבר גויס באותה עת לעמוד בקו הראשון של המערכה, וב־10 בנובמבר העביר בן־גוריון עצמו הנחיות הסברה לנציגויות ישראל בעולם. בהנחיות הודגשו תפקידו של אונ"ף באזור התעלה; הצורך בפירוז סיני; חופש שיט לישראל במְצָרים ובמפרץ אילת (מפרץ עקבה) בחסות צה"ל; הסברת מהותו האמתית של משטר נאצר והתרעה על סכנת השתלטותה של ברית־המועצות על המזרח התיכון.[25]

ואמנם, כדי להביא לשינוי היחס לישראל קיימו אבן ואנשי השגרירות סדרה של פגישות עם חברי בית הנבחרים והסנאט משתי המפלגות ועם בעלי תפקידים במחלקת המדינה, וגם נפגשו עם עיתונאים. נוסף על כך הם המריצו ועוררו את ראשי מועדון הנשיאים, ארגון הגג של הארגונים היהודיים החשובים בארצות־הברית, לפעילות הסברה והזדהות עם ישראל. שרת החוץ, שהגיעה לניו יורק, קיימה שיחות עם סלווין לויד, כריסטיאן פינו, לסטר פירסון ושרי חוץ אחרים שבאו להשתתף במושב העצרת.[26] בשלב זה היה תיאום בין עמדות ישראל, בריטניה וצרפת בעניין נסיגתן מהתעלה – היא הותנתה בהצבת אונ"ף בתעלה להבטחת חופש שיט ובשליטה לא מצרית שם. בריטניה וצרפת עדיין האמינו כי חייליהן ישתתפו בכוח החירום, ובהימצאותם בתעלה יגשימו חלק ממטרות המלחמה שלהן.

תגובה מידית נדרשה גם לאיגרתו השנייה של בולגנין לבן־גוריון (15 בנובמבר),[27] שבה דחה את הסבריו של בן־גוריון על הגורמים למלחמה, הטיל שוב על ישראל את כל האחריות, האשים אותה בחרחור מלחמה, ואף חזר על איומו בדבר סכנת כליה המאיימת עליה. תגובתם של מאיר ואבן הייתה תקיפה: שרת החוץ קבעה פגישה עם דימיטרי שפילוב, שר החוץ של ברית־המועצות, כדי לדרוש ממנו הבהרה אם יש באיום זה כוונה לתקוף את ישראל, הוגשו איגרות למחלקת המדינה ונקבעה למאיר שיחה שם.

22. ראו מס' 83.
23. ראו מס' 79.
24. ראו ד' בן־גוריון, **מערכת סיני**, תל־אביב: עם עובד, 1959, עמ' 239.
25. ראו מס' 89.
26. ראו מס' 115; מס' 116; מס' 117.
27. ראו מס' 113.

המשלחת שקלה גם הגשת תלונה למועצת הביטחון או לעצרת על איומי ברית־המועצות ועל התערבותה במשא ומתן בין ישראל לאו"ם.[28]

מערכה נוספת נגד ברית־המועצות נוהלה על ידי שגרירות ישראל בוושינגטון ונציגותה לאו"ם בעניין שמועות והאשמות שהפיצה סוריה, בעידודה של ברית־המועצות, על ריכוז כביכול של כוחות ישראליים על גבולה. האשמות אלה הופרכו לאחר השתדלות נמרצת אצל האמרשלד ושליחת משקיפי או"ם לגבול, אשר דיווחו לו על המצב שם.[29] ארצות־הברית הסתפקה באזהרה שפרסמה מפני התקפה על חברות ברית בגדאד (עיראק, טורקיה, פקיסטן, איראן ובריטניה) אך לא כללה בה את ישראל.[30] רק בדצמבר חלה רגיעה מסויימת ביחסים עם ברית־המועצות: ב־8 בחודש הסירה ברית־המועצות את איום שיגור ה"מתנדבים" למזרח התיכון, וב־21 בחודש הודיעה על כוונתה להחזיר את שגרירה לישראל, חודש וחצי לאחר שנקרא למוסקווה.

המגעים הראשונים שקיימו שרת החוץ ואבן עם האמרשלד (ב־19 בנובמבר) היו רוויי מתח. הקשיים נתגלו מיד עם העלאת נושא הנסיגה והקשר בינה לבין התביעות ממצרים, וכן באשר לתפקידו של כוח האו"ם בהבטחת חופש השיט בתעלת סואץ.[31] בשיחה התייחס האמרשלד לדוח שקיבל בעניין רפיח, ובו נאמר שבעיר היו כ־50 הרוגים (לאחר התפרעויות המונים) ועוד פצועים רבים. בעקבות זאת שאל אם תסכים ישראל להכניס מיד לשם, וגם לעזה, משקיפים של האו"ם, אך מאיר עמדה על קבלת תשובות לשאלות שהעבירה למצרים.[32]

מאחר שהמגעים הראשונים עם האמרשלד נסתיימו באכזבה, ביקשו מאיר ואבן לדעת מהי עמדתה של ארצות־הברית בשלב זה. הם נפגשו עם נציגה באו"ם, הנרי קבוט לודג', והסבירו את עמדת ישראל באשר לעזה, למפרץ אילת, לתעלה ולסיני, אך בשלב זה עדיין לא קיבל לודג' שום הוראה ממחלקת המדינה בנוגע לעמדת ארצות־הברית.[33] במברק לבן־גוריון הביעו מאיר ואבן את אכזבתם שארצות־הברית אינה משתתפת במאמץ הכולל של המערב להשפיע על מציאת פתרון יציב לבעיות הנתונות לטיפולו של האמרשלד. הם טענו שאם אייזנהאואר לא יידרש לבעיות האלה אין תקווה לגיבוש מדיניות ברורה, ומתבקש מאמץ לשוחח אתו. מאיר ואבן הציעו להודיע למחלקת המדינה שבידי שרת החוץ הודעה אישית שבכוונתה למסור לנשיא בליווי הסברים בעל פה. בן־גוריון אישר את המהלך והם אמנם החלו בגישושים, אך עד מהרה התברר להם כי הנשיא כבר סירב להיפגש עם ראשי ממשלות בריטניה וצרפת, אנתוני אידן וגי מולה, ועל כן לא היה סיכוי כי יסכים להזמין דווקא את שרת החוץ של ישראל.

גם קשרים ומגעים אינטנסיביים של חברי משלחת ישראל לאו"ם עם שרי חוץ של מדינות אירופה, עם אנשי ממשל ועם עיתונאים במאמץ להביא את ארצות־הברית לנקיטת מדיניות פעילה יותר וחיובית לא הניבו תוצאות. לעומת זאת נמשך דפוס הקשר העקיף שאייזנהאואר העדיף בשלב זה. יעקב יעבץ, התובע הכללי של מדינת ניו יורק,

28. ראו מס' 114.
29. ראו מס' 139 והערה 2 שם.
30. ראו מס' 175.
31. ראו מס' 122.
32. ראו מס' 123.
33. ראו מס' 135.

יהודי וידיד ישראל, הגיע לישראל בשבוע האחרון של נובמבר והביא עמו איגרת אישית מהנשיא אייזנהאואר אל בן־גוריון. בשיחות עם בן־גוריון ועם מנכ"ל משרד החוץ, ולטר איתן, עמד יעבץ על הנקודות העיקריות במדיניותה של ארצות־הברית במזרח התיכון, ושמע על הסכנה הצפויה מחדירתה של ברית־המועצות לאזור זה ולאפריקה באמצעות חיזוקו מחדש של גמל עבד אל־נאצר.[34]

ב־12 בנובמבר נפתח המושב הרגיל של העצרת ה־11 ובתוך ימים אחדים עלה על סדר יומה נושא המשבר במזרח התיכון, לאחר שכבר נדון במושב החירום. מזכיר האו"ם הגיש דוחות על אונ"ף (שיחידותיו החלו אז להגיע למצרים) ועל משימותיו, על ההכנות לניקוי תעלת סואץ, ועל מידת קיום ההחלטות הקודמות בדבר נסיגת הכוחות מהתעלה ומסיני. דוחות אלה שימשו נושא לדיוני העצרת ב־23 בחודש, ובסיומם אושרה הצעת החלטה של הגוש האפרו־אסיאתי שקראה שוב לנסיגה ללא דיחוי. שר החוץ הבלגי, פול אנרי ספאק, יזם הכנסת תיקונים מרחיקי לכת בהצעת ההחלטה. תיקונים אלה אמנם שיקפו את דעתן של מדינות מערב אירופה, שהסתייגו הן מעמדתו החד־צדדית של הגוש האפרו־אסיאתי והן מעמדתה המתנכרת של ארצות־הברית, אבל היוזמה נכשלה. למעשה לא היה כל סיכוי שהתיקונים שהציעה בלגיה יתקבלו, משום שהצירוף האפרו־אסיאתי־סובייטי הקיף יותר משליש הקולות בעצרת הדרוש להפלת כל הצעה.

מהלומה בלתי צפויה ספגה ישראל באותם ימים מטורקיה, שבעקבות החלטת חברות ברית בגדאד החליטה לשקול מחדש את יחסיה עם ישראל ולהחזיר את צירה מתל אביב. עם זאת לא היה בכך משום ניתוק גמור של היחסים מאחר שהקשרים בשאר התחומים נשארו כשהיו, והטורקים לא דרשו את החזרתו של הציר מוריס פישר (שכהונתו באנקרה נסתיימה ממילא בסוף דצמבר).[35]

בעת המאבק המדיני שניהלה ישראל בחודש הראשון לאחר המלחמה, הוטל על נציגיה בארצות־הברית ובאירופה לפעול באופן נמרץ כדי לסייע לקהילת יהודי מצרים. בחייה ובמעמדה של קהילה זו חלה תפנית חדה מיד עם פרוץ המלחמה. בראשית נובמבר פרסמה ממשלת מצרים סדרה של צווים שבהם הוכרז על הגבלת חופש התנועה של היהודים ושל קהילות זרות אחרות, הוטלה צנזורה, ונקבע הבסיס המשפטי לתפישת בני ערובה, לביצוע מעצרים המוניים ולשלילת אזרחות. רכושם של רבים הוחרם והם נותרו ללא כל מקור מחיה, אחרים גורשו ועל רבים הופעלו שיטות של הפחדה והטרדה. עקב הלחצים והצרת צעדיהם בתחום הכלכלה גברה תנועת היוצאים ממצרים. אלפי היוצאים הראשונים הגיעו לאיטליה ולצרפת, שחילצו את נתיניהן ממצרים ואף נתנו מקלט זמני לכמה אלפי פליטים יהודים. בסך הכול יצאו ממצרים בתוך שנה כ־20,000 יהודים.[36]

מסוף נובמבר נקטה ישראל באו"ם פעולות רבות למען יהודי מצרים: שרת החוץ הגישה איגרת לנשיא העצרת; אבן נשא נאום בעצרת ובו מסר את כל העובדות הידועות לישראל, וכן פירט את התחייבויותיה הבין־לאומיות של מצרים. נאומו הוגש לנשיא העצרת כתזכיר לחלוקה לחברות האו"ם; חברי משלחת ישראל שוחחו עם חברי משלחות רבות וביקשו מהם להעלות את העניין בעצרת וכן לפנות למצרים, לנשיא העצרת ולמזכ"ל;

34. ראו מס' 154.
35. ראו מס' 150; מס' 151.
36. ראו מ' לסקר, **ישראל והעלייה מצפון אפריקה 1948–1970**, שדה־בוקר: מכון בן גוריון, 2006, עמ' 141–150.

המשלחת גם פנתה כמה פעמים אל המזכ״ל.[37] בעקבות פניות אלה ופניות דומות של הבריטים ושל הצרפתים נפגש המזכ״ל פעמיים עם שר החוץ של מצרים מחמוד פאוזי, ודרש מידע מלא מנציגו האישי בקהיר. האמרשלד הבטיח כי אם לא יקבל ידיעות מניחות את הדעת, יבקש ממצרים להסכים להצבת משקיפים בתחומה.

לעומת התגובה האוהדת בצרפת ובאיטליה, שנענו בחיוב והסכימו לפעול למען יהודי מצרים, שיחתה של שרת החוץ עם הובר בנושא זה הייתה קשה ומתוחה. הוא הגיב בדרך אדישה ומתחמקת לכל ההצעות שהעלתה מאיר להגברת פעילותה של ארצות־הברית, ובעיקר לבקשתה לקביעת עמדה פומבית ותקיפה.[38]

בסוף נובמבר ובראשית דצמבר קיים אבן סדרה של שיחות עם האמרשלד. אבן ביקש לדון עם המזכ״ל על הנושאים שישראל ראתה בהם תנאי יסוד להסכמתה לנסיגה – סמכויותיו ותפקידיו של אונ״ף, פרישׂתו בסיני, משך שהותו שם והתנאים להוצאתו. אך האמרשלד התמיד בגישתו הקרה והפורמליסטית. הוא תבע מישראל קודם כול לסגת ולאחר מכן יתקיים דיון על תביעותיה, ובאשר למצרים – המזכ״ל הדגיש את ריבונותה על סיני ורצועת עזה, המבוססת על הסכמי שביתת־הנשק שעל קיומם עמד בתוקף.[39] במשך ארבעת החודשים הללו (נובמבר-ראשית מארס) הגיש האמרשלד שישה דוחות לעצרת, שבהם חזר ודן בנושאים אלה, וכולם היו עוינים לישראל במידה זו או אחרת. גם הודעתה של ישראל ב־1 בדצמבר על נסיגה למרחק של 50 ק״מ לכל אורך התעלה לא ריככה את עמדתו של המזכ״ל.

לאחר כניסת אונ״ף לסיני בראשית דצמבר העלה האמרשלד את נושא ההרס שהשאירה שם ישראל אחריה – הרס כבישים, מסילות ברזל, מסלולי המראה בשדות התעופה וקווי קשר – וטען כי פעולות אלה הן הפרה של החלטות העצרת. ישראל סברה כי ההרס ימנע ממצרים לשקם את כוחה, ומכל מקום רצוי שסיני ישמש מחיצה טבעית בין צבאות ישראל ומצרים.[40] אבן הזהיר מפני התנגשות רבתי עם האו״ם בנושא זה ולכן מסר למזכ״ל ב־12 בדצמבר התחייבות כי לא יבוצע עוד הרס בסיני.[41]

בראשית דצמבר החליטה ישראל על מדיניות של השהיה בביצוע הנסיגה בסיני. הקצב שנקבע לנסיגה היה 25 ק״מ בשבוע, והממשלה עמדה על יצירת קשר בין הנסיגה לבין פתרון הבעיות העקרוניות שהעלתה – פירוז סיני, מניעת הפיכתו שוב לבסיס צבאי מצרי והבטחת חופש השיט בתעלת סואץ ובמפרץ אילת. כדי להגביר את הלחץ על האמרשלד לדון בתביעות אלה הוחלט כי צה״ל ייעצר בקו אל־עריש ולא ימשיך בנסיגה, גם אם הדבר יביא להתנגשות עם המזכ״ל.[42] בפגישת הרמטכ״ל משה דיין עם ברנס ב־16 בדצמבר הסכים ברנס לקצב הנסיגה שהציע דיין מכיוון שממילא עדיין לא עמדו לרשותו כוחות מספיקים לפרישׂה בסיני.

נושא שעלה כבר ביום הראשון למלחמה וחזר ונדון לאורך כל התקופה היה הדלק. לאחר הפסקת הספקת הנפט והמזוט מברית־המועצות ביום הראשון למלחמה החלה ישראל

37. ראו מס׳ 161.
38. ראו מס׳ 197.
39. ראו מס׳ 182; מס׳ 183.
40. ראו מס׳ 179.
41. ראו מס׳ 208.
42. ראו מס׳ 214; מס׳ 217.

במאמצים נמרצים בכל העולם למציאת מקורות דלק חלופיים. מכל המדינות שישראל פנתה אליהן צרפת היא שנענתה והסכימה לספק לה דלק. בד בבד ובהתחשב באפשרות שתעלת סואץ, שנחסמה על ידי מצרים בעת המלחמה עלולה להישאר סגורה לתקופת מה, הועלתה ההצעה לפנות אל בריטניה ואל צרפת ולעניין אותן בתכנית להניח צינור נפט מאילת לים התיכון. הרעיון היה להניחו בהקדם האפשרי כדי להפעילו כעבור תקופה קצרה ולספק את צורכי הדלק של ישראל, ואת היתרה להעביר לבריטניה ולצרפת.[43]

המגעים עם צרפת החלו מיד, והשגריר צור קיים שיחות רבות עם מולה ועם אנשי משרד החוץ הצרפתי. בד בבד עם המגעים האלה החליטה ישראל ב־22 בנובמבר על הנחת צינור ארעי בקוטר 8 אינץ׳ ובאורך של 200 ק״מ, מאילת ועד באר שבע, ומשם יובל הנפט במשאיות לחיפה. רק בינואר 1957 הוחלט על הנחת צינור בקוטר 12 אינץ׳ מבאר שבע עד סוקריר (אשדוד).[44] עם זאת לא נשללה האפשרות להתחיל בהנחת צינור בקוטר גדול יותר אשר יאפשר גם יצוא נפט. ואמנם ב־25 בדצמבר נמסר לישראל על החלטת ממשלת צרפת לממן את עלות ההפרש שבין צינור 8 אינץ׳ לצינור 16 אינץ׳.[45]

בתגובה להחלטה הופעל מיד בצרפת לחץ כבד נגד תכנית הצינור. פול רמאדייה, שר הכלכלה, התנגד להשתתפות בתכנית בנימוק כי הדבר עלול לסכן את הספקת הנפט לצרפת מארצות ערב ואת חברת הנפט הצרפתית (CFP — Compagnie Française de Pétrole), שהממשלה החזיקה ב־35% ממניותיה. גם הפקידות במשרד החוץ, בעלת האוריינטציה הפרו־ערבית המסורתית, עשתה מאמצים רבים לטרפד את התכנית, אף ששר החוץ פינו תמך בה. בינואר לאחר סבב נוסף של שיחות ולחצים הכריע מולה את הכף לטובת התכנית אך בתנאי שתישמר בסודיות גמורה.[46] בחודשים הבאים סוכם על מינוי ועדה שתבוא לארץ לבדוק את המצב בשטח, אולם עד סוף חודש מארס לא נעשה דבר. כאשר הגיע שר האוצר לוי אשכול לפריז ב־21 במארס, שוב התקיימו שיחות בעניין השתתפות צרפת בבניית צינור הנפט.

את הנפט לצינור אילת־חיפה הייתה אמורה לספק איראן. בנובמבר 1956 העבירה שגרירותה בלונדון הצעה לספק לישראל, באמצעות חברת הנפט הלאומית האיראנית, נפט בכמות שעלתה על תצרוכתה הכוללת של ישראל. אולם הפיכתה של איראן לספקית הדלק העיקרית של ישראל הייתה כרוכה בסכנות ובבעיות רבות, הן פוליטיות והן מעשיות כגון היעדר מכליות להובלת הדלק מאיראן לאילת. כמו כן לא רצתה ישראל לצאת כנגד הקונסורציום (איגוד חברות הדלק המערביות המפיקות נפט באיראן). כדי להימנע מחשיפת מקור הדלק שלה החליטה ממשלת ישראל לרכוש חלק מהדלק מאיראן לא ישירות אלא באמצעות חברה צרפתית, פטרופרנס, שהתחייבה גם להובילו לאילת.[47] אולם עקב התנגדותם החריפה של צבי דוריאל (ראש נציגות ישראל בטהראן) וישראל קוזלוב (ראש מנהל הדלק במשרד הפיתוח ויועץ לענייני דלק במשרד האוצר), שתבעו לקנות את רוב הדלק ישירות מחברת הדלק הלאומית האיראנית, הוחלט לדחות את

43. ראו מס׳ 98; מס׳ 126.
44. ראו מס׳ 148.
45. ראו מס׳ 246, הערה 3.
46. ראו מס׳ 319, הערה 3.
47. ראו א׳ ביאלר, ״דלק מאיראן – שליחותו של צבי דוריאל בטהראן 1956-1963״, **עיונים**, 8 (1998), עמ׳ 150-181, **עיונים**, 9 (1999), עמ׳ 128-168.

חתימת ההסכם עם פטרופרנס, ולחכות להגעת המשלוחים הראשונים לאילת.[48] המכלית האמריקנית "קרן הילס", הוטענה באיראן ב־26 במארס ויצאה בדרכה לאילת. כעבור עשרה ימים הגיעה ליעדה ופתחה את קו הדלק החדש לישראל.

השיחות עם האמרשלד התחדשו ב־19 בדצמבר והוא אמנם קבל על הקצב האטי של הנסיגה בסיני, שנקבע בפגישה עם ברנס, וראה בכך מבוי סתום. אבן פירט שוב את הערובות שישראל דורשת לפני המשך הנסיגה, ועם זאת כדי למתן במשהו את הדוח השלילי הצפוי של האמרשלד בעצרת, מסר אבן את התחייבות ישראל לפינוי כל האזור עד אל־עריש עד 7 בינואר.[49] בשלב זה הגיעו הן בן־גוריון והן מאיר למסקנה כי אין עוד טעם להמשך המגעים באופן בלעדי עם המזכ"ל, ויש ללחוץ למעורבות ישירה של ארצות־הברית. שרת החוץ לא האמינה להבטחותיו של האמרשלד כי ידחה את הטיפול בעזה ובמפרץ אילת לשלב מאוחר יותר, והטילה ספק בהגינותו ובאמינותו.

לכן ב־22 בדצמבר נפגש בן־גוריון עם שגריר ארצות־הברית בישראל אדוארד לאוסון, וביקש לדעת מהי עמדת ארצות־הברית בשאלות חופש השיט ופירוז סיני. הוא טען כי ישראל רוצה לתאם את מדיניותה עם זו של ארצות־הברית, מתוך שמירה על ענייניה החיוניים, ורצוי שאבן ייפגש בהקדם עם דאלס כדי לברר שאלות אלה לפני הנסיגה לאל־עריש. ואמנם נקבעה לשרת החוץ ולאבן פגישה עם דאלס ב־28 בדצמבר.[50] אבן הסכים עם בן־גוריון שעל ישראל להתרכז בחופש השיט ובאי־החזרת הסטטוס קוו בסיני, והתחייב לומר לדאלס בצורה ברורה שישראל תניח הכול על כף המאזניים בנוגע לשתי בעיות אלה. אך לעומת זה הסתייג אבן ממסקנתו של בן־גוריון בנוגע להאמרשלד וסבר שאי־אפשר להרחיקו ממרכז התמונה ולעקוף אותו, כי דווקא ארצות־הברית היא שהחליטה החלטה נחושה לפעול באמצעותו. לפיכך הציע אבן כי הצעדים הבאים יהיו: שיחה עם דאלס והגשת שאלות להאמרשלד על הערובות שישראל דורשת.[51] בד בבד החלה ישראל בקביעת עובדות: ב־26 בדצמבר הגיעה לאילת הספינה ראשונה של חיל הים והוחל בבניית בסיס חיל הים שם.

ב־28 בדצמבר התקיימה שיחה מכריעה בין דאלס לשרת החוץ בהשתתפותו של אבן. מאיר אמרה שישראל שואפת שארצות־הברית תיכנס בעובי הקורה ותשתף פעולה כדי למנוע משבר. לפיכך ביקשה מדאלס שיצהיר כי ארצות־הברית דוגלת בחופש שיט במפרץ אילת ובמניעת חזרת מצרים לעזה, שיבהיר להאמרשלד חד־משמעית שארצות־הברית תערוב לכל הסדר שיוצע לחופש השיט במפרץ, ושארצות־הברית תפעיל את השפעתה בעצרת אם יתעורר ויכוח בנושא זה.

דאלס השיב כי שאלות המפרץ ועזה נתונות למשא ומתן עם האמרשלד, כי ארצות־הברית תומכת בו, וכי אין הוא מוסמך לעשות עם ישראל הסדרים מאחורי גבו. ארצות־הברית מחויבת לעיקרון של חופש שיט ללא הפליה בתעלת סואץ, ותומכת בכך שמפרץ אילת יישאר נתיב מים פתוח לשיט הבין־לאומי. באשר לרצועת עזה אמר שאין בידו תכנית מפורטת.

48. שם. ראו גם מס' 374.
49. ראו מס' 221; מס' 226.
50. ראו מס' 229.
51. ראו מס' 237.

בהמשך השיחה מתח דאלס ביקורת על מדיניותה של ישראל ובייחוד על ראייתה המדינית לטווח ארוך, וטען כי לא עשתה די מאמצים להפיג את השנאה כלפיה באזור וכי מדיניות התגמול והיד חזקה נכשלה לחלוטין. אך לבסוף אמר כי אינו רוצה שדבריו גלויי הלב יתפרשו שלא כהלכה, שכן האהדה היסודית של ארצות־הברית לישראל קיימת ושורשיה עמוקים ביותר.[52]

בן־גוריון זעם על הצגת הדברים החד־צדדית של דאלס ועל הטפותיו לישראל, וכאשר נפגש עם השגריר לאוסון ב־31 בדצמבר ניצל את המעמד כדי להציג מנקודת ראותו את השתלשלות המאורעות שהובילה למלחמה ואת חלקה של ארצות־הברית בכך, ועמד על הסיבות העמוקות לשנאתם של הערבים כלפי ישראל. הוא תבע מארצות־הברית ערובות והדגיש לסיום את רצונה של ישראל בתיאום מדיניותה אתה.[53]

בעקבות שיחת שרת החוץ עם דאלס בחר בן־גוריון לעגן את תביעותיה של ישראל בהחלטות ממשלה. הדיון בנושא התקיים בממשלה ב־31 בדצמבר ובסיומו נתקבלו כמה החלטות יסוד (שהממשלה חזרה ואישרה אותן גם אחר כך) ואלו הן: ישראל תתנגד לחזרת כוח מצרי לרצועת עזה ולכניסת כוח צבאי של האו״ם לשם; צה״ל יישאר בשרם אל־שיח׳ ולאורך חוף מפרץ אילת עד שיובטח חופש השיט במפרץ לכל המדינות; רצוי לפרז את סיני או לפחות את הרצועה המזרחית שלו; צה״ל ימשיך בנסיגה בקצב של 25 ק״מ בשבוע; ישראל רואה צורך בפתרון בעיית הפליטים באמצעות האו״ם ומוכנה לסייע לפתרון זה.[54]

3) **השלמת הפינוי מסיני ותביעת ישראל לערובות** (1-23 בינואר 1957)

ב־4 בינואר התקיימה פגישה נוספת בין דיין לברנס ואחד הנושאים שהועלו בה היה חילופי שבויים. ברנס מסר שידוע לו על ארבעה שבויים ישראלים בלבד, ותמורתם היה דיין מוכן להחזיר את אלפי השבויים המצרים שהיו בידי ישראל. באשר לפראיון שנתפשו ונשפטו הבהיר דיין שישראל לא תסכים לראות בהם שבויי מלחמה ולכן לא תשחרר אותם ממאסרם, אך תהיה מוכנה לשקול את החלפתם בנידוני משפט קהיר שהואשמו בריגול למען ישראל.[55] ברנס התחייב להעביר את הדברים לידיעת המצרים אך ציין כי לדעתו המצרים לא יקבלו את ההצעה ויסכימו רק לבצע חילופי שבויים, ללא הפראיון, כדי לקבל את השבויים שבידי ישראל.[56]

ב־5 בינואר הוסיפה ארצות־הברית גורם חדש למערך הכוחות במזרח התיכון – מדיניותו המזרח תיכונית החדשה של הנשיא, שאותה הציג לפני ישיבה משותפת של שני בתי הקונגרס (דוקטרינת אייזנהאואר). הקונגרס נתבקש לאצול לנשיא סמכויות לשימוש בסיוע כלכלי ואף בכוח צבאי כדי לתמוך במדינות במזרח התיכון הנתונות לסכנת תוקפנות של ברית־המועצות.

52. ראו מס׳ 254.
53. ראו מס׳ 257.
54. ראו מס׳ 261.
55. ראו כרך 9, הערת־עורך מס׳ 536. ראו גם מס׳ 269 הערה 3.
56. הדוח על הפגישה נכתב בידי ראש לשכת הרמטכ״ל מרדכי בר־און. ראו מס׳ 269.

תכנית זו סימלה מפנה במדיניות שנקטה ארצות־הברית במשך שנים מספר, ולפיה הניחה את כל בעיות האזור לפתחו של האו"ם וציפתה כי הוא יספק את הפתרונות. אך אם קיוותה ישראל כי הדוקטרינה החדשה תממש את ציפיותיה וארצות־הברית תיענה לתביעות שהעלתה מאז הסכמתה לנסיגה, הרי שבסיום נאומו בקונגרס העמיד אייזנהאואר את הדברים על דיוקם: הוא הצהיר כי הסכסוך הישראלי־ערבי, עתידם של הפליטים הערבים ומעמדה של תעלת סואץ היו קיימים גם לפני כן, אף כי הוחמרו עקב המעורבות הסובייטית במזרח התיכון. בכך הוציא את הנושאים הללו מתחום תחולתה של התכנית, והדבר העיד על כוונתה של ארצות־הברית להשאיר גם להבא את הטיפול בהם בידי האו"ם.[57]

אבן נפגש שוב עם האמרשלד ב־5 בינואר ופגישתם הפכה להתנגשות גלויה בעניין קצב הפינוי של ישראל, וכן נתגלו בה חילוקי הדעות המהותיים ביניהם באשר לתפקידו של אונ"ף. לאחר שיחה זו התקיים דיון במשלחת ישראל לאו"ם והמסקנה, על דעת שרת החוץ, הייתה כי תקופת הרווחת־הזמן הגיעה לסיומה. הוכח כי הישארות ישראל בסיני מחלישה את מעמדה במערכה על חופש השיט במפרץ ועל עזה, וכי עד שתסכים לפינוי כל שאר סיני לא יהיו האמרשלד והאמריקנים מוכנים לדבר על הסדרים לחופש השיט. עיכוב הפינוי גם יקשה על ישראל להשיג בעצרת האו"ם תמיכה בתביעותיה. בעקבות הערכות אלה הוחלט כי יש להודיע להאמרשלד על נכונות להשלים את פינוי סיני, פרט לשרם אל־שיח', לאחר קבלת ערובות לחופש השיט, ולהקפיד על הפרדה רחבה בין כוחות מצרים לבין ישראל; כמו כן הוחלט כי בהודעה זו אין להזכיר את עזה.[58]

עמדתו של בן־גוריון הייתה נחרצת יותר – אף שתמך בפינוי סיני גם אם לא יושגו ערובות, עמד על כך שישראל לא תפנה את עזה ואת שרם אל־שיח' גם אם ארצות־הברית תתמוך בעצרת בהחלטה להטיל עליה סנקציות.[59] לנוכח המאבק הוודאי המצפה לישראל בעצרת, זימן בן־גוריון לארץ ב־8 בינואר את מאיר ואבן כדי שישתתפו בהתייעצויות בממשלה. שרת החוץ השיבה כי נוכחותו של אבן בניו יורק חיונית להמשך ניהול המערכה המדינית וההסברתית, ולכן תבוא רק היא לארץ.

האפשרות שיוטלו סנקציות על ישראל נראתה אז ממשית מאוד. מרדכי קדרון, סגן הנציג הקבוע של ישראל באו"ם, הודיע מניו יורק שהערבים מצפים לדוח המזכ"ל בתוך ימים מספר, ומיד אחר כך ידרשו לכנס את העצרת ושם יבקשו לדון בסנקציות במקרה שישראל תסרב לפינוי מידי של כוחותיה.[60]

ב־10 בינואר כינס בן־גוריון התייעצות לדיון באפשָרות העומדת להתממש. בסיומה הוחלט שלמרות הכול לא תיסוג ישראל מהמְצָרים, ממפרץ אילת ומעזה בתנאים הקיימים. הרצוג הביע דעתו שלא יושג בעצרת רוב של שני שלישים לתמיכה בסנקציות. בן־גוריון ביקש לדעת כמה זמן תוכל ישראל להחזיק מעמד מבחינה כלכלית במצב כזה וללא הסיוע של המגבית היהודית המאוחדת והבונדס. הערכתו של אשכול הייתה שישראל

57. ראו הערת־עורך מס' 275.
58. ראו מס' 278.
59. ראו מס' 281.
60. ראו מס' 289.

תוכל להחזיק מעמד כשלושה חודשים ואפשר, על ידי קיצוב, להאריך תקופה זו לעוד חודשים מספר.[61]

גם בישיבת ועדת החוץ והביטחון של הכנסת באותו ערב הציע בן־גוריון שלא לסגת, ולמנות ועדה שתכין מיד תכנית חירום כלכלית למקרה שהאו"ם או ארצות־הברית יטילו סנקציות על ישראל. כמו כן הוצע לגייס את יהדות העולם לעמוד לצד ישראל במאבק זה.

כדי לדחות את מועד הגשת הדוח של המזכ"ל ואת כינוס העצרת היה על ישראל להמשיך בכל זאת במגעים עם האמרשלד. לכן הורה בן־גוריון לאבן למסור לו נוסח של הודעה כללית שבה ייאמר כי נסיגת כוחות ישראל עד לגבול הבין־לאומי תושלם עד 22 בינואר, ולאחר כמה ימים להגיש לו את פירוט התביעות לערובות לחופש השיט במפרץ ולהמשך השליטה ברצועת עזה.

כל הנושאים הללו נדונו ב־13 בינואר בישיבת ממשלה בהשתתפותה של שרת החוץ, שכאמור באה לישראל על פי בקשתו של בן־גוריון. בן־גוריון הוא שניסח את ההחלטות שנדונו ואושרו בישיבת הממשלה: פינוי מפרץ אילת רק לאחר הבטחת חופש השיט וקבלת ערובות לכך ולחופש השיט גם בתעלת סואץ; המשך אחריותה של ישראל לביטחון ברצועת עזה וכינון מנהל עצמי של התושבים; תביעה לפירוז סיני או לפחות חלקו הגובל בישראל; הבעת נכונותה של ישראל לתרום לפתרון בעיית הפליטים.[62] אף על פי שקבלת ההחלטות במועד זה נועדה להשפיע על דוח המזכ"ל ועל החלטת העצרת, הדגיש בן־גוריון במברק לאבן כי צה"ל יישאר לאורך חוף מפרץ אילת גם בניגוד להחלטת העצרת, שכן ישראל מכירה בריבונות הצדק ולא בסמכותו הפורמלית של האו"ם. כמו כן דוחה ישראל כל החלטה על חזרה לקווי שביתת־הנשק, כי הסכם שביתת־הנשק עם מצרים אינו קיים וכל החלטה המבוססת על הסכם זה בטלה בעיניה.[63]

ב־15 בינואר בשיחה בין אבן לשר החוץ הקנדי, פירסון, הועלתה הצעה אשר בה הונח היסוד הראשון לפתרון. פירסון הציע שייעשה מאמץ לטפל קודם כול בבעיות חופש השיט במפרץ אילת ולהגיע להכרעה על ידי הצבת אונ"ף שם במנדט מיוחד, מוגדר וקבוע, וכן שיוחלט על דחייה נוספת של הדיון בבעיית עזה בגלל אופייה המסובך. פירסון הציע שאם האמרשלד יעמוד בהתעקשותו, תנוסח החלטה מוסכמת על מדינות המערב וייעשה מאמץ לגייס תמיכה מספיקה לאישורה, והוא אף הביע נכונות לנהל את המערכה בעצרת.[64]

ב־17 בינואר, לאחר הפסקה של ארבעה שבועות, חזרה עצרת האו"ם והתכנסה לדיון על המצב במזרח התיכון. על סדר היום הונחו שני מסמכים: דוח ביניים של המזכ"ל והצעת החלטה של הגוש האפרו־אסיאתי. האמרשלד הסתפק בדוח שלו בתיאור עובדתי של מהלך הנסיגה עד אז. בהצעת ההחלטה שהגישו 25 המדינות החברות בגוש האפרו־אסיאתי גונתה ישראל על שלא צייתה להחלטות קודמות של עצרת האו"ם בעניין הנסיגה, והמזכ"ל נדרש לפקח על ביצוע הנסיגה. הנוסח המקורי של ההצעה היה חריף יותר וכלל גם איומים בסנקציות על ישראל, אך הוא עורר התנגדות עזה בקרב משלחות

61. ראו מס' 293.
62. ראו מס' 306.
63. ראו מס' 307.
64. ראו מס' 315.

ממדינות המערב. בעקבות מאמצים ולחצים שהפעילו על הגוש האפרו־אסיאתי וגם הסתייגות של כמה משלחות אסיאתיות החברות בגוש, רוככה ההצעה והוסר ממנה סעיף הסנקציות. לאחר השינוי היא נתקבלה בעצרת ב־19 בינואר ברוב מכריע של 74 קולות כנגד קולותיהן של ישראל וצרפת בלבד ובהימנעות קוסטה־ריקה וקובה.[65]

בריטניה תמכה בהחלטה והייתה תומכת בה גם אם הייתה כוללת סעיף סנקציות, כפי שנאמר לאילת בשיחה במשרד החוץ הבריטי, מחשש לפגיעה בהספקת הנפט ממדינות ערב.[66] בריטניה גם המשיכה למלא בקפדנות את החלטת העצרת מ־2 בנובמבר, שציוותה על חברות האו"ם להימנע מהכנסת אמצעי לחימה למזרח התיכון. מאז ההחלטה נמשך האמברגו שהטילה על אספקת מנועים למטוסים וחלקי חילוף ותחמושת למשחתות שעמדה לספק לישראל, וזאת למרות הבקשות הדחופות שהגיש אילת בשיחותיו במשרד החוץ ועם שר החוץ לויד עצמו.[67]

יחסה של בריטניה לישראל לא השתנה למרות שתי התפתחויות רבות משמעות שאירעו בחודשים אלה – האחת, התפטרותו של אידן ב־9 בינואר ומינויו של הרולד מקמילן לראש ממשלה במקומו; האחרת, השיחות בין בריטניה לירדן שהחלו בראשית פברואר, על ביטול הסכם ההגנה ביניהן ועל פינוי הבסיסים הבריטיים בירדן. ההסכם אמנם בוטל ב־13 במארס.

ב־22 בינואר חזרה הממשלה ואישרה בישיבתה את ההחלטות שנתקבלו ב־13 בחודש. כמו כן הוחלט כי בן־גוריון ימסור הודעה מדינית בכנסת. המטרה הייתה להביא את הדברים לידיעת חברות האו"ם ודעת הקהל העולמית עוד לפני שימסור המזכ"ל לעצרת את דוחו הסופי, ולסכל את כוונתן של מדינות המערב שהחלו בגיבוש תכנית משלהן. התכנית נועדה לפתור את בעיות רצועת עזה, שרם אל־שיח' ומפרץ אילת על ידי פרישת אונ"ף על גבול מצרים לאורך קווי שביתת־הנשק בצד המצרי וגם בצד הישראלי.[68]

היחסים עם האמרשלד הידרדרו במהירות בשתי הפגישות הבאות שהתקיימו בין אבן ובינו והסתיימו בקיפאון ובמשבר. בפגישה הראשונה התעקש שוב המזכ"ל לקשר בין בעיות המפרץ ועזה להסכם שביתת־הנשק עם מצרים, ובפגישה השנייה, שבה הוגשו לו החלטות הממשלה כתזכיר, הביע אכזבה גלויה מהן.[69]

4) **שיא המשבר במשא ומתן עם האמרשלד** (24 בינואר-11 בפברואר 1957)

בדוח הסופי שהגיש לעצרת ב־24 בינואר דחה המזכ"ל את הצעות ישראל, וחזר והתעקש על נסיגה תחילה, חזרה להסכם שביתת־הנשק עם מצרים והצבת אונ"ף משני צדי הגבול. הפעם ביקר דובר משרד החוץ הישראלי בגלוי את הדוח והגדיר אותו שלילי, בלתי

65. ראו הערת־עורך מס' 320.
66. ראו מס' 325.
67. ראו מס' 282; מס' 325.
68. ראו מס' 334.
69. ראו מס' 331; מס' 332.

קונסטרוקטיווי, חד־צדדי ומתעלם מהעובדות, כשמטרתו להחזיר על כנו את המצב ששרר לפני המלחמה.[70]

בד בבד החלה תכניתו של פירסון לקרום עור וגידים. בשיחה עם מיכאל קומיי (שגריר ישראל בקנדה) ב־26 בינואר הציג לפניו את עיקריה: כל המדינות שיתמכו בה יתחייבו לקיים את חופש השיט במפרץ, ואחד מתפקידיו של אונ״ף יהיה לפקח על כך. כוח זה יוצב גם ברצועת עזה ולכל אורך הגבול. המנהל הישראלי יוצא מרצועת עזה ובמקומו יפקח האו״ם בלבד על המשטר החדש שם. גם פירסון תבע כי הצדדים יאשרו מחדש את קיומו של הסכם שביתת־הנשק, אך הפיקוח עליו והבטחת ביצועו יהיו בידי אונ״ף. במסגרת הצעתו לא רצה פירסון לטפל בחופש השיט של ישראל בתעלת סואץ, אבל שקל לכלול בה את העיקרון על ידי אזכור החלטת מועצת הביטחון מספטמבר 1951 כסעיף בתוך ההקדמה.[71]

ואולם כעבור חמישה ימים הסתלק פירסון מהצעתו בשל ההחלטה שנתקבלה בעצרת ב־2 בפברואר. למעשה נתקבלו שתי החלטות: הראשונה קראה כרגיל לישראל להשלים את הנסיגה ולהחזיר ללא דיחוי את כוחותיה אל מאחורי קווי שביתת־הנשק (ההחלטה השישית של העצרת בעניין זה). ההצעה השנייה קבעה כי בעקבות הנסיגה צריכה לבוא פעולה שתבטיח התקדמות לקראת יצירת תנאי שלום בין ישראל למצרים. על מזכ״ל האו״ם הוטל לממש את האמצעים שהציע בדוח שלו, ובכללם הצבת אונ״ף לאורך קווי שביתת־הנשק ברצועת עזה ובמפרץ אילת.

בהצעה זו, שארצות־הברית הייתה בין יוזמיה, לא הוגדרו בבירור תפקידי אונ״ף ונוסחה היה סתמי ובלתי מחייב. בכך נענתה ארצות־הברית ללחץ הגוש האפרו־אסיאתי, ובתגובה לכך הסתלק פירסון מיזמתו. למרות פגמיה ראתה ישראל חשיבות בהצעה השנייה שנתקבלה בעצרת, שציינה התקדמות לקראת הכרה בין־לאומית בכך שאין טעם להחלטות על פינוי כוחות ללא טיפול במצבי האיבה שקדמו לפרוץ המלחמה, ולפיכך רק נמנעה בהצבעה עליה.[72]

למחרת שיגר אייזנהאואר שדר תקיף אל בן־גוריון ובו תבע ממנו לקבל את החלטות העצרת שהועלו ביזמת ארצות־הברית ובתמיכתה. הוא אף איים במרומז כי אם ישראל לא תציית, ארצות־הברית תצטרף לצעדים שהאו״ם עשוי לנקוט נגדה (כלומר סנקציות). איום זה הושמע גם במסיבת עיתונאים שקיים דאלס ב־5 בפברואר.[73]

ראוי לציין כאן כי באותה עת ביקר בארצות־הברית סעוד מלך סעודיה, והממשל הרעיף עליו שפע של כיבודים ומחוות ידידות כדי להשיג את תמיכתו בתכנית אייזנהאואר. נציגי ישראל עקבו אחר הביקור בדאגה וחששו שישראל תיתבע לשלם את מחיר השגת נאמנותו ותמיכתו של המלך סעוד. בוושינגטון רווחו שמועות שאייזנהאואר התחייב למלך שיעמוד בתוקף על כך שישראל תפנה ללא דיחוי את עזה ושרם אל־שיח', ומשום כך נשלח השדר של הנשיא אל בן־גוריון.[74]

70. ראו מס' 356.
71. ראו מס' 352.
72. ראו מס' 363, ראו הערת־עורך מס' 366.
73. ראו מס' 371 והערה 5 שם.
74. ראו הערת־עורך מס' 376.

ואולם ממשלת ישראל הייתה איתנה בעמדתה למרות האיומים. בישיבה שקיימה ב־3 בפברואר בעקבות ההחלטות שקיבלה העצרת, לא נתקבלו החלטות חדשות אך היא שבה ואישרה את החלטותיה הקודמות.[75] גם בהודעה שפרסם דובר משרד החוץ למחרת נאמר כי ישראל תקיפה בעמדתה שנקבעה בידי הכנסת ב־23 בינואר בנוגע למפרץ אילת ולרצועת עזה, וכי הפתרון לשתי בעיות אלה כרוך בהפסקת מעשי איבה מצד מצרים בים וביבשה.[76]

שתי פגישות נוספות של אבן עם האמרשלד לא הביאו לפריצת דרך. לעומת זאת החלה תסיסה בתוך חוגי הממשל בארצות־הברית כנגד מדיניותם הנוקשה של הנשיא ושל דאלס כלפי ישראל. לאחר דברי דאלס במסיבת העיתונאים יצא הסנאטור ויליאם נולנד, מנהיג הרפובליקנים בסנאט, בהודעה נמרצת נגד האפליה כלפי ישראל: על ישראל מאיימים בסנקציות בשעה שאין מזכירים כלל סנקציות נגד ברית־המועצות, שדיכאה בברוטליות את המרד בהונגריה. דברים אלה עוררו הדים ותגובות, ולמחרת (6 בפברואר) פנו 41 חברי קונגרס רפובליקנים בקריאה לממשל שלא לתבוע מישראל לסגת עד שייפתח משא ומתן ישיר עם מצרים. הקדימו אותם בפנייה דומה (ב־23 בינואר) 75 חברי קונגרס דמוקרטים שדרשו כי ארצות־הברית תעמוד על קיום חופש השיט בתעלת סואץ, במְצָרים ובמפרץ אילת לפני שתתבע מישראל את פינוי השטחים שבידה. להתנגדות בקונגרס ובייחוד בסנאט הייתה השפעה על הממשל, משום שבאותה עת נזקק לתמיכתו לשם אישור דוקטרינת אייזנהאואר.[77]

ב־8 בפברואר, בעת שבישראל התקיימו הפגנות מחאה כנגד האיום בהטלת סנקציות עליה, השיב בן־גוריון לשדר של הנשיא אייזנהאואר. ראש הממשלה טען שבעוד שישראל כבר השלימה את נסיגתה מסיני, מצרים לא הסתלקה ממצב הלוחמה עם ישראל; כמו כן מחה על יחס האיפה ואיפה שהאו"ם נוהג כלפי ישראל ועל האיום בהטלת סנקציות עליה. בן־גוריון הצדיק את תביעתה של ישראל לערובות לחופש השיט ולהפסקת התקפות הפדאיון, והביע ציפייה שארצות־הברית ומדינות אחרות אמנם יעניקו לה ערובות אלה.[78]

5) **מגע ישיר עם ארצות־הברית על הצעת הערובות** (11–24 בפברואר 1957)

למרות השדר הנוקשה של אייזנהאואר ודברי דאלס בקשר לסנקציות, נראה כי בה בעת החל להתחולל שינוי בעמדת ארצות־הברית, ודווקא במחלקת המדינה. היו לכך כמה גורמים – ההתנגדות החריפה לסנקציות שכאמור הובעה בתוקף מפי חברים בשתי המפלגות בקונגרס התרחבה גם לעיתונות, שתבעה מתן ערובות ישירות של ארצות־הברית לישראל, ולדעת הקהל. פרשת ביקורו של סעוד נסתיימה, ואפשר היה לנוע מהקו הפרו־ערבי שהפגין הממשל לכיוון מאוזן יותר. כמו כן גברה האכזבה משיטות פעולתו

75. ראו מס׳ 372, הערה 1.
76. ראו מס׳ 372.
77. ראו מס׳ 382, הערה 2.
78. ראו מס׳ 390.

של האמרשלד, שלא הצליח להשתמש במעמדו ובסמכויותיו בתור מזכ"ל האו"ם להשגת פתרון למשבר במזרח התיכון.

המפנה חל בפגישת אבן ושילוח עם דאלס ואנשיו במחלקת המדינה ב־11 בפברואר. דאלס העלה לראשונה הצעה לפתרון בעיית הערובות: ארצות־הברית תצהיר על מחויבותה לחופש השיט במפרץ אילת ואף תממש את זכויות השיט שלה שם, וכן תקרא למדינות ימיות אחרות לעשות כמוה. באשר לרצועת עזה – ארצות־הברית עומדת על נסיגת ישראל ללא תנאי, על פי החלטת העצרת, ועל כניסת כוח או"ם לרצועה. ההצעות הוגשו לאבן כתזכיר של מחלקת המדינה.[79]

בהמשך לשיחה עם דאלס התקיים דיון עם רוברט מרפי, סגנו לעניינים מדיניים. מרפי הבהיר לאבן כי הביטחון שהמדינות הימיות יפעילו את זכויות השיט שלהן ויגנו עליהן הוא עיקר הערובה, אך ליתר ביטחון יוצב גם כוח או"ם במְצָרים ובמפרץ. ארצות־הברית סבורה שהכרזתה תהפוך למעשה את המפרץ לנתיב מים בין־לאומי. לאחר שיושג הסכם עם דאלס על יסוד התזכיר, תטפל ארצות־הברית בעניין באו"ם ועם האמרשלד.[80]

בתזמון מקרי פנתה ב־11 בפברואר ברית־המועצות אל שלוש מעצמות המערב והציעה (כמהלך נגדי לתכנית אייזנהאואר) לגבש תכנית משותפת להבטחת השלום במזרח התיכון שעקרונותיה יהיו: הסדר הבעיות השנויות במחלוקת בדרכי שלום; אי־התערבות בענייניהן הפנימיים של המדינות באזור והימנעות ממשיכתן לגושים צבאיים; חיסול הבסיסים הצבאיים ופינוי הכוחות הזרים; הפסקת הספקת נשק למדינות האזור; סיוע לפיתוחן הכלכלי של המדינות בלי תנאים מדיניים. למעשה תכנית זו רק מִחזרה הצעות קודמות שהוגשו למערב ונדחו.

בשלב זה נראה היה כי נושא הסנקציות ירד מהפרק. אפילו האמרשלד, בדוח שהגיש לעצרת ב־11 בפברואר הביע הסתייגות מההצעה הן מהבחינה המשפטית והן מבחינת התבונה והתועלת.[81] אבן, שלאחר המרורים ששָׂבע מהאמרשלד ראה סוף סוף אפשרות לפתרון חיובי לישראל, סבר כי בן־גוריון צריך לקבל בברכה את יזמת ארצות־הברית, ודחק בו להגיב מיד בחיוב להצעת דאלס, למרות הסתייגויותיה של ישראל מהן. אבן הזהיר כי כל דחייה תגרום לאבדן האהדה כלפיה ולאבדן ההזדמנות לקבלת ערובות מארצות־הברית. על תגובתו זו העיר בן־גוריון ביומנו כי אבן ראה בהצעה זו מפנה יסודי וכמעט גאולה. הוא ניסה לצנן את התלהבותו בהשיבו לו שאמנם בהצעתו של דאלס יש יסוד לפתרון חיובי, אולם ישראל לא תוכל לקבל את ההצעה כפי שהיא.[82]

אבן לא נסוג מעמדתו ובסדרה של מברקים יומיים חזר והבהיר את משמעותן של ההצעות שבהן ראה ערבות רצינית של ארצות־הברית. כדי שלא להחמיץ את שעת הכושר לחץ על בן־גוריון לקבל לפחות עקרונית את ההצעות ורק אחר כך לפתוח בדיונים על שינויים ותיקונים. גם שילוח סבר כי הצעת דאלס היא מפנה יסודי במדיניות הממשל ויש להסכים לה מיד, לפני שאייזנהאואר ישנה את דעתו.[83]

79. ראו מס' 403; מס' 404.
80. ראו מס' 403.
81. ראו מס' 407, הערה 2.
82. ראו מס' 407, הערה 6; מס' 408.
83. ראו מס' 409, מס' 414, מס' 415.

בן־גוריון כינס את הממשלה לישיבה מיוחדת ב־14 בפברואר כדי לדון בהצעות האמריקניות. הממשלה קידמה בברכה את גישתה החיובית של ארצות־הברית בשאלת מפרץ אילת, אך כדי למנוע את חידוש ההסגר במפרץ הציעה שכוח האו"ם יוצב ברצועת החוף להבטיח את חופש השיט, או שתינתן לישראל ערובה יעילה כפי שהציע דאלס. בנוגע לעתיד רצועת עזה ולפתרון בעיית הפליטים, הוצע לקיים שיחות סודיות עם נציגי ארצות־הברית לחיפוש הסדר מתאים שיוגש לאו"ם. באשר להסכם שביתת־הנשק, לדעת הממשלה אי־אפשר לחזור לסטטוס קוו ולהיאחז שוב בהסכם שמצרים רוקנה אותו מתוכן. עם זאת הצהירה הממשלה שאין ישראל דורשת לעצמה זכויות של צד לוחם כלפי מצרים, ושהיא מתחייבת להימנע מכל מעשה איבה נגדה על בסיס של הדדיות.

את עיקרי ההחלטות, אשר ישמשו בסיס לתזכיר התשובה לדאלס, העביר בן־גוריון מיד אל מאיר. למעשה, למרות כל המחמאות למעורבותה של ארצות־הברית ומאחורי כל אחת מההסכמות העקרוניות של ישראל להצעות דאלס הסתתרה התביעה להבהרות נוספות.[84] גם בשיחה שקיים באותו יום עם לאוסון הציג בן־גוריון את החלטות הממשלה בדרך זו, אך לאוסון הסב את תשומת לבו לנקודות החיוביות שבתזכיר מחלקת המדינה ולאחריות המוסרית הכבדה שארצות־הברית קיבלה בכך על עצמה.[85]

תזכיר הממשלה נשלח למחרת למחלקת המדינה ובאותו יום התקיים דיון יסודי עליו (ראשון מבין שלושה דיונים רצופים) בין דאלס ועוזריו, לאבן ושילוח. דאלס קלט מיד את ערעורה של ישראל על הצעותיו והביע את אכזבתו מכך. הוא טען כי ישראל איננה יכולה לנהל בשלב זה משא ומתן דו־צדדי עם ארצות־הברית במקום לפעול בשיתוף פעולה עם האו"ם. דאלס דרש היענות להצעותיו וציין כי המתח והלחץ בעצרת גוברים, ואם לא תושג הבנה בהקדם יתעורר שוב הוויכוח במלוא עצמתו. אבן אמר כי יתייעץ עם שרת החוץ וידווח לממשלה.[86] את התרשמותו ממצב הדברים (שהגדירו "עדין ביותר") סיכם אבן במברק לבן־גוריון: דאלס הגיע לקצה גבול יכולתו ואין באפשרותו להציע הצעות נוספות או אחרות; אסור לישראל למתוח את החבל יותר מדי; אם ישראל לא תקבל את הצעותיו של דאלס, תזנח ארצות־הברית את היזמה ותעביר את ההכרעה לאו"ם.[87]

אך בניגוד לאבן בן־גוריון נותר איתן בעמדותיו. בתשובתו למברקיו הדוחקים של אבן מנה את הנקודות לחיוב ולשלילה בהצעת ארצות־הברית: ישראל תודיע שקיומה וביטחונה מחייבים את פינוי מפרץ אילת רק לאחר קבלת ערובות יעילות לחופש שיט, והקמת מנהל משותף ברצועת עזה של ישראל, תושבי המקום והאו"ם; ישראל לא תזוז מעמדתה זו אפילו אם יאיימו ויטילו עליה סנקציות.[88]

השיחה השנייה עם דאלס התקיימה ב־17 בחודש. דאלס חזר ואמר כי ארצות־הברית רואה בתשובתה של ישראל דחייה. אין היא יכולה לתת לישראל ערובות מפורשות לחופש השיט מאחר שהן כרוכות באישורו של הקונגרס. דאלס הציע לישראל לקבל בכל זאת את הצעתו והדגיש כי אם יטילו המצרים שוב הסגר על השיט הישראלי, תוטל האחריות

84. ראו מס' 418.
85. ראו מס' 419.
86. ראו מס' 422.
87. ראו מס' 425.
88. ראו מס' 426.

על ארצות־הברית. על כך השיב אבן כי ישראל למודת אכזבות וחוששת לסמוך על הבטחות שאינן מגובות בערובות.[89]

השיחה השלישית שהתקיימה באותו יום התנהלה באווירה של משבר. אבן מסר את תגובת ראש הממשלה להצעת ארצות־הברית, ואת מסקנתו שהתכנית אינה מבטיחה את חופש השיט ולא תמנע חידוש התוקפנות המצרית. גם התניית חופש השיט בפינוי הרצועה מבטלת את הבטחת האמריקנים, מאחר שישראל לא תרשה את חזרת המצרים לרצועה. דאלס שאל האם תקבל ישראל את התכנית אם יופרדו שני הנושאים, ואבן השיב כי אינו מוסמך לחרוג ממסגרת הוראותיו. דאלס הביע צער ואכזבה מתגובת ישראל, ציין שהוחמצה הזדמנות רצינית ביותר לשיתוף פעולה, והזהיר שמתחילה תקופה רבת מכשולים שתפגע ביחסי שתי המדינות.[90]

בהמשכו של אותו יום התנהלו חילופי מברקים מתוחים בין ארצות־הברית לישראל. מאיר הזהירה את בן־גוריון כי ארצות־הברית רואה בפתרון המשבר במזרח התיכון עניין חיוני למדיניותה, וייתכן שתהיה מוכנה לצעדים דרסטיים נגד ישראל. הנשיא ביקש כי משלחת של נכבדים יהודים (חלקם לא ציונים) תיפגש עם דאלס, ונראה כי התכוון לפורר את החזית היהודית בארצות־הברית וכך להפעיל לחץ על ישראל.[91] למרות המתיחות הגוברת שרת החוץ טענה כי ישראל אינה צריכה לסגת על בסיס הצעות דאלס, בייחוד לא בלחץ הדיון בעצרת. היא הציעה כי אבן יצא מיד לישראל וגם הביעה נכונות לבוא בעצמה. מאיר סברה כי על הממשלה לדחות את ההחלטה הסופית עד שישמע בן־גוריון את אבן, אף שלא הסכימה לדעותיו.[92] אבן מצדו המשיך בלחצו הנמרץ על ראש הממשלה לקבל את הצעות דאלס ולהימנע ממשבר עם ארצות־הברית ועם האו"ם.[93]

צרפת הוכיחה שוב כי היא עומדת לצד ישראל. בשיחה שקיימו בניו יורק מאיר ואבן עם פינו הוא תמך בתשובתה של ישראל לדאלס. סוכם שפינו יורה לשגריר צרפת בוושינגטון להודיע למחלקת המדינה שמדינות אירופה לא תסכמנה לסנקציות אפילו אם תתקבל החלטה על כך בעצרת, וגם שייפגש עם ספאק בפריז כדי לארגן חזית רחבה של מדינות המערב לאותה מטרה. כמו כן הציעה צרפת לישראל מלווה גדול שיסייע לה אם יוטלו עליה סנקציות.[94]

ב־17 בפברואר, בצד פרסום ההצעות האמריקניות בתזכיר של מחלקת המדינה, הוציא אייזנהאואר הודעה נשיאותית שבה נאמר כי ארצות־הברית מכירה בעובדה שיש לישראל טענות מוצדקות כנגד מצרים ומן הראוי למצוא דרך לפתרון; כי הצעות מחלקת המדינה משקפות את כוונותיה של ארצות־הברית הן כחברה באו"ם והן כמעצמה ימית בעלת זכויות; וכי ארצות־הברית מאמינה כי הצעד שנקט האו"ם בהחלטתו ב־2 בפברואר,

89. ראו מס' 427.
90. ראו מס' 428.
91. הפגישה אמנם התקיימה במחלקת המדינה ב־21 בפברואר אולם היא לא שירתה את מטרותיו של הנשיא, שכן לפניה תדרכה שרת החוץ את המוזמנים ובד בבד פתח מועדון הנשיאים בפעילות מחאה נמרצת. התוצאה שהושגה – הגברת הסולידריות של יהודי ארצות־הברית עם ישראל – הייתה הפוכה מזו שציפה לה הנשיא.
92. ראו מס' 429.
93. ראו מס' 430.
94. ראו מס' 431.

ההצהרות שיפרסמו המדינות הימיות והתזכיר של מחלקת המדינה מספקים לישראל את מרב הערובות שהיא יכולה לצפות להן בהקשר זה.[95]

התגובה לדברי הנשיא הגיעה למחרת מירושלים. לאחר ישיבה דחופה של הממשלה, שבה אושרו שוב הצעותיו של בן־גוריון לפתרון נקודות המחלוקת בין ישראל לארצות־הברית,[96] נקרא השגריר לאוסון לירושלים אל ראש הממשלה. בן־גוריון ביקש להבהיר את תגובתה של ישראל ולנסות לגשר על הפער המעמיק בין עמדות שתי המדינות בנושאים החיוניים לישראל, ולשם כך העביר באמצעות השגריר שדר דחוף לדאלס ובו ביקש ממנו למנוע קרע בין ארצות־הברית לישראל. כמו כן הציע לשלוח לאזור ועדה שחבריה יהיו נציגי מדינות ניטרליות, כדי שתבדוק את המצב ברצועת עזה ותציע פתרון לבעיות שבמחלוקת.[97]

בתגובה לפרסום התזכיר של מחלקת המדינה פרסמה ישראל את תשובתה להצעות דאלס, ודובר משרד החוץ יצא בהודעה שהצעת ארצות־הברית אינה פותרת את הבעיות היסודיות – הבטחת חופש השיט לאחר נסיגת כוחות ישראל מחוף מפרץ אילת, ואי־הפיכת רצועת עזה שוב לבסיס להתקפות פדאיון על ישראל.[98]

בניו יורק ניסה אבן להפעיל ערוץ נוסף כדי להשפיע על מזכיר המדינה. ב־19 בפברואר הוא נפגש עם ארתור דין, עורך דין מוושינגטון המקורב לדאלס, כדי לנסות להשפיע על דאלס להגמיש את הצעותיו. דין העביר את הדברים אל דאלס וזה השיב באמצעותו כי הנשיא מוכן לקבל תיקונים או פירושים לתזכיר שאינם סותרים את רוחו, אך ורק מתוך ההנחה שאם יקבלם יגיעו ישראל וארצות־הברית להסדר סופי.[99]

באותו יום לפני צאתו של אבן לישראל קיימה המשלחת בניו יורק, לפי בקשתו, דיון מסכם בהצעות דאלס, ואלה היו המסקנות:

על ישראל להודיע על הסכמתה לפנות את שרם אל־שיח' ומפרץ אילת בהתבססה על הצהרת ארצות־הברית והמדינות הימיות האחרות כי המפרץ הוא נתיב שיט בין־לאומי; גם לישראל תהיה זכות להצהיר כי תגיב על כל פגיעה בחופש השיט שלה על פי סעיף 51 למגילת האו"ם (זכות ההגנה העצמית); הפתרון שהוצע לעזה בתזכיר של מחלקת המדינה אינו קביל, אך יש להמשיך בדיונים על כך עם ארצות־הברית, שכן החיוב בהצעות דאלס עולה על השלילה. שרת החוץ אישרה את המסקנות הללו, ואבן נטל את מסמך הסיכום לארץ כדי להציגו בישיבת הממשלה.[100]

בינתיים גבר והלך הלחץ שהפעילה ארצות־הברית על ישראל: קנצלר גרמניה המערבית, קונרד אדנאואר, נתבקש להפעיל את השפעתו על ממשלת ישראל כדי שלא תתעקש על עמדתה ותסכים להסדר שהציע דאלס. אך אדנאואר השיב שהעניין אינו נוגע לגרמניה וסירב להתערב. הוא אף הודיע למחלקת המדינה כי במקרה שיחליט האו"ם על הטלת סנקציות, גרמניה לא תצטרף מכיוון שהסכם השילומים איננו בגדר

95. ראו הערת־עורך מס' 434.
96. שם.
97. ראו מס' 436.
98. ראו משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 832, 18.2.1957, 130.02/2377/5.
99. ראו מס' 440.
100. המסמך ללא כותרת אך נכתב עליו בידי גדעון רפאל "סיכום עם שרת החוץ שאבן ייקח להתייעצויות ארצה", 19.2.1957, 130.02/2448/6.

יחסי מסחר רגילים, אלא זהו חוזה מדיני מוסרי שגרמניה התחייבה לקיימו ותעמוד בכך בכל התנאים.[101]

גם הלחץ הנשיאותי הישיר על ישראל הגיע אז לשיאו. הודעת הנשיא אייזנהאואר ב־17 בפברואר הייתה הצעד הראשון בשורה של מהלכים שנקט, שנראה היה שהם מוליכים לעימות ישיר בינו לבין ישראל. ב־20 בפברואר, על רקע ההתנגדות הגוברת בקונגרס לעמדתו כלפי ישראל, זימן אייזנהאואר 26 ממנהיגי שתי המפלגות בקונגרס לפגישה, כדי לדון אתם האם על ארצות־הברית לתמוך בעצרת האו״ם בהצעה להטיל סנקציות על ישראל אם זו תעמוד בסירובה לסגת. בפגישה הביעו מנהיגי שתי הסיעות – הסנאטורים ויליאם נולנד ולינדון ג׳ונסון – התנגדות נמרצת לכל איום בסנקציות. גם רוב הסנאטורים האחרים שהשתתפו לא קיבלו את דעתו של הנשיא וסירבו לתמוך פומבית בעמדתו.[102]

אייזנהאואר, מאוכזב מכישלון מאמציו לגייס את הקונגרס לצדו, החליט להתעלם מדעת מנהיגי הסנאט ולפנות ישירות אל העם בשידור ברדיו ובטלוויזיה. אך לפני השידור שיגר שדר דחוף שהועבר לבן־גוריון בטלפון, וביקש ממנו תשובה מידית בתקווה שזו תאפשר לו למתן את תוכן דבריו בנאומו לאומה. תוכנו של השדר היה קשה ביותר וכלל איום מפורש בסנקציות. בן־גוריון הסתפק בתשובה לקונית לשדר הנשיא, ובה נאמר כי עליו לדחות את ההכרעה עד לקבלת דיווחיו של אבן ולגיבוש ההחלטות בממשלה.[103]

נאומו של אייזנהאואר ששודר באותו ערב (20 בפברואר) היה חריף אף יותר מהשדר לבן־גוריון. הוא הציג את הבעיה במזרח התיכון כבעיה הנוגעת לביטחונה הלאומי של ארצות־הברית, ולשם פתרונה הטיל על הכף את יוקרתו שלו ואת זו של ארצות־הברית. בהתייחסו לחופש השיט אמר כי אין להניח שלאחר נסיגת ישראל תשוב מצרים לסורה. באשר למחויבותה של ישראל לציית להחלטות האו״ם היו דבריו מפורשים הרבה יותר, והוא נזף בה על דרישתה לקבל ערובות. את נאומו סיים הנשיא בהבעת תמיכה נמרצת באו״ם ובתפקידו בהשכנת שלום.[104]

ב־21 בפברואר התכנסה הממשלה לדיון בהשתתפותו של אבן, שהגיע בינתיים לישראל. לפני ישיבת הממשלה שיגרה מאיר מברק בהול לבן־גוריון ובו הציעה לכלול בהחלטת הממשלה, פרט לעמידה על הנקודות החיוניות לישראל, גם הבעת הוקרה לממשלת ארצות־הברית והדגשה כי בהצעותיה יש יסוד לפתרון הבעיות.[105]

בו בזמן שיגר שילוח לבן־גוריון שדר שמסר לו מקורבו של הנשיא, וולטר בידל סמית (לשעבר תת־מזכיר המדינה) לבקשת אייזנהאואר ודאלס. בשדר נאמר כי בהצעות דאלס יש מחויבות של ארצות־הברית לישראל ולפיכך הפציר בידל סמית בראש הממשלה לגלות גמישות ולקבלן.[106]

101. ראו מס׳ 443. אך למרות עמידתה האיתנה של גרמניה לצד ישראל לא חלה כל התקדמות בנושא כינון היחסים בין שתי המדינות, ראו מס׳ 291; מס׳ 523.

102. ראו הערת־עורך מס׳ 446.

103. ראו מס׳ 447, מס׳ 448.

104. ראו הערת־עורך מס׳ 446.

105. ראו מס׳ 451.

106. ראו מס׳ 453.

גם אבן הביע בישיבת הממשלה את דעתו כי היעדר הסכם עם ארצות־הברית ימיט על ישראל סכנות חמורות והמליץ לעשות כל מאמץ כדי להגיע להסדר ברוח המלצות המשלחת בניו יורק, שאותן הציג לפני המשתתפים.

הדיון המרתוני בממשלה נמשך בשלוש ישיבות לאורך כל היום (21 בפברואר) ואף גלש לשעות הקטנות של הלילה. למרות המלצותיו של אבן לא שינתה הממשלה את עמדתה, כפי שבוטאה בהחלטותיה מ־22 בינואר, אך בנושא עזה הוכנס שינוי – הושמטה תביעת ישראל להשאיר את האחריות לביטחון בעזה בידיה, ולעומת זאת הודגשה נכונותה למצוא פתרון בשיתוף פעולה עם ועדת בדיקה של האו"ם שתגיע לאזור.[107] בהפסקה בין הישיבה השנייה לשלישית יצא בן־גוריון לכנסת כדי למסור את ההחלטות שקיבלה הממשלה, והן נכללו בנאום המדיני שנשא במליאה. בסיום נאומו בכנסת התייחס בן־גוריון גם ללחץ האמריקני על ישראל, אך עם זאת ראה תקווה לפתרון המחלוקת בהחלטות הממשלה שיביא אבן לדאלס עם שובו לוושינגטון.[108]

מטרתו של נאום מדיני זה, כפי שהיה במקרים הקודמים, הייתה להקדים ולהציג את עמדת ישראל לאו"ם ולדעת הקהל העולמית לפני כינוס העצרת. גם שגרירי ישראל באירופה קיימו סבב של שיחות עם ראשי מדינות ושרי חוץ כדי לוודא את עמדתם לנוכח הצעת הסנקציות הצפויה בעצרת. בשיחה עם מקמילן העלה שוב אילת את בקשותיה של ישראל בענייני הערובות והסנקציות, אך מקמילן לא התחייב בשאלת הצטרפותה של בריטניה לארצות־הברית ולמדינות ימיות אחרות שתערובנה לחופש השיט של ישראל במפרץ אילת.[109]

מולה ופינו, לעומת זאת, הודיעו בשיחות שקיימו עם צור כי צרפת תומכת בעמדתה של ישראל הן בנושא עזה והן בנושא מפרץ אילת, וכי היא מוכנה להצטרף להכרזת המדינות הימיות ולבחון מיד את קיום זכות השיט החופשי שם. שניהם לא חזרו בהם מהבטחתם למתן מלווה או אשראי לישראל במקרה שיוטלו עליה סנקציות, וזאת למרות מצבה הכלכלי הקשה של צרפת.[110]

מרומא מסר השגריר אליהו ששון כי איטליה תומכת בהצעת ישראל להקים ועדת בדיקה ניטרלית, וכי תצטרף להכרזת המדינות הימיות ותתמוך בהצבת כוח או"ם לאורך המפרץ.[111]

דניאל לוין, מנהל מחלקת אסיה ואפריקה במשרד החוץ, דיווח מניו יורק על בקיעים בגוש האפרו־אסיאתי וציין כי ידידי ישראל בגוש מתנגדים להצעה לגינוי ישראל ולאיום בסנקציות עליה.[112]

לאחר דחיות חוזרות ונשנות התכנסה עצרת האו"ם לדיון ב־22 בפברואר. הנושאים על סדר היום היו: דיווח על פעילותו של כוח האו"ם בסיני ודוח המזכ"ל על מילוי החלטות העצרת מ־2 בפברואר. איום הסנקציות שריחף מאז מושב העצרת בינואר מעל ראשה של ישראל, בשל סירובה לקיים את החלטות האו"ם, חזר ונעשה מוחשי עם הגשת הצעת

107. ראו הרצוג אל שרת החוץ, מברק 493, 22.2.1957, 130.02/2459/15.
108. ראו הערת־עורך מס' 452.
109. ראו מס' 454.
110. ראו מס' 458.
111. ראו מס' 455.
112. ראו מס' 461.

החלטה ערבית־מוסלמית בנושא. את ההצעה הגישו שש מדינות (אפגניסטן, אינדונזיה, לבנון, סודן, עיראק ופקיסטן), ורוב חברות הגוש האפרו־אסיאתי לא הצטרפו ליזמה זו. בהצעה שהגיש נציג לבנון, נקראו חברות האו"ם לגנות את ישראל על אי־ציותה להחלטות העצרת; למנוע ממנה כל עזרה או שירותים כלכליים, כספיים או צבאיים; ולמסור למזכ"ל דוח על מילוי החלטה זו. קבוצה ממדינות המערב בראשות קנדה ניסתה לגבש הצעת החלטה שתהיה נוחה יותר לישראל. אולם בסופו של דבר לא הועלתה ההצעה הערבית־מוסלמית להצבעה באותו יום, משום שדובר הבית הלבן הודיע שארצות־הברית לא תקבע עמדה בשאלה זו לפני שתתקיים פגישה נוספת בין דאלס לאבן, לאחר שובו של אבן מישראל. המשך הדיון נדחה אפוא ל־26 בפברואר.[113]

לקראת שיחה זו עם דאלס הנחה בן־גוריון את אבן לפרט, לאחר שיציג את עמדת הממשלה, את ההסדרים והאמצעים הנוספים הנדרשים להבטחת השיט במפרץ אילת. בן־גוריון אף הדגיש כי הסכם שיכלול את ההסדרים האלה יתקבל על דעת ממשלת ישראל גם ללא הצבת כוח או"ם על חוף המפרץ עד השגת שלום עם מצרים.[114]

6) השלמת המשא ומתן עם ארצות־הברית בעזרת צרפת (24-28 בפברואר 1957)

מיד עם שובו מישראל לארצות־הברית החל אבן בסדרה של פגישות. ב־25 בפברואר קיים שתי פגישות עם האמרשלד שבהן נדונו תפקידו של אונ"ף במפרץ ומעמדה של מצרים ברצועה. המזכ"ל עמד על הזכויות המשפטיות של מצרים ברצועת עזה על פי הסכם שביתת־הנשק, ולא ראה אפשרות לקיים שום סידור מעשי שימנע את חזרתה לשם.[115]

באותו יום נפגש אבן גם עם דאלס והציג לפניו את תביעותיה המתוקנות של ישראל בעניין חופש השיט ועזה. באשר למְצָרים ולמפרץ אילת הודיע לדאלס כי ישראל מקבלת את הצעתו אך דורשת כי אונ"ף, שיוצב שם במקום צה"ל, יפונה רק בהסכמת העצרת.

דאלס הגדיר את התכנית קונסטרוקטיווית, ולאחר התייעצות עם אנשי צוותו הציג את הערותיו על כל הנקודות שמנה אבן וקיבל את הצעת ישראל לשגר ועדת בדיקה ניטרלית מטעם האו"ם לעזה. בסיום השיחה הוחלט כי ישראל תכין זיכרון דברים שיכלול את כל הנקודות שהוסכם עליהן בשיחה, כי ארצות־הברית תשתדל לדחות את המשך הדיון בעצרת, וכי ייעשה מאמץ משני הצדדים לסיים את הדיונים במהירות.[116]

אך נראה כי אבן, בלהיטותו להביא את המשא ומתן עם דאלס לסיום מוצלח, חרג מהמנדט שניתן לו בעניין רצועת עזה והסכים לכניסת אונ"ף גם לשם. לאחר שקיבל בן־גוריון דיווח על השיחה הוא נזף באבן נזיפה חמורה על "טעותו הקטסטרופלית", והסב את תשומת לבו שבהוראות הממשלה שנמסרו לו דובר רק על אי־חזרת המצרים לעזה ועל משלוח ועדת בדיקה של האו"ם לשם. לכן הורה בן־גוריון לאבן להודיע לדאלס כי

113. ראו הערת־עורך מס' 462.
114. ראו מס' 466.
115. ראו מס' 468; מס' 469.
116. ראו מס' 470.

נפלה "אי־הבנה מצערת" בדבריו, וכי הוראת הממשלה הייתה להציע הפרדה בין בעיות עזה לחופש השיט במפרץ.[117]

על כך השיב אבן כי אם לא היה מציע לאמריקנים כניסת אונ"ף לרצועה היה נוצר קיפאון מוחלט בשיחות. לדעתו נושא זה נכלל במסקנות שגיבשה משלחת ישראל טרם צאתו לישראל ושאושרו בידי שרת החוץ. גם מאיר אישרה שלא היה סיכוי להסדיר את נושא עזה ללא כניסת אונ"ף לשם.[118] למחרת הוסיף אבן וכתב לבן־גוריון בנימה אישית כי מברק הנזיפה פגע בו עמוקות. הוא התמרמר על הביקורת שנמתחה עליו לאחר שניהל במשך ארבעה חודשים בשם ישראל מערכה חיונית ואינטנסיווית על חופש השיט, ביטחון הגבול, תיקון היחסים עם ארצות־הברית והשפעה על דעת הקהל בעולם. לכן אם אמנם טעותו היא "קטסטרופלית" יש לתת לממשלה אפשרות להסיק מסקנות לגביו.[119] לאחר שהגיע פרוטוקול השיחה המלא עם דאלס התברר שהייתה אי־הבנה בעניין דבריו של אבן – הרושם הסופי מהפרוטוקול היה חיובי יותר מהדיווח הראשוני שנתקבל, ובן־גוריון הביע את צערו על הערתו החריפה לאבן.[120]

ואולם בשיחה שקיים אבן עם דאלס באותו יום התברר כי המזכיר מתנגד להפרדת נושאי המפרץ והרצועה, וכי הוא עומד על כך שיש להמשיך במאמצים לפתור בעת ובעונה אחת את כל הבעיות התלויות ועומדות. בשיחה זו הזכיר לראשונה תכנית שהעלה פינו בפגישת הנשיא, דאלס מולה ופינו, שלדעת ארבעתם עשויה להביא לפתרון. הוא הציע לישראלים להיפגש עם פינו ולשמוע את הצעותיו, שאת תוכנן סירב לגלות.[121]

אבן נפגש עם פינו ב־27 בפברואר ושמע ממנו את עיקרי התכנית: בשלב הראשון יקבל כוח האו"ם את מלוא סמכויות השלטון בעזה. בתקופת המעבר (מיציאת כוחות ישראל עד השגת הסכם שלום) יהיה ברצועה מִנהל אזרחי של האו"ם בלבד על ידי כמה מסוכנויותיו. אם בתקופה מיציאת צה"ל ועד התבססות אונ"ף תעורר מצרים מהומות ברצועה, תהיה ישראל רשאית לפעול להבטחת זכויותיה לאחר שתכריז כי היא מפנה את כוחותיה רק על בסיס תכנית זו. ארצות־הברית, צרפת, בריטניה ומדינות אחרות יאשרו בעצרת את זכותה של ישראל לבטל את יציאתה אם לא יתבצעו השלבים הללו. בשלב האחרון יושג הסדר סופי בעניין עזה במסגרת הסכם שלום או הסכם מיוחד בין הצדדים.[122]

לאמתו של דבר, וכפי שהובהר לאחר מכן, תכנית פינו לא הייתה אלא תכנית דאלס. דאלס חיבר את התזכיר בעניין עזה, והציג אותו לפני פינו בהבטיחו כי רק כך תיפתר בעיית הרצועה. אך דאלס לא חשף עד הסוף את כוונות ארצות־הברית בעניין ההכרה בריבונותה של מצרים ברצועה, וכך שכנע את פינו להציג את התכנית בשמו. פינו דרש רק להוציא מהמסמך כל אזכור להסכם שביתת־הנשק והדבר אמנם נעשה.[123]

117. ראו מס' 471.
118. ראו מס' 472; מס' 473.
119. ראו מס' 475.
120. ראו מס' 476.
121. ראו מס' 478.
122. ראו מס' 481.
123. שם, הערה 2.

מיד לאחר הפגישה עם פינו המליץ אבן לקבל עקרונית את תכניתו, שאושרה על ידי דאלס. גם שרת החוץ, שחזרה לניו יורק, תמכה בדעתו בנימוק שאם לא תקבל ישראל את ההצעה הצרפתית בדידותה באו"ם תהיה מוחלטת. יתרונה הגדול של ההצעה הוא שאינה מחייבת החלטת או"ם ושהיא נשענת על הודעות של מדינות ידידותיות (בדומה לפתרון שהוצע בנושא חופש השיט).[124]

הממשלה כונסה לישיבה מיוחדת ב־27 בפברואר בערב והחליטה על הסכמה עקרונית לתכנית פינו אך דרשה הבהרות נוספות לאי־חזרת מצרים לרצועה. ההסכמה הותנתה בהבטחת חופש השיט במפרץ אילת ובהשמטת כל אזכור להתבססות על הסכם שביתת־הנשק.[125]

הזמן דחק והלך ודאלס הודיע לאבן ולשרת החוץ כי אינו יכול עוד לדחות את מועד כינוס העצרת. ב־28 בפברואר התקיימו הדיונים המכריעים בוושינגטון ובירושלים. במחלקת המדינה התקיימו שני דיונים רצופים, השני בהשתתפות דאלס, להשגת נוסח מוסכם להצהרת שרת החוץ בעצרת האו"ם על נסיגתה הסופית של ישראל. בנוסח שגובש לבסוף, ושהאמריקנים אישרו מילה במילה, עוגן הפרק בנושא חופש השיט במפרץ אילת בהנחות ובניסוחים שנדונו עם ארצות־הברית מאז 11 בפברואר. פרק עזה היה שאוב כולו מטיוטת פינו המתוקנת. עם תום הדיון אמר דאלס שלודג' יצהיר בעצרת כי ארצות־הברית תומכת בהנחות ובתקוות שתביע שרת החוץ. אבן ביקש לראות את טיוטת נאומו של לודג' אך דאלס טען שעוד אין נוסח כתוב, ומסר ראשי פרקים בעל פה.[126]

בישיבת הממשלה המיוחדת שהתקיימה באותו יום אושרו ההסכמה עם ארצות־הברית וסדר הנאומים בעצרת כפי שנקבע בפגישה במחלקת המדינה: הודעת שרת החוץ, הודעת לודג' והצהרות המדינות התומכות ללא הצבעה. ליתר ביטחון, וכדי לקבל אישור אחרון לאי־חזרת המצרים לעזה קיים אבן שיחה נוספת עם דאלס באותו יום. דאלס ביקש למסור לממשלת ישראל שמדיניותה של ארצות־הברית היא שהאו"ם ינהל את עזה עד להשגת הסדר סופי.[127] אך כפי שהתברר, מהלך הדברים בעצרת היה שונה לחלוטין.

7) הודעת ישראל על הנסיגה. דין ודברים עם ארצות־הברית על נאמנותה להתחייבויותיה (1-20 במארס 1957)

שרת החוץ פתחה את מושב העצרת ב־1 במארס בהודעתה על נסיגת ישראל ממפרץ אילת ומעזה, והביעה את הנחותיה וציפיותיה של ישראל לערובות לחופש השיט במפרץ ולהישארות אונ"ף שם, ולכינון שלטון מוחלט של האו"ם בעזה עד להשגת הסדר סופי. אחריה עלה לנאום לודג', שהיה אמור רק לתמוך בדבריה ולאשר אותם. הודעתו בעניין המפרץ וחופש השיט הייתה אמנם כפי שסוכם במחלקת המדינה, אולם בנוגע לעזה סטה סטייה שלא הייתה צפויה – הוא דיבר על זכויות מצרים ברצועה על בסיס הסכם שביתת־הנשק ואף הסתמך על הדוח האחרון שהגיש האמרשלד לעצרת ב־24 בינואר.

124. ראו מס' 482.
125. ראו מס' 484.
126. ראו הערת־עורך מס' 490.
127. ראו מס' 491.

אחרי לודג' נאמו נציגי כמה מדינות שהביעו את תמיכתן בהצהרת ישראל, כפי שהוסכם. אבן ומאיר ההמומים לא יכלו לעשות עוד דבר בעצרת, אך מיד לאחר המושב התקשר אבן לדאלס, מחה לפניו נמרצות על הסטיות בנאום לודג' ממה שהוסכם וטען כי הן מחייבות בירור נוקב.[128] ואולם דאלס הביע את שביעות רצונו מהמהלך בעצרת ואמר שלודג' ביקש את רשותו להכניס כמה תיקונים "קטנים" בנאומו להבטיח שהאמרשלד לא יפריע לתכנית. הוא חזר והדגיש כי מדיניות ארצות־הברית היא לתמוך בחופש שיט מוחלט במפרץ אילת ובמשטר בין־לאומי בעזה, והביע נכונותו להיפגש עם אבן לדיון במצב.[129]

למחרת התקיימה ישיבת ממשלה מיוחדת – בפעם הראשונה בתולדות המדינה ביום בשבת. ישיבה זו ושתי הישיבות הבאות של הממשלה התנהלו בצל משבר כפול: מצד אחד המתיחות הקשה עם ארצות־הברית בעקבות נאומו של לודג' בעצרת, נאום שישראל ראתה בו הפרת אמונים. מצד אחר, המשבר שהתהווה בתוך הקואליציה עקב התנגדותם של שרי "אחדות העבודה" ומפ"ם לנסיגה בתנאים שנוצרו. בתום הדיונים הוחלט לתבוע מארצות־הברית הודעה ברורה על אי־שיבת המצרים לרצועת עזה ועל הכרה בזכות ההגנה העצמית של ישראל הן בנוגע למפרץ והן בנוגע לעזה. נוסף על כך הוחלט לתבוע כי כל פרטי ההסכם עם ארצות־הברית יאושרו במכתב של הנשיא לראש הממשלה או בהסכם חתום בידי שני הצדדים.[130]

באותו יום נפגשו אבן ושילוח עם דאלס, והוא חזר וטען כי הסטייה בנאומו של לודג' לא הייתה מהותית, והבטיח כי ארצות־הברית תומכת בעקרונות שהובעו בנאום שרת החוץ. לתיקון המעוות הנשיא יתחייב על כך באיגרת לבן־גוריון.[131] אייזנהאואר אמנם שיגר מיד לראש הממשלה שדר שבו חלק שבחים לישראל על החלטתה לסגת והבטיח כי לא תהיה לה סיבה להתחרט על כך.[132] גם בידל סמית, שפנה לבקשת שילוח אל אייזנהאואר בעניין נאום לודג', שמע ממנו כי לא חל שום שינוי של הרגע האחרון במדיניותה של ארצות־הברית.[133]

בעקבות הבטחות אלה שיגר אבן מברק לבן־גוריון ובו הגדיר כהישג את מצבה של ישראל, בייחוד לאחר מכתב הנשיא. הוא עמד על השיפור במעמדה בכל התחומים החשובים לה, ובכלל זה בהתייחסות הקונגרס ודעת הקהל בארצות־הברית אליה. לכן הפציר בבן־גוריון שיודיע בהקדם על ביצוע הנסיגה, בהתאם להודעתה של שרת החוץ, ויטיל את האחריות לעתיד על אייזנהאואר, בעקבות התחייבותו במכתבו. אבן סבר כי השיקול הקובע בהכרעתה של ישראל צריך להיות לא רק פתרון הבעיות הביטחוניות המעשיות, אלא גם היחסים עם ארצות־הברית ועם צרפת, שבהם תלוי ביטחון המדינה.[134]

בישיבת הממשלה ב־3 במארס נדונו הצעות אחדות ולבסוף נתקבלה הצעתו של בן־גוריון – להסכים לנסיגה ולהיענות למכתבו של הנשיא. הממשלה החליטה, עדיין

128. באותו יום, לפני ההצהרה בעצרת, הודיע דאלס לנציגי תשע מדינות ערב כי אין כל הסכם סודי בין ישראל לארצות־הברית ואין ויתורים והבטחות חשאיות. ראו **המערכה המדינית**, עמ' 288.

129. ראו מס' 495.

130. ראו מס' 496.

131. ראו מס' 497.

132. ראו מס' 498.

133. ראו מס' 499.

134. ראו מס' 500.

בצל האיום על שלמות הקואליציה, להורות לרמטכ"ל להיפגש עם גנרל ברנס ולעבד לוח זמנים מוסכם לנסיגה.[135]

אבן ניסה בכל זאת להשיג התחייבות בכתב מדאלס על זכות ההגנה של ישראל במפרץ ובעזה. דאלס סירב וטען כי ההתחייבות לחילופי איגרות לגבי המפרץ קיימת ואיגרת הנשיא תיקנה את דברי לודג' בעצרת בעניין רצועת עזה.[136]

ב־4 במארס נפגשו דיין וברנס וקבעו את סדרי הנסיגה, ועם זאת הודיע דובר משרד החוץ כי ישראל תחזור לעזה אם מצרים תנסה להכניס כוחות לרצועה. באותו יום הודיעה שרת החוץ לעצרת על ההסדרים שנקבעו, ואישרה בכך את הודעתה מ־1 במארס. אחריה הודיעו 12 מדינות נוספות על תמיכתן בהצהרת ישראל.

אך למחרת נחלה ישראל שתי אכזבות. דאלס הכחיש במסיבת עיתונאים כי קיימות התחייבויות סודיות כלשהן של ארצות־הברית לישראל וטען כי הודעת לודג' אמנם מבטאת את מדיניותה בנוגע לרצועה. הוא חזר ואישר את עיקרון חופש השיט במפרץ אך הכחיש כי קיימת תכנית לשלוח בקרוב אנייה אמריקנית לאילת. מאיר הביעה במברק לבן־גוריון את אכזבתה מדברי דאלס ותהתה על אמינותו.[137]

באותו יום ביקש איתן מפינו כי יאשר שממנו יצאה היזמה הצרפתית בקשר לעזה, ואולם פינו סירב לאשר זאת וטען שגם אם לצרפת הייתה יד בהשגת הפשרה, הרי הצורה הסופית שארצות־הברית נתנה לה רחוקה מאוד ממה שנאמר לו. פינו היה מוכן רק לאשר את פירושו שלו (הפרו־ישראלי) לסעיף עזה בהצהרת הנסיגה של מאיר.[138]

בן־גוריון חזר לכנסת ב־5 במארס והסביר את מניעיה של ישראל לקיום החלטת הנסיגה.

מחשש לשלמות הקואליציה לא הוגשה להצבעה הצעת החלטה של הממשלה אך נדחו ברוב גדול שלוש הצעות אי־אמון, ודחייתן הייתה אישור בעקיפין להודעת הממשלה.[139]

בתשובתו לאייזנהאואר (ב־7 במארס) על השדר שלו הדגיש בן־גוריון כי ישראל נסוגה ממפרץ אילת ומעזה, למרות חששותיה, בגלל הסתמכותה על מחויבותה של ארצות־הברית, כפי שהובעה בהבטחותיו של הנשיא.[140]

עזה פונתה ב־7 בחודש והשלטון ברצועה נמסר לידי האו"ם. למחרת נמסרה שרם אל־שיח' לאונ"ף, והוא השלים את פרישתו לאורך מפרץ אילת עד 12 במארס. בכך נסתיימה נסיגתה של ישראל מסיני. האמרשלד דיווח לעצרת האו"ם על השלמת הנסיגה של ישראל, העצרת סיימה את מושבה והטילה על המזכ"ל לפעול למען השלום במזרח התיכון.[141]

ואולם בתוך ימים מספר הועמדה למבחן מחויבותה של ארצות־הברית לישראל: בעקבות הפגנות המונים אלימות שהתקיימו ברצועת עזה ב־10 במארס וקריאות להחזרת

135. ראו הערת־עורך מס' 502.
136. ראו מס' 504.
137. ראו מס' 514.
138. ראו מס' 512.
139. ראו **דברי הכנסת**, כרך XXII, 1957, עמ' 1233-1281.
140. ראו מס' 520.
141. ראו הערת־עורך מס' 526.

השלטון המצרי, פתחו חיילי אונ"ף באש על ההמון ועל הרצועה הוטל עוצר. מצרים האשימה מיד את אונ"ף בחריגה מסמכויותיו והודיעה על חידוש שלטונה ברצועת עזה ועל מינויו של מייג'ור גנרל חסן עבדול לטיף למושל אזרחי שם. ב־14 במארס הגיעו המושל ואנשיו לעזה.

ישראל, שראתה את חששותיה הגרועים ביותר מתממשים מהר משצפתה, החלה בסדרה של מהלכים נמרצים לבדוק את אמינות ההבטחות שניתנו לה. ב־13 במארס שיגר בן־גוריון שדר אל הנשיא אייזנהאואר ובו טען כי מצרים במהלכיה ברצועה מפירה את ההסכמות שארצות־הברית אישרה עם ישראל. הוא פנה אל הנשיא בבקשה להתערב כדי שישראל לא תצטרך להשתמש בזכות ההגנה העצמית שלה.[142] על כך השיב לו אייזנהאואר כי ארצות־הברית דבקה בתקוותיה ובהנחותיה לגבי המזרח התיכון וקרא לישראל להימנע מפעולה נחפזת.[143]

אבן, שילוח וקדרון נפגשו עם ראשי מחלקת המדינה (הרטר, ראונטרי ומרפי) והעלו את תביעותיה של ישראל לפעולה ממשית מצד ארצות־הברית, בהתאם למחויבותה לישראל.[144]

אבן שוחח גם עם האמרשלד (שעמד לצאת לקהיר) על תפקיד כוח האו"ם בנסיבות שנוצרו ברצועה, אך בן־גוריון הודיע למאיר כי אין טעם בפניות נוספות למזכ"ל לפני שיקבל התחייבויות ממצרים.[145] שרת החוץ נפגשה בפריז עם מולה, אשר זעם על דאלס על שהוליך אותו שולל, ועם לואי ז'וקס (מנכ"ל משרד החוץ הצרפתי) ובורז'ס־מונורי, שהבטיחו כי צרפת תתמוך בישראל אם תיאלץ לפעול נגד מצרים.[146]

מאיר המשיכה מפריז לוושינגטון ונועדה ב־18 במארס עם דאלס לפגישה מכרעת כדי לבחון אם ארצות־הברית מוכנה לעמוד בהבטחותיה, ובאילו צעדים תנקוט להגשמתן. המטרה הנוספת של ביקורה הייתה לעורר את דעת הקהל כנגד התגרויותיו של נאצר ולהכינה לאפשרות שישראל אמנם תצטרך להפעיל את זכות ההגנה העצמית שלה. בהודעה המשותפת שפורסמה עם תום השיחה אושרה מחדש המדיניות המשותפת לישראל ולארצות־הברית בנוגע לשלוש הבעיות: עזה, מפרץ אילת ותעלת סואץ. ההודעה הייתה מפורשת בניסוחה יותר מההודעות הקודמות של ארצות־הברית באשר לאחריות האו"ם בעזה.[147]

בסופו של דבר הסתפקה ישראל במסע האזהרות שניהלה ובהבטחות המפורשות יותר שקיבלה מארצות־הברית, ולא פעלה כנגד מצרים ברצועה בעיקר משום שזו לא נקטה מהלכים נוספים לאחר מינוי המושל. למעשה זו הייתה החלטתו של בן־גוריון מלכתחילה, שכן כבר בפגישה עם דיין ב־15 במארס אמר כי אין בדעתו להגיב בפעולה צבאית על כניסת המצרים לעזה, אך יגיב בחריפות על כל ניסיון של מצרים להפריע לשיט במְצָרים ובמפרץ אילת.[148]

142. ראו מס' 538.
143. ראו מס' 549.
144. ראו מס' 534, מס' 539.
145. ראו מס' 548, מס' 554.
146. ראו מס' 552.
147. ראו מס' 562.
148. ראו מס' 538, הערה 1.

עשר השנים הבאות הוכיחו כי בן־גוריון צדק בהערכתו. היו אלה שנים של שקט ביטחוני שאותן ניצלה ישראל לקליטת עלייה, להתבססות כלכלית לאחר פתיחת נתיב הסחר לאסיה דרך ים סוף, ולהתעצמות צבאית וגרעינית בתמיכתה של צרפת. כאשר חסם שוב נאצר את המִצָרים וגירש את כוח האו"ם מסיני ומעזה במאי 1967, עמד הנשיא ג'ונסון במחויבות שנתנה ארצות־הברית לישראל לאחר נסיגתה, והכיר בהטלת ההסגר ובפגיעה בחופש השיט של ישראל כקאזוס בלי המעניק לישראל את זכות ההגנה העצמית.[149]

149. ראו מ' אורן, "מלחמת העצמאות השנייה", **תכלת**, 27 (2007), עמ' 33-39.

רשימת ארכיונים וקיצורים במראי מקום

גנזך המדינה

43. משרד ראש הממשלה

72. ארכיונים אישיים
   - 72.02 טדי קולק
   - 72.20 יעקב צור

93. חטיבת משרד החוץ, נציגויות בחוץ לארץ
   - 93.01 מברקי צופן, נציגויות בחוץ לארץ
   - 93.02 השגרירות בפריז
   - 93.03 הנציגות באו״ם והקונסוליה הכללית בניו יורק
   - 93.04 השגרירות בלונדון
   - 93.08 השגרירות בוושינגטון
   - 93.13 הצירות ברנגון
   - 93.18 הצירות באנקרה
   - 93.19 השגרירות ברומא
   - 93.39 השגרירות במוסקווה
   - 93.43 משלחת ישראל בקלן

130. חטיבת משרד החוץ, המשרד הראשי
   - 130.02 לשכת שר החוץ והמנכ״ל
   - 130.03 המחלקה למוסדות בין־לאומיים
   - 130.04 המחלקה המשפטית
   - 130.06 המחלקה הכלכלית
   - 130.09 מברקי צופן
   - 130.10 מחלקת מערב אירופה (מע״ר)
   - 130.11 מחלקת מזרח אירופה (מזא״ר)
   - 130.13 מחלקת חבר העמים הבריטי (מב״ר)
   - 130.14 מחלקת אסיה ואפריקה
   - 130.15 מחלקת המזרח התיכון (מז״ת)
   - 130.16 מחלקת שביתת הנשק (מש״ן)
   - 130.19 הפקדות אישיות של אנשי משרד החוץ
   - 130.20 מחלקת ארצות־הברית (מאה״ב)
   - 130.23 הארכיון המדיני הכללי

ארכיון צה"ל

ארכיון בן־גוריון

הארכיון הממלכתי הבריטי The National Archives — Public Record Office (קיצור PRO TNA)

FO371 תיקי משרד החוץ, התכתבות מדינית כללית
Prem11 משרד ראש הממשלה

ארכיון האו"ם

רשימה ביבליוגרפית וקיצורים במראי מקום

(ברשימה זו מובאים שמות הספרים והפרסומים ששמשו את המחברים בכתיבת ההערות, הערות העורך והמבוא)

א. מקורות

פרוטוקולים של ישיבות הממשלה מ־25 באוקטובר 1956 עד 5 במארס 1957 (יא/שי"ז עד נ/שי"ז).

דברי הכנסת, מושב שני של הכנסת השלישית, כרכים XXI, XXII.

מדינת ישראל, גנזך המדינה, **תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל**, כרך 2, אוקטובר 1948–אפריל 1949, ירושלים תשמ"ד 1984 (קיצור: כרך 2).

מדינת ישראל, גנזך המדינה, **תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל**, כרך 3, שיחות שביתת־הנשק עם מדינות ערב, ירושלים תשמ"ג 1983 (קיצור: כרך 3).

מדינת ישראל, גנזך המדינה, **תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל**, כרך 5, 1950, ירושלים תשמ"ח 1988 (קיצור: כרך 5).

מדינת ישראל, גנזך המדינה, **תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל**, כרך 6, 1951, ירושלים תשנ"א 1991 (קיצור: כרך 6).

מדינת ישראל, גנזך המדינה, **תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל**, כרך 9, 1954, ירושלים 2004 (קיצור: כרך 9).

מדינת ישראל, גנזך המדינה, **תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל**, כרך 11, ינואר–אוקטובר 1956, ירושלים תשס"ח 2008 (קיצור: כרך 11).

מדינת ישראל, ארכיון המדינה, **תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל**, כרך 13, 1958-1959, ירושלים 2001 (קיצור: כרך 13).

מדינת ישראל, **שנתון הממשלה תשי"ח**, ירושלים תשי"ח.

Foreign Relations of the United States 1955–1957, Vol. XVI, Suez Crisis, July 26–December 31, 1956, Washington 1990 (קיצור: *FRUS 1956*, Vol. XVI)

Foreign Relations of the United States 1955–1957, Vol. XVII, Arab-Israeli Dispute, 1957, Washington 1990 (קיצור: *FRUS 1957*, Vol. XVII)

Documents on Canadian External Relations 1956–1957, Vol. 22, Ottawa 2001 (קיצור: *DCER 1956–1957*)

United Nations, *Official Records of the General Assembly, Special Emergency Session, Plenary Meetings,* 1–10 November 1956 (קיצור: GAOR, Special Emergency Session)

United Nations, *Official Records of the General Assembly, Eleventh Session, Plenary Meetings, Verbatim Records of Meetings*, 12 November 1956–8 March 1957 (קיצור: GAOR, 11th Session)

ב. כללי

מיכאל אורן, "מלחמת העצמאות השנייה", **תכלת**, כרך 27 (2007), עמ' 33-39.

יובל אליצור, אליהו סלפטר, **עלילות נפט**, תל אביב 1999.

חגי אשד, **מוסד של איש אחד: ראובן שילוח אבי המודיעין הישראלי**, ירושלים 1988.

אורי ביאלר, "דלק מאיראן – שליחותו של צבי דוריאל בטהרן 1953-1956," **עיונים בתקומת ישראל** כרך 8 (1998), עמ' 150–180, כרך 9 (1999), עמ' 128-166.

דוד בן־גוריון, ביטחוננו ומעמדנו, **שנתון הממשלה תש"ך**, ירושלים תש"ך, עמ' א-נה.

דוד בן־גוריון, **מערכת סיני**, תל אביב 1959.

מרדכי בר־און, **גבולות עשנים: עיונים בתולדות מדינת ישראל 1948-1967**, ירושלים 2001.

מרדכי בר־און, **מכל ממלכות הגויים: יחסי ישראל ובריטניה בעשור הראשון לאחר תום תקופת המנדט 1948-1959**, ירושלים 2006.

מרדכי בר־און, **שערי עזה, מדיניות החוץ והביטחון של ישראל 1955-1957**, תל אביב 1992.

מיכאל בר־זוהר, **בן־גוריון**, כרך ג', תל אביב 1987.

חגי גולן, שאול שי (עורכים), **ברעום המנועים, 50 שנה למלחמת סיני**, תל אביב 2006.

מוטי גולני, **תהיה מלחמה בקיץ, הדרך למלחמת סיני 1955-1956**, תל אביב 1997.

מרדכי גזית, דוד בן־גוריון ורצועת עזה במבצע סיני, **יהדות זמננו**, כרך 13 (1999), עמ' 75-104.

משה דיין, **אבני דרך, אוטוביוגרפיה**, ירושלים 1976.

משה דיין, **יומן מערכת סיני**, תל אביב, 1965.

נחמיה לבנון, **הקוד — "נתיב"**, תל אביב 1995.

מיכאל לסקר, **ישראל והעלייה מצפון אפריקה 1948-1970**, שדה־בוקר 2006, עמ' 141-150.

עופר מזר, **בצלו של הספינקס, גמאל עבד אל־נאצר והתהוות היחסים המיוחדים בין ארצות־הברית וישראל**, תל אביב 2002.

נדב ספרן, **מדינת ישראל ויחסיה עם ארצות־הברית**, תל אביב 1979.

בנימין פינקוס, **'יחסים מיוחדים', ברית המועצות ובעלות בריתה ויחסיהן עם העם היהודי, הציונות ומדינת ישראל 1939-1959**, שדה־בוקר 2007.

בנימין פינקוס, **מאמביוולנטיות לברית בלתי כתובה, ישראל, צרפת ויהודי צרפת 1947-1957**, שדה־בוקר 2005.

יעקב צור, **יומן פאריס, המערכה הדיפלומטית בצרפת 1953-1956**, תל אביב 1968.

משה שמש, אילן טרואן (עורכים), **מבצע קדש ומערכת סואץ 1956, עיון מחדש**, שדה־בוקר 1994.

Uri Bialer, *Oil and the Arab-Israeli Conflict*, Oxford 1999.

Michael Oren, *The Origins of the Second Arab-Israeli War: Egypt, Israel and the Great Powers, 1952–1956*, London 1992.
David Tal, *The 1956 War, Collusion and Rivalry in the Middle East*, Portland 2001.

רשימת התעודות, הערות־העורך ותוכנן

17 31.10.1956 **משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
הודעת ממשלת ישראל על נכונותה לסגת עשרה מיל מתעלת סואץ.

18 31.10.1956 **מ' קדרון אל המנהל הכללי של משרד החוץ** (מברק)
שאלת השתתפותה של ישראל במושב החירום של עצרת האו"ם וקו הטיעון שלה.

19 31.10.1956 **משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
הנחיות הסברה לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ.

20 31.10.1956 **א' אבן אל ראש הממשלה וג' מאיר** (מברק)
הלכי רוח בקרב הממשל בארצות־הברית; שפל ביחסי ישראל–ארצות־הברית בצד רצון לתקן את היחסים בעקבות נסיגת ישראל.

21 31.10.1956 **י' הרצוג אל א' אבן ור' שילוח** (מברק)
נוסח תשובת ראש הממשלה לשדר הנשיא אייזנהאואר.

22 1.11.1956 **משרד החוץ אל א' אבן** (מברק)
הנחיות וקו טיעון לקראת כינוס מושב החירום של העצרת.

23 1.11.1956 **א' אבן אל ג' מאיר** (מברק)
ניתוח ההחלטה המתגבשת במושב החירום של העצרת בעניין פעולות ישראל בסיני.

24 1.11.1956 **ש' ארד אל מחלקת ארצות־הברית**
מגעים עם מחלקת המדינה מאז התחלת המערכה נגד מצרים.

25 1.11.1956 **א' אבן אל ג' מאיר** (מברק)
שיחה עם מזכיר המדינה ג"פ דאלס: משמעות האירועים הצבאיים במזרח התיכון ורצון ישראל לחדש את אווירת ההבנה עם ארצות־הברית.

26 1.11.1956 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחה עם לויד: בקשת לויד שישראל תצהיר כי אין בכוונתה לספח שטחים ממצרים.

27 1.11.1956 **י' נחמיאס אל ש' פרס** (מברק)
שדר ממולה אל בן־גוריון, הרגעת ישראל לנוכח עיכוב פעולות הצרפתים האנגלים.

28 1.11.1956 **י' נחמיאס אל ש' פרס** (מברק)
מאמצי הצרפתים להקדים את הנחיתה בסואץ.

29 1.11.1956 **ד' בן־גוריון אל ק' אדנאואר**
הודעת בון כי תבדוק את התאמת הסכם השילומים לעקרון הנייטרליות.

30 1.11.1956 **י' שמעוני אל משרד החוץ** (מברק)
הלכי רוח רשמיים ולא רשמיים בבורמה באשר לאירועים במזרח התיכון.

31 2.11.1956 **א' אבן אל ג' מאיר** (מברק)
הצעות תגובה להחלטת העצרת.

32 2.11.1956 **מ' קדרון אל ג' מאיר** (מברק)
סימנים בעצרת להבנה טובה יותר של עמדת ישראל.

33 2.11.1956 **ג' מאיר אל א' אבן ור' שילוח** (מברק)
חיזוק פעולת ההסברה בארצות־הברית.

34 2.11.1956 **א' הרמן אל ר' הלפרין** (מברק)
תלונות על אדישות יהודי ארצות־הברית ומוסדותיהם לנוכח האירועים במזרח התיכון.

35 2.11.1956 **שגרירות ישראל במוסקווה אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
תגובות בעיתונות ובציבור נגד ישראל; דברי נשיא סוריה שוכרי אל־קוואתלי נגד ישראל במוסקווה.

36 3.11.1956 **הודעת ממשלת ישראל**
הודעת הממשלה על הסכמתה להפסקת אש מידית בתגובה להחלטת מושב החירום של העצרת. קריאת ישראל לאו"ם להביא למשא ומתן בין ישראל למצרים על הסכם שלום.

37 3.11.1956 **א' אבן אל נשיא מושב החירום המיוחד של העצרת הכללית**
הודעת ממשלת סוריה על כוונתה לפתוח במעשי איבה נגד ישראל.

38 3.11.1956 **מחלקת ארצות־הברית אל א' אבן** (מברק)
שיחה של מאיר עם לאוסון: בקשה שארצות־הברית תתייחס לאיום הסורי לתקוף את ישראל.

39 3.11.1956 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
הצעת בריטניה להציב קצינים בריטים בגבול ישראל־ירדן שיפקחו על השקט בגבול.

40 3.11.1956 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחה עם קירקפטריק: נחישותה של בריטניה להמשיך את הפעילות הצבאית נגד מצרים, המצב במזרח התיכון, יחסי בריטניה־ישראל.

41 3.11.1956 **י' צור אל שרת החוץ ומחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם ז'וקס: ביטחון הצרפתים בהמשך הפעילות הצבאית; רעיונות להסדר במזרח התיכון לאחר תום הפעולה.

42 3.11.1956 **פ"א שנער אל שרת החוץ** (מברק)
שיחות של שנער עם בכירי הממשל בגרמניה, הבטחתם כי ביצוע הסכם השילומים יימשך כסדרו ואין קשר בינו לבין הסכסוך הישראלי־ערבי.

43 3.11.1956 **ש' בנצור אל שרת החוץ** (מברק)
הודעת ממשלת הונגריה על התרת העלייה לישראל.

44 3.11.1956 **מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם בירגי: השקפות טורקיה על האירועים בעקבות פעולת ישראל בסיני.

45 **הערת־עורך**
המשך מושב העצרת, הצעות חדשות לפתרון המשבר (3-4 בנובמבר 1956).

46 4.11.1956 **א' אילת אל שרת החוץ** (מברק)
מחאת בריטניה על הסכמתה של ישראל להפסקת אש מידית.

47 4.11.1956 **י' נחמיאס אל ש' פרס** (מברק)
תגובה קשה של צרפת להסכמתה של ישראל להפסקת אש מידית.

48 4.11.1956 **ד' האמרשלד אל ג' מאיר**
נוסח החלטת העצרת המיוחדת בעניין הפסקת אש ודרישה מישראל להסיג את כוחותיה מסיני.

49 4.11.1956 **א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם**
הצגת שאלות הבהרה למצרים בעניין יחסה לישראל.

50 4.11.1956 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחה עם לויד: תכניות בריטניה בנוגע למצרים ולסיני.

51 4.11.1956 **שגרירות ישראל במוסקווה אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
הסתה ברדיו מוסקווה נגד ישראל.

52 5.11.1956 **ד' האמרשלד אל א' אבן**
בקשת תשובה מישראל בקשר להפסקת האש.

53 5.11.1956 **משרד החוץ אל א' אבן** (מברק)
הנחיה להסכים להפסקת אש ולהמשיך לבקש תשובות לשאלות שהגישה ישראל למצרים.

54 5.11.1956 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
פניית צרפת ובריטניה לעצרת בתביעה שישראל תיסוג מסיני.

55 5.11.1956 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
הצעת ההחלטה בדבר הקמת הכוח הבין־לאומי.

56 5.11.1956 **משרד החוץ אל א' אבן** (מברק)
ישראל תסכים להצבת הכוח הבין־לאומי משני צדי התעלה אך תתנגד להצבתו בסיני.

57 5.11.1956 **מ' קומיי אל ג' מאיר** (מברק)
משמעות ההצעה הקנדית להקמת כוח בין־לאומי, הצעות לתגובת ישראל.

58 5.11.1956 **א' אילת אל שרת החוץ** (מברק)
שיחה עם לויד: הודעת לויד שבריטניה עומדת לדרוש נסיגת ישראל מסיני.

59 5.11.1956 **משרד החוץ אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
שיחת שרת החוץ עם ניקולס: הודעת משרד החוץ הבריטי שהנחיתה הבריטית תאפשר הבטחת נסיגת כוחות ישראל מסיני.

60 **הערת־עורך**
התערבותה של ברית־המועצות במשבר במזרח התיכון (5 בנובמבר 1956).

61 5.11.1956 **איגרת מראש ממשלת ברית־המועצות נ' בולגנין אל ראש הממשלה ד' בן־גוריון**
גינוי תוקפנותה של ישראל ואיום על קיומה; תביעה להפסקת ההתקפה על מצרים.

62 5.11.1956 **ו' איתן אל א' אבן** (מברק)
הצעות לתגובה בעצרת האו"ם על איגרת בולגנין.

63 5.11.1956 **ד' סתת אל שגרירות ישראל במוסקווה**
שיחת מאיר עם שגריר ברית־המועצות אברמוב: בקשת השגריר להסברים על פעולת ישראל בסיני.

64 **הערת־עורך**
כישלון מבצע "מוסקטיר", הודעת בריטניה וצרפת על הפסקת אש (6-7 בנובמבר 1956).

65 6.11.1956 **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
הצעת אבן לקווים כלליים לנאום צפוי של בן־גוריון בכנסת.

66 6.11.1956 **משרד החוץ אל א' אבן** (מברק)
עמדת ישראל בעניין הצעת ארצות־הברית להקמת ועדת חמישה.

67 6.11.1956 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
הסתייגויות מן הכוח הבין־לאומי.

68 6.11.1956 **ג' אבנר אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם קירקפטריק: הסברים על מניעי הבריטים להכריז על הפסקת אש; ידיעות על תנועות צבא בסוריה ובירדן; שמועות על תכונה צבאית של ברית־המועצות.

69 **הערת־עורך**
נאום ראש הממשלה בכנסת ושבעת העקרונות ליחסים עם מצרים (7 בנובמבר 1956).

70 7.11.1956 **שדר מהנשיא אייזנהאואר אל ראש הממשלה ד' בן־גוריון**
דרישת ארצות־הברית לנסיגת ישראל מסיני.

71 7.11.1956 **שגרירות ישראל בוושינגטון אל משרד החוץ** (מברק)
שיחת שילוח עם הובר וראונטרי: דרישת ארצות־הברית לנסיגת ישראל; האיום הסובייטי על עתיד המזרח התיכון ועל שלום העולם.

72 7.11.1956 **א' אבן אל ד' בן־גוריון וג' מאיר** (מברק)
חומרת המשבר ביחסים עם האו"ם וארצות־הברית והמלצה לנסיגת ישראל מסיני.

73 7.11.1956 **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
שאלת המזכיר הכללי של האו"ם אם ישראל מתכוונת להסיג כוחותיה מסיני.

74 7.11.1956 **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
שיחה עם האמרשלד: לחץ האמרשלד לנסיגת ישראל; סכנת ההתערבות הסובייטית.

75 7.11.1956 **מחלקת מזרח אירופה אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
הערכת איגרת בולגנין והשלכותיה על המשך היחסים עם ברית־המועצות ומידת השפעתה על מצב יהודי ברית־המועצות.

76 | 7.11.1956 | **נ' גולדמן אל ראש הממשלה** (מברק)
אזהרה כי אי־היענות לבקשת הנסיגה של ארצות־הברית תיצור קרע עם יהודי ארצות־הברית.

77 | **הערת־עורך**
החלטת הממשלה על הנסיגה (8 בנובמבר 1956).

78 | 8.11.1956 | **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
חשש מתגובה שלילית על תשובת בן־גוריון לאיגרת אייזנהאואר; קווים לתשובת ישראל לאייזנהאואר.

79 | 8.11.1956 | **שדר מראש הממשלה ד' בן־גוריון אל הנשיא אייזנהאואר**
הסכמת ישראל לנסיגה מסיני בתיאום עם כניסת הכוח הבין־לאומי.

80 | 8.11.1956 | **ג' מאיר אל ד' האמרשלד**
הסכמת ישראל לנסיגה ודרישות ישראל ממצרים.

81 | 8.11.1956 | **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
בריטניה וצרפת אינן תומכות בהישארות ישראל בסיני.

82 | 8.11.1956 | **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחת אילת עם לויד: הסברים לעמדת בריטניה בעניין הנסיגה מהתעלה, יחסי ישראל־בריטניה לאחר הנסיגה.

83 | 8.11.1956 | **איגרת מראש הממשלה ד' בן־גוריון אל ראש ממשלת ברית־המועצות נ' בולגנין**
תשובה על איגרת בולגנין: פעולת ישראל בסיני בבחינת הגנה עצמית.

84 | 8.11.1956 | **י' צור אל שרת החוץ וש' פרס** (מברק)
צרפת דורשת נתונים על כמויות הנשק שנתפשו בסיני.

85 | 9.11.1956 | **ג' רפאל אל ו' איתן**
ביקורת על ההנחות המדיניות שעמדו ביסוד ההחלטה לצאת למלחמת סיני.

86 | 9.11.1956 | **ו' איתן אל א' אבן** (מברק)
הפצת ידיעות על כוונות תוקפניות של ברית־המועצות כלפי ישראל.

87 | 9.11.1956 | **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
עתיד רצועת עזה.

88 | 9.11.1956 | **י' צור אל שרת החוץ** (מברק)
שיחה עם פינו: כוונות צרפת בנוגע לנסיגה מסואץ; הכוח הבין־לאומי; מדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון.

89 | 10.11.1956 | **ד' בן־גוריון אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
קווים להסברה: פירוז סיני; הבטחת חופש השיט; שלום עם מצרים; חופש המעבר במפרץ אילת (עקבה); הפלת משטר נאצר.

90 | 10.11.1956 | **מ' קדרון אל המנהל הכללי של משרד החוץ** (מברק)
סיכום המצב המדיני באו"ם.

91 | 10.11.1956 | **שיחת ד' בן־גוריון — א' לאוסון**
ביקורת בן־גוריון על מדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון ועל יחסה לישראל.

92 10.11.1956 **ג' מאיר אל א' אבן** (מברק)
הפעלת לחץ על נשיא ארצות־הברית כדי שיזהיר את ברית־המועצות בפומבי שלא לפעול במזרח התיכון.

93 10.11.1956 **א' אבן אל ג' מאיר** (מברק)
דאגה מהמצב הביטחוני בגבול ירדן וסוריה והצעות להכנות מדיניות לפני פעולה צבאית.

94 11.11.1956 **ד' האמרשלד אל ג' מאיר**
הכנות לבואו של הכוח הבין־לאומי.

95 11.11.1956 **א' אבן אל ג' מאיר** (מברק)
חשש מידיעות על כוונת ישראל להתחמק מהתחייבותה לנסיגה מסיני.

96 12.11.1956 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם אלן דאלס: ביקורת של אבן על מדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון.

97 12.11.1956 **ר' שילוח אל ראש הממשלה** (מברק)
שיחה עם בידל סמית: ביקורת של בידל סמית על יכולתה הצבאית של בריטניה ועל מדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון.

98 12.11.1956 **מ' שרמן אל י' קוזלוב** (מברק)
מציע לפנות לבריטניה ולצרפת בהצעה להניח צינור נפט מאילת לים התיכון.

99 12.11.1956 **ב' אליאב אל מ' ריבלין** (מברק)
גילוי דעת של יהודים בברית־המועצות נגד ישראל.

100 12.11.1956 **ז' ארגמן אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
הפעלת דעת הקהל בארצות־הברית נגד המדיניות האנטישמית של ברית־המועצות.

101 12.11.1956 **ג' מאיר אל ש' דיבון, י' פלמון וע' דנין**
הנחיה לפעול בקרב ערביי עזה כדי שיביעו דעתם נגד החזרת הרצועה למצרים.

102 13.11.1956 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
מבצע הסברה בארצות־הברית.

103 13.11.1956 **י' הרצוג אל א' אבן** (מברק)
שינויים הדרגתיים בעמדת ארצות־הברית, הצעות לפעולה שתשפיע על עמדת ארצות־הברית ועל גישת מזכיר האו"ם.

104 13.11.1956 **ר' שילוח אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם מרפי: חילוקי דעות במחלקת המדינה בדבר הקו במזרח התיכון; בקשה לחידוש הסיוע הכלכלי האמריקני שהוקפא בעקבות המלחמה.

105 13.11.1956 **א' אבן אל י' הרצוג וא' אילת** (מברק)
שיחה עם לויד: יחסי ישראל־בריטניה לאחר הנסיגה בסיני; מגמות בריטניה במזרח התיכון.

106 13.11.1956 **מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה** (מברק)
עמדת טורקיה בנושא המשבר במזרח התיכון.

107 13.11.1956 **א׳ שלוש אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
פגישה במשרד החוץ של ברית־המועצות, הסברת עמדתה של ישראל וקבלת תשובה נוקשה מהסובייטים.

108 13.11.1956 **א׳ ששון אל ו׳ איתן** (מברק)
אין לפרסם את העובדה כי מספר הפליטים ברצועה נמוך ממה שנמצא ברישומי האו״ם.

109 14.11.1956 **ו׳ איתן אל מ׳ קדרון**
תשובות המדינות לפנייתה של ישראל בבקשה לעודד פתיחת משא ומתן ישיר עם מצרים.

110 14.11.1956 **ו׳ איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
אין להתבטא בצורה שעלולה ליצור רושם שישראל איננה נאמנה להצהרות ראש הממשלה ויש להימנע מקביעת יעדים מדיניים.

111 15.11.1956 **י׳ תקוע אל שרת החוץ** (מברק)
חילוקי דעות בין האמרשלד לנאצר על תנאי הצבתו של הכוח הבין־לאומי.

112 15.11.1956 **י׳ הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו״ם** (מברק)
תנאי בריטניה, צרפת וישראל להצבת כוח החירום של האו״ם.

113 15.11.1956 **איגרת מראש ממשלת ברית־המועצות נ׳ בולגנין אל ראש הממשלה ד׳ בן־גוריון**
דרישה לנסיגת ישראל ולתשלום פיצויים למצרים.

114 15.11.1956 **א׳ אבן אל ו׳ איתן** (מברק)
מציע פעולות בתגובה לאיגרת בולגנין.

115 16.11.1956 **מ׳ קומיי אל ו׳ איתן** (מברק)
שיחת שרת החוץ עם פירסון: השגות ישראל על הדיון באו״ם ועל נוסח ההחלטה המתגבש בעצרת.

116 16.11.1956 **א׳ אבן אל ו׳ איתן** (מברק)
שיחת שרת החוץ עם לויד: בריטניה חותרת לתיאום עמדות עם ישראל; נוסח ההחלטה המתגבש בעצרת.

117 16.11.1956 **א׳ אבן אל ו׳ איתן** (מברק)
שיחת שרת החוץ עם פינו: דרישת ישראל לתיאום עמדות כלפי ארצות־הברית; תביעות ישראל בנוגע לסיני, למפרץ אילת ולרצועת עזה.

118 16.11.1956 **ז׳ ארגמן אל ו׳ איתן** (מברק)
שיחה עם זארובין, שגריר ברית־המועצות בוושינגטון: עמדת ברית־המועצות, יחסה לישראל, תמיכתה במשא ומתן להשגת הסדר בין הצדדים.

119 16.11.1956 **מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל בוושינגטון והנציגות הקבועה של ישראל לאו״ם** (מברק)
הערכה על איגרת בולגנין.

120 18.11.1956 **מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגריר ישראל בלונדון** (מברק)
הנחיות לשיחה עם אידן: תיאום מדיניות עם בריטניה.

121 18.11.1956 **איגרת מראש הממשלה ד' בן־גוריון אל ראש ממשלת ברית־המועצות נ' בולגנין**
הסברי ישראל על פעולותיה במבצע סיני.

122 19.11.1956 **מ' קדרון אל ו' איתן** (מברק)
שיחת האמרשלד עם שרת החוץ: נסיגת ישראל מסיני.

123 19.11.1956 **ג' מאיר אל ד' בן־גוריון** (מברק)
שיחת האמרשלד עם שרת החוץ: דרישה להכנסת משקיפי או"ם לרפיח בעקבות ידיעות על מהומות דמים.

124 19.11.1956 **שגרירות ארצות־הברית בישראל אל משרד החוץ**
פעולות סוכנות הסעד והתעסוקה ברצועת עזה.

125 20.11.1956 **י' הרצוג אל שרת החוץ** (מברק)
רקע ונתונים על ההתפרעויות ברפיח.

126 20.11.1956 **מ' ברטור אל י' צור**
הנחת צינור להובלת נפט מאילת לים התיכון.

127 21.11.1956 **מ' קדרון אל ו' איתן** (מברק)
שיחת שרת החוץ עם המזכיר הכללי: ניקוי תעלת סואץ ומעבר חופשי לישראל; המצב ברפיח וברצועת עזה; נסיגה מסיני והכנסת הכוח הבין־לאומי.

128 21.11.1956 **ד' האמרשלד אל ג' מאיר**
המצב ברפיח וברצועת עזה.

129 21.11.1956 **א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם**
תשובות ישראל לשאלות המזכיר על נסיגה מסיני ועל הכנסת כוח או"ם.

130 21.11.1956 **א' אילת אל משרד החוץ** (מברק)
הודעת בריטניה על הפסקת הספקת ציוד מלחמה לישראל.

131 21.11.1956 **א' נג'ר אל ו' איתן** (מברק)
שיחת פינו עם מזכ"ל האו"ם: הכוח הבין־לאומי; עמדת צרפת בנוגע לישראל.

132 21.11.1956 **א' הרמן ומ' ריבלין אל א' אשל** (מברק)
בקשת הנחיות לפעולה ציבורית בארצות־הברית למען יהודי ברית־המועצות.

133 22.11.1956 **י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
הנחיות להופעת משלחת ישראל בדיון בעצרת: נסיגה, הכוח הבין־לאומי.

134 22.11.1956 **א' אבן אל ו' איתן** (מברק)
תשובות ישראל לשאלות המזכ"ל על הנסיגה, על הכוח הבין־לאומי ועל עזה.

135 22.11.1956 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת שרת החוץ עם לודג': עדיין איננו יודע מהי עמדת ארצות־הברית לגבי סיני, מפרץ אילת, תעלת סואץ ועזה.

136 22.11.1956 **ג׳ מאיר וא׳ אבן אל ד׳ בן־גוריון** (מברק)
מאמץ לקבוע פגישה בין שרת החוץ לנשיא אייזנהאואר כדי לשנות את עמדת ארצות־הברית.

137 22.11.1956 **א׳ אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
יזמות ישראל לשינוי מדיניות ארצות־הברית כלפיה.

138 22.11.1956 **א׳ אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם קליי: הגדרת מדיניות ארצות־הברית בסכסוך ישראל–מדינות ערב.

139 22.11.1956 **משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
הכחשת הידיעות על ריכוזי כוחות ישראליים בגבול סוריה.

140 23.11.1956 **מ׳ ברטור אל י׳ צור** (מברק)
שיחה עם ז׳ילבר: שיתוף פעולה עם צרפת בתכנית הנחת צינור הנפט ובתחומים כלכליים אחרים.

141 23.11.1956 **מ׳ פישר אל ו׳ איתן** (מברק)
חשש מניתוק היחסים הדיפלומטיים בין ישראל לטורקיה.

142 **הערת־עורך**
החלטת העצרת הכללית על נסיגת כוחות ישראל, בריטניה וצרפת (24 בנובמבר 1956).

143 24.11.1956 **א׳ אבן אל המזכיר הכללי של האו״ם**
הודעת ישראל על נסיגה של חלק ניכר מכוחותיה בסיני.

144 25.11.1956 **ו׳ איתן אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו״ם** (מברק)
הנחיות ראש הממשלה: ישראל לא תוכל לעזוב את מפרץ אילת; יש להוקיע את עלילת הסורים על ריכוזי כוחות.

145 25.11.1956 **א׳ אבן אל ו׳ איתן** (מברק)
תגובה להנחיות ראש הממשלה: לדעתו ניתן לתבוע העברת מפרץ אילת לשליטת כוח האו״ם; תביעת ישראל לחופש שיט בתעלת סואץ.

146 26.11.1956 **ג׳ מאיר אל המזכיר הכללי של האו״ם**
בעקבות הודעותיה של ישראל על נכונותה לסגת, מציעה למזכ״ל להיפגש כדי לדון בהצעות ממשיות לקראת בואו של כוח החירום של האו״ם.

147 26.11.1956 **ד׳ האמרשלד אל ג׳ מאיר**
מבקש לקבל את הצעות ישראל בנוגע לכוח הבין־לאומי.

148 26.11.1956 **ל׳ אשכול אל א׳ אבן ומ׳ שרמן** (מברק)
תכנית להנחת צינור נפט בקוטר שמונה אינצ׳ים מאילת לבאר שבע.

149 26.11.1956 **שגריר ישראל במוסקווה אל משרד החוץ** (מברק)
התנגדות לפעולה ציבורית של יהודי ארצות־הברית המאשימה את ברית־המועצות ביצירת אווירה ובנקיטת פעולות אנטישמיות.

150 26.11.1956 **ו׳ איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
הודעת הציר הטורקי על החזרתו לארצו.

151 26.11.1956 **מ' פישר אל ו' איתן** (מברק)
הסברים לעמדת הטורקים המבקשים להוריד את דרג היחסים עם ישראל.

152 26.11.1956 **י' אילסר אל י' אביעד**
מאמצים לסייע ליהודי מצרים.

153 26.11.1956 **ו' איתן אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
ראש הממשלה מבקש לעורר בצורה נמרצת באו"ם את פרשת יהודי מצרים.

154 27.11.1956 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוושינגטון** (מברק)
מברק יעבץ לנשיא אייזנהאואר, רצונו לדווח אישית לנשיא.

155 27.11.1956 **מחלקת ארצות־הברית אל א' אבן ור' שילוח** (מברק)
שיחת לאוסון עם הרצוג: הסברים לעמדת ארצות־הברית בעצרת ולמדיניותה הכללית באזור.

156 27.11.1956 **ג' מאיר אל נשיא העצרת הכללית של האו"ם**
צעדי ממשלת מצרים נגד יהודי מצרים.

157 27.11.1956 **י' צור אל משרד החוץ** (מברק)
ידיעות על רדיפת יהודי מצרים.

158 28.11.1956 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
הערכה על מושב העצרת, עמדות המדינות והתגבשות גושים סביב שאלת המזרח התיכון.

159 28.11.1956 **א' אבן אל ראש הממשלה** (מברק)
שיחה עם האמרשלד: נסיגת ישראל, חופש שיט במפרץ אילת, עזה.

160 28.11.1956 **א' אבן אל ו' איתן** (מברק)
שיחת שרת החוץ ואבן עם לויד: תמיכה בעמדת ישראל בעניין חופש השיט, פירוז סיני ונוכחות כוח האו"ם בעזה.

161 28.11.1956 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
פעולות באו"ם למען יהודי מצרים.

162 29.11.1956 **מ' שרמן אל שר האוצר ושר המסחר והתעשייה**
חידוש הסיוע הכלכלי מארצות־הברית לישראל.

163 29.11.1956 **א' אבן אל ו' איתן** (מברק)
תכנית סובייטית לפעולה נגד ישראל באמצעות סוריה.

164 30.11.1956 **י' הרצוג אל א' אבן** (מברק)
תיאום וניסוח הודעת ישראל על נסיגה בסיני.

165 30.11.1956 **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
מבקש למסור הודעת ישראל על נסיגה לפני הודעה דומה של בריטניה ושל צרפת.

166 30.11.1956 **איגרת משגרירות ישראל בוושינגטון אל מזכיר המדינה של ארצות־הברית**
אדישות ארצות־הברית לנוכח איומיה של ברית־המועצות על ישראל.

199 8.12.1956 **י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
הצעה לתשובה למזכ"ל שתאפשר לישראל להרוויח זמן.

200 8.12.1956 **מ' פישר אל ו' איתן** (מברק)
שיחה עם בירגי: עתיד יחסי טורקיה־ישראל לאחר החזרת הציר מישראל.

201 9.12.1956 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
ישראל לא תוכל להתחמק מפינוי סיני. ההישג המרבי יהיה חופש שיט במפרץ אילת ומניעת כניסת כוח מצרי לסיני ולרצועה.

202 9.12.1956 **ו' איתן אל שגרירות ישראל ברומא** (מברק)
תשובת ישראל לאיטליה בפרשת הציוד של חברת אנ"י (E.N.I.) בסיני.

203 10.12.1956 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
האמרשלד דורש הפסקת מיקוש והרס דרכים בסיני.

204 11.12.1956 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם ברקו: תפקידי הכוח הבין־לאומי בתעלת סואץ, חופש השיט בתעלה.

205 **הערת־עורך**
כנס מועצת נאט"ו בפריז (11–14 בדצמבר 1956).

206 11.12.1956 **שדר מד' בן־גוריון אל ג' מולה**
סיכום הישגי מבצע סיני; תביעותיה של ישראל ממזכ"ל האו"ם לפני המשך הנסיגה; חשיבות חופש השיט במפרץ אילת; מבקש את תמיכת צרפת בתביעות ישראל.

207 12.12.1956 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
סיכום שיחה עם האמרשלד: תביעות ישראל לאסור כניסת צבא מצרי לסיני לפני המשך הנסיגה; הרס כבישים ומסילות בסיני.

208 12.12.1956 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
דורש הבטחה מפורשת של הממשלה להפסיק את ההרס בסיני.

209 12.12.1956 **א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם**
ישראל מתחייבת שלא להמשיך את ההרס בסיני.

210 **הערת־עורך**
הודעת הממשלה בעניין כפר קאסם (12 בדצמבר 1956).

211 13.12.1956 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם חברי הוועדה המייעצת: חופש השיט במפרץ אילת ודרך הפיקוח של האו"ם.

212 13.12.1956 **א' אבן אל משרד החוץ** (מברק)
אפשרות להעלאת נושא רדיפת יהודי מצרים לדיון במליאת האו"ם.

213 16.12.1956 **י' תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
פעולות פראיון בישראל.

214 17.12.1956 **י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
יש לנצל את פסק הזמן עד לנסיגה לאל־עריש לגיבוש מדיניות ברורה ולמערכת הסברה בעניין הערובות.

215	17.12.1956	**מ' תובל אל ר' איתן** (מברק) בעיות בהגשת כתב האמנה לממשלת הונגריה.
216	17.12.1956	**י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק) פעילות הצלב האדום בעניין השבויים המצרים והישראלים.
217	18.12.1956	**א' אבן אל י' הרצוג** (מברק) עקב נסיגת הבריטים והצרפתים אין לישראל פסק זמן עד השלמת הנסיגה לאל־עריש.
218	19.12.1956	**ד' בן־גוריון אל ג' מאיר** (מברק) לקראת התנגשות צפויה עם המזכ"ל בעצרת האו"ם יש לגייס את תמיכת ארצות־הברית ויהודי ארצות־הברית.
219	19.12.1956	**י' הרצוג אל ג' רפאל** (מברק) תחזיות לקראת ישיבות העצרת בסוף בדצמבר ובראשית ינואר וסיכויי ישראל שם.
220	19.12.1956	**ד' האמרשלד אל א' אבן** מחאה על גירוש תושבי הכפרים בקרה ורנמה באזור המפורז בין ישראל לסוריה.
221	20.12.1956	**א' אבן אל י' הרצוג** (מברק) שיחה עם האמרשלד: קובל על הקצב האטי של הנסיגה בסיני; הערובות שישראל תובעת לפני נסיגתה.
222	20.12.1956	**מ' קדרון אל י' הרצוג וי' תקוע** (מברק) המשך הדוח על השיחה לעיל – שאלת רצועת עזה, דוחות נלסון ולבואיס על המצב בעזה.
223	20.12.1956	**א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק) שיחה עם לויד: הצעה להצבת צבא בין־לאומי על גבול ישראל־ירדן ותגובתו של אילת לכך.
224	21.12.1956	**י' הרצוג אל א' אבן** (מברק) לקראת הגשת דוח המזכ"ל לעצרת – קצב הפינוי בסיני; עמדת מצרים בעניין חופש השיט; פעולות הפדאיון.
225	21.12.1956	**מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק) שיחה עם באנץ': תכנית הפינוי; בעיית הערובות לישראל.
226	21.12.1956	**א' אבן אל י' הרצוג** (מברק) על ישראל להחיש את קצב הפינוי בסיני כדי למנוע משבר בעצרת בעקבות פרסום דוח המזכ"ל.
227	22.12.1956	**א' אבן אל י' הרצוג** (מברק) שיחות עם באנץ': תפקידו של כוח החירום של האו"ם; תומך בפעילות מדינית מאומצת להשגת הסדרי ביטחון.
228	22.12.1956	**מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק) שיחות עם באנץ': דעתו על הודעת האמרשלד ועל היחסים בין ישראל למזכ"ל.

229 22.12.1956 **שיחת ד' בן־גוריון — א' לאוסון**
יש לתאם מהלכים עם ארצות־הברית.

230 23.12.1956 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
ממליץ להמשיך בנסיגה עד אל־עריש; הערובות שישראל דורשת לפני ביצוע הנסיגה.

231 23.12.1956 **ל' אשכול אל שגרירות ישראל בפריז** (מברק)
הנחיות להמשך הטיפול בנושא צינור הנפט.

232 23.12.1956 **מחלקת מזרח אירופה אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
ברית־המועצות מבקשת להחזיר את השגריר אברמוב לכהונתו בישראל.

233 23.12.1956 **א' אבן אל י' הרצוג**
שיחה עם נהרו: עמדתה של הודו כלפי הסכסוך הישראלי־ערבי.

234 24.12.1956 **י' הרצוג אל א' אבן** (מברק)
אין להירתע מהתנגשות עם האמרשלד בעניין הבטחת השארותו של כוח החירום של האו"ם בסיני.

235 24.12.1956 **דברי שרת החוץ בישיבה מיוחדת של הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם**
יחסו של האמרשלד לישראל והלחצים שהוא מפעיל בעניין הפינוי. האפשרות לעימות בין ישראל לעצרת האו"ם.

236 25.12.1956 **ד' בן־גוריון אל א' אבן** (מברק)
הנחיות לאבן לקראת שיחה עם דאלס: תנאי ישראל לנסיגה מסיני ומרצועת עזה.

237 25.12.1956 **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
לקראת השיחה עם דאלס: אי־אפשר להתעלם מהאמרשלד משום שארצות־הברית נוטה לפעול באמצעותו.

238 25.12.1956 **י' הרצוג אל א' אבן** (מברק)
הנחיות ראש הממשלה לפעולה בארצות־הברית, באירופה, באסיה ובאו"ם להשגת תמיכה בתביעותיה של ישראל לפני ביצוע הנסיגה.

239 25.12.1956 **מ' קדרון אל ו' איתן** (מברק)
קשיים צפויים להצעת איתן שישראל תתבע להשאיר את רצועת עזה בנאמנותה.

240 25.12.1956 **ו' איתן אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
היתרונות בהצעת ישראל לנאמנות ברצועת עזה.

241 25.12.1956 **מ' תובל אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחה עם ממלא מקום שר החוץ ההונגרי: הקלות ביציאת יהודים מהונגריה לישראל.

242 26.12.1956 **י' הרצוג אל א' אבן** (מברק)
פגישת דיין-ברנס: השלב הבא בנסיגת ישראל.

243 26.12.1956 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם באנץ': בעיות בתכנית הפינוי של ישראל.

244 26.12.1956 **י' הרצוג אל א' אבן** (מברק)
יש לערב, נוסף לאו"ם, את ארצות־הברית ומדינות אחרות בהשגת ערובות לחופש השיט.

245 26.12.1956 **משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ**
דברי בן־גוריון בכנסת: ישראל לא התחייבה להחזיר את כוחותיה לקווי שביתת־הנשק.

246 26.12.1956 **י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם פינו: תמיכת צרפת בישראל; עיכובים בביצוע תכנית צינור הנפט.

247 26.12.1956 **י' צור אל מ' ברטור**
כפילות בפעילות משרד החוץ ומשרד הביטחון בצרפת בעניין צינור הנפט.

248 27.12.1956 **י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם מולה: עיכובים בביצוע תכנית צינור הנפט; צרפת תתמוך בישראל במאבקה המדיני באו"ם.

249 27.12.1956 **צירות ישראל בבוקרשט אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
עיכוב ביציאת יהודים מרומניה.

250 27.12.1956 **מ' טוב אל ו' איתן**
מגעים עם נציגים ומשלחות מאמריקה הלטינית. חלקן לא תתמוכנה בהישארות צה"ל בסיני.

251 28.12.1956 **ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
לקראת ההתנגשות הצפויה עם האו"ם – הנחיות לנציגויות לנהל מערכת הסברה נמרצת להבטחת חופש השיט ולמניעת החזרה לסטטוס קוו.

252 28.12.1956 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
סבב שיחות של אבן ושרת החוץ עם אישים אמריקנים בכירים ומקורבים לממשל לגיוס תמיכתם בתביעות ישראל.

253 28.12.1956 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
הקפאת משלוח ציוד צבאי מבריטניה לישראל.

254 29.12.1956 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת דאלס-מאיר: תביעותיה של ישראל בסיני ובעזה; בקשה שארצות־הברית תפעיל את עצמתה והשפעתה כדי לערוב לכל הסדר שיושג; דאלס מותח ביקורת על מדיניותה של ישראל, ובייחוד על ראייתה המדינית לטווח ארוך.

255 31.12.1956 **ג' מאיר אל ד' בן־גוריון וא' אבן** (מברק)
שיחה עם האמרשלד: נסיגת ישראל, חופש השיט, שרם אל־שיח' ועזה.

256 31.12.1956 **א' אבן אל ד' בן־גוריון ושרת החוץ** (מברק)
הרקע לדוקטרינת אייזנהאואר ועיקרי התכנית.

257 31.12.1956 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוושינגטון** (מברק)
שיחת בן־גוריון–לאוסון: הגשת תזכיר של ארצות־הברית על הסכם שביתת־הנשק ישראל־מצרים; תגובות בן־גוריון על שיחת דאלס-מאיר.

258 31.12.1956 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחת שק-האדו: העלאת תביעות ישראל והמרצת בריטניה לתמוך בהן.

259 31.12.1956 **י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם בלאנקנהורן: הלכי רוח בגרמניה בעקבות מבצע סיני; פעילותה בכנס נאט"ו; עמדתו של אדנאואר.

260 31.12.1956 **א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם**
חידוש פעולות חוליות פראיון מירדן וממצרים.

261 1.1.1957 **י' הרצוג אל שרת החוץ וא' אבן** (מברק)
החלטות הממשלה בישיבתה ב־31 בדצמבר: חופש שיט במִצָרים; פירוז סיני; שלבי הנסיגה; התנגדות לחזרת המצרים לרצועת עזה; צורך בפתרון בעיית הפליטים.

262 1.1.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
עמדות ישראל כלפי תביעות האו"ם בנושאים שנדונו בהחלטות הממשלה.

263 1.1.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג וא' אבן** (מברק)
שיחה עם באנץ': על שיחת האמרשלד-דאלס; תכניות הנסיגה מסיני; סימנים לנכונות המצרים להסדר.

264 2.1.1957 **א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם**
מבקש הבהרות בעניין תמיכת מצרים בהתקפות הפדאיון; חופש השיט; אפשרות חזרת צבא מצרי לסיני; רצועת עזה.

265 2.1.1957 **ש' לוין אל ר' איתן**
סיכום שיחות עם בעלי תפקידים בממשל בבורמה: ממשלת בורמה לא תעלה באו"ם הצעות לפתרון הסכסוך הישראלי־ערבי אך תצטרף ליזמה שתנקוט מדינה אחרת.

266 2.1.1957 **א' דובקין אל י' צור**
העלייה לישראל מצפון אפריקה, מפולין, מהונגריה וממצרים; הצורך בגיוס משאבים לקליטת העולים.

267 3.1.1957 **י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
שדרים לדיין מברנס בעניין היקף הנסיגה; הבטחת ישראל להפסיק את ההרס בסיני.

268 3.1.1957 **ר' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
הנחיות להגשת תזכיר לממשלות בעניין חופש השיט במפרץ אילת, ולפעולות לשכנוע הממשלות ודעת הקהל.

269 4.1.1957 **פגישת הרמטכ"ל מ' דיין עם מייג'ור־ג'נרל אל"מ ברנס**
דוח פגישת דיין-ברנס: המשך נסיגת צה"ל בסיני; החלפת שבויים; טיסות סיור של האו"ם בסיני.

270 4.1.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם קורדייה: התרשמותו מפגישה עם נאצר שבה נדון היחס ליהודי מצרים; תפקידי כוח החירום של האו"ם; הסדר השיט בתעלת סואץ.

271 4.1.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
הצעת ראש הממשלה לערובה של ארצות־הברית לשמירת חופש השיט איננה ראלית. אפשרויות אחרות להשגת הערובה.

272 4.1.1957 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם ראונטרי: הארעיות בערובות של האו"ם; חשיבות חופש השיט במפרץ אילת לישראל מבחינה גאופוליטית וכלכלית.

273 4.1.1957 **ז' ארגמן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחת אבן-ראונטרי: הבהרות לתכנית אייזנהאואר.

274 4.1.1957 **א' אשל אל המנהל הכללי של משרד החוץ** (מברק)
חשש מעיכובים ומתקלות בעליית יהודים מפולין.

275 **הערת־עורך**
דוקטרינת אייזנהאואר (5 בינואר 1957).

276 5.1.1957 **י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם ז'וקס: הפגישה הצפויה של פינו עם האמרשלד להבהרת עמדתו של המזכ"ל בעניין חופש השיט במפרץ אילת ובתעלה; תיאום עמדות בין צרפת לישראל.

277 6.1.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
סיכום פגישת המזכ"ל-אבן: מצב הפינוי בסיני; תפקידי כוח החירום של האו"ם; עמדת המזכ"ל בעניין חופש השיט במפרץ אילת ובתעלת סואץ; פעולות הפדאיון.

278 6.1.1957 **א' אבן אל ראש הממשלה** (מברק)
מסקנות והערכות לאחר השיחה עם האמרשלד.

279 6.1.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
סמכויות ותפקידים של כוח החירום של האו"ם.

280 6.1.1957 **א' אבן אל ו' איתן** (מברק)
ערובה של ארצות־הברית לחופש השיט הישראלי היא בלתי חוקית מבחינה בין־לאומית, בלתי מציאותית ובלתי נחוצה.

281 7.1.1957 **ד' בן־גוריון אל א' אבן** (מברק)
קצב פינוי סיני, עזה ושרם אל־שיח'; עמדת האמרשלד כלפי ישראל; סכנה שארצות־הברית תטיל סנקציות.

282 7.1.1957 **א' אילת אל משרד החוץ** (מברק)
פגישה עם לויד: חופש השיט והצורך בערובות לכך; יחסי בריטניה־ירדן, ביטול ההסכם עם ירדן; עיכובים בהספקת נשק לישראל.

283 7.1.1957 **מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון** (מברק)
שיחת ראש הממשלה-ניקולס: בריטניה לא תספק נשק לישראל בשלב זה; יחסי בריטניה־ישראל.

284 7.1.1957 **י' צור אל מ' ברטור** (מברק)
שיחה בלשכת שר האוצר הצרפתי על השתתפות צרפת במימון צינור הנפט.

285 8.1.1957 **י' הרצוג אל שרת החוץ וא' אבן** (מברק)
הזמנת שרת החוץ ואבן להתייעצויות בארץ.

286 8.1.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם באנץ': המשך הפינוי בסיני; תפקידי כוח החירום של האו"ם; גירוש יהודי מצרים.

287 8.1.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
פעילות בקרב המשלחות בעצרת האו"ם בענייני חופש השיט ועזה.

288 8.1.1957 **י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
שיחת ראש הממשלה עם לאוסון: הערות מחלקת המדינה לשיחתם הקודמת (3 בדצמבר); תגובת ישראל לסנקציות הכלכליות שארצות־הברית מטילה בפועל על ישראל.

289 9.1.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
יזמת הערבים להטלת סנקציות על ישראל.

290 9.1.1957 **י' צור אל ו' איתן ומ' ברטור** (מברק)
שיחה עם גאזייה: תמיכת צרפת בעמדת ישראל; השתתפות צרפת במימון צינור הנפט.

291 9.1.1957 **פ"א שנער אל ו' איתן ומחלקת מערב אירופה** (מברק)
מאמץ לעניין את גרמניה המערבית בהשתתפות במימון צינור הנפט; דיונים בכינון יחסים בין גרמניה לישראל.

292 9.1.1957 **מ' טוב אל מחלקת אמריקה הלטינית** (מברק)
פגישת שרת החוץ עם ראשי משלחות אמריקה הלטינית לאו"ם: חופש השיט; השתתפות בכוח האו"ם.

293 10.1.1957 **ד' בן־גוריון: קטע מיומן**
הסיכויים להטלת סנקציות על ישראל; תכנית חירום כלכלית; מכתבו של אלי גינזברג על הלכי הרוח בבית הלבן.

294 10.1.1957 **א' אבן אל שרת החוץ** (מברק)
שיחה עם באנץ': האמרשלד בודק אפשרויות להחלטה בעצרת על חופש השיט ותפקיד כוח החירום של האו"ם, ומושפע מהתמיכה של כמה משלחות בעמדת ישראל; סיכויים לדחיית ישיבת העצרת.

295 10.1.1957 **א' אבן אל ג' מאיר** (מברק)
שיחות עם שגרירים ואישים אמריקנים: תביעת ישראל לחופש שיט במפרץ אילת; קביעת תום תפקידו של כוח החירום של האו"ם.

296 10.1.1957 **ד' לוין אל ו' איתן**
עמדת החברים האסיאתים בגוש האפרו-אסיאתי בעניין חופש השיט במפרץ אילת.

297 11.1.1957 **י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
יש להמשיך ולמשוך זמן כדי לנצל את מבצע ההסברה.

298 11.1.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג וא' אבן** (מברק)
עמדת בריטניה וארצות־הברית בקשר לחופש השיט ולתפקידו של כוח החירום של האו"ם לנוכח הצעת ההחלטה של הגוש האפרו-אסיאתי בעצרת.

299 11.1.1957 **ד׳ בן־גוריון אל ק׳ נקרומה**
ברכות לעצמאותה של גאנה.

300 12.1.1957 **י׳ הרצוג אל א׳ אבן** (מברק)
התנאים לפינוי שרם אל־שיח׳, נוסח המכתב למזכ״ל.

301 12.1.1957 **ג׳ רפאל אל י׳ הרצוג** (מברק)
שיחה עם באנץ׳: הצעות שונות להבטחת חופש השיט.

302 12.1.1957 **מ׳ קדרון אל י׳ הרצוג** (מברק)
שיחה עם באנץ׳: מציע הצבת כוח או״ם גם ברצועת עזה למניעת פעולות פדאיון; הסתיגויותיו של קדרון.

303 12.1.1957 **א׳ אבן אל י׳ הרצוג** (מברק)
שיחה עם מרפי: חופש השיט במפרץ אילת ללא התניה בשיט בסואץ; תפקיד כוח החירום של האו״ם; הצעות ביניים לרצועת עזה.

304 12.1.1957 **ז׳ ארגמן אל י׳ הרצוג** (מברק)
דוח על פגישת פינו עם דאלס: השיט בתעלת סואץ; הלחץ על ישראל לפינוי מסיני ותמיכת צרפת בעמדתה; בעיית הערובות לישראל; דאלס רואה את הפתרון בהרחבת סמכויות כוח החירום של האו״ם.

305 13.1.1957 **א׳ אבן אל י׳ הרצוג** (מברק)
שיחה עם האמרשלד: כוח החירום של האו״ם במפרץ אילת; משקלו של המזכ״ל בניסוח סמכויות הכוח; התנגדותו להצעות ישראל בעניין עזה; פיצוץ והרס מתקנים בסיני.

306 13.1.1957 **י׳ הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו״ם** (מברק)
החלטות הממשלה מ־13 בינואר: פינוי מפרץ אילת רק לאחר הבטחת חופש השיט וקבלת ערובות לכך גם בסואץ; אחריות ישראל לביטחון ברצועת עזה ולמנהל עצמי של התושבים, ישראל תתרום לפתרון בעיית הפליטים; תביעה לפירוז סיני או חלקו הגובל בישראל.

307 13.1.1957 **ד׳ בן־גוריון אל א׳ אבן**
ישראל לא תיסוג ממפרץ אילת כל עוד לא הובטחו לה ערובות לחופש השיט, גם אם תמרה החלטת האו״ם, וכך גם בעניין החזרה לקווי שביתת־הנשק.

308 13.1.1957 **י׳ הרצוג אל א׳ אבן** (מברק)
הנחיות לאבן בעקבות החלטת הממשלה: להודיע למזכ״ל על סיום הנסיגה בסיני ב־22 בינואר חוץ משרם אל־שיח׳; להגיש את הצעות ישראל: הסכם או ערובות לחופש שיט במפרץ אילת, חופש מעבר בתעלת סואץ, צורת השלטון בעזה.

309 13.1.1957 **פ׳ ספיר אל ל׳ אשכול** (מברק)
המשא ומתן בארצות־הברית על קבלת מלווה מבנק אוף אמריקה.

310 13.1.1957 **ט׳ קולק אל ראש הממשלה**
הצעות לפתיחת מערכת הסברה מידית לנוכח הסכנה של הטלת סנקציות כלכליות על ישראל, שיפגעו בהעברת כספי המגבית, המלווה והשילומים.

311 14.1.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
סיכום פגישת אבן-האמרשלד: ההודעה על סיום נסיגת צה"ל בסיני; דיון על בעיות שרם אל־שיח' ועזה; הצבת כוח החירום של האו"ם בסיני והפרדה בינו לבין הצבא המצרי; הכחשת דיווחים על פיצוץ מתקנים בסיני.

312 14.1.1957 **א' נג'ר אל משרד החוץ ושגרירות ישראל בפריז** (מברק)
שיחה עם ז'וקס וז'ורז'־פיקו: אישור להשתתפות צרפת בצינור הנפט; אפשרויות אחדות לתוואי הצינור ולגודלו.

313 14.1.1957 **ד' סתת אל שגרירות ישראל במוסקווה**
הסכם הרפטריאציה בין ברית־המועצות לפולין; ההסכם יאפשר חזרת יהודים לפולין ועלייתם לישראל.

314 15.1.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
פגישת אבן עם לודג': תמיכת ארצות־הברית בדרישת הערובות של ישראל על ידי הכללתן בדוח המזכ"ל ואישור הדוח בעצרת; ההפרדה בין נושאי מפרץ אילת ועזה.

315 15.1.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם פירסון: סירובו של האמרשלד להתחייב לישיבת קבע של כוח החירום של האו"ם בשרם אל־שיח'; פירסון מציע דרכים ללחוץ על האמרשלד ולהשיג תמיכה בין־לאומית בחופש השיט.

316 15.1.1957 **י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מערב אירופה** (מברק)
פגישת רנה קסין עם שר החוץ הלבנוני מאלֶכּ: סיכוי קלוש להסדר קבע ישראלי־ערבי; יחסה של לבנון לבעיית הפליטים; נסיגת ישראל וחופש השיט.

317 15.1.1957 **י' אילסר אל שגריר ישראל בפריז**
הודעה על יציאתו של פישר בשליחות לרומא, כדי להסביר בוואטיקן את עמדת ישראל בעניין חופש השיט ולעשות למען הידוק היחסים עם הוואטיקן.

318 16.1.1957 **מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפריז** (מברק)
שיחת בן־גוריון-ז'ילבר: אם יוטלו סנקציות על ישראל היא תפנה אל צרפת בבקשת סיוע.

319 16.1.1957 **מ' גלי אל מ' שרמן**
השתתפות צרפת במימון צינור הנפט, אפשרויות אחדות לקוטר הצינור.

320 **הערת־עורך**
החלטה נוספת של העצרת הכללית על נסיגת כוחות ישראל (17-19 בינואר 1957).

321 17.1.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם פירסון: הריכוך בהצעת הגוש האפרו־אסיאתי והתמיכה בה בעצרת.

322 17.1.1957 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
התנגדות לכניסת כוח או"ם לרצועת עזה, הכוח לא ימנע מעשי טרור וחידוש השפעת מצרים; אם ישראל תיסוג יחודש השלטון המצרי ברצועה.

323 18.1.1957 **ד' האמרשלד אל א' אבן**
טענות על המשך הרס המתקנים בסיני על ידי צה"ל ותביעה להפסקת פעולות אלה.

324 18.1.1957 **ד' לוין אל מחלקת אסיה ואפריקה**
הרקע לגיבוש נוסח הצעת ההחלטה של הגוש האפרו־אסיאתי; לחצים בתוך הגוש למיתון ההצעה והשפעתם.

325 18.1.1957 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחות עם קירקפטריק ועם רוס: עמדת בריטניה במקרה שיוטלו סנקציות על ישראל; ההשהיה בהספקת ציוד צבאי לישראל; גיבוש הצעה חלופית להצעת הגוש האפרו־אסיאתי.

326 18.1.1957 **י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם פינו: מפנה קל בעמדת ארצות־הברית כלפי ישראל; צרפת תתמוך בישראל גם אם יוטלו עליה סנקציות.

327 18.1.1957 **א' ששון אל ו' איתן** (מברק)
שיחות עם בכירים במשרד החוץ האיטלקי: איטליה תתמוך בדרישות ישראל לשיט חופשי בתעלה, לשמירת אופיו הבין־לאומי של מפרץ אילת ולמסירת עזה לכוחות או"ם תוך הבטחת יציאתם בהחלטת או"ם בלבד; איטליה תתמוך בתכנית פירסון ותתנגד להטלת סנקציות על ישראל.

328 19.1.1957 **משרד החוץ אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
תגובות מארצות שונות לבקשותיה של ישראל לתמוך בעמדותיה בשאלות עזה, חופש השיט במפרץ אילת והערובות.

329 19.1.1957 **י' שמעוני אל ו' איתן** (מברק)
שיחה עם מנכ"ל משרד החוץ של בורמה: בורמה תתמוך בהצעות פתרון שיועלו על ידי אחרים ותימנע מיוזמה משלה; עמדת בורמה בנוגע לחופש השיט במפרץ אילת ולרצועת עזה.

330 21.1.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
מיתון ההצעה של הגוש האפרו־אסיאתי לפני ההצבעה עליה בעצרת. במערב אין מפרידים בין בעיית חופש השיט במפרץ אילת לבעיית עזה ותובעים להכניס כוח או"ם לשני המקומות.

331 21.1.1957 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
שיחת אבן עם המזכ"ל: המשך נסיגת ישראל מסיני; חילוקי דעות עם המזכ"ל בעניין מצב הלוחמה עם מצרים; מעמד כוח החירום של האו"ם בשרם אל־שיח' ובעזה וסמכויות מצרים בעזה.

332 21.1.1957 **ד' האמרשלד אל א' אבן**
פירוש מצמצם של המזכ"ל לסמכויות כוח החירום של האו"ם.

333 22.1.1957 **ג' מאיר אל ראש הממשלה** (מברק)
יש ללחוץ על המזכ"ל כדי שיגדיר את מהות כוח החירום של האו"ם ותפקידיו; דרכים שונות להתמודד עם כוונותיו של המזכ"ל.

334 22.1.1957 **י׳ הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו״ם** (מברק)
אישור החלטות הממשלה בישיבתה ב־13 בינואר: הבהרת עמדת ישראל למזכ״ל, למשלחות ולדעת הקהל לפני הגשת דוח המזכ״ל; ישראל תתנגד להצבת כוח או״ם בניצנה או לכניסתו לרצועת עזה.

335 22.1.1957 **ר׳ שילוח אל י׳ הרצוג וא׳ אבן** (מברק)
שיחה עם מרפי: ישראל מבקשת את תמיכת ארצות־הברית בהצעותיה בנושאי חופש השיט ורצועת עזה.

336 22.1.1957 **שיחת ש׳ ארד — ו׳ בורדט**
תכנית אייזנהאואר: היבטים כלכליים של התכנית; שליחות ריצ׳רדס; יחסי ישראל־מצרים מבחינה משפטית.

337 22.1.1957 **ג׳ רפאל אל ו׳ איתן** (מברק)
אפשרות להתפרקותה של ירדן, וההשלכות על ישראל.

338 **הערת־עורך**
נאום ראש הממשלה בכנסת: הצהרה מדינית של הממשלה (23 בינואר 1957).

339 23.1.1957 **מ׳ קדרון אל י׳ הרצוג** (מברק)
שיחת האמרשלד-אבן: חילוקי דעות בין המזכ״ל לאבן בענייני המְצָרים ועזה.

340 23.1.1957 **א׳ אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחת שק עם לורנס: עמדת בריטניה בשאלות מפרץ אילת ועזה; הצבעת בריטניה בעצרת; סיום ההסכם בין בריטניה לירדן.

341 23.1.1957 **א׳ ששון אל ו׳ איתן** (מברק)
שיחה עם מאגיסטראטי: עמדות איטליה באו״ם בעניין חופש השיט במפרץ אילת; אי־החזרת המצרים לרצועת עזה; אי־חידוש פעולת הפדאיון; הגדרת סמכויות כוח החירום של האו״ם והצבתו לשמירה על חופש השיט; כוח החירום של האו״ם כחיץ בעזה.

342 23.1.1957 **מחלקת מזרח אירופה אל א׳ אבן** (מברק)
שיחת אבידר עם סמיונוב: אין שינוי בעמדה העוינת של ברית־המועצות כלפי ישראל.

343 23.1.1957 **ש׳ רוזן וג׳ ונגנהיים אל המנהל הכללי של משרד החוץ**
דוח ביקור בלונדון, בפריז, בוושינגטון ובניו יורק בעניין התביעה נגד בולגריה.

344 24.1.1957 **ו׳ איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
לקראת דוח המזכ״ל: סבור שלא יציע הצעות משלו; הצעה מערבית עוד לא הוגשה; הנחיות לפעולה במשרדי החוץ בנוגע לשרם אל־שיח׳ ולעזה.

345 24.1.1957 **מ׳ תובל אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחה עם סגן שר החוץ סורקו על העלייה מהונגריה.

346 25.1.1957 **א׳ אבן אל המזכיר הכללי של האו״ם**
טוען שהמזכ״ל חוזר בו מדבריו ומהתחייבויותיו הקודמות בנושאי חופש השיט וסמכויות כוח החירום של האו״ם, ונותן לכך עתה פירוש מצומצם יותר.

359 28.1.1957 **פ"א שנער אל ו' איתן**
שיחה עם ברנטאנו: יחס חיובי בגרמניה לתביעות ישראל, אין להירתע מהעמדות האנטי־ישראליות באו"ם; פסימי בנוגע להסדר בין ישראל לערבים; מאמצים לעניין את גרמניה בנושא צינור הנפט.

360 30.1.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
גיבוש עקרונות תכנית פירסון לקראת העלאתה בעצרת והצעות ישראל לתיקונים.

361 30.1.1957 **מ' אלון אל מחלקת מערב אירופה ומחלקת אסיה ואפריקה**
שיחה עם ציר איראן בטורקיה: יחסה של איראן לחופש השיט.

362 31.1.1957 **ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
עיקרי הצעתו של פירסון; הנחיות לפעולה במשרדי החוץ בנושאים: הסכם שביתת־הנשק, חופש השיט במפרץ אילת ובתעלת סואץ, השלטון בעזה.

363 31.1.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
תכנית פירסון מתמוטטת מחוסר סיכוי לרוב תומך, מתגבשת החלטה המסמיכה את האמרשלד להציב כוחות או"ם במפרץ אילת ובעזה בלי לפרט סמכויות.

364 31.1.1957 **א' אשל אל ש' אביגור**
הצעה למתן אשראי בסחורות להונגריה כדי שתאפשר עלייתם של יהודים לישראל.

365 31.1.1957 **ד' לוין אל מחלקת אסיה ואפריקה**
חילוקי דעות בתוך הגוש האפרו־אסיאתי בעניין ההחלטה המוצעת בעצרת.

366 **הערת־עורך**
המשך מושב העצרת, קבלת שתי החלטות בעניין הנסיגה (1–2 בפברואר 1957).

367 1.2.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
הערות על שתי הצעות ההחלטה שהועלו בעצרת.

368 1.2.1957 **ש' ארד אל א' אבן** (מברק)
שיחה עם ברגוס: תכנית אייזנהאואר ויישומה במזרח התיכון.

369 1.2.1957 **ש' קדר אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחה עם שימוביץ ממשרד החוץ הצ'כי: יחסי שתי המדינות, העלייה מצ'כוסלובקיה (איחוד משפחות).

370 2.2.1957 **ג' מאיר אל ראש הממשלה** (מברק)
בקשת פירסון שישראל תימנע בהצבעה בעצרת; לדעת המשלחת הישראלית יש להתנגד להצעה הראשונה ולהימנע בהצעה השנייה.

371 3.2.1957 **שדר מהנשיא אייזנהאואר אל ראש הממשלה ד' בן־גוריון**
תובע מישראל לקבל את החלטות העצרת שהועלו ביזמת ארצות־הברית ובתמיכתה; רומז כי ארצות־הברית תצטרף לצעדים שהאו"ם עשוי לנקוט אם ההחלטות לא תבוצענה.

372 4.2.1957 **משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
תגובת דובר משרד החוץ על שתי ההחלטות שהתקבלו בעצרת האו"ם.

373 4.2.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
שיחת האמרשלד עם אבן: תפקיד המזכ"ל בעקבות החלטות העצרת; תפקיד הוועדה המייעצת; חילוקי דעות בין ישראל למזכ"ל בענייני תפקיד כוח החירום של האו"ם ופינוי רצועת עזה;
נספח: תזכיר מישראל למזכ"ל בעניין הנסיגה וחופש השיט המבקש הבהרות ממצרים ומן האו"ם.

374 4.2.1957 **צ' דוריאל אל י' קוזלוב**
הספקת נפט מאיראן בהקשר לתכנית צינור הנפט; כמה אפשרויות להתקשרות עם ספקיות נפט באיראן.

375 4.2.1957 **מ' טוב אל מחלקת אמריקה הלטינית** (מברק)
עמדת ארצות אמריקה הלטינית כלפי שתי ההחלטות שנתקבלו בעצרת.

376 **הערת־עורך**
ביקורו של המלך סעוד בארצות־הברית והשלכותיו (29 בינואר – 8 בפברואר 1957).

377 5.2.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם באנץ': האמרשלד עומד על הקשר בין שתי ההחלטות בעצרת; השפעת לחצו של המלך סעוד על עמדת ארצות־הברית באו"ם.
סיכום של אבן על עמדת ארצות־הברית בנושא הסנקציות וההתנגדות בקונגרס לעמדה זו; הגורמים למחלוקת עם ארצות־הברית והמערב והסיכויים להטלת סנקציות.

378 6.2.1957 **ד' האמרשלד אל א' אבן**
מתמרמר על שלא ניתנו תשובות ממשיות מממשלת ישראל לשתי השאלות שהציג לאבן: הנסיגה מעזה והצבת כוח האו"ם משני צדי הגבול.

379 6.2.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם האמרשלד: הגורמים ליחס השלילי אליו בישראל; עמדת ישראל בעניין חופש השיט ובעניין הסנקציות; מעמדו של כוח החירום של האו"ם בעזה.

380 6.2.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
שיחת האמרשלד-אבן: דחיית ישיבת העצרת; המזכ"ל מסרב להעביר את שאלות ישראל למצרים לפני קבלת תשובות מישראל; הודעה לעיתונות של דובר המזכ"ל.

381 6.2.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם ברקו: דחיית ישיבת העצרת; עמדת ארצות־הברית כלפי שתי החלטות העצרת ותפקידו של המזכ"ל בביצוען.

382 6.2.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
יש לנצל את פסק הזמן שהושג בשל דחיית העצרת לניהול מערכת הסברה: לתבוע ביטול מצב הלוחמה עם מצרים, לעמוד על שימוש בכוח החירום של האו"ם למניעת הסגר, ולהתנגד לסנקציות.

395 9.2.1957 **י' צור אל ל' אשכול וו' איתן** (מברק)
שיחה עם גאזייה: צרפת תתמוך בישראל, על פי יכולתה המוגבלת, במקרה שיוטלו עליה סנקציות.

396 9.2.1957 **מ' קומיי אל המחלקה למוסדות בין־לאומיים** (מברק)
שיחות עם לבואיס ועם ג'יימיסון: יחסי ישראל עם סוכנות הסעד והתעסוקה; מצב הפליטים ברצועת עזה.

397 10.2.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
שיחת האמרשלד-אבן: חילוקי דעות ומתח בעניין תשובות מצרים על שאלות ישראל, הסכם שביתת־הנשק עם מצרים ורצועת עזה.

398 10.2.1957 **א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם**
עומד על קבלת תשובות ממצרים לשתי השאלות שהועברו אליה בעניין מצב הלוחמה עם ישראל.

399 10.2.1957 **ו' איתן אל שגרירות ישראל ברומא** (מברק)
שיחת בן־גוריון-קאפומאצה: עמדת איטליה כלפי פינוי המְצָרים, הערובות לחופש השיט ורצועת עזה.

400 10.2.1957 **א' ששון אל שרת החוץ וו' איתן** (מברק)
שיחה עם רוסי לונגי: עמדת איטליה כלפי הסנקציות, חופש השיט והערובות לישראל; הגורמים לתמיכת ארצות־הברית בסנקציות וללחצה על ישראל.

401 10.2.1957 **ר' פלפול אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם הקיסר היילה סילאסי: אתיופיה תתנגד לסנקציות; מצדד בעמדת ישראל בעניין המְצָרים אך תומך בכניסת או"ם לעזה; מסכים להפצת תעמולה אנטי־מצרית בארצו.

402 10.2.1957 **מ' ברטור אל ו' איתן**
הצעות לפתרון בעיית הפליטים בעזה בשיתוף עם האו"ם.

403 11.2.1957 **ר' שילוח אל י' הרצוג** (מברק)
שיחת דאלס עם אבן: הצעה לפתרון בעיית הערובות – הצהרה של ארצות־הברית על מחויבותה לחופש השיט, שאליה יצטרפו גם מדינות אחרות. שיחת מרפי עם אבן: פירוש המחויבות של ארצות־הברית לחופש השיט; בעזה עומדת ארצות־הברית על פינוי צה"ל וכניסת כוח החירום של האו"ם.

404 11.2.1957 **תזכיר מאת מחלקת המדינה אל שגרירות ישראל בוושינגטון**
כדי להבטיח את חופש השיט במפרץ אילת תפעיל ארצות־הברית את זכויות השיט שלה שם ותקרא למדינות אחרות לעשות כמוה; קריאה לנסיגת ישראל על פי החלטת עצרת האו"ם.

405 11.2.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
התמוטטות הצעת הסנקציות; התחייבות ארצות־הברית לפעול להבטחת חופש השיט.

406 11.2.1957 **מ׳ קומיי אל י׳ הרצוג** (מברק)
שיחת פירסון עם מאיר: ההצעה האמריקנית לפתרון בעיית חופש השיט; תומך בנסיגת ישראל מרצועת עזה ובכניסת כוח החירום של האו״ם לשם.

407 12.2.1957 **א׳ אבן אל ד׳ בן־גוריון** (מברק)
הרקע להצעות דאלס; ניתוח ההצעה להבטחת חופש השיט במפרץ אילת ולהכנסת כוח או״ם לעזה; רואה בהצעות מפנה וניצחון לישראל וממליץ בתוקף לקבלן.

408 12.2.1957 **ד׳ בן־גוריון אל א׳ אבן** (מברק)
בהצעתו של דאלס יש רצון לפתרון חיובי אולם ישראל לא תוכל לקבל את ההצעה כפי שהיא.

409 12.2.1957 **א׳ אבן אל ראש הממשלה ושרת החוץ** (מברק)
הבהרת ההצעות האמריקניות: המעבר בתום לב, חופש השיט, מפרץ אילת כמעבר בין־לאומי, היחס להסכם שביתת־הנשק; לוחץ לקבלת ההצעות מתוך מאמץ להכניס בהן שינויים כדי שלא להחמיץ את שעת הכושר.

410 12.2.1957 **א׳ אבן אל י׳ הרצוג ושרת החוץ** (מברק)
שיחה עם מרפי: אפשרות לביצוע חלק מהתכנית האמריקנית הנוגע לחופש השיט בשלב ראשון, בלי לחכות לבירור חילוקי הדעות בעניין עזה.

411 12.2.1957 **ג׳ אבנר אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם רוז: מאמצים למנוע את ההחלטה על הטלת הסנקציות באו״ם; תמיכה בתכנית פירסון; בריטניה איננה יכולה להתנגד להחלטה בגלל מחויבותה לנורי סעיד, אולם תימנע בהצבעה.

412 12.2.1957 **י׳ אבידר אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
פנייתה של ברית־המועצות אל שלוש מעצמות המערב בהצעה לגבש תכנית משותפת להבטחת השלום במזרח התיכון; עקרונות מדיניותה של ברית־המועצות במזרח התיכון.

413 12.2.1957 **ש׳ מרקוזה אל י׳ צור**
אפשרות לכינון קשרים לא רשמיים עם תוניסיה.

414 13.2.1957 **א׳ אבן אל ג׳ מאיר וי׳ הרצוג** (מברק)
לוחץ להסכים מיד באופן עקרוני להצעות דאלס ואחר כך לדון עם ארצות־הברית על הפרטים.

415 13.2.1957 **ר׳ שילוח אל י׳ הרצוג** (מברק)
הצעת דאלס היא מפנה יסודי במדיניות הממשל; יש להסכים לה מיד, לפני שאייזנהאואר ישנה את דעתו עקב לחצים; הבהרות ותיקונים יוכנסו אחר כך.

416 13.2.1957 **ד׳ לוין אל מחלקת אסיה ואפריקה**
שיחה עם פורוג׳י, מנכ״ל משרד החוץ האיראני: בחודשים הקרובים יש להצניע את ההיבט המדיני ביחסי ישראל־איראן; חשיבות תפקידו של דוריאל בטהראן.

417 14.2.1957 **מ׳ קדרון אל י׳ הרצוג** (מברק)
שיחה עם המזכ״ל: חידוש פעולות הפדאיון מסיני.

418 14.2.1957 **שיחת ד' בן־גוריון — א' לאוסון**
דיון על הצעות דאלס: חופש השיט במפרץ אילת; הסכם שביתת־הנשק עם מצרים; רצועת עזה.

419 14.2.1957 **משרד החוץ אל ג' מאיר וא' אבן** (מברק)
הצעה לתשובה לדאלס בעקבות החלטות הממשלה: ישראל מוכנה למשא ומתן על ההצעות בעניין חופש השיט.

420 14.2.1957 **י' צור אל ש"ז שרגאי**
החלטה לשלוח נציג של הקונגרס היהודי העולמי למרוקו למשא ומתן על עליית יהודים משם.

421 15.2.1957 **תזכיר מאת ממשלת ישראל אל מחלקת המדינה**
תשובת ממשלת ישראל להצעות דאלס בעניין הבטחת חופש השיט במפרץ אילת על ידי מעורבות של ארצות־הברית ושל מדינות אחרות; השלטון בעתיד ברצועת עזה; זכותה של ישראל לחופש שיט בתעלת סואץ.
נספח: רשימת נקודות לבירור בעניין מפרץ אילת.

422 15.2.1957 **ר' שילוח אל י' הרצוג** (מברק)
שיחת דאלס-אבן: אכזבת המזכיר מהתזכיר של ישראל; ישראל תובעת משא ומתן דו־צדדי עם ארצות־הברית אך הדבר לא יוכל לבוא במקום שיתוף פעולה עם האו"ם; תובע מישראל היענות מהירה להצעותיו לפני כינוס עצרת האו"ם.

423 15.2.1957 **מ' שרמן אל ל' אשכול**
הצעות לתכניות סיוע במסגרת דוקטרינת אייזנהאואר שיועלו לפני ריצ'רדס טרם צאתו לביקור בארץ.

424 15.2.1957 **י' צור אל ל' אשכול ומ' ברטור** (מברק)
סחבת באישור המלווה הצרפתי לישראל.

425 16.2.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
הערכת מצב בעקבות הצעותיו של דאלס.

426 16.2.1957 **ד' בן־גוריון אל א' אבן** (מברק)
נקודות לחיוב ונקודות לשלילה בהצעותיו של דאלס. תשובת ישראל תהיה בהתאם להחלטות הממשלה – תביעת ערובות לחופש השיט ואי־חזרת המצרים לרצועת עזה.

427 17.2.1957 **ר' שילוח אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה שנייה בין דאלס לאבן: חילוקי דעות על תשובת ישראל בנושא הנסיגה; אחריותה של ארצות־הברית למצב במזרח התיכון.

428 17.2.1957 **ר' שילוח אל ראש הממשלה וי' הרצוג** (מברק)
שיחה שלישית בין דאלס לאבן: אווירת משבר בין הצדדים.

429 17.2.1957 **ג' מאיר אל ד' בן־גוריון** (מברק)
מצב קשה ביותר ביחסי ישראל–ארצות־הברית, למרות זאת ישראל אינה צריכה לסגת בתנאים הקיימים; חילוקי דעות בינה לבין אבן, ממליצה שיצא לישראל להסביר את המצב.

430 17.2.1957 **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
לוחץ לקבל את הצעות דאלס ולהימנע ממשבר עם ארצות־הברית ועם האו"ם.

431 17.2.1957 **א' נג'ר אל משרד החוץ ושגרירות ישראל בפריז** (מברק)
שיחת מאיר, אבן ונג'ר עם פינו: תומך בתשובת ישראל להצעות דאלס; צרפת ומדינות אחרות באירופה תתנגדנה להטלת סנקציות על ישראל.

432 17.2.1957 **י' צור אל ו' איתן**
שיחת צור-ז'וקס: העיכובים באישור תכנית צינור הנפט, יחסי ישראל־צרפת, עמדת דעת הקהל ועמדת משרד החוץ הצרפתי, יש יסודות לבניית מדיניות משותפת.

433 17.2.1957 **איגרת ממשרד החוץ אל שגרירות ברית־המועצות**
תשובה לאיגרת הסובייטית מ־6 בפברואר: ברית־המועצות אחראית להפרת החוזים להספקת דלק לישראל מסיבות מדיניות.

434 **הערת־עורך**
הודעת הנשיא אייזנהאואר (17 בפברואר 1957).

435 18.2.1957 **מ' קדרון אל משרד החוץ** (מברק)
העמדות בעצרת בנושא הסנקציות ותחזיות להצבעה.

436 18.2.1957 **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוושינגטון** (מברק)
שדר אישי מבן־גוריון לדאלס: יש למנוע קרע בין שתי המדינות; מציע לשלוח ועדה שחבריה נציגי מדינות ניטרליות שתבדוק את המצב באזור ותציע פתרון, ולדחות את הדיון באו"ם בעניין הסנקציות.

437 18.2.1957 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוושינגטון** (מברק)
שיחת בן־גוריון עם לאוסון: עמדת ישראל בעניין חופש השיט ועזה היא שיש להפריד בין שני הנושאים; יש לדחות את הדיון בעצרת על הסנקציות עד להשגת הסכם.

438 18.2.1957 **תמצית דוח של מ' פישר על שליחותו לוואטיקן (15 בינואר — 9 בפברואר 1957)**
שליחותו לוואטיקן במטרה לקבל תמיכה לעמדות ישראל בשאלות השעה ולקדם התקרבות בין ישראל והוואטיקן.

439 18.2.1957 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחת שק עם הארדו: נפילת נשק של בריטניה בידי הירדנים לאחר פינוי בסיס זרקה; תביעות ישראל להספקת נשק מבריטניה.

440 19.2.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם דין: ניסיון להבהיר ולהגמיש את הצעות דאלס; תשובות דאלס באמצעות דין.

441 19.2.1957 **ז' ארגמן אל א' אבן וי' הרצוג** (מברק)
מסקנות דיון בסגל השגרירות: דעת הקהל בארצות־הברית לא תתמוך בישראל אם זו תדחה את הצעות דאלס; המשך החזקת כוחות בשרם אל־שיח' בניגוד לדעת האו"ם וארצות־הברית לא יבטיח את ביטחון ישראל ואת חופש השיט; יש יסוד חיובי בהצעות דאלס; ישראל אינה יכולה לקבל את הפתרון המוצע לעזה, אך עליה להמשיך בדיונים עם ארצות־הברית.

442 19.2.1957 **י' צור אל ו' איתן ומחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם דארידן וסביו: תמיכה בעמדת ישראל אך המלצה להגמשה; תביעת ישראל להצטרפות מדינות אחרות למתן ערובות לחופש השיט.

443 19.2.1957 **י' צור אל ו' איתן ומחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם בלאנקנהורן: ארצות־הברית מנסה ללחוץ על ישראל באמצעות גרמניה; גרמניה לא תפסיק את השילומים לישראל, משום שהם התחייבות מוסרית ולא מסחרית; התעניינות בגרמניה בתכנית צינור הנפט; אין כרגע סיכוי לכינון יחסים דיפלומטיים בין שתי המדינות.

444 19.2.1957 **מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בבוקרשט** (מברק)
שיחה עם קיטיק: קשיים ביחסי ישראל־רומניה, קיפאון בעלייה והפסקת איחוד המשפחות.

445 19.2.1957 **כ' כץ אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
העלייה ההמונית מפולין אינה ניתנת יותר להסתרה, יש לפקח על צורת הפרסום.

446 **הערת־עורך**
לחץ הנשיא אייזנהאואר על ישראל (20 בפברואר 1957)

447 20.2.1957 **שדר מהנשיא אייזנהאואר אל ראש הממשלה ד' בן־גוריון**
מאיץ בבן־גוריון לקבל את הצעות דאלס, איום סמוי שארצות־הברית תתמוך בסנקציות שיטיל האו"ם.

448 20.2.1957 **ר' שילוח אל ו' ראונטרי**
תשובת בן־גוריון לשדר של הנשיא: מצפה להחלטות הממשלה לאחר דיווחו של אבן.

449 20.2.1957 **ז' ארגמן אל שרת החוץ וי' הרצוג** (מברק)
התייעצות במחלקת המדינה עם נציגי צרפת, בריטניה וקנדה בהשתתפות דאלס: סכנה של הטלת סנקציות על ישראל אם תדחה את הצעות ארצות־הברית; צרפת מתנגדת לסנקציות ומציעה לשפר את הצעת ארצות־הברית; גם בריטניה וקנדה מתנגדות לסנקציות.

450 21.2.1957 **ר' שילוח אל שרת החוץ** (מברק)
הערכת נאום אייזנהאואר והתגובות עליו בארצות־הברית; לישראל אין עוד מרחב תמרון; יש להפיק מהנאום את המרב.

451 21.2.1957 **ג' מאיר אל ד' בן־גוריון** (מברק)
הצעות לנוסח החלטה של הממשלה בתשובה להצעות דאלס.

452 **הערת־עורך**
נאום ראש הממשלה בכנסת: הצהרה מדינית של הממשלה לקראת הדיון בעצרת האו"ם (21 בפברואר 1957).

453 21.2.1957 **ר' שילוח אל ראש הממשלה** (מברק)
שדר מבידל סמית בעקבות שיחה שניהל עם הנשיא ודאלס: בהצעות דאלס יש מחויבות מוסרית של ארצות־הברית לישראל, מפציר בבן־גוריון לגלות גמישות.

454 21.2.2957 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי וי' צור** (מברק)
שיחה עם מקמילן: בקשותיה של ישראל מבריטניה בענייני ערובות וסנקציות; העיכובים בהספקת נשק וחלפים מבריטניה; עמדתו של מקמילן והשפעת גורמים שונים עליו.

455 21.2.1957 **א' ששון אל ו' איתן** (מברק)
שיחה עם לה־פירה ופאנפאני: איטליה תומכת בבקשת ישראל למנות ועדה ניטרלית לבדיקת המצב; תתמוך בהצהרת המעצמות הימיות על מפרץ אילת בתור נתיב מים בין־לאומי; איטליה מחויבת לישראל פוליטית ומוסרית.

456 22.2.1957 **ראש הממשלה ד' בן־גוריון אל הנשיא אייזנהאואר**
הממשלה התכנסה לדיון על הצעות ארצות־הברית; אבן חוזר לוושינגטון וימסור את החלטותיה; מקווה לדחייה בדיונים בעצרת.

457 22.2.1957 **ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
אבן חוזר לארצות־הברית, ימשיך שם את המשא ומתן לפני גיבוש עמדת ארצות־הברית.

458 22.2.1957 **י' צור אל ו' איתן ומחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם פינו: צרפת תשתתף בהגנה על חופש השיט במפרץ אילת, תתנגד לסנקציות; התומכים בהשתתפות צרפת בתכנית צינור הנפט והמתנגדים לה; אשראי מצרפת לישראל.

459 22.2.1957 **י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם מולה: ינסה לשנות את עמדתה של ארצות־הברית כלפי ישראל; רצוי למעט בפרסומים על ידידות צרפת לישראל.

460 22.2.1957 **ז' ארגמן אל ש' רוזן**
לאחר הודעתה של ברית־המועצות על ביטול חוזי הנפט אפשר להגיש נגדה תביעה לפיצויים על הנזקים שנגרמו לישראל.

461 22.2.1957 **ד' לוין אל מחלקת אסיה ואפריקה**
עמדות שונות בתוך הגוש האפרו־אסיאתי כלפי ישראל ובעניין הסנקציות.

462 **הערת־עורך**
הדיון בעצרת בעניין הנסיגה, הצעות להטלת סנקציות על ישראל (22 בפברואר 1957).

463 23.2.1957 **י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
תגובת בן־גוריון על הודעתו של האמרשלד בעצרת האו"ם בעניין עמדתה של מצרים כלפי כוח החירום של האו"ם והצבתו ברצועת עזה.

464 23.2.1957 **י' הרצוג אל ר' שילוח** (מברק)
תשובת בן־גוריון לבידל סמית: אבן חוזר עם הנחיות חדשות של הממשלה; מקווה לגמישות משני הצדדים.

465 23.2.1957 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי וי' צור**
שיחה עם רוס: עמדת בריטניה כלפי חופש השיט, הסנקציות ועתיד רצועת עזה; הכרזת גייטסקל על עמדת הלייבור בנושאים הללו.

466 24.2.1957 **ד' בן־גוריון אל א' אבן** (מברק)
לקראת השיחה עם דאלס: הצעות להסדרים נוספים להבטחת חופש השיט.

467 24.2.1957 **י' צור אל ל' אשכול וצ' דינשטיין** (מברק)
שיחה עם רמאדייה: תשובות שליליות בעניין האשראי מצרפת לישראל ובעניין תכנית צינור הנפט.

468 25.2.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
שיחות האמרשלד-אבן: הצבת כוח או"ם במפרץ אילת ודרכי פינויו בעתיד; זכויות מצרים ברצועת עזה על פי הסכם שביתת־הנשק.

469 25.2.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
נקודות עיקריות שהועלו בשתי השיחות עם האמרשלד ובכלל זה תצהיר בעניין זכויות מצרים בעזה.

470 25.2.1957 **ר' שילוח אל י' הרצוג** (מברק)
פגישה מכינה עם דין לקראת השיחה עם דאלס; שיחת דאלס-אבן: הצגת תביעותיה המתוקנות של ישראל בענייני חופש השיט ורצועת עזה, תשובת דאלס; החלטה על פרסום זיכרון דברים משותף על הנקודות שהוסכמו.

471 25.2.1957 **י' הרצוג אל א' אבן** (מברק)
ראש הממשלה מצטער על טעותו הקשה של אבן בעניין רצועת עזה; יש להודיע לאמריקנים על כך ולהפריד בין נושא מפרץ אילת לנושא עזה.

472 25.2.1957 **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
לא היה סיכוי להשיג הסכמה כלשהי מצד ארצות־הברית ללא התחייבות לפינוי צה"ל מעזה והכנסת כוח החירום של האו"ם לשם; לטענתו סיכם על כך עם בן־גוריון בשיחות ביניהם.

473 25.2.1957 **ג' מאיר אל ראש הממשלה** (מברק)
הגורמים להצעת אבן בעניין כוח החירום של האו"ם בעזה; יש לשמור על שיתוף הפעולה שנוצר עם ארצות־הברית.

474 25.2.1957 **מ' קומיי אל י' הרצוג וא' אבן** (מברק)
שיחה עם פירסון לקראת נאומו בעצרת: תפקידו של כוח החירום של האו"ם במפרץ אילת ובעזה.

475 26.2.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
הסבר עמדתו בעניין הכנסת כוח החירום של האו"ם לעזה; ללא הצעה זו לא היה סיכוי לפתרון ולרכישת אהדת דעת הקהל בעולם; מוכן לאפשר לממשלה להסיק את המסקנות.

476 26.2.1957 **ד' בן־גוריון אל א' אבן** (מברק)
מצטער על אי־ההבנה ביניהם; המצב חיובי יותר ממה שנראה קודם לכן.

477 26.2.1957 **י' הרצוג אל ג' מאיר וא' אבן** (מברק)
הנחיות לאבן: עקב עמדת המזכ"ל והסתבכות בעיית עזה יש להפריד את נושא שרם אל־שיח' מעזה; הצעות שונות להבטחת חופש השיט; הצעה למינוי ועדת או"ם לבדיקת המצב בעזה.

478 26.2.1957 **ר' שילוח אל שרת החוץ וי' הרצוג** (מברק)
שיחת אבן עם דאלס: לאחר השיחה עם המזכ"ל נוצר מצב חדש; דאלס אינו מוכן להפריד את בעיית מפרץ אילת מזו של עזה; מזכיר לראשונה את תכנית פינו.

479 26.2.1957 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
הודעת מקמילן בפרלמנט: נסיגת ישראל משרם אל־שיח' וההכרה בזכותה לחופש השיט צריכות להיות צמודות; ברצועת עזה יש לכונן משטר או"ם מיד לאחר נסיגת ישראל.

480 26.2.1957 **מ' טוב אל מחלקת אמריקה הלטינית** (מברק)
עמדת מדינות באמריקה הלטינית בעניין הסנקציות.

481 27.2.1957 **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
עיקרי תכנית פינו: לכוח החירום של האו"ם יינתנו בעזה מלוא סמכויות השלטון; אם מצרים תפגע במצב החדש שייווצר ברצועה לישראל תהיה זכות להגן על זכויותיה; הערכת התכנית ויתרונותיה.

482 27.2.1957 **ג' מאיר וא' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
לוחצים לקבל את הצעת פינו, אין סיכוי להסדר חיובי יותר.

483 27.2.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
אין להעמיד לאישור העצרת את הדוקטרינה האמריקנית בדבר אופיו הבין־לאומי של מפרץ אילת ואת זכותה של ישראל להגן על חופש השיט שלה.

484 27.2.1957 **י' הרצוג אל א' אבן** (מברק)
הממשלה מסכימה עקרונית להצעת פינו; יש צורך בהבהרות נוספות בשאלות אי־החזרת מצרים לרצועת עזה והבטחת חופש השיט.

485 27.2.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
ארצות־הברית תתמוך בהודעת ישראל בעצרת בעניין חופש השיט ובזכותה להגנה עצמית.

486 27.2.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
בהצעות דאלס יש הבטחה להצבת קבע של כוח החירום של האו"ם.

487 27.2.1957 **א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
בריטניה תומכת בהצעת פירסון.

488 28.2.1957 **שגרירות ישראל בלונדון אל משרד החוץ** (מברק)
גולדמן חושש כי ארצות־הברית תפעיל לחץ על גרמניה להפסיק את השילומים במקרה של סנקציות.

489 28.2.1957 **ציר ישראל בוורשה אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
ידיעות על כוונה להאט את העלייה מפולין.

490 **הערת־עורך**
דיונים אחרונים במחלקת המדינה לקראת גיבוש נוסח הצהרת ישראל בעצרת האו"ם (28 בפברואר 1957).

491 1.3.1957 **א׳ אבן אל ד׳ בן־גוריון** (מברק)
שיחה עם דאלס: עמדת ארצות־הברית כלפי חופש השיט במפרץ אילת ובעניין רצועת עזה היא כעמדת ישראל; ישראל נוחלת ניצחון מדיני ותחזק את מעמדה הבין־לאומי.

492 1.3.1957 **א׳ אבן אל י׳ הרצוג** (מברק)
לקראת הודעת שרת החוץ בעצרת.

493 1.3.1957 **הודעת שרת החוץ ג׳ מאיר בעצרת הכללית של האו״ם**
הודעה על נכונותה של ישראל לסגת מסיני, כולל שרם אל־שיח׳, ומרצועת עזה; הכרזה על הציפיות והתקוות של ישראל.

494 1.3.1957 **מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בוורשה** (מברק)
הצעה לפעילות בארצות־הברית למניעת צמצום העלייה מפולין.

495 2.3.1957 **א׳ אבן אל משרד החוץ** (מברק)
הסטיות בנאומו של לודג׳ מהנוסח עליו הוסכם עם ארצות־הברית; שיחת הבהרה עם דאלס; פגישה עם נציגי צרפת ושמיעת דעתם על המצב שנוצר.

496 2.3.1957 **י׳ הרצוג אל א׳ אבן** (מברק)
התביעות שיש להציג לדאלס בעקבות הסטייה בנאומו של לודג׳ מהמוסכם עם ארצות־הברית.

497 2.3.1957 **א׳ אבן אל י׳ הרצוג** (מברק)
שיחת אבן ושילוח עם דאלס: ארצות־הברית תומכת בעקרונות שהובעו בנאום שרת החוץ; אינו רואה את הסטייה בנאום לודג׳ כמהותית; הנשיא אייזנהאואר יתחייב באיגרת לבן־גוריון שארצות־הברית תומכת בהנחות שהובעו בנאום שרת החוץ.

498 2.3.1957 **שדר מהנשיא אייזנהאואר אל ראש הממשלה ד׳ בן־גוריון**
חולק שבחים לישראל על החלטתה לסגת; לישראל לא תהיה סיבה להתחרט.

499 2.3.1957 **ר׳ שילוח אל י׳ הרצוג** (מברק)
פניה אל בידל סמית כדי שיברר עם הנשיא את עניין הסטייה מהמוסכם בנאומו של לודג׳; תשובת הנשיא אייזנהאואר: אין שינוי של הרגע האחרון במדיניותה של ארצות־הברית.

500 2.3.1957 **א׳ אבן אל ד׳ בן־גוריון** (מברק)
ניתוח מצבה הנוכחי של ישראל בבחינת הישג, בייחוד לאחר מכתב הנשיא אייזנהאואר; השיפור במעמדה של ישראל במפרץ אילת, ברצועת עזה, בדעת הקהל בעולם ובהתייחסות הציבור והקונגרס בארצות־הברית.

501 2.3.1957 **א׳ אבן אל משרד החוץ** (מברק)
מולה ופינו ממליצים שלא ליצור משבר חדש בגלל נאום לודג׳.

502 **הערת־עורך**
החלטה סופית של הממשלה על הנסיגה בצל איום על שלמות הקואליציה (1–5 במארס 1957).

503 3.3.1957 **ד' בן־גוריון אל ג' מאיר וא' אבן** (מברק)
הממשלה תאשר בישיבתה את הנסיגה; על אבן להשתדל להשיג מדאלס הבהרה בכתב לזכות ההגנה העצמית של ישראל אם מצרים תחזור לעזה.

504 3.3.1957 **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
שיחה עם דאלס: אינו מוכן לתת התחייבות נוספת בנוגע לעזה; ההתחייבות לחילופי איגרות בנושא מפרץ אילת קיימת; איגרת הנשיא תיקנה את דברי לודג' בעצרת.

505 3.3.1957 **ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
מורה לנציגי ישראל לבקש מהממשלות שנציגיהן באו"ם יכריזו, בעקבות ארצות־הברית וצרפת, על הכרתן במפרץ אילת כנתיב מים בין־לאומי ועל כוונתן לשלוח את אניותיהן לשם; עזה תישאר בשלטון מוחלט של האו"ם.

506 3.3.1957 **מ' תובל אל מנהל מחלקת מזרח אירופה**
דוח על המצב בהונגריה, מצב העלייה והיחס לישראל.

507 4.3.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
תיאור החלטת הממשלה ומצבה הנוכחי של ישראל כהישג, בייחוד בהשוואה לאפשרויות האחרות.

508 4.3.1957 **י' תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
הצעות להסדרים שימנעו את שובם של המצרים לרצועת עזה לאחר העברת השליטה ברצועה לידי האו"ם.

509 5.3.1957 **ד' בן־גוריון אל שרת החוץ** (מברק)
נדהם מהידיעה על כוונתו של האמרשלד להוציא את חיל האו"ם מהרצועה בתוך שבועיים ולהכניס לשם את המצרים.

510 5.3.1957 **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
שיחה עם האמרשלד: מכחיש כל כוונה להוציא את כוח החירום של האו"ם מרצועת עזה בתוך שבועיים; בתקופה הראשונה, שאורכה לא נקבע, תהיה השליטה בידי כוח או"ם בלבד.

511 5.3.1957 **א' אבן אל ד' בן־גוריון** (מברק)
יש לפעול אצל האמריקנים שילחצו על האמרשלד כדי שיימנע מפעולות פרט להכנסת כוח או"ם לרצועה והקמת הממשל שם, ושלא ייכנס לבירורים עם המצרים בנוגע לעתיד עזה.

512 5.3.1957 **ו' איתן אל י' צור**
בעקבות בקשה מצרפת שתודיע כי היא יזמה את התכנית לפינוי עזה נתקבל שדר מפינו.
נספח: שדר מאת פינו – צרפת תוכל להצהיר רק על פרשנותה להצהרת מאיר באו"ם.

513 5.3.1957 **מ' קומיי אל מנהל המחלקה למוסדות בין־לאומיים**
הוויכוח על דוחות סוכנות הסעד והתעסוקה; עמדת ישראל בעניין הפליטים ובעיקר הפליטים ברצועת עזה.

514 6.3.1957 **ג' מאיר אל ד' בן־גוריון** (מברק)
אכזבה מדברי דאלס במסיבת עיתונאים ותהייה על אמינותו; אין להניח לארצות־הברית להשתחרר מן האחריות שקיבלה על עצמה למצב לאחר הפינוי.

515 6.3.1957 **ג' רפאל אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם אנגן, נציג הוועדה המייעצת העומד ללוות את המזכ"ל בנסיעתו לקהיר: לדעת ישראל, יש להיזהר מערבוב הטיפול בנושאי השיט בסואץ וההסדרים הקבועים לרצועת עזה.

516 6.3.1957 **ג' מאיר אל ג"פ דאלס**
הבהרת מחויבותה של ארצות־הברית לחופש השיט במפרץ אילת ולהסדרים ברצועת עזה על פי תפישתה של ישראל.

517 6.3.1957 **י' מרוז אל מחלקת ארצות־הברית**
תמיכת הקונגרס בישראל והגורמים לה.

518 6.3.1957 **א' בן־חורין אל א' לוריא**
הגוש האפרו־אסיאתי ומלחמת סיני – מסקנות.

519 6.3.1957 **מ' קומיי אל המחלקה למוסדות בין־לאומיים** (מברק)
שיחה עם לבואיס: בעיות מעשיות הנובעות מפינוי כוחות ישראל מרצועת עזה ואי־יכולתו של האו"ם להתמודד אתן.

520 7.3.1957 **שדר מראש הממשלה ד' בן־גוריון אל הנשיא אייזנהאואר**
תשובה למכתב הנשיא מ־2 במארס: ישראל נסוגה מרצועת עזה, למרות חששותיה, בגלל מחויבותה של ארצות־הברית כפי שהובעה באיגרת הנשיא.

521 7.3.1957 **י' צור אל ו' איתן ומחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחה עם ז'וקס: עמדתו הצפויה של האמרשלד בענייני מפרץ אילת, תעלת סואץ ורצועת עזה; צרפת לא לחצה על ישראל לקבל את תכנית הפשרה; עמדת ארצות־הברית בנוגע לתכנית צינור הנפט.

522 7.3.1957 **י' צור אל מ' ברטור**
עמדת מוק לעומת עמדת רמאדייה בעניין צינור הנפט; חולשת ממשלת מולה; יש צורך בתמיכת ארצות־הברית או בריטניה בתכנית הצינור.

523 7.3.1957 **פ"א שנער אל ו' איתן** (מברק)
שיחה עם האלשטיין: הסיכויים והתנאים לכינון יחסים בין ישראל לגרמניה.

524 8.3.1957 **מחלקת ארצות־הברית אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם**
שיחת בן־גוריון-לאוסון עם מסירת תשובתו של בן־גוריון לנשיא: הוא רואה סיכוי רב להבטחת חופש השיט אך דואג בעניין רצועת עזה; מקווה שיוכל לסמוך על הבטחות הנשיא ודאלס.

525 8.3.1957 **מ' אלון אל ו' איתן**
הסיכוי לחידוש היחסים המלאים עם טורקיה רק באמצעות פנייה לראש הממשלה מנדרס, הצעה לארגן פגישה של אליהו ששון עם מנדרס.

526 **הערת־עורך**
סיום מושב עצרת האו"ם (8 במארס 1957).

527 9.3.1957 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת אבן ושילוח עם הרטר: דיון לקראת הפלגת אניות אמריקניות במפרץ אילת; זכות השיט החופשי של ישראל בתעלת סואץ לאחר שתיפתח לשיט; חידוש היחסים הכלכליים בין ישראל לארצות־הברית; ארצות־הברית חולקת על עמדת ישראל בעניין ביטול הסכם שביתת־הנשק בינה לבין מצרים.

528 10.3.1957 **ר' איתן אל שגרירות ישראל בוושינגטון** (מברק)
שליחת האנייה הדנית "בריגיטה טופט" למפרץ אילת לבחינת המעבר החופשי במפרץ; יש לבקש ממחלקת המדינה לפנות אל משרד החוץ הדני כדי להבטיח את המשך הפלגת האנייה ליעדה.

529 11.3.1957 **מחלקת המזרח התיכון אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
דרכי ההשתלטות של מצרים על רצועת עזה.

530 11.3.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
המהומות ברצועת עזה והגורמים להן; היחס לכוח החירום של האו"ם; מינוי מושל מצרי לרצועה.

531 11.3.1957 **מחלקת חבר העמים הבריטי אל ג' אבנר** (מברק)
יש למחות על הצעותיו של לויד לסיום הסכסוך בין ישראל למדינות ערב שיש בהן חזרה על עקרונות נאום גילדהול מ־1955 וניסיון לפייס את הערבים.

532 12.3.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג ור' שילוח** (מברק)
שיחות עם חברי הוועדה המייעצת ועם האמרשלד על המתרחש ברצועת עזה; ההנחיות שניתנו לבאנץ' לקראת שיחתו עם נאצר.

533 12.3.1957 **ר' איתן אל שגרירות ישראל בוושינגטון** (מברק)
שיחת מאיר עם לאוסון: מעשיה של מצרים ברצועת עזה עומדים בניגוד לכל הסיכומים וההבנות עם ישראל; על ארצות־הברית לעמוד בהתחייבויותיה; יש להבהיר למזכ"ל את חומרת המצב.

534 12.3.1957 **שגרירות ישראל בוושינגטון אל משרד החוץ** (מברק)
שיחת שילוח עם הרטר: ישראל מביעה דאגה עמוקה מהנעשה ברצועה; רק התערבות תקיפה של ארצות־הברית אצל המזכ"ל והמצרים עשויה למנוע הידרדרות.

535 12.3.1957 **י' צור אל שרת החוץ ור' איתן** (מברק)
שיחה עם פינו: הסכנות הטמונות במצב שנוצר בעזה; אחריותה של ארצות־הברית ותמיכת צרפת בעמדתה של ישראל; חופש השיט בתעלת סואץ; השתתפות צרפת במימון צינור הנפט.

536 12.3.1957 **ר' איתן אל שגריר ישראל בוושינגטון** (מברק)
שיחת מאיר עם ז'ילבר: יש לפנות לארצות־הברית ולהתריע על המצב המסוכן שנוצר; ישראל צריכה לעמוד על זכותה לשלוח אנייה שלה בשיירה הראשונה שתעבור בתעלת סואץ.

537 12.3.1957 **מ' ברטור אל שגריר ישראל בוושינגטון**
המכלית האמריקנית "קרן הילס" תטעין נפט באיראן ותגיע דרך מפרץ אילת לנמל אילת.

538 13.3.1957 **שדר מראש הממשלה ד' בן־גוריון אל הנשיא אייזנהאואר**
בפעולותיה של מצרים ברצועת עזה ובתעלת סואץ יש הפרה של תנאי הנסיגה של ישראל, שהוסכמו עם ארצות־הברית; פונה אל הנשיא אייזנהאואר להתערב כדי שישראל לא תצטרך להשתמש בזכות ההגנה העצמית שלה.

539 13.3.1957 **א' אבן אל ג' מאיר וי' הרצוג** (מברק)
שיחת אבן ושילוח עם הרטר, מרפי וראונטרי: מסירת איגרת בן־גוריון לנשיא אייזנהאואר; ההסכמות שאפשרו את נסיגת ישראל והמתרחש ברצועת עזה; על ארצות־הברית לפעול כדי למנוע את חזרתה של מצרים לרצועה.

540 13.3.1957 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
על ארצות־הברית לשלוח אנייה אמריקנית ראשונה למימוש חופש השיט במפרץ אילת, הדבר ישפיע על המדינות האחרות וישמש תקדים.

541 13.3.1957 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
ארצות־הברית עומדת להכריז על חידוש שיתוף הפעולה הכלכלי עם ישראל.

542 13.3.1957 **י' ברמור אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
פולין אסרה על עלייה של יהודים "רפטריאנטים" מברית־המועצות לישראל, כנראה בלחץ ברית־המועצות.

543 14.3.1957 **א' אבן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם האמרשלד: הציפיות ממנו לנוכח הכניסה הצפויה של מושל מצרי לעזה.

544 14.3.1957 **כ' הרטר אל ג' מאיר**
תשובה על מכתבה מ־6 במארס: ארצות־הברית אינה רואה כל קושי בעניין חופש השיט; חולקת על ישראל בעניין מעמדה של מצרים ברצועת עזה.

545 14.3.1957 **ז' ארגמן אל י' הרצוג** (מברק)
שיחת אבן-ראונטרי: הערכתם של הרטר ומחלקת המדינה בנוגע לכניסת מצרים לרצועת עזה; ארצות־הברית תפעל אצל האמרשלד כדי שהאו"ם יקיים את אחריותו למנהל בעזה.

546 14.3.1957 **י' הרצוג אל א' אבן** (מברק)
הפרת אמון מצד ארצות־הברית: דאלס הכחיש שארצות־הברית תמכה בזכות ההגנה העצמית של ישראל ברצועת עזה; הרטר הזכיר הצבת כוח החירום של האו"ם משני צדי הגבול (גם בשטח ישראל).

547 14.3.1957 **י' צור אל שרת החוץ ור' איתן** (מברק)
שיחות עם ז'וקס ודארידן: מהלכי צרפת למען ישראל – איגרת מולה לאייזנהאואר, פניית אלפאן להרטר, שיחת ז'ורז'־פיקו עם האמרשלד.

548 15.3.1957 **מ' קדרון אל שרת החוץ וי' הרצוג** (מברק)
שיחת אבן עם האמרשלד לפני יציאת המזכ"ל לקהיר: המצב ברצועת עזה, עמדת ישראל ועמדת מצרים; תפקיד כוח החירום של האו"ם.

549 15.3.1957 **שדר מהנשיא אייזנהאואר אל ראש הממשלה ד' בן־גוריון**
ארצות־הברית דבקה בתקוותיה ובהנחותיה בנוגע למזרח התיכון; קורא לישראל להימנע מפעולה נחפזת.

550 15.3.1957 **ג' אבנר אל מחלקת חבר העמים הבריטי** (מברק)
שיחה עם רוס: המצב בעזה ונסיגת ישראל; מצבה של ירדן; תביעות ישראל להספקת נשק מבריטניה; אשראי לקניות בתחום האזרחי והצבאי בבריטניה.

551 16.3.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
שיחה עם פירסון: עמדת קנדה בדבר תפקידו של כוח החירום של האו"ם ברצועת עזה.

552 16.3.1957 **י' צור אל ר' איתן ומחלקת מערב אירופה** (מברק)
שיחת גולדה מאיר עם מולה: זועם על דאלס שהוליך אותו שולל בעניין רצועת עזה.
שיחה עם ז'וקס: צרפת תתמוך בעמדת ישראל בעניין מעמד כוח החירום של האו"ם ברצועת עזה והתנהגות מצרים.
שיחה עם בורז'ס־מונורי: צרפת תתמוך בישראל אם תיאלץ לפעול נגד מצרים.

553 16.3.1957 **י' ברמור אל א' אשל** (מברק)
נתונים וסיכומי ביניים על היהודים היוצאים מברית־המועצות לפולין במסגרת הרפטריאציה; הגורמים לעיכוב עלייתם לישראל.

554 17.3.1957 **ד' בן־גוריון אל ג' מאיר** (מברק)
אין טעם בפניות נוספות להאמרשלד לפני קבלת התחייבות ממצרים.

555 17.3.1957 **מ' קומיי אל י' הרצוג** (מברק)
שיחת מאיר עם פירסון: המצב ברצועת עזה; תפקיד כוח החירום של האו"ם; על ארצות־הברית להזהיר את נאצר.

556 17.3.1957 **י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוושינגטון והנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
תגובת בן־גוריון לשדר של הנשיא אייזנהאואר: ישראל לא תגרום להידרדרות אולם מקווה כי ארצות־הברית תפעיל את השפעתה לכינון משטר בלעדי של האו"ם ברצועת עזה.

557 17.3.1957 **מ' ברטור אל שר האוצר ושר המסחר והתעשייה**
המלווה מצרפת והשתתפותה במימון צינור הנפט.

558 17.3.1957 **פ"א שנער אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם בהם: כינון יחסים בין ישראל לגרמניה – דעתו של ברנטאנו על הקשיים כרוכים בכך.

559 17.3.1957 **י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
שיחה עם גרומיקו לרגל מינויו לשר החוץ: יחסי ישראל–ברית־המועצות.

560 17.3.1957 **מ' תובל אל מחלקת מזרח אירופה**
העלייה מהונגריה: קצב העלייה גובר ויש לנצל את המצב.

561 18.3.1957 **מ' קדרון אל י' הרצוג** (מברק)
שיחת מאיר עם האמרשלד: כניסת המושל המצרי לרצועת עזה; ויכוח על טענתה של מצרים לזכות הלוחמה; ישראל מתנגדת להצבת כוח או"ם בשטחה.

562 19.3.1957 **ר' שילוח אל י' הרצוג** (מברק)
שיחת מאיר עם דאלס: התמוטטות ההנחות המוסכמות שעל בסיסן נסוגה ישראל מרצועת עזה; ציפיותיה של ישראל שארצות־הברית תפעיל לחצים על נאצר.

563 19.3.1957 **ג' רפאל אל י' צור** (מברק)
שיחת מאיר עם ז'ורז'־פיקו: בקשה מצרפת להצהיר על אכזבתה מן האו"ם, על דאגתה מהמתרחש ברצועת עזה ועל תמיכתה בישראל אם תגן על זכויותיה.

564 20.3.1957 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחות עם קליי, מקלוי ודין: סדר העדיפויות של ארצות־הברית – השיט במפרץ אילת, רצועת עזה, המעבר בתעלת סואץ; תרעומת בארצות־הברית כלפי האמרשלד; התנאים להפעלה של תעלת סואץ.

565 20.3.1957 **מ' ריבלין אל מחלקת ארצות־הברית**
ישיבת מועדון הנשיאים בהשתתפות שרת החוץ: אכזבת יהודי ארצות־הברית מהממשל על שאינו פועל להוכיח את תמיכתו בהנחות ששימשו בסיס לנסיגת ישראל.

566 20.3.1957 **ר' פלפול אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם הקיסר: התקרבות ביחסי ישראל־אתיופיה, דיון באפשרות להכרה רשמית.

567 20.3.1957 **י' שמעוני אל מחלקת אסיה ואפריקה**
שיחה עם או נו: לדעתו, יחסי ישראל־בורמה לא נפגעו למרות עמדת בורמה באו"ם; שיתוף הפעולה הכלכלי בין שתי המדינות נמשך.

568 21.3.1957 **ג' רפאל אל י' הרצוג**
סיכום פעילותה של מאיר בארצות־הברית: פגישה עם דאלס – הודעה משותפת ואישור המדיניות המשותפת בנוגע לעזה ולשיט במפרץ אילת ובתעלת סואץ; הכנת דעת הקהל וגיוסה נגד נאצר ולקראת אפשרות של מערכה צבאית נוספת; הצעותיו הצפויות של האמרשלד לאחר שובו מקהיר.

569 21.3.1957 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם הרטר: זכויות לוחמה של מצרים; כוח החירום של האו"ם בעזה; חופש השיט במפרץ אילת ובתעלת סואץ.

570 21.3.1957 **א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחת מאיר עם לודג': בעקבות מעשיה של מצרים התחזק מעמדה של ישראל באו"ם ובדעת הקהל העולמית; תומך בהצבה סמלית של כוח החירום של האו"ם בצד הישראלי של הגבול.

571 22.3.1957 **י' תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
המצב ברצועת עזה; תהליך ההשתלטות של מצרים על הרצועה.

572 22.3.1957 **ר' איתן אל שגרירות ישראל בוושינגטון** (מברק)
ידיעה מוועידת ברמודה לפיה ארצות־הברית ובריטניה הסכימו על מִנהל מצרי ברצועת עזה ועל הצבת כוח החירום של האו"ם משני צדי הגבול; תגובתה של מאיר.

573 24.3.1957 **י' מרוז אל י' הרצוג ומ' קדרון** (מברק)
שיחת רפאל ומרוז עם ברגוס: עמדת מצרים בעניין חופש השיט בתעלה ובמפרץ אילת וטענת מצרים לזכות לוחמה; משמעות הודעת הסיכום של ועידת ברמודה; עתידה של ירדן.

574 25.3.1957 **שגרירות ישראל בוושינגטון אל מחלקת ארצות־הברית והנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
שיחת ארד עם שאו, איש מחלקת המדינה: נוקשותו של נאצר בעניין השיט בתעלת סואץ; החלטות ועידת ברמודה בעניין תעלת סואץ ובעניין האמצעים להובלת הנפט.

575 26.3.1957 **שגרירות ישראל בוושינגטון אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
פגישת משלחת של מועדון הנשיאים עם מנהיגי קונגרס: הבטחות לפעולה למען ישראל, בעיקר לחידוש הקשרים הכלכליים.

576 26.3.1957 **י' צור אל ראש הממשלה ושרת החוץ** (מברק)
שיחות אשכול בפריז עם רמאדייה ומולה: המלווה מצרפת; השתתפות צרפת במימון צינור הנפט.

577 27.3.1957 **י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** (מברק)
נאצר נוקט במדיניות של החלשה וסילוק של כוח החירום של האו"ם מהתעלה, מסיני ומרצועת עזה כדי להבטיח לעצמו חופש פעולה כנגד ישראל.

578 27.3.1957 **ז' ארגמן אל מחלקת ארצות־הברית** (מברק)
שיחה עם וילקינס, איש מחלקת המדינה: הדיונים בוועידת ברמודה; ישראל שוללת אפשרות של פנייה לבית הדין הבין־לאומי בהאג בעניין טענתה של מצרים לזכות לוחמה; המצב ברצועת עזה.

579 27.3.1957 **ש' קדר אל מנהל מחלקת מזרח אירופה** (מברק)
האשמתו של איש הצירות בפראג שץ בריגול ואפשרות גירושו מצ'כוסלובקיה.

580 28.3.1957 **י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
הזמנת מזכ"ל האו"ם לביקור בארץ לאחר ביקורו בקהיר.

581 28.3.1957 **מחלקת ארצות־הברית אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם** (מברק)
יש לפעול במחלקת המדינה כנגד ניסיונותיה של סעודיה לפגוע בחופש השיט במפרץ אילת.

582 28.3.1957 **י' מרוז אל מנהל מחלקת ארצות־הברית**
שיחת שילוח עם ראונטרי: הבהרות לקראת ביקור ריצ'רדס במזרח התיכון; הבהרת דברי דאלס על פנייה לבית הדין הבין־לאומי בהאג.

583 28.3.1957 **י' צור אל שרת החוץ וא' נג'ר** (מברק)
נאום פינו בבית הנבחרים: הדגשת יחסי ישראל־צרפת.

584 28.3.1957 **א׳ ששון אל מחלקת מערב אירופה והמחלקה הכלכלית** (מברק)
טענות איטליה על סחבת מצד ישראל במשא ומתן עם חברת אנ״י על תביעתה לפיצויים; תנאי איטליה להשתתפותה בהנחת צינור הנפט.

585 29.3.1957 **שגרירות ישראל בוושינגטון אל י׳ הרצוג ומ׳ קדרון** (מברק)
שיחת שילוח עם ראונטרי: ידיעות שהתקבלו מהאמרשלד על שיחותיו בקהיר על רצועת עזה, חופש השיט וטענת מצרים לזכות לוחמה.

586 29.3.1957 **מ׳ קומיי אל משרד החוץ** (מברק)
שיחה עם פירסון: התרשמותו של פירסון מתוצאות שיחותיו של האמרשלד בקהיר; עמדתו בעניין הצבת כוח החירום של האו״ם משני צדי הגבול ברצועת עזה.

587 30.3.1957 **מ׳ קדרון אל י׳ הרצוג ור׳ שילוח** (מברק)
שיחה עם אנגן: חופש השיט בתעלת סואץ; תומך בתביעה להצבת כוח החירום של האו״ם משני צדי הגבול ברצועת עזה.

588 31.3.1957 **מ׳ אלון אל מחלקת מערב אירופה**
שיחה עם סמיה גונבר: חשיבות היחסים הכלכליים בין ישראל לטורקיה.

לוח אירועים
אוקטובר 1956 — מארס 1957

אוקטובר

24–22 ועידת סוור, הפרוטוקול של סוור: תכנית פעולה משותפת של בריטניה, צרפת וישראל למתקפה במצרים ובסיני.

24 הסכם להקמת פיקוד צבאי משותף לצבאות ירדן, סוריה ומצרים בפיקוד מצרי.

התקוממות בבודפשט נגד השלטון הפרו־סובייטי. התערבות צבאית של ברית־המועצות לדיכוי המרד.

27 איגרת מהנשיא אייזנהאואר לראש הממשלה בן־גוריון: קורא לשמור על השקט במזרח התיכון.

28 בן־גוריון מודיע ברדיו על הסיבות לגיוס המילואים.

29 החלה מלחמת סיני: יחידות צה"ל חוצות את הגבול לעבר כונתילה. צנחנים נוחתים במעבר המיתלה.

מזכיר המדינה האמריקני דאלס דן עם שגרירי צרפת ובריטניה על הפעלת ההצהרה המשולשת משנת 1950.

ארצות־הברית מבקשת כינוס מועצת הביטחון של האו"ם.

ברית־המועצות מבטלת באופן חד־צדדי את ההסכמים להספקת דלק לישראל.

53 תושבי כפר קאסם נהרגו בידי חיילי משמר הגבול.

30 צה"ל כובש את קסיימה. טור ממונע מתחבר עם יחידת הצנחנים במיתלה.

שלוש ישיבות של מועצת הביטחון. הצעת החלטה אמריקנית לנסיגה מידית ומניעת עזרה מישראל. וטו של בריטניה וצרפת נגד הצעה זו ונגד הצעת ברית־המועצות להפסקת אש.

הנשיא אייזנהאואר מבקש מראש ממשלת ישראל באמצעות הרב אבא הלל סילבר הבטחה להפסקת הלחימה ולנסיגה.

בריטניה וצרפת מציבות אולטימטום למצרים ולישראל להתרחק עשרה מיל מתעלת סואץ.

31 מצרים דוחה את האולטימטום הבריטי־צרפתי, ישראל מקבלת את תנאיו. כיבוש אבו עגילה.

משחתת מצרית נכנעת בחוף חיפה. ארבעה מטוסי סילון מצריים הופלו.

מטוסים בריטיים מפציצים שדות תעופה מצריים.

צה"ל בטווח עשרה מיל מתעלת סואץ.

תשובת בן־גוריון לשדר הנשיא אייזנהאואר: ישראל תיסוג לאחר השגת שלום עם מצרים.

קנדה אוסרת על יצוא נשק לישראל.

מועצת הביטחון מחליטה לקרוא לכינוס חירום מיוחד של העצרת הכללית של האו"ם.

נובמבר

1 כיבוש אל־עריש, עזה ורפיח. הצבא המצרי מתמוטט.
הצבא האדום צר על בודפשט.
נפתח כינוס החירום המיוחד של העצרת הכללית. דאלס מגיש הצעת החלטה להפסקת אש ונסיגה של הצדדים המעורבים בפעולות האיבה.

2 העצרת מאשרת את הצעת ההחלטה האמריקנית.
שר החוץ הקנדי פירסון מציע הקמת כוח חירום בין־לאומי של האו"ם (אונ"ף UNEF).
מזכ"ל האו"ם האמרשלד מודיע לשרת החוץ מאיר על הסכמת מצרים להפסקת אש, ומבקש את הסכמת ישראל.

3 בריטניה וצרפת דוחות את קריאת האו"ם להפסקת אש.
צה"ל מתקדם דרומה לשרם אל־שיח'.
שגריר ישראל באו"ם אבן מודיע בעצרת על הפסקת האש מצד ישראל, ושולל את תוקף הסכם שביתת־הנשק עם מצרים.
הצעת החלטה של הגוש האפרו־אסיאתי דורשת נסיגת הכוחות בתוך 12 שעות.
כניסת כוח עיראקי וכוח סורי לירדן.

4 העצרת מאשרת את הצעת ההחלטה של הגוש האפרו־אסיאתי לנסיגה מיידית ואת ההצעה להקמת כוח חירום בין־לאומי. גנרל ברנס מתמנה למפקדו. בריטניה וצרפת מוחות לפני ישראל על הודעתה כי תפסיק את האש. הממשלה מחליטה לסייג את הודעתה.
הצבא הסובייטי מכניע את בודפשט ומדכא את המרד.

5 היחידה המצרית בשרם אל־שיח' נכנעה. צה"ל מסיים את כיבוש סיני.
תחילת מבצע "מוסקטיר" – תקיפה אווירית בריטית־צרפתית והצנחת כוחות בפורט סעיד.
שרת החוץ מודיעה למזכ"ל האו"ם על נכונות ישראל להפסקת האש ומציגה חמש שאלות למצרים על מצב הלוחמה שלה עם ישראל. ראש ממשלת ברית־המועצות בולגנין מאיים באיגרות לראשי ממשלות ישראל, בריטניה וצרפת, כי ברית־המועצות תשתמש בכוח במזרח התיכון.
ברית־המועצות מחזירה את שגרירה מישראל.
מועצת הביטחון מתכנסת לפי דרישת ברית־המועצות, המציעה שימוש בכוחות ארצות־הברית וברית־המועצות במזרח התיכון. ההצעה הסובייטית נדחית.

6 מתחילה המתקפה הקרקעית הבריטית־צרפתית בפורט סעיד, ומסתיימת לאחר יום אחד בלבד.
הנשיא אייזנהאואר נבחר לתקופת כהונה שנייה, אך לדמוקרטים יש רוב בקונגרס.

7 בן־גוריון מודיע בכנסת על מדיניות הממשלה: הסכם שביתת־הנשק עם מצרים בטל; יש לפתוח במשא ומתן לשלום.
איגרת מהנשיא אייזנהאואר לבן־גוריון: תובע נסיגה מידית ללא תנאים ומילוי החלטות העצרת.

שדר בעל פה מאת תת־מזכיר המדינה הובר בשם דאלס: מאיים בהפסקת כל סיוע מארצות־הברית, בהטלת סנקציות על ישראל ובגירושה מהאו״ם.
ראש ממשלת בריטניה אידן מודיע על הסכמתו לפינוי הכוח הבריטי ממצרים עם כניסת הכוח הבין־לאומי.

8 תשובת בן־גוריון לנשיא אייזנהאואר: הסכמת ישראל לנסיגה תוך קביעת הסדרים נאותים עם האו״ם בדבר הצבת הכוח הבין־לאומי. הצעתו לפגישה עם הנשיא נדחית.
הקמת כוח החירום של האו״ם.
תשובת בן־גוריון לבולגנין: פעולת ישראל בסיני הייתה בבחינת הגנה עצמית.

9 בן־גוריון מסביר בשידור לאומה את הגורמים להחלטת הנסיגה.

10 ברית־המועצות מאיימת במשלוח "מתנדבים" למזרח התיכון.
עצרת החירום מחליטה להעביר את הדיון בשאלת המזרח התיכון למושב הרגיל של העצרת הכללית ה־11.

12 נפתח מושב העצרת הכללית ה־11 של האו״ם.
מצרים מסכימה לכניסת כוח או״ם לתחומה.

14 יציאת יחידות חלוץ של כוח האו״ם למצרים. המזכ״ל יוצא אתן למצרים לדיון עם הנשיא נאצר על תנאי הצבת הכוח.

15 איגרת בולגנין לישראל, לבריטניה ולצרפת: תביעת פיצויים למצרים בשל היותה הצד המותקף.

16 בעצרת האו״ם מזהיר הובר את ברית־המועצות מפני משלוח "מתנדבים" סובייטים למזרח התיכון.

18 בן־גוריון דוחה את איגרת בולגנין: לישראל יש זכות לתבוע פיצויים ממצרים.

24 העצרת מאשרת הצעת החלטה של הגוש האפרו־אסיאתי הקוראת לנסיגת כל הכוחות ללא דיחוי. הצעה מתונה יותר של בלגיה נכשלת.
טורקיה מחזירה את צירה מישראל.
בכנסת החלטת גינוי על רדיפת יהודי מצרים.

27 ישראל מגישה לנשיא עצרת האו״ם איגרת על רדיפת יהודי מצרים.

30 ישראל פונה למחלקת המדינה בעניין איומי ברית־המועצות כלפיה.

דצמבר

1 ישראל מודיעה על הרחקת כוחותיה עד 50 ק״מ מהתעלה. אונ״ף תופס את מקומו של צה״ל.

2 תחילת העבודות להנחת צינור נפט מאילת לבאר־שבע.

6 פגישת הרמטכ״ל דיין עם מפקד אונ״ף ברנס באל־עריש; הסכם על קצב הנסיגה מסיני ועל כניסת כוח האו״ם לשם.

8 ברית־המועצות מסירה את איום הפעלת ה"מתנדבים" במזרח התיכון.

11 נפתחת מועצת נאט״ו בפריז. בין הנושאים הנדונים: הסכנה למזרח התיכון בעקבות החדירה הסובייטית לשם.

12 הודעת בן־גוריון בכנסת על ההרג בכפר קאסם, ממצאי ועדת החקירה והסדר הפיצויים.

16 דיין מודיע לברנס על נסיגה של 25 ק"מ בשבוע של כוחות ישראל בסיני.

21 ברית־המועצות מודיעה על כוונתה להחזיר את שגרירה לישראל.

22 ישראל מודיעה למזכ"ל האו"ם על נכונותה לסגת בשבוע הראשון של ינואר עד אל־עריש.

הושלם פינוי כוחות בריטניה וצרפת ממצרים.

25 אניית חיל הים מגיעה לאילת. הקמת בסיס חיל הים באילת.

29 הוצאת כוחות עיראק מירדן.

ינואר

1 ארצות־הברית מפסיקה את השיחות עם ישראל על מלווה דל"ף (Development Loan Fund), ועל מענק וסיוע בעודפי מזון.

החל ניקוי תעלת סואץ על ידי האו"ם לאחר שהבריטים והצרפתים פינו את נמל פורט סעיד ואת צפון התעלה.

5 הנשיא אייזנהאואר מציג את הדוקטרינה שלו למזרח התיכון בישיבה משותפת של שני בתי הקונגרס.

6 פליטים יהודים ממצרים מגיעים לאיטליה.

9 הושלם שלב א בפינוי סיני. צה"ל נסוג עד אל־עריש.

אידן מתפטר ומקמילן מתמנה לראש ממשלת בריטניה במקומו.

11 תותחים סעודיים יורים על אנייה ישראלית במפרץ אילת (עקבה).

15 צה"ל מפנה את אל־עריש.

19 עצרת האו"ם מאשרת ברוב גדול הצעת החלטה של הגוש האפרו־אסיאתי הקוראת לנסיגת ישראל.

22 הושלם פינוי צה"ל מסיני פרט לרצועת עזה ולרצועת החוף משרם אל־שיח' לאילת.

מספר הפליטים היהודים ממצרים עולה ל־10,000.

24 75 חברי קונגרס דמוקרטים דורשים ממחלקת המדינה מתן ערובות לישראל.

27 חילופי שבויים בין ישראל למצרים.

29 המלך סעוד מגיע לניו יורק.

30 בית הנבחרים מאשר מתן סמכות לנשיא אייזנהאואר לבצע את תכניתו למזרח התיכון.

פברואר

2 עצרת האו"ם מאשרת שתי החלטות: האחת קוראת לנסיגת ישראל ללא דיחוי, והאחרת קוראת לקיום הסכם שביתת־נשק עם מצרים ולהצבת כוח האו"ם על הגבול.

3 איגרת מהנשיא אייזנהאואר לבן־גוריון: תובע ציות להחלטות העצרת ומצהיר כי ארצות־הברית לא תימנע מלתמוך בהחלטת או״ם להטלת סנקציות על ישראל.

6 41 חברי קונגרס רפובליקנים מודיעים למחלקת המדינה על התנגדותם לנסיגת ישראל ללא ערובות.

7 ״מועדון הנשיאים״ פותח במערכה למען ישראל ונגד הטלת סנקציות עליה.

8 צרפת מציעה לישראל אשראי בסך 30 מיליון דולר.

11 דאלס מוסר לאבן תזכיר על תמיכת ארצות־הברית במתן ערובות לישראל בנושא חופש השיט על ידי הפעלת זכויות השיט שלה במפרץ עקבה, אך תובע נסיגה מעזה בהתאם להחלטות האו״ם.

13 הושלמה הנחת צינור הנפט מאילת לבאר־שבע.

14 הרפובליקה הפדרלית של גרמניה מודיעה לארצות־הברית, למרות הלחץ המופעל עליה, כי תמשיך בביצוע הסכם השילומים עם ישראל.

15 ישראל מציעה פינוי הצבא מרצועת עזה, קביעת עתיד הרצועה רק לאחר בדיקה על־ידי ועדה של האו״ם.

17 הנשיא אייזנהאואר מכריז כי ארצות־הברית הציעה לישראל את ״מרב הביטחונות״ שבידה לתת. קרע ביחסים עם הנשיא ואיום בסנקציות על ישראל.

20 הנשיא אייזנהאואר דן עם מנהיגי הקונגרס משתי המפלגות המתנגדים לעמדת ארצות־הברית כלפי ישראל. שולח איגרת אזהרה לבן־גוריון.
שידור ישיר של נאום הנשיא אייזנהאואר לעם האמריקני – תומך בזכויות ישראל לחופש שיט, אך תובע נסיגה ומזהיר כי יופעל לחץ על ישראל כדי שתבצע את החלטות האו״ם.

21 דאלס מזמן אליו מנהיגים יהודים לא־ציונים כדי לשכנעם להפעיל לחץ על ישראל.

22 הגוש האפרו־אסיאתי תובע בעצרת האו״ם הטלת סנקציות על ישראל.

24 ראש ממשלת צרפת מולה מגיע לביקור בוושינגטון ודורש מהנשיא אייזנהאואר מתן ערובות לישראל.

25 ישיבת העצרת נדחית.

26 קבוצת מדינות בראשות קנדה מנסה לגבש החלטה שתהיה נוחה יותר לישראל. סעיף הסנקציות מבוטל.
דאלס ושר החוץ הצרפתי פינו מגבשים את ״תכנית פינו״ לפתרון בעיית עזה: העברת מלוא סמכויות השלטון ברצועה לאו״ם לתקופת מעבר עד השגת הסדר שלום. הכרה בזכות ההגנה העצמית של ישראל אם מצרים תפר את ההסכם.

27 בישיבה מיוחדת מאשרת ממשלת ישראל את ההסכמה עם ארצות־הברית ואת הצעת פינו.

מארס

1 שרת החוץ מודיעה בעצרת על הסכמת ישראל לנסיגה מעזה ומשרם אל־שיח׳ מתוך הנחה שיינתנו לה ערובות. נציג ארצות־הברית לודג׳ מציג את עמדת

ארצות־הברית: תמיכה בחופש השיט במפרץ עקבה אך הדגשת זכויות מצרים ברצועת עזה.
דאלס מודיע לנציגי תשע מדינות ערביות כי אין הסכם סודי בין ארצות־הברית לישראל.
2 אבן מוחה לפני דאלס על הסטיות בנאום לודג' ממה שהוסכם בין ישראל לארצות־הברית.
איגרת הנשיא אייזנהאואר לבן־גוריון לתיקון המעוות בהודעת לודג'.
4 בן־גוריון מורה לדיין לבצע את הנסיגה. דיין וברנס קובעים את סדרי הפינוי.
שרת החוץ מודיעה לעצרת האו"ם על ההסדר בין דיין לברנס ומאשרת את הודעתה מ־1 במארס.
משלחות של 12 מדינות באו"ם מודיעות על תמיכתן בערובות לחופש השיט במפרץ עקבה. ברית־המועצות, הודו ומדינות ערב מתנגדות להארכת שהות כוח האו"ם בשטח.
5 דאלס מודיע במסיבת עיתונאים על חידוש העזרה הכלכלית לישראל. מְאשר את עקרון חופש השיט במפרץ עקבה, ומכחיש תכנית לשלוח אנייה אמריקנית לאילת. תומך בפנייה אל בית הדין הבין־לאומי בהאג בעניין זכויות הלוחמה של מצרים.
הסנאט מאשר את דוקטרינת אייזנהאואר.
7 הושלם פינוי רצועת עזה. כוח האו"ם מקבל את השליטה ברצועה.
8 פינוי שרם אל־שיח' וכניסת כוח האו"ם לשם.
האמרשלד מדווח לעצרת האו"ם על השלמת נסיגתה של ישראל. העצרת ה־11 מסיימת את מושבה.
9 דוקטרינת אייזנהאואר נחתמה בידי הנשיא – אושר סיוע כלכלי וצבאי למדינות המזרח התיכון כדי לשמור על עצמאותן כנגד תוקפנות קומוניסטית.
10 כוח או"ם מפזר הפגנות המונים בעזה התובעים השבת השלטון המצרי. מהומות דמים והטלת עוצר בעזה.
תת מזכ"ל האו"ם באנץ' מגיע לקהיר לדיון עם נאצר על מעמדו של כוח האו"ם ברצועת עזה.
11 מצרים מאשימה את כוח האו"ם בחריגה מסמכויותיו; מכריזה על המשך שלטונה בעזה וממנה מושל לרצועה.
נאצר מצהיר כי לא ירשה מעבר אניות ישראליות במפרץ עקבה או בסואץ.
12 שליחו המיוחד של הנשיא אייזנהאואר למזרח התיכון, ריצ'רדס, יוצא לדיונים באזור לקראת ביצוע דוקטרינת אייזנהאואר.
13 ביטול ההסכם הבריטי־ירדני משנת 1948.
14 המושל המצרי ופמלייתו נכנסים לעזה.
15 שדר מהנשיא אייזנהאואר לבן־גוריון: ארצות־הברית דבקה בתקוותיה ובהנחותיה לגבי המזרח התיכון. קורא לישראל להימנע מפעולה נחפזת.
18 הודעה משותפת של דאלס ומאיר: ארצות־הברית תומכת בהנחות ובציפיות של ישראל.
25 הספינה הדנית "בריגיטה טופט" מגיעה לאילת.

26 כוחות סעודיים נכנסים לעקבה במקום הכוח הבריטי שפונה משם.
מכלית הנפט האמריקנית "קרן הילס" יוצאת בדרכה מאיראן לאילת.

27 מולה מכריז באספה הלאומית כי צרפת תתמוך בזכותה של ישראל להגיב בכוח על תוקפנות מצרית במפרץ עקבה או בעזה.

תעודות

DOCUMENTS

1

הערת־עורך
Editorial Note

המצב בגבול ישראל־ירדן ערב מערכת סיני
The Situation on the Israeli-Jordanian Border on the Eve of the Sinai Campaign

בקיץ 1956 חלה הידרדרות במצב הביטחון בגבולה של ישראל עם ירדן, אשר התבטאה בהסתננות אלימה של חוליות פדאיון, ברציחות, במיקושים, בהתגרויות לאורך הגבול, בהפרעה לעיבוד קרקעות בתוך תחום ישראל ואף בהתקפות יזומות מצד חיילי הלגיון הירדני.

בתגובה נקטה ישראל סדרה של פעולות תגמול כנגד תחנות משטרה בגזרות חברון ובית לחם, שהסלימו והלכו עד לפשיטה על משטרת קלקיליה ב־10 באוקטובר. אך פעולה זו נסתבכה, מספר החיילים שנפגעו בה היה גדול, והדבר גרם להעלאת ספקות בצה"ל בנוגע ליעילותה ולתכליתה של שיטת פעולות התגמול. כמו כן על ישראל היה להתחשב בשיקולים צבאיים ופוליטיים רחבים יותר בנוגע לירדן: המצב השביר והמעורער בממלכה עקב חולשתו של בית המלוכה, חוסר שליטתו בצבא, החתרנות של מצרים, וגם האינטרס של בריטניה בירדן, שמחויבותה לסייע לה אם ישראל תתקיף אותה עדיין עמדה בתוקפה על פי הסכם ההגנה ביניהן מ־1948. בעידודה ובתמיכתה של בריטניה פנה המלך חוסיין ב־15 בספטמבר לבית המלוכה ההאשמי בעיראק בבקשה לשגר כוח סיוע לירדן, פעולה שנועדה למנוע הפיכה פרו־נאצרית בממלכה אף שהוצגה כמהלך כנגד התוקפנות הישראלית. גם האמריקנים ראו תכנית זו בחיוב.

ב־1 באוקטובר מסר אדוארד לאוסון, שגריר ארצות־הברית בישראל, לבן־גוריון הודעה על הקמת פיקוד ירדני־עיראקי משותף ועל כניסת כוח עיראקי "סמלי" לירדן. אף שלאוסון התרשם כי ישראל מקבלת את התכנית בתנאים מסוימים, הוסיפה ישראל לאחר מכן להסכמתה רשימה של סייגים ותנאים מגבילים, שפירושם היה התנגדות למעשה לכל המהלך.

לאחר פעולת קלקיליה חשש המלך חוסיין כי ישראל עומדת לפתוח במערכה רחבה יותר נגד ירדן וביקש את התערבותה של בריטניה. ואמנם, כבר ב־12 באוקטובר הודיע וסטלייק, מזכיר ראשון בשגרירות בריטניה בישראל, לבן־גוריון כי דיוויזיה עיראקית עומדת להיכנס לירדן וכי בריטניה תבוא לעזרתה אם ישראל תתערב. בו ביום הביעה ישראל את דאגתה באיגרת שמסרה שרת החוץ ללאוסון ובה נאמר כי תראה בכניסת כוח עיראקי לירדן הפרה של הסטטוס קוו ואיום חמור על ביטחונה. (ראו כרך 11 מס' 483, כן ראו **מערכת סיני**, לקט מסמכים נבחרים [להלן – **לקט מסמכים**], עמ' 3, בתיק 130.02/2448/14).

אולם בעשרת הימים האחרונים של אוקטובר חלו תפניות דרמטיות וקיצוניות אשר שינו לחלוטין את תמונת המצב במזרח התיכון:

בבחירות שנערכו בירדן ב־21 בחודש נחלו הכוחות האנטי־מערביים והפרו־נאצריים ניצחון, ושלושה ימים לאחר מכן נחתם הסכם להקמת פיקוד צבאי משותף (בראשות

מצרים) לצבאות מצרים, ירדן וסוריה. לשני האירועים הללו הייתה השפעה רבה על מעמדה של בריטניה בירדן ועל הסיכוי להתערבות מצד עיראק בהזמנת ירדן. באותם ימים ממש התנהלה בווילה בסוור (Sèvres) ליד פריז, הוועידה המכרעת בהשתתפות צרפת, בריטניה וישראל, שבה נקבע שיתוף הפעולה הסופי וההדוק ביניהן במתקפה הצפויה במצרים ובסיני. (ראו כרך 11, מבוא, עמ' 22-23; וראו גם מס' 500, שם.)

בשלב זה הצטלבו שני קווי התרחשויות שעד עתה היו מקבילים: מחד גיסא, המתיחות בגבול עם ירדן לאחר רצף של תקריות, רציחות והתגרויות מצד ירדן ופעולות תגמול של ישראל, ומאידך גיסא, ההכנות של הברית הצבאית שהוקמה בסוור למערכה בסיני ובסואץ. כדי להבטיח את ישראל מפני חשש להתייצבותה של בריטניה לצד ירדן במערכה העתידית, עמדה ישראל על יצירת קשר בין מערכה זו לבין התחייבות הבריטים בנוגע לחזית הירדנית. כך נכלל בהסכם סוור סעיף מפורש ובו נקבע כי ישראל לא תיזום התקפה על ירדן, אך תהיה זכאית להגיב אם ירדן תתקוף אותה ובריטניה לא תתערב. (ראו כרך 11, מס' 500.) הסכם סוור נטרל אפוא את חששה של ישראל בעניין זה, אך עם זאת עקב המורכבות שבנושא העילה למלחמה, שאותה הייתה צריכה לספק ישראל, ובשל הצורך בחשאיות מוחלטת, לא ניתן היה להצביע עד לתחילת המערכה ממש על המטרה האמתית שלה ועל הגורם להיערכות הצבאית של ישראל מול מצרים. שמירת הרושם של ירדן בתור מטרה נהפכה מעתה ואילך לסיפור הכיסוי להכנות למלחמה הן כלפי פנים והן כלפי חוץ. הגיוס המסיווי שהחל בסוף אוקטובר בישראל לקראת פתיחת המערכה נגד מצרים, יכול היה להתפרש אפוא, באמינות גמורה, כהכנה לפעולה צבאית כנגד ירדן. בדיעבד נוצרה הטעיה מוצלחת, שהתקבלה על הדעת משום שהייתה מבוססת על יסודות אמתיים בהתנהלות יחסי ישראל־ירדן.

גיוס המילואים יחד עם מדיניות העמימות שישראל דבקה בה בהסברת מטרותיה המדיניות והצבאיות עוררו בארצות־הברית דאגה כבדה שישראל אמנם עומדת לתקוף את ירדן. דאגה זו הניעה את הנשיא אייזנהאואר לפנות אל בן־גוריון בסדרה של שדרים, שדחיפותם גברה והלכה. במסר שהועבר על ידי מזכיר המדינה דאלס אל אבן ב־15 באוקטובר נאמר כי הנשיא יודע שהמצב במזרח התיכון סוער ומתוח ומבין כי ישראל רגישה ללחץ. עם זאת הביע הנשיא תקווה כי המצב לא יוחמר וכי לא ייעשו מעשים אשר יציגו את ישראל כבלתי צודקת ויעמידו את ארצות־הברית במצב קשה. (ראו כרך 11, מס' 491; השוו *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 345, pp. 724–726.)

ב־20 באוקטובר השיב בן־גוריון לנשיא, נאמן לקו העמימות של ישראל בשלב זה, כי הוא שותף לו בשאיפתו לידידות בין שתי הארצות ומבקש ממנו להפעיל את השפעתו כדי למנוע כניסת צבא עיראקי לירדן וסיכון ביטחונה של ישראל (כרך 11, מס' 498).

תגובתו של הנשיא בשדר מ־27 באוקטובר (ראו מס' 2), שעסקה עדיין רובה ככולה במתח שבין ישראל לירדן, מעידה כי ארצות־הברית עדיין הייתה שרויה בערפל, ושוכנעה מהמצג שישראל הציגה לפניה ושגרם בדיעבד להטעייתה, ולא עמדה, עד לתחילת המערכה ממש, על המהפך הדרמטי שחל במצב הצבאי והאסטרטגי במזרח התיכון בעקבות הסכם סוור.

2

שדר מהנשיא אייזנהאואר אל ראש הממשלה ד' בן־גוריון
Message from President Eisenhower to Prime Minister D. Ben-Gurion

Copy: 93.08/417/3 :העתק

[Washington], 27 October 1956

Secret

Dear Mr. Prime Minister,

I received your message dated October 20,[1] I have taken very careful note of the reasons you advance against the movement of Iraqi troops into Jordan, which you had initially thought would be a constructive step.[2] I am not sure that I agree with your present position but in any event, and so far as I am informed, there has been no entry of Iraqi troops into Jordan. I hope that you look upon the suspense of that movement as a contribution to peace in the area. I must frankly express my concern at reports of heavy mobilization on your side, a move which I fear will only increase the tension which you indicate you would like to see reduced.

These are days of great strain. Only statesmanship of a high order and self-restraint by all parties can assure that the tensions in the Middle East can be controlled and prevented from becoming a cause for a breach of the peace in that area and in others affected by the ramifications of those tensions.

I remain confident that only a peaceful and moderate approach will genuinely improve the situation, and I renew the plea which was communicated to you through Secretary Dulles[3] that there be no forcible initiative on the part of your Government which would endanger the peace and the growing friendship between our two countries.

Sincerely,

Dwight D. Eisenhower

2

1. ראו כרך 11, מס' 498.
2. בשיחה שנתקיימה ביזמת השגריר לאוסון ב־1 באוקטובר, אמר בן־גוריון כי אם הצבא העיראקי יישאר בירדן אך לא יעבור את נהר הירדן – לא תעשה ישראל דבר, אך אם יעבור, תראה בכך ישראל בעיה מאחר שאין הסכם שביתת־נשק בינה לבין עיראק ולא תוכל להסכים לשליטת עיראק בגדה המערבית (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 1 באוקטובר 1956). ראו גם הערת־עורך מס' 1.
3. ראו כרך 11, מס' 491.

3

שיחת ד' בן־גוריון — א' לאוסון (בתל אביב, ב־28 באוקטובר 1956)
Meeting: D. Ben-Gurion — E. Lawson (Tel Aviv, 28 October 1956)

Note for the record: 130.02/2448/6 :רישום

Confidential

Summary of talk Ben-Gurion – Lawson[1] *on Sunday, October 28 at 8 p.m. Israel time,*[2] *as read to Meroz by Bergus:*

Lawson handed Ben-Gurion Eisenhower's first letter.[3] Ben-Gurion read the letter and promised a written reply on the following morning with the request that Lawson cable it immediately to [Washington] D.C.

Ben-Gurion stated that we were of course much concerned over the presence of Iraqi troops on the Jordan border but our major preoccupation was the new military alliance between Egypt, Jordan and Syria with its unified command which "ties the rope around our neck." Surely nobody imagines that this alliance could be directed against the U.S., the U.S.S.R. or anybody else except exclusively against Israel. In addition he mentioned Hussein's declarations[4] after the elections and after the conclusion of this new alliance.

Ben-Gurion said he did not know whence the attack was likely to come. We have moved a few reserve battalions to the Syrian and Jordan border against the seven brigades which we know are being massed against us. This is a purely precautionary measure. He would be as happy as the President if everything remained quiet. The process of calling up in Israel is bound to be more conspicuous than in the Arab states because in Israel the standing army is small and the mobilization of reserves attracts of course some attention.

On Friday and Saturday we called up a few more reserve battalions which we believe would be able to hold their positions if attacked, until further reinforcements can be rushed in.

Ben-Gurion then expressed disappointment with the Suez Canal debate in the Security Council, where everybody's right has been recognised except Israel's.[5] He said "even our good friend India has advised us to seek redress at the International Court of Justice." But however important to us the question of the Suez Canal, of even greater concern is the strangle-hold exercised by Jordan and Egypt on the Straits of Tiran. Here Lawson interjected and said that if he be permitted to interpret the

3

1. השוו מברק לאוסון אל מחלקת המדינה מ־28–29 באוקטובר בחצות, ובו דיווח על הפגישה עם בן־גוריון. (*.FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 401, pp. 811–813)
2. לאוסון ביקש להיפגש עם בן־גוריון כבר בבוקר יום ראשון, 28 באוקטובר. אולם בן־גוריון דחה את הפגישה לערב, לאחר שנתקבלה כבר בישיבת הממשלה באותו בוקר ההחלטה לצאת למלחמה, ראו הערת־עורך מס' 5.
3. ראו מס' 2.
4. ראו הערת־עורך מס' 5.
5. בריטניה וצרפת העלו את נושא השיט בתעלת סואץ במועצת הביטחון ב־5 באוקטובר. ראו מס' 9, הערה 1.

President's message he would say that Mr. Eisenhower was probably not concerned over legitimate defensive measures, but rather that he was under the impression that non-defensive operations are being planned. Ben-Gurion said that the United States had no reason to worry if it succeeded in inducing the Arab States to exercise restraint. He wished the U.S. would be successful in such endeavors, but he was not too hopeful about them.

When questioned by Lawson Ben-Gurion avoided giving full assurances regarding the safety of U.S. nationals. While he hoped no harm would befall them, he said he could not be certain. He believed Israel had sufficient air strength to intercept possible enemy bombing assaults, and he also said that he did not think it likely that the Fedayin would attack non-Jewish U.S. nationals.

Lawson concluded his report by saying he found the Prime Minister in excellent health and spirits despite the fact that he had been under a fever for some days.[6]

4

שדר מהנשיא אייזנהאואר אל ראש הממשלה ד' בן־גוריון
Message from President Eisenhower to Prime Minister D. Ben-Gurion

Copy: 130.02/2401/13 :העתק

[Washington], 28 October 1956

Secret

My dear Mr. Prime Minister,

Yesterday I forwarded to you a personal message expressing my grave concern regarding reports of mobilization in Israel and renewing my previous plea, which had been transmitted to you by the Secretary of State,[1] that no forcible initiative be taken by Israel which would endanger peace in the Middle East.

This morning I have received additional reports which indicate that mobilization of Israel's armed forces is continuing and has become almost complete. This further message is prompted by the gravity of the situation as I see it.

6. בסיום הדוח המקורי שלו (*FRUS, ibid.*), הביע לאוסון פקפוק מה באמינות דבריו של בן־גוריון בציינו כי לדעתו ממעיט בן־גוריון במתכוון בהיקף הגיוס בישראל. כמו כן עמד על הזהירות הרבה שבה נוסחו הדברים ועל סירובו של בן־גוריון להתחייב כי לא יפרצו מעשי איבה.

4

1. הכוונה לשדר מ־15 באוקטובר. ראו הערת־עורך מס' 1.

Because of the wide repercussions which might result in the present high state of tension in the Middle East, and because of the intentions which the United States expressed in the Tripartite Declaration of May 25, 1950,[2] I have given instructions that this situation be discussed with the United Kingdom and France, which are parties to the Declaration, requesting them to exert all possible efforts to ameliorate the situation. I have also directed that my concern be communicated to other Middle Eastern countries, urgently requesting that they refrain from any action which could lead to hostilities.

Again, Mr. Prime Minister, I feel compelled to emphasize the dangers inherent to the present situation and to urge your Government to do nothing which would endanger the peace.[3]

Sincerely yours,

Dwight D. Eisenhower

5

הערת־עורך
Editorial Note

החלטת הממשלה על היציאה למלחמה (28 באוקטובר 1956)
The Government's Decision to Go to War (28 October 1956)

מיד לאחר שובו מוועידת סוור פתח בן־גוריון במהלכים למימוש ההחלטות שנתקבלו בוועידה ולקראת היציאה למלחמה, ובכלל זה גיוס מילואים כללי שהחל ב־26 באוקטובר.

ביום זה גם קיים בן־גוריון סדרה של פגישות עם שרי הממשלה כדי להשיג את הסכמתם להחלטה שתובא לישיבת הממשלה יומיים לאחר מכן. רוב השרים לא היו בסוד העניינים, ובפגישות עם שרי המזרחי–הפועל המזרחי, אחדות העבודה, המפלגה הפרוגרסיבית ומפא"י סופר להם על המלחמה הצפויה והעילות לה וכן, בקצרה בלבד, על הסכם שיתוף הפעולה עם בריטניה וצרפת. השיחות נמשכו במהלך כל סוף השבוע ורק עם שרי מפ"ם נפגש בן־גוריון ברגע האחרון, ממש לפני ישיבת הממשלה. כל השרים הביעו את תמיכתם או אי־התנגדותם (אחדות העבודה) ליציאה למלחמה פרט

2. במסגרת מאמציה של ארצות־הברית לנקוט צעדי מנע כנגד חדירת ברית־המועצות למזרח התיכון, פורסמה במאי 1950 הצהרת שלוש המעצמות. בהצהרה זו הודיעו ארצות־הברית, בריטניה וצרפת כי תתערבנה (במסגרת האו"ם) אם אחת מהמדינות במזרח התיכון תאיים או תנסה לפגוע בגבולותיה או בריבונותה של מדינה אחרת. אחד הסעיפים בהצהרה התייחס להספקת נשק לצורך הגנה עצמית ולצורך הגנת האזור, שתיעשה רק בתיאום בין שלוש המעצמות (ראו כרך 5, מס' 248 ומס' 249).

3. במקביל לשדר זה פורסמה במסיבת עיתונאים ב־28 באוקטובר הודעה של הנשיא אייזנהאואר לציבור, ובה חזר על עיקרי הדברים שנכללו בשני השדרים לבן־גוריון (ראו *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 395, p. 802).

לשרי מפ"ם שהתנגדו, אך הודיעו כי אף שיביעו את עמדתם בישיבת הממשלה, ימשיכו לשאת באחריות המשותפת ויישארו בממשלה. (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 26-28 באוקטובר 1956.)

הממשלה התכנסה בבוקר יום ראשון, 28 באוקטובר. בסקירת הפתיחה שלו לא עמד בן־גוריון במפורש על התכניות המעשיות למלחמה, כפי שנקבעו בהסכם סוור, אלא חזר על העילות הידועות למלחמה – היחסים המתוחים עם מצרים, פעולות הפדאיון, הברית הצבאית המשולשת של מצרים, ירדן וסוריה ומניעת הזכות לחופש השיט מישראל. בן־גוריון לא דיבר על מלחמה אלא על פשיטה בלבד, והעריך מה יהיו עמדות המעצמות וסיכויי התערבותן.

נוסח ההחלטה שנתקבלה בתום הישיבה היה מעורפל במכוון: "מחליטים לייפות את כוחו של ראש הממשלה ושר הביטחון להגיב בצורה הנראית לו על חידוש פעולתם של הפדאיון על פי הוראת הפיקוד המצרי" (הדיון בנושא וההחלטה סווגו סודיים ואינם כלולים בפרוטוקול של ישיבת הממשלה, ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה יא/שיז, 28.10.1956, בתיק 77.0/9/30).

לאחר הישיבה יצא בן־גוריון לדווח על החלטת הממשלה לנשיא המדינה ולראשי האופוזיציה.

באותו יום אחר הצהריים, מסר בן־גוריון בשם הממשלה בשידור רדיו את הסיבות להחלטתה על גיוס המילואים:

"חידוש פעולות הפדאיון על־ידי שליטי מצרים בשבועיים האחרונים, מתוך גבולות מצרים, לבנון וירדן; הקמת הברית הצבאית בין מצרים, ירדן וסוריה המכוונת נגד ישראל; הכרזת מושלי המדינה האשמית כי בראש דאגותיהם עומדת המלחמה בישראל עד רדתה; הכרזות דומות לאלה מצד שליטי מצרים וסוריה; גיוס צבאות עיראק על גבולות ירדן – כל אלה מצווים עלינו לגייס לשם זהירות וביטחון הגבולות ויישובי הספר מספר של אנשי מילואים [...] למען לא נעמוד בפני התקפת פתע מצד דרום, צפון או מזרח ללא מגן מספיק, היה הכרח לגייס גדודי מילואים אחדים ולהציב אותם על גבולות אלה, לבלום התקפה אפשרית של האויב ולתת לנו שהות מספיקה, במקרה של התקפה עלינו, לגייס חיל מילואים, שעליו ורק עליו נשען ביטחון ישראל" (**הארץ**, 29.10.1956).

למחרת פרצה מלחמת סיני. לאחר צניחת גדוד צנחנים במעבר המיתלה ופריצת הכוחות לסיני, פורסמה בערב הודעת דובר צה"ל:

"כוחות צה"ל נכנסו ופגעו ביחידות הפדאיון בראס אל נקב ובכונתילה ותפשו עמדות מערבה מצומת הדרכים נח'ל בקרבת תעלת סואץ. פעולה זו באה בעקבות הפגיעות המצריות בתחבורה הישראלית ביבשה ובים אשר מגמתן גרימת הרס ושלילת חיי שלום מאזרחי ישראל" (הודעה זו הוברקה על ידי משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ. ראו חוז"ם 226, 29.10.1956, 130.02/2401/13).

בה בעת שקד משרד החוץ על חיבור הודעה מדינית להסברת יעדי המלחמה, והיא פורסמה על ידי דובר המשרד שעתיים אחר כך. ההודעה המדינית הייתה גמישה מאוד. בדומה להודעת דובר צה"ל תוארה גם כאן תחילת המערכה כפעולת תגמול בקנה מידה גדול, בתגובה על פעולות הפדאיון. אולם בהמשכה תואר המהלך הצבאי בבחינת שימוש בזכות ההגנה העצמית של מדינת ישראל עקב הטלת ההסגר עליה ומניעת חופש השיט ממנה הן בתעלת סואץ והן במפרץ אילת, ועקב הכרזותיה של מצרים על המשך מצב המלחמה

עם ישראל. בהנחיית משרד החוץ לנציגויות ישראל נאמר כי יש להדגיש שפעולתה של ישראל איננה קשורה לסכסוך המעצמות עם מצרים על תעלת סואץ (שם).

6

שגרירות ישראל בוושינגטון אל ג' מאיר וי' הרצוג
Israel Embassy in Washington to G. Meir and J. Herzog

מברק מוצפן WIA877
נוסח נכנס: 130.09/2311/12

וושינגטון, 28 באוקטובר 1956

בהול

תמצית שיחת אבן-דאלס בהשתתפות הובר, מרפי, ראונטרי, וילקינס, מרוז. המזכיר מסר לאבן העתקי שתי איגרות הנשיא לראש הממשלה מאתמול והיום והודעת הנשיא מהיום.[1] הוסיף שעוד תפורסם הודעה רשמית על צעדים לפינוי פרסונל אמריקני nonessential מישראל, ירדן, מצרים וסוריה. אבן הביע צערו שלא קיבל ידיעה קודמת על שדרים אלה כי אז יכול היה בוודאי לתת reassurances. בהסתמכו על הודעת הממשלה, במידה שהייתה ידועה לנו, חזר השגריר על הנקודות העיקריות הגורמות לדאגת ממשלת ישראל: קיימת התרשמות ברורה של כוונה תוקפנית מאוחדת מצד שכנינו, ועל כן גייסנו גדודי מילואים as a precautionary measure. השגריר שאל שמא יש ידיעות בידי המזכיר אשר תקלנה על חששנו. המזכיר אמר שכמיטב ידיעתו אין המדובר בגיוס כמה גדודי מילואים, כי אם בגיוס טוטלי. השגריר העיר שההחלטה על מהות אמצעים הגנתיים ודאי בסמכותה של כל ממשלה ריבונית. המזכיר מיהר להסכים אך הדגיש שמן הסתם מתעוררות אימפליקציות חמורות. המזכיר שאל היש בידינו ידיעות על היקף גיוס אצל שכנינו המלמד על הכנה לפעולה תוקפנית לאלתר. הנה לא נכנסו הכוחות העיראקיים לירדן[2] בעקבות הסתייגותנו, והדבר ודאי צריך להביא להקטנת המתח. השגריר חזר על עיקרי הודעת הממשלה והדגיש, לאור שיחותיו והתרשמויותיו בארץ,[3] כי אין כל ספק שגיוסנו הוא גיוס הגנתי. כאן העיר המזכיר כי אינו קורא נסתרות לב ואינו יודע למה מכוון גיוס זה. מבחינה ביטחונית נראה לו שזה זמן רב לא הייתה רשאית ישראל לראות עצמה כה איתנה: ירדן נחלשת והולכת, מצרים עסוקה כולה בגיוס נגד צרפת ובריטניה

6

1. ראו מס' 4, הערה 3.
2. ראו הערת־עורך מס' 1.
3. במשרד החוץ הייתה רק שרת החוץ בסוד העניינים. במוצאי שבת, 27 באוקטובר, דיווחה לראשי המחלקות במשרד על המערכה העומדת לפרוץ. הסודיות המוחלטת נשמרה עד הרגע האחרון ואף שגרירי ישראל, ובהם אלה שבוושינגטון, פריז ולונדון לא ידעו דבר, אף ששבוע לפני כן היו כולם בירושלים לרגל התייעצות שגרירית.

והעיראקים לא נכנסו לירדן. על כן אינו רואה את הסכנה המתבטאת בהודעת ממשלת ישראל. לעומת זאת, אם יש לממשלת ישראל כוונות תוקפניות הרי הוא מוכן להאמין שדווקא הרגע הנוכחי כשר ומתאים לביצוע כוונות כאלה מבחינה פסיכולוגית ואחרת. השגריר סיים השיחה באמרו שאין בידו כל הידיעות הדרושות, אך לכשיקבלן ישמח למסרן למזכיר.[4] עם זאת עליו להביע צערו שאין ממשלת ארצות־הברית מגלה מידה גדולה יותר של אמון בכוונותיה של ממשלת ישראל.

שג[רירות]

7

א' אבן אל ד' בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן WIA876
נוסח יוצא 93.01/2213/11

וושינגטון, 28 באוקטובר 1956

בהול

מרוז מבריק על שיחתי הדחופה עם המזכיר.[1] הסתפקתי כמובן בהבאת הטיעון הכלול בהודעת הממשלה הבוקר.[2] כל ימי חלדי לא אבין כיצד אפשרי היה לעשות תכונה צבאית כה מבהילה בלי שמץ הדרכה לי ולנציגויות אחרות כיצד להסביר, לפעול ולהגיב. התמונה המצטיירת בציבור היא של הכנה לפעולה ללא הבהרת הנימוקים הבאים להוכיח כי קרובה התקפה עלינו.

אני מחויב ולדעתי רשאי לשאול:

1) מה באמת מתרחש?

2) כיצד להגיב?

4. בבוקר 29 באוקטובר ביקש יעקב הרצוג לשלוח מברק לאבן ולהכניסו לתמונה, אך שלישו הצבאי של בן־גוריון, נחמיה ארגוב, התנגד לכך, ומנע זאת בשל הסיכון הביטחוני שבדבר (ריאיון עם יעקב הרצוג, **הארץ**, 28.11.1966).
במברקים בהולים ששיגר לבן־גוריון ולגולדה מאיר לאחר שיחתו עם דאלס הביע אבן את תסכולו על המצב הבלתי אפשרי שהוא נמצא בו (ראו מס' 7 להלן).

7

1. ראו מס' 6.
2. ראו הערת־עורך מס' 5.

אנסה להתקשר טלפונית מחר.[3]

אבן

8

הערת־עורך
Editorial Note

המרד בהונגריה (24 באוקטובר — 4 בנובמבר 1956)
The Hungarian Revolt (24 October – 4 November 1956)

ב־24 באוקטובר פרצה בבודפשט התקוממות גלויה נגד השלטון בתמיכת יחידות של הצבא והמשטרה, שהייתה שיאה של תסיסה שפשטה במפלגה הקומוניסטית, בחוגי הסטודנטים והאינטליגנציה ולאחר מכן גם בקרב הפועלים. הדרישות שהועלו היו למען דמוקרטיזציה ועצמאות לאומית.

בבודפשט הוקמה ממשלה חדשה בראשות אימרה נאג' ובהשתתפות מפלגת האיכרים הזעירים, שהייתה בלתי לגלית קודם לכן, והסוציאל־דמוקרטים. בעקבות זאת ולאחר שהונגריה פרשה מברית ורשה, החליטה ברית־המועצות להתערב ישירות ולדכא את המרד.

נאג' פנה בבקשת עזרה לארצות המערב ולאו"ם. המשלחת האמריקנית פנתה רשמית ב־28 באוקטובר לכל המדינות חברות האו"ם ממערב אירופה, מחבר העמים הבריטי, מדרום אמריקה ולחלק ממדינות אסיה, ובהן ישראל, בבקשה דחופה שישגרו מכתב לנשיא מועצת הביטחון ובו יביעו דאגתן למצב בהונגריה ותמיכתן בפנייה למועצת הביטחון (ראו קדרון אל המנהל הכללי של משרד החוץ, מברק 777, 28.10.1956, 130.09/2333/2). ואמנם, באותו יום הוחלט להעלות לדיון בעצרת הכללית את המצב בהונגריה והתקבלה שם החלטת גינוי לברית־המועצות על התערבותה התוקפנית בהונגריה, אך לא ניתן כל סיוע אחר למורדים.

ב־4 בנובמבר פרצו יחידות שריון סובייטיות לבודפשט וחיסלו את המרד. הצבא הסובייטי הפיל את הממשלה הדמוקרטית, נאג' הודח מתפקידו ובמקומו מונה יאנוש קאדאר, נאמנה של ברית־המועצות, והוא הקים ממשלת בובות קומוניסטית.

3. מברק דומה נשלח למחרת לשרת החוץ (מברק 883, 29.10.1956, 130.09/2311/12) ועליו השיבה: "מטעמי זהירות המובנים לך לא יכולנו וגם איננו יכולים עכשיו למסור לך פרטים על כל המתרחש כרגע. חשבנו לשלוח אליך שליח מיוחד, אך הדבר לא עלה בידנו" (מברק 606, 29.10.1956 , 130.09/2311/10). אולם למרות הפצרותיו לא קיבל אבן כל מידע נוסף עד לאחר פרוץ המלחמה, שעליה נודע לו רק בשיחה עם ראונטרי, במחלקת המדינה, על שדר הנשיא אייזנהאואר לבן־גוריון. ראונטרי אף העיר לו כי המידע החדש שנתקבל על פלישת צה"ל לסיני הופך את שיחתם לאקדמית. (א' אבן: **המערכה המדינית באו"ם ובארצות־הברית** [להלן – **המערכה המדינית**] עמ' 4, בתיק 130.02/2458/18).

9

שדר מראש הממשלה ד' בן־גוריון אל הנשיא אייזנהאואר (וושינגטון)
Message from Prime Minister D. Ben-Gurion to President Eisenhower (Washington)

Copy: 130.02/2401/13 :העתק

Jerusalem, 29 October 1956

Dear Mr. President,

I thank you for your two messages transmitted to me by Ambassador Lawson, the first last night and the second early this morning. I wish to assure you, Mr. President, that my government and I are deeply grateful for your unremitting efforts over years, and particularly during the current year, to achieve a lessening of tension in the area and a peaceful settlement between Israel and her Arab neighbours. Under ceaseless provocation, boycott and siege we have prayed and continue to pray that your vision of regional co-operation and peace shall be realised. This hope has guided and will continue to guide our policy and action.

On reviewing the Middle Eastern scene during these past twelve months, I feel you will agree that the obstacle to the fulfillment of our common aim is the attitude and activities of the Prime Minister of Egypt. Col. Nasser's expansionist policy has led to unprecedented tension in the area. The subversive operations of his political and military machine extend from the Atlantic Ocean to the Persian Gulf, demolishing the foundations of security and good will. In order to further his aim of establishing Egyptian domination throughout the area he has during this period acquired vast quantities of arms from Soviet sources, which together with lesser quantities from Western sources, have converted the Egyptian army into a force of great magnitude by Middle Eastern standards.

Together with the undermining of security in other Arab countries he has created a ring of steel around the borders of Israel. On the night after the elections in Jordan his Commander in Chief visited Amman to establish a unified command of the armies of Syria, Jordan and Egypt under Egyptian control, the declared objective of which is to destroy Israel. As soon as there occurred a slight lessening of tension in the Suez dispute, with the conclusion of the Security Council deliberations,[1] Col. Nasser's gangs renewed their incursions into Israel territory from Egypt and the

9

1. המחלוקת על הלאמת תעלת סואץ על ידי מצרים הועלתה לדיון במועצת הביטחון ב־5 באוקטובר ביזמת בריטניה וצרפת. ההצעה המשותפת שהעלו לדיון נועדה להביא לכך שנאצר יסכים לפיקוח בין־לאומי על התעלה.
בתיווכו של מזכ"ל האו"ם האמרשלד גובשו שישה עקרונות להפעלת התעלה, שעליהם יכלו הצדדים להסכים, ונוסף על כך תבעו בריטניה וצרפת ממצרים לשתף פעולה עם איגוד המשתמשים בתעלה (שהוקם אך זמן קצר לפני כן – ראו כרך 11, מס' 459) ולקבוע הסדרים שיבטיחו לאיגוד פיקוח מעשי על התעלה. בהצבעה שהתקיימה במועצת הביטחון ב־13 באוקטובר קיבלו חברי המועצה את ששת העקרונות פה אחד, אולם חלקה השני של ההצעה הוכשל על ידי וטו סובייטי.

Lebanon. Despite his formal acknowledgment of the Constantinople Convention on freedom of navigation for the ships of all nations through the Suez Canal — whose universality of application to include Israel was explicitly confirmed by the Security Council Resolution of 1 September 1951 and implicitly re-affirmed by the Security Council Resolution of 13 October 1956 — spokesmen for the Government of Egypt have declared time and again that Israel shipping will not be permitted to pass through the Canal. This blockade is also extended to the Gulf of Akaba which is Israel's outlet to Africa and the Far East. The Egyptian Government bases these actions on the state of war which she insists in maintaining against Israel. The growing danger to the stability of the area in general and of Israel in particular as a result of Col. Nasser's manoeuvres has in the past few weeks been referred to by the heads of various western governments and is, I believe, widely recognised to-day by world opinion.

With Iraqi troops poised in great numbers on the Iraq-Jordan frontier, with the creation of the joint command of Egypt, Syria and Jordan, with the decisive increase of Egyptian influence in Jordan, and with the renewal of incursions into Israel territory by Egyptian gangs, my Government would be failing in its essential duty if it were not to take all necessary measures to ensure that the declared Arab aim of eliminating Israel by force should not come about. My Government has appealed to the people of Israel to combine alertness with calm. I feel confident that with your vast military experience you appreciate to the full the crucial danger in which we find ourselves.

Sincerely yours,

David Ben-Gurion

10

א' אבן אל ראש הממשלה ושרת החוץ

A. Eban to the Prime Minister and the Minister of Foreign Affairs

מברק מוצפן WIA892
נוסח יוצא: 93.01/2213/11

וושינגטון, 29 באוקטובר 1956

אישי בתכלית - בהול

עליי למסור תמונה עובדתית של המצב שנוצר כאן היום:

1) הנשיא כינס הערב את דאלס, רדפורד, וילסון, הובר ואלן דאלס, יחד עם פקידי הבית הלבן והפנטגון.[1] קיבלנו ידיעות מוסמכות על התייעצות זו ואחרות. הנשיא הביע

10

1. השווה Memorandum of a Conference With the President שכתב קולונל אנדרו גודפסטר, עוזרו האישי של הנשיא, *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 411, pp. 833–839.

משבר אמון עמוק בממשלת ישראל. היה משוכנע קודם בכנות דברי ראש הממשלה שחזר השכם והערב על התנגדותו למלחמה יזומה או לתוקפנות. עכשיו נתערער אמונו האישי.

2) הוזכרה הצהרת הנשיא מ־9 באפריל על תמיכת ממשלת ארצות־הברית בכל מדינה נתקפת.[2] הצהרה זו שהייתה פרי הכרעת מועצת הביטחון הלאומית הייתה מיועדת להגן על ישראל. היום דובר על ידי הנשיא ואחרים על אפשרות טרגית שתופעל ההתחייבות נגד ישראל.

3) דובר על כינוס מושב מיוחד של הקונגרס עוד לפני הבחירות, כדי לדון באמצעים שיינקטו נגד ישראל אם לא תפסיק את הפעולות בשטח המצרי. דובר על הופעת הנשיא בטלוויזיה בה יסביר לרחבי ההמונים האמריקאים את דבר אמונו בממשלת ישראל שהופר ונפגע. לא נפלה הכרעה עדיין אך התכנית עומדת ולא ירדה מהפרק.

4) יש השתכנעות כמעט בלתי מסויגת בכל דרגות הממשל שפעלנו במחושב בשעה זו כדי לנצל את המצב ערב הבחירות.[3] גם גורם זה מגביר זעמו של הנשיא נגדנו.

5) ההנחה שרווחה כל היום הייתה של מלחמה יזומה וטוטלית. הגרסה על פעולה הגנתית מצומצמת הגיעה כעבור שעות רבות וטרם הספיקה להשפיע הרבה על המצב. בהלת מלחמה תקפה את המדינה ואף על הבורסה כבר השפיעה. הרוגז על ישראל מקיף ועמוק.

6) כמה מפרשני הרדיו והעיתונות בהשפעתנו מנסים ללמד זכות עלינו, אך התיאור הכולל הוא של התקפה יזומה זה ימים רבים ולאו דווקא תגובה על פעולות הפדאיון האחרונות שבאו אחרי הגיוס.

7) אי־התחשבות בשדרים האישיים של הנשיא פגעה בו קשות.[4]

8) שררה מבוכה כל היום בין היהודים בעיקר מאחר שלא יכולנו שלושה ימים להעניק להם תמונה ברורה של מגמות התכנית. סילבר[5] טלפן והבטיח עזרתו המלאה, בהדגישו כי לדעתו הייתה פה שגיאת שיפוט וביצוע יותר חמורה מאשר פרשת כינרת.[6] הצלחנו לפי שעה למנוע הצהרה פומבית שלילית של A.J.C. [American Jewish Committee]. המנהיגים היהודים טוענים:

(א) שלא היה כל מאמץ רציני להכין ולהבטיח הבלטת תוקפנות של הצד שכנגד כעילה לפעולתנו.

2. הודעת הנשיא אייזנהאואר פורסמה עם צאתו של האמרשלד למזרח התיכון בשליחות שנועדה להפיג את המתיחות הקשה ששררה באזור. נאמר בה כי ארצות־הברית תתנגד, בהתאם למחויבותה על פי מגילת האו"ם, לכל תוקפנות באזור ותתמוך בכל מדינה שתיפול טרף לתוקפנות זו (ראו כרך 11, מס' 200).
בליל 29 באוקטובר פרסם הבית הלבן את הצהרת הנשיא אייזנהאואר שבה חזר על מחויבותה הנ"ל של ארצות־הברית (ראו **מערכת סיני**, לקט מסמכים נבחרים, עמ' 7, 130.02/2448/14).

3. הבחירות לנשיאות ולקונגרס בארצות־הברית עמדו להתקיים ב־6 בנובמבר. הנשיא היה בעיצומו של מסע בחירות כשהגיעו אליו הידיעות הראשונות על פלישת צה"ל לסיני. הוא הפסיק את המסע וחזר מיד לוושינגטון.

4. ראו מס' 2 ומס' 4.

5. אבא הלל סילבר – רב קונסרווטיווי ומנהיג ציוני, היה אחד המנהיגים היהודים המעטים בארצות־הברית שתמכו במפלגה הרפובליקנית. היה מקורב לשרמן אדמס, עוזרו של הנשיא.

6. ב־11–12 בדצמבר 1955, לאחר הפרעות תכופות של הסורים לדייגים ישראלים בכינרת, ביצעה ישראל בדרום הכינרת פעולת תגמול רחבת ממדים. המוצבים הסוריים במסעודיה ובאל־כורסי פונו ופוצצו, ולסורים היו עשרות הרוגים ופצועים. בפעולה נהרגו שישה חיילי צה"ל ושנים עשר נפצעו. מבצע כינרת עורר ביקורת רבה בישראל, וחילוקי דעות קשים בין ראש הממשלה בן־גוריון לשר החוץ שרת ובעקבותיו גונתה ישראל בחריפות בחוץ־לארץ.

(ב) שקביעת השבוע האחרון לבחירות לפעולתנו מביאה אותם במצוקה רבה ופוגעת במעמדם. נשאלתי הרבה על ידי מנהיגים יהודים אם הושגו לפחות תוצאות ביטחוניות חשובות שיש בהן פיצוי להפסד המדיני והבין־לאומי. קלוצניק הזעיק את הנשיאים[7] לפגישה בוושינגטון.

הסקירה הנ"ל היא תיאור עובדתי של המצב. אבריק הערכות ודעות השגרירות מחר.[8] חזקו ואמצו.

אבן

7. ראשי הארגונים היהודיים החשובים בארצות־הברית היו חברים במועדון הנשיאים.

8. ראובן שילוח תיאר את התרשמותו של מקורב בבית הלבן מהלכי הרוח בחוגי הממשל:
א. הנשיא רוגז מאוד על ישראל. טוען שהוליכה אותו שולל וניצלה את המצב העדין ערב הבחירות; ב. עם זאת, יש ציפייה גדולה שישראל תנחית מהלומה קשה על נאצר; ג. ההנחה בבית הלבן היא שישראל פעלה מתוך הסכם ותיאום עם צרפת; ד. החשש העיקרי הוא שמא יסתבכו הדברים והמשבר יימשך, ולפיכך ינקוט הממשל קו אנטי־ישראלי; ה. לכן יש להנחית מכת בזק על נאצר ולחסל במהירות את המשבר (ראו שילוח אל הרצוג WIA895, 30.10.1956, 93.01/2213/11).

מפת התקדמות כוחות צה"ל במהלך מלחמת סיני, 29 באוקטובר — 6 בנובמבר 1956
מקור: מוטי גולני, **תהיה מלחמה בקיץ**... באדיבות הוצאת משרד הביטחון

11

הערת־עורך
Editorial Note

כינוס מועצת הביטחון, וטו וקיפאון, העברת הדיון למושב חירום של העצרת הכללית (30 באוקטובר — 2 בנובמבר 1956)

The Security Council Convenes, Veto and Deadlock, Transfer of the Deliberations to an Emergency Special Session of the U.N. General Assembly (30 October – 2 November 1956)

בסיום ההתייעצות המיוחדת בבית הלבן (ראו מס׳ 10), הוחלט שארצות־הברית תדרוש מיד לכנס את מועצת הביטחון ותציע לנקוט צעדים להפסקה מידית של פעולת ישראל במצרים (ראו **המערכה המדינית**, עמ׳ 17, 130.09/2458/18).

מועצת הביטחון התכנסה ב־30 באוקטובר. נציג ארצות־הברית, לודג׳, הביע את תדהמת ממשלתו על פעולת ישראל בטרם חלפו 24 שעות מאז פנייתו השנייה של הנשיא אייזנהאואר אל בן־גוריון (ראו מס׳ 4). בהצעת ההחלטה שהגישה תבעה ארצות־הברית כי המועצה תנקוט מיד אמצעים כדי לגרום לישראל להחזיר את כוחותיה אל מעבר לקווי שביתת־הנשק, וכי כל חברות האו״ם תימנענה ממתן כל עזרה צבאית, כלכלית או כספית לישראל כל עוד לא תיענה לתביעת מועצת הביטחון ותציית להחלטתה (ראו **מערכת סיני**, לקט מסמכים נבחרים, עמ׳ 9, 130.02/2448/14).

בד בבד המשיך אייזנהאואר להפעיל לחצים על בן־גוריון לסגת מסיני, אם כי לא בערוצי התקשורת המקובלים בין ראשי מדינות. הביטוי לזעמו של הנשיא על בן־גוריון היה שבמשך 48 שעות מאז תחילת המלחמה לא קיים כל קשר עם נציגי ישראל בוושינגטון או אתו ישירות, אלא בחר לפנות אליו כמה פעמים באמצעותו של המנהיג הציוני הוותיק אבא הלל סילבר (ראו מס׳ 14).

אבן, שגם בעת זו עדיין לא הוכנס בסוד העניינים, מסר הודעה קצרה ברוח ההנחיות שקיבל ממשרד החוץ. בהנחיות אלה נאמר כי עליו להצדיק את הפעולה בהיותה תגמול על פעולות הפדאיון האחרונות, ובעיקר לנסות להרוויח זמן. ואמנם בתוך שעות מעטות החלה התמונה להשתנות, כאשר נודע במועצת הביטחון על האולטימטום שהגישו בריטניה וצרפת לישראל ולמצרים להתרחק מתעלת סואץ, בהתאם למה שסוכם בוועידת סוור. כצפוי, ישראל קיבלה את האולטימטום ומצרים דחתה אותו. גילוי זה על השתתפותן של שתי המדינות במבצע הישראלי קיבל אישור דרמטי בהמשך הדיון במועצת הביטחון למחרת היום, כאשר הטילו בריטניה וצרפת וטו על הצעת ההחלטה של ארצות־הברית ולאחר מכן גם על הצעה דומה של ברית־המועצות. באותו יום החלה השתתפותן הפעילה במלחמה עם הפצצת שדות התעופה במצרים.

עד מהרה התברר כי אין סיכוי להשיג החלטה במועצת הביטחון וכי לא תהיה כל תכלית בהמשך הדיון שם, והדרך היחידה להניע מהלך היא באמצעות עקיפת המועצה. בעקבות תקדים ״מתאחדים למען השלום״ (Uniting for Peace), שהופעל לראשונה במלחמת קוריאה ובו הושגה תמיכת האו״ם במלחמה באמצעות החלטת העצרת הכללית,

הגיש נציג יוגוסלוויה הצעה לכינוס מושב חירום של העצרת ומאחר שהצעה זו נחשבה הצעה נוהלית, לא היה אפשר להטיל עליה וטו והיא התקבלה ברוב קולות.

מושב החירום של העצרת התכנס ב־1 בנובמבר, וכבר למחרת נתקבלה ברוב גדול (64 מדינות תמכו וחמש התנגדו: בריטניה, צרפת, ישראל, אוסטרליה וניו־זילנד) הצעת ההחלטה של ארצות־הברית, שהוגשה הפעם על ידי דאלס. ההצעה קראה לכל הצדדים המעורבים בפעולות האיבה להפסיק את האש; למדינות החתומות על הסכמי שביתת־הנשק קראה לסגת ולקיים הסכמים אלה, ולכל המדינות החברות להימנע מהכנסת אמצעי מלחמה לאזור ומפעולות שיחמירו את המצב. כמו כן קראה לפתיחת תעלת סואץ ולשמירה על חופש השיט. באשר להמשך פעילותה החליטה העצרת שלא להתפזר עד שיימצא פתרון למשבר במזרח התיכון.

נוסח החלטת העצרת:

GAOR, First Emergency Special Session, Resolution 997 [ES–1] 2.11.1956

The General Assembly.

Noting the disregard on many occasions by parties to the Israel-Arab Armistice Agreements of 1949 of the terms of such agreements, and that the armed forces of Israel have penetrated deeply into Egyptian territory in violation of the General Armistice Agreement between Egypt and Israel of 24 February 1949,

Noting that armed forces of France and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland are conducting military operations against Egyptian territory,

Noting that traffic through the Suez Canal is now interrupted to the serious prejudice of many nations,

Expressing its grave concern over these developments,

1) *Urges* as a matter of priority that all parties now involved in hostilities in the area agree to an immediate cease-fire and, as part thereof, halt the movement of military forces and arms into the area;

2) *Urges* the parties to the armistice agreements promptly to withdraw all forces behind the armistice lines, to desist from raids across the armistice lines into neighboring territory, and to observe scrupulously the provisions of all the armistice agreements;

3) *Recommends* that all Member States refrain from introducing military goods in the area of hostilities and in general refrain from any acts which would delay or prevent the implementation of the present resolution;

4) *Urges* that, upon the cease-fire being effective, steps be taken to reopen the Suez Canal and restore secure freedom of navigation;

5) *Requests* the secretary-general to observe and report promptly on the compliance with the present Resolution to the Security Council and to the General Assembly, for such further action as they may deem appropriate in accordance with the Charter;

6) *Decides* to remain in emergency session pending compliance with the present resolution.

12

א' אבן אל ג' מאיר
A. Eban to G. Meir

מברק מוצפן WIA893
נוסח יוצא: 93.01/2213/4

וושינגטון, 29 באוקטובר 1956

בהול

מועצת הביטחון מתכנסת מחר בבוקר. מה כוונתנו לגבי החזרת כוחותינו?[1] דבר זה חיוני ביותר לגבי הסיכוי למנוע הגדרה של תוקפנים. אילו היה השטח פנוי עד ישיבת מועצת הביטחון היה מצבנו משתפר במקצת. הנכון שלא נתקלנו במצרים לאורך כל המבצע?
אבן

13

משרד החוץ אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
Ministry of Foreign Affairs to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNW Coded Tel. 562
נוסח נכנס: Inc.: 130.02/2401/13

Jerusalem, 30 October 1956

Most Immediate

At 0217 Col. Leary brought to Hamisrad [the Foreign Ministry] letter from Burns[1] to Meir which [was] received with reservation. Meir was in Holon and letter will be transmitted first opportunity.

"I have the honour to inform you that having received confirmation from Col. Nursella of the statements broadcast over the Israel Radio to the effect that Israel troops had crossed the International frontier between Israel and Egypt and had taken

12
1. ראו הערת־עורך מס' 11.

13
1. גנרל אדסון ברנס, ראש מטה משקיפי האו"ם בירושלים. מ־5 בנובמבר מפקד כוח החירום של האו"ם.

up a position in Egyptian territory, it is my duty to point out that this action is flagrant contravention of article two (2) of the Armistice Agreement.[2] It also disregards the cease-fire order of the Security Council of 11 August 1949 referred to again in the Council's resolution of 4 June 1956.[3] I am therefore formally requesting your Government that these troops be withdrawn to the Israeli side of the International frontier as soon as possible, the timing to be arranged after further consultation.

I also request that orders be given for a cease-fire to take effect from 1200 local time today, 30 October. I am forwarding a similar proposal to the Egyptian Authorities, informing them also that I have requested the withdrawal of Israeli troops to take effect at a time to be notified later. I am further requesting them to desist from all hostile acts of any kind as required by article two (2)."

Meir supposed to read letter morning. Burns asked also for appointment with Meir.

Hamisrad

14

א' אבן אל ד' בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק XA789
נוסח יוצא: 93.01/2213/11

ניו יורק, 30 באוקטובר 1956

בהול אישי

שרמן אדמס התקשר עם סילבר וביקשו בשם אייזנהאואר למסור לך כדהלן: הנשיא מציע שנסכים מיד להתנדב לחזור לגבולנו מאחר שהגשמנו את משימתנו, כלומר חיסול בסיסי הפדאיון. אם כך נעשה, הנשיא מיד יצהיר הצהרת הערכה עמוקה וידידות איתנה לישראל.[1] הנשיא מציין שלמרות השתלבות האינטרסים של ישראל עם אלה של צרפת ואנגליה בשעה זו, הרי כוח ישראל ועתידה קשורים דווקא בארצות־הברית. הברק נא

2. בסעיף 2 בהסכם שביתת־הנשק בין ישראל למצרים נאמר כי שום חלק מכוחות שני הצדדים לא יעשה כל מעשה מלחמה נגד הצד האחר ולא יתקדם מעבר לקו שביתת־הנשק.

3. מועצת הביטחון דנה במאי 1956 בדוח שהגיש האמרשלד על שליחותו למזרח התיכון באפריל. (ראו מס' 10, הערה 2.) ב־4 ביוני קיבלה המועצה החלטה, המבוססת על הצעת בריטניה, שקראה לישראל ולמדינות ערב לדבוק בהסכמי שביתת־הנשק ולבצע את הצעדים שהציע המזכ"ל בעקבות ביקורו שם (ראו כרך 11, הערת־עורך מס' 240).

14

1. בנאום משודר לאומה שאייזנהאואר עמד לשאת ב־31 באוקטובר.

מיד. בכלל יש לשקול בזהירות רבה את פרשת יחסינו עם ארצות־הברית דווקא לרגל התמורות החיוביות שחלו היום.

אבן

15

משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 236
נוסח יוצא: 130.02/2401/13

ירושלים, 30 באוקטובר 1956

בהול

ניקולס[1] מסר היום לשרת החוץ:

1) שגרירם בעמאן מסר לממשלת ירדן הבטחתנו שלא נתקיפם אם לא יתקיפונו. האנגלים strongly recommend, משתמשים בהשפעתם לייעץ לירדנים שלא יתקיפונו שכן דבר זה יעזור לאיתור הסכסוך. כן הודיעום שאם בכל זאת הירדנים יתקיפונו, לא תראה עצמה ממשלת בריטניה קשורה בברית 1948.[2]

2) בקשר להצהרת השלושה [שלוש המעצמות],[3] דעת ממשלת בריטניה היא שהואיל ונאצר חזר והודיע מספר פעמים שאין ההצהרה מקנה איזו שהן זכויות למעצמות להתערבות באזור והואיל והעיתונות המצרית חזרה על דברים אלה מספר פעמים, חושבת ממשלת בריטניה that Egypt forfeited her right to claim intervention by the three Powers under the tri-partite agreement even if she now regrets הודעותיה הקודמות. ממשלת בריטניה מסרה דעתה זאת לשני שותפיה אך טרם יודעת תגובתם.

3) הוא ביקש שנאפשר לנספחיהם הצבאי והאווירי לקבל אינפורמציה על המתרחש ובעוד מועד, והוא התרשם שראש הממשלה יהיה מעוניין בכך.

המשרד

15

1. ג'ון ניקולס, שגריר בריטניה בישראל.
2. ב־15 במרס 1948 נחתם הסכם הגנה בין בריטניה לירדן ל־20 שנה. במסגרת ההסכם נקבע כי חיילים בריטים ישהו בבסיסים בירדן וכי בריטניה תסייע לירדן אם תותקף. כמו כן התחייבה בריטניה לתמוך בירדן בתשלום שנתי של 12 מיליון לי"ש.
בהסכם סוור סעיף 5 נאמר כי ישראל מתחייבת שלא לתקוף את ירדן בעת המבצע נגד מצרים, אבל במקרה שירדן תתקוף את ישראל מתחייבת ממשלת בריטניה שלא להיחלץ לעזרת ירדן בהתאם למחויבותה בהסכם ביניהן (ראו כרך 11, מס' 500; ראו גם הערת־עורך מס' 1).
3. ראו מס' 4, הערה 2.

16

י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs and the West European Division

מברק מוצפן שפ/878

נוסח נכנס: 130.09/2347/2

פריז, 30 באוקטובר 1956

1) מוריס שומאן מודיע שדיבר היום עם אנשי הרציף [משרד החוץ הצרפתי] בעניין מועצת הביטחון והראו לו הוראה לנציגות להטיל וטו על כל החלטה אנטי־ישראלית. הוסיף כי "אתה ואני לא יכולנו לכתוב הוראה יותר ידידותית לישראל".

2) בעיתונות וברחוב הלך רוח של אהדה והתפעלות מישראל. בייחוד עשה רושם מאמר ראשי תקיף ומלא הבנה של "לה מונד".

3) הסתייגות גדולה בחוגי מנדס פרנס, התובע כינוס מידי של ארבע המעצמות לדון במצב במזרח התיכון, וקבוצת דניאל מאייר–ורדייה במפלגה הסוציאליסטית. שוחחתי ארוכות עם דניאל מאייר להכינו לקראת הוויכוח הערב. הוא חושש להשתלטות "כת הכוח" במדיניות הצרפתית וחרד לישראל "שצרפת משתמשת בה כבשר תותחים, כשם שהשתמשו בה בעצמה לפנים אנגליה ואמריקה". היסוסיו נובעים בעיקר מהשקפתם על עניין אלג'יריה. הסברתי לו רקע הדברים וחיוניות הפלת נאצר לביטחוננו ולביסוס מעמדנו. קיבל נימוקיי אך עומד בחרדתו לנו ובהסתייגותו לגבי הממשלה.

4) בחוגים שונים מורגשת מבוכה לרגל חולשת הביסוס של פעולתנו מבחינה הסברתית. ראוי להרחיב היריעה ולדבר לא רק על ביעור הפדאיון בלבד אלא גם על כיתור ישראל על ידי הפיקוד האחיד,[1] תוך הבלטת האיומים והכרזות המלחמה. מנסים לעשות זאת מצדנו בעיתונות המקומית, אך כדאי שתבוא הכרזה נמרצת ומוסמכת.

צור

16

1. ראו הערת־עורך מס' 1.

17

משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs to the Israel Missions Abroad

מברק גלוי חוז"ם 238

נוסח יוצא: 130.02/2401/13

ירושלים, 31 באוקטובר 1956

גלוי בהול

דובר הממשלה הודיע:

שרת החוץ הגב' מאיר מסרה הלילה לנציגי בריטניה וצרפת את ההודעה הבאה בשם ממשלת ישראל:

לממשלת ישראל נמסרה פנייתן המשותפת של ממשלת צרפת והממלכה המאוחדת אל ממשלת ישראל ומצרים בדבר הפסקה של פעולות איבה ונסיגת כוחותיהן הצבאיים למרחק של עשרה מיל מתעלת סואץ. בתשובה לפנייה זו מתכבדת ממשלת ישראל להודיע על החלטתה לקבל את התנאים הללו הן ביחס לזמן והן ביחס לשטח ומצהירה על נכונותה לנקוט באמצעים מעשיים למטרה זו. הודעת ממשלת ישראל ניתנת תוך הנחה כי תשובה חיובית תתקבל גם מצד מצרים.[1]

המשרד

17

1. תשובתה של ישראל הייתה בהתאם למה שהוסכם בוועידת סוור ונכלל בסעיף 2 של ההסכם (ראו כרך 11, מס' 500). סירובה הצפוי של מצרים להיענות לתביעה לסגת מהתעלה היה אמור לשמש עילה להתערבות בריטניה וצרפת ולתחילת המלחמה במצרים.

18

מ' קדרון אל המנהל הכללי של משרד החוץ
M. Kidron to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן X797
נוסח נכנס: 130.09/2333/2

ניו יורק, 31 באוקטובר 1956

בהול

לפי הפירוש הבריטי צרפתי במועצת הביטחון, שאושר על ידי לודג', יידון בעצרת המיוחדת (כנראה מחר אחר הצהריים) הסעיף האמריקאי המקורי המטפל בעיקר בפעולתנו הצבאית במצרים אולם מכסה גם הפעולות האנגלו־צרפתיות. כלומר הדיון לא, חזור, לא יהיה מוגבל לתלונה נגד אנגליה וצרפת. בקשר לכך מתעוררות השאלות הבאות:

1) האם עלינו להשתתף בעצרת בכלל. הבריטים והצרפתים הודיעו במועצת הביטחון כי מסתייגים מהחלטתה. שאלתים אחר כך אם פירוש הדבר שייעדרו מהישיבה. השיבו שטרם החליטו. לדעתנו לא ייתכן שלא נשתתף כי על ידי אי־השתתפות תישמט מידינו כל אפשרות להציג ענייננו ובייחוד ההבחנה בין פעולתנו לבין זו [של] השניים.

2) הבריטים והצרפתים הודיעו שלדעתם העצרת המיוחדת אינה חוקית. יש להניח שיתפתח ויכוח נוהלי בשאלה זו. אנו מציעים שתינתן למשלחת יד חופשית להשתתף או לא להשתתף בוויכוח זה.

3) מתקבל על הדעת שהשניים, אם יחליטו להשתתף, יצהירו מראש שלא יכירו בהחלטות העצרת. במקרה זה האם עלינו לנהוג כמותם? אם לא יצהירו כזאת מציעים שלא נהיה יוצאי דופן.

4) לגבי השתתפותנו בדיון לעניין אנו מציעים שנחזיק בקו של הופעתנו במועצת הביטחון.

הבריקו נא הדרכה נוספת לוושינגטון וניו יורק כאחת.[1]

קדרון

18

1. רק ב־31 באוקטובר נשלח לנציגויות תדריך הסברה מפורט – ראו מס' 19. התשובה לקדרון נשלחה יום לאחר מכן, ראו מס' 21.

19

משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 245

נוסח יוצא: 130.02/2401/13

ירושלים, 31 באוקטובר 1956

מידי

תדריך להסברה:[1]

1) ישראל נענתה לפניית בריטניה וצרפת להפסקת האש ולהחזרת כוחותיה במרחק עשרה מילין מהתעלה תוך הנחה כי גם מצרים תענה. לעומת זאת השיבה מצרים בסירוב מוחלט, וכוחותיה ממשיכים לפעול נגד כוחות ישראל. כוחות מצריים גדולים נעים לאזור התעלה מזרחה להתקיף נקודות התבססות של צה"ל. מצרים היא שהפעילה לראשונה חילות אוויר וים, ורק לאחר שעות רבות נכנסו חילות האוויר והים שלנו לפעולה כתשובה לפעולתם.

2) מטרת פעולתנו להשמיד קני הפדאיון ובסיסי התכנון לפעולותיהם, שהנם חלק אורגני של הצבא המצרי. השוני בין פעולה זו לבין פעולות קודמות בכך שהפעם הוחלט לבער לא רק את הכנופיות אלא גם את מרכזיהן, מדריכיהן ומתכנני פעולותיהן. לאחר שהוכח שפעולות התגמול הקודמות לא השיגו מטרתן להבטיח חיי אזרחינו מפני פגיעות הפדאיון, לא הייתה ברֵרה אלא לפעול בצורה יסודית ביותר. אין בשום פנים להגדיר פעולה זו כמלחמה מבחינת המושג המקובל שכן:
(א) כוחותינו מוגבלים למספר יחידות בלבד.
(ב) לא השתמשנו בחילות אוויר וים להפציץ שדות תעופה, בסיסים וריכוזי צבא.
(ג) כוחותינו נמנעו בקפדנות מפגיעה כלשהי בחיי אזרחים וברכושם, על אף ההכבדה שהייתה כרוכה בכך לפעולה צבאית.

3) יש להרבות בתיאור אופיו המתגרה והמחבל של משטר נאצר ברחבי המזרח התיכון ויבשת אפריקה ובתיאור הנסיבות שהכריחו אותנו לפעול לפי הודעותינו משלשום. מדיניות מצרית דגלה שמונה שנים בקיום מצב מלחמה עם ישראל. גם המלחמה הכלכלית נגדנו, דוגמת הסגר מצרי ים סוף, הפוגעת ישירות בזכויותינו הריבוניות, אינה יכולה אלא לעודד דאגתנו הביטחונית החמורה.

4) שאיפתנו הייתה ונשארת לחיות חיי שלום עם עמי ערב ואנו בטוחים כי שיתוף פעולה כן בין גורמים בעלי רצון טוב באזור יוכל להוות בסיס לשלום בר קיימא לטובת כל העמים השוכנים בתוכו.

19

1. ראו גם מברק אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 254, שנשלח ב־1 בנובמבר (בתיק 130.09/2377/4), ובו נאמר כי ישיבת החירום של העצרת מחייבת מאמץ הסברה עליון ומידי במשרדי החוץ במדינות השונות ובציבור – הכול לפי נסיבות המקום.

אם תישאלו, יש להכחיש בכל תוקף כאילו היה תיאום כלשהו בין פעולותינו לבין הפעולה הבריטית־הצרפתית.

המשרד

20

א' אבן אל ראש הממשלה וג' מאיר
A. Eban to the Prime Minister and G. Meir

מברק מוצפן XA793
נוסח יוצא: 93.01/2213/11

ניו יורק, 31 באוקטובר 1956

בהול אישי

הבוקר דיבר אתי המושל לשעבר דיואי, לאחר ששוחח עם הבית הלבן. אמר שיחסינו עם הנשיא מונחים על כף המאזניים. בכוונת הנשיא לשדר לעולם ב־7:00 הערב. אילו היה לו יסוד איתן להניח שלא נישאר בסיני ונחזיר הגבול ההוא לקדמותו, היה מציין הדבר לזכות ומדגיש את הידידות היסודית בין ארצות־הברית וישראל, על אף ניגודי שיפוט בכמה עניינים. הבעיה היא, לדברי הנשיא, שכל עוד אנו מחוץ לגבולנו לא ייתכנו יחסים כלשהם עם ארצות־הברית לא בעניינים כלכליים ולא בעניינים מדיניים. יש סברה בפנטגון שאם לא תסתיים תקופת הקרבות בקרוב, יתפשט הדבר עד כדי כניסת הסובייטים והדלקת מדורה כללית. הנשיא שואל [שאל את] דיואי אם לדעתו הסכנה הזאת לנגד עיני ישראל. בפנטגון יש גם אסכולה אחרת הסבורה שאולי תהיה התוצאה טובה, כלומר מיגור נאצר והורדת קרן הסובייטים שקצרה ידם מלהושיע.

סיכומו של דבר:

1) בשעה זו יחסינו עם ארצות־הברית בשפל המדרגה כמעט עד כדי ניתוק כל תהליכי הקשר.
2) מאידך, מעידות הפניות הרבות מטעם הבית הלבן[1] על רצון עז לתקן המצב על רקע הבהרת כוונתנו לא להישאר בסיני או מחוץ לגבולנו בכלל.

אחרי שיחתי אתך מסרתי שיש תשובה בדרך ואני מייעץ שהנשיא לא יתחייב לעמדה שלילית בפרהסיה הערב.

20

1. הכוונה לפניותיו של הנשיא אייזנהאואר אל אבא הלל סילבר הן באמצעות שרמן אדמס והן ישירות כדי שיעביר את השדר אל בן־גוריון (ראו אבן אל מאיר ובן־גוריון, XA791, 31.10.1956, 130.01/2213/11; ראו גם מס' 14).

מחכים בכיליון עיניים לשדר.[2]

אבן

21

י' הרצוג אל א' אבן ור' שילוח (וושינגטון)
J. Herzog to A. Eban and R. Shiloah (Washington)

מברק מוצפן TNW571
נוסח יוצא: 130.09/2312/9

ירושלים, 31 באוקטובר 1956

בהול אישי

להלן תשובת ראש הממשלה לשדר הנשיא:[1]

1) ראש הממשלה מוכן להציע לממשלה החזרת צבאנו אם נאצר חותם אתנו על הסכם שלום שיכלול הבטחות ברורות להימנע מפעולות עוינות נגד ישראל: פירוק הפראיון, ביטול החרם הכלכלי, ביטול ההסגר בים סוף ובסואץ והימנעות מבריתות צבאיות נגד ישראל.

הוצאת כוחותינו מהשטח לפני הסכם שלום חתום על ידי נאצר תהא בבחינת איבוד לדעת, שכן עד כה השמדנו רק כמה קני פדאיון. ואם נצא מהשטח מבלי שיחתום על שלום, יארגן נאצר כנופיות שבעתיים הן במצרים והן בשאר ארצות ערב, יהדק ההסגר הימי בסואץ ובמפרץ ים סוף, יחזק עוד יותר את צבאו, ירחיב קשריו עם צבאות שאר מדינות ערב במטרה להכחידנו. עם פעולותינו השתלבה כעת הפעולה של שני עמים ידידותיים – צרפת ובריטניה – שגם הם מכירים כמונו בסכנה לשלום האזור וליציבותו הפנימית הנובעת מאופיו של נאצר ותאוות ההתפשטות שלו. נוסף להבאת הדבר לממשלה יצטרך אפוא ראש הממשלה מבחינת ההגינות והאינטרס המשותף להיוועץ גם עם ממשלות בריטניה וצרפת.

2. בתשובה למברק זה כתבה שרת החוץ לאבן: "מבינים היטב מה פירוש קלקול יחסים ולו זמנית עם ארצות־הברית, אבל ברור שלא ייתכן כי נחזיר כוחותינו בטרם השגנו התכלית. צריך להיות ברור לכול שלא נכנסנו לפעולה זו על מנת לצאת ולהשאיר שוב שטח הפקר למזימות נאצר. נדמה לי שאם נצליח – וההתפתחות נותנת מקור לאופטימיות – תתפייס גם ארצות־הברית ונמצא שפתרנו בעיות מהחמורות ביותר. הפעולה עולה מחיר יקר בחיי בחורים, אם כי עד עכשיו נפל מספר קטן. עם שמוכן לשלם מחיר זה מוכרח להיות גם מוכן לסבול כלכלית. אבל אני בטוחה שעמדת ארצות־הברית תשתנה" (ראו מאיר אל אבן, TNW581, 1.11.1956, 130.02/2459/1).

21

1. ראו מס' 14.

2) ראש הממשלה חוזר ומקווה שהנשיא לא יראה בפעולה הנוכחית של ישראל הפרעה לידידות ארצות־הברית – ישראל. ידידות זו הנה מהנכסים היקרים ביותר של ממשלת ישראל ועמה. ישראל יודעת להעריך כראוי העזרה הרבה, מדינית, רוחנית וכלכלית שקיבלה מארצות־הברית והיא מבינה היטב באיזו מידה קשורים האינטרסים שלה עם ארצות־הברית. ישראל תשקוד תמיד על פיתוח קשריה עם ארצות־הברית.

3) נאצר הכשיל את הניסיון הרציני שעשה הנשיא השנה על ידי שליח אישי רם מעלה למען הבאת שלום לאזור.[2] ראש הממשלה מניח שמניסיון זה למד הנשיא כמוהו להכיר שאין ערך להבטחות המילוליות של רודן מצרים, וכי בעצם מהותו ומהות משטרו התרמית והתחרנות, ולא השלום ושיתוף פעולה.

4) במשבר גורלי זה באזור פונה ראש הממשלה בקריאה לנשיא כי יבחן את ההתפתחויות מבחינת האפשרות של חיזוק כל הגורמים באזור שפניהם לשלום וליציבות, ועל ידי כך יעשה שירות היסטורי לעמי האזור. יראה נא הנשיא את ההתפתחויות מבחינת הסיכויים לפתרונות קבע של בעיות האזור.[3]

הרצוג

22

משרד החוץ אל א' אבן (ניו יורק)

Ministry of Foreign Affairs to A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNW580

נוסח יוצא: 130.09/2339/7

ירושלים, 1 בנובמבר 1956

בהול

עוד לשלכם 797.[1]

2. הכוונה לשליחותו של רוברט אנדרסון, סגן שר ההגנה לשעבר וידידו האישי של אייזנהאואר, ששימש שליח מיוחד של הנשיא למזרח התיכון בחודשים ינואר־מרס ואוגוסט 1956. אנדרסון נשלח לברר אם אפשר ליצור מגע ישיר בין הצדדים ולהביא לסיום הסכסוך, אולם שליחותו נכשלה (ראו כרך 11, מבוא עמ' 1-2, מס' 54, מס' 144).

3. לאחר קבלת תשובתו של בן־גוריון דיווח סילבר כי היא התקבלה באהדה, אם כי לאמריקנים היו ספקות רבים אם יוכלו להשיג התחייבויות כתובות מנאצר. הודעתו המשודרת של אייזנהאואר (ראו מס' 20) תוכננה להיות חריפה ולקבוע עמדה שקשה יהיה לסגת ממנה, אך לפי דברי שרמן אדמס, בעקבות התשובה הנאום שנשא הנשיא היה מתון ונטול מרירות כלפי ישראל (ראו אבן אל ראש הממשלה וג' מאיר, מברק 905, 1.11.1956, 30.09/2311/12). אייזנהאואר אף הזכיר את הפרובוקציות של מצרים ובכך הטיל חלק מהאחריות למשבר על נאצר.

22

1. ראו מס' 18.

1) יש להניח שהכנס לא יפסול את עצמו ויתקיים. לכן אין עניין לשאת בכישלון במערכה הנוהלית אלא אם תשפטו במקום שאין מנוס מלהתערב. יש בהחלט להשתתף בדיון שיבוא לאחר השלב הנוהלי. אין לצאת בהודעה ברורה שלא נכיר בהחלטות הכנס, אפילו הצרפתים והבריטים יעשו זאת. אולם יש להדגיש בתחילת דברינו כי בנוגע לענייננו אין יסוד לא משפטי ולא מוסרי לקיום הכנס המיוחד, וזאת מהטעמים הבאים: הכנס הועד על יסוד החלטת 377(5).[2] בקשר לנקודה המיוחדת ישראל־מצרים אין אנו יכולים להיות שותפים, אפילו בשתיקתנו, להנחת היסוד של הכנס כאילו הווטו האנגלי־צרפתי לא היה מוצדק, ושבגלל זה נוצר מצב של כישלון מועצת הביטחון לפי 377(5). אנו בטוחים שאם היו מביאים לפני מועצת הביטחון הצעות החלטה אשר היו סוטות מהדרך המסולפת של פייסנות כלפי מדיניות המלחמה של מצרים, היו מבטיחים בצורה זו קיום השלום וביצור של האו"ם. כן נקטה מועצת הביטחון בעניין סואץ ב־1951[3] עמדה איתנה, אולם כאשר מצרים סירבה לציית להחלטה היינו עדים לכניעה אשר היא היא שפגעה יסודית באמון העולם ביכולתו של האו"ם. תוכלו להוסיף שאין זה מוצדק לומר שמועצת הביטחון מיצתה הדיון והטיפול במצב בישיבה חטופה של שעתיים־שלוש. אין לשכוח שהחלטת 377(5) מדברת על אמצעים קיבוציים וחשוב ביותר לדאוג לעמדתנו המשפטית לכל צרה שתבוא.

2) בנוגע לקו, מציעים:

(א) אנו צריכים להיות בהתקפה ולא בהתגוננות. במיוחד יש להבליט הסגר סואץ ועקבה.

(ב) יש לגולל במלואה פרשת המלחמה הערבית הכוללת נגדנו, שמצרים שימשה מרכזה ברוח ובפועל.

(ג) יש להוקיע ההשלמה ההדרגתית של מדינות חשובות עם המלחמה הערבית, כולל החרם הכלכלי, אשר לא התנהלה בנסתר אלא מצאה ביטויה הפומבי והחצוף באו"ם עצמו ללא תגובה מרסנת. רוח הפייסנות אשר תקפה מדינות שונות נתנה לנאצר הביטחון שיוכל לפעול ללא סכנת עונש, והגבירה מיום ליום שאיפותיו ואופק מעשיו. האם ב־1938 היו מביאים לדין צ'כוסלובקיה אילו מדינה קטנה זו הייתה מעזה לקום נגד מזימות היטלר? ישראל של 1956 אינה מוכנה להתנסות בגורל צ'כוסלובקיה ב־1938 ואינה יכולה להסכים שה־Mein Kampf של נאצר יתורגם למציאות.

(ד) הוקיעו הנאצריזם בהתאם לשלנו 579[4] אולם יש בהזדמנות זו להימנע מלחזור על ביקורת כוללת על הגוש האפרו־אסיאני.

2. החלטת מועצת הביטחון לכנס מושב חירום מיוחד של העצרת הכללית, ראו הערת־עורך מס' 11.

3. החלטת מועצת הביטחון S/2322 שנתקבלה בספטמבר 1951 קראה למצרים לבטל את ההגבלות הבלתי חוקיות על מעבר אניות ישראליות בתעלת סואץ.

4. במברק זה התווה איתן קווים להודעה פומבית של ישראל בתגובה להכרזה אנטי־ישראלית של הגוש האפרו־אסיאתי במושב המיוחד של עצרת האו"ם, שהיוזמות לה היו מצרים ואינדונזיה: 1) מצרים היא שהתכחשה להתחייבויותיה הבין־לאומיות על פי מגילת האו"ם, הסכמי שביתת־הנשק והחלטות מועצת הביטחון; 2) האפרו־אסיאתים שללו מעצמם את הזכות המוסרית לפסוק בין ישראל ובין מצרים בהרחיקם את ישראל מוועידת בנדונג (ראו כרך 9, מס' 572, הערה 1) ובהימנעם מכל מאמץ לרסן את מצרים; 3) הגוש האפרו־אסיאתי מעולם לא מצא לנכון להגיב באו"ם על איומי מצרים ועל מדיניותה

(ה) למעשה הוציאו המצרים עצמם מזמן מחוץ לחוק האו"ם, בגלל מדיניות המלחמה שלהם מאז 1947. פרישתם, אם תתאמת, רק תאשר ותשלים עובדה קיימת.

(ו) יש להזכיר לעצרת כי ב־1952 לא מצאה אפשרות לאשר החלטת הוועדה המדינית אשר קראה לישראל ולערב להיכנס למשא ומתן ישיר לקראת השלום.[5] עמדת ישראל הייתה ברורה לכול בדיון זה כמו בכל דיון שהתקיים אי פעם במוסדות האו"ם בשאלת ארץ־ישראל. מכאן תוכל לעבור לסיום נוח.

3) חזקו ואמצו והרביצו תורה בין כל ידידינו.

המשרד

23

א' אבן אל ג' מאיר
A. Eban to G. Meir

מברק מוצפן NWTA168
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 1 בנובמבר 1956

ההחלטה המתקבלת הלילה[1] נבדלת מזו שהוצעה במועצת הביטחון בכמה בחינות וכולן לחיוב.

1) הושמט המשפט הקורא לשלילת עזרה מישראל עד לביצוע הנסיגה.

2) הוכנס משפט שגם שכנינו הפרו חוזי שביתת־הנשק וזה מופיע לפני המשפט הקובע שחדירתנו לסיני היא הפרת הסכם. הפסקת האש מתבקשת מיד ובעדיפות ראשונה. החזרת הכוחות נדרשת "בהקדם" ובמקביל לכמה דרישות אחרות לרבות הפסקת ההתנפלויות וביצוע מלא של הסכמי שביתת־הנשק. זוהי נקודת האחיזה העיקרית בשבילנו, המאפשרת ביסוס עמדתנו להשהיית ההחזרה עד שמצרים תבצע כמה עניינים חשובים לרבות ביטול ההסגר. עלינו לפרש "ביצוע מלא" של הסכמי שביתת־הנשק

המכוונת להשמדת ישראל; 4) ישראל נקטה התגוננות פעילה נגד מעשי איבה של מצרים כלפיה במשך שנים; 5) מצרים כפתה על ישראל את בחירת הזמן והמקום; 6) קיימים גורמים ואישים חשובים באסיה ובאפריקה הערים לסכנות הטמונות באימפריאליזם הנאצרי; 7) כמה מדינאים עשו כמיטב יכולתם לתקן את העוול החמור שבמדיניות הגוש האפרו־אסיאתי כלפי ישראל (ראו איתן אל אבן, TNW579, 1.11.1956, 130.09/2339/7).

5. ישראל יזמה את ההחלטה בדבר משא ומתן ישיר בשיתוף עם כמה מדינות ממערב אירופה ומדרום אמריקה, ראו כרך 7, מבוא, עמ' יז־יח וכן הערת־עורך שם, עמ' 666-667).

23

1. ראו הערת־עורך מס' 11.

[כ]כולל הבטחה לבטל ההסגר. לתולדות סעיף זה ראו מברקי על שיחתי עם דאלס היום.[2]

3) נקטת לשון המלצה urges ו־recommends, ולא לשון פקודה calls upon. אך לדעתי מוטב שנסתמך על 2) לעיל ונטען שעמדתנו מתיישבת עם ההחלטה. בנאומי הבהרתי שהחזרת כוחותינו לא תבוצע בלי שורה חשובה של פעולות מצריות שחשבונן הכולל הסכם שלום.

4) אין קביעת זמנים ומועדים מדויקים להפסקת האש או להחזרת הכוחות כאלה שנכללו בהחלטות 1948. דעתנו כאן היא כי בתגובתנו להחלטה ניתן להגיב עליה חיובית באופן כללי, ולבקש משא ומתן עם נציג[י] מצרים, בריטניה וצרפת על ביצועה. ניתן גם להסכים במפורש להפסקת האש, שלה ניתנת עדיפות בהחלטה, ולהציע שנציג הכוחות המצריים ייפגש אתנו למשא ומתן על קביעת מועד וסדרי ביצוע אחרים של הפסקת האש. יתר על כן – הבקשה הכלולה בהחלטה להפסקת אש המופנית אל all parties מצדיקה, אם נרצה בכך, התייעצות מוקדמת עם צרפת ובריטניה בקשר לתגובתנו להחלטה.

אבן

24

ש' ארד אל מחלקת ארצות־הברית
S. Arad to the United States Division

מקור: 130.20/2478/2

וושינגטון, כ"ז בחשוון תשי"ז
1 בנובמבר 1956

סודי ביותר

הנדון: המגע עם מחלקת המדינה

נסכם בקצרה את המגע שהיה לנו עם מחלקת המדינה מאז החלו הפעולות במצרים:

1) עוד ב־28.10 בלילה הודיע דון ברגוס[1] למרוז כי מחלקת המדינה קיבלה את מברקו של לאוסון על שיחתו עם ראש הממשלה, בה מסר למר בן־גוריון את איגרתו הראשונה של הנשיא אייזנהאואר. ב־29.10 בבוקר ניגש מרוז למחלקת המדינה ושמע מברגוס פרטי אותה שיחה.

2. מס' 25.

24

1. דונלד ברגוס, ממונה על ענייני ישראל־ירדן באגף לענייני המזרח התיכון במחלקת המדינה.

2) ב־2:30 אחר הצהריים אותו יום הלכו השגריר והציר לראות את ראונטרי והסבירו רקע הגיוס החלקי בפעולות הפראיון ובמזימת נאצר לתקוף את ישראל. לקראת סופה של השיחה הגיעה ידיעת אי־פי [Associated Press] על ראשית הפעולה הישראלית, וראונטרי אמר כי השיחה הייתה קצת אקדמית.

החתום מטה עמד ב־29.10 אחר הצהריים להיפגש עם מר סיסקו מאגף האו"ם במחלקת המדינה, כדי להמשיך לברר אתו עמדת ארצות־הברית לקראת העצרת. המזכירה טלפנה למזכירת מר סיסקו לאמור שבגלל הלחץ הפתאומי לא תוכל הפגישה להתקיים.

3) משך כל היום ה־31.10 לא היה כל מגע עם המחלקה, לא טלפוני ולא אחר.

4) ב־31.10 הציע הציר לנסות לחדש המגע. יוחנן מרוז התקשר טלפונית עם ברגוס ושאלו אם יוכל לסעוד צהריים. השיב שלא, אבל יהיה מוכן לביקור במחלקה. מרוז והחתום מטה ניגשו ב־11:00 בבוקר למחלקת המדינה.

5) אמרנו כי אנו מבינים שבארץ קיים מגע עם שגרירותם ובאנו להשלים באותן הנקודות שיש לו שאלות לגביהן. הוא קידמנו ברשמיות מלאה, רציני, קר. ביקש לשבת ונטל מיד נייר ועיפרון. כל מילה שיצאה מפינו נרשמה.

שאל מה ידיעותינו על המצב הצבאי. השבנו שאין לנו תמונה ברורה. הדברים מתפתחים משעה לשעה, אבל יכולים אנו להצביע על האופי המוגבל של המבצע לביעור בסיסי פדאיון וכו' (לפי תדריכי המשרד שהוברקו). ברגוס שאל אם ממשלת ישראל מוכנה לתת official reassurances שכוחותיה לא יישארו בחצי האי סיני, ואמרנו כי לא הוסמכנו למסור הודעה כזו.

אמר כי שגרירותם בישראל מקיימת מגע עם משרד החוץ בעניין פינוי האזרחים האמריקאים (מזה נשתמע כאילו רצה לאמור שמגע אחר לא קיים). קרא לנו ממברק ששלחו ב־30.10 ללאוסון, בו נצטווה לפנות אל ממשלת ישראל אם נוכל לפתוח את שדה התעופה בלוד כדי שיוכלו לפנות האזרחים האמריקאים. אמרנו כי מניחים שזה יסתדר. אמר כי יעביר הדברים לנוגעים בדבר. העיר שנשיא ארצות־הברית מקדיש עכשיו עיקר זמנו למצב במזרח התיכון.

שאל אם השבנו לצו הפסקת האש של ברנס.[2] השבנו שידוע לנו כי ברנס ביקש לראות את שרת החוץ אבל לא ידוע לנו אלא שהאמרשלד הודיע כי לא ממצרים ולא מישראל נתקבלו תשובות לקריאת ברנס. הערנו כי חברי הממשלה מחולקים כנראה בין תל־אביב לירושלים ומכאן אולי הסיבה שגב' מאיר לא השיבה עדיין לברנס (זה קרה לאחר שקראנו מברקכם מס' [257]).[3] ברגוס היה מתוח ופורמלי כל הזמן. כשגמרנו לאמור את המשפט האחרון החל לקום ואנו אחריו.

אברהם שלמון מקיים כל הזמן מגע עם אנשי המחלקה הכלכלית במחלקת המדינה. ב־30.10 סעד צהריים עם טרוקסל, שסיפר לו כי כל העניינים הוקפאו, ניירות אינם זזים. לא היה כל שינוי ביחסו האישי של טרוקסל.

2. ראו מס' 13.
3. מספר המברק חסר במקור. הכוונה כנראה למברק אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 257 (בתיק 130.09/2377/4), ובו פרטים על שיחת שרת החוץ עם ברנס ב־30 באוקטובר. בשיחה ביקש ברנס לדעת אם כבר יש תשובה לפנייתו.

6) ב־31.10 אחר הצהריים טלפנו בלקיסטון וברדט במטרה לברר מתי יוכל השגריר לחזור מניו יורק לוושינגטון לפגישה עם המזכיר. הפגישה נקבעה תחילה ל־31.10 בערב אבל מפאת העיכוב שחל בטיסה נדחתה השיחה ל־1.11.

בברכה,

שמשון ארד

25

א׳ אבן אל ג׳ מאיר
A. Eban to G. Meir

מברק מוצפן NWTA167
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 1 בנובמבר 1956

סודי

שוחחתי עם דאלס חצי שעה מיד אחרי שיחתכם הטלפונית, השתתפו שילוח ווילקינס. דאלס אמר שמטבע הדברים מעיינת ממשלת ארצות־הברית בתכליות הסיוע שלה[1] אך ברצונו קודם לכך לשמוע משהו על כוונותינו. האם בדעתנו להישאר בסיני או לחזור בתום השליחות שהטלנו על עצמנו. אמרתי שעם כל חשיבותם של מפעלי הסיוע האמריקאי, שאנו מוקירים אותם מאוד, הנני שרוי במחשבות הרבה יותר יסודיות והריני מזמינו להרהר בהן גם הוא. מתמוטט כוחו הצבאי של נאצר. הולך כבודו ושוקע. ייתכן מיגור תחת לחץ ההשפלה הצבאית שנחל ועל ידי כך ניתנה מכה עצומה להשפעת ברית־המועצות במקביל למצוקתה באירופה המרכזית. במצב מהפכני זה נוצרת שעת מוקד. היעד צריך להיות לא חזרה למצב הטעון חומר נפץ כי אם זינוק נועז לשלום. ממשלת ישראל חדורה רצון עמוק לחדש אווירת ההבנה עם ארצות־הברית. אני סבור ומשוכנע שאילו התבסס משטר כזה של נאצר בהמיספרה המערבית בהשפעת ברית־המועצות, הייתה ארצות־הברית מתערבת בתוקף אפילו היו כל המדינות הרחוקות מתייחסות בהסתייגות ובאי־הבנה. על כל פנים, הגענו לאופקים חדשים ורחבי היקף, וייתכן כי ההיסטוריה קבעה תפקיד מכריע לאייזנהאואר, שדבריו על ידידות אתנו אמש נגעו בלבנו. סיכמתי

25

1. אם כי ארצות־הברית לא הכריזה רשמית על עצירת הסיוע הכלכלי לישראל, הרי למעשה הוקפא כל הסיוע: בוטלה יציאתה לישראל של משלחת הבנק ליצוא ויבוא (Export-Import Bank), שהייתה אמורה להמליץ על מלווה בסך 75 מיליון דולר, והופסק המשא ומתן על ביצוע הסיוע המיוחד (מענק, Grant-in-Aid), והחוק לסיוע בעודפי מזון (Food Surplus Law). גם חברי משלחת הסיוע בארץ (USOM) נצטוו לצאת על פי הנחיות מחלקת המדינה (ראו מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוושינגטון, מברק 573, 1.11.1956, 130.09/2312/9; השוו גם *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 447, pp. 890–891).

בעצה שיעכל היטב את אשר אמרתי ויחשוב במונחים של פתרון קבע. הבהרתי שאנו לא גורסים חזרה בלתי מותנית לסטטוס קוו אלא הקבלה וההדדיות מוחלטת בין מה שאנו נעשה ומה שמצרים תעשה. מניחים ההתחייבויות המוטלות על מצרים כתנאי לחזרתנו על פי שדר ראש הממשלה. דאלס התעניין בעניין ביטול ההסגר כתקביל להחזרת הגבול ושאל כמה שאלות בנדון. בראשית השיחה היה רגזן ומתוח אך במרוצת ההרצאה הפשיר ניכרות. עניין הסיוע הכלכלי ננטש כליל ולא הוזכר. אמר שהבעיה מסובכת. אין כאן רק שאלה של פתרון אזורי אלא של משטר האו"ם ומה יהיה גורלו ועתידו. בקומנו לצאת פרץ בצחוק ואמר "תודו שצדקתי כשאמרתי שמבחינה צבאית המצרים בטלנים ואין עליכם לפחד מהם אפילו לאחר קבלת הנשק הסובייטי".

נתקלתי בו שוב בפתיחת העצרת. אמר שהרהר הרבה במה שסיפרתי ואולי אבחין [ב]עקבות ההרהור הן בנאום והן בנוסח ההחלטה.[2]

אבן

26

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/825
נוסח יוצא: 130.09/2321/4

לונדון, 1 בנובמבר 1956

בשיחתי הבוקר עם לויד שאלני, מיד בהיכנסי לחדרו, אם קראתי נאומיו האחרונים בפרלמנט בהם הגן על ישראל. הוסיף שהוא וראש הממשלה איתנים בהחלטתם לדבוק ב"מסקנות הגיוניות" הנובעות משימוש בווטו במועצת הביטחון, שמנעו הגינוי הבלתי צודק של מי שהצדק עמו.

סיפרתי לו על המצב בארץ ועל תגובת ציבורנו לכניסתנו למערכה נגד מצרים. הדגשתי האחדות השוררת בכל החוגים והמפלגות, פרט לקומוניסטים, והתמיכה הכללית בעמדת הממשלה. אמרתי שלא נכנסנו למערכה הנוכחית נגד מצרים רק על מנת לשים קץ למגרעות שנבעו מחוסר יעילותו של המשטר הקיים של הסכמי שביתת־הנשק להבטיח ביטחוננו בגבול עם מצרים, אלא גם כדי להשיג לעצמנו תנאי קיום נורמליים, שיקרבו באותו זמן את השלום בינינו לבין שכנינו על בסיס איתן. הוספתי שתקוותנו שממשלת בריטניה תכיר במשימתנו זו, המשרתת גם האינטרסים שלה שיסבלו כל עוד לא תחדל

2. על פי אבן דאלס אמנם שינה, בעקבות שיחתם, הן את נאומו בעצרת והן את הצעת ההחלטה שהגיש: בנוסח ההחלטה הוסיף פסקה על הבטחת חופש השיט ונגד תוקפנות, ובנאומו דיבר על אי־חזרה לסטטוס קוו (**המערכה המדינית**, עמ' 28, 130.02/2459/18).

באזור האנדרלמוסיה שנאצר הצליח לנצלה למטרותיו, בראש ובראשונה בגלל חוסר מדיניות עקבית של מעצמות המערב בו.

לויד השיב שהשמעתי דעות שעוד ישמח לשוחח עליהן עמי. דעתו כדעתי שבד בבד עם הטיפול בשאלות העומדות על הפרק חובה לחשוב על העתיד. אולם אין להזניח הטיפול, ולו לרגע קט, בבעיות ההווה הבוערות. מטרתה העיקרית של ממשלת בריטניה עתה למנוע עזרת מדינות ערב למצרים, בצורה מדינית ובכל צורה אחרת. ממשלת בריטניה מייחסת חשיבות מיוחדת לכך שעיראק לא תיסחף בזרם הפרו־מצרי, והיה רוצה שנכיר בחשיבות הדבר לגבינו.

השיבותי שבמלחמתנו נגד נאצר שומה על כולנו לסייע לאלה שאינם מוכנים לקבל מרותו והמוכנים להתנגד לכך ולו רק באופן חלקי. אך על ממשלת בריטניה לזכור ששעה שעיראק בת־בריתה היא, לישראל אין עם מדינה זו, שלחמה בנו ואינה מסתירה כוונותיה התוקפניות נגדנו, אפילו הסכם שביתת־הנשק. גם אם אין בדעת נורי [אל־סעיד] לבצע איומיו,[1] מי יוכל להבטיחנו שיורשו לא יבצעם? משום כך התנגדנו, ונוסיף להתנגד, לחדירה עיראקית לירדן.[2] העובדה שממשלת עיראק הנוכחית עוינת את נאצר אינה מספיקה בעינינו כדי שנשלים עם התקרבות צבא עיראקי לגבולותינו.

כאן העיר לויד ש"נדמה לו" שחיילים עיראקים נמצאים כבר בירדן, אך אינו רוצה להתווכח עמי בשאלה זו שכבר נדונה בין ממשלותינו. אולם היה רוצה לקבל מאתנו הצהרה פומבית כלשהי שאין בדעתנו להחזיק בשטחים שכבשנו ממצרים. הודעה כזו דרושה לממשלת בריטניה "למטרות יחסי ציבור" שלה עם מדינות ערב, המאשימות אותה בעשיית קנוניה עם ישראל להרחבת גבולות ישראל על חשבון מצרים.

עניתי שאעביר בקשתו לממשלתי, אך מוטב שידע שאם כי לא נכנסנו למערכה נגד מצרים למטרות כיבוש והרחבת גבולותינו על חשבונה, לא נוותר על הישגינו הצבאיים עד שנדע בוודאות מוחלטת מה יהיו יחסינו בעתיד עם מצרים בכל הזירות. בשום פנים לא נסכים לחזור למצב שהיה עד כה, שכן לו עשינו זאת היינו נאלצים כעבור שישה חודשים לשוב ולנהל אותה מערכה שאנו מנהלים עתה בסיני.

לויד השיב שמבין נימוקיי, אך היה רוצה שנתחשב גם במצבם, וביקש שאציע לממשלתי לענות לבקשתו בהקדם.

השיחה ארכה 30 דקות.

אילת

26

1. ראו הערת־עורך מס׳ 1.
2. שם.

27

י' נחמיאס אל ש' פרס
Y. Nahmias to S. Peres

מברק מוצפן ג/657
נוסח נכנס: ארכיון צה"ל 2704

פריז, 1 בנובמבר 1956

בידי שדר חתום מאת יציב [גי מולה] לאברהם [בן־גוריון]. להלן תוכנו: קיבלתי השדר שלך בו הודעתני על דאגתך, מיום ה־31 באוקטובר.[1] האמן נא לי שהיינו שותפים מלאים לה. משך כל הלילה הוכיחו פרנקלין [כריסטיאן פינו] ושאל לחברי הנהלת הבנק ליצוא [ממשלת בריטניה] הצורך בפעולה מידית כתום מועד ההזהרה, אולם שותפינו התבצרו מאחורי כוח צבאי.[2] מכל מקום אנו כאן עקבנו מקרוב [אחר] המצב הצבאי, ואם יחידות ארצך היו מותקפות מצלמותינו [מטוסינו] לא היו מניחות אתכם בודדים נוכח התוקפנות. אל נא תעלה על דעתך שנעזבתם לנפשכם אף לרגע קט. כדי לשכנעך יספיק לאמור הרוב העצום שאישר הפרלמנט הצרפתי מדיניותנו ופעולתנו.

בהזדמנות הראשונה אשלח השדר במקורו בצירוף התרגום הצרפתי של שדר אברהם ליציב כפי שהגשתיו.

27

1. על פי הסכם סוור היו בריטניה וצרפת אמורות לפתוח בהפצצת שדות התעופה במצרים עם פקיעת האולטימטום שהוגש לישראל ולמצרים, 12 שעות לאחר הגשתו. האולטימטום הוגש ב־30 באוקטובר בשעה 18:00 ותוקפו פג ב־06:00 בבוקר למחרת. אך ההתקפה לא החלה. דאגתו וכעסו של בן־גוריון על שבריטניה וצרפת הפרו את ההסכם גברו ככל שחלפו השעות, שכן פירוש הדבר היה שערי ישראל נותרו במשך יום שלם חשופות להתקפות חיל האוויר המצרי, שלא נפגע. יתר על כן – אם חזרו בהן השתיים מהתחייבויותיהן בשלב זה של המלחמה, הרי שישראל נותרה התוקפנית היחידה לנוכח העולם והאו"ם. בעיקר זעם בן־גוריון על חוסר אמינותו של אידן, דבר שאישר את חשדנותו כלפיו, ואף שקל להחזיר את הצנחנים ממעבר המיתלה ולסיים את המערכה בטרם תסתבך.
2. טיעונה של בריטניה היה כי מטוסיה שהיו בסיור בשמי מצרים נתקלו באש מן הקרקע, ולפיכך הוחלט לדחות את תחילת ההפצצות מן האוויר לשעות החשכה כדי שלא לסכן את המטוסים התוקפים. על טיעון זה השיב פרס: "עליונות המצרים שנתגלתה לאידן קיימת גם לגבי כוחותינו אנו, דבר זה מעמיד מספר יחידות שלנו במצב מסובך מאין כמותו. אנו רואים בדחיית התחלת הפעולות מעשה חבלה חמור. תובעים בכל תוקף שיינתנו הוראות להתחיל מיד" (ראו פרס אל נחמיאס, F806, 31.10.1956, ארכיון פרס, תיק מברקים יוצאים, ארכיון צה"ל. המברק מצוטט אצל מ' בראון, **שערי עזה**, עמ' 309).

28

י' נחמיאס אל ש' פרס

Y. Nahmias to S. Peres

מברק מוצפן ג/656

נוסח נכנס: ארכיון צה"ל 2704

פריז, 1 בנובמבר 1956

1) תומא[1] הטיל על הגנרל אלי בשם כורש [בורז'ס מונורי] להדגיש בפני אנשי הבנק ליצוא [ממשלת בריטניה] חשיבות המכירה הכללית [ההפצצה] של הצלמניות [שדות התעופה] שהזכרת,[2] מטעמים מובנים הן בעיני הנהלת הקונסורציום [ממשלת צרפת] והן בעיני הנהלת האוצר [ממשלת ישראל].

2) מטרת נסיעת אלי ושאל, היוצאים מחר לבנק ליצוא, היא לתבוע שוב הקדמת הנחיתה העיקרית.[3] אולם לאור בשורותיך הטובות ולאחר התייעצות בטלפון עם יציב [גי מולה], פרנקלין [כריסטיאן פינו] וכורש דובר גם על שיגור שליח עוד הלילה להציע, נוסף להקדמת הנחיתה, הצנחת כוחות מצומצמים יותר ללא כל דיחוי. לדברי פרנקלין הדבר חשוב מבחינת כינוס עצרת האו"ם הערב. בהיפרדי מתומא הוא שוחח עם הגנרל אלי על פרטי משלוח האיש.

3) שלך אפ/ 814[4] סעיף א). גנרל שאל שלח הוראות לברז'ו[5] ולמרטן[6] ברוח דרישתך. בנקודה זו עליי להעיר שהבינותי מלכתחילה שאנו דרשנו נוכחות משדר [אנייה] משל הקונסורציום באותה סביבה ובשיחה בין נשרי וברז'ו בה הייתי נוכח הודיע ברז'ו שהוא ידאג שמשדר משל הקונסורציום או משל הבנק ליצוא יהיה בסביבה, ואם דרוש אף יערוך מכירה כללית [הפצצה] באזור הדלק [טירן].
לא מן הנמנע על כן שזהו המשדר שגילה סיורנו.[7]

28

1. אבל תומא, מנכ"ל משרד ההגנה הצרפתי.
2. ראו מס' 27, הערה 2.
3. המהלכים הדרמטיים במועצת הביטחון ובעצרת האו"ם, ובייחוד קריאת העצרת להפסקת אש, הציבו את ישראל, בריטניה וצרפת במירוץ נגד הזמן. ישראל אמנם החישה את קצב המערכה עד לסיום השתלטותה על סיני עם כיבוש שרם אל־שיח' ב־5 בנובמבר. אך בריטניה וצרפת עדיין החזיקו בתאריך המקורי שנקבע לנחיתה במצרים – 6 בנובמבר.
לאחר קבלת ההחלטה בעצרת האו"ם תבע האמרשלד מכל הצדדים הלוחמים תשובה ברורה בנוגע למועד הפסקת האש. צרפת, שכבר בראשית עצרת החירום חשה בצורך להחיש את מהלכי המלחמה, לחצה על בריטניה להקדים את ההתקפה על מצרים ולהצניח צנחנים 36 שעות לפני שיגיעו כוחות הנחיתה לשם. כמו כן הציעה להסתייע בכוחות צה"ל בסיני לחיפוי על הצנחנים. בריטניה דחתה בתוקף הצעות אלה.
4. ראו פרס אל נחמיאס, F814, 31.10.1956, ארכיון פרס, תיק מברקים יוצאים, ארכיון צה"ל.
5. אדמירל פייר ברז'ו, מפקד הכוח הצרפתי למבצע "מוסקטיר".
6. אנדרה מרטן, ממונה על שיתוף הפעולה האווירי בין צרפת לישראל.
7. באזור מְצָרי טירן פעלה שייטת בריטית־צרפתית שנועדה לסייע מדרום לפעולת הכוחות באזור התעלה במסגרת מבצע "מוסקטיר". ב־30 באוקטובר אמנם גילו הבריטים והטביעו ספינה מצרית שעליה היה כוח תגבור מצרי שנשלח מסואץ לשרם אל־שיח'. בכך הקדימו את חיל האוויר הישראלי, שהצטווה לתקוף כל כלי שיט באזור שעלול להפריע לישראל לכבוש את המְצָרים.

29

ד' בן־גוריון אל ק' אדנאואר (בון)
D. Ben-Gurion to K. Adenauer (Bonn)

Copy: 130.10/2543/11 :העתק

Jerusalem, 1 November 1956

Dear Mr. Chancellor,
I write to you at a moment of great crisis in the affairs of my country. In the course of the past two years it has become clear that inherent in the policies of the Egyptian dictatorship is an ever-growing menace to the peace and territorial integrity of our entire region. Colonel Nasser, far from proceeding as had been originally hoped, with a program of internal reform with a view to the economic and social betterment of the miserable lot of the vast masses of the Egyptian people, has embarked on a campaign of subversion and nationalist expansion throughout the countries of the Middle East and North Africa, with far-reaching and disastrous repercussions in the whole area and beyond.

As far as Israel is concerned he has repeatedly reaffirmed the declaration made by the Egyptian representative in the United Nations Security Council in 1951, that in Egypt's view a state of war continues to subsist between that country and Israel. Colonel Nasser has since then been responsible for organising murder and sabotage units, under Egyptian military command, the "fedayeen" [fedaiyun] squads, whose avowed purpose it is to spread destruction and terror within our borders. These gangs, the organisation of which has been stimulated by Colonel Nasser also in other countries, have been released for action at such times as he has found politically convenient. At the same time the Egyptian premier has not merely maintained and broadened Egypt's illegal blockade of Israel commerce and shipping, in direct violation of his obligations under the Constantinople Convention of 1888 and the Resolution of the Security Council of 1 September 1951, but he has extended that blockade to Israel's outlet to Africa and the Far East through Elath and the Gulf of Aqaba. In Egypt itself he has conducted a systematic propaganda campaign of hatred and of incitement to war against Israel. And in very recent weeks he has organised a joint Syrian-Jordan-Egyptian military command under Egyptian leadership with the stated purpose of forging a "ring of steel" around Israel to encompass its destruction. This in brief is the background of the current developments in our relationship with Egypt.

A fortnight ago, following an interval of quiet during which the Egyptian Government was engaged in the discussions in the Security Council which followed its nationalization of the Suez Canal, the murderous activities of the "fedayeen" units was resumed. In two mining outrages 24 Israelis were killed and wounded. A number of other clashes in the same period resulted in the killing or apprehension of groups of "fedayeen" deep inside Israel. It was clear that Colonel Nasser had resolved on a new cycle of murder and outrage. The Government of Israel thereupon

came to the conclusion that there was no other way in which to terminate this intolerable situation than by eliminating the bases from which these units operated in the Sinai. Our present action is directed to this end, to the restoration of our normal communications by land and sea, and to the securing at the earliest possible moment of a peaceful settlement to enable our work of upbuilding and development to go [on] uninterrupted.

I turn to you now, Mr. Chancellor, in connection with the report which has reached me, that in view of the latest developments in the relations between Egypt and ourselves, the German Government, on grounds of neutrality, may be contemplating a review of deliveries of goods to Israel contracted for under the Israel-German Agreement of 10 September 1952.[1] I cannot believe that any such far-reaching proposal, contrary as it would be to the terms of that profoundly significant agreement of which you were a primary architect, as well as to the justice of the issue between Egypt and ourselves, can have your approval or consent. I wish to affirm in this connection that the goods which Israel receives under the agreement have been, and will continue to be, used solely for constructive purposes, for the upbuilding of the country and the integration of our immigrant population. Your own noble part in that historic development will never be forgotten. It would be extraordinary indeed if Israel's inevitable reaction to the activities of the Egyptian dictator were to be permitted to bring about change in the implementation of that arrangement with Germany, which he and the Arab heads of State have sought so assiduously to destroy. The moral and material importance of that agreement to Israel, and I believe to Germany and to the world, is as compelling today as the day it was signed.

My people and I recall with deep appreciation, Mr. Chancellor, your determined and resolute stand in the past in the face of Arab threats and pressures. I am encouraged to believe that that attitude will continue unwavering in our present crisis, and that Israel's work of rebuilding and redemption will, with your assistance, continue without hindrance or interruption.

Please accept, Mr. Chancellor, the expression of my high personal regard.

Yours sincerely,

David Ben-Gurion

29

1. הודעת ממשלת בון פורסמה ב־31.10.1956. ראו גם מס' 42.

30

י' שמעוני אל משרד החוץ
Y. Shimoni to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 581
נוסח נכנס: 130.09/2360/10

רנגון, 1 בנובמבר 1956

1) נקראתי היום אל שר החוץ. אף שציפיתי למחאה ונזיפה ביקש רק הסברת הידיעות והרקע. לא הביע דעה פרט לציון חומרת המצב ודאגתו.
2) תוך הדגשה שציפינו להבנה ולהתאפקות מידידינו הבעתי תמיהה על גילוי הדעת האסיאני־האפריקני[1] הכולל במשתמע את נציג בורמה, ושאלתי אם הלה הצטרף על פי הוראות. אמר שלא ידע כלל על ההצהרה. נציגו לא קיבל כל הוראה להצטרף אליה ואין לתאר שעשה כן על דעת עצמו. הבטיח לברר.
3) הימנעות השר מגינוי וטענתו שלא הורה נציגו להזדהות עם ההצהרה אינן מוכיחות דבר, כי חסר השפעה הוא. ייתכן וראש הממשלה או צו ניין[2] נתן הוראה מבלי הודיע לשר החוץ והם שקבעו עמדת בורמה והם בבומביי.
4) חשוב לברר באמצעות ניו יורק ולהודיעני ההצטרף נציג בורמה להצהרה ועל סמך מה, או ההסתייג ואם כן מדוע לא פרסם הסתייגותו והיהיה מוכן לפרסמה? הבריקו.[3]
5) התחושה שהעיתונות התומכת בנו או תומכת למחצה אינה מביעה דעת ציבור איתנה והנעימה עלולה להשתנות לרעה, בייחוד לאור הקשר בין פעולתנו לפעולת האנגלים והצרפתים. אך בינתיים מפתיעה ומעודדת בנסיבות הנתונות מידת האהדה וההתאפקות מגינוי בכל העיתונים בלשון האנגלית.
6) הברקתי 2) דלעיל לשרת.[4]

שמעוני

30

1. ראו מס' 22, הערה 3.
2. ראש ממשלת בורמה באותה עת היה או בה סווה, ולא כפי שנכתב בתעודה.
3. כבר ב־31 באוקטובר נשלח לשמעוני העתק ממברקו של קדרון שעסק בנושא זה: "ההודעה נוסחה על ידי לאל, הנציג ההודי, ונמסרה לעיתונות על ידי הנשיא התורן האינדונזי. שאלתי את Paw Htin הנציג הבורמזי כיצד מסביר הצטרפותו להצהרה המסולפת של האמת. הוא בחור צעיר, בלתי מנוסה ונעשה נבוך משאלתי. אמר שלא חתם על שום דבר ושהעניין אורגן על ידי האינדונזי והמצרי בחיפזון כזה שלמעשה לא יכול היה להשתלט על ההתפתחות" (ראו מחלקת אסיה ואפריקה אל נציגויות ישראל בבומביי וברנגון, 31.10.1956, 130.09/2360/9).
4. שרת שהה בבומביי בתפקיד ראש המשלחת הישראלית בוועידה השנייה של התנועות הסוציאליסטיות באסיה. משרד החוץ ביקש אותו להיפגש עם או בה סווה ולהביע לפניו את מחאת ישראל על הצטרפות ממשלת בורמה להצהרת הגוש האפרו־אסיאתי באו"ם, המסלפת את האמת (ראו לוין אל צירות ישראל ברנגון, מברק 880, 1.11.1956, 130.09/2360/8). שרת אמנם שוחח עם או בה סווה וזה יצא בהודעה חיובית לישראל, שעמדה בניגוד להצהרות נהרו בוועידה (ראו מחלקת אסיה ואפריקה אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, מברק 758, 4.11.1956, 130.09/2332/2).

31

א׳ אבן אל ג׳ מאיר
A. Eban to G. Meir

מברק מוצפן WIA923
נוסח יוצא: 93.01/2188/1

וושינגטון, 2 בנובמבר 1956

בהול

חיוני ביותר שתתייעצו אתי לפני פרסום או משלוח התשובה על החלטת העצרת.[1]

1) עלינו לתאם תשובותינו פה עם שני הלוחמים האחרים.

2) אין עלינו שום חובה להחזיר כוחותינו על פי החלטת העצרת הקושרת החזרה כזו עם תנאים אחרים שהם נעדרים.[2] זאת נוסף על העובדה שההחלטה היא בעלת אופי של המלצה גרדא. חשוב שלא נפרש ההחלטה כמחייבת, דבר שאינו מתחייב אפילו על פיה.

3) ההחלטה עובדה אחרי שיחות ארצות־הברית לא רק אתנו, כמתואר בשיחתי עם דאלס, אלא עם הבריטים והצרפתים. היא מהווה ראשית תנועה של ארצות־הברית לקראת עמדת שלושת הלוחמים. אם יבוצעו שאר שלבי הלחימה בהצלחה ובמהירות, יש סיכוי שבמשא ומתן על ההחלטה תיסחב ארצות־הברית לקראת עמדה קרובה לזו של אנגליה, צרפת וישראל. שימו לב למברק הנספח על המצב בפנטגון.[3]

4) בניגוד ל־2) אין החלטת העצרת דורשת במפורש החזרת כוחות מצריים לשום מקום וזוהי אחת הסתומות המחושבות שעלינו לנצלן.

5) אין צורך בחיפזון בתשובתנו על דבר הפסקת האש ויש לנצל במלואו את הנימוק של התייעצות עם ה־parties האחרים, שכן מדובר על הצורך שהצדדים (parties) יסכימו (agree) להפסקת האש.

6) קיימים תהליכים מעניינים בעמדה האמריקאית ותוך שיתוף עם בני הברית אולי אפשר להשיג תוצאות בזמן הקרוב. אך לשם כך נחוץ שאדע על כל צעד מדיני לפני, חוזר: לפני היעשותו. נא לאשר.

מינוי ועדת באנץ׳[4] מבשר משא ומתן די מסובך, ונקווה ממושך.

אבן

31

1. ב־2 בנובמבר העביר האמרשלד את נוסח החלטת העצרת לנציגי ישראל, צרפת ובריטניה באו״ם וביקש להודיע לו בהקדם על ביצועה.
2. סעיף 2 בהחלטת העצרת, ראו הערת־עורך מס׳ 11.
3. המברק לא נמצא.
4. ב–2 בנובמבר הודיע האמרשלד על מינוי ועדת שלושה שתדווח לו מדי יום על ביצוע החלטת העצרת. חברי הוועדה היו: ראלף באנץ׳ ואיליה צ׳רניאצ׳ב, סגני המזכיר, וקונסטנטין סטאוורופולוס, היועץ המשפטי של האו״ם.

32

מ׳ קדרון אל ג׳ מאיר
M. Kidron to G. Meir

מברק מוצפן X804
נוסח נכנס: 130.02/2459/1

ניו יורק, 2 בנובמבר 1956

נאומי סין וארצות־הברית שהוכיחו הבנה עמוקה לקשיינו מול האיבה הערבית וחוסר התועלת בחוזי שביתת־הנשק הנוכחיים, גרמו לתמורה רדיקלית ביחס העצרת לענייננו. הלטינים, שעד היום התייחסו אלינו כאל מכשיר התוקפנות האימפריאליסטית האנגלו־צרפתית, מקבלים עכשיו ברצון ההבחנה בינינו לבין השניים. בנאומיהם מגנים [את] הבריטים והצרפתים בלשון נמרצת, ואילו בנו מטפלים more in sorrow than anger, תוך הבנה ותוך תביעה שמהתסבוכת הנוכחית יצא מאמץ להתקדם לשלום. קולומביה ואקוודור כבר התבטאו ברוח זו ומקסיקו, קובה, דומיניקה, אורוגוואי וקוסטה־ריקה התחייבו לעשות כמותן. נוצר למעשה מצב מוזר כאשר אנגליה וצרפת כמעט מבודדות, ישראל נהנית מהבנה ותמיכה מכל עבר ועבר. נוסף על הנאומים החיוביים התברכנו בתגובות יוצאות מן הכלל במאמר ראשי ב״ניו יורק טיימס״, בטורי האחים אולסופ, וולטר ליפמן ודוד לורנס.

קדרון

33

ג׳ מאיר אל א׳ אבן ור׳ שילוח (וושינגטון)
G. Meir to A. Eban and R. Shiloah (Washington)

מברק מוצפן 639
נוסח יוצא: 130.09/2311/10

ירושלים, 2 בנובמבר 1956

בהול

1) הלילה עוזבים בדרכם לארצות־הברית קולק, הרמן ונחמן קרני לביקור קצר. הכוונה שיעמדו לרשותכם בפעולותיכם בחזית היהודית. הם יודיעו לכם מאירופה בדיוק מתי יגיעו. מקווים ביום א׳ בבוקר.
2) לאור החלטת העצרת הדורשת להחזיר לגבולות ישראל כוחות עוינים של שלטון מצרי, ולרגל האשמות שנשמעו נגדנו, ולאור העובדה שבוודאי לא נבצע את הכול

והלחץ עלינו יהיה רב, יש להבטיח שיישמע מיד הקול היהודי ודווקא בקול רם.[1] אין לעשות רושם שהפעולה הזאת קשורה בבחירות ביום ג׳,[2] אבל ממילא אם תתקיימנה אספות גדולות של יהודים ביום א׳ ו־ב׳ בתגובה מידית על החלטת העצרת, עשוי הדבר להשפיע השפעה ישירה על עמדת המושל [הממשל] לפני יום ג׳ ולרכך גישתו לצעדים שיבואו לאחר תשובתנו להחלטת העצרת. המדובר באספות עם בכל הערים החשובות ובהכרזות מנהיגים יהודים וארגונים יהודיים בנפרד באותו כיוון.

3) טדי [קולק], אייב [הרמן] ונחמן [קרני] לא יופיעו בפומבי לפני יום ג׳, אך יוכלו לראות עשרות אנשים יהודים ולא יהודים להסברה ולדרבון. יש להתחיל כבר לארגן פגישות אלה אתם החל מיום א׳ בצהריים.

4) לאחר יום ג׳ הם יעמדו לרשותכם להמשך ההסברה בין יהודים בכל דרך אפשרית על מנת לבצר את החזית היהודית.

הברקתי הנ״ל לנחום גולדמן החוזר הלילה מפריז. תראו גם לרוז הלפרין.

גולדה מאיר

34

א׳ הרמן אל ר׳ הלפרין (ניו יורק)

A. Harman to R. Halprin (New York)

מברק מוצפן 740

נוסח יוצא: 130.02/2459/1

ירושלים, 2 בנובמבר 1956

מאז התחלת המשבר לא נשמעה מילה של עידוד וסולידריות מיהודי אמריקה, אף לא מהנהלת הסוכנות ולא מהמועצה הציונית. המילה הראשונה הגיעה הבוקר על ידי נאומי סילבר וברנט בריקנר ועל ידי ביקור ליפסקי.[1] עליי להדגיש שהיישוב פה עומד במצב הכן מול סכנות גדולות וחשוב ביותר שמדי יום ישמע קול יהודי מעודד, וישמע גם על מעשי חירום לטובת ישראל מטעם יהדות העולם. חשוב גם שישמע שהיהדות בעולם מתגייסת כדי להסביר לעולם את האמת על התוקפנות המצרית.[2] אתמול נשלחו, על דעת

33

1. ראו מס׳ 34.
2. הבחירות לנשיאות ארצות־הברית.

34

1. לואי ליפסקי הגיע לביקור בישראל ב־30 באוקטובר והכריז כי בא למרות אזהרות ארצות־הברית לאזרחיה שלא לנסוע לישראל.
2. דעתו של אבן על פעילותה ומעורבותה של יהדות ארצות־הברית הייתה שונה. במברקו לג׳ מאיר שנשלח באותו יום נאמר: ״אין מנהיג יהודי או ארגון יהודי שלא התבטא בגאון או יתבטא עד יום א׳ ואין כל הססנות או אי־ביטחון בקרבם. מאידך הפך הנושא לעניין המרכזי של דעת הקהל הכללית, הנדון מעל כל

הממשלה, הסוכנות וקרן היסוד מברקים לכל הארצות בדרישה לעשות מגביות חירום.[3] לגבי אפריקה לא פעלנו כי מניחים שאתם במגע הדוק עם פרידמן.

הרמן

35

שגרירות ישראל במוסקווה אל מחלקת מזרח אירופה
Israel Embassy in Moscow to the East European Division

מברק מוצפן 658

נוסח נכנס: 130.09/2326/8

מוסקווה, 2 בנובמבר 1956

בעיתונות מ־2 דנא מאמרים ראשיים המגנים את התוקפנות נגד מצרים. ב"פרוודה" תחת הכותרת "הלאה הידיים ממצרים" נאמר: "מה שנוגע לחוגי השלטון בישראל הרי הם פועלים כנשק בידי הכוחות האימפריאליסטיים, וקראו תיגר על כל ארצות ערב. על ידי כך, החוגים הראקציוניים הקיצוניים בישראל עלו על דרך מסוכנת קודם כול לישראל עצמה". פורסמו הודעות של הרפובליקות האסיאתיות של ברית־המועצות החוזרות על תוכן הודעת ממשלת ברית־המועצות.[1] הידיעות המובאות מארצות שונות, המוכיחות על התנגדות רוב עמי העולם לתוקפנות נגד מצרים, מופיעות תחת הכותרת "להפסיק מיד התוקפנות המזוינת נגד מצרים", "עמי העולם תובעים הפסקת התוקפנות נגד מצרים".

דובר משרד החוץ המועצתי איליצוב הודיע כי וורושילוב ובולגנין שלחו מכתבים לנהרו וסוקארנו בהם מוצע לקרוא לוועידת בנדונג[2] שתדרוש מאנגליה, צרפת וישראל הוצאת הכוחות משטח מצרים. העיתונות ממשיכה לפרסם בהבלטה דבר ביקורו של נשיא סוריה [שוכרי אל־קוואתלי] בברית־המועצות. בארוחה לכבוד שוכרי אמר וורושילוב בין היתר "בזמן הזה עמי המזרח הערבי נפלו שוב קרבן לתוקפנות מצד אנגליה, צרפת וישראל, אשר מנהלות כעת פעולות צבאיות נגד מצרים". והלאה לאמור: "ברית־המועצות הייתה

במה ציבורית או מפלגתית, ואין news value מיוחד להודעה של יהודים דווקא. למעשה הפך נושא זה לא לאחד הנושאים אלא לנושא היחיד של הבחירות בשלביהן האחרונים, ואין עלינו חובה לחשוב בקטגוריה של חזית יהודית בלבד" (ראו WIA924, 2.11.1956, 93.01/2213/12. ראו גם קולק אל שרת החוץ, X832, 5.11.1956, 130.09/2333/3).

3. ראו מברק מחלקת מערב אירופה אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 252, 1.11.1956, 130.09/2377/4.

35

1. בהודעה שפורסמה ברדיו מוסקווה ב־31 באוקטובר גינתה ברית־המועצות את "התוקפנות המזוינת של ממשלות בריטניה, צרפת וישראל כנגד העם המצרי". בהמשך ההודעה נאמר כי הדרך שנקטה ישראל היא פלילית ומסוכנת בראש וראשונה למדינת ישראל ולעתידה. כל האחריות להתקפה על מצרים ולתוצאותיה הוטלה על ממשלות בריטניה, צרפת וישראל.
2. ראו כרך 9, מס' 572, הערה 1.

ותישאר ידיד נאמן לעמי המזרח הערבי. ידידות זו תגבר גם בעתיד למרות כל מיני תככים של הכוחות התוקפניים". בנאום התשובה אמר נשיא סוריה בין היתר "תנועת השחרור של העם הערבי נתקלה בהתנגדות מוחלטת מצד האימפריאליזם, אשר לקח לעצמו כבן ברית את הציונות, והתחיל לאחוז בכל האמצעים כדי לעצור תנועת הערבים לקִדמה. דווקא כדי לעצור תנועה זו של ארצות ערב, השתמש האימפריאליזם בציונות ויצר בשבילה מדינה בלב מולדתנו, המשמשת כבסיס לעצירת תנועת הערבים בדרך השחרור והקדמה. אכן, בכך נעוץ התוכן של תולדות הטרגדיה הפלסטינית, הטרגדיה הכבירה ביותר שממנה סובלים מיליוני אנשים. והנה היום אנו שומעים איך האימפריאליזם בברית עם הציונות, ביצע מעשה תוקפנות נגד המצרים אחינו. אנו סבורים שהתקפה על מצרים אינה התקפה על מדינה אחת, אנו רואים זאת כהתקפה על כל המולדת הערבית".

השגרירות

36

הודעת ממשלת ישראל
Statement by the Government of Israel

Copy: 130.02/2401/14 :העתק

Jerusalem, 3 November 1956

With reference to the General Assembly's resolution of November 2, 1956 the Government of Israel has the honour to state:[1]

1) Israel agrees to an immediate cease-fire provided a similar agreement is forthcoming from Egypt.
2) Egypt, by her repeated assertions over the years that a state of war exists between her and Israel, has distorted the whole motive and purpose of the Armistice Agreement which, as stated in the Agreement itself, is the restoration of peace. Egypt has used it as cover for murderous attacks against the population of Israel, and for a relentless siege of the country by land, sea and air. Week after week and month after month, specially trained units of the Egyptian army

36

1. בעקבות החלטת העצרת ב־2 בנובמבר בעניין הפסקת האש והנסיגה (ראו הערת־עורך מס' 11) הפעיל מזכ"ל האו"ם לחץ כבד על ישראל, צרפת ובריטניה להודיע על הסכמתן להחלטה. ישראל ביקשה להקל מעליה את הלחץ, ומאחר שבאותה עת כבר הושלמו הפעולות בסיני, פרט לכיבוש שרם אל־שיח', הייתה מוכנה להודיע על הסכמתה. בצה"ל הניחו כי ממילא יעברו כמה שעות עד לכניסת הפסקת האש לתוקפה ועד אז יושלם כיבוש שרם אל־שיח'. בישיבה מיוחדת של הממשלה ב־3 בנובמבר הוחלט על נוסח התשובה של ישראל, ולאחר התייעצויות בארץ ובמרכז האו"ם עם נציגי בריטניה וצרפת (ראו איתן אל אבן, TNW608, 3.11.1956, 130.09/2339/7 וכן מס' 46, הערה 1), מסר אותה אבן בישיבת הערב של העצרת ב־3 בנובמבר בתור הודעת ממשלה. תשובת ישראל נשלחה למחרת כתזכיר למזכ"ל האו"ם (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה יד/שיז, 3.11.1956, 77.0/9/30).

known as Fedayeen have entered Israel territory for murder and sabotage. Egypt has organised and directed similar gangs in other Arab countries for action against Israel. Egypt has closed the Gulf of Eilat and the Suez Canal to Israel shipping. Egypt maintains a complete economic boycott against Israel, and by threat and intimidation seeks to induce business circles throughout the world to abstain from trade with Israel. In addition, in preparation for an all-out attempt to eliminate Israel by force, Egypt has concluded military alliances with Israel's other neighbours. Egypt has contravened her solemn obligations under the United Nations Charter, the Constantinople Convention of 1888, as well as under the Security Council resolutions of 1 September 1951 and 13 October 1956[2] with regard to the Suez Canal.

By these and other hostile acts Egypt has undermined the peace and deprived the Armistice Agreement of all content. The Armistice Agreement has thus become a fiction to which Egypt still pays lip-service in so far as she thinks this may serve her destructive design. A return to the Armistice Agreement with Egypt would be to revert to a system which has served as a cover for the victimisation, boycott and blockade of Israel, and aimed at her ultimate annihilation.

3) Egypt having thus destroyed the Armistice Agreement, the Government of Israel would suggest that paragraph 2 of the General Assembly Resolution does not serve the basic purposes of the United Nations as expressed in its charter: "to maintain international peace and security [...] to develop friendly relations among nations [...] and to achieve international cooperation in solving international problems." The Government of Israel feels accordingly that the only answer to the situation is the establishment of peace between Israel and Egypt by direct negotiations between the two countries, and it notifies the Assembly that it would welcome the immediate opening of negotiations to that end for which it is prepared forthwith to send representatives to meet representatives of Egypt. Israel would also welcome similar negotiations with the Governments of other Arab States.

The crucial question with which, in the interests of all peoples of the world, the Egyptian Government must be confronted is: does it want peace or war? Israel appeals to the United Nations to lend its entire authority to the establishment of a freely negotiated peace between the peoples in the Middle East.

2. ראו מס' 9, הערה 1.

37

א׳ אבן אל נשיא מושב החירום המיוחד של העצרת הכללית
A. Eban to the President of the Emergency Special Session of the General Assembly

Copy: 93.03/3064/2 :העתק

New York, 3 November 1956

Sir,

I have the honor, on instructions from my Government, to transmit to you the following communication:

"The Israel Government desires to draw the attention of the Emergency Special Session of the United Nations General Assembly to the declaration published by the Government of Syria of its purpose to initiate hostilities against Israel on the basis of its military alliance with Egypt.[1] As part of this plan, Syrian troops have now crossed into Jordan territory.

The Israel Government at the same time desires to draw the attention of the Assembly also to the entry of Iraqi troops into Jordan.[2] Iraq is linked by a military agreement with Jordan and after participating, in 1948, in the joint aggression of the Arab States against Israel, it has refused even to enter into an Armistice Agreement with her.

In the present tense situation in the Middle East, the troop movements above referred to, accompanied as they are in the case of Syria, by an explicit reference to an aggressive military pact aimed at Israel's destruction, arouse in Israel deep concern for the cause of peace. The Government of Israel feels in duty bound to bring this development to the notice of the Emergency Special Session of the General Assembly."

I have the honor to request that this letter be circulated to all the members of the United Nations.

Please accept, Sir, the assurances of my highest consideration.

Abba Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

37

1. ב־1 בנובמבר הכריזה סוריה על גיוס כללי והודיעה, עם ירדן, על נכונותה לסייע למצרים. ראו הערת־עורך מס׳ 1 על הקמת הפיקוד הצבאי המשותף לשלוש המדינות.
2. ממשלת עיראק פקדה ב־3 בנובמבר על כניסת יחידות צבא עיראקיות לירדן בעקבות בקשה דחופה לסיוע של ממשלת ירדן. ראו הערת־עורך, שם.

38

מחלקת ארצות־הברית אל א׳ אבן (ניו יורק)
United States Division to A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNW611
נוסח יוצא: 130.09/2339/7

ירושלים, 3 בנובמבר 1956

בהול

השרה הזמינה לאוסון במוצאי שבת ותבעה שממשלת ארצות־הברית תפרסם מיד תגובה פומבית להודעה הסורית[1] שנמסרה לממשלת ארצות־הברית, אשר לפיה עומדת סוריה לבצע ההסכם עם מצרים.[2] אנו תמהים שאין תגובה [מ]ממשלת ארצות־הברית על הודעה שאין פירושה אלא כי בדעת סוריה להתקיף ישראל. קבלת ההודעה מטילה אחריות כבדה על ארצות־הברית. אין לנו כל כוונות שהן להתקיף ירדן או סוריה, אך ברור שאם נותקף נתגונן בכל כוחותינו.

לאוסון שאל האם עצם תנועת הצבאות מהווה מבחינה טכנית התקפה. השרה ענתה בשלילה, אולם לגבי כניסת צבא עיראקי חזרה על הסברינו הידועים[3] ולגבי הסורים טענה קל וחומר. ממשלת סוריה מכריזה בגלוי [על] כוונתה לבצע ההסכם עם מצרים, כלומר לחוש להגנתה, כלומר להתקיף ישראל. כיצד מחרישה ממשלת ארצות־הברית?

שרת החוץ הציעה שאולי נציג ארצות־הברית בעצרת המיוחדת ישמיע דברו על עניין זה. אולי בזה ימנע השתלשלויות שיביאו לידי צורך לכנס עוד עצרת מיוחדת.

לאוסון קיבל על עצמו להבריק מיד למחלקת המדינה ויבקש תשובה עוד הלילה.[4]

מאה״ב

38

1. ראו מס׳ 37. ראו גם *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 488, pp. 966–967.
2. ההודעה הסורית נמסרה ב־2 בנובמבר ללמפטון ברי, סגן עוזר מזכיר המדינה לענייני המזרח הקרוב ואפריקה (ראו *FRUS*, שם, הערה 2).
3. ראו הערת־עורך מס׳ 1.
4. הובר השיב ללאוסון ב־4 בנובמבר כי אין לארצות־הברית כל ידיעה שסוריה מתכוונת לתקוף את ישראל אלא רק הזהרות של סוריה כי תתגונן אם ישראל תתקוף אותה. הוא הפנה את ישראל להחלטות העצרת מ־2 ומ־4 בנובמבר, המורות על הפסקת אש ועל עצירת כל תנועות הכוחות הצבאיים באזור. כמו כן קרא לישראל להעביר לסוריה, באמצעות גנרל ברנס, הבטחה כי פניה לשלום (ראו *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 490, p. 973).

39

מ׳ קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן X813
נוסח נכנס: 130.09/2333/3

ניו יורק, 3 בנובמבר 1956

בהול

הבריטים כאן מבוהלים מהאפשרות של התלקחות בגבול הירדני. קרוסתווייט[1] מסר לי הערב כעובדה שכוחות עיראקיים וסוריים נמצאים כבר בירדן, והביע חשש שממשלת ירדן, ברצונה או בעל כורחה, תידחף למלחמה אתנו.[2] הוא שאל דעתי על ההצעה, נוכח אזלת ידו של ארגון הפיקוח של האו״ם, שיוצבו קצינים בריטים משני עברי הגבול, או לפחות באותו הצד שיסכים לקבלם. שללתי התכנית לחלוטין. הוא טוען שהתכנית מקורית למשלחתם באו״ם אך נדמה לי ששורשיה בלונדון.

קדרון

39

1. פונסונבי קרוסתווייט, סגן הנציג הקבוע של בריטניה למועצת הביטחון, ונציג מחליף לעצרת האו״ם.
2. ב־3 בנובמבר לאחר שיחתה עם לאוסון (ראו מס׳ 38) שוחחה שרת החוץ עם ניקולס, שגריר בריטניה בישראל, על המצב בירדן, בסוריה ובעיראק. ניקולס טען כי המלך חוסיין, שחשש מפני התקפה ישראלית, פנה לעזרה למדינות ערב וסוריה נענתה כנראה לפנייתו. תשובתו לשאלת שרת החוץ בדבר כניסת העיראקים לירדן והקשיים שתעורר הייתה משתמטת, אך הוא הביע דעתו כי לאחר שסולקה הסכנה מצד מצרים וביטחונה של ישראל שופר, יש להניח כי תהיה פחות רגישה לתנועות העיראקים (ראו שניאורסון אל שגרירויות ישראל בלונדון, פריז וושינגטון, חוז״ם 288, 3.11.1956, 130.09/2377/4).

40

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/830
נוסח נכנס: 130.13/2587/10

לונדון, 3 בנובמבר 1956

מידי

הבוקר הוזמנתי אל קירקפטריק[1] לאחר שיחתי הטלפונית אתו אתמול, בה הבעתי השתוממותי על מניעת משלוח סוגי נשק שונים, כולל שלושה [מטוסי] מטאור שקנינו ושקיבלנו אישור הפוראוף [משרד החוץ הבריטי] לשלחם. קירקפטריק הסביר שאם ביכולתנו להעביר לישראל מה שהובטח לנו בדרך סודית ישמחו לסייע לנו, אך חוששים מפני משלוח גלוי כי ישנן בידיהם ידיעות שהדבר יעורר מחאות ואף עלול לגרום לשביתה בנמלי ההטענה. ביקש שנמתין עד יעבור זעם. כששאלתיו על המצב אמר שאניות נושאות צבא מתקרבות לחופי מצרים וגמור עם ממשלת בריטניה לבצע התכניות שנקבעו מראש. המטרה העיקרית העומדת בפני ממשלות בריטניה וצרפת היא הפלת נאצר ולא הגנת התעלה בלבד. ימשיכו לחתור לכך בכל האמצעים. בינתיים מדאיג אותם המצב בעיראק, בה עושה נאצר מאמצים נואשים למגר ההאשמים ולהפיל את נורי [אל־סעיד]. בסוריה המצב פחות מסוכן משבעיראק. למרות העובדה שממשלת סוריה הפסיקה יחסיה הדיפלומטיים עם בריטניה, הודיע שר החוץ לשגריר בריטניה שהניתוק בא כדי לפייס דעת הציבור ושממשלת סוריה תשתדל לחדש היחסים בהקדם. השר הבטיח ששום סכנה לא נשקפת לצינורות הנפט העוברים בסוריה. על המצב בירדן לא אמר קירקפטריק דבר ולא הזכיר באף מילה כניסת הצבא העיראקי לירדן, דבר שנודע לי מהרדיו רק לאחר השיחה. בהמשך השיחה קרא קירקפטריק תמצית הודעת אידן בפרלמנט הבוקר ושאל דעתי על רעיון הצבא הבין־לאומי.[2] עניתי שניסיוננו לימדנו להתייחס בחשד אם לא לרעיון צבא בין־לאומי עצמו, אזי לפחות ליכולתו להיות גורם מועיל במילוי התפקידים שלמענם הוקם. מניסיוננו במשטר האו"ם באזורנו נוכחנו שיותר משהוא פותר בעיות יוצר ארגון בין־לאומי בעיות מסובכות חדשות. קירקפטריק ענה שהרעיון של הקמת צבא בין־לאומי הוצע ברגע זה במטרה להשקיט הרוחות באו"ם ובקרב האופוזיציה כאן. ממשלות בריטניה וצרפת לא ימהרו לבצע תכנית זו עד שלא יבררו כל הנתונים הקשורים בתכנית עצמה ובינתיים ישמרו בידיהן השלטון בתעלה.

לפני צאתי העיר קירקפטריק שקיבל הוראות מלויד לעמוד בקשר הדוק עמי ולמסור לי ידיעות על המתרחש. ביקש שאפנה אליו בכל זמן ובכל עניין שארצה. סיים שלויד הדגיש רצונו לשפר היחסים בין בריטניה וישראל ושהוא, קירקפטריק, ישמח לתרום להשגת

40
1. איבון קירקפטריק, מנכ"ל משרד החוץ הבריטי.
2. ראו הערת־עורך מס' 45.

מטרה זו. עניתי שנקדם כל סימן התקרבות מצדם בשמחה, והדגשתי רצון ראש הממשלה וממשלת ישראל למצוא שפה משותפת עם ממשלת בריטניה בפתרון הבעיות השונות המשותפות לשתי המדינות ולתרום על ידי כך לביסוס השלום והיציבות באזור.
אילת

41

י' צור אל שרת החוץ ומחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Minister of Foreign Affairs and the West European Division

מברק מוצפן מר/160
נוסח נכנס: 130.09/2343/6

פריז, 3 בנובמבר 1956

בהול

שיחה עם ז'וקס.[1]

1) אמר שהיסוסי הבריטים התחילו להדאיג גם אותו. אך לאחר שיחות פינו בלונדון[2] ברור לו שהאנגלים לא נסוגו. ההצעה הבריטית הראשונה של גילוי הדעת המשותף[3] הייתה הרבה יותר ברורה מזאת שנתקבלה לבסוף, שהוא רואה אותה כמניחה את הדעת. עמדתי על הסכנות בסעיף ב[4] הדן בכוח האו"ם. אמרתי שלא נסכים בשום פנים למהדורה חדשה של משקיפים בטריטוריה שלנו. ענה שהוא מבין יפה עמדתנו ואין הכוונה לכך. בהצעה הקנדית המקורית[5] דובר על צבא בין־לאומי שיעמוד לאורך הגבולות. לכך לא הסכימו. הכוונה כעת היא להכשיר נוכחות הצבא האנגלו־צרפתי באזור התעלה, והיחידות הבין־לאומיות שתבואנה במקומו, אם תבואנה, תחנינה רק באזור התעלה או בסיני.

41

1. לואי ז'וקס, מזכ"ל משרד החוץ הצרפתי.
2. לאחר יציאת הגנרלים אלי ושאל ללונדון (ראו מס' 28), יצא לשם גם פינו ב־3 בנובמבר, ודחק בבריטים להקדים את ההתקפה במצרים על ידי הנחתת צנחנים שם 36 שעות לפני הגעת כוחות הנחיתה לחופי מצרים.
3. נציגי בריטניה וצרפת העבירו להאמרשלד ב־3 בנובמבר גילוי דעת בעניין היענותן להחלטת העצרת. נאמר בו שממשלותיהם מוכנות להסכים להפסקת אש אם יתגשמו כמה תנאים:
   א. ממשלות ישראל ומצרים תסכמנה להצבת כוח האו"ם בין הצדדים הלוחמים.
   ב. האו"ם יטפל בהקמתו ובהצבתו של כוח שיישאר באזור עד שישראל ומדינות ערב יגיעו להסכם בדבר תנאי שלום, ועד שיושג הסדר מניח את הדעת בדבר תעלת סואץ. האו"ם יערוב לשני הסכמים אלה. עד להקמת כוח האו"ם יסכימו שני הצדדים להכנסת יחידות של צבא אנגלו־צרפתי שיפעלו בשם האו"ם ויוצבו בין הצדדים הלוחמים (ראו נחמיאס אל פרס, שפ/178, 3.11.1956, 130.02/2459/1).
4. ראו הערה 3 לעיל.
5. ראו הערת־עורך מס' 45.

2) פיגור הנחיתה אינו קשור לדעתו בהיסוסים פוליטיים. המבצע שלנו היה מהיר כל כך והצלחת ההפצצות של בנות הברית גדולה כל כך עד שהשלב השני נראה כמפגר. אינו מטיל ספק בנחיתה עצמה. מסתייג מאי־ידיעת הפרטים המבצעיים. לפי הידיעות שקיבל הבוקר הושמדו עד עתה למעלה מ־150 מטוסים מצריים ונשארו בפעולה 56 בלבד. סיפרתי לו על שיחתי עם דניאל מאייר ועל הלך הרוח בציבור, התובע סיום מהיר של המבצע והפלת נאצר. אמר שגם הוא בדעה זו והרציף [משרד החוץ הצרפתי] לוחץ ללא הרף.

3) לפי הידיעות ממצרים שוררת מבוכה בקהיר ונאצר אובד עצות. מתהלכות שמועות על קבוצות המתכוננות להפילו, אך קשה לבדוק מהימנות הידיעות שמקורן בשירותים חשאיים. גם בסוריה המצב רופף. שאלני לפשר תנועות הצבא הסורי והעיראקי, והבעתי השערתי כי המדובר בצעד הראשון לחלוקת ירדן. גם על כך אין לו פרטים.

4) אמרתי שהגיעה השעה לגשת לפתרון יסודי של בעיות האזור. אינני יודע תכניות ממשלתנו אך נעלה מספק שלא נסכים לחזור למשטר של שביתות־נשק, ונדרוש שלום בר קיימא בתנאים ובגבולות שייתנו לנו כל הערבויות. הזהרתיו מפני המשך המשחק הדיפלומטי המסורתי והרדיפה אחרי פשרות עם מדינות ערב. הסכים לדבריי והוסיף כי גם בגילוי הדעת יש רמז ברור להסדר סופי. צרפת תחזור לזה והיא מקווה שגם אנגליה תלך בעקבותיה.

5) סיפר על ההשפעה העצומה של המאורעות על הלך הרוח בצפון אפריקה. הסולטן[6] ובורגיבה[7] מביעים כביכול אהדה מילולית לנאצר, אך שמחים למעשה למפלתו ותובעים מהצרפתים שיחישו התהליך. השתקת רדיו קהיר עשתה רושם עצום במרחבי אפריקה. יש גם סימנים להתפכחות בעיקר בלבנון. אך בסוריה ובירדן המצב מסובך ומי יודע אם אינן מכינות הרפתקה חדשה. מעניין כי סוריה ניתקה היחסים הדיפלומטיים עם צרפת אך לא פגעה ביחסים התרבותיים. אמר לי כי יהיה עלינו להתמיד במגע בנוגע להסדר הסופי. עם שידוד המערכות במזרח התיכון ניתנת עתה ההזדמנות לצרפת להיות כוח פעיל בו תוך הישענות גלויה על ישראל, ואולי בצירוף היסודות הנוצריים בלבנון. אמר שזוהי גם השקפתו והוא סבור כי על צרפת לבנות מדיניותה על בסיס זה. דיבר בהתפעלות על הניצחון המזהיר של צה"ל.

צור

6. הסולטן מוחמד החמישי ממרוקו, שנהפך לאחר קבלת העצמאות למלך מרוקו.
7. חביב בורגיבה, ראש ממשלת תוניסיה.

42

פ"א שנער אל שרת החוץ

F. E. Shinnar to the Minister of Foreign Affairs

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.10/2543/11

קלן, 3 בנובמבר 1956

בהול

1) הגעתי לפריז ביום שישי ב־15:30 ונפגשתי עם נחום [גולדמן]. הסביר לי כי לא יוכל להיות אתי אצל הזקן [אדנאואר] מאחר שעליו לחזור בערב לארצות־הברית. נחום חייב הצעדים שעליהם מסרתי לו. כמו כן נפגשתי עם ברונו, שסיפר לי בסודיות גמורה כי הגן במסיבת נאט"ו על פעולת אנגליה וצרפת. הוא רואה ההתפתחות כחיונית ורבת סיכויים להבאת הסכסוך הישראלי־ערבי אל פתרון. קבענו כי נישאר במגע.

2) הבוקר הגעתי לקלן ומסרתי מכתב ראש הממשלה לזקן, שקיבל אותי מיד לשיחה שארכה חצי שעה. אין לפי דבריו כל סיבה לדאגה להשפעת המצב על המשך מילוי ההסכם כסדרו.[1] הברקתי לראש הממשלה על תוכן השיחה.[2]

3) כיוון שברנטאנו חלה, מסרתי המזכר[3] לפרופסור גרבה, מנהל המחלקה המדינית במשרד החוץ. בשיחתי אתו הדגיש אף הוא כי אין כל כוונה לנקוט בצעדים העשויים לפגוע בהסכם. מסר לי כי נשלח חוזר לכל הנציגויות הגרמניות בו הודגש כי ממשלת בון אינה רואה סיבה כל שהיא לקשור המצב הנוכחי ביחסם להסכם השילומים ועוד פחות לשנותו. סקרתי בפניו המצב. הגיב חיובית תוך הדגשת דאגתם נוכח הקשר שהעיתונות יוצרת בין ההתערבות הצבאית של ממשלות אנגליה וצרפת לבין חידוש הקרבות בבודפשט בין ההונגרים והרוסים. שאלה זו חשובה להם בקשר עם בעיות האיחוד.

4) לאחר מכן נפגשתי עם פון אקרט, ראש לשכת העיתונות ואיש אמונו של אדנאואר. הוא המקור של הידיעות על הפסקת משלוח סחורות השילומים. הסביר לי כי במסיבת עיתונאים, שהתקיימה ביום שלישי 30 באוקטובר, אמר שאין קשר בין המצב שנוצר בין ישראל לארצות ערב לבין המשך סדיר של הסכם השילומים. כאשר נשאל על ידי עיתונאי אם כבר בדקו בעיה זו בהתחשב באופיו המיוחד של הסכם השילומים,

42

1. הכוונה לביצוע הסכם השילומים בין ישראל לרפובליקה הפדרלית של גרמניה בעת מלחמה שבה משתתפת ישראל.
2. ראו שנער אל ראש הממשלה, מברק 517, 3.11.1956, 130.10/2543/11. אדנאואר אמר כי הבעיה היא בהספקת ציוד מלחמתי לישראל, ומאחר שציוד כזה אינו כלול בסחורות השילומים אין סיבה לשינוי כלשהו. גם במכתב אל ד' בן־גוריון (מ־20.11.1956, ראו תיק 130.10/2539/5) אישר אדנאואר כי ביצוע הסכם השילומים בין גרמניה לישראל יימשך כסדרו.
3. התזכיר שנועד לשר החוץ פון־ברנטאנו עסק בתקפותו של הסכם השילומים בעת מלחמה (ראו שנער אל רוזן, 6.11.1956, 130.02/2418/2).

ענה כי המשפטנים בוודאי יבדקו זאת בבוא המועד. לדאבונו פורסם רק החלק השני. הסכים לתת תיקון אולם הציע, והסכמתי לכך, כי יעשה זאת במסיבת העיתונאים הבאה ב־7 בנובמבר, על ידי כך שיבקש מאחד העיתונאים לשאול אותו ובתשובה יצהיר שממשלת בון אינה רואה סיבה כל שהיא לשנות מאומה בהמשך סדיר של מילוי הסכם השילומים וכי אין קשר כל שהוא בין שני הדברים.

5) לאחר התייעצות עם דגן[4] והחברים, נמשיך בראשית השבוע בפעולות להרגעת הבנקים וחברות האניות והספקים, שמהם היו וישנן תגובות המעידות על דאגתם ואי־שקט השורר בחוגיהם. מאמינים כי לאור ההתפתחות באזור וההכחשה שתבוא, ישוב המצב לתיקונו בהקדם. כדוגמה כדאי להזכיר כי אתמול חתם דגן עם "גוטה הופנונג" על הספקה של ציוד בשווי של 16 מיליון מרק כחלק נוסף של מפעל הברזל.

6) לאור הנ"ל מציע לדאוג לפרסום בעיתונות בארץ, כי ממקורות מהימנים נתקבל אישור שממשלת בון אינה רואה קשר כלשהו בין המצב בסכסוך הישראלי ערבי לבין המשך מילוי הסכם השילומים כסדרו. מבקש לא להזכיר הפגישות והתקריות הנ"ל בהודעה הזו. דאגתי בינתיים גם לפרסום דומה על ידי סט"א [הסוכנות הטלגרפית הארץ־ישראלית] שיופיע ביום שני. מובן שנבריק נוסח ההכחשה מיד עם הופעתו.

שנער

43

ש' בנצור אל שרת החוץ
S. Bentsur to the Minister of Foreign Affairs

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.11/2502/16

וינה, 3 בנובמבר 1956

1) ב־31 באוקטובר פניתי בעל־פה ובכתב אל משרד החוץ ההונגרי וביקשתי זכות לעלייה חופשית לכל יהודי אזרח הונגרי הרוצה לעלות מסיבות משפחתיות, דתיות או לאומיות (ציוניות). סגן שר החוץ סורקו (Szarka) הבטיח להעביר פנייתי לממשלתו.

2) היום נתקבלה התשובה הבאה לאמור: למר ש' בנצור. צירות ישראל בווינה. הממונה הזמני בבודפשט. בהסתמך על שיחתנו ב־31.10 ש"ז כמו כן על מכתבך אליי מאותו יום יש לי העונג להודיעך כדלקמן: משרד החוץ מודיע כי הממשלה ההונגרית הלאומית, בהכירה [ב]זכותם לעלייה של אותם יהודים אזרחי הונגריה אשר מביעים את רצונם לכך, נותנת את הסכמתה להגירתם. קבל נא אדוני וכו'. חתום לאמור סורקו (סגן שר החוץ).

4. יחזקאל דגן, סגן ראש משלחת ישראל בגרמניה.

3) מציע לפרסם ולשדר גם בהונגרית ויידיש. הפרסום ישמש עידוד רב ליהודי הונגריה.

בנצור

44

מ' פישר אל מחלקת מערב אירופה
M. Fischer to the West European Division

מברק מוצפן 527
נוסח נכנס: 130.09/2289/13

אנקרה, 3 בנובמבר 1956

סיכום שיחה עם בירגי:[1]
1) לדבריו משוכנע אך לא מבטיח כי פלישת עיראק לא תהווה איום לישראל כל זמן שהמנהיגות בידי נורי אל־סעיד, פייצל ועבד אל־אילאה.
2) משוכנע כי אחרי הלקח שקיבלו המצרים לא יתקיף אותנו אף אחד מבין "הגיבורים".
3) אינו מאמין בהתלקחות מלחמה עולמית אך אינו שולל אפשרות ניסיון רוסי להתערבות צבאית מוגבלת באמצעות מתנדבים.
4) טוען כי המטרות הסופיות של טורקיה ובנות בריתה המוסלמיות הן אחידות, כלומר, בין היתר: השמדת נאצר וחופש השיט בתעלה. חילוקי הדעות הם רק בצורה. רק עיראק פנתה רשמית בבקשה להצהרת אהדה למצרים.
5) מוצא את ההחלטה האנגלו־צרפתית להסתמך על ההצעה הקנדית[2] לנבונה וימליץ לממשלתו כי תתמוך בעמדה זו.
6) לסרפר היו הוראות להימנע בעצרת. לפי בקשתו, לאחר לחץ אמריקאי במקום הורשה לו להסכים.
7) מאמין אישית כי ניצחוננו יקרב אפשרות הסדר שלום.

אמרתי לו שאם יעמדו לצדנו, ייווכחו כי הודות לפעולתנו הורחקה הסכנה הקומוניסטית מהמזרח התיכון.

פישר

44
1. מוחרם נורי בירגי, מנכ"ל משרד החוץ הטורקי.
2. ראו הערת־עורך מס' 45.

45

הערת־עורך
Editorial Note

המשך מושב העצרת, הצעות חדשות לפתרון המשבר (3-4 בנובמבר 1956)
The Continuation of the Emergency Special Session of the U.N. General Assembly, New Proposals to Solve the Crisis (3–4 November 1956)

עם חידוש מושב העצרת ב־3 בנובמבר בערב הועלו לדיון שלוש הצעות חדשות: שתיים של ארצות־הברית ואחת של קנדה. המשותף לשלוש ההצעות היה הניסיון לטפל בשורשי המשבר במזרח התיכון, ולא רק במלחמה המתחוללת שם, ולהציע פתרונות לטווח ארוך.

הנרי קבוט לודג׳ הגיש את שתי ההצעות האמריקניות. הראשונה קראה לגישה חדשה לבעיות היסוד שביחסי ישראל־ערב כדי ליצור תנאים לשלום יציב: ועדת הפיוס, שכשלה במשימתה, תסיים את תפקידה ובמקומה תוקם ועדת חמישה אשר תבדוק את הבעיות ותביא את המלצותיה לאו״ם. ההצעה השנייה עסקה בתעלת סואץ: יש להקים ועדה בהשתתפות שלוש מעצמות, שתפקידה יהיה להבטיח את הפעלתה של תעלת סואץ ואת חופש השיט בה, ולקבוע נוהל לכך מתוך התייעצות עם שלוש המדינות הנוגעות ביותר בדבר (מצרים, צרפת ובריטניה).

אולם הצעות אלה לא זכו להתייחסות ולדיון מעמיק מאחר ששאר הדוברים התרכזו בבעיות הדחופות על סדר היום – הפסקת אש ונסיגה, ובסופו של דבר לא הועמדו להצבעה כלל.

את ההצעה השלישית – להקים כוח חירום בין־לאומי בחסות האו״ם כדי להבטיח את הפסקת האש ואת נסיגת הכוחות הזרים ממצרים – העלה שר החוץ הקנדי לסטר פירסון. על ידי הקמת הכוח הבין־לאומי שימלא את התפקיד שבריטניה וצרפת עמדו לקבל עליהן (נחיתת כוחותיהן במצרים טרם החלה), רצה פירסון לספק תחליף לפעולה זו ולאפשר לבנות הברית לסגת מתכניתן בלי לוותר על מטרתן המוצהרת. בכך סבר כי יוכל לתרום לאיחוי הקרע החמור שהתגלע במערב. ההצעה זכתה מיד לתמיכתם של ארצות־הברית ושל האמרשלד, שראה בה מנוף למעורבותו הפעילה של האו״ם בפתרון המשבר. בריטניה וצרפת התנגדו בתחילה עם ישראל להקמת כוח החירום, אך חזרו בהן בתוך יום מכיוון שסברו כי כוחותיהן יוכלו לשמש גרעין לכוח זה עד להקמתו, ובכך ישיגו את מטרתן – פיקוח על הפעלתה התקינה של תעלת סואץ (ראו מס׳ 41, הערה 3).

מאחר שהלחימה בסיני נמשכה גם לאחר קבלת ההחלטה בדבר הפסקת האש והנסיגה, החליטה העצרת ב־4 בנובמבר, כאשר רובו של סיני כבר היה בידי ישראל, שתי החלטות נוספות: הראשונה קראה למזכ״ל להגיש בתוך 48 שעות תכנית להקמת כוח חירום בין־לאומי של האו״ם, החלטה זו נתקבלה ברוב של 59 תומכים, 5 מתנגדים ו־12 נמנעים.

ההחלטה השנייה, שהעלה לדיון בעצרת נציג הודו בשם הגוש האפרו־אסיאתי, חזרה על מה שנאמר בעניין הנסיגה בהחלטה מ־2 בנובמבר.

תוך יומיים הגיש האמרשלד לעצרת את הדוח המבוקש בעניין הקמת הכוח הבין־לאומי, ובהחלטה נוספת ב־5 בנובמבר הורתה העצרת על הקמת פיקוד הכוח ועל מינויו של

גנרל ברנס, ראש מטה משקיפי האו"ם בירושלים (Truce Supervision Organization), למפקדו. על ברנס הוטל להתחיל בגיוס מפקדים וחיילים לכוח החירום של האו"ם (United Nations Emergency Force, להלן – UNEF/אונ"ף). ההחלטה התקבלה ברוב של 57 תומכים, ללא מתנגדים ו־19 נמנעים.

נוסח החלטות העצרת:

GAOR, First Emergency Special Session, Resolution 998 [ES–1] 4.11.1956

The General Assembly,

Bearing in mind the urgent necessity of facilitating compliance with its resolution 997 (ES–1) of 2 November 1956,

Requests, as a matter of priority, the secretary-general to submit to it within forty-eight hours a plan for the setting up, with the consent of the nations concerned, of an emergency international United Nations Force to secure and supervise the cessation of hostilities in accordance with all the terms of the aforementioned resolution.

GAOR, First Emergency Special Session, Resolution 999 [ES–1] 4.11.1956

The General Assembly,

Noting with regret that not all the parties concerned have yet agreed to comply with the provisions of its resolution 997 (ES–I) of 2 November 1956,

Noting the special priority given in that resolution to an immediate cease-fire and, as part thereof, to the halting of the movement of military forces and arms into the area,

Noting further that the resolution urged the parties to the armistice agreements promptly to withdraw all forces behind the armistice lines, to desist from raids across the armistice lines into neighboring territory, and to observe scrupulously the provisions of the armistice agreements.

Reaffirms its resolution 997 (ES–I), and once again calls upon the parties immediately to comply with the provisions of the said resolutions;

Authorizes the secretary-general immediately to arrange with the parties concerned for the implementation of the cease-fire and the halting of the movement of military forces and arms into the area, and requests him to report compliance forthwith and, in any case, not later than twelve hours from the time of adoption of the present resolution;

Requests the secretary-general, with the assistance of the Chief of Staff and the members of the United Nations Truce Supervision Organization, to obtain compliance of the withdrawal of all forces behind the armistice lines;

Decides to meet again immediately on receipt of the secretary-general's report referred to in paragraph 2 of the present resolution.

GAOR, First Emergency Special Session, Resolution 1000 [ES–1] 5.11.1956

The General Assembly,

Having requested the secretary-general, in its resolution 998 (ES–1) of 4 November 1956, to submit to it a plan for an emergency international United Nations Force, for the purposes stated,

[.....]

1) *Establishes* a United Nations Command for an emergency international force to secure and supervise the cessation of hostilities in accordance with all the terms of General Assembly Resolution 997 (ES–1) of 2 November 1956;
2) *Appoints*, on an emergency basis, the Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organization, Major-General E.L.M. Burns as Chief of the Command;
3) *Authorizes* the Chief of the Command immediately to recruit, from the observer corps of the United Nations Truce Supervision Organization, a limited number of officers who shall be nationals of countries other than those having permanent membership in the Security Council, and further authorizes him, in consultation with the secretary-general, to undertake the recruitment directly from various Member States, other than the permanent members of the Security Council, of the additional number of officers needed;
4) *Invites* the secretary-general to take such administrative measures as may be necessary for the prompt execution of the actions envisaged in the present resolution.

46

א׳ אילת אל שרת החוץ
E. Elath to the Minister of Foreign Affairs

מברק מוצפן ל/840
נוסח נכנס: 130.09/2321/4

לונדון, 4 בנובמבר 1956

בהול

ב־4 אחר הצהריים הוזמנתי בדחיפות לפוראוף [משרד החוץ הבריטי]. קירקפטריק קיבלני והודיע בהתרגשות בלתי רגילה אצלו שהסכמתנו להפסקת אש בחזית מצרים, עליה הודיע אמש אבן בעצרת,[1] עלולה לחבל בתכנית נחיתת הצבא הבריטי־צרפתי בחופי מצרים שנועדה ל־050700 [5 בנובמבר 07:00]. לאחר הודעת אבן פנה האמרשלד לממשל[ו]ת

46

1. ראו מס׳ 36. לפני הודעת אבן בעצרת פנתה שרת החוץ אל שגרירי בריטניה וצרפת בישראל וביקשה לברר אם ממשלותיהם יתנגדו להודעת ישראל על הסכמתה להפסקת אש. אבן אף הוא הפנה אותה שאלה אל שגרירי אותן מדינות באו״ם. מאחר שהשאלות הועברו למשרדי החוץ של בריטניה וצרפת, שלא עמדו על השלכותיהן המבצעיות של השאלות, הם השיבו באמצעות השגרירים בישראל ובאו״ם כי אין לממשלותיהם התנגדות לכך (ראו משרד החוץ אל אבן וצור, YA620, 4.11.1956, 130.09/2377/4).

בריטניה וצרפת שאף הן תצטרפנה להודעה הישראלית. הוסיף שברגע זה דנה ממשלת בריטניה בתשובתה למזכ"ל.

קירקפטריק שאלני אם ידועות לי הסיבות שהניעו אותנו לקבל החלטה להפסקת אש ולהכריז על כך בעצרת ברגע זה דווקא. עניתי שלא קיבלתי ידיעה על כך. אז הציע שאתקשר אתך מיד טלפונית ואברר העניין. במשך שעה וחצי, כשחיכיתי לשיחה, טלפן אידן פעמים אחדות לשאול אם כבר שוחחנו.

לאחר שמסרתי לקירקפטריק תוכן שיחתנו מיהר להודיע לאידן וחבריו דברי ההסבר שלך. הציע שאהיה מוכן לבקר בפוראוף שוב עוד הלילה, לאחר ישיבת הממשלה, במקרה שירצו למסור משהו לממשלתנו.

אילת

47

י' נחמיאס אל ש' פרס
Y. Nahmias to S. Peres

מברק מוצפן ג/670

נוסח נכנס: ארכיון צה"ל 2704

פריז, 4 בנובמבר 1956

בורז'ס מודיע שממשלת צרפת קיבלה ידיעה מלונדון שאנחנו הסכמנו להצעת מזכ"ל האו"ם בדבר הפסקת האש. ביקשני להודיעך שהממשלה הצרפתית רואה בזה תופעה מוזרה ביותר מצדנו ושואלת:

1) האם זה נכון?

2) אם כן מדוע לא קיבלנו את הנוסח הצרפתי־בריטי?[1]

3) האם אנו יודעים שדבר זה משנה עקרונית את כל המצב?

מבקש תשובה מידית מתוך תקווה שהידיעה אינה נכונה והופצה בזדון על ידי אויבינו. נא תשובה מידית[2] בכדי שתגיע לפני נסיעתו של מולה ללונדון הלילה.[3]

47

1. ראו מס' 41, הערה 3.
2. לאחר שנמסרו לבן־גוריון תגובותיהן הקשות של בריטניה וצרפת על הודעתו של אבן בעצרת, החליט להיענות לבקשתה של צרפת ולהורות לאבן לחזור בו מהודעתו בלי לבטל אותה רשמית. בעקבות זאת הורה איתן לאבן במברק בהול: "אל תאשר הפסקת האש להאמרשלד לפני קבלת הוראות נוספות. חל כאן סיבוך רציני" (מברק מס' 621, 4.11.1956, 130.02/2401/13).
3. נסיעה זו תוכננה במסגרת מאמציה הנמרצים של צרפת לשכנע את בריטניה להקדים את הפעולה היבשתית במצרים (ראו מס' 28; מס' 41, הערה 3). בריטניה, שעמדה עד אז בסירובה, הסכימה לאחר הודעת אבן באו"ם על הסכמת ישראל להפסקת אש להקדים את הפעלת הכוחות המוצנחים במצרים ב־24 שעות.

48

ד' האמרשלד אל ג' מאיר
D. Hammarskjöld to G. Meir

Copy: 130.16/2947/12 :העתק

Jerusalem,[1] *4 November 1956*

1) The first Emergency Special Session of the General Assembly at its meeting of 3–4 November 1956 adopted the following resolution: [....][2]
2) In this regard, I note the statement conveyed in the Aide-Memoire of 4 November 1956[3] to the effect that "Israel agrees to an immediate cease-fire provided a similar answer is forthcoming from Egypt."
3) It is noted from the Aide-Memoire, 4 November 1956, that the Government of Israel has not stated its acceptance of the implementation of operative paragraph 2 of the resolution of 2 November, urging the parties to the Armistice Agreements "promptly to withdraw all forces behind the Armistice Lines, to desist from raids across the Armistice Lines into neighbouring territory, and to observe scrupulously the provisions of the Armistice Agreements."
4) I may call to your attention that the Government of Egypt had, before the meeting of the Assembly of 3–4 November, accepted the resolution of 2 November "on the condition [...] that it could not implement the resolution in case attacking armies continue their aggression."[4]
5) In connection with my responsibilities under the above mentioned resolution of 4 November, I trust that the statement by the Government of Israel concerning a cease-fire applies to the resolution of 4 November.
6) In pursuance of the provision in operative paragraph 2 of the resolution of 4 November authorizing the secretary-general "immediately to arrange with the parties concerned for the implementation of the cease-fire and the halting of the movement of military forces and arms into the area," I am requesting all four parties, which of course includes Israel, to bring to a halt all hostile military actions in the area by 2000 GMT, Sunday, 4 November 1956. May I further request that your Government's decision in this matter be communicated to me at the earliest possible moment, and at all events so early as to render it possible to inform the other parties concerned about your decision prior to the said hour. The decisions of the other parties in this regard will be transmitted to the Government of Israel without delay.

48

1. השדר הועבר מניו יורק אל שרת החוץ דרך מטה משקיפי האו"ם בירושלים.
2. הנוסח המלא של ההחלטה מובא בהערת־עורך מס' 45.
3. ראו מס' 36.
4. לעומת זאת לא התנתה מצרים בשום תנאי את הסכמתה להחלטת העצרת בדבר הפסקת אש ונסיגה מיום 4 בנובמבר (ראו שדר האמרשלד אל שרת החוץ, 4.11.1956, 130.02/2448/13).

7) In view of the urgency of the situation, which accounts for the short time limit fixed in the resolution of 4 November, I request again that a definitive reply be given at the earliest possible hour.
8) In pursuance of the function entrusted to me by operative paragraph 2 of the resolution of 4 November, and in view of the provisions of operative paragraph 2 of the resolution of 2 November and operative paragraph 3 of the resolution of 4 November, I must enquire whether the Government of Israel will accept these provisions and accordingly will be willing to make arrangements with the Secretary- General, assisted by the Chief of Staff and the members of the United Nations Truce Supervision Organization, for the withdrawal of the armed forces of Israel behind the Armistice Lines.

Dag Hammarskjöld
Secretary-General

49

א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם (ניו יורק)[1]
A. Eban to the U.N. Secretary-General (New York)

Copy: 93.03/3064/2 :העתק

New York, 4 November 1956

Sir,
I have the honour to transmit to you the following communication from the Foreign Minister of Israel:

"In reply to your cable of yesterday,[2] received by me during the evening, the Government of Israel would appreciate immediate clarification on the following five questions:
1) Is there clear and unequivocal agreement on the part of the Government of Egypt to a cease-fire? The answer referred to in paragraph 4 of your cable is obscure and does not indicate that that is the case. In the meanwhile Egyptian troops are continuing to fire and Fedayeen attacks continue. In clashes with Israel security forces tonight four Fedayeen were killed and two apprehended.

49

1. העתקי המכתב נמסרו למשלחות בריטניה וצרפת באו"ם.
במברק מקדים שנשלח ממשרד החוץ אל אבן ובו עיקרי התשובה להאמרשלד נאמר: "לידיעתך האישית בלבד – הנוסח יהיה נתון לפירושים מנוגדים. לא יהיה ברור אם אנו מבקשים תשובות לשאלות או אם אנו מעוררים תנאים. כאשר תבוא פנייה שנייה של האמרשלד, אשר [היא] בלתי נמנעת, נחליט באיזו צורה להבהיר עמדתנו. בינתיים יעבור זמן נוסף חשוב. הנך מתבקש להימנע לחלוטין מלתת לא למזכ"ל ולא לעיתונות שום פירושים בכיוון זה או אחר" (ראו משרד החוץ אל אבן, Y761, 4.11.1956, 93.01/2213/12).
2. מס' 48.

2) Does Egypt still adhere to the position declared and maintained by her over years that she is in a state of war with Israel?
3) Is Egypt prepared to enter into immediate negotiations with Israel with a view to the establishment of peace between the two countries, as indicated in paragraph 3 of the aide-memoire of the Government of Israel of 4 November 1956 to the Secretary-General of the United Nations?
4) Does Egypt agree to cease economic boycott against Israel and lift the blockade of Israel shipping in the Suez Canal?
5) Does Egypt undertake to recall Fedayeen gangs under her control in other Arab countries? "

Please accept, Sir, the renewed assurances of my highest consideration.

Abba Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

50

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/832
נוסח נכנס: 130.09/2321/4

לונדון, 4 בנובמבר 1956

היום אחר הצהריים הוזעקתי על ידי סלווין לויד. נכחו רוס ולוגאן. המזכיר חזר על דבריו מהאחד [1 בנובמבר], שבשלי ל/825[1], ש"למטרות יחסי ציבור" במדינות ערב חשוב יותר לממשלת בריטניה שלא יאשימו אותה במעשה קנוניה עם ממשלתנו לסיפוח סיני על ידי ישראל. סוכני נאצר בעיראק מפיצים גרסה זו ומסכנים מעמדו של נורי [אל־סעיד], שהתערער כשהחלה הפעולה הצבאית הבריטית במצרים. הקריא לי קטע מנאום אידן הלילה ובו נאמר שלאחר שביצענו מגמתנו בהשמדת מרכזי פדאיון באזור המצרי תדאגנה ממשלות בריטניה וצרפת שניסוג מהשטח שכבשנו.[2] בסיום קריאת הקטע שאל מה עלולה להיות תגובתנו להודעה זו.

50

1. ראו מס' 26.
2. בתמורה להסכמתה של בריטניה להקדמת תחילת הפעולה במצרים ב־24 שעות הסכימה צרפת להכללת המשפט בדבר נסיגת כוחות ישראל בהודעת אידן בפרלמנט. גם בהודעה משותפת של בריטניה וצרפת למזכ"ל האו"ם ב־6 בנובמבר נאמר, כי שתי הממשלות מוסיפות לחשוב שקיים צורך בהתערבות כוח בין־לאומי כדי למנוע את המשך פעולות האיבה בין מצרים לישראל וכדי להבטיח נסיגה מוקדמת של כוחות ישראל מסיני.

ביקשתיו להסביר לי באופן גלוי וברור מה מגמתם האמתית לאור כיבוש סיני על ידינו, ורק כשאדע זאת אוכל לחוות דעת על הצד התמרוני שגולל בפניי. לויד השתמט מלענות במישרין וחזר על דבריו שקטע זה שהקריא חשוב להם "ליחסי ציבור" במדינות ערב ובייחוד בעיראק. רוס התערב בשיחה והעיר שלאחר שצבא בריטי וצרפתי ישמור על התעלה לא תהיה כל סיבה שלא נחזור לגבולנו ללא דאגה לביטחוננו. שאלתיו: מי היה נכנס באותו מקרה לשטח שכבשנו, הם ואולי שוב המצרים? רוס ענה שהם היו מקבלים על עצמם השמירה על ביטחון באזור לאחר נסיגתנו. שאלתיו באיזו רשות היו עושים זאת ובמה גדולה זכותם לשבת בשטח שכבשנו, מזכותנו או מזכות המצרים עצמם. רוס לא הגיב וראיתי שלויד לא היה מרוצה מעצם התערבותו בשיחה וניסה לתקן רושם דבריו. אמר שהשאלות ששאלתי נכונות ומחייבות "בירור ידידותי" בינינו. השאלה העומדת בפניהם היום בקשר להימצאנו בסיני אינה עקרונית אלא תכסיסית, וברצונם שרק נקבל דברי אידן הלילה.

בתשובתי אמרתי שאהיה גלוי לב עמו ומוטב שידע שאנו מתייחסים למדיניותם באזור בחשד מתמיד פן כוונתם לתקן המצב במדינות ערב על חשבוננו. התנגדותם בעבר נתנה לנו יסוד מספיק שננהג בזהירות בהערכת כל הצעה שמביאים בפנינו. כאן הפסיקני לויד ושאל אם יחס כזה כלפיהם קיים אצלנו גם היום. עניתי בחיוב ואמרתי שרק במעשיהם יוכלו לתקן הדבר. מוטב היה לדעתי שאידן לא יזכיר בכלל דבר נסיגתנו מהאזור שכבשנו כי יותר משדבריו יעזרו להם במחנה הערבי, תעורר הודעתו תגובה שלילית וניחושים שונים אצלנו. אך הואיל ודברי אידן אינם מחייבים אותנו באיזו מידה שהיא, יגיד תוך שיקולו הוא מה שיגיד מבלי שנישא באיזו אחריות שהיא בעדם. הוספתי שגם בהיעדר הסבר והוראות ממשלתי בקשר לכוונותינו לגבי השטח המצרי הכבוש ברור לי שאפילו אין לנו הכוונה להישאר בו לצמיתות, לא נזוז ממנו כל עוד לא נשיג משימותינו לתקן המצב בשלמותו ולהבטיח האינטרסים שלנו בעתיד בכל המובנים.

כאן התערב שוב רוס והציע ללויד להכניס תיקון בנוסח דברי אידן ברוח הדברים שהשמעתי. לויד הסכים להצעת רוס והעיר ש"חשוב להתחשב" בהסברת השגריר ולשלב דבריו בנאום אידן כדי לספק ידידינו בישראל. נטל עיפרון ולאחר רגעים אחדים הקריא דברי תוספת למשפט על נסיגתנו משטח מצרי כדלקמן:

"but they will not do so unless we are there to keep the peace, give the necessary guarantees and prevent a repetition of these events."

עם סיום קריאת הקטע הוסיף לויד שהכניס המילה guarantees בכוונה להשאיר בידינו חופש פעולה מלא ולפרש אותה לפי רצוננו, ולא נחשוש אפוא שמצד ממשלת בריטניה יופעל לחץ עלינו לבצע הנסיגה בטרם נראה עצמנו רשאים לעשות זאת מבחינת הצרכים שלנו. ביקש שאדגיש נקודה זו במיוחד באשגרי לממשלתי. עניתי שהתוספת שעשה לקטע המקורי ודבר הפירוש שניתן למילה guarantees חשובים כשלעצמם ונרשמים בפנינו, אך ברצוני להדגיש מחדש שהשתתפותי בשיחה על תוכן נאומו של אידן וכל מה שיאמר בנאומו הלילה על האזור שכבשנו לא יחייב ממשלתי באיזו צורה או מידה לגבי עמדה שננקוט אנחנו בעניין זה.[3] לויד ענה שמקבל דבריי במלואם.

3. תגובתו של בן־גוריון להודעת אידן ולתמיכת צרפת בעמדה זו באיגרתם למזכ"ל האו"ם הייתה קשה, משום שהדבר עמד בניגוד למה שנאמר בהסכמי סוור. "אין להם שום סמכות להכרזה כזו" טען במברק לנחמיאס ב־6 בנובמבר, "ואנו משתוממים שידידינו בצרפת נותנים יד לעצה כזו. זה יהיה מעשה איבה נגדנו אם

בסיום שיחתנו על נושא נאום אידן שאלתיו מה מתחולל עתה בירדן לאור כניסת צבא עיראק וסוריה לגבולותיה, ואם ניקולס מוסר ידיעות על המצב למשרדנו. לויד ענה שרק צבא עיראקי עומד להיכנס הלילה לירדן אך אין אמת בידיעה על כניסת צבא סוריה. שאלתי אם גודל הצבא העיראקי יהיה זה שעליו מסר לנו לאחרונה ניקולס ואם יחנה צבא זה באותם מקומות שגם עליהם מסר לנו ניקולס. רוס ענה שלא חל כל שינוי בתכנית ביחס למקומות החניה של העיראקים שיישארו כפי שהיו, אך מספר החיילים יהיה גדול מזה שנקבע בתחילה. כשניסיתי לברר מה יהיה הגודל ענה רוס שטרם קיבלו ידיעות ברורות אך יודיעונו מיד כשיקבלון. נמנעתי מלדון בשאלה גופא כיוון שהבירורים עליה מכל הבחינות מתנהלים באמצעות ניקולס.

בשעה שנפרדתי מלויד העיר ששמע מקירקפטריק תוכן שיחתנו הבוקר[4] ומצדו יעשה כל שביכולתו על מנת להגיע ליחסי הבנה מלאים.

אילת

51

שגרירות ישראל במוסקווה אל מחלקת מזרח אירופה
Israel Embassy in Moscow to the East European Division

מברק מוצפן ט/660
נוסח נכנס: 130.11/2505/21

מוסקווה, 4 בנובמבר 1956

מידי

1) ברור עתה כי ההסתה הגרועה של הרדיו הסובייטי נגד ישראל, בריטניה וצרפת, החוזרת שעה שעה ויום יום, נועדה לא רק להמשך גיוס דעת הקהל העולמית לתגובה על הנעשה במזרח התיכון, אלא גם לשמש מסך עשן לכיבוש הונגריה מחדש על ידי הצבא הסובייטי.[1] העיתונות הסובייטית הכשירה הקרקע לצעד דרסטי זה בפרסמה ידיעות מפולין, צ'כיה וגרורות אחרות המגנות המורדים שכוונתם למסור הונגריה לידי אויבי הסוציאליזם.

יבססו כניסתם לתעלה כהגנה מפני ישראל, ושום הודעה שלהם לא תחייב אותנו. אנו מפצירים בהם בכל הידידות שלא יעשו המעשה הזה" (המברק מצוטט אצל מ' דיין, **יומן מערכת סיני**, עמ' 163–164).

4. ראו מס' 46.

51

1. ראו הערת־עורך מס' 8.

2) יש לחשוש לתוצאות ההסתה המטביעה חותמה בדעת הקהל.[2] ההתקפות על ישראל ופרסום דברי נשיא סוריה על הציונות[3] עשויים להתפרש על ידי שונאי ישראל כהיתר לשילוח רסן לגבי יהודי המקום. הדים ראשונים כי הדבר כבר נתן אותותיו ברחוב שמענו בבית הכנסת. חשוב להחדיר ידיעות על כך לעיתונות העולם ובעיקר במדינות שאינן מעורבות בסכסוך במזרח התיכון.

שגרירות

52

ד' האמרשלד אל א' אבן (ניו יורק)
D. Hammarskjöld to A. Eban (New York)

מקור: Orig.: 93.03/3064/2

New York, 5 November 1956

Dear Mr. Ambassador,
I acknowledge receipt this morning of a communication from the Foreign Minister of Israel.[1]

In my communications, 4 November 1956, to the Foreign Minister[2] I asked, in pursuance of the General Assembly resolution of 4 November 1956 concerning implementation of a cease-fire, whether the Government of Israel would agree to a cease-fire between the parties to the present conflict, to take effect at 24:00 on 4 November (New York time). The communication from the Foreign Minister, received soon after 24:00, does not contain any reply to my question, but expresses a wish for an immediate clarification of five points. These points do not seem to me to be relevant to the request for a cease-fire I had directed to the Israeli Government, on behalf of the General Assembly of the United Nations.

Yours sincerely,

Dag Hammarskjöld
Secretary-General

2. בד בבד אורגנו מול שגרירות ישראל במוסקווה, בסיוע המשטרה, הפגנות (לעתים כמה הפגנות ביום), שמספר המשתתפים בהן נע ממאות אחדות ועד לכ־1,000 איש. הפגנות מצומצמות יותר התקיימו מול שגרירויות צרפת ובריטניה במוסקווה (ראו שלוש אל מחלקת מזרח אירופה, ט/673, 6.11.1956, 130.09/2505/21). באותו יום שיגר שלוש כמה מברקים ומכתבים למשרד החוץ ובהם תיאר את האווירה בהפגנות אלה ואת השפעותיהן על השגרירות (בתיק 130.11/2505/22).
3. ראו מס' 35.

52

1. ראו מס' 49.
2. ראו מס' 48.

53

משרד החוץ אל א' אבן (ניו יורק)
Ministry of Foreign Affairs to A. Eban (New York)

מברק מוצפן 768
נוסח יוצא: 130.09/2377/4

ירושלים, 5 בנובמבר 1956

בהול – לנמען בלבד

לאחר שכבר נחתו הכוחות הבריטיים והצרפתיים אין צורך יותר לקיים מצב מעורפל בנוגע ליחסנו להפסקת האש. מה גם שיש לחשוש שלרגל הודעתנו מהבוקר בת חמש השאלות[1] עלול האמרשלד לגנותנו לפני העצרת. מאידך עובדה היא שלא קיבלנו תשובה לשאלותינו. לכן מסור נא מיד רשמית להאמרשלד, שכפי שהודעת בעצרת ולאור הסכמת מצרים להפסקת האש מסכימה מצדה ממשלת ישראל לאשר הפסקת האש. יחד עם זאת יש להזכיר שאנו מצפים לתשובה לשאלותינו. יש לתת פרסום לצעדך זה.[2]

המשרד

54

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA842
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 5 בנובמבר 1956

סיני. היום פנו ממשלות בריטניה וצרפת לעצרת והתחייבו שכוחותינו יחזרו מסיני. יש שמועות חזקות שארצות־הברית תמנע ותשלול כל עזרה עד שנחזור. הצטרפות צרפת לתביעה זאת חשובה ביותר. יש לחשוש ללחץ מערבי כללי על החזרתנו, אם לא מיד הרי לפחות אחרי קביעת הסדר בין־לאומי לסואץ ולסיני. ברור אפוא שמערכה זאת תהיה מהקשות והבודדות ביותר ויש להיכון לה בכל הרצינות ושיקול הדעת.

53

1. ראו מס' 49.
2. בהתאם להוראה זו כתב אבן בו ביום להאמרשלד כי הסכמת ישראל להפסקת אש אינה מותנית בתשובת מצרים לשאלות שרת החוץ וכי היא מאשרת אותה (ראו אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם, 5.11.1956, 130.02/2405/1).

מתגלה בבהירות גוברת כי הסתמכות אנגליה וצרפת על הפרדת הכוחות כנימוק לפשיטתם היא תקלה חמורה ביותר בשבילנו.[1]

אבן

55

מ' קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן NWT173
נוסח נכנס: 130.02/2459/1

ניו יורק, 5 בנובמבר 1956

בהול

המזכ"ל הזמין אבן [ו]קדרון לשיחה ב־5 בנובמבר, שעה 11:00. נכחו באנץ' וקורדייה.

המזכ"ל אמר שלחץ הזמן והנסיבות מנעו עד כה התייעצות עם ישראל על ההצעה הקנדית להקים כוח בין־לאומי.[1] עכשיו הכרחי לדעת עמדתנו, כי לאור העמדה האנגלו־צרפתית[2] קשורה הפסקת האש קשר הדוק ליחס ישראל לכוח. הרעיון חדש לגמרי ומהווה אולי הצעד הראשון לייסוד כוח בין־לאומי בהתאם למגילה. שלוש צורות אפשריות לכוח כזה: פיקוד לאומי של קבוצות לאומיות תחת דגל האו"ם, דוגמת קוריאה; הגישה הבריטית־צרפתית ופיקוד האו"ם במסגרת המגילה. לא רצוי לחזור על הניסיון הקוריאני, ואילו הגישה הבריטית־צרפתית פסולה. יצוין שבתכנית שנתקבלה על ידי העצרת הוצאו מחשבון הצבאות של החברות הקבועות של מועצת הביטחון. לפי התכנית גודל הכוח שלושה גדודים מאורגנים בחטיבה. תפקידו "משולב בין השקפה לבין פעולה צבאית" ולמטרה זו לפי הקו והמחשבה האמריקאיים יוצב הכוח תחילה באזור התעלה בין כוחות ישראל ומצרים, ואחר כך עם נסיגת הכוחות הישראליים מעמדת [מאדמת] מצרים ייסוג הכוח הבין־לאומי בעקבותיהם.

בסוף הקדמה זו ציין המזכ"ל שאמנם התנגד בעבר לכוח בין־לאומי במזרח התיכון, אך דעותיו האישיות אינן חשובות עכשיו מאחר שהעצרת החליטה על הקמתו. הביע הסכמתו להערת אבן בהצהרתו אמש כי נוסף על הסכמת המדינות המשתתפות בהרכב הכוח יש צורך גם בהסכמת המדינות שעל שטחן יוצב. לכן ההתייעצות הזאת לקראת

54

1. ראו מס' 50, הערות 2, 3.

55

1. ראו DCER 1956–1957, Vol. 22, pp. 208–212.
2. ראו מס' 50, מס' 54.

הדוח שעליו להגיש לעצרת מחר בבוקר. הוא הקריא מברק מקהיר בו מודיע פאוזי שמצרים מסכימה להחלטת העצרת ללא תנאים.

אבן אמר שרעיון הכוח מהפכני וטרם נדון על ידי ממשלת ישראל. לעת עתה רוצה לציין שני דברים:

1) יש לנו הסתייגויות משפטיות לעצם הרעיון הן כישראל והן כחברת האו"ם. אפילו לא נמצאנו עכשיו בסיני, הצבת כוח חדש, לא מצרי, מעבר לגבולותינו הייתה משנה המצב הצבאי באזור, והייתה מחייבת תשומת לב מיוחדת על ידי ממשלת ישראל. יש גם לציין שאנו עומדים בפני שני מצבים צבאיים מדיניים הסותרים זה את זה. מחד – שתי חברות קבועות של מועצת הביטחון מעמידות אותנו בפני עובדות מסוימות באזור, ומאידך – חברות האו"ם באות אלינו בתביעות אחרות ממרחק של 6,000 מילין מהאזור. ממשלת ישראל חייבת גם לבחון מצב זה.

2) דעותינו על התערבות מהחוץ ידועות ולא שינינו אותן. המאמץ צריך להיות קירוב הצדדים ולא הפרדתם. מהתמורה המהפכנית שחלה בעולם הערבי חיוני להוציא משא ומתן ישיר לשלום, ולא להסתפק בהקפאת הקיים.

אבן ציין שלפי התכנית האנגלו־צרפתית באו צבאותיהם לאזור ושם יישארו על מנת לפתור בעיותיו, כלומר סואץ והסדר ערבי־ישראלי. שאל אם זאת גם מטרת הכוח הבין־לאומי המוצע.

המזכ"ל הסכים שיש יסוד לבירור משפטי וביקש הערותינו בנקודה זו. אשר למשא ומתן ישיר לשלום, מסכים ורואה בהצעה האמריקאית לייסוד ועדה חדשה[3] שלב שאפשר לוותר עליו, מאידך אינו רואה יסוד למשא ומתן בכניעת מצרים. הסברנו לו שתנאינו להסדר אינם תנאי כובש. אנו דורשים רק החזרת זכויותינו שנשללו מאתנו על ידי מצרים כגון אי־פגיעה בריבונותנו, הימנעות ממעשי איבה ואיומים, מעבר חופשי בסואץ ובמְצָרים, הפסקת החרם הכלכלי וכו׳. האמרשלד הטעים כאן שישנן גם זכויות אחרות שלאו"ם חלק בהן כגון זכויות הפליטים.

בהמשך השיחה עמדנו על העיקרון שאין לחזור לבניין הרעוע של הסכמי שביתת־הנשק. באנץ׳ ציין שמוכרח להיות יחס כלשהו בין חוזי שביתת־הנשק לבין ההסדר הסופי אליו חותרים כולנו. המזכ"ל העיר שבשאלת חוזי שביתת־הנשק הגענו to a point of no return, אך חזר והדגיש שהמשא ומתן אינו יכול להיות על בסיס של כניעה.

הסכמנו שנגיש לו הערותינו לתכנית הכוח הבין־לאומי בהקדם האפשרי.[4]

קדרון

3. ראו הערת־עורך מס׳ 45.

4. במברק למשרד החוץ פירט קדרון את הקשיים והבעיות הכרוכים בהצבת כוח בין־לאומי: מידת האוטונומיה שלו; למי יהיה כפוף; יחסיו עם האוכלוסייה האזרחית; היחסים עם המדינות השכנות והמעבר דרכן; באיזה נשק יצויד הכוח; מה יהיה גודל הכוח ומה יהיה הרכבו הלאומי; מה יהיו אמצעי התעבורה וההספקה שלו; מה יהיו היחסים בינו לבין הצבאות המקומיים, וקודם כול יש להשיג את הסכמת המדינות הנוגעות בדבר להצבת הכוח (ראו מברק X837, 6.11.1956, 130.09/2333/3).

56

משרד החוץ אל א' אבן (ניו יורק)
Ministry of Foreign Affairs to A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNW635
נוסח יוצא: 130.09/2377/4

ירושלים, 5 בנובמבר 1956

לשגריר אישי

הכוח הבין־לאומי. הקו:
1) אם העצרת מחליטה שכדי להבטיח השיט החופשי בתעלת סואץ בהתאם לאמנת קושטא ולהחלטות מועצת הביטחון יש להציב שם כוח בין־לאומי בשני צדי התעלה ובמרחק מקסימלי של עשרה מיל, לא נתנגד כל עוד מצרים לא נתנה הערובות הדרושות.
2) המצב בסיני שונה מהותית, והצבת כוח בין־לאומי שם מחוסרת כל יסוד דומה. לא ניתן לכוח בין־לאומי להיכנס לשטח הנתון לפקודתנו וגם להתערב ביחסים בינינו לבין המדינות באזור. סכנת הלחימה בטלה עם הסכמת ישראל ומצרים להפסקת האש, וכל הבעיות השנויות במחלוקת בין שתי המדינות צריכות למצוא פתרונן אך ורק במשא ומתן ישיר לשלום.

המשרד

57

מ' קומיי אל ג' מאיר
M. Comay to G. Meir

מברק מוצפן 315
נוסח נכנס: 130.02/2405/1

אוטווה, 5 בנובמבר 1956

ההצעה הקנדית להקמת כוח האו"ם באה להציל המצב המדיני לא פחות מאשר לשמור על השקט באזור. היא נותנת בעת ובעונה אחת קו נסיגה לבריטים ולצרפתים, אפשרות לתקן הקרע בקרב המערב, קרן הצלה לאו"ם ופתח להסדרים סופיים בחסות האו"ם, ואולי גם תקווה למאמינים להציל נאצר. מובן אפוא כי זהו הקו היחיד העשוי לאחד כל הגורמים הללו. הבריטים עכשיו מוסיפים משמעות ודחיפות להצעה, שכן לא [זו] בלבד שהם מביעים נכונות להעביר להחזקת כוח האו"ם את אזור התעלה אחרי כיבושו, אלא

גם מודיעים שמוכנים להפסיק פעולות צבאיות ברגע שישראל ומצרים מוכנות להסכים לכניסת האו"ם ובזה כביכול מטילים עלינו ועל מצרים האחריות להמשך פעולותיהם.

נוצרה סכנה מדינית חמורה לנו להישאר בודדים בשלילת הרעיון, פרט אולי למצרים שמצבה אינו דומה למצבנו ולגוש הסובייטי, אשר עמדתו עדיין מעורפלת אולם אינו מעורב במאורעות במישרין. יש גם לחשוד שהבריטים ייטו יותר ויותר לעשות מישראל שעיר לעזאזל בשבילם.

שתי הנחותיי היסודיות הן:

1) שמצד אחד כוונתנו להחזיק בסיני ולוותר על השטח רק תמורת שלום ובינתיים לא להניח לכוחות האו"ם להיכנס ולהשתלט שם.

2) אין ביכולתנו למנוע הקמת הכוח הבין־לאומי והכנסתו למצרים, לפחות לאזור התעלה, ואם העניין ייכשל יהיה זה מסיבות אחרות ולא כתוצאה מהתנגדותנו. אם כך, אין אנו צריכים להסיק שמוטב לנו לנסח תגובה שתימנע מצד אחד מהתנגדות בלתי מסויגת עקרונית להקמת כוח האו"ם, ומצד שני לא תשלים עם הפעלתו במדינה או בשטח הכיבוש בסיני. מה יהיה אם נגיד שאיננו מתנגדים למסירת אזור התעלה לכוח בין־לאומי להבטיח חופש השיט והסדר שלום ישראלי מצרי והסדר סופי לגבי התעלה? מבלי להגדיר הדבר רשמית כאחת המטרות של הכוח אפשר לציין כי למעשה החזקת צבא בין־לאומי באזור התעלה תבטיח הפרדה מספקת בין הכוחות המצריים וצה"ל ואין צורך לשם [כך] בהבטחת הפסקת אש, ואפילו [זה] בלתי רצוי מבחינת הסיכויים להסדר שלום, [ש]צה"ל ייסוג מסיני בשלב זה.

לדעתי עמדה כזאת יכולה להתקבל על דעת ידידינו באשר איננה כולה שלילית ובאשר היא משתלבת במרבית המשימות העיקריות שביסוד ההצעה כפי שצוין לעיל.

קומיי

58

א' אילת אל שרת החוץ
E. Elath to the Minister of Foreign Affairs

מברק מוצפן ל/850

נוסח נכנס: 130.09/2321/4

לונדון, 5 בנובמבר 1956

בהול

לויד קרא לי הבוקר והודיעני שפנייתנו האחרונה להאמרשלד בדבר תנאינו להפסקת אש מספקת אותם לחלוטין.[1]

58

1. ראו מס' 49.

אחרי כן אמר שהזמינני לשיחה חשובה כדי להיוועץ בי בשאלה שהוא מעוניין לדעת עמדתנו לגביה בטרם יחליט סופית. סיפר על אדם מהימן שחזר מארצות ערב, וששיחותיו עם מנהיגים ערבים רבים הביאוהו למסקנה שבריטניה הפסידה מעמדה בעיני הערבים ושרק דבר אחד יוכל להציל האינטרסים שלה במזרח התיכון: הצטרפות גלויה לצד הערבים במלחמתם נגד ישראל. אין לממשלת בריטניה כוונה ללכת בדרך זו, אך עם זאת עליה לדאוג להגנת האינטרסים שלה באזור ובייחוד הנפט בעיראק ובמפרץ הפרסי. לבריטניה אין כיום ידידים רבים בין המנהיגים הערבים. אחד המעטים והנאמנים הוא נורי אל־סעיד, וממשלת בריטניה מעוניינת לחזק מעמדו ככל האפשר. חוגי האופוזיציה הלאומניים הפרו־מצריים שבעיראק מאשימים את נורי שהשלים עם קנוניה בריטית־ישראלית על סיפוח סיני לישראל. כדי למנוע מפלת נורי והתמוטטות המשטר הפרו־מערבי בעיראק, מוכרחה בריטניה להוכיח בהקדם שקנוניה כזאת אינה קיימת. לשם כך חושב לויד לדרוש נסיגתנו מסיני ומקווה שנבין הנימוקים ונשתף עמו פעולה.

הערותי שקודם אני רושם לפניי העובדה ששוב אינו מדבר על הודעות שנועדו למטרות יחסי ציבור בדבר נסיגתנו מסיני[2] אלא מתכוון לנסיגה ממש. אם זוהי כוונתו יסביר ראשית עד היכן רוצה היה שניסוג, ושנית מה יקרה לשטח שנפנה.

לאחר היסוס השיב לויד שאין לו דעה ברורה בדבר המקום עדיו ניסוג. אשר לשאלתי השנייה, צבא בריטי ייכנס למקומות שנפנה וימלא שם בשטחים אלה התפקיד "המשטרתי" שנטלו על עצמם באזור התעלה גופא.

לאחר הפסקה קצרה מצדי, שגרמה מתיחות בולטת אצל לויד, פתחתי ואמרתי שעשה מעשה נכון בגוללו לפנינו כוונותיו ושבעצם דבר זה אני רואה התקרבות ביחסינו. ארשה לעצמי אפוא להסביר עמדתנו כפי שהיא נראית לי. ייתכן והאדם המהימן שחזר מהסיור אצל הערבים והציע הצטרפות בריטניה לצד הערבים במלחמתם בישראל, צדק בהערכת שאיפות הערבים. ייתכן שממשלת בריטניה, לו החליטה על מדיניות כזו, הייתה מאחדת מסביבה לזמן מה חוגים מסוימים במחנה הערבי. אך כשם שהמדיניות האנטי־ציונית של בווין לא פתרה בעיות בריטניה במצרים ובמדינות ערב אחרות, כן עוד פחות אפשרי פתרונן היום משהיה אפשרי מיד לאחר מלחמת העולם. זכותה של ממשלת בריטניה להחליט על מדיניות הנראית טובה בעיניה. אך רצוי שבטרם תחליט תדע עמדתנו בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים.

כשם שהתנגדנו בכל האמצעים להיות קרבן מדיניותו של בווין – כך נילחם גם במדיניות ממשלת אידן או כל ממשלה אחרת שתנסה ללכת באותה דרך. שנית, יש לנו יסוד מבוסס למדי לחשוד שבריטניה מוכנה, לשם חיזוקה של עיראק, לא רק להסתפק בלחץ עלינו שניסוג מסיני אלא אף לתמוך, בצורה זו או אחרת, במזימות תוקפניות של נורי כלפי ישראל. הוספתי שהגיעו אלינו ידיעות על משא ומתן שניהל עמו פאדל ג'מאלי,[3] אשר יצא כאילו מעודד מתגובתו. לויד נבוך ואמר שאכן שוחח עם ג'מאלי שדיבר "שטויות" בקשר לישראל, אך אין אמת בהשערתנו שכאילו קיבל עידוד ממנו או ממישהו אחר בממשלת בריטניה או בפוראוף [משרד החוץ הבריטי]. הוסיף שישלח אליי באופן פרטי זיכרון דברים משיחתו עם ג'מאלי כדי לא להשאיר צל של חשד בלבנו.

2. ראו מס' 50.
3. ראש משלחת עיראק לאו"ם.

העירותי שהזכרתי שיחתו עם ג׳מאלי באופן אישי בלבד, אך נרשום בפנינו הכחשתו על התרקמות מזימה בריטית־עיראקית, ונקבל בסיפוק הודעתו שלממשלת בריטניה אין שייכות לתכניות התוקפניות של עיראק נגד ישראל. לויד הניע בראשו לאות הסכמה.

חזרתי לפרשת סיני ואמרתי שאם כי טרם קיבלתי ידיעות על תכניות ממשלתי ביחס לשטחים שכבשנו, סבור אני בוודאות שלא נזוז מהעמדות שבידינו כל עוד יימשך המצב הבלתי יציב באזור התעלה וכל עוד לא נשיג הסדר של שלום עם מצרים. הוספתי שאינני מבין איזו זכות תהיה להמשך ישיבתה של בריטניה באזור התעלה עד שיימצא פתרון לבעיותיה, שעה שזכות זו תישלל מאתנו. עם כל רצוננו לסייע לבריטניה במלחמתה ברודן המצרי ובחיזוק מעמדה באזור, לא נסכים לעולם שזה ייעשה על חשבון האינטרסים החיוניים שלנו. מוטב שייאמר הדבר בכל הכנות, שנילחם בקנוניות הגלויות והנסתרות של ממשלת בריטניה נגדנו. כשם שלא היססנו להילחם בבווין בהפילנו חמשת המטוסים ששילחו בנו כדי לבחון, כנראה, אומץ לבנו וכושר עמידתנו לא רק בפני הערבים אלא גם בפני מעצמה אדירה כבריטניה,[4] כן ננהג גם עתה אם יחליטו לפגוע בריבונותנו. סיימתי באמרי שפרט לסכנות הנשקפות לנו במישרין מנכונות בריטניה לפייס היום את עיראק ומחר מדינות ערב אחרות על חשבוננו, מדאיגה העובדה שעדיין הם מאמינים שניתן להסדיר יחסיהם בדרכי פיוס. לו אמרו דברים ברורים לנורי ולג׳מאלי, החרדים מפני סכנות רוסיה ונאצר הנשקפות לעיראק ולמעמדם האישי, שיחפשו דרך להסדר עם עיראק [צ״ל ישראל], היה זה, לדעתי, מקרב יותר ההסדר באזור לטובת בריטניה עצמה מאשר שיטת איפה ואיפה, המעוררת תקוות שווא בלב העיראקים ומחבלת בסיכויים להקים יחסי ידידות כנים בין בריטניה וישראל. לויד הקשיב ורשם. כשסיימתי העיר כי שמירה מתמדת על שיווי המשקל ביחסיהם עם הערבים וישראל ״אינה דבר קל ופשוט״. הערבים מאשימים אותם בנטייה לישראל, ואנו איננו נותנים אמון בכוונותיהם לדאוג לא רק לעצמם אלא אף לביטחוננו. אין הוא מתאר לעצמו אפשרות מלחמה בין בריטניה וישראל. אין להם כל כוונה לפגוע באינטרסים שלנו, אך כדי שהידידות בינינו תישען על יסודות איתנים חשוב שננסה ״לראות עצמנו במצבם״ ושנבין בעיותיהם. גם הם יעזרו לנו בשעת הצורך. למשל, האם נסכים לסגת מעמדתנו הנוכחית בסיני אם יבטיחו לנו תנאי מעבר בטוחים במפרץ אילת. אולי ניתן למצוא עוד שטחים ועניינים לביסוס יחסינו תוך הישענות על שיטת ״קח ותן״. אף הוא שולל אמצעי פיוס כתחליף למדיניות חיובית. אידן והוא עסוקים עתה בבעיות מידיות הנובעות מהמצב בפרלמנט הבריטי אולי יותר מאשר מעניין התעלה. אך אין הם מתעלמים מבעיות האזור כולו, ורצונם לטפל בהן תוך שיתוף הדוק עמנו. בינתיים, אל נא נתעלם גם אנו מן המציאות. בה במידה שנקל עליהם עתה, כן יוקל גם לנו אחר כך.

סיים דבריו באמרו שהואיל והשעה דוחקת והמצב בעיראק מסתבך, יהיה עליו, כנראה, להכריז בהקדם על דרישתו שניסוג מהעמדות שכבשנו על אדמת מצרים.[5] הצעתי שישקול דבריי בנדון בטרם יעשה זאת.

4. ב־7 בינואר 1949 עשו מטוסי ספיטפייר בריטיים טיסות סיור מעל צפון סיני ומערב הנגב כדי לברר אם כוחות ישראל נסוגים מסיני. מטוסי קרב ישראליים הפילו חמישה מטוסים בריטיים בסדרה של קרבות אוויר, שניים מהם בתוך תחום ישראל (ראו כרך 2, הערת־עורך עמ׳ 348; שם, עמ׳ 349–350).
5. ראו הודעת דובר משרד החוץ הבריטי כפי שפורסמה על ידי סוכנות הידיעות ״רויטרס״, 5.11.1956, בתיק 130.02/2401/13.

השיחה ארכה שעה ורבע.
העתק לצור.

אילת

59

משרד החוץ אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
Ministry of Foreign Affairs to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNW632
נוסח יוצא: 130.09/2377/4

ירושלים, 5[?] בנובמבר 1956

בהול

שרת החוץ הזמינה היום ניקולס להביע תמיהתנו הגדולה לדברי דובר הפוראוף [משרד החוץ הבריטי] שאמר, לפי [סוכנות הידיעות] "רויטרס", שהנחיתה הבריטית באזור התעלה תאפשר לבריטניה להבטיח נסיגת הכוחות הישראליים [אל] מאחורי קווי שביתת-הנשק.[1]

שרת החוץ דחתה הנימוק שדברים כגון אלה צריכים להיאמר על מנת לתת סיפוק לנורי [אל־סעיד], כי הם פוגעים בנו קשות, מגבירים חשדות הקיימים בישראל בלאו הכי ואינם עוזרים לפתרון. ניקולס אמר לאמור: "אל תדאגו, לשטח שתפנו לא ייכנסו דווקא מצרים". שרת החוץ הגיבה: "אם לא מצרים, מדוע לא ישראלים?".

הזכירה כי אמש ישבנו יחד כדי לנסח תשובה למזכ"ל שלא תפגע בהם, ושאלה מדוע לא שותפנו בניסוח תשובתם. סיפרה לניקולס שראש הממשלה רותח[2] ובוועדת חוץ וביטחון הושמעו היום דברים קשים שחייבוה להגן על בריטניה, ובשובה למשרד מצאה כתבת "רויטרס".

ניקולס נדרש לדווח מיד ללונדון ולהביא עוד הלילה תשובה מה פשר הודעת הדובר שלהם ומה כוונתם בדברם על כוח בין־לאומי שאנו מסכימים לו אך ורק לגבי אזור התעלה.

המשרד

59

1. ראו מס' 58, הערה 5.
2. ראו מס' 50, הערה 3.

60

הערת־עורך
Editorial Note

התערבותה של ברית־המועצות במשבר במזרח התיכון (5 בנובמבר 1956)
The Intervention of the U.S.S.R. in the Middle East Crisis (5 November 1956)

מאז פרוץ המערכה בסיני ב־29 באוקטובר לא עשתה ברית־המועצות כמעט דבר כדי להפסיק את פעולות האיבה, פרט להצעה שהגישה במועצת הביטחון ב־30 באוקטובר, שגם עליה הטילו בריטניה וצרפת וטו. הסיבה לכך הייתה שבמקביל למשבר סיני־סואץ התחולל המרד בהונגריה (ראו הערת־עורך מס׳ 8), ורק לאחר שדוכא בכוח על ידי הצבא הסובייטי, שהשתלט על בודפשט ב־4 בנובמבר, התפנתה ברית־המועצות לטפל במשבר האחר. מיד החלה בסדרה של מהלכים נמרצים:

1) שיגור איגרות מאיימות לבריטניה, לצרפת ולישראל (ראו מס׳ 61) ובהן איום בשימוש בכוח אם לא יצייתו להחלטות העצרת הכללית. באזהרה לשלוש המדינות נכלל אזכור מרומז לשימוש בטילים, והדבר גרם לחרדה בבירות המערב ולהפעלת לחץ חסר תקדים על ישראל לחיסול המשבר;

2) הצעה לארצות־הברית (באיגרת לנשיא אייזנהאואר), כי שתי המעצמות תשתפנה פעולה, גם בהפעלת כוח צבאי אם יהיה צורך בכך, כדי לסיים את המלחמה במזרח התיכון; לשם כך יכנסו את מועצת הביטחון בליל 5-6 בנובמבר לדיון ב"פעולות האיבה נגד מצרים" ויעלו הצעת החלטה הקוראת לפינוי הכוחות בתוך 12 שעות, שאם לא כן תתבקשנה ארצות־הברית וברית־המועצות לסייע למצרים במתנדבים, בנשק ובאמצעים צבאיים אחרים. היוזמה הסובייטית הוכשלה בידי רוב חברות המועצה (ראו *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 504, p.992; וכן **המערכה המדינית** עמ׳ 43, 130.02/2458/18);

3) החזרת שגריר ברית־המועצות בישראל, אברמוב, לארצו (ראו מברק איתן אל שגרירות ישראל במוסקווה ק/434, 6.11.1956, 130.09/2326/6).

61

איגרת מראש ממשלת ברית־המועצות נ' בולגנין אל ראש הממשלה ד' בן־גוריון
Note from Premier N. Bulganin to Prime Minister D. Ben-Gurion

העתק (תרגום מרוסית)[1]: 130.11/2507/4

מוסקווה, 5 בנובמבר 1956

אדוני ראש הממשלה,

הממשלה הסובייטית כבר הביעה גינויה המוחלט לתוקפנות המזוינת של ישראל וכן של אנגליה וצרפת נגד מצרים, המהווה הפרה ישירה וגלויה של תקנות האו"ם ועקרונותיו. הרוב המכריע של מדינות העולם גינה אף הוא במושב מיוחד דחוף של העצרת את מעשה התוקפנות שבוצע כלפי מדינת מצרים, וקרא לממשלות ישראל, אנגליה וצרפת להפסיק בלי דיחוי הפעולות הצבאיות ולהוציא מן הטריטוריה המצרית את הצבאות שפלשו לשם. כל האנושות שוחרת השלום מוקיעה בהתמרמרות הפעולות הנפשעות של התוקפנים, שהתנקשו בשלמותה הטריטוריאלית, בריבונותה ובעצמאותה של מדינת מצרים. בלי להתחשב בכך, ממשיכה ממשלת ישראל, בפעלה כמכשיר בידי כוחות אימפריאליסטיים חיצוניים, בהרפתקה חסרת ההיגיון, כשהיא מתגרה בכל עמי המזרח המנהלים מלחמה נגד הקולוניאליזם, בעד חירותם ועצמאותם, ובכל העמים שוחרי השלום בעולם.

פעולות כאלה של ממשלת ישראל מראות בעליל מה ערכן של ההצהרות הכוזבות על אהבת השלום של ישראל ועל שאיפתה לדו־קיום של שלום עם מדינות ערב השונות. בהצהרותיה אלה שאפה ממשלת ישראל למעשה רק להרדים ערנות העמים האחרים, בהכינה התקפה בוגדנית על שכנותיה לפי רצון זר ובפעלה לפי הוראות מן החוץ.

ממשלת ישראל משחקת בצורה נפשעת וחסרת אחריות בגורל העולם ובגורל עמה היא. היא זורעת איבה כזאת למדינת ישראל בין עמי המזרח, שאינה יכולה לא להשאיר רישומה על עתיד ישראל, ושמעמידה בסימן שאלה את עצם קיומה של ישראל בתור מדינה.

בהיותה מעוניינת באופן חיוני בשמירת השלום ובהבטחת השלום במזרח־התיכון, נוקטת הממשלה הסובייטית ברגע זה אמצעים על מנת להפסיק המלחמה ולרסן התוקפנים.

אנחנו מציעים שממשלת ישראל תשקול בדעתה כל עוד לא מאוחר, ותפסיק פעולותיה הצבאיות נגד מצרים. אנחנו פונים אליכם, אל הפרלמנט, אל העמלים במדינת ישראל, אל כל העם של ישראל: הפסיקו התוקפנות, עצרו שפיכת הדמים, הוציאו את צבאותיכם מהטריטוריה המצרית.

בשים לב למצב שנוצר, החליטה הממשלה הסובייטית להציע לשגרירה בתל אביב לעזוב את ישראל ולצאת ללא דיחוי למוסקווה. אנחנו מקווים, כי ממשלת ישראל תבין ותעריך באורח הנכון את התראתנו זו.[2]

נ' בולגנין

61

1. הנוסח המקורי של האיגרת בתיק 130.11/2507/4.
2. ראו הערת־עורך מס' 60.

62

ו' איתן אל א' אבן (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (New York)

מברק מוצפן 784
נוסח יוצא: 130.09/2332/2

ירושלים, 5 בנובמבר 1956

בהול

הברקנו לך גלוי מכתב בולגנין. ראש הממשלה מבקשך להביאו מיד לידיעת העצרת בציינך, בין היתר, כי כאן איום מפורש לעצם קיום המדינה חברת האו"ם. משאירים לשיקולך אם להעביר האיגרת במכתב לנשיא העצרת יחד עם הערותיך בכתב או לקראו באוזני העצרת עצמה יחד עם הערות קולעות בעל פה. היזהר נא שלא להסתבך במלחמה הקרה. למשל, מספיק להכחיש כי אנו מכשיר בידי המערב מבלי להשיב כי מצרים מכשיר בידי ברית־המועצות. שים עיקר הדגש על רצוננו בשלום ובמשא ומתן ישיר, מאחר שזו התשובה הקולעת ביותר.

מנסחים כעת תשובה למכתב.[1]

איתן

63

ד' סתת אל שגרירות ישראל במוסקווה
D. Sattath to the Israel Embassy in Moscow

מקור: 93.39/546/12

ירושלים, א' בכסלו תשי"ז
5 בנובמבר 1956

בהמשך למברקנו[1] להלן פירוט השיחה שקיימה שרת החוץ עם אברמוב לפי יזמתו ב־30.10.56.

62

1. במברק נוסף לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, הורה איתן לעורר ללא דיחוי תנועת מחאה מקיפה ונמרצת מצד היהודים ומצד כל החוגים האוהדים כנגד איומה הגס של ברית־המועצות להתערב לצד מצרים התוקפנית כנגד ישראל, ולהדגיש שישראל נאלצה לנקוט פעולה צבאית כדי להתגונן (ראו חוז"ם 333, 6.11.1956, 130.09/2377/4).

63

1. המברק לא נמצא.

אברמוב פתח בשאלה שמטרת פנייתו לשיחה עם שרת החוץ לשמוע מפיה נקודת ראות רשמית של ממשלת ישראל על המאורעות ומטרות הפעולה שפתח בה צה"ל.

זה לא סוד, השיבה שרת החוץ והמשיכה: המצב ידוע לשגריר משיחות שהיא קיימה אתו ומדברים פומביים שבדיוני הממשלה שנתפרסמו בעיתונות. לא פעם פנינו וביקשנו ממעצמות ידידותיות שתנסינה להשפיע על מצרים בעניין השיט ושתחדל מאיבתה לישראל. והנה לאחר הודעתו של מיקויאן[2] הזדרזה מצרים להודיע שלא תרשה שיט לישראל. אשר לפעולה הנדונה, הרי מטרתה חיסול ריכוזי הפדאיון שנוכל לחיות בשלום. ברגע זה, ציינה שרת החוץ, נתקבלה ידיעה כי המצרים הפעילו כוחות אוויר נגד צבאנו ולא ידוע מה תהיה ההתפתחות בעקבות עובדה זו.

אברמוב שאל אם אנו רואים את עצמנו במצב מלחמה מבחינה רשמית.

שרת החוץ השיבה כי שאלה זו יש לשאול את מצרים, הטוענת כל הזמן שהנה במצב מלחמה אתנו.

אברמוב הוסיף לשאול: מה עמדתה של אנגליה? שרת החוץ ענתה, כי היום ביקר השגריר הבריטי, אשר בא להזהירנו, בציינו כי בריטניה קשורה בחוזה ביטחון עם ירדן, שבריטניה מעוניינת בשלום באזור ושממשלתו מודאגת ממִמדי הגיוס, העולים לדעתה על הנחוץ.[3]

לשאלת אברמוב אם השגריר האמריקני הודיע משהו על עמדת ממשלתו השיבה שרת החוץ, כי אייזנהאואר שלח במשך 24 שעות שני שדרים לבן־גוריון וביקשו שלא לפתוח בפעולה.[4]

אברמוב שאל אם נכונה הידיעה שצה"ל הגיע למרחק 20–30 ק"מ מהסואץ. שרת החוץ ענתה, כי המטרה הייתה לבער ריכוזי הפדאיון בדרום. ייתכן, הוסיפה, שנכנסו אתם לפעולה ותוך כדי כך מתקדמים, אולם זו לא הייתה המטרה.

אברמוב הודה על ההסבר וביקש רשות לנגוע בשאלה אחרת, צדדית. זה כשבועיים, המשיך, הם שמו לב לכך כי השוטרים העומדים על יד בניין השגרירות מזהים את המבקרים בשגרירות, בודקים ניירות ורושמים פרטים. נוסף על כך התחיל עיקוב אחרי מכונית השגרירות עד כי מכונית משטרה נוסעת אחרי אשתו בדרכה לתופרת. הוא רואה בזה דיסקרימינציה.

לשאלות שרת החוץ הודה כי לא כל השומרים עורכים בדיקות של המבקרים בשגרירות וכי זה החל מ־20.10.56 ללא שיטה. אשר לעיקוב אחרי המכוניות של השגרירות, העירה שרת החוץ בבת צחוק, כי אין זה אלא סקרנות וכי היא שומעת זאת בפעם הראשונה.

לסיום אמרה שרת החוץ, כי היא מקווה שממשלת ברית־המועצות תגלה הבנה למצבנו ואברמוב הבטיח להעביר את דבריה לממשלתו.

יש לציין כי אברמוב היה הפעם מתוח מהרגיל.

בברכה,

דב סתת

2. בשיחה עם כתבים זרים שהתקיימה במוסקווה ב־16 באוקטובר 1956 נשאל סגן ראש ממשלת ברית־המועצות מיקויאן אם ישראל זכאית לחופש שיט בתעלת סואץ, ועל כך השיב כי לכל המדינות זכויות שוות. כתב סוכנות "רויטרס" לחץ בנקודה זו, ומתשובת מיקויאן התרשם כי לדעתו לא צריכה להיות כל אפליה (ראו כרך 11, מס' 495).
3. ראו מס' 15.
4. ראו מס' 2, מס' 4.

64

הערת־עורך

Editorial Note

כישלון מבצע "מוסקטיר", הודעת בריטניה וצרפת על הפסקת אש (6-7 בנובמבר 1956)

The Failure of Operation Musketeer and the French and British Declaration of a Cease-fire (6–7 November 1956)

המערכה הצבאית שבה ניסו בריטניה וצרפת להחזיר לעצמן את השליטה בתעלת סואץ נהפכה לכישלון חרוץ כמעט מראשיתה. הפעולה היבשתית האנגלו־צרפתית במצרים החלה רק ב־6 בנובמבר, תשעה ימים לאחר תחילתו של מבצע סיני. הלחץ הבין־לאומי, שצבר עצמה באותם ימים, הגיע לשיאו במכתבו המאיים של ראש ממשלת ברית־המועצות בולגנין לבריטניה, לצרפת ולישראל (ראו מס' 61). בריטניה הייתה נתונה גם ללחץ כלכלי ומדיני כבד מצד ארצות־הברית בשעה שהיא קרועה מבפנים ביחסה למלחמה. אידן, חולה ומובס, לא עמד בכך. באותו יום, לפני שהספיקו כוחות בריטניה וצרפת לסיים את השתלטותם על התעלה, החליט אידן על הפסקה מידית של הלחימה והודיע על כך למולה. בעקבות זאת החליטה גם צרפת להפסיק את הלחימה, ושתי המעצמות הודיעו למזכ"ל האו"ם על הסכמתן להפסקת אש מידית (ראו האמרשלד אל מאיר, 6.11.1956, ארכיון האו"ם – DAG 1/2.1.4.69).

לאחר קריסתן של בריטניה וצרפת נותרה ישראל בודדה בזירת המאבק המדיני באו"ם, ובדידותה ופגיעותה נתגלו עד מהרה. ב־7 בנובמבר נתכנסה שוב עצרת החירום לדיון נוסף ובסיומו נתקבלה עוד החלטה הקוראת לנסיגה מידית של בריטניה, צרפת וישראל. הפעם הצביעו בריטניה וצרפת עם הרוב המוחץ (65 מדינות) שתמך בהצעה, וישראל לבדה הצביעה נגדה. עשר מדינות נמנעו.

נוסח החלטת העצרת:

GAOR, First Emergency Special Session, Resolution 1002 [ES–1] 7.11.1956

The General Assembly,

Recalling its resolutions 997 (ES–1) of 2 November, 998 (ES–1) and 999 (ES–1) of 4 November 1956 and 1000 (ES–1) of 5 November, adopted by overwhelming majorities,

Noting in particular that the General Assembly, by its resolution 1000 (ES–1), established a United Nations Command for an emergency international force to secure and supervise the cessation of hostilities in accordance with all the terms of its resolution 997 (ES–1),

1) *Reaffirms* the above-mentioned resolutions;
2) *Calls once again upon* Israel immediately to withdraw all its forces behind the armistice lines established by the General Armistice Agreement between Egypt and Israel of 24 February 1949;

3) *Calls once again upon* the United Kingdom and France immediately to withdraw all their forces from Egyptian territory, consistently with the above-mentioned resolutions;
4) *Urges* the secretary-general to communicate the present resolution to the parties concerned, and requests him promptly to report to the General Assembly on the compliance with this resolution.

65

א׳ אבן אל ד׳ בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן NWTA174
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

וושינגטון, 6 בנובמבר 1956

אצטרך להופיע מחר בעצרת. נוסף על הצורך להבהיר מגמתנו לאור הפסקת האש יש פה מעמד ציבורי גדול כלומר הסברתענייננו לעשרות מיליונים, חוזר: מיליונים של מסתכלים ומקשיבים. ההופעה ביום ו׳ הביאה לנו הבנה עמוקה לגבי המניעים שהביאונו לידי פעולתנו. עכשיו מצפה העולם לשמוע כיצד אנו רואים העתיד. אם הכינות ראשי פרקים להופעתך בכנסת חשוב שיגיעו אליי בהקדם. הצעתי לקווים הכלליים:

1) שוב להסביר כי מה שעשינו היה מוצדק ונחוץ.
2) להצביע על הזדמנות היסטורית לשלום הנשקפת לאזור ולעולם עקב מיגור כוחו הצבאי של אותו משטר שאיים על השלום, הפריע לשיט החופשי ובישר הדלקת מדורות מלחמה באסיה ואפריקה.
3) כוח בין־לאומי, אם בכלל, רק לתעלה ולא לבעיית ישראל ערב.
4) משא ומתן ישיר ולא הסדר מוכתב על ידי גורמים חיצוניים.
5) אין הצדקה לשינוי במצב הקיים עד שיובטחו ביטחוננו, מילוי זכויותינו הימיות ותהליך רציני של משא ומתן ישיר.

אבן

66

משרד החוץ אל א' אבן (ניו יורק)
Ministry of Foreign Affairs to A. Eban (New York)

מברק מוצפן 770
נוסח יוצא: 130.09/2332/2

ירושלים, 6 בנובמבר 1956

עמדתנו לגבי הצעת ארצות־הברית להקמת ועדת חמישה:[1]

1) בדיון זה יש לגולל בתוקף עמדתנו הברורה שרק משא ומתן ישיר עשוי להביא לשלום אמת באזור, וכי ניסיוננו, ניסיון האזור וניסיון העולם מוכיחים שריבוי גורמים מתווכים כביכול מפריד הצדדים במקום לקרבם. יש לנצל הרעיון גם כשלעצמו וגם כדי להטות הדיונים מחוץ למתכונת השגרתית שהיא בעוכרינו.
2) מטעמים אלה וגם בגלל התבססות על החלטת 2 בנובמבר יש להצביע נגד.
3) אם תראו אפשרות, ממליצים שתגייסו קבוצת מדינות שתגיש הצעת נגד הקוראת למשא ומתן ישיר דוגמת 52[2] וזאת גם אם אין סיכוי שתתקבל.

המשרד

67

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן X838
נוסח נכנס: 130.09/2333/3

ניו יורק, 6 בנובמבר 1956

מידי

מציע שנשיב על החלטת העצרת על הכוח הבין־לאומי[1] כדלהלן: אנו סבורים שהפתרון לבעיה צריך להימצא על ידי: 1) הפסקת אש; 2) משא ומתן לשלום ולאו דווקא על ידי

66

1. ראו הערת־עורך מס' 45.
2. ראו מס' 22 לעיל והערה 4 שם.

67

1. ראו הערת־עורך מס' 45.

פעולות שיטור וחניות כוחות זרים. מכאן הסתייגותנו לרעיון המרכזי של ההחלטה. נוסף על כך הרי ההצעה מעוררת כמה בעיות קשות ומסובכות המתוארות במברק קדרון 837.[2] נא לייפות כוחנו להשיב תשובה כזאת השכם מחר.

אבן

68

ג׳ אבנר אל משרד החוץ
G. Avner to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 34
נוסח נכנס: 130.09/2321/4

לונדון, 6 בנובמבר 1956

בהול

1) נקראתי בשישה [בחודש] אחר הצהריים לקירקפטריק תחת אילת שיצא לפריז. מטרתו הייתה למסור אינפורמציה על המצב הכללי ולא תבע מאתנו דבר. מנה השיקולים שהניעו אותם והצרפתים להפסיק האש. הואיל וישראל ומצרים הפסיקו האש, אין הצדקה קבל עם ועולם להמשיך פעולתם אלא אם כן יסרבו המצרים להפסיק האש נגדם. למעשה הגיעו דרומה עד מחצית התעלה וכוונתם להתפשט על יד סואץ ללא מלחמה אם תהיה הפסקת אש ולא תוך כדי המשכת הקרבות. בינתיים יתחילו בעבודות פינוי התעלה ויזוזו רק עם בוא צבא האו״ם שבידו למלא התפקיד, ובכל משא ומתן בקשר לתעלה יעמדו על זכותנו המידית למעבר אניותינו.

2) בתשובה לשאלותיי: צבאות סוריה עוזבים ירדן לבסיסיהם בגלל רוגז על ממשלת ירדן על שהכניסה כוחות מדינה שאינה חברה בברית המשולשת, דהיינו עיראק.[1] הבריטים יודעים שחיילים סורים נעים צפונה, אינם מאמינים שיש כוונות תוקפניות נגדנו. קשרם הדוק עם חוסיין ונוואר, החדורים פחד מישראל שניהם ובטוחים שהתקפתנו קרובה. אין לבריטים כל ספק שהירדנים לא יתקיפו. מתוך פחד דרשו מממשלת עיראק לקרב כוחותיה לגבול ישראל.[2] הבריטים בטוחים שרק סיבה זו הניעה בקשתם. נורי [אל־סעיד] הודיעם היום שוב שבשום פנים לא יסתבך בהרפתקה אנטי־ישראלית ולא ייענה לבקשת ירדן. בין ממשלת ירדן לממשלת עיראק התלקח ריב בעניין. נורי חזר והודיע לממשלת בריטניה שבשום פנים אינו מעוניין לכבוש

2. ראו מס׳ 55, הערה 3.

68

1. ראו מס׳ 39, הערה 2.
2. ראו הערת־עורך מס׳ 1.

ולספח ירדן, שהיא מעמסה כלכלית, ובעיקר משום הגבול המשותף עם ישראל, דבר שברצונו למנוע בכל מחיר בגלל ההסתבכות המתמדת של הסתננות, תגמול וכו׳. בסך הכול בטוחים הבריטים שלא יארע דבר בגבולנו המזרחי.

3) בעולם שמועות רבות על תכונה צבאית רוסית, אך לבריטים אין כל אישור ואינם מאמינים שהרוסים יעשו דבר בימים הקרובים. מאידך, ידיעות על פעולה רוסית מוגברת בסוריה. ממשלת בריטניה דנה כעת על פניית שר החוץ ההלוצי [השוויצרי] בדבר ועידת הגדולים. הואיל ולא עורר ענייני נסיגתנו וכו׳, לא ראיתי עצמי מוסמך לעשות כן.

אבנר

69

הערת־עורך
Editorial Note

נאום ראש הממשלה בכנסת ושבעת העקרונות ליחסים עם מצרים (7 בנובמבר 1956)
The Prime Minister's Address in the Knesset and the Seven Principles Governing Relations with Egypt (7 November 1956)

יומיים לאחר כיבוש שרם אל־שיח׳ ותום הקרבות בסיני, נשא ראש הממשלה נאום ניצחון בכנסת.

לאחר שתיאר בחלקו הראשון של הנאום את השתלשלות העניינים שהביאה לפרוץ המלחמה וסיכם את מהלכיה, העריך בן־גוריון את משמעותה הלאומית והצבאית לישראל בשרטטו קו של רצף והמשכיות בין מלחמות ישראל בתקופת השופטים והמלכים ובין מלחמת סיני.

בחלקו השני של הנאום התווה בן־גוריון את מטרותיה המדיניות של ישראל באזור. הוא מתח ביקורת על האו״ם: על מהלכיו במשבר ועל שהזדרז לצאת כנגד ישראל בעוד שלא עשה דבר נגד מצרים כאשר הפרה את מגילת האו״ם ואת החלטות מועצת הביטחון. בהקשר זה הדגיש כי על פי חוקת האו״ם ההחלטות המתקבלות בעצרת הן המלצות בלבד, וכל מדינה רשאית להציע במקומן המלצות אחרות.

כמו כן יצא נגד ארצות־הברית, ברית־המועצות ובריטניה, שהעדיפו במשך כל השנים את פיוסו של נאצר משמירת החוק הבין־לאומי וכבוד האו״ם.

להבהרת עמדתה של ישראל מיקד את יחסיה עם מצרים ועם שאר מדינות ערב בשבעה עקרונות:

1) הסכם שביתת־הנשק עם מצרים בטל ולא יוחזר. כל חזרה להסכם שביתת־הנשק פירושה חזרה לרצח, להסגר ולחבלה נגד ישראל, המכוונים להריסתה הגמורה.
2) עם ההסכם בא הקץ גם על קווי שביתת־הנשק בין ישראל למצרים.

3) אין שום סכסוך בין ישראל לבין העם המצרי. המלך פארוק ואחריו נאצר המיטו על עמם אסון כבד בהסיתם אותו למלחמה בישראל.
4) ישראל אינה רוצה בהתמדת האנרכייה שביחסיה עם מצרים, ומוכנה למשא ומתן על שלום יציב, שיתוף פעולה ויחסי שכנות טובים עם מצרים, אם יתקיים משא ומתן ישיר, בלי תנאים מוקדמים ובלי כפייה מכל צד שהוא.
5) ישראל מוכנה למשא ומתן כזה עם כל אחת משאר מדינות ערב, אבל כל עוד הן תשמורנה על הסכמי שביתת־הנשק. גם אם לא תהיינה מוכנות לשלום קבע, תשמור ישראל מצדה על הסכמים אלה.
6) ישראל לא תסכים בשום תנאי שכוח זר כלשהו יוצב בתחומה או באחד השטחים שהיא מחזיקה.
7) ישראל לא תילחם בשום מדינה ערבית אם לא תותקף על ידה.

הכנסת קיבלה ברוב של 88 קולות מכל המפלגות (פרט למק"י) החלטה התומכת בהודעת ראש הממשלה. (ראו **דברי הכנסת**, כרך XXI, 1956-1957, עמ' 197-201.)

בסיום דבריו התייחס בן־גוריון במרומז ללחצים הכבדים שהופעלו עליו הן מצד ארצות־הברית והן מצד ברית־המועצות, בשדר המאיים של בולגנין (ראו מס' 61), באמרו כי ישראל לא תתבטל לפני תקיפי עולם כשאין הצדק אתם. עם זאת, הוא הדגיש את זיקתה הטבעית והמוכחת של ישראל למשפחת העמים בעולם, ובמשפט זה אפשר לראות את הפתח למהפך בעמדתו של בן־גוריון, שעתיד להתרחש בתוך 24 שעות בלבד.

70

שדר מהנשיא אייזנהאואר אל ראש הממשלה ד' בן־גוריון
Message from President Eisenhower to Prime Minister D. Ben-Gurion

Copy: Ben-Gurion Archives העתק: ארכיון בן־גוריון

Washington, 7 November 1956 [1]

Dear Mr. Prime Minister: As you know, the General Assembly of the United Nations has arranged a cease-fire in Egypt to which Egypt, France, the United Kingdom and Israel have agreed. There is being dispatched to Egypt a United Nations force in accordance with pertinent resolutions of the General Assembly. That body has urged that all other foreign forces be withdrawn from Egyptian territory, and specifically, that Israeli forces be withdrawn to the General Armistice line. The

70

1. עקב תקלה במערכת הקשר (מברקים וצופן) בין וושינגטון ובין שגרירות ארצות־הברית בישראל הגיע השדר לידי בן־גוריון רק ב־8 בנובמבר, וזאת לאחר שנשלח בצופן שגרירות ישראל בוושינגטון.

resolution covering the cease-fire and withdrawal was introduced by the United States and received the overwhelming vote of the Assembly. [2]

Statements attributed to your Government to the effect that Israel does not intend to withdraw from Egyptian territory,[3] as requested by the United Nations, have been called to my attention. I must say frankly, Mr. Prime Minister, that the United States views these reports, if true, with deep concern. Any such decision by the Government of Israel would seriously undermine the urgent efforts being made by the United Nations to restore peace in the Middle East, and could not but bring about the condemnation of Israel as a violator of the principles as well as the directives of the United Nations.

It is our belief that as a matter of highest priority peace should be restored and foreign troops, except for United Nations forces, withdrawn from Egypt, after which new and energetic steps should be undertaken within the framework of the United Nations to solve the basic problems which have given rise to the present difficulty. The United States has tabled in the General Assembly two resolutions[4] designed to accomplish the latter purposes, and hopes that they will be acted upon favorably as soon as the present emergency has been dealt with.

I need not assure you of the deep interest which the United States has in your country, or recall the various elements of our policy of support to Israel in so many ways. It is in this context that I urge you to comply with the resolutions of the United Nations General Assembly dealing with the current crisis and make your decision known immediately. It would be a matter of the greatest regret to all my countrymen if Israeli policy on a matter of such grave concern to the world should in any way impair the friendly cooperation between our two countries.

With best wishes,

Sincerely,

Dwight D. Eisenhower

2. ראו הערת־עורך מס' 64.
3. ראו הערת־עורך מס' 69.
4. ראו הערת־עורך מס' 45.

71

שגרירות ישראל בוושינגטון אל משרד החוץ
Israel Embassy in Washington to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel.: W945 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2188/1 :נוסח יוצא

[Washington], 7 November 1956

Most immediate

Hoover invited Shiloah 6:15 p.m. today. Present Rountree, Bergus, Meroz.

Hoover handed copy Eisenhower message to Roham [Prime Minister][1] then said:

"I consider this most important meeting ever with Israel representatives. Am speaking behalf Dulles whom saw today in hospital.[2] This is most serious situation in which free world found itself not only in regard future Middle East but entire free world. We, as you, have evidence Soviets exploiting this situation with eventual major consequences of disastrous nature. If this happens as we pointed out often Israel would be amongst first to be swallowed up. At this time Israel's refusal comply overwhelming UN request to withdraw lays her wide open charge of endangering world peace. Only chance and means avoid terrible disaster lies in UN and UN only. Israel's refusal is tantamount to flouting world opinion and public opinion USA. In these circumstances Israel's attitude will inevitably lead to most serious measures such as termination all governmental and private aid, UN sanctions and eventual expulsion from UN. I repeat I speak utmost seriousness and gravity." Shiloah said will convey to MemIsrael [Government of Israel] and without wishing anticipate Roham's reply would like clarification. In last meeting, Dulles agreed there could be no return to status quo ante. Hoover said USA offered two draft resolutions[3] which through establishment two commissions designated deal basic problems, i.e. Arabs-Israel and Suez Canal. He does not at this juncture want prejudice such consideration as will be made framework UN. Rountree interjected: "we said could not leave these problems unsolved but also insisted that first step must be cease-fire and withdrawal behind armistice lines. In last conversation with Dulles Eban had stated (we thought on the authority of Prime Minister) that Roham proposed subject certain conditions recommend to MemIsrael withdrawal of forces from Egyptian territory. We therefore profoundly shocked at report Roham's present stand. The

71

1. ראו מס' 70.
2. הובר, סגנו של דאלס, שימש מזכיר המדינה בפועל מראשית נובמבר עד ראשית דצמבר, בעת שדאלס היה מאושפז בבית חולים.
3. ראו הערת־עורך מס' 45.

most important single element with a view to saving peace of world is now Israel's immediate withdrawal behind armistice lines."

We promised transmit Hoover's remarks urgentest to MemIsrael.

SHAG[Embassy]

72

א' אבן אל ד' בן־גוריון וג' מאיר
A. Eban to D. Ben-Gurion and G. Meir

מברק מוצפן XA854
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 7 בנובמבר 1956

בהול

מחמיר המשבר סביב עניין הוצאת הכוחות.

1) מתגבשת מדיניות בין־לאומית כללית בתמיכת כל המעצמות לטובת יציאת הכוחות הבריטיים, הצרפתיים והישראליים משטח הריבונות המצרית. מתווספת מדיניות של הכנסת כוח בין־לאומי למען לא יוכל נאצר לחזור לסורו בעניין ההסגרים וארגון התקפות וכו'.

2) אנגליה תומכת במדיניות זו עד כדי נכונות לבצעה בכוח, צרפת אינה מגלה שום התנגדות לה.

3) ברית־המועצות מפיצה איום שאם לא יצאו הכוחות תתערב היא בכוח כפי שעשו בריטניה וצרפת בשבוע שעבר. ארצות־הברית מתייחסת ברצינות לסיכוי זה, ולכן תעמוד בתוקף על הכנסת הכוח הבין־לאומי ולא תשים לב לשום לחץ חיצוני או פנימי, כי לדעתה העניין נוגע לשלום העולם ושמירתו ממלחמה אטומית. בכלל יש להבין כי לפני יומיים היה סיוט ממשי של מלחמת עולם שלישית וסיוט זה לא נעלם, ודבר זה משתלט על כל החשבונות והשיקולים. סכנת ההתערבות הסובייטית עומדת להתחדש על רקע אי־יציאתנו מסיני או אי־יציאת אנגליה וצרפת מאזור התעלה.

4) ארצות־הברית לא תילחם בכוח להוצאתנו, על כל פנים בשלב הראשון, אך תפעיל מלוא השפעתה להשיג הכנסת הכוח הבין־לאומי.

5) לאור הנ"ל אין להוציא מכלל אפשרות סיכוי שיופעל כוח צבאי, אם בריטי אם אחר, כדי להבטיח הכנסת כוח בין־לאומי לסיני.

6) אם אנו עומדים על אי־הכנסת הכוח הזה ייתכן מאוד שניאלץ להילחם כדי למנוע כניסתו. פירוש הדבר עמידה נגד כל המעצמות, והבריטים אז ייהפכו לשומר בין־לאומי ויילחמו בנו בשם האו"ם.

7) ניתן להשיג הסכמה בין־לאומית לאי־כניסת כוח מצרי לסיני ועל ידי כך חופש מעבר במפרץ ואי־חידוש האיום הביטחוני, אך ישיבה מתמדת בסיני נוכל להשיג רק, חוזר: רק על ידי נכונות לעמוד נגד לחץ מלוכד של העולם כולו ואולי גם להילחם נגד כוחות בלתי ערביים. אל יהא שמץ של ספק בכוונת המעצמות לבצע הכנסת הכוח הבין־לאומי. לאור המצב הזה יש לשקול היטב אם לא תיאלץ לנקוט קו אחר, דהיינו זה שהתחייבת לו בשדר לאייזנהאואר, כלומר נכונות להמליץ על החזרת כוחות רק בתנאים מסוימים ומפורשים ודי מרחיקי לכת.[1] כמובן אפשר להתמקח על היקף ההחזרה ומועדיה ושלביה, ולעמוד בתוקף על מילוי משאלותינו החיוניות. אני רואה סכנה חמורה של תפישת מרובה שיש בה הפסד היתרונות העצומים שכבר נקצרו ושעוד אפשר לקצור עקב המסע הצבאי המפואר.

אבן

73

א׳ אבן אל ד׳ בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק XA856
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 7 בנובמבר 1956

בהול

מזכ״ל האו״ם ביקשני רשמית לאור נאומך בכנסת ובעיקר סעיפים 2 ו־6[1] להודיע לו רשמית אם ישראל מוכנה להחזיר כוחותיה. אמר שהוא רשאי לקבל ידיעה מוסמכת לאור כוונתו על פי החלטת העצרת להכניס כוח בין־לאומי לאותו האזור בעוד כמה ימים.[2] הוא פונה רק אלינו הואיל ואנו שולטים בשטח הנדון.

אבן

72

1. ראו מס׳ 21.

73

1. ראו הערת־עורך מס׳ 69.
2. ב־7 בנובמבר אישרה העצרת את הדוח הסופי שהוגש לה על ידי המזכיר הכללי על ארגונו של כוח החירום הבין־לאומי, קיבלה את עקרונותיו והורתה למזכ״ל לנקוט מיד צעדים הדרושים להגשמת המלצותיו. כמו כן החליטה העצרת על מינוי ועדה מייעצת בראשות המזכ״ל, שתורכב מנציגי ברזיל, קנדה, ציילון, קולומביה, הודו, נורווגיה ופאקיסטן. הוועדה נועדה לייעץ למזכ״ל בנושאים הקשורים לפרטי הקמת הכוח והפעלתו בבחינת השלמה להחלטות העצרת. (GAOR, First Emergency Special Session, Resolution 1001 ([ES–1] 7.11.56.

74

א' אבן אל ד' בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן XA857
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 7 בנובמבר 1956

בהמשך לשיחתי אתו הבוקר[1] אמר האמרשלד שוושינגטון סבורה, וכן סבור הוא, שאי־יציאת ישראל מסיני פירושה התערבות סובייטית מזוינת בקרוב ומלחמת עולם שלישית. אייזנהאואר אמר להאמרשלד שלאור הנ"ל לא יחסוך כל מאמץ ויעמוד בתוקף על פינוי סיני ואזור התעלה והצבת כוח בין־לאומי. האמרשלד שאל בהתרגשות אם החדרתי להכרתך את הרקע הבין־לאומי הכללי של הבעיה ואת משמעות האיום של בולגנין. בסיימו אמר כי חילוקי הדעות בינינו בעבר הם חסרי משמעות כלשהי. עתה לאור המצב הסובייטי־מערבי הבעיה היא will there be an Israel two months from now. וההכרעה בידך, והשאלה תיחתך לפי החלטתך בעניין סיני. שיחה זאת נתקיימה לאחר ששלחתי מברקי.[2]

אבן

75

מחלקת מזרח אירופה אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
East European Division to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 332
נוסח יוצא: 130.11/2507/14

ירושלים, 7 בנובמבר 1956

להלן הערכתנו הראשונה של איגרת בולגנין לראש הממשלה[1] טרם קבלת הנוסח המלא והחזרת שגריר ברית־המועצות.

74

1. ראו מס' 73.
2. שם.

75

1. מס' 61. ראו גם הערת־עורך מס' 60.

1) ברית־המועצות, שנפגעה קשות על ידי הניצחון בסיני, טרם מוכנה לקבל כסופי המצב החדש שנוצר, ועדיין לא מוכנה להשלים עם אבדן עמדתה במזרח התיכון שהקימה בעמל רב. היא תלתה תקוות מרובות ב"מזרח הערבי", ראתה בו אחת מזירותיה החשובות, ולא קל לה להשלים עם מפלה גלויה שמוכרחה להוריד הפרסטיז'ה שלה בשני צדי המסך. העובדה שהמפלה היא לא רק מדינית אלא קשורה בפגיעה חמורה ב"נשק הסובייטי הבלתי מנוצח" מגבירה עומק הפגיעה והזעם.

2) עדיין שרירה ההנחה כי לברית־המועצות עניין חיוני במניעת התלקחות כללית אשר עלולה להיות תוצאה של התערבותה הצבאית הישירה והגלויה במזרח התיכון. מאידך, עלולים הן הנימוקים לפי 1) והן האמונה כי גם ארצות־הברית תגיב רק במקרה האחרון, להניע את ברית־המועצות להגיש עזרה אך ורק נגד ישראל ולא נגד הכוח האנגלו־צרפתי. מבחינה מדינית וצבאית, אין להוציא מכלל חשבון האפשרות של הגברת משלוחי נשק ואף העברת "מתנדבים", טכנאים ואפילו טייסים לסוריה. זאת למרות קיום הגורם הטורקי המרתיע.

3) אם כי 1) ו־2) בגדר השערות, הרי הכוונה התעמולתית שקופה. עובדת פרסום איגרת בולגנין לפני הגיעה לידי ראש הממשלה מחד ו"הענשת" ישראל בלבד[2] מאידך, למרות שהיא כביכול אינה אלא גורם אחד במה שברית־המועצות משתדלת לתאר כ"קנוניה אנגלו־צרפתית־ישראלית משותפת", מוכיחה שברית־המועצות מוסיפה ללכת בדרך הקלה של פגיעה בגורם החלש או המתאים ביותר לליבוי היצרים בעולם הערבי ובהמוני ברית־המועצות והגרורות. הפגנת איבה נגד ישראל מבטיחה רווחים קלים במינימום סיכון.
קו תקיף עלול אף להוכיח לעולם ולגרורות כי משבר הונגריה לא זרע מבוכה בצמרת, לא הקהה ערנות ברית־המועצות לנעשה בעולם ולא פגע בכוחה המדיני ובעצמתה הצבאית.

4) עם כל חומרת הצעד של החזרת השגריר, אין לשכוח שלא נותקו היחסים. ההחזרה היא אפוא שלב במסכת יחסי ישראל ברית־המועצות ולא מן ההכרח שהשלב הבא יהיה ניתוק. אם נעמוד במלחמת העצבים הנטושה לא רק מצד ברית־המועצות, ואם איומים אפילו מלווי צחצוח חרבות ימצאונו תקיפים, אזי יתקרב בו הרגע תעשה גם ברית־המועצות מאזן ראליסטי של התמורות במזרח התיכון כולל ההכרה במשקלה של ישראל באזור.

5) בינתיים, ברור שהפגנת האיבה עלולה להביא לתוצאות הנוספות האלו:
(א) הרעת מצב יהודי ברית־המועצות. שמענו על כמה פגיעות ביהודים במקומות עבודה, בתחבורה הציבורית וכו'. הפגיעות לא לבשו לפי שעה צורה חמורה אולם מחייבות ערנות מרובה. אנו דנים בגיוס דעת הקהל בעולם לשעת צורך ונודיעכם.

2. ביום הראשון למלחמה הכריזה חברת הנפט הסובייטית ליצוא נפט באורח חד־צדדי על ביטול ההסכמים להספקת מזוט, דלק גולמי וצינורות לישראל, וזאת בשל סירובו של המשרד הסובייטי לסחר חוץ להעניק רישיונות יצוא להסכמים אלה.

(ב) הפסקת העלייה מברית־המועצות והגרורות. מבולגריה מודיעים על אי־הענקת היתרי יציאה לעולים, אך אין בינתיים ידיעות מפולין ומברית־המועצות על השפעת המשבר על תנועת העלייה.

מזא"ר

76

נ' גולדמן אל ראש הממשלה
N. Goldmann to the Prime Minister

מברק מוצפן XA870
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 7 בנובמבר 1956

בהול - אישי בתכלית

מחובתי להביא בפניך הערכה זאת על הלך הרוח של יהודי ארצות־הברית בקשר למצב.

1) למרות ההיסוסים הראשונים מיד לאחר כניסת צה"ל לסיני, היהדות רובה ככולה הבינה שצעד זה היה הכרחי וכפי שטלגרפתי אליך אתמול[1] קיימת בעניין זה הבנה מרובה וכמעט כללית בקרב כל היהודים. בנקודה זאת יש גם נכונות מלאה לעזור לישראל במובן מדיני, הסברתי וכספי. לנכונות זאת היו בשבוע האחרון גילויים רבים.

2) יש גם הבנה מוחלטת שאין בשום פנים לדרוש מישראל חזרה לסטטוס הקודם. במידה שהציבור היהודי הבין שדרישות ישראל הן ביטול מצב המלחמה מטעם מצרים, הסרת האיום על ישראל וקביעת חופש [שיט] בתעלה ובים סוף, קיימת לדרישות אלה תמיכה מלאה ונכונות להזדהות עם דרישות אלה של ישראל.

3) אמנם אשר לסירובה של ישראל לזוז מסיני, ואפילו למסור את העמדות בסיני לכוח בין־לאומי, והעמידה של ישראל להחזיק בעמדות אלה בכל התנאים, עליי למסור לך שלא ייתכן לגייס סביב עמדה זו חזית יהודית אמריקאית. מברקי מאתמול נבע מפגישת מועדון הנשיאים מיום שני, אך בישיבת המועדון היום בעת הדיון באו"ם, בה נכחו ידידים מובהקים כגון קלוצניק, לא יכולנו להשיג שום אישור להצעות שהוצעו לפעולת הסברה של העמדה שהתבטאה בנאומך בכנסת, והאנשים דרשו לדחות כל החלטה עד שיתברר המצב. אם יתפתח ריב גלוי בין ישראל וממשלת ארצות־הברית בנקודה זאת, אינני רואה כל אפשרות לגייס את יהדות ארצות־הברית

76
1. המברק לא נמצא.

לצדנו לא במובן מדיני ולא במובן כספי. אם העניין יגיע להפסקת המגבית והמלווה, אני חוזה קשיים רבים בחידוש המפעלים האלה גם אם פעם תבוא על כך הסכמת השלטון האמריקאי. אינני חושב שמישהו מציע שנוותר על התנאים החיוניים של הבטחת ביטחון ישראל, מעבר בתעלה וים סוף, אך דרוש צעד שימנע בעד קרע גלוי עם אייזנהאואר. האחרון נבחר אתמול ברוב בלתי רגיל ואין כל ספק שאי־אפשר לערער את מעמדו במדינה. הנשיא קרא למנהיגי המפלגות ביום שישי ולפי ידיעותיי אין ספק שגם הדמוקרטים יתמכו בדרישותיו.

4) עליי להוסיף שיש לי ביטחון שאם ארצות־הברית תנקוט בצעדים נגדנו תפסיק גרמניה השילומים.[2]

נחום גולדמן

77

הערת־עורך
Editorial Note

החלטת הממשלה על הנסיגה (8 בנובמבר 1956)
The Government Decision to Withdraw (8 November 1956)

איגרתו הבוטה של בולגנין הייתה המהלך הראשון במערכה קשה ואינטנסיווית של לחצים והזהרות שהופעלה על בן־גוריון כדי להביא לנסיגתה של ישראל מהשטחים שכבשה במלחמה.

מיד לאחר קבלת האיגרת החליט בן־גוריון לשלוח לצרפת את גולדה מאיר ושמעון פרס כדי לברר מה תהיה עמדתה של צרפת אם אמנם תממש ברית־המועצות את איומיה. שניהם יצאו לפריז ב־6 בנובמבר לאחר חצות, ובשעות המעטות ששהו שם נפגשו עם שר החוץ פינו ושר ההגנה בורז'ס־מונורי. הפגישות התנהלו באווירה קשה עקב השמועות שהגיעו לצרפתים על משלוחי נשק מסיוויים מברית־המועצות למזרח התיכון ועל משלוח "מתנדבים" לסוריה. הצרפתים הביעו אהדה לישראל אולם לא יכלו להבטיח סיוע ממשי.

ביום שבו נשא בן־גוריון את נאומו בכנסת (ראו הערת־עורך מס' 69), נתקבלו בעצרת האו"ם ברוב גדול ההחלטות על נסיגת ישראל ללא תנאי ועל הקמת כוח החירום הבין־לאומי. בד בבד חששה ארצות־הברית שברית־המועצות תנצל את המצב במזרח התיכון כדי להשיג דריסת רגל באזור, ולרכוש את אהדתן של מדינות העולם השלישי

2. על מברק זה השיב בן־גוריון: "לא הכרזתי שלא נזוז מסיני או [ש]נזוז וגם לא הכרזתי שלא נמסור עמדות בסיני לכוח בין־לאומי. מה שהכרזתי היה שלא ישובו עוד קווי שביתת־הנשק הקודמים ולא ישוכן כוח זר בארצנו ובשטחים המוחזקים על ידינו. לא אמרתי מה הם השטחים המוחזקים על ידינו ויש הבדל גדול בכך" (ראו בן־גוריון אל נ' גולדמן, מברק 812, 8.11.1956, 130.09/2332/2).

באמצעות האשמתה של ארצות־הברית בתמיכה בתוקפנים. בעיקר חרדה מפני הליכה על הסף עד לסכנה של התלקחות עולמית (ראו מס' 78).

חששות אלה לובו בעקבות מבצע חובק עולם של דיסאינפורמציה שניהלו הסובייטים. ממקורות שונים (ובהם שגריר ארצות־הברית במוסקווה), זרמו ידיעות על אניות מלחמה סובייטיות העומדות לעבור בדרדנלים לכיוון הים התיכון, על מטוסי סילון העוברים מעל טורקיה בדרכם לסוריה, על בואם של צוללות ואנשי צפרדע לנמל אלכסנדריה, ואף הזהרות מהתקפה אווירית סובייטית מסיווית על ישראל הצפויה להתרחש בתוך יום.

ככל שגבר מסע ההפחדה, הכבידה ארצות־הברית את לחציה על ישראל. האיגרת ששיגר הנשיא אייזנהאואר לבן־גוריון ב־7 בנובמבר (ראו מס' 70), לוותה באיומים מפורשים של מזכיר המדינה בפועל הובר, כי סירובה של ישראל לסגת יביא לנקיטת צעדים חמורים נגדה החל בהפסקת כל סיוע פרטי וממשלתי אמריקני וכלה בהטלת סנקציות ואף בגירושה מן האו"ם (ראו מס' 71).

תגובתו הראשונה של בן־גוריון הייתה לשאול את אבן אם באווירה הקיימת בוושינגטון ניתן לקיים פגישה בינו לבין הנשיא אייזנהאואר כדי להציג לפניו את עמדת ישראל. אבן העלה את הבקשה בדיון במחלקת המדינה (ראו *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 557, pp. 1089–1091), והשיב כי באווירה העוינת כלפי ישראל השוררת בוושינגטון פגישה כזו איננה באה בחשבון (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה טז/שיז, 8.11.1956, בתיק 77.0/9/32).

על רקע זה של האיומים ממחלקת המדינה, האווירה העוינת באו"ם, איומי הסובייטים והאשמת ישראל בגרימת מתיחות שעלולה להידרדר למלחמת עולם, חלה התפנית בעמדתו של בן־גוריון. ב־8 בנובמבר כונסו שתי ישיבות ממשלה דחופות. בישיבת הבוקר אושר נוסח איגרת התשובה לבולגנין, ובישיבת אחר הצהריים הוחלט על הנסיגה. ההחלטה נכללה באיגרת התשובה לאייזנהאואר (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה יז/שיז, שם), וזאת כדי לקשור את ארצות־הברית לכל הסדר עתידי במזרח התיכון. נוסח זהה של ההחלטה נשלח בד בבד למזכיר האו"ם. לאחר ישיבת הממשלה נפגש בן־גוריון עם נציגי האופוזיציה והודיע להם על ההחלטה שנתקבלה.

לאחר חצות הודיע בן־גוריון בשידור לאומה על הסכמת ישראל לתביעת הנסיגה מתוך התנייתה בכניסת כוח האו"ם לאזור תעלת סואץ. בניסוח זה ראה בן־גוריון אפשרות לישראל להשהות את הנסיגה הן כדי לחכות עד שהעולם יירגע מהיסטריית המלחמה והן כדי לאפשר לישראל להתארגן לקראת המערכה המדינית ולהסביר את עמדותיה (ראו דבריו בכנס סגל הפיקוד הבכיר, 29.11.1956, **מערכת סיני**, עמ' 233–241).

78

א׳ אבן אל ד׳ בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן X871
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 8 בנובמבר 1956

העולם מצפה בדריכות רבה לתשובתך על איגרת אייזנהאואר. מתרבות הפניות מיהודים ואחרים וכולן בהפצרה נרגשת, שתסטה מנקודה שש בנאומך אתמול.[1] ממשלת ארצות־הברית פקדה על אניות המלחמה שלה לצאת מהנמלים כדי לא להילכד בהתקפת בזק. קיימת תחושה כללית שעניינים גורליים לשלום העולם מופקדים בידך. אחרי התייעצות עם החברים הריני ממליץ על קביעת עמדה כדלהלן:

1) בראשית המבצע הודיעה ממשלת ישראל שהמגמה היא חיסול הפדאיון בסיני והבטחת התחבורה ביבשה ובים. בינתיים חוסלו לא רק הפדאיון אלא גם הצבא המצרי ונשקו, הן בעזה הן בסיני, וחוסלה הסכנה העיקרית שריחפה על המדינה מהעולם הערבי.

2) עם הגשמת המגמות האלה מודיעה ממשלת ישראל שאין לה אמביציות טריטוריאליות בסיני. עם זאת, ממשלת ישראל מצהירה על נכונותה לפנות כוחותיה מסיני כאשר ייעשו סידורים מניחים הדעת עם הכוח הבין־לאומי העומד להיכנס לאזור התעלה. ממשלת ישראל תשתף פעולה עם כוח בין־לאומי זה.

3) אנו עומדים על הגשמת היעדים הבאים במסגרת הפעולה הבין־לאומית המתוכננת בשעה זו: (א) שתישלל ממצרים האפשרות להפריע לשיט שלנו בתעלת סואץ; (ב) שתישלל ממצרים האפשרות להפריע לשיט שלנו במפרץ אילת; (ג) שהסידורים בסיני יהיו כאלה שלא יאפשרו ארגון פעולות הפדאיון או פעולות עוינות אחרות כלשהן; (ד) שנקבל ערובות מחייבות ממצרים על ביטול פעולות האיבה וחיסול מצב המלחמה; (ה) שיוחל מיד במשא ומתן ישיר עם מצרים על הסדר חדש שיבוא במקום הסכם שביתת־הנשק המעורער.

4) כפי הערכתנו יש לנו לא יותר מ־30 שעות לפני תמורה רדיקלית במצבנו, לכן הודעה כנ״ל נחוצה תוך 24 שעות כי המתיחות גוברת. מוסד הביון העליון כאן[2] כבר הודיע לנו שמטוסי קרב ומפציצים סובייטיים יגיעו לסוריה תוך ימים אחדים אם לא יתברר שכוחות אנגליים, צרפתיים וישראליים יעזבו שטח מצרים בימים הקרובים. מיותר להדגיש מה משמעות הדבר להיסטוריה היהודית אם נופיע אנו כמקור לסכנת מלחמה עולמית.[3] אנסה לשוחח אתך טלפונית השכם בבוקר. העיתונים הגדולים של מחר, המופיעים כבר הלילה, מבליטים בכותרות גדולות את אחריותך האישית להכרעה גורלית ביותר.

78

1. התנגדות ישראל להצבת כוח זר בתחומה או בשטחים שכבשה, ראו הערת־עורך מס׳ 69.
2. C.I.A.
3. ראו מס׳ 74.

נוסף על הודעת הדברים האלה, מציעים שבאיגרת לאייזנהאואר תוסיף הערה על איום בולגנין ועל ריכוז נשק סובייטי בסוריה, ותזמין אייזנהאואר להתחייב שארצות־הברית תפעיל מלוא השפעתה לחיסול סכנה זו לביטחוננו.

אבן

79

שדר מראש הממשלה ד' בן־גוריון אל הנשיא אייזנהאואר (וושינגטון)
Message from Prime Minister D. Ben-Gurion to President Eisenhower (Washington)

Copy: Ben-Gurion Archives העתק: ארכיון בן־גוריון

Jerusalem, 8 November 1956

Dear Mr. President: I have only this afternoon received your message[1] which was delayed in transmission owing to a breakdown in communications between the Department of State and the United States Embassy in Tel Aviv.

Your statement that a United Nations force is being dispatched to Egypt in accordance with pertinent resolutions of the General Assembly is welcomed by us. We have never planned to annex the Sinai Desert. In view of the United Nations resolutions regarding the withdrawal of foreign troops from Egypt and the creation of an international force, we will, upon conclusion of satisfactory arrangements with the United Nations in connection with this international force entering the Suez Canal area, willingly withdraw our forces.

Although an important part of our aim has been achieved by the destruction, as a result of the Sinai operation, of Fedayeen gangs and of the bases from which they were planned and directed, we must repeat our urgent request to the United Nations to call upon Egypt, which has consistently maintained that it is in a state of war with Israel, to renounce this position, to abandon its policy of boycott and blockade, to cease the incursions into Israel territory of murder gangs and, in accordance with its obligations under the United Nations Charter to live at peace with member states, to enter into direct peace negotiations with Israel.

On behalf of my Government I wish to express to you our gratification at your reference to the deep interest of the United States in Israel and its policy of support for our country. I know these words of friendship stem from the depths of your heart and I wish to assure you that you will always find Israel ready to make its humble

79

1. ראו מס' 70.

contribution at the side of the United States in its efforts to strengthen justice and peace in the world.

With best wishes,

Sincerely yours,

David Ben-Gurion

80

ג' מאיר אל ד' האמרשלד (ניו יורק)
G. Meir to D. Hammarskjöld (New York)

Copy: 93.03/3064/2 :העתק

Jerusalem, 8 November 1956

Sir,

I thank you for your cable of 5 November[1] and also of yesterday transmitting the two resolutions passed yesterday by the First Emergency Special Session of the General Assembly.[2] I have the honour on behalf of the Government of Israel to inform you that the Government of Israel will willingly withdraw its forces from Egypt immediately upon the conclusion of satisfactory arrangements with the United Nations in connection with the emergency international force.

At the same time, and without prejudice to this undertaking, I wish to state that while as a result of the Sinai operation we have succeeded in destroying many of the fedayeen gangs and the bases from which they were planned and directed, we must repeat our urgent request to the United Nations to call upon Egypt, which has consistently maintained that it is in a state of war with Israel, to renounce that position, to abandon its policy of boycott and blockade, to cease the sending into Israel of murder gangs, and in accordance with its obligations under the United Nations Charter to live at peace with member states, to enter into direct peace negotiations with Israel.

Please accept, Sir, the renewed assurances of my highest consideration.

Golda Meir
Minister for Foreign Affairs

80

1. ראו מס' 52.
2. ראו האמרשלד אל מאיר, 7.11.1956, 130.16/2947/12.

81

א' אבן אל ד' בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן XA872
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 8 בנובמבר 1956

בהול

חשוב שתבין כי אין תמיכה בריטית או צרפתית בהישארותנו בסיני פרט אולי לאותה תקופה שתחלוף עד לבוא הכוח הבין־לאומי. הבריטים דוגלים בכוח הבין־לאומי ובנסיגת הכוחות האנגלו־צרפתים שעה שכוח זה יגיע. הצרפתים מזדהים עם אותה התכנית. הבריטים אומרים במפורש שיש להחזיר כוחותינו לקווים הקודמים. הצרפתים שותקים על נקודה זו אך אינם מביעים התנגדות לה. ברור כי לרגל האיום הסובייטי שעורר בהלה אמריקאית, ולחץ אייזנהאואר על אידן ומולה, נכנעו הבריטים והצרפתים וכל מה שישיגו, נוסף על הריסת הכוח הצבאי של נאצר, יהיה שיעבירו אזור הכיבוש שלהם לכוח בין־לאומי ולא לנאצר.[1]

אבן

81

1. במברק נוסף מאותו יום דיווח אבן על שיחה עם שגריר צרפת בארצות־הברית, אלפאן, שבה ניתן פירוש אחר לעמדת בריטניה וצרפת: הן תנסינה להעניק רושם של בִּנְאוּם האזורים הכבושים, ודבר זה יחזק את העמדה המערבית והישראלית במשא ומתן על בעיות סואץ, מצרים וישראל (ראו אבן אל מחלקת ארצות־הברית, WIA953, 8.11.1956, 93.01/2188/1).

82

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/876

נוסח נכנס: 130.09/2321/4

לונדון, 8 בנובמבר 1956

מידי

הוזמנתי אחר הצהריים אל לויד, נכח האדו.[1] לויד פתח שהם והצרפתים נחלו אמש מפלה בעצרת מידי ארצות־הברית. לאור ההחלטה שנתקבלה יהיה עליהם לסגת מהתעלה כשיוקם הכוח הבין־לאומי. לפי הערכתנו יעברו לפחות 4-5 שבועות עד הקמת הכוח. שאלני מה נעשה אנו.

השיבותי שמצבנו שונה ממצבם וממצב הצרפתים. אילו הסכמנו לסגת מהשטח שכבשנו, היינו מסכנים ביטחוננו ומסייעים לנאצר לתקוף אותנו בתנאים אסטרטגיים נוחים בשבילו. בעתיד השטחים שכבשנו נהיה מוכנים לדון רק על יד שולחן ועידת השלום, מקום שם היינו משתדלים לפתור כל הבעיות הקשורות ביחסינו הנוכחיים עם מצרים. ציינתי שבמידה וידועה לי עמדת ממשלתנו, נדחתה דרישת העצרת לסגת.[2]

לויד ענה ש"מעריך מצבנו" וכיוון שכוח האו"ם שיקום נועד לתפקידים משטרתיים בלבד, אין לנו בעצם מה לחשוש מפניו מבחינה צבאית. סכנה גדולה יותר נשקפת לנו מהפעלת סנקציות כלכליות במקרה שנפר החלטת העצרת. שאלני אם רואה אני סיכויים שנוכל להשפיע על אייזנהאואר לא לתמוך בהפעלת סנקציות נגדנו לכשתבוא ההצעה בפני מועצת הביטחון. נמנעתי מלשאול בשלב זה מה בדעתם לעשות במקרה שיוחלט על סנקציות נגדנו. כאן העיר שכלפי חוץ תוסיף ממשלת בריטניה לדרוש נסיגתנו מהשטח שכבשנו, והחמיר כאילו דרך כעס "אדרבה, ידעו נא הערבים שאנו היינו הראשונים לדרוש נסיגת צבא ישראל מסיני, אך תמיכתם בתביעה שגם צבא בריטי וצרפתי ייסוג מהתעלה דחתה האפשרות לאלץ הישראלים לסגת". דומני שבמשפט זה גילה לויד סוד שינויה הפתאומי והדרמטי של עמדתם כלפי הימצאנו בשטח. אכן ניתן גם לשער שלאור נסיגתם הקרובה מהתעלה יעדיפו שאנו נמשיך לשבת בקרבתה מאשר להפקיד השמירה עליה בידי כוח בין־לאומי חסר כוח של ממש, ולסייע לנאצר לקבל חזרה השטחים שכבשנו כשאין עוד סיכויים שהשלטון עליהם יעבור מידינו לידם. בהמשך השיחה הדגיש לויד "רצונם העז" להדק קשרי ידידות בינינו, בייחוד לאור הסכנות הנשקפות לאזור מחדירת הרוסים. אינו רואה סכנה מידית מצדם בעיראק ובירדן, אך בסוריה המצב חמור. על פי הידיעות שבידיהם נמצאים עתה [-][3] המפציצים הרוסיים שנאצר העביר לערב הסעודית וסוריה.

82

1. רג'ינלד מייקל האדו, עוזר מנהל מחלקת הלוונט במשרד החוץ הבריטי.
2. על פי הצבעת ישראל ב־7 בנובמבר על החלטת העצרת בעניין הנסיגה.
3. מילה לא ברורה במקור.

הפוראוף [משרד החוץ הבריטי] ישמח למסור לנו כל אינפורמציה על המצב במדינות ערב. ממשלת בריטניה אף תשמח לסייע לנו ככל האפשר אף ביתר השטחים. ציין שאישר עתה משלוח דלק לישראל כעסקה "מסחרית".[4] נאצר ממשיך להיות אויבנו המשותף ואף אם יתגלו בינינו חילוקי דעות בכמה עניינים, בל ימנענו הדבר משיתוף פעולה בשטחים בהם יש לנו אינטרסים משותפים. סיים באמרו שבעוד ימים אחדים ייסע לעצרת והיה רוצה שבהיעדרו אעמוד בקשר הדוק עם אידן. העיר שזהו רצון ראש הממשלה עצמו. השיבותי שנשמח על שיתוף פעולה בינינו בתנאי שיהיה כן ובתנאי שנדע שאינו תכסיס חולף בלבד. הניע ראשו לאות הסכמה. השיחה ארכה ארבע חמש [45] דקות.

זמן מה לאחר שובי למשרד שאלני לויד טלפונית מה עליו להשיב לעיתונאים במקרה שישאלוהו אם בפגישתנו הועלה עניין נסיגתנו מסיני. רצונו לענות ש"בשעת השיחה הזכיר לי מה שאמר בנדון זה אידן". עניתי שאם בתשובה כזו לא יחדש דבר, מוטב שלא יזכיר כל עניין נסיגתנו כדי לא לעורר אצל ממשלתי ספקות בכנות הדברים שהשמיע בשיחתנו היום. ענה ש"יתחשב בדעתי" לפני שיחליט סופית.

אילת

83

איגרת מראש הממשלה ד' בן־גוריון אל ראש ממשלת ברית־המועצות נ' בולגנין (מוסקווה)

Note from Prime Minister D. Ben-Gurion to Premier N. Bulganin (Moscow)

העתק: 130.09/2326/6

ירושלים, ד' בכסלו תשי"ז
8 בנובמבר 1956

אדוני יושב־ראש מועצת השרים,

קיבלתי איגרתך מיום 5 לחודש זה.[1] קראתי אותה בעיון רב, ועליי לציין בצער כי כמה טענות מיוסדות על אינפורמציה לא נכונה ולא מלאה שהגיעה אליך.

זה למעלה משנתיים שמושל מצרים ארגן כוח מיוחד בשם פדאיון המיועד לחדור בהיחבא לתחומי ארצנו ולרצוח תושבים העובדים בשדה, העוברים בדרכים והיושבים בבתיהם. תחילה פעלו חבורות אלה רק מתוך שטחים מוחזקים בידי מצרים, כגון רצועת

4. לאחר הפסקת הספקת הנפט והמזוט מברית־המועצות החלה ישראל במאמצים נמרצים בכל העולם למציאת מקורות דלק חלופיים (ראו למשל שרמן אל קוזלוב, X889, 9.11.1956, 130.09/2333/3; ברטור וגלי אל קוזלוב, מברק 973, 10.11.1956, 130.09/2347/2).

83

1. ראו מס' 61.

עזה. בזמן האחרון הוא ארגן חבורות רוצחים אלה בירדן, בלבנון ובסוריה, וחיי איכרינו על הגבולות מוקעים [מועדים] יום יום להתנקשויות רצחניות אלו. בימי משבר סואץ נפסקה פעולת החבורות האלה, אבל זה כשלושה שבועות שפעולתן הוגברה.

בפקודה מיום 15 בפברואר 1956 של מפקד הדיוויזיה השלישית המצרית בסיני – מייג'ור גנרל אחמד סאלם (כפי ההעתק של הפוטוסטט המצורף כאן), נאמר בין השאר: "על כל מפקד להכין עצמו ופקודיו למערכה הבלתי נמנעת עם ישראל, במגמה להגשים את מטרתנו הנעלה, דהיינו: חיסול של ישראל והשמדתה בזמן הקצר ביותר ובקרבות הברוטליים והאכזריים ביותר".

שליט מצרים ארגן בניגוד למגילת האו"ם חרם כלכלי על ישראל. הוא הקים הסגר על חופש השיט שלנו בסואץ ובמְצָרי אילת, וזה חמש שנים הוא מפר החלטת מועצת הביטחון על חופש מעבר אניות ישראליות בסואץ.[2] לאחר שמועצת הביטחון אסרה שוב ב־13 באוקטובר שנה זו כל אפליה גלויה ומוסווית בחופש השיט בסואץ – הודיע שליט מצרים שאפליה נגד ישראל תימשך. לפני כשבועיים כרת השליט המצרי ברית צבאית עם ירדן וסוריה המכוונת נגד ישראל.

ולכן הפעולה שעשינו בסוף אוקטובר הייתה הכרח של הגנה עצמית, ולא פעולה לפי רצון זר כפי שהוגד לך. בהיענותנו לקריאת עצרת האו"ם הפסקנו האש וזה כמה ימים שאין כל סכסוך מזוין בינינו ובין מצרים. אתמול הודעתי בכנסת בשם ממשלת ישראל שאנו מוכנים להיכנס מיד למשא ומתן ישיר עם מצרים לשם שלום יציב ושיתוף פעולה, בלי כל תנאים מוקדמים ובלי כל כפייה. אנו מקווים שכל המדינות שוחרות שלום, ובייחוד אלו המקיימות יחסי ידידות עם מצרים, ישתמשו במלוא השפעתן במצרים להביא לידי שיחות שלום בלי כל השהיות נוספות.

אני לבסוף חייב להביע השתוממותי וצערי על האיום נגד שלומה וקיומה של ישראל הכלול באיגרתך. מדיניות החוץ שלנו מוכתבת על ידי צרכינו החיוניים ועל ידי שאיפתנו לשלום, ושום גורם זר אינו קובע אותה ולא יקבע אותה. כמדינה ריבונית אנו קובעים בעצמנו דרכנו, ואנו שותפים לכל העמים שוחרי השלום בעולם בשאיפה ליחסי שלום וצדק באזורנו ובעולם כולו.[3]

דוד בן־גוריון

2. ראו מס' 22, הערה 3.
3. בעת שאיתן הגיש לממונה על שגרירות ברית־המועצות ב־8 בנובמבר את תשובת בן־גוריון לאיגרת בולגנין, הוא מסר לו בעל פה כי ממשלת ישראל מכונסת ודנה בהחלטת האו"ם הקוראת לנסיגת ישראל, וכי אף שהישיבה לא הסתיימה הרי בסופה תתקבל החלטה על הנסיגה. כמו כן הורה איתן לממונה על שגרירות ישראל במוסקווה להעביר מיד את הידיעה למשרד החוץ הסובייטי (ראו איתן אל שגרירות ישראל במוסקווה, ק/440, 8.11.1956, 130.11/2507/4).

84

י' צור אל שרת החוץ וש' פרס
J. Tsur to the Minister of Foreign Affairs and S. Peres

מברק מוצפן שפ/958
נוסח נכנס: 130.09/2343/6

פריז, 8 בנובמבר 1956

בהול

הצרפתים דורשים בדרך המהירה והבהולה ביותר כל הנתונים הממשיים שבידינו שמוכיחים:

1) שהנשק המצרי שנתפש על ידינו עובר כל יכולת הקליטה של הצבא המצרי. הוא הדין לגבי סוריה. אנא מספרים ותיאורים מדויקים.
2) כל הוכחה שבמישרין או בעקיפין של תכנית סובייטית־מצרית להתקפה עלינו או להשתלטות.

ז'וקס טוען כי נתונים אלה יכולים לשנות מצבנו כלפי ארצות־הברית. שלחו נא אותם אף אם הם נמצאים בידי השירותים הצרפתיים או האמריקאיים.

מחכה לתשובה מידית.[1]

צור

84

1. תשובה לא נמצאה, אולם שבועיים לאחר מכן כתב ש' בנדור אל ו' איתן: "ישנו משבר אמון שילך ויעמיק אם לא נוכל להוכיח בהוכחות של ממש טענותינו על קנוניה מצרית־רוסית במזרח התיכון. לפני כשבועיים יצאנו במבצע תעמולה אדיר על הוכחות שיש לנו, הן בכמויות הנשק והציוד שנפלו בידינו והן במסמכים. אחרי כמה מברקים קיבלנו באמצעות הנספח הצבאי דוח ראש אג"א על הציוד שנלקח והוא רחוק מלאשר הדברים שפורסמו בארץ ובחוץ בשמנו. רשימת ראש אג"א איננה כוללת שום ציוד. לא קיבלנו כל מסמכים בדבר קנוניה רוסית־מצרית, לא מהמשרד ולא מכל מקום אחר" (ראו מברק 69, 22.11.1956, 130.02/2459/4).

85

ג' רפאל אל ו' איתן
G. Rafael to W. Eytan

מקור: 130.02/2401/3

ניו יורק, 9 בנובמבר 1956

אישי

ולטר היקר,

כשנפרדתי ממך ומהחברים ב־23 באוקטובר ואחרי התייעצות השגרירים, לא שיערתי, ואני מניח גם לא אתם, לקראת מה אנחנו הולכים, כי לא עולה על דעתי שאפשר להזמין את ארבעת השגרירים שלנו ואת צמרת המשרד שלנו להתייעצות ולהעלים מהם תכניות היכולות להכריע גורל המדינה ואולי אפילו לערער את שלום העולם, כפי שנוכחנו לראות בימים אלה.[1]

למרות שלא היה לי כל מושג שאנו עומדים לבצע בימים אלה את הפעולה נגד מצרים, לא הייתי מופתע מעצם התפתחות זו. תזכור אולי את שיחתנו בביתך אחרי קלקיליה, לפי הנחתך פעולה זאת הייתה צריכה להביא לשינוי המדיניות, ואני ניסיתי לשכנע אותך שאנו הולכים לקראת דברים הרבה יותר גדולים. הפעולה נגד המצרים הסתיימה בניצחון מזהיר של צה"ל, שהנו תוצאה של תכנון קפדני וביצוע נועז, אך לומדים אנו מההיסטוריה שתוצאות של מלחמה אינן נקבעות בשדה הקרב בלבד אלא בזירה המדינית.

הריני שואל בזה את עצמי ואתכם, על פי איזה הנחות והערכות פעלנו מבחינת המצב המדיני הבין־לאומי בו נעמוד בעקבות המלחמה עם מצרים? מה היו הנחותיו והערכותיו של משרד החוץ, שהוא המוסד החוקי במדינה שעליו מוטל להדריך את הממשלה בשטח זה, ואם בכלל ביקשו את הערכותיו של המשרד? ייתכן ואינני יודע, אך ישבנו במשך שלושה או ארבעה ימים ולילות עם שגרירינו, דיברנו מה שדיברנו וסיכמנו מה שסיכמנו, אך איזו השפעה הייתה לזה על הנהלת העניינים? מי למשל קבע את ההנחה שרוסיה, העסוקה בצרותיה עם הארצות הגרורות תשב בחיבוק ידיים כשהישגיה במזרח התיכון, שהשקיעה בהם מאמצים וסיכונים כה רבים, עלולים להתמוטט? על הערכת מי הסתמכו כשהניחו שהבריטים יתרמו חלק להצלחת המשימה ולא הביאו בחשבון שהם יהיו הראשונים שיברחו מהמערכה נגד הערבים ויהפכו את הכידונים המופנים נגד המצרים אל הגב של ישראל? אני מניח שלא הסתמכו על הערכת שגרירנו בלונדון שהטיף בצדק לאי־אמון בבריטניה. על מה הסתמכו בהנחה שארצות־הברית תנטוש את מדיניותה המוצהרת והחיונית לשלומה היא – לא להשלים עם תפישה וכיבוש שטחים של מדינה ריבונית? האם ארצות־הברית לא הצהירה, לעתים בצורה בלתי משתמעת [לשתי פנים], כי לא תשלים לעולם עם פעולה של ישראל שמטרתה "to seize and to hold" שטח של

85

1. ראו מס' 6, הערה 3.

מדינה אחרת? האם לא ראש ממשלת ישראל בעצמו הצהיר בשורה של נאומים רשמיים שמלחמה בין מדינות ערב וישראל עלולה להביא לידי התלקחות עולמית?

אלה הן השאלות שעליהן אפשר להוסיף עוד, ואשר עליהן תוהה בשעה זו אדם שקשור עם משרד החוץ מראשית צעדיו – מתקופת הזוהר של המשרד ועד לימים הקודרים האלה, בהם הוכיח המשרד כי אינו מהווה כלל גורם בהערכת המציאות הבין־לאומית.

אינני צריך להוסיף הרבה על המברקים והשיחות הטלפוניות שהתנהלו בין ניו יורק וירושלים במשך 48 השעות האחרונות ואשר תוצאתן עתה קניין הכלל.

שלושה דברים גרמו לדעתי להתמוטטות עמדתנו:

1) ההכרה באמתות הסכנה של התערבות צבאית סובייטית, אמנם בצורה מוסווית, במזרח התיכון עם כל הכרוך בזה לשלום העולם.

2) סיוט זה הכריח צרפת ואנגליה לנטוש את המערכה ללא כל התחשבות עם השגת מטרותיהן. בריחה זו של אנגליה וצרפת מהמערכה השאירה את ישראל בבדידות מזהירה.

3) הצהרת ראש הממשלה בכנסת שהסכמי שביתת־הנשק אינם קיימים יותר וכי לא יסכים לכניסת כוח זר לשטחים הנמצאים עתה תחת שלטוננו. אני מניח שראש הממשלה עשה זאת ללא כל ידיעה של העובדות שצוינו ב־1) וב־2), וללא כל התחשבות עם מדיניותה המוצהרת של ארצות־הברית, שלא תשלים עם כיבושי שטח של מדינה ריבונית אחרת אפילו אם מגמת הכובש להחזיק את השטחים רק באופן זמני עד להשגת מטרותיו המדיניות.

לניצחון המפואר של צה״ל בסיני היה סיכוי גדול להביא לא רק לידי יתרונות צבאיים, שהם בעצמם כמובן חשובים ביותר, אלא גם להישגים מדיניים, אילו היו יודעים לקבוע מטרות מדיניות ההולמות את המציאות הבין־לאומית ואילו הפעולה הזאת הייתה מתבצעת בלי הלוואי האנגלו־צרפתי, אשר איך שלא נסבירו, זעזע עד היסוד מעמדה המדיני והמוסרי של המדינה.

אך עם ישראל חי, ונצח ישראל לא ישקר, ונתאושש גם ממשבר זה אם נדע עכשיו לכלכל את דרכנו בתבונה הנובעת מהערכה מציאותית של המצב הבין־לאומי, ואם ננהג במדיניות להבטחת שלום ישראל, המתחשבת גם עם הבטחת שלום העולם. מטרתנו העיקרית צריכה להיות למנוע שיבת העניינים לדפוסים הישנים. עלינו למנוע לא רק את ההתאוששות הצבאית אלא גם המדינית של הערבים מהמהלומה שספגו. על הריסות שביתת־הנשק צריך להקים משטר יחסים חדש, אולם מסופקני אם במצב שנוצר נוכל להגיע ליחסי שלום עם מדינות ערב. ייתכן ונצטרך לעבד תכנית מפורטת בדומה לזו שקראנו פעם Modus Vivendi.

אני מניח שההתפתחויות של הימים האחרונים הוכיחו לכולם שבסיום המערכה הצבאית אנו נכנסים למאבק מדיני שעליו יהיה עלינו לרכז כל כוחותינו. כדי שנוכל לעמוד במאבק זה, עלינו לשכלל את המכשירים המדיניים העומדים לרשות המדינה, ובראש ובראשונה להחזיר למשרד החוץ את מקומו במערכת הכלים הממלכתיים של המדינה.

אני מתאר לעצמי שהחלטת הממשלה להיענות לדרישת ארצות־הברית והאו״ם להוציא כוחותינו ממצרים באה כמהלומה ליישוב כולו, שלא היה לו כל מושג מה כוחנו המדיני האמתי. אך חוששני שגם מנהיגינו היו נטולי ידיעה על כמה עובדות יסוד הקובעות את יחסי הכוחות בעולם. כאן השליחות של משרד החוץ להקנות את הידיעה

ולהחדיר את ההכרה על מאזן הכוחות האמתי ועל מקומה של ישראל במאבק הכוחות האדיר המתנהל בעולמנו.

אני בטוח שעבדת בשבועות האלה ימים כלילות ואני מצטער שנבצר ממני לעמוד לימינך, אך אני מקווה שאתרום את חלקי גם בהיותי כאן. מכתב זה מיועד גם לארתור [לוריא] וגם ליעקב [הרצוג] ואודה לך אם תעבירו אליהם, אך אינני מעוניין לעת עתה שיגיע לחברים אחרים.

מיטב הברכות לך ולחברים. חזק ואמץ.

שלך,

גדעון

86

ו' איתן אל א' אבן (ניו יורק)

W. Eytan to A. Eban (New York)

מברק מוצפן 834

נוסח יוצא: 130.09/2332/2

ירושלים, 9 בנובמבר 1956

בהול

שיחתך הטלפונית. הסכנה הרוסית.

1) אין לפי שעה להשתתף בוויכוח על הונגריה.

2) יש לעשות מאמץ כי אחד או שניים מהמשתתפים בוויכוח זה הלילה יסב תשומת לב העצרת במיוחד לידיעות על הריכוז בסוריה וכו' ויעמוד על הסכנה הצפויה לישראל.[1] דאגנו מראש לפרסום.

3) יש להשתדל לעורר הדבר בעיתונות היהודית והלא יהודית וכן על ידי ארגוני פועלים וארגונים מתאימים אחרים.[2]

86

1. אבן אמנם פעל להפצת המידע בעצרת על איומיה של ברית־המועצות ועל כוונותיה התוקפניות כלפי ישראל (ראו אבן אל הרצוג, WIA955, 9.11.1956, 93.01/2213/5).
במברק גם דיווח אבן על בקשתו מראונטרי לשקול כדאיות פנייה של אייזנהאואר לברית־המועצות להזהירה מהחדרת נשק והגברת המתיחות במזרח התיכון, ומהצטרפות למעשים תוקפניים נגד ישראל. ראונטרי לחץ להמציא לו כל ידיעה מוסמכת הנמצאת בידי ישראל, והבטיח להעביר את ההצעה לנשיא מיד.
2. גם גולדה מאיר הציעה לאבן לשקול לפרסם בעיתונות ארצות־הברית (בהסתרת מקור המידע), ידיעות על טייסות גדולות שעברו לסוריה, על זרימה מתמדת של נשק סובייטי לשם, ועל שמועות ממקורות שונים על הכנות של ברית־המועצות להפציץ מן האוויר יישובים וריכוזי צבא בישראל (ראו מאיר אל אבן TNW647, 8.11.1956, 130.09/2339/7).

4) מציעים כי תדבר עם המזכ"ל ותשתף אותו בדאגתנו.[3]

איתן

87

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA959
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

וושינגטון, 9 בנובמבר 1956

יש לחשוש ממאמצים ללחוץ עלינו לוותר על עזה. איו ספק שלפחות ברית־המועצות והאסיאתים ילחצו בכיוון זה. המערב עדיין לא קשור לשום גישה מאוחדת בנדון. לגבי ארצות־הברית הנקודה המכרעת יכולה להיות שאלת הפליטים. אם נכריז בימים הבאים ששחרור עזה מאפשר לנו להביא תרומה הרבה יותר ניכרת לפתרון בעיית הפליטים מזו שהייתה אפשרית קודם, עלול הדבר לבצר השלמה מערבית עם מעמדנו בעזה.

אבן

3. על מברק זה השיב קדרון ודיווח לאיתן כי הוא כבר שוחח ב־9 בנובמבר עם מזכ"ל האו"ם על נושא זה. האמרשלד השיב לו כי פנה אל קוזנצוב, סגן שר החוץ הסובייטי, ודרש שיפעיל את השפעתו למנוע התפשטות מעשי האיבה במזרח התיכון. כמו כן ציין המזכ"ל כי הגורם לחיפזון בהרכבת הכוח הבין־לאומי והעברתו למזרח התיכון הוא רצונו להעמיד את הרוסים בפני עובדה מוגמרת. קדרון ואבן שוחחו גם עם לודג' מאחר שסברו כי לאזהרה שלו לברית־המועצות יהיה משקל רב (ראו קדרון אל איתן, מברק 896, 10.11.1956, 130.02/2404/6).

88

י' צור אל שרת החוץ
J. Tsur to the Minister of Foreign Affairs

מברק מוצפן שפ/970

נוסח נכנס: 130.09/2347/2

פריז, 9 בנובמבר 1956

אישי סודי

מסרתי לפינו שדרך לפי שלך 819.[1]

אמר כי הוא חשב למשגה ההודעות הישראליות שלא נצא מסיני, שהיו עלולות להעמידנו במצב קשה, וחושב החלטתנו לנבונה. אך עצתו לבל נמהר לזוז. הם עצמם ינסו למשוך עד כמה שאפשר הוצאת כוחותיהם בוויכוחים עם האמרשלד בדבר הרכבו וצורתו של הכוח הבין־לאומי. סיפר שקיבל שדר ארוך בן 20 עמודים מהאמרשלד בעניין זה, טקסט מסובך שהוא מכנה "מאוד שוודי" בדבר הצעות לארגון הכוח הבין־לאומי. יש בו כמה סכנות וכמה דברים חיוביים. קרא לפניי קטעים מהמכתב ופירש:

1) אין הכוונה לכוח צבאי למרות ארגונו הצבאי. הוא לא יעמוד ולא יתנגש עם כל כוח צבאי אחר וגם לא יהיה מצויד לכך. תפקידו להפריד בין הצדדים בלבד.

2) נאמר במפורש כי הכוח לא יוכל להיכנס לטריטוריה של שום מדינה בלי הסכמתה של זו.

3) הכוח לא ישפיע ולא ישנה האיזון הפוליטי בין מדינות האזור. בזה רואה פינו אות לטובה.

4) הכוח לא יתערב באיזון הצבאי שבאזור. בזה הוא רואה סכנה חמורה, שכן רוסיה תוכל להטיס מטוסים לאין סוף למצרים או להזרים נשק אחר מבלי שהכוח יוכל אפילו לערער על כך.

5) האמרשלד מציע שמפקד הכוח ידווח לעצרת ויהיה אחראי במישרין בפני המזכ"ל. זה הופך האמרשלד למין שליט בין־לאומי עליון. בדברו על הסכנות הנשקפות לישראל מצד הרוסים אמר כי בשיחתו האחרונה התכוון להדגיש בייחוד סכנת המפציצים שיוכלו לפעול במישרין מטריטוריה רוסית, ואינו רואה סכנת מפציצים מבסיסים סוריים כחמור ביותר. שאלני אם ובאיזו מידה נוכל לפעול במבצעי קומנדו בסוריה כדי לפגוע בשדות התעופה. עניתי שמבחינה צבאית הדבר ניתן בוודאי להיעשות, אך אנו עלולים להעמיד עצמנו במצב חמור מאוד הן לגבי הרוסים והן לגבי ארצות־הברית, ולחזור לסכנות של הימים האחרונים. מסרתי לו כמה ידיעות

88

1. במברק זה הפנתה מאיר את תשומת לבו של צור שגם צרפת, כישראל, התנתה את נסיגתה בתיאום עם כוח האו"ם. היא הורתה לו לפנות אל פינו כדי לנסות ולהגיע לשיתוף פעולה עם צרפת בנושא זה (ראו מאיר אל צור, ל/819, 9.11.1956, 130.09/2347/3).

מקוטעות ולא שלמות שקיבלתי מיובל הבוקר, וחזרתי וטענתי לפניו טיעוניי לפי שלי 956.[2] אמר שגם הם עושים מאמצים נואשים כדי להחזיר השיתוף עם האמריקאים אך עמדת אייזנהאואר מייאשת.

6) מולה רצה לנסוע אליו וקיבל תשובה שאין הדבר רצוי עד שיבוא הכוח הבין־לאומי. יתר על כן, בדוח של אלפאן על שיחתו עם אייזנהאואר שקרא לפניי נמצא משפט זה של אי־אמון: "הנשיא הביע סיפוקו מהחלטת הצרפתים להוציא כוחותיהם ותקוותו כי היחידות הראשונות של הכוח הבין־לאומי יגיעו במהרה, דבר שייתן אפשרות להוציא היחידות הראשונות האנגלו־צרפתיות. צעד זה תהיה לו השפעה מכרעת על הערבים, אשר למדו לקח ממעשי הונגריה ויבינו בוודאי כמה מסוכנת שותפותם עם הכוח הברוטלי הסובייטי". אני מצטט לפי הזיכרון, אך זה תוכן הדברים. פינו ואני היינו מאוחדים בדעה כי השקפה אמריקאית זאת היא ילדותית לאין שיעור, וכי מעשי הונגריה רק הגבירו הכבוד בפני הכוח הסובייטי בעולם הערבי. מסרתי לו כמה נתונים מפי משה ששון על המצב הפנימי במצרים. הוא מעריך כי ניסיון השכנוע בוושינגטון, שאינו יודע עדיין כיצד ייעשה, צריך להיות מכוון להפלת נאצר והמשטר הסורי. כן הוא מסכים כי מטרת ההסברה המערבית לגבי מצרים צריכה להיות הורדת קרנו של נאצר והוכחה שמדיניותו נחלה מפלה.

הצעתי לו וקיבל שכדי לחזק מעמדה ולהוכיח יעילות המבצע צריכה ממשלת צרפת להתרכז בפומבי ובאו"ם בשתי משימות:

1) הסדר סופי של שלום ישראל־ערב.

2) חברה בין־לאומית בחסות האו"ם לניהול התעלה.

בסוף השיחה ביקשתי ממנו לפעול מיד לפתרון בעיית הדלק שלנו,[3] ורשם לפניו לדבר ללא דיחוי עם חבריו בממשלה.

צור

2. במברק זה דיווח צור על פגישתו עם ז'וקס ודארידן, ב־7 בנובמבר, שבה הציע להם דרכים להפצת המידע על תכניות הסובייטים לחדירה ולהשתלטות על המזרח התיכון. כמו כן טען לפניהם שיש לעשות מאמץ עליון להחזרת שיתוף הפעולה עם ארצות־הברית לקדמותו (ראו צור אל מנכ"ל משרד החוץ, שפ/956, 8.11.1956, 130.09/2343/6).

3. ראו מס' 82, הערה 3.

89

ד' בן־גוריון אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
D. Ben-Gurion to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 352
נוסח יוצא: 130.09/2377/4

ירושלים, 10 בנובמבר 1956

על צירינו ושגרירינו, נספחינו הצבאיים וידידינו בארצות שונות – וקודם כול בארצות־הברית, בצרפת, באנגליה, בארצות סקנדינוויה, בהולנד, בבלגיה, באיטליה, ובכל ארצות אמריקה הלטינית, ועד כמה שאפשר בארצות אסיה – להסביר לממשלות, לנבחרי העם, לתנועת הפועלים, למכשירי דעת הקהל, לחוגים אינטלקטואליים וצבאיים:

1) כי אין להרשות לצבא מצרי לשוב למדבר סיני ועל ידי כך להפוך התעלה בפועל (אם לא דה־יורה) לתעלה בין־לאומית.

2) כי הכוח הבין־לאומי צריך להישאר באזור התעלה, ורק באזור התעלה, ולהבטיח על ידי כך חופש השיט לכל עם, בלי כל תלות במצרים.

3) כי יש לדרוש ממצרים לדון על שלום יציב עם ישראל, כי הסכם שביתת הנשק נהרס ללא תקנה, ומלכתחילה לא נתכוון להפוך למשטר קיים, אלא התכוון לשמש מעבר להשבת שלום יציב.

4) כי מצרי אילת והחוף המערבי של מְצָרים אלה הם חיוניים לישראל, וכי רק החזקתם בידי ישראל תבטיח חופש השיט הישראלי והבין־לאומי בים סוף. שיט זה שהוא צורך חיוני וכלכלי למדינתנו ויש בו ברכה לכל עמי אפריקה ואחרים שיזדקקו לנמל אילת אם לסחר ימי ואם להעברת דלק לים התיכון שלא באמצעות תעלת סואץ, שמצרים יכלה לחסום מזמן לזמן כאשר עשתה עכשיו.

5) סכנת השתלטות הסובייטים על כל המזרח התיכון בעזרת הדיקטטור המצרי ובעזרת קוואתלי, "הנשיא" הסורי שחזר זה עתה מביקור במוסקווה. אם השתלטות זו לא תיעצר (והאמצעי היעיל ביותר הוא להרחיק את נאצר וקוואתלי משלטונם) – תיפול כל יבשת אפריקה בידי הסובייטים בעתיד הקרוב.

6) מהותו האמתית של משטר נאצר: דיקטטורה צבאית ופשיסטית, המדכאה ומרוששת את העם המצרי כדי להגביר הכוח הצבאי המנופח שעליו נשען המשטר; הוא משתמש בליבוי אינסטינקטים דתיים, מוסלמיים וגזעניים ערביים נגד כל עם אחר כדי לבצע שאיפות ההתפשטות וההשתלטות על כל העולם המוסלמי, כפי שנאצר עצמו מתאר שאיפותיו בספרו "הפילוסופיה של המהפכה" – שהוא מעין "מיין קאמפף" של הרודן המצרי; ואם כי אין הכת הצבאית השלטת במצרים הדוקה כחברה הקומוניסטית – הריהי משמשת למעשה מכשיר בידי הסובייטים לחדור ליבשת אפריקה ולמזרח התיכון. כל העמדת פנים זמנית של ידידות מצד מצרים כלפי המערב אינה אלא תרמית.

7) עמדת עמי ערב והאסלאם מחוץ לטורקיה בעצרת בשאלת הדיכוי האכזרי של העם ההונגרי על ידי הצבא הסובייטי מוכיחה שיתוף פעולה אמיץ בין שני הכוחות האלה, ושותפות זו מהווה סכנה לכל העולם החופשי. נאצר וקוואתלי הם שני האישים בעולם

הערבי המסגירים את עמי ערב בידי הסובייטים, ואם שני אלה לא ייתקלו בהתנגדות יעילה ונמרצת מצד העולם החופשי, יטילו מרותם על כל עמי ערב והאסלאם.

8) יש בעולם הערבי – גם בתוך מצרים וסוריה – הרבה כוחות ואישים המתנגדים למשטר ולשאיפות של נאצר וקוואתלי, אבל הם זקוקים לעזרה אקטיווית מצד העולם החופשי להיפטר משני האישים הממאירים האלה.

בן־גוריון

90

מ' קדרון אל המנהל הכללי של משרד החוץ
M. Kidron to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן X900
נוסח נכנס: 130.02/2401/18

ניו יורק, 10 בנובמבר 1956

זה ניסיון לסכם בקיצור נמרץ המצב המדיני באו"ם לאחר החלטתנו לפנות סיני:

1) 24 השעות שקדמו להחלטה תוארו על ידי המזכ"ל ועל ידי נציגים ידידים כיום שחור לישראל ולעולם.

2) הצבעתנו נגד ההחלטה שקראה לפינוי הכוחות הבליטה בדידותנו. הייתה חרדה לפעולה רוסית תוך 48 שעות.

3) ההחלטה לפנות נתקבלה בהתרגשות גדולה ומיד הפכנו ממסכני שלום העולם למצילים.

4) הדאגה לשלום במזרח התיכון נמשכת. סבורים שהסכנה המידית מצד רוסיה חלפה, אולם עמוקה החרדה נוכח ההתאוששות המהירה של הרוסים מהמכה שקיבלו בראשית השבוע.[1] הדעה הכללית היא שהשפעתם במזרח התיכון גברה פי כמה.

5) יהירות הערבים נוכח תמיכת הרוסים, אהדת העצרת, כישלון הבריטים והצרפתים ונסיגתנו מסיני גוברת והולכת.

6) לדעת האו"ם אנגליה וצרפת נכשלו בכול, וקשה למצוא איש שיגן עליהן אפילו בקרב ידידיהן הקרובים ביותר. רוב הזעם מופנה נגד אנגליה, הנאשמת ברשלנות צבאית וחוסר הגינות מדינית כאחד. המערב אירופים רואים בכישלון האנגלו־צרפתי פגיעה חמורה בעתיד היבשת. אחדות הדומיניונים מעוררת לגמרי.

7) האווירה הכללית היא זו של אי־שקט ודאגה חרדה לקראת השבועות הבאים.

קדרון

90

1. הכשלת יוזמת הסובייטים במועצת הביטחון להתערבות צבאית משותפת עם ארצות־הברית במצרים, ראו הערת־עורך מס' 60.

91

שיחת ד' בן־גוריון — א' לאוסון (בירושלים, ב־10 בנובמבר 1956)

Meeting: D. Ben-Gurion – E. Lawson (Jerusalem, 10 November 1956)

דין וחשבון: 130.02/2405/1

בפתיחת השיחה הגיש השגריר האמריקני איגרת מאת הנשיא אייזנהאואר[1] אל ראש הממשלה כדלהלן:

I appreciate your message of yesterday[2] informing me that you will withdraw your forces from Egypt. This decision will be widely welcomed not only by the United States but by all the nations striving to restore peace and security for all nations in the Middle East. It will contribute greatly to a situation in which a peaceful solution may be attained.

בהגיבו הביע ראש הממשלה את תודתו על האיגרת וציין שברצונו למסור הערות מספר באמצעות השגריר לממשלת ארצות־הברית ואולי גם לנשיא.

הוא לא ידבר כראש ממשלת ישראל בלבד אלא גם כאזרח העולם החופשי. בדיונים בעצרת המיוחדת של האו"ם על הונגריה לא תמכו הערבים בדרישה להוציא את הצבא הסובייטי. זאת אומרת שעמדתם אינה מבוססת על עקרונות כי אם על שיקולים אנוכיים גרדא. מעשי הרוסים בהונגריה לא ירתיעו את מדינות ערב מלהתקשר אתם. להפך, פעולת ברית־המועצות רק תגביר את הערצתם של הערבים. אופיים של מנהיגי הערבים הוא כזה. מסקנת הערבים מעמדתה של ברית־המועצות מחד ומזו של ארצות־הברית מאידך תהיה שהרוסים יודעים לפעול בשעה שארצות־הברית רק מדברת.

בהזרמת נשק רוסי בכמויות עצומות למצרים ולסוריה טמונה סכנה לעמי המזרח התיכון ולעולם החופשי כולו. נאצר וקוואתלי הם שורשי הסכנה במזרח התיכון באשר יש זהות אינטרסים בינם לבין הסובייטים באזור. הגברת השפעתם פירושה הגברת ההשפעה הסובייטית. המלך חוסיין חלש ולא יוכל לעמוד בפני הכוח הסוחף, בעוד שאין לדעת כמה זמן נורי אל־סעיד עוד יחיה. אנו עומדים אפוא בפני האיום של השתלטות ברית־המועצות על המזרח התיכון הערבי ועל אפריקה. במצב זה עומדת ישראל בפני איום של השמדה ואין לראות כיצד תצליח טורקיה לעמוד לבדה. בהקשר זה שיבח ראש הממשלה את טורקיה על שאינה נגררת בזרם הפן־ערבי. ראש הממשלה הזכיר שכבר לפני שנה דיבר על התפתחות אפשרית כזאת, והיום היא עומדת לפנינו. מחובתו להביע את צערו על כך שברגע הקריטי הצילה ארצות־הברית את נאצר ממפלה בטוחה והיא עדיין מוסיפה לסייע לו.

ראש הממשלה יקיים את הבטחתו לנשיא אייזנהאואר, אולם עליו לשאול אם הצדק והשלום באזור מחייבים את החזרת הכוחות המצריים לסיני, זאת אומרת – לעורר מחדש את האיום לעצם קיומנו. ראש הממשלה ציין שסיני לא היווה תמיד חלק אינטגרלי של מצרים, אלא סופח על ידי האנגלים למצרים בעקיפין לאחר שהוצא מידי טורקיה.

91

1. האיגרת נשלחה ב־9 בנובמבר.
2. מס' 79.

קיימים יסודות ליברליים גם במצרים וגם בסוריה השונאים את נאצר ומתפללים למפלתו, אולם ארצות־הברית אינה מעודדת אותם ואינה מסייעת להם. הכניעה הנחפזת של המפקד המצרי בפורט סעיד מעידה שקיימת גם במצרים התנגדות לנאצר. כן הזכיר ראש הממשלה את הציוד המלחמתי העצום ושפע המזון והמותרות שנאצר העניק לקצינים שלו בסיני בשעה שהעם רעב ומחוסר כול. ישיבת ארצות־הברית ללא מעשה פירושה הפקרת המזרח התיכון ויבשת אפריקה לסכנה איומה שתאיים על העולם החופשי כולו.

ראש הממשלה המשיך בציינו שבקריאת האיגרות של בולגנין ושל אייזנהאואר בהודעתו לעם הייתה כוונתו שהעם והעולם יבחינו בשוני שבצורת הפנייה של ראשי שתי המעצמות האלה לעם קטן. אולם יחד עם זה עליו להגיד שנפגע מהאיומים המיותרים של הובר.[3] איגרתו של הנשיא הייתה בהחלט מספיקה. ארצות־הברית לא איימה מעולם בסנקציות כלכליות ובהוצאה מארגון האומות המאוחדות על מצרים כאשר היא מסרבת להיענות להחלטות מועצת הביטחון על חופש השיט בתעלת סואץ. עתה שברית־המועצות תומכת בנאצר וארצות־הברית מאיימת על ישראל, מי יעז לדרוש מנאצר ויאיים עליו שימלא את חובתו בהתאם למגילת האו״ם לחיות בשלום עם מדינות אחרות החברות באו״ם ויאפשר שיט חופשי מוחלט בתעלת סואץ? במצב זה אין לישראל אלא לסמוך על עזרת שמים, אך על ראש הממשלה להזהיר את ארצות־הברית מהסכנות למזרח התיכון בפרט ולעולם החופשי בכלל כתוצאה ממדיניותה.[4]

3. ראו מס׳ 71.
4. בדיווחו על הפגישה למחלקת המדינה הדגיש לאוסון את הלך רוחו הזועם של בן־גוריון, ראו *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 567, p. 1107.

92

ג׳ מאיר אל א׳ אבן
G. Meir to A. Eban

מברק מוצפן TNWA651
נוסח נכנס: 93.01/2213/5

ירושלים, 10 בנובמבר 1956

דחוף ביותר

בהמשך למברקנו מאמש,[1] יש צורך להפעיל אותם אנשים שפעלו בשם אייזנהאואר להביא לחץ עלינו. כוונתי לסילבר,[2] אדמס ואחרים. יש ללחוץ על הנשיא להודיע בפומבי, אני חוזרת: בפומבי לרוסים שלא לפעול במזרח התיכון. אם הפגישה עם מולה ואידן קרובה אולי יעשה זאת בהזדמנות זו. יש להחדיר לאמריקאים שהתבצרותם של הרוסים בסוריה היא סכנה לא רק לישראל כי אם מוכרחה לפוצץ את יצירתו של דאלס, ברית בגדאד, ומסירת כל האזור לשלטון רוסי.[3]

גולדה

93

א׳ אבן אל ג׳ מאיר
A. Eban to G. Meir

מברק מוצפן 179
נוסח נכנס: 130.09/2338/23

ניו יורק, 10 בנובמבר 1956

הידיעות מגבול ירדן וסוריה מעוררות דאגה.[1] במצב הבין־לאומי הקיים נמצאים אנו במצב עדין לגבי פעולה צבאית כלשהי. מאידך, ייתכן כי התמדת הפעולות לא תשאיר שום ברירה נכונה אלא לפעול. במצב זה הרינו מציעים יצירת התנאים הנוחים ביותר לפעולה שלא תגרור אחריה תוצאות מדיניות מסוכנות.

92

1. ראו מס׳ 86, הערה 2.
2. ראו מס׳ 14.
3. ראו מס׳ 91.

93

1. ב־8 בנובמבר החלה פעילות מחודשת של חוליות פראיון לאורך הגבולות עם ירדן וסוריה. ההתקפות נמשכו גם בימים אחר כך.

1) מקסימום של התרעה פומבית.[2]
2) העמדת נציגי המעצמות על המתרחש יום יום.
3) פגישות עם מזכ"ל האו"ם כל יום להעמידו על העובדות.
4) מכתב למועצת הביטחון בכל פעם שיש תקרית.
5) הואיל וארצות־הברית כאילו נפגעת על ידי הפתעות ואי־שיתופה בהכרעותינו הביטחוניות, נעבור לגילוי לב מוחלט ונודיע לה למפרע שאם לא תבוא הפסקת החדירות נצטרך לנקוט באמצעי ביטחון. אם תצליח להפסיק הפגיעות – מה טוב, ואם לא – אנו תובעים הבנתה לפעולתנו שתהא מוגבלת לצורכי התגוננות ולא תביא לידי כיבוש שטחים. גישה דומה כלפי בריטניה אם מקור הרעה בירדן.
6) אם יש פעולה – יש לפנות למועצת הביטחון להודיע לה על פי סעיף 51 של המגילה.

אם יש אפשרות של התאפקות עד להבהרת העובדה של מסע עוין רצוף ומתוכנן הרי זה משובח. ההצעות הנ"ל מבוססות על ההנחה שלא תהיה אפשרות להימנע מפעולה אם הפגיעות לא תיפסקנה בקרוב.

אבן

94

ד' האמרשלד אל ג' מאיר
D. Hammarskjöld to G. Meir

Orig.: 93.03/3064/2 :מקור

New York, 11 November 1956

Dear Mrs. Meir,

In your letter [of] 8 November transmitted by the Delegation to the United Nations,[1] you declared on behalf of the Government of Israel that the Government "will willingly withdraw its forces from Egypt immediately upon the conclusion of satisfactory arrangements with the United Nations in connexion with the Emergency International Force."

2. בנאומו ב־10 בנובמבר במושב האחרון של עצרת החירום, לפני העברת נושא המזרח התיכון לעצרת הכללית, אכן עמד אבן על התגברות המתיחות בגבול ירדן ובגבול סוריה והביע דאגה לנוכח הידיעות על ריכוזי נשק סובייטי בסוריה (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 63, 130.09/2458/18).

94

1. ראו מס' 80.

In acknowledging receipt, I declared myself to be most anxious to explore further with your representatives the arrangements to be made with the United Nations Force, which would put into effect your promise to withdraw from Egypt.

The development of the United Nations Force is now so advanced as to make it urgently necessary to effect the conditions for its proper functioning. One of those conditions is obviously an implementation of your declaration. I have so far no indication of what arrangements with the United Nations Force you have in mind as necessary in relation to Israel.

In view of the great urgency of the matter I would appreciate if you would take, immediately, the necessary steps for the discussions which may have to take place on the basis of the clarification of your views of the arrangement in relation to the United Nations Force, which you undoubtedly wish to give me first. I am certainly reflecting the opinion of the General Assembly in stressing the vital importance of, in that way, establishing, without delay, the basis on which your declaration will be fully implemented.

Yours sincerely,

Dag Hammarskjöld
Secretary-General

95
א' אבן אל ג' מאיר
A. Eban to G. Meir

מברק מוצפן NWTA181
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

וושינגטון, 11 בנובמבר 1956

כל הודעה על כוונתנו להתחמק מהתחייבות ראש הממשלה[1] מביאה תוצאות כדלהלן:
1) מזמינה לחץ בין־לאומי מוגבר להבטיח עיבוד ההתחייבות.
2) מזמינה הסובייטים לבצע מזימת המתנדבים כמתואר בהודעתם האחרונה.[2]

95

1. בכתבה ב"ניו יורק טיימס" צוטטו הודעות של דוברים ופקידים בכירים ישראלים כי אין בכוונתה של ישראל לממש את הודעת ראש הממשלה ולסגת מסיני ומרצועת עזה. הכותב, הומר ביגארט, העריך כי ללא חידוש הלחץ של המעצמות, ובייחוד של ארצות־הברית, תפר ישראל את התחייבותה למזכיר האו"ם (ראו אבן אל מחלקת ארצות־הברית , מברק 180, 11.11.1956, 130.09/2338/23).
2. ב־11 בנובמבר פרסמה סוכנות "טאס" את ההודעה הזאת:
"כסימן לאהדה של העם הסובייטי למצרים תשמש העובדה שמספר רב של אזרחים סובייטים וביניהם טייסים, טנקיסטים ותותחנים וכן קצינים ביקשו רשות לנסוע למצרים בתור מתנדבים למלחמה למען גירוש התוקפנים מאדמת מצרים.

3) מונעת כל הצלחה במאמצינו לחדש היחסים שכמעט נותקו למעשה עם ארצות־הברית.

4) מעוררת אכזבה בדעת הקהל הידידותית הרוצה לייחס אמון לדברי ממשלת ישראל ולהצהרותיה והתחייבויותיה.

חשוב ביותר שתבוא הצהרה שתאמר שממשלת ישראל עומדת על הודעתה למזכ״ל והודעה זו תבוצע ככתבה ורוחה.

לגבי עזה חשוב לפי שעה לשבת ולא לדבר הרבה. אנו רחוקים עדיין מהכרה בין־לאומית בזכותנו להישאר.

אבן

96

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WIA967

נוסח יוצא: 93.01/2219/13

וושינגטון, 12 בנובמבר 1956

אישי בתכלית

שוחחתי שעה עם האח [אלן דאלס]. אמרתי שלפי הערכתנו שרויה ממשלת ארצות־הברית בתרעומת עקרה נגד בנות בריתה עד כדי התעלמות מהמערכה הבין־לאומית הגדולה. היום ניסה ראש הממשלה באמצעות לאוסון להעמיד ממשלת ארצות־הברית על דאגתנו לגורל המערכה ההיא.[1] ציינתי הנקודות העיקריות של השיחה. הדגשתי בעיקר:

1) אין תועלת בחשבון צדק על העבר. הפירוד בין ארצות־הברית לבינינו בהערכת העובדות והמעשים אינו אלא תוצאה של הבדלים גאוגרפיים. אילו הוקם משטר כזה של נאצר בהמיספרה האמריקאית והתחזק בעזרה סובייטית צבאית ומדינית, הייתה ארצות־הברית פועלת בכוח ומרץ למיגורו. לא הייתה ממשלת ארצות־הברית צריכה להתרגש ולהיכנס לתסביכים מפני שישראל וגורמים אחרים נקטו מדיניות שהלמה נקודת ראותם המיוחדת מקרוב.

מחוגי ההנהגה של ברית־המועצות מוסרים שאם אנגליה, צרפת וישראל לא יצאו ממצרים באמתלות שונות, הרי המוסדות המתאימים של ברית־המועצות לא ימנעו מהמתנדבים הסובייטים להצטרף למאבק העם המצרי לעצמאותו" (ראו סתת אל אשל, 11.11.1956, 130.11/2505/21).
בתגובה לכך הודיע הנשיא אייזנהאואר ב־13 בנובמבר, במסיבת העיתונאים הראשונה לאחר בחירתו לכהונה שנייה, כי ארצות־הברית תתנגד לכל התערבות של מתנדבים סובייטים או סינים במזרח התיכון.

96

1. ראו מס׳ 91.

2) העובדה המרכזית היא שישראל הנחיתה מהלומה ניצחת על משטר נאצר, ששימש ראש גשר לכיבוש אסיה ואפריקה על ידי הקומוניזם. באה ארצות־הברית והצילה נאצר מהתמוטטות. על ידי כך סייעה בשוגג לחיזוק ההשפעה הסובייטית ולהחלשת הגורמים האנטי־סובייטיים באסיה ובאפריקה. מבחינת ארצות־הברית זוהי טעות חמורה. מבחינת ישראל זוהי סכנת השמדה כי אין לנו קיום באזור שברית־המועצות ונאצר שולטים בו.

3) אלמלא מדיניות מוטעית זו של ארצות־הברית היינו עומדים בשעה זו לפני הריסותיו של משטר נאצר ומכאן סיכויים לתיקון עולם חדש במזרח התיכון. אם ארצות־הברית תגיע אפילו עכשיו לידי בדיקת המצב מבחינה מכרעת זו, יש תקווה להשיג מבוקשנו דהיינו חיסול השליטה הנאצרית־קומוניסטית בים התיכון.

4) איני מתעלם מדאגת ארצות־הברית לאו"ם אך גורם זה קיבל משקל מופרז בחשבון האמריקאי. אם תיפול הונגריה וייפלו המזרח התיכון ואירופה בידי הקומוניזם, לא תהיה לנו נחמה רבה במחשבה שהאו"ם שמר על טהרת עקרונותיו.

גם אינני מתפעל מ־64 הקולות שהתנגדו לפעולתנו. 11 הם קולותיהם של משעבדי הונגריה ורוצחיה. 22 הם קולות של ממשלות שבעניין הונגריה הפגינו אדישות מחפירה לעקרונות המגילה. בתוך הנותרים יש רבים שהצביעו נגדנו אך עודדו אותנו בלבם פנימה. ובין השאר יש אלה, כגון ארצות־הברית, שמתוך התרגשות השעה לא השכילו להבחין בגדולת ההזדמנות שהענקנו לעולם לבלום את הזרם הסוחף של השפעה סובייטית. יתר על כן, מה שקרה באו"ם אינו אלא פרדוקס גדול.

5) כדי לתקן המצב יש צורך מידי בכמה תנאים:

(א) על ארצות־הברית להינתק מבריתה המוזרה (incongruous) עם ברית־המועצות ונאצר נגד ישראל ואירופה, ולבחון המצב מבחינת המערכה הגורלית והמכרעת נגד הסכנה המשותפת לה ולנו.

(ב) על ארצות־הברית למצוא הזדמנות מתאימה להבהיר שאם כי הגנה על מצרים מתוך שיקולי האו"ם, אין לה שום יחס של חיוב או כבוד למשטרי נאצר וקוואתלי וחלקה יהיה עם בני בריתה המסורתיים, לרבות ישראל, צרפת, בריטניה וארצות אירופה, אמריקה הלטינית והקומונוולת.

(ג) על ארצות־הברית להבטיח שכוחות מצרים לא יחזרו לסיני ושהכוח הבין־לאומי לא יעזוב התעלה עד לביצוע מלא של אמנת קושטא והחלטות מועצת הביטחון בדבר חופש השיט. על ארצות־הברית וישראל לכוון מגעיהן עם הכוח הבין־לאומי על פי ההנחות הנ"ל.

(ד) אם כי תעלת סואץ חסומה לפי שעה הרי קרה דבר היסטורי חשוב. נפתח לכל המדינות אורח ימי חדש בין ים סוף וים תיכון הודות לעמדת ישראל במפרץ אילת. תהיה איוולת משוועת אם ארצות־הברית תנקוף אצבע לחיסול התמורה החיובית הזאת בעולם הימי. הבעתי ביטחון שבשום פנים לא נוותר על חופש המעבר שהבטחנו לעצמנו ולעולם במפרץ אילת.

(ה) נאצר וקוואתלי פירושם השתלטות סובייטית על אסיה ואפריקה. על ארצות־הברית להחליט על חיסולם. לאחר שנאצר קיבל מכות עצומות והושפל כבודו הצבאי אין הדבר בלתי אפשרי.

(ו) על ארצות־הברית להפעיל מלוא משקלה למשא ומתן בין ישראל ומצרים.

ביקשתי שיחווה דעתו על ההנחות הנ"ל ועל תוכן דברי ראש הממשלה ללאוסון. גם ביקשתי שייעץ לי כיצד אפשר להביא השקפות אלה לידיעת הנשיא ולהבנתו.

הביע הערכה על הסיכום. הוא אישית סבור שיש למגר נאצר, ועוד יותר קוואתלי, ואינו יכול לנקוט שום נקודת ראות פרט לזו של המערכה נגד האימפריאליזם הסובייטי. מאידך, הממשל בהשראת הנשיא מרותק כולו לחזון של הצלת האו"ם והפעלת עקרונותיו. דעתו הייתה שאחרי המהלומה הראשונה הייתה ממשלת ארצות־הברית חייבת להתאושש ולהצטרף למערכה נגד נאצר. המזכיר היה היחיד בין מנהיגי הממשל שסבר כמוהו, וייתכן כי ציינתי נטייה כזאת אצלו. פה רמז שמחלת המזכיר הייתה בעוכרינו והיזמה עברה להובר ולודג'. הביע התעניינות רבה בהצעות המעשיות על אי־כניסת כוחות מצרים לסיני, ולניצול קיום הכוח הבין־לאומי לטובת חופש המעבר בתעלה. שאל כמה זמן ייקח להתקין תעבורה מאילת לים התיכון.

הביע צער אישי על שהאנגלים לאחר שהחליטו כבר להסתער על נאצר איחרו ארבעה ימים עד שנהיה האיום הסובייטי למפלצת ולא הייתה אפשרות לארצות־הברית לחסוך כל לחץ להפסקת הקרבות. לא הגיע לכלל מסקנה על אמתות האיום הסובייטי אך נטייתו היא להניח שהסובייטים לא יזוזו אחרי האזהרה הברורה של אייזנהאואר בתשובה להצעת בולגנין.[2] לא הצליח לזהות את הכוח הסובייטי בסוריה, ותקוותו שנוסיף להמציא ידיעות. כן ביקש שנמציא כל עדות אפשרית על חדירה סובייטית למצרים וכל תעודה שבאה לידינו בנדון. ארצות־הברית לא תפקיר את המזרח התיכון לברית־המועצות.[3] הסכים לדעתי כי יש להבדיל בין עבר ועתיד ולהכניס ארצות־הברית לחזית חדשה משותפת עם בנות בריתה נגד ברית־המועצות. העניינים הולכים בכיוון זה. בשיחתו עם מנהיגי הקונגרס היום הדגיש אייזנהאואר שנאצר הוא גורם פושע (wicked) ושהמצב בסוריה חמור. אילו ידע האח שעתיים מראש על התכניות של ישראל, צרפת ואנגליה היה נכנס מיד לנשיא ומציע לו להוציא מתוק מעז. ביקש שאעלה על הכתב את הדברים שאמרתי היום והוא ידאג להעברתם.

הערה: זוהי הפעם הראשונה מאז ראשית המשבר שמצאתי גורם ממשלתי חשוב הרואה המצב בדרך כלל כראייתנו אנו, והצינור הזה טעון טיפול רציני ומתמיד.

אבן

2. ראו גם תזכיר של אלן דאלס אל מזכיר המדינה בפועל מ־10.11.1956, שבו הזהיר מפני סכנת החדירה הסובייטית למזרח התיכון על ידי הגברת השפעתה של ברית־המועצות במצרים ובסוריה, *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 564, pp. 1101–1102.

3. ראו הודעה של הבית הלבן לעיתונות *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 512, pp. 1007–1008.

97

ר' שילוח אל ראש הממשלה
R. Shiloah to the Prime Minister

מברק מוצפן WIA976

נוסח יוצא: 93.01/2219/13

וושינגטון, 12 בנובמבר 1956

אישי בתכלית

שוחחתי אתמול שעה וחצי עם בידל סמית[1] בביתו, מצאתיו חולה ומדוכא. מלא זעם על האנגלים, שהמשיכו מסורת מונטגומרי שאין להעז ולנחות או להתקדם לארץ אויב בלא ריכוך מקסימלי מוקדם של עמדות האויב. אילו במלחמת העולם שמעו לעצתו, הייתה הפלישה לאירופה נדחית תקופה ארוכה. לדבריו היה צריך לבצע כיבוש התעלה כולה בחמישה ימים לכל היותר ואז לא היה נאצר, לא היה איום סובייטי והעולם היום היה נושם לרווחה. למען הרקורד הדגיש שאין להסיק מדבריו כי הוא מצדיק פעולתנו, אולם משפעלנו חבל שלא סוים המבצע בהצלחה. לגבי המצב הקיים קיבל במלואה הערכת ראש הממשלה ובמידת יכולתו ינסה להנחילה לאחרים. הוא גם מחייב פגישת ראש הממשלה עם הנשיא, אולם ראה לחובה להזהירני כי הוא מפקפק אם יעלה בכוחו להתגבר על הנטיות הקיימות בממשל. הוא מצטער מאוד שדאלס חלה כי ראה בו איש שעל אף תסביכיו ושגיאותיו הוא שוקל דברים בממדים עולמיים ומבין הסכנה הסובייטית יותר מאחרים. בידל סמית סירב לקבל לפי שעה המינוי שהוצע לו על ידי הנשיא[2] בשל יחסיו עם הובר ואחרים בצמרת. הוא חושש שכל עוד האחריות הממשית בידי הובר, לא יוכל לפעול הרבה. הטפתי לו שיתגבר על היסוסיו כי נודעה לו בימים אלה שליחות היסטורית. ידיעתו ותחושתו [את] הסכנות, והאמון הרב שרוחש לו הנשיא שקולים כנגד הקשיים האישיים.

ביקש שאקיים אתו קשר תקין ואציידו בקביעות בחומר וטיעון. שמח מאוד לקבל דרישת שלום מראש הממשלה. דיבר עליו בהערצה וביקש להעביר לו בשמו דברי עידוד וברכה.

שילוח

97

1. גנרל וולטר בידל סמית, ידידו של הנשיא אייזנהאואר ומי שהיה ראש המטה שלו במלחמת העולם השנייה.
2. מינוי לתפקיד יועץ מיוחד לנשיא לענייני חוץ. בסופו של דבר דחה בידל סמית את ההצעה.

98

מ׳ שרמן אל י׳ קוזלוב[1]
M. Sherman to I. Kosloff

מברק מוצפן מ/634

נוסח נכנס: 130.09/2333/3

ניו יורק, 12 בנובמבר 1956

לאור האפשרות שמסיבות פיזיות או פוליטיות תעלת סואץ עלולה להישאר סגורה זמן מה, אולי כדאי לפנות לבריטניה וצרפת ולהציע להניח מיד צינור אילת–ים תיכון על פני הקרקע כדי לחסוך זמן ולאפשר הפעלת חירום תוך תקופה קצרה על מנת לספק צרכינו והיתרה לבריטניה וצרפת? התייעץ והברק.[2]

שרמן

99

ב׳ אליאב אל מ׳ ריבלין (ניו יורק)
B. Eliav to M. Rivlin (New York)

מברק מוצפן צח/249

נוסח יוצא: 130.09/2332/2

ירושלים, 12 בנובמבר 1956

[כדי] להסוות את האופי האנטי־יהודי בשיסוי נגד ישראל הכריחו הסובייטים 34 יהודים בעלי שם לפרסם גילוי דעת ב"פרוודה" מיום 6 בנובמבר, כן שלחו באותו יום יהודים להפגנות לפני שגרירותנו במוסקווה[1] בשלטי ססמאות ביידיש. בפעם הראשונה מעלים כתובות יידיש בפומבי במוסקווה. יש לתת לדבר פרסום בעיתונות הכללית, לחשוף הכוונה, להדגיש שרוב היהודים האלה אנוסים. יש לעמוד במיוחד על הנקודות הבאות:

98

1. ישראל קוזלוב, ראש מנהל הנפט במשרד הפיתוח ויועץ לענייני דלק במשרד האוצר.
2. בנושא צינור הנפט הועלו באותם חודשים יזמות, פותחו תכניות ונוהלו מגעים והתייעצויות בדרגים שונים הן בארץ והן באירופה ובארצות־הברית. בתיקי גנזך המדינה מצויים מסמכים רבים מאוד בנושא, והבולטים והמייצגים שבהם יובאו להלן. ראו למשל מס׳ 126; מס׳ 140, מס׳ 284.

99

1. ראו מס׳ 51, הערה 2.

1) בין 34 החתימות גם שמו של פרופסור M.S. Vofsi מראשי הקרבנות של עלילת הרופאים.[2]

2) את ההתקפה על ישראל פותח גילוי הדעת בשקר משווע כדלהלן: "לישראל היו כל האפשרויות ליצור יחסי שלום ושכנות טובה עם מדינות ערב, אולם המנהיגים הראקציוניים של ישראל העדיפו לשרת את האינטרסים האימפריאליסטיים של מעצמות זרות" וכו'.

3) העמדת גילוי הדעת על הנחת יסוד כוזבת, הסותרת לחלוטין כל העובדות הידועות בעולם החופשי, אפשרית רק בתנאי ההסגר המוחלט המונע בזדון מהאזרח הסובייטי כל ידיעה שאינה לפי רוח הממשלה.

גד – נתיב[3]

100

ז' ארגמן אל מחלקת מזרח אירופה
Z. Argaman to the East European Division

מברק מוצפן WIA973
נוסח יוצא: 93.01/2188/1

וושינגטון, 12 בנובמבר 1956

בעקבות הידיעות על חידוש המדיניות האנטישמית בברית־המועצות יש בדעתנו להפעיל את דעת הקהל היהודית והלא יהודית בארצות־הברית להוקעת ברית־המועצות. לאור המדיניות הסובייטית האנטי־ישראלית ולאור האווירה השוררת כאן בעניין הונגריה – אין טעם וגם לא אפשרות להמשיך באיתור [הפרדת] השאלה היהודית מקו כללי של מתיחת ביקורת על השלטון ברוסיה ומדיניותו, והכרחי לשלבם יחד.

לאחר התייעצות עם הרמן אנו מציעים:

1) להמציא לנו מיד כל ידיעה על פעולות אנטי־יהודיות בברית־המועצות ובהונגריה.

2) כי תפעילו מיד כתבים לא יהודים בווינה, ברלין ואולי גם פריז ולפרסם כל ידיעה על רדיפת יהודים בברית־המועצות ובהונגריה.

2. ב־13 בינואר 1953 פורסמה במוסקווה ידיעה על העמדת תשעה רופאים יהודים למשפט והאשמתם בקשירת קשר להמית בהרעלה מנהיגים סובייטים. חודש לאחר מכן התפוצץ מטען נפץ ליד שגרירות ברית־המועצות בתל אביב, וברית־המועצות ניתקה את יחסיה עם ישראל.
משפטם של הרופאים הופסק וההאשמות נגדם בוטלו לאחר מותו של סטלין במארס 1953.

3. ארגון ישראלי חשאי (כונה גם "לשכת הקשר") שהוקם ב־1952 לשם יצירת קשר עם יהודי ברית־המועצות וארצות מזרח אירופה ועידודם לעלייה.

3) הרמן מציע לשגר מיד את נ[חמיה] ל[בנון][1] לאירופה לפעולה מתאימה בכיוון זה.
ארגמן

101

ג' מאיר אל ש' דיבון, י' פלמון וע' דנין
G. Meir to S. Divon, Y. Palmon and E. Danin

העתק 130.15/3738/24

ירושלים, ח' בכסלו תשי"ז
12 בנובמבר 1956

לאחר שיחה עם מר ע' דנין ביום 4.11.56, ומר ש' דיבון ומר י' פלמון ביום 11.11.56, הטלתי על מר דיבון ומר דנין להכשיר את דעת הקהל בקרב תושבי רצועת עזה, במגמה להביאם לידי ביטוי רצונם כי עזה לא תוחזר למצרים והם בוחרים להישאר תחת שלטון ישראל.

המגמה הסופית של פעולה זו היא – להביא מספר גדול ככל האפשר של תושבים מן הרצועה לידי קבלת פיצויים לחיסול תביעותיהם ועזיבתם את הארץ לצמיתות.[1]

בברכה,

גולדה מאיר

100

1. מראשי ארגון "נתיב".

101

1. בניגוד לדעתה של שרת החוץ סבר בן־גוריון כי טרם הגיעה השעה לטפל בפיצויים המגיעים לתושבי רצועת עזה (ראו מחלקת המזרח התיכון אל נציגות ישראל בז'נווה, מס/139, 6.11.1956, 130.09/2302/7).

102

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן NWTA184
נוסח יוצא: 93.01/2219/13

ניו יורק, 13 בנובמבר 1956

שוחחתי עם יעבץ. הסכים לבוא לארץ בשבוע הבא. ישוחח עם אייזנהאואר וינסה להביא לראש הממשלה הגדרה מדויקת של השקפת הנשיא. יש לקבלו באהדה ובכבוד.[1]

הרציתי באוזניו על פי שיחת ראש הממשלה עם לאוסון[2] ושיחתי עם האח [אלן דאלס].[3] הביע הנחה שהתקפה זאת על הצורך לבלום חדירה סובייטית עשויה לכבוש את לב הממשל אם נתמיד בהסברה ונפיג המרירות. הוא עצמו ישוחח עם הנשיא ועם סנאטורים בכירים. השתתף בשיחה זלרבאך, שיתמנה בקרוב שגריר ברומא. דבר זה עדיין שמור בסוד.

התברר שהאח כבר התחיל לעבוד והפיץ דוח שיחתי אתו ברחבי צמרת הממשל.

נפגשתי עם מערכת עיתונות "הרסט", שפירסמה מאמר בעשרות עיתוניה בכותרת "על ישראל להחזיק בעזה". "ניו יורק טיימס" הופיע הבוקר במאמר חיובי המצביע על משטר נאצר כמקור התקלות. הבוקר נפגשתי עם הנשיאים [מועדון הנשיאים] והזעקתים לפעולת הסברה רחבה.

התרשמותי הכללית היא שניתן להביא לידי שינוי בעמדת ארצות־הברית אך זה ייקח לא ימים אלא מספר שבועות. הנשיא אמר לסנאטורים אתמול שנאצר הוא הגורם הפושע (wicked) ביותר בעולם ויש ללכד שוב את היחסים עם בריטניה, צרפת וישראל. אולם הוסיף שעל ישראל, בריטניה וצרפת להצטרף לאמריקה ולא להפך. פירוש הדבר שהוצאת הכוחות ממצרים והצבת צבא או"ם [הן] תנאי לבניית הריסותיהם של יחסי ארצות־הברית עם שלוש המדינות שהתמרדו בדעתה. זה הרקע לאי־רצון הנשיא לקבל אידן ומולה עד סוף החודש, ואין ספק שכך יודיעו גם בעניין ראש הממשלה.

היום הזמינני לויד לשיחה אישית כמוסה.[4]

בדעתי לסדר עבודת המשלחת כך שאתפנה בעיקר בשבועיים הבאים למסע הסברתי מקיף בין אנשי הממשל, הקונגרס והעיתונות.

אבן

102

1. יעבץ, התובע הכללי של מדינת ניו יורק, הגיע לישראל בשבוע האחרון של נובמבר והביא עמו איגרת אישית מהנשיא אייזנהאואר אל בן־גוריון. בשיחות עם בן־גוריון ואיתן עמד יעבץ על הנקודות העיקריות במדיניותה של ארצות־הברית במזרח התיכון, ושמע על הסכנה הצפויה מחדירתה של ברית־המועצות למזרח התיכון ולאפריקה באמצעות חיזוקו מחדש של נאצר. (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 25 בנובמבר ו־26 בנובמבר 1956; ראו גם מס' 154.)
2. ראו מס' 91.
3. ראו מס' 96.
4. ראו מס' 105.

103

י׳ הרצוג אל א׳ אבן (וושינגטון)
J. Herzog to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן TNW663
נוסח יוצא: 130.09/2377/4

ירושלים, 13 בנובמבר 1956

התסכים להערכה הבאה של המצב:

1) בוושינגטון גוברת אטית [לאִטה] ההבנה למשמעות האיום הסובייטי לאזור, ויש יחד עם זאת הנטייה להחזיר האחדות המערבית לקדם פני הרעה.

2) מורגשת הנטייה בעיתונות ארצות־הברית להבין שאין לדרוש מאתנו לחזור למצב הקודם היינו: חידוש האיום המצרי בתוך סיני, קני הפדאיון בעזה וחסימת מעברי סואץ ועקבה לאניותינו.

3) חופש תמרוננו המדיני בקשר לנסיגה תלוי בגיבוש תהליכים אלה.

4) לאחר שיחזור האמרשלד מקהיר והכוח הבין־לאומי יגיע לתעלה יוגבר הלחץ מהאמרשלד והאו״ם לקיום הבטחתנו לסגת, וסימן ראשית הלחץ שדר המזכ״ל לשרת החוץ מאמש.[1] יש להניח שלחץ זה יגיע לשיאו בראשית השבוע הבא.

5) הרושם כי האמרשלד מבקש לדחוק הקץ במגמה להחזיר על כנו הסטטוס קוו בדיוק כפי שהיה קיים לפני המבצע עם כל מכשלותיו. אינו שותף להכרה המנסרת בחלל האו״ם וגם בקרב ממשלת ארצות־הברית כי יש צורך במאמץ לפתרון יסודי.

6) קיים אפוא מירוץ בין שני תהליכים שתוצאותיו יקבעו יכולת תמרוננו המדיני.

7) פעולתנו בימים הקרובים צריכה להיות מכוונת:

(א) להפעיל עד כמה שאפשר השפעות על הבית הלבן מתוך ארצות־הברית גופא ועל ידי בריטניה וצרפת וחברי NATO ו־SEATO ובגדאד, לנקיטת עמדה ברורה לגבי האיום הסובייטי. שרת החוץ מקווה שאפשר יהיה לפעול עם שרי חוץ שונים באו״ם.

(ב) השרשת המחשבה בסעיף 2) דלעיל בקרב דעת הקהל בארצות־הברית ובתוך האו״ם כך שעד בוא מועד ההכרעה באו״ם לגבי הנסיגה ייווצר רקע להבנת דרישתנו.

(ג) ניסיון על ידי אישים שונים באו״ם, בייחוד הסקנדינווים והלטינים, להשפיע על האמרשלד שישנה גישתו.

הרצוג

103

1. ראו מס׳ 94.

104

ר' שילוח אל י' הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

מברק מוצפן WIA977
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

וושינגטון, 13 בנובמבר 1956

מידי

שוחחתי הבוקר שעה עם מרפי והבאתי לפניו תביעותינו ברוח שיחת ראש הממשלה עם לאוסון.[1] התרעתי חמורות נגד חוסר תגובה אמריקאית תקיפה ופומבית להסתה ולאיומים הסובייטיים. אמרתי כי הידיעה שהתפרסמה בעיתונות, שהובר סבור כי גם בענייני המתנדבים הסובייטים יש לפעול רק באמצעות האו"ם, היא למעשה עידוד גם לסובייטים וגם לערבים. השיב כי דבריו של הובר סולפו. ממשלת ארצות־הברית ערה לסכנה הסובייטית ושוקלת כיצד להגיב. חזר על הבקשה להמציא להם כל ידיעה, וציין כי התרשמו מאוד מדברי ראש הממשלה ללאוסון.

חזרתי והסברתי הסכנה של הסתמכות על האו"ם בלבד, וכי למעשה כל יזמה רצינית אמריקאית שם נדונה לכישלון בשל התגבשות רוב ערבי־סובייטי־אסיאתי של למעלה משליש העצרת. מדבריו התברר כי יש חילוקי דעות במחלקת המדינה לגבי הקו. הוא עצמו שותף להערכתנו.

עוררתי שאלת ההחזרה לקדמותן של הפעולות הכלכליות השונות שהוקפאו בעקבות המשבר.[2] ציינתי כי הנשיא באיגרתו לראש הממשלה הדגיש החתירה להמשך הידידות.[3] הבטיח לטפל בחידוש הפעולות הסדירות.

שילוח

104

1. ראו מס' 91.
2. ראו מס' 25, הערה 1.
3. ראו מס' 70.

105

א' אבן אל י' הרצוג (ירושלים) וא' אילת (לונדון)
A. Eban to J. Herzog (Jerusalem) and E. Elath (London)

מברק מוצפן NTEA41
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 13 בנובמבר 1956

אישי

לויד הזמינני לשיחה אישית כמוסה.

1) הביע דאגה על הגרסה הרווחת בישראל כאילו הבריטים בגדו בנו. חשוב וחיוני שנעקור רושם זה מלבנו. הוא יודע היטב שכמה מידידינו באופוזיציה באנגליה מטיפים לנו תורה זו. היה נאלץ לדבר על withdrawal[1] מתוך הנחה שגם ישראל התכוונה לסגת בתנאי שתשיג כמה ערובות לביטחון ולחופש השיט. לא התחייבה ממשלת בריטניה על תביעה שניסוג מעזה או שניסוג בכלל, עד שיובטח לנו חופש המעבר במפרץ. על כל פנים ירדה השאלה מעל הפרק לאחר שאנחנו הסכמנו על נסיגה. הגרסה שגרסנו של החזרה רק בתנאים מסוימים בקשר לצבא הבין־לאומי נראית לו מאוד. בריטניה וצרפת לא יחזירו כוחותיהן אם ישתכנעו כי הצבא הבין־לאומי אינו אלא פתיחת פתח לשליטה מצרית מחודשת.[2] הוא מניח שאנו לא ניסוג בלי ערובה שלא נותקף ושלא יתחדש ההסגר במפרץ.

2) חשוב ביותר שנבליט כל עדות או תעודה המוכיחה כי הפעולה שלנו מנעה התקפה קרובה עלינו. ממשלת בריטניה סבורה כי זהו המצב אך חשוב לחזור ולהדגיש הדבר לא רק בגלל המצב הבין־לאומי אלא כדי להשתיק "ידידיכם באנגליה שלחצו עליי לזיין אתכם ועכשיו משתוללים בתמיכתם בנאצר".

3) הסכים שמקור התקלה היה בהשהיית הנחיתה, אך לדעתו הייתה הפעולה הבריטית בכיבוש פורט סעיד ב־20 אבדות מזהירה ביותר, ואינו סבור כי על בריטניה להתבייש. הוא יודע שאייזנהאואר אומר כי הישראלים גילו כישרון צבאי, אך לא האנגלים, אך אינו סבור שדבר זה מוצדק. אילו האמריקאים גילו אפילו hostile neutrality ייתכן כי היה הקבינט מחליט להמשיך עוד יומיים. מאידך, אינו סבור כי הפעולה נכשלה והוא מציע שכולנו נשלול הגדרה זאת של כישלון. הושגו יתרונות עצומים בהחלשת נאצר והשפלת כבודו הצבאי והערבי, ומוקדם לקבוע שהפעולה הייתה לשווא.

105

1. ראו מס' 50, הערות 2, 3.
2. אותה עמדה הביע ז'וקס, מזכ"ל משרד החוץ הצרפתי, בפגישה עם צור ונג'ר: צרפת טוענת שיש לקשור את עניין כוח האו"ם עם משטר בין־לאומי בתעלה, כי רק בתנאי זה יש הצדקה להקמתו. צרפת תילחם עד קצה גבול האפשרות נגד הניסיון להוציא ממצרים את הכוחות האנגלו־צרפתיים לפני שייקבע פיקוח בין־לאומי על התעלה (ראו צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ, שפ/999, 13.11.1956, 130.09/2347/2).

4) שיבח מאמציי ששמע עליהם להגן על פעולתנו בדעת הקהל ובאו"ם, ונאמר לו כי זכיתי לתהודה ציבורית. הוא עצמו רצה לבוא עם פינו לכנס החירום אך הלייבור ריתק אותו בלונדון ושיתק את תנופתה הבין־לאומית של ממשלת בריטניה בשעת מבחן חמור. הביע נכונות לשתף פעולה ועצה בהשבת לב ארצות־הברית. סיפרתי לו על שיחותיי בוושינגטון ובניו יורק ואמר באנחה "I think we ought to get cracking too". אישרתי הנחה זו בהדגשה מנומסת. הסברתי שהמפתח ביד אייזנהאואר עצמו. אמר שההנחה האמריקאית כאילו הייתה אפשרות של פתרון בעיית סואץ בלי כוח מופרכת (בשלב יותר מאוחר אמר שבמועצת הביטחון ולאחריה היו הוא ופינו קרובים להסדר. לא הסביר הסתירה).

5) הדגשתי שחשוב לנער את ממשלת ארצות־הברית מחיטוט בעבר ולהבין כי אסור להפיח רוח חיים בנאצר, מכשיר הקומוניזם, או להחזיר מצבים שהיו הרי התפוצצות כגון הסגרים וישיבת כוח מצרי בסיני. אמר שיהיה הסדר לסואץ ולא יצאו מסיני עד שיש הסדר ישראלי־מצרי. ישיבת בריטניה וצרפת בתעלה וישיבת ישראל בסיני מהוות קלפים חשובים שאין למכרם חינם. דיבר להאמרשלד הבוקר והתרשם שהלה נשתכנע. לגבי טירן, אם לא יורשה או ירצה כוח ישראלי לשבת בו אולי יבוא פירוז או ישיבה של כוח או"ם. אשר לעזה הבעיה היא אם ישראל תרצה להביא תרומה לבעיית הפליטים תמורת הכרה במעמדה בעזה. אמרתי שהאוכלוסייה בעזה מתייחסת למצרים בשנאה ועכשיו אפילו בבוז, ושום איש שפוי בדעתו לא יציע החזרת מצרים לעזה, למפרץ אילת או לכל סיני. אני חושש שההיגיון הפורמלי באו"ם יביא לידי תנועה להחזרת הסטטוס קוו, וחשוב שמשלחותינו תעבודנה במרץ למנוע דבר זה.

6) אמר שאין כל סיכוי שההחלטה האמריקנית על חיסול הפייסת [ועדת הפיוס][3] והסדר חדש תתקבל. ההסדר יושג לא בוויכוחים בעצרת אלא על ידי ניצול תכסיסי של שני הקלפים: העמדה הבריטית בתעלה וזו של ישראל בסיני.

לבסוף ביקש בהתרגשות שנעקור כל אי־הבנה על כנות מגמותיה של ממשלת בריטניה ונעבוד בשותפות בשתי הזירות המכריעות – וושינגטון והאו"ם. הצעתי שיחזור על כמה מדבריו באוזני שרת החוץ כשתגיע.

אבן

3. ראו הערת־עורך מס' 45.

106

מ׳ פישר אל מחלקת מערב אירופה
M. Fischer to the West European Division

מברק מוצפן 545
נוסח נכנס: 130.09/2289/13

אנקרה, 13 בנובמבר 1956

הסברתי היום לממשלת טורקיה באמצעות בירגי את השקפותינו לפי שלכם גה 66–72[1] והן תובאנה מיד לידיעת ראש הממשלה. בירגי הביע את הסכמתו המלאה לטענתי כי מבצענו הביא לגילוי כל היקף הסכנה של פלישה סובייטית למזרח התיכון. הוא הביע תגובה חיובית מידית על כל הנקודות פרט לאלה הנוגעות להחזרת כוחות מצריים לסיני ושמירה על החוף המערבי של מֵצר אילת. על נקודות אלה הובטחה לי תגובה לאחר עיון בהן.

בירגי אמר כי ממשלת טורקיה מודאגת ביותר מהמצב. חושבים כי לא ייתכן שהסובייטים לא ינסו לחזור לעמדות אשר הפסידו בגלל הפעולות נגד מצרים על ידי איזו שהיא התערבות צבאית. נאצר בהיותו נבוך עלול להסכים לכניסת כוח צבאי למצרים, וכל הסימנים לכך כי הסובייטים מתבצרים בסוריה. ממשלת טורקיה פנתה לממשלת ארצות־הברית בדרישה נמרצת לדון מיד בנקיטת אמצעים אשר ירסנו את הסובייטים, כפי שהקמת נאט״ו השפיעה על מצב חמור בתקופה אחרת.

בקשר לוועידת טהראן[2] אמר בירגי כי הנוסח ״משא ומתן על בסיס החלטת 1947״ במקום ״ביצוע״, הוכן על ידי יתר השותפים להתייעצות טהראן עוד לפני הגיעם למקום. בכלל, טוען כי למרות הגינוי המכוון לצורכי תעמולה הייתה אווירה של הבנה מלאה לרקע הנעשה בין ישראל לשכנותיה. אשר להצהרת בגדאד[3] שבאה למחרת, הייתה זו הפתעה גם לטורקים וגם לפרסים, אולם לא הדאיגה אותם בגלל אופייה התעמולתי.

פישר

106

1. ראו מס׳ 89.
2. ב־7 בנובמבר התכנסו בטהראן ארבעה ראשי ממשלות של המדינות החברות בברית בגדאד (פרט לבריטניה) לדיון במצב במזרח התיכון. בהצהרה שנתפרסמה בתום הדיונים נאמר כי המשתתפים סבורים כי על מנת להבטיח שלום במזרח התיכון יש לפתור את הסכסוך הישראלי־ערבי על בסיס החלטת האו״ם מנובמבר 1947.
3. בהודעה רשמית של ממשלת עיראק נאמר כי עיראק שינתה את מדיניותה בנוגע לבעיית ארץ־ישראל. עיראק ביטלה את הצעתה לפתור את הבעיה על בסיס החלטת עצרת האו״ם מנובמבר 1947, ועתה היא דורשת שהיהודים יחזרו אל ארצות מוצאם ומיליון פליטים ערבים יחזרו אל ארץ־ישראל. מאחר שישראל, מעצם קיומה, תלויה בהפרת השלום ואינה יכולה שלא לנקוט במדיניות של התפשטות תוקפנית, יש לחסלה ולסלק את האיום המתמיד הזה לשלום ולביטחון במזרח התיכון.
על הצהרה זו חזרו גם שר החוץ של עיראק ונורי סעיד חודש לאחר מכן (ראו מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון, ד/577, 18.12.1956, 130.09/2321/3).

107

א׳ שלוש אל מחלקת מזרח אירופה
A. Chelouche to the East European Division

מברק מוצפן ט/706
נוסח נכנס: 130.09/2326/8

מוסקווה, 13 בנובמבר 1956

שלכם חוז"ם 349.[1]
ביקשתי להיפגש עם גרומיקו וקיבלני סמיונוב ב־13. מסרתי כנ"ל והוספתי כי על האו"ם מוטלת החובה לקרוא לערבים לחדול ממדיניות האיבה ולהביא למשא ומתן ישיר לפתרון הבעיות ההדדיות ולחתימת שלום. ברית־המועצות, כחברה חשובה באו"ם וכמדינה המצהירה על דבקותה בעקרונותיו, תוכל לשחק כאן תפקיד לא מבוטל.
השיב כי ימסור הדברים בממשלה. נקודת השקפתה של הממשלה הסובייטית לגבי המצב במזרח התיכון ומדיניותה של ישראל באה לידי ביטוי באיגרת בולגנין מ־5 דנא,[2] ובשעה זו אין לו מה להוסיף עליה. אם תטיל עליו הממשלה להודיעני דבר, יעשה זאת ברצון. לא היה תוקפני ולא הוסיף דבר.
שלוש

108

א׳ ששון אל ו׳ איתן
E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן מפ"ר 771
נוסח נכנס: 130.15/3738/24

רומא, 13 בנובמבר 1956

דחוף

אמרתי הדברים הבאים לשרת החוץ לשיקולה עם משלחתנו באו"ם ולבקשתה הנני להבריקם לך לשיקולך בארץ:

107

1. במברק זה של איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ נאמר: "פנה נא למשרד החוץ בדרג הגבוה ככל האפשר והצע כי ידרשו ממצרים להיכנס אתנו למשא ומתן ישיר על שלום ללא דיחוי. הזמן נוח לדרישה זו, אשר צריכים כמובן לעשותה על דעת עצמם ולא כשליחינו" (9.11.1956 , בתיק 130.02/2410/1).
2. מס׳ 61.

1) כל עוד לא ברור מה יהיה גורלה של רצועת עזה וכל עוד אנו נאבקים על סיפוחה אלינו, נראה לי כי בשלב כזה לא רצוי לנו כלל לנסות להפיץ בכל מקום שהוא שמספר הפליטים ברצועה הוא פחות מזה שמופיע בדוחות ובחשבונות ארגון הסעד [והתעסוקה לפליטים בארץ־ישראל ובמזרח הקרוב].
2) בבואנו לתבוע סיפוח הרצועה אלינו תהיה עמדתנו יותר חזקה, יותר אנושית ויותר משכנעת אם נופיע כמי שמתאמץ לתרום תרומה ניכרת מאוד לחיסול בעיית הפליטים ולקלוט מספר גדול ומהר. במקרה כזה חשוב לנו שמספר הפליטים שברצועה ייראה יותר גדול ולא פחות מזה שמופיע בדוחות ארגון הסעד.
3) העובדה שישראל תופיע כמי שמוכנה לקבל הרצועה ולקלוט מספר גדול כזה של פליטים לא זו בלבד שתרכוש לנו אהדה ותמיכה באו"ם ובארצות־הברית עצמה, אלא גם תעודד האו"ם וגורמים אחרים לתבוע מארצות ערב לקלוט הפליטים בלבנון, ירדן וסוריה ולחסל לגמרי את הבעיה. ואם נוסיף לזה את נכונותנו לשלם פיצויים לפליטים האחרים הרי זה משובח.
4) רק במקרה שלא נצליח במאמצינו בבוא השלב של הדיון בעצרת על תקציב ארגון הסעד לשנה הבאה, אפשר יהיה לנו להוקיע רמאות הערבים ולהצביע על הטעויות בדוחות ובחשבונות של ארגון הסעד.

ששון

109

ו' איתן אל מ' קדרון (ניו יורק)
W. Eytan to M. Kidron (New York)

מקור: 93.03/3064/2

ירושלים, י' בכסלו תשי"ז
14 בנובמבר 1956

סודי

רג'י היקר,

הנדון: לחץ למען השלום

לפני כמה ימים הורינו לכל נציגויותינו לפנות אל משרדי החוץ השונים ולהציע כי המדינות השונות תפנינה עתה למצרים בדרישה להיכנס אתנו למשא ומתן ישיר על שלום. ביקשנו כי הממשלות תפנינה בשמן הן, ולא בשליחותנו.[1] והרי התגובות אשר נתקבלו עד כה:

109
1. ראו מס' 107, הערה 1.

איטליה תומכת תמיכה מלאה. מוכנה לעשות הכול למען השלום במזרח התיכון.

הולנד מסרבת לפנות בקהיר בגלל היותה "שרופה" אצל המצרים כפרו־ישראלית, כך שלא תהיה תועלת בפנייתה.

בורמה תחליט לכשישובו ראש הממשלה ושר החוץ (כנראה מהכינוס של מעצמות קולומבו בדלהי).

ארגנטינה מוכנה ללחוץ על מצרים למען השלום, אולם אינה רואה אפשרות של משא ומתן ישיר אלא רק של תיווך. מוכנה כנראה לתווך.

חבש מבינה את הצורך בשלום ובמשא ומתן ישיר. יחליטו על פעולה עם שיבת הקיסר מסיורו.

דרום אפריקה תומכת בהצעתנו.

אוסטריה תומכת אף היא (ראה נא מכתבי הנפרד).[2]

פינלנד סבורה כי כל פעולה חייבת להיעשות באמצעות האו"ם ולכן אינה מוכנה לפנות בקהיר. אפשר לדבר עם שר החוץ הנמצא בניו יורק.

יוון מסרבת. אין השעה נוחה, לדעתה.

נורווגיה מסכימה כי יש צורך דחוף בשלום, אולם לא תפעל בקהיר ולא תוכל להבטיח יזמה באו"ם. לעומת זאת תשמח לתמוך ביזמת אחרים באו"ם למען השלום.

אבקשך לדון בשאלה זו עם שרת החוץ וחברי משלחתנו. דומני כי יש כאן יסוד לפעולה משותפת של כמה מדינות ואין לי ספק כי תוכלו לגייס מדינות נוספות. חבל לבזבז הרצון העז הקיים בעולם כולו כי יושכן השלום במזרח התיכון ואת נכונות הממשלות לפעול למענו.

בברכה,

ר' איתן

2. המכתב לא נמצא, אך בדיווח על פגישת ציר ישראל בווינה, שמואל בנצור, עם מנכ"ל משרד החוץ האוסטרי נמסר מידע על עמדת אוסטריה: היא לא תפתח ביזמה משלה למען השלום במזרח התיכון אך תתמוך בהצעה כזו אם אחרים יעלו אותה (ראו מחלקת ארצות־הברית אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, 14.11.1956, 93.01/2213/12).

110

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 379
נוסח יוצא: 130.02/2414/28

ירושלים, 14 בנובמבר 1956

בהודעות פומביות יש להיזהר מכל דיבור העלול לעורר רושם שישראל אינה נאמנה להצהרות ראש הממשלה לנשיא ארצות־הברית ושרת החוץ למזכ"ל לפני שבוע.[1]

בהסדר עם האו"ם בהן תלינו satisfactory arrangement אין גם לנסות ולפרש כוונתנו במילים נסיגתנו.[2] עלינו בשלב זה להתאפק מפני קביעת יעדים מדיניים בפומבי. עם זאת, יש לנסות ולהביא אישים שונים ועיתונות לטעון שלא ייתכן שהאיום המצרי על ישראל יחודש מתוך סיני ומתוך עזה, ושמעברי סואץ ועקבה יוסיפו להיחסם בפני אניות ישראליות.

לידיעתכם: אנו מקווים שאם טיעון כללי זה יודגש בימים הקרובים על ידי גורמים לא ישראליים, ייווצר לנו רקע נוח יותר למשא ומתן עם האו"ם.

איתן

111

י' תקוע אל שרת החוץ (ניו יורק)
Y. Tekoah to the Minister of Foreign Affairs

מברק מוצפן 902
נוסח יוצא: 130.09/2332/2

ירושלים, 15 בנובמבר 1956

לתפוצה מצומצמת במשלחת.

ממקורות כמוסים ביותר מתברר שסלע המחלוקת בין האמרשלד ונאצר היה דרישת האחרון שהכוח הבין־לאומי יוצא ממצרים כשהיא תבטל הסכמתה לשהותו בשטחה.

110

1. ראו מס' 95.
בתשובה לידיעות שפורסמו בעיתונות בחו"ל הודיע דובר משרד החוץ ב־12 בנובמבר כי ממשלת ישראל נאמנה להחלטתה להחזיר את כוחותיה ממצרים לאחר שייעשו סידורים מניחים את הדעת עם האו"ם בקשר לכוח הבין־לאומי, בהתאם למה שנאמר באיגרת למזכ"ל האו"ם (סוכנות ישקור, 13.11.1956, 93.03/3064/2).
2. ראו מס' 79.

האמרשלד השיב שמובן כי מצרים רשאית לשמור לעצמה הזכות לביטול ההסכמה, אולם ביטול כזה לפני שהכוח יסיים תפקידיו על פי החלטות העצרת יהיה מנוגד לעצם ההסכמה שמצרים כבר נתנה לכניסת הכוח.

נאצר התעקש וסירב להרשות כניסת הכוח עד לבירור השאלה. האמרשלד הודיע שמוכן לבוא לקהיר לדון בעניין זה ובבעיות האחרות, אולם עומד על כך שהוא יגיע ביחד עם היחידות הראשונות של הכוח ולא לפניהן.

אחת השאלות המחייבות בירור הנה הרכב הכוח. נאצר התנגד להכללת יחידות ממדינות נאט"ו.[1]

האמרשלד הזהיר שבמקרה ולא יושג הסדר ייאלץ להעלות העניין בפני העצרת.

בינתיים הבטיח האמרשלד לנאצר שהכוח הבין־לאומי איננו מכוון להבטחת פתרון כלשהו לבעיית סואץ.

הנ"ל לידיעתכם בלבד.

תקוע

112

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
J. Herzog to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNW677

נוסח יוצא: 130.02/2419/4

ירושלים, 15 בנובמבר 1956

1) מהי תגובת המזכ"ל להודעה הבריטית־צרפתית שתולים פינוי כוחותיהם ביעילות הכוח הבין־לאומי להבטחת חופש השיט?[1]

2) היות ולאחר גמר ההסדר בקהיר וכניסת הכוח הבין־לאומי לתעלה תחייב עמדה זו של הבריטים והצרפתים משא ומתן ממושך,[2] האם לדעתכם עניין המשא ומתן בין

111

1. מצרים התנגדה גם להשתתפותן של מדינות החברות בחבר העמים הבריטי, כגון הודו, בכוח האו"ם. (ראו דוח שיחה עם מנכ"ל משרד החוץ הבריטי קירקפטריק, אבנר אל מחלקת חבר העמים הבריטי, ל/894, 12.11.1956, 130.09/2321/4.)

112

1. בתום פגישת ראשי ממשלות בריטניה וצרפת בלונדון ב־14 בנובמבר, פורסמה הודעה משותפת כי שתי המדינות החליטו להתנגד בתוקף לכל ניסיון מצרי לרוקן מתוכנן את החלטות האו"ם על השלום במזרח התיכון. כמו כן הוסכם כי פינוי כוחות בריטניה וצרפת ממצרים יהיה מותנה בכך שכוח האו"ם המיועד יפעל ביעילות ויוכל להבטיח את חופש השיט בתעלת סואץ.

2. מנכ"ל משרד החוץ הבריטי, קירקפטריק, אמר בשיחה עם אבנר כי שר החוץ לויד הגיע להבנה עם האמרשלד שהחלטת העצרת אינה מחייבת את הוצאת כל הכוחות ממצרים בעת שיגיעו היחידות הראשונות של כוח האו"ם, ושהפינוי יהיה הדרגתי (ראו אבנר אל משרד החוץ, ל/921, 15.11.1956, 130.09/2321/4).

המזכ״ל לבינינו בדבר פינוי כוחותינו יידחה בהתאם, או שהוא יפנה אלינו במקביל וללא קשר עם הבריטים והצרפתים?

3) באיזו מידה גוברת במשלחות באו״ם ההכרה שגם ישראל אינה צריכה לצאת ללא תנאים כפי שמתבטאים לויד, פינו והאיטלקים?

4) בעוד שיש להמשיך ולטעון פומבית כי אנו נקיים התחייבותנו למזכ״ל וכי אנו מחכים לפנייתו אלינו, הרי עלינו להכין לעצמנו תנאים למשא ומתן שיש לבססם במידת האפשר על החלטות האו״ם. הכוח הבין־לאומי צריך to secure and supervise cessation of hostilities in accordance with all the terms of the Resolution of 2.11.56.[3]

האם בבוא המועד נוכל לטעון:

(א) cessation of hostilities כולל גם הפסקת פעולת פדאיון וביטול ההסגר.

(ב) all the terms כולל גם הסעיף על חופש השיט בהחלטה והפסקת תנועות צבא ונשק באזור, היינו שהסובייטים יחדלו לשלוח נשק למצרים ולסוריה (לגבי מצרים הדבר אפילו כלול במושג ה־cease-fire לפי הסעיף הראשון בהחלטה).

הרצוג

113

איגרת מראש ממשלת ברית־המועצות נ׳ בולגנין אל ראש הממשלה ד׳ בן־גוריון
Note from Premier N. Bulganin to Prime Minister D. Ben-Gurion

העתק (תרגום מרוסית)[1] 130.09/2326/8

מוסקווה, 15 בנובמבר 1956

בהול

אדון ראש הממשלה,

מכתבך מ־8 בנובמבר[2] קיבלתי. מלבד זאת נמצאים אצלנו הנוסחים של ההודעות הרשמיות של מנהיגי ממשלת ישראל שנעשו בימים האחרונים,[3] המאפשרות לדון על עמדת ישראל בקשר למצב אשר נוצר בזמן הזה באזור המזרח הקרוב והתיכון. עמדת הממשלה הסובייטית בשאלת המצב באזור זה נותחה במכתבי אליך מ־5 בנובמבר.[4]

3. ראו הערת־עורך מס׳ 11.

113

1. המסמך תורגם בחיפזון מרוסית בשגרירות ישראל במוסקווה. ראו: ב׳ פינקוס: **יחסים מיוחדים**, שדה־בוקר, 2007, עמ׳ 551.
2. ראו מס׳ 83.
3. ראו הערת־עורך מס׳ 77.
4. ראו מס׳ 61.

במידה ובמכתב התשובה שלך הנך מנסה להגן על פעולות שיוזמו על ידי ישראל נגד מצרים, הנני נאלץ להשיב בקיצור על נימוקיך. במכתבך הנך טוען כאילו פלישת הכוחות המזוינים של ישראל לטריטוריה של מצרים נבעה מהכרח להגנה עצמית, בהסתמך אגב כך על נוכחותה של איזו שהיא סכנה לישראל מצד הטריטוריה המצרית. למעשה, כפי שעל כך מדברת שורה של החלטות מועצת הביטחון, לא מדינות ערב אלא בפירוש ישראל הייתה האשמה בהתקפות מזוינות מרובות על הטריטוריה של ארצות ערב השכנות. מועצת הביטחון הביעה חרדתה העמוקה מסיבת אי־מילויה של ממשלת ישראל התחייבויותיה לפי הסכמי שביתת הנשק וקראה לממשלת ישראל להבא למלא התחייבויות אלו, באיום של שימוש בסנקציות מתאימות ביחס לישראל לפי מגילת האו״ם. אף טענותיך כשלעצמן, כאילו ישראל יזמה התנפלות מזוינת על מצרים, עד כמה שמצד מצרים איימה כביכול סכנה, מראות כי ממשלת ישראל אינה רוצה להתחשב בדרישות מגילת האו״ם האוסרת על מדינות חברות או״ם שימוש בכוח, והדורשת הסדר סכסוכים ביניהן אך ורק באמצעי שלום. הממשלה הסובייטית איננה יכולה להתעלם מהעובדה, כי ממשלת ישראל לא זו בלבד שלא הלכה בעקבות קריאת העצרת הכללית של האו״ם בדבר הפסקת אש מידית והוצאת הצבאות שפלשו למצרים, אלא אף הודיעה בגלוי על נטיותיה האקספנסיוניסטיות ביחס למצרים, על תכניות כיבוש וצירוף לישראל של אזור עזה, חצי האי סיני, והאיים טירן וסנפיר במפרץ עקבה. בנאומך בפרלמנט הישראלי מ־7 בנובמבר גם הודעת על "אי־קיומם" של הסכמי שביתת הנשק שנחתמו על ידי ישראל עם מדינות ערב.[5] ראוי לתשומת לב, כי אפילו בהיותה נאלצת לקבל החלטה על הוצאת צבאה מהטריטוריה המצרית, ממשלת ישראל בכל זאת מנסה להתנות מילוי דרישות אלה בהשגת "הסכמים משביעי רצון עם האו״ם" ביחס לכניסת כוחות בין־לאומיים "לאזור תעלת סואץ"[6] שהנה כידוע חלק בלתי נפרד של המדינה המצרית הריבונית. כל זה נמצא בסתירה גלויה לטענה הכלולה במכתבך כאילו מדיניות ממשלת ישראל מוכתבת [על ידי] הצימאון לשלום ו"צרכיה החיוניים של ישראל". הממשלה הסובייטית משוכנעת לכן שמדיניותה הנוכחית של ישראל, המכוונת לליבוי שנאה אל הערבים ודיכוים, מהווה למעשה סכנה לעניין השלום הכללי וכליה לישראל. למעשה, כפי שהוכיחו המאורעות האחרונים, מדיניות כזו עונה רק לאינטרסים של כוחות זרים השואפים להקים מחדש סדרים קולוניאליים באזור זה, אבל לפי שכנוענו העמוק [היא] זרה לאינטרסים של כל העמים של המזרח הקרוב והתיכון, בלי יוצא מהכלל. הממשלה הסובייטית הזהירה את ממשלת ישראל ביחס לתוצאות המסוכנות לישראל במקרה פתיחת פעולות צבאיות תוקפניות נגד מדינות ערב. אנו מצטערים שלא שמעתם לכך. כתוצאה מהתוקפנות שישראל החלה בה נגד מצרים נהרסו ערים מצריות ונקודות מאוכלסות, נהרגו והפכו לנכים אלפי אנשים חפים, נגרם נזק לתחבורה, למסחר ולכלכלת מצרים. אבל מה השיגה ישראל? רק עיוור לא יראה כי התוקפנות לא הביאה לישראל כל טובה. התוקפנות נגד מצרים, ללא ספק, קלקלה עמדותיה הבין־לאומיות של ישראל, עוררה שנאה עמוקה של עמי ערב ועמים אחרים במזרח, הרעה יחסי ישראל עם מדינות רבות, הובילה להתהוותם של קשיים כלכליים חדשים וקשיים אחרים בארץ. לממשלה הסובייטית נודע כי ממשלת ישראל הפסיקה את האש ולאחר מכן הודיעה על ההוצאה העתידה של צבאות ישראל מהטריטוריה המצרית.

5. ראו הערת־עורך מס׳ 69.
6. ראו מס׳ 79.

מובן מאליו, כי הכוחות המזוינים של ישראל חייבים להיות מוצאים מהטריטוריה של מצרים ללא שהייה. יחד עם זאת, כדי לייצב המצב באזור המזרח הקרוב ולחסל תוצאות התוקפנות נגד מצרים, סבורה הממשלה הסובייטית להכרחי לנקוט אמצעים אשר יוציאו מכלל אפשרות פרובוקציות חדשות של ישראל נגד המדינות השכנות ויבטיחו שלום יציב ושקט במזרח הקרוב. הצדק תובע כמו כן, כי למצרים כקרבן תוקפנות ללא פרובוקציה יוטב על ידי ישראל, וכן על ידי אנגליה וצרפת,[7] [בעקבות] הנזק שנגרם בקשר להרס ערים מצריות ונקודות מאוכלסות, ובקשר להפסקת פעילות תעלת סואץ והריסת מתקניה. אגב כך חייבת ישראל להחזיר למצרים כל הרכוש שהוצא מהטריטוריה המצרית על ידי הכוחות המזוינים של ישראל שפלשו לתוכה. הכוחות הבין־לאומיים המזוינים של האו"ם, אשר ההסכמה להקמתם ניתנה על ידי הממשלה המצרית כנובע מהחלטת האו"ם, חייבים להיות מוצבים משני צדי קו התיחום בין ישראל ומצרים שנקבע בהסכם שביתת הנשק. הייתי רוצה, אדון ראש הממשלה, להביע התקווה כי ממשלת ישראל תסיק המסקנות המתאימות מהלקחים של המאורעות האחרונים הנוגעים לישראל בקשר להשתתפותה בתוקפנות נגד מצרים.

בולגנין

114

א' אבן אל ו' איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן NYTA187
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

וושינגטון, 15 בנובמבר 1956

הודעת בולגנין המכלילה [מטילה] ספק בעצם קיום מדינת ישראל[1] עוררה תדהמה. שרת החוץ תנסה לראות שפילוב[2] הלילה לדרוש הבהרה אם יש פה כוונה להתקיף ישראל. תהיה שיחה גם במחלקת המדינה. אנו שוקלים הגשת תלונה למועצת הביטחון או לעצרת על איומי ברית־המועצות והתערבותה במשא ומתן שלנו עם האו"ם. הבריקו נא על דעת ראש הממשלה.[3]

אבן

7. בד בבד לאיגרת לראש ממשלת ישראל שיגר בולגנין איגרות גם לראשי ממשלות בריטניה וצרפת.

114

1. באיגרתו לבן־גוריון דיבר בולגנין על "כליה לישראל", ראו מס' 113.
2. דימטרי שפילוב, שר החוץ הסובייטי.
3. היזמה להגשת התלונה באה מגולדה מאיר, ששהתה בניו יורק לרגל דיוני עצרת האו"ם. לדבריה היה נשיא מועצת הביטחון, נסראללה אנטזאם (ראש משלחת איראן לאו"ם), מוכן לכנס את המועצה. עמדת משרד החוץ, לעומת זאת, הייתה, כי אין צורך לפנות למועצת הביטחון ואפשר להסתפק בהגשת תלונה לנשיא העצרת (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 16.11.1956).

115

מ' קומיי אל ו' איתן
M. Comay to W. Eytan

מברק מוצפן X946
נוסח נכנס: 130.02/2459/1

ניו יורק, 16 בנובמבר 1956

שרת החוץ, אבא [אבן] ואני ישבנו כמעט שעה עם פירסון בנוכחות מקיי, עוזרו מארי ומזכיר השר. שרת החוץ הסבירה מה הייתה הסכנה לנו ודאגתנו פן המדיניות הנוכחית של האו"ם וארצות־הברית תרים נאצר מחדש ותאפשר לרוסים להשתלט. הדגישה שאין לתת לשלטון מצרי לחזור לעזה ולסתום שוב מפרץ עקבה או לצבא מצרי לחזור לבסיסים בסיני.

פירסון הסכים לחלוטין שאין לחזור למצב הקודם והניח שדווקא המשבר נתן אפשרות להסדר חדש, אך הקושי הוא שהרוסים מנצלים הפילוג בין מעצמות המערב והכרחי לאחדן שוב. הבין טיעוננו לגבי עזה והתעניין באפשרות פירוז סיני וטירן. בלט שלא ניסה לעמוד על פינוי בלתי מסויג מצדנו. גם בנוגע לתעלת סואץ התנגד להחזרת שליטה מצרית. אמר שהאמרשלד סירב לקבל התנאים של נאצר לכוח הבין־לאומי. שלל בתוקף התנאים המצריים להכנסת צבא בין־לאומי[1] וכל הצעה לתת לנאצר להשתלט על הכוח. אמר שהוועדה המייעצת[2] דחתה אתמול התנאים המגוחכים האלה ושהמזכ"ל צריך למסור זאת בקהיר. מאידך, לא פירט מה לדעתו צריכים להיות סמכויות ותפקידי הצבא.

כאשר טענו שהפעולה האמריקאית באו"ם הצילה נאצר והגבירה הסכנה הרוסית לכולם השיב שמה שנעשה באו"ם היה הדבר הטוב ביותר שהיה אפשרי. הושקעו מאמצים גדולים למנוע החלטות יותר גרועות מצד רוב חברי האו"ם ובעיקר גינוי כתוקפנים. חוץ מזה לו הבריטים והצרפתים היו ממשיכים בפעולה הצבאית לעוד יום יומיים היו מצליחים אולי להשיג המטרה המידית אך ההפסד הפוליטי היה אז הרבה יותר קשה. למשל האסיאנים היו עוזבים את הקהילייה,[3] אשר הייתה מתמוטטת. בכל זאת מודאגים עכשיו האמריקאים איך המערב יכול להחזיק מעמד במזרח התיכון נגד חדירה סובייטית. מתחילים להבין כי החזרת נאצר לקדמותו פירושה השלטת ברית־המועצות באזור.

אבן ציין שההצעה האמריקאית,[4] שערכה מפוקפק לגבי הסדר, לא יכולה להשיג הרוב הדרוש, מפני שהערבים ישללו זאת בתמיכת האסיאנים והסובייטים.

פירסון ענה שצריך להתחיל איך שהוא במליאה, אך המליאה בעצמה אינה מסוגלת לטפל בבעיה וצריך להעבירה לוועדה ואחר כך לקבוצה מצומצמת כמו שנעשה בתכנית

115

1. ראו מס' 111.
2. קנדה הייתה חברה בוועדה זו, שמונתה לפעול לצד המזכ"ל בעניין כוח האו"ם. ראו מס' 73 הערה 2.
3. חבר העמים הבריטי.
4. ארצות־הברית חזרה והעלתה על סדר היום של העצרת את שתי הצעותיה מ־3 בנובמבר בדבר מינוי שתי ועדות: האחת לפתרון בעיות המזרח התיכון והאחרת לפתרון בעיית השיט בתעלת סואץ. גם הפעם לא הועלו ההצעות להצבעה עקב התנגדות הגוש האפרו־אסיאתי, ראו הערת־עורך מס' 45.

החלוקה ב־47'. ההצעה הקיימת אינה קדושה והוא מתכונן להחליף דברים עם האמריקאים על כל העניין. בסיום הודה לשרת החוץ ואמר שהעריך מאוד ההזדמנות לשמוע דעתנו ורואה בפגישה רק המגע הראשון. הרגשתנו שמצאנו אצלו הבנה עמוקה ורצון כן לתרום לפתרון שיבטיח ביטחוננו וקיומנו.

קומיי

116

א' אבן אל ו' איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן NWTA190
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 16 בנובמבר 1956

שרת החוץ שוחחה היום בלווייתי עם לויד, לאנגה (נורווגיה) ולונץ (הולנד). לונץ הזדהה אתנו בכול והבטיח עזרה הן באו"ם הן בוושינגטון. אמר שמובטחת לנו תמיכה לא מבוטלת לגבי תנאינו להחזרת הכוחות.

לאנגה היה ידידותי אך יותר מסויג והביע הסתייגות ברורה לגבי תבונת המבצע של ישראל ואנגליה־צרפת. מאידך היה חיובי לגבי תביעותינו להווה ולעתיד.

לויד היה נבוך כשטפחו על פניו דברי הדובר בלונדרון.[1] הדגיש שאין בריטניה עומדת על החזרת כוחותינו לשום מקום מסוים ומקווה לתיאום העמדות בינה לבינינו. השווינו מאמצינו להשפיע על עמדת ארצות־הברית. הביע דאגה שמא האמרשלד יגלה חולשה בשיחתו עם נאצר. אנגליה הייתה רוצה להתעקש על הישארות בתעלה עד שיתחייב האו"ם שהכוח הבין־לאומי יישאר עד להסדר התעלה.[2] החשש מפני ניתוק הנפט מארצות ערב בלי פיצוי מאמריקה מוליד היסוסים. אמר שדעת הקהל פה משתפרת אך אין עדיין מדיניות ברורה כלשהי. דיברנו על הצעת השלום האמריקאית[3] והבענו ספק הן לגבי יעילות ההצעה הן לגבי סיכוייה להתקבל. לויד קרא תזכיר מאיזה גאון בפוראוף [משרד החוץ הבריטי] המציע הסתמכות על החלטת 1947, ואנחנו רמסנו את ההצעה בתוקף וכנראה שהרתענוהו.

אבן

116

1. דובר משרד החוץ הבריטי הודיע ב־13 בנובמבר כי בריטניה מקבלת את החלטת האו"ם בעניין הנסיגה בשלמותה ולפיכך היא תומכת בכל סעיפיה, ובכלל זה הקריאה לישראל לחזור אל קווי שביתת הנשק משנת 1949 (ראו אבנר אל משרד החוץ, ל/921, 15.11.1956, 130.09/2321/4).
2. ראו מס' 112, הערה 2.
3. ראו הערת־עורך מס' 45.

117

א׳ אבן אל ו׳ איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן NWTA185
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 16 בנובמבר 1956

שוחחנו שרת החוץ ואני עם פינו.

1) הסברנו הצורך להחזיר ממשלת ארצות־הברית לבריתה עם אנגליה וצרפת ולהבנה מציאותית של תוצאת החייאת נאצר. פירטנו הפעולות שלנו כלפי אנשי ממשל ומעצבי דעת הקהל. הצענו שסיכויי ההצלחה יהיו יותר גדולים ובעיקר מהירים אם שרי החוץ של אירופה ונאט״ו יסתערו במאוחד על ממשלת ארצות־הברית ויסבירו שהצלחת חזית נאצר ברית־המועצות פירושה התמוטטות אירופה. פינו הבטיח לעשות מאמץ אישי בוושינגטון ולדבר עם שרי החוץ האחרים. סוכם שנפעל בנפרד אך בתיאום מתמיד.

2) הסברנו תביעותינו בנמרצות לאי־חזרת כוחות מצריים לסיני, עזה והאיים. הביע הסכמתו המלאה וציין שהופתע נעימות משיחתו עם האמרשלד, שסירב נמרצות לקבל תנאי נאצר לכוח הבין־לאומי[1] ודגל ברעיונות המתקבלים על דעת צרפת. שרת החוץ הזהירה אותו לבלתי יסתמך יתר על המידה על כוח עמידתו של האמרשלד. נראה מה יאמר כשידבר עם נאצר. הדגשנו שהסדר מוצלח ומציאותי של בעיות סיני, עזה והאיים יקבע בהרבה סיכויי השלום עם מצרים לשנים רבות.

3) לודג׳ רמז לו אתמול שאם ישראל תפתור חלק הגון של בעיית הפליטים, לא תתקשה להשיג הכרה בין־לאומית במעמדה בעזה. פינו אמר ללודג׳ כי חשוב ביותר למנוע יצירה מחדש של התנאים שהביאו להתפוצצות. אם יוחזר המצב הזה אין ספק שישראל שוב תחזור לסיני וצרפת תעזור לה.

סוכם שנעמוד בקשר יום יומי.

אבן

117

1. ראו מס׳ 111.

118

ז' ארגמן אל ו' איתן
Z. Argaman to W. Eytan

מברק מוצפן WNTA144
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 16 בנובמבר 1956

שוחחתי היום באו"ם שלושת רבעי שעה עם זארובין,[1] שהנו גם חבר המשלחת. ביקשתיו להבהיר עמדת ברית־המועצות לאור שתי איגרותיו של בולגנין.[2]

להלן עיקר דבריו:

1) ברית־המועצות נקטה מתמיד ונוקטת גם עכשיו עמדה של פתרון בעיית ישראל־ערב בדרכי שלום בלבד. לדעת ברית־המועצות היה מעשה ההתקפה על מצרים בלתי מחושב ומסוכן מאוד. בהזכירו את הסכנה הנשקפת לישראל התכוון בולגנין לשנאה והאיבה שההתקפה הישראלית עוררה אצל העמים הערבים נגדה. שנאה זו עלולה לסכן את שלומה של ישראל יותר מאי פעם.

נכון כי העיקר הוא לדאוג להסדר שלום בין ישראל לערב ולכך התכוונה הודעת ברית־המועצות מה־17 באפריל.[3] כיום אין אפשרות לגשת לפתרון זה לפני שישראל תפנה את חייליה ממצרים, כולל רצועת עזה. אין להניח כלל כי מצרים תסכים למשא ומתן כלשהו לפני כן, וישראל הייתה נוהגת בדיוק כך.

אם באמת כוונתה של ישראל הייתה להבטיח את ביטחונה מפחד מצרים – הרי היא השיגה זאת על ידי החלטת האו"ם להפריד בין מצרים לישראל באמצעות הצבא הבין־לאומי. זה ימנע התנגשויות בגבולות וייצור האווירה הדרושה לשלום. האומות המאוחדות צריכות לאחוז בצעדים על מנת להביא לידי משא ומתן בין הצדדים, אולם זה יכול ובוודאי יבוא רק לאחר שיוצא הצבא משטח מצרים. ואם פני ישראל לשלום עליה לעשות זאת מיד. אין הוא יודע ואין זה חשוב כרגע אם מצרים תפשה הרצועה בתוקפנות – זוהי שאלה למשא ומתן.

2) לשונן של איגרות בולגנין לישראל אינה חריפה יותר מאשר זו לאנגליה ולצרפת. אין הוא יכול להסביר מה הניע את ממשלת ברית־המועצות לקרוא בחזרה את שגרירה מישראל[4] ולבטל את החוזה על הספקת הנפט.[5] הוא מסכים כי בפעולה זו יש משום סנקציות שעליהן לא החליט האו"ם. הדגיש כי אי־אפשר היה לחכות

118

1. גיאורגי זארובין, שגריר ברית־המועצות בארצות־הברית.
2. מס' 61, מס' 113.
3. משרד החוץ של ברית־המועצות פרסם ב־17 באפריל 1956 הודעה הקוראת לאו"ם לבצר את השלום בארץ־ישראל ומכריזה כי ברית־המועצות תהיה מוכנה לפעול להסדר ערבי־ישראלי. בהודעה נקבעו שלוש נקודות: 1) ברית־המועצות תתמוך בכל פעולה של האו"ם שמטרתה לבסס את השלום בין ישראל לשכנותיה; 2) יש לנקוט צעדים להגשמת מטרה זו ללא התערבות מבחוץ; 3) שאלת ארץ־ישראל צריכה להיפתר מתוך התחשבות באינטרסים של כל הצדדים המעוניינים (ראו כרך 11, מס' 205).
4. ראו הערת־עורך מס' 60.
5. ראו מס' 75.

מברית־המועצות לעמדה אחרת כלפי ישראל בהתחשב עם מדיניותה השוללת כל מעשה תוקפנות כאמצעי לפתרון בעיות מדיניות.

3) לא ניסה לטהר את נאצר והסתפק בציון העובדה כי גם לפני עלייתו לשלטון יחסינו עם הערבים לא היו טובים ביותר. בדברו על הפופולריות של ברית־המועצות בקרב עמי ערב העיר כי הסובייטים יודעים יפה שאין לסמוך על הערבים ועל אהדתם. אולם דבר זה אינו אומר שברית־המועצות צריכה לתמוך בתוקפנות. בשאלת המתנדבים התחמק מלהביע דעה והסתפק בהערה כי אזרחים פרטיים רשאים להביע רצונם לבוא לעזרת מדינה נתקפת ואין עובדה זו קובעת עמדתה של הממשלה, וכדוגמה הביא התנדבותם של נווטים אמריקאים בתעלת סואץ.

4) עמדת ברית־המועצות כלפי ישראל לפני ההתקפה מצאה את ביטויה בהסכמתה לספק לישראל נפט בכמויות גדולות למרות לחצם של הערבים.[6] היא עשתה זאת בהתחשב עם צרכיה המיוחדים של ישראל בגלל ההסגר המצרי בתעלה, מתוך תקווה כי במרוצת הזמן יבינו גם המצרים שאין טעם בהסגר זה.

5) בראשית דבריו הדגיש זארובין שמתמיד היה והנו גם כיום ידידה של ישראל. הוא מעריך מאוד את אבן כלוחם פטריוטי אמיץ וישר, נאומו בעצרת השאיר עליו רושם חזק מאוד.

ארגמן

119

מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל בוושינגטון והנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם

East European Division to the Israel Embassy in Washington and the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן GHA78
נוסח נכנס: 93.01/2213/5

[ירושלים], 16 בנובמבר 1956

להלן הערכתנו לאיגרת בולגנין מ־15:[1]

1) תוכן האיגרת מראה כי ברית־המועצות החלה להבליט ביתר שאת הצד המדיני של המערכה, ומפעילה לחץ עלינו על ידי דרישות חדשות כגון פיצויים, החזרת רכוש והצבת הכוח הבין־לאומי משני צדי קו שביתת־הנשק.

6. ברית־המועצות סיפקה נפט ומזוט לישראל מפברואר 1954 (ראו כרך 9, מס' 379, הערה 1), וביולי 1956 נחתם הסכם שני על מכסה מוגדלת לשנים 1957-1958 עם החברה הסובייטית ליצוא נפט. לפי הסכם זה הייתה חברה אחרת אמורה לספק לישראל צינורות פלדה.

119

1. ראו מס' 113.

2) האיומים הברוטליים בשימוש בכוח נחלשו, אך אין להסיק מהאיגרת כי חל שינוי ברצון ברית־המועצות להחזיק בעמדותיה במזרח התיכון ולחזקן על ידי משלוחים נוספים של נשק ומומחים.

3) אין להוציא מכלל אפשרות שהרוסים הנמיכו הפעם את נימת איומי ההתערבות הצבאית כדי להרגיע ארצות־הברית ולהפסיק או להאט תהליך התעוררותה, ובעת ובעונה אחת להמשיך בביצור והרחבת בסיסיהם הצבאיים במזרח התיכון. משום כך נראית, לאור איגרת בולגנין השנייה, נקיטת עמדה תקיפה מצד ארצות־הברית נגד החדירה הסובייטית לא כפחות אלא כיותר חיונית.

4) המסמך מוכיח כי ברית־המועצות גמרה אומר ללבות שנאת הערבים נגד ישראל ולפעול נגד הסדר ישראלי־ערבי. אין לפרש אחרת את דרישותיה החדשות שב[סעיף] 1) מאשר התניית כל הסדר המזרח התיכון בתנאים אשר ברית־המועצות יודעת שישראל אינה יכולה לקבלם.

מזא"ר

120

מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגריר ישראל בלונדון
British Commonwealth Division to the Israel Ambassador in London

מברק מוצפן ד/469
נוסח יוצא: 130.09/2321/3

ירושלים, 18 בנובמבר 1956

בהול

לקראת פגישתך עם אידן.

1) תשתדל לשמוע ממנו מהו הקו המדויק שינקטו לגבי הכוח הבין־לאומי ומה כוונותיהם בדבר הוצאת כוחותיהם מאזור התעלה. היעמדו על כך שהאזור לא יפונה כל עוד לא הובטח חופש השיט בתעלה ותפעולה – ומה ידוע להם על תכניות האמרשלד בנדון?[1]

2) יש להשתדל להשיג תמיכתם למניעת לחץ עלינו להוצאת כוחותינו מסיני כל זמן שלא יושג הביטחון בגבולותינו [וכדי] שלא יחזור האיום המצרי. בהקשר לזה תעלה

120

1. שרי החוץ של בריטניה וצרפת, שנמצאו בניו יורק לרגל כינוס עצרת האו"ם, נפגשו עם מזכיר המדינה בפועל, הובר, וניסו לשכנעו שעל ארצות־הברית להצהיר בגלוי כי כוח האו"ם שיוצב במצרים יישאר באזור תעלת סואץ, וכי יפעל לקידום הסדר כללי באזור ולא רק להוצאת כוחות בריטניה וצרפת ממצרים. אולם בשלב זה העדיפה ארצות־הברית שלא להתערב בהסדרי הפינוי וביצוע החלטות מועצת הביטחון, והעדיפה לתת למזכ"ל האו"ם יד חופשית בניהול המשא ומתן עם נאצר על התנאים להצבת כוח האו"ם במצרים. ראו מס' 136.

אפשרות פירוזו של חצי האי ותעמוד על תגובתו לרעיון זה. כן עלינו להבטיח חופש השיט באילת ובתעלה. עליך להדגיש כי אין בשום פנים לחזור למצב של סטטוס קוו אנטה – שפירושו חידושן ביתר שאת של כל הסכנות שאיימו עלינו ועל האזור כולו, החזרת נאצר לגדולתו, חיזוק מעמדו בארצות ערב, מסירת האזור כולו להשפעה רוסית.

3) אין חזרה להסכם שביתת־הנשק עם מצרים, ששבק חיים לכל חי, וכן לא ייתכן להשאיר חלל חוקי ריק ביחסים בינינו לבין מצרים – יש אפוא לנצל המצב כדי לשאוף להסדר קבוע ובר קיימא, ולעשות כל המאמץ להביא לידי משא ומתן ישיר בינינו לבין שכנינו. המאורעות הראו הקשר ההדוק בין השלום במזרח התיכון לבין שלום העולם. לפני עשרה ימים הזהירו אותנו גורמים רבים כי האחריות לשלום העולם בידינו.[2] עתה יש להזהיר נאצר כי עליו האחריות לערעור השלום בעולם אם לא יסכים לעשות שלום באזור, דהיינו עם ישראל.

4) יש להדגיש הסכנה הרוסית וההכרח לגבש מחדש עמדה מערבית משותפת למניעת התפשטות החדירה הסובייטית. ההצלחה תלויה בעמדת ארצות־הברית. תשתדל לברר מה פעלו בכיוון זה ומה ידוע להם על עמדתה של ארצות־הברית. בהקשר [זה] ברר נא מה תוכן הצעת ההחלטה המשותפת ששלושת המערביים עומדים להגיש לאו"ם ושטרם קיבלנו ידיעה עליה.

5) באיגרת בולגנין לאידן ולמולה יש ניסיון שקוף להכניס טריז בינינו לבין האנגלים והצרפתים. הער תשומת לבו לכך והסבר הסכנה בתכסיס זה. מה הערכתם הם את האיום הרוסי והאם ידוע להם משהו על משלוח נשק ומתנדבים לאזור?

6) רצוי, אם תראה אפשרות לכך, להעלות בעיית אספקת דלק לישראל.

מב"ר

2. ראו הערת־עורך מס' 77.

121

איגרת מראש הממשלה ד׳ בן־גוריון אל ראש ממשלת ברית־המועצות נ׳ בולגנין (מוסקווה)

Note from Prime Minister D. Ben-Gurion to Premier N. Bulganin (Moscow)

העתק: 130.09/2377/4

[ירושלים] 18 בנובמבר 1956

אדון ראש מועצת השרים.

קיבלתי איגרתך מיום 15.11.56.[1] טענותיך באיגרת זו מחייבות אותי להעמידך מחדש על מצב הדברים האמתי ביחסי ישראל־מצרים, אשר הביאו למשבר הנוכחי.

עובדת היסוד הראשונית במצב היא שעם קום מדינת ישראל, ב־14 במאי 1948, פלשו צבאות מצרים ויחד אתם צבאות יתר מדינות ערב לארצנו במטרה להשמיד אותנו. וכשנחתמו הסכמי שביתות־נשק בסוף הקרבות בינינו לבין מצרים, לבנון, ירדן וסוריה, לא כיבדה מצרים התחייבויותיה והמשיכה לנהל פעולות איבה נגד ישראל עד היום הזה.

תמה אני על התנכרותך לשורשים אלה של המתיחות באזורנו, והריני לקבוע העובדות כהווייתן, והן:

1) כשהחליטה עצרת האו״ם בנובמבר 1947 על הקמת מדינה יהודית – הודיעה מצרים בראש יתר מדינות ערב שלא תכיר בהחלטה זו ותילחם נגדה.

2) בעקבות הודעה ממרה זו פלשה מצרים בליל 15.5.48 למדינת ישראל יחד עם צבאות יתר מדינות ערב להכחיד את ישראל.

3) בדיוני מועצת הביטחון שנערכו לאחר פלישה נפשעת זו, גינו נציגי ברית־המועצות ואוקראינה (יחד עם נציגי שאר המדינות) את פעולת מצרים ויתר מדינות ערב, על שהתקיפו את ישראל. בישיבה ה־309 של מועצת הביטחון ביום 29 במאי 1948 הכריז נציג ברית־המועצות, מר גרומיקו, כי ״מה שקורה בארץ־ישראל אפשר להגדיר אך ורק כמבצע צבאי שאורגן על ידי מספר מדינות נגד המדינה היהודית החדשה״, וכי ״המדינות שצבאותיהן פלשו לארץ־ישראל התנכרו להחלטת מועצת הביטחון״.

4) בישיבה ה־336 של מועצת הביטחון ביום 14 ביולי 1948, הצהיר נציג ברית־המועצות, מר גרומיקו, כי ״הערבים שלחו צבאותיהם לפלוש לטריטוריה הארץ־ישראלית ולא התביישו כלל להודיע לכל העולם כי כוונתם היא למנוע הקמת מדינה יהודית ומדינה ערבית בלתי תלויה בארץ־ישראל״.

5) בהסכם שביתת־הנשק בין ישראל ומצרים, שנחתם ביום 24.2.49, נאמר במפורש כי מטרת ההסכם היא ״לסייע להחזרת שלום של קבע בארץ־ישראל״.

6) למרות חתימתה של מצרים על הסכם זה טענו שליטי הארץ הזאת שהיא במצב של מלחמה עם ישראל.

121

1. ראו מס׳ 113.

7) הכרזה זו של מצרים עומדת בניגוד לא רק להסכם שביתת־הנשק אלא למגילת האו"ם, המחייבת כל חברות האו"ם לחיות בשלום עם כל חברות האו"ם כשכנים טובים ולפתור כל סכסוכים בין־לאומיים בדרכי שלום.

8) מועצת הביטחון בכינוסה ביום 1.9.51 שללה במפורש זכות כל מדינה החתומה על הסכם שביתת־הנשק לטעון שהיא עדיין צד לוחם. מצרים המרתה גם החלטה זו והוסיפה לטעון שהיא במצב מלחמה עם ישראל.

9) כאחד מאמצעי המלחמה של מצרים נגד ישראל ארגנה ממשלת מצרים חרם כלכלי על ישראל, ובאמצעי הפחדה ניסתה להשפיע על גופים כלכליים בארצות שונות לנתק כל קשר כלכלי עם ישראל.

10) בניגוד לאמנת קושטא משנת 1888 על חופש השיט לכל האומות בתעלת סואץ בימי שלום ובימי מלחמה ומתוך הפרת החלטת מועצת הביטחון ביום 1.9.51 על איסור מניעת חופש שיט לישראל בתעלת סואץ, הוסיפה מצרים לקיים הסגר ימי נגד מדינת ישראל בתעלה.

11) ביום 15 [13] באוקטובר שנה זאת קיבלה מועצת הביטחון החלטה פה אחד שאסור לעשות אפליה גלויה או מוסווית נגד שום מדינה בשיט בתעלת סואץ, ומיד הודיעה ממשלת מצרים שוב כי לא תרשה לאניות ישראליות לעבור בתעלה.

12) ממשלת מצרים לא הצטמצמה בהסגר ימי נגד ישראל בתעלת סואץ, אלא הרחיבה ההסגר במשך כל השנים האלה על מצרי ים סוף ולא הרשתה לאניות ישראל לשוט בים סוף מנמל אילת ולנמל אילת – בניגוד לחוק הבין־לאומי.

13) במלחמה נגד ישראל – מתוך הפרה מתמדת של הסכם שביתת־הנשק לא הסתפקה מצרים בחרם כלכלי ובהסגר ימי, המכוונים לתמוטה כלכלית של מדינתנו, אלא זה שנתיים ארגנה חבורות מרצחים ומחבלים מיוחדות המכונות בשם "פדאיון", שנשלחו בהיחבא מרצועת עזה וממדבר סיני ליישובים ולכבישים שלנו ורצחו אזרחים עובדים בשדה, עוברי אורח, ילדים בבתי ספר, וחיבלו בצינורות ההשקאה ומתקנים משקיים ביישובים.

14) בידינו נמצאות תעודות ציון לשבח לרוצחים אלה מטעם קצינים מצריים סדירים, וכן נפלו בידינו תיקי סיורים ופעולות הפדאיון שהיו כפופים ליחידות סדירות של הצבא המצרי ברצועת עזה וסיני. וכן יש בידינו תעודות המוכיחות זיקה אדמיניסטרטיווית של כנופיות הפדאיון ליחידות צבא מצריות למשיכת נשק וציוד.

למכתבי אליך מיום 8.11.56[2] צירפתי עדות פוטוסטטית על מזימת מצרים להכחדת ישראל, ואם תרצה אמציא לך פוטוסטטים נוספים, המעידים על הקשר בין קבוצת מרצחים ומחבלים אלה ובין מפקדי הצבא המצרי.

15) שליטי מצרים חזרו והכריזו כל שמונה השנים האלה, וההכרזות נעשות תקיפות ותכופות בייחוד בשתי השנים האחרונות, כי מתקרב הזמן שבו יחסל צבא מצרים את ישראל בכוח. האומנם לא הגיעו לאוזניך הכרזות אלה אף פעם?

בזמן האחרון הוגדשה הסאה והסכנה הבלתי אמצעית לעצם קיומנו התבלטה בכל חומרתה:

2. מס' 83.

(א) מצרים כרתה לפני שבועות אחדים הסכמים צבאיים תוקפניים עם סוריה וירדן, אשר מטרתם המוצהרת היא השמדת ישראל;
(ב) בימי משבר סואץ, כשמועצת הביטחון דנה על בעיית התעלה, הופסקו פעולות הפדאיון, אבל עם גמר דיוני המועצה האחרונים בעניין זה, הגבירה מצרים הפעולה הרצחנית של הפדאיון, ומאות הרוצחים המאומנים שנשלחו עוד מקודם על ידי הפיקוד הצבאי המצרי לארצות ערב אחרות – לירדן, לסוריה וללבנון, קיבלו פקודות להמריץ פעולותיהם משם נגד תושבי ישראל ויישוביה לאורך כל הגבולות שלנו בצפון, במזרח ובדרום, וכמעט יום יום נרצחו אזרחים ישראליים שלווים על ידי חבורות המרצחים של הרודן הצבאי המצרי;
(ג) ברצועת עזה ולאורך גבולותינו על יד מדבר סיני הוצבו כוחות צבאיים מצריים אדירים, מצוידים בנשק תוקפני בכמות עצומה – ומוכנים בכל רגע להתקיף את ישראל על מנת לחסלה. עובדות אלה ידועות לכל העולם.

עליי להוסיף כי הציוד הצבאי והזיון הרב והעצום של המצרים אשר הושמד על ידי כוחותינו במדבר סיני, הוכיח בעליל מה היו כוונותיו והכנותיו של הרודן המצרי. והייתה זו חובה אלמנטרית של ממשלתנו לנקוט באמצעי התגוננות וזכות זו הובטחה לכל מדינה בסעיף 51 של מגילת האו"ם – להבטיח חיי תושביה ולהגן על קיומה על ידי עקירת קני הפדאיון והבסיסים הצבאיים המצריים שהפעילו אותם. כל עם אחר במצבנו היה מוכרח לעשות אותו הדבר.

אתה כותב במכתבך כי בנאומי בפרלמנט הישראלי ביום 7 בנובמבר הודעתי על "אי־קיומם של הסכמי שביתת־הנשק שנחתמו על ידי ישראל עם מדינות ערב". זה לא נכון. אם תעיין בטקסט של נאומי, תמצא שאמרתי באותו נאום כי ישראל תשמור מצדה על הסכמי שביתת־הנשק עם ארצות ערב – גם אם לא תהיינה מוכנות לשלום של קבע – כל עוד הללו ישמרו מצדן הן על הסכמי שביתת־הנשק. מה שאמרתי בכנסת הוא כי הסכם שביתת־הנשק עם מצרים, ורק עם מצרים, ולא עם מדינות ערב מת ונקבר ולא ישוב לתחייה לאחר שרודן מצרים התעלל בהסכם זה שנים שלמות, הפר עקרונותיו ומגמתו, חילל החלטות מועצת הביטחון ומגילת האו"ם, ועל ידי הצהרותיו החוזרות ונשנות כי מצב מלחמה קיים בין ישראל ובין מצרים, סילף המהות והמטרה של הסכם שביתת־הנשק, כי בסעיף הראשון – סעיף המפתח – של ההסכם נקבע כי הוא נחתם בכוונה להחזרת שלום של קבע. הוספתי בנאומי ההוא כי "שליט מצרים ניצל ההסכם כמסך עשן להעלים התקפות רצח נגד תושבי ישראל, וכמסווה להסגר אכזרי של ישראל ביבשה, בים ובאוויר. גמאל עבד אל נאצר לא הסתפק בחבורת הפדאיון שארגן בשטחים הנמצאים תחת שלטונו, אלא כונן והפעיל כנופיות אלה גם בשאר ארצות ערב נגד ישראל. הסכם שביתת־הנשק נהפך באופן זה לפיקצייה מזיקה ומסוכנת שרק סייעה למזימות ההרס של הרודן המצרי. כל חזרה להסכם שביתת־נשק זה – פירושה חזרה לרצח, להסגר ולחרם נגד ישראל המכוון להריסתה הסופית".

ובאשר להחלטת העצרת האחרונה, הודענו כי הפסקנו האש ואנו נכונים לפנות כוחותינו ממצרים, כשייעשו סידורים מניחים את הדעת עם האו"ם בקשר לכוח הבין־לאומי הנזכר בהחלטת עצרת האו"ם.[3] הודעתנו זו שרירה וקיימת.

3. ראו מס' 79.

הבריחה והנפילה בשבי בהמון של חיילי מצרים – פלאחים שנעקרו מבתיהם במצרים ונשלחו על ידי השליט המצרי למדבר רחוק שלא ברצונם – הוכיחה שחיילים אלה לא היו מוכנים להילחם מלחמתו של הרודן הפשיסטי מקהיר. בראש הבורחים היו קציני הצבא.

זוהי הוכחה ניצחת כי רבים במצרים עמדו על טיבו האמתי של גמאל עבד אל נאצר, אשר בתחילה התיימר, כביכול, לדאוג לצורכי עמו – לצורכי בריאות, חינוך ופיתוח, ולמעשה נתגלה כרודף שלטון הרוצה להטיל מרותו על כל עמי האסלאם, ולשם כך בזבז הכנסות ארצו להגדיל כוחו הצבאי ולהרבות ביזיון למען בצע שאיפות התפשטותו והשתלטותו בעולם המוסלמי.

עליי לציין כי דבריך על פעולותינו הצבאיות אינם מדויקים. לא הרסנו אף עיר מצרית אחת ולא פגענו באף נקודה מאוכלסת אחת. אנו לא חיבלנו בתעלה, ועד כמה שידוע לנו היא נסתמה על ידי המצרים עצמם.

לצבאנו ניתנו הוראות חמורות לא לפגוע בציווילים, וצד זה נשמר. התחבורה שסבלה כל השנים הייתה התחבורה הישראלית – באוויר, ביבשה ובים, על ידי הסגר בלתי חוקי של מצרים. ואם יש מקום לתביעת פיצויים – מגיעים לנו פיצויים על הפלישה המצרית לארצנו בשנת 1948, על הסגר הימי שנעשה בניגוד למגילת האו"ם ובניגוד להחלטות מועצת הביטחון, על מאות ישראלים, יהודים וערבים, שנרצחו על ידי פדאיון ועל מעשי חבלה קשים במשקינו, שנזקם מגיע למיליונים. אם יקום השלום בינינו ובין מצרים אנו מוכנים לסלוח [על] כל פשעי העבר של שליטי מצרים.

ואני חוזר בסיום דבריי על הודעתי, כי ישראל מוכנה, בהתאם לסעיף 33 של מגילת האו"ם, להסדר הסכסוך בינה ובין מצרים (וכן עם שאר מדינות ערב) בדרכי שלום. עליי לציין בצער כי כמה ביטויים באיגרתך לגבי ישראל אינם עלולים להתפרש על ידי שליטי ערב כעידוד להשכנת השלום באזורנו, ואינם הולמים יחסים מקובלים בין מדינות חברות באו"ם.

אני בטוח כי אם תינתן תמיכת ברית־המועצות למשא ומתן ישיר לשלום בין ישראל ובין שכנותיה – תהא זו תרומה חשובה וממשית לחיזוק השלום במזרח התיכון ובעולם כולו.

ד' בן־גוריון

122

מ' קדרון אל ו' איתן
M. Kidron to W. Eytan

Coded Tel. X962 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2333/3 :נוסח נכנס

New York, 19 November 1956

Mazkal [Secretary-General] fetched Sarat Hachutz [Minister of Foreign Affairs] from assembly and presented foll[owing] questions:

1) Has any withdrawal taken place. If so, to what extent.
2) Can anything be said concerning the plans for withdrawal.
3) What reasons would you give for fact that so far no — or no more — progress taken place compliance G[eneral] A[ssembly] decision.
4) What is in your view state affairs as to compliance with cease-fire.

Note concerning question 4) — I wish draw special attention situation in Rafah.[1] I consider that what has happened there makes it necessary for me request permission from Memisrael [Government of Israel] place number U.N.E.F. observers in Rafah.

Similar questions presented French, British.

Mazkal asked speedy reply for written report to assembly tomorrow.[2] Suggested we link our answer to 3 to 8 Nov[ember] statement re "satisfactory arrangements with United Nations connections emergency force."[3]

Will cable del[egation] comments later this evening.

Kidron

122

1. ראו מס' 123.
2. האמרשלד חזר מביקור בן יומיים בקהיר, שבו נפגש עם נאצר וסיכם עמו את התנאים לתחילת פעולתו של כוח האו"ם במצרים. כמו כן הוסכם ביניהם על השתתפות האו"ם בניקוי תעלת סואץ ובפינוי הספינות שהמצרים הטביעו בה כדי לחסום את התעלה. הדוח על ביקור זה הוגש לוועדה המייעצת ב־20 בנובמבר (ראו מס' 127, הערה 4).
3. ראו מס' 80.

123

ג' מאיר אל ד' בן־גוריון
G. Meir to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן X961
נוסח נכנס: 130.09/2333/3

ניו יורק, 19 בנובמבר 1956

האמרשלד דיבר אתי היום על דוח שקיבל בעניין רפיח. לפי הדוח שלו היו כ־50 הרוגים ועוד פצועים.[1] לאור הדבר הזה הוא שואל אם נסכים להכניס לשם, ואני מניחה גם לעזה, מין חדש של משקיפים. הוא אומר שיש מצב דומה בפורט סעיד, ולשם הוא מכניס חלק מהכוח הבין־לאומי על מנת להבטיח שקט.[2]

חשוב שאדע נוסף לדעתך בעניין זה גם פרטים וסיבות על עניין רפיח.

ניסיתי לקבל ממנו תשובה מה עומד לעשות בעניין פדאיון. אחרי התחמקויות אמר שכל שיכול לעשות הוא לשאול את המצרים כמו שהוא שואל אותנו אם אנחנו מוכנים להכניס משקיפים לרפיח. כמובן שהוא עומד על כך שאין לקשור את הבעיות. גם אני לא קשרתי אבל אמרתי ששאלנו שאלות אחדות מצרים דרכו, ולא קיבלנו תשובות ואחת השאלות הייתה בעניין פדאיון.

נא הברק תשובתך מיד.[3]

גולדה

124

שגרירות ארצות־הברית בישראל אל משרד החוץ
U.S. Embassy in Israel to the Ministry of Foreign Affairs

שדר: Message: 130.09/2491/6

Tel Aviv, 19 November 1956

The Embassy of the United States of America presents its compliments to the Ministry for Foreign Affairs and has the honor to convey certain views concerning the inhabitants of the Gaza Strip.

123

1. ראו מס' 125, וכן המחלקה למוסדות בין־לאומיים אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 385, 15.11.1956, 130.09/2377/4.
2. ראו גם דיווח של שרת החוץ על מהלך שיחתה עם האמרשלד, סיכום ישיבת הבוקר של משלחת ישראל לאו"ם, 20.11.1956, 93.08/381/5.
3. ראו מס' 125.

The United States Government is aware that temporary arrangements have already been made, through an exchange of letters between the Chief of Staff of the Israel Defense Forces and the Director of the United Nations Relief and Works Agency [for Refugees in Palestine and the Near East, UNRWA], to reaffirm the status of UNRWA personnel and operation in the Gaza Strip. The United States Government wishes to give due recognition to these arrangements. It also wishes to express the viewpoint that, in addition, the responsibilities heretofore borne by the Government of Egypt for the maintenance of food supplies and health and sanitation services for all inhabitants of the Strip should be undertaken by the Government of Israel, pending the withdrawal of its forces from Gaza.

As the Israel Government is aware the United States, through its contributions to UNRWA, has assisted states having primary responsibility for refugees within their borders or in territory controlled by them.

On the basis of the responsibilities already undertaken by the terms of the exchange of letters with the Director of UNRWA, the United States Government assumes that Israel, pending its withdrawal from the Gaza Strip, will facilitate UNRWA's operations and will provide full cooperation with UNRWA representatives.[1]

124

1. ב־20 בנובמבר העביר משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ נתונים על המצב בעזה:

א) חלוקת המזון לפליטים נמשכת כסדרה על ידי UNRWA ו־CARE [Cooperative for American Remittance to Everywhere].

ב) שירותי תברואה, מים וחשמל פועלים כסדרם. בית החולים הבפטיסטי מקבל את כל הדרוש לו. צוות של רופאים מצרים ממשיכים לטפל בחולים, בתוכם חיילים מצרים פצועים.

ג) 46 מוסדות נוצריים – אורתודוקסיים, קופטיים, פרוטסטנטיים ולטיניים פועלים כסדרם. כמו כן פועלות ארבע הכנסיות. שום מוסד נוצרי לא סבל מפעולות צבאיות ולא נתקבלו כל תלונות.

ד) המשא ומתן על הרכב העירייה בעזה עומד לפני סיומו.

ה) חלק מהמשטרה המקומית ממשיך בתפקידו. מכינים ארגון מחדש של המשטרה ובה יהיה תפקיד לשוטרים מקומיים.

ו) יבול התפוזים ברצועה היה חצי מיליון תיבות. הסכמי היצוא שנעשו לפני כניסת ישראל יבוצעו בהסכם עם בעלי הפרדסים (ראו חוז"ם 417, 20.11.1956, 130.09/2377/4).

125

י' הרצוג אל שרת החוץ
J. Herzog to the Minister of Foreign Affairs

מברק מוצפן 948
נוסח יוצא: 130.02/2459/1

ירושלים, 20 בנובמבר 1956

שלך 961.[1]

ראש הממשלה מבקש למסור לידיעתך: ברפיח יושבים 6,000 תושבים מקומיים ו־49,000 פליטים. ב־10.11, יומיים לאחר שידור ראש הממשלה לעם, הייתה הרגשה ברפיח שצה"ל עומד לפנות המקום. היו התפרעויות ונשדד מחסן אונרוו"א [UNRWA] ואף נורו יריות על ידי המתפרעים.

ב־12.11 עזב הגדוד שישב במקום ועד שהגיע הגדוד המחליף החלו שוב ההתפרעויות. קצין ושלושה חיילים שנותרו במקום ירו באוויר וניסו לפזר. לאחר מכן הקיף גדוד חי"ר המקום והטיל עוצר כדי לחפש נשק. חיילים מצרים, פדאיון ואנשי המקום הפרו העוצר, נכנסו לבתים ואף פתחו באש. לאחר יריות באוויר ירו חיילינו בהם והיו 48 הרוגים ומספר פצועים. בחיפושים מצאו למעלה מ־250 חיילים ומספר כלי נשק. עכשיו שקט, אולם יודעים שבידי התושבים נשק רב, שנשדד ממשלטים ושחולק על ידי הצבא המצרי לפני הכיבוש.

לפי הערכת הצבא, נותרו ברצועה כ־5,000 חיילים מצרים, פלסטינים ופדאיון, ונמצא נשק למכביר. לפי הוראות נאצר ברדיו קהיר ביום הכניעה, שיש להילחם מבית לבית, חילק הצבא המצרי נשק רב לתושבים.

ראש הממשלה מדגיש כי בהתחשב במצב הבין־לאומי ניתנו הוראות חמורות ביותר לחיילים להתאפק עד כמה שאפשר.

התשובה להאמרשלד בשלנו 947.[2]

הרצוג

125

1. מס' 123.
2. ראו הרצוג אל קדרון, מברק 947, 20.11.1956, 130.02/2459/1. במברק זה נאמר: "להגשת התשובות [להאמרשלד] נראים היתרונות הבאים:
   1) אין משאירים המזכ"ל בלי תשובה.
   2) יש לו על מה לדווח לעצרת במקום לומר שעדיין לא שמע דבר מממשלת ישראל.
   3) נרוויח זמן מבלי לגלות עדיין עמדתנו היסודית, מבלי להתחייב לתביעות מוגדרות עתה, ומבלי להיכנס אתו בוויכוח ישיר שתהודתו תגיע מיד לעצרת".

126

מ' ברטור אל י' צור (פריז)
M. Bartur to J. Tsur (Paris)

העתק: 93.04/325/9

ירושלים, ט"ז בכסלו תשי"ז
20 בנובמבר 1956

לנמען בלבד

יעקב היקר,

ראשית, תודתי ותודת חברי המשלחת לך ולרעייתך על הטיפול הנאה בנו במשך הימים העצבניים בפריז. כאן שורר ממש שקט אולימפי בהשוואה למתיחות בה היינו נתונים בימים ההם.

בקשר לצינור הנני לסכם כדלהלן:

ההתעניינות בצינור גדולה לאין ערוך, עם או בלי הצרפתים, אך כמובן עדיף לאין שיעור עם הצרפתים. הכרחי כעת שתתקבל החלטתה של הממשלה הצרפתית. אנו מרכזים את כל המאמצים לשם השגת הצינורות. מר אשכול ומר ספיר, אתם אני במגע יום יומי הדוק בעניין זה, חושבים על הנחת צינור יותר קטן שיוכל להוביל ארבעה עד שמונה מיליון טונות, במקרה ובשום פנים ואופן אין להשיג במהירות צינורות יותר גדולים, וזה בעיקר לשם כיסוי צרכינו אנו בדלק, כי המצב חמור.

אין לי ספק בכך כי מבצע הצינור הוא הצעד המדיני החשוב ביותר שהננו יכולים לעשותו כרגע בקשר להבטחת האיים והמעבר החופשי במפרץ אילת. בכלל, נדמה לי כי למען רכישת דעת הקהל המערבית יש להדגיש גם בהסברה וגם במגע עם הממשלות המערביות את הערך המכריע של ישראל, אשר מהווה את הגשר האלטרנטיבי היחידי לסואץ בין אירופה ובין אסיה. המשבר הנוכחי הרי הוכיח בעליל שאין לסמוך על העולם הערבי כמחזיק בלעדי בעמדות המפתח המובילות אל הנפט במפרץ הפרסי ואל אסיה בכלל. לכן חיוני, לא פחות מאשר לנו, למערב, לשמור על שליטתנו או לפחות על חופש המעבר לאילת. עצם עניין הצינור, תכניות הרכבת והנמל באילת ימחישו עובדות אלו. הם הופכים את האלטרנטיבה לקשר בין אירופה ואסיה אשר קיים היום בפוטנציה בלבד, עקב חוסר אמצעי תובלה מספיקים, למציאות בעלת חשיבות כלכלית מידית רבה ביותר. החשיבות לגבי ישראל אינה זקוקה להדגשה. ניצול העמדה המונופוליסטית שלנו הניתנת על ידי שליטתנו על הגישה לים התיכון ולים סוף גם יחד, עלול ליצור עבורנו נכס כלכלי ומדיני עצום. האם כדאי לדעתך, לאור מחשבות שהושמעו על ידי וורמסר ובלנקרד [בלנשאר] לגבי סטטוס בין־לאומי של הצינור המתוכנן, לברר עם אנשי הממשלה, אולי גם עם אנשי לאזאר,[1] האפשרות לשתף בצינור גם [בעלי] אינטרסים מערב אירופיים

126

1. בנק לאזאר, בנק צרפתי להשקעות. כבר בשלב התחלתי זה נרתעו מנהלי הבנק ממעורבות בתכנית הצינור, בשל לחץ שהופעל מוושינגטון על השלוחה האמריקנית של הבנק. הנהלת הבנק הודיעה כי תדון שוב בנושא

אחרים כגון הגרמנים, הבלגים וההולנדים, כדי להדגיש את האינטרס אשר חייב להיות למערב אירופה בכללותה, ביצירת דרכי מוצא אלטרנטיביות, בהסתמכה על גורם נאמן ובטוח כישראל? עצם החדרת המחשבה הזאת במערב אירופה דווקא בימים אלה של המערכה באו"ם, עלולה להיות לתועלת. על כל פנים חשוב שנתקדם במהירות לקראת הצעדים המעשיים הראשונים להנחת הצינור בשותפות עם הצרפתים, ואני בטוח שאתה נרתם לעניין באופן אישי כפי שעשית בעבר.

אשמח לקבל הערותיך.

בברכה,

מ' ברטור

127

מ' קדרון אל ו' איתן
M. Kidron to W. Eytan

מברק מוצפן XA984
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 21 בנובמבר 1956

שיחת שרת החוץ — המזכ"ל בנוכחות אבן, קדרון, 21 דנא בצהריים.

1) בפתיחת השיחה מסר המזכ"ל ש־John McCloy וגנרל Lucius Clay קיבלו על עצמם ניהול ניקוי התעלה בשם האו"ם. תואריהם: יועצים למזכ"ל.

2) שרת החוץ העלתה שאלת המהומות ברפיח כבשלכם 948.[1] הדגישה שמ־10 דנא שורר שקט. המזכ"ל הקריא קטעים ממכתב בייארד מ־13 דנא.[2] קטע אחד: "הגעתי למסקנה שהיחס לאזרחים חמור ללא צורך. מספר ניכר נהרגו בדם קר". בקטע שני מוסר שבעזה היו מקרי שוד של שעונים, טבעות וכד' מאזרחים הן בבתיהם והן ברחוב. אופניים וכלי רכב הוחרמו. נשדדו כלים וציוד מבתי מלאכה ובדים מחנויות. שרת החוץ הטילה ספק בהאשמות בהסבירה שכוחותינו פועלים תחת הוראות משמעתיות חמורות ביותר באזור. המזכ"ל טען שלא תמיד מבצעים הוראות, והזכיר הפגזת עזה באפריל בה על אף ההוראות נפלו כל הפגזים הרחק ממטרות צבאיות. שרת החוץ דחתה הניסיון לחטט בעבר ושאלה אם למזכ"ל ידיעות על אי־שקט מהאזור אחרי

רק כאשר תהיה תמיכת ארצות־הברית מובטחת. (ראו צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ וברטור, שפ/71, 22.11.1956, 130.02/2459/4; וכן גלי אל ברטור וקוזלוב, שפ/78, 22.11.1956, 130.09/02/2459/4.)

127

1. ראו מס' 125.
2. לא נמצא מידע בקשר למכתב זה.

12 בנובמבר. המזכ"ל הודה שאין לו אך ציין שאין משקיפים ברפיח. לאור האחריות הרובצת עליו לפי החלטת העצרת, הוא חייב לחזור רשמית על דרישתו שנתיר כניסת משקיפים מהכוח הבין־לאומי לאזור. כך עשו הבריטים והצרפתים בפורט סעיד. שרת החוץ טענה שהפסקת האש חלה על הכוחות הסדירים בחזית ולכן אין תפקיד לכוח הבין־לאומי ברצועה בקשר להפסקת האש. הציעה שלאור העובדה שלא קרה דבר באזור בשבוע האחרון יניח הדבר לעת עתה. המזכ"ל סירב ואמר שיפנה רשמית בנדון ומצפה לתשובה רשמית. אין לו עניין לנפח הדבר ולכן חליפת המכתבים תישאר בינינו. מכתבו בינתיים נשלח כבשלי 983[3] (אין ספק שכעבור זמן קצר תפורסם חליפת המכתבים כמסמכי העצרת).

3) המזכ"ל אמר שעומד לקבל תשובות אנגליה וצרפת לארבע שאלותיו היום אחר הצהריים. מתי יקבל תשובתנו? שרת החוץ שאלה מה תפקידי הכוח הבין־לאומי. המזכ"ל השיב שאין לו להוסיף לדוחו[4] מלבד הערה שכאשר יגיע הכוח לקו שביתת־הנשק יוסכם מיקומו עם מצרים. גילה שדחה דרישה מצרית שהכוח יוצב משני עברי הגבול אם כי מסכים שרצוי הדבר להבטיח השלום. אשר לארבע השאלות הציע שנגיש תשובתנו אחר הצהריים.

4) המזכ"ל ציין שמלבד התשובות לשאלות עוד מחכה להבהרותינו על המונח "סידורים מניחים הדעת" בקשר לכוח הבין־לאומי. אבן התחיל להסביר שסידורים מניחים הדעת כוללים אי־חידוש ההסגר במִצְרים, הבטחה נגד חידוש ההתקפות מבסיסים בסיני והרצועה וכיוצא באלה. המזכ"ל הגיב נמרצות שאי־אפשר להתנות פינוי כוחותינו בהסדרים סופיים כאלה וכי אם נעמוד על תנאים אלה פירוש הדבר שמסרבים להוציא כוחותינו ממצרים. אבן ציין שהפינוי יכול להוביל להסדר סופי או להתפוצצות. המזכ"ל מלמל כאן שגם לישראל אחריות למניעת התפוצצות.

5) שרת החוץ שאלה בדבר מעבר חופשי בתעלה המוזכר בהחלטה 2 דנא.[5] המזכ"ל השיב שמצרים עודנה מסכימה להסדר שהושג בין פאוזי לבינו.[6] הצעת החלטה אמריקאית שתתוקן תאפשר ביצוע תכנית זו.[7] תפקידי הכוח הבין־לאומי אינם כוללים הבטחת מעבר חופשי כי הכוח אינו קיים על מנת לשמש מכשיר לבצע החלטת 2 דנא. אולי ישתמשו בו לשמירה על הציוד שיוכנס לתעלה בקשר לניקוי.

6) המזכ"ל אמר שתפקידו העיקרי והראשון עכשיו לדאוג לניקוי התעלה וכיוצא באלה. לכן הוא יטיל על אחד מעוזריו לטפל בשאלת פינוי כוחותינו (באנץ' מסר לי אחר כך שהכוונה כנראה לגנרל מרטולה).[8]

3. ראו מס' 128.
4. בדוח שהביא ב־20 בנובמבר לפני הוועדה המייעצת עמד האמרשלד על התנאים לפעולת הכוח במצרים ועל תפקידיו ואופי פעולתו שם, כפי שסוכמו עם נאצר בעת ביקורו במצרים. בוועדה נתגלעו חילוקי דעות על פירוש החלטות עצרת החירום בנושא הקמת כוח האו"ם. הועלו טענות כנגד האמרשלד על ויתוריו מרחיקי הלכת למצרים ועל התניית פעולת הכוח בהסכמתה להרכבו, משך הישארותו, מיקומו ומעורבותו בפינוי המכשולים מתעלת סואץ. בגלל הוויכוח בוועדה ולחץ צרפתי־בריטי כבד על המזכ"ל נדחתה ביום הגשת הדוח לעצרת האו"ם והושמטו חלק מהנספחים שצורפו אליו. (ראו קדרון אל הרצוג, X982, 21.11.1956, 130.02/2459/1; וכן סיכום ישיבת משלחת ישראל לאו"ם, 21.11.1956, 93.08/381/15.)
5. ראו הערת־עורך מס' 11.
6. ראו האמרשלד אל מאיר, 4.11.1956, 130.02/2448/13.
7. ראו הערת־עורך מס' 45.
8. א' מרטולה, גנרל פיני, יועצו הצבאי של האמרשלד.

7) השיחה התנהלה מההתחלה באווירה קשה ומתוחה. בכל דברי המזכ"ל היה משפט חיובי אחד כאשר אמר שהוא מקווה שלא נחזור שוב לסידורים המשובשים של מטה המשקיפים.

קדרון

128

ד' האמרשלד אל ג' מאיר (ניו יורק)

D. Hammarskjöld to G. Meir (New York)

Copy: 93.03/3064/3 :העתק

New York, 21 November 1956

Dear Mrs. Meir,

According to information received which I must consider as reliable, the situation in the Gaza strip, in particular in Rafah,[1] has been one giving rise to great concern. I will not here go into the question of the reasons for this unrest, nor into the information we have on the casualties ensuing. I hope that the situation has improved, and I gather from you that according to your information that is the case. However, the situation remains one which I cannot disregard in the execution of my obligations under the relevant General Assembly resolutions.

The other day I addressed to you a request that observers from the United Nations Emergency Force be permitted to enter, to be stationed and to function within the Gaza area.[2] I now wish to repeat this request. It seems to me that such an arrangement is the only way in which I can fulfill my obligation to assist in securing the cessation of all hostilities within the area, which, in the light of the stand taken by the General Assembly, is the area where the United Nations Emergency Force has to function in support of the cease-fire.

The steps you have taken concerning the representatives of the Truce Supervision Organization in Gaza has seriously limited their possibilities to fulfill their functions.[3] I will not now enter on a discussion of the questions to which this policy on your side gives rise, but I mentioned it as an added reason for my request.

I may remind you of the fact that already at an early stage British and French authorities permitted UN observers to enter Port Said where we have at present also units of the United Nations Emergency Force.

128

1. ראו מס' 125.
2. ראו מס' 122.
3. מאחר שישראל ראתה את הסכם שביתת־הנשק עם מצרים בטל בעקבות המלחמה, לא היה לדעתה מקום להמשך פעולתם של משקיפי האו"ם ברצועת עזה (ראו נורסלע אל גנרל ברנס, 4.11.1956, 130.02/2436/8).

I would appreciate an immediate reply to this request. I would also appreciate receiving all information you can furnish about the present state of affairs in the Gaza area. I am sure that you agree that in face of the concern felt in the light of previous events, and the possibilities implicit in the situation, it should be in Israel's own interest to receive observers, even if quiet would now prevail.[4]

Sincerely yours,

Dag Hammarskjöld[5]

129

א׳ אבן אל המזכיר הכללי של האו״ם (ניו יורק)
A. Eban to the U.N. Secretary-General (New York)

Copy: 93.03/3064/3 :העתק

New York, 21 November 1956

Dear Mr. Secretary-General,

I refer to the questions which you submitted on November 19 to the Minister for Foreign Affairs.[1]

I have the honour on behalf of the Government of Israel to submit the enclosed aide-memoire in reply to those questions.

Yours sincerely,

Abba Eban

4. במברק ששיגרה מאיר אל הרצוג הציעה להיענות לתביעתו של האמרשלד: ״לרגל האווירה השוררת בענייננו ספק אם נוכל לעמוד נגד משלוח נציגי כוח או״ם לרפיח. מציעה שנביע נכונות לקבל ועדת משקיפים שתבדוק אם אמנם שורר שקט או לאו, אך בלי לקבל תפקיד קבוע ברפיח״ (ראו X981, 21.11.1956, 130.09/2333/3).

5. על מכתבו זה של האמרשלד השיבה מאיר ב־23 בנובמבר. רובו של המכתב הוקדש לתיאור הנורמליזציה ברצועת עזה לאחר מהומות רפיח: הפעלה מחדש של כל השירותים האזרחיים; חידוש הספקת המים והחשמל; חידוש חלוקת המזון על ידי UNRWA ו־CARE; פתיחה מחדש של בתי החולים ומוסדות הדת.
באשר לבקשתו של האמרשלד להצבת משקיפים ברפיח השיבה שרת החוץ כי ממשלת ישראל מסכימה למשלוח נציג אישי מטעמו כדי שיוכל לעמוד על המצב בשטח ולדווח על כך (ראו מאיר אל האמרשלד, 23.11.1956, 130.02/2448/7). ב־25 בנובמבר מינה האמרשלד שני קצינים ממנגנון האו״ם לחקירת המצב ברפיח. ב־1 בדצמבר פרסם נלסון, האחראי לחקירה, את מסקנותיהם: לא נמצא יסוד להאשמות שהועלו בקשר למצב בעזה; החיים האזרחיים הגיעו למצב תקין ומשביע רצון; לא בדקו את תקרית רפיח הואיל ופרשה זו שייכת לעבר והעיקר הוא המצב הנוכחי (ראו תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו״ם, מברק 31, 1.12.1956, 130.09/2332/3).

129

1. ראו מס׳ 122.

תזכיר
Aide Memoire

Reference is made to the questions submitted by the Secretary-General to the Government of Israel on 19 November 1956.

The reply of the Government of Israel, at this stage, is as follows:

1) There has been a withdrawal of Israel's forces for varying distances along the entire Egyptian front.[2]
2) The Government of Israel reiterates the position conveyed to the Secretary-General on 8 November 1956.[3] Israel will willingly withdraw its forces from Egypt immediately upon the conclusion of satisfactory arrangements with the United Nations in connection with the Emergency International Force. The "satisfactory arrangements" which Israel seeks are such as will ensure Israel's security against the recurrence of the threat or danger of attack, and against acts of belligerency by land or sea.
3) The Government of Israel has not yet had an opportunity of discussing satisfactory arrangements with the United Nations in connection with the Emergency International Force. It awaits information on the proposed size, location and stationing arrangements of the United Nations Emergency Force, and on the method proposed for the discharge of all the functions laid down in the Resolutions of November 2, 5 and 7. It is noted that the Resolution of November 5 requires the United Nations Emergency Force to secure the cessation of hostilities "in accordance with all the terms of the Resolution of November 2, 1956." These terms include various provisions, in addition to those for the cease-fire and the withdrawal of forces. When the Government of Israel has studied the Secretary-General's report, which came into its hands a few hours ago, and elicits further information relating to the functions of the United Nations Emergency Force, it will be prepared to make its own observations and suggestions, with a view to implementing its undertaking of November 8.
4) The Government of Israel also awaits a reply to the information sought from Egypt in a communication to the Secretary-General on November 3.[4] It is obvious that a knowledge of Egypt's policy and intention with respect to belligerency or peace with Israel must influence Israel's dispositions on matters affecting her security.
5) Israel is strictly observing the cease-fire. There have been attempted penetrations of the cease-fire line by Egyptian forces within the past two days. These have been repelled.

2. עד מועד זה כבר הוצאו מסיני ארבע חטיבות, אך ישראל העדיפה בשלב זה שלא לנקוב במספרים (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 96, 130.09/2458/18).
3. ראו משרד החוץ אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, מברק 824, 8.11.1956, 130.09/2332/2.
4. ראו מס' 49.

The Delegation of Israel is now ready to discuss with the Secretary-General, or his representatives, considerations which arise in connection with the Resolution of November 2 and the implementation of the Israel Government's declaration of November 8.

130

א' אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן ל/958
נוסח נכנס: 130.09/2321/4

לונדון, 21 בנובמבר 1956

בהול

ריילי מהפוראוף [משרד החוץ הבריטי] הודיעני היום כי ממשלת בריטניה החליטה להפסיק אספקת ציוד מלחמתי לישראל. הוסיף שהחלטה זו אינה פוגעת בסוגי הזמנות לתעופה אזרחית.

לשאלתי על נימוקי החלטה שרירותית זו ענה שהם פועלים ברוח החלטות האו"ם,[1] ובהתחשב בעובדה שאין לנו צורך בנשק נוסף להגנתנו לאחר השלל שנפל לידינו במערכת סיני.

עניתי שלא נוכל לקבל נימוק זה כל עוד ממשיכים לספק "סנטוריונים" לעיראק, המאיימת על קיום ישראל, במנעם נשק זה מאתנו. הוספתי שלא נוציא כסף על רכש פריטים שאינם חיוניים להגנתנו, אך לא נשחרר ממשלת בריטניה מהאחריות המוטלת עליה לפי הכרזת השלוש[2] בדבר שמירת המאזן בין ישראל לשכנותיה.

לשאלתי אם הגזרה כוללת גם מה שנרכש כבר ומוכן למשלוח וחלקי חילוף בעתיד, ענה שזאת יצטרך לברר פן[3] במשרד האספקה.[4]

130

1. בהחלטת העצרת ב־2 בנובמבר (סעיף 3) נקראו חברות האו"ם להימנע מלשלוח נשק ואמצעי לחימה לאזורי המלחמה, ראו הערת־עורך מס' 11.
2. ראו מס' 4, הערה 2.
3. איסר פן, ראש משלחת הקניות של משרד הביטחון בבריטניה.
4. בעקבות שיחה זו הודיע מנכ"ל משרד החוץ הבריטי, קירקפטריק, לאילת ב־22 בנובמבר כי בריטניה לא תעכב את מסירתם של כמה פריטים שכבר נרכשו, ובעתיד תוכל ישראל לרכוש בבריטניה ציוד שלא נועד בהכרח לשימוש למטרות צבאיות בלבד. כמו כן הציע לבדוק יחד את רשימת הבקשות שהגישה ישראל, ולהתייעץ מה ניתן יהיה לאשר ועל מה תצטרך ישראל לוותר כדי שלא לפגוע בעקרון האמברגו שהוטל על פי החלטת האו"ם (ראו אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי, ל/963, 22.11.1956, 130.02/2459/4).

בסיום הודעתיו שהחלטתם תתקבל על ידי ממשלתי כמעשה בלתי ידידותי המנוגד לרוח דברי מזכיר החוץ [לויד] לפני נסיעתו לעצרת.
ריילי ניסה לשכנעני שלא נפרש החלטתם כצעד מדיני אלא כתוצאה של הערכה מעשית של המצב הקשורה ביכולתנו הצבאית לאחר ניצחוננו בסיני.
אילת

131
א׳ נג׳ר אל ו׳ איתן
E. Najar to W. Eytan

מברק מוצפן X980
נוסח נכנס: 130.09/2333/3

ניו יורק, 21 בנובמבר 1956

משיחה יסודית עם פינו בקבלת הפנים הישראלית ב־20:
1) פינו רק יצא מהפגישה עם המזכ״ל. לויד ופינו ביקרו קשות כניעתו לנאצר, והמזכ״ל מחק מטיוטת דוחו פסוקים שלמים וכעת המסמך אינו מהווה סכנה.[1]
2) לשאלות המזכ״ל, שהופנו גם אלינו, הצרפתים והאנגלים מתכוננים לענות שהוציאו כבר כשני שלישים של כוח הצי. תכניות הנסיגה בעיון, אולם ברור שאי־אפשר להחליט סופית עד שיתברר היקף הכוח הבין־לאומי ואפשרויותיו לקבל על עצמו כל האחריות המוטלת עליו לפי החלטות האו״ם.
3) בכוונת צרפת לעשות מאמץ עליון כדי להרוויח זמן מדיני עד שיפור גישתה של ארצות־הברית. ינצלו באופן מלא הנאמר בהחלטת 2 דנא בנוגע לתעלת סואץ וגם הסעיף בעניין הזרמת נשק לאזור.[2]
4) המזכ״ל שאל פינו למצב הנפט באירופה. פינו ענה בתוקף שמי שחושב שצרפת תיכנע ללחץ מחסור זמני בדלק משלה עצמו. ממשלת צרפת מוכנה לבוא לעם הצרפתי ולהסביר ללא כל הסתייגויות מהן סיבות המחסור ויודעת מה תהיה תגובתו.
5) פינו אמר גלויות למזכ״ל שצרפת תעמוד בתוקף לימין ישראל בענייני סואץ, אילת ועזה.
6) מודאגים מהזרמת נשק סובייטי לסוריה. שמעון[3] מסר שקוואתלי הציע לו לבקש נשק מרוסיה ואמר לו שאין צורך בכסף לרכישה זו. קוואתלי הוסיף שמקבלים פי שלושה ממה שביקשו וששתי אניות נשק מגיעות כל שבוע לסוריה.

131
1. ראו מס׳ 127, הערה 4.
2. ראו הערת־עורך מס׳ 11.
3. כמיל שמעון, נשיא לבנון.

7) קיבלו ידיעות ראשונות על תזוזה בשלטון במצרים. הקצונה אחראית ל"צבא השחרור" ההמוני המתמרד. מחכים לידיעות נוספות. חוגים רבים חושבים שככל שיישארו צבאות זרים יותר במצרים, יתערער מעמדו של נאצר.

8) בהתחלת שיחתנו מסרתי לו שבשיחת שרת החוץ והשגריר עם Clay[4] שמענו בפעם הראשונה שהבית הלבן התרגז מכניעת האמרשלד לנאצר. אין בכוונת הממשל לחזק את נאצר, והמזכ"ל לא צריך לפרש הסכסוך בין ארצות־הברית לבין צרפת ואנגליה כהיתר לפיוס מצרים.

ביקשתי מאבן להצטרף לשיחה על מנת לתת תוקף באישור הדברים.

נג'ר

132

א' הרמן ומ' ריבלין אל א' אשל
A. Harman and M. Rivlin to A. Eshel

Coded Tel. X974 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2333/3 :נוסח נכנס

New York, 21 November 1956

Re position Jews Soviet Union explicit instruction needed following points:

1) Should American Jewry, non-Jewish friends, engage public, repeat: public action accusing Russia creating antisemitic atmosphere, engaging antisemitic action, e.g., deportation Jews Baltic provinces?[1] Would such action endanger Soviet Jewry at this time?
2) Should American Jewry, non-Jewish friends, attempt convey their views these matters privately, repeat privately, to Soviet representatives and stimulate such private representations in other countries? If so specific instruction on points to be raised urgently needed.
3) Should Jewish organizations, non-Jewish friends, request visas visit Russia this period? Current public official opinion United States this time makes this extremely difficult but might be conceivable send one or two individuals. Delegation of any kind out of question. Might conceivably try send select special correspondent.

4. גנרל קליי התמנה לאחד האחראים מטעם האו"ם על ניקוי תעלת סואץ. ראו גם מס' 138.

132

1. השמועות שנפוצו בנושא זה הוכחשו (ראו שגרירות ישראל במוסקווה אל מחלקת מזרח אירופה, ס/745, 21.11.1956, 130.09/2326/8).

4) Herb Friedman[2] anxious visit Poland. Cable whether desirable he should ask for visa. Could only ask for visa on ground he wishes inquire into Jewish position there. He cannot conceal his official position with UJA [United Jewish Appeal]. He is holding up action until he hears from us.
5) Re Almoni, general opinion here we could seek republication, immediately and on basis publication secure widespread publicity. Urgent you rush manuscript to Rivlin. Essential we secure existing translated chapters plus outline without delay in order conduct negotiations with publisher.[3]

Urgent you consider above with Shaul [Avigur] and Roham [Prime Minister]. Cable immediately hamisrad [Ministry of Foreign Affairs].

Harman Rivlin

133

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
J. Herzog to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן 702

נוסח יוצא: 130.09/2339/7

ירושלים, 22 בנובמבר 1956

ראש הממשלה משאיר לשיקולכם ההופעה בעצרת הלילה. אם תחליטו להופיע, מציע שתחזרו על האיגרת למזכ"ל מ־21.11[1] תוך ציון לגבי סעיף 1 שהנסיגה בוצעה במרחקים שונים מהעמדות הקודמות עד כדי 50 ק"מ, ותוך הדגשת סעיפים 2 ו־3 והבלעת סעיף 4. יש לשאול המזכ"ל מה סיכם עם ממשלת מצרים לגבי סעיפים 3, 4 של החלטת 2.11[2] שכן לפי ההחלטה מ־5.11 המצוטטת בנספח צריך הכוח הבין־לאומי לפעול בהתאם לכל, חוזר: לכל סעיפי החלטת 2.11.

כן יש להביע הנחה כי cessation of hostilities פירושו גם התחייבויות לגבי הפסקת פעולות הפדאיון בעתיד וביטול ההסגר. עוד אמש חדרו פדאיון לתוך ישראל מירדן וגם פדאיון אלה נמצאים תחת פיקוד מצרי.

2. הרברט פרידמן, פעיל במגבית היהודית המאוחדת.
3. העניין לא ברור.

133

1. ראו מס' 129.
2. איסור משלוח נשק לאזורי מלחמה (סעיף 3), פתיחת תעלת סואץ לשיט והבטחת חופש השיט בה (סעיף 4).

נסו גם לשלב הכחשת הטענה הכוזבת הסורית־סובייטית על ריכוז כוח ישראלי בגבול סוריה.[3] צטטו הכחשת המנכ"ל מהבוקר,[4] ציינו הסכמתנו לביקור משקיפי או"ם ותאמרו כי בצד שלנו אין יותר מגדוד אחד מול שלוש חטיבות בצד הסורי של הגבול.

מניחים שהנכם מנסים להביא משלחות רבות ככל האפשר להתבטא לפי הסעיפים דלעיל. האם גם אפשר להביא משלחות לערער על העובדה כי המזכ"ל נוטל לעצמו רשות לפרש החלטת העצרת במשא ומתן עם נאצר עוד לפני שקיבל אישור לכך מהוועדה המייעצת או העצרת, כפי שמציין בדוחו?

דווחו נא על עמדות המשלחות.

הרצוג

134

א' אבן אל ו' איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן NWTA193
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 22 בנובמבר 1956

אמש הגשתי למזכ"ל תשובתנו על ארבע הקושיות.[1] הדגשתי כי יש שתי ברֵרות לביצוע החזרת הכוחות:

1) הברֵרה המסוכנת והיא שצבא או"ם יחליף צבאות ישראל, בריטניה וצרפת ואז יחליף נאצר צבא או"ם ויחזור לעזה, לסיני, לתעלה ולמפרץ.

2) הברֵרה השנייה היא שיסודרו עניינים חיוניים בצורה שתבטיח יציבות. יש למנוע חזרת נאצר לעזה ולסיני ולהבטיח שלא יוטל הסגר במפרץ לאחר שהיה פתוח שבועות. מפרץ אילת פתוח מקבל יתר חשיבות לאור חסימת סואץ לחודשים רבים לפחות, והפגנת הפגיעות (vulnerability) הגדולה של התעלה. הוספתי שחייב צבא האו"ם להבטיח פתיחת התעלה לכל המדינות כולל ישראל. אם דברים אלה יובטחו תוך כדי ביצוע החזרת הכוחות, נניח יסודות ליציבות ואולי לשלום.

3. ב־21 בנובמבר הפסיק נציג סוריה באו"ם את הדיון בעצרת בנושא הונגריה, והודיע כי ישראל, צרפת ובריטניה עומדות לפתוח בקרוב בפעולה תוקפנית כנגד סוריה, וכי ישראל מרכזת לשם כך כוחות על הגבול בין שתי המדינות. כמו כן טען כי גם יחידות בריטיות וצרפתיות משתתפות במערך התקפי זה. הנציג דרש בשם ממשלתו דיון מידי בעניין בעצרת האו"ם. שר החוץ של ברית־המועצות, שפילוב, ניצל את המעמד וקרא לעצרת להטות את תשומת לבה מבעיית הונגריה אל "הנושא הבוער האמתי" – המאבק לשלום והבעיות הנובעות מתוקפנותן של צרפת, בריטניה וישראל נגד מצרים (GAOR 11th session, 21.11.1956, pp. 257–268).
4. ראו מס' 138.

134
1. ראו מס' 129.

בתגובתו אמר:

1) מסכים שאסור להחמיץ ההזדמנות ולחזור לסטטוס קוו מעורער. דבר המפרץ הוא הקל ביותר הואיל והאו"ם אינו יכול לחדש הסגרים.
2) לגבי סיני אמר שרעיון הפירוז מושך אך יש קושי משפטי כיצד מונעים כניסת מצרים לשטח שהוא מצרי מבחינה חוקית. אולי הדרך הטובה היא שאנשי או"ם ישבו במרכזים העיקריים כך שלא תהיה אפשרות לצבא מצרי לקיים קווי תחבורה יעילים בחצי האי. לאחר שמצרים תתרגל זמן מסוים לא לשבת בסיני מבחינה צבאית אולי אפשר לדבר על הסכם של פירוז. אך לא ייתכן ליצור חלל ריק ברגע הראשון ומישהו צריך לשבת בסיני.
3) לרגל אמירתי שסיפוח עזה לישראל אינו ויתור לישראל אלא קבלת אחריות גדולה על ידי ישראל, התחנן בפניי שלא, חוזר: שלא נמהר לצאת מעזה. אל ניצור חלל ריק במפתיע. מה יהיה אם בבוקר לא עבות נקום ונצא וכו' וכו'. אמרתי שלא גיבשנו דעה סופית על הפליטים אך אין לו לחשוש מיציאתנו הבלתי צפויה.
4) טען ש"ניו יורק טיימס" לא הבין אותו וכתב בטעות כאילו הוא מקבל תנאי נאצר לכוח הבין־לאומי. מכאן התעוררה תסבוכת מיותרת בינו לבין המערב כולל ארצות־הברית. היה בדבריו רמז שאולי אנו מאחורי מסע ה"ניו יורק טיימס".

אבן

135

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן NTWA195
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 22 בנובמבר 1956

שרת החוץ שוחחה עם לודג' בהשתתפותי. הסברנו עמדתנו לגבי עזה, המפרץ, התעלה וסיני. לודג' אמר שלא קיבל שום הוראה על בעיות אלה. ממשלת ארצות־הברית דוגלת בעקרונות של הפסקת אש והחזרת הכוחות, אך לגבי השאלה כיצד לבצע את ההחזרה בקשר עם הכוח הבין־לאומי, אינו יודע מהי עמדת ממשלת ארצות־הברית.

אמרנו שבלי שארצות־הברית תפעיל השפעתה, ילך האמרשלד בכיוון לא רצוי תחת לחץ אסיאתי־סובייטי. השיב שבשעה שידע מהי מדיניות ממשלת ארצות־הברית יסביר אותה להאמרשלד, אך בשעה זו איננו יודע מה חושבת ממשלת ארצות־הברית על הבעיות שציינה שרת החוץ.

אבן

136

ג' מאיר וא' אבן אל ד' בן־גוריון
G. Meir and A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן NWT196
נוסח נכנס: 130.02/2459/1

ניו יורק, 22 בנובמבר 1956

אישי בתכלית

תבין ממברקינו שממשלת ארצות־הברית אינה משתתפת במאמץ המערבי הכולל להשפיע לטובת פתרון הגון ויציב של בעיות סיני, המפרץ, התעלה ועזה הנתונות לטיפולו של האמרשלד, ולא מסרה שום הוראה למשלחתה באו"ם בנדון.[1] מאידך לוחצים גורמים אחדים, כגון ברית־המועצות והאסיאנים, בכיוון לא רצוי כלומר להוציא אותנו, האנגלים והצרפתים ולהחזיר נאצר. ברור מכל המקורות שבלי שאייזנהאואר יתעניין בבעיות אלה אין תקווה לגיבוש מדיניות ברורה. כמה פקידים מתבטאים על הנושא אך ללא סמכות רשמית.

מתבקש מאמץ לשוחח עם אייזנהאואר. כמה שרי חוץ הצליחו לראותו רק הודות לעובדה שהייתה בידם הודעה אישית של ראשי ממשלותיהם. אנו מציעים שנודיע למחלקת המדינה שיש לשרת החוץ הודעה אישית שבכוונתה למסור אישית וסודית לנשיא בליווי הסברים שבעל פה. אנו מציעים שנביא לו בשמך הודעה כדלהלן: "ממשלת ישראל תבצע את ההתחייבות שהודיעה עליה ב־8 בנובמבר. מאידך, צורת ביצוע ההתחייבות תקבע אפשרות של יציבות יחסית או סכנה של התלקחות מחודשת של איבה. יש דרך לבצע הדבר בהתאם להחלטת האו"ם בצורה שלא תאפשר לנאצר לחדש ההסגרים ולהביא לידי חידוש פעולת פראיון והאיבה הפעילה נגדנו בעזרת ברית־המועצות מבסיסים בסיני ועזה. מבקש שיקבל שרת החוץ כדי לקבל הסבר של עניין חיוני ומכריע זה".

הברק נא אם מותר לנו לפנות לקבל שיחה על בסיס זה.[2]

מאיר אבן

136

1. ראו מס' 135.
2. בן־גוריון אישר לשרת החוץ ולאבן לנסות להשיג פגישה עם אייזנהאואר (ראו בן־גוריון אל מאיר ואבן, TNWA709, 27.11.1956, 130.02/2459/1). הם אמנם החלו בגישושים אך עד מהרה התברר להם כי הנשיא סירב להיפגש עם אידן ומולה, ועל רקע זה לא היה סיכוי כי יסכים להזמין דווקא את שרת החוץ של ישראל (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 86, 130.09/2458/18).

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן NWTA194
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 22 בנובמבר 1956

בביקור שערך אצל שרת החוץ הגדיר לנו Clay מדיניות הממשל כדלהלן:

1) ממשלת ארצות־הברית מרגישה אחריות מוסרית עמוקה להבטיח קיומה ועצמאותה של מדינת ישראל. יחד עם זאת, כיבוש סובייטי של העולם הערבי יסתום הגולל הן על ענייני המערב הן על ישראל, ולכן חייבת ממשלת ארצות־הברית להיזהר מאבדן השפעתה ומעמדה בעולם הערבי שטרם שועבד לנאצר.

2) הממשל רואה נאצר כגורם שלילי ביותר ורוצה בנפילתו, אך הדרך שבחרו בה צרפת ואנגליה הייתה כזאת ששכרה יצא בהפסדה. אמנם אילו מיהרו הבריטים לגמור חלקם במבצע היה המצב אחר, אך הכישלון הצבאי הבריטי הוא מאורע מזעזע ביותר. מאידך ההצלחה הצבאית של ישראל היא רבת רושם ו[זוכה][1] בהערכה צבאית למרות חילוקי הדעות על עצם תבונת היזמה.

3) ברור כי אין לחזור למצב הרעוע הקודם אלא לעשות מאמץ להחשת הסדר קבוע.

4) בינתיים העיקר למנוע חדירת הסובייטים. ממשלת ארצות־הברית נקטה אמצעים נמרצים דיפלומטיים, פומביים "ואחרים" כדי להזהיר ברית־המועצות נגד התערבות. נדמה לו כי ברור עכשיו לברית־המועצות כי התערבות במזרח התיכון פירושה מלחמה. תנועות הצי והתעופה של ארצות־הברית ש[בוצעו] בשבוע שעבר, היו ידועות לברית־המועצות יותר משהיו ידועות לעם האמריקאי עצמו.

5) ארצות־הברית תבוא שוב לידי יחסים הדוקים עם בריטניה, צרפת וישראל אך חשוב שבעשותה זאת לא תפקיר העולם הערבי־מוסלמי בידי הסובייטים.

6) אין נזק בכך שהתעלה תהיה סגורה זמן מסוים. אירופה תלמד כי אפשר לחיות בלי התעלה בעזרת יבשת אמריקה, והערבים, כולל נאצר, יסבלו הפסדים כספיים כאלה שיוכיחו להם שהתלות בין המערב לבין העולם הערבי היא הדדית ולא חד־צדדית.

7) שמע בקשב רב טיעונינו והצעותינו לגבי המצב שצריך לחתור אליו בעקבות המבצע בסיני, והתנדב לעמוד בקשר מתמיד. הבטחתי להמציא לו השקפותינו בכתב לפני ביקורו בוושינגטון ביום א' הבא.

כשנפרדנו גמר בהדגשה שאסור שהאו"ם יגיע לידי פתרון שתוצאתו חיזוק נאצר והרמת קרנו. אמרנו שאנו עומדים בפני סכנה זאת ורק ארצות־הברית עשויה למנעה.

אבן

138

1. חסרה מילה במקור.

139

משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs to the Israel Missions Abroad

מברק גלוי חוז"ם 428

נוסח יוצא: 130.09/2377/4

ירושלים, 22 בנובמבר 1956

מר ולטר איתן, המנהל הכללי של משרד החוץ, הכחיש ב־22 נמרצות הידיעות על ריכוזי צבא ישראלי בגבול סוריה.[1] "הודעות אלה הן בדותה וכזב", הוא אמר. "הבוקר הוסכם בינינו לבין ראש מטה האו"ם בפועל, כי משקיפי או"ם יבקרו באזור וייווכחו בעצמם כי אין כל אמת בטענות הסוריות".[2] באותה הזדמנות, ביקשה ישראל מראש מטה האו"ם בפועל לשלוח קבוצה דומה של משקיפים לצד הסורי של הגבול. "אין לי כל מושג מהי הסיבה שהניעה לפתע את הסורים להמציא סיפורי בדים על ריכוזי צבא המאיימים עליהם בצד שלנו, אולם אני בטוח כי אין כוונותיהם כשרות", סיים מר איתן, "אחרת לא היו מפיצים שקרים כאלה".

המשרד

140

מ' ברטור אל י' צור
M. Bartur to J. Tsur

מברק מוצפן ל/991

נוסח יוצא: 130.02/2459/4

ירושלים, 23 בנובמבר 1956

מידי

שוחחתי היום ארוכות עם ז'ילבר, אשר נלהב לעניין הצינור ושיתוף כלכלי מאורגן אשר יבצע כל התכניות הכלכליות כגון הצינור, הרכבת וכו'. כן תכנון משותף של אספקת

139

1. ראו מס' 133, הערה 3.
2. ב־23 בנובמבר אמנם נערך סיור משקיפים לאורך הגבול כדי להפריך את טענות הסורים. המשקיפים סיירו מדן עד עין־גב ותל קציר ולא מצאו דבר, וכך דיווחו למטה האו"ם בירושלים.

ראש מטה משקיפי האו"ם, לירי (שנתמנה לתפקיד זה לאחר מינויו של גנרל ברנס כמפקד אונ"ף), שלח את הדוח אל האמרשלד והוא פרסם אותו בניו יורק. (ראו תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, TNW706, 23.11.1956, 130.09/2339/7; ראו גם הודעת האמרשלד, 23.11.1956, 130.02/2448/7.)

דלק לישראל, למשל האפשרות לקבל זכות קדימה בבניית טנקרים עבורנו במספנות צרפתיות. יבריק מיד למולה דרך הצינור הישיר שלו, לא דרך Quai d'Orsay [משרד החוץ הצרפתי], ויציע שימנו את פיאט, או אם לא פנוי מישהו אחר, לרכז הפעולות. הוא מציע שגם אתה תפנה מיד למולה. אנא פעל מיד כדי שנוכל לקדם עניין הצינור ולגשת לעניין הטנקרים.[1]

ברטור

141

מ׳ פישר אל ו׳ איתן
M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן 572
נוסח נכנס: 130.09/2289/13

אנקרה, 23 בנובמבר 1956

בהול ביותר

לאחר הודעת רדיו פאקיסטאן כי טורקיה החליטה לנתק יחסים דיפלומטיים עם ישראל התקשרתי מיד טלפונית עם בירגי, אשר אמר לי שהדבר עמד בדיון בבגדאד[1] אבל עדיין לא הוחלט. הוסיף כי נדמה לו שלא דובר על ניתוק היחסים הדיפלומטיים. הדגש על המילה דיפלומטיים. המצב החמור באזור מחייב שיקול מחדש של יחסי טורקיה עם כל מדינות האזור.[2] הבטיח כי אשמע הראשון על ההחלטה. מיד ניגשתי אל שגריר ארצות־הברית והודעתי לו על הנעשה ותבעתי התערבותו המידית אצל [ארדנאן] מנדרס והוא סירב. אמר כי היה מבין צעד כזה מצד טורקיה לו היה אפשר להציל בזה את הנדבך

140

1. בד בבד למגעים אלה עם צרפת החליטה ממשלת ישראל ב־22 בנובמבר על הנחת צינור ארעי בקוטר שמונה אינץ׳ באורך של 200 ק"מ, מאילת ועד באר־שבע (ראו מס׳ 147). הנפט נועד לשמש לצריכה עצמית. עם זאת, כאמור, לא נשללה האפשרות להתחיל בהנחת צינור בקוטר גדול יותר אשר יאפשר גם יצוא נפט לצרפת (ראו ברטור אל גלי, ל/890, 23.11.1956, 130.02/2459/4).

141

1. ראשי הממשלות של איראן, פקיסטן, עיראק וטורקיה ונשיא פקיסטן נפגשו בבגדאד ב־19 בנובמבר כדי לדון בהתפתחויות במשבר במזרח התיכון.
2. במברק למשרד החוץ הסביר פישר את הרקע להחלטת טורקיה: "לא הייתה כל כוונה לעשות זאת על חשבון היחסים עם ישראל, והרי הצליחו בכך בוועידת טהראן (ראו מס׳ 106, הערה 2). אך מיד לאחר זאת עמד נורי סעיד ליפול קרבן לקנאות דעת הקהל, וכן גבר הלחץ בפקיסטן על מנהיגה הפרו־מערבי איסקנדר מירזה. הטורקים נענו לקריאה לעזרה של נורי סעיד, ובבגדאד התברר להם שלא יצליחו להציל [את] אמנת בגדאד, [את] מעמדם של מנהיגי הכוחות האנטי־סובייטיים בעולם המוסלמי ולהשיג [את] תמיכת הממשלות האנטי־סובייטיות הלבנונית והסעודית, בלי להביא קרבן לדעת הקהל המוסלמית בעולם" (ראו מברק 581, 25.11.1956, 130.02/2459/4).

הצפוני. הסביר לי כי עלינו להבין שלאחר כישלון הפעולה הצבאית הצרפתית־בריטית לא תעמוד טורקיה לצדם של המנוצחים. הוסיף כי יחסי ארצות־הברית–טורקיה יקרים לו מיחסי טורקיה־ישראל.[3] עמדתי על כך שיראה מיד את מנדרס והבטיח לי:

1) כי יבריק עוד הערב על הודעתי לוושינגטון.
2) כי יראה מחר מנדרס ויבקש רשות למסור לי על כוונות טורקיה היות וזה עלול לתרום לשלום האזור.

השגריר חולה ולא ידע על המתרחש. סבור כי הטורקים ינתקו יחסיהם אתנו רק במסיבות ידועות.

ממליץ על לחץ מידי בוושינגטון.

השגריר הבריטי לא הוזמן, בניגוד לנהוג, אל מנדרס לאחר שובו. ישתדל לראותו מחר. סבורים כאן כי ישיבת הקבינט דנה הלילה בעניין.

פישר

142

הערת־עורך
Editorial Note

החלטת העצרת הכללית על נסיגת כוחות ישראל, בריטניה וצרפת
(24 בנובמבר 1956)
The U.N. General Assembly Resolution on the Withdrawal of Israeli, British and French Forces (24 November 1956)

מושב העצרת ה־11 של האו"ם נפתח ב־12 בנובמבר, ובתוך ימים אחדים עלה על סדר יומה נושא המשבר במזרח התיכון לאחר שכבר נדון במושב החירום. ב־21 בנובמבר הגיש מזכיר האו"ם את הדוחות המתוקנים (ראו מס' 127, הערה 4) על כוח החירום של האו"ם (שיחידותיו החלו אז להגיע למצרים) ומשימותיו, על ההכנות לניקוי תעלת סואץ ועל מידת קיום ההחלטות הקודמות בדבר נסיגת הכוחות מהתעלה ומסיני. דוחות אלה שימשו נושא לדיוני העצרת ב־23 בחודש.

לישיבה הוגשו שתי הצעות החלטה – האחת, שהגיש הגוש האפרו־אסיאתי, הביעה "דאגה חמורה" בשל אי־קיום החלטות הנסיגה שנתקבלו ב־2 וב־7 בנובמבר, חזרה על הקריאה לישראל, בריטניה וצרפת לסגת ללא דיחוי, והטילה על האמרשלד לדווח מיד לעצרת על ביצוע ההחלטות.

3. משרד החוץ החל מיד במהלכים שנועדו לשנות את עמדתה של ארצות־הברית בנושא יחסי טורקיה־ישראל. ראו למשל מברק מאת איתן אל אבן: "חשוב ביותר כי האמריקאים יבהירו יפה לטורקים כי יראו בעין רעה מאוד לא רק ניתוק היחסים עם ישראל (דבר שאיני מעלה כלל על הדעת) אלא אפילו צעד הפגנתי כגון החזרת הצירים. לאור ביקור מנדרס ובירגי בלונדון מציע כי תפעילו גם את לויד ופינו. הפעלתי אילת וצור" (מברק 715, 25.11.1956, 130.09/2312/9). ראו גם מס' 150, מס' 151.

ההצעה האחרת, שהגישו קנדה, קולומביה, הודו, נורווגיה, ארצות־הברית ויוגוסלוויה (הצעת השש), הורתה למזכ"ל להמשיך בהצבתו ובהפעלתו של כוח החירום של האו"ם ובניקוי התעלה.

לפני ההצבעה הציע שר החוץ הבלגי, ספאק, להכניס תיקונים מרחיקי לכת בהצעת ההחלטה האפרו־אסיאתית: לכלול בה התייחסות לכך שישראל, בריטניה וצרפת כבר פינו חלק מכוחותיהן ממצרים ומסיני, ולעמוד על ביצוע החלטות העצרת מ־2 ומ־7 בנובמבר כרוחן. יזמתו זו של ספאק שיקפה את דעתן של מדינות מערב אירופה, שאמנם לא הקימו גוש משלהן אך הסתייגו הן מעמדתו החד־צדדית של הגוש האפרו־אסיאתי והן מעמדתה המתנכרת של ארצות־הברית. אולם הצעה זו נדחתה משום שרק 23 מדינות תמכו בה, לעומת 33 שהתנגדו ו־18 שנמנעו. למעשה לא היה כל סיכוי שהתיקון שהציעה בלגיה יתקבל, מאחר שהצירוף האפרו־אסיאתי־סובייטי הקיף יותר משליש הקולות הדרוש להפלת כל הצעה שהתנגד לה (ראו קדרון אל הרצוג, X19, 26.11.1956, 130.09/2333/3). ארצות־הברית נמנעה, ובכך שוב הוכח הקרע בינה לבין בריטניה וצרפת. נציגה, לודג', אמר קודם לכן בעצרת כי אין לעכב את פינוי פורט סעיד עד להשלמת ניקוי תעלת סואץ, והדגיש את הצורך בהחשת קצב הנסיגה.

בסופו של דבר נתקבלו ההצעה האפרו־אסיאתית (לאחר שרוככה והוכנסו בה כמה תיקונים קלים) והצעת השש ברוב גדול – 63 בעד, 5 נגד ו־10 נמנעו. בפעם השלישית קראה אפוא עצרת האו"ם לישראל, בריטניה וצרפת לסגת ללא דיחוי מהתעלה ומסיני. (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 94-96, 130.09/2458/18.)

נוסח ההחלטה הראשונה של העצרת:

GAOR, 11th Session, Resolution 1120 [XI] 24.11.1956

The General Assembly,

Having received the report of the Secretary-General on compliance with General Assembly Resolutions 997 (ES–1) and 1002 (ES–1) of 2 and 7 November 1956,

Recalling that its resolution 1002 (ES–1) called upon Israel immediately to withdraw its forces behind the demarcation line established by the General Armistice Agreement between Egypt and Israel of 24 February 1949,

Recalling further that the above-mentioned resolution also called upon France and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland immediately to withdraw their forces from Egyptian territory, in conformity with previous resolutions,

1) *Notes with regret* that, according to the communications received by the Secretary-General, two-thirds of the French forces remain, all of the United Kingdom forces remain although it has been announced that arrangements are being made for the withdrawal of one battalion, and no Israel forces have been withdrawn behind the Armistice line although a considerable time has elapsed since the adoption of the relevant General Assembly resolutions;

[זאת למרות הודעתה של ישראל למזכ"ל על פינוי כוחות מסיני והחזרתם לשטחה, ראו מס' 122, מס' 143.]

2) *Reiterates* its call to France, Israel and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to comply forthwith with resolutions 997 (ES–1) and 1002 (ES–1) of 2 and 7 November 1956;

3) *Requests* the Secretary-General urgently to communicate the present resolution to the parties concerned, and to report without delay to the General Assembly on the implementation thereof.

143

א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם (ניו יורק)
A. Eban to the U.N. Secretary-General (New York)

Copy: 93.03/3064/3 :העתק

New York, 24 November 1956

Dear Mr. Secretary-General,

In the Aide Memoire submitted to you on November 21st[1] and included in your Report, the Israel Government announced that there had been withdrawals of its forces for varying lengths along the entire Egyptian front.

The question has been asked whether these withdrawals include any substantial movements of Israeli forces out of Egyptian territory back to the Israeli side of the Egypt-Israel frontier.

The answer is affirmative. Considerable bodies of Israel troops and equipment which were in Sinai on November 7th are now back in Israel territory. Figures will be published in due course.

I would appreciate the transmission of this information to the General Assembly.[2]

Yours sincerely,

Abba Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

143

1. ראו מס' 129.
2. לקראת ההצבעה על הצעת ההחלטה האפרו־אסיאתית, ראו הערת־עורך מס' 142.

144

ו' איתן אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
W. Eytan to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNW714
נוסח יוצא: 130.02/2459/4

ירושלים, 25 בנובמבר 1956

מידי

בשם ראש הממשלה לאמור:

1) אחרי ההחלטה החדשה[1] יש צורך יותר דחוף להסביר לממשל כי לא נוכל לעזוב מפרץ שלמה, דבר שיביא שוב להסגר ימי עלינו במפרץ ים סוף. לאחר סתימת התעלה, שתוכל לחזור גם אחרי הפינוי, בשרירות הרודן, יש הכרח לא רק לנו אלא גם לעולם החופשי בנתיב אלטרנטיבי חופשי – והוא אילת. תודיעו שאנו עומדים להניח מיד צינור מאילת לבאר־שבע.

2) עלינו להוקיע בחריפות העלילה הסורית, שהוכחשה על ידי האמרשלד,[2] ולהעמיד האסיאתים על משוגתם שנתנו ידם בלא ידיעה ובחינה לכזב המבקש להסוות מזימות סוריה המכוונות על ידי ברית־המועצות נגדנו ונגד העולם הבלתי קומוניסטי.

3) עלינו לדרוש קיום החלטת 2 בנובמבר בדבר חופש השיט,[3] ולשאול מה עשה המזכ"ל ומה עומדת לעשות העצרת נגד התנהגות שרירותית של הרודן המצרי הפוגעת בארצות אירופה, אסיה ואפריקה. עד כאן.

איתן

144

1. ראו הערת־עורך מס' 142.
2. ראו מס' 139, הערה 2.
3. ראו הערת־עורך מס' 11.

145

א' אבן אל ו' איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן WIA6
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 25 בנובמבר 1956

שלך 714.[1]

ב־8 בנובמבר התחייבה ממשלת ישראל לפנות כל השטח המצרי וחצי האי סיני המוכר בעולם כשטח מצרי. ספק אם מישהו ישחרר אותנו מהתחייבות זו. יש סיכוי, חוזר: סיכוי שנבטיח שיבואו במקומנו בשרם אל־שיח' וכו' לא מצרים אלא אנשי או"ם נורווגים, קולומביאנים וכו', שבוודאי לא יירו על אניות במפרץ. בהסברתנו וטיעוננו נתקלנו בתמיכה רבה לרעיון שהמפרץ חייב להישאר נתיב בין־לאומי, אך לא נתקלנו במישהו שגרס כי אפשר להבטיח דבר זה אך ורק על ידי הישארות כוחות ישראליים. הנטייה היא להציע שישבו כוחות או"ם שם עד שיוסדר העניין סופית ושעצם ישיבתם תבטיח שהשיט לא יופרע. מציע שבמשא ומתן שלנו עם האמרשלד נציע:

1) קודם כול שאנו נישאר בהסכמת האו"ם.
2) אם דבר זה לא יתקבל נפנה המקום רק תמורת ערובה שאנשי או"ם ישבו שם על יסוד חופש השיט לכל האומות.

אני חושש של־1) יש רק ערך תכסיסי למיקוח בלי תקווה רבה להתקבל, ואם נשיג 2) יהיה בכך הישג גדול. נברר שוב בממשל, אך כבר עשינו זאת בכל הדחיפות, וההתרשמות היא כנ"ל כלומר ספק אם נקבל יותר מ־2) ובשעה זו גם זה לא מובטח. האמרשלד עצמו נוטה ל־2).

לגבי התעלה הרי היא סגורה עכשיו לכל האומות בלי הבדל דגל. האו"ם קיבל אחריות לפתיחתה מבחינה פיזית ויש לחץ אירופי כבד להחיש התהליך. נברר במחלקת המדינה תביעתנו להבטיח שבהיפתח התעלה בכלל תיפתח גם לשיט שלנו. לדעתי עניין המפרץ יותר דחוף בשעה זו.

אבן

145

1. ראו מס' 144.

146

ג׳ מאיר אל המזכיר הכללי של האו״ם (ניו יורק)
G. Meir to the U.N. Secretary-General (New York)

Copy: 93.03/3064/3 :העתק

New York, 26 November 1956

Dear Mr. Secretary-General,

On 8 November I conveyed to you my Government's expression of willingness to withdraw its forces from Egyptian territory on the conclusion of satisfactory arrangements with the United Nations in connection with the Emergency International Force.[1]

On 21 November this policy was reiterated in an Aide Memoire addressed to you.[2] I understood from you that you would appoint representatives to pursue our discussions on the subject.

In the plenary session of the General Assembly on 24 November the Israel representative expressed the willingness of the Israel Government to continue to discuss with you the means of implementing its undertakings with respect to the withdrawal of forces from Egypt.

I presume that you are now in a position to resume the discussion on that matter. We are prepared to make specific proposals in connection with the United Nations Emergency Force.

In view of the time which has elapsed since I first made this suggestion I should be grateful to hear when you are prepared to meet me and members of my Delegation for this discussion.

Sincerely yours,

Golda Meir
Minister of Foreign Affairs

146

1. ראו מס׳ 80.
2. ראו מס׳ 129.

147

ד' האמרשלד אל ג' מאיר (ניו יורק)
D. Hammarskjöld to G. Meir (New York)

Orig.: 93.03/3064/3 :מקור

New York, 26 November 1956

Dear Mrs. Meir,

I have the honour to acknowledge receipt of your letter of 26 November[1] in which you express the expectation that I may now be in a position to resume the discussion of matters raised by you in connexion with the withdrawal of Israeli forces. You further declare that you are prepared to make specific proposals in connexion with the United Nations Emergency Force, and that, in view of the time which has elapsed since you first made the suggestion, you would like to hear when I am prepared to meet with you and members of your Delegation.

You will remember that, in reply to your letter of 8 November[2] in which you stated your willingness to withdraw the Israel forces on the conclusion of satisfactory arrangements with the United Nations in connexion with the Emergency International Force, I asked you, by letter of 11 November,[3] to take immediately the necessary steps for the discussion to which you now refer. In that context I expressed my expectation that, prior to such a discussion, you would wish first to give me a clarification of your views.

My position, as reflected in the letter of 11 November, remains unchanged. If you would find it possible to put forward the specific proposals concerning the United Nations Emergency Force, to which you refer in your letter of today, so that I could give them consideration before we engage in a discussion, I believe that it would considerably facilitate our task. Obviously, I would not permit this in anyway to delay the withdrawal of Israel's forces in compliance with the unqualified and unconditional demand of the General Assembly.

Yours sincerely,

Dag Hammarskjöld
Secretary-General

147

1. מס' 146.
2. מס' 80.
3. מס' 94.

148

ל׳ אשכול אל א׳ אבן ומ׳ שרמן (ניו יורק)
L. Eshkol to A. Eban and M. Sherman (New York)

מברק מוצפן 991
נוסח יוצא: 130.09/2332/2

[ירושלים], 26 בנובמבר 1956

ברצוננו להניח צינור של שמונה אינץ׳ שיעביר כ־700,000 טונות דלק מאילת לבאר־שבע ומשם ברכבת לחיפה. נוכל להניחו בארבעה חודשים. הצינורות בידינו. התכנית אינה נוגדת לצינור גדול בבוא המועד.

ברצוננו להבטיח שמחלקת המדינה תעזור ולפחות לא תפריע במאמצינו להשיג חוזה קניית נפט פרסי לזמן ארוך באופן ישיר או באמצעות הצרפתים. כמובן שזה מבליט הכרחיות חופש השיט במפרץ אילת.

מה דעתכם לכל התכנית?[1]

אשכול

148

1. על מברקו זה של אשכול השיב שרמן:
1) לפי מברק איתן 714 מה־25 בנובמבר (מס׳ 144) כבר מסרנו למחלקת המדינה על צינור אילת באר־שבע אבל לא ביקשנו עזרתם. מחר אפגש עם אבן ושילוח ואבריק. בינתיים ביקשתי מקוזלוב פרטים נוספים.
2) לאור התפתחות העניינים עם טורקיה חוששני לקשיים עם איראן שהיא חברת ברית בגדאד, ולכן מציע לחשוב על פנייה לאיראן באמצעות Lazard Frères [בנק לאזאר] באמריקה, שהם פעילים עכשיו באיראן באמצעות חברת בת שבראשה עומד דוד לילינטאל. נפגשתי עם ראש החברה אנדרה מאיר, ודומני שהוא אוהד.
3) לדעתי, רצוי מטעמים פסיכולוגיים שנביע עכשיו נכונות להרשות הנחת צינור או צינורות חירום עד הים התיכון, לאפשר הובלת כמות גדולה יותר לאירופה. כמובן שלא נישא בהוצאות הנחת צינור כזה" (ראו שרמן אל אשכול, מברק 33, 27.11.1956, 130.09/2333/3).

149

שגריר ישראל במוסקווה אל משרד החוץ
Israel Ambassador in Moscow to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן ס/756
נוסח נכנס: 130.09/2326/8

מוסקווה, 26 בנובמבר 1956

לשלך 466.[1]
הנני נגד כל פעולה ציבורית מצד יהודי ארצות־הברית בהאשמת רוסיה באווירה ופעולות אנטישמיות, גירוש וכו'.
נימוקיי:

1. הידיעות שבידינו מכמה מקורות מכחישות השמועות שנפוצו על גירושים ויצירה מכוונת של אווירה אנטישמית. המקרים הבודדים של פגיעה הנם לפי כל הסימנים פרי התפתחויות מקומיות. לא הגיעוני איזה ידיעות המצביעות על התפשטות הפגיעות.
2. יש לשמור נשק הפעולה הציבורית למקרה שיפרצו פעולות אנטי־יהודיות באמת. בפעולה המוצעת על ידי הרמן בשעה זו הנני רואה נזק בלבד.
3. כתוצאה מהעברת מרכז הכובד בעיתונות וברדיו הסובייטיים מענייני המזרח התיכון לנושאים אחרים, נוצרת הרגשת רווחה פורתא אצל היהודים, ומוטב לכן לסייע להרגעת הרוחות על ידי הימנעות.

השגריר

149

1. מברק זה (מחלקת מזרח אירופה אל שגרירות ישראל במוסקווה, ק/466, 25.11.1956, 130.09/2326/6) הוא תמצית מברקם של הרמן וריבלין אל אשל, שהובא במס' 132 לעיל.

150

ו׳ איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז״ם 450
נוסח יוצא: 130.09/2377/4

ירושלים, 26 בנובמבר 1956

מידי

בא אליי איסטינייילי היום בשעה 13:00 ומסר כי לצערו הרב עליו להודיעני כי נקרא לחזור לאנקרה. ממשלת טורקיה נאלצה לעשות צעד זה כדי לחזק פאקט [ברית] בגדאד,[1] אשר נתבקש להדגיש כי אינו מכוון כלל נגד ישראל אולם מיועד להציל השלום, וזאת מטרתה היחידה של ממשלתו בהחזירה צירה מישראל. יחסי טורקיה עם ישראל נתנו לאנשים בעלי כוונות רעות תירוץ להתקיף טורקיה. לממשלת טורקיה עצמה הכוונות הטובות ביותר כלפי ישראל ולא יחול שינוי אחר ביחסים הדיפלומטיים והמסחריים. הצירות בישראל תישאר כמקודם ובראשה ממונה עד שיושג השלום. הוא עצמו נפרד בצער עמוק ומבטיח לייצג העניין הישראלי בכל אשר ילך. מכל המדינות בהן שירת כציר, ישראל הראשונה ממנה נפרד בידידות. הבעתי צערי האישי וספקות אם אמנם הצעד הזה עשוי להציל השלום. אמרתי כי נראה מוזר כי טורקיה תלך בדיוק בעקבות ברית־המועצות דווקא. השיב כי הצעד בא כדי להציל המזרח התיכון מהסכנה הסובייטית והתקיף קשות ממשלת סוריה.

איתן

150

1. ברית בגדאד תרמה להרעת היחסים בין ישראל לבין טורקיה מאז הקמתה ב־24 בפברואר 1955. ישראל ראתה בחומרה את חליפת המכתבים בין ראשי ממשלות טורקיה ועיראק, שצורפה לנוסח הברית עם חתימתה, ולפיה התחייבו שתי המדינות לשתף פעולה לביצוע החלטות האו״ם בקשר לארץ־ישראל (ראו כרך 13, מבוא עמ׳ לז).

151

מ׳ פישר אל ו׳ איתן
M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן 548
נוסח נכנס: 130.09/2289/13

אנקרה, 26 בנובמבר 1956

לאחר שאסנבל סיכם לי ההוראות שנשלחו לאיסטניילי, אשר בינתיים ידועות לכם,[1] ולאחר שהשמעתי מחאה על אי־דיוקים בהאשמות נגדנו, ואחר שהצבעתי על התוצאות החמורות שתהיינה להחלטה הטורקית שאלתיו:

1) היוכל להגדיר לי המושג ״קיצוץ ביחסים״ ובמיוחד אם קיצוץ זה יפגע ביחסים כלכליים. לא השגתי תשובה ברורה ונתן לי להבין כי משאירים החלטות על כך לעתיד לאור הנסיבות. הוא הניח כי התחייבויות שוטפות כגון הסכם אווירי תשארנה בתוקפן.

2) לאור ההודעה החצי רשמית שקיבלנו מראש מחלקת העיתונות, ואשר נמסרה גם לנציגויות אחרות, כי יוחזרו הנציגים משני הצדדים, שאלתי על מצבי. הוא ענה לי כי על הדבר לא מדובר במסמך אבל יוכל להגיד לי כי ממשלתו מצפה שממשלתי תחזיר גם אותי. אמרתי כי לא אזוז מכאן בלי הוראות ממשלתי כל זמן שלא יגרשוני.[2] לזה השמיע דברי שבח בקשר אליי.

מיד הלכתי לשגריר ארצות־הברית ודרשתי שיודיע למנדרס, אשר צריך לראותו מחר או מחרתיים, כי באינטרסים של ארצות־הברית שלא יוקטן היקף המסחר בין ישראל לטורקיה. לידיעת השגריר הסברתי כי היצוא הישראלי לטורקיה חיוני לנו בו בזמן שהטורקים יוכלו להחליפנו בספק כפולין או צ׳כוסלובקיה. השגריר הבטיח שישתדל לעורר את הבעיה בפני מנדרס אבל יותר נוח היה לו אילו היה מקבל הוראות מוושינגטון והוא הבטיח לבקשן מיד. בקשר להחלטת ממשלתי בנוגע להחזרתי הבטיח לתת לי עצתו לאחר שישוחח עם מנדרס. אני מציע לדחות כל החלטה עד שתשמעו ממני [על] ההתפתחות.[3]

פישר

151

1. ראו מס׳ 150.
2. איתן הורה לפישר להישאר מאחר שעמד ממילא לסיים את שירותו באנקרה בסוף דצמבר (ראו איתן אל ציר ישראל באנקרה, מברק 551, 28.11.1956, 130.09/2289/12).
3. לאחר השיחה עם מנדרס מסר שגריר ארצות־הברית פלטשר וורן לפישר כי:

1) לא יחולו שינויים בקשרים המסחריים והכלכליים בין שתי המדינות; 2) למרות החזרת הצירים תמשכנה הנציגויות בתל אביב ובאנקרה לפעול ללא שינוי; 3) לא חל כל שינוי ביחסה ובהערכתה של טורקיה לישראל.

השגריר הציע שממשלת ישראל תחזיר את פישר מטורקיה כדי שלא לסכן את מה שהצליחו להציל עד כה – המשך היחסים המסחריים, המשך פעילותן התקינה של הצירויות ויחסה הידידותי של טורקיה לישראל (ראו פישר אל איתן, מברק 593, 29.11.1956, 130.02/2459/4).

152

י' אילסר אל י' אביעד (ברן)
Y. Ilsar to Y. Aviad (Berne)

העתק: 130.10/2519/12

ירושלים, כ"ב בכסלו תשי"ז
26 בנובמבר 1956

סודי דחוף

הנדון: יהודי מצרים

1) ב־22 בנובמבר הודיעני מר בנדור, כי מר שרגאי[1] השוהה עתה בפריז קיבל ידיעות ממקורות שונים לפיהן ציוו השלטונות המצריים על אלפי היהודים חסרי הנתינות, שמספרם מגיע ל־15,000, לעזוב את מצרים. אחרת – ייכלאו במחנות ריכוז במדבר. לפי הצעת מר שרגאי הפעלנו את שגרירויותינו בוושינגטון וברומא.[2]

2) מר מרוז שוחח בעניין זה עם מר ברגוס מהסטייט־דפרטמנט. מר ברגוס מסר כי אף על פי שידיעות דומות הגיעו גם אליהם, הרי שאין עתה בסיס לשמועות אלה. יחד עם זאת, אמר, ממשלת ארצות־הברית ערה למצב ועושה הכול, והיא בטוחה שהצליחה לסכל הכוונות – אם אמנם היו כאלה. לעומת זאת אישר שכפי הנראה הוצא צו גירוש נגד 55 יהודים בעלי נתינות בריטית וצרפתית בעוון "שיתוף פעולה עם האויב", כן נעשו פניות נפרדות על ידי ד"ר גולדמן והוועד היהודי האמריקאי.

3) ברומא, נועד ב־24 בנובמבר מר ששון לשיחה עם מר רוסי־לונגי, המנהל הכללי של משרד החוץ האיטלקי. מר רוסי־לונגי שלח בנוכחות מר ששון מברק לשגריר איטליה בקהיר והורה לבדוק באורח דחוף אם ידיעות אלה נכונות. כן הורה מנכ"ל משרד החוץ האיטלקי לשגרירות איטליה בקהיר:

(א) לעזור לכל יהודי נתין איטלקי שברצונו לעזוב את מצרים, לקבל היתר יציאה.

(ב) להעניק אשרות כניסה לאיטליה לכל משפחה יהודית שאחד מראשיה – הבעל או האשה – נתין איטלקי.

(ג) לברר אם מוכנים שלטונות מצרים להרשות יציאת היהודים חסרי הנתינות ממצרים אם ישיגו אשרות כניסה לאיטליה או לארץ אחרת.

(ד) לברר מה מספר היהודים הרוצים לעזוב את מצרים בדרך זו.

152

1. שלמה שרגאי, ראש מחלקת העלייה של הסוכנות היהודית.
2. גם נציגי הקונגרס היהודי העולמי וועד איגוד הקהילות ברומא פנו אל משרד החוץ האיטלקי, וביקשו את עזרת ממשלת איטליה לאלפי יהודי מצרים, שמאיימת עליהם סכנת גירוש או מאסר. משרד החוץ האיטלקי התייחס בחיוב לבקשה, אך קבע כמה תנאים – דומים לאלה שהוצגו לששון (ראו ששון אל איתן, מפר/821, 26.11.1956, 130.09/2357/6).

מר רוסי־לונגי אמר למר ששון כי הוא מניח שעל ידי מאמצים עליונים אפשר יהיה לקבל את הסכמת ממשלת איטליה להעניק ל־4,000–5,000 יהודים כנ"ל אשרות כניסה זמניות לאיטליה, בתנאי שממשלת ישראל תתחייב לקלטם ולשאת בהוצאותיהם וכן אם תוכל ממשלת ישראל להצביע על עוד מדינה אירופית המוכנה לעשות זאת.

4) לאחר השיחה, בשיחה טלפונית עם מר ששון, יעץ רוסי־לונגי לעניין גם את הוואטיקן, מן הבחינה האנושית, בגורלם של היהודים חסרי הנתינות היושבים במצרים, וכן לבקש את תמיכתו במאמצינו אצל ממשלת איטליה להעניק אשרות זמניות לכמה אלפי יהודים. בהתאם לעצה זו נתבקש מר ששון על ידי מר איתן להעמיד את הנונציוס ברומא על חומרת הסכנות הצפויות ליהודי מצרים, על מנת שייווצר אצלו הרקע הדרוש במקרה שנצטרך לבקש את עזרתו.

5) מתברר אפוא שייתכן ונאלץ למצוא דרך שתאפשר מעבר או קליטה זמנית של המגורשים באיטליה. בהתחשב עם התנאי שהציג רוסי־לונגי כי עלינו "להצביע על עוד ארץ אירופית המוכנה לעשות זאת" יש לגשש אצל ממשלות אחרות – וקודם כול אצל ממשלת שווייץ – וזאת על מנת שנהיה מוכנים בבוא העת להגיש את בקשתנו.

בברכה,

י' אילסר

153

ו' איתן אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
W. Eytan to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן 723
נוסח יוצא: 130.09/2339/7

ירושלים, 26 בנובמבר 1956

ראש הממשלה מבקש לעורר בצורה נמרצת פרשת יהודי מצרים. את הידוע לנו הברקנו לכם ולשג[רירות]. על אף הרגעת מחלקת המדינה נמשכות ידיעות מדאיגות, ובינתיים הגיעו לצרפת ולאיטליה ראשוני המגורשים. היכונו לפעולה כשיגיעו אליכם הפרטים שנשלח כמקווה תוך 24 שעות.[1]

איתן

153

1. במקביל למברקו של איתן דיווח קדרון כי עוד לפני קבלת הנחיה זו נפגש עם האמרשלד, מסר לו את הפרטים הידועים לישראל על גירוש יהודי מצרים, ושאל אם יש לו ידיעות נוספות בעניין זה, שעורר דאגה חמורה. האמרשלד השיב כי שוחח עם שר החוץ המצרי פאוזי, שטען כי אין בעיה בנוגע ליהודים וכי הצעדים ננקטו נגד אזרחים בריטים וצרפתים. קדרון הפריך טענה זו ודחק במזכ"ל להשיג מאנשיו במצרים ידיעות נוספות על המתרחש שם (ראו קדרון אל הרצוג, מברק 20, 26.11.1956, 130.09/2333/3).

154
מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוושינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 734
נוסח יוצא: 130.09/2312/9

ירושלים, 27 בנובמבר 1956

שלי 718.[1]

1) מפרסמים המכתב[2] בהסכמת יעבץ ולאוסון.

2) יעבץ הבריק הבוקר לבית הלבן שראש הממשלה העריך מאוד הפסקה במכתב הנשיא על היחסים עם ישראל,[3] וכי ראש הממשלה [רוחש] כבוד והערכה לאישיות הנשיא ולשאיפתו לשלום. את החזרת נאצר למעמדו רואים פה כמתן תוקף לחדירה הקומוניסטית באפריקה ובאסיה. קיימת פה אי־הבנה לגבי מגמות ארצות־הברית כפי שהוא, יעבץ, מבין אותן, ומצד שני חושב שאין הערכה מספקת בוושינגטון לחששות ראש הממשלה. הוא בטוח בכנות ראש הממשלה לגבי הפינוי אולם יש להיזהר מלדחוף ישראל לייאוש. לרגל שיחתו עם ראש הממשלה וביקורו בסיני ובעזה יש לו הצעות מספר העשויות, לדעתו, לסלק אי־הבנות ולהחזיר אמון הדדי מלא בין ארצות־הברית לישראל. ברצונו לדווח אישית לנשיא וביקש שתישלח תשובה לשגרירות ארצות־הברית בטורקיה, לשם המריא הבוקר.

לפי הצעת לאוסון הדגיש בשדר הדחיפות בטיפול יסודי במצב, ולפי הצעתי התעלם בשדר מההבהרה שקיבל מראש הממשלה על עמדתנו,[4] שמא יאמרו בוושינגטון שאם כן – ידועים הדברים ואין צורך שיבוא לדווח. הבטיח שאם ידחו ההצעה שיבוא לשם, יבריק מאיסטנבול בפרוטרוט עמדת ראש הממשלה.

מאה"ב

154

1. המברק לא נמצא.
2. מכתבו של הנשיא אייזנהאואר אל בן־גוריון.
3. בפסקה זו נאמר: "May I once again affirm the bonds of sympathetic interest between our countries and voice the confidence that the present difficulties may be resolved in a peaceful manner" (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 25 בנובמבר 1956).
4. בפגישתו של יעבץ עם בן־גוריון ב־26 בנובמבר נדונו נושאים אחדים: הסכנה בהתאוששותו של נאצר; הזלזול שהראתה עצרת האו"ם בנוגע להחלטות שניתן לפרשן לטובת ישראל כגון סעיף 4 בהחלטה מ־2 בנובמבר על חופש השיט; וחשיבות חופש השיט במפרץ אילת לא רק לישראל אלא לעולם כולו, בבחינת חלופה לתעלת סואץ (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 26 בנובמבר 1956).

155

מחלקת ארצות־הברית אל א' אבן ור' שילוח (וושינגטון)

United States Division to A. Eban and R. Shiloah (Washington)

מברק מוצפן 735

נוסח יוצא: 130.09/2312/9

ירושלים, 27 בנובמבר 1956

אישי

לאוסון להרצוג:

1) ארצות־הברית הצביעה עבור הצעת ההחלטה האפרו־אסיאתית[1] כדי לקצור פרי עמדתה באסיה. עם זאת אינו חושב כי ארצות־הברית תנקוט יזמה בלחץ על ישראל לנסיגה מידית.

2) לאחר שקבעה מדיניות המסתמכת על האו"ם אין ארצות־הברית יכולה לסטות, אולם לא חסרה הבנה לעמדת ישראל והשאלה היא איך לתרגם הבנה זו לשפת מעשה מבלי לפגוע בהישגיה באסיה. הוא תובע בלי הרף ממחלקת המדינה התחשבות בישראל.

3) הרושם במחלקת המדינה שהאמרשלד לא טיפל כהלכה במכלול הבעיות בקהיר. האמרשלד טוען שקודם כול היה מוכרח להבטיח דריסת רגל לכוח הבין־לאומי. (כשסיפרתי ללאוסון סודית על שיחת אבן-האמרשלד האחרונה,[2] חייך ואמר שהאמרשלד מסוג האנשים היודעים להסתיר כוונותיהם האמתיות.)

4) הטורקים עמדו בלחץ כבד ביותר מצד פאקיסטאן ועיראק והודיעו שהחזרת הציר הוא המקסימום שמוכנים לתרום להצלת נורי [אל־סעיד].[3] לאוסון מציע שלא ננפח העניין.

5) מגיעות כמויות נשק סובייטי לסוריה במידה כזאת שאין הסורים יכולים לטפל בהן.

6) ועידת הפסגה בביירות[4] הייתה סוערת ביותר והסורים יצאו מאוכזבים משום שהלבנונים, העיראקים והירדנים דחו דרישתם לקו אנטי־בריטי תקיף.

7) ארצות־הברית חשבה מההתחלה שהאיום הרוסי הנו בלוף אולם בכל זאת נקטה אמצעים לקדם פני כל אפשרות. הנשיא שלח שדר אזהרה חריף ביותר לסובייטים. אין ארצות־הברית חושבת שבמצב הנוכחי תתערב ברית־המועצות אולם חוששת

155

1. ראו הערת־עורך מס' 142.
2. ראו מס' 134.
3. ראו מס' 141, הערה 2.
4. ועידת ראשי מדינות ערב התכנסה בביירות (13-15 בנובמבר) ביזמת נשיא לבנון לדיון בהתקפה על מצרים ובחדירה הסובייטית למזרח התיכון דרך סוריה. הוועידה נסתיימה ללא תוצאות בשל חילוקי הדעות בין המשתתפים בעניין היחס אל ברית־המועצות, ותביעת סוריה לניתוק היחסים עם בריטניה וצרפת.

שאם תהיה התלקחות בין ישראל, ירדן וסוריה, היא עלולה לשגר מתנדבים רבים לסוריה.

8) קיים אמנם חשש שמחלקת המדינה תיתפש שוב לפיתויי נאצר אולם הוא מעריך שהניסיון בעבר בכל זאת יניאה מלעשות כן.

9) חושב כי האינטרס הדחוף ביותר שלנו שנצא בתכנית ברורה לגבי הפליטים בעזה, שתכלול למשל יישובם החלקי בסיני לפי תכנית האו"ם המקורית (אינו חושב שנאצר יוכל עכשיו לסרב לתת ממימי הנילוס לצורך זה), שחלק ייושב בישראל בעזרת תכנית ג'ונסטון[5] ושחלק ייקלט במקום אחר.

היזהרו נא במקור.

מאה"ב

156

ג' מאיר אל נשיא העצרת הכללית של האו"ם (ניו יורק)
G. Meir to the President of the U.N. General Assembly (New York)

Copy: 130.02/2448/7 :העתק

New York, 27 November 1956

I have the honour on behalf of my Government to draw your attention to the very grave reports of official action taken by the Government of Egypt against the Jewish community in Egypt.

According to reports which have come to hand today, an official decree promulgated last Thursday 22.11.56 made all Jews not in possession of Egyptian nationality liable to immediate deportation, while those who have acquired Egyptian nationality after 1922 are to be deprived of their citizenship and deported as well. The number of persons affected is believed to be over 30,000. The deportees, some of whom have already arrived in various points in Europe, are compelled to abandon all their property behind them apart from ten Egyptian pounds and a suitcase of personal clothing.

In addition to the action taken against the persons and property of individual members of the Egyptian Jewish community, the Egyptian authorities have also moved against the community as organized body. Jewish hospitals in Cairo and Alexandria have been sequestrated, the sick ejected and the medical staff arrested.

5. תכנית לחלוקת מי הירדן בין ישראל, ירדן וסוריה ושימוש בהם לפיתוח האזור. התכנית נדונה בשנים 1953-1955 בתיווכו של אריק ג'ונסטון, שנשלח למזרח התיכון בתור נציגו האישי של הנשיא אייזנהאואר לענייני תכניות מים (ראו כרך 9, מס' 17, הערה 2). בסופו של דבר נסתיימו המגעים בין הצדדים בלא כלום.

There are also reports of interference with food supply to Jewish humanitarian institutions.

The Government of Israel has instructed me to express revulsion at this assault against the persons and property of a peaceful community, which is a violation of the human rights provisions of the U.N. Charter.

I have the honour to request you, as a matter of the utmost urgency, to approach the Egyptian Government in order to cause it to desist from the inhuman policy which it is now pursuing.

I have the honour to request that this letter be circulated among all the members of the United Nations.

Golda Meir
Minister of Foreign Affairs

157

י' צור אל משרד החוץ
J. Tsur to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן שפ/11
נוסח נכנס: 130.09/2347/2

פריז, 27 בנובמבר 1956

יהודי מצרים: להלן סיכום ידיעות שנתקבלו מיוצאי מצרים שונים על ידינו ועל ידי הוועד היהודי האמריקאי, הג'וינט והסוכנות. הסיכום מהווה מיזוג הידיעות השונות שהתקבלו. אין ידיעות מוסמכות יותר.

1) אין כל אישור לפקודה רשמית של גירוש.
2) לחץ המשטרה מופעל על מאות משפחות של יהודים מכל הנתינויות, ביניהם איטלקים, יוונים, וגם צרפתים ואנגלים לא יהודים. המשטרה אוסרת ראשי משפחות ומכניסה למחנות הסגר. השחרור רק בתנאי שיתחייבו לעזוב מצרים סופית [והמשטרה] מובילה לנמל או לשדה התעופה.
3) יש גם עוזבים כביכול מרצונם החופשי אשר נבהלו מהשמועה של צו גירוש אפשרי, וכדי לקבל היתר יציאה חתמו על התחייבות לא לשוב.
4) בקהיר נפתחו שלושה מחנות ריכוז, בבית ספר אנגלי, צרפתי ובמוסד "אליאנס". לפי עדות אחת נמצאים באחד מהם 500 איש, בשני כ־200.
5) מפעלים וחברות שבידי יהודים מוחרמים ונמסרים לאפוטרופסות. נעשית בדיקה בחברות המסחריות ומופעל לחץ כדי להוציא היהודים מהנהלתן. רוב הנאסרים מבעלי ההון, והממשלה משתמשת בכך כדי להחרים רכושם.
6) רוב היהודים היוצאים נדרשים לחתום על ויתור על זכות ישיבה, התחייבות לא לחזור אפילו כתיירים ועל ויתור על כל תביעה כספית.

7) מכל האמור מצטיירת תמונה של אנדרלמוסיה חוקית ומשטרתית גמורה. כל גורם זר וכל יהודי הפקר, והיזמה בידי המשטרה. אין להבחין בקו המצרי בפעולות המשטרה. הקו היחידי אשר נראה מפעולות אלה הוא מאסר בעלי הון.

8) לאחר שיחת טלפון עם גולדמן, שתבע לכתחילה למנוע מחאות נגד הגירושים, הודענו למוסדות היהודיים שיפעילו השפעתם ויפנו במחאות נמרצות גם בעיתונים וגם בפני שגרירויות ארצות־הברית, יוגוסלוויה והודו. הרב הראשי ויושב ראש CRIF [Conseil Représentatif des Institutions Juifs de France, ארגון הקהילות היהודיות בצרפת], מפרסמים היום הכרזה בעיתונות. שוררת חרדה רבה ביישוב היהודי מפני הקשור עם יהודי מצרים וכן אצל אלפי יוצאי מצרים כאן.

9) חוקק חוק אזרחות חדש שייכנס לתקפו עם פרסומו בעיתון הרשמי, לפיו ייבדק מחדש מצבם של אלה שרכשו אזרחות מצרית אחרי שנת 1940 או 1939, לא אושרה בדיוק השנה. יתר על כן יוכל לבטל אזרחותו של כל "ציוני".

10) אין לשלטונות כאן מספרים מדויקים על פליטים שהגיעו לצרפת. חושבים שמאז מוצאי שבת הגיעו למעלה מ־150 צרפתים, נוסף על מחוסרי נתינות ואזרחים אחרים. מחכים במרסיי לאנייה עם 650 חוזרים, ביניהם מספר יהודים, ובברינדיזי לאנייה עם 120 יהודים.

11) לוטן מרכז בשגרירות ענייני מצרים.

צור

158

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA202

נוסח נכנס: 130.02/2459/4

ניו יורק, 28 בנובמבר 1956

שלך 2.[1] אין לראות ישיבת שבת[2] כמעמד מהפכני או מכריע. היו שני חידושים:

1) ראינו ראשית התגבשותו של גוש אירופאי הפועל במלוכד וזוהי המשמעות של יזמת ספאק. גוש זה עדיין נחות מעמד לעומת הגושים הסובייטי והאפרו־אסיאתי, כשהם

158

1. במברק זה העביר הרצוג למשלחת את בקשת ראש הממשלה משרת החוץ ומהנציגות לאו"ם להעריך את הדיונים בעצרת בישיבתה האחרונה – מבחינת מידת ההבנה לדרישותיה של ישראל בנוגע לעזה, למפרץ אילת, לפירוז סיני ולחופש השיט. כמו כן ביקש התייחסות מיוחדת לעמדת ארצות־הברית כלפי הפינוי ותכניות בריטניה וצרפת. (ראו הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם ושרת החוץ, מברק מוצפן 2, 27.11.1956, 30.02/2405/1; ראו גם הערת־עורך מס' 142.)
2. ראו הערת־עורך, שם.

פועלים יחד, אך עצם קיום היוזמה האירופאית המאורגנת מהווה גורם חשוב, ואנו נתאמץ במלוא השפעתנו לטפח התופעה.

2) לודג' הבהיר שוב בנאומו ביתר בהירות כי ארצות־הברית גורסת פינוי במתואם עם כניסת צבא או"ם ושאין שום מדינה, קרי מצרים, רשאית להכתיב פעולות הצבא הזה. מאידך לא הביעה ארצות־הברית עמדה זו בהצבעתה, ויצאה סתירה מובהקת בין השקפתה והצבעתה למרבה הרוגז של בני בריתה המערביים.

שוב נתגלה היתרון העצום של אויבינו בכל מעמד הנערך בעצרת בהרכבה הקיים. אין כל השוואה בין המשקל האמתי של אירופה והקומונוולת בעולם לבין מעמדם המספרי הנחות בעצרת. מאידך יש סימנים ברורים ביומיים האחרונים להתקדמות הן בשטח האמריקאי הן ביחסים עם האמרשלד לגבי עמדתנו בענייני אילת, עזה וסיני. המשלחת האמריקאית מדברת על התעניינות חיובית בתביעות שהסברנו למרפי, ראונטרי ווילקינס, ודבר דומה בא לידי ביטוי מפתיע בשיחה החשובה עם האמרשלד ובאנץ' היום, עליה אבריק דחופות בערב,[3] בתקווה שתמציאו מיד את התשובה על העניין המסוים שעורר המזכ"ל כי יש פה אפשרות של מפנה. סיכומו של דבר: גורל המערכה תלוי בעיקר במשא ומתן עם האמרשלד שהתחיל היום על ענייני עזה, המפרץ, התעלה וסיני. עמדת האמרשלד מושפעת מזו של ממשלת ארצות־הברית ולהפך. בשעה זו יש ראשית חדירת טיעוננו. נתאמץ בכל כוחנו למנוע כינוס מתמיד של העצרת כי סיכויינו בשולחן המשא ומתן עם המזכ"ל וארצות־הברית פחות קודרים מסיכויינו לנחול איזו שהיא הצלחה במליאת העצרת. ייתכן כי נציע לכם צעדים שיהלמו תכסיס זה.

קראתי המברק על השיחה עם המזכ"ל.[4]

אבן

3. ראו מס' 159.
4. ראו מחלקת ארצות־הברית אל אבן ושילוח, מברק 735, 27.11.1956, 130.09/2312/9.

159

א' אבן אל ראש הממשלה
A. Eban to the Prime Minister

מברק מוצפן NWTA203
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

וושינגטון, 28 בנובמבר 1956

אישי בתכלית

קדרון רשם שיחתנו עם האמרשלד במלואה,[1] אעביר העתק בבלדר. הנה תמצית מלאה של הדברים.

השתתפו אתי רפאל וקדרון, ואל האמרשלד נלוו באנץ' וסטאוורופולוס. השיחה נמשכה כשעתיים.

הבעתי הסתייגויות לגבי מכתבו אל שרת החוץ ובעיקר הסעיף האחרון.[2] מפאת רצינות העניינים החליטה שרת החוץ לא להמשיך בחילופי מכתבים על נוהל, אלא להיכנס לעצם העניין במשא ומתן וייפתה כוחי להסביר לו עמדתנו במפורט. אמרתי:

1) אנו גורסים החזרת כוחותינו ממצרים לאו דווקא בצו בלתי מסויג אלא כמשולבת, כדברי לודג',[3] בתכניות הצבא הבין־לאומי.

יש שתי שיטות של החזרת הכוחות – אחת שתביא מלחמה בקרוב ואחת שתניח יסודות לשלום. השיטה המסוכנת היא החזרת המצב לקדמותו כפי שהיה רגע לפני ההתפוצצות, כלומר נאצר במפרץ ובתעלה וההסגרים השונים, [נאצר] בחצי האי וברצועה כשמצב המלחמה שלו מופעל ביבשה ובים. אם אין האו"ם מסוגל לעשות משהו יותר רציני מזה הרי עניין השלום אבוד. לעומת זה יש שיטה של החזרת הכוחות שבעקבותיה תבוא יציבות. פה הסברתי עמדתנו בעניין המפרץ, הרצועה וסיני. בשלושת המקרים הקו המרכזי הוא אי־החזרת כוחות מצריים.

המפרץ. שאלתי אם יש בכוחו להציע הסדר בקשר עם צבא או"ם שיבטיח כי בכל מקרה לא יחודש ההסגר במפרץ. תשובת המזכ"ל: מדיניות האו"ם היא חופש השיט הן בתעלה והן במפרץ. מאידך אין בכוחו, בשלב זה של התפתחות הכוח הבין־לאומי, להציע הסדר מעשי שיבטיח דבר זה במפרץ. לכן הוא מייעץ שבתכנית החזרת כוחותינו "שבוודאי תיקח זמן מסוים" נעניק מקום מאוחר מאוד לנקודה זאת ובינתיים נשב במפרץ. במרוצת הזמן ייתכן שיציע לנו הסדר בין־לאומי ארעי שבצורה מעשית יבטיח המגמה, ובזמן הפתרון הארעי נחפש פתרון קבע. חיוני שלא נצטט אותו כמציע השהיית יציאתנו. אין זאת אלא עצה להשהות את ביצוע ההחזרה בנקודות הרגישות והחשובות ולהמשיך בה במקומות אחרים.

159

1. הדוח בתיק 130.16/2947/12.
2. ראו מס' 147.
3. בנאומו בעצרת האו"ם ב־23 בנובמבר.

2) **עזה**. תיארתי מעשינו האחרונים ושיפור המצב מאז ראשית ימי החודש. הקו המרכזי הוא אי־חזרת מצרים. בלי לדרוש ממנו קביעת עמדה בשעה זו לגבי הסדר סופי, עליי להציע שהמצב de facto הנוכחי יימשך מתוך הסכמה הדדית. מסרתי לממשלתי דבריו נגד יצירת חלל ריק במפתיע[4] ועצה זאת הדריכה אותנו בפעולותינו האחרונות ברצועה. תשובת המזכ"ל: יש להחריש ולשתוק ולשבת בעזה עד שתבוא השעה לבירור יסודי. לשם כך חשוב ביותר:

(א) שלא תבואנה הצהרות שתחייבנה אותו להגיב כי ידיו כבולות על ידי הנחות משפטיות מסוימות הנוגדות את המציאות המדינית הקיימת.

(ב) שתתבלט התנהגות אנושית כלפי התושבים כדי שרגישות הומניטרית לא תחייב תשומת לב למצב המשפטי המפוקפק.

(ג) שלא נסתכסך עם גורמי או"ם וכך נבליט את הסתירה שבמצב הקיים. כאן הצביע על הצעת תקוע למנוע ישיבת נציגי המזכ"ל בבית האו"ם בעזה מתוך הנחות משפטיות מסוימות. הציע בהפצרה שנפסיק סכסוכים מיותרים כאלה ונשתף פעולה עם גורמי או"ם.

לא ידענו מאומה על ויכוח זה.

3) **סיני**. אמרתי שמגמתנו היא מניעת חידוש הבסיס המצרי וחתירה לפירוז. ייתכן כי יש נקודות בחצי האי, נוסף על הפתח למפרץ, מהן לא נוכל לצאת אם לא נהיה בטוחים שבמקומנו יבוא צבא או"ם ולא נאצר. גם אז אנו מודאגים מאי־הבהירות לגבי זכות מצרים לגרש את הצבא כשתרצה בכך. עליי לשאול אם יש בכוחו של המזכ"ל להציע הסדר מעשי שיבטיח כי בצאתנו מסיני לא תתחדש הסכנה שחיסלנו אותה בשבועות האחרונים. אמר שצבא או"ם יוכל לשבת בכמה מקומות השולטים על מערכת התחבורה והקשר בחצי האי. נקבע כלל שבמקום שיושב צבא או"ם לא ישב כוח אחר ואין [-][5] בין צבא האו"ם לבין צבא מצרי בשום מקום. לכן מבלי לפגוע בזכות המשפטית המצרית בשטח מצרים עצם דבר הישיבה של צבא או"ם ימנע ישיבת צבא מצרי. אמרתי שכאן מתעוררת השאלה מי יערוב שצבא האו"ם לא יצא כעבור זמן קצר ואז ייכנס נאצר לתוך החלל לפני שהושג הסכם על פירוז או הסכם הדדי אחר. אמר שלגבי זמן שירותו של הצבא הבין־לאומי יש ערפול מוסכם ומחושב. בשיחתו הסוערת עם נאצר בשבוע שעבר הסביר לנאצר שלא יהיה צבא או"ם מעין קו מגן שמאחוריו יבנה נאצר את בסיסיו ואז ישחרר צבא האו"ם מתפקידו. מאידך אל נבקש ממנו בהירות בעניין חיוני זה. יהיה לנו חורף וקיץ בהם ישב צבא או"ם במצרים ובתקופה זאת בעזרת אמריקה נחפש פתרונות יותר יציבים. הסכים להערת רפאל שיכולים להיות מצבים מעורפלים רק כל עוד יש הבנה ברורה בין הצדדים. הוסיף שלגבי דעותיו על תפקידי צבא האו"ם המצב המשתקף בעיתונות לחוד והמצב האמתי לחוד. רמז על בעיות פרסטיז'ה של מצרים. אמר שמדינה כאיש פרטי יכולה לעתים להיות בעלת זכות משפטית מסוימת ויובן היטב שהזכות לא תופעל. בעניין זה יש זכויות לעצרת ולמועצת הביטחון ולא רק למצרים.

4. הכוונה לדברי המזכ"ל בפגישתו עם אבן ב־21 בנובמבר כנגד יציאה חפוזה של ישראל מעזה (ראו מס' 134, סעיף 3).
5. חסרה מילה במקור.

4) כאן פנה בחגיגיות גדולה וביקש שאדרוש הסכמת ראש הממשלה לתביעה חשובה. העיקר עכשיו הוא ניקוי התעלה והחשת פינוי פורט סעיד. הצד הישראלי של הבעיה פחות מסובך מהצד הזה, כפי שהעידה שיחתנו עד כה. עליו לבקש שנודיע לו כמעט מיד על נכונותנו להחזיר לעמדות יותר עורפיות את הכוחות הישראליים המצויים בקרבת התעלה. לא נקב מרחק מסוים. קדרון שאל האם המדובר בהחזרה בשטח ולא במספר. ענה בחיוב. הסביר שכל עוד אנו נמצאים בקרבת התעלה מנצלים האנגלים הדבר כדי להוכיח שיש עוד סכנה צבאית מישראל ועליהם להישאר. על ידי כך עלולה ישראל לשמש עילה לאי־ניקוי התעלה וכל מדינות אירופה המערבית תתמלאנה רוגז. ואם יתעקשו הבריטים ימצאו תירוץ אחר שאינו מסבך ישראל. דעת המזכ"ל שאין מנוס מיציאת הבריטים בלאו הכי בקרוב, וכאן סיבה נוספת מדוע אסור לנו להופיע כמפריעים יחידים לניקוי התעלה. הבטחתי להמליץ על טיפול מידי בתביעה זו. שימו לב שלא דיבר על קווי שביתת־הנשק אלא לפי שעה על התרחקות מהתעלה לאורכה (החברים לחשו לי שבלאו הכי כבר התרחקנו מהתעלה, אך לא גיליתי הדבר כדי שערך הוויתור לא ייפגע אם נחליט לעשותו). הוסיף שבשעה שנסכים עלינו להודיע לו אך להשהות ביצוע ופרסומת עד שברנס יבוא אתנו בדברים, כי המגמה היא להושיב צבא או"ם בצד המזרחי של התעלה ולא לתת למצרים להביא כוחותיה אל הצד ההוא. אמרתי שאנו נתקלים בבעיה מסובכת. לפי גרסתנו אנו נמצאים בתהליך סדיר של ביצוע החלטות העצרת, והשיחה היום מעודדת אותי להניח שנגיע לידי ההסדרים משביעי הרצון שעליהם כתבה שרת החוץ ב־8 דנא.[6] למה אפוא תפריע לנו העצרת כל כמה ימים בהחלטות מיותרות. תשובת המזכ"ל: אם תיענו לתביעתי זו על התרחקות מהתעלה ותודיעו מדי פעם על תהליך מתמיד של החזרת יחידות לישראל, יהיה דיווח כזה שבעקבותיו לא תצטרכו לחשוש ממליאת העצרת. כאן גילה שההצעה הנ"ל היא על דעת פאוזי. העיקר למצרים הוא שחרור פורט סעיד. אמנם אם נודיע על הרחקת כל כוחותינו מהתעלה יצעק פאוזי שזה לא מספיק, אך לאמתו של דבר יהיה בכך מנוף לפתרון הבעיה כולה.

סוכם בחילופי דברים בסיום השיחה:

1) לא תהיה כל פרסומת על תוכן השיחה הזאת, אך כדי לתקן הרושם של מתיחות עקב חילופי המכתבים אתמול, פורסמה הערב הודעה בהסכמת המזכ"ל האומרת שהוחלט בשיחות בין ישראל והמזכ"ל על הסדר הכוח הבין־לאומי והחזרת הכוחות (לאור האופי העדין ביותר של משא ומתן זה עליי לדרוש במפגיע שלא יפורסם מאומה על עמדת המזכ"ל לגבי הבעיות הנדונות).

2) לפי שעה ימסור המזכ"ל לוועדה המייעצת (Advisory Committee) רק העובדה שהוא נמצא בדיון אתנו. לאחר קבלת הודעתנו ימסור לה על התרחקותנו מהתעלה כדי לאפשר הניקוי ויקשרו אותנו עם ברנס כדי שצבא או"ם ייכנס לצד המזרחי של התעלה. על תכניות נוספות של צבא האו"ם בסיני יודיעו לנו במרוצת הזמן.

3) נודיע לו מזמן לזמן על החזרת כוחות מסוימים מסיני לשטח ישראל והדבר יפורסם כדי להרגיע העצרת.

6. ראו מס' 80.

4) הדיון במפרץ ובעזה נדחה לשלב יותר מאוחר ובינתיים נשב ונמעט בהודעות על כוונות מדיניות.

אין לי עדיין הסבר מלא להבדל בין גישתו הנוקשה של המזכ"ל בכתב אתמול לגבי נוהל ותוכן לעומת הגישה היותר חיובית היום לגבי שניהם. ייתכן כי רק עכשיו למד העמדה האמריקאית, שלפני כמה ימים לא ידע לודג' מאומה עליה.

סוכם במשלחת שננהל שיחות מקבילות עם משלחת ארצות־הברית. ברקו[7] הביע סיפוק על התוצאות היום.

אמנם ראינו שביב אור אך מוטב לצפות למעלות ומורדות כי האיש והמצב והאמריקאים מסובכים.

אבריק הצעה להודעה שעליי להביא למזכ"ל מחר או מחרתיים.

אבן

160

א' אבן אל ו' איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן WNT198
נוסח נכנס: 130.09/2338/23

ניו יורק, 28 בנובמבר 1956

בשיחת שרת החוץ ושלי עם לויד אתמול התבטא:

1) בכל המבצע החשבון העיקרי שנסתלף היה זה של התגובה האמריקאית. בכל זאת מורגש תהליך של השתפרות, ראשית בדעת הקהל אך גם במחלקת המדינה: הובר ובמידה מסוימת לודג', להוטים אחרי האוריינטציה האפרו־אסיאתית. הנשיא למעשה מנהל העניין והנה נסע לשחק גולף. אלמלא האו"ם והתנופה החזקה של העצרת אפשר היה להרוויח זמן ולהגיע לידי הבנה עם ארצות־הברית.

2) הוא מוכן לתמוך בטענתנו על המפרץ ופירוז סיני וכך יאמר בהצהרה שיעשה בבית הנבחרים ביום ה'. לגבי עזה יאמר שעל כוחות ישראל לחזור [לסגת], אך על האו"ם לקבל האחריות לעזה ובשום פנים אין להחזיר המצרים. הוא מניח שדבר זה יבהיל האמרשלד, שיתחנן שוב שאנו לא נצא.[1]

3) אמר שאל נופתע אם פעם יאמר משהו שמגמתו לספק את נורי [אל־סעיד], שמצבו מתערער והולך.

7. ג'יימס ברקו, יועץ משלחת ארצות־הברית לעצרת האו"ם וסגן נציג ארצות־הברית למועצת הביטחון.

160

1. ראו מס' 134.

4) הייתה לו שיחה טובה עם גרונתר ושמע בעניין על שיחתנו עם קליי.[2]
5) למעשה עליו להישאר, שכן כאן נקודת המוקד, אך המצב הפנימי המסובך בבית תובע חזרתו. הביע סיפוק על שיתוף הפעולה פה ויחזיק קשר רצוף עם אילת.
6) היה ברור שהבריטים ינסו להרוויח לפחות עוד שבועיים לפני שיתחילו בפינוי ממש, מתוך הנחה שהזמן פועל לטובת קירוב לבבות עם ארצות־הברית, בעיקר על רקע דאגתה העמוקה של מחלקת המדינה למצב בסוריה.

אבן

161

מ׳ קדרון אל י׳ הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן 40
נוסח נכנס: 130.09/2333/3

ניו יורק, 28 בנובמבר 1956

יהודי מצרים. להלן סיכום פעולתנו באו״ם.
1) הגשנו איגרת בחתימת שרת החוץ לנשיא העצרת אתמול.[1]
2) אבן נשא נאום קצר היום בעצרת בו מסר כל העובדות הידועות לנו וכן פירט התחייבויותיה הבין־לאומיות של מצרים. תשובת פאוזי הייתה עלובה ביותר והוא למעשה הודה ברוב ההאשמות. נאום אבן יוגש מחר בצורה קצת שונה לנשיא כתזכיר לחלוקה כללית.
3) שוחחנו עם [חברי] משלחות רבות וביקשנום להזכיר העניין בנאומיהם בוויכוח הכללי וכן לפנות למצרים, לנשיא העצרת ולמזכ״ל.
4) פנינו שלוש פעמים ביומיים האחרונים למזכ״ל. כתוצאה מפניות אלה ומפניות דומות של הבריטים והצרפתים המזכ״ל ראה פאוזי פעמיים. כן דרש אינפורמציה מלאה מנציגו האישי בקהיר, רובנס. אם לא יקבל ידיעות מניחות הדעת יבקש ממצרים להסכים למשקיפים. בשיחה עם קדרון אתמול אמר שהעניין ״יכול לפוצץ התהליך המדיני עכשיו במצרים״.
5) המשלחת האיטלקית פנתה אלינו שלוש פעמים בבקשת ידיעות. האיטלקים דואגים לגורל היהודים בעלי נתינות איטלקית [ועקב] הסכנה הנשקפת לכל המושבה האיטלקית במצרים. מסרו לא לפרסום שמוכנים להטיס לאיטליה במטוסים האזרחיים שמובילים

2. ראו מס׳ 138.

161
1. מס׳ 156.

יחידות הכוח הבין־לאומי לאזור התעלה. מוכנים כמו כן להטיס חסרי הנתינות ולתת להם מחסה זמני. מבקשים רק שלא יהיו היחידים וכי עזרתם לא תובלט יתר על המידה.[2]

6) גאנג, שגריר הודו בקהיר, מסר לקדרון שהוא וקרישנה מנון[3] פנו לפאוזי וכן הייתה פנייה נמרצת מנהרו לנאצר. בפניית נהרו הודגש מצב היהודים לעומת נתיני אנגליה וצרפת.

7) הבריטים מוסרים שמצב אזרחיהם והצרפתים הוקל ביומיים האחרונים ושכנראה לא נשקפת להם סכנה ממשית.[4]

קדרון

2. ראו גם מס׳ 152.
3. ראש משלחת הודו לעצרת ה־11 של האו״ם.
4. ב־28 בנובמבר התקיים גם בכנסת דיון בנושא רדיפות היהודים במצרים. בן־גוריון פתח את הדיון בתיאור נישולם של יהודי מצרים מרכושם, מאסרם של אלפי יהודים, גירושם של חסרי האזרחות ובשלב הבא – שלילת אזרחותם של בעלי אזרחות מצרית וגירושם בחוסר כול.
עם תום הדיון הועלתה להצבעה הצעת הממשלה המביעה את הזדעזעותה של ישראל ממעשי הזוועה נגד יהודי מצרים, שהם הפרה של זכויות האדם המעוגנות במגילת האו״ם.
הכנסת תבעה מעצרת האו״ם ומנציגי המעצמות בקהיר לנקוט מיד אמצעים להפסקת הרדיפות, להביא לשחרורם של העצורים ולשים קץ לאפליה נגד יהודי מצרים.
הצעה חלופית בנושא זה הגיש מ׳ סנה (מק״י), ובה נאמר כי יהודי מצרים אינם נושאים בשום אחריות להתקפה של כוחות ישראליים על הטריטוריה של מצרים, וכל פגיעה בהם תהיה צעד בלתי חוקי ובלתי מוסרי. מצרים נתבעה לבטל את גזרת הגירוש של יהודיה. ממשלת ישראל נקראה ״להפסיק את מעשי הזוועה נגד התושבים הערבים במדינת ישראל [ראו הערת־עורך מס׳ 210] ובשטחים המוחזקים על ידי כוחות ישראלים״, לבטל את תוצאות ההתקפה על מצרים ולסגת מהשטחים הכבושים.
הצעת הממשלה נתקבלה ברוב של 67 קולות. הצעתו של סנה זכתה לשלושה קולות בלבד (ראו **דברי הכנסת**, כרך XXI, 1956–1957, עמ׳ 359–362).

162

מ׳ שרמן אל שר האוצר ושר המסחר והתעשייה
M. Sherman to the Minister of Finance and the Minister of Commerce and Industry

העתק: 43/7226/5

[ניו יורק], 29 בנובמבר 1956

בהיותי בוושינגטון ב־26 בנובמבר ניסיתי לקבל רושם כל שהוא באיזו מידה אנו יכולים להניח שהסיוע הכלכלי למיניו יחודש ברגע שנהיה "ילדים טובים" ונפנה את השטחים שהאמריקאים ירצו שנפנה (דומני שעדיין לא החליטו בעצמם מה הם רוצים).[1]

1) קיימת דעה שאפילו אם נעשה כל מה שיבקשו מאתנו, אין זאת אומרת שמיד ייפתחו כל הברזים ויופעלו כל צינורות הסיוע. כי נוצר עכשיו מצב חדש לגמרי, המצריך גישה חדשה ופוליטיקה כלכלית חדשה, ועד שיעצבו פוליטיקה כזאת אין ביטחון שיחודשו היחסים הכלכליים במלואם.

2) לעומת זאת, יש מאמינים שלא יהיה וָקום גמור ושגם בשעת עיצוב הפוליטיקה הכלכלית החדשה למזרח התיכון ימשיכו בינתיים בסיוע לפי הקווים שהיו קיימים עד לפני ה־29 באוקטובר. יש גם סברה שתחול הגדלה, אם כי לא מידית, בסיוע למזרח התיכון.

3) דעת ביניים השמיע לי ברי, הסגן של ראונטרי, לא בצורת אינפורמציה אלא בצורת ניחוש (speculation): הוא מנחש שהיחסים הכלכליים יחודשו בהדרגה כמעט מיד אחרי ש"תובהרנה" הבעיות הפוליטיות הנוכחיות.

עליי להדגיש שכל אלה שאתם נפגשתי (כולל ברי, סיגר וטרוקסל) אינם יודעים הרבה יותר מאתנו, ומחכים להחלטה מגבוה (הנשיא בעצמו או אולי דאלס בהחלימו), אולם יש להניח שהם עלולים לחוש את המצב בצורה יותר מדויקת מאתנו.

בסיכום הייתי אומר שאין בסיס ברור לפסימיות מוחלטת שיסתמו לנו את כל צינורות הסיוע לתקופה ארוכה על מנת לכפות עלינו תכנית זו או אחרת.[2] לעומת זאת, מוקדם לצפות שיחדשו לנו את הסיוע למיניו ברגע שנפנה את השטחים שהם ירצו שנפנה.

ה"פשרה" תהיה כנראה בהדרגה, ותתחיל לדעתי בסיוע הכלכלי, אולם חוששני שמלווה מבנק יציב [הבנק ליצוא וליבוא] ואולי גם קניות עודפים חקלאיים לפי חוק 480, יתעכבו בהיותם פחות שוטפים באופיים מסיוע כלכלי ויותר חד־פעמיים (מבחינת המטבע הזר או המטבע המקומי).

162

1. ראו מס׳ 25, הערה 1.
בתזכיר מאת סיגר, מנהל המשרד האירופי ב־International Cooperation Administration, שנכתב ימים ספורים לאחר מכן (ב־3 בדצמבר 1956), נאמר כי אף שהסיוע לישראל לא בוטל רשמית, יש לעשות כל מאמץ כדי להאט את ביצועו עד לקבלת הנחיות מדיניות ממחלקת המדינה. בהמשך התזכיר נאמר כי אין לגלות מידע זה בדיונים עם נציגי שגרירות ישראל (ראו *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 632, pp.1236–1238).
2. ראו מס׳ 25, הערה 1.

על כל פנים, לא יהיה מן החכמה אם נבנה על תקוות לקבל משהו לפני סוף ינואר.

אני מתנצל על מכתב בלתי ברור זה. הוא משקף את המצב הבלתי ברור בוושינגטון.

בברכה,

מאיר שרמן

163

א' אבן אל ו' איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן XA45
נוסח יוצא: 93.01/2213/5

ניו יורק, 29 בנובמבר 1956

סוריה: הודעתו של שפילוב בקופנהאגן[1] מחזקת את חששותינו שברית־המועצות מכינה הקרקע לפעולה קרובה נגדנו דרך סוריה. גם דברי עלי צברי, שפורסמו אתמול ב"נ[יו] י[ורק] ט[יימס]", שמצרים תגרש בכוח הצרפתים והאנגלים מפורט סעיד, עלולים להצביע על קיום תכנית סובייטית־מצרית־סורית לחידוש המלחמה. במשך הימים האחרונים מבליטים הנציגים הסובייטים והערבים באו"ם הפצצת פורט סעיד והקרבנות שנפלו בעקבותיה. ארצות־הברית, טורקיה, צרפת, אנגליה ועיראק מציינות בפומבי את דאגתן החמורה לגבי המתרקם בסוריה.

לאור הערכה זו החלטנו לנקוט בפעולות הבאות:

1) פרסום הכחשה נמרצת לדברי שפילוב.
2) לחץ מוגבר על מחלקת המדינה לנקוט בפעולה מדינית באו"ם ומחוצה לו על ידי אזהרה ישירה למוסקווה.
3) אם מחלקת המדינה לא תבטיח היום לפעול באו"ם, אך נשארת שותפת להערכתנו על חומרת המצב, אנו שוקלים לדרוש כנס דחוף של מועצת הביטחון.
4) נשפיע על העיתונות לגלות את המזימה הסובייטית־הערבית.

מציעים שראש הממשלה יזמין שגריר ארצות־הברית ונציגים מתאימים אחרים ויביע לפניהם את דאגתו לחומרת המצב וידרוש מארצות־הברית פעולה מידית.

163

1. שר החוץ של ברית־המועצות הכריז בקופנהאגן ב־28 בנובמבר כי יש לו מידע שאין להפריכו כי בריטניה, צרפת וישראל מתכוננות לתקוף את סוריה, לבנון ומצרים וכן ארצות הסמוכות להן.

היענותנו הדחופה להצעתו של המזכ"ל לפנות הכוחות מקרבת התעלה[2] עשויה להקשות על המזימה הסובייטית ולהקל על הפעולה האמריקאית.

אבן

164

י' הרצוג אל א' אבן (ניו יורק)
J. Herzog to A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNW749
נוסח יוצא: 130.02/2459/1

ירושלים, 30 בנובמבר 1956

אישי בתכלית

אבן. שלך 203,[1] 205[2]

1) ראש הממשלה קרא בעיון מברקיך. מתוך הניסיון המר הוא שותף לפקפוקיך בכנות המזכ"ל וחושש שמתנבא בסגנונות שונים לצדדים השונים. עם זאת, יש לעשות הכול להביאו למבחן הוכחת דבריו. [...][3]

2) כדי לשמור על יחסים תקינים עם צרפת ובריטניה, החליט ראש הממשלה כי איתן ימסור מחר בבוקר השכם לז'ילבר וניקולס להעביר לממשלותיהם לידיעתן כדלקמן:

(א) המזכ"ל ביקשנו להתחיל בפינוי סיני ולעשות סידורים לכניסת כוח בין־לאומי באזורים המפונים.

(ב) בדעתנו להודיע למזכ"ל מחר אחר הצהריים בשעה 4 לפי שעון ניו יורק כי נפנה כוחותינו מיד עד 30 מיל מזרחית לתעלה, לכל אורכה.

(ג) אנו גם נודיע למזכ"ל כי אנו מסכימים שברנס יבוא אתנו במגע לעשות הסידורים הנאותים לכניסת הכוח הבין־לאומי לאזור המפונה בסיני.

איתן **לא**, חוזר: **לא** ימסור כמובן על יתר הדברים בשיחתכם עם המזכ"ל. אנו מניחים כי אם יהיו להם הערות נספיק להעבירן אליכם לפני מסרכם ההודעה.

2. ראו מס' 159.

164

1. ראו מס' 159.
2. ראו אבן אל משרד החוץ, NWTA205, 28.11.1956, 93.01/2213/12. במברק זה הציע אבן טיוטה לתשובה להאמרשלד.
3. הקטע שהושמט כולל תיקונים לטיוטת אבן. אבן נתבקש להשמיט כל אזכור לקווי שביתת־הנשק עם מצרים, שכן "קווים אלה עברו מן העולם". הנוסח הסופי של התשובה מופיע במס' 172.

(3) השאלה העיקרית היא אם ארצות־הברית תתמוך בעמדתנו לגבי מפרץ שלמה, עזה ופירוז סיני. עליך לבקש מיד שיחה בדרג הגבוה האפשרי במחלקת המדינה ולברר עמדתם. משאירים לשיקולך אם להסתמך מפורשות על שיחתכם עם המזכ"ל. רצוי מאוד כי נדע העמדה האמריקאית לפני מסירת התשובה למזכ"ל, אך אם לא תספיק לברר – אין לעכב בגלל זאת המסירה.

(4) ראש הממשלה הורה כאן על סודיות מוחלטת ותפוצה מצומצמת ביותר. מניחים כי אתם עושים כן.

(5) לגבי סעיף ב' פסקאות 3,2,1 בשלך 203 תשקוד על מילוין ככל האפשר, וכן יורה ראש הממשלה למעט ביותר בהודעות על כוונות מדיניות.

(6) אנא תנו דעתכם על השלב לאחר הודעתנו וקביעת הסידורים עם ברנס, זאת אומרת אם יבוא ברנס כעבור ימים מספר וידרוש כי ניסוג משטח נוסף בסיני. אם נעשה כן ללא ערבויות ברורות מהמזכ"ל לגבי המפרץ, עזה והפירוז ולו גם חלקי – הרי אנו נוטשים עמדתנו היסודית שלא ניסוג עד שלא נובטח מפני חידוש התוקפנות בים וביבשה. עניין זה אינו מחוור לנו. נסיגה כדי 30 מיל אשר למעשה כבר בוצעה היא דבר אחד, ואילו נסיגות נוספות בסיני על סמך הבטחות מילוליות של המזכ"ל – הן דבר אחר לגמרי.

אנא הבריקו מחשבותיכם.

הרצוג

165

א' אבן אל ד' בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן NWTA214
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 30 בנובמבר 1956

אישי בתכלית

אני מודאג מההחלטה להיענות לתביעת לויד ופינו,[1] שהיא ביסודה תביעת לויד. ההבדל בדעת הקהל בין הגשת התשובה הישראלית לפני התשובה האנגלו־צרפתית [או אחריה] הוא ניכר וחשוב. הזכות לפתרון בעיית התעלה תיוחס עכשיו להם ואנו נופיע

165

1. בריטניה וצרפת תבעו את הראשונות בהודעה למזכ"ל על נכונותן להתחיל בהוצאת הכוחות מאזור התעלה, ולכן ביקש פינו שישראל תעכב את הודעתה ב־24 שעות (ראו הרצוג אל אבן, NTWA754, 30.11.1956, 93.01/2213/12). בן־גוריון נענה לבקשה אך בסופו של דבר, לאחר שלא פורסמה מצדן שום הודעה, הקדימה ישראל את בריטניה וצרפת ביומיים בהודעתה על נסיגת כוחותיה (ראו מס' 172 להלן).

כנגררים אחריהם. גם תתבלט עמדתנו כתלויה כביכול בזו שלהם. תזכור שגם בפרשת הפסקת האש השהו את תשובתנו,[2] וקלקלו הרבה מיתרוננו המדיני והציבורי.

אני מעריך מאוד את הרוח והתוכן של הסעד הכביר שקיבלנו מצרפת בחודשים ובעיקר בשבועות האחרונים, אך אין זאת אומרת שנוכל לפגוע בעצמנו בעניינים חיוניים רק כדי לשמש השיקולים התכסיסיים של ידידינו הנאמנים ביותר.

לפני שיחת הרצוג אתי הודעתי להאמרשלד מה שקיבלתי אחר כך במשפט האחרון של 754,[3] כלומר שיש נטייה לקבל הצעתו ואודיעהו דבר רשמי מחר.[4]

אם נכונה הנחתי כי עיקר מגמתו לתקן היחסים עם ארצות־הברית כתריס יחיד נגד האיבה הסובייטית, מקבלת דעתי הפרטית הנ"ל משנה תוקף.

אבן

166

איגרת משגרירות ישראל בוושינגטון אל מזכיר המדינה של ארצות־הברית
Note from the Israel Embassy in Washington to the U.S. Secretary of State

העתק: Copy: 93.08/409/3

[Washington] 30 November 1956

The Ambassador of Israel presents his compliments to the Honorable the Secretary of State and has the honour, on instruction from his Government, to invite the urgent attention of the Government of the United States to the following matter.

In recent weeks many statements have been made on behalf of the U.S.S.R. and other Governments, expressing or implying the idea of Israel's extinction as a sovereign, independent State.[1] The campaign to this effect by the Soviet Union has been particularly vehement and ominous in its terms. The mention of this possibility by a great military power is especially disquieting, the more so when accompanied by false allegations, disproved by the United Nations, concerning aggressive intentions

2. ראו מס' 47.
3. ראו הערה 1 לעיל.
4. ראו מס' 172 להלן.

166

1. העיתונים "איזווסטיה" ו"פרוודה" פרסמו ב־29 בנובמבר מאמרי גינוי חריפים ביותר כלפי ישראל, ובהם הזהירו כי ישראל כורה קבר לעצמה ונחפזת לקראת התאבדותה (ראו מס' 168). מאמרים אלה שפורסמו בביטאוני הממשלה והמפלגה הקומוניסטית בברית־המועצות וכן דבריו של שפילוב בקופנהאגן (ראו מס' 163, הערה 1), הגבירו בישראל את החרדה מפני כוונותיה של ברית־המועצות כלפיה, חרדה שניעורה מאז איומי בולגנין באיגרתו לבן־גוריון (ראו מס' 61).

by Israel and other governments against Syria.[2] Such accusations have often been the prelude to aggressive acts.

The United States has not recently published any views concerning these explicit or implicit threats to bring about the destruction of Israel's independence and sovereignty.

On November 29, the Government of the United States, recognizing the existence of a peril to Middle Eastern countries, published a declaration strongly opposing any hostile move against the Middle Eastern members of the Baghdad Pact. Israel, as a non-member of that Pact, is obviously excluded from the effect of that declaration. Thus at a time when Israel's independence is directly threatened, a situation has arisen in which the United States has declared its determination to help safeguard the independence and integrity of other affected States, while no corresponding assurance has been publicly made in favour of Israel.

The unintended and inadvertent effect of these combined circumstances may well be to give the undesired impression that the United States would be relatively indifferent to aggression against Israel. There is ample public evidence that such an untoward impression has spread in certain quarters.

The silence of the United States on the threat to Israel's independence, contrasted with an expression of concern for the threat to the independence of other states, seriously prejudices Israel's security and has evoked deep alarm amongst the people of Israel.

The Ambassador of Israel accordingly submits, on his Government's behalf, a request for urgent public clarification of the attitude of the United States on the question of the preservation of Israel's independence against any possible aggression.

2. ראו מס' 133, הערה 3.

167

שגרירות ישראל בוושינגטון אל משרד החוץ
Israel Embassy in Washington to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן WNTA158
נוסח יוצא: 93.01/2219/13

וושינגטון, 30 בנובמבר 1956

פגישת שילוח-ראונטרי הערב, נכחו רוקוול, מרוז.

שילוח מסר איגרתנו[1] התובעת התבטאות פומבית של ארצות־הברית נוכח איומי ברית־המועצות ובעקבות ההתרשמות השלילית הנובעת מאי־הזכרתנו בהצהרת אתמול. הוסיף בעל פה שאין לנו ביקורת על הבטחות ארצות־הברית למדינות [ברית] בגדאד, אך בתנאים הנוכחיים של הסתה סובייטית גוברת יש הכרח שעמדת ארצות־הברית לישראל תובהר חד־משמעית. אין לנו ספק בעמדה זאת והיא בוטאה בעבר, אך נוכח איומי מוסקווה על עצם קיום ישראל[2] תתפרש שתיקת ארצות־הברית פירוש חמור ביותר. ראונטרי אמר שיעביר, והבטיח דיון קפדני. כתגובה מידית עליו לומר "בגילוי לב" שישראל נתונה כיום במצב של defiance של החלטות האו"ם. ארצות־הברית תמכה בכל לבה בהחלטות אלה, ואם תצא בשלב זה בהתבטאות המוצעת תקטן השפעתה במציאת פתרונות לבעיות היסוד, וזה יהיה נוגד גם [את] האינטרס [של] ישראל. אין זאת אומרת שהשתנתה במאומה מדיניות ארצות־הברית, אך אין זה הרגע להצהרת מדיניות זו מחדש. כן אמר שהצהרת אתמול נועדה לעודד מדינות [ברית] בגדאד ולבצר הברית. אי־הזכרת מדינות אחרות אינה מלמדת על אדישות לגביהן.[3] על כן לדעתו ההתבטאות המבוקשת neither desirable nor feasible.

שילוח הגיב נמרצות נגד הגדרת defiance ומנה פרטי התקדמות בדיונינו עם המזכ"ל. ראונטרי תיקן עצמו ואמר שהתכוון להתרשמות כמה מדינות חברות או"ם אך הוסיף שברור לו שהפינוי [הוא] תהליך המחייב זמן, וידוע לו שנקטנו צעדים חשובים של ביצוע אך טרם הושלם הביצוע.

מכאן עבר שילוח לסיפה של טיעון ראונטרי. אחדות ממדינות [ברית] בגדאד מכריזות קבל עם ועדה שישראל חייבת להיעלם, וארצות־הברית מתוך "התחשבות" בהן אינה סותרת את הדברים. מכאן דאגה חמורה ביותר. החושבת ארצות־הברית שהאמנה תוכל לתרום לייצוב ולשלום אם אינה דואגת להכללת עקרונותיה בה? בהכרח תפורשנה כוונות ארצות־הברית שלא כהלכה. ראונטרי ניסה לסתור באמרו שלא מתוך התחשבות בבגדאד נאלמו. לא היה כאן ניסוח מדיניות כללית באזור. כל הצהרות ארצות־הברית מאז קום המדינה לא משאירות ספק בעמדתה ולא יתואר פירוש בלתי נכון. שילוח העיר שבימים

167

1. ראו מס' 166.
2. ראו גם מס' 168.
3. ראונטרי חזר על דברים אלה גם בשיחת טלפון עם אבן שהתקיימה באותו יום, ראו *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 627, pp. 1230–1231.

האחרונים הגיבה ארצות־הברית לאיומים מפורשים ולסכנות ברורות, ואף לגבי האיומים על אנגליה וצרפת, שהן לא פחות in defiance מישראל, נמצאה הדרך לתגובה באמצעות גנרל גרונתר. איימו הסובייטים על מדינות [ברית] בגדאד – באה תגובה, איימו במתנדבים – באה תגובה, ועתה מאיימים עלינו, ומתחייבת תגובה מידית וברורה. אי־תגובה מוכרח להתפרש על ידי תוקפנים בכוח כי אין לחשוש מעמדת ארצות־הברית. יש לזכור כי בניגוד לאנגליה, צרפת ומדינות אחרות אין ישראל קשורה בכל ברית שהיא, וחוסר תגובה אמריקאית רצינית לאיומי הסובייטים והערבים יש בו למעשה משום הפקרתה. שילוח ערער נגד ההנחה שהצהרה תפריע למאמצי ארצות־הברית לייצוב האזור. להפך, חזרה מפורשת על עמדתה נגד כל פגיעה בביטחון ישראל תגדיל השפעתה ויכולתה לתרום לפתרון בעיות האזור.

שג[רירות]

168

י' אבידר אל המנהל הכללי של משרד החוץ וא' אשל

Y. Avidar to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs and A. Eshel

מברק מוצפן ט/765

נוסח נכנס: 130.09/2326/8

מוסקווה, 30 בנובמבר 1956

סודי

המאמר ב"איזווסטיה"[1] מ־29 דנא, שהעתקו העברנו לכם, הנו ללא ספק המסית, החמור והמדאיג ביותר מכל מה שהתפרסם עד כה. הנני רואה בו הצטרפות לעמדה הערבית הרואה בקיום מדינת ישראל מקור הסכנות לאזור, והמערערת על עצם זכות קיום המדינה. חומרתו גם בכך שהוא מתאמץ להגדיר גישה חדשה זו של ברית־המועצות על ידי עלילות על התנהגותה של ישראל עצמה כלפי שכנותיה במשך כל שנות קיומה. ייתכן מאוד שהמאמר הנו התחלה לגל חדש של תעמולה והסתה נגד ישראל. למרות שאין המאמר מכיל איום בפעולה סובייטית בכוח נגד תוקפנות ישראל, הרי קביעת העמדה כשלעצמה, שקיום ישראל הועמד על הקלף, טומנת בחובה סכנה של פעולה כזו כאשר זה יהיה תואם את האינטרס הסובייטי ומדינות ערב, וכאשר זה לא יסכן הסתבכות ברית־המועצות במלחמה גלובלית.

אבידר

168

1. ראו מס' 166, הערה 1.

169

מ' טוב אל ו' איתן
M. Tov to W. Eytan

מברק מוצפן 54

נוסח נכנס: 130.09/2333/3

ניו יורק, 30 בנובמבר 1956

למברקך 977.[1]

נפגשנו לשיחה יסודית וגלויה עם Aznar, חבר המשלחת הספרדית, לשעבר שגרירם בביירס [בואנוס איירס], וארזי קשור אתו משם. איש נאור בעל השפעה על פרנקו.

1) המצב במזרח התיכון – הכיר בסכנה מהשותפות הסובייטית מוסלמית.

2) בקשר ליחסים דיפלומטיים עם ספרד הציע לפעול בשלבים, הראשון קשרי תרבות באמצעות המכון,[2] בו התעניין מאוד, והשני הקמת קשרי מסחר ורק אחריהם קשרים דיפלומטיים, שיפעל למענם בשובו למדריד.

3) הסביר ש־Artajo בנאומו התכוון לא לבנאום טריטוריאלי אלא לסטטוס מיוחד לשמירת הקודשים. הם חושבים על קביעת "סטטוס אישי" לשלוש הדתות. דיברו בגלוי על אי־לקיחת שטחים משום צד ופירוש הדבר לא בנאום טריטוריאלי. ביקש חומר על עמדתנו וביקש שנמשיך בשיחותינו בניו יורק והבטיח עזרתו אם אסע לספרד.

טוב

169

1. במברק זה נתבקש טוב להעביר הערכות ותגובות לנאומו של מרטין ארטאחו, שר החוץ של ספרד, בעצרת האו"ם בעניין המעמד הרצוי של ירושלים. בנאומו נדרש ארטאחו רק לבנאום המקומות הקדושים, ולא לבנאום העיר כולה (ראו איתן אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, Y/977, 25.11.1956, 130.02/2459/4).
2. המכון לקשרי תרבות ישראל–אמריקה האיברית, ספרד ופורטוגל.

170

ג׳ מאיר אל נשיא העצרת הכללית של האו״ם (ניו יורק)
G. Meir to the President of the U.N. General Assembly (New York)

Copy: 130.02/2387/9 :העתק

New York, 30 November 1956

Sir,

I have the honour to refer to my letter to you dated 27 November 1956[1] regarding the action taken by the Egyptian Government against the Jewish Community in Egypt.

Further authentic reports which have become available since my previous letter confirm that the Egyptian Government has embarked on a systematic and ruthless anti-Jewish persecution. A helpless and law-abiding section of the population of Egypt is being deprived of its liberty, stripped of its property and driven from its homes.

A summary of these reports is contained in the attached memorandum.[2]

This persecution is a violation of the Geneva Convention of 12 August 1949, relative to the protection of civilian persons in time of war, to which Egypt is a party — and in particular, of Articles 4, 27, 34 and 49 of that Convention. It is also contrary to Article 2 of the Convention on Genocide and to Article 15 of the Universal Declaration of Human Rights under which no one shall be arbitrarily deprived of his nationality.

The situation of the Jews of Egypt is a direct challenge to the moral conscience of the United Nations and of the world. My Government again requests you in the humanitarian interest to approach the Egyptian Government as a matter of extreme urgency and to persuade it to desist from this barbaric course.

I have the honour to request that this letter be circulated among all the members of the United Nations.

Please accept, Sir, the assurances of my highest consideration.[3]

Golda Meir
Minister of Foreign Affairs

170

1. ראו מס׳ 156.
2. התזכיר לא הודפס כאן. בתזכיר זה מובאים פרטים על מאסרים ומעצרים של יהודי מצרים, החרמת רכוש ואמצעים כלכליים אחרים שננקטו נגדם, גירוש ושלילת אזרחות. כמו כן הובאו ראיות להיותה של פעולת השלטונות מאורגנת ומתוכננת (התזכיר בתיק 130.02/2387/9).
3. מלבד שני המכתבים לנשיא העצרת שוחח קדרון כמה פעמים בנדון עם המזכ״ל וגם כינס ישיבה באו״ם שבה השתתפו נציגי אוסטרליה, קנדה, ניו זילנד, הולנד, בלגיה, איטליה, שוודיה, נורווגיה, דנמרק ושווייץ. מאמצים אלה נועדו להשפיע על המזכ״ל לפרסם דוח על המצב ממקורותיו ולקיים דיון בעצרת (ראו קדרון אל איתן, מברק 114, 9.12.1956, 130.09/2333/4). נוסף על מאמציה של ישראל להעלות את נושא גירוש יהודי מצרים על סדר יומה של עצרת האו״ם, אורגנו פעילויות רבות ומגוונות גם ממקורות אחרים: הקונסוליה בניו יורק התקשרה באמצעות אנשי הקשר שלה לסנאטורים ולמושלי מדינות כדי שיפנו לבית הלבן ולמחלקת המדינה בתביעה להתערב למען יהודי מצרים; שליחי ההסתדרות בארצות־הברית פעלו בארגון העובדים

171

א׳ ששון אל ו׳ איתן וע׳ דנין
E. Sasson to W. Eytan and E. Danin

מברק מוצפן מפר/846
נוסח נכנס: 130.15/3738/24

רומא, 30 בנובמבר 1956

חוז"ם 469.[1]

1) אני סבור שאחד הדברים שיצליחו אולי לשבור הקיפאון הנוכחי ביחסינו עם ארצות־הברית ולרכוש לנו אהדה ותמיכה בוואטיקן ואצל משלחות רבות באו"ם הוא הצגת תכנית ישראלית קונסטרוקטיווית לפתרון בעיית הפליטים ברצועת עזה, שתתקבל קודם כול ברצון על דעת הפליטים עצמם.

2) תכנית כזאת, שתעורר אהדה כללית ותמשוך לבבות, לא יכולה להיות אלא אחת ויחידה בלבד והיא – נכונות ישראל לספח אליה הרצועה כחלק בלתי נפרד מהמדינה, או כקנטון אוטונומי בתוך המדינה, ולקלוט כל פליטיה ותושביה שמספרם הכללי יכול להגיע ל־250,000 איש.

3) במבט ראשון אפשר לראות בתכנית כזאת משא כבד מאוד על ישראל מבחינה כלכלית, ביטחונית ופוליטית. אולם המשא הזה, על כל הכובד שלו, איננו בלתי אפשרי אם תהיינה ארצות־הברית ומדינות נדיבות אחרות מוכנות לעזור לנו מבחינה כספית, כלכלית ומוסרית.

4) נכון שבקרב פליטי הרצועה נמצאים אנשים בעלי רכוש של כ־100 מיליון לירות בתוך ישראל. אולם מן הרגע שאנשים אלה ייהפכו לאזרחי ישראל יצטרכו לקבל עליהם כל חוקיה וזה ישחררנו מלהעביר אליהם רכושם מיד או לשלם להם תמורתו מיד. פירוש הדבר שקליטתם תשחררנו לפי שעה מתשלום 100 מיליון, ואי־קליטתם תחייבנו לכך. על כן נטעה, לדעתי, אם ננסה כעת להבריח בעלי הרכוש מהרצועה או אם נציע להם כעת להגר לארצות אחרות.

5) פלמון נמצא בפריז.

ששון

AFL-CIO, והפגנות התקיימו מדי יום לפני שגרירות מצרים ובראשן צעדו ראשי הארגונים היהודיים (ראו הקונסוליה הכללית בניו יורק אל מחלקת ארצות־הברית, NWTA228, 6.12.1956, 130.09/2338/23). משרד החוץ הורה לנציגי ישראל בעולם להפעיל את הקהילות היהודיות בארצות כהונתם כדי שיפנו לממשלות ויתבעו שמשלחותיהן באו"ם ינקטו צעדי מחאה על רדיפת היהודים במצרים. כמו כן הורה המשרד לנציגים לבקש מהממשלות בארצות כהונתם כי נציגיהן בקהיר יפנו אל שלטונות מצרים במחאה או אפילו בשאלה על מצב היהודים בארצם, מהלך שאולי יביא להקלה ברדיפות (ראו משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 636, 6.12.1956, 130.09/2377/14).

171

1. במברק זה מובאת תכנית לרכישת רכושם של פליטים נוצרים בעלי רכוש ברצועת עזה אשר יסכימו לנטוש את רכושם, יהגרו משם ויקבלו פיצוי על רכושם בארץ שבה ייקלטו. כן מוצע פיצוי לפליטים בעלי רכוש נטוש שיסכימו להגר מרצועת עזה (ראה דנין אל שגרירות ישראל בפריז ושגרירות ישראל ברומא, חוז"ם 469, 29.11.1956, 130.15/3738/24).

172

א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם (ניו יורק)
A. Eban to the U.N. Secretary-General (New York)

Copy: 93.03/3064/3

New York, 1 December 1956

Dear Mr. Secretary-General,

On 8 November 1956 the Government of Israel conveyed to you its willingness to withdraw its forces from Egypt on the conclusion of satisfactory arrangements with the United Nations in connection with the Emergency International Force.[1]

Since that date substantial withdrawals have taken place and information to that effect has been conveyed to you (Documents A/3389 and A/3389/Add.1).[2]

I have had opportunities of discussing with you the kind of arrangements which, in our view, should be instituted in connection with the agreed withdrawal of forces. We have also received relevant information from you on the progress made and envisaged in the arrival and functioning of the United Nations Emergency Force.[3]

In the light of these discussions the Government of Israel is now taking the following additional steps in implementation of the General Assembly's recommendation of 2 November,[4] with particular reference to paragraph 4 providing for the reopening and restoration of secure freedom of navigation in the Suez Canal:

1) As a result of the progressive withdrawal of our forces, in accordance with the undertaking conveyed to you on 8 November, there will be no Israeli forces anywhere within a wide belt of territory (about 50 kilometres) in proximity to the Suez Canal along its entire length by the morning of 3 December.
2) The Government of Israel is agreeable that General Burns be in touch with it in connection with the location of units of the United Nations Emergency Force in the area between the Suez Canal and the western limits of the Israel positions. The Israel Government will offer whatever technical assistance is necessary to facilitate the implementation of this measure.
3) As a result of this and of other troop movements carried out, pursuant to a policy of progressive withdrawal, another infantry brigade has now been moved entirely

172

1. ראו מס' 80.
2. ראו מס' 129.
3. ראו מס' 159.
4. ראו הערת־עורך מס' 11.

out of Egyptian territory into the territory of Israel, and has been demobilised. This is in addition to the withdrawals announced on 24 November.

Yours sincerely,

Abba Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

173

ג׳ מאיר אל ראש הממשלה וו׳ איתן
G. Meir to the Prime Minister and W. Eytan

מברק מוצפן XA72
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 1 בדצמבר 1956

שלכם 32.[1]

לא נוכל להסביר לעולם המתקומם נגד הונגריה שאנו נהיה המדינה הראשונה המכירה במשטר זה. אני מבקשת בכל לשון של בקשה שתובל ייסע הביתה בטענה של מחלה במשפחתו או תירוץ דומה. אינני מציעה לעשות דבר מה להרגיז אותם, אבל אי־אפשר שיגיש את כתב ההאמנה לממשלה הנוכחית. טענתנו בעניין יהודי מצרים מתקבלת ומתקשרת בעיני אנשים במתרחש בהונגריה. כרגע באתי ממסיבה של מנהיגי דת נוצרים. הבטיחו לפעול בענייננו בכלל ובעניין יהודי מצרים מיד. גם שם דיברו על מצרים והונגריה בנשימה אחת.[2]

גולדה

173

1. במברק זה עוסק איתן בשני נושאים: ההצבעה שעמדה להתקיים בעצרת האו״ם על קבלת כתב ההאמנה של המשלחת ההונגרית, והגשת כתב ההאמנה של ציר ישראל החדש בבודפשט, מאיר תובל, שעקב צירוף נסיבות עמדה להתרחש בה בעת. תובל הגיע לבודפשט ב־23 בנובמבר, והיה הנציג הדיפלומטי הראשון שהיה אמור להגיש כתב האמנה לממשלתו של יאנוש קאדאר, שהוקמה בבודפשט לאחר דיכוי המרד. גולדה מאיר סברה כי על ישראל להצביע במליאת העצרת נגד הונגריה, וכי יש לעכב את הגשת כתב ההאמנה של תובל. איתן התנגד לעמדה זו וקבע במברקו: ״אל נא תצביעו נגד. תובל קיבל הבטחה בדבר העלייה ולא נוכל בשום פנים ואופן לסכנה. עלינו לשמור על העמדות המעטות הנותרות לנו במזרח אירופה וחשוב לנו מאוד, ולא פחות ליהודים, כי תובל יגיש כתב האמנתו ויתחיל לפעול בכל ההקדם. הרומנים דחו אתמול בוא צירנו [א׳ הראל] לזמן בלתי מוגדר. טוב שעוד הספקנו להכניס רגלנו לדלת ההונגרית, ויהיה זה רע מאוד להוציאה. לכל היותר הימנעו בהצבעה״ (ראו איתן אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו״ם, YA32, 1.12.1956, 93.01/2213/12; הנציגות הקבועה של ישראל לאו״ם אל איתן, XA56, 1.12.1956, 93.01/2213/12).
2. לאחר קבלת מברקה של גולדה מאיר חזר בו איתן, והודיע לתובל כי על פי החלטת ראש הממשלה עליו ״לחלות מיד״ כדי שהגשת כתב ההאמנה שלו תידחה עד לאחר הדיון על הונגריה בעצרת האו״ם (ראו איתן אל ציר ישראל בבודפשט, מברק 595, 2.12.1956, 130.09/2295/11).
באשר לדיון בעצרת החליט בן־גוריון כי ישראל לא תשתתף בו ולא תצביע נגד כתב ההאמנה של נציג הונגריה אלא אם כן יצביע נגדו רוב גדול בעצרת (ראו איתן אל שרת החוץ, מברק 43, 2.12.1956, 130.09/2332/3).

174

י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ
J. Tsur to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן שפ/147

נוסח נכנס: 130.02/2459/5

פריז, 2 בדצמבר 1956

1) דיברתי היום עם ז'וקס ודארידן על מברק אבידר.[1] ז'וקס ספקני לגבי ממשות האיומים, אומר שזו שיטת הרוסים להשמיע באוזני בעלי בריתם דברים שהם רוצים לשמעם, והפעם הכוונה לחזק ידי סוריה. שניהם בדעה כי הרוסים אינם יכולים להעלות על הדעת שארצות־הברית לא תגיב על פגיעה בישראל. אף על פי כן מסכימים כי אזהרתה הכרחית. הצעתי כי פינו ולויד יעלו ביטחון ישראל בנאומיהם בפני בית הנבחרים מחר, והבטיחו לדבר עם פינו מיד וכן להורות לשגריר צרפת בוושינגטון שילחץ על מחלקת המדינה בכיוון זה. ז'וקס הציע שהמערב יתבע מעין הקפאה ויזהיר כל המדינות באזור ומחוצה לו ש"איש לא יזוז", וכל פגיעה או חדירה במדינה קיימת תיחשב לאיום לשלום העולם. המדובר בפירוש בשמירה על המצב הקיים היום ולא חזרה לסטטוס שלפני מבצע סיני.

2) הראו לי דוח מפורט של דז'אן[2] על שיחותיו עם צמרת ברית־המועצות. התרשמותו שהמבוכה גדולה ובולגנין מגלה אותה יותר מכרושצ'וב. המאבק בהונגריה מצטייר כתבוסה. כרושצ'וב הבטיח לדכא המרד בשלושה ימים והנה אין לדבר סוף. בינתיים גדלה הסכנה לשאר הגרורות ונהרס הבניין של דו־קיום בכל אירופה. מעמדו האישי של כרושצ'וב רופף. הצמרת בקרמלין נתפשה שוב לתסביך הרדיפה והמצור. משום כך מייעץ שהמערב יפחית ככל האפשר התערבותו בענייני הונגריה. אשר לסואץ סבור כי הרוסים התפכחו. בהגיונם הפרימיטיווי היו סבורים כי הקרע בין ארצות־הברית והמערב יאפשר להם להניח ידם על מצרים ונתאכזבו. עתה רואים שלא יצליחו להנחית תבוסה גמורה לאנגלו־צרפתים, ואינם מקווים עוד להכריחם ליציאה מידית וללא תנאים. יסתפקו בקביעת מועד ולא יתנגדו אלא כלפי חוץ לתיקון התעלה, מכאן העברת נקודת הכובד לסוריה כדי ליצור מוקד חדש. השגריר בטוח שאם ינקוט המערב עמדה נמרצת גם בשטח זה, ייחלש הלחץ, שכן פחדם ממלחמה כוללת גדול. אך מזהיר מפני שפילוב, שכל ניסיונו הקודם באגיטציה, והוא עשוי להיתפש לססמאות מסוכנות ולהרפתקאות. משום כך הכרחי איום שכנגד.

174

1. במברק דיווח אבידר על שיחתו עם שגריר ארצות־הברית במוסקווה. השגריר הגיב על איומי ברית־המועצות על בריטניה, צרפת וישראל, והביע את דעתו כי ברור לסובייטים שכל פעולה בכוח צבאי נגד בריטניה וצרפת תפעיל אוטומטית את כל כוחות נאט"ו נגדם. אולם באשר לישראל המצב שונה מאחר שאינה חברה בנאט"ו ואף אין לה חוזי הגנה עם בריטניה וצרפת (ראו אבידר אל המנהל הכללי של משרד החוץ, ט/766, 30.11.1956, 130.09/2326/8).
2. מוריס דז'אן, שגריר צרפת במוסקווה.

3) יש שיפור ניכר בעמדה האמריקאית. הנשיא ראה שהרחיק לכת ובולם עוזריו. בייחוד ניכר השינוי ביחס לנאצר. עוד לפני שבועיים הייתה מחלקת המדינה מוכנה להשלים ולהתפשר אתו ואף להסתמך עליו מחוסר ברירה. עתה חוזרים ומדברים על הצורך להפילו.

4) מחר יודיע פינו על קביעת מועד ליציאת הצבא, אך ידגיש כי תביעותיה היסודיות של צרפת נשארו ללא שינוי: תיקון התעלה, משטר בין־לאומי, השארת צבא או"ם עד שתיפתרנה בעיות היסוד. כנראה יתרכז בהודעתו רק בעניין התעלה.

אראה ז'וקס מחר ואבריק פרטים נוספים.

צור

175

מחלקת ארצות־הברית אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
United States Division to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNWA776
נוסח יוצא: 130.09/2312/9

ירושלים, 3 בדצמבר 1956

לאוסון הוזמן הערב לראש הממשלה. נכח הרצוג.

ראש הממשלה פתח כי לא היו תקופות רבות בהיסטוריה שבהן היו תלויים המאורעות כל כך בארצות־הברית ונשיאה.

בתארו נאצר כאמן התרמית, אמר ראש הממשלה כי ודאי מציג עצמו כיום בפני שגריר ארצות־הברית בקהיר כידיד ארצות־הברית וכשוחר טוב הדמוקרטיה, וימשיך בנעימה זו עד שישיג מבוקשו מארצות־הברית ואז יחזור למדיניות ההשתלבות עם ברית־המועצות. יש לחשוש כי שוב יעלה בידי נאצר לרמות אנשים כנים החושבים שכנותם היא גם נחלת הזולת.

ראש הממשלה מסר כי הורה לרמטכ"ל לבצע נסיגת כוחותינו עד כדי 30 מילין מהתעלה, וזאת בהתאם לבקשת המזכ"ל שנתחיל בנסיגה כדי לאפשר ניקוי התעלה. עכשיו שהחילונו בנסיגה ברצוננו לבקש מארצות־הברית תשובות לשאלות הבאות:[1]

1) מה הערובה כי לאחר ניקוי התעלה יונהג חופש השיט בתעלה ללא הפליה כלשהי?

175

1. את כל הנקודות שהעלה בן־גוריון בשיחה זו העביר למחרת איתן כהנחיה אל נציגויות ישראל בעולם לקראת כנס מועצת נאט"ו בפריז (ראו הערת־עורך מס' 205).

2) מניין הביטחון כי נאצר לא יסתום שנית התעלה כשהסובייטים יורוהו לעשות כן או שהוא ימצא הדבר כדאי לצורכי סחטנות? מכיוון שהאמרשלד הסכים שנוכחות הכוח הבין־לאומי בתעלה תלויה בהסכמת נאצר,[2] מי יערוב לעתיד התעלה לאחר שנאצר יבקש שינוי הכוח?

3) אם ניסוג ממפרץ שלמה, מי יערוב שהמצרים לא יחדשו ההסגר? כעת שורר חופש מעבר מוחלט במפרץ, בים ובאוויר, הן לישראל הן למדינות אחרות. האם תיתן ארצות־הברית ידה לחידוש ההסגר במפרץ זה המשמש קשר אלטרנטיבי לתעלה בין אפריקה ואסיה מזה לבין הים התיכון מזה?

4) אם נצא כליל מסיני, מי יערוב לכך שלא יחודש כבסיס תוקפני מצרי ביבשה ובאוויר (פה ציטט ראש הממשלה שידור רדיו מקהיר מהבוקר על החלטת מטה הפדאיון לחדש פעולותיו בתוך ישראל בימי החורף הקרובים).

בהדגישו כי המניע העיקרי להחלטתנו לסגת היה מכתבו של הנשיא,[3] שאל ראש הממשלה האם ארצות־הברית חושבת לסמוך על רצונו הטוב של נאצר. כפי שתבעה ארצות־הברית מאתנו נסיגת הכוחות, האם אין היא מחויבת לתבוע גם כן ממצרים קיום יתר סעיפי החלטת 2 בנובמבר על הפסקת פעולות האיבה וחופש השיט בתעלה?[4] בעוד שבקהיר מעמיד נאצר פני ידיד של ארצות־הברית הרי בסוריה הוא מגשים בריתו עם הסובייטים. אף בירדן פעילים סוכניו לקירוב מדינה זו לגוש הסובייטי, והחלטת ירדן על הכרתה ברוסיה ובסין נעשתה בהשראתו. בלבנון, שהעזה לעמוד כנגד לחצו, ביקש סוכנים מצריים להתנקש בחיי הנשיא ואף היו להם הוראות להתנקש בחיי סמי [אל] סולח. בעיראק קיימת פעולת חתרנות מצרית נמרצת נגד נורי [אל־סעיד]. כלומר, נאצר זוכה בשני עולמות. מצד אחד, תובע ומשיג תמיכת ארצות־הברית לפינוי כוחות בריטניה וצרפת מהתעלה ונסיגת כוחותינו מסיני, כדי שיוכל לחזור לתוקפנותו הקודמת, וודאי אף יבקש וישיג תמיכה כלכלית נרחבת מארצות־הברית. מצד שני, באותו זמן מנהל מחוץ לגבולות ארצו מדיניות אנטי־אמריקאית מובהקת. בנסיבות אלה מה פשר מדיניות ארצות־הברית? האם לא השכילה לדעת שנאצר של היום איננו שונה מנאצר של אתמול?

ראש הממשלה הביע דאגה עמוקה על העלילה הסורית־סובייטית על ריכוזי כוחות ישראליים, שלמרות הכחשות האמרשלד חזר עליה שפילוב בקופנהאגן,[5] והעלוה במאמר ב"איזווסטיה" המאיים בהשמדת ישראל,[6] ועוד מחריפה הנעימה במכתבי בולגנין.[7]

להערת לאוסון כי אין לארצות־הברית אישור להימצאות מטוסים סובייטים בסוריה אמר ראש הממשלה שגם לנו אין אישור על כך, אולם ייתכן שהמטוסים שמורים במקומות נסתרים או שהם באו בארגזים ועוד לא פורקו. אין הוא רואה דברי כרושצ'וב על רקטות[8] כרציניים, אולם ייתכן מאוד שהתכנית היא להכניס למצרים ולסוריה מטוסים רבים שיתקיפו שדות תעופה וערים בישראל. אי־כלילת לבנון וישראל עם מדינות [ברית] בגדאד

2. ראו מס' 127, הערה 4.
3. ראו מס' 70 ומס' 79.
4. ראו הערת־עורך מס' 11.
5. ראו מס' 163, הערה 1.
6. ראו מס' 166, הערה 1.
7. ראו מס' 59 ומס' 113.
8. שגריר ארצות־הברית במוסקווה מסר לאבידר כי כרושצ'וב אמר שכדי לטפל בישראל אין צורך להפעיל מטוסים ודי להשתמש בטילים (ראו אבידר אל המנהל הכללי של משרד החוץ, ט/766, 30.11.1956, 130.09/2326/8).

באזהרת מחלקת המדינה האחרונה לסובייטים עשויה להתפרש על ידי הסובייטים כאילו התקפה סובייטית על לבנון וישראל אינה מעניינה של ארצות־הברית. בלבנון יכולים הסובייטים להשתלט על ידי התנקשות בחיי מספר מנהיגים. בישראל לא יוכלו להחניק החופש והדמוקרטיה בדרך זו אלא רק בדרך השמדת העם. והנה מול האיום המתמיד לביטחון ישראל אומרת ארצות־הברית דברים העלולים בעיני הסובייטים לקבל פירוש מסולף. אם מחלקת המדינה משום מה אינה מוכנה להזהיר פומבית את ברית־המועצות לבל תפגע בישראל,[9] מבקש ראש הממשלה שמחלקת המדינה תמסור אזהרה כזו לסובייטים בצינור דיפלומטי. הן לגבי המצב במצרים והן לגבי האיום הסובייטי רוצה ראש הממשלה לשאול איך חושבת ארצות־הברית לתרגם למדיניות מעשית את הודעות הנשיא במכתביו על התעניינותו העמוקה לטובתה של ישראל.[10] ראש הממשלה דיבר בהערכה על הנשיא ושאיפותיו הנעלות למען האנושות.

לאוסון הבטיח לבקש הבהרות במחלקת המדינה.[11]

מאה"ב

176

מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגריר ישראל בלונדון
British Commonwealth Division to the Israel Ambassador in London

מברק מוצפן ד/524
נוסח יוצא: 130.09/2321/3

ירושלים, 3 בדצמבר 1956

שלך 13.[1] לקראת שיחתך עם לויד.

1) ברר נא עמו מה תכניותיהם המעשיות להוצאת כוחותיהם מאזור התעלה והאם הגיעו בנדון לכלל הסדר כלשהו עם ארצות־הברית ואם כן מהו. תבקש תמיכתם הברורה בעמדתנו:

(א) הפינוי חייב להיות מלווה בהבטחת חופש השיט בתעלה.

9. ראו מס' 167.
10. ראו מס' 154.
11. השוו דיווחו של לאוסון על השיחה עם בן־גוריון *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 636, pp. 1244–1248. תשובת מחלקת המדינה (ב־8 בדצמבר) הייתה שגרתית: ארצות־הברית נחושה בדעתה להביא להסדר בעיית ישראל־ערב באמצעות האו"ם ובדרכים אחרות. היא תמשיך להציג את האינטרס שלה בעצמאותן ובשלמותן הטריטוריאלית של המדינות במזרח הקרוב (שם).

176

1. אילת ביקש ממשרד החוץ נושאים והצעות לקראת שיחתו עם לויד (ראו אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי, ל/13, 30.11.1956, 130.09/2321/4).

(ב) אין להרשות הקמתו מחדש של בסיס צבאי מצרי בסיני ועל האו"ם להבטיח לפחות פירוזו של אזור זה.

(ג) אין להפקיר הגישה החופשית למפרץ אילת ועל כן יש למנוע החזרת האיים למצרים.

2) "קול ישראל" מסר אתמול שהבריטים והצרפתים יודיעו על כינון ועדה בת שלושה לטיפול בהסדר שלום בין ישראל לערבים. אם תהיה הודעה שכזו, ברר נא מה התיאום שהושג בינם לבין ארצות־הברית בנדון, על אילו תכניות הם חושבים, ומה דרכי הביצוע שמתכננים.

3) יש להעלות עניין החדירה הרוסית לסוריה ואיומי הרוסים לקיומה של ישראל (הודעת שפילוב[2] ומאמר "איזווסטיה"[3]). השתדל לשמוע מפיו מה ידוע להם על משלוחי נשק וטכנאים סובייטים לסוריה, ומה הערכתם את הסכנה של פעולה סורית־סובייטית נגדנו. אי־הכללת ישראל באזהרת מחלקת המדינה לסובייטים עשויה לעורר רושם שהתקפה רוסית עלינו אינה מעניינה של ארצות־הברית.[4] כדי למנוע סכנה זו חשוב ביותר שהמערב ובמיוחד ארצות־הברית ייתנו התראה ברורה לסובייטים נגד כל פגיעה בישראל. ברר מה יהיו מוכנים לעשות בכיוון זה.

4) השתדל נא לשמוע מלויד מה היו תוצאות שיחותיהם עם הטורקים[5] ומה הוחלט בשיחות אלו לגבי סוריה ובעיות האזור בכלל.

5) ברר נא עמו מה הערכתם את המצב בירדן.

מב"ר

2. ראו מס' 163, הערה 1.
3. ראו מס' 166, הערה 1.
4. ראו מס' 167.
5. משלחת טורקית ברדרג גבוה בראשות ראש הממשלה מנדרס ובהשתתפות מנכ"ל משרד החוץ בירגי הגיעה ב־29 בנובמבר ללונדון לשיחות חירום עם ממשלת בריטניה. הם דנו על הסכנה הנשקפת לטורקיה מיצירת מאגר נשק ובסיס סובייטי בסוריה ועל צעדים אפשריים של טורקיה נגד האיום הסורי.

177

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA220
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 4 בדצמבר 1956

הערכת המצב במשא ומתן עם המזכ"ל.

מחר, יום ד', תהיה שיחה נוספת עם האמרשלד על פי הזמנתו להמשיך המשא ומתן שהוחל ב־28 בנובמבר.[1] לאחר שהוסכם על הכנסת צבא או"ם לרצועה שפינינו בקרבת התעלה אין ספק שהאמרשלד יעורר בעיית סיני בכללה, פרט לבעיית המפרץ שהציע השארתה לדיון בשלב יותר מאוחר. אני מניח שיציע הרחבה מתמדת של הרצועה הראשונה, כלומר שכאשר ייכנס צבא האו"ם לסיני ייסוג צבאנו עד שסיני כולו, או על כל פנים מערכת הכבישים והעמדות תימצא בידי צבא האו"ם. הבעיה תהיה מהן הערובות וההתחייבויות שנדרוש מול תביעה זאת. אני מניח שהאמרשלד יאמר לנו בלתי רשמית שישיבת צבא או"ם בסיני לכמה שבועות או חודשים תבטיח שבשבועות אלה לא יחודש הבסיס המצרי. ספק אם יאמר משהו על המצב שייווצר בשעה שצבא האו"ם יחזור. כמעט בטוח שיבקש אותנו לא לדרוש הבהרה מוחלטת בשלב זה, אלא להוסיף לדון בהצעות שונות כולל הצעת הפירוז, ולקוות שיושג הסכם לפני הסתלקות צבא האו"ם. נצטרך לחשוב כיצד לפגוש טיעון זה. כל הנ"ל אינו אלא ניחוש והשערה ואיני מציע שתשלחו לנו הוראות בשעה זו. אשמע דבריו והצעותיו ואומר שעליי להתייעץ עם ממשלתי, ולכל היותר אעיר מיד הערות מוקדמות אם תופיע איזו תקלה ברורה. בממשל ובדעת הקהל נוטים יותר ויותר לראות צבא האו"ם כמכשיר חשוב שתפקידו לא יסתיים ביום צאת הכוחות האנגלו־צרפתיים והישראליים. הרעיון הוא לנצל זמן ישיבת צבא האו"ם כדי להשיג לפני יציאתו לאו דווקא הסדר כולל אלא הסדרת כמה בעיות מקומיות כולל בעיית השיט החופשי במפרץ ואולי גם בתעלה וכולל בעיית עזה. סיכום:

1) מציע שנשמע מה בפי האמרשלד מחר ואז נתייעץ על תשובתנו.

2) יש להניח שהשאלה הבאה תהיה השלמת פינוי סיני בתיאום עם כניסת צבא ברנס.

3) האמריקאים מודים כי אסור להחזיר ההסגר במפרץ ולא רצוי להחזיר המצרים לעזה. לגבי המפרץ ייתכן כי האמרשלד יציע משמר או"ם בשלב יותר מאוחר. עלינו להניח כדבר מובן מאליו כי ההסגר חוסל ולהעביר אניות, לבנות הצינור, לשפר הכביש וכו' ולרמוז כי לא נרשה למצרים לחזור.

4) אני מניח שהאמרשלד והאמריקאים יוסיפו לפי שעה to lie low בעניין עזה, אך לא מוקדם להתחיל בגיבוש עמדתנו, כלומר להחליט כמה פליטים היינו מוכנים לקלוט תמורת הכרה בין־לאומית במעמדנו. לא שמענו מפי שום גורם הצעה שהמצרים יחזרו לעזה ונקווה שלפחות דבר זה הושג.

177

1. ראו מס' 159.

5) מסופק אם ברנס יהיה מוסמך לקבוע שום דבר פרט לסידורים צבאיים.[2] מחייב הצעתכם למנות קציני קשר אתו.

אבן

178

ב"ו לירי אל ו' איתן

B.V. Leary to W. Eytan

Copy: 130.02/2448/7 :העתק

Jerusalem, 4 December 1956

Dear Mr. Eytan,

General Burns asks me to inform the Israel Ministry for Foreign Affairs that the arrangement for a meeting at El Arish at 11:00 hours on 6 December is suitable.

General Burns asks also if you could pass the following message to the Israel Defence Army:

"Yugoslav reconnaissance unit of UNEF is commencing today, 4 December, to move eastwards on the road from El Kantara parallel to the railway, the road east from Ismailia and will today or tomorrow be sending a detachment on the road east from Suez towards the Mitla Pass.

The unit is instructed not to move beyond a line forty (40) kilometers East of the Suez Canal for the present. Its task is to reconnaitre these roads.

As the Government of Israel communication of 1 December to the secretary-general offered technical assistance to facilitate the location of units of UNEF between the Canal and Israeli positions,[1] I would appreciate information in regard to any mines on the roads, other mine fields, demolitions of roads and anything else relevant to the move of the Yugoslav unit positions West of those occupied by the Israelis.

Columns on roads from Kantara and Ismailia will be accompanied by U.N. Military Observers through whom any necessary contacts between Israeli and UNEF units could be made.

2. ראו מס' 172.

178

1. ראו מס' 172.

Information requested above, if too lengthy to pass through UNTSO to UNEF Headquarters, might be given by arranging rendez-vous of representative of Israeli Advance Troops and U.N. Military Observers."

Please advise.

Sincerely yours,
B.V. Leary
Acting Chief of Staff

179

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
J. Herzog to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNWA788
נוסח נכנס: 93.01/2186/4

ירושלים, 4 בדצמבר 1956

מידי

למען הקשות על המצרים לכונן מחדש עמדותיהם בסיני הרס צה"ל כבישים, מקומות חניה למטוסים, עמדות, ופירק הרכבת. לעומת זאת שמר בקפדנות על עיר הנפט.[1]

לרגל העובדה כי הכוח הבין־לאומי עם היכנסו לשטח המפונה יגלה הדבר[2] (האף מ"ניו יורק טיימס" שמע בפורט סעיד על פעולתנו זו, וה"ניוז כרוניקל" היום מודיע שיש לנו תכנית כזו), מתעוררת השאלה אם לא כדאי שנודיע בעוד מועד בצורה נאותה על פעולתנו. אנו חוששים שמא המצרים יתבעו חקירת שטח סיני כולו על ידי נציגי הכוח הבין־לאומי. מצד שני, אולי נוכל להפחית הלם הידיעה אם אנו עצמנו נודיע זאת לפני שיתפרסם ממקורות אחרים.

אנא דעתכם בהולות.[3]

הרצוג

179

1. אבו רודס.
2. ראו מס' 178.
3. על מברק זה השיב לו אבן: "אתייעץ עם שרת החוץ. דעתי האישית שעלינו לומר בצורה גלויה וגאה כי הבסיס התוקפני בסיני שימש סכנה לקיומנו ולשלום העולם ולכן עשינו מה שאפשר כדי למנוע קיום מחדש. אנו משוכנעים כי סיני ימלא שליחותו ההיסטורית בזה שיהווה מחיצה טבעית בין צבאות ישראל ומצרים, ולכן נחתור גם בעתיד לפירוזו. לרגל הנאומים שנשאנו בעצרת ובמקומות אחרים איש לא ישתומם על כך שעקרנו את השיניים מהבסיס הזה. יש להדגיש שנהרס כל מה שיש לו ערך צבאי" (ראו אבן אל הרצוג, NWTA219, 4.12.1956, 93.01/2213/12).

י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs and the West European Division

מברק מוצפן שפ/164

נוסח נכנס: 130.02/2459/5

פריז, 4 בדצמבר 1956

מידי

מברקיכם ל/33[1] וחוז"ם 501[2] הגיעונו לאחר השיחה עם פינו.

1) פתחתי בשאלה לאן פנינו מועדות עתה אחר ההכרזה של אתמול.[3] פינו אמר שלויד היה מוכן להתחייב על יציאה ב־14 [בדצמבר] כשם שוויתר ויתורים אחרים מבלי לשאול לדעתו. דיבר עליו בזלזול ובהתמרמרות. הוסיף שכוונתו בהימנעו מלקבוע תאריך הייתה לדחות ההכרעה עד אחר השיחה עם האמריקאים ב־9. ינסה ויראה אם אמנם זז משהו בוושינגטון. יש סימנים לכך, אך אינם מכריעים. הוא מקווה שהשמועות של מינוי גרונתר[4] תתאמתנה וכן יבוא אישור לידיעות על סילוקם של הובר ולודג',[5] שעליהם והן על מרפי הוא מטיל כל האשמה של הלחץ האמריקאי.[6] כששאלתי אם קיבלו הבטחות כל שהן מארצות־הברית בדבר עתיד התעלה והאזור ואם יש לו ביטחון כי ארצות־הברית לא תתמוך בהחלטה החדשה התובעת הוצאת כוחותיהם מיד, ענה בשלילה.

2) שאלתי כיצד הוא רואה התפתחות העניינים לגבינו. השיב שהתרשמותו מדברי האמריקאים וגם האמרשלד היא שאין לוחצים עלינו לגבי נסיגה מידית, ועל כן נוכל להמשיך ולהחזיק בנקודות החשובות בשבילנו. הקשיתי מה יהיה אם הרוסים יחזרו ללחצם ולאיומיהם, הפעם עלינו בלבד. אמר שאינו רואה הסכנה הזאת מידית. סוריה איננה מספקת כבסיס התקפה רוסי. יוכלו להגשים איומיהם רק אם ישתלטו על עיראק ועל ירדן, ואילו ביחס לשתי המדינות הללו פועלת ארצות־הברית נמרצות. מכל מקום יעלה גם נושא זה בשיחותיו עם האמריקאים.

180

1. במברק זה הועברו לצור שאלות ונושאים לקראת שיחתו עם פינו (ראו מחלקת מערב אירופה אל צור, ל/33, 4.12.1956, 130.02/2549/5).
2. דיווח על שיחת בן־גוריון לאוסון (משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, 3.12.1956, 130.09/2377/4). ראו מס' 175.
3. הכרזת בריטניה וצרפת על הנסיגה ממצרים. ראו מס' 165, הערה 1.
4. לתפקיד יועצו הצבאי של הנשיא אייזנהאואר. גרונתר פיקד על כוחות נאט"ו עד נובמבר 1956.
5. הובר אמנם הודיע על התפטרותו ב־8 בדצמבר ובמקומו נתמנה כריסטיאן הרטר לסגנו של דאלס.
6. גם אבן הביע סיפוק רב מבחירתו של הרטר: "המושל הרטר בא למחלקת המדינה מרקע אחר לחלוטין מזה של הובר [שהיה מקורב לחברות הנפט הגדולות] [...] מוקדם לנחש כיצד יתנהג בהיות המשרה בידו, אך יש יסוד להניח כי נתחזק מאוד מעמדנו במחלקת המדינה, ומבחינה אישית אני מרוצה למצוא בתפקיד זה אדם ידידותי ורוחש אמון לשגרירות" (ראו אבן אל מחלקת ארצות־הברית, מברק XA151, 13.12.1956, 93.01/2213/6).

3) אמרתי שיש לנו הרושם שארצות־הברית מתפשרת עם נאצר ואולי אף עם סוריה במחיר התרחקות למראית עין מברית־המועצות. אישר הסברה הזאת. אם כן, הוספתי, קיים חשש רציני שארצות־הברית ועמה אנגליה יקריבו האינטרסים של ישראל, יסכימו לכל פשרה עם נאצר לגבי התעלה, אף אם לא תכלול זכות מעבר לספינותינו, ידרשו יציאתנו מעזה ומהמפרץ, וינסו להחזירנו למצב החנק שבו נמצאנו לפני מערכת סיני. אני יודע כי צרפת לא תלך בדרך זו, אך חובה להזהירה מפני מוצא כזה שכוונותיו ברורות גם לנו וגם לאזור כולו. הבטיחני שצרפת עומדת על המשמר ונאמנה לקו בו הלכה עד כה, אך לא שלל אפשרות לחץ אנגלו־אמריקאי בכיוון זה.

4) כבשיחותיו הקודמות התקיפני על הביקורת הנמתחת על הממשלה על ידי היהודים כגון מנדס [פרנס], דניאל מאייר ואחרים, וכן על העיתונות "ובעיקר היהודית", המרבה לדבר על כישלון מבצע סואץ ומחזקת על ידי כך ידי נאצר. אמרתי שאין עמדה זו אופיינית ליהודים בלבד וסיפרתי שנפגשתי בשבועות האחרונים עם רבים מראשי המבקרים ועשיתי כמיטב יכולתי להסביר המצב. אך בהרבה תלוי הדבר בממשלת צרפת עצמה. אם תציג הבעיה בכל היקפה ותתבע קבל עם הסדר יסודי במזרח התיכון כולל התעלה, יחסינו עם הערבים וביטחוננו, אם תתנגד בתוקף להחזרת המצרים לסיני ולקריעת עזה והמפרץ מאתנו וכן לסגירת סואץ בפני השיט הישראלי, אם תצביע על המצב ללא נשוא באזור שפעולתם ופעולתנו רק חשפוהו ולא יצרוהו – כי אז תהיה הצדקה לפעולה כולה. אך אם ייתנו ידם, הם ובני בריתם, לנסיגה אחר נסיגה ואף יסתפקו בהחזרת המצב לקדמותו, קשה יהיה לסתום פי המבקרים. הסכים לדבריי ואמר שממשלתו רחוקה ממחשבה על נסיגה ושהוא עצמו יגולל הפרשה כולה בנאומו בפני בית הנבחרים ב־18. בנאומו באו"ם כבר נקט עמדה ואין בדעתו לזוז ממנה.

5) אישר שגם ברית אירופה המערבית וגם נאט"ו ידונו בעניין המזרח התיכון. כיוון הדיון תלוי כמובן בעמדה האמריקאית. דרך אגב סיפר שספאק הציג מועמדותו כמזכיר כללי של נאט"ו במקום לורד איסמאי הפורש.

6) הצעתי לו וקיבל, שנערוך דיון מפורט וכולל יותר כדי לקבוע קווים של מדיניות משותפת, או בהזדמנות מעבר גולדה בדרכה חזרה או בינו לביני לאחר שאקבל הנחיות מראש הממשלה ומשרת החוץ. אמר שישמח מאוד לראות גולדה כאן, שיבח עמידתה באו"ם ופעולתה הענפה של משלחתנו שם. אנא הודיעוני אם ומתי מתכוונת גולדה לעבור כאן או אם רצונכם שאערוך דיון עם פינו לפי הנ"ל.

7) הבאתי לו תזכורת בעניין הצינור,[7] והבעתי צערי על שהעניין נמצא בדיון ואינו מתקדם זה שבועות רבים. הצעתי שצרפת תשתף עצמה מיד בצינור בן 16 אינץ' שייבנה לפי שעה כאילו ביזמה שלנו בלבד ויפלס דרך לצינור הגדול יותר. הסברתי לו האפשרויות והסכים לתכנית. הבטיח לזרז הנוגעים בדבר, כן הבטיח ללחוץ ללא דיחוי על אספקת נפט לנו.

8) התרשמותי כי אין אמנם כל מפנה ונסיגה בעמדת צרפת, אך פינו נראה אובד עצות ומשותק מחוסר ידיעה של ממש על העמדה האמריקאית.

השיחה נמשכה כשלושת רבעי שעה.

צור

7. ראו מס' 126.

181

שגריר ישראל במוסקווה אל מחלקת מזרח אירופה
Israel Ambassador in Moscow to the East European Division

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2326/8

מוסקווה, 4 בדצמבר 1956

לא ייתכן כי ביטול חוזי הדלק[1] וצינורות הקידוח יישאר ללא תגובה ממשלתית. העובדה כי ברית־המועצות לא נתנה פרסום לדבר, שעה שאינה מהססת לנגח ישראל בצורה הארסית ביותר, מלמדת כי הפרסום אינו נוח להם מבחינת המוניטין בקשריהם המסחריים. מציעים כי תגישו לשגרירות ברית־המועצות איגרת המצביעה על אי־חוקיות הביטול, דורשת מילוי החוזים בעין, ומעמידה הממשלה הסובייטית כאחראית לכל הנזקים שיצמחו מאי־מילוי התחייבויות החברות הואיל וסיבתן המוצהרת אי־מתן רישיונות יצוא. כן מציעים כי האיגרת תפורסם מיד אחר הגשתה.[2]

השגריר

182

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA222
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

[ניו יורק], 5 בדצמבר 1956

התקיימה ב־4 בדצמבר בשעה 1.00 הישיבה השנייה עם המזכ"ל. מטעם האו"ם השתתפו המזכ"ל, באנץ', גנרל מרטולה וסטאוורופולוס. מטעמנו אבן, רפאל, קדרון. נרשם פרטיכול [פרוטוקול] מילולי על ידי המזכירות ולכן כל מה שנאמר היה on the record אולם לא לפרסום.

המזכ"ל פתח ואמר שבפגישה האחרונה[1] הייתה החלפת ידיעות חופשית. בתוך השיחה ההיא נכללו כמה הרהורים בקול רם בלתי מחייבים משני הצדדים. עתה ניגשנו לדיונים

181

1. ראו מס' 75, הערה 2, מס' 118 הערה 6.
2. מברק בנוסח שהציע אבידר אמנם נשלח ב־28 בדצמבר (ראו משרד החוץ אל שגרירות ברית־המועצות בישראל, 28.12.1956, 130.04/1951/30).

המזכ"ל פתח ואמר שבפגישה האחרונה[1] הייתה החלפת ידיעות חופשית. בתוך השיחה ההיא נכללו כמה הרהורים בקול רם בלתי מחייבים משני הצדדים. עתה ניגשנו לדיונים (consultation) שכל תוכנם חייב הוא למסור לוועדה המייעצת, דבר שלא עשה עדיין לפני הפגישה ב־28 בנובמבר. הוא תיאר הרקע לדיון: שלוש החלטות על פינוי ושלוש הודעות מצדנו על פינויים חלקיים. ישנו גם מכתבנו מ־26 בנובמבר,[2] בו הודענו שברצוננו להגיש הצעות מסוימות לגבי הכוח הבין־לאומי. על רקע זה מתעוררות שאלות אחדות.

1) בכל הודעותינו מדובר ב"פינויים מערים". אין זה בדיוק לשון החלטות העצרת. עליו אפוא לציין רשמית שישראל טרם הודיעה על ביצוע ההחלטות כלשונן.

2) שאלה מעשית הנובעת מהנ"ל היא אפשרות כניסת הכוח הבין־לאומי לשטחים המפונים על ידי ישראל. בניסיון הראשון נתגלו כבר קשיים כאשר היחידות היוגוסלוויות נתקלו במוקשים ישראליים במרחק של 20 מילין מהתעלה, וישראל אינה מסכימה למסור פרטים עליהם לפני פגישת ברנס והרמטכ"ל ב־6 בדצמבר.

3) שאלה נוספת היא נסיבות הפינוי. הגיעו ידיעות על הרס בסיני[3] תוך כדי תהליך הפינוי.

4) השאלה האחרונה היא לוח הזמנים. כאן הזכיר שהכוחות הבריטיים והצרפתיים יפנו השטח המוחזק על ידם עד מחצית דצמבר אם לא יהיו תקלות טכניות.

אבן השיב:

1) בשאלת הישיבה ב־29 [28] בנובמבר אמנם נאמרו דברים כמוסים, אך נאמרו גם דברים שממשלת ישראל מייחסת להם חשיבות רבה. מכתבנו מ־1 בדצמבר בדבר פינוי הרצועה[4] היה מבוסס על מסקנות ישיבה זו ולכן אין לתארה כבלתי רשמית. המזכ"ל הסכים לדברי אבן.

2) למען הפרטיכול סיכם אבן עמדתנו העקרונית כפי שהוגדרה בישיבה זו. התחייבותנו לפנות מצרים על פי הודעת 8 בנובמבר[5] בעינה עומדת. הפינוי קשור בכניסת הכוח הבין־לאומי ובמילוי תפקידיו. יש להבטיח שהפינוי לא יגרום לחידוש מעשי מלחמה בים וביבשה עכשיו או בעתיד.

3) על רקע זה קיימות שאלות יסודיות. ראשית – המְצָרים. אבן חזר על טיעוננו וציין שהמזכ"ל הסכים בישיבה האחרונה ששאלה זו תידון בשלב מאוחר יותר.

המזכ"ל הגיב וקבע עמדתו בשאלת המְצָרים במילים אלה: "על האו"ם לדאוג שחופש השיט יקוים במים הבין־לאומיים האלה. אמנם קיימת בעיה משפטית של מים טריטוריאליים, אך אין בעיה משפטית זו גורעת מעקרון חופש השיט, ולמעשה יש להתייחס למצרי טירן כלכל מעבר ימי בין־לאומי. לכן מניעת מעשי מלחמה בין כוחות מצריים לבין שיט ישראלי מהווה בהחלט חלק מסמכות הכוח הבין־לאומי ו[מ]תפקידיו". קביעה רשמית של אופי המפרץ כמעבר ימי בין־לאומי תבוא באותה הדרך ובאותו הזמן שיאשרו שוב המעבר החופשי בתעלת סואץ. אולם כל הנ"ל

182

1. ראו מס' 159.
2. ראו מס' 146.
3. ראו מס' 178.
4. הכוונה לנסיגת צה"ל מעבר לרצועה ברוחב 50 ק"מ מתעלת סואץ, ראו מס' 172.
5. ראו מס' 80.

לשלב מאוחר יותר של הפינוי הכללי, וכוונתו בשלב זה להביע את עקרונות האו"ם בנדון.

4) אבן הסביר שימושנו במונח פינוי ממצרים בעובדה שאיננו מכירים בקיום חוזה שביתת־הנשק ולכן איננו מתייחסים אליו. ציין שפינוי ממצרים אינו חל על עזה. עזה איננה כלולה במונח מצרים. אשר לעזה – ממשלת ישראל טרם קבעה עמדתה לגבי עתידה הסופי של הרצועה. המצב המשפטי נשאר אפוא מעורפל, אולם ישנו מצב עובדתי מדיני. אנו מוכנים לדון בשאלה זו אם כי הפתרון הסופי אינו נראה בשעה זו. לכן קיבלה ממשלת ישראל דעת המזכ"ל שמוטב להשאיר בעיית עזה לשלב יותר מאוחר בדיונים.

5) המזכ"ל אישר שתורה של רצועת עזה יגיע בשלב מאוחר יותר, אם כי אין לו זכות לדון אתנו בשאלות מדיניות. ברצונו רק לציין שבשאלה זו ישנה סתירה בין לשון ההחלטות ועמדת ישראל.

6) באנץ' ציין שלשון ההחלטות ברורה. השאלה העומדת לפנינו היא שאלת לוח הזמנים. מה לוח הזמנים לפינוי סיני להבדיל מהמְצָרים ועזה, שהן בעיות מיוחדות. ציין שהכוח הבין־לאומי מסוגל להחזיק בכל מקום ושטח [ש]מפונה על ידי ישראל.

7) אבן שאל אם אנו עומדים בפני הצעה מטעם האו"ם להיכנס לעזה עכשיו. המזכ"ל השיב "בפוטנציה, כלומר יש לנו זכות משפטית על פי העצרת לבקש זאת אם זו אשר נרצה".

8) אבן ציין שההחלטות, ובייחוד החלטת 2 בנובמבר, דורשות הרבה יותר מפינוי – כגון הימנעות מפשיטות. הזכיר שידורי רדיו קהיר מ־2 בדצמבר בדבר חידוש פעולות הפדאיון בחורף.

המזכ"ל השיב שאין טעם להיכנס לדיון על ההלכה של אינטגרליותן של ההחלטות. למשל: אחד הסעיפים תובע שמירה על כל סעיפי חוזה שביתת־הנשק, דבר שאיננו מתגשם למשל בניצנה,[6] או למעשה בכלל לאחר ביטולנו של החוזה המצרי,[7] הוסיף שהוא איננו מעלה הנושא של ניצנה אך רק מצטטו כדוגמה. מוטב לדעתו להתרכז בנושא הדיונים, ולא לשים לב לדברים הנאמרים מחוץ למסגרת המשא ומתן כגון להודעות רדיו קהיר או דברים אחרים שנאמרו בכנסת.

9) אבן אמר שבחוזי שביתת־הנשק ישנם סעיפים אחרים כגון הסעיף הקובע שהחוזה מהווה מעבר לשלום, אולם לא נלחץ על נקודה זו מאחר שאיננו מכירים בחוזה. אנו מעוניינים מטעמים מעשיים לאשר דברי באנץ' שכניסת הכוח הבין־לאומי תתואם בכל מקרה עם יציאתנו כדי למנוע חללים ריקים. דברים אלה ייקבעו בפגישת דיין ברנס ב־6 בדצמבר, ומוטב להשאירם להם ולקציני הקשר שנמנה. המזכ"ל אמר שאינו יכול להשאיר הדבר בלי המשך. במשא ומתן עם האנגלים והצרפתים נקבע תאריך סופי לפינוי (target date) ועליו לדרוש אותו הדבר מאתנו, פרט לשתי הבעיות המיוחדות. אבן השיב שימסור דרישת המזכ"ל לממשלה, אולם ציין שכאשר נדע

6. בהסכם שביתת־הנשק בין ישראל למצרים נקבע, לפי דרישת מצרים, כי אזור ניצנה יוכרז אזור מפורז (סעיף 8 בהסכם). באזור זה ישבה ועדת שביתת־הנשק, ועם תחילת פעולות הפדאיון גברה שם המתיחות. בתגובה על פעולות אלה ביטלה ישראל את פירוזו של האזור. בנובמבר 1955 בוצעה פעולת תגמול בסבחה, באזור ניצנה, לאחר שגדוד מצרי התחפר בחלקו בשטח ישראל. לאחר הקרב נסוגו המצרים.

7. ראו הערת־עורך מס' 69.

יותר על תכניות הכוח הבין־לאומי נוכל להגדיר תכניותינו. המזכ"ל השיב שאין להפוך הסדר הטבעי. עליו להביא יחידות ממרחקים גדולים, וינהל משא ומתן עם מדינות רבות על הרכב הכוח. עליו לארגן הכוח בהתאם לצרכים ולא להפך. למשל תפקוד הכוח וכן גודלו יהיו שונים כשייערך על קווי שביתת־הנשק מאשר באזור תעלת סואץ. אין מנוס מעריכת לוח דיונים מבוסס על תאריך סופי קבוע מראש. באנץ' קבע שפינוי כוחותינו וכניסת הכוח הבין־לאומי צריכים להיות קרובים זה לזה בכדי שלא ייווצר חלל ריק. אבן העיר שהיה מועיל לדעת יותר על מצב הכוח בהתפתחותו, והציע שברנס יעמוד בקשר הדוק עם אנשינו. המטרה צריכה להיות פינוי משולב ומתואם עם תכניות צבא האו"ם. אשר לדרישה לתאריך, יעבירה לממשלה.

מרטולה ובאנץ' חזרו שהכוח הבין־לאומי מוכן to take over בכל מקומותיו.

המזכ"ל הזכיר, ללא ציון בקשת גוהר מברנס, שהאו"ם יתווך בפינוי נשים וילדים מצרים מרצועת עזה.

הפרטיכול המילולי יישלח בדואר דיפ[לומטי].[8]

מברק על שיחה נוספת עם המזכ"ל בדרך.[9]

אבן

183

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA224
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 5 בדצמבר 1956

בהול

סיכום מברקינו 222[1] ו־223.[2]

1) מגמת השיחה הייתה לשמוע דעתו, והיה ברור שבשיחה הבאה ננקוט אנו את היזמה ונגולל מלוא פרשת טיעוננו לגבי המצב אחרי ראשית הפינוי. יש להיכון לפגישה זו

8. הפרוטוקול בתיק 93.03/3042/5.
9. לאחר שיחת האמרשלד עם אבן קיים רפאל שיחה בלתי רשמית עם המזכ"ל. האמרשלד ביקש שישראל תודיע על תאריך פינוי כל סיני, רצוי במועד שקבעו בריטניה וצרפת לפינוי כוחותיהן ממצרים – 14 בדצמבר (ראו רפאל אל הרצוג, NWTA223, 5.12.1956, 93.01/2213/12).

183

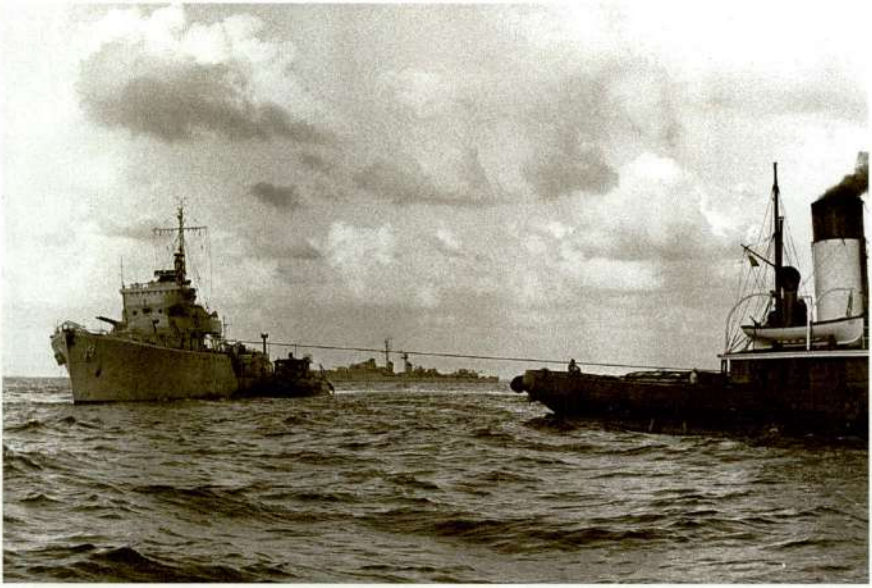
1. ראו מס' 182.
2. ראו מס' 182, הערה 9.

כנס שגרירים במשרד החוץ בירושלים, 18 באוקטובר 1956. מימין לשמאל: שרת החוץ גולדה מאיר, אליהו אילת, אבא אבן, יעקב צור, יוסף אבידר. צילם: פריץ כהן, לע"ם

חיילי צה"ל במיתלה, אוקטובר 1956. צילם: אברהם ורד, לע"ם

המשחתת המצרית "איברהים אל־עוואל" נגררת אל נמל חיפה,
31 באוקטובר 1956. לע"ם

כוחות צה"ל מתקדמים לכוון תעלת סואץ, 2 בנובמבר 1956. לע"ם

סיור צה"ל בסיני, 3 בנובמבר 1956. לע"ם

כוח צה"ל באל־עריש לאחר כניעתה, 3 בנובמבר 1956. לע"ם

שרם אל־שיח', 6 בנובמבר 1956. לע"ם

הרמטכ"ל משה דיין נושא דברים בפני חיילי צה"ל בשרם אל־שיח',
משמאלו אסף שמחוני ומימינו אברהם יפה, 6 בנובמבר 1956. צילם: פריץ כהן, לע"ם

השגריר אלכסנדר אברמוב עוזב את ישראל
לאחר הודעת ברית־המועצות על החזרתו,
6 בנובמבר 1956. גנזך המדינה

מפקד אונ"ף מייג'ור־ג'נרל אידסון ברנס
בשיחה עם הרמטכ"ל משה דיין על נסיגת צה"ל מסיני,
16 בדצמבר 1956. לע"ם

אליהו אילת, 1958.
צילם: משה פרידן, לע"מ

יעקב צור, 1949.
צילם: הוגו מנדלסון, לע"מ

אבא אבן, 1959. לע"מ

ראובן שילוח, 1948. לע"מ

ולטר איתן, 1959. לע"ם

שיחה בין ראש הממשלה דוד בן־גוריון לגולדה מאיר במליאת הכנסת, 1 בנובמבר 1962.
צילם: פריץ כהן, לע"ם

עד יום ב׳. ברור שבשיחה עם ברנס אין עלינו להתחייב למאומה פרט לביצוע יעיל של מכתבנו מ־1 דנא.[3]

2) בשאלת המפרץ אישר ואפילו חיזק העמדה שהביע ב־28 בנובמבר,[4] כלומר המפרץ הוא מעבר ימי פתוח למרות הריבונות המצרית בחוף, ועל צבא האו״ם לכוון מעשיו ופעולותיו על יסוד הנחה זו. מאידך, אישר גם רצונו להשהות כל שינוי במצב הקיים עד שתתקדם עבודת צבא האו״ם. עלינו למצוא הזדמנות לחייבו להגדרותיו הברורות. מצפים לפרוטוקול שלו.

3) בעניין עזה התכסיס שלו מפותל ביותר. הקו הוא להשאירנו שם עד שיובהר העתיד, ובאותו זמן לציין בכל הזדמנות שהחלטת העצרת מעניקה לאו״ם זכות להיכנס בכל שעה שתחליט, כך שיש סתירה בין המצב למעשה לבין המצב להלכה. כל פעם שמגרים אותו בשאלה אם הוא מוכן לקבל אחריות בעזה הוא מתחמק וקובע עובדת הזכות בלי להתנדב או לבקש להפעילה לפי שעה. ברור שסיכוי יציאתנו יוצר בשבילו בעיות חמורות שאינו רוצה לפגשן.

4) מה שהוא רוצה מאתנו די ברור. הוא רוצה להביא בימים הקרובים לידי מצב שצבא או״ם יושב בכל השטחים שכבשנו פרט למפרץ אילת ועזה. אין ברצונו להיכנס לשאלה מי יערוב שצבא האו״ם [לא] יסתלק במפתיע וישאיר סיני פתוח לנאצר. רק אם נלחצהו לקיר נמרצות לפני שנתקדם בהחזרת הכוחות אולי ייאלץ לומר משהו. עלינו לעשות זאת בישיבתנו הבאה. לפי שעה לא הסתגל אפילו לעמדה האמריקאית המחייבת צבא או״ם לכוון פעולותיו לחיסול יסודות המתיחות (remove basic causes of friction).

5) אנו מציעים שבפגישה הבאה ננהג כדלהלן:

(א) נרשום לפנינו רשמית דבריו על מפרץ אילת כמעבר ימי פתוח בין־לאומי ועל חובת צבא האו״ם לכוון פעולותיו בהתאם להנחה זו. נציין הסכמתו שנישאר עד שצבא האו״ם [יהיה] מוכן לפעול על פי ההנחות הנ״ל.

(ב) נציין שאנו רושמים לפנינו תוכן שיחות 28 בנובמבר ו־5 בדצמבר על עזה, ומוסיפים לקיים הסטטוס קוו תוך נכונות מתמדת לברר המצב יחד מדי זמן בזמנו.

(ג) נאמר שלגבי בקשתו בדבר סיני פרט למפרץ עמדתנו כדלהלן: אנו מוכנים עקרונית להשלים הפינוי עד לגבול הבין־לאומי ולעשות זאת עד לתאריך מסוים, למשל 21 בדצמבר. אך נכונות זאת מובעת מתוך כמה הנחות והן: ראשית, שצבא או״ם ולא נאצר ייכנס לאזורים המתפנים ולא ייכנס שום כוח מצרי, ושנית, שהמזכ״ל יסביר לנו מה יהיה המצב במקרה שנאצר ינסה לגרש הצבא ולהכניס צבא מצרי, או במקרה שאחת היחידות תקום ותלך.[5] נבהיר כי שאלה זו היא חיונית ביותר ושדעת קהל רבה בעולם תומכת בדעה כי אין להחזיר התנאים שקדמו להתפוצצות וגרמו לה. לכן מצפים אנו שהמזכ״ל יאמר לנו דבר ברור הן על מועד ישיבת הצבא הן על עמדתו במקרה שנאצר ידרוש פינוי

3. ראו מס׳ 172.
4. ראו מס׳ 159.
5. ההודים והיוגוסלווים שהשתתפו בכוח האו״ם הודיעו שלא יישארו על אדמת מצרים בניגוד לרצונה.

לפני שהושג הסכם על פירוז או הסדר הדדי אחר. איני מציע שנאמר במפורש שפינוינו מותנה בתשובה משביעת רצון על שאלה זו כי אין לדעת אם נוכל לעמוד בעקשנות, אך נרמוז על אפשרות כזאת במאמץ נמרץ לדובב אותו.

6) נחזור על עמדתנו בדבר חופש השיט בתעלת סואץ, שלא דובר עליו בשיחת היום.

7) יש לשקול ניסוח הדברים הנ"ל הן בעל פה הן בכתב.

8) נפעל אצל המשלחות האחרות כולל ארצות־הברית, צרפת, בריטניה ואלה המיוצגות בוועדה המייעצת, כדי לגייס תמיכה על עזה, המפרץ, התעלה וערובות לאי־חזרת מצרים לסיני תוך גירוש צבא האו"ם, ובייחוד הנושא האחרון שעד כה לא שמענו מאומה עליו בכיוון הרצוי. נמשיך בפעולה מקבילה בוושינגטון.

אבן

184

א' אבן אל ג'"פ דאלס (וושינגטון)
A. Eban to J.F. Dulles (Washington)

Copy: 93.08/421/9 :העתק

New York, 5 December 1956

Dear Mr. Secretary,

1) On October 9 I had the honor to send to you an Aide-Memoire on Israel's fuel requirements. Subsequently we were gratified to learn that Israel's imports, at the rate of 31,000 barrels a day, equal to some 1,500,000 tons a year, were taken into account by the so-called Middle East Emergency Committee[1] in its preliminary consideration of the supply problems of European and Mediterranean countries in the event that the Suez Canal was blocked.
While the bulk of Israel's imports consists of crude oil refined in Haifa, over a quarter of these imports (about 393,000 tons in 1955) consist of fuel oil.

2) The Government of Israel welcomes the decision, announced by the United States Government on November 30, to authorize the establishment of a committee of Unites States oil companies to meet the widespread oil supply problem resulting from the closing of the Suez Canal and some pipelines in the Middle East. We hope that this Committee will concern itself with the requirements of countries like Israel, who are not members of the OEEC [Organization for European Economic Cooperation], and that serious and favorable consideration will be given by the Committee to the following distinct aspects of Israel's needs:

184

1. ארגון שחברים בו נציגי חברות נפט אמריקניות הפועלות בארצות חוץ. הוקם בקיץ 1956.

(a) Israel depends on oil for 100% of its energy requirements, whereas European countries depend primarily on coal and other non-petroleum energy producers and cover only 18% of their energy requirements with oil.

If the Committee decides, for example, to reduce deliveries to importing countries by 20%, the effect on OEEC countries will be a reduction of only 3.6% of their energy, whereas the effect on Israel will be a drastic reduction, five and one-half times as large, amounting to 20%.

It is therefore submitted that the degree of dependence on oil for energy requirements should be considered by the Committee, so that if it decides that oil supplies to OEEC countries will have to be 20% less than the normal total rate, the corresponding reduction in Israel's supplies should be 3.6%, since Israel has no other sources of energy. Since Israel imports are not large, in comparison with OEEC countries (the difference between a reduction of 20% and 3.6% approximates only 5,000 barrels a day), the requested consideration need not impose a serious problem on the Committee.

(b) Israel finds itself also in a particularly difficult position because of the refusal of Soviet Russia to honor its contract to supply crude and fuel oil to Israeli importers.[2]

As indicated in my Aide Memoire of October 10, the Egyptian blockade of the Suez Canal forced Israel to depend increasingly on Russian oil supplies. For 1956, over 85% of Israel fuel oil imports and 16.7% of its crude oil imports were expected to be supplied from Soviet Russia — an average of 33% of Israel's total imports of crude and fuel oil.

3) It is our earnest hope that the United States Government and the Committee will:

   (a) take into account Israel's total dependence on oil, for its energy needs, and act along the line requested in the foregoing paragraph number 2(a);

   (b) recognize Israel's total dependence on Western, non-Soviet oil, as noted in paragraph number 2(b) above, and consider all of Israel's requirements, at 31,000 barrels per day, as a basis for planning shipments to it in the present emergency.

4) For Israel, as for many other countries, the present emergency presents a serious balance of payment problem. Here again, it is our hope that the United States Government will take Israel's problem into account when considering action on similar problems of other countries.

5) However, the immediate paramount problem is one of deliveries of oil. The acuteness of this problem is reflected in the fact that crude oil stocks in the country, which are generally maintained at a level of two months' import, were down to one week's imports, on December 1, and stocks of gasoline, kerosene and fuel oil were very low.

2. ראו מס' 75, הערה 2.

I sincerely hope that the United States Government will find the means to help Israel promptly in this grave situation.

Yours sincerely,
A. Eban

185

ש׳ בנצור אל המנהל הכללי של משרד החוץ
S. Bentsur to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.02/2459/5

וינה, 5 בדצמבר 1956

אישי

מכתבך 2.12.[1] אודה לך אם תביא בפני ראש הממשלה ושרת החוץ השיקולים הבאים:

1) בידינו ההבטחה בכתב לעלייה חופשית, וגם בשם הממשלה הנוכחית הודיעו בהזדמנויות שונות שיקיימו את הבטחתם.[2]
2) 100,000 יהודי הונגריה ציפו בחרדה וביראת קודש לבוא הציר וקשרו בבואו תקוות הגאולה. כל צעד דרסטי יגרום לאכזבה וייאוש ויפרשוהו כהפקרתם.
3) תמיד חששנו שכל שינוי במשטר, ואפילו לתקופה קצרה ביותר, יביא אתו התעללות ביהודים, והנה השתכנענו שלא היו פגיעות ביהודים וגם כעת מונעת הממשלה הפגיעות.[3]
4) הצירות חקרה מאות אנשים ולא נודע לה על אף מקרה אחד של גירוש יהודים.
5) אף מעצמה מערבית אחת לא ביטלה את יחסיה התקינים עם הונגריה, אף נציג לא נצטווה לצאת.

בנצור

185

1. ראו מס׳ 173, הערה 1.
2. רפאל נפגש בניו יורק עם סגן שר החוץ של הונגריה, אנדרה מיש, אשר אמר לו כי הממשלה החדשה בהונגריה דואגת מאוד לשלום היהודים בארצה ותנהג בליברליות כלפי היהודים הרוצים לעלות לישראל. הוא אף הבטיח להפגישו עם שר החוץ אימרה הורבט, כדי שיחזור לפניו על דברים אלה (ראו רפאל אל איתן, מברק 88, 5.12.1956, 130.09/2333/4).
3. בניגוד לנאמר כאן הודיע תובל מבודפשט: ״משלחות ויחידים מערי שדה שונות מודיעים על איומים נגד יהודים. בימים האחרונים שוב הותקפו יהודים והוכו רק באשר הם יהודים. אנו מבררים את העובדות. מספר יהודים עזבו בתיהם ועברו לבודפשט ומחכים למתן [לאישור] העלייה, הנחוצה לשם הצלה ממש. יש יהודים הסבורים שאם דבר ההתפרצויות האנטישמיות ייוודע על ידי שידורי אירופה החופשית, שכאן כולם מאזינים להם, יש חשש לפוגרומים בעיירות שאין בהן חיל מצב רוסי״ (תובל אל מחלקת מזרח אירופה, מברק 504, 5.12.1956, 130.09/2295/13).

186

א׳ אשל אל י׳ אבידר (מוסקווה)
A. Eshel to Y. Avidar (Moscow)

מברק מוצפן ק/481
נוסח יוצא: 130.09/2326/6

ירושלים, 5 בדצמבר 1956

אישי.

עוסק כעת בסיכום מצב היחסים ובניסוח המסקנות ואפשרויות לפעולה.

על אף התמונה הקודרת כולנו רחוקים מנקיטת עמדה של חוסר אונים או אזלת יד.[1] גם הדאגה ליהדות ברית־המועצות מחייבת אותנו להמשכת המאבק, יארך כמה שיארך. כן אנו רחוקים מלהאמין שהפגנת כוח כמוה כיכולת או נכונות להפעלתו או אפילו מהווה הוכחה להיעדר נקודות תורפה חמורות בצד המפגין.[2]

במצב זה אנו מייחסים חשיבות רבה לעובדת הימצאותך במוסקווה בראש צוותנו, על אף הקשיים האובייקטיוויים המרובים. אין כעובדת ישיבתך במקום כהונתך כדי לאפשר לנו ראייה נכונה של המצב, תיאום פורה ושמירה על ענייננו החיוניים.

אשל

186

1. אבידר הביע את הערכתו (בהסתמכו על דעתם של אנשים מרכזיים בסגל הדיפלומטי במוסקווה) כי הסובייטים אינם מעוניינים במלחמה ויימנעו מכל צעד שעלול לגרום לה. השלום נחוץ להם יותר מתמיד לנוכח ההתרחשויות במזרח אירופה, שהשפעתן על ברית־המועצות אינה מדינית בלבד אלא כרוכה במאמצים כלכליים מכבידים (ראו אבידר אל מחלקת מזרח אירופה, ט/274, 4.12.1956, 130.02/2459/5).
2. ב־8 בדצמבר הודיעה ברית־המועצות כי בעקבות פינוי הכוחות הבריטיים, הצרפתיים והישראליים ממצרים לא יישלחו מתנדבים סובייטים לשם.

187

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן XA92
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 6 בדצמבר 1956

אישי בתכלית

שוחחתי עם באנץ׳. אמר:

1) עלינו לראות דברי המזכ״ל על חובת UNEF להבטיח שיט חופשי במפרץ אילת[1] כהישג ניכר. גם מעצמות גדולות מעודדות כיוון זה במחשבתו.

2) נחלקות הדעות במזכירות לגבי כדאיות קבלת עזה כאחריות ישירה של האו״ם. לפי שעה קו המזכ״ל הוא לשמור על הזכות אך בלי להפעילה. האמריקאים דואגים שאם תתקבל אחריות האו״ם, לעולם לא ישתחרר האו״ם ממנה וארצות־הברית תשלם החשבון לצמיתות והקונגרס יגעש. מצפים שאנו נתנדב לקבל חלק ניכר של הפליטים ואז תימצא דרך להשלים עם הישארותנו.

3) כוונת המזכ״ל והאמריקאים היא שצבא האו״ם יישאר זמן ממושך עד לשנה תמימה כדי שייפתרו כמה בעיות לפני שיצא.

4) הצבא הבין־לאומי בסיני יורכב מעמים רבים כך שלא יוכלו ההודים או היוגוסלווים ליצור חלל לטובת מצרים על ידי הסתלקות פתע על פי השראת נאצר.[2]

5) עצתו האישית היא שנאמר למזכ״ל כי אנו מוכנים להשלים הפינוי פרט לעזה והמפרץ, אך רוצים לשמוע מיד משהו שיבטיח אותנו נגד יצירת חלל על ידי הסתלקות האו״ם וכניסת נאצר לסיני. לדעת באנץ׳ יהיה המזכ״ל מוכן לומר לנו משהו בכיוון חיובי אם כי לא בפרהסיה ובניסוח זהיר למדי.

שיחה זאת כמוסה בהחלט ואין להסתמך עליה בשום שיחה אחרת.

אבן

187

1. ראו מס׳ 182.
2. ראו מס׳ 183, הערה 5.

188

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA94
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 6 בדצמבר 1956

להלן סיכום התייעצות עם שרת החוץ ואבן.

1) עלינו לדרוש מהמזכ"ל בישיבה הבאה הבהרת הודעתו בישיבה הראשונה[1] שלא ייכנס כוח מצרי לסיני יחד עם או בעקבות הכוח הבין־לאומי. יש לנסות לחייב המזכ"ל on the record בנקודה זו. יש גם להבהיר שאלת הרכב הכוח בסיני, בשים לב להשקפות המנוגדות של ההודים והיוגוסלווים מחד, והקנדים וכו' מאידך.[2]

2) למען הבטיח אי־כניסת מצרים, עלינו לפנות רצועות של שטח (כמו הפינוי הראשון), ולא נקודות. צוין שההחלטה הקובעת תפקידי הכוח, מתארת מרחב פעולתו "כשטח בין תעלת סואץ לבין קווי שביתת־הנשק".

3) הודעת המזכ"ל שמניעת מעשי מלחמה במצרי טירן נכללת בתפקידי הכוח הבין־לאומי, מאפשרת דרישה מקבילה שהכוח יישאר ליד תעלת סואץ על מנת למנוע מעשי מלחמה שם. על ידי כך יושגו שתי משימות: שמירה על שיט חופשי בתעלה, והחזקת הפתחים לעורקי התחבורה הראשיים לסיני על ידי הכוח הבין־לאומי.

קדרון

189

ד' האמרשלד אל א' אבן (ניו יורק)
D. Hammarskjöld to A. Eban (New York)

העתק: Copy: 93.03/3064/3

New York, 6 December 1956

Dear Mr. Ambassador,

The Acting Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organization, Colonel Leary, reports that Mr. Tekoah of the Foreign Ministry of Israel in a

188

1. ראו מס' 159.
2. ראו מס' 183, הערה 5.

discussion of a written request from the Acting Chief of Staff to visit UNTSO, Gaza, this Thursday, made the following assertions:

1) The General Armistice Agreement between Israel and Egypt is a dead letter as officially declared by the Prime Minister.[1] The Israel-Egypt Mixed Armistice Commission is therefore non-existent as far as Israel is concerned.
2) The United Nations resolutions regarding withdrawal behind the Armistice Lines do not affect Israel's view (presumably concerning the status of Gaza) as the General Assembly might have picked any other line.
3) The question whether the General Armistice Agreement is abrogated and the interpretation of the General Agreement (in particular Article 12) is only up to Israel and Egypt, and not a United Nations concern.

I am sure you fully appreciate that these assertions, if taken to represent the considered opinion of the Israeli Government, have a bearing far beyond the point at issue and are of significance for the consideration of matters now before the General Assembly. Under these circumstances I see myself obliged to ask you to ascertain whether and if so to what extent the views expressed may be regarded as presenting the position of the Israeli Government. In the light of the clarification which I hope to receive, I shall have to consider what conclusions or actions the statement may warrant on the United Nations side.

I count on your assistance in facilitating for the Acting Chief of Staff to exert his rights and fulfill his duties in relation to the UNTSO, Gaza.

Yours sincerely,
Dag Hammarskjöld

190

י' הרצוג אל ר' שילוח (וושינגטון)
J. Herzog to R. Shiloah (Washington)

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2312/9

ירושלים, 6 בדצמבר 1956

אישי

ממקורות שונים מתרשמים כי חלה תזוזה חיובית ביחס הוואטיקן על רקע החששות מפני המדיניות הפן־אסלאמית של נאצר ותתירותיו נגד עמדות המערב באזור. בודקים

189
1. ראו הערת־עורך מס' 69.

אפשרות להשיג מגע עם הוואטיקן בניסיון להביאו לכוון מדינות קתוליות להבנה לעמדת ישראל כתריס נגד נטיות אלה.[1] היזכר נא במכתבך אליי מלפני חודשים מספר[2] בעקבות שיחתך עם אלי,[3] ובדוק אתו האפשרות למציאת אישיות אמריקאית מתאימה שתנסה לפעול בוואטיקן. פעולתכם צריכה להיעשות ללא כל קשר עם פעולה שאנו נצליח לעשות מפה.

נוסף על הטיעון המקובל מבחינת הסכנות להתערבות המערבית באזור [בעקבות] מדיניות נאצר, יש להדגיש במיוחד חתירותיו בלבנון.

הברק נא תוצאות פעולתכם. מניח שבין כה הנכם מנסים להפעיל השפעות קתוליות על הבית הלבן.

אולי תתייעץ גם עם טוב.

הרצוג

191

ג׳ מאיר אל ו׳ איתן
G. Meir to W. Eytan

מברק מוצפן 95

נוסח נכנס: 130.09/2333/4

ניו יורק, 6 בדצמבר 1956

שלך 70.[1]

לדעתי לא נוכל בשום פנים ואופן להכיר בממשלת קדר [קאדאר], המסרבת אפילו לקבל מזכ״ל האו״ם.[2] אם נעשה זאת לא נוכל להרים ראשינו בחברה בין־לאומית הגונה ולא ידונו אתנו בעניינים חשובים לנו.

גולדה

190

1. ראו מס׳ 317.
2. המכתב לא נמצא.
3. הכוונה כנראה לאלי גינזברג, יועץ נשיא ארצות־הברית לבעיות כוח אדם.

191

1. במברק זה הודיע איתן כי גם שאול אביגור מצטרף לבקשתו שתובל "יבריא" בהקדם (ראו איתן אל שרת החוץ, YA70, 6.12.1956, 130.09/2333/4). ב־9 בדצמבר החליטה הממשלה כי תובל יוכל להגיש את כתב האמנתו (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה כד/שיז, 9.12.1956, בתיק 77.0/9/32).
2. ב־4 בדצמבר הודיע ראש משלחת הונגריה לאו״ם כי ממשלתו מזמינה את מזכ״ל האו״ם לביקור בהונגריה. בעצרת נדונה באותה עת הצעת החלטה התובעת מהונגריה לאפשר כניסת משקיפי או״ם ללא דיחוי. למחרת הודיע ראש המשלחת על דחיית הביקור שנקבע ל־16 בדצמבר, ובתגובה נתקבלה בעצרת החלטה התובעת מהונגריה ומברית־המועצות להודיע עד 7 בדצמבר על הסכמתן לכניסת המשקיפים.

192

י' שמעוני אל משרד החוץ
Y. Shimoni to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 614

נוסח נכנס: 130.02/2459/5

רנגון, 6 בדצמבר 1956

שוחחתי [עם] ראש הממשלה. דבריי ותשובתו מזוהים בערך עם שלי 610.[1] הטעים:

1) העיקר שנפריד ענייננו מעניין הבריטים והצרפתים, ונשכנע ידידינו והעולם שלא היה ואין קשר עם אלה. העולם אינו מאמין לזאת ולשכנעו דרושים מעשים.

2) הכרחית נסיגה ללא תנאים, וכל תביעותינו והצעותינו נשמיע נא באו"ם "בנפרד" ולא כתנאי לנסיגה.

3) אחרי לחץ רב אמר שלגבי הצעות מעשיות יתמכו אולי בקו שלנו ובלבד שיסולק המכשול העקרוני על ידי נסיגה ללא תנאי.

4) ידידותם לנו והבנתם לבעיותינו איתנה בפני איומי הערבים והם הוכיחוה בבומביי ובדלהי,[2] אך עתידה תלוי במעשינו עתה לפי 1) ו־2).

5) אף שאינו מעריך פנייתו, כי הוא [-][3] במצרים כידיד ישראל, הבטיח לפנות לנאצר בעניין היהודים.

שמעוני

192

1. במברק זה דיווח שמעוני על שיחתו עם מנכ"ל משרד החוץ של בורמה, ברינגטון. השיחה נסבה על היגררותה של בורמה אחרי היזמות באו"ם בנוגע לנסיגה ועל היעדר ניסיון למצוא פתרונות בונים לסכסוך הישראלי־ערבי (ראו שמעוני אל משרד החוץ, מברק 610, 30.11.1956, 130.09/2360/10).
2. בוועידת התנועות הסוציאליסטיות באסיה, ראו מס' 30, הערה 3.
3. מילה חסרה במקור.

193

י' תקוע אל שגרירויות ישראל בוושינגטון, לונדון ופריז
Y. Tekoah to the Israel Embassies in Washington, London and Paris

מברק מוצפן חוז"ם 537
נוסח יוצא: 130.16/2952/8

ירושלים, 7 בדצמבר 1956

ב־061100 [6 בדצמבר בשעה 11] נפגשו באל־עריש הרמטכ"ל בליווי שלישו סגן אלוף בר־און עם ברנס בליווי מייג'ור דילון, הודי, וקפטן בור, הולנדי.

להלן סיכום הנקודות והעיקריות:

ברנס הודיע שהיוגוסלווים כבר התקדמו כדי 30 ק"מ בציר קנטרה אל־עריש וכדי 22 ק"מ בציר אסמאעיליה. הם דיווחו שמצאו הכבישים מחובלים וממוקשים[1] (כוונת ברנס לסלול שני הכבישים הללו מחדש). עליהם להתקדם עד כדי 5 ק"מ מהקווים הקדמיים של צה"ל ולהישאר שם עד "שתינקט הפעולה הפוליטית הבאה".

לשאלת הרמטכ"ל אם יש כוחות מצריים ממזרח לתעלה, השיב ברנס כי ייתכן שכן אולם במידה שידוע לו לא רבים. הוסיף שכניסת מצרים ממזרח לתעלה אינה בגדר סמכותו. כמפקד הכוח היה מעדיף לו נשארו ממערב לתעלה, אולם חושש שלמזכ"ל ולו אין הסמכות למנוע כניסתם לסיני. ידוע לו שהמזכ"ל בכל זאת ילחץ עליהם לא להיכנס. ב־7 בחודש ייפגש עם עאמר ויבקשו שלא יכניס כוחות לסיני.

דיין הדגיש שנסוגנו מתוך הנחה ברורה שלאזור המפונה ייכנסו כוחות או"ם ולא מצרים. ברצונו להביא לראש הממשלה תשובה ברורה בשאלה זו.

ברנס חזר וציין שאין למזכ"ל ולו סמכות למנוע כניסת המצרים אם כי, עד כמה שהבין מהם, אין בדעתם להיכנס לאזור בשלב זה.

הרמטכ"ל העיר שעתה נצא אפוא מן ההנחה שרק כוחות או"ם נכנסים לאזור המפונה, וביקש להודיעו בימים הקרובים על המצב שיתהווה בעניין.

ברנס הודיע שמכל מקום ייכנסו לשטח יחידות מצריות רפואיות לחיפוש אחר חולים, פצועים ונעדרים, ויחידות מהנדסים צבאיים מצרים לתיקון הכבישים. הרמטכ"ל השיב שנראה שלא נתנגד למבצע הצלה חד־פעמי (תוך העדפת יחידות חיפוש תלת־צדדיות מעורבות), והביע הסתייגות לגבי מהנדסים מצרים בעיקר צבאיים.

ברנס ביקש הקמת קשר ישיר עם הרמטכ"ל. הודיע שמייג'ור אוסטין ממטה או"ם ישב כקצין בתל אביב ויקיים קשר אלחוטי ישיר עם מפקדת הכוח הבין־לאומי.

הרמטכ"ל סבר שלא יתעורר קושי לסדר זאת אולם עליו לקבל תחילה החלטת ראש הממשלה.

הביע הסתייגות לגבי בחירת היוגוסלווים דווקא לכניסה לסיני. ברנס העיר שיכול להבין חשדותינו אבל עליו להשתמש בגדודים שניתנו לו. הרמטכ"ל המליץ שברנס יראה

193

1. ראו מס' 178; מס' 179.

ראש הממשלה בעניין זה. כן הודיע הרמטכ"ל כי תשובה בעניין ביקור משקיפים בשדות הנפט תינתן על ידי הממשלה בירושלים.

תקוע

194

מ' קדרון אל המנהל הכללי של משרד החוץ
M. Kidron to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs

העתק: 130.02/2459/5

ניו יורק, 7 בדצמבר 1956

סודי

הנדון: מעמד המשקיפים בעזה

ד"ר באנץ' מסר את המכתב הרצוף בזה של המזכ"ל לשגריר אבן ב־6 בדצמבר.[1] קבלת המכתב אושרה רשמית.

באורח אישי בתכלית יעץ ד"ר באנץ' למר אבן שתועלתה של ישראל דורשת פורמליזציה של ביטול ההסכם עם מצרים. לדעתו הדרך הטובה תהיה דרישה למזכ"ל לארגן פגישה בין נציגי ישראל ומצרים במסגרת סעיף 12 של ההסכם. מטרת הפגישה דיון על ביטול ההסכם. הוא איננו מניח שהמצרים ייענו להזמנת המזכ"ל, ואזי תהיה ישראל רשאית להגיד שמיצתה כל האפשרויות הנוהליות ורואה עצמה אפוא משוחררת מהתחייבויות ההסכם. ברם אם המצרים בכל זאת ייענו להזמנה, הרי בעובדת הפגישה יהיה רווח מדיני נקי.

בשיחה עם החתום מטה אחרי כן, הוא חזר על הצעתו והביע הדעה שישראל יכולה רק לזכות משימוש בנוהל זה.

אין, כמובן, לגלות שבאנץ' בעל הרעיון הזה.

בהתייעצות באותו היום, בה השתתפו שרת החוץ, אבן, לוריא, נג'ר, קדרון, קומיי ושילוח, סוכם שאין להשאיר עניין ביטול החוזה עם מצרים במצבו הנוכחי הבלתי ברור. כל עוד לא נשלים את הצהרתנו המדינית על ידי צעד משפטי, נעמוד תמיד מול האפשרות של מכתבים כגון הרצוף בזה מהמזכ"ל או פניות דומות מצד העצרת או מועצת הביטחון. חיוני, על כן, למצוא מסגרת משפטית נאותה לביטול ההסכם. הצעת באנץ' להשתמש

194

1. ראו מס' 189.

בסעיף 12 איננה יכולה לבוא בחשבון מכיוון שלאחר שהכרזנו חגיגית שאיננו מכירים בקיום ההסכם[2] לא נוכל להיעזר באחד מסעיפיו.

הוזכר שחוזה שביתת־הנשק רשום במזכירות האו"ם בהתאם לסעיף 102 של המגילה, והוצע לבדוק אם עובדה זו אינה מאפשרת כעין נוהל הפוך שפירושו ביטול. במקרה של תשובה חיובית הוצע שייכתב מכתב למזכיר הכללי בו ייאמר שמאחר שמצרים לא ביצעה סעיפים א', ב', ג', ד' וכו' של ההסכם ולכן על ידי מעשיה ביטלה אותו, ממשלת ישראל רואה את עצמה כמשוחררת מכל ההתחייבויות הנובעות מההסכם, פרט כמובן לאלה הנובעות ממגילת האו"ם (סעיפים א' וב').

מר קומיי מסתייג מסיכום זה והנני מצרף בזה העתק חוות דעתו.[3]

נבקש תגובתכם בהקדם.

בברכה,
מ"ר קדרון

195

ד' האמרשלד אל א' אבן (ניו יורק)
D. Hammarskjöld to A. Eban (New York)

Orig.: 93.03/3064/3 :מקור

New York, 7 December 1956

Dear Mr. Ambassador,

You will remember that in our meeting 5 December 1956[1] I drew attention to the mine fields on Sinai as a problem of essential importance to the UNEF if the Force is to be in a position to function properly and in time. I likewise drew attention to the conditions under which the withdrawal will take place, in particular to the necessity of safeguarding against damage being done in the course of the withdrawal.

I have now had further reports from General Burns which indicate considerable mining and severe damage done to the roads. He says that the repair of the roads is going to be a heavy task. General Burns further reports that he gathered from

2. ראו הערת־עורך מס' 69.
3. קומיי התנגד להעלאת שאלות עקרוניות הנוגעות להסכמי שביתת־הנשק, למשל: האם לעצרת האו"ם יש סמכות חוקית לבטל סעיפים בהסכם שביתת־הנשק; האם אפשר להביא את החלטת מועצת הביטחון מאוגוסט 1949 בבחינת מקור סמכות עצמאי למשטר שביתת־הנשק; האם הסכמי שביתת־הנשק הם אינטגרליים או ניתנים לחלוקה. קומיי הזכיר גם כי על נושאים אלה כבר התנהל משא ומתן עקר בין ראש הממשלה למזכיר האו"ם, והם הגיעו למבוי סתום (ראו קומיי אל אבן, 7.12.1956, 130.02/2459/5).

195

1. ראו מס' 181.

General Dayan that Israel, in order to discourage the Egyptians from placing armed forces in Sinai, have begun destruction of roads and railroads. General Burns urges that steps be taken in order to see that no further destruction is carried out, and that the Israeli forces remove mines and repair damages in the area they still occupy; as a matter of course such a work should not be undertaken by Israel to the West of Israel's present forward positions.

You will remember that the basic resolution of the General Assembly,[2] urging an immediate cease-fire, also requests the parties to refrain from any acts which would delay or prevent implementation of the resolution. Mining, if undertaken after the cease-fire, and destruction, are obviously acts in flagrant defiance of the General Assembly's intentions.[3] They seriously aggravate the significance of the delay in establishing compliance with the request for withdrawal made by the General Assembly, as they indicate that this delay may be linked with considerations contrary to the very aims of the resolutions. Finally, these acts increase considerably the difficulties facing the Force set up by the United Nations in support of the implementation of the cease-fire and the withdrawal.

I have requested General Burns to observe and report fully on mining operations, shown to have been undertaken after the cease-fire, as well as on damage done to roads, railroads or installations after the same time.

Being charged by the General Assembly with broad responsibilities for the implementation of the resolution, I address through you to the Government of Israel a request that all further destruction and similar activities between the present Israeli positions and the Armistice lines cease forthwith, and that Israeli forces are instructed to take away mines and to repair damage done so as to enable the UNEF to take up and fulfill its duties on the withdrawal of Israeli troops requested by the General Assembly in the resolution of 2 November and on three later occasions.

Yours sincerely,

Dag Hammarskjöld

2. ראו הערת־עורך מס' 11.

3. בפגישה עם באנץ', שמסר לקדרון את מכתבו של האמרשלד לאבן, חלק קדרון על העובדות שהציג המזכ"ל במכתבו ועל פרשנותו להן. הוא טען כי מותר להניח שהמוקשים הונחו לפני הפסקת האש ולא אחריה, וכי אין קשר בין הרס כבישים ומסילות ובין הפסקת האש כפי שנקבעה בהחלטת העצרת מיום 2 בנובמבר. באנץ', לאחר שבדק את נוסח ההחלטה, הסכים עמו כי אין בה איסור על פעולות הרס ולכן אין ביסוס משפטי מוצק לטענותיו של האמרשלד (ראו קדרון אל הרצוג, מברק 104, 7.12.1956, 130.02/2459/1, בהמשך לדיווח במס' 193).

196

ג"פ דאלס אל א' אבן (וושינגטון)
J. F. Dulles to A. Eban (Washington)

Copy: 93.08/409/3 :העתק

Washington, 7 December 1956

The Secretary of State presents his compliments to his Excellency the Ambassador of Israel and has the honor to refer to the Ambassador's note of November 30, 1956,[1] requesting that the United States Government at this time make a public statement concerning its attitude toward Israel.

On a number of occasions during the past several years the United States Government has publicly made clear its position with regard to the security of the states in the Near East. These declarations have included statements to the effect that the United States would take action, within and outside the United Nations, to prevent any violation of the frontiers or armistice lines by the states of the area; that the United States would, within constitutional means, oppose any aggression in the Near East and render assistance to the victim of aggression; and that United States foreign policy embraces the preservation of the independence of the State of Israel. There has been no change in the policy set forth in these statements, which reveal the concern of the United States Government for the independence and security of Israel and the other states in the area.

The November 29 statement of the United States Government, to which the Ambassador of Israel alludes, referred to the states concerned in their capacity as members of the Baghdad Pact. Thus the inclusion of other states would not have been appropriate, and their exclusion can in no way be construed as indicating any particular attitude of the United States Government toward these states.

The United Nations has revealed its abiding interest in maintaining the integrity of states against aggression. In recent days the United Nations has taken effective action to preserve security in the Near East. The United States has provided strong support to the United Nations in this task, and will continue to do so.

In the light of the steps which the United States Government has taken to demonstrate its concern for the security of the states in the Near East, it is believed that the position of the United States on this point has been amply affirmed.

196

1. מס' 166.

197

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WNT163
נוסח יוצא: 93.01/2213/6

[וושינגטון], 7 בדצמבר 1956

שיחת שרת החוץ עם הובר בהשתתפותי וזו של שילוח-ראונטרי-ברגוס.[1] נוסף על שיחת חולין נאמרו דברים כדלהלן:

1) כוחות או"ם: עמדת ארצות־הברית היא שהאו"ם ולא מצרים יחליט מתי ובאילו נסיבות יוחזר הכוח משטח מצרים. יש לה יסוד להניח כי זוהי עמדת המזכ"ל. ממשלת ארצות־הברית תומכת במאמצי האמרשלד.

2) ביטחון ישראל: היום הוגשה איגרת לממשלת ישראל,[2] המבהירה כי ממשלת ארצות־הברית דוגלת בשלמותה וביטחונה של ישראל. אין כוונה לפרסם הודעה חדשה בשעה זו. אין זאת אומרת שממשלת ארצות־הברית לא תפרסם הודעה כזאת בעתיד. אין לה הערכה כאילו יש ריכוזי כוח בסוריה או אפילו של נשק פרט לנשק המצרי שהוברח שמה למקלט. יש בעיה ארוכת מועד של חדירה סובייטית מדינית לסוריה, ויש להתייחס לשאלה במונחים אלה ולא במונחים של פעולה צבאית קרובה.

3) עם ראונטרי בלבד עוררה שרת החוץ שאלת יהודי מצרים. אישר כי יש injustices רציניים וחמורים. המצרים טוענים כי הביצוע יותר חמור מכוונת השלטונות, ואולי בתירוץ זה יש פתח לנסיגה מצרית אפשרית. שגריר ארצות־הברית מעסיק ממשלת מצרים ללא הפוגות בשאלה זו. לכל הצעותינו להגברת הפעולה ובעיקר לקביעת עמדה פומבית נמרצת, היה אדיש ומתחמק והשיחה נעשתה מתוחה.

אבן

197

1. ראו *FRUS, 1956,* Vol. XVI, no. 640, pp. 1274–1275.
2. ראו מס' 196.

198

מ׳ אראל אל מחלקת חבר העמים הבריטי
M. Erell to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן 329
נוסח נכנס: 130.02/2456/9

אוטווה, 7 בדצמבר 1956

ריצ׳י הזמינני אליו היום למסור לי תשובה על השאלה שהציג השגריר לווטקינס[1] ב־5 בנובמבר ביחס למטוסים. ראו שלנו 316.[2]

הסביר שהאיחור נובע מאי־הבנה אצלם. ווטקינס העביר השאלה אז ל[מחלקה] כלכלית וזו הכינה עבורו תזכיר מתאים. כלכלית הניחה כי הוא ישיב לנו, ווטקינס חיכה שכלכלית תעשה זאת. מכל מקום, הודעת ראש הממשלה ב־4 בנובמבר, שבאה אחרי דיון בממשלה, משמעותה הודעה לכל הנוגעים וכן הוראת ביצוע לשלטונות הרישוי והמכס בדבר עיכוב משלוח המטוסים לישראל לפי שעה, ואין הבדל בין מטוסים שכבר עברו לבעלותה לבין אלה שטרם נרכשו. הודעות יותר מאוחרות, הן מפי ראש הממשלה והן מפי פירסון, הטילו איסור על משלוחי נשק וציוד צבאי לכל מדינות האזור. הצעד שנקטו לגבי המטוסים אינו מתבסס על החלטת העצרת.[3] ממשלת קנדה פעלה לפי שיקולים שלה, על יסוד הזכות ששמרה לעצמה בפסקה האחרונה בהודעתה ב־21 בספטמבר בדבר שחרור המטוסים לישראל. הם מפרשים את המילה [-][4] באותה פסקה כמתייחסת לכל מטוס שטרם עזב את גבולות קנדה. עד כאן דברי ריצ׳י. עוררתי כמובן שאלה בנקודה האחרונה וציינתי כי אין פירוש כזה מתקבל מן הנוסח, ולא כך הובן העניין בין השגריר לבין פירסון בזמנו. לכן לא אוכל לקבל עמדתם. העליתי גם תקדים המטוסים מטיפוס הרודס שנרכשו על ידי המצרים בשנה שעברה. על זה טען ריצ׳י שהממשלה נמנעה אז מעיכוב המטוסים המצריים לא דווקא משום שהיו כבר בבעלות מצרים, אלא מאחר שלא ראו הצדקה לעכבם ועניין הבעלות הוזכר כטעם צדדי. אמרתי כי גם נקודה זו טעונה דיון נוסף, שכן ההודעה שפורסמה בזמנו הציגה תמונה שונה.

נמסר לניו יורק.

השגריר מסר מניו יורק כי סוכם בינו לבין יצחק כהן לפני ימים אחדים לבקש מאת קנדאיר לשאול באוטווה לגורל שמונת המטוסים.[5] אנשי המפעל עמדו לעשות זאת אתמול.

אראל

198

1. סמנכ״ל משרד החוץ הקנדי.
2. המברק לא נמצא. ראו DCER, 1956–1957, Vol.22, no.70, pp. 128–129.
3. ראו הערת־עורך מס׳ 11.
4. מילה חסרה במקור.
5. במשך חודש דצמבר, לאחר שהובהר לישראל כי ממשלת קנדה לא תשנה את החלטתה לעכב את משלוח המטוסים, ובכלל זה השמונה שכבר הועברו לבעלותה של ישראל, החליטה הממשלה לראות בכך עילה לביטול העסקה כולה ולבקש את החזרת הכספים שכבר שולמו עבור המטוסים. (ראו קומיי אל לז׳ה, 31.12.1956, 93.08/391/2).

199

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
J. Herzog to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן 89
נוסח יוצא: 130.02/2459/14

ירושלים, 8 בדצמבר 1956

בהול

בהמשך לשלנו 821.[1]

(1) הנחות:

(א) עלינו להרוויח זמן ללא התחייבות על פינוי כולל תוך תקווה כי:

(1) האו"ם ישתחרר בהדרגה מסיוט המלחמה, וממילא הדיון יתקיים באווירה עניינית ושקטה יותר.

(2) תשומת לב האו"ם תלך ותתרכז בעניין הונגריה.

(3) כנס נאט"ו[2] יפעיל השפעה חיובית על ארצות־הברית.

(4) לחץ דעת הקהל על הממשלה בארצות־הברית יתחיל לשאת פרי.

(5) המצרים אולי ינסו להכניס צבא לסיני וייווצרו קשיים בין נאצר לבין המזכ"ל.

(ב) עם זאת, תשובתנו למזכ"ל צריכה להיות כזאת שלא תחולל התנגשות עם המזכ"ל בשלב זה, שמא ידווח לעצרת על אי־ציות ישראלי ועל ידי כך תרד עלינו החלטה נוספת שאולי גם תקבע זמן לפינוי הסופי.

(2) הצעת תשובה למזכ"ל:

בפגישה ביום ב' תודיעו לו:

(א) למרות העובדה שמהשיחה ב־28.11[3] הסיקה הממשלה כי בשלב זה אינו מבקש אלא נסיגה בקשר לניקוי התעלה ורק לאחר מכן תיכון נסיגה נוספת, הרי לאור בקשתו בשיחה ב־4.12[4] החליטה ממשלת ישראל כי הנסיגה תימשך וכי יוקם מגע מתמיד עם ברנס בקשר עם כך. אם יסתפק המזכ"ל בתשובה זאת, מה טוב. אם ילחץ ליתר הבהרה, תוכלו לומר לו במקום כי תהא נסיגה עד 25 ק"מ מדי שבוע בשבוע.

199

1. במברק זה ביקש הרצוג מחברי נציגות ישראל לאו"ם לחוות את דעתם על ההצעות המועברות אליהם (במברק הנוכחי), כדי שלאחר שהממשלה תדון בהן תגובש ההצעה הסופית שתוגש למזכ"ל (ראו הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, מברק 821, 8.12.1956, 130.02/2459/14). בישיבת הממשלה ב־9 בדצמבר אושרו ההנחיות למשלחת לאו"ם (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה כד/שיז, 9.12.1956, בתיק 77.0/9/32).
2. ראו הערת־עורך מס' 205.
3. ראו מס' 159.
4. ראו מס' 182.

(ב) הנסיגה תימשך לאורך התעלה. באשר לשטח דרומה מהתעלה, הרי עליו להבין כי הדרך היחידה להחלפת חיילים היושבים בשרם אל־שיח׳ ולהעברת האספקה אליהם הִנָה בכביש העובר במיתלה, ולכן כל עוד המצב לגבי שרם אל־שיח׳ אינו ברור, אין אנו רוצים להוציא כוחותינו דרומה מהתעלה. אם יתעקש וידרוש כי הפינוי דרומה מהתעלה עד רצועת שרם אל־שיח׳ ייעשה במקביל עם הפינוי לאורך התעלה, יש לדרוש שתינתן הוראה לכוח הבין־לאומי הנכנס דרומה לתעלה להרשות מעבר לשיירות לשרם אל־שיח׳ בכביש העובר במיתלה. אם יסרב גם לזאת, יש לעמוד על כך שלכל הפחות יורשה מעבר לשיירות אזרחיות. יש גם להסביר שהמים לשרם אל־שיח׳ באים מ[א-]טור, ולכן ברצוננו לעת עתה להוסיף ולהחזיק ב[א]-טור. אם ידחה דרישתנו אף לגבי שיירות אזרחיות דרך כביש המיתלה והחזקתנו את [א]-טור, תודיעו שתבקשו מחדש הוראות מהממשלה. לידיעתכם, ללא [א]-טור אין מים בשרם אל־שיח׳, וללא שימוש בכביש דרך המיתלה אין דרך יבשתית להחליף החיילים בשרם אל־שיח׳ ולקיים לשם אספקה סדירה.

(ג) רושמים לפנינו דבריו על המפרץ ועזה (בתשובתכם למברק זה אנא הציעו לנו ניסוחים באנגלית בקשר עם סעיפים 5 (א) ו־(ב) במברקכם 224).[5]

(ד) דרישה בקשר עם חופש השיט בתעלה לפי 3) בשלכם 94.[6]

(ה) בהודעתנו מ־8.11[7] הודענו שפינוינו קשור בעשיית סידורים המניחים את הדעת עם האו״ם בקשר לכוח הבין־לאומי, ובהודעתנו מ־24.11[8] פירטנו טיבם של סידורים אלה. למען הקל על המזכ״ל לעבד הצעות לסידורים אלה וכן למילוי יתר הסעיפים בהחלטת 2.11,[9] אין אנו מציגים הבהרה מידית לגבי סידורים אלה כתנאי להמשך נסיגתנו. עם זאת, אנו מניחים כי המזכ״ל יוכל להודיע לנו בקרוב באילו דרכים חושב להבטיח שהכוח הבין־לאומי ימלא תפקידו של securing and supervising cessation of hostilities על כל הכרוך בכך – הפסקת הפדאיון וכו׳, וכן שהכוח יוציא לפועל כל החלטות 2.11. מכאן לצטט הפסקה בנקודה (ג) בשלכם 224 מ״מצפים אנו״ עד ״הסדר הדדי אחר״.

3) לידיעתכם בלבד: במחשבתנו היא כי לפי התשובה הנ״ל נוכל לחזור ולדון על הפינוי מדי שבוע בשבוע לאור ההתפתחויות בוושינגטון ובמקומות אחרים, ואם נראה אפשרות להפסיק תהליך הפינוי, נוכל לעשות זאת תוך התייחסות לעובדה כי הנה בעוד שאנו נסוגים אין המזכ״ל מספקנו לגבי 2) (ה) לעיל. אם בשלושת השבועות הקרובים לא תתגלה אפשרות להפסיק הפינוי, נעמוד עם סיומם, היינו בשבוע הראשון בינואר, בקו אל־עריש. בדעתנו לעמוד בקו זה ולומר שלא נמשיך לסגת עד שלא נקבל התחייבויות ברורות לגבי 2) (ה) לעיל, לרבות ההתחייבות שהצבא המצרי לא ייכנס לשטח בין קו זה לבין הגבול הבין־לאומי. אנו מקווים כי עד אז ייווצרו תנאים מדיניים שיאפשרו לנו להחזיק בעמדה מדינית זו.

5. ראו מס׳ 183.
6. ראו מס׳ 188.
7. ראו מס׳ 80.
8. ראו מס׳ 143.
9. ראו הערת־עורך מס׳ 11.

אנו חוששים שאם ננקוב כעת תאריך להשלמת הפינוי (מחוץ לעזה ושרם אל־שיח׳) כפי הצעתכם בשלכם 224, נכבול ידינו מבחינת 3) לעיל. מצד שני, אם נודיע עכשיו שעד תאריך מסוים נפנה עד קו אל־עריש ניכנס מיד לסיבוכים. אנא חוו דעתכם מיד על יעילותה של תשובתנו בסעיף 2) לעיל מבחינת תגובתו הצפויה של המזכ״ל וכתריס בפני דיון נוסף בעצרת.

כן חוו דעתכם על סעיפים 1) ו־3) לעיל מבחינת הערכת ההתפתחויות באו״ם ובוושינגטון.[10] נוסף על חמש הנקודות בסעיף 1) לעיל אנו מקווים שפגרת המולד תפיג רציפות המתח באו״ם.

הרצוג

200

מ׳ פישר אל ו׳ איתן
M. Fischer to W. Eytan

מברק מוצפן 622
נוסח נכנס: 130.09/2289/13

אנקרה, 8 בדצמבר 1956

השיחה עם בירגי ארכה 50 דקה. הוא נראה מדוכא מאוד. פתחתי ברמזי כי אינני מתכונן להציע לממשלתי שתשים מכשולים בדרך פתרון המשבר הנוכחי. תבעתי גם רצון טוב טורקי בכמה שטחים:

ספינות הדיג.[1] אחרי מיקוח ארוך וקשה בו הזכרתי בין היתר את הטובות שעשינו לטורקיה, וביניהן מסירת סוכר ותמיכה כספית גדולה מקופת ממשלתי לגמר בנייני המג׳לס, הבטיח בירגי להתייעץ עם פרופ׳ בלבז[2] על מנת לחפש דרך לפתרון. הסכים כי בלבז יתקשר גם עם היועץ המשפטי של משרד החוץ. כן הבטיח להעביר לראש הממשלה בקשתי, אבל לא עודדני בתקווה כי תימצא דרך שיחזירו לנו הספינות.

אשר לתאריך צאתי, לא השאיר מקום לספק כי לא רצוי שאשאר עד סוף החודש. אמרתי לו שאבקש מממשלתי שתרשה לי לעזוב אנקרה בימים הראשונים של השבוע המתחיל ב־17 בדצמבר. הצעתי זו נראתה כמתקבלת על דעתו.

שאלתיו על עתיד יחסי טורקיה ישראל. ענה כי מחוץ להחזרת הצירים לא הוחלט כרגע, חוזר: כרגע על שינוי אחר. הזכיר את המצב הכללי הבלתי יציב. בהזכירי את דברי

10. ראו מס׳ 201.

200

1. במאי 1956 עצרו הטורקים כמה ספינות דיג ישראליות בטענה כי חדרו למים הטריטוריאליים של טורקיה. אנשי הצוותים שוחררו אולם הספינות נשארו במעצר.
2. פיקרט בלבז, עורך דין טורקי שהיה קשור לפרשת מעצר ספינות הדיג הישראליות.

איסטינייליי[3] בקשר להמשכת הקשרים המסחריים כתקנם, ענה כי יהיה זה פירוש אישי של ההוראות שהוקראו לי על ידי אסנבל[4] בהן דובר על קיצוץ יחסים. הוסיף שאאמין לו כי לא התעמקו בבעיה ולכן לא יוכל להבטיחני דבר, אך יהיה מוכן לברר. בתשובה שהבטיח לתת אינו חושב כי אשמע יותר מאשר רצון להמשיך ביחסים כלכליים בתנאי שלא יקבלו היקף ספקטקולרי. בהעירי כי המשכת המסחר דורשת חידוש הקשר הימי מטורקיה לישראל ענה כי מבין וייקח זאת בחשבון בדיונים.

עברתי לנושא מדיני כללי. פתחתי בקביעת העובדה כי חששותינו בקשר למצב בסוריה מזדהים עם שלהם. הסברתי שהסכנה צפויה לא רק מסוריה אלא גם מאפשרות החזרת המצב במצרים לסטטוס קוו אנטה. הצבעתי על התוצאות הבלתי נמנעות של הקמתם מחדש של הבסיסים הסובייטיים בסיני, פעולות הפדאיון המחודשות והסגר מחדש על השיט הישראלי בתעלה ובמפרץ שלמה. בירגי ענה כי הטורקים שותפים לדאגותינו אבל אינם רואים תרופות לנקודות שעוררתי: פירוז סיני היה רצוי אך איזה בסיס יורידי יימצא כדי להטילו גם על מצרים וגם על האו"ם? מובן שצריך להיות חופש שיט אך איך להניע האו"ם לשאת באחריות בעניין? השבתי כי פגישת נאט"ו תהיה מקום מתאים לדיון בבעיות אלה בלי נוכחות החבורה האפרו־אסיאתית או זו של בני הברית המוסלמים. הסכים אולם חזר כי אינו רואה התרופות. אלה שלקחו על עצמם להתחיל בפעולות נגד מצרים היו זוכים בהערכה כללית אילו היו מצליחים. כעת יש להציל את אשר ניתן להציל אחרי שיוזמי הפעולה נוצחו. בחיוך היחיד מצדו בשיחה הראה כי לישראל אין חלק במפלה. כעת יש רק לדאוג שלא ייפתח מקום לדמגוגיה, שהיא המכשיר המובחר של ברית־המועצות, והדרך היחידה לחסום החדירה הסובייטית היא ליישב בעיית ארץ־ישראל.

אם ישראל תמשיך לחיות בתקווה כי הזמן יהפוך גבולות שביתת־הנשק לגבולות קבע, ואם הערבים יוסיפו לחיות בתקווה חסרת כל היגיון שיצליחו לזרוק ישראל לים, יפסידו שני הצדדים. הוא יודע כי קל לטורקיה, אשר בעצמה איננה ותרנית, לייעץ לוויתורים אבל אינו רואה דרך אחרת. הבעיה מי יקבל על עצמו להציע ההסדר, ומי יעז לעשות זאת בקרב האו"ם, אשר נהפך למוסד זוועתי? אולי הרוסים, ואז כולם ייאלצו לטפל בבעיה.

כשקמתי ללכת אמר כי אולי יחזור מביקורו בפריז יחד עם ראש הממשלה לפני צאתי ואז ישמח לראותני לפרידה. הוסיף שאדע כי רכשתי לי בטורקיה הרבה ידידים. השבתי כי הייתי מעדיף שהיו ידידים נאמנים בטורקיה למולדתי. לזה ענה: "אין אויבים לישראל בטורקיה".

פישר

3. ראו מס' 150.
4. ראו מס' 151.

201

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA229
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 9 בדצמבר 1956

שלך 89.[1]

1) ברור כי יש להתאמץ לנצל הזמן כדי לשפר את תנאי הפינוי ולהשיג ערובות יותר תקיפות. אך אם נחשוב כי נוכל להתחמק מפינוי סיני, לרבות אל־עריש, בלי להסתכן בסכנות החמורות ביותר הרי טעות בידנו. דבר אחד לדבר על השהיית שלבי הפינוי לשם מיקוח והשגת ערובות בעלות ערך. אנו מקבלים קו זה ונתאמץ להגשימו. דבר אחר לחלום על מצב בו ישלים העולם עם הישארותנו באל־עריש מתוך התהליכים המסומנים בשלך 89 [סעיף 1). דבר זה בלתי מציאותי ומוטב שלא נשתקע באשליות. אם נשיג מעבר חופשי במפרץ ואולי בתעלה, אי־החזרת מצרים לעזה, ותריסים בפני חידוש הכוח המצרי בסיני, יהיה בכך ניצחון לא מבוטל אך זהו לדעתי המקסימום. שימו לב ששני גורמים אדירים, בריטניה וצרפת, לא השיגו אפילו אחוז קטן ממבוקשם. אקווה שנצליח יותר מהם אך יש גבול לאפשרויות, והישארותנו באל־עריש, או באיזה שהוא מקום בסיני, מעבר לזמן מוגבל אינה נכנסת לתחום האפשרויות הללו. בין השיקולים ב־1) אין ערך לשיקול ההונגרי שאינו עוזר לנו כל עיקר. לגבי התשובה למזכ"ל, סוכם בהתייעצות עם שרת החוץ שבפגישה הראשונה, לפי הקו של 89 בכמה הסתייגויות, נדבר על מה שכן נעשה ולא נפרט מה לא נעשה, כלומר – לא נפרט מדוע לא נצא מהאזור הדרומי בשעה זו. חוששני שאם נסביר אי־נסיגה מהאזור הדרומי על ידי הצורך לספק [ל]שרם אל־שיח', יתנדב האמרשלד להתיישב בשרם אל־שיח' כמעט מיד. גם ישאל מדוע אין אספקה בים מאילת.

2) קיבלנו הפרוטוקול של ישיבת דנא מידי האמרשלד.[2] הפרוטוקול מבהיר דבקותו המוחלטת בעקרון חופש השיט במפרץ שצבא האו"ם חייב להגשימו, וגם השלמתו לפי שעה עם המצב הקיים בעזה תוך הדגשת זכותו המשפטית להיכנס בכל שעה שירצה. לאור מצב זה אין צורך לעורר הבעיות בשעה זו אם לא יעורר אותן.

3) אם ניווכח תוך כדי השיחה שהקו המותווה בשלכם 89 אינו מספקו ועלול להביא לידי התנגשות והתפוצצות וכינוס העצרת וכו', אבטיח שלא יהיה ניתוק על ידי הבטחה לפנות לממשלתי ולהביא לו הצעות תוך זמן קצר.

נדבר עם חברי הוועדה המייעצת ועם האמריקאים כדי לקבל תמיכה בעמדתנו.

אבן

201

1. מס' 199.
2. ראו פרוטוקול השיחה בתיק 93.03/3042/5.

202

ו' איתן אל שגרירות ישראל ברומא
W. Eytan to the Israel Embassy in Rome

מברק מוצפן ר/682

נוסח יוצא: 130.09/2357/4

ירושלים, 9 בדצמבר 1956

מידי

להלן נוסח האיגרת:[1]

משרד החוץ מביע הוקרתו לשגרירות איטליה ומתכבד למסור ההודעה הבאה בקשר לשדה הנפט של E.N.I. [Ente Nationale Idrocarburi] בחצי האי סיני.

מיד לאחר הגיען למקום נקטו יחידות צה"ל בצעדים להצלת שדה הנפט מהרס. כפי שנמסר כבר לשגרירות היו צעדים אלה מוצלחים וכתוצאה מכך נשתמר רכוש עצום זה, על כל חלקיו החיוניים, שלם. דבר זה חל הן על השדה עצמו והן על מכונות הקידוח והמכליות שעמדו בשטח.

עקב כיבוש השטח על ידי צה"ל הועברו מהמקום כמה חפצים מרכוש החברה, בכלל זה מכוניות, צינורות מהמחסנים ומכליות מפורקות. הודעה על כך נמסרה למשרד החוץ האיטלקי על ידי השגריר ששון, שמסר כי עבור אלה ישולמו פיצויים. מסתבר כי בתאריך מאוחר יותר נלקחו חפצים אחרים, ובכלל זה בעיקר כמה ג'יפים ו־cementation truck אחד. מיד לאחר שנודע הדבר ניתנו הוראות להחזירם.

משרד החוץ מבקש לתת לשגרירות ערובה איתנה כי ניתנו הוראות קפדניות לבל תחול העברה נוספת של חפצים כלשהם מרכוש E.N.I. בסיני וכי חפצים כאלה שוב לא יועברו יותר.

מוצע כי שיחות בדבר פיצויים על חפצים ששוב אין להחזירם יתנהלו במישרין עם E.N.I. משרד החוץ ישמח לסייע להתחלת שיחות כאלה.

משרד החוץ שמח להודיע לשגרירות כי לפי הידיעות שבידו נראה כי קבוצת השומרים האיטלקים שהופקדו על רכוש E.N.I. בעזרת צה"ל הסתדרה במקום במידה מניחה הדעת, וכי כל עזרה אפשרית ניתנה להם (כולל מים ואספקה אחרת) בביצוע תפקידיהם.

אשר למכונת הקידוח EDECO 40, אשר ביחס אליה הגיש שגריר איטליה עצומותיו ב־7 בדצמבר 1956, יכול משרד החוץ לערוב כי תוחזר לחברה וכי פיצויים נאותים ישולמו.

202

1. האיגרת נכתבה בעקבות הצעה שהעלה שגריר איטליה בישראל, בנדטו קאפומאצה, לפני ו' איתן. במברק הלוואי לאיגרת כתב איתן: "לא נגענו במפעל עצמו אשר יוכל לחדש את עבודתו בנקל בבוא העת. להיפך, כפי שהברקתי לך, אנו הצלנו את המפעל, אשר היה יכול ללכת לאיבוד כולו לולא פעולתנו המהירה" (ראו איתן אל ששון, ר/680, 9.12.1956, 130.09/2357/4).

משרד החוץ, בהביעו הערכתו למידת ההבנה הרבה שגילתה ממשלת איטליה וצערו הכן שעניין זה הגיע לממדים שאי־אפשר היה לשערם מראש בעת המבצע הצבאי, משתמש בהזדמנות זו וכו׳.

איתן

203

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA231
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 10 בדצמבר 1956

1) האמרשלד פנה אליי באמצעות באנץ׳ וביקש שנוסף על התשובות שנתתי על אי־פגיעה בכבישים העיקריים[1] וכו׳, נאשר שמהיום והלאה לא נזרע מוקשים ולא נפגע בכבישים אחרים. אין המזכ״ל נוטה לחטט בעבר, אך ברצונו למסור לוועדה המייעצת שמאז הוחל מעשית בשיתוף הפעולה והמגע עם ברנס לא אירעו פיצוצים נוספים. הדברים נאמרים על רקע החלטות העצרת בדבר הימנעות מכל פעולה המעכבת את ביצוע ההחלטות. נא להבריק עד מחר.

2) נקבעה שיחתי עם האמרשלד ובאנץ׳ ליום ג׳ בערב ונפעל לפי הקו המוסכם, כלומר – אנסה להביאו לידי כך שיסתפק בנסיגה חלקית נוספת בלי לקבוע מסמרות לגבי השלבים הבאים. האמריקאים אינם לוחצים כל עוד מרגישים שתהליך הפינוי מתקדם בלי הפסקות ארוכות, אך את המצב לאמתו נלמד מהאמרשלד מחר.

3) באנץ׳ רמז בצורה ברורה שאם לא נבטיח שאין בכוונתנו לפוצץ שדה התעופה באל־עריש, ידרוש האמרשלד הצבת משמר של UNEF מיד, שכן שדה התעופה הזה ישמש חוליה חשובה במערך UNEF העתיד לקום בסיני. נא להבריק כיצד לטפל בבעיה זאת.[2]

אבן

203

1. במכתב להאמרשלד הודיע אבן בשם ממשלת ישראל כי ניתנו הנחיות שלא לגרום כל הרס לשני הכבישים הראשיים בצפון סיני. עם זאת הודיעה ישראל כי אין באפשרותה לתקן את ההרס שכבר נגרם לכבישים בסיני במהלך הפעולות הצבאיות שם (ראו אבן אל האמרשלד, 10.12.1956, 93.03/3064/3).
2. הרצוג הודיע לאבן כי יוכל להבטיח שישראל לא תפוצץ את שדה התעופה באל־עריש (ראו YA112, 11.12.1956, 93.01/2186/4).

204

מ׳ קדרון אל י׳ הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן 126
נוסח נכנס: 130.02/2459/5

ניו יורק, 11 בדצמבר 1956

מפי ברקו[1] ב־10 דנא בתשובה לשאלותיי:

1) תפקידי הכוח הבין־לאומי בתעלה. המטרה אליה חותרים המזכ״ל וארצות־הברית היא הצבת כוח רציני באזור התעלה, אשר נוסף על תפקידו לשמור על הציוד לניקוי התעלה יהווה גם גורם בהבטחת השיט החופשי. אין כוונה להשאיר שם רק שומרי לילה. המזכ״ל עדיין מנהל משא ומתן עם המצרים בשאלה זו, ולכן לא יתחייב לנו או לשום גורם אחר בנדון מחשש הפרעת המשא ומתן.

2) המצרים הסכימו, וכן הסכימו אנגליה וצרפת, להתחיל במשא ומתן על משטר חדש לתעלה מיד אחרי פינוי הכוחות מפורט סעיד. ברקו הזכיר ששת העקרונות שאושרו על ידי מועצת הביטחון[2] וחליפת המכתבים בין המזכ״ל ופאוזי כבסיסים אפשריים למשא ומתן, אך לא פירט יותר. לרגל סיכוי המשא ומתן לא תוגש לעת עתה ההצעה האמריקאית על תעלת סואץ.[3]

3) אשר לפתרון הבעיה הארץ־ישראלית, לדעתם מוטב לגשת אליה דרך פתרון השיט החופשי. אם ישברו סלע זה, ולדעתו הסיכויים להצלחה אינם מבוטלים כלל ועיקר, ייווצר מצב פסיכולוגי מתאים להתקדם לקראת הסדרים נוספים. מזה משתמע שאין כוונה עכשיו להמשיך בהצעת ההחלטה בדבר ארץ־ישראל.[4]

קדרון

204

1. ג׳יימס ברקו, יועץ משלחת ארצות־הברית לעצרת הכללית של האו״ם.
2. ראו מס׳ 9, הערה 1.
3. ראו הערת־עורך מס׳ 45. הסיכוי כי הצעות האמריקנים להקמת שתי ועדות לטיפול בבעיות סואץ ויחסי ישראל–מדינות ערב יועלו לדיון בכנס מועצת נאט״ו סוכל עקב בקשתו של האמרשלד להקפיא את הדיון בנושא (ראו בנדור אל מחלקת מערב אירופה, שפ/216, 11.12.1956, 130.09/2347/2).
4. ראו הערת־עורך, שם.

205

הערת־עורך
Editorial Note

כנס מועצת נאט"ו בפריז (11-14 בדצמבר 1956)
The Meeting of the NATO Council in Paris (11–14 December 1956)

שרי החוץ, ההגנה והאוצר של 15 חברות נאט"ו התכנסו בפריז למושב השנתי של מועצת הברית. הכנס הסתיים בשורה של החלטות, שחלקן דנו בבעיות המזרח התיכון, דבר שהיה חידוש בתולדות נאט"ו. בהודעת הסיום הרשמית נאמר, בין היתר, כי הברית מודאגת בראש וראשונה מן הסכנה הנשקפת לביטחון אזור [תחום] נאט"ו. המועצה דנה בסכנה שנוצרה בעקבות חדירת הסובייטים למזרח התיכון, ומאחר שהביטחון והיציבות באזור זה חשובים ביותר לשלום העולם, החליטה המועצה לפקוח עין על ההתפתחויות שם.

בהחלטה אחרת הודגש הצורך בניקויה המהיר של תעלת סואץ בהתאם להחלטה שהתקבלה ב־2 בנובמבר בעצרת האו"ם. נקבע כי ששת העקרונות אשר קיבלה מועצת הביטחון ב־13 באוקטובר 1956 ישמשו בסיס להסדר לשימוש בתעלה לאחר פתיחתה מחדש (ראו מס' 9, הערה 1).

באשר ליחסי ישראל–מדינות ערב נאמר כי חברות המועצה הסכימו ביניהן על הצורך הדחוף למצוא באמצעות האו"ם הסדר פוליטי של קבע בין הצדדים, ובכלל זה פתרון לבעיית הפליטים. כמו כן הוכר הצורך בתמיכה כלכלית מסיווית לפיתוחו של האזור.

למרות הרחבת תחום התייחסותה של נאט"ו לכיוון המזרח התיכון, בהתאם לשאיפתן של בריטניה וצרפת, הרי למעשה נתקבלה נקודת ראותה של ארצות־הברית, שהכריעה הן בניו יורק בעצרת האו"ם והן בפריז במועצת נאט"ו. לפי עמדה זו כל משא ומתן בנושאים הקריטיים ביותר במזרח התיכון: נסיגת הצבאות, הסכמי שביתת־הנשק, חופש השיט והמשא ומתן לקראת שלום, יתקיים אך ורק באמצעות האו"ם. גם אם לא הוזכרו כאן בפירוש שתי הוועדות שאת הקמתן יזמה ארצות־הברית כבר בראשית נובמבר (ראו הערת־עורך מס' 45), הרי מהות הדברים הייתה זהה.

לצד ישיבות המועצה התקיימו גם שיחות אישיות של פינו, לויד ושר החוץ ההולנדי לונס עם דאלס על בעיות המזרח התיכון, אך הן נשארו רק בגדר של החלפת דעות ביניהם הואיל ודאלס סירב להיכנס לדיון מפורט בעניינים אלה.

ישראל ראתה בכנס מועצת נאט"ו הזדמנות להגיש לממשלות המשתתפות את תביעותיה והשגותיה בענייני חופש השיט בתעלת סואץ ובמפרץ אילת, פירוז סיני וסכנת החדירה של ברית־המועצות למזרח התיכון.

לקראת הכנס העביר איתן לנציגי ישראל הנחיה דחופה לעשות את מרב המאמצים כדי להגיש לממשלות שישתתפו בכנס את תביעותיה של ישראל (ראו איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 518, 4.12.1956, 130.02/2459/5).

הנחיות דומות לפעולה ניתנו גם בערוצים אחרים; בשיחת טלפון שקיים הרצוג עם פרס נאמר:

"אנו רואים כנס נאט"ו הקרוב כגורלי והנני מציע שתנסה להפעיל צינורותיך כדי שצרפת ואתה יתר החברות האירופיות הפעילות בנאט"ו יתבעו מארצות־הברית ומנאט"ו:

1) הודעה פומבית שכל פגיעה מצד הסובייטים באיזו מדינה שהיא באזור תיתקל בהתנגדות נאט"ו;

2) שנאט"ו יתבע שלמען שלום האזור אין להרשות לצבא מצרי לחדש את בסיס התוקפנות בסיני וההסגר בתעלה ובמפרץ" (ראו רישום שיחת טלפון, 4.12.1956, 130.02/2459/5).

206

שדר מד' בן־גוריון אל ג' מולה[1]

Message from D. Ben-Gurion to G. Mollet (Paris)

העתק: ארכיון צה"ל 1042/65
452

ירושלים, 11 בדצמבר 1956

1) שמעתי בעניין רב דוח ממנהל משרד הביטחון הישראלי על השיחה שניהל אתך בשבוע שעבר. הריני מודה לך על אדיבותך בקבלך אותו ואת נחמיאס.
הנני שמח ביותר שהמגע בין שתי הממשלות נמשך בידידות ברוח ובמעשה. ידידות זו מושרשת לא רק באינטרסים מדיניים משותפים אלא גם בערכי תרבות השווים לשני עמינו, ובטוחני שהיא תתרום תרומה חיונית לייצוב המזרח התיכון וצפון אפריקה וכן לשלום תבל.

2) המבצע השיג, לדעתי, תוצאות חשובות. החדירה הסובייטית לאזור נפגעה פגיעה חמורה, אגדתו הצבאית של נאצר הוכחה כחסרת יסוד, קרנו הושפלה, נפגעה קשה האגדה על [ה]אחדות הערבית, השפעת נאצר במזרח התיכון ובאפריקה הופחתה, כוח תמרונו בין הגושים צומצם בשעה זו, כלכלת מצרים נפגמה קשות ועורערה אולי גם יציבות מעמדו בקרב עמו. יתר על כן, העולם הוזהר לאן עלולה להוביל שחצנותו, חתרנותו והתגרותו של הרודן המצרי. בטוחני כי כשהעולם יוכל לנתח פעולה זו ללא היסטריה ומתוך גישה עניינית, יודו המבקרים שלא רק לא ערערה השיתוף הבין־לאומי, אלא להיפך, חיזקה אותו וסיכלה סכנה לעולם החופשי ולערכיו המשותפים.

206

1. השדר למולה נכלל במכתב ששלח נחמיה ארגוב אל יוסף נחמיאס. ראוי לציין כי גם בשלב זה של המערכה המדינית עדיין פעל ערוץ התקשורת בין ראש ממשלת ישראל לראש ממשלת צרפת באמצעות משלחת משרד הביטחון בפריז.

המשימה העליונה היא להבטיח שעל ידי תמרונים מדיניים לא יוכל נאצר לחזור לאותה עמדת כוח שהייתה לו לפני הפעולה. הנני מקווה שאתה ומר פינו תצליחו עכשיו לשכנע את שר החוץ האמריקאי[2] כי עדיין לא מאוחר לפעול למען הבטח כי תימנע מנאצר האפשרות לחזור ולחדש חתרנותו, תוקפנותו ואי התחשבותו בחוק הבין־לאומי ובאינטרסים הלגיטימיים של מדינות אחרות.

3) אנו נמצאים עכשיו במשא ומתן נוקב עם מזכ"ל האו"ם בקשר לנסיגתנו. נסוגונו כבר 30 מילין מהתעלה, כדי להוכיח נכונותנו לקיים הבטחתנו מה־8 בנובמבר[3] לגבי החלטת [ה]או"ם על הנסיגה וכדי לאפשר ניקוי התעלה. אנו נוסיף בפינוי הדרגתי. יחד עם זאת אנו תובעים מהמזכ"ל שיפעל למען הבטח קיום יתר סעיפי ההחלטה מה־2 בנובמבר ובמיוחד הסעיף בדבר חופש השיט בתעלה. כן אנו דורשים ממנו הבהרה איך הכוח הבין־לאומי יבטיח cessation of hostilities כפי שנקבע בהחלטת האו"ם, היינו, שנאצר לא יוכל לחדש פעולות הפדאיון וההסגר הבלתי חוקי על אניותינו בתעלה ובמפרץ עקבה, וכן לא יוכל לרכז כוח תוקפני ביבשה ובאוויר במדבר סיני.

ברצוני לבקשך בכל הידידות שתסביר לשר החוץ האמריקאי כי קיום דרישות אלה הנו צעד ראשון ומכריע להפחתת המתיחות באזור ולפתיחת סיכוי לשלום קבע בתוכו. אם ארצות־הברית תיתן ידה למנוע מנאצר חידוש תוקפנותו, תעצור ממילא החדירה הסובייטית באזור, שכן חדירה זו יכולה להתקיים רק על רקע מתיחות.

הריני רואה צורך מיוחד להדגיש נקודה אחת שהיא חיונית בשבילנו ובעלת חשיבות רבה למדינות אירופה ואסיה. כתוצאה מהפעולה סולקו העמדות המצריות לאורך חוף מפרץ עקבה ומאיי טירן וסנפיר, שהוצבו שם רק במטרה אחת: להפריע לשיט הישראלי בים סוף. בסביבה ההיא אין כל יישוב. כל השטח הוא מדבר שומם. מעולם לא היה באזור זה צבא מצרי. הוא הוצב שם בשנים האחרונות אך ורק להטיל הסגר על אניות ישראליות והגבלות על אניות של אומות אחרות. כיום פתוח המפרץ ללא הגבלה בים ובאוויר לכל המדינות. המפרץ יכול לשמש קשר אלטרנטיבי לתעלה בין אסיה ואפריקה מזה ובין הים התיכון מזה; ודומני כי העולם החופשי, ובמיוחד מדינות אירופה המערבית, צריכות להיות מעוניינות [בצורה] חיונית, כי הקשר הזה יישמר מכל אפשרות של פגיעה בעתיד. נאצר מסוגל בכל עת להפריע לשיט בתעלה או לסתום אותה לצורכי סחטנותו או לפי הוראות הסובייטים. אם תובטח אי־פגיעותו של המפרץ, הרי יקרה מה שיקרה בתעלה, יישאר תמיד קשר אלטרנטיבי למסחר הבין־לאומי, לרבות הנפט מהמפרץ הפרסי. לא זו בלבד, אלא עצם העובדה שיפעל קשר נוסף לתעלה, יהיה בה להרתיע את נאצר מלסתום התעלה. אין להניח כי הכוח הבין־לאומי יוכל להבטיח זאת לאורך ימים, שכן ישיבתו בסיני תלויה בהסכמת ממשלת מצרים לפי החלטת העצרת. כן יש לקחת בחשבון, כי כמה מיחידותיו באות ממדינות התומכות בנאצר ואשר קשרן עם העולם החופשי איננו קשר יסודי. הנני חושש מאוד שיציאת כוחותינו מחוף המפרץ ומהאיים תפתח הדרך, ברבות הימים, לחידוש השליטה המצרית על המפרץ, שיהיה אפוא שוב בחסדי נאצר

2. דאלס הגיע לפריז כדי להשתתף בכנס מועצת נאט"ו.
3. ראו מס' 80.

ובני בריתו הסובייטים. הישארות עמדה ישראלית על החוף המערבי של מצרי אילת היא הערובה הנאמנה היחידה לחופש השיט בים סוף.

דומני כי עניין זה צריך לעמוד גם לנגד עיני נאט"ו בדיוניה הנוכחיים.

ברכותי החמות לך אישית, למר פינו ולעם הצרפתי.

207

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA238
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

[ניו יורק], 12 בדצמבר 1956

השיחה עם המזכ"ל השתרעה על פני נושאים רבים ותקבלו הפרוטוקול המלא.[1] במברק זה אסכם רק הדיון בנושא המרכזי דהיינו – פינוי סיני וכל הנובע ממנו.

הרציתי על נושא זה. אמרתי:

1) לאחר שנסתיים הפרק הראשון של הנסיגה כפי שהוסכם מוכנה ממשלתי להמשיך בשלבים נוספים. מסרתי דברי מברקיכם בעניין הריסת כבישים, שדה התעופה וכו'.

2) אנו מוכנים לפנות רצועה נוספת השבוע כדי לאפשר לצבא האו"ם להרחיב את שטח עמדותיו ולהתקדם מזרחה לאורך הקווים הקיימים שלו, וכעבור שבוע נבצע נסיגה נוספת לאורך אותו הקו וכן הלאה. לא ציינתי את רוחב השטחים שנפנה מדי שבוע בשבוע. אמרתי שאם התהליך יתקדם באופן חלק, על צבא האו"ם להיות מוכן לקבל אחריות לחלק הארי של חצי האי סיני עד ראשית החודש הבא. הדגשתי כי אין המדובר בכל חצי האי עד אותו תאריך ואין דבריי אלה חלים על מפרץ שלמה.

במקביל לתהליך זה של נסיגה ברצוננו להבהיר שתי שאלות חיוניות:

1) היוכל המזכ"ל להבטיח ברורות שלא ייכנס הצבא המצרי לסיני יחד עם צבא האו"ם ובעקבותיו, כך שיחודש האיום על ביטחוננו? כאן הזכרתי דבריו מ־28 בנובמבר על היעדר coexistence בין צבא האו"ם וצבא מצרים.

2) היוכל המזכ"ל להבטיח, נוסף על 1) לעיל, שצבא האו"ם יישאר בסיני זמן די ממושך כדי שיימצא פתרון כולל, או לפחות פתרונות מקומיים כגון פירוז קבע של סיני. חשוב שהחיפוש אחרי פתרונות כאלה ייערך מתוך מציאות של ניטרליזציה של סיני, אחרת אין סיכוי להסדר. הבעתי סברה שתפקיד כוח האו"ם

207

1. הפרוטוקול בתיק 93.03/3042/5.

אינו רק להשגיח על הנסיגה, אלא גם ובעיקר למנוע חידוש מעשי איבה ביבשה ובים. אם תתקבל הגדרה זו, הרי מוסמך המזכ"ל כאחראי לצבא האו"ם לספק את התביעות הנ"ל ולאסור כניסת צבא מצרי לסיני.

בדברי המזכ"ל ובאנץ' הובעו הדעות הנ"ל:

1) יבוא מגע בין ברנס ודיין לסידור הנסיגות הבאות. באנץ' חקר אותי נמרצות על מגמת הקצב האטי הזה, ושאל מה נרוויח על ידי הסחבת הזאת על פני כמה שבועות כשהדבר היה יכול להסתדר תוך ימים אחדים. עניתי שמבחינה מעשית אין הביצוע ניתן תוך ימים ספורים, כפי שילמד ברנס מדיין, והיעדר הבהרה ברורה של סיכויינו למנוע חידוש ההתבססות הצבאית של מצרים בסיני משפיע מהבחינה הפסיכולוגית על קצב תהליך הפינוי. בשובי למלון הודיע לי המזכ"ל שברנס יבוא במגע עם דיין מחרתיים.

2) לגבי הערובות שתבעתי אמרו שמבחינה משפטית, כלומר מבחינה הריבונות המצרית, אין למזכ"ל רשות לתת פקודות על תנועות הצבא המצרי בשטח מצרים. מאידך, הוא יקבל הגדרתי של תפקיד כוח האו"ם, כלומר מניעת מעשי איבה. תפקיד זה מעניק למזכ"ל סמכות לקבוע באילו נסיבות וממדים עלולה כניסת כוח מצרי לסיני להפריע לצבא האו"ם (ואז כניסה זו אסורה), באילו נסיבות וממדים אין כניסת כוח מצרי יכולה להתפרש כסיכון מגמותיו של האו"ם, ובמקרה כזה אין בידו לאסור. התרשמותנו הייתה שלא יגרוס איסור מוחלט על כניסת חיילים מצרים לסיני, אך גם לא ירשה מערך צבאי ממשי שיכול לאפשר ביצוע ממשי של מלחמה. הוסיף כי על כל פנים יפריד צבא או"ם בין כוחות ישראל לבין כוחות מצרים באשר הם שם.

3) אשר לתקופת השירות של צבא האו"ם ניסוחו של המזכ"ל היה "כל עוד שנוכחות הצבא נחוצה למניעת חידוש מעשי איבה". בתקופת שירותו של צבא זה יש לעבוד במרץ להשגת הסדר, אך אין אפשרות להתחיל בחיפוש אחרי הסדר כל עוד לא חוסלה הבעיה הצבאית הקיימת.

4) במרכז הדיון עמדה ביזמת המזכ"ל לא רק שאלת קצב הפינוי אלא ביתר חריפות שאלת הפיצוצים וההריסות בסיני עליהם דיבר במרירות גדולה ביותר. נוסף על הבטחתנו לגבי הכבישים הצפוניים ושדה התעופה באל־עריש ביקש שאשיב לו מחר על שאלות אלה:

(א) הנסתיימה פרשת המיקוש והיוכל להיות בטוח שלא יהיה מיקוש נוסף?

(ב) הנוכל להבטיח שבכלל לא נפוצץ כבישים ומסילות ברזל נוספים?

(ג) נוסף על שתי השאלות הנ"ל האם נוסיף לפוצץ installations?

דיבר על הריסות כפרים ובארות. אמר שעליו לדווח לוועדה המייעצת לא רק על קצב הפינוי אלא גם על המצב לגבי מדיניות ההרס בסיני. היה ברור ביותר שאם לא יקבל הבטחות ברורות לשלוש השאלות הללו, יימסר דוח לוועדה המייעצת[2] ותתכנס העצרת על מנת ללחוץ עלינו להקל על ביצוע תפקידיו של צבא האו"ם. במקרה זה ברור שתעלה גם בעיית סירובנו להוציא כוחותינו בקצב מספיק.

2. ראו מס' 73, הערה 2.

מקריאת הפרוטוקול תראו:

1) קיבל בסיפוק הודעתי על נכונות להחזיר קבוצת שבויים פצועים נוספת, ונשתף פעולה להחזרת הנשים והטף המצרים התקועים בעזה.

2) רשם לפניו דוחנו על כישלון נציגי הצלב האדום בקהיר,[3] והבטיח להתערב.

3) חזר על עמדתו מ־5 דנא בעניין הבטחת חופש השיט במפרץ,[4] אך גרס גרסה אחרת את תפקידי צבא האו"ם בסואץ, שם אינו גורס תפקיד ביצוע לצבא האו"ם. הואיל ועמדתו פה הייתה מבולבלת ולא הייתה הזדמנות למצות הוויכוח, תבעתי שיחה מיוחדת בעתיד הקרוב שתוקדש אך ורק לבעיית התעלה על צדדיה המשפטיים והמדיניים.

4) העליתי בעיית יהודי מצרים, וגילה הוא חוסר מוחלט של יזמה ונטייה ברורה להתחמק מטיפול נמרץ.

5) לא עוררתי שאלת עזה וגם הוא לא הזכירה אף פעם אחת.

השיחה נמשכה שעה וחצי. השתתפו אתי רפאל וקדרון ואתו באנץ', סטאורופולוס, היוצא מחר לקהיר, והגנרל מרטולה. פרסמנו עובדת הפגישה אך לא תוכנה. מציעים אפס פרסומת בארץ פרט לדברי הודעתנו.

המתינו למברק הערכה מיד אחרי זה.

אבן

208

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA239
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

[ניו יורק] 12 בדצמבר 1956

לשלי 238.[1] הנה המסקנות:

1) אם לא אוכל למסור מכתב מחר שיבטיח כי לא יהיו שום פיצוצים והריסות נוספות, אין כל ספק שהעצרת תכונס ותחולל על ראשנו מערכה ממאירה ומסוכנת יותר.

3. נציג הצלב האדום שיצא למצרים לברר את גורל השבויים הישראלים שם חזר ב־9 בדצמבר בידיים ריקות, לאחר שלא ניתן לו להיפגש עם השבויים ואף לא ניתנה לו רשימה שמית שלהם. כמו כן לא הצליח לקבוע סידורי העברת מכתבים מהם ואליהם (ראו תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, מברק TNW833, 11.12.1956, 130.02/2406/9).

4. ראו מס' 182.

208

1. ראו מס' 207.

הנציג ההודי בוועדה המייעצת כבר לחץ על האמרשלד בעניין זה. האסיאתים בלאו הכי מחפשים פעולת הסחה שתצילם ממצוקתם בשאלת הונגריה. לאור מגמתנו העליונה למנוע התנגשות רבתי שתסבך אותנו באו"ם, באמריקה ובדעת הקהל מתבקש מברקכם הדחוף ביותר שיכלול הבטחה מפורשת על הפסקת כל ההריסות. אם תוצאת הדבר היא ויתור על כמה פיצוצים שתוכננו אין מנוס מזה (הכתבות על הריסות בארות וכפרים יצרו רושם פומבי קשה והפחיתו את האהדה הציבורית שגייסנו בזמן האחרון).

2) מתוך הנחה שעניין 1) לעיל יסודר נשארת שאלת קצב הפינוי. בשאלה זאת שמר האמרשלד רשמית וללא ויתור כלשהו על עמדתו הקודמת, כלומר רצוי שנמסור לוח זמנים להשלמת הפינוי פרט לעזה ולמפרץ. מאידך, עובדה היא שלא לחץ בהפצרה וגם הסכים לשלוח ברנס לדיין בלי לקבל ממני לוח זמנים לסיום הנסיגה. משבר בגלל אטיות קצב הפינוי וצמצום היקפו אפשרי בהחלט אך בוודאי לא בשעה זו. מחר נמשש הדופק אצל האמריקאים ואחרים וננתח הפרוטוקול, ומברנס תתרשמו אם יש השלמה למעשה עם הצעתנו. איני רשאי להוציא מחשבון אפשרות שבסוף ימים ספורים ניאלץ לשקול הצורך בהחשת קצב הפינוי, אך דייה לצרה בשעתה ונחליף רשמים ברציפות.

[סעיף] 1 לעיל חיוני ביותר אחרת תתמוטט כל תכניתנו. אנו מוזמנים למחלקת המדינה מחר לשמוע פנייה מפצירה להפסיק ההריסות. הבריקונו בהול.[2]

אבן

209

א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם (ניו יורק)
A. Eban to the U.N. Secretary-General (New York)

Copy: 93.03/3064/3 :העתק

[New York], 12 December 1956

Dear Mr. Secretary-General,

At our meeting yesterday[1] you asked me if there would be any further destruction of roads, railways and installations in Sinai, and if there would be any further laying of mines.

2. תשובת הרצוג למברק זה הייתה: "תוכל למסור בכתב מיד למזכ"ל שניתנו הוראות להפסיק כל פיצוץ והריסה" (ראו הרצוג אל אבן, TNWA840, 12.12.1956, 93.01/2213/12). ראו גם מס' 209.

209

1. ראו מס' 207.

I communicated your inquiries to my Government immediately, and am now in a position to inform you that orders have been issued to refrain from any demolition and destruction in Sinai.[2]

On the question of mines, I informed you yesterday that General Burns had been provided with maps of all Israeli mine fields. These mine fields are fenced and signposted. No other laying of mines has taken place.

Yours sincerely,

Abba Eban

210

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת הממשלה בעניין כפר קאסם (12 בדצמבר 1956)
The Government Statement on the Kafr Qasim Affair (12 December 1956)

ישיבה מיוחדת שקיימה הכנסת יוחדה במלואה למסירת הודעת ראש הממשלה בעניין הרג 51 תושבי כפר קאסם ב־29 באוקטובר בידי יחידה של משמר הגבול:

"עלי למסור לכנסת על מאורע זוועה מחריד שקרה בתוכנו ואשר עיקרו פורסם כבר על ידי הממשלה מיד לאחר המעשה, ואחר כך ביתר פרוטרוט, כשנתקבל הדין וחשבון של ועדת החקירה שנתמנתה לשם כך מיד לאחר המאורע. ביום 29 באוקטובר 1956, כשהתגברה פעולת הפדאיון והתחיל מבצע סיני, הוכרז עוצר בכמה כפרים על הגבול המזרחי לשם שמירת חיי הכפריים. ביצוע העוצר ושמירתו הוטל על גדוד של משמר הגבול ותושבי הכפרים שמרו על העוצר שנקבע בין 17:00 בערב עד 06:00 בבוקר. תושבי הכפרים בכללם צייתו להוראות העוצר. בכפרים אחדים, שבו כמה תושבים לביתם לתומם לאחר שעות העוצר ונהרגו על ידי כמה מאנשי משמר הגבול. בין הקרבנות היו גברים נשים וילדים.

מיד כשנודע לי המאורע המחריד הזה ביום 1 בנובמבר, מיניתי ועדת חקירה בראשותו של השופט המחוזי בנימין זוהר. ב־6 בנובמבר הגישה לי הוועדה הדין וחשבון שלה ובאותו יום מסרתי לעיתונות הודעה רשמית על המאורע המחריד. לפי מסקנות הוועדה, הועמדו למשפט מפקד הגדוד של משמר הגבול [שמואל מלינקי] וכמה מפיקודיו אשר ביצעו פקודה לא חוקית. הדין וחשבון נמסר מיד לממשלה והוחלט לשלם מיד כמפרעה לכל משפחה שסבלה סכום של 1,000 לירות. הוטל על ועדת השופט זוהר לקבוע במהירות

2. לאחר קבלת התחייבותה של ישראל סיפר באנץ' לאבן כי המכתב הגיע שעות מעטות בלבד לפני שהגוש האפרו־אסיאתי עמד להעלות בעצרת את נושא הפיצוצים וההרס שגרמה ישראל בסיני (ראו אבן אל הרצוג, XA149, 13.12.1956, 93.01/2213/12).

האפשרית סכום הפיצויים המגיעים לכל משפחה של הנפגעים. שר המשטרה [בכור שטרית] ביקר מיד לאחר המאורע בכפרים והביע לתושבי הכפרים ונציגיהם הזדעזעותו והזדעזעות הממשלה על המקרה המחריד. לפי מסקנת הוועדה שהוגשה כעבור ימים אחדים שולמו לנפגעים פיצויים בסכום של 1,000 עד 5,000 ל"י. ברור שאין בכוח שום סכום של כסף לפצות על חיי אנשים.

לא אחטא בחטא ביזיון בית המשפט ולא אחווה דעה על אשמת החשודים אשר הועמדו לדין. אבל אני רואה כחובה להביע בשם הממשלה, בשם מפקדת המשטרה ובשמי האישי חרדתנו העמוקה לאפשרות מעשה זוועה כזה הפוגע ביסודות הקדושים של המוסר האנושי השאוב מתורת ישראל. העם היהודי וכל טובי האנושות התפארו תמיד – ובצדק – בהוקרת חיי האדם. 'לא תרצח' הוא הצו העליון שנמסר לנו מהר סיני. ואין עם בעולם שמחשיב יותר מהעם היהודי יקר חיי האדם, פירוש הדבר חיי כל אדם בלי הבדל מין, גזע, דת ולאום.

אנו למדנו כי אדם נברא בצלם אלוהים ואין איש יודע מה היה צבע עורו של אדם הראשון, שלא היה שייך לשום אומה מיוחדת, אלא היה רק אדם. ולמען לא להשאיר כל ספק בלב שאין להבדיל בין אדם לאדם, נאמר בתורתנו: 'וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו. כאזרח מכם יהיה לכם הַגֵּר הַגָּר אתכם ואהבת לו כמוך'. לא רק חוקה אחת לגר ולאזרח, אלא יש להתייחס לגר הגר בתוכנו באהבה. אין ערביי ישראל גרים, אלא אזרחים שווי זכויות מעיקרם, אבל בנוגע לחיי אדם, אין הבדל כל שהוא בסטאטוס האזרחי של האדם. חיי כל אדם הם קדושים. שני עקרונות קדושים אלה נפגעו באופן מזעזע במקרה מחריד זה – ואני בטוח שהכנסת כולה תצטרף להרגשה שניסיתי להביע בדברי אלה ולא ייעשה עוד כן בישראל. האשמים במשפט ודאי יבואו על עונשם, ואני מציין בסיפוק כי ראשי הכפרים הנפגעים ומשפחותיהם העריכו עמדת הממשלה, חרדתה ופעולתה התכופה [הדחופה] בענין זה".

לאחר הודעת ראש הממשלה לא נתקיים דיון, וכל חברי הכנסת עמדו לדקת דומייה לזכרם של ההרוגים בכפר קאסם (ראו **דברי הכנסת**, כרך XXI, 1957-1956, עמ' 462).

ההודעה נשלחה בתור חוז"ם אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (ראו חוז"ם גלוי 593, 13.12.1956, 130.09/2377/4).

211

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן XA148
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 13 בדצמבר 1956

היום הזמנתי לישיבה ממושכת לארוחת צהריים אנגן, ואלדו ואורוטייה, שגרירי נורווגיה, ברזיל וקולומביה, המהווים יחד עם קנדה את הרוב בוועדה המייעצת[1] המטפלת בביצוע החלטת 2 בנובמבר. השתתפו אתי טוב, רפאל וקדרון. הרציתי על המשא ומתן עם האמרשלד במפורט ועל דרישותינו בעניין סיני, המפרץ והתעלה. נתקיים דיון מעמיק וחיובי ביותר. התברר כי המזכ״ל לא שיתף חברי הוועדה הרבה במהלך המשא ומתן על פרטיו, ולכן העריכו ביותר את הידיעות שמסרתי.

מפרץ שלמה: כולם היו תקיפים והחלטיים ביותר בתמיכתם בנו. התרשמו שעמדת המזכ״ל בעניין זה בסדר. אורוטייה, הקולומביאני, רמז שביצוע ההתחייבות להבטיח חופש השיט יוגשם לאו דווקא על ידי ישיבת כוח או״ם בשרם אל־שיח׳ וטירן, אלא על ידי השארת העמדות האלה ריקות על פי בקשת האו״ם וסיור ספינות או״ם במפרץ להבטיח שאין הפרעות לשיט. היתרון הוא לדעת אורוטייה:

1) שלא יידרשו חיילי האו״ם להתנוון בשממת המקום.

2) לא תתעורר בעיית ישיבה לצמיתות של כוח זר בשטח מצרים. מאידך, הפלגת ספינת או״ם הולמת הגדרת המזכ״ל של המפרץ כנתיב ימי בין־לאומי. לא היה ברור לנו אם זוהי הצעת הקולומביאני או אם קלט הרעיון בחוגי האו״ם או בוושינגטון. על כל פנים עלינו לקבוע עמדה. דובר על צורת הערובה שעלינו לדרוש, והסיכום הכולל היה לטובת מסירת דברי האמרשלד בישיבת 5 דנא[2] בצורה רשמית וישירה בשעת יציאתנו כשתגיע. הנורווגי ביקש שנקפיד על ניסוח שידבר לא רק על אניות ישראליות, כדברי המזכ״ל אליי, אלא גם על מטענים ישראליים על ספינות זרות. הזכיר את ההתעללות המצרית בשייטים הנורווגיים בעבר.

עזה: דעת השלושה נטתה לפתרון ישראלי ולא בין־לאומי. ברור שמקווים להתנדבות גדולה מצדנו בעניין הפליטים כמפתח לבעיה.

סואץ: הביעו סברה שהדאגה שהבעתי על הערפול הקיים מופרזת. הנורווגי בעיקר הסתכן בנבואה כי מה שלא יהיה המשטר בתעלה, לא יקום ההסגר מחדש. שני הלטינים תמכו בעמדתנו אך גילו פחות התמצאות בעניין. הנורווגי לא פירט סיבות ביטחונו הרב.

211

1. ראו מס׳ 73, הערה 2.
2. ראו מס׳ 182 ; מס׳ 183.

סיני: התרשמותם היא שלא נשיג איסור מוחלט של כניסת חיילים מצריים לסיני, אך נשיג הגבלות חמורות מאוד על חופש מצרים מבחינה זאת. הרהרו ברעיון שלפחות רצועה רחבה בחלק המזרחי של חצי האי תהיה ריקה מחיילים.

לאחר שמיעת כל תביעותינו אמרו הנורווגי והקולומביאני שלפי התרשמותם אין עמדת המזכ"ל בניגוד ניכר למגמותינו.

הקולומביאני לוחץ שתאושר ההצעה האמריקאית על הסדר השלום,[3] וייקבע למעשה שצבא האו"ם לא יזוז עד שיושג ההסדר. אפילו לא יושג הסדר, חשוב שהאו"ם ידגול בו עקרונית וידאג לפחות למנוע מעשי איבה ביבשה ובשני העורקים הימיים. שלושתם חסידים של שהות ממושכת של צבא האו"ם.

הוסכם שנחזיק קשר מתמיד. לדעתי יש להיזהר מקבלת הערכתם לעמדת המזכ"ל, אך עמדתם הם כשהיא לעצמה גורם בעל ערך ונטפח אותה ואת זו של הקנדים. קומיי העביר תזכיר מפורט לפירסון באוטווה. שלושת החברים האחרים הם ציילון, הודו ופקיסטן, ואנסה למצוא דרך אל הראשון.

אבן

212

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA144
נוסח יוצא: 93.01/2213/6

ניו יורק, 13 בדצמבר 1956

בהול

אנו רואים עכשיו הזדמנות קרובה להביא עניין יהודי מצרים למליאת העצרת.[1] כמה משלחות התחייבו לדבר, בעיקר לאחר שפורסם דבר הפנייה של ממשלת ארצות־הברית בקהיר והבעת חרדתה העמוקה. באותו הדיון תיבדק גם התלונה הצרפתית ואולי הבריטית,[2] ויוצעו הצעות למשלוח משקיפים וחוקרים. ארצות־הברית תתמוך במשלוח משקיפים

3. ראו הערת־עורך מס' 45.

212

1. ראו מס' 170, הערה 3.
2. צרפת הגישה לעצרת האו"ם בקשה לדון בגירושים של אזרחי צרפת ממצרים ובהחרמת רכושם. בריטניה הגישה בקשה דומה בנוגע לאזרחי בריטניה, מלטה וקפריסין. (ראו דברי אבן בישיבת משלחת ישראל לאו"ם ב־12.12.1956, סיכום הישיבה עמ' 7, 93.08/381/15.) ב־18 בדצמבר העלו בריטניה וצרפת בעצרת את הנושא לדיון.

וחוקרים אלה. נוסף על הוויכוח אנו שוקלים אפשרויות וסיכויים להגשת החלטה, אך על זה נתייעץ אתכם לפני שנפעל.

אבן

213

י' תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
Y. Tekoah to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן 142
נוסח יוצא: 130.09/2332/3

ירושלים, 16 בדצמבר 1956

לאור פעולות פדאיון בתל מונד וכפר הס בליל ה־15[1] חשוב להפנות תשומת לב העצרת להמשך ההתקפות בהדרכה מצרית בניגוד להחלטת 2 בנובמבר.

הנכם מתבקשים להגיש איגרת המתייחסת לאיגרת מה־3 בדצמבר[2] ולציין כי הודעת רדיו קהיר על הגברת פעולות הפדאיון תורגמה מיד למעשים. הפדאיון תקפו ב־3, ב־4, ב־6, ב־10 וב־15 לחודש (פרטים במברקיי הקודמים). תציינו הדמיון בין הפעולות השונות, שהיו כמעט כולן פיצוצים על ידי חומר נפץ או מוקשים.

תקוע

213

1. חוליה של פדאיון שחדרה בליל 15 בדצמבר מירדן לאזור תל מונד פוצצה ביישוב בית בן שתי קומות. בעל הבית נהרג תחת המפולת, אשתו ובתו נפצעו. בדרך נסיגתה מזרחה השליכה החוליה רימונים לתוך בית בכפר הס.

2. באיגרת לנשיא העצרת דיווחה ישראל על איום מצרים בהגברת פעולות הפדאיון בישראל (ראו הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, מברק 48, 3.12.1956, 130.16/2952/2). איגרת נוספת בנושא זה הוגשה לעצרת ב־10 בדצמבר (ראו איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 651, 24.12.1956, 130.09/2377/4).

214

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
J. Herzog to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNWA884
נוסח נכנס: 93.01/2186/4

ירושלים, 17 בדצמבר 1956

סיני.

לרגל שיחת ברנס-דיין אתמול,[1] יש בידינו תקופת נשימה של שלושה־ארבעה שבועות עד שנגיע לאל־עריש.[2] יחד עם ניצול תקופה זאת לפעולת הסברה ענפה ביותר (ראו מברקי המנכ"ל שיוברקו בנפרד)[3] עלינו לקבוע לעצמנו מדיניות ברורה, הן מבחינת כוח עמידתנו באל־עריש ובשרם אל־שיח' עד שנקבל ערובות ברורות, והן מבחינת תביעותינו מהאו"ם והממשלות.

ראש הממשלה מבקש שעל סמך מברקנו 89[4] והשיחות עם המזכ"ל, הנטיות באו"ם והערכת ההתפתחויות בוושינגטון, תקיימו התייעצות יסודית ותבריקו, חוזר: תבריקו דעתכם,[5] כולל ההצעות הבלתי רשמיות שלפי דעתכם יש להגיש לבאנץ' בהתאם לבקשתו.[6]

הרצוג

214

1. הפגישה התקיימה בשדה התעופה בלוד ונדונו בה הנושאים האלה: התקדמות הכוחות היוגוסלוויים בציר קנטרה אל־עריש; הודעת היוגוסלווים על הרס כפרים בידי צה"ל; נסיגת כוחות צה"ל; מנזר סנטה קתרינה בסיני; הצבת משקיפים באל־עריש. הדין וחשבון על הפגישה שכתב מ' בר־און, ראש לשכת הרמטכ"ל, נמצא בתיק 130.16/2952/8.
2. בראשית דצמבר החליטה ישראל על מדיניות של השהיה בביצוע הנסיגה מסיני. הקצב שנקבע לנסיגה היה 25 ק"מ לשבוע, והממשלה עמדה על יצירת קשר בין הנסיגה לבין פתרון הבעיות העקרוניות שהעלתה – פירוז סיני, מניעת הפיכתו שוב לבסיס צבאי שיאיים עליה, והבטחת חופש השיט הן בתעלת סואץ והן במְצָרים. בתור אמצעי נוסף ללחוץ על האמרשלד לדון בתביעות אלה הוחלט כי צה"ל ייעצר בקו אל־עריש ולא ימשיך בנסיגה, גם אם הדבר יביא להתנגשות עם מזכ"ל האו"ם.
בפגישה עם דיין הסכים ברנס לקצב הנסיגה שהציע דיין מכיוון שעדיין לא עמדו לרשותו כוחות מספיקים (ראו קדרון אל הרצוג, XA166, ‏17.12.1956, 93.01/2213/12).
3. ראו איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 621, ‏17.12.1956, 130.02/2459/6.
4. מס' 199.
5. ראו מס' 217.
6. ראו מס' 194.

215

מ׳ תובל אל ו׳ איתן
M. Touval to W. Eytan

מברק מוצפן 518
נוסח נכנס: 130.09/2295/13

בודפשט, 17 בדצמבר 1956

שלך 608.[1] אינני לוחץ. הם התעניינו פעמים אחדות וביום רביעי אחרי האור הירוק הודיע אפרת שמצבי הוטב, וביום חמישי שמבריא ומקווה שאוכל להיכנס לתפקיד בראשית השבוע, כלומר – נקטתי בהחלמה נורמלית. היות ועד היום לא התקשרו ברור שההגשה תתקיים לפני אמצע השבוע. ייתכן שבעצמם ירצו לדחות, ואולי מחכים לשר החוץ החוזר מהעצרת כדי לקבוע תגובתו. אם ההגשה תיקבע לא אוכל לדחות.[2]

קשה להשיג רושם ברור על גורל הממשלה. כל הזמן ישנן שמועות על ממשלה קואליציונית וברור שהממשלה תיפול כשהרוסים ימצאו אנשים בעלי שם פחות שנואים המוכנים לשרתם, אבל ספק אם יש כאלה כיום. התקדמות מה בהסדר בעבודה ובתחבורה. הכרזת השיפוט המהיר וצעדים אחרים עשויים להאריך ימי ממשלה. מצד שני, מצבם נואש כי רוב הפועלים נגדם ובלי הרוסים אינם יכולים להחזיק מעמד אף יום. גם אני מטיל ספק בקיומה המלא של הבטחתם לעלייה, אבל לדעתי גם אם ממשלה זו תישאר או תבוא ממשלה קואליציונית יש סיכוים לעלייה בממדים די רחבים, מה שאין כן אם תבוא ממשלה שמאלית יותר.

תובל

215

1. במברק זה הודיע איתן לתובל: ״בניו יורק מתרשמים כי ממשלת קאדאר עלולה ליפול תוך ימים. אם רושם זה נכון הרי רצוי לא להזדרז בהגשת כתב ההאמנה, ועל כל פנים לא ללחוץ כי ייקבע מועד מוקדם במיוחד. אם תגיש היום וקאדאר ייפול מחר הרי נהיה המדינה היחידה שהכירה בו. הכרתנו זו לא תועיל בקשר להבטחות העלייה אם לא יוכל לקיימן״ (ראו איתן אל ציר ישראל בבודפשט, מברק 608, 13.12.1956, 130.09/2295/11).
2. תובל הגיש לבסוף את כתב האמנתו ב־18 בדצמבר.

216

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 614
נוסח יוצא: 130.02/2459/6

ירושלים, 17 בדצמבר 1956

ב־13 ביקר נציג הצלב האדום אצל שבויינו.[1] סודרה העברת מכתבים וחבילות.

ב־16 יצאו מלוד שני מטוסים איטלקיים מטעם הצלב האדום עם 22 שבויים פצועים. ד"ר גאיון, נציג הצלב האדום בישראל שנלווה אליהם, התבקש לא לחזור לפני שביקר אצל שבויינו.

נמסר לו על נטייתנו להחזיר כ־2,500 שבויים תמורת ארבעה שבויינו, ונתבקש לפתוח במשא ומתן בלי לחייבנו בדבר המספר המדויק או התנאים.

נתבקש להודיע למצרים על נכונותנו להחזיר 400 אזרחים מעזה (וביניהם 100 ילדים) ללא תנאי או תמורה, וכן על נכונותנו לאפשר להם לקחת כספם המצרי ומטלטליהם ולשלם פיצויים על רכושם הדלא ניידי.

לגאיון נמסרו ארבע חבילות כוללות אוכל ובגדים לשבויינו, נשלחו 1000 מכתבים וגלויות מהשבויים המצרים לקרוביהם.

בפעם הראשונה, הגיעו דרך הצלב האדום שלוש טונות חבילות ו־2,500 מכתבים לשבויים המצרים.

לניו יורק: מציע לא להשתמש בידיעה מקוטעת באיגרתכם לעצרת.

תקוע

216

1. ראו מס' 207, הערה 3.

217

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן XA172
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 18 בדצמבר 1956

סיני.

שלך 884.[1] אין, חוזר: אין בידינו תקופת נשימה של שלושה ארבעה שבועות עד שנגיע לאל־עריש. הרושם המוטעה הזה נובע משלושה גורמים חולפים שלא יחזיקו מעמד יותר מימים ספורים:

1) הנסיגה הבריטית לא הושלמה. משתושלם יופנה כל הלחץ אלינו.
2) אין לברנס כוחות מספיקים. בעוד זמן קצר ישתנה מצב זה, ובעיקר לאחר שהבריטים יצאו מפורט סעיד יופחת הכוח הבין־לאומי באזור התעלה.
3) ברנס לא ידע שהאמרשלד מתנגד מבחינה מדינית לקצב האטי שהוא קבע מתוך טעמים טכניים.[2]

לדעתי ניאלץ להחיש את קצב הפינוי בהרבה ולכן יש להחיש את קצב הגדרת הערובות וההסדרים שאנו דורשים. על הבעיות היסודיות הללו אני מבריק בנפרד.[3]

אבן

217

1. מס' 214.
2. שם, הערה 2.
3. במברק מפורט לבן־גוריון סקר אבן את הרקע הבין־לאומי ואת הבעיות העומדות על הפרק. לסיכום הביא אבן את מסקנותיו: 1) ישראל לא תוכל להישאר בקו אל־עריש לאחר שהאמרשלד יבקש ממנה לסגת ולמסור את האזור לכוח האו"ם; 2) לפני השלמת הפינוי תוכל ישראל לקבל רק הגדרה של מדיניות כוח האו"ם, תפקידיו ואזורי פעילותו. היא לא תוכל, בשלב זה, לקבוע סופית את גורל סיני. לכל היותר ניתן להשיג בסיני תקופה מובטחת של אי לוחמה ואז להיאבק על השלב הבא; 3) יש סיכוי לגבש לזמן מסוים מציאות של חופש מעבר במפרץ, הגבלת יכולתם של המצרים להתבסס בסיני ואי־החזרת כוחות מצריים לעזה, ומכאן לתכנן את הצעדים לעתיד.
אמנם דעת הקהל בעולם ובייחוד בארצות־הברית מתנגדת להחזרת המצב הביטחוני הקודם, אולם העולם רואה בסיני שטח ריבוני של מצרים, ולכן אין סיכוי שישראל תישאר זמן רב בסיני בלי להיתקל בהתנגדות בין־לאומית. כמו כן יכולתו וסמכותו של האו"ם לקבוע הסדרים בין־לאומים ארוכי מועד בסיני הן מוגבלות.
האמרשלד התחייב להכניס כוח או"ם למקומות המתפנים בסיני ולהשאירו שם כל עוד יש סיכוי לחידוש ההתנגשויות. אין לדעת אם המזכ"ל יגשים התחייבויות אלה ומה ערכן למעשה, אך אין לצפות שיתחייב ליותר מהן (ראו אבן אל בן־גוריון, XA181, 19.12.1956, 93.01/2213/12).

218

ד׳ בן־גוריון אל ג׳ מאיר (ניו יורק)
D. Ben-Gurion to G. Meir (New York)

מברק מוצפן 163
נוסח יוצא: 130.02/2459/1

[ירושלים], 19 בדצמבר 1956

אישי

עם קבלת סיכום הצעות המשלחת[1] לדרכנו בשבועות הקרובים אכנס הממשלה להתייעצות ואודיעך מסקנותינו.

נדמה לי כי לא נוכל להימנע מהתנגשות חריפה עם המזכ״ל בשבוע הראשון או השני בינואר והדבר יובא להחלטת העצרת. המפתח לאפשרות של עמידה כל שהיא בתוך האו״ם יהיה תלוי בעמדת ארצות־הברית, לכן יש לעשות מאמץ עליון לרכוש [את תמיכת] המזכיר והבית הלבן.

ודאי תטפלו בחברי קונגרס וסנאט עם התכנסותם בראשית החודש הבא. כן יש להביא לידי ביטוי אחיד ונמרץ של יהדות ארצות־הברית. לרגל חיוניות הפעולה בארצות־הברית לא ייתכן כי יבוא שילוח לחופשה לפני גמר העצרת.

חזקי גולדה ואמצי.

בן־גוריון

219

י׳ הרצוג אל ג׳ רפאל (ניו יורק)
J. Herzog to G. Rafael (New York)

מקור: 130.02/2448/6

ירושלים, ט״ו בטבת תשי״ז
19 בדצמבר 1956

לנמען בלבד

גדעון היקר,

רב תודות על שסוף סוף נזכרת לכתוב לי מטבורו של עולם.

218

1. ראו מס׳ 217.

ודאי וודאי שהנך צודק לגבי **כפר קאסם**,[1] ואוכל להעיד איזו בחילה אחזה אותנו וכן את אנשי הביטחון כששמענו על המקרה המתועב באותו לילה בו החלה פעולת סיני. עלינו בהחלט להודות בכך שדבר מה לא בסדר אם צעירים **יהודים** מסוגלים למעשה כזה.

לבנו הולם עם לבבכם שעה שעה במתיחות ובציפייה, והנני מקווה שבשבועות אלה של ארגעה יחסית הצלחתם להחדיר דעות של יסוד במשלחות שונות באו״ם.

לגבי שאלתך על תכניות השלום, הסכנות בעניין זה מרובות ביותר, אולם יש לקוות שנימלט מהן בעצרת זו. האם אתה שותף להערכה זו? עובדה היא שלפי חומר כמוס אין הערבים מעוניינים בדיון כולל בעצרת. כמובן שהמזכ״ל יוסיף לדרוש לאחר העצרת ונצטרך להתכונן לקראת הבאות. אולם השאלה המידית היא כוח עמידתנו לגבי שרם אל־שיח׳, עזה ורצועה מסוימת מהגבול הבין־לאומי לתוך סיני, היינו עמידתנו בנקודות אלה עד שנקבל ערובות של ממש. האם פעל הזמן לטובתנו? לי נדמה שאם נגיע להתנגשות עם המזכ״ל במחצית ינואר, תהיה גישת העצרת אחרת מאשר הייתה לפני חודש, דהיינו – ייתכן כי נוכל לגייס שליש להכשיל תביעה לפינוי מיד וללא תנאים. ודאי הנכם מקדישים תשומת לב מיוחדת לאלה שהצביעו עבור התיקון הבלגי[2] ולחלק מאלה שנמנעו באותה ההצבעה. אנו מחכים היום לסיכום של אבן ולפי זה נעמוד בקשר מברקים.

לגבי עזה, אין פה עדיין מחשבות ברורות והנני מקווה שיזמה מחשבתית תצא מכאן.

באשר להתייעצות בפגרת המולד, איוועץ על כך עם המנכ״ל ועם ראש הממשלה.

בידידות ודרישת שלום, שלך,

יעקב

219

1. ראו הערת־עורך מס׳ 210. מכתבו של רפאל לא נמצא, אולם את דעתו על פרשת כפר קאסם הביע גם במברק אישי לאיתן ולהרצוג: ״הגענו למצב שכתוצאה מפרעות בישראל כנגד ערבים לא נוכל להגן בראש מורם על מיעוט יהודי נרדף וניאלץ להתכחש לייעוד הציונות״ (ראו רפאל אל איתן והרצוג, מברק מוצפן 157, 14.12.1956, 130.09/2333/4).
2. ראו הערת־עורך מס׳ 142.

220

ד' האמרשלד אל א' אבן (ניו יורק)
D. Hammarskjöld to A. Eban (New York)

Copy: 130.016/2953/12 :העתק

New York, 19 December 1956

Dear Mr. Ambassador,

I wish to draw your urgent attention to the expulsion on 1 November of the inhabitants of the villages of Baqqara and Ghanname in the central Demilitarized Zone between Syria and Israel.[1]

This question was raised with the Israeli Government on 2 November and 20 November in letters from General Burns, then Chief of Staff, and Colonel Leary, Acting Chief of Staff, respectively. In these letters attention was drawn to information received by the Chairman of the Israel-Syrian Mixed Armistice Commission to the effect that the inhabitants of the villages of Baqqara and Ghanname in the Demilitarized Zone were forced to leave their villages, some being compelled to take refuge in Syria and others being taken to Sha'ab in Israel. It was further reported that their houses were burned.

A protest was also made about the fact that United Nations military observers were refused permission to enter the Demilitarized Zone by the Israeli authorities and were thus being prevented from carrying out the functions entrusted to them under Article V of the Israeli-Syrian General Armistice Agreement.

To this date both letters have remained unanswered.

On 21 November the Permanent Representative of Syria drew the attention of the Security Council to this situation (S/3747).

On my instruction, the Chairman of the Israel-Syrian Mixed Armistice Commission and the military observers have interviewed the two mukhtars and representative citizens of Baqqara and Ghanname regarding the wishes of the inhabitants to return to their villages in the Demilitarized Zone. It was ascertained that all the villagers wished to return to their villages provided that the following conditions were met:

220

1. עם תום המלחמה ב־1949, החזיק צבא סוריה בשטחים שכבש ממערב לירדן ולקו הגבול המנדטורי בין ארץ־ישראל לסוריה. הסורים הסכימו לסגת משטחים אלה רק לאחר שנקבע בהסכם שביתת־הנשק כי הם יפורזו. על פי תביעתם נותרה שאלת הריבונות על האזורים המפורזים פתוחה, והנושא לא הוכרע בהסכמי שביתת־הנשק. נאמר בהם רק כי השאלה תידון בין הצדדים במסגרת נפרדת. כאן נזרעו זרעי המחלוקת על הריבונות בשלושת האזורים המפורזים שנקבעו בהסכם, מחלוקת שהתמשכה שנים.
במסגרת הצעדים שנקטה ישראל לקביעת ריבונותה באזור המפורז המרכזי, גורשו תושבי הכפרים בקרה ורנמה באפריל 1951, חלקם לסוריה וחלקם לכפר שעב בישראל. אך בעקבות התערבות ראש מטה משקיפי או"ם ניתנה הוראה להחזיר את המפונים. (ראו כרך 6, הערת־עורך, עמ' 362; שם מס' 246). ב־1 בנובמבר 1956, במהלך מלחמת סיני, גורשו שנית כ־2,000 מתושבי שני הכפרים לסוריה ולכפר שעב בישראל.

1) that the villagers be given guarantees by UNTSO that the Israeli authorities would not interfere with the villagers in the future;
2) that shelters would be provided to the villagers, as all their dwellings and tents have been destroyed by the Israeli authorities;
3) that the villagers be provided with some means of subsistence until the next harvest, their reserves of food and other supplies having been taken away or destroyed by the Israeli authorities;
4) that the villagers be provided with seed to plant their next crop;
5) that the villagers should have free access to Syria to sell their produce or to buy goods and other commodities.

In view of the previous statements of Israeli representatives on this matter, including Mrs. Meir's letter of 21 September to General Burns[2] in which she stated *inter alia* that "the conditions under which these villagers live are satisfactory," I should be grateful if you would let me have urgently a clarification of the Israeli Government's stand on the questions raised in this letter.

Yours sincerely,
Dag Hammarskjöld
Secretary-General

221

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן XA185
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 20 בדצמבר 1956

בהול

המזכ"ל הזמינני היום לפגישה דחופה בשאלת הפינוי. הישיבה הייתה פורמלית בהרכב הרגיל ונרשם פרוטוקול מילולי.[1]

המזכ"ל מנה כל תולדות התקופה בין החלטת 2 בנובמבר לבין תכנית מפורטת לפינוי שנמסרה לברנס על ידי הרמטכ"ל במשך או אחרי פגישתם ב־16 בדצמבר[2] (על תכנית

2. המכתב מצוטט במברק של תקוע לאבן, מס' 443, בתיק 130.09/2311/9.

221

1. הפרוטוקול בתיק 93.03/3042/6.
2. ראו מס' 214, הערה 1.

זו לא ידענו ומצבנו היה קשה ביותר). מרטולה הסביר פרטי התכנית על המפה, וקבע שב־2 בינואר ישבו כוחות ישראל במרחק של כ־150 ק"מ מקו שביתת־הנשק ויחזיקו בשלושה רבעים של חצי האי.

המזכ"ל הזכיר הודעת אבן בישיבת 12 בדצמבר כי עד ראשית ינואר יהיה הקו שלנו קרוב לאל־עריש, כך שתהיה מרבית שטח סיני מוחזקת על ידי צבא האו"ם.[3] אמר שחייב לראות הודעת הרמטכ"ל לברנס כשינוי יסודי במצב שכמוהו כ־deadlock. על התפתחות זו חייב לדווח לעצרת. בהתייחסו לתביעת הרמטכ"ל ששיירות אספקה ישראליות תותרנה להיכנס לדרום סיני דרך קווי צבא האו"ם (דבר שהוגדר על ידי מרטולה כעזרת צבא האו"ם לצה"ל) ציין המזכ"ל ששרם אל־שיח' הנו טריטוריה מצרית ריבונית.

באנץ' שאל מה גרם לשינוי לוח הזמנים. השיב אבן שלפי ידיעתנו בפגישת ברנס-דיין הושג הסכם על שלבי הפינוי הבאים. אם המזכ"ל מערער על הסכם זה ימסור על כך לממשלה ותוך זמן קצר יוכל להשיב. אשר לשאלת באנץ', אינו יודע הסיבות הטכניות לקצב הפינוי המוצע על ידינו, אולם הסיבה המדינית ברורה. המצרים נכנסים לסיני בעקבות צבא האו"ם. האיומים מקהיר התחדשו.[4] הפדאיון שוב פועלים בישראל.[5] שוב נשמעות הצהרות רשמיות שאניות ישראליות לא תעבורנה בתעלה.[6] תנאי הסכנה לביטחוננו, בהם היינו נתונים בסוף אוקטובר, חוזרים.

המזכ"ל חזר על תביעתו שיהיה reconsideration דחוף של תכנית הפינוי בהזכירו שנית שעליו לדווח לעצרת לפני הפגרה. הביע נכונות לשמוע מאתנו בדחיפות מה בדיוק ה־assurances שאנו סבורים שיש לעשותם. טען שדיברנו זה שבועות על הצורך באלה אך לא פירטנו מהם.

אבן טען שמגמותינו פשוטות. אנו רוצים להבטיח שפדאיון לא יהרגו את אוכלוסייתנו, שבסיסים תוקפניים לא יוקמו נגדנו, שלא יוטלו הסגרים נגדנו ולא ישללו זכויותינו בתעלת סואץ. אלה הן מגמות חוקיות בהחלט ואנו מוכנים מיד להגדיר שיטות להשגתן.

בסיום השיחה הדגיש המזכ"ל הדחיפות הבוערת של השאלה ואני הבטחתי תשובה עד מחר.

אבן

3. ראו מס' 207.
4. ב־17 בדצמבר הודיע רדיו קהיר בשם מקורות יודעי דבר כי לא מן הנמנע שפדאיון ערבים ייכנסו לסיני ולנגב אם לא יחיש צה"ל את נסיגתו (ראו תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם גלוי 622, 17.12.1956, 130.09/2377/4).
5. במברק ששלח ר' איתן לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ נסקרות פעולות הפדאיון בישראל בחודש דצמבר. נתונים אלה נועדו להיכלל באיגרת שתוגש למשרדי החוץ ותפנה את תשומת הלב לחידוש פעולות הפדאיון בהדרכת המצרים (ראו חוז"ם 651, 24.12.1956, 130.09/2377/4). האיגרות הוגשו למחלקת המדינה ולמשרד החוץ הצרפתי ב־26 בדצמבר, ולמשרד החוץ הבריטי ב־27 בדצמבר.
6. ב־25 בנובמבר הודיע שר החוץ של מצרים, פאוזי, כי יימשך האיסור על מעבר אניות ישראליות בתעלת סואץ, והנושא לא יהיה חלק מהמשא ומתן בעניין התעלה. על אותה הודעה חזר גם עלי צברי, מנהל לשכתו של נאצר, ב־2 בדצמבר.

222

מ' קדרון אל י' הרצוג וי' תקוע
M. Kidron to J. Herzog and Y. Tekoah

מברק מוצפן XA186
נוסח נכנס: 130.02/2459/1

ניו יורק, 20 בדצמבר 1956

בפגישה עם המזכ"ל היום[1] נגענו גם בשאלת עזה. הוא אמר שכוונתו הייתה להשאיר עזה הצדה לעת עתה ולהתרכז בפינוי מסיני. תנאי לכך היה שתיקה מצד כל הגורמים. אולם אחרי הודעותיו של ראש הממשלה[2] ותשומת הלב הציבורית מסביב לעניין אי־אפשר כבר לטפל בעזה כ־residual question. זה נושא לדיון ציבורי. המזכ"ל הזכיר גם דוח נלסון[3] (זה לאור שלוש פניות מצדנו השבוע שהועברו אליו באמצעות באנץ'). אמר שלהשלמת התמונה חיכה לדוח מלבואיס[4] שרק הגיע בימים אלה, כוונתו לפרסם שני הדוחות יחד. שאלנו מה הקשר בין דוח לבואיס לבין דוח נלסון ומי ביקש הראשון. הוא התחמק מתשובה. כנראה שדוח לבואיס מטפל בין השאר בפרשת רפיח[5] בצורה שלילית, ומטרתו לאזן החיוב שבדוח נלסון.

קדרון

222

1. ראו מס' 221.
2. בן־גוריון מסר בכנסת ב־19 בדצמבר הודעה בעניין עתידה של רצועת עזה. ההודעה נמסרה בתשובה לשאילתה של יגאל אלון, שביקש לדעת אם דברים שאמר אבא אבן בארצות־הברית בריאיון לרדיו, כי ישראל אינה תובעת לעצמה את הרצועה, נאמרו על דעת משרד החוץ, ואם הודעה זו אינה עומדת בניגוד למדיניות הממשלה.
בן־גוריון הצהיר כי איש לא הוסמך ולא הורשה להכריז דבר בשם ממשלת ישראל בעניין רצועת עזה מלבד זאת שישראל לא תסכים בשום אופן לשוב הפולש המצרי לרצועת עזה (ראו **דברי הכנסת**, כרך XXI, 1956–1957 עמ' 513).
3. ראו מס' 128, הערה 5.
4. הנרי לבואיס, מנהל סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטים. בדוח שלו, שמתאר בעוינות את התנהגות ישראל, נאמר כי 452 איש נהרגו מידי כוחות ישראל ברצועת עזה. ואולם כפי שהבהיר דובר משרד החוץ, הדוח עסק בתקופה שבין 26 באוקטובר ל־20 בנובמבר 1956, כלומר כלל גם את תקופת הקרבות. מחצית ההרוגים שדיווח עליהם נהרגו בקרבות בעת פעילות צבאית, ורובם היו חיילי יחידות פלסטיניות שסופחו לצבא מצרים. המספר שהובא בדוח לבואיס הלם את מגמתו הכללית השלילית של הדוח. האמרשלד פרסם את שני הדוחות רק באמצע ינואר 1957. (ראו ישיבת סגל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, דין וחשבון, 15.1.1957, 130.02/2459/8; ראו גם הערות תקוע על דוח לבואיס, חוז"ם 725, 15.1.1957, 93/04/328/15.)
5. ראו מס' 123.

223

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/112
נוסח נכנס: 130.09/2321/4

לונדון, 20 בדצמבר 1956

מידי

שיחתנו ב־20 בנוכחות האדו פתח לויד בשאלה כיצד נגיב על תכנית הצבת צבא בין־לאומי לאורך הגבול הישראלי־ירדני לשמירה על השלום בין שתי המדינות. הוסיף שחלק מצבא זה יחנה בירדן וחלק בישראל, כולל ירושלים. עניתי שעד כמה שידועה לי עמדת ממשלתי, לא נסכים לחניית צבא זר על אדמתנו. הסברתי שצה"ל דואג להגנת המדינה, ואשר לסכנת חדירת הפדאיון מירדן, שום צבא בעולם לא יוכל למנוע תופעה זו בלתי אם שלטונות ירדן. לויד הפסיקני בהעירו שמדבריי משתמעת הכוונה להשאיר לעצמנו הזכות לגמול לירדן על מעשי הפדאיון. עניתי שרצוני להניח שלאחר שממשלת בריטניה הכירה בזכותנו להגן על נפשנו מפני מעשי הפרובוקציה החוזרים של מצרים, לא תוכל לשלול מאתנו זכות זו לגבי ירדן או כל מדינה אחרת שתאיים על ביטחוננו. שאלתיו אם היה מסכים שצבא בין־לאומי יתקע יתדו בגבול אולסטר–אירלנד החופשית על מנת להגן על תושבי אירלנד הצפונית מפני "הפדאיון" שמדרום. הבעתי ספק אם ממשלה בריטית כל שהיא הייתה מקבלת על עצמה לבקש אישור הפרלמנט לתכנית כזו ואם תושבי אירלנד, משני החלקים גם יחד, היו מסכימים לפתרון כזה של בעיותיהם. לא השיב מיד ולאחר הפסקה העיר "שמוכן לחשוב" על הרעיון להציב צבא בין־לאומי לשם שמירת הביטחון בגבול אולסטר ואירלנד החופשית. לשאלתי באיזה מידה פתר הצבא הבין־לאומי בעיות הביטחון שלהם ושל הצרפתים בפורט סעיד השיב "שזה עניין אחר" בהוסיפו שאינני נוהג כהלכה בנצלי "נסיבות מיוחדות" לחיזוק נימוקיי נגד הצעתו. הסברתי שאין לנו כל התנגדות עקרונית לרעיון הנעלה של צבא בין־לאומי שמתפקידו יהיה לשמור על אמנת האו"ם וביצוע החלטות העצרת ומועצת הביטחון. אולם כדי שיוכל צבא זה לבצע המוטל עליו, הכרחי קודם כול שיישען על נאמנות שני הצדדים היריבים להחלטות האו"ם במידה שווה.

הדגשתי השתוממותי על שבא אלינו בהצעה להרחיב היקף פעולת הצבא הבין־לאומי בגבולותינו שעה שאנו ממשיכים, תוך תיאום מלא עם המזכ"ל ועם ברנס, בפינוי בהתאם להתחייבויותינו לאו"ם. ולמרות זאת עדיין לא שמענו מהאו"ם על כל ערובות שהן לכך שסיני לא ישמש שוב בסיס לתוקפנות מצרית ושהמעבר בתעלה ובמפרץ יחודש.

בינתיים ממשיכה מצרים בהתגרויותיה והגבירה פעולות הפדאיון החודרים לישראל מירדן. פאוזי וצברי מכריזים על המשך שלילת המעבר בתעלה מאניות ישראל,[1] ובידינו ידיעות שמצרים עומדת לקבל משלוחי נשק חדשים מרוסיה.

223

1. ראו מס' 221, הערה 6.

שאלתיו כיצד יוכל צבא בין־לאומי לשפר יחסינו עם מצרים ועם הממשלות הערביות הנתונות להשפעתה, וביניהן ירדן, בשעה שישראל מקיימת החלטת האו"ם ומצרים רואה עצמה פטורה ממנה. סיימתי באזהרה שכל ניסיון לכפות על ישראל החלטות שתחזרנה יחסינו עם מצרים אל המצב בו היו לפני מערכת סיני, או להביא בפנינו הצעות שכוונתן להקפיא יחסינו הנוכחיים עם מדינות ערב אחרות תחת לטפל בעוז ובתבונה בסילוק גורמי המצב הזה – פירושו לקרב התלקחות חדשה באזור. אנו נגן על זכויותינו בכל הנסיבות, אך בתכנית שהציע בפניי טמונות סכנות לא רק לישראל אלא יש חשש שנאצר ינצלה לטובתו ושתחזק השפעתה של רוסיה באזור.

לויד ענה שבוודאי ידועים לי דבריו לשרת החוץ בניו יורק, שבריטניה מעוניינת בפירוז סיני ובבנאום האיים והרצועה.[2] זוהי עמדתם גם כיום. הוסיף שאין בכוונתם לפגוע בביטחוננו מאיזו בחינה שהיא, ושהצעתו בדבר צבא בין־לאומי לשמירה על גבול ישראל־ירדן נובעת מהידידות שהוא רוחש לנו. מצבה הכלכלי של מצרים מחמיר מיום ליום ונאצר אינו חזק עוד כפי שהיה. לויד מעריך הבעיות המתעוררות בפנינו בקשר לנסיגתנו, אך בעיות כאלה גם להם ולצרפתים בתעלה.

בנקודה זו הודיע לו מזכירו שהוא נדרש על ידי ראש הממשלה לישיבת ממשלה דחופה. ביקש סליחתי והציע שנמשיך בשיחה כעבור ימים אחדים, שכן מחר יצא את העיר עד אחרי חג המולד.

כשיצא המשכתי בשיחה עם האדו. אמר לי ששגרירם בעמאן הזהיר המלך, אחרי ההתקפה בתל מונד, מפני תוצאות חמורות לירדן אם לא ירסן הפדאיון. לשאלתי על המצב בירדן סיפר שנאבולסי משתדל למנוע קרע סופי עם בריטניה לאחר שלא קיבל מממשלות מצרים, ערב הסעודית וסוריה, הבטחות ממשיות בדבר עזרה כספית, ולאחר שהאמריקאים אינם ממהרים להשיב אף הם בחיוב על פניית ממשלת ירדן באותו עניין.

בקשר למצב בסוריה סיפר האדו שנשיא לבנון התאונן בפני שגריר בריטניה בביירות שהאמריקאים תומכים במשטר הנוכחי בסוריה ומסכנים על ידי כך המצב באזור לא פחות מהרוסים. מסרתי להאדו שבשיחתי הקרובה עם לויד ארצה להמשיך בדיון בשאלות האזור, ובייחוד בזירה המצרית, במטרה לברר ביתר בהירות מגמות ממשלת בריטניה בשאלות אלה. בהדגישי דחיפות העניין ביקשתי שעוד לפני פגישתי עם לויד יפנה הפוראוף [משרד החוץ הבריטי] לחברות הנפט ויתמוך ביתר תוקף בבקשתנו להגדיל כמות הנפט הגולמי שהובטחה לנו. כן ביקשתי התערבותו הדחופה של הפוראוף לשחרור שלושת מטוסי [קרב] הלילה וכלי נשק ותחמושת שקנינו בטרם נכנס האיסור לתוקפו.[3] האדו הבטיח להביא בקשותיי אלה בפני לויד מחר בטרם יצא את העיר ולהודיעני תשובתו.

הבריקו לאבן. העתק שלחנו לצור.

אילת

2. ראו מס' 160.
3. ראו מס' 130.

224

י' הרצוג אל א' אבן (ניו יורק)

J. Herzog to A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNW897

נוסח יוצא: 130.02/2459/1

ירושלים, 21 בדצמבר 1956

בהול

שלך 185.[1] מסור למזכ"ל התשובה הבאה של ממשלת ישראל:

1) עניין הדיווח של המזכ"ל לעצרת זהו עניינו הבלעדי של המזכ"ל, וממשלת ישראל נמנעת מחוות דעתה בעניין זה.

2) בפגישה האחרונה בין הרמטכ"ל וברנס[2] נקבעו רק סידורי הפינוי לשבועיים, היינו הפינוי שנעשה כבר השבוע והפינוי בשבוע הבא, ושניהם הסכימו שלאחר [חג] המולד ייפגשו לקבוע המשך הפינוי.

3) מתוך התחשבות בפנייתו של המזכ"ל בשיחתו עם אבן ביום 20 דנא על החשת קצב הפינוי, מודיעה ממשלת ישראל שניתנו הוראות לצה"ל להבטיח שהשטח מערבה לאל־עריש יהיה מפונה במשך השבוע הראשון של ינואר 1957. כמו כן שיהיה חצי אי סיני פנוי באותו זמן מכוחות צה"ל. הסידורים הטכניים לנ"ל ייקבעו בין הרמטכ"ל לברנס. הרמטכ"ל מוכן להיפגש אתו בהקדם.

4) ממשלת ישראל רוצה לדעת מה עשה המזכ"ל להבטיח קיום החלטת עצרת האו"ם מ־2 בנובמבר על ידי ממשלת מצרים בדבר חופש השיט שיכלול גם שיט ישראלי,[3] ואם המזכ"ל נכון לנקוט בצעדים נגד התחדשות סכנת הפדאיון, שלדעת ממשלת ישראל יש בה גם הפרת מגילת האו"ם וגם פגיעה בהחלטת העצרת על הפסקת מעשי איבה בין מצרים וישראל.

5) ממשלת ישראל תמהה מדוע לא פורסם הדוח של נציגיו האישיים של המזכ"ל שביקרו ברצועת עזה.

6) לגבי assurances שאנו סבורים שיש לעשותן נגיש לו הצעות מפורטות בימים הקרובים.

לידיעתך: אנו מקווים שתשובה זו תעכב דיווח מצדו לעצרת. אם לאחר שתיתן לו תשובת הממשלה יודיע שבכל זאת ידווח לעצרת, הזכר לו מטעמך הבטחתו לך בשיחה הראשונה, שאם העניינים יתנהלו כשורה לא ידווח לעצרת, ושבאנץ' הסכים לקדרון שלפי דוח ברנס אין לבוא בטענות אלינו. וכן תתבע שבמקרה וידווח, יציין בדוחו שעד עכשיו הפינוי נעשה תוך תיאום מלא עם בא כוחו ברנס, וכי לאחר שביטל ההסדר עם

224

1. מס' 221.
2. ראו מס' 215, הערה 1.
3. ראו מס' 221, הערה 6.

ברנס נענינו לבקשתו לפינוי מוחש. כן ציין שלמרות העובדה שהכוח הבין־לאומי נמצא בפורט סעיד זה חמישה שבועות, ישלימו האנגלים והצרפתים את פינוי כוחותיהם משם רק בימים הקרובים.

הרצוג

225

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA197
נוסח נכנס: 130.02/2459/1

ניו יורק, 21 בדצמבר 1956

שלך 897.[1]

בהיעדרו של המזכ"ל, המטופל במשבר עם הבריטים והצרפתים בקשר לניקוי התעלה, נפגשנו היום עם באנץ' ומרטולה. הפגישה הייתה רשמית ונרשם פרוטוקול.[2] אבן מסר תוכן סעיפים 2) ו־3).[3] באנץ' הביע שביעות רצון אך ביקש לדעת מה הפירוש המדויק של המילים "השטח מערבה לאל־עריש". האם הכוונה לשטח מערבה לקו מאל־עריש ישר דרומה (עד שרם אל־שיח' ועד בכלל) או לשטח מערבה מקו דרום מזרחי מאל־עריש (אל־עריש עד אבו עגילה). כן ביקשו הוא ומרטולה לדעת מה יהיה אחרי אל־עריש. האם יהיה הפינוי מאל־עריש השלב האחרון? מרטולה שאל אם שדה התעופה באל־עריש יפונה בשבוע הראשון של ינואר בהתאם לתכנית החדשה. הביע גם עניין בנמל, ולבסוף הטעים שרצוי לאו"ם שכל העיר אל־עריש תהיה בידי UNEF בהקדם האפשרי כי היא משמשת מרכז חשוב. לשאלות אלה השבנו שמוטב שיידונו בפגישה הבאה בין ברנס לרמטכ"ל שמועדה רצוי לקבוע בהקדם. לאחר סיום הדיון על תכנית הפינוי ציין אבן שהחלטת 2 בנובמבר מטפלת בדברים רבים מחוץ לפינוי בו מתעניין המזכ"ל במיוחד. אחדים מדברים אלה מעניינים אותנו ומשפיעים על יחסינו. שאל שלוש שאלות:

1) מה נעשה להבטיח מעבר חופשי לישראל כאשר תיפתח התעלה.
2) לאור ההודעות הרשמיות של מצרים[4] ופעולות הפדאיון בזמן האחרון, מה נעשה אצל ממשלת מצרים לשים קץ לפעולות אלה.
3) מה המדיניות של האו"ם לגבי התנאים שישררו באזור אחרי פינוינו (assurances וכו')?

225

1. מס' 224.
2. הפרוטוקול בתיק 93.03/3042/5.
3. ראו מס' 224.
4. ראו מס' 221, הערה 4.

אבן ביקש להיפגש עם המזכ"ל בקרוב ולשמוע תשובות לשאלות אלה. באנץ' הביע נכונותו לסדר פגישה זו. הוא ציין אמנם שיחסינו הרשמיים עם מצרים לאור ביטול חוזה שביתת־הנשק משפיעים במידה ניכרת בפרשה זו. האם בביטול חוזה שביתת־הנשק קבענו שהיחסים בין ישראל ומצרים עכשיו הנם יחסי belligerency? באנץ' מסר אחרי הישיבה כי תגובתנו מהיום לפניית המזכ"ל מנעה כינוס העצרת לדיון בדיווח שלילי ביותר.
קדרון

226
א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן XA187
נוסח נכנס: 130.02/2459/1

ניו יורק, 21 בדצמבר 1956

בהול

נוסף על מברק קדרון,[1] קלטנו הידיעות הבאות משיחות באנץ' ומרטולה הלילה ומקריאה קפדנית של פרוטוקול שיחת אחר הצהריים עם המזכ"ל:

1) מהשיחה אתי ב־12 דנא[2] התרשם האמרשלד שפרט לשרם אל־שיח' נמסור לידי האו"ם עד השבוע הראשון בינואר מחצית האי סיני, כלומר עד לקו אל־עריש בצפון. ברנס הבריק שקיבל רושם דומה משיחתו עם דיין, והאמרשלד הקריא לנו מברק זה. לכן נדהמו כולם כשקיבלו מדיין אתמול לוח זמנים שהוכיח על כוונה להיאחז לא רק בשרם אל־שיח' ועזה אלא במרבית השטח הדרומי, כך שעד סוף השבוע הראשון בינואר יישארו לפי הערכתם שני שלישים [של] סיני בידי ישראל, ובשום מקום לא יהיה צבא או"ם פחות מ־100 ק"מ מהגבול. הדגישו לנו שאם לא נתקן לוח זמנים זה, תכונס העצרת על רקע כישלון המשא ומתן אתנו.

2) ברנס הבריק ידיעות (intimations) מאנשינו שאין בכלל כוונה לפנות את החלק המזרחי של סיני למרות התחייבות ראש הממשלה מ־8 בנובמבר.[3]

3) הבינותי מבאנץ' שאם כי לא התלהבו מהסיכוי שעד לשבוע הראשון בינואר נגיע רק לקו אל־עריש, היה האו"ם מוכן להתפשר עם שלב זה בזמן ההוא, אך בשום פנים לא ישלים עם לוח זמנים שישאיר 75 אחוז של סיני בידינו בסוף השבוע הראשון בינואר.

226
1. מס' 225.
2. ראו מס' 207.
3. ראו מס' 79.

במצב הרוח שנוצר היום איני בטוח כל עיקר שיסתפקו באותו הקצב שתיארתי להם ב־12 דנא.

4) הגדרת באנץ' היא שלוח הזמנים של דיין מאתמול מהווה שינוי יסודי (radical change) לעומת מה שאמרתי אני ב־12 דנא ומה שאמר דיין עצמו ביום א'.[4]

5) המזכ"ל, באנץ' ומרטולה יושבים מאוחר בלילה לניסוח טיוטה של דוח לעצרת. ההכרעה הסופית על הניסוח וההגשה תתקבל מחר לאור התשובה הצפויה מאתנו על השאלה אם אנו מוכנים להודיע על החשה גדולה מאוד בלוח הזמנים שהציע דיין.

6) אם כי השיחה על מסמך דיין הייתה מרה ומתוחה ביותר, כאשר הדגשתי העובדה שלא התקדמנו כל עיקר בגיבוש עקרונות ברורים נגד חידוש התוקפנות, הביע המזכ"ל רצון נמרץ to get such specific proposals [r]efined and classified so that they can be taken up for consideration.

7) בהתייעצות עם שרת החוץ הערב סיכמנו:

(א) עלינו להודיע מחר על נכונות להחיש את תהליכי הפינוי כדי למנוע משבר מידי בעצרת, שחג המולד אינו מונע את כינוסה. המצב הקיים, בו אנו מחזיקים ב־80 אחוז של השטח הכבוש שישה שבועות אחרי התחייבות הפינוי שלנו, הוא מצב שאין שום אפשרות להגן עליו בעצרת בהצלחה. עלינו להודיע שנפנה סיני עד לקו אל־עריש עד לשבוע הראשון בינואר פרט לשרם אל־שיח'.

(ב) יש להיכנס מיד, ולא במשך שלושה ארבעה שבועות, לדיון המכריע והסופי על ערובות המזכ"ל לגבי חופש השיט, פעולות צבא האו"ם בסיני למניעת סיכוי התוקפנות, ומניעת חזרת הכוחות המצריים לעזה.

על (ב) לעיל כבר קיימתי שיחה עם באנץ' הערב בהשתתפות גדעון [רפאל] ומרטולה. על שיחה זו לרבות הערות באנץ' על עזה אני מבריק בנפרד.[5] הבריקו נא בהול על 7 (א).[6]

אבן

4. ראו מס' 214.
5. ראו מס' 227.
6. מברקו זה של אבן נתקבל לאחר שכבר נשלחה לו החלטת הממשלה בדבר החשת הפינוי. ראו מס' 224 לעיל.

227

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA249
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

[ניו יורק], 22 בדצמבר 1956

בשיחות שלשום ואתמול עם באנץ':

1) הביע דעתו האישית שאם נעיין היטב במה שמסר לנו המזכ"ל על המפרץ וסיני, נגלה כי עצם קיום צבא האו"ם מחולל שינוי רב משמעות במצב הביטחוני באזור. כל עוד יהיה צבא או"ם במקום לא יהיו הפרעות לחופש השיט ולא יהיה כינון רציני של מערך כוחות מצרי בסיני. נוסף על המצב הביטחוני החדש בעזה יש פה ראשית modus vivendi. באנץ' סבור שתקופת שירות צבא האו"ם לא תהיה קצרה. אין שחר לידיעה בעיתונות כאילו צבא האו"ם ינטוש פורט סעיד בקרוב.

2) צבא האו"ם אינו אלא מכשיר ל"קניית זמן". בתוך החודשים שייקנו, שבמרוצתם לא ייתכנו פעולות איבה כלשהן, יש צורך בפעילות מדינית מאומצת להשגת הסדרים, אם לא קבועים – לפחות ביטחוניים. הוא סבור שישראל צריכה להיות מעוניינת להיכנס מיד לתקופת בירור זאת, ולכן אינו מבין השיקול הישראלי כאילו ישיבה במצרים היא יתרון לגופו. לפי הגדרתו, המאבק על משטר ביטחוני יותר יציב מתחיל ולא מסתיים בהשלמת הפינוי ובכניסת צבא האו"ם לעמדותיו.

3) האמריקאים אמרו למזכירות האו"ם שהם מבהירים לנאצר שחופש השיט המבוקש בסואץ חל גם על ישראל. האמרשלד עצמו איתן ויציב בעניין זה.

4) דווקא משום כך חשוב ביותר שישראל תבהיר את מעמדה המשפטי לרגל הודעת ראש הממשלה על ביטול הסכם שביתת־הנשק. בעיית ההסגרים היא הראשונה שיעוררו האמרשלד והאמריקאים עם נאצר. האמרשלד סבור כי נאצר יטען שגם ישראל וגם מצרים גורסות מצב של belligerency, מאחר שישראל חיסלה משטר שביתת־הנשק שחיסל מצב ה־belligerency לפי תורת ישראל והאו"ם. מבין חשיבות היענותנו למכתב המזכ"ל מ־8 דנא.[1] הדבר החשוב ביותר הוא לאו דווקא לשנות מה שאמר ראש הממשלה[2] אלא להבהיר שהודעת ראש הממשלה אינה מתכוונת ליצור מצב של belligerency. באנץ' למעשה מייעץ שנכתוב למזכ"ל לאו דווקא כדי להוסיף על הודעת ראש הממשלה או לגרוע ממנה, אלא להבהיר שאין אנו גורסים belligerency כבסיס המשפטי של יחסי ישראל מצרים. ביקש במפגיע שלא נסתמך עליו או נצטטו בעניין זה, אך הזהיר שאם לא נעשה דבר זה נחליש עצמנו וגורמים אחרים בהגיע שעת המאבק על ביטול ההסגר בסואץ ואי־חידושו במפרץ.

227

1. הכוונה כנראה למכתבו של האמרשלד אל אבן מ־6 בדצמבר. ראו מס' 189; ראו גם מס' 194.
2. בנאומו בכנסת ב־7 בנובמבר. ראו הערת־עורך מס' 69.

לדעתנו הנקודה האחרונה מחייבת אותנו. נעביר אליכם הצעה המסתמכת על דעת רובינסון.

הערה: אין ספק שבאנץ' פועל ומדבר מתוך כוונות ידידותיות ושהוא פועל לריכוך עמדותיו הנוקשות של המזכ"ל, וברוח זו יש לעיין בדבריו.

אבן

228

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA200
נוסח יוצא: 93.01/2213/13

ניו יורק, 22 בדצמבר 1956

היו לי שתי שיחות פרטיות עם באנץ' ביזמתו. כשהבעתי תמיהתי הן לעובדת הודעת המזכ"ל אתמול והן לתוכן דבריו,[1] היה באנץ' embarrassed מאוד והסביר שנודע לו רק בשעה 7:30 בערב מפי המזכ"ל שהוא עומד למסור דוח בעל פה. המזכ"ל הסביר שהתחייב להשיב לשאלות הירדני, אולם בכדי למנוע דיון ימסור דוח קצר ועובדתי בעל פה במקום הדוח שדרש ריפאעי. המזכ"ל הוסיף שלא יכניס דברי ביקורת או הערכה כלשהם להודעתו, אשר תתרכז אך ורק בתיאור המצב העובדתי בקשר לפינוינו.

כשציינו שלא חסרו הערכות בהודעת המזכ"ל ובמשתמע גם דברי ביקורת,[2] היה באנץ' נבוך והודה שלא ברור לו מדוע הוכנסו. אולי רצה המזכ"ל להוכיח לעצרת התמדתו בטיפול בשאלה.

באנץ' ביקש הבנתי ועזרתי בתפקידו העדין והקשה בימים אלה. הוא משקיע כל כוחותיו במאמץ לחדש יחסי אמון בין ישראל לבין המזכ"ל. המצב הנוכחי מסוכן ביותר. במשא ומתן הנוכחי אנו מטפלים בשאלות משניות פחות או יותר, אולם עוד מעט נגיע להכרעות גורליות שבטיפול בהן יזדקק המזכ"ל לנו ואנחנו למזכ"ל. לא ייתכן אפוא להמשיך באווירה הפורמלית והקרירה של היום. בשלב הבא יהיה צורך ברצון טוב, הדדיות ובמחשבה משותפת. בהבטיחי שיתוף פעולה מלא מצדנו נתתי לו להבין ששינוי

228

1. ראו הודעת המזכ"ל לפני העצרת הכללית ב־21.12.1956, בתיק 130.02/2459/7. ראו גם GAOR, 11th session , 21.12.1956, pp. 813–814.
2. האמרשלד מסר את הודעתו בתשובה לשאלות שהציג לו ריפאעי, נציג ירדן לאו"ם. הוא הדגיש בדבריו שלפני הודעת ישראל על פינוי השטח שממערב לאל־עריש היא הגישה הצעה אחרת שלא הייתה מקובלת עליו. האמרשלד טען כי השלמת הפינוי של ישראל תהיה ב"תאריך בלתי מוגדר" והוסיף כי הבין שבהמשך הפינוי יגיעו כוחות ישראל עד לקו שביתת־הנשק (ראו אבן אל הרצוג, NWTA246, 22.12.1956, 93.01/2213/12).

ביחסו של המזכ"ל במשא ומתן הנוכחי, אפילו אם הנושאים אינם גורליים ביותר, היה ללא ספק מסייע ליצירת האווירה הרצויה לכולנו.

באנץ' מסר שהמזכ"ל מסכים להיפגש עמנו בשבוע הבא לדיון בשאלות שנשאלו על ידנו בישיבת 20 בדצמבר (שלי 197).[3]

קדרון

229

שיחת ד' בן־גוריון — א' לאוסון (בתל אביב, ב־22 בדצמבר 1956)
Meeting: D. Ben-Gurion — E. Lawson (Tel Aviv, 22 December 1956)

רישום ביומן: ארכיון בן־גוריון Diary Note: Ben-Gurion Archives

לאחר הצהריים הזמנתי את לאוסון. שאלתי אם יש לו עמדת ממשלתו על השאלות שנגעתי בהן בשיחותי הקודמות. אמר שהוא יודע פחות ממני על עמדת ה־S[tate] D[epartment], אך יש לו שדר האומר כי הם שמו לב לדברי, מעיינים באפשרות של סידור קבוע במזרח התיכון ועומדים על ריבונות ושלמות טריטוריאלית של כל עמי המזרח התיכון.[1] אמרתי לו כי בשבוע הראשון של ינואר יגיע צבאנו לאל־עריש, ואנו רוצים לדעת מהי עמדת הממשלה שלו בשאלת חופש השיט בסואץ, הבטחת חופש השיט במיצרי אילת, אי החזרת הסטטוס קוו במדבר סיני, מניעת הקמת בסיסי התקפה בסיני, ומה פשר איפה ואיפה שבו נוהג האו"ם – ואו"ם עכשיו מונהג למעשה על ידי ארצות־הברית – כי אין הוא שוקד על החלטות המחייבות את נאצר: חופש השיט, הפסקת מעשי איבה, ורק מצדנו דורשים מילוי החלטות העצרת.

אנו רוצים עד כמה שאפשר לתאם מדיניותנו עם זו של ארצות־הברית, תוך שמירה על ענייננו החיוניים, אבל אין אנו יודעים מהי מדיניות ארצות־הברית, ורצוי שאבן ייפגש השבוע עם דאלס לברר שאלות אלה,[2] ולפני שנגיע לאל־עריש. כי בארץ גוברת ההתנגדות להמשך הנסיגה לאור חידוש פעולות הפדאיון על ידי מצרים (אם כי מירדן) והכרזות ממשלת מצרים כי לא יינתן חופש שיט לישראל.[3]

3. מס' 225.

229

1. ראו FRUS, 1956, Vol. XVI, no. 636 n. 6, p. 1248.
2. במברק שבו דיווח הרצוג לאבן על שיחה זו נאמר: "[ראש הממשלה] הביע תקווה כי תינתן לך אפשרות לבירור עם המזכיר, שכן ברצוננו לתאם במידת האפשר מדיניותנו עם ממשלת ארצות־הברית ופעלנו עצמאית רק משום שעמדנו בפני מצב של חיים או מוות בשבילנו" (ראו מברק 780, 23.12.1956, 130.09/2311/10).
3. ראו מס' 221, הערה 6. ראו גם את דיווחו של לאוסון על שיחתו עם בן־גוריון – FRUS, 1956, Vol. XVI, no. 663, pp. 1326–1328.

230

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA250
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

[ניו יורק], 23 בדצמבר 1956

אישי

משמעות ההתפתחויות אתמול[1] היא שנותרים לנו לכל היותר שבועיים עד להכרעה חמורה אם להשלים פינוי סיני או, כפי שהוצע ונרמז בכמה מברקים, להתעקש ולהפסיק הפינוי עד לקבלת "ערובות של ממש" נגד פעולות איבה של מצרים מסיני. ממברקי הארוך משלשום[2] מסתמנת עמדתי, שיש לעשות מאמץ רציני להשיג כל שמץ אפשרי של התחייבות מהאו"ם למנוע מערך צבאי רציני של מצרים בסיני. אך בין שנצליח בין שלא אין מנוס מעזיבת אל־עריש בינואר. מניתי הגורמים במברקי הקודם. העיקריים הם:

1) המדובר בשטח ריבוני של מצרים ושום גורם בעולם לא יראה חששותינו מנאצר כמחייבים הישארותנו בשטח ריבוני מצרי.

2) הגורמים שהתגייסו לגירושנו מסיני הם די חזקים להבטיח הדבר כפי שהוכח ב־7 בנובמבר.

להשלמת מברקי הקודם הייתי מוסיף כמה הערות:

יש שואלים מדוע לא נגיע לידי מעמד של התמודדות בקו אל־עריש ואם העצרת תכניענו, ניכנע. התשובה היא:

1) אם נרבה מעמדים כאלה של איגרא רמא לבירא עמיקתא, נחליש מעמדנו המדיני והמוסרי ואיש לא יאמין לנו כאשר באמת נודיע שבעניין זה או אחר נמסור נפשנו ולא נוותר. עד כה נטה העולם להאמין לנו כשהגדרנו כמה דברים כחוק בל יעבור.

2) אם נביא לידי כינוס העצרת כדי לנשלנו מאל־עריש, ההחלטה שתתקבל נגדנו תחול גם על עזה בתוקף הבדיקות המשפטיות. התעקשות באל־עריש תסכן אותנו בעזה ומתינות מחושבת לגבי פינוי אל־עריש תחזק אותנו בעזה, בה נעמוד על אף כל הסיכונים נגד כניסת מצרים מחדש.

3) אני מנסח הצעות ל־assurances שהאמרשלד מוכן לדבר אתנו עליהן במשך השבוע הבא. אני מציע צורה זאת. אכתוב להאמרשלד איגרת בה אשאל אותו:

(א) מה יוכל האו"ם וצבאו לעשות כדי להבטיח שבכל הנסיבות יובטח חופש השיט במפרץ אילת?

(ב) מה יוכל האו"ם וצבאו לעשות כדי להבטיח שלא יחודש בסיס מצרי תוקפני בסיני?

230

1. ראו מס' 228.
2. הכוונה למברקו של אבן מ־19 בדצמבר, ראו מס' 218, הערה 3.

(ג) מה יעשה האו"ם כדי להבטיח שלא יחודשו פעולות פראיון מסיני או ממקומות אחרים?

(ד) אודיע שממשלת ישראל מוכנה בכל עת לדבר על התפקיד המתאים שיוקצב לאו"ם ברצועת עזה, אך בשום פנים לא תיתן למצרים לחזור.

(ה) מה תהיה עמדת האו"ם ופעולתו כדי להבטיח שלא תישלל זכות ישראל למעבר בתעלת סואץ?

4) אנסה להביא לידי כך באמצעות באנץ' והאמריקאים שהאמרשלד יענה:

(א) מפרץ אילת הוא נתיב מים בין־לאומי וצבא האו"ם ימנע מעשי איבה והתקפות מהחוץ על כל אנייה המפליגה אל המפרץ או ממנו. צבא האו"ם לא יעזוב בלי להבטיח הסדר אחרי שימנע חידוש ההסגר.

(ב) צבא האו"ם יתפוס את העמדות העיקריות בסיני ולמען הבטיח אי־חידוש סיכוי של התנגשויות יפעל למניעת כינון מערך צבאי ובעיקר ימנע התקרבות כוחות מצרים לגבול.

(ג) ינסה להשיג מנאצר אישור שהסכמתו להחלטת 2 בנובמבר כוללת התחייבות להימנע מ־raids כלשהם לרבות אלה של פראיון.

(ד) הוא רושם לפניו דברנו על עזה ויבוא בדברים אתנו בהגיע השעה.

(ה) הוא מחויב לפרש החלטת 2 בנובמבר על פתיחת התעלה לפי אמנת 1888 והחלטות מועצת הביטחון מ־1951 ו־1956, כלומר לישראל אותה הזכות השייכת לכל שאר אומות העולם.

לשם (ה) ואפילו (א) עלינו לשלוח אליו מיד אישור ההנחה שאין בהודעתנו על אי־קיום הסכם שביתת־הנשק משום קביעת תורה משפטית של belligerency.[3] כמובן אינני בטוח שהאמרשלד ירחיק לכת (כשתבואו בהצהרה רשומה) במידת הנ"ל, ולגבי (א) (ב) ו־(ה) כבר אמר דברים דומים במרוצת המשא ומתן ויש לנסות. אבקשכם להעיר אם הגישה הזאת נראית לכם לפני שנדבר עם באנץ' והאמרשלד.

קשה לנחש בשעה זו מה צפוי לנו כשתבוא השעה להתמודד על עזה. אולי אפשר בינתיים להביא כמה מהתושבים הקבועים:

1) לידי קבלת נתינות ישראלית כך שנהיה המדינה היחידה שיש לה נתינים ברצועה.

2) להעניק עד כמה שאפשר צורה של משטרה אזרחית לכוחותינו, הואיל והחלטת 2 בנובמבר מתייחסת לכוחות צבאיים שעליהם לסגת מעבר לקו 1949 אך אינה קובעת נסיגת שירותים אזרחיים. שמא נצטרך פעם לנצל עובדה זו.

3) לחזק כל תהליכי ההשתלבות של האזור ברקמת השירותים האזרחיים של המדינה. מניח שאוכל לומר לדאלס ולאחרים בממשל כי מניעת כניסה של מצרים לעזה היא מגמה שבגללה היינו מוסרים את נפשנו ויהי מה, ואין שום סכנה שלא היינו [מסתכנים][4] בה כדי למנוע דבר כזה.

אבן

3. ראו מס' 227.

4. מילה לא ברורה במקור.

231

ל' אשכול אל שגרירות ישראל בפריז
L. Eshkol to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/118
נוסח יוצא: 130.02/2459/7

ירושלים, 23 בדצמבר 1956

לאחר התייעצות סוכם על קו פעולה להמשך הטיפול בצינור כדלקמן:

1) יש ללחוץ קודם כול בכיוון קבלת החלטה עקרונית צרפתית לבניית הצינור ולהחלטה על צורת, מועד ומקום המשא ומתן הטכני, פיננסי ומשפטי לפי מברקינו הקודמים.

2) אנו ממשיכים לדגול בצינור 30-32 אינץ'' אשר יוכל להעביר עד 25 מיליון טונות לשנה כפתרון ההגיוני והכלכלי ביותר מבחינת הכמות והמחיר, אשר לפי חישובנו יעלה 30-40 סנט לטונה כולל הוצאות הפעלה, אמורטיזציה וריבית. ההשקעה הדרושה כ־60 מיליון דולר [לצינור] אילת־חיפה.

3) אם מסיבות של רווח זמן או השקעה יותר קטנה יעדיפו צינור בעל קוטר יותר קטן, למשל 16 אינץ', הרי כוח העבודה [נפח ההעברה] הוא כ־4½-5 מיליון טונות, ויעלה כ־20 מיליון דולר עד סוקריר [אשדוד] ו־30 מיליון עד חיפה. הננו מוכנים כאלטרנטיבה נוספת לאותה כמות העברה להכניס את צינור ה־8 אינץ' שלנו לשותפות ושיניחו במקביל לו צינור של 14 אינץ'. ההשקעה הכוללת תהיה כנ"ל, מזה חלקנו כ־7 מיליון דולר.

4) במידה וגם לגבי ההשקעה היותר קטנה בצינור של 16 אינץ' או 14 אינץ' כאמור חוששים הצרפתים מהסיכון שלא ימצאו מקורות הנפט שיזינוהו, אפשר יהיה להציע שנהיה מוכנים, במקרה הגרוע ביותר, לדון עמהם על קנייתו במחצית המחיר שיושקע בהנחתו.

מכאן נראה לנו שנוצרו קשרים הדוקים בין אנשי הביטחון שלנו ואנשי הביטחון הצרפתים. לטובת הצינור מבקש להשתמש בכל הקשרים ובעזרתם של אנשי משרד הביטחון שלנו, ולעבוד בעניין זה שכם אחד.[1] שני המשרדים שייכים לממשלה אחת. דעתנו זו הסברנו גם לאנשי משרד הביטחון.

אשכול

231

1. ראו מס' 248.

232

מחלקת מזרח אירופה אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
East European Division to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 640
נוסח יוצא: 130.09/2377/4

ירושלים, 23 בדצמבר 1956

1) ב־21.12 פנה משרד החוץ הסובייטי לשגרירותנו במוסקווה בבקשה הדחופה להעניק אשרה לאברמוב כדי שיחזור למקום כהונתו. ביקשו גם אשרה לרעייתו. אין אנו מפרסמים הידיעה עד להגיעם.

2) (א) הצעד המפתיע הוא חיובי ללא ספק אם כי מוקדם לפרשו כמפנה מכריע ביחסים. ביום הגשת דרכונו הוסיפה העיתונות הסובייטית לפרסם סיפורי זוועה על "פשעים ברבריים של התוקפנים הישראליים על אדמת מצרים הכבושה"; בתוכם "רציחות המוניות של תושבים ערבים" כגון הריגת 2,150 בחאן־יונס ורפיח.

(ב) עם בואו של אברמוב תורחבנה אפשרויות המגע כאן ובייחוד במוסקווה, ששם הושאר אבידר עד כה במצב של בידוד וזכה לדבריו ל"מבטים קודרים" בלבד.

(ג) ההחזרה, אם אמנם תבוצע, תיטיב ללא ספק יחסינו המדיניים והכלכליים הרעועים עם אחדות מהגרורות, כגון רומניה ובולגריה, ותאפשר שיפור נוסף עם פולין והונגריה. צ'כיה יצאה דופן בחומרת גישתה גם לפני משבר סיני, ואין אנו מצפים בהכרח להטבה אתה.

(ד) אנו מקווים כי לצעד הסובייטי תהיה השפעה מועילה על יחסינו עם יוגוסלוויה, וייתכן כי יחזק מעמדנו כלפי אסיה.

(ה) שובו של שגריר ברית־המועצות יעלה במשהו מעמדנו במערב.

3) הסיבות יכולות להיות:

(א) התאדות הזעם האמוציונלי על העזתנו להביס בן בריתם המצרי על נשקו הסובייטי. כעת חוזרים להערכה יותר שקולה, בה מופיעה ישראל כגורם בעל משקל באזור.

(ב) שובו של אברמוב יהווה אזהרה לערבים, ובייחוד לנאצר, לבל יחשבו כי "הרוסים בכיסם".

(ג) ההחזרה עלולה להיות מהלך ב"התקפת חן" שכוונתה לטשטש הרושם הקשה של האיומים לחיסול ישראל, אשר נוצר בחוגים מקורבים לברית־המועצות במערב, וזאת לאחר שזועזעו קשות על ידי פרשת הונגריה. ייתכן כי ברית־המועצות הרגישה בפעולותינו ההתחלתיות להסביר לדעת הקהל במערב כי התנהגותה בהונגריה ובמזרח התיכון אינה אלא ביטוי של אותו הקו הנפסד.

(ד) ייתכן גם כי רוסיה עומדת להציע יישוב הסכסוך בין ישראל וערב כדי להופיע כמלאך שלום, וכי לשם כך נחוץ לה ייצוג דיפלומטי מלא בשני צדדים כהוכחת "האובייקטיוויות" שלה.

4) החזרת אברמוב מוכיחה את נכונות הקו שנהגנו בו כלפי ברית־המועצות מאז פרוץ המשבר. שובו של אבידר הקל על הסובייטים להחזיר שגרירם. נקטנו בקו תקיף

אך לא מתגרה, מתון אך מכובד. תגובתנו לאיומי החיסול, כפי שהתבטאה באיגרות ראש הממשלה לבולגנין,[1] הייתה שקטה וביטאה ביטחון עצמי.

בכך לקח חשוב עבור המבחנים הנכונים לנו עדיין בעתיד יחסינו עם ברית־המועצות.

מזא"ר

233

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA25
נוסח יוצא: 93.01/2213/6

[ניו יורק], 23 בדצמבר 1956

סיכום השיחה עם נהרו.[1] הרציתי על כמה נושאים:

1) תקופת הניצחון הכביר של תנועת השחרור הערבית, שהביאה להקמת תריסר מדינות ריבוניות בדור אחד.
2) האופי השלילי והבלתי הגיוני של איבת הערבים לישראל: התרשמותנו כי איבה זו מקורה בתסביכים רגשיים עמוקים ולאו דווקא בניגודים אובייקטיוויים. מכאן החשיבות של מאמץ פסיכולוגי עצום לגמול אותם מעמדתם זו, ואין השפעה שנעשית יותר חזקה עליהם מאשר זו של אסיה ומנהיגיה הדגולים.
3) מכאן החשיבות של עמדה אסיאתית עצמאית באו"ם והימנעות ממראית עין ומציאות של הליכה עיוורת אחרי הקיצוניות הערבית, דבר המרחיק שלום.
4) הסברתי חשיבותם של העניינים ההולכים לקראת הכרעה עכשיו ובעיקר במפרץ אילת, סואץ, ומניעת ריכוזים צבאיים בסיני על ידי העמדת צבא או"ם שם לזמן ארוך.
5) חשיבות הטפה מתמדת של הודו לערבים על הצורך להשלים עם ריבונות ישראל. ההטפה היעילה ביותר היא זו המתבטאת בפעולה למופת, וכאן החיוניות של הידוק היחסים בין הודו וישראל, והתנגדות הודו להוצאת ישראל ממניין מדינות אסיה.

עיקר תגובתו:

232

1. ראו מס' 83; מס' 121.

233

1. נהרו הגיע לארצות־הברית כדי להיפגש עם הנשיא אייזנהאואר. שיחת נהרו ואבן התקיימה ב־19 בדצמבר ביזמת שגריר הודו בוושינגטון, ונועדה לדון בדרכים להשגת שלום במזרח התיכון.

1) נכון כי העמדה הערבית חסרת היגיון אך דווקא משום היותה רגשית ביסודה קשה ביותר לשנותה במהירות או להשפיע עליה על ידי טיעון. אין לי מושג כמה היה הוא פעיל במאמץ זה אך אין לו רושם שהצליח הרבה. בינתיים באה הפעולה הצבאית של ישראל. ישראל צברה נכסי אהדה רבים באסיה הן בגלל מפעלה החברתי רב המעוף הן בגלל זיכרונות שואת היטלר. אך עתה סיכנה נכסים אלה על ידי הופעה כבת ברית למעצמות קולוניאליות והסתמכות יותר מדי נחפזת על אמצעי כוח לפתרון בעיות כאובות. חשוב ביותר שישראל לא תופיע, ולו גם שלא מדעת, כמכשיר בידי אחרים. השבתי כי בעינינו מופיעות מצרים וסוריה לעתים כמשרתות, מדעת או שלא מדעת, ענייניה של מעצמה גדולה שהאו"ם הוקיע את התערבותה המזוינת בהונגריה. הפתרון היחיד הוא שלום בין ישראל וערב כי בו יחוסל הסכסוך בינינו ולא יוכל שום גורם חיצוני לנצלו, ואילו כל עוד יימשך הפילוג בתוך האזור יימצאו גורמים מחוץ לו שינצלוהו להנאתם. נראה היה כאילו טיעון זה נתקבל על דעתו ופלט דברי שבחים על ניסוחו. נאנח עמוקות ואמר שחבל שהמעצמות הצבאיות היריבות (rival military titans) טבועות באופי כזה שאינן רואות סכסוך בלי לנצלו. פצחתי באנחה לא פחות עמוקה, והרהרתי כי זה טבען של מעצמות אדירות מבטן ומלידה והדרך היחידה היא ללכד המזרח התיכון מבפנים.

2) הודו לא ויתרה לצמיתות על השאיפה לקרב לבבות בין ישראל וערב, אך בשעת מתיחות זו אין לה הרבה לעשות.

3) קרישנה מנון הבהיר באו"ם שאין הודו גורסת עמדת הערבים בדבר כפירה בקיום ישראל. בהיותו בארצות־הברית פנו אליו אישים דגולים רבים בעניין זה. "יש לכם ידידים טובים פה".

4) בתוך הרצאתי על בעיותינו המיוחדות בדרום העירותי שאולי דברים אלה ייחשבו כקטנים בעיניו. הפסיקני ואמר לאו דווקא. מלחמות גדולות מקורן בסיבוכים קטנים. בדברו על צבא האו"ם אמר בהדגשה שהאמרשלד ממונה על דברים אלה, אך הכוח ההודי לא יישאר יום אחד נגד רצון המדינה המארחת.

5) נמנע מכל הערה על יחסי ישראל־הודו ואני כמעט שלא נגעתי בהם במישרין.

נכח השגריר מיהטה, שיזם את השיחה. בכניסתי נתקלתי בשגריר הסורי בשעת יציאתו ונפלו פניו. מפגש זה קרה לעיני העיתונאים שצבאו על פתח הבית וראו משמעות חיובית מסוימת בעצם עריכת השיחה בין ראש ממשלת הודו ונציג ישראל בשעה זו.

אבן

234

י' הרצוג אל א' אבן (וושינגטון)
J. Herzog to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן TNWA913
נוסח יוצא: 130.02/2459/14

ירושלים, 24 בדצמבר 1956

בהול

שלך 173,[1] 172.[2]
הנני תמים דעה אתך לגבי אחריותנו הלאומית, ובצדק מנית התוצאות האפשריות של התנגשות עם האו"ם. עם זאת, האמת מחייבת אותנו גם לברר וללבן לעצמנו כל ספקותינו. מעולם לא נהגתי להסתיר דעתי האמתית, יהא השומע אשר יהא.
קראתי היטב התחייבותנו מ־8.11, אולם כמו כן קראתי הפירוש שנתת לה במכתבך למזכ"ל מ־21.11,[3] דהיינו שהסדרים מתקבלים על הדעת הנם אלה שיבטיחו ישראל מפני חידוש belligerency ביבשה ובים. הרהוריי לגבי ניסוחך ב־4) (ב) בשלך 250[4] הנם:
נכון שהמזכ"ל מגדיר תפקיד הכוח כמניעת מעשי belligerency, וודאי שיש לנסות ולפתוח התחייבות זו יותר. אולם אינני מבין לפי איזו סמכות יוכל להבטיח שצבא האו"ם לא יעזוב ללא הסדר שימנע חידוש ההסגר. ואם יאמר כדברים האלה, האם יהיה ערך להבטחה כזאת? עובדה היא שמבחינה פורמלית אין כוח או"ם רשאי לשבת בטריטוריה של מדינה ללא הסכמת אותה מדינה. ההנך מעלה על הדעת כי המזכ"ל יצווה על כוח האו"ם להישאר בשרם אל־שיח' נגד דעתו של נאצר, ואם כך יצווה, ייענו לו המדינות המשתתפות בכוח? הנה ב־22.12 סיפר לך באנץ', לפי שלך 249,[5] כי "אין שחר לידיעה כאילו צבא האו"ם ינטוש פורט סעיד בקרוב", ואתמול כבר הודיע מפקד הכוח בפורט סעיד כי תוך יומיים שלושה יעזוב הכוח את העיר. אותו היגיון בין־לאומי התובע מאתנו יציאה משטח זר יפעל גם לגבי יציאת הכוח הבין־לאומי כשנאצר ידרוש זאת. לכן העליתי ההצעה שנתבע התחייבות ברורה לגבי משך הזמן שיישאר הכוח הבין־לאומי בחופי המפרץ, דהיינו שנשאל אם הכוח יישאר למשל שלוש שנים במקרה ולא יימצא הסדר אחר שיבטיח חופש השיט. ערנות לסכנות הבין־לאומיות הכרוכות בהתנגשות עם האו"ם אינה צריכה להסיח דעתנו מהאפשרות שנצא משרם אל־שיח' על סמך הבטחה מעורפלת של המזכ"ל, שלפי דרכו בקודש יפר הבטחה זו, ההסגר יחודש ואנו לא נמחל לעצמנו על שאף לא עשינו ניסיון לעמוד בשער. נכון ששרם אל־שיח' הנו שטח מצרי אולם גם נכון שעניין התביעה לחופש השיט עשוי לזכות בהבנה בדעת הקהל. אינני

234
1. המברק לא נמצא.
2. מס' 217.
3. מס' 129.
4. מס' 230.
5. מס' 227.

מניח כי נוכל למנוע החלטה שתצווה עלינו לסגת משם. אולם השאלה היא באיזו מידה תהיינה המדינות מוכנות להטלת עונשים עלינו כשאנו נטען שהננו מוכנים לצאת ברגע שתינתן לנו ערובה של ממש לגבי חופש השיט. נניח שלא יהיה מוכן המזכ"ל להתחייב לפי הניסוח שלך ב־201,[6] מה תציע אתה לעשות? יעילות האיום כי הפרעה לחופש השיט עלולה להחזירנו לסיני מוטלת בספק לאחר שיוכח קבל עם כי אין באפשרותנו לעמוד נגד לחץ בין־לאומי. האם הנך מתאר לעצמך שנוכל שנית לגשת ל"מבצע סיני" כשלנגד עינינו הסיבוכים והסכנות שפקדו אותנו במבצע זה וכשנצטרך לצאת בודדים למערכה? עשינו מה שעשינו, והשאלה היא לא רק לטעון קבל עם שאין להחזיר הסטטוס קוו אנטה, לכל הפחות של ההסגר, אלא לברר לעצמנו עד היכן אנו מוכנים ללכת להגשים הכרתנו זו. האם הנך חושב שאיזה גורם כלכלי רציני ייגש לבניית צינור כל עוד לא יובטח חופש השיט מעל לכל ספק?

האמן לי שהנני מתלבט כמוכם, אולם הנני מבקש בכל הידידות וההוקרה לזכור כי חופש השיט במפרץ עשוי להוציאנו למרחב ולהעניק לישראל עמדה בין־לאומית הן פוליטית והן כלכלית, וברבות הימים לשנות מצבנו מהקצה לקצה. בטוחני שתסכים אתי שלגבי עניין כה גורלי הננו מחויבים לעשות לעצמנו חשבון נפש נוקב ולהיות מוכנים להיאבק עד קצה יכולתנו.

הרצוג

235

דברי שרת החוץ בישיבה מיוחדת של הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם (בניו יורק ב־24 בדצמבר 1956)

Statement of the Minister of Foreign Affairs in a Special Meeting of the Israel Permanent Mission to the United Nations (New York, 24 December 1956)

פרוטוקול: 93.08/381/15

סודי

נוכחים: שרת החוץ (יושבת ראש), א' אילן, ר' דפני, ד' הכהן, י' הררי, ז' ורהפטיג, מ' טוב, א' יאפו, ד' לוין, א' לוריא, א' ליברן, ר' מידן, צ' נאמן, א' נג'ר, מ"ר קדרון, ד"ר י' רובינסון, א' רימלט, ג' רפאל, ת' שהם, א' תלמי.

יש עכשיו הבדל בין פעולת האמרשלד, בתמיכה המלאה (בין אם אקטיווית או מתוך אינרציה) של מחלקת המדינה, לבין מצב הרוח השולט אצל מספר משלחות. לא נכון לומר כי לגופו של עניין מייצגות עכשיו פעולות האמרשלד את הדעה הכללית הרווחת

6. המברק לא נמצא.

בעצרת. האמרשלד נהנה עכשיו אמנם מפרסטיז'ה רבה ויכול להיות שהדברים ימשיכו כמו שהם, אבל אין ספק כי חל שינוי מאז ההיסטריה של הימים הראשונים.

עמדנו ונוסיף לעמוד תחת לחץ לפינוי. במשא ומתן הפליט האמרשלד פה ושם דברים שיש מקום לפרשם כאילו עניין עזה ושרם אל־שיח' הנם עניין לעתיד לבוא. שרת החוץ אינה מאמינה כי התכוון לזה ומטילה ספק בהגינותו ובידידותו.

עמדת האמרשלד לאחרונה מלמדת כי אין לו מעצורים כאשר השאלה נוגעת בנו. סימנים לכך

1) הדוח על יהודי מצרים טרם פורסם.
2) דוח נלסון טרם פורסם, לעומת זאת פורסם דוח לבואיס[1] והמזכ"ל מתכוון לכרכם יחד.
3) ביום ו' ה־21.12.56 הזמין שאלה מהנציג הירדני והשיב עליה,[2] וזאת על פי קנוניה מפורשת עם הערבים מבלי להודיענו מראש.

לגבי איש הנמצא במשרה כזו, יש בצירוף עובדות אלה כדי ללמד על האיש, וחשוב כי לנו לא תישארנה אשליות לגביו וכי נחדיר את הידיעה גם לאחרים.

פרשת הפינוי אינה גומרת את התערבותו, נוכח שאיפתו להיות באנץ' ממדרגה יותר גבוהה. יש לפסול אותו לאלתר על סמך חוסר האובייקטיוויות שלו ולצרף את קולו לקולות הקיימים נגד ישראל. הוא ואחרים צריכים לדעת שאנחנו חושבים כך. אין פירוש הדבר כי אין לשאת ולתת אתו: יש להציל מה שניתן, אך עלינו לדעת שידרוש דברים שלא יתקבלו על דעתנו.

במשך כל התקופה שמסר דוחות למועצת הביטחון לא השמיע אף מילה נגד איזו מדינה ערבית, כגון הזכרת סירוב נאצר למעבר ישראלי בסואץ ואי־מילוי סעיף 8[3] על ידי ירדן. אם יגיד נאצר שלא יהיה פינוי התעלה מבלי שישראל תעזוב את האיים ואת שרם אל־שיח', אין ספק שיפעיל עלינו לחץ לעזיבה.

יש מקום אחד שיכול לשנות את עמדתו וזה וושינגטון. האמרשלד לא יעשה דבר נגד וושינגטון.

עלינו להיות מוכנים כי נימצא באחד הימים במקום שלא נוכל לקבל את דעת האמרשלד ואולי את דעת העצרת. לא נוכל לעזוב את שרם אל־שיח' ולעבור את קווי שביתת־הנשק מבלי לדעת דבר לגבי ערובות. בידינו אין כל דיבור מפורש – שלא לדבר על דבר כתוב – האומר שלא תחול שיבת הכוחות המצריים. אין אנו מצליחים להוציא מהמזכ"ל מה יהיה לאחר שנעזוב את סיני.

מחוץ למשא ומתן עם האמרשלד, יש להחדיר למוחות מנהיגי היהודים במידה שישנם, שייתכן כי נעמוד בהתנגשות גלויה עם העצרת. לפחות יש להבטיח שהמנהיגות היהודית תהיה מוכנה, ועד כמה שאפשר גם ידידים לא יהודים. קיים ניגוד אבסורדי בין המאמרים הטובים ב"ניו יורק טיימס" מחד, והעובדה שאינם מגיעים לשום תכלית מאידך. אין לנו

235

1. ראו מס' 222.
2. ראו מס' 228.
3. בסעיף 8 בהסכם שביתת־הנשק עם ירדן נקבע כי תוקם ועדה מיוחדת, הכוללת את נציגי הצדדים, שתפקידה יהיה לנסח ולשפר את הסדרי שביתת־הנשק בנושאים שנותרו שנויים במחלוקת ובהם חופש הגישה אל המקומות הקדושים.

אפשרות להגיד מראש שנקבל כל מה שהעצרת תקבע, ולא ייתכן שנמסור בצורה עיוורת את גורלנו לידיהם. יש לעשות הכול שלא נבוא לידי התנגשות, אבל קיימת הרגשה שאין להימנע מזאת. אנחנו מגיעים עכשיו אולי לשעה החמורה ביותר שהייתה לנו. מצבנו שונה ממצב הבריטים והצרפתים. על ידי נסיגתם מסואץ הם עלולים לאבד אינטרסים כלכליים מסוימים, אך אם אנחנו נהיה במצבם – אנחנו מסכנים את עצם ביטחוננו.

בסוף דבריה ביקשה שרת החוץ מחברי המשלחת החוזרים ארצה עם פגרת העצרת (כמה מחברי הכנסת) למסור בארץ את הלכי הרוח השוררים כאן.

[...][4]

(מסכמת) מסכימה לדברי החברים שסברו כי אסור לנו לדרוש מהעצרת החלטה על שלום. החלטה כזאת יכולה להיות לרעתנו על בסיס 1947, תיווך וכו׳. הזמן הנוכחי הוא הפחות מתאים לפעולה אמתית לשלום. אנו דוגלים בשלום הוגן, ושלום הוגן אינו ניתן עכשיו. לעומת זאת שאלנו ארבע שאלות[5] ובתשובה להן כלול הכול: החושב נאצר שהוא במצב מלחמה אתנו? הימשיך בפעולות פדאיון? הימשיך בהסגר? הימשיך בחרם? לשתי שאלות קיבלנו למעשה תשובה – במישרין מקהיר:

1) שאנייה ישראלית לא תעבור בסואץ; 2) שהושלמה תכנית לפעולות פדאיון.[6] האמרשלד לא נתן לנו תשובה ועל כך נלחץ. עליו לקבל את התשובות מנאצר. אם קיבל תשובות שליליות מנאצר, עליו להביאן לעצרת. אין להיבהל מהאיום בחידוש הדיון בעצרת. אבל ידע נא כי גם לנו יהיה מה להגיד.

לשאלת פליטי עזה, תשובת שרת החוץ לכל שואל היא שלדעתה (ובלי חיוב הממשלה) יהיה הוגן אם יחד עם השארת השטח בידי ישראל, תידרש ישראל לתרום את חלקה על ידי קבלת חלק מפליטי עזה. מציעה לא לעבור את הפורמולה הזאת. מעולם לא נדרשנו לקבל 200,000 פליטים.

כאשר באנץ׳ מדבר על ביטול הסכם שביתת־הנשק מצדנו, עליו לענות אם קיום הסכם שביתת־הנשק פירושו כל הסכם שביתת־הנשק. אם תהיה התחייבות מצד נאצר לקיים את כל הסכם שביתת־הנשק, תהיה שרת החוץ מוכנה להמליץ לממשלה על קבלת ההסכם. אזי אין הסגר בסואץ ולא בעקבה, ואין חרם ואין פדאיון. הפרת הסכם שביתת־הנשק היא גם כאשר הורגים יהודים. באנץ׳ בוודאי יודע כי מצרים לא קיימה את הסכם שביתת־הנשק.

בעניין יהדות מצרים, העובדה היא שאין זה מזעזע יהודים והסיבה – שהטרגדיה פה היא אבדן רכוש וכליאת מאות במחנות הסגר. כל עוד נותנים להם לצאת, אין מצבם כמצב יהדות גרמניה, וקשה להשיג דעת העולם.

עם חידוש כינוס העצרת מעוניינת שרת החוץ להיפגש עם כל הגוש הלטיני (טוב ידאג לסידור הפגישה) ועם אותם האסיאתים שיסכימו לפגישה (לוין ידאג לסידור הפגישה).

4. הדיון בעקבות דברי שרת החוץ לא הובא כאן.
5. ראו מס׳ 49.
6. ראו מס׳ 213. ב־24 בדצמבר, לאחר רצף של התקפות פדאיון באזורים שונים בארץ, הודיע רדיו קהיר כי ממשלות ערב מאמנות את הפדאיון ונוסכות בקרבם את הנכונות להילחם, וכי דבר זה חוקי ומוסיף כבוד לממשלות מצרים, ירדן, סוריה, לבנון ולממשלות אחרות (ראו משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 656, 25.12.1956, 130.16/2952/2).

מסכימה לרעיון הפגישה עם פירסון וכבר ביקשה את קומיי לסדרה. אפשר גם לארגן פגישה עם המשלחות האירופאיות כגוש. על כינוס יהודי דובר לעיל.

אם נודיע בפומבי על סירובנו לשבת עם נאצר נפסיד קלף חשוב. לא אנו יכולים להחליט אם עליו להיות מנהיג העם המצרי. אנו מאחלים לעם המצרי משטר יותר הוגן, יותר דמוקרטי ויותר אוהב את העם, אבל משטרו של העם המצרי הוא עניינו של העם המצרי.

נאצר יצא מוכה במובן הצבאי אך הועלה מבחינה מדינית. מדוע לא יגביר עתה את פעולת הפדאיון? פעולה זו תהיה עתה מוגברת. עניין הפדאיון אינו ידוע בציבור האמריקאי ובציבור העולם. מציעה כי נקנה עמוד בעיתונות הגדולה ונפרסם מונטז' של תעודות ערביות – תרגום ה"מיין קאמפף", שידורי רדיו, מכתב המבקש חנינה לפדאי העומד למשפט (עם רשימת מעשיו), תעודת פדאיון, רשימה של פעולות פדאיון בשבועיים האחרונים – עם שאלה מצדנו: היש להחזיר את אלה למדינת ישראל?

236

ד' בן־גוריון אל א' אבן (וושינגטון)
D. Ben-Gurion to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן [791]
נוסח יוצא: 130.02/2459/1

ירושלים, 25 בדצמבר 1956

מידי אישי

עיינתי בשלך 181[1] ו־250.[2] אני מעריך מאוד תפישתך והרגשתך במצב הבין־לאומי, אבל לא כל מסקנותיך מתקבלות על דעתי. להלן שיקוליי, עדיין לא החלטות הממשלה.

יש להבחין בין גודל סיני בכלל, שטח אל־עריש, שרם אל־שיח', הרצועה. כל ארבע התחייבויות של האמרשלד במברק 181 – אינן שוות כלום. הדברים הקובעים הם:

1) פעולתנו.
2) עמדת ארצות־הברית.
3) החלטת האו"ם.

החשיבות לא תמיד לפי הסדר הנקוב. ידעתי השפעתו של האמרשלד, אך יש לדעתי להמעיט ככל האפשר בפניות אליו, ובשעת הצורך יש לפנות ישר לעצרת. אין זה מונע הגשת שאלות למזכ"ל בקשר ל־assurances, ועל כך יוברק בנפרד.

236
1. מס' 217.
2. מס' 230.

יש להתקיף בעצרת ובעיתונות הפרת מגילת האו"ם על ידי מצרים במשך כל השנים סעיפים 1 (1), 2 (3, 4) ובהטלת הסגר, חרם, פדאיון, שזה המשך פעולות איבה.

בשיחה עם דאלס יש לעמוד על:

1) אי־החזרת הסטטוס קוו אנטה.

2) פירוז חלקו המזרחי של סיני.

3) הכרח חיוני שלנו להישאר בשרם אל־שיח', עד שנשיג ערובות ממשיות ויעילות לאי־הפרת מצרים את חופש השיט במְצָרים ובים סוף (כגון התחייבות ממשלת ארצות־הברית, אך לא הבטחת המזכ"ל או העצרת).

בעניין זה נסתכן ב"היתקלות של זעם בין־לאומי". שום ממשלה בישראל לא תשלים עם פיוס נאצר על חשבוננו, ובשום אופן לא ניתן לחדש אפשרות של הסגר במצרי אילת. שרם אל־שיח' הוא מדבר ריק בלי מים ובלי אוכלוסין, וצבא מצרי נשלח שמה אך ורק לשים הסגר עלינו. לא נסבול זאת, ויהי מה. יש להסביר לדאלס כי נאצר לא התחשב באמנת קושטא, ולא בהחלטות האו"ם והעצרת בשימו הסגר על שיט ישראלי, ואין אני מאמין שיתחשב להבא. כוח או"ם, לפי החלטת העצרת, אינו יכול להישאר בשטח מצרי נגד דעתו של נאצר. איך סבור דאלס שיהיה לנו חופש שיט במְצָרים לאחר שצבאנו יעזוב שרם אל־שיח'? עליו להבין כי בלי ביטחון מוחלט בחופש השיט לא נוכל לזוז.

4) בשום אופן לא ניתן למצרים לשוב לרצועה; אין לדעתי לספח הרצועה באופן רשמי, אבל ביטחוננו מחייב שלא יימצא ברצועה צבא מצרי או צבא או"ם. גם הצבא האחרון לא ימנע ארגון פדאיון והפעלתם. אנחנו נבטיח השירותים האזרחיים של התושבים הקבועים (כלכליים, ציבוריים וחינוכיים), ולא נתנגד (זוהי דעתי האישית) לפיקוח האו"ם או לאחריות בפני האו"ם, כגון חובת דוח [דיווח] לאו"ם. איני גורס מנדט. ברצון נתייעץ עם ארצות־הברית בדבר פתרון בעיית הפליטים בכלל ושל עזה בפרט.

אני אציע לממשלה שייתכן כי נשלים בסיני עם כל סידור אם יאנסו אותנו, אבל לא להיכנע בשום אופן במצרי אילת והאיים (שאגב אינם שייכים למצרים) והרצועה, כאשר לא נכנענו בבנאום ירושלים. הרצועה – מבחינת הביטחון, וחופש השיט באילת – מבחינת קיומנו הכלכלי, הם חיוניים וניהרג ולא נעבור.

כשדאלס יבין חומרת העניין – כי חזרת צבא מצרים למצרי אילת והפרעת השיט שלנו עלולה להביא לידי התלקחות מחודשת – יש להניח שייכנס לעובי הקורה או ישלים עם הישארותנו זמן בלתי מסוים, או שיערוב לחופש השיט או שיציע לנו סידור אחר מניח הדעת.

תראה לשרת החוץ.

בן־גוריון

237

א' אבן אל ד' בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן WIA75
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

[וושינגטון], 25 בדצמבר 1956

אישי

שלך 791.[1]

מסכים אתך בהחלט שעלינו להתרכז במִצָרים וברצועה כלומר – חופש השיט בראשון ואי־החזרת מצרים בשני. אין לזלזל בקשיים, אך מאידך עובדה היא שלא נתקלנו במישהו הגורס דווקא חידוש ההסגר במפרץ והחזרת מצרים לעזה.

נאמר לדאלס בצורה ברורה וגלוית לב שאנו נעמיד הכול על כף המאזניים של שתי בעיות אלה.

אם כי תוכן דבריך נראה לי כמתקבל על הדעת ואפילו מתון, אני מתקשה בנקודה אחת בה נבדלות מסקנותיך ממסקנותיי. הלוואי שאפשר היה להוציא האמרשלד ממרכז התמונה, ותראה מהפרוטוקולים שאינני נהנה מהמגעים אתו. אך דווקא ממשלת ארצות־הברית היא שהחליטה החלטה נחושה לעבוד באמצעותו. במידה שגילה התחשבות בעמדתנו במִצָרים (ב־5 דנא)[2] ונטיית השהיה בענייננו ברצועה (עד לשיחה האחרונה), נבע הדבר מהשפעת ארצות־הברית עליו. מעמדו בשעה זו כה מרכזי, שהתנגשות אתו פירושה התנגשות עם ארצות־הברית מזה ועם העצרת מזה. אינני בטוח שממשלת ארצות־הברית תסכים לעקוף אותו ולראות עצמה ככתובת הרשמית לערובות והתחייבות. לא רק אני אלא גם גורמים אחרים הזהירו ארצות־הברית נגד הנטייה להפקיע אחריותה במדיניות החוץ לאו"ם ולהאמרשלד, אך עדיין לא זזה מהאמרשלדיזם מובהק וקיצוני.

הצעדים הבאים: השיחה עם דאלס ושאלות להאמרשלד על ערובות. ראובן [שילוח] ימסור על הרקע הוושינגטוני. עליו לקצר ביקורו[3] ולחזור אחרי שיחה יסודית אתך.

אבן

237

1. מס' 236.
2. ראו מס' 182.
3. בסוף דצמבר ביקר שילוח בארץ כדי למסור לבן־גוריון באופן אישי על התפתחות העניינים בוושינגטון ולקבל ממנו מידע ותדרוך לקראת חידוש מושב עצרת האו"ם בראשית ינואר.

238

י' הרצוג אל א' אבן (וושינגטון)
J. Herzog to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן TNW922
נוסח יוצא: 130.02/2459/1

ירושלים, 25 בדצמבר 1956

בהול

ל־791[1] של ראש הממשלה.

לפי הנחיות ראש הממשלה הנני רואה את פעולתנו המדינית בשבועיים הקרובים כדלהלן:

1) הגשת שאלות למזכ"ל תוך ניסיון להביאו למתוח התחייבויותיו. ראש הממשלה בוחן טיוטתך בשלך 250,[2] ואני מקווה שיבריק עוד היום. מבלי להיכנס לערך ההתחייבויות שיהיה מוכן לתת בכתב, הרי יהא נודע להן ערך מדיני והסברתי במערכתנו הכללית.

2) מחוץ לפעולה במחלקת המדינה יש לעשות הכול להביא חברי סנאט וקונגרס, ודעת הקהל בכללותה, לתבוע ממחלקת המדינה הבנה לעמדתנו בעניין שרם אל־שיח', עזה ופירוז סיני, לכל הפחות מזרח סיני. יש לשים הדגש על חופש השיט במפרץ, דהיינו התביעה שארצות־הברית תפעל לבטח זאת, וכן על עזה. ודאי ייעשה מאמץ עליון להנחיל ליהודי ארצות־הברית את תחושת ההכרעה ולהביאם לתביעה נמרצת ואחידה ממחלקת המדינה.

3) פעולות הסברה רחבות באירופה, באמריקה הלטינית ובאסיה, במיוחד בקשר לחופש השיט במפרץ.

4) ניסיון לגבש קבוצת מדינות באו"ם שתעמוד לצדנו בתביעה לערובה ממשית בעניין חופש השיט, ואולי תהא מוכנה לסכל הטלת סנקציות מצד האו"ם בקשר לסירובנו לצאת משרם אל־שיח' אם לא נקבל ערובה ממשית.

5) אנו חושבים על הגשת איגרות למדינות שונות בקשר לחופש השיט במפרץ, תוך הצבעה על הקושי שנצא מבלי ערובה ממשית לאי־חידוש ההסגר. האם תציע נוסחה ל־operative passage לאיגרות?

6) עלינו לשקול מתי להודיע פומבית על עמדתנו הן לגבי המפרץ והן לגבי עזה. מצד אחד – מוטב שעמדתנו תובהר לדעת הקהל הבין־לאומית לפני ההתנגשות באו"ם; מצד שני – אם נודיע עכשיו, הרי המזכ"ל עלול לומר שאינו יכול להמשיך ולדון אתנו.

238

1. מס' 236.
2. מס' 230.

ראש הממשלה מבקש כי שרת החוץ ואתה תקיימו ללא דיחוי התייעצות יסודית עם המשלחת לגבי הנ"ל ותבריקו חוות דעתכם[3] עם הצעות מפורטות.

הרצוג

239

מ' קדרון אל ו' איתן
M. Kidron to W. Eytan

מברק מוצפן XA205
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 25 בדצמבר 1956

שלך 173.[1]

הרהורים ראשונים ולצערי שליליים.

1) ספק אם האו"ם יכיר בזכותנו המשפטית למסור הרצועה לנאמנות ישראלית לפי 77(3). ישיבתנו בעזה אינה מוכרת על ידי העצרת כישיבה חוקית.

2) נאמנות פירושה דוח שנתי למועצת הנאמנות, חקירה שנתית על ידי המועצה שהיא מוסד עליון לנאמנים, פטיציות מהתושבים בכתב ובעל פה, ועדות חקירה ובכלל התערבות בלתי פוסקת. האם כדאי?

3) נדמה לי שנאמנות של מדינה ערבית הייתה נחשבת באו"ם כהרבה יותר הגיונית מנאמנות ישראלית. כלומר, אם נציע נאמנות שלנו נזמין תביעה לנאמנות שלהם.

עוד נתייעץ ונבריק.

קדרון

3. באותו יום העבירה מאיר להרצוג, באמצעות ראובן שילוח, את חוות דעתה: "מחשבותיי דומות לשלך. אמנם הרגשתי ומדגישה שתנאי מוקדם לעמידה יותר תקיפה [הוא] להניח שהתוצאות עלולות להיות חמורות, גם אם ייתכן שתהיה הבנה, ולהחליט באיזו מידה אנו מוכנים ומסוגלים לשאת בתוצאות. דעתי היא שאם יתברר שהברירה היא או החזרת המצב לזה שלפני המעשה או עמידה עם סבל, יש לבחור בשנייה. אבל את החשבון הזה יש לעשות היטב בבית" (ראו מאיר אל הרצוג, מברק 212, 25.12.1956, 130.02/2459/1).

239

1. במברק זה הציע איתן נאמנות של ישראל על רצועת עזה בהסתמך על מגילת האו"ם סעיף 77(3) (ראו איתן אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, מברק 173, 13.12.1956, 130.09/2332/3).

240

ו׳ איתן אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו״ם

W. Eytan to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNW918
נוסח יוצא: 130.09/2339/7

ירושלים, 25 בדצמבר 1956

שלכם 205.[1]

לגבי הספק המובא בשלכם 1), הרי אפשר על כל פנים לנסות. נוסח המגילה במשמעותו המילולית מתאים בהחלט. אפשר להתייחס גם לסעיף 77(1), מאחר שהשטח היה תחת מנדט. אם האו״ם יתרשם ממעשיות ההצעה אני מניח כי ידע להתגבר על ספקותיו המשפטיים.

אשר לשלכם 2) הדברים ידועים, אולם האין זה טוב ממשטר או״ם ישיר בעזה כשאין בה דריסת רגל לישראל?

מכיר בנימוקכם ב־3) אולם דומני כי לא תיתכן נאמנות אשר לא תבטיח לאזור קיום ופיתוח כלכלי, ואין לזה סיכוי אלא בקשר ההדוק וברציפות עם ישראל.

להלן כמה יתרונות להצעת נאמנותנו:

1) זו לפחות הצעה, ובהיעדר כל הצעה מעשית אחרת עשויה להתקבל אולי אפילו בהתלהבות.

2) הצעתנו לכנס ועידה לדיון בעתיד הפליטים תיצור אווירה מדינית נוחה למסירת הנאמנות לידנו.

3) הנאמנות הנה צורת משטר מוכרת ואף מועדפת על ידי האו״ם. כל פתרון בין־לאומי אחר יהיה גרוע ממנה.

4) דווקא העובדה כי נאמנות מבטיחה פיקוח מסוים מטעם האו״ם עשויה להקל על קבלת התכנית.

5) מבחינתנו [יש במשטר זה] יתרון עצום, כי נאמנות תבטיח שליטתנו הגמורה מבלי שנצטרך להעניק אזרחות לתושבי האזור.

6) היות והכול מחפשים פתרון, דומני כי יתפתו על ידי תכנית כזו שאפשר להגבילה לחמש או עשר שנים. אפשר לקבוע כי ייערך משאל עם בעוד עשר שנים, אם הדבר נחוץ כדי לסבר את האוזן היום.

הננו רואים דחיפות רבה בקביעת תכנית מציאותית לעזה, ולכן נבקשכם לקיים מיד התייעצותכם על הצעת הנאמנות. לדעתי יש לשלול אותה רק אם מסתמנת הצעה מציאותית ומועילה יותר.

איתן

240

1. מס׳ 239.

241

מ׳ תובל אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מזרח אירופה
M. Touval to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs and the East European Division

מברק מוצפן 529

נוסח נכנס: 130.09/2295/13

בודפשט, 25 בדצמבר 1956

הוזמנתי היום לממלא מקום שר החוץ Istvan Sebes. לאחר פתיחה רגילה הבעתי סיפוקנו מהחלטתם הליברלית לעלייה,[1] ואמרתי שהוסמכתי להבטיח מניעת פרסום, והסברתי שהעיקר שכל יהודי הרוצה בעלייה יוכל לעלות. שבש אישר לי נכונותם לאפשר עלייה, ולדעתו בינואר יוכלו לעלות כ־1,000 יהודים. הדגיש שרצוי לכוונם דרך יוגוסלוויה. לדבריי שאני מבין שבמספר זה נקט רק בגלל קשיים אדמיניסטרטיוויים במחלקת הדרכונים, ושהעלייה יכולה להימשך חודש חודש לפי אפשרות טכנית, אמר שבש שזה נכון שיהיו לפחות 1,000 כמו בינואר. שאלני האם אצלנו עדיין עלייה בלתי מוגבלת. הסברתי שאצלנו עיקרון יסודי של ישראל להחזיק שערי הארץ פתוחים בפני כל יהודי. היות ובעיתונות היו פרסומים שאנשים מעל גיל 45 יוכלו להגר, ביקשתי לברר האם נכון שפרסומים אלה אינם מתייחסים לאלה הרוצים לישראל. שבש אישר שבקשר עם הגירה מהונגריה לשם עלייה לא תהיינה הגבלות גיל, אם כי הוא מבין שרוב הרוצים בעלייה הם קשישים. ביקש להשתדל לבצע את העלייה באווירה שקטה.

מצדי הבטחתי את נכונותנו להזרים את העולים דרך יוגוסלוויה או בדרך אוויר בודפשט־לוד, ואמרתי שעצם העובדה שהתחילה עלייה רצינית תרגיע את היהודים ויחכו לתורם. בירברתי על העזרה ששלחנו דרך הצלב האדום ובקשות לשלוח חבילות. אמרתי שאהיה מוכן להמליץ שבמסגרת החוזה תינתן במידת האפשרות עדיפות לסחורות שהם כיום זקוקים להן.[2]

השיחה התנהלה באווירה מאוד לבבית. בכל הזהירות מתחיל להאמין בעלייה רבתי. דוח מפורט בדואר.

תובל

241

1. ראו מס׳ 173, הערה 1. על תחילת העלייה מהונגריה ראו מס׳ 346 להלן.
2. ההסכם המסחרי עם הונגריה נחתם בינואר 1949, ומלכתחילה ראתה בו ישראל אמצעי להשפעה על היקף העלייה מארץ זו. יחסי המסחר בין שתי המדינות הופסקו בעת הקרע עם הגוש המזרחי ב־1953. הסכם חדש נחתם בפברואר 1954 ושוב ביוני 1956.

י' הרצוג אל א' אבן
J. Herzog to A. Eban

מברק מוצפן 927
נוסח יוצא: 130.02/2459/1

ירושלים, 26 בדצמבר 1956

בהול

בפגישת ברנס דיין הבוקר, הציע דיין קו נסיגה בהתאם להתחייבותנו מ־21.12 היינו כי:

1) עד ה־7.1.57 תהא הנסיגה בציר הצפוני עד מערבה לאל־עריש.

2) הנסיגה תהיה כזו שעד תאריך זה תפונה מרבית סיני מכוחות צה"ל. הקו המוצע ישאיר בידי כוח האו"ם מה־7.1.57 יותר מ־60 אחוזים מחצי האי סיני. הוא נקבע כך שיישארו בידי צה"ל דרכי אספקה וקשר בצפון סיני ואל שרם אל־שיח' היות וקיבלנו תשובה שלילית להצעתנו לארגן אספקה לדרום סיני. את [א]-טור אנו נאלצים לשמור בשלב זה מאחר והוא מהווה מקור לאספקת מים לשרם אל־שיח'.

ברנס השיב שהקו המוצע אינו מתאים להוראות שקיבל מהמזכ"ל לפיהן הבין שקו הנסיגה בשלב זה יימתח מנקודה מערבה לאל־עריש בכיוון דרום־מזרח עד קו שביתת־הנשק בסביבות אילת או בקרבתה, וכן שצה"ל יישאר בשלב זה בשרם אל־שיח' ובאי טירן אך לא ב[א]-טור, וכן לא יישאר קשר יבשתי בין שרם אל־שיח' והחלקה הצפונית וצה"ל יבצע אספקתו בדרך הים והאוויר. מאחר וקו הנסיגה המוצע באזור אל־עריש תואם ההוראות שקיבל, מסכים ברנס לבצע נסיגה שם לפי הסדר דלקמן:

החל מיום 31.12.56 בשעה 12:00 יימצאו כוחות אונ"ף בתחנת הרכבת מזאר, וכוחות צה"ל חמישה ק"מ מזרחה משם.

החל מיום 6.1.57 יימצאו כוחות אונ"ף בתחנת הרכבת ביר מסעיד, וכוחות צה"ל יימצאו חמישה ק"מ מזרחה משם.

מאידך, באשר לשאר האזורים לא יכלו להגיע היום לידי שום הסכם ולכן יצטרך לדחות עניין זה לפגישה נוספת לאחר שיקבל הוראות נוספות מהמזכ"ל. ברנס ביקש לקבל בשלב זה גם שדה התעופה באל־עריש, הנמצא, לפי נוסח מברק האמרשלד, מערבה לאל־עריש. דיין העמיד ברנס על טעותו והסביר ששדה התעופה נמצא דרומה לאל־עריש.

ראש הממשלה מבקש שתסבירו להאמרשלד או לבאנץ' כי הצעת דיין מהיום תואמת התחייבותנו למזכ"ל מ־21.12, כי לאחר השבוע הראשון בינואר יהיה השטח מערבה לאל־עריש מפונה וכמו כן תהיה מרבית חצי האי סיני פנויה מכוחות צה"ל (ראו שלנו 897).[1] לגבי הסידורים הטכניים אמרנו שייקבעו בין הרמטכ"ל לברנס.

242

1. מס' 224.

לידיעתכם, ברנס קרא באוזני דיין מברקו של האמרשלד ואם כי לא אמר במפורש, רמז כי האמרשלד הבין מכם שאנו מסכימים לנסיגה בשלב זה לפי הקו המופיע במברק. לפי הדוח בכתב על השיחה שקיבלנו אתמול, נשאלתם מספר פעמים בקשר לקו המדויק מאל־עריש דרומה והזכרתם קו אל־עריש–אבו־עגילה וכן סימנתם דברים שונים על המפה. כן אמרתם כי שדה התעופה נמצא מערבה לאל־עריש והסכמתם לפינויו. מאידך, במברקכם 197[2] נאמר כי לשאלות מרטולה השבתם "שמוטב שיידונו בפגישה הבאה בין ברנס לרמטכ"ל". ראש הממשלה אינו מבין למה דנתם על פרטים טכניים שעה שההוראה הייתה שדברים אלה יידונו עם ברנס, מה גם שאינכם בקיאים בשטח ובצורכי צה"ל. ראש הממשלה מבקש שלהבא לא תיכנסו לשום פרטים טכניים. כן מתפלא ראש הממשלה על האישור שנתתם לשאלת באנץ' לגבי Final phase to armistice line. הלא יכולתם לומר שעל השלב השני עוד תדונו עם המזכ"ל בבוא המועד.[3]

הרצוג

243

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA226
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 26 בדצמבר 1956

שוחחנו עם באנץ' ביזמתו. הסכים שאין ביכולתו לחייבנו על כל מיני ניחושים שהבענו בסייג ברור שאין לנו ידיעה טופוגרפית מדויקת, ושעל ברנס לברר כל נקודה מפוקפקת עם דיין. מאידך, אמר שקשה לשחררנו משתי הנחות שהבאתי כתוכן של מברק מוסמך מירושלים.

1) שמקומות בסיני השוכנים מערבה מקו אל־עריש דרומה יפונו כולם עד 7 בינואר.
2) תכנית הפינוי שלנו עד ל־7 בינואר תביא לידי כך "שמרבית סיני תהיה בידי האו"ם עד אותו תאריך".

באנץ' מדגיש בעיקר את 2), שעשתה את הרושם בעצרת שעיכב את הטיפול הפומבי המבוהל [הבהול] בבעיה. הבינותי שיש לנו סיכוי לגמור שלב זה בשלום אם נציע תכנית שתספק שתי ההנחות הנ"ל.

2. מס' 225.
3. אבן התרעם על "נימת הביקורת המופרזת" במברקו של הרצוג, בעיקר בהתחשב במאמצים האדירים שהשקיע באו"ם כדי להרוויח זמן יקר לישראל (ראו אבן אל הרצוג, XA228, 28.12.1956, 93.01/2213/12). על כך השיב לו הרצוג כי אין לראות בהוראה שניתנה משום חוסר הערכה למאמציו של אבן בארצות־הברית ובאו"ם או לאופן ניהול המשא ומתן עם המזכ"ל. הכוונה הייתה להקל עליו לעמוד בלחצים המופעלים עליו על ידי הימנעות מכניסה לעניינים טכניים (ראו הרצוג אל אבן, TNWA941, 30.12.1956, 93.01/2213/12).

באנץ' אמר שבין כך יורה לברנס לבצע שלבים שיש עליהם הסכם. עודדתי נטייה זו כדי למנוע רושם של משבר.

באנץ' גם העיר כהערה אישית שכל פעם שאנו מנמקים החזקת שטחים בצורך לקיים תחבורה לשרם אל־שיח', מגיבים המזכ"ל ומרטולה שאם כן יש להחיש הצגת הדרישה לפנות שרם אל־שיח', למרות שמסיבות אחרות מעדיף המזכ"ל לדחות ככל האפשר את הטיפול בבעיה זאת. הוא מייעץ, ואנו סבורים כי עצה זאת נבונה, שלא נדחק הקץ על ידי תיאור שרם אל־שיח' כמחייב החזקת מחצית מדבר סיני.

סוכם שניפגש הערב כדי לחפש הצעת מוצא שתהלום את התנאים שהובעו במברקכם, שעליו הסתמך המזכ"ל בדווחו לעצרת, כלומר – פינוי כל השטח ממערב לקו אל־עריש ומסירת מרבית סיני לאו"ם עד לשבוע הראשון בינואר.

חוששני שנעמוד במצב קשה אם התכנית המוצעת על ידינו אינה ממלאת התנאי השני לעיל.

אבן

244

י' הרצוג אל א' אבן
J. Herzog to A. Eban

מברק מוצפן TNW928
נוסח יוצא: 130.02/2459/1

ירושלים, 26 בדצמבר 1956

בהול

שלך 76.[1]

כפי שכתבתי בשלי 922[2] ודאי שיש לנסות ולהוציא מהמזכ"ל ההתחייבות המקסימלית. אם יתחייב למשל שצבא האו"ם לא יצא עד שיובטח הסדר לגבי חופש השיט, פירושו שייקבע עקרון חופש השיט והצורך בטיפול מיוחד להשגתו. דבר זה יעזור לנו בניסיוננו להשיג תמיכה בין־לאומית לערובה ממשית, שכן נטען שבעוד שהמזכ"ל מתחייב כפי שמתחייב, הרי אין אנו יודעים מהו הערך היורידי להתחייבות זו. העיקר הוא כי במקביל למשא ומתן עם המזכ"ל נחדיר לתודעה הבין־לאומית, ובמיוחד בארצות־הברית, חיוניות חופש השיט ושלא נוכל לצאת ללא ערובה ממשית. פעולה זו מכוונת לכך שכשנקבל צווים מהעצרת לסגת, יתבע גוש מדינות גדול במידת האפשר שחופש השיט יובטח. כל עוד לא

244

1. במברק זה דן אבן בסיכוייה של ישראל להשיג ערובות לחופש השיט במפרץ אילת ממזכ"ל האו"ם ומארצות־הברית (ראו אבן אל הרצוג, 76WIA, 25.12.1956, 93.01/2213/12).
2. מס' 238.

תהיה ערובה ממשית, נאמר שלא נוכל לצאת מהמקום. השלב הבא ודאי יהיה תביעה של האפרו־אסיאתים והסובייטים להטיל סנקציות נגדנו, וסיכול מזימה זו יהיה תלוי בעמדת ארצות־הברית ומדינות אחרות, שאולי ייווכחו בכך שיש שני צדדים למטבע, היינו שלא ייתכן להטיל עונשים על ישראל כשכל בקשתה ערובה ממשית לחופש השיט.

המפתח העיקרי יהיה בידי ארצות־הברית, ונדמה כי הדרך היחידה להביאה להיכנס לעובי הקורה היא שנשכנע מחלקת המדינה כי בעניין זה נעמוד עד הסוף, וכי יש בו חומר נפץ העלול להביא להתלקחות מחודשת, וכי יחד עם הכרתה בדבר זה תופעל כלפיה תביעה נמרצת מצד חוגים שונים בקונגרס ובסנאט ומצד דעת הקהל, שעל ארצות־הברית לפעול ממשית להבטיח חופש השיט במפרץ ולא להסתפק בלחץ על ישראל לסגת. איש אינו יכול לערוב להצלחה במערכה זו, אולם דומה שאנו מחויבים בה מכל הבחינות שנמנו במברקים מפה.

סיכויי המערכה תלויים בכך כי:

1) נחליט בעצמנו שאנו רואים מערכה זו כחיונית.
2) נשכנע ארצות־הברית ברצינות נכונותנו לעמוד על זה עד הסוף.
3) נעורר ביהודי ארצות־הברית תחושת ההכרעה ונארגן דעת קהל נמרצת לטובתנו.
4) נחדיר למדינות שונות באירופה, אמריקה הלטינית ואסיה, ההכרה כי הצדק אתנו בתביעתנו לערובה ממשית לחופש השיט.

הזמן קצר ועלינו לקבוע תכנון מדויק ולהעלות פעולותינו לשיא. מחכים להערות המשלחת לסעיפים בשלי 922. מציעים כי תכינו מיד תזכיר קצר על בעיית המפרץ שתגישו למשלחות באו״ם ותבריקו אלינו כדי שיוגש למשרדי החוץ בבירות השונות. אם הנכם מסכימים, אנא עשו זאת מיד.

בינתיים, יבדוק המנכ״ל תדרוך לכל הנציגויות שהעתקו יוברק אליכם. אנו מארגנים אלפי מכתבים מאיגוד הימאים ומלשכת המסחר לארגונים המקבילים ברחבי העולם. מניחים כי הנכם מארגנים פעולה רבתי מצד היהודים וכן פעולה מצד חברי הקונגרס והסנאט בהתכנסם בוושינגטון.

הרצוג

245

משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs to the Israel Missions Abroad

חוז"ם גלוי 622

נוסח יוצא: 130.09/2377/4

ירושלים, 26 בדצמבר 1956

ראש הממשלה שלל אתמול בכנסת בתשובתו על הצעתה לסדר היום של סיעת "חירות" הנחה כאילו איגרתו אל אייזנהאואר מיום 8 בנובמבר[1] מחייבת שיבתם של כוחות ישראל לקווי שביתת־הנשק. "בנוגע לעניין עזה יש לי לומר רק מלים מעטות. אינני חושב שדיון עכשיו על עניין זה יהיה לתועלת הציבור. שום איש מוסמך לא הורשה ולא יורשה, עד שתתקבל החלטה אחרת בענין זה, להודיע בעניין זה אלא מה שאמרתי בתשובה לשאילתא של חבר הכנסת אלון[2] בנוגע לדברי אבא אבן. חושבני כי לטובת העניין אין לומר משהו יותר או פחות".[3]

אניית מלחמה ישראלית הגיעה אתמול לנמל אילת לאחר שעשתה את דרכה סביב ליבשת אפריקה.

הממשלה החליטה לזפת את כביש באר שבע–אילת.

ישקור

245

1. מס' 79.
2. ראו מס' 222, הערה 2.
3. ראו **דברי הכנסת**, כרך XXI, 1957-1956, עמ' 555.

246

י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מערב אירופה

J. Tsur to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs and the West European Division

מברק מוצפן שפ/351

נוסח נכנס: 130.09/2347/2

פריז, 26 בדצמבר 1956

מידי

שיחה עם פינו. לאחר שהגשתי לו האיגרת בעניין הפדאיון,[1] הרציתי לפניו [על] מצבנו ותביעותינו והדגשתי שלאחר פינוי המערביים מפורט סעיד הוטל עלינו כל כובד הלחץ של האו"ם. תבעתי לא רק תמיכת צרפת אלא לחץ והשפעה על כל בנות בריתה. פינו אמר כי באשר לצרפת אין קושי. הם מקבלים דרישותינו ויגנו עליהן,[2] אף יגייסו עזרת הבלגים ואירופים אחרים. אך הוא אובד עצות לגבי הבריטים, שאינם משתפים פעולה. הנה, למשל, בעניין ההגנה על הנתינים [במצרים] לא תמכו בהם הבריטים באו"ם אף כי מדובר בנתיניהם. הוא יודע שהבריטים מתנגדים להישארותנו בעזה. הסכים שיש בזה אינטרס מערבי כללי ואף יעשו מאמץ לרכוש עזרת לונדון, אך ללא תקוות מרובות. אשר לאמריקאים מגששת ממשלת צרפת באפלה. השיחות עם דאלס היו ידידותיות אך בלתי מחייבות. נמנע מלנקוט עמדה בעניין המזרח התיכון. במחלקת המדינה שתיקה. אלפאן הקדים צאתו לארצות־הברית בכדי לנסות ולסחוט ידיעות על עמדתם, אך בשיחתו הראשונה עם ראונטרי נאמר לו כי ארצות־הברית טרם קבעה מדיניות. אפילו כשמדובר על חילוץ התעלה, ועל אף הבטחות ברורות שניתנו להם ולאנגלים בעניין זה, משתמטת מחלקת המדינה בתואנה כי וילר[3] פקיד או"ם ואינו נתון למרותם. אשר להאמרשלד אין איש יודע מה הוא רוצה. חזר והבטיח עזרתו, אך היה ספקני לגבי יכולתו. עם זה טען שאינו רואה כיצד יוכל להכריח אותנו לעזוב עמדותינו.

אין לצפות ללחץ ישיר מצד רוסיה. יש סכנה של אמצעים כלכליים ובעיקר נפט, ובזה מוכנה צרפת לעזור לנו. משדיבר על נפט, הבעתי אכזבתי מההתקדמות האטית גם בעניין הנפט הפרסי וגם בעניין הצינור. מסרתי פרטים על הצינור הזמני והקבוע והוספתי שידוע לנו שחברת הנפט הצרפתית לוחצת נגד התכניות הללו, כולל החוזה עם פרס.

246

1. נוסח האיגרת במברק איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 651, 24.12.1956, 130.09/2377/4. באיגרת תוארו כמה התקפות חמורות של הפדאיון בחודש דצמבר, והוזכרו פניות קודמות של ישראל לאו"ם בנושא זה.
2. בדברו בפרלמנט של צרפת ב־18 בדצמבר, בדיון על מדיניות החוץ, מנה פינו שלושה תנאים הכרחיים לפתרון המשבר במזרח התיכון שעליהם עומדת צרפת: בנאום רצועת עזה, חופש מעבר לאניות ישראליות בתעלת סואץ ושיט חופשי במפרץ אילת. בתור אמצעי לפתרון משבר הנפט הזכיר בניית צינורות מעיראק לטורקיה ומאילת לחיפה (ראו שגרירות ישראל בפריז אל מחלקת מערב אירופה, מברק שפ/323, 19.12.1956, 130.02/2459/6).
3. גנרל ריימונד וילר, ראש צוות האו"ם לפיקוח על הפעלתה מחדש של תעלת סואץ.

מסרתי על התעניינות בנק לאזאר בתכנית הגדולה. רמזתי שוורמסר מושפע כנראה מאוד מלחץ נגדי זה, ושאלתי מי מרכז בממשלה הבעיות המסובכות הללו והתובעות לא רק ידיעה כלכלית אלא דמיון מדיני. אמר שהוא מתפלא לשמוע שהעניינים לא התקדמו עדיין. יש החלטה מפורשת של הממשלה בדבר השתתפות בבניין הצינור הזמני.[4] הוא יודע על התנגדות אנשי הנפט ואיננו נרתע. המרכז יוסיף להיות וורמסר כי אין לו איש אחר. ידבר אתו כדי להחיש הטיפול. סיפר שכפי הנראה עומד להתחדש ב־10 בינואר משא ומתן ישיר בין צרפת ואנגליה מזה ומצרים מזה בדבר המשטר בתעלה.

בסוף השיחה, שנמשכה 45 דקות, ביקשתי לציין הערכתנו לקונסול הצרפתי בפורט סעיד על עזרתו ביציאת היהודים.

מצאתי פינו מדוכא למדי וחסר אשליות לגבי המאבק המדיני. בהיפרדו ממני אמר שנכונה להם ולנו שנה קשה.

צור

247

י' צור אל מ' ברטור
J. Tsur to M. Bartur

מקור: 93.02/194/3

פריז, כ"ב בטבת תשי"ז
26 בדצמבר 1956

לנמען בלבד

צינור אילת חיפה

קיבלתי את מכתביך מ־13 ו־19[1] בדצמבר, ואני רוצה לנסות ולתאר לפניך את דרכי פעולתנו ואת הקשיים שאנו עומדים בפניהם.

אך בטרם אעבור לעצם הדברים, ברצוני להעיר מילים מספר לעניין הכפילות בפעולתנו ובפעולות משרד הביטחון ששימשה נושא לכמה מברקינו.

4. ב־25 בדצמבר הודיע נחמיה ארגוב בשם פרס לבן־גוריון על החלטת ממשלת צרפת לממן את ההפרש הכספי שבין צינור שמונה אינץ' לצינור 16 אינץ' (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 25 בדצמבר 1956, ראו גם ברטור אל צור, מברק ל/139, 1.1.1957, 130.09/2347/5).

247

1. מדובר למעשה בשני תזכירים של ברטור מתאריכים אלה, שעסקו בתכנית צינור הנפט ובגיבוש עמדה מערב אירופית אחידה בנוגע למזרח התיכון. שניהם נשלחו ב־24 בדצמבר בצירוף מכתב של איתן אל נציגי ישראל בחוץ־לארץ, אשר נתבקשו לקיים שיחות ברוח התזכירים האלה עם אישים וחוגים מתאימים בתוך השלטון ומחוצה לו (התזכירים בתיק 93.08/418/6).

אין חולק על כך כי אנו מצווים להשתמש בעניין זה, כבעניינים אחרים שאנו עוסקים בהם, בכל פתח השפעה ולחץ ובכל קשר מועיל שבידינו. היחסים בין שמעון פרס וחבריו לבין משרד ההגנה כאן הדוקים ביותר, ולשר ההגנה השפעה לא מבוטלת בממשלת צרפת. משום כך טבעי היה הדבר שאנשי משרד הביטחון ינסו להפעיל את ידידיהם במשרד ההגנה הצרפתי כדי לקדם את תכניתנו.

במה דברים אמורים? אם נעשית הפעולה מתוך קשר הדוק ואינפורמציה הדדית. אך כשמתנהלות שיחות ואין השגרירות יודעת עליהן כלום; או כשאנשי משרד הביטחון נפגשים – או משתדלים להיפגש – עם אנשי משרד החוץ או עם הנהלת ענייני הנפט כאן מבלי שנדע על פגישות אלו אלא ברגע האחרון, וזה לאחר שהתנהלו עם אותם האנשים שיחות ללא ספור והוגשו להם תזכירים בתיאום גמור עם ההוראות שקיבלנו מהארץ; או אם מקבלים אנשי משרד הביטחון משר האוצר הוראות לטפל בעניין שמוכרח לחזור ממילא אל אותן הסמכויות הממשלתיות שאנו עומדים בקשר אתן – יותר משיש בזה תועלת נוצר רושם בחוגי הממשלה של לחץ בלתי מסודר ובלתי מתואם.

זאת ועוד אחרת: אמנם אין איש כופר בכוחו של משרד ההגנה, וכן רחוק ממני הרעיון להגן על הפקידות הממשלתית הצרפתית שהילוכה אטי ורצונה להזיק אינו מועט כפי שתראה להלן. אך אין להתעלם מן העובדה היסודית שהמנגנון הממשלתי הוא שפועל בצרפת, ואין לקוות לעקיפתו אלא בעניינים שבביטחון ובמקרים יוצאים מן הכלל. מנגנון הפקידות הקבוע וכל אותם האינטרסים הכלכליים שאנו נתקלים בהם עשויים להתגבר גם על החלטה ממשלתית מפורשת, כפי שראינו לא אחת, ואין לך דרך אלא להפעיל עליהם לחץ ולהכריחם לנקיטת עמדה, גם אם עמדתם העוינת או המסתייגת ידועה מראש. ממשלה הולכת וממשלה באה – בצרפת בייחוד – והפקידות לעולם עומדת. אפשר אפוא – ואף צריך – לנסות ולקצר את הדרך, להגביר את הלחץ, לחתור לקראת החלטה ברמה ממשלתית. עם זה, אסור להתרכז בצינור אחד תוך ביטול כל השאר, ובוודאי שאין לבחור "עשרה צדיקים" ולהחליט מראש שכל השאר הם "שונאי ישראל" ולהניחם לנפשם.

לא כל יום מתרחשים נסים ואין העבודה שלנו יכולה להיות בנויה על הנס אלא על קשרים נרחבים ולחץ מתמיד בכל המישורים, ותוך תכנון והתאמת פעולות שיגבירו ולא יפחיתו את כוח לחצנו.

אני מקווה שהדברים יהיו מוסברים לך גם מבלי שאכנס בפרטים שאינם חשובים לעניין זה.

ועתה לעצם הדברים:

אין ספק שממשלת צרפת מעוניינת גם בצינור הזמני וגם בצינור הגדול. אך התעניינותה הייתה עד כה אפלטונית, והדיבורים על הצינור היו מכוונים יותר לצורכי הסברה לדעת הקהל מבפנים מאשר לביצוע התכנית. אם תזכור, ציינתי לאחר שיחתי הראשונה עם Lemaire[2] כי הדבר ששבה את לבו במיוחד היה הנאום שהוא יכול לשאת בבית הנבחרים כדי להודיע על פתיחת הצינור. אילו יכולנו לבוא ולומר כי הצינור מוכן, היו הצרפתים קופצים על המציאה. אולם באינפורמציה שמסרנו להם בשלבים הראשונים לא היה ברור גם לנו הזמן הדרוש לבניין הצינור, ואילו אצלם עצמם נתערבבו היוצרות בין הצינור

2. מוריס למר, שר המסחר והתעשייה.

הזמני והצינור הגדול. המיניסטרים חשבו על תכנית אחת, הפקידים נתכוונו לתכנית אחרת והסבירו לממונים עליהם שהעניין ארוך ולא פשוט.

מצד שני מכיוון שנכוו ברותחין בעניין מבצע סואץ והושארו לבדם ללא תמיכת האמריקאים, שוב הם נזהרים בצוננים וחוששים מכישלון חדש. וכך מתלבטת הממשלה בין הרצון העז לבנות צינור ולזכות לפחות בשטח זה בניצחון על נאצר, לבין החשש שאמריקה תטיל וטו על המפעל ותמנע, במישרין או בעקיפין, בעד הנפט הדרוש להפעלתו.

שים נא לב כי בוויכוח בבית הנבחרים,[3] כשמנדס־פרנס גולל את פרשת הצינור כולה כדי לנגח את הממשלה על חוסר המעש שלה, הייתה תגובתו של פינו חיובית אך חלשה, ולא אמר דבריו אלא בחצי פה, ואילו גי מולה בנאומו הגדול, הזכיר בנשימה אחת את הצינור דרך ישראל ואת הצינור דרך טורקיה.

מצד אחר אנו רואים סימנים ללחץ כבד נגד תכנית הצינור. מקורו בפקידות משרד החוץ מזה ובאנשי הנפט בצרפת, ובעיקר הנהלת "חברת הנפט הצרפתית" [(C.F.P.) Compagnie Française de Pétrole] מזה. הראשונים חרדים לקרע נוסף עם מדינות ערב, שכן אפילו בשעה זו לא ויתרו על אשליותיהם שיוכלו לתקן על ידי ויתורים יחסיהם ומעמדם במזרח התיכון. והאחרונים רואים בפניהם את מעמדם הרופף בעיראק ואת הצינורות המפוצצים בסוריה. מסקנתם היא, אפוא, שאין להרגיז את הערבים ואין לתת להם אמתלה חדשה למנוע את הנפט היקר מצרפת.

גוללתי לפניך את הקשיים, אך אין פירושו של דבר שאין אני רואה תקוות לביצוע התכנית. אדרבה, אני סבור שבסופו של דבר נגיע לכך, כי הצינור הוא הכרח לצרפת גם מבחינה מדינית פנימית וגם מבחינת עתיד אספקת הדלק.

בשיחות עם השרים ננסה להביאם להשתתפות ישירה בבניין הצינור הזמני. הקושי הגדול ביותר – ובזה אנו מתלבטים כרגע – הוא לרכז את הביצוע בידי פקיד או משרד אחד ממשרדי הממשלה. אנו רוצים להשתדל ולהוציא את העניין מידי וורמסר, שעמדתו הססנית ופחדנית כרגיל. אין לנו אמון ביכולתם של Lemaire ואנשיו, ואילו Blancard, הממונה על הדלק, מושפע יותר מדי מה־.C.F.P.

על כך נצטרך עוד לקחת הדברים עם אנשי שיחנו בממשלה.

אשר לתכנית הגדולה, נראה לי כי בנק לאזאר לא נרתע (אגב מכתב הבנק שנמסר לך על ידי שרמן נשלח אליך באמצעותו כדי להרוויח זמן). ביקורו של Valensi אצלי מוכיח שהבנק רוצה להתקדם בזהירות, אך אינו חפץ לוותר על השתתפותו ועל יזמתו בעניין זה. שיחה אחרונה זו נראית לי חשובה במיוחד משום שנתגלה לנו כי אין ולנסי משלה עצמו לגבי עמדת חברת הנפט הצרפתית ואינו מקווה ליותר מאשר לניטרליות מצדה. חוסר אשליות זה יש בו ברכה, אך גם כאן תלוי הרבה בדעת אנשי הבנק בארצות־הברית.

תכניתך בדבר "צינור אירופי"[4] יש בה עניין, ואין ספק שתתקבל על דעתם של גי מולה ומוריס פור. אך אני חושש להעלות אותה בטרם זמנה, לאמור בטרם תתקבל החלטה

3. ראו מס' 246, הערה 2. דיווח על דיון זה ראו במברקו של בנדור אל מחלקת מערב אירופה, שפ/329, 21.12.1956, 130.09/2347/2.

4. ברטור הציע שישראל תביע נכונות לשוות לצינור הנפט אופי בין־לאומי או מערב אירופי כללי מבחינת הבעלות והמעמד המשפטי; שיינתנו ערבויות שצינור אשר ישמש אינטרסים חיוניים של מערב אירופה "יבודד" מבחינה מדינית, שישראל לא תשתמש בו בתור אמצעי במדיניותה הלאומית, ושתפעולו יהיה בידי בוניו־בעליו בשיתוף עם ישראל. עצם קיום המעמד הזה לצינור ישמש תקדים חשוב לדרישה ממצרים למעמד דומה לתעלת סואץ. ראו גם ברטור אל שק מברק ר/586, 20.12.1956, 130.09/2321/3.

צרפתית עקרונית, שכן עלול הדבר לגרור התייעצויות לאין ספור בין ארצות נאט"ו ולדחות את ההגשמה לחודשים רבים. מכל מקום אשמור את הדבר לעת מצוא, ואם יתברר כי יש בידי הצעה זו להכריע את הכף לטובת ביצוע התכנית, נוציא אותה מנרתיקנו.

מילים אחדות על הפרסומת: בזמן האחרון דובר על הצינור הרבה גם כאן וגם אצלנו, ואין זה לטובת העניין. כל פרסום מגביר את החששות ומחזק את החתירה נגד התכנית. וורמסר סיפר לי לפני ימים אחדים כי אנשי הנפט הרעישו עולמות לאחר הוויכוח בבית הנבחרים. ולנסי השביענו שוב להפחית את הפרסום כדי לא להפריע בעד המשא ומתן שלו עם אנשיו באמריקה. עיתונותנו בארץ מספרת פרטי פרטים על המשא ומתן והדברים מועתקים כאן, ואין בהם כדי להועיל. איפול גמור על כל הפרסומים בעניין הצינור, לפחות עד שיתברר המצב, היה עוזר לנו בהרבה במאמצינו כאן.

בברכה,

י' צור

248

י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs and the West European Division

מברק מוצפן שפ/364

נוסח נכנס: 130.09/2347/2

פריז, 27 בדצמבר 1957

מידי

שיחה עם גי מולה.

בראשית דבריי הבעתי הערכתנו לאהדה וההבנה לישראל שנתגלתה בוויכוח בבית הנבחרים.[1] קיבל וציין שהדברים עלינו זכו לתשואות, אך הוסיף שלא נבוא לידי טעות: רבים מאלה שלא דיברו עלינו חורשים רעות על ישראל, אלא שלא העזו לומר זאת מחשש מדעת הקהל העומדת לצדנו. אחר כך אישר שהממשלה החליטה להיכנס לעניין הצינור.[2] לשאלתי, לא ידע להשיב אם הכוונה לצינור הגדול או הזמני, ואם מדובר בהשתתפות ממשלתית או של הון פרטי. אמר שרמאדייה בקיא ממנו בפרשה זו. הדגיש שההחלטה נתקבלה למרות לחץ נגדי של אנשי הנפט, וכן הוחלט לחתום [על] החוזה עם פרס בניגוד לדעת חברת הנפט. הודיתי, אך קבלתי על אי־תיאום בהגשמה. תבעתי שתורכב ועדה

248

1. ראו מס' 246, הערה 2.
2. ראו מס' 246.

של שלושה נציגי המיניסטריונים השונים שתצא מיד לארץ, ללא פרסום, למשא ומתן ולהחלטה עקרונית. קיבל הרעיון ורשם לפניו. הרציתי דאגותינו בעניין הפראיון וחרדתנו לקראת לחץ ארצות־הברית והאו"ם לפינוי עמדותינו. בתשובתו לא היה יותר אופטימי מפינו.[3] אמר שאין בעיה לגבי צרפת. ממשלתו תתמוך בנו בכול, תצביע אתנו באו"ם ואם יהיה צורך, תיתן עזרה כלכלית. אך התמונה כולה עגומה ואיננו יודע כיצד נוכל להחזיק מעמד נגד הלחץ גם בעזרת צרפת. אנגליה מסתייגת יותר ויותר. מלכתחילה נמנעה מכל דבר שיש בו משום תמיכה בישראל. הוא חושב שעמדתם מצאה ביטוי בדברי גייטסקל שאמר לו בשעתו "לא אכפת לי למי שייכת הטריטוריה שהישראלים כבשו. עליהם לחזור לנקודת המוצא". אשר לארצות־הברית, המצב מעורפל לגמרי. אמנם דילון[4] הביא בשורות טובות, אך מולה חושש שידיד מובהק זה של צרפת רואה מהרהורי לבו. הוא יגייס כל תמיכה שיוכל, סומך על ספאק, על אדנאואר ויוון, גם על האיטלקים, המתקרבים יותר להשקפה הצרפתית. אולם אין לו אשליות, ובהתכנס העצרת בינואר נעמוד בפני מערכה כבדה. שאלתיו אם יש בדעתו לנסוע לאו"ם ואמר שלא יעשה כזאת אלא אם תובטח לו תמיכה מינימלית של האמריקאים. העיתונות אמנם אתו, אך ההדים טרם הגיעו למחלקת המדינה. בימים אלה הוא עורך גישושים בארצות־הברית ולאור התוצאות יחליט אם לנסוע או לאו. הוסיף שהוא מצפה למערכה כבדה באו"ם בעניין אלג'יריה. בחזרו לתביעותינו, אמר שבישיבת הממשלה הבוקר נתקבלה החלטה מפורשת לתמוך בישראל במאבקה המדיני. כשסיפרתי לו על הידיעות שבידינו בעניין הנשק הסובייטי המגיע לסוריה, ביקש לעשות הכול כדי שהידיעות תגענה לממשלת ארצות־הברית. כשהזכרתי נסיעת המשלחת הסוציאליסטית[5] אמר שטרם דיבר עם Commin, אך שמע דוח מפי אחד מחברי המשלחת, שחזרה בהחלטה להיאבק להידוק הקשרים המדיניים והכלכליים עם ישראל. בתום השיחה ביקש למסור ד"ש וברכות לכל ידידנו בממשלת ישראל.

צור

3. שם.
4. דאגלס דילון, שגריר ארצות־הברית בצרפת.
5. המשלחת הגיעה לישראל לביקור ידידות וכדי לברר אפשרויות לשיתוף פעולה כלכלי, מדיני ומדעי בין שתי המדינות. חבריה היו אישים בולטים במפלגה הסוציאליסטית בצרפת: פייר קומין (Commin), מזכיר המפלגה בפועל וחבר הסנאט; פייר מטייה (Métayer), מזכיר מדינה במשרד ראש הממשלה וחבר מרכז המפלגה; ז' בגארה (Begarra), ראש הסיעה הסוציאליסטית במועצת האיגוד הסוציאליסטי וחבר מרכז המפלגה; ז' מרזוראטי (Marzoraty), חבר מרכז המפלגה ומי שהיה מזכיר אינטרנציונל הסטודנטים הסוציאליסטים; ורוברט פאטיו (Patillon), מזכיר לעניינים בין־לאומיים של המפלגה. המשלחת נפגשה עם בן־גוריון ב־22 בדצמבר. על ביקור המשלחת ראו רישום ביומן בן־גוריון 22.12.1956.

249

צירות ישראל בבוקרשט אל מחלקת מזרח אירופה
Israel Legation in Bucharest to the East European Division

מברק מוצפן במ/681
נוסח נכנס: 130.09/2297/4

בוקרשט, 27 בדצמבר 1956

1) זה חודשיים שהרומנים לא נתנו דרכונים.
2) לאור ההתפתחויות בפולין ובהונגריה,[1] מציע שאבקש פגישה עם רודנקו[2] ואציג תביעת עלייה רבתי. אציין הנעשה בארצות שכנות בלי להזכיר שמות, ואדגיש שאין אנו מסכימים שרומניה תעניש אותנו בהפסקת העלייה.
3) אשתדל להציג תביעה זו בפני חברי הממשלה כאן בהזדמנות ובשיחותיי עם הרוסים.
4) הסיבה העיקרית למצור שאנו נתונים בו כאן היא הכפיפות המוחלטת והנוקשה של הקו והצוות הישן הסטליניסטי, אולם אפילו התנאים ברגע זה לא נוחים. יש להעלות הבעיה גם אם יענו כי כל אחת נוהגת לפי דרכה. אשרו.

צ י ר ו ת

250

מ' טוב אל ו' איתן
M. Tov to W. Eytan

Copy: 93.03/3064/3 :העתק

New York, 27 December 1956

Personal

Dear Walter,

Many thanks for your letter of the 19th.[1] I agree with you entirely that the task which awaits us is most difficult and complicated despite the understanding and

249

1. ראו מס' 241.
2. סגן שר החוץ של רומניה.

250

1. המכתב לא נמצא.

good will of our Latin American friends. Several days ago I replied to your cable suggesting that I use the Assembly recess for a short trip to some of the countries in this hemisphere. In view of the Christmas and New Year's festivities I consider these very weeks least suitable for such visits and therefore decided to postpone the trip. I shall, of course, keep these initiatives in mind and should the necessity arise, I shall take a quick trip to some of the key countries, gauged to the development of our matters during the second half of the Assembly.

On Tuesday, as you know, I received a reply from the Prime Minister to my telegram No. 192,[2] addressed to you. I spoke to Mr. Eban yesterday, who conveyed to me the basic lines which Ben-Gurion wished us to have in mind in our political endeavors.[3] I shall of course lead my offensive vis-à-vis the different delegations in accordance with these instructions. There is, however, one serious fact, which the Prime Minister must, to my mind, definitely take into consideration: namely, that in accordance with established juridical principles throughout Latin America, these countries refuse to accept any territorial conquest which results from warlike action. As you will recall, it cost us more than a bit of effort at the time to get these countries to oppose the Bernadotte Plan[4] at the Assembly in Paris. I am very much afraid that with the current world situation and given the atmosphere which prevails at the U.N., the repetition of this feat would prove very difficult indeed. No matter how well all or each of the Latin American delegates may understand the reasons which determined our expedition into Sinai, and may be willing to help us find a solution to assure our right of free access in Suez and Akaba and prevent the recurrence of Egyptian aggression, not one would be able to support our staying in Sinai. To the contrary, some believe that the eventual success in finding a formula for a solution hinges precisely on the evacuation of our troops. Since all these delegates are convinced that the presence of UNEF in Sinai must be utilized to obtain a peace settlement, and guarantee at least free passage in Suez and Akaba, and to find a solution to the Gaza problem, we shall make the maximum efforts at persuasion both here and in the various capitals, so that we may achieve our objectives. We must not forget that many countries in this hemisphere have suffered the hardships of occupation by foreign troops and have seen the segmentation of their territories. Consequently, their vigorous fight at the United Nations against any

2. במברק זה עמד טוב על הקשיים בגיוס אהדה ותמיכה בקרב ארצות אמריקה הלטינית לתביעותיה של ישראל (ראו טוב אל איתן, XA192, 21.12.1956, 130.02/2459/1). בן־גוריון השיב לטוב שיש לראות בפעולה בארצות אמריקה הלטינית ובמשלחותיהן לאו"ם פעולה גורלית למעמדה של ישראל, ולעשות מאמץ עליון להשיג תמיכה והבנה אצל הנציגים הלטינים בייחוד בקשר לחופש השיט ולרצועת עזה (ראו בן־גוריון אל טוב, YA184, 25.12.1956, 130.02/2459/7).

3. ראו מס' 236.

4. המדינאי השוודי פולקה ברנדוט נשלח לארץ־ישראל ביוני 1948 כדי לנסות ולתווך בין הצדדים, ולפקח על ההפוגה שעליה הכריז האו"ם. בדוח שלו המליץ כי הנגב יימסר לערבים והגליל כולו ליהודים; ירושלים תועמד בפיקוח בין־לאומי; חלקי הארץ הערביים יצורפו לממלכת ירדן; העלייה תצומצם; הפליטים הערבים יורשו לחזור למקומותיהם; ותוקם ועדת פיוס מטעם האו"ם שמתפקידה יהיה לפעול לפתרון בעיית ארץ־ישראל בדרכי שלום. הן ישראל והן הערבים דחו את הצעותיו.
הדוח של ברנדוט הועלה לדיון במושב השלישי של העצרת הכללית של האו"ם, שהתכנס ב־21 בספטמבר 1948, זמן קצר לאחר הירצחו של ברנדוט בארץ־ישראל (ראו כרך 2, מבוא, עמ' יא–יד).

form of colonialism. During a luncheon with the Foreign Minister and Eban several days ago, one of our best friends, summarizing the thinking of this hemisphere, told us that if perchance circumstances would arise whereby a foreign government would occupy the territory of an American country subjected to dictatorship, he was certain, all the other Latin American countries would rally in defense of this sister nation despite their great dislike for dictatorship. Nevertheless, the Latin American delegates, in recent debates at the U.N. placed their prime emphasis on the evacuation of British and French troops only. This was a major contribution by these delegations which, I am sure, you appreciated. We must therefore plan our political offensive by handling these factors as effectively as possible. I shall keep you informed of my plan of action as it is being put into effect.

I am very pleased indeed about the news concerning the "Hasbara" offensive in Latin America and the possibilities of utilizing the services of AFP [Agence France Presse] to greater advantage. On this end, we and the Department of the Agency are likewise continuing our constant efforts with visible success. As you know, Tuvia Arazi stopped in Lima on his way to Buenos Aires and spoke to the Peruvian Foreign Minister as well as several other officials, finding them favorably inclined towards us. Upon my request, he will try to accelerate his installation in Lima and duly commence his interventions in Quito, Bogota and La Paz. As for the matter of the Chargé d'Affaires in Cuba, I hope to be able to write you on this point at a future time.

I am, as I told you, currently making preparations for our battle and am confident that Rachel [Tov]'s imminent arrival will help appease somewhat my profound nostalgia for Jerusalem.

With kindest regards,
Yours sincerely,
Moshé A. Tov

251

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם [673]
נוסח יוצא: 130.16/2952/8

ירושלים, 28 בדצמבר 1956

כפי שדיווח המזכ"ל לעצרת, נפנה עד השבוע השני בינואר מערבה מאל־עריש ומרבית סיני. זה נקרא בפיו השלב הראשון. בשלב השני יעמוד על הפרק אותו חלק מסיני שיהיה בידנו בסוף השבוע הראשון, כולל שרם אל־שיח'. על ידי הסכמתנו לפינוי שטח רחב

בשלב הראשון נמנע ויכוח בעצרת שוודאי היה מסתיים בתביעה מחודשת לפינוי כולל, תוך קביעת תאריך מוגדר. רצינו להימנע מהתנגשות עם האו"ם לפני פגרת [חג] המולד, תוך תקווה כי הזמן פועל להרגיע הרוחות מסיוט מלחמת עולם שריחף על העצרת בדיוניה בנובמבר, וכי נצליח להחדיר הבנה לעמדתנו בדעת הקהל הבין־לאומית ובמיוחד בארצות־הברית, כך שבבוא ההכרעה לא נהיה בבחינת כולו חייב.

מטרות חיוניות לנו הן אי־החזרת ה"סטטוס קוו אנטה", פירוז חלקו המזרחי של סיני, ומעל לכול – הכרח להישאר בשרם אל־שיח' עד שנשיג ערובות ממשיות ויעילות לאי־הפרעות מצריות בחופש השיט במְצָרים ובים סוף. נאצר לא התחשב באמנת קושטא[1] ולא בהחלטת האו"ם בשימו הסגר על השיט, ולא יתחשב בהן להבא. לפי החלטת העצרת לא יוכל כוח האו"ם להישאר בשטח מצרי נגד דעת נאצר. על כן, בלי ביטחון מוחלט בחופש השיט לא נוכל לזוז משם.

ברור שאנו מסתכנים בהתנגשות עם דעת הקהל הבין־לאומית כפי שמתבטאת באו"ם. מניחים שההתנגשות עם האו"ם תבוא בשבוע השני של ינואר. יצוו עלינו לסגת, ואם לא נישמע, ודאי יציעו האפרו־אסיאתים והסובייטים הטלת סנקציות. סיכול האפשרות האחרונה יהיה תלוי בכך אם גוש מדינות גדול ככל האפשר יצדיק תביעתנו לערובה ממשית לגבי חופש השיט במפרץ, ונוכל לגייס שליש נגד הטלת סנקציות. עד כאן לידיעתכם בלבד.

המשימה העליונה היא להשתמש בימים המעטים הנותרים לנו להסביר למשרדי החוץ כי בעוד שאנו נסוגים לפי התחייבותנו ב־8 בנובמבר, הרי אין סימן של תביעה ממצרים לקיים הסעיפים האחרים בהחלטת ה־2 בנובמבר, ומצרים מודיעה שתקיים מסע פראיון, ואמנם היא עושה זאת, ולא תבטל ההסגר בים. עיקר הדגש יש לשים על עניין חופש השיט במפרץ. אין, חוזר: אין לומר בשלב זה כי לא נצא משרם אל־שיח' אלא לטעון כי אם לא נקבל ערובה ממשית לאי־חידוש ההסגר במפרץ עלולה לבוא התלקחות חדשה. הכוח הבין־לאומי יוכל אמנם למנוע חידוש ההסגר, אולם משך ישיבתו בסיני תלוי לפי החלטת העצרת ברצונו של נאצר. הועלו רעיונות על בנאום האיים ורצועה לאורך החוף, אולם עדיין אין איש אומר איך זה יתגשם. אם תישָאלו לאיזו ערובה אפוא הנכם מצפים, יש לומר כי ארצות־הברית והאו"ם, שכפו עלינו הנסיגה, חייבים למצוא ערובה כזאת. כיום פתוח המפרץ בים ובאוויר ללא הפרעה, ואנו מקווים כי לפני שניתבע לצאת משרם אל־שיח', ייתנו המדינות דעתן למצוא דרך שתבטיח חופש השיט בקביעות במפרץ. יש לבקש ממשרדי החוץ כי ייתנו הוראות למשלחות באו"ם להתעניין בשאלה הזאת וכן כי יפנו לוושינגטון להיכנס לעובי הקורה.

תוך יום יומיים תקבלו תזכיר להגשה למשרדי החוץ.[2] יחד עם הפעולה הדיפלומטית עליכם לעשות מאמץ עליון להשפיע על העיתונות ואישים, לפי תנאי המקום, להתבטא נגד החזרת ה"סטטוס קוו אנטה", ובמיוחד להדגיש החיוניות של הבטחת חופש המעבר

251

1. אמנת קושטא, שנחתמה ב־1888 בידי אוסטריה־הונגריה, איטליה, בריטניה, גרמניה, הולנד, ספרד, צרפת, רוסיה וטורקיה, הגבילה את ריבונותה של המדינה שבתחומה נמצאת תעלת סואץ. בעת החתימה הייתה טורקיה בעלת הריבונות הרשמית על מצרים, אך למעשה הייתה מצרים נתונה בחסותה של בריטניה. באמנה נקבע כי התעלה תהיה פתוחה בימי מלחמה ובימי שלום לכל אניות סוחר ואניות מלחמה ללא הבדל דגל, ושהשיט החופשי בה לא יופרע בכל צורה שהיא.
2. ראו מס' 268.

במפרץ לישראל למסחר הבין־לאומי ולעולם החופשי כולו. לא ייתכן שרק אנו נידרש לסכן ביטחוננו ולהסכים לחסימת עורק תנועה חיוני בעוד שאין שום תביעה ממצרים לחדול מהפרתה [את] מגילת האו"ם, החלטות מועצת הביטחון על חופש השיט והחלטות העצרת מה־2 בנובמבר. מאתנו דורשים ויתור על אינטרסים ביטחוניים וכלכליים חיוניים בעוד שלמצרים מרשים להמשיך בהשתוללותה שמטרתה אחת בלבד – השמדתנו וערעור היציבות באזור.

לידיעתכם, אין אנו מצפים שבמבצע זה נשיג ערובות ממשיות אלא אם ארצות־הברית תיכנס לעובי הקורה. אולם תקוותנו היא כי מדינות שונות יכירו כי יש צורך בתביעתנו, ובמיוחד לגבי חופש השיט במפרץ, וכי הלחץ על ארצות־הברית יישא פרי וכך תיווצר אווירה יותר נוחה באו"ם ביום ההכרעה.

איתן

252

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן XA227
נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 28 בדצמבר 1956

פתחנו היום, שרת החוץ ואני, במערכה נמרצת לגיוס אישים אמריקאים לתמיכה בתביעותינו לגבי שרם אל־שיח', עזה ומזרח סיני. בבוקר סעדנו עם יעבץ ובצהריים עם הרימן. אחר הצהריים הייתה לשרת החוץ שיחה כמוסה ואישית עם באנץ', וכן ביקרו אותנו ס"ד ג'קסון ואחריו הגנרל קליי. מחר יבוא אלינו השותף[1] ונופיע בפני הנשיאים היהודים ובערב נדבר בוושינגטון עם מזכיר המדינה ועם ג'ורג' מיני. בערב ביקרתי את באנץ' להמשך שיחת הבוקר. בוושינגטון אדבר עם אנשי השגרירות הצרפתית ועם כמה סנאטורים המתחילים להתכנס בבירה.

הנה סיכום פעולותינו היום:

יעבץ יתקבל אצל הנשיא בעוד כמה ימים. הציע שראש הממשלה יכתוב לנשיא בתשובה על מכתבו.[2] יכנס לי ארוחת ערב עם סנאטורים רפובליקנים. יעזור בגיוס מחדש של קבוצת יו סקוט.[3]

252

1. ארתור דין.
2. ראו מס' 154.
3. ייתכן שהכוונה לפעילותו של הסנאטור סקוט במערכת הבחירות של הנשיא אייזנהאואר.

הרימן קיבל תיאור מפורט של הבעיה. יתייעץ עם סנאטורים דמוקרטים ובעיקר המפרי ומנספילד על מנת לתבוע תביעה פומבית במתואם. אגב, סודר שטרומן יכתוב מאמרים על המזרח התיכון.

באנץ': באווירה חברתית בלתי רשמית הביעה שרת החוץ בגילוי לב דאגתנו מכמה עמדות וגילוי יחס משונה של המזכ"ל. באנץ' לא הכחיש קרירותו של המזכ"ל כלפינו, אך לימד זכות על כוונותיו לקדם הסדר והתנבא שעוד נראה שכר מהשקעתנו בו. טען בהדגשה כי הודעת ביטול חוזה שביתת־הנשק באותה צורה סיטונית תסבכנו מאוד במערכה המשפטית, והפציר בנו להדגיש חוסר belligerency ולהבהיר שסעיפים 1 ו־2 בחוזה שביתת־הנשק אינם בלאו הכי ניתנים לתמורה, אחרת תתחזק מאוד האסכולה הגורסת חובה של הכרעה משפטית חדשה לגבי זכויות ההגנה של מצרים על פי אמנת 1888, ונסכן מעמדנו בכל תהליך משפטי כזה אם פעם יתקיים. אמרתי שנשלח לו מכתב ונרגע ניכרות. הובהר לו כי צפויה התמודדות שלא נירתע ממנה אם ינסה מישהו לכפות עלינו לצאת לפני קבלת הסדר מתקבל על דעתנו. טען כי אין חיפזון באו"ם, והזכיר שהמזכ"ל הדגיש בהרבה שיחות אתי כי עזה ושרם אל־שיח' שמורות לשלב יותר מאוחר ועמדה זאת לא נשתנתה. ייחס חשיבות להגדרה החיובית של המזכ"ל למצב המשפטי בשרם אל־שיח' – הגדרה שעברה כל גבול משוער מראש. אמר כי צבא האו"ם ישהה זמן ממושך ואל נאמין לעיתונות. הביע התעניינות ב־assurances והסכים לשוחח אתי יותר מאוחר היום. הביע אהדה לרעיון שהצעתי שיבוא הוא ארצה בינואר כדי לעמוד על חשיבות הבעיות הללו בעינינו. אמרנו שהנה נסעו פקידי או"ם גבוהים מצרימה, ולמה לא יבוא הוא אלינו לקראת השעה הגורלית?

ס"ד ג'קסון ידבר עם שרמן אדמס. חיווה דעה שתביעותינו יזכו להבנה ציבורית רחבה. הציע שבשיחה עם דאלס נבהיר היטב כי לא קיימת לנו שום ברֵרה בעזה ובמפרץ מאשר לעמוד על הסדר יעיל ויהי מה. במקום לצפות להתחוללות פתע של סערה, רצוי שייאמרו דברים מנומסים אך ברורים בעוד מועד. הציע שנדבר עם קליי ועם מקלוי, ורמזנו ששניהם נמצאים זה מכבר בתחום טיפולנו.

קליי: שיחה זאת כצפוי הייתה החשובה ביותר. למד בפעם הראשונה את פרשת המפרץ על בורייה. אמר שקשה יהיה לארצות־הברית לוותר על צו הפינוי, אך אולי תסכים שהדבר יידחה מפקידה לפקידה כל עוד לא הומצא פתרון ממשי יעיל. הביע סברה שאפשר להגיע לידי הסדר על ידי התייעצות משפטית ימית וצבאית, אך אולי זה ייקח זמן ועד אז רצוי לדרוך על המקום. ברוח זו ידבר עם הנשיא והמזכיר ויבקש ממקלוי לדבר עם האמרשלד, המחויב לשמוע בקולו. יעץ לנו לעשות היכרות עם ארתור דין והבטחנו לו כי ידנו נטויה למחר.

באנץ': בשיחה באו"ם בהשתתפות גדעון [רפאל] אמרנו לו במפורט מה הן השאלות שנציג ומה מקווים אנו לשמוע. הביע הנחה שאולי אפשר לבצע, והתנדב לקבל ניסוחינו ולמסרם למזכ"ל לפני שייערך מעמד רשמי. מסרתי לו דברי מברק 927[4] בנוכחות מרטולה, והדגשתי שאם מרבית סיני מסורה בידי האו"ם על פי תכנית דיין, הרי קיימנו מה שאמרנו ומה שהמזכ"ל מסר לעצרת. הסכים שאם נכון כי 60 אחוז עוברןים] לאו"ם

4. ראו מס' 242.

קיימנו הבטחתנו, אך ביקש למסור כי [א]-טור עומדת ממערב לקו שסומן מאל־עריש דרומה. סוכם שנמתין לחילופי המברקים בין ברנס ודיין.

באנץ׳ הוסיף:

1) אין כל אמת בידיעה כאילו צבא האו״ם יצא מפורט סעיד.
2) האו״ם לא יוותר על העיקרון של הוצאת כוחות משרם אל־שיח׳ ועזה, אך הסכים שיש סיכוי לדחיית המועדים עד להמצאת הסדר. המזכ״ל חושב במונחים של עדיפויות והוגה רעיון של התחלה בבעיית סואץ, שמא בעיית המפרץ תמצא פתרון בעקבותיה. אלמלא הייתה העצרת קיימת לא היה קושי בדריכה במקום. הסכים שאילו השגנו [הסכמת] ארצות־הברית לתכסיס של עיכוב ביצוע הנסיגה עד להמצאת הסדר, היינו מתחסנים בעצרת נגד כמה פורענויות.
3) אין כל ספק שלרגל שיחות אלה כבר ידעו המזכ״ל ודאלס מחר באיזו חומרה אנו עומדים על עמדותינו בעזה ובמפרץ. קליי אמר שממשלת ארצות־הברית מוסיפה להסתייג מנאצר ויעץ שנצפה להחמרה מתמדת של מעמדו הכלכלי עד כדי כניעה להסדר בין־לאומי לתעלה.

אבן

253

א׳ אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/141
נוסח נכנס: 130.09/2321/4

לונדון, 28 בדצמבר 1956

ארצ׳יבלד רוס קרא לי היום להודיעני שדנו מחדש בבקשתנו בדבר שחרור הפריטים שקנינו ושילמנו תמורתם, כולל מטוסי קרב לילה ומנועים.[1] לצערם, לא יוכלו לשנות החלטתם השלילית. הודיעני שיתמכו בפנייתנו לחברות הנפט להגדיל כמות הנפט המיועדת לנו. כן יעיינו ״מתוך יחס אוהד״ באיגרת שהגשתי אתמול בעניין הפדאיון.[2]

הבעתי אכזבתנו על החלטתם השלילית בדבר המטוסים והמנועים, ואמרתי שאעורר העניין מחדש בשיחתי הקרובה עם לויד. בהמשך השיחה, שארכה כשעה וחצי, נגענו במהות היחסים בין ישראל ובריטניה וגוללתי בפניו יחסנו הביקורתי למדיניותם באזור מאז הקמת ישראל. באופן שיטתי ניסו לרכוש אהדת הערבים על חשבוננו ולא למדו

253

1. ראו מס׳ 130; מס׳ 223.
2. ראו מס׳ 221, הערה 5.

משגיאותיהם דבר. לא הצליחו לקרב אליהם הערבים ונטעו אי־אמון עמוק בלבנו לגבי מדיניותם כלפינו. הבאתי דוגמאות לחיזוק דבריי.

רוס הסכים שדאגתם לנפט באזור אילצה אותם להיות "זהירים" ולא לזהות עצמם עם ישראל, והיה עליהם לשמור על יחסי ידידות עם הערבים. עם זאת, דחה האשמותיי שנהגו בנו שלא כהלכה והצדיק מדיניותם כלפינו. כשניסיתי לעמוד על כוונותיהם ותכניותיהם ביחס לעתיד, הציע שנמשיך שיחתנו בשבוע הבא. הייתה זו אחת משיחותיי הגלויות ביותר בפוראוף [משרד החוץ הבריטי] שהקיפה מרבית בעיות האזור, שהייתה להן ועדיין נודעת להן השפעה על יחסינו. פרטים מלאים על השיחה בדואר.

אילת

254

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WNTA174
נוסח יוצא: 93.01/2213/6

[וושינגטון], 29 בדצמבר 1956

השיחה עם דאלס[1] אתמול ארכה שעה וחצי. נלוו אל המזכיר ראונטרי וברגוס.

שרת החוץ בירכה דאלס על החלמתו. המזכיר הביע סיפוק על פגישה זו עם שרת החוץ המשלימה היכרותו האישית עם רוב שרי החוץ בעולם.

שרת החוץ אמרה שבדעתה לדון על העתיד. לגבי העבר הוסברה עמדתנו במלואה על ידי נציג ישראל בעצרת בישיבה שהשתתף בה המזכיר. עוד סבורים אנו כי לא הייתה לנו ברירה מלעשות מה שעשינו ואין אנו מתבודדים [מבודדים] בסברה הזאת.

שמנו לב שבנאומו בעצרת הדגיש המזכיר כי אין לחזור לאותם המצבים והתנאים שהביאו לידי ההתפוצצות. כן הבחנו בהחלטה שהציג המזכיר לעצרת ב־2 בנובמבר בכמה יסודות חשובים, ולא רק הפסקת אש ופינוי. המדובר במניעת פשיטות מעבר לגבול ובהבטחת השיט החופשי בתעלה מיד עם הפסקת האש. נאצר מנצל הסעיפים שהם לטובתו ומפר כל אלה שאינם נוחים לו.

העיקר בשעה זו להבטיח שלא יהיה לחץ בין־לאומי להחזרת הסגר במפרץ אילת ולחידוש התוקפנות המצרית נגד ישראל מעזה וסיני. פה הוצאנו מפות והסברנו למזכיר בפירוט מדויק את מצב המשא ומתן עם האו"ם בניו יורק ובארץ על סיני, עזה והמפרץ. הסברנו שאחרי 7 בינואר נגיע למצב בו בעיות המפרץ, עזה וגבול סיני תתעוררנה בצורה חמורה ודחופה. לאחר שהגדירה עמדתנו בשלוש הבעיות בהדגשה מיוחדת של המפרץ

254

1. השוו *FRUS, 1956*, Vol. XVI, no. 671, pp. 1341–1344.

ועזה, אמרה שרת החוץ כי לעתים הייתה ביקורת עלינו באשר נכנסנו למשברים בלי להזהיר ידידינו ולשתפם בעצה. היו נסיבות שאילצו אותנו לפעול כך, אך הפעם רואים אנו הזדמנות וחובה לקדם המשבר בעוד מועד. אין אנו רוצים התנגשות עם העצרת, אך אין להימנע ממנה אם היא תנסה להרחיקנו מפתח המפרץ לפני שיש הסדר יציב ובטוח לחופש השיט, או אם תמליץ על הוצאתנו מעזה. פחות מכול רצויה לנו התנגשות עם ממשלת ארצות־הברית. אדרבה, רצוננו שדווקא היא תיכנס לעובי הקורה ותעבוד אתנו למנוע משבר ולתכנן פתרונות לשתי הבעיות.

בקשותינו מממשלת ארצות־הברית הן:

1) שיאמר לנו המזכיר היום שהוא דוגל בחופש מעבר במפרץ אילת ובאי־חידוש המצב ללא נשוא שינבע מכל סיכוי של חזרת מצרים לעזה.
2) שיתבטא להאמרשלד באופן ברור בנדון, ויציע לו לעכב כל הצעה לשינוי במְצָרים ובעזה עד שנגיע להסדרים קבועים להבטחת השיט ולביטחון ארוך מועד בעזה. כן על ארצות־הברית להפעיל השפעתה בעצרת באותו כיוון אם יתעורר ויכוח.
3) שארצות־הברית תערוב בכוחה והשפעתה לכל הסדר שיימצא לחופש השיט במצרי טירן.

שרת החוץ סיימה הרצאתה באמרה כי בהביאנו ההצעות הללו אנו מתחשבים בדברי הנשיא והמזכיר, בהם הדגישו רצונם בידידות ושיתוף פעולה עם ישראל. אנו מתייחסים לרצון זה בהדדיות מוחלטת וכנה.

המזכיר פתח ואמר כי הוא שמח על הזדמנות זו לומר לשרת החוץ את אשר בלבו. שוחח כמה פעמים עם שר החוץ הקודם, והוא וחבריו נוהגים לדבר אתי בגילוי לב מיוחד (special intimacy) מתוך מאמץ להגיע באמצעותי להבנה הדדית יותר רחבה. מכאן התפלגה הרצאתו לשלושה זרמים:

1) **העבר**: ברצונו שיובן מדוע ארצות־הברית נקטה העמדה שנקטה נגד מדיניותן של שלוש מדינות חופשיות וידידותיות. אין כאן תלונה מתוך קטנות מוחין על אי־התייעצות כפי שכותבים בעיתונות. להפך, עם אנגליה וצרפת הייתה התייעצות ממושכת מאז סוף יולי, כשהללו דגלו בהתערבות בכוח והוא נסע ללונדון ונכנס לדיון מפורט על היתרונות והמגרעות של פתרון כזה, והחזיק קשר אתם כל הזמן. מאז היה לו יסוד להניח שלא תהיה פעולה בלתי מתואמת. עם ישראל לא הייתה הזדמנות להתייעץ, באשר היא לא הציעה בגילוי לב רעיון של פתרון בכוח ואדרבה, הכריזה שאין לה שום כוונה ליזום יזמה כזו מה שלא יהיו הנסיבות. יש הרבה מצבים של אי־צדק בעולם, ובמזרח התיכון היו אנגליה, צרפת וישראל קרבן לאי־צדק. כמשקל נגדי (counterpoint) לוויתור על שימוש בכוח, יש צורך בפעולה לעקירת מצבים של אי־צדק. אך אם מלמדים זכות על שימוש בכוח לעקור אי־צדק במזרח התיכון, מדוע לא יקום סינגמן רי ויאחד ארצו בכוח? מדוע לא יקומו הפאקיסטנים ויחזירו לעצמם את קשמיר המוסלמית בכוח? מדוע לא יקומו הגרמנים המערביים להבטיח איחוד מולדתם בכוח? מדוע לא ינסה צ׳אנג קאי שק לגרש בכוח את המשטר הרודני שהשתלט על סין? ואילו התנהלו מלחמות קטנות בעולם לעקירת מצבים של אי־צדק, כיצד ניתן למנוע מלחמת עולם שלישית? באספקלריה זו של מעצמה בעלת אחריות לשמירת השלום העולמי, נאלצה ארצות־הברית להביע דעתה שגם

המצבים שהעיקו על ישראל ועל אנגליה וצרפת היו אמנם טעונים תיקון, אך לא בכוח מזוין חד־צדדי, מחוץ לכל מסגרת בין־לאומית ועל חשבון עצם קיומו של האו"ם. הערעור האמריקאי, אפוא, אינו על צורת הפעולה (כלומר היעדר ההתייעצות) אלא על תוכנה. וערעור זה אינו סתם עניין של רגש אלא חלק מתפישה בין־לאומית מחושבת היטב, שהנשיא והוא דוגלים בה בהשתכנעות נפשית ושכלית עמוקה. עודנו סבור שיש לתקן המצבים שהעיקו על ישראל, אנגליה וצרפת, אך אינו מרגיש שתפקיד זה הוקל על ידי הפעולות הצבאיות שנעשו – להפך, הסיכוי לפתרון יותר קטן משהיה.

2) **המפרץ ועזה**: שיבח את השכנוע וההיגיון בהם הרצתה שרת החוץ על חשיבות הבעיות המידיות הללו. בעיות אלה נתונות למשא ומתן עם מזכ"ל האו"ם, שממשלת ארצות־הברית תומכת בו, ואין המזכיר מוסמך – וחזקה עלינו שאנו מסכימים לכך – לעשות אתנו הסדרים מאחורי גבו של האמרשלד. הוא מניח שכוונתנו להשכיל את ארצות־הברית כחברה באו"ם כדי שהיא תפעל בתוך האו"ם בתבונה ודעת. מתוך הנחה זו הוא יאמר לנו היום רק שהוא מסכים במידה רבה (considerable degree) למה שאמרנו. ממשלת ארצות־הברית קשורה ללא אפשרות של תמורה (immutably committed) לעיקרון של חופש שיט לישראל בתעלת סואץ ללא הפליה. כן הוא מקבל כמזכיר המדינה של ארצות־הברית את הדעה שמפרץ אילת צריך להישאר (to remain) נתיב מים בין־לאומי הפתוח לשיט הבין־לאומי. אינו יודע בדיוק מהו הפתרון הצודק (equitable solution) לרצועת עזה, פרט לכך שמעולם לא הייתה הרצועה מצרית ואינה מצרית כיום. מאידך, לא הייתה כלולה בגבולות ישראל על פי חוזי שביתת־הנשק. פרט לקביעת העקרונות המרכזיים הללו אין בידו תכנית מפורטת. בשלב יותר מאוחר בשיחה הבטיח לקבל ממני נייר קצר על המפרץ ולדבר על שתי הבעיות יחד עם האמרשלד ביום ב'.

3) מכאן עבר להצגת כמה בעיות יסודיות. אמר שהוא והנשיא נבוכים ביותר (sincerely perplexed), ואינם יודעים כיצד ממשלת ישראל רואה עתיד המדינה לאורך מועד. הנה שוכנת ישראל בים של שנאה ערבית, ובתוך יבשת גדולה ורבת אוכלוסין המתחזקת מדי שנה בשנה. לא פעם הסביר לי שאין למצוא ביטחון ארוך מועד על ידי מטוסי דחף וראדאר, בעיקר במדינה ששטחה צר ומצומצם. המשענת העיקרית של ישראל היא מעמדה בארצות־הברית. אכן יש לה כאן תומכים נאמנים מאוד, אם כי יש אמריקאים המתייחסים בביקורת לכיוון המדיניות הביטחונית של ישראל. האומנם אפשר להתקדם הרבה בלי שישראל תרכוש מעמד אהדה או לפחות השלמה בעולם הערבי? אם מגמת ממשלת ישראל בתשע שנים אלה הייתה לרכוש ידידות שכניה, יש להודות שהישגיה בשטח זה היו בדיוק אפס. ככל שהוא מרבה להסתכל בעתיד ישראל ארוך המועד, כן גוברת קדרות הערכתו.

הדבר החמור ביותר הוא שאינו מבחין אצל קברניטי מדינת ישראל אפילו בהתעסקות נפשית ושכלית רצינית בשאלה הנוקבת הזאת. לממשלת ארצות־הברית אין שום רגש כלפי ישראל פרט לידידות ואהדה גדולה, אך במשך ארבע שנים של הממשל הזה (וכאן פנה לשרת החוץ ואמר "אולי היית מעדיפה שיהיה כאן ממשל אחר") לא חשה ממשלת ארצות־הברית בשום מאמץ ישראלי יזום לשאת העיניים מעבר להוראת השעה, ולהתבונן פנים אל פנים אל השאלות היסודיות של העתיד. ממשלת

ארצות־הברית הייתה רוצה To align itself with policies which would assure Israel a broad progress and make her a safe and prosperous land for a hundred years.

אך כיצד אפשר לקדם מגמה זאת? מדי פעם באה ישראל לממשלת ארצות־הברית בתביעות מפורשות – פעם לקבוצת מטוסי דחף, פעם למלווה גדול מבנק יציב [הבנק ליצוא ויבוא] ועכשיו לעניין מסוים במפרץ אילת ועזה. ממשלת ארצות־הברית על פי רוב משתדלת למצוא פתרון לתביעות כאלה, אך הוא אינו רואה בכל זה שום מערכה סדירה (pattern) של מחשבה מדינית רצינית. אילו היה בינינו קצת חזון לאחרית הימים, המבוסס על מאמץ להפיג שנאה ולהשיג אהדה באזור, היו תביעותיה המצומצמות של ישראל נפתרות הרבה יותר בנקל. דיבר הרבה עם הנשיא על נושא זה, והוא מוכרח לומר לנו בכל הפשטות We don't know where you are going. "לפעמים יש לי רושם שתפקידי הוא הקשה ביותר בעולם, אך למעשה תפקידכם יותר קשה כי אין לראות אפילו מבחינה עיונית היכן הפתרון". הוא מתנצל על שהפליג לרעיונות קצת מופשטים, אך הוא מאוד רוצה לדעת אם אנו מגיעים לעתים למחשבה יסודית על בעיות העתיד, ואם אנו מוכנים להכיר כי מדיניותנו, ובפרט המדיניות של תגמול ויד חזקה, העלתה חרס באופן מוחלט כך שמדיניות הביטחון של ישראל סיכנה למעשה את ביטחונה.

שרת החוץ השיבה שכמה דברים שאמר העציבוה מאוד. אנו גורסים ידידות עם ארצות־הברית לא רק כתוצאת הסיוע הכביר והיקר שקיבלנו ממנה אלא כנובעת מערכים משותפים של תרבות וחברה והשקפת עולם. כפי שיש חילוקי דעות בתוך כל מדינה חופשית, כן ייתכנו חילוקי דעות בין מדינה חופשית אחת לבין זולתה. אך האומנם יש פקפוק וספקנות ואכזבה בממשלת ארצות־הברית לגבי עצם ה־policy שלנו, כלומר מגמתנו, הלוא היא מגמת השלום, ואנו מוכנים יומם ולילה להגיע לשלום? האומנם אין המזכיר מודה כי שורש הבעיה בשנאת הערבים מ־1948 ועד היום, ובאי־רצונם להשלים עם עצם קיומנו? כלום אינו מודה שבאותם המאמצים שעשתה ממשלת ארצות־הברית בשטח זה נפלה האחריות להכשלה על הערבים? מקור ההרעה אינו כדברי המזכיר בשיטה ביטחונית מסוימת שהתחלנו נוקטים ב־1953, אלא בעליית נאצר לשלטון וחתירתו לאחדות ערבית המבוססת על שנאת ישראל כמכנה משותף יחיד לכל מדינות ערב. שרת החוץ דחתה בתוקף הערת המזכיר על רצון כביכול בממשל אחר והציעה לו לעקור רעיון משונה זה מלבו.

המזכיר ענה בהפטרה כי אמנם היו התגרויות קשות ובראשן הפדאיון, אך מדיניות ישראל, ובעיקר פעולות התגמול שהפילו ערבים רבים כולל מאות חפים מפשע בשלוש הארצות השכנות, תרמה מאוד להחמרת המצב. לגבי המאמצים שהזכירה שרת החוץ, מרבית האחריות להכשלה, אם כי לא כולה, נופלת על שכם הערבים. בדברו על השתלשלות המצב הביטחוני, הסתמך המזכיר ארבע פעמים על האמרשלד כקובע שישראל בעיקר הייתה אחראית לאי־התקדמות ולהחמרה. כל פעם שהשבנו על ביקורת זו או אחרת אמר: "אבל האמרשלד אמר לי כי אתם אחראים".

לבסוף אמר המזכיר שאינו רוצה שחילופי הדברים גלויי הלב שהיו לנו היום יתפרשו שלא כהלכה. האהדה היסודית של ממשלת ארצות־הברית לישראל קיימת ושרירה ושורשיה עמוקים ביותר. לשתי המדינות יש ערכים משותפים רבים ויקרים. הוא עצמו התעניין

בחזון תקומת ישראל זמן רב לפני שנתמנה מזכיר המדינה. ראשית הפרשה הייתה בפריז בסוף 1948,[2] כשעמד במערכה חשובה על גבולות ישראל ועל הכרה בין־לאומית בהם. מאידך, אינו יכול לשחררנו מהשאלה הנוקבת: "לאן אתם הולכים?".

אבן

255

ג' מאיר אל ד' בן־גוריון (ירושלים) וא' אבן (וושינגטון)
G. Meir to D. Ben-Gurion (Jerusalem) and A. Eban (Washington)

מברק מוצפן NWT256

נוסח יוצא: 93.01/2213/12

ניו יורק, 31 בדצמבר 1956

האמרשלד הזמינני הבוקר לשיחה של כמעט שעתיים. נכחו באנץ' וקדרון. הוא פתח באמרו שבאנץ' מסר לו על שיחתי אתו,[1] כלומר כל מה שאמרתי לבאנץ' היה ידוע לו. הוסיף שאין חילוקי דעות בינינו בקשר למטרה הסופית, אולם אנו לפעמים מתנגשים בתכסיס. הוא כשלעצמו נשאר ידיד, אם כי ידידותו frustrated בזמן האחרון.

מאחר שדעתי הייתה ידועה לו (מסרתי לו גם על שיחתי עם דאלס בה הסתמך האחרון עליו),[2] לא נכנסתי לפרשת העבר. השיחה, אפוא, התנהלה ברוח טובה ורק בנקודה אחת היה ויכוח כאשר האמרשלד טען שהאו"ם אינו מסוגל לטפל כראוי בחדירות הפדאיון הואיל וישראל מסרבת להתיר חקירות מטעם המשקיפים. הוא אמר שלחץ על פאוזי בנדון, אולם ברור שה־case שלנו נפגע על ידי יחסנו לוועדת שביתת־הנשק הירדנית.[3]

עברנו לענייני דיומא וחזרתי על טיעוננו בדבר שרם אל־שיח' ועזה. בקשר לראשון, אמרתי שלא נסכים לעולם לחידוש הסגר מצרי במְצָרים. אם יהיה צורך בכך, נשבור ההסגר בכוח. לכן מוטב למנוע מצב בו יוכל ההסגר להתחדש, ולכן רצוי להשאירנו במקום לעת עתה עד שיימצא פתרון מוסכם משותף שיבטיח אי־חידוש ההסגר.

2. דאלס היה חבר, בתור נציג האופוזיציה, במשלחת ארצות־הברית למושב השלישי של עצרת האו"ם שהתכנס בספטמבר 1948 בפריז. מקומו במשלחת היה חשוב והנשיא טרומן מינה אותו אישית. על סדר היום של העצרת הונח דוח ברנדוט, המתווך מטעם האו"ם אשר נרצח בארץ־ישראל זמן קצר לפני כן. (ראו מס' 250, הערה 5.) דאלס התנגד להכרזתו של ראש המשלחת, שר החוץ מארשל, כי ארצות־הברית מאמצת את דוח ברנדוט בהיותו בסיס הוגן לפתרון בעיית ארץ־ישראל, והראה גישה אוהדת לעמדתה של ישראל. (ראו כרך 2, עמ' 48.)

255

1. ראו מס' 252.
2. ראו מס' 254.
3. ב־23 בספטמבר 1956 פתחו חיילים ירדנים בירי על משתתפי כנס ארכאולוגים ברמת רחל. בהתקפה נהרגו ארבעה מהמשתתפים ונפצעו 18. בתגובה על ההתקפה השעתה ישראל את השתתפותה בישיבות ועדת שביתת־הנשק הישראלית־ירדנית.

המזכ"ל השיב שמבחינה פורמלית חייב לעמוד על פינוינו מכל שטח מצרים בהתאם להחלטות, ואין ספק ששרם אל־שיח' נמצא במצרים. באורח אישי הוא מכיר בדרישתנו שלא יהיה טיפול בבעיה בשלב זה. לדעתו ישנן שתי אפשרויות: האחת, שישראל תמשיך להחזיק בשטח בניגוד לרצון העצרת ותשתדל לנהל משא ומתן על חופש השיט במְצָרים כאשר היא יושבת במקום. האפשרות השנייה, שישראל תצא. הוא מבין שבזה יש gamble אולם הוא סבור שציות להחלטת העצרת יקדם ההסדר ולא להפך. בשיחותיו עם המצרים הוא מדגיש תמיד שחופש השיט במְצָרים חייב להיות מדיניותו של האו"ם. תגובת פאוזי היא שבעיה זו שייכת להסדר רחב יותר בין מצרים וישראל.

בשאלת עזה לא אמר דבר, אולם ביקש וחזר וביקש שכאשר נגיע לטיפול בשתי השאלות נבסס הישארותנו בשני המקומות לא כסירוב אלא נציגה באור חיובי.

באנץ' ציין שמדיניותנו בקשר לפינוי מסיני מכבידה על הטיפול (או אי־הטיפול) בשרם אל־שיח'. לפי הפרטים שנמסרו לברנס על ידי דיין אתמול, מסתבר שישיבתנו בשרם אל־שיח' דורשת החזקת 40 אחוז משטח סיני, לרבות [א]-טור הנמצאת 18 ק"מ מערבה לקו אל־עריש. אין להניח שאפשר להסתיר מצב זה מהעצרת. אמרתי שנקיים התחייבותנו. פה ושם יהיו אולי חיכוכים, אולי לא נסכים על הכול, אולם נקיים. אשר לעצרת – בכוחו של המזכ"ל למנוע דיון אם ירצה בכך. ציינתי ש[א]-טור חשובה לנו להספקת המים לשרם אל־שיח' והצעתי שבשאלת קווים ידון ברנס עם דיין. לבסוף הזמנתיו לבוא ארצה והזכרתי שהצעתי לבאנץ' לבקרנו במקרה שהמזכ"ל לא יוכל בעצמו לבוא. האמרשלד השיב שמהרהר בביקור בסוף החודש. אינו שולט על זמנו, אך בכל זאת מקווה שיוכל לקבל הזמנתנו. חזרנו מיד אחר כך לשאלת שרם אל־שיח' ועזה והבעתי התקווה שלא יוכרעו דברים עד אשר יספיק לדון בהם בירושלים.

בסוף השיחה קיבל סיכומי:

1) ששתי הנקודות מהוות בעיות מיוחדות.
2) שהוא רושם לפניו הודעתנו שיש למצוא פתרון משביע רצון לחופש השיט בשרם אל־שיח' ולשאלה הביטחונית בעזה בטרם ידרוש מאתנו לעזוב המקומות.

מסרתי לו גם שבעקבות שיחתי עם דאלס, ביקשתי שתוכן רשימה של כל תקריות הגבול מ־1949 ועד עכשיו, וכן רשימה של כל הצעות האו"ם לשני הצדדים ותוצאות הפניות.

הוא חזר על בקשתו שלא נכריז הכרזות על שרם אל־שיח' ועזה על מנת לא להכביד על הטיפול. אנו מוסיפים בהסברת עמדתנו שלא בפומבי.

מאיר

256

א' אבן אל ד' בן־גוריון (ירושלים) ושרת החוץ (ניו יורק)

A. Eban to D. Ben-Gurion (Jerusalem) and the Minister of Foreign Affairs (New York)

מברק מוצפן WNTA175
נוסח יוצא: 93.01/2219/13

[וושינגטון], 31 בדצמבר 1956

אישי בתכלית - בהול

ממקור מהימן ביותר:

הצעת הנשיא לקונגרס לחייב ממשלת ארצות־הברית להתנגד בכוח לתוקפנות סובייטית במזרח התיכון נתגבשה לאחר ישיבות מועצת הביטחון הלאומית בשבוע שעבר. יוזם ההצעה היה אלן דאלס, ראש מחלקת הביון [סוכנות הביון המרכזית]. בהרצאתו הקיף אלן דאלס תולדות החדירה הסובייטית במצרים ובסוריה. אם כי הגדיר כ"מופרזות" את הערכות בריטניה, צרפת, טורקיה וישראל לגבי מידת הזיון הסובייטי בסוריה, ציין בדאגה את תנופת החדירה המדינית של ברית־המועצות. הביע סברה שנהירת ממשלות ערביות אחרי ברית־המועצות אינה פרי עיון אידאולוגי, אלא תוצאות הערכה שברית־המועצות היא הכוח העולה, וארצות־הברית הפקירה המזרח התיכון ועזבה אותו לנפשו. הנחת אלן דאלס הייתה שאילו באה הפגנה גדולה של אחריות ארצות־הברית הן לביטחון הן למפעלים כלכליים באזור, הרי ממשלים כזה [כאלה] של נאצר וסראג', שפניהם לברית־המועצות, לא היו מתבססים.

מזכיר המדינה לחץ בתוקף לקבלת הקו הנ"ל. על פי מקור אחד, הסתמך האח עלינו כאחד הגורמים הסבורים כי חובת ארצות־הברית לשחרר המזרח התיכון מהאיומים המבהילים של ברית־המועצות.

אם כי אין ההצעה החדשה מכוונת במישרין לסכסוך ישראל־ערב, הנשאר עדיין בתחום השפעת האו"ם, מסבירים בעליה כי אילו הובהר הן לישראל הן לערבים שארצות־הברית לא תיתן לברית־המועצות להתערב בכוח, יבוא [היה בא] שיפור גם בפרשה זאת, באשר התקווה לסיוע סובייטי היא שהגבירה את הקיצוניות הערבית נגד ישראל ואת הפחד הישראלי מהשמדה. המזכיר טען שאין סכנה ממשית לקיום ישראל אלא מהסובייטים, אם כי הערבים יכולים בעצמם למנוע התקדמות רצינית של ישראל. מנהיגי הקונגרס מאוכזבים מהגישה הדיפלומטית המשונה של הנשיא, שהדליף העניין לעיתונאים הבכירים לפני שדיבר אתם. בכל זאת, אין ספק כאן שהקונגרס יקבל הצעת הנשיא, ולו גם בצורה מתוקנת.[1] תתקבל החלטה דומה לזו שהתקבלה לגבי פורמוזה ואיי החוף,[2] המייפה כוח

256

1. הנשיא הציג את מדיניותו החדשה במזרח התיכון (דוקטרינת אייזנהאואר) לפני הקונגרס ב־5 בינואר וביקש את אישורו. התכנית אושרה בקונגרס רק כעבור חודשיים. ראו הערת־עורך מס' 275.
2. ב־2 בדצמבר 1954 נחתם הסכם הגנה הדדי בין ארצות־הברית לממשלת סין הלאומית, שנועד להרתיע את סין העממית מלתקוף את טייוואן.

הנשיא להושיט עזרה מזוינת, על פי סעיף 51 של מגילת האו"ם,[3] לכל מדינה במזרח התיכון שתדרוש זאת. כאן יש מאמץ לעקוף את הקיפאון שהשתרר בסוגיית חוזי הביטחון, כשהערבים הכפופים לנאצר לא ביקשו הגנה אמריקאית, והאמריקאים לא רצו בשום אופן להסתכן במראית עין של הזדהות רק עם ממשלות בגדאד ולא כל שכן עם ישראל.

ממשלת ארצות־הברית השיבה בשלילה על הצעת בריטניה להצטרף לאמנת בגדאד בטענות:

1) שצעד כזה ירגיז יותר גורמים ערבים משירגיע.

2) ייצור בעיות בסנאט לגבי יחסי ארצות־הברית – ישראל.

התגובה האנגלו־צרפתית חיובית, אם כי שואלים מדוע לא נעשה הדבר הזה מזמן.

ידידינו בסנאט שואלים לדעתנו. אנו לא הגבנו. ההנחה הכללית היא שישראל תקדם את הצעד הזה בנשימה לרווחה, בעיקר לאחר מכתבי בולגנין[4] ותכניות הזיון הסובייטיות במצרים וסוריה.

לנשיא יישאר השיפוט מתי פעולה או סכנת פעולה תוקפנית מסוימת היא מקומית – ואז היא עניינו של האו"ם, ומתי יש לראותה כפרי השפעה סובייטית – ואז תחול עליה הערובה החדשה. אם הקונגרס יקבל את ההחלטה, יבואו שיחות נפרדות עם כל מדינה מזרח תיכונית שתתעניין בתכנית.

אוסיף להבריק.

אבן

257

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוושינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן, TNW946

נוסח יוצא: 130.02/2459/7

ירושלים, 31 בדצמבר 1956

לבקשתו הרחופה נתקבל לאוסון אמש על ידי ראש הממשלה.[1] נכחו שילוח, הרצוג והמילטון.

3. סעיף זה עוסק בזכותה של כל מדינה להגנה עצמית.

4. ראו מס' 61; מס' 113.

257

1. השוו עם דיווחו של לאוסון על השיחה עם בן־גוריון *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no.3 pp. 5–7.

לאוסון הגיש Aide Memoire על הסכם שביתת־הנשק ישראל־מצרים הטוען שאיננו רשאים לבטלו חד־צדדית (הנוסח יוברק בנפרד).[2] ראש הממשלה השיב שלהסכם כזה תוקף רק אם שני הצדדים מקיימים אותו, אולם לא כך הדבר. במשך שנים הפרה מצרים ההסכם שיטתית וכן החלטות מועצת הביטחון ומגילת האו"ם. לא מועצת הביטחון ולא המזכ"ל, שנשלח הנה להקפיד על ביצוע נאמן של ההסכם,[3] ואף לא ארצות־הברית (בכל אופן פומבית) תבעוה לחדול מהפרותיה. הנה לפי החלטת 1951[4] אין מצב מלחמה בין מצרים לבין ישראל, ועל אף זאת הודיעו שליטי מצרים שקיים מצב מלחמה, ותוך הפרה גלויה של אמנת קושטא, החלטת מועצת הביטחון והחוק הבין־לאומי שמו הסגר על אניות ישראל. ראש הממשלה שאל המזכ"ל כשביקר כאן, איך יכול האו"ם להרשות לנאצר לטעון שקיים מצב מלחמה, ובנוכחות 12 אנשים כולל ברנס וויז'ייה, השיב המזכ"ל שנאצר אינו יכול לסגת מעמדה זו מפני שיבולע למעמדו.[5] אז שאלו ראש הממשלה אם הוא מייצג האו"ם או נאצר. הלא תפקידו להבטיח ביצוע הסכם שביתת־הנשק ואין לו ולמעמדו הפנימי של נאצר ולא כלום. ראש הממשלה הזכיר ללאוסון השדר שהעביר מהמזכ"ל, בהיות האחרון עדיין בקהיר, שפני מצרים לשלום ושאלת השלום או המלחמה בידי ישראל. לאחר שראש הממשלה סירב לקבל שדר זה הגיע שדר התנצלות ארוך מהמזכ"ל שבו התבטא בפלפול לתרץ השדר הראשון.[6] בראשית הפגישות עם המזכ"ל נגע ברנס בסעיף 7,[7] וראש הממשלה שאל מה עם סעיף 1, המדבר על התהליך לשלום קבע שאותו מסרב נאצר לקיים. לפי סעיף 1 אנו זכאים גם לחופש מפני איומים, אולם כל הזמן מאיים נאצר להשמידנו, שולח פדאיון ומקיים מצב מלחמה. מה החיפוי הזה מצד המזכ"ל על נאצר? האם בתוקף היותו רודן או בזכות יכולתו לגייס מספר קולות גדול בעצרת? האם חוק אחד לישראל וחוק אחר למצרים? לא נוכל להסכים למוסר כפול. אם הופר ההסכם במשך שנים על ידי צד אחד, אינו קיים יותר לגבי הצד השני. נשיא ארצות־הברית ומחלקת המדינה יודעים היטב מי הכשיל המאמצים להפגת המתיחות ולהתקדמות לקראת שלום.

ראש הממשלה עבר לשיחת דאלס עם שרת החוץ והשגריר.[8] הוא וממשלת ישראל מעריכים עמוקות העובדה שהמזכיר הקדיש עיון כה יסודי לבעיותינו, ומודים על התעניינותו האוהדת, הקיימת עוד מלפני קום המדינה וכן על התעניינות הנשיא.

המזכיר הציג שתי שאלות: האחת – מה יהיה עתידנו בים שנאה וביבשת עוינת, ומה עשינו במשך שמונה שנים כדי להתקדם לשלום. בהתייחסו לשאלה זו, סקר ראש הממשלה תולדות גלותנו ועינויינו במשך הדורות, היינו לא מהיום אנו חיים בים שנאה. שארית הפליטה התקיימה בתוקף רצון היהודים לחיות, ואמונתם שיש לנו ייעוד עליון שלמענו כדאי אפילו להקריב נפשנו. בסך הכול, אנו מדינה עצמאית רק שמונה שנים.

2. ראו להלן נספח למסמך זה.
3. על ביקורו של האמרשלד במזרח התיכון באפריל 1956 ראו כרך 11, מס' 200.
4. החלטת מועצת הביטחון S/2322 שנתקבלה ב־1 בספטמבר 1951 קראה למצרים לבטל את ההגבלות הבלתי חוקיות על מעבר אניות ישראליות בתעלת סואץ.
5. ראו כרך 11, מס' 200.
6. שם, מס' 263.
7. סעיף 7 בהסכם שביתת־הנשק בין ישראל למצרים עוסק בצמצום כוחות שני הצדדים ובנסיגתם ההדרית בחזית המערבית ובחזית המזרחית. ראו כרך 3, נספח ו.
8. ראו מס' 254.

עם בואנו לעולם הותקפנו על ידי שש צבאות ערב, ולולא התערבות ארצות־הברית היינו יכולים לכפות השלום על מצרים כבר במלחמת השחרור. מאז סירבו הערבים לכרות שלום ומקיימים נגדנו הסגר, חרם והתקפות בלתי פוסקות. עמדנו במבחן זה ובו בזמן הכפלנו אוכלוסייתנו במשך ארבע שנים. נוכח הקשיים העצומים מה הן שמונה שנים באספקלריה היסטורית? הלא עברו 13 שנה מעצמאותה של ארצות־הברית עד שהיא חוקקה חוקתה, 15–20 שנה עד שהכפילה אוכלוסייתה, ועד למלחמת העולם הראשונה עדיין לוותה מאירופה. ואם ענק כך, מה הוא ננס שילינו עליו? הבעיה היסודית היא נוקשות הערבים, וזאת נובעת מתולדותיהם, ממסורתו הרוחנית של האסלאם שגורל הלא מוסלמים ייחתך בחרב, ומחוסר מושגי יסוד של שיתוף־פעולה בין־לאומי. עם זאת, אשם במקצת האו״ם, שלא התקומם נגד ניסיונות החנק שלהם וכן אולי אף ארצות־הברית אינה פטורה כליל מאחריות. הערבים מצפים לנצח אותנו או על ידי התמוטטותנו הכלכלית או בחרב. אם ישוכנעו ששני הפתרונות הללו לא יעלו בידם, ואם העולם יתייצב נגד מזימותיהם, אזי במרוצת הזמן יעלו על דרך חיובית. אין בידנו לשנות אופי הערבים בין לילה, אולם במשך הזמן נראה להם דוגמה של מדינה דמוקרטית ושלטון ללא שחיתות. המזכיר יכול להיות בטוח שאנו מקדישים כל מחשבתנו לעניין זה.

לשאלתו השנייה של המזכיר על מבצע סיני, סקר ראש הממשלה הסכנות המחרידות שאיימו עלינו בשנה האחרונה. בקשתנו לנשק ולחוזה ביטחון מארצות־הברית הושבו ריקם. ראש הממשלה מבין שלארצות־הברית שיקולים עולמיים ואין הוא בא לקבול, אולם מכיוון שנשארנו לבדנו, האם ארצות־הברית רשאית לבוא בטענות? נאצר והמזרח התיכון כולו ידעו שאין ארצות־הברית נענית לפניותינו. מעמד הרודן התבסס, הוא הפך למנהיג האזור, וכשכרת הסכם משולש עם ירדן וסוריה עמדנו בפני סכנת כליה. המזכיר צודק בגרסו ככלל שאין לפתור בעיות בכוח, אולם המזכיר עמוס אחריות עולמית ואינו יכול להרגיש כפי שאנו מרגישים פה. ראש הממשלה בטוח שעם כל מסירותם הכנה והעילאית של הנשיא והמזכיר לשלום לא היו מהססים להשתמש בכוח אילו ארצות־הברית הייתה במצבנו.

גם אנו כמותם שוחרי שלום. האנגלים והצרפתים יכולים להתקיים אפילו אם הסואץ יהיה סגור לשישה חודשים, בעוד שאנו עמדנו בפני סכנת כליה מנאצר, חוסיין וסראג׳, ובולגנין המדבר בשמם הבהיר סכנה זו. המזכיר אולי צודק פורמלית אולם לא מוסרית, וראש הממשלה בטוח שלהערכה מוסרית נודעת חשיבות הן בעיני הנשיא והן בעיני המזכיר.

בעברו לבעיות עזה אמר ראש הממשלה שמהרהר אם ל־Aide Memoire אין קשר עם עזה. הבהיר כי לולא התערבות ארצות־הברית ב־1948 היינו מגרשים המצרים מעזה. עזה לא הייתה ואיננה שטח מצרי, וכל ישיבתם שם איננה אלא לשם הטרדת ישראל וארגון פדאיון. בהביעו הערכה לדברי המזכיר אמר שבשום פנים לא נוכל להסכים לשובם של המצרים לעזה וגם לא ייתכן שכוח בין־לאומי יבוא לשם, שכן בכיסויו יחדש נאצר פעולות הפדאיון.

אף לגבי התעלה והמפרץ הביע ראש הממשלה הערכתו לדברי המזכיר. מכיוון שהוכיח נאצר שאין ערך להבטחותיו, וכי הוא בז להחלטות האו״ם בעניין התעלה, אנו מוכרחים להישאר במפרץ שלמה עד שנקבל ערובה בדוקה שלא יחודש ההסגר. כערובה יעילה רואה ראש הממשלה רק ערובה מארצות־הברית, אולם אם למזכיר מחשבה אחרת ישמח

לעיין בה. חופש המפרץ חיוני לא רק לנו אלא לכל המדינות, ואנו רוצים שגם אניות סודניות וחבשיות (אנו שומעים שהסודנים והחבשים נושמים לרווחה נוכח המכה שספג נאצר) וכן אניות אסיאתיות יוכלו לעבור ללא הפרעה. לשאלת לאוסון לאיזו התחייבות מארצות־הברית הוא מצפה, הזכיר ראש הממשלה הודעת ארצות־הברית שתפעיל הצי השביעי אם תהיה הפרעה בקשר לפורמוזה.[9] ישיבתנו במפרץ שלמה [היא] עניין קשה בשבילנו, אולם לא נוכל בשום פנים להרשות חידוש ההסגר. נאצר יוכל לסתום התעלה בכל עת, ולכן העולם צריך להיות מעוניין להבטיח חופש המעבר במפרץ. בשבילנו זה חיוני. שמח שהמזכיר מבין חשיבות חופש המעבר, אולם מקווה שיסיק המסקנות להבטיח זאת.

ראש הממשלה הדגיש רצוננו בתיאום מדיניות עם ארצות־הברית.

בתום דבריו התייחס ראש הממשלה למה שציטט המזכיר מדברי המזכ"ל, ואמר שאיננו מאמינים בכנות המזכ"ל אולם מתוך כבוד לאו"ם נמנעים מלומר זאת פומבית. הוא חיפה ומחפה על נאצר ומתנהג כאילו היה שליחו, ולא שליח האו"ם.

מאה"ב

נספח
Annex

תזכיר
Aide Memoire

My Government asked me [to] bring your attention it is seriously disturbed over statements by officials Gov[ernmen]t to effect in their view recent events in Middle East invalidated Egyptian-Israel G[eneral] A[rmistice] A[greement].

Their statements indicate Is[rael] Gov[ernmen]t considers either party to Agreement has right determine unilaterally whether it must observe Agreement or disregard it. My Government cannot agree this viewpoint which has dangerous implications for peace, stability of M[iddle] E[ast].

The Egyptian-Israeli A[rmistice] A[greement] nowhere envisages unilateral abrogation or amendment. On contrary, Article III specifically implies Agreement shall remain in force until peace settlement can be achieved between parties. Only exception is that parties by mutual consent may revise Agreement, or any of its provisions, other than Articles I and II. In absence of mutual agreement for revision, specific means are provided for settlement of differences through conference convoked, in first instance, by secretary-general, and in second, by Moabit [Security Council].

GAA's were called for by Moabit and concluded under auspices of Acting Mediator accordance decision Moabit, which later expressed its satisfaction with Agreement as important step toward establishment permanent peace. Until Moabit decides otherwise, or until concerned parties by mutual consent decide amend

9. ראו מס' 256, הערה 2.

Agreements, world community, especially parties directly concerned, must base their actions on assumption that all provisions of Agreements are binding.

In opinion my Government, any contrary assumption not justified.

Any case Memahav [United States Government] feels that clearly in best interests all signatories to GAA's uphold their integrity, so as facilitate transition toward Israel-Arab peace.[10]

258

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/151

נוסח נכנס: 130.02/2459/7

לונדון, 31 בדצמבר 1956

שק מסר להאדו איגרת לפי שלכם חוז"ם 665.[1]

בשיחה טען לפי חוז"ם 664,[2] בהדגישו במיוחד העניין המשותף לישראל ולמדינות אירופה למנוע החזרת הגלגל אחורה. האדו אמר שכבר הבהירו לנו השקפתם הגורסת חופש המעבר. שק השיב שלא די בזה ועליהם להבהיר זאת לארצות־הברית, לאו"ם ולשאר המדינות ולהפעילן למען יישמע קולם ברבים ובעצרת.

לדברי האדו, רצוי שנענה מעל במת העצרת ישירות למצרים:

1) האם היא במצב מלחמה עם ישראל?

2) האם תקבל על עצמה להפסיק פעולות הפדאיון?

3) האם תפתח את התעלה?

10. בשולי התזכיר כתב איתן: "הרצוג, מה נשיב? הדבר הזה מתחיל לסבך אותנו". הרצוג השיב: "אינני חושב שמחויבים להשיב מיד. נחכה להתפתחויות. בינתיים לא הודענו על ביטול יורידי, אלא רק נמסרה הודעה מדינית".

258

1. איתן הורה במברק זה לנציגי ישראל להגיש למשרדי החוץ איגרת המגיבה להאשמות של מצרים על פגיעות במנזר סנטה קתרינה בסיני, ולצרף את נוסח הודעת נציג הצלב האדום, המכחיש האשמות אלה (ראו חוז"ם 665, 27.12.1956, 130.09/2377/4).

2. במברק זה נאמר: "גורל המפרץ והמעבר הימי לאילת ייחרץ בעמדת ארצות־הברית. אין ערוך ללחץ אשר מדינות אירופה יפעילו על ארצות־הברית. עשו נא מיד מאמץ עליון להביא לידי התבטאויות תקיפות הן בצינור הדיפלומטי והן בעיתונות. יש להסביר הסבר מאלף ומפורט ככל האפשר חשיבות המפרץ למשק האירופי. אין להעלות על הדעת חידוש ההסגר, לא כל שכן כתוצאה מפעולת האו"ם. הייתכן לדרוש מישראל כי תוציא מהכניסה למפרץ את כוחותיה, המבטיחים חופש מעבר לאניות כל האומות, כל עוד אין ערובות כי המעבר יישאר חופשי? ארצות־הברית קיבלה ממצרים בשנת 1950 הבטחה מחייבת כי לא תפריע לתנועה החופשית במפרץ. על ארצות־הברית לעמוד על קיום ההבטחה ולערוב לכך" (ראו איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 664, 27.12.1956, 130.09/2377/4).

יש לחזור בכל הזדמנות על שאלות אלה, ולהעמיד המצרים בהתגוננות.

שק השיב מה טוב אם אחרים יגישו שאלות כאלו ולא יאפשרו למצרים להסתתר מאחורי פירוש חד־צדדי של החלטת העצרת מ־2 בנובמבר, אלא יוקיעו אותה כמפרת אמנת האו"ם והחלטותיה.

האדו אמר שיש סיכוי שמדינות אחרות ילכו בעקבותינו אם לא נרפה מהמצרים ומהאו"ם ב־challenge מתמיד, וסיים שיש חשש שהאו"ם עלול לאפשר חידוש ההסגר. אותו הדין לגבי התקפות הפדאיון.

טרם היו בידו פרטים על תכנית ארצות־הברית החדשה[3] אך הפליט שפירושה קץ להצהרת השלוש.[4] שק העיר כי לא ראינו נחת מההצהרה, והביע תקווה כי התכנית החדשה לא תחזור על שגיאות העבר. כל עוד לא תוסר סכנת הדלקה באזור ולא תחוסל סכנת הסתבכות המזרח התיכון בסכסוך עולמי, לא תועיל עטיפת הרי הגעש בצמר גפן, ועליהם כבעלי ניסיון באזור לומר זאת לידידיהם.

האדו שיבח את נורי [סעיד] ולדבריו השתפר המצב הפנימי בעיראק. אין להתייחס ברצינות לאיומיו כלפי ישראל.

שק חלק על דעתו בציינו שההמונים מתלהבים מהתעמולה ונורי קורא לשדים שיקשה עליו להיפטר מהם. לא תצמח טובה מזריעת השנאה וחשוב שהבריטים יאמרו לו זאת.

פרטים בדואר.[5]

אילת

259

י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מערב אירופה

J. Tsur to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs and the West European Division

מברק מוצפן שפ/381

נוסח נכנס: 130.02/2459/7

פריז, 31 בדצמבר 1956

משיחה עם בלאנקהורן.[1]

3. דוקטרינת אייזנהאואר. ראו הערת־עורך מס' 275.
4. ראו מס' 4 הערה 2.
5. מסקנתו של שק במכתבו הייתה כי ניתן להבין מתשובותיו של האדו שבריטניה תומכת בדרישות ישראל להבטחת חופש השיט ולמניעת חידוש בסיסי ההתקפה מהרצועה, אם כי אי־אפשר לדעת באיזו דרך תתבטא תמיכה זו (ראו שק אל מחלקת חבר העמים הבריטי, 4.1.1957, 130.23/3098/5).

259

1. הרברט בלאנקנהורן, שגריר גרמניה המערבית בנאט"ו.

1) הניצחון בסיני הביא לשיפור מעמדה של ישראל בגרמניה. דעת הקהל נוחה לנו יותר מבכל זמן. מתוך הערכה לכוחנו הצבאי ירדה קרנם של חסידי המדיניות הערבית. ממריץ אותנו להזמין עיתונאים גרמנים לביקור בארץ, כי הקהל יודע מעט על ישראל.

2) אדנאואר עומד בתוקף על עמדתו האוהדת לישראל, ומנצל כל השפעתו על ארצות־הברית למעננו ולמען חזק העמדה האנגלו־צרפתית. מבקר קשות הבריטים, שבגלל כישלונם הצבאי הורידו קרנה של אירופה. השגריר סבור כי הזקן [אדנאואר] יעמוד בדיבורו על הקמת יחסים דיפלומטיים בחודשים הקרובים.

3) שמע ממני על עמדתנו בעניין עזה ועניין המפרץ. ימסור לזקן ובטוח כי נציגיהם בוושינגטון יפעלו לחיזוק טיעוננו. מאמין כי אם תסכים ארצות־הברית, אפשרי יהיה למנוע לחץ של הרוב באו"ם. הגרמנים עצמם אינם מאמינים ביעילות האו"ם ולא יעשו דבר כדי להחיש קבלתם.

4) במושב נאט"ו עשו כמיטב יכולתם כדי לחזק האנגלים והצרפתים בעניין המזרח התיכון. רמז כי אין לפינו מעמד בעיני האמריקאים והיחסים האישיים בינו לדאלס אינם טובים. רצוי מאוד שמולה ייפגש עם הנשיא או עם המזכיר. אינו שותף לפסימיות הצרפתית ורואה סימנים למפנה רציני מצד ארצות־הברית.

5) שאלני על הצינור.[2] סיפרתי לו במילים כוללות וזרקתי הרעיון בדבר שיתוף מערב אירופי. נאחז בזה ואמר כי כל תכנית שיש בה כדי להדק הקשרים בין מדינות אירופה תתקבל ללא ספק על ידי הגרמנים, אם כי במקרה זה אינם תלויים כל כך באספקת הנפט דרך התעלה. יגשש בבון, אך תגובתו הראשונה היא כי אם תוצע התכנית על ידי צרפת, תתקבל ברצון על ידי שותפיה.

6) נוסע הערב לבון ויראה ראש הממשלה. יבדוק מה הידיעות שבידיהם על הנעשה במזרח התיכון. קבענו שניפגש שנית מיד עם שובו.

צור

260

א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם (ניו יורק)
A. Eban to the U.N. Secretary-General (New York)

Copy: 93.03/3064/1 :העתק

[Washington], 31 December 1956

Sir,

I have the honour to refer to my letters of 3 and 18 December (A/3425 and A/3474), in which I drew your attention to the renewal by Egypt of Fedayeen

2. ראו מס' 126; מס' 247; מס' 248.

activities against Israel,[1] in defiance of the General Assembly Resolution of 2 November 1956 (A/RES/390).

Since then, the following additional outrages have been committed by Fedayeen gangs, directed by Egypt, which have penetrated deep into Israel territory from their bases in Jordan:

1) On 20 December, shots were fired at 13:50 hours, at a car near kilometre 75 on the road to Eilat. The footprints of four men led to the Jordanian border.
2) During the night of 21 December, a culvert was blown up near the Wadi Ara road, about 4 kilometres from the border. Tracks of two men led to the Jordanian border.
3) On 22 December, a water truck used for irrigation was blown up south of Meggido.
4) On the night of 23 December, a workers' sick-fund clinic was blown up at Yokneam, 20 kilometres from the Jordanian border. Explosives with delayed action mechanisms were placed under the building and the resulting explosion caused severe damage to the building. It was only by mere chance that there were no casualties among the doctors, nurses and patients. The tracks of two saboteurs led to the Jordanian border, where they were joined by tracks of two other men who earlier on had blown up a water tank and a culvert.
5) On 26 December, at noon, it was discovered that a power pylon had been blown up near the village of Dovrath, 20 kilometres west of the Jordanian border.
6) On the night of 26 December, a Fedayeen group again penetrated into the Tel Mond area and attacked the two villages of Ma'ayan Sarid and Ein Vered. At Ma'ayan Sarid, they were repulsed after an exchange of fire with night-watchmen in which rifles, grenades and sub-machine guns were used. In the village of Ein Vered, a house was blown up by a time bomb which had been placed under a room occupied by children. The tracks of the attackers led to the Jordanian border.
7) On the night of 29 December, at kilometre 26 on the Jerusalem–Tel-Aviv road, a water pipe-line passing under a bridge in the Sha'ar Hagai area was blown up by dynamite placed under the bridge.
8) On 29 December, at 21:00 hours, several rounds were fired at the Mishmar Hanegev settlement.

During that period, the following announcements were broadcast by the government-controlled Cairo Radio:

On 24 December, it proclaimed that:

"Arab governments are training Fedayeen and instructing them in warfare which is neither forbidden nor shameful. The Government of Egypt is organising Fedayeen and instilling them with readiness to fight. This too is legitimate, this is an honour for the Government of Egypt, Jordan, Syria and Lebanon and other governments."

260

1. ראו מס' 213, הערה 2. ראו גם דיווח על פניות ישראל לעצרת האו"ם ב־3 וב־10 בדצמבר בעניין פעולות הפדאיון בשטח ישראל, שכוונו ונתמכו בידי מצרים (איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 651, 24.12.1956, 130.09/2377/4).

On the same day, Radio Cairo announced that if Israel prevented the use of the Gaza area as Fedayeen bases, "there are many other places which could be used for that purpose."

On 27 December, Radio Cairo again spoke of increased Fedayeen attacks against Israel.

The increasing frequency and growing severity of Fedayeen attacks show that despite the explicit terms of the General Assembly resolution of 2 November, 1956, calling upon the Arab states and Israel to desist from raids into neighbouring territory, Egypt is determined to pursue her aggressive actions against Israel and to foster a situation of belligerency through the perpetration by Fedayeen bands of acts of murder, sabotage and terror within the territory of Israel.

My Government is bound to point out that if allowed to continue unchecked, these attacks will have the most serious implications for the peace and security of the area.

Israel is still awaiting the receipt of assurances against the renewal of Egyptian belligerency by sea and by land. In the light of the renewal of Fedayeen activities, the indispensable character of such assurances becomes increasingly manifest.

I have the honour to request that this letter be circulated among all the members of the General Assembly.[2]

Accept, Sir, the renewed assurances of my highest consideration.

Abba Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

2. בד בבד לפנייתו של אבן אל האמרשלד פרסם דובר משרד החוץ ב־30 בנובמבר הודעה שבה התייחס להמשך התקפות הפדאיון על ישראל ביזמת מצרים. בסיום ההודעה נאמר: "מדיניות זו מהווה ביטול גלוי מצד מצרים של הפסקת האש, אותה תובעת החלטת העצרת, ושל התחייבותה לשים קץ לכל מעשי האיבה נגד ישראל" (ראו משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם גלוי 680, 30.12.1956, 130.09/2377/4).

261

י' הרצוג אל שרת החוץ וא' אבן (ניו יורק)

J. Herzog to the Minister of Foreign Affairs and A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNWA953

נוסח נכנס 93.01/2188/10

ירושלים, 1 בינואר 1957

אישי בתכלית

להלן החלטות הממשלה מ־31 בדצמבר[1] שראש הממשלה ביקש להעביר לידיעתכם בלבד, חוזר: לידיעתכם בלבד:

1) בנוגע לרצועת עזה: נתנגד לחזרת כוח מצרי ולכניסת כוח צבאי של האו"ם. נמשיך בהחזקת הרצועה דה פקטו (בלי סיפוח ובלי תביעה לסיפוח בשלב זה).[2] נמשיך בסידור השירותים. אם יכפו עלינו איזו צורה של פיקוח או"ם – נדון על כך.

2) בשרם אל־שיח' מטרתנו להבטיח חופש שיט במִצָרים ובים סוף לישראל ולכל האניות בלא יוצא מהכלל, וצבאנו יישאר שם רק עד שיובטח חופש השיט באופן יעיל ומוחלט (הבטחת נאצר או החלטת האו"ם בלבד – לא נקבל כערבות מספיקה. נאצר הפר החלטות האו"ם ועלול להפר גם בעתיד).

3) רצוי פירוז סיני או לפחות רצועה מזרחית, מדרום סיני עד הים התיכון לאורך הגבול הבין־לאומי, אולם לא נתנה נסיגתנו בפירוז.

4) לאחר 7 בינואר ניסוג שוב כ־20 עד 25 ק"מ במשך שבוע ימים.

5) אנו רואים צורך בסידור בעיית הפליטים, כולל הפליטים ברצועת עזה באמצעות האו"ם. ישראל נכונה לעזור במידת יכולתה לפתרון זה. עד כאן.

לגבי סעיף 4) ברור שאין אנו מודיעים שום דבר כעת. כשהמזכ"ל ילחץ לאחר 7 בינואר נמסור לו על פינוי נוסף לפי סעיף 4). לאחר הפינוי הנוסף בשבוע השני בינואר תישאר לנו רצועה של כ־30 ק"מ מזרחה מהגבול לאורך כל הקו הבין־לאומי וגם מאילת עד שרם אל־שיח'. גם זאת לידיעתכם בלבד. אנו מקווים שעל ידי הפינוי הנוסף הזה בשבוע השני בינואר נרוויח עוד שבוע, דהיינו עד מחצית ינואר לפני ההכרעה באו"ם. בינתיים אולי יהיה סיפק בידינו להחדיר עניין חופש השיט במפרץ ועמדתנו בעניין עזה ופירוז חלקו המזרחי של סיני, במיוחד לגבי המפרץ, בדעת הקהל הבין־לאומית ובעיקר בארצות־הברית.

הרצוג

261

1. בעקבות שיחתה של גולדה מאיר עם דאלס ב־29 בדצמבר (מס' 254) בחר בן־גוריון לעגן את תביעותיה של ישראל בהחלטות ממשלה. הדיון בנושא עמד להתקיים בישיבת הממשלה ב־30 בדצמבר, אולם מאחר שדוח פגישת מאיר עם דאלס לא הגיע עד אז, הוא נדחה ליום שלמחרת (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה כט/שיז, 31.12.56, בתיק 77/33/15).
2. במהלך הדיון בממשלה הציעו שרי מפ"ם ברזילי ובנטוב לספח לאלתר את רצועת עזה לישראל אך בסופו נסוגו מהצעתם.

262

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WIA109
נוסח נכנס: 130.02/2459/14

וושינגטון, 1 בינואר 1957

אישי בתכלית

שלך 953.[1] ל־2) נצטרך לשקול מה נעשה במקרה שהאו״ם יאמר שצבאו ישב בשרם אל־שיח׳, ימנע הקמת עמדות צבאיות, יאפשר חופש מעבר ולא יעזוב עד לקביעת הסדר יעיל לאחר שיבטיח חופש השיט אלא אם העצרת תורה על כך. איני יודע אם זה בדיוק צפוי לנו, אך יש אפשרות שיוצעו לנו תנאים שדעת הקהל תחשוב אותם כערובה די נכבדת עד כדי אי־נכונות לתמוך בנו בהתעקשות נוספת.

אנו כבר נתבעים להגדיר מה לדעתנו היא ערובה יעילה ומוחלטת, ולא נוכל להתחמק זמן רב.

ל־1) מה תהיה עמדתנו אם נעמוד בפני הצעה שהאו״ם ייכנס בלי שאנחנו נצא, כלומר כוח סמלי של האו״ם להפגין האופי הבין־לאומי של הבעיה. שוב ספק אם דעת הקהל תבין להתנגדותנו להצעה כזאת.

ל־3) ייתכן כי נעמוד בפני נכונות לפרז חלק מזרחי של סיני בתנאי שנסכים לפירוז מסוים של פס ולו גם צר מצדנו. רצוי לחשוב בעוד מועד מה עמדתנו להצעה כזאת, שכן אין באופק תכנית פירוז שתתגשם אך ורק בצד המצרי של הגבול. כשאנו מציעים פירוז של סיני המזרחי האם המדובר בפירוז עם או בלי ישיבת צבא האו״ם.

הערות נוספות:

1) מציע שאם האמרשלד יקרא לי ב־7 דנא או בקרבתו ויתבע השלמת הפינוי, אומר לו שעליי לפנות לממשלתי. כעבור יום יומיים אודיע לו שממשלתי מוכנה ל־further measure of withdrawal ולא אגדיר מרחקים, ואומר רק שדיין יתקשר עם ברנס. המגמה היא להרוויח זמן על ידי פעולות נוהליות כדי שדיין יוכל להודיע על נסיגת 25 ק״מ בשבוע ולא בשבועיים. אני חושש שהודעה על 25 ק״מ בשבועיים תצלצל כפרובוקטיווית מבחינת אטיותה ויתלקח מיד ויכוח בעצרת.

2) אם האו״ם וארצות־הברית יסכימו שנשב זמן בלתי מוגדר בשרם אל־שיח׳ ועזה בלבד, בוודאי לא יסכים [האמרשלד] שנשב גם בשטח רחב של סיני. יש להיות מוכנים אפוא בתכנית שנוכל להחזיק מעמד בה כשאנו רק בעזה ובפתח המפרץ ולא בשום שטח מצרי פרט לשרם אל־שיח׳ וסביבותיו הקרובות ביותר.

262

1. מס׳ 261.

הערה 2) לעיל יכולה להיות המפתח לכל העניין. אני חושש שאם נגרוס ישיבה בשרם אל־שיח' כמחייבת היאחזות בשטח מצרי נוסף, תסוכן כל התכנית שבלאו הכי אינה קלת ביצוע.

במערכת הפעולה התכסיסית יש להביא בחשבון ביקור של המזכ"ל או באנץ' בארץ כדי להרחיק מועד המשבר.

הבריקו נא כי חיוני שאעמוד על דעתכם בצורה מפורטת ביותר.

אבן

263

מ' קדרון אל י' הרצוג (ירושלים) וא' אבן (ניו יורק)
M. Kidron to J. Herzog (Jerusalem) and A. Eban (New York)

מברק מוצפן NWTA257
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 1 בינואר 1957

באנץ' מסר לי היום אחר הצהריים:

1) שיחת המזכ"ל [עם] דאלס בצהריים[1] כיסתה פחות או יותר אותו השטח של השיחה עם שרת החוץ בבוקר.[2] המזכ"ל מרוצה משתי השיחות.

2) דאלס גילה שבשאלת זכויותינו למעבר חופשי בתעלה המבוססות על אמנת 1888 מחולקים יועציו המשפטיים. אחדים גורסים שסעיף 10 מרשה למצרים למנוע שיט ישראלי, ואילו אחרים גורסים שסעיף 11 מבטל 10. באנץ' חרד מאוד למצב זה, וחזר להצעתו שנמצא דרך להבטיח שלהצהרתנו המדינית על ביטול חוזה שביתת־הנשק לא יהיו תוצאות יורידיות שתבטלנה החלטת מועצת הביטחון מ־1 בספטמבר 1951 המסתמכת על החוזה.[3]

263

1. בשיחה שהתקיימה ב־31 בדצמבר נדונו הנושאים האלה: חופש השיט לאניות ישראליות בתעלת סואץ, מעמדו של מפרץ אילת בתור מעבר בין־לאומי, ועתידה של רצועת עזה. באשר לבעיית סואץ סבר האמרשלד שאם בית משפט בין־לאומי יתמוך בטענתה של ישראל, מצרים תכבד את החלטתו. הוא הסכים לקביעה כי מפרץ אילת הוא נתיב שיט בין־לאומי, והציע פתרון ביניים של שליטת אונ"ף במפרץ כדי למנוע התנגשויות בין ישראל למצרים. באשר לעזה לא הציע האמרשלד פתרון אלא רק קבע כי לא יימשכו הכיבוש הצבאי והמנהל הישראליים ברצועה (ראו *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no.1, pp. 1–3).
2. ראו מס' 255.
3. הטענה שהועלתה נגד ישראל הן במחלקת המדינה והן מפי האמרשלד הייתה כי בבטלה את הסכם שביתת־הנשק עם מצרים (בהודעת בן־גוריון בכנסת ב־7 בנובמבר 1956) החזירה ישראל את מצב הלוחמות ביניהן. כדי לדחות טענה זו כתב אבן להאמרשלד ב־3 בינואר, בהוראת ממשלת ישראל, והודיע לו כי אין לפרש את ההצהרות שהושמעו בקשר להסכם שביתת־הנשק עם מצרים כהכרה בקיום מצב לוחמות או בזכויות לוחמות או בכל עיקרון מלחמתי אחר.

(3) בעקבות השיחה עם שרת החוץ הבוקר נתבקש ברנס להיפגש שוב עם דיין ולנסות להשיג ממנו שינוי בתכנית הפינוי. באנץ' עמד בעיקר על א־טור הנמצאת 18 ק"מ מערבה לקו אל־עריש ועל השטח הרחב בסיני הדרוש לנו על מנת להישאר בשרם אל־שיח'. שאל מדוע לא נוכל להביא הספקה ומים דרך הים. הוא נתן להבין שהאו"ם לא יוכל לוותר בנקודות אלה.

(4) בכדי לבסס פנייה רשמית למצרים בשאלת הפראיון נתבקש לירי היום להשתדל לאמת ככל האפשר רשימת התלונות שהוגשה במכתב למזכ"ל היום.[4]

(5) מכל מגעיהם עם מצרים הן במצרים והן בניו יורק מתרשמים המזכ"ל והוא שהם חושבים ברצינות על הסדר עמנו. כך התרשם קורדייה[5] אחרי שיחה של 4 שעות עם נאצר; כך מתרשם סטאוורופולוס, המוסר שהמצרים מוכיחים שיתוף פעולה בקשר לבעיות המשפטיות של ניקוי התעלה ותנאי השארת חיל האו"ם על אדמת מצרים; וכך מתרשמים המזכ"ל והוא משיחות רבות עם פאוזי. פאוזי אמר שלשום שברור שיש לגשת ליסודות ההסדר בקצב מזורז. באנץ' אינו יודע כיצד להעריך תופעה זו, אולם חושב שלא מן הנמנע להביא המצרים לאותו המצב בו היו ב־1949 כאשר הסכימו לשבור הקרח ולעשות הסכם שביתת־נשק עם ישראל.

קדרון

264

א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם (ניו יורק)
A. Eban to the U.N. Secretary-General (New York)

Copy: 130.02/2448/13 :העתק

[New York], 2 January 1957

Dear Mr. Secretary-General,

The United Nations Emergency Force is now taking up its positions in the areas evacuated by Israeli forces. The manner in which the Emergency Force discharges its functions will have a profound effect on the prospect of maintaining peace in the Middle East and on Israel's security.

In our meetings since November 28 I have expressed Israel's desire to receive assurances which would safeguard it against acts of belligerency by land, sea or

ללא קשר למעמדו של כל הסכם אחר (קרי: הסכם שביתת־הנשק), ישראל ומצרים חתומות על מגילת האו"ם. יחסיהן המשפטיים אינם מצויים אפוא בחלל ריק, והן קשורות בהתחייבויות הדדיות הנובעות ממגילת האו"ם. התחייבויות אלה אינן מתיישבות עם מצב של לוחמות בין כל שתי מדינות חברות באו"ם. למכתב צורף תזכיר שהכין יעקב רובינסון על היחסים המשפטיים בין ישראל למצרים. המכתב והתזכיר המקוריים לא נמצאו, אך המכתב מובא בפירוט בחיבורו של אבן **המערכה המדינית**, עמ' 138 (בתיק 130.02/2458/18).

4. מס' 260.
5. ראו מס' 270.

air. On December 20 you expressed your willingness to consider the specific issues on which Israel seeks assurances.[1]

In this connection the following considerations and facts are relevant:

1) The Emergency Force has been established by the General Assembly to carry out functions "in accordance with all the terms of the resolution of November 2, 1956."[2]
2) The terms of the resolution of November 2, 1956, include an injunction to the parties to desist from raids into neighbouring territories.
3) The November 2 resolution urges "that upon the cease-fire being effective, steps be taken to reopen the Suez Canal and restore secure freedom of navigation."

In the light of the above considerations, and of my conversations with you and your representatives on November 28,[3] December 5,[4] December 12,[5] December 20 and December 21,[6] I am instructed to seek clarification and assurances on the following points:

1) Notwithstanding the injunction of the General Assembly resolution of November 2, 1956, Egypt announced by official radio in Cairo on December 2 that it was intended to renew such raids by Fedayeen groups throughout the current winter. Between December 3 and December 29 twenty-three such raids into Israel territory were carried out under Egyptian direction from neighbouring territories. Further raids have been reported since the latter date. I refer to documents A/3425, A/3474, A/3483.[7] The Government of Israel has the honour to request that you seek an understanding from the Government of Egypt and other governments concerned, that they will order all personnel under their command or direction or influence in any country to desist from raids into Israel territory, in compliance with the resolution of November 2.
2) On December 5, I expressed the apprehension that a withdrawal of Israel troops from Sharm el-Sheikh area would lead to the renewal of acts of belligerency and blockade in the Gulf of Aqaba which, as you stated on that occasion, "must for all practical purposes be considered an international waterway." You have stated that "the prevention of such acts of belligerency between Israeli shipping and Egyptian forces is definitely within the mandate of UNEF." In view of Israel's crucial interest in this problem I am directed to confirm that the question of Israel's withdrawal from Sharm el-Sheikh and the adjoining islands is reserved for a later stage — until such time as an effective and lasting arrangement is found for securing the objective of permanent freedom of navigation.

264

1. ראו מס' 221.
2. ראו הערת־עורך מס' 11.
3. ראו מס' 159.
4. ראו מס' 182.
5. ראו מס' 207.
6. ראו מס' 225.
7. ראו מס 260.

3) I am instructed to enquire what the UNEF is prepared to do with the aim of widely separating Egyptian forces from Israel territory, with a view to the avoidance of renewed raids and hostilities, and the prevention of a military build-up. In particular, is it intended that UNEF would deploy itself in the Sinai Peninsula in such manner as to achieve these objectives?
4) Under paragraph 4 of the resolution of the General Assembly of November 2, 1956, the cease-fire should be followed by "effective steps to reopen the Suez Canal and to restore secure freedom of navigation."
I am instructed to seek confirmation that the secretary-general will uphold and implement the established international doctrine that freedom of navigation is a right belonging to all States, including Israel, without discrimination covert or overt.
5) My Government is prepared to discuss ways in which the United Nations can help to solve some of the problems arising in the Gaza area. I confirm that the treatment of the problems connected with the Gaza area are reserved until a later stage, in the light of the agreed objective of preventing a likelihood of the recurrence of hostilities.

Yours sincerely,
Abba Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

265

ש' לוין אל ו' איתן
S. Levin to W. Eytan

מקור: 130.23/3096/22

רנגון, 2 בינואר 1957

מר איתן יקר, מברקיך YQ80–84.[1]

קיימתי שיחה מקיפה עם המנכ"ל של משרד החוץ על הבעיות העיקריות העומדות בפנינו והגשתי איגרת בשאלת הפדאיון. עודני מחכה לקבלת תזכיר בשאלת המפרץ, כמוזכר במברקך YQ84. המנכ"ל הבטיח להביא בהקדם את תוכן האיגרת שהגשתי ואת תוכן שיחתי אתו בפני ועדת החוץ של הקבינט; אולם בימים האחרונים נעדרים מרנגון שר החוץ ושני הסגנים האחרים של ראש הממשלה, כך שמוועדת החוץ נמצאים ברנגון רק ראש הממשלה, שהוא יו"ר הוועדה, ומנכ"ל משרד החוץ, המכהן כמזכיר הוועדה.

265

1. מס' 251.

חזרתי על דברי ההסבר, גם בשאלת הפדאיון וגם בשאלת המפרץ, בפני או תאנט (מזכיר ראש הממשלה). הדגשתי החשיבות להעביר הוראות מתאימות לנציגם באו"ם לפני חידוש דיוני העצרת, וביקשתיו לפעול אצל ראש הממשלה להעברת ההוראות מבלי לחכות עד שישובו לרנגון שאר חברי הוועדה.

היום נפגשתי שנית עם או תאנט ושמעתי ממנו את עמדת ראש הממשלה: ממשלת בורמה אינה מוכנה לנקוט יזמה בהגשת הצעות באו"ם לפתרון הבעיות העומדות בפנינו, אולם יורו לנציגם באו"ם להצטרף ליזמה שתנקוט מדינה אחרת. כן יורו לנציגם בוושינגטון לפנות למחלקת המדינה במטרה להניעם להיכנס לעובי הקורה. או תאנט הביא את תוכן שיחתי אתו גם בפני או נו,[2] ולפי הצעת או תאנט הנני מעביר לאו נו העתק מהאיגרת שהגשתי למשרד החוץ.

פרט לאו תאנט ומנכ"ל משרד החוץ, שוחחתי ארוכות גם עם או מינט תיין, מ"מ נשיא בית הדין העליון, שהוא בעל השפעה בענייני חוץ. הוא גילה גם הפעם הבנה ואהדה לענייננו והבטיח לעזור בהסברת הבעיות בפני קובעי מדיניות החוץ. שוחחתי גם עם שרים אחדים, אולם פרט לראש הממשלה ושלושת סגניו אין לשרים אחרים השפעה בענייני חוץ.

העיתונות נתנה פרסום טוב לידיעות על הפדאיון וכן על הפעולה הדיפלומטית של נציגי ישראל בבירות השונות. הנני פועל בין עורכי העיתונים להתבטאות נוספת לטובתנו. הזדמנות טובה להשמיע בפני עיתונאים הסבר אובייקטיווי על המצב באזור שלנו ולהצדיק את מעשינו ועמדתנו (שלא על ידי דובר שלנו), ניתנה לנו שלשום כאשר התקיימה מסיבת עיתונאים עם יוליוס בראונטל, מי שהיה מזכיר האינטרנציונל הסוציאליסטי. כאשר נודע לי על קיום המסיבה נפגשתי לארוחה עם בראונטל ושוחחתי אתו על הבעיות האקטואליות שלנו, כן דאגתי לכך שמישהו ישאל שאלות בבעיות שלנו. בראונטל ענה לשאלות באריכות, תיאר את המפעל החלוצי שלנו בהרחבה וסיפר על ההתנקשויות המתמידות מצד שכנינו. הוא הצדיק את מעשינו והצביע על ההכרח להסיר את הסיוט מעלינו ולאפשר לנו להמשיך במפעל הסוציאליסטי של מדינתנו.

אשר להמלצתך על גיוס עזרה מחוגי הספנות ומארגוני היצואנים והיבואנים הגדולים וכן על הסברה בעיתונות הפיננסית והמקצועית של קבוצות אלה; הגופים הנזכרים כמעט ואינם בנמצא כאן. העברתי לעיתונים אחרים חומר על המעבר דרך אילת, והאפשרות לעמי אסיה לנצל המעבר דרך ישראל להובלה מהירה של סחורות חיוניות. אני מצרף בזה העתק מהחומר.

בברכה,
ש' לוין

2. או נו פרש מתפקיד ראש ממשלת בורמה ביוני 1956 לתקופה קצובה של שנה כדי לשקם את מפלגתו. אולם כבר בסוף דצמבר הוכרז על חזרתו לתפקידו. הוא חזר לכהן בתפקיד ראש הממשלה רק בסוף פברואר 1957.

266

א' דובקין אל י' צור (פריז)

E. Dobkin to J. Tsur (Paris)

העתק: 93.02/206/9

ירושלים, כ"ט בטבת תשי"ז
2 בינואר 1957

במכתבי האחרון לפני שלושה שבועות כתבתי לך על ההתפתחויות המפתיעות בשטח העלייה.[1] השבועות אשר עברו לא זו בלבד שאישרו את ההנחות שלנו, אלא גם עלו במידה דרמטית על כל ההשערות הנועזות ביותר.

במשך חודש דצמבר נאלצנו לעכב עליית עולים מצפון אפריקה אשר הצטברו במחנה על יד מרסיי ומספרם מגיע למעלה מ־4,000, כדי להעמיד את אפשרויות התחבורה והשיכון בארץ לרשותם של העולים מפולין, הונגריה ומצרים.

אולם מה שחשוב יותר, התברר לנו כבר למעלה מכל ספק שהתכנית של העלאת 55,000 יהודים במשך תשעת החודשים הקרובים (ינואר־ספטמבר 1957) אינה עונה ללחץ ההולך וגובר בעיקר מארצות אירופה המזרחית. הידיעות שהנני מוסר בזה אינן ניתנות לפרסום, אולם חשוב שיגיעו לידיעת אנשינו האחראים.

1) בפולין כבר נרשמו לעלייה 38,000 יהודים. מתברר שהמספר הכללי של היהודים שנשארו בפולין הרבה יותר גדול ממה שחשבנו קודם. הרבה יהודים שהסתתרו תחת שמות נוצריים מפחד האנטישמיות מתגלים כעת כיהודים ונרשמים לעלייה. נוסף לכך הגיעו מרוסיה הסובייטית כבר 20,000 יהודים בעלי מוצא פולני.[2] לפי החישוב האחרון נמצאים אפוא בפולין לפחות 90,000 יהודים ושני שלישים מהם מועמדים לעלייה. על יד צירות ישראל בוורשה מזדנב מדי יום תור ארוך של מבקשי ויזות לישראל, והממשלה הפולנית מרשה ללא כל קשיים לכל אחד הרוצה בכך לצאת משם. במצב זה נאלצנו כבר להגדיל את המכסה לחודש ינואר של העולים מפולין ל־3,500 איש, ואנו עומדים תחת מטר תביעות בלתי פוסקות לעלות גם על מכסה זאת.

2) הונגריה: מתוך 12,000 הפליטים היהודיים המתרכזים כבר היום באוסטריה אנו מארגנים כבר את עלייתם של 6,000. אולם יום יום מגיעים יהודים נוספים. המצב המעורפל אינו מאפשר לנו לקבוע את המספר המדויק של היהודים אשר יעלו לארץ מהונגריה, אולם הממוצע של 1,500 לחודש נראה לנו כבלתי מוגזם, ויכול להיות שאפילו לא יעמוד בפני לחץ הצרכים.

3) מצרים: עד היום יצאו כבר ממצרים ונמצאים מחוצה לה או בדרך 4,350 יהודים. ידוע לנו על עוד כ־5,000 אשר יציאתם מתארגנת בימים אלה. הידיעות על המשך הגירושים או הפסקתם סותרות. אולם ייתכן מאוד שגם לגבי ארץ זאת נעמוד בפני

266

1. המכתב לא נמצא.
2. ראו מס' 274, מס' 313.

הכרח של מאמצי ההצלה בהיקף הרבה יותר גדול מאשר שיערנו עד כה. לעת עתה הגיעו ממצרים לארץ כ־500 איש ואנחנו מחכים בשבוע הקרוב לעוד למעלה מ־700. ידוע לנו שמתוך 2,000 האחרים הנמצאים כבר באירופה כמחציתם רוצים לעלות. לאור ההתפתחות הזאת תבינו עד כמה אנו עומדים נבוכים וללא כל אמצעים מספיקים לקליטת גלי העלייה הכבירים המתדפקים על שערי הארץ. 19,000 יחידות הדיור העומדות בבנייה השנה כבר אינן מספיקות כלל וכלל. השבוע קיבלנו החלטה נוספת המעמיסה הוצאה חדשה על תקציב ההתיישבות, דהיינו הקמת 23 כפרי עבודה חדשים באזורי ההרים, פרוזדור ירושלים והגליל. זה יאפשר לנו להעביר עוד 1,200 משפחות (כ־6,000 נפש) להתחלת התיישבות. האמצעים הנחוצים לכך יילקחו למעשה ברובם מתוך מפרעות והלוואות. אולם גם אמצעי זה אינו עונה אלא במקצת מן המקצת לצורכי הקליטה הבריאה. נגד עינינו עומד הסיוט של חזרה לשיטת מחנות העולים והמעברות הכרוכה בהחזקת אלפים בחיי בטלה. האומנם ניאלץ להגיע לכך? היעלה על דעת מישהו שנסגור שערי ההצלה כאשר ניתנה לנו ההזדמנות ההיסטורית להציל את היהודים מגלויות המזרח השונות? מי יודע אם לא נאחר את המועד אם נחמיץ את שעת הכושר להצלה. מי יתקע לידינו שהמסך לא ירד מחדש בגלל שינוי זה או אחר באווירה המדינית?

אני כותב לכם את המכתב הזה מתוך הרגשה כבדה מאוד ומתוך תקווה שהכרת האחריות המוטלת היום על מדינת ישראל ועל כל יהודי ויהודי בתפוצות הגולה תועבר אל כל יהודי אחראי בקהילתכם. נדמה לי שהגיע הזמן שמכם תבואנה הצעות איך להגדיל את ההכנסות פי כמה וכמה, ושהיזמה שלכם תתורגם לשפת מעשים נמרצים ומקיפים.

בברכה,

א׳ דובקין

267

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
J. Herzog to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNWA958
נוסח נכנס: 93.01/2186/4

ירושלים, 3 בינואר 1957

בהול

להלן שני שדרים לדיין מברנס שנתקבלו אתמול:

1) "I note Israeli forces evacuating territory north and west of line which you gave me on 26 December,[1] and that after 1200 hours 7.1.57 no Israeli units will be north and west that line. Furthermore that previous arrangement in respect of Kantara–El-Arish road stands. I must again state withdrawal to this line does not constitute compliance with undertaking which Mazkal [secretary-general] received from Eban on 21 Dec.[2] I understood question being taken up with Eban.
In particular, am instructed say that Israel representative in New York again stated Israel forces will be nowhere west El-Arish by end first week January. As to West El-Arish expect place could be evacuated by 7 January and am to request your confirmation this be effected.
Without prejudice to position stated above I would inform you that noting withdrawal you propose to effect by 1200 hours 7 January UNEF will advance approximately points indicated my liaison."

2) "Israeli Foreign Minister assured Mazkal yesterday that Israel would carry out withdrawal proposal of 21 December presented by Eban which unequivocal no Israeli troops would be west El-Arish.
Presume you will be receiving new instructions from your government and shall gladly meet you discuss consequent technical arrangements.
Am to remind you firm promise been given Mazkal that there be no further demolitions in Sinai and hope all Israeli forces concerned so instructed.
Meanwhile UNEF forces be instructed advance according my previous message conveyed you today by my liaison officer."

בתשובה מחה דיין על הזכרה מיותרת של ההריסות והציע פגישה ב־4 או ב־6 וברנס אישר למחר בבוקר.

לידיעתכם, דיין יודיע שלמרות שפינוי א־טור לא היה כלול בהתחייבותנו המקורית, הרי לרגל הבקשה המיוחדת מהמזכ"ל נסכים לכללו בפינוי עד 7 בינואר. הווה אומר,

267
1. ראו מס' 242.
2. ראו מס' 225.

שום כוח ישראלי לא יישאר מערבה מאל־עריש בקו ישר עד החוף הדרומי. אם ברנס ישאל מה לגבי השלב השני, ישיב דיין כי אין לו הוראות.

אם תישאלו מה יאמר דיין לברנס, אמרו נא שאין לכם עדיין ידיעות, שכן אחרת עלולים ללחוץ על הסכמה לפינוי נוסף בשיחה מחר.

לגבי המשך המשא ומתן בניו יורק אבריק בנפרד.[3]

הרצוג

268

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 690
נוסח יוצא: 130.09/2377/5

ירושלים, 3 בינואר 1957

1) יש לבקש פגישה מיד עם שר החוץ או בדרג הגבוה האפשרי במשרד החוץ, ולהגיש התזכיר, Aide Memoire, המוברק בנפרד.[1] בדברי לוואי יש לציין:

(א) חיוניות המפרץ לישראל וחשיבותו הרבה כאלטרנטיבה לתעלה מבחינת המסחר הבין־לאומי ובמיוחד להעברת נפט.

(ב) ישראל מקיימת התחייבותה לאו"ם מ־8 בנובמבר, ועד 7 בינואר לא יימצאו כוחות ישראלים מערבה מאל־עריש, ויותר מ־60 אחוזים מסיני יהיה פנוי מכוחות ישראל. על השלב הנוסף של הפינוי ניוועד בקרוב עם המזכ"ל ועם ברנס.

(ג) אין להעלות על הדעת כי בדרשו נסיגת כוחותינו התכוון האו"ם להחזרת הסטטוס קוו אנטה של [שפיכות] דמים והסגר. יחד עם דרישת הנסיגה תבעה החלטת האו"ם מ־2 בנובמבר להימנע מפשיטות מעבר לגבולות, חופש השיט בתעלה ואי־הכנסת נשק לאזור. והרי מצרים מודיעה כי תקיים מסע פראיון, ואכן החלה כבר לעשות זאת, לא תרשה מעבר אניות ישראליות בתעלה, וכן היא מנהלת משא ומתן עם הסובייטים לקבלת נשק נוסף.

(ד) חיל האו"ם המתקדם בסיני בעקבות פינוינו הנו כוח ארעי ומשך ישיבתו בסיני תלוי בהסכמת ממשלת מצרים. פירוש הדבר כי בכל עת יוכל נאצר לבקש צאתו, וצבאו יחזור לעמדות מהן התקיף ישראל והטיל הסגר, ולפי הודעות מצרים יוסיף לעשות כן.

3. ראו מס' 268. את המברק הנ"ל שלח הרצוג בשם איתן (ראו רישום ביומן הרצוג, 4.1.1957, 43.5/4510/3).

268

1. התזכיר עוסק בחופש השיט במפרץ אילת, ולא הודפס כאן. ראו בתיק 130.09/2377/5.

(ה) ישראל לא תוכל בשום פנים להרשות חידוש ההסגר במפרץ. כיום נכנסות ויוצאות אניות ישראליות ואחרות ללא הפרעה, ולא ייתכן ששמירה יעילה זאת על חופש השיט תסולק מבלי שיינתנו ערובות יעילות וקבועות להמשך חופש השיט. שטח החוף והאי טירן הנם שממה ללא אוכלוסייה וללא מים, והמצרים הקימו שם עמדות אך ורק להטלת הסגר בלתי חוקי.

(ו) ישראל מבקשת כי משרד החוץ שאליו ממוען התזכיר יבין משמעות חופש השיט עבור ישראל ועבור כל המדינות שכלכלתן תלויה בקשר ימי בין היבשות, והסכנות הכרוכות בחידוש ההסגר. היא מבקשת:

(1) לשמוע הצעות לגבי ערובות בין־לאומיות לחופש השיט.

(2) פנייה לממשלת ארצות־הברית, שבידה אולי המפתח בעניין זה, שתיכנס לעובי הקורה. לארצות־הברית כל הזכות לדרוש קיום ההתחייבות אשר קיבלה ממצרים בשנת 50'[2] ולערוב לכך.

(3) הוראה למשלחת באו"ם שתעמוד בקשר עם משלחתנו בשאלה זאת.

(ז) אם תישאלו ישירות אם ישראל תפנה שרם אל־שיח' וטירן במקרה שלא יומצאו ערבויות, אין לומר שיש החלטת ממשלה שלא נפנה (וזאת כדי למנוע סיבוך במשא ומתן הנוכחי עם המזכ"ל והעלאת העניין בשלב זה בעצרת), אלא יש לומר כי בידעך משמעות הדבר לישראל, קשה לך להניח כי נוכל לפנות ללא ערבויות מספיקות, שכן כעת מבטיחים כוחות צה"ל עורק ימי חיוני לישראל. יש להוסיף כי אולי הפתרון לעת עתה הוא כי יוסכם על הישארותנו זמן נוסף עד שתימצא ערובה רצינית ויציבה.

(ח) יש לבקש תגובה בהקדם האפשרי לתזכיר ולבקשות הלוואי, ואם תוך ימים ספורים לא תקבלו יש לפנות שוב למשרד החוץ.

(ט) אין לפרסם ברבים עובדת הגשת התזכיר כדי לא לעורר הערבים לפעולה נגדית בבירות ובאו"ם.

2) יחד עם הגשת התזכיר, מניח שהנכם מחדירים בכל המרץ והתנופה עניין חופש השיט במפרץ לממשלה ולדעת הקהל על ידי שיחות עם משרד החוץ, אישים ועם מערכות העיתונות. עם זאת, בגלל השיקולים שנמנו לעיל אין בשלב זה למסור הצהרות פומביות, ובמיוחד יש להיזהר מלומר פומבית כי לא נצא משרם אל־שיח', ובשיחות יש לטעון לפי הנוסחה ב־(ז) לעיל. כוונתנו שהעיתונות ואישים יתבטאו פומבית לגבי חופש השיט במפרץ, ולא נציגי ישראל בשלב זה.

3) לידיעתכם בלבד. אנו מאטים פינוינו עד כמה שניתן, תוך שמירה מפני סיבוך עם המזכ"ל והאו"ם, כדי להרוויח זמן לפני ההתנגשות בעניין הנסיגה מהמפרץ. אנו מקווים שההתנגדות לא תבוא לפני השבוע השלישי בינואר, אולם אין ביטחון בכך. שומה עליכם אפוא להעלות פעילותכם לשיא בזמן המועט הנותר.

איתן

2. בתזכיר שנמסר לשגריר ארצות־הברית בקהיר ב־28 בינואר 1950, הצהירה ממשלת מצרים כי כבשה את האיים סנפיר וטירן בתור אמצעי הגנה מפני התקפות פתע, וכי אין בכוונתה למנוע שיט חופשי בין איים אלה לבין חוף סיני (*FRUS, 1950*, Vol. V, p. 711). ראו גם מס' 404.

269

פגישת הרמטכ"ל מ' דיין — מייג'ור־ג'נרל אל"מ ברנס
(באל־עריש ב־4 בינואר 1957)

Meeting: Chief of Staff M. Dayan — Major-General E.L.M. Burns
(El-Arish, 4 January 1957)

דין וחשבון 130.16/2959/16

הפגישה התקיימה בשעה 10:00 בשדה התעופה של אל־עריש. בפגישה נכחו גם קולונל מו (קצין המבצעים הנורווגי של ברנס), ומיור אוסטין (קצין הקישור הניו זילנדי), כמו כן סא"ל זעירא וסא"ל בר־און מהמטכ"ל. עם ברנס בא גם קצין המטה שלו לענייני אוויר (קנדי), אבל הוא לא השתתף בפגישה וניצל את הזמן לסיור בשדה התעופה יחד עם קצין חיל האוויר הישראלי.

להלן עיקר הפגישה.

1) **נסיגת כוחות צה"ל** [...][1]

2) **הנסיגה מאל־עריש**

ברנס ביקש לדון בשלב הבא, היינו בנסיגתנו מאל־עריש, ואף חזר ולחץ על נקודה זו מספר פעמים בהסבירו שאם כי אין לו הוראות מובהקות מהמזכ"ל לדרוש בעניין זה התחייבויות או החלטות כלשהן, הרי ברור שהמזכ"ל וכן הוא עצמו להוטים מאוד להיכנס לאל־עריש בהקדם. אל־עריש מהווה הנקודה המרכזית של הפינוי (focal point) ובדיעבד, המרכז הטבעי לאונ"ף בתהליך השתלטותו על סיני.

הרמטכ"ל סירב להיכנס לדיון כלשהו בעניין זה בהבהירו שיש לו הוראות מפורשות לדון רק בקו עליו דובר לעיל, ולהשאיר את כל השאר לדיונים בדרג המדיני בניו יורק ובירושלים. הוא יוכל להיכנס לפרטים רק לאחר שיוחלט על כך עקרונית והוא יקבל על כך הוראות משר הביטחון.

מאידך, חזר ואישר הרמטכ"ל את הבטחתו לגנרל ברנס לאפשר לקבוצת סקר של קציני מטהו לסייר באל־עריש. הסיור יבוצע כפי הנראה בתאריך 8.1.57, אך על הסידורים המפורטים יתאמו ביניהם מיור אוסטין וסא"ל זעירא.

לבקשתו של ברנס, מוסר הרמטכ"ל לברנס מספר פרטים על בעיות האדמיניסטרציה האזרחית באל־עריש. מצב ההספקה מניח את הדעת. המטבע העוברת לסוחר מצרית, בתי ספר, מכון המים והחשמל וכן העירייה פעילים ומנוהלים על ידי אנשי העיירה. כן קיימת משטרה מקומית, אולם יש להניח שהללו יפחדו מפני נקמת המצרים על שיתוף הפעולה שנקטו עם ישראל. צה"ל ארגן במקום מערכת שיפוט מאחר וקיימות בעיות משפטיות, ובעיקר עקב רוגזם של 4,000 הפליטים הפלסטינים, שאם אין מרסנים אותם, עשויים לפרוע את הסדר הציבורי.

ברנס מסביר שבדעתו להחזיר לעיירה את האדמיניסטרציה המצרית הישנה במידה וזו קיימת, ולהטיל עליה את כל הטיפול בבעיות הנ"ל.

269

1. סעיף 1 של הדין וחשבון, שהושמט כאן, עוסק בסידורים טכניים ובלוחות זמנים של נסיגת צה"ל מסיני.

אשר לבעיית ההספקה לאונ"ף לכשיבוא, חוזר הרמטכ"ל ומציע לברנס לנצל את מנגנון אונר"א ברצועת עזה או לארגן בעצמו אספקה ברכבת מחיפה, מאחר וההספקה באוויר ובים קשה, יקרה, והאפשרויות מצומצמות ביותר.

3) **מנזר סנטה קתרינה**

ברנס מוסר שאונסק"ו רצו לשלוח את פרופסור גארית מבלגיה למנזר יחד עם כניסת כוחות האו"ם לשם כדי לפקח על אוצרות התרבות ששם, אולם מאחר והמנזר נשאר בינתיים בפיקוח כוחות צה"ל, ועדיין לא ידוע מתי יימסר לאונ"ף, שואל ברנס האם יוכל הפרופסור לבקר במנזר ולעמוד על מצב העניינים שם. הרמטכ"ל מסביר שדחינו מסירת המנזר לשלב הבא הואיל ואנו מעוניינים בדרכים שבקרבתו. מאידך, אין אנו רוצים לעזוב המנזר גופו ללא שמירה ופיקוח כדי לשים עין על האוצרות ששם, ולכן נשמח מאוד לקבל את נציג אונסק"ו ונגיש לו את כל העזרה הנחוצה.

4) **החלפת שבויים**

ברנס מוסר שגוהר[2] ביקש ממנו לברר האם צה"ל מוכן להחליף את השבויים. כן מוסר ברנס שלו ידוע על ארבעה שבויים ישראלים בלבד. הרמטכ"ל מסביר שישראל כבר הודיעה [על] נכונותה דרך הצלב האדום לפני זמן רב, ורק מצרים לא שיתפה פעולה ולכן מובן שנסכים לעשות זאת בהקדם. יש שתי אפשרויות טכניות:

(א) על ידי אנייה מחיפה לפורט סעיד.

(ב) על ידי רכבת לאל־עריש ומשם במכוניות אונ"ף לתוך מצרים.

לשאלתו של ברנס בעניין הפדאיון שנשפטו בישראל בפלילים מבהיר משה [דיין] שישראל לא תסכים לראות בהללו שבויי מלחמה ולכן לא תשחרר אותם ממאסרם. ישראל תהיה מוכנה לשקול החלפתם של אלו בנידוני משפט קהיר.[3] מאידך, מוכן הרמטכ"ל לבדוק האם ישנם משפטים עומדים ותלויים נגד חיילים מצרים, על השתתפות בפעולות פדאיון או כדומה, ולראות האם אפשר יהיה להפסיק את התהליך המשפטי ולתת לנאשמים מעמד של שבויי מלחמה רגילים. ברנס מתחייב להעביר את הדברים לידיעת המצרים ולראות איך אפשר לקבוע את העניין. עד כמה שנראה לו, לא יסכימו המצרים להחליף הפדאיון עם אסירי קהיר, אך יסכימו לבצע ההחלפה ללא הפדאיון, מאחר שהיום הם להוטים מאוד להחזיר הביתה את אלפי השבויים שבידינו. הרמטכ"ל הבטיח להביא לישיבה הבאה פרטים על תהליכים משפטיים תלויים ועומדים. לשאלת הרמטכ"ל האם פירט גוהר תנאים או הצעות לסידורים, הסביר ברנס שגוהר היה זהיר וניסח שאלתו במונחים כלליים ביותר כדי להימנע מהתחייבויות כלשהן.

5) **מטוסי אונ"ף בסיני**

ברנס הודיע לרמטכ"ל שבדעתו לבצע טיסות סיור, קישור ותובלה על ידי מטוסים קלים ומטוסי דקוטה מעל לשטחי סיני הנמצאים כבר בפיקוח אונ"ף. התחייב שהמטוסים שלו יימנעו מלעבור את הקווים, אך ביקש להודיע על כך לכוחות שבשדה כדי למנוע תקלות ואי־הבנות. מטוסי האו"ם יהיו צבועים בלבן ומסומנים באותיות UN.

2. לייטננט־קולונל צאלח גוהר, מנהל המחלקה לענייני פלסטין במשרד המלחמה המצרי.
3. הכוונה לחברי רשת מודיעין וחבלה, יהודים מצרים, שפעלו בקהיר ביולי 1954 ביזמת המודיעין של ישראל. הם חיבלו במבנים ובמתקנים ציבוריים מקומיים ומערביים (בריטיים ואמריקניים) בקהיר כדי לעכב את פינוי צבא בריטניה מאזור תעלת סואץ. חברי הרשת נתפשו והועמדו לדין בדצמבר 1954. שניים מהם הוצאו להורג ועל האחרים הוטלו עונשי מאסר כבדים. ראו כרך 9, הערת־עורך מס' 536.

הרמטכ"ל נעתר לבקשתו של ברנס למסור אינפורמציה על שדות התעופה בסיני, והאינפורמציה תימסר למיור אוסטין במטכ"ל.

מ' בר־און, סא"ל
ראש לשכת הרמטכ"ל

270

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA262
נוסח יוצא: 93.01/2185/9

ניו יורק, 4 בינואר 1957

קורדייה[1] מסר לנו אתמול התרשמויותיו מביקורו במצרים ופגישתו עם נאצר. תפקידו העיקרי היה לנסות לפתור הבעיות שנתעוררו סביב ניקוי התעלה. המאמצים המשותפים שלו ושל קצין הוכתרו כנראה בהצלחה, והמבצע מתקדם לשביעות רצונו של הגנרל וילר. לדבריו, השלטונות המצריים בתעלה ובייחוד יוניס[2] משתפים פעולה בכנות עם האו"ם.

קורדייה שוחח עם נאצר ארבע שעות. אווירת השיחה הייתה נוחה, מתונה ו־reasonable, ההפך הגמור מניסיונו של המזכ"ל כאשר היה בקהיר לפני חודש. התרשמותו של קורדייה היא שנאצר הנו a chastened man.

קורדייה העלה עם נאצר שאלת היחס לנתינים הבריטים והצרפתים והיהודים בעלי אזרחות מצרית, והטעים שהפסקת פעולות האיבה מאפשרת לממשלת מצרים להקל על מצבם. נאצר טען שבכלל לא מתייחסים לנתינים זרים בחומרה, ושננקטו אמצעים רק נגד אלה שהיוו סכנה לשלום המדינה, ומספרם קטן. לגבי היהודים המצרים, אין בכוונת ממשלתו לגרשם או לנשלם. זכויותיהם כזכויות כל נתינים מצרים. האמצעים שננקטו נגד אחדים מהם ננקטו נגד ציונים ויסודות אחרים שסיכנו שלום מצרים. אשר ל־sequestration של הרכוש – הדבר נעשה אך ורק על מנת למנוע הברחת מטבע בקנה מידה מסוכן לכלכלת המדינה. חקרנו קורדייה נמרצות על המעשייה הזאת ללא תוצאות מניחות הדעת.

דובר עם נאצר גם על תפקידי חיל האו"ם. קורדייה התרשם שבמקום דרישה מצד המצרים להוציא הכוח, עשוי נאצר לדרוש ישיבתו אפילו לאחר שחברי האו"ם המשתתפים בחיל ירצו להוציא יחידותיהם. חלק הארי של החיל יעזוב פורט סעיד ואזור התעלה

270

1. אנדרו קורדייה, עוזר מנהלי למזכיר האו"ם.
2. נבי יוניס, סגן שר האוצר המצרי.

בימים הקרובים וייכנס למדבר סיני – פרט למספר הקטן של שומרי מבצע הניקוי שיעברו מפיקודו של ברנס לזה של וילר. לשאלתנו אם ייכנס צבא מצרים לסיני בעקבות חיל האו"ם השיב קורדייה שהוסכם עם נאצר שיהיה wide separation בין חיל האו"ם לבין המצרים.

נדונה גם בעיית משטר התעלה. אם כי לא הוזכרה ישראל במפורש, קורדייה טען שנאצר השתמש במילים all users ללא ציון יוצא מן הכלל. לקורדייה אין ספק שבעיה זו תיפתר לשביעות רצוננו בהסדר התעלה. בשאלת שרם אל־שיח' ועזה לא נגעו.

קדרון

271

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן XA261
נוסח נכנס: 130.02/2459/2

ניו יורק, 4 בינואר 1957

מציע שנוציא כליל מהראש רעיון של ערובה מארצות־הברית, כזאת שהגדיר ראש הממשלה[1] ושהייתה מחייבת החלטת הסנאט לגבי עניין שאין בו כל צורך לצי השישי. ייאמר לנו בצדק שאם הערובה היא בכך שמישהו יאמר שאם ביום מהימים יופרע השיט יינקטו פעולות צבאיות נגד המפריעים, הרי ישראל לא פחות מוסמכת מארצות־הברית להודיע דבר כזה ולבצעו, והרבה יותר זכאית מבחינת האינטרסים שלה.

אין ספק בסמכותו המשפטית של המזכ"ל לקבוע תפקידו של אונ"ף, וביכולתו להשיג תמיכת ממשלת ארצות־הברית. הספק הוא עדיין ברצונו לעשות כך, וכוונת המשא ומתן שלנו לברר נקודה חיונית זו.

לדעתי הערובה המקסימלית שאפשר להעלות על הדעת מורכבת מחמישה גורמים:

1) הודעת המזכ"ל שהמפרץ הוא נתיב מים בין־לאומי, ושתפקיד אונ"ף לשמור על חופש השיט ולכן לשבת לבד ובמקומות המכריעים.

2) הסכמת המזכ"ל וארצות־הברית אתנו שאונ"ף לא יצא כל עוד אין הסדר קבע לעניין השיט.

3) הודעה ישראלית כנ"ל ברגע מתאים, כלומר הפרעה בשיט תיחשב כמעשה תוקפנות. הודעה זו צריכה לקבל צורה משפטית מחושבת כשאר הערובות בעולם.

271

1. ראו למשל דברי בן־גוריון בעניין ערובה של ארצות־הברית לחופש השיט בשיחתו עם לאוסון – מס' 257.

4) קיום כוח ימי ואווירי בסמוך למפרץ ובתוכו.
5) הודעות ככל שאפשר רבות של מעצמות ימיות אחרות, צרפת נורווגיה וכו', שעניין חופש השיט חיוני להן.

אם יתגשמו התנאים הנ"ל, אז לדעתי הבטחנו השיט במידה שמשהו בכלל מובטח בעולם טרוף זה.

הבריקו נא כיצד אתם מגדירים "ערובה" בעניין זה.

אבן

272

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA124
נוסח נכנס: 130.02/2459/8

וושינגטון, 4 בינואר 1957

בשיחה היום שאלני ראונטרי כיצד יכול האו"ם לערוב לחופש השיט, האם על ידי החלטת העצרת? עניתי בשלילה בטענה כי המצב המשפטי ברור כפי שהוא ברור בתעלת סואץ, והבעיה היא מדינית ומעשית, כלומר כיצד למנוע ממצרים להפר החוק הבין־לאומי. לגבי הצעת ישיבת כוח או"ם אמרתי שכל ערובה שהיא רק ארעית אינה ערובה כלל, באשר לא תעניק את הרגשת הביטחון שבלעדיה אי־אפשר לפתוח את דרכי התחבורה והאספקה. האמרשלד לפי שעה לא הציע שום תכנית המבטיחה העניין הבטחת קבע. אמרתי שיש לי רושם שאם יינתן זמן מספיק לעיון ובירור, נמצא נוסחה מתאימה והסדר מתאים, אך עד אז אין לערער המצב הקיים. לא הגיב הן או לאו. במרוצת הדיון הסברתי לו חשיבות אילת מאותה הבחינה שעליה דיבר המזכיר, כלומר בחינת השתלבות ישראל באזור.[1] כל עוד אין לנו תחבורה סדירה בים סוף, קשה להניח שיהיו לנו יחסים רציניים עם אסיה ואפריקה ונישאר קשורים באירופה ואמריקה בלבד, כך שיהיה לנו פרצוף מסוים בעולם האפרו־אסיאתי. כשיתפתחו יחסינו הממשיים ולכן המדיניים עם אפריקה ואסיה, יתבודדו הערבים במדיניות של אי־הכרה. השתלבותנו באסיה עתידה להתחיל מההיקף ולהתקדם לקראת המרכז, כלומר ממעגל חיצוני למעגל פנימי. אילת ומצרי טירן הם המפתח לחזון זה.

אנו גם שואלים עצמנו מתי תיפסק תקופת תלותנו הכלכלית בעזרה חיצונית. היתרון של קישור בין ים סוף והים התיכון הוא אחד היתרונות הגאופוליטיים המועטים

272

1. בכך השיב אבן לשאלה שהציג דאלס בשיחתו עם גולדה מאיר על עתידה של מדינת ישראל – ראו מס' 254.

שהעניקה לנו הגאוגרפיה הקמצנית שלנו. על ידי ניצולו הנבון והיעיל, ברוח של אחריות בין־לאומית, נשיג לעצמנו משקל מסוים במאזן הגאופוליטי התחבורתי של העולם. בשעה זו חשובה ישראל לרבבות בני אדם מבחינה מוסרית, רגשית ורוחנית, אך על ידי מפרץ אילת תרכוש גם משקל גאופוליטי. שאלת המזכיר "לאן?" מבליטה דווקא החשיבות העליונה של חזון אילת כמפתח הן להשתלבות ישראל באסיה הן להתקדמותה לקראת מידת עצמאות בין־לאומית וגאופוליטית.

הגיב: הטיעון מאלף. אין לממשלת ארצות־הברית שום אי־הבנה לגבי חשיבות המעבר החופשי באילת לעתידה של ישראל.

אבן

273

ז' ארגמן אל י' הרצוג
Z. Argaman to J. Herzog

מברק מוצפן WIA126
נוסח נכנס: 130.02/2459/8

וושינגטון, 4 בינואר 1957

אישי

היום נפגש השגריר עם ראונטרי בנוכחות ברגוס וארגמן, וביקש ממנו להבהיר לו כמה עקרונות מתכנית אייזנהאואר[1] בציינו כי ממשלת ישראל טרם קבעה עמדתה לגבי התכנית.

ראונטרי פתח בהדגישו שממשלת ארצות־הברית מקדישה זה זמן מחשבה רבה לבעיה אם ובמה יכולה ארצות־הברית לשתף פעולה עם מדינות המזרח התיכון להבטחת היציבות והביטחון באזור, והגיעה לידי מסקנה כי הכרחי להשיג סמכות תחוקתית להיענות לדרישות אותן המדינות המוכנות והרוצות לגלות התנגדות לתוקפנות האימפריאליזם הסובייטי. הנשיא, בבקשו החלטת הקונגרס, מתכוון לסמכות שתאפשר לו להושיט עזרה צבאית ושיתוף פעולה צבאי עם המדינות שתבקשנה זאת למטרת הדיפת תוקפנות סובייטית, על יסוד הסכמים bilateral.

עם זה, ברור כי תכנית זו אינה באה בשום פנים לחתור או לפגוע בסמכויותיו של האו"ם ובמסגרת פעולותיו, ובו ממשיכה לראות ארצות־הברית המכשיר החשוב והעיקרי להגנה מתוקפנות.

כאן ביקש השגריר להבהיר הנקודות הבאות:

273

1. ראו הערת־עורך מס' 275.

1) איך יוגדר במסגרת התכנית הזאת המושג תוקפנות, ואם הכוונה לתוקפנות חזיתית או שהיא כוללת כל פעולה בעלת אופי תוקפני בעקיפין כגון משלוח נשק, חתירה פוליטית או פעולות איבה שיש להן אופי מקומי?
2) אם ובאיזו מידה קיים קשר בין תכנית זאת לבין ברית בגדאד?
3) מה החלק הכלכלי שבתכנית?
4) מהן תגובות המדינות הערביות?

ראונטרי השיב ל־1): שאלת המושג "תוקפנות סובייטית" נדונה על ידי ממשלת ארצות־הברית והיא מכירה כי זאת אחת השאלות הקשות. ייתכן והנשיא בהגישו את התכנית בפני שני בתי המחוקקים ירחיב את הדיבור גם על נושא זה. ל־2): אין קשר ישיר לתכנית עם ברית בגדאד, אולם יש לצפות לשיתוף פעולה מצד מדינות הברית על יסוד bilateral agreements. ל־3): הסמכות התחוקתית שהנשיא מבקש כוללת תכנית כלכלית לאזור כחלק בלתי נפרד מהתכנית כולה. ל־4): פרט לסוריה נהגו נציגי מדינות ערב כמונו, דהיינו: ביקשו הבהרה לפרטי התכנית מבלי להגיב.

הוסכם כי בשבוע הבא, לאחר נאום הנשיא, תקוים שיחה נוספת על נושא זה.

על הבעיות האחרות שנדונו בשיחה הבריק השגריר בנפרד.[2]

ארגמן

274

א' אשל אל המנהל הכללי של משרד החוץ
A. Eshel to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן ים/64
נוסח נכנס: 130.09/2306/12

ורשה, 4 בינואר 1957

אישי

מאז הגיעי עם דובדבני, מנהל מחלקת העלייה בסוכנות, מקיימים עם הציר ועוזריו דיונים לשם מציאת פתרונות לבעיות הרבות המתעוררות בקשר לעלייה ההמונית, ואלו אשר יתעוררו אם יתחיל הזרם המקווה של הרפטריאציה מברית־המועצות, אשר עד כה פנו סנוניות ראשונות בלבד.[1]

2. ראו מס' 272.

274
1. ראו מס' 313.

מסיק משיחות עם הציר, הצוות ועסקנים יהודיים כי המצב יותר עדין מאשר הנחנו עד כה. נראה שבימים האחרונים חל ערעור נוסף בביטחון כי "מבצע הנעילה" של יהדות פולין יימשך בלי הפרעה עד אשר הוצאנו [נוציא] את הרבבות המתכוננים לדרך. העלייה נעשית על ידי השלטונות תחת פיקצייה של איחוד משפחות ומתוך הימנעות מלשאת ולתת עליה עם נציגינו. נצטרך לשקול מחדש אם לא להנהיג, על אף כל ההיסוסים, צנזורה כדי למנוע כישלון. ההרגשה של הציר לגבי העלייה ההמונית היא של הליכה על חבל דק מכוסה שכבת קרח, שאי־אפשר לדעת מתי החבל ייקרע או המהלך יחליק וייפול. כל זעזוע בגוש או זעזוע נוסף לגבי המזרח התיכון עלולים לגרום להקטנה אכזרית או להפסקה הפגנתית. לכן מגמתנו להחיש התהליך ככל האפשר ולהגיע אפילו ל־4,000 נפש לחודש. קשה לשער תנאי העבודה ומסירות כל העובדים.

אבקשך להעביר העתקים לשאול [אביגור] ולשרגאי.

אשל

275

הערת־עורך
Editorial Note

דוקטרינת אייזנהאואר (5 בינואר 1957)
The Eisenhower Doctrine (5 January 1957)

ב־5 בינואר 1957 הציג הנשיא אייזנהאואר לפני ישיבה משותפת של שני בתי הקונגרס את מדיניותו החדשה במזרח התיכון. הקונגרס נתבקש לאצול לנשיא סמכויות לשימוש בסיוע כלכלי ואף בכוחה הצבאי של ארצות־הברית, כדי לתמוך במדינות במזרח התיכון הנתונות לסכנת תוקפנות קומוניסטית.

תכנית אייזנהאואר סימלה מפנה במדיניות שנקטה ארצות־הברית במשך שנים מספר, ולפיה העבירה את כל בעיות האזור לאחריותו של האו"ם, וציפתה כי הוא יספק את הפתרונות לסכסוכים, למעשי האיבה ולמתיחות השוררת בו.

כישלונן החרוץ של בריטניה וצרפת במלחמת סואץ שם קץ לשרידי השפעתן במזרח התיכון, ובעקבות זאת הגיעה ארצות־הברית למסקנה כי נדרשת ממנה מעורבות ישירה והחלטית למילוי החלל המדיני והדיפלומטי שנוצר, ולמניעת חדירה של הסובייטים לאזור. לתכלית זו נועדה דוקטרינת אייזנהאואר, אשר בפועל באה למלא את מקומה של הצהרת שלוש המעצמות משנת 1950, אף כי הצהרה זו לא בוטלה רשמית. בנאומו לפני הקונגרס הדגיש הנשיא את האינטרס הישיר של ארצות־הברית במזרח התיכון ואת הסכנה המאיימת עליו.

עיקריה של התכנית היו:

1) סיוע כלכלי וצבאי לכל מדינה במזרח התיכון שתבקש זאת, ושיתוף פעולה עמה כדי לפתח את כוחה הכלכלי וכדי לשמור ולקיים את עצמאותה הפוליטית;

2) התחייבותה של ארצות־הברית להשתמש בכוחה הצבאי (בכפיפות לסמכותה המכרעת של מועצת הביטחון), כדי להבטיח את שלמותן הטריטוריאלית ואת עצמאותן הפוליטית של מדינות שתבקשנה סיוע כנגד תוקפנות מזוינת ישירה או בלתי ישירה ממדינה ששולט בה הקומוניזם.

3) סיוע כלכלי אמריקני על פי חוק הביטחון ההדדי (Mutual Security Act) ללא הגבלות הקונגרס. למימון התכנית לא נדרשה הקצבת כספים מידית, והנשיא ציין שלפי שעה יספיק מה שהוקצב לשנת הכספים הנוכחית, המסתיימת ב־30 ביוני 1957 (200 מיליון דולר). עם זאת, אמר שידרוש סכום של 400 מיליון דולר לשנים 1958 ו־1959, אשר יתווסף לסכומים שיוקצבו במסגרת חוק הביטחון ההדדי. הוא הודיע שמשלחת אמריקנית מיוחדת תישלח למזרח התיכון כדי להסביר למדינות האזור את ההצעות. כמו כן אמר הנשיא, כי אמנם בעקבות מעורבות הסובייטים במזרח התיכון חלה החמרה בעניינים כגון הסכסוך הישראלי־ערבי, עתידם של הפליטים הערבים ומעמדה של תעלת סואץ, אולם כל אלה היו קיימים גם לפני כן. בכך הוציא אותם מתחום תחולתה של התכנית, והדבר העיד על כוונתה של ארצות־הברית להשאיר גם להבא את הטיפול בהם בידי האו"ם.

276

י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ
J. Tsur to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן שפ/408
נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 5 בינואר 1957

מידי

שיחה עם ז'וקס.

יוצא ביום ד' לאו"ם ויצטרף שם לשיחותיו של פינו עם האמרשלד והאמריקאים. כוונתם להיאבק לעמדה ברורה וללא היסוסים של האו"ם וארצות־הברית לגבי פתרון הבעיות הדחופות שמהן צפויה סכנה לחידוש האנדרלמוסיה במזרח התיכון. אין צרפת מוכנה לקבל תשובות והבטחות מעורפלות או להסכים לדחייה "עד שיסתדרו העניינים". סיבת נסיעתו של פינו היא בירור גלוי עם האמרשלד לפני נסיעתו לקהיר, כדי למנוע בעד ויתורים נוספים לנאצר.

הבעיות הן:

1) ערבות לחופש שיט אנגלי וצרפתי וגם ישראלי בתעלה לכשתפונה.

2) שחרור הרכוש הצרפתי במצרים, והפסקת הגירושים והרדיפות נגד אזרחים צרפתים.

3) ערבות ממשית נגד הפגיעות בחופש השיט במפרץ שלמה, והשארת הכוחות הישראליים שם עד להסדר מניח את הדעת.
4) אי־החזרת המצרים לעזה והשארת מִנהל ישראלי, אולי בצירוף משקיפי או"ם, עד לפתרון בעיית עזה.
5) אי־החזרת צבא מצרי לסיני.

לגבי הסעיפים 3) ו־5) אמר ששאל להסברים מז'ילבר, משום שהוא רוצה לדעת בדיוק לאן אנו מוכנים לסגת כדי שצרפת לא תנקוט עמדה קיצונית יותר מהישראלים. תשובת ז'ילבר סיפקה אותו. הטיעון הטוב ביותר לדעתו הוא כי אם לא יקבלו תביעות ישראל, תחודש המערכה מאליה כעבור חודשים מספר. איננו חושב שהגיעה השעה לדבר על הסדרים מרחיקי לכת, אך מניעת מעשי האיבה היא המינימום שאפשר לצפות מהאו"ם.

בדברו על תכנית אייזנהאואר, אמר שלא קיבלו ידיעות נוספות על מה שפורסם בעיתונות, אף כי ממשלת ארצות־הברית הודיעה להם זו הפעם הראשונה, יומיים מראש, על כוונת הנשיא להגיש התכנית. ממברק אלפאן מסיקים כי כוונת הסיוע לעזור לעיראק, לבנון וירדן. האמריקאים הודיעו להם במפורש שאין בדעתם לתת כל סיוע למצרים, פרט לניקוי התעלה, ובוודאי לא לחדש ההצעה בדבר סכר אסואן. אין כל אישור לידיעות שמרוקו ותוניסיה תיכללנה בתכנית.

על עניין הצינור מבריק לחוד לברטור.[1]

צור

277

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA264
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 6 בינואר 1957

מידי

סיכום ישיבת אבן-המזכ"ל ב־5 בינואר. נכחו באנץ', מרטולה, קורדייה, רפאל, קדרון.

276

1. במברק זה נאמר: "ז'וקס אמר לי היום כי אמנם קיימת החלטה ממשלתית בעניין הצינור, אך לא ברור לממשלה עצמה מה כוונתה. מתנהל משא ומתן בין האוצר ומשרד החוץ כדי לקבוע עמדה. הנטייה היא ל־16 אינץ' ולהשתתפות בהפרש בין זה לבין השמונה [אינץ']. ז'וקס ינסה להחיש הדיון הבין־משרדי ומנסה להגיע לתוצאות בימים הקרובים. הוא ושר החוץ מחייבים משלחת לארץ, אך אין טעם במשלחת כל זמן שמשרדי הממשלה כאן לא הגיעו לידי הסכם ביניהם" (ראו צור אל ברטור, שפ/409, 5.1.1957, 72.2/915/30).

המזכ״ל סקר מצב הפינוי מאז החלטת העצרת ב־2 בנובמבר. עברו יותר מחודשיים והשטח המפונה היום קטן למדי. ב־7 בינואר יושלם שלב נוסף של הפינוי, ואפילו אז יישארו 40 אחוז של חצי האי בידינו. ב־40 האחוז האלה כמעט כל צומתי הדרכים, ואילו 60 האחוז של חיל האו״ם ברובם מדבר שומם ללא אמצעי תחבורה. הוא הזכיר פגישות דיין-ברנס מ־19[1] ו־26 בדצמבר[2], וציין שגם מהפגישה אתמול התאכזבו. ציפו ליותר מסתם הודעה על פינוי [א-]טור. נכון להגיד שעל ידי פינוי זה ביצענו את התחייבותנו לפנות כל השטח מערבה לאל־עריש, אולם אין זה לפי רוח הדברים בפגישת 21 בדצמבר.[3] לדעתו הגענו לנקודת מוקד במשא ומתן. הוא השתדל במשך כל הזמן לא להעלות שאלות או להגיש דוחות שהיו מקשים על ההתפתחויות בעתיד, אולם מזכ״ל האו״ם אינו יכול להעמיד עצמו במצב בו יאשימוהו בהעלמת עובדות. עליו לדווח במקרה של deadlock או כשישנה הפרה גלויה של ההחלטות. משלחת ישראל הייתה פעילה בזמן האחרון אצל משלחות אחרות בשאלת המעבר החופשי במצרי טירן ובשאלת עזה. אולם לא נמסרו למשלחות אלה העובדות על קצב הפינוי מסיני. לדעתו הגיעה השעה לגלות הכול. השאלה הנוקבת היא מה יהיה אחרי 7 בינואר. מרטולה הוסיף פרטים על שלבי הנסיגה, וציין שלקו המתפתל מאל־עריש עד נקודה דרומה ל[א-]טור אין כל משמעות צבאית, כי כל עוד שולט צה״ל בצומתי הדרכים אין באפשרות חיל האו״ם לנוע בשטחי המדבר המפונים. באנץ׳ שוב הסב תשומת לב לעובדה שישיבתנו בשרם אל־שיח׳ מחייבת כנראה החזקת שתי חמישיות של שטח סיני. בנקודה האחרונה אמר המזכ״ל שמדיניותנו זו מבליטה שתי הנקודות ה־residual (שרם אל־שיח׳ ועזה) יתר על המידה, וייתכן ומוטב לטפל בהן מיד במקום להתנהג כאילו שאינן קיימות.

אבן חזר על דבריו בנדון בישיבת 21 בדצמבר, וציין שלדעתו ביצענו התחייבויות 21 בדצמבר במלואן. אשר לשלב הבא, יבקש הוראות מידיות מהממשלה ויוכל אולי למסור תשובה ביום ב׳.

הסעיף השני בסדר היום היה תשובות המזכ״ל לשאלות שנשאלו בישיבת 21 בדצמבר ושהיו כלולות בחלקן – אם כי בניסוח שונה – במכתב 2 בינואר.[4] התפתח ויכוח חריף בו טען המזכ״ל שהתפקידים העיקריים של חיל האו״ם הנם לפקח על הפסקת האש ולעקוב אחרי פינוי הכוחות הזרים. אם ישראל רוצה לשנות תפקידים אלה עליה לפנות לעצרת. אי לכך מוקדם לדון על תפקידים נוספים לחיל כל עוד לא ביצע תפקידיו העיקריים, כלומר לפני שהתייצב על קו שביתת־הנשק. דיון בבעיות המדאיגות אותנו, כגון שרם אל־שיח׳ ועזה, שייך להקשר רחב יותר של היחסים בין ישראל ומצרים, ואינו יכול להתנהל על רקע אי־ביצוע החלטות העצרת או על יסוד ניצחון צבאי בלתי מוכר. עמדות שהן פרי פעולה צבאית אינן יכולות להוות יסודות למשא ומתן. אשר לשאלת פעולות הפדאיון – לירי מוסר שישראל לא הגישה תלונות על התקריות האחרונות, שלא נמסרו לו הוכחות, ושהודעות רדיו קהיר ורמאללה בדרך כלל מצטטות העיתונות והרדיו הישראליים. המזכ״ל טען שהודעות ex parte אינן יסוד מספיק לפנייה רשמית לממשלת

277

1. הפגישה התקיימה ב־16 בדצמבר.
2. ראו מס׳ 242.
3. ראו מס׳ 225.
4. מס׳ 264.

מצרים, אם כי פנה אליהם בלתי רשמית לא אחת. קורדייה הוסיף שפעולות הפדאיון מהוות תגמול לפלישתנו לסיני, ועד אשר נבצע ההחלטה יש להניח שיימשכו.

אבן הפריך דברי המזכ"ל נמרצות בטענו שהמזכ"ל בהחלט מוסמך להשיב על השאלות שנשאלו, וישראל בהחלט מוסמכת לדעת בתהליך הפינוי מה יהיה אחרי הפינוי. בשאלת הפדאיון שאל מדוע המזכ"ל לא פנה למצרים על סמך תלונותינו כפי שפנה אלינו בעבר על סמך תלונות ערביות (בנקודה זו טען המזכ"ל שלא זכור לו שפנה אלינו בנסיבות אלה).

לבסוף הוגש לנו תזכיר שתמציתו כדלהלן (העתק בדואר הדיפלומטי):[5]

1) תעלת סואץ. בשאלה המעשית של ניקוי התעלה אין לו להוסיף למה שפורסם כבר או יפורסם בעתיד. אשר לצד המשפטי, עמדת האו"ם נקבעה על ידי החלטת מועצת הביטחון מ־1951 המבוססת בעיקרה על הסכם שביתת־הנשק, על ידי החלטת מועצת הביטחון מ־1956 ועל ידי החלטת העצרת מ־2 בנובמבר. המזכ"ל אינו מוסמך להתקדם מעבר לעמדות רשמיות אלה. אשר לעמדתו האישית – היא ידועה לממשלת ישראל, אך אין זה מסמכותו לנבא כיצד ייפול דבר במשא ומתן על שש העקרונות ואמנת קושטא.

2) פדאיון. ראו לעיל. הוא מוסיף קטעים מתורתו הידועה על פעולות תגמול, ומסיים בהערה שטרם הגיעה השעה לבקש התחייבות רשמית מצד אחד על ביצוע התחייבות אחת בהחלטת 2 בנובמבר, במצב של אי־ביצוע גלוי של חלקים אחרים של אותה החלטה על ידי הצד השני.

3) המעבר החופשי דרך מצרי טירן. הוא חוזר על הודעתו בעל פה "שהמשימה צריכה להיות to get them guaranteed כנתיב מים בין־לאומי". מדיניות האו"ם, כפי שהמזכ"ל מבינה, הנה "לפעול במהירות האפשרית בכיוון הסכמים בהם אפשר לטפל בשאלות מסוג זה". הוא מוסיף שמאמצי האו"ם בכיוון זה לא יישאו פרי, אם המשא ומתן יתנהל על רקע תוצאות של פעולות צבאיות שעוד נמשכות בניגוד להחלטת העצרת. הוא מסיים במשפט זה: "מניעת מעשי מלחמה (belligerency) אפשריים לאחר פינוי כוחות ישראל תהיה כמובן בגדר סמכותו של חיל האו"ם. מוקדם אמנם לנסות להגיד עכשיו כיצד יטפלו במצב זה".[6]

4) לשאלת עזה אין זכר בתזכיר.

קדרון

5. התזכיר בתיק 93.03/3064/5.

6. בשיחה עם באנץ' שנערכה לאחר הפגישה עם האמרשלד, הבהיר באנץ' את השקפתו של המזכ"ל על חופש השיט במפרץ אילת:

1) יציאת ישראל וכניסת כוח האו"ם בתפקיד מוגדר של מניעת לוחמה.

2) משא ומתן על הסדר קבע שישמש ערובה להשארת המפרץ פתוח לשיט.

3) במשך המשא ומתן הזה יישאר כוח האו"ם במקומו. דעתו של האמרשלד הייתה כי לא רק שחופש השיט יובטח ביתר יעילות דווקא על ידי יציאת ישראל, אלא שהישארות ישראל בחוף המפרץ מעכבת את השגת הסדרי הקבע לחופש השיט בו (ראו אבן אל הרצוג, XA266, 6.1.1957, 130/02/2459/14).

278

א' אבן אל ראש הממשלה
A. Eban to the Prime Minister

מברק מוצפן XA265
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 6 בינואר 1957

מידי

אחרי השיחה עם האמרשלד[1] קיימנו התייעצות במשלחת וסיכמנו הערכות והמלצות כדלהלן על דעת שרת החוץ:

הערכות:

1) תקופת הרווחת הזמן הגיעה לסיומה. מתברר בבהירות גוברת שהיאחזותנו בשטח מדבר סיני מחלישה ואינה מחזקת מעמדנו במערכה הגורלית על חופש השיט במפרץ ועל עזה.

2) עד לקבלת הסכמתנו לפינוי שאר חלקי מדבר סיני לא יהיו האמרשלד והאמריקאים מוכנים לדבר אתנו על הסדרים לחופש השיט, פרט לחזרה על מגמות משפטיות מופשטות. גם אז אין כל ביטחון שיגיעו לידי בירור רציני לפני יציאתנו וכניסת כוח האו"ם, ואם יעמדו על כך אין לנו מנוס ממערכה בעצרת. אך אם נופיע בעצרת כשבידינו שטחי סיני פרט לשרם אל־שיח', נתקשה להשיג איזו שהיא תמיכה לעניין חופש השיט. כולנו פה אחד סבורים שהגענו לידי מצב בו הודעה ברורה על השלמת פינוי סיני נחוצה כדי לעורר הד כלשהו בעולם לטובת כוונתנו להתעקש על חופש השיט ואי־החזרת מצרים לעזה.

מהערכות אלה המבוססות על שיחותינו היום אנו מגיעים, על דעת שרת החוץ, למסקנות אלה:

1) יש להודיע להאמרשלד ביום ב' על נכונותנו להשלים פינוי שטח מצרים פרט לשרם אל־שיח' עד ל־18 בינואר. במשא ומתן על הפינוי הזה יש להקפיד על קבלת הבטחות ברורות להפרדה רחבה בין כוחות מצרים לבין ישראל. ברור לנו שהצעה נוספת לפינוי שלבים שלבים לא תרוויח לנו זמן אלא להפך, תקדים את המערכה.

2) בהודעה הנ"ל אין להזכיר עזה כפי שהאמרשלד לא הזכירה היום.

3) עד ל־18 דנא ננהל ביתר שאת את המערכה על המְצָרים, הן בין המשלחות הן בבירות לרבות וושינגטון. אם לקראת 18 לא יניח לנו האמרשלד וילחץ על יציאה משרם אל־שיח' ללא ערובות לחופש השיט, נביא דבר התנגדותנו בפני העצרת בשבוע השלישי בינואר. כדי למנוע משבר זה, אם הדבר ניתן, נזמין האמרשלד או שליחו לארץ לשמוע ממקור ראשון על חיוניות העניינים האלה.

278

1. מס' 277.

4) יש להזמין משקיפים לחקור פעולות פדאיון בשטחנו. אחרת יסתתר המזכ"ל אחרי התירוץ של אי־בירור העובדות, העושה רושם בכל החוגים לרבות הידידותיים ואפילו היהודים. אין דבר זה מחייב חזרה ל[וועדת] שביתת־הנשק הירדנית.[2]

מברק הסיכום של קדרון מסביר הרקע להמלצות הנ"ל. מדבריו וסגנונו של המזכ"ל היה ברור ביותר כי אין כל אפשרות לדחות יותר את ההיערכות המכרעת, וכל מחשבתנו צריכה להיות נתונה להכשרת הקרקע וחיסול המכשולים למערכה על המְצָרים ועזה. מדברי המזכ"ל וממה שידוע לנו ממקורות כמוסים, הברירה היחידה, אם לא נפעל כמוצע לעיל, היא מערכה בעצרת ב־10 בחודש, כלומר לפני המועד המתאים, ותוך התרכזות דווקא בהיאחזותנו ב־40 אחוז מסיני, שבה שום גורם אינו מוכן לתמוך בנו. סיכומו של דבר, רק ההצעה הנ"ל עשויה להשיג לנו זמן נוסף ויצירת תנאים יותר נוחים למערכה העיקרית.

אבן

279

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WIA127
נוסח נכנס: 130.02/2459/14

וושינגטון, 6 בינואר 1957

שלך 966.[1]

1) על פי החלטת העצרת, שקיבלה את הדוח השני של המזכ"ל,[2] נקבע כלל – שהזמנת מצרים נחוצה לכניסת הכוח אך אין רצון מצרים מספיק להוצאתו. רק העצרת תחליט מתי סיים הצבא את תפקידו. דברים אלה נאמרו במפורש, ואבריק הציטטות. הדבר נאמר לנו על ידי המזכ"ל לפחות שלוש פעמים. הזדהות ארצות־הברית עם הרעיון הזה – שאין שום מדינה כולל מצרים רשאית לסיים שירות הצבא – הובעה לנו לפחות שמונה פעמים וגם הוכרזה בעצרת (אגב, דווקא משום כך אני מתנגד להזמנת צבא או"ם אי פעם לשטח ישראל, כי אין שליטה על הוצאתו).

2. ראו מס' 255, הערה 3.

279

1. במברק זה שאל הרצוג על סמך איזו סמכות משפטית יכולים המזכ"ל וארצות־הברית להודיע לישראל כי אונ"ף יישאר בשטח מצרים גם בניגוד לדעתו של נאצר (ראו הרצוג אל אבן, TNWA966, 6.1.1957, 93.01/2186/4).
2. ראו מס' 127, הערה 4.

2) להאמרשלד הזכות להגדיר תפקיד הצבא בשם העצרת, וכבר הגדירו בעל פה ובכתב כולל מניעת מעשי belligerency בכלל ומשרם אל־שיח' בפרט.
3) לשאלה עד מתי יישאר הכוח הצבאי של או"ם לביצוע התפקיד הנ"ל עונים המזכ"ל וארצות־הברית: כל עוד לא סיים תפקידו למניעת אפשרות של belligerency. בשיחת ארגמן האחרונה במחלקת המדינה הביעו אנשי שיחו ביטחון מוחלט כי האו"ם זכאי בהחלט להכריז על כך.[3]

סיכום יכולת האו"ם להודיע על כך מבוססת על:
(א) הכלל שכבר הובע כי העצרת ולא נאצר קובעת מתי יצא הצבא.
(ב) הגדרת תפקיד הכוח בסיני כמיועד למניעת סיכוי של belligerency בכלל ובשרם אל־שיח' בפרט.
(ג) נכונות האו"ם וארצות־הברית להוסיף שהכוח לא יצא לפני שסיים תפקידו כ־2) לעיל. הדבר השלישי הזה לא נאמר לנו עדיין רשמית אך נאמר פעמים רבות, ועוד מוקדם לקבוע שלא היינו יכולים להשיג התחייבות כזאת רשמית.

כל הנ"ל ניתוח יורידי גרדא. שאלה אחרת יותר גורלית, אם המזכ"ל יגלה רצון להתחייב, בכך אין ספק בסמכותו.

בין אלה שסבורים כי יש לו סמכות כזאת נמנים נורווגיה, קולומביה, ברזיל, קנדה וארצות־הברית. גם בן כהן וארתור דין מסכימים.

אבן

280

א' אבן אל ו' איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן 128
נוסח נכנס: 130.09/2312/2

וושינגטון, 6 בינואר 1957

שלך 964.[1]

הוא [ראונטרי] לא שאל על ערובות בכלל, אלא מה יכול להיות חלקו של האו"ם בהבטחת חופש השיט, והסברתי מדוע ערובה ארעית אינה ערובה.

3. ראו דיווחו של ארגמן על פגישתו במחלקת המדינה עם וילקוקס, לדלאו וגאמון. (ארגמן אל אבן, DNA462, 2.1.1957, 93.01/2188/10).

280

1. במברקו של איתן לאבן (6.1.1957, 130.02/2459/8) נאמר: "כאשר שאל ראונטרי על הערובות כלום לא מצאת לנכון להזכיר התחייבות מצרים לארצות־הברית מינואר 1950? על מברקי הקודם בנושא זה לא הגבת, אולם לי נראה כי ארצות־הברית תוכל בהחלט לעמוד על קיום ההתחייבות ולערוב לו. האם נראה זה בעיניך רעיון יוצא דופן לגמרי?". ראו גם מס' 272.

ובכל זאת הייתה בי התבונה להזכיר לו הבטחת 1950,[2] גם בעל פה וגם בתזכיר שהוגש. לגופה של הצעת הערובה האמריקאית, אני סבור כי אין להעלות על הדעת דבר פחות מציאותי מהודעת נשיא ארצות־הברית באישור הסנאט שכוחות אמריקאיים יפעלו בכוח מזוין נגד מי שיפריע לשיט במפרץ אילת. אם זוהי ערובה, אין להעלותה על הדמיון. אם המדובר רק בהודעה אמריקאית שהיא בעד חופש השיט ותתמוך בו, הדבר הזה ניתן אך אין זה ערובה. הנימוקים שלי ושל כל מי שהתייעצתי אתו בעניין זה:

1) אין ממשלת ארצות־הברית סבורה שכוחה המזוין נחוץ לשמור על חופש השיט במפרץ. היא מאמינה שבידי האו"ם להבטיח הדבר בתמיכת ארצות־הברית. לא עלה על דעתה לערוב לסואץ בצורה זו, ואין כל השוואה בין חשיבות התעלה לארצות־הברית לבין חשיבות המפרץ.

2) אין מפרץ אילת נכנס לתחום האינטרסים של ממשלת ארצות־הברית. ספק אם יש נתיב מים בכל הימים הנוגע פחות לשיט האמריקאי, למסחר ולביטחון של ארצות־הברית, והיא לא ערבה לחופש השיט בשום נתיב מים בין־לאומי אחר עלי אדמות.

3) ההצעה נראית לי כיוצאת דופן גם מבחינה אחרת. אני רואה בהשתדלותנו ויתור על מעמדנו הבין־לאומי. למדינת ישראל יש בדיוק אותה הזכות שיש לארצות־הברית להודיע כי תראה בהפרעה לשיט במפרץ אילת מעשה מלחמתי שנגדו תפעל בכוח. ביצוע ערובה כזאת על ידי הפצצת קומץ התותחים בשרם אל־שיח' (אם פעם יוקמו שם מחדש) הוא בהחלט בגדר יכולתה הצבאית של ישראל. לישראל יש ולאמריקאים אין עניין לאומי מיוחד בהבטחת השיט במפרץ. לקבוע שדווקא הצי השישי יופקד על תפקיד זה הוא מין sledge hammer to crack a nut. אין שום דבר משפטי או מדיני המונע בעדנו מלהכריז על ערובה ישראלית להתנגד בכוח להפרעת השיט, באשר הפרעה זו היא מעשה תוקפני. אם נצא משרם אל־שיח' במרוצת הזמן, עלינו לנסח הודעה כזאת באותו יום ולמסור עליה לאו"ם ולכל המעצמות הימיות. העובדה שאתה מסכים כי לארצות־הברית זכות כזאת מוכיחה שאתה מסכים אתי כי לישראל זכות כזאת, ובעצם זכות הרבה יותר ברורה. קשה לארצות־הברית לטעון כי התקפה על שיט ישראלי היא התקפה על אמריקה המצדיקה התערבות אמריקאית על פי סעיף 51, בלי ולפני פנייה לאו"ם. מאידך, ישראל רשאית בהחלט לטעון כי התקפה על שיט המיועד לישראל היא התקפה על ישראל המצדיקה הסתמכות על סעיף 51.[3] הגיעה השעה שבממדינו הצנועים נתרגל לרעיון שגם לישראל זכות וחובה להגדיר את התחייבויותיה הביטחוניות בעולם. התחייבות זו היא הטבעית ביותר.

ס י כ ו ם:

ערובה אמריקאית

1) בלתי חוקית מבחינה פנימית אם אין אישור הסנאט, ומדוע יש להניח שהסנאט ילך דווקא לערובה כזאת?

2) בלתי חוקית מבחינה בין־לאומית, אלא אם ההתקפה תיערך על שיט אמריקאי או אם יהיה חוזה עם איזה מדינה כחוזה פורמוזה.[4]

2. ראו מס' 268 הערה 2.
3. הסעיף במגילת האו"ם העוסק בזכותה של כל מדינה חברה להגנה עצמית.
4. ראו מס' 256, הערה 2.

3) בלתי מציאותית, באשר אין הדבר נוגע לעניין שארצות־הברית מעוניינת בו מבחינה ביטחונית או כלכלית.

4) בלתי נחוצה, באשר אין לחיסול הפרעות לשיט תפקיד צבאי כה עצום שאין להגשימו בלי הנשק האטומי של הצי השישי. לעומת זה אני מציע עיון יסודי ומעמיק ברעיון של ערובה ישראלית חגיגית כפתרון המועיל והמתאים ביותר, ואציע ניסוחים ושיטות.

אבן

281

ד׳ בן־גוריון אל א׳ אבן (ניו יורק)
D. Ben-Gurion to A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNWA974
נוסח יוצא: 130.02/2459/14

ירושלים, 7 בינואר 1957

מידי אישי

אי־הכרזת עזה על ידי האמרשלד אינה אומרת כלום.[1] כשנגיע לגבול יעורר בעיית עזה. פניית מחלקת המדינה לפני שבוע בעניין ועדת שביתת־הנשק בינינו ובין מצרים נעשתה בלי ספק לפי הצעת האמרשלד.[2] בהשתמשו במילים residual questions אין כל הבטחה שלא ילחץ על הפינוי מיד לאחר פינוי המדבר כולו. מה כוונתך באמרך כי במשא ומתן על השלמת הפינוי יש להקפיד על קבלת הבטחות ברורות להפרדה בין כוחות האו״ם לבין ישראל? אם לא נקבל הבטחות אתה מציע לא לפנות?

אני כשלעצמי בעד פינוי המדבר גם אם לא נשיג כל ערובות, אבל לא נפנה עזה ושרם אל־שיח׳ והאיים (זה יכלול גם דהב, שיש בו מים) – גם אם ארצות־הברית תטיל סנקציות. עם שאינו מוכן לסבול במאבק על זכויות יסודיות – לא יתקיים.

לא נראה לי בואו של האמרשלד או שליחו בארץ. איננו זקוקים לכבוד שהאמרשלד חולק לנאצר.

הפירוש של המזכ״ל כי תפקיד כוחות האו״ם לפקח על הפינוי הוא שרירותי ופרי שנאתו לישראל. אבל בעל הדבר האמתי שלנו הוא ארצות־הברית. ייתכן שיטילו אמברגו על משלוח כסף לישראל אם נישאר בעזה ובמְצָרים. לדעתי עלינו להיות מוכנים לכך, הבעיה היחידה המדאיגה היא רק בעיית הדלק.

281

1. ראו מס׳ 277.
2. ראו מס׳ 257.

ייתכן כי בערב אכנס הממשלה לדיון והחלטה.[3]

בן־גוריון

282

א' אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן ל/188

נוסח יוצא: 93.0/2215/13

לונדון, 7 בינואר 1957

סודי ביותר

הגשתי התזכיר בענייני מפרץ אילת[1] לסלווין לויד בנוכחות רוז.

בדברי הלוואי השתמשתי בשלכם חוז"ם 690 ו־ד/618,[2] שעה שהדגשתי חוסר האמון שאנו רוחשים לנאצר, בייחוד כשאינו מסתיר בעצמו מגמותיו התוקפניות כלפינו בכל הזירות. הזכרתי הכרזתו [על] התנאים בהם יהיה מוכן להרשות מעבר אניות בריטיות וצרפתיות בתעלה[3] כשלב חדש בהפרת אמנת קושטא, שהחל בה עם איסור השיט הישראלי, והוסיף להפריע לשיט גם במפרץ אילת כשראה ששיטות הסחיטה והפיוס נושאות פרי. דבריי אלה הביאו לויד לתגובה מידית בהעירו בהתרגשות ש"ממשלת בריטניה לא תשלים עם מעשה חוצפני זה של הרודן המצרי", ושאידן עומד לפרסם היום הודעה בה יוקיע הדו־פרצופיות של נאצר, שאינו מקיים הבטחותיו ואינו ממלא התחייבויותיו. הרגשתי שהכרזה זו של נאצר פגעה כנראה עמוק בלויד עצמו, ובוודאי גם באידן וביתר חברי ממשלת בריטניה, שעל אף הכישלונות הצבאיים והמדיניים במערכת מצרים ציפו שיצאו ברווח מה לגבי סיכויי ההסדר בתעלה, ועל כל פנים שהמצב לא יורע משהיה. הכרזת נאצר לא רק אכזבה אותם אלא חיבלה בפרסטיז'ה האישית של אידן ולויד, וחיזקה את אלה במפלגה שהתנגדו לנסיגת הצבא הבריטי עד להסדר סופי. הערת לויד עודדה אותי

3. בן־גוריון כינס להתייעצות באותו ערב את אשכול, דיין, הרצוג, איתן ואיסר הראל. (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 7 בינואר 1957.) ישיבת הממשלה הבאה התקיימה רק ב־13 בינואר (ראו מס' 308).

282

1. ראו מס' 268, הערה 1.
2. מס' 268.
3. בשידור ברדיו קהיר ב־6 בינואר פורסמה בשמו של נאצר הודעה כי מצרים לא תרשה לאניות בריטיות וצרפתיות לעבור בתעלת סואץ כל עוד ישראל לא תפנה את כוחותיה מרצועת עזה ולא תחזיר את הרצועה למצרים. כמו כן אמר כי לא יתיר לשום אנייה לעבור בתעלה אם לא תשלם במישרין את דמי המעבר למצרים. בתגובה הודיע למחרת משרד החוץ הבריטי כי הוא מגנה את הודעת נאצר ורואה בה סחטנות וסתירה לששת העקרונות להפעלת התעלה, שעליהם החליטו חברות מועצת הביטחון ב־13 באוקטובר 1956 (ראו מס' 9, הערה 1).

להמשיך בנימוקים בדבר חוסר האמון שלנו בנאצר, כדי להצביע על התקלות הצפויות לנו וליתר המדינות המעוניינות בחופש השיט, במקרה שנוכרח לסגת משרם אל־שיח׳ והאיים לפני שתושגנה הערובות הממשיות. אמרתי שבמקרה או שלא במקרה תלוי בעיניי גורל המאמצים וכדאיות הקרבנות שהביאו ישראל בסיני והאנגלו־צרפתים בתעלה בתוצאות המערכה הנוכחית במפרץ. לאחר שהבריטים והצרפתים כבר פינו צבאם מהתעלה, עדיין יכולים הם לעשות להסדר הרצוי להם רק אם אנו, חוזר: אנו נצליח לעצור הרודן המצרי מביצוע מזימותיו והכתבת תנאים ככל העולה על רוחו, על מנת לתקן בעזרת האו״ם המפלה שנחל מידינו, ולהתנכל לאינטרסים האנגלו־צרפתיים בתעלה ובכל זירה אחרת. סיימתי בבקשה שיבין ערכה החיוני של מערכתנו, וכי יתמוך בדרישותינו על ידי מתן הוראות מתאימות למשלחתו באו״ם, לשגרירם בוושינגטון ולנציגיהם בבירות הקומונוולת.

רוז רשם השיחה, אך הבינותי שגם לויד כתב אי אילו מדבריי. העיר כי מתכוון למסור דבריי לאידן, עמו ייפגש היום. אמר שבעיית מפרץ אילת מובנת לו מבחינת האינטרסים הכלכליים והביטחוניים שלנו וכן המאבק על עיקרון בין־לאומי חשוב, וסיים שאין להאמין להבטחות נאצר, בעיקר לאור המצב שהיינו נתונים בו בתעלה ובמפרץ. הוסיף שמבין אותנו ״על הכנסתן של אניות מלחמה למפרץ לכל צרה שלא תבוא״. מבין רצוננו להתנות נסיגתנו משרם אל־שיח׳ והאיים בקבלת ערובות ממשיות, ומוכן לתמוך בבקשות שהבאתי. כאן העיר כלאחר יד שאינו בטוח אם ניקולס [צדק] כשתלה תקוות במצרים, שלא תעז לחרש ההסגר במפרץ ולהופיע בפני העולם כאחראית להחזרת המצב בניגוד לחוק הבין־לאומי. הוסיף שלו אין ביטחון כזה. יחד עם זאת, יידרשו מאתנו הרבה מאמצים כדי להשפיע על הרוב בעצרת ובעיקר על ממשלת ארצות־הברית; עלינו להעריך המצב לאשורו, ולא להיאחז במלל בלבד בהחלטת השני בנובמבר. הוסיף שרואה שלוש אפשרויות בשבילנו להשגת מבוקשנו:

1) שאחת המעצמות תציע בעצרת חוזה לשמירת חופש השיט במפרץ בין ישראל, מצרים, ירדן וערב הסעודית. אינו רואה כמובן שום סיכויים שתתקבל. אך אדרבה, נכריח המדינות הללו לשלול הצעה זו – דבר שיצדיק טענותינו על הסכנות הנשקפות לשיט שלנו ממצרים והמדינות השכנות שאינן רוצות הסכם אתנו.

2) שממשלות ארצות־הברית ושוודיה ואולי גם אחת ממדינות אסיה, שלה יחסים טובים עם מצרים וגם עם ישראל, יכריזו בעצרת שהן מקבלות על עצמן האחריות שעם נסיגת ישראל מסיני והאיים לא יופר חופש השיט הישראלי במפרץ. בעיני לויד נראה סידור כזה רצוי ומועיל ביותר.

3) ורק אם לא נוכל להשיג מממשלת ארצות־הברית נכונות לקבל על עצמה האחריות על הנ״ל, יהיה עלינו לעשות מאמצים כדי להשיג בעצרת החלטה מפורשת על חופש השיט במסמך שיהיה שווה מכל הבחינות להחלטה שדרשה נסיגתנו.

הודיתי לו על הרעיונות החשובים ושאלתי אם אלה ידועים למשלחתם באו״ם.

ענה שיבריק מיד לדיקסון ויבקש שגרירם בוושינגטון לשוחח על הבעיה במחלקת המדינה, על מנת להסביר עד כמה מסוכן להקל על נאצר כשיראה שאין תומך בדרישותיה הצודקות של ישראל. לויד יציע לשגרירם להסתמך על הכרזתו האחרונה של נאצר בדבר תנאי המעבר לאניות הבריטיות והצרפתיות כדוגמה בולטת ביותר לחיזוק דבריו. כאן

הוסיף שאילו הם והצרפתים היו מפקחים על ניקוי התעלה הייתה העבודה מסתיימת חודשיים לפני המועד שקבע האמרשלד.

אמרתי שאבריק תוכן שיחתנו לאבן כדי שיבוא במגע עם דיקסון. הסכים ואמר שגם הוא יבריק לדיקסון ברוח זו.

מכאן עברנו למצב בירדן. שאל באיזו מידה רציניות בעינינו פעולות הפדאיון הפועלים מירדן.

עניתי שאם כי פעולתם נעשית לפי הסכמת והדרכת מצרים, לא נוכל זמן רב לשחרר שלטונות ירדן מהאחריות.

השיב שמבין, אך עלינו לדעת שהחוזה עם ירדן[4] טרם בוטל, ואם במקרה ונתקיף יפנו הירדנים לבקש עזרת הצבא הבריטי, תצטרך ממשלת בריטניה למלא חובתה. כאן הסביר שלפי תנאי החוזה בינם לירדן אין צד אחד יכול לבטלו על דעת עצמו. ירדן טרם פנתה בהצעה לביטול החוזה, כנראה מתוך כוונה להמשיך לקבל הקצבה חודשית מהאוצר הבריטי כל עוד לא קיבלו הבטחות ממשיות ממדינות ערב בנדון. ידוע לפוראוף [משרד החוץ הבריטי] שמדינות ערב אינן ממהרות להבטיח, ואולי רק ממשלת ארצות־הברית תעזור לירדן. בינתיים החליטה ממשלת בריטניה לדרוש מממשלת ירדן להיכנס במשא ומתן על ביטול החוזה, כי אין זה "לכבוד בריטניה" להשאיר המצב כמו שהוא. ראשי המטה הגיעו למסקנה שאין ערך צבאי לבסיסים בירדן ואין באפשרות בריטניה לשאת בהוצאות לריק. עד שהמשא ומתן יתחיל ויסתיים יעבור בוודאי זמן מה, ועד אז תמשיך בריטניה לשאת באחריות ביטחונה החיצוני של ירדן כשתידרש.

שאלתי מה גורל תכניותיהם להרחבת הנמל בעקבה.

אמר שאין לנו לחשוש מהתחרות מצדם באילת, גם אם פעולות הפיתוח שלהם בירדן לא תיפסקנה מיד עם ביטול החוזה, זאת בהנחה שהירדנים לא יבטלו ענף זה של פעולות בריטיות.

בסיום עוררתי שאלת הנשק. אמרתי שתשובת רוס (שלי ל/141)[5] לא סיפקה אותנו, וביקשתיו לעיין מחדש בבקשתנו.

לויד פנה אל רוז וביקש פרטים והלה הסביר תשובת רוס, הממונה עליו,[6] בצורה עוינת ביותר, והדגיש הסכנה למעמד בריטניה באו"ם במקרה שייוודע שהם מספקים נשק לישראל בניגוד להחלטות העצרת.

לאחר חילופי דברים ביני לבין רוז הציע לויד:

4. ראו מס' 15, הערה 2. ב־27 בנובמבר 1956 הודיע נאבולסי, ראש ממשלת ירדן, כי ממשלתו תנקוט אמצעים דיפלומטיים וכספיים כדי לבטל את ההסכם בין בריטניה לירדן, להוציא את הכוחות הבריטיים מבסיסיהם בירדן, ולחסל את הבסיסים. זאת מאחר שבריטניה הפרה את ההסכם ומאחר שמאז חתימתו חלו שינויים בין־לאומיים רבים. במקום הסיוע הכספי מבריטניה תקבל ירדן תמיכה כספית ממצרים, סעודיה וסוריה. בוועידה מרובעת שהתקיימה בקהיר ב־19 בינואר 1957 בהשתתפות מדינות אלה וירדן נקבע היקף הסיוע שיגישו לירדן. בראשית פברואר החלו שיחות בין בריטניה לירדן על הפינוי, וההסכם ביניהן בוטל ב־13 במרס.

5. מס' 253.

6. ארצ'יבלד רוס, עוזר מנכ"ל משרד החוץ הבריטי.

1) שאודיע "על אחריותי האישית" את מספר המנועים למטוסים החיוני לנו שיישלחו מיד לישראל, ויאשר הדבר.[7]

2) שאל אם נסכים שחלקי החילוף והתחמושת בשביל המשחתות יישלחו למלטה ומשם נעבירם לישראל.

עניתי בחיוב.

3) בקשר לשלושה מטוסי קרב לילה ענה שהעברתם לישראל תהיה קשה "ועליי להסתפק הפעם במה שהשגתי".

רוז היה בלתי מרוצה ביותר מהחלטת לויד, וחוששני שהוא וחבריו עוד יגרמו קשיים בדבר הביצוע.

[את] התנהגותו האוהדת של לויד במשך כל השיחה, שארכה למעלה משעה, יש לזקוף, לדעתי, קודם כול לרושם של הכרזת נאצר שהזכרתי לעיל, ואולי גם לאי אילו כוונות הקשורות בתכנית יציאתם מירדן, ורצונם, במקרה ויפסידו הבסיס בעקבה, לנצל עזרתם לנו במאבק הנוכחי על מנת לקבל בבוא העת תמורה במפרץ אילת. לא אציע להסיק משיחה זו מסקנות מרחיקות לכת, אך בלט שינוי לטובה בהשוואה לשיחותיי הקודמות עמו ועם עוזריו במשך זמן רב. והעובדה שלא הסתפק בדברים כלליים, אלא [הציע] הצעות ממשיות להשגת ערובות בקשר לחופש השיט והבטיח תמיכתם להשגתן, חשובה כדי שנשתדל לנצלן במיטב יכולתנו מתוך הידוק המגע עם ממשלת בריטניה ונציגיה באו"ם ובבירות.

מציע לשמור הצעותיו התכסיסיות בעצרת והסכמתו לאספקת הפריטים בסוד כמוס.

בין הדברים החשובים ביותר בעיניי בשיחה הייתה הודעת לויד בדבר כוונתם לבטל, אף ביזמתם הם, החוזה עם ירדן מבלי לחכות לצעד מכריע של הירדנים. חושבני שביטול החוזה עלול גם לבטל אחד הגורמים החשובים שמנע באופן שיטתי שיפור יחסינו עם בריטניה. אמנם דאגת ממשלת בריטניה לשמור על הידידות עם עיראק תוסיף להפריע להידוק מלא של היחסים בינינו בטרם נגיע להסדר סופי עם שכנינו, אך יציאת הבריטים מירדן עלולה להקל על היחסים הללו ולהניע ממשלת בריטניה, לאחר צאתה מעקבה, לחפש מגע הדוק יותר עמנו באזור החשוב מבחינה צבאית וכלכלית של מפרץ אילת.

אילת

7. אילת סיפק את הנתונים הדרושים במכתב ששיגר ללויד למחרת (המכתב בתיק 130.23/3098/5). בעקבות זאת העלה לויד הצעה נוספת – ישראל תעביר לבריטניה מנועי מטוסים לשיפוץ. ההצעות השונות להספקת נשק וחלפים לישראל הועברו על ידי רוס אל משרדי ההגנה והמסחר לדיון. את המסקנות סיכם רוס במכתב אל הויאר מילר, ששימש מנכ"ל משרד החוץ מפברואר 1957: יש להבהיר לישראל כי בריטניה מוכנה עקרונית לסייע לה, אך על בריטניה להתחשב בהחלטות עצרת האו"ם; לאחר שתושלם נסיגת ישראל, ולמרות החלטת האו"ם על אמברגו הנשק, תהיה בריטניה מוכנה לקבל מישראל מנועי מטוסים לשיפוץ. על כך השיב הויאר מילר לרוס כי כל עוד קיים המבוי הסתום בניו יורק אין ישראל יכולה לצפות כי בריטניה תגיע להחלטה בנושא זה. (ראו רוס אל הויאר מילר, 20.2.1957, TNA PRO FO/371/127780 530202. הויאר מילר השיב לרוס בכתב ידו בשולי מכתבו הנ"ל.)

283

מחלקת חבר העמים הבריטי אל שגרירות ישראל בלונדון
British Commonwealth Division to the Israel Embassy in London

מברק מוצפן ד/622
נוסח נכנס: 93.04/328/22

ירושלים, [7] ינואר 1957

להלן שיחת ראש הממשלה – ניקולס מ־7.1.57 [שהתקיימה] לפי בקשת השגריר:

1) בהוראות ממשלתו מסר השגריר לראש הממשלה על החלטתם שלא לספק לעת עתה הנשק שביקשנו, ועל אי־יכולתם לשחרר הפריטים שכבר אושרו. ההנמקה – הסתמכות על החלטת העצרת מ־2 בנובמבר. ראש הממשלה השיב כי ידוע לו על החלטתם הנ"ל, ואשר להנמקת הסירוב – הרי אין סוד שלמרות אותה החלטת העצרת ממשיכה ברית־המועצות לספק נשק בכמויות ניכרות לסוריה ואולי אף למצרים. ניקולס העיר כי אילו יכולנו להוכיח העובדות היה הדבר עוזר להם אולי לשנות ההחלטה השלילית.

2) ראש הממשלה הסביר עמדתנו בעניין הרצועה ושרם אל־שיח'. הדגיש החשיבות הרבה שבהבטחת חופש השיט במְצָרים. לא רק לישראל עניין חיוני בכך, אלא גם למדינות מערב אירופה ולכמה מארצות הקהילייה כגון אוסטרליה וניו זילנד. ניקולס הבטיח להעביר הסברת עמדתנו לממשלתו.

3) ניקולס הביע דעתו כי בשנתיים האחרונות חל שיפור ניכר ביחסי בריטניה־ישראל. להערת ראש הממשלה שכל זמן שהבריטים ישלו את עצמם בתקווה שיוכלו להבטיח מעמדם באזור תוך הישענות על מדינות ערב, לא יחול שינוי יסודי במדיניותם כלפינו, השיב ניקולס כי על אף התמורות שאירעו לאחרונה במזרח התיכון, מניחים הם כי יוכלו להחזיק בעמדותיהם בעיראק. מה גם שהמדיניות החדשה של ארצות־הברית מחזקת ברית בגדאד.

להלן נסבה השיחה על נושאים כלליים. ניקולס העיר לגבי רעיון הגיבוש המערב אירופאי כי המפלגה השמרנית נוטה לתמוך בתכנית אזור מסחר חופשי אירופאי.[1]

283

1. השוו דיווחו של ניקולס למשרד החוץ הבריטי על פגישה זו, TNA PRO FO371/128126 530202, 7.1.1957.

284

י׳ צור אל מ׳ ברטור
J. Tsur to M. Bartur

מברק מוצפן שפ/419
נוסח נכנס: 130.09/2347/4

פריז, 7 בינואר 1957

נתקיים בירור עם לשכת שר האוצר בהשתתפות ראש הלשכה Huet, המומחה לענייני כספים Cottier ובנו של רמאדייה, גם הוא פקיד באוצר.

קוזלוב ואני מסרנו על ההסדרים הכספיים, הטכניים והפוליטיים.

אנשי שיחנו היו זהירים מאוד ולא התחייבו לשום דבר. אמרו שההחלטה הממשלתית מכוונת רק ״לבדוק״ examiner ההצעה, אך לא להתחייב בהשתתפות.

הגבתי על זה באמרי שאין טעם לבדוק כל דבר בלי כוונה לביצוע, וכי הבינותי היפוכו של דבר משיחתי עם ראש הממשלה.

שמענו מפיהם כל הטענות שכנגד, כולל החשש שהערבים יחרימו צרפת במקרה שתשתתף בצינור.

לא שללנו כליל האפשרות, אך אמרנו שהלחץ נגד הצרפתים יכול להתעורר גם עקב אלג׳יריה וכל סחיטה שירצו בה הערבים. הוספתי כי באשר לסיכון, נראה לי שממשלת צרפת לקחה על עצמה סיכונים גדולים מזה. מכל מקום האכלנו [השכלנו] אותם, והבטיחו למסור ללא דיחוי תזכיר מפורט לשר ולהיוועץ עמו. הם נוטים להצעתנו לשלוח ועדה לארץ, והבטיחו להחיש החלטה ברוח זו.[1]

צור

284

1. בתשובה למברק זה כתב איתן לצור: ״מודאגים מהסחבת בקביעת המשא ומתן לצינור למרות החלטת הממשלה הצרפתית, וחוששים שבינתיים יתגברו המתנגדים. ז׳ילבר מאשר חשש זה. הכרחי לכן שתראה מיד את מולה כדי להעמידו על אי־קיום החלטת הממשלה אשר גורם לאיבוד זמן יקר, ועל מנת להניעו למתן הוראה חד־משמעית למשרדים הטכניים למנות נציגיהם, שעליהם להיכנס למשא ומתן כאן או בפריז לפי בחירתם. אם ניתן לנצל הזדמנות מעבר שרת החוץ בפריז לשם קיום שיחה עם מולה – מה טוב. אחרת עליך להשיג ריאיון מידי״ (ראו ל/167, 8.1.1957, 130.06/1948/7).

285

י' הרצוג אל שרת החוץ וא' אבן (ניו יורק)
J. Herzog to the Minister of Foreign Affairs and A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNWA975
נוסח נכנס: 93.01/2186/4

ירושלים, 8 בינואר 1957

בהול

שלך 265,[1] 264.[2]

לרגל המערכה הממשמשת ובאה על כל הכרוך בה, ומבחינת עמידתנו המדינית והכלכלית, מציע ראש הממשלה כי תבואו שניכם מיד ליום יומיים כדי להשתתף בהתייעצות יסודית בממשלה. ראש הממשלה בדעה כי אין מנוס ממערכה ממושכת שתחייב העם לקרבנות כלכליים גדולים, אולם רוצה כי תשתתפו בקביעת הקו.

הודיעו נא אפוא למזכ"ל כי אנו מסכימים לנסיגה של 25 ק"מ נוספים מהקו של 7.1 פרט לאזור שרם אל־שיח', שתתבצע במשך שבוע, היינו עד 15.1, ואשר פרטיה יתואמו בין ברנס לדיין. באשר להמשך הפינוי, הממשלה תקיים ישיבה מיוחדת מיד עם הגיעכם הנה ותשובה סופית תינתן ביום א' או ב', לכל המאוחר, בשבוע הבא.[3]

אנו מניחים שהמזכ"ל לא יעלה העניין בעצרת עד שיקבל תשובתנו.

ראש הממשלה בדעה כי אין להמשיך במשא ומתן עם המזכ"ל, אולם הרשה לי להציע לכם שתאמרו לו כי לקראת ישיבת הממשלה הנכם מבקשים שיברר לכם בדיוק כיצד מפרש הסיכום של סעיף 2 בשלכם 256 מ־31.12[4] ואיך מפרש הגדרתו מזה שבועות את שרם אל־שיח' ועזה כ־residual matters. הבהרה בנקודה זו דרושה לכם לקראת הדיון בממשלה. כוונתי שאם יאמר שלאחר פינוי שלם יהיה מוכן לדון אתנו במשך למשל חודש על שרם אל־שיח' ועזה, נרוויח זמן עד המשבר.

מברק 974[5] נשלח לפני התייעצות שהתקיימה הערב בראשות ראש הממשלה,[6] ובעקבותיה הנני שולח מברק זה.[7]

הרצוג

285

1. מס' 277.
2. מס' 278.
3. ראו מס' 306, הערה 1.
4. ראו מס' 255; בסעיף זה נאמר: "הוא [האמרשלד] רושם לפניו הודעתנו שיש למצוא פתרון משביע רצון לחופש השיט בשרם אל־שיח' ולשאלה הביטחונית בעזה בטרם ידרוש מאתנו לעזוב המקומות".
5. ראו מס' 281.
6. בהתייעצות זו השתתפו אשכול, דיין, איתן והרצוג. ראו רישום ביומן הרצוג, 7.1.1957, 43.5/4510/3.
7. תשובתה של מאיר למברק זה הייתה: "בן גוריון. התייעצתי עם אבא [אבן] והחברים האחרים וסיכמנו שאבא לא יכול לנסוע כעת מתוך הסיבות הבאות:
1) ניהול המערכה המדינית וההסברתית שאנו מנהלים במלוא המרץ בימים אלה לקראת מאבק אפשרי בעצרת.
2) הדרכה ופעולה במדינות בקשר לדיונים המתנהלים כעת בקונגרס על הצעת הנשיא בעניין המזרח התיכון.
אגיע לארץ ביום ד'" (ראו מאיר אל בן־גוריון, XA271, 7.1.1957, 130.2/2459/14).

286

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA280
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 8 בינואר 1957

בישיבה רשמית קצרה היום, 8 ינואר, בהשתתפות באנץ', קורדייה, אבן, רפאל, קדרון[1] (המזכ"ל היה עסוק אותה השעה עם פינו) הודיע אבן ששרת החוץ חוזרת ארצה היום להשתתף בהתייעצויות דחופות בממשלה, ולא מן הנמנע שאף הוא ייסע בסוף השבוע. הביע הסברה שבראשית השבוע הבא, יום א' או ב', תגיע הממשלה לסיכום מדיניותה הכוללת במכלול בעיות סיני, עזה, שרם אל־שיח', סואץ וכיוצא בזה. הוא יוכל אפוא למסור תמונה מלאה למזכ"ל בשבוע הבא. בינתיים, על מנת שלא תהיה הפסקת תנועה הוא מוסמך להודיע על נכונותנו לפנות עוד 25 ק"מ מזרחה לקו הנוכחי, פרט לאזור שרם אל־שיח', במשך השבוע הבא. הציע שפרטי פינוי זה ייקבעו כבעבר בפגישה בין דיין וברנס.

באנץ' שאל אם הפינוי המוצע כולל פינוי אל־עריש. אבן השיב שהוראתו אינה מזכירה פרטים טופוגרפיים. מדובר בפינוי 25 ק"מ מזרחה לקו הקיים, ומוטב להשאיר קביעת הקו החדש למומחים בשטח. באנץ' אמר שיתקשר עם ברנס היום.

אבן שאל אם מותר לצפות שלא יוחלט על ישיבת העצרת עד השבוע הבא. קורדייה ציין שהמזכ"ל תחת לחץ עצום. בשיחה פרטית אחר כך התחייב באנץ' להשתדל לשכנע המזכ"ל לא להתיר הישיבה.

אבן הוסיף שנתבקש להעלות כמה שאלות בקשר לפינוי הנכנס לשלביו האחרונים. מה מדיניות האו"ם בקשר:

1) להפרדה רחבה בין חיל האו"ם לבין הכוחות המצריים. באנץ' השיב שהבעיה אינה אקטואלית לעת עתה. עובדה היא שלא נכנסו כוחות מצריים לסיני, מלבד מספר לא גדול של פועלים בליווי צבאי לתיקון כביש אסמאעיליה. מדיניות האו"ם היא כפי שהמזכ"ל הגדירה באחת הישיבות: לא ישבו כוחות האו"ם ומצרים במקום אחד בבת אחת.

2) מה הפירוש שנותן המזכ"ל למונח residual.[2] באנץ' וקורדייה הסבירו שהמשמעות היא זמן ולא תוכן, כלומר השאירו הבעיות הצדה לתקופה מסוימת בה יהיה המזכ"ל מוכן לקבל הצעות לטיפול בהן. הדגישו שהמזכ"ל אינו מוסמך לדון בתנאים לפינוי, אולם מוכן לשמוע לכל הצעה מתואמת עם ההחלטות.

3) יהודי מצרים. הגיעו אלינו ידיעות מחרידות על הטיפול ביהודי מצרים, שאינן הולמות התמונה שנמסרה על ידי קורדייה. לידיעות אלה תהודה רגשית עמוקה בישראל.

286

1. פרוטוקול הישיבה בתיק 130.02/2448/7.
2. ראו מס' 277.

השאלה האם האו"ם עשה כל שביכולתו בנדון. קורדייה, המטפל בשאלה, השיב שהאו"ם עשה הכול אולם הגורם העיקרי לסבל יהודי מצרים, אם בכלל קיים, הוא בקצב האטי של הפינוי הישראלי מסיני. מחינו בתוקף ובחריפות נגד הניסיון לקשור שני הדברים, ושאלנו אם זאת מדיניות האו"ם. קורדייה גמגם שאין זאת מדיניות האו"ם, אשר ממשיך במאמציו לעזור ליהודי מצרים, אולם ברור שבהכרת כל אלה המטפלים בשאלה [קיימת] עובדת הקשר בין הפינוי לבין היחס ליהודים. בנקודת שפל זו נסתיימה הישיבה.

קדרון

287

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA200
נוסח יוצא: 93.01/2185/9

ניו יורק, 8 בינואר 1957

1) ישבנו עם משלחות צרפת, בלגיה, הולנד, לוקסמבורג, שוודיה, נורווגיה, דניה, פינלנד, איסלנד, ניו זילנד, אוסטרליה, דרום אפריקה ואוסטריה במקובץ. הסברתנו על המפרץ נקלטה באהדה גלויה, ויש שהביעו תימהון שהאמרשלד לא נכנס לעיון רציני ולניסוח ערובות. בעניין עזה היה ההד פחות חזק אם כי לא עוין. לחצו על תכנית חיובית, והרהרו שמא בכל זאת שלטון האו"ם הוא הפתרון. הרושם הכללי מעודד.

2) הזמנתי לאחר הצהריים עם שרת החוץ ראשי משלחות הודו, ליבריה, חבש, לאוס, בורמה, יפן, נפאל. היה בירור ידידותי בעיקר עם יפן, חבש וליבריה. הבורמאי שתק.

3) מחר ניפגש עם הגוש הלטיני.

4) חשוב ביותר שפעילות זאת תימשך כל יום עד למערכה בעצרת, נוסף על פגישות נוספות בוושינגטון. לכן ההצעה שאנטוש כל זה ואטוס ארצה[1] מדאיגה, ויש לשקול היטב.

אבן

287

1. ראו מס' 285.

288

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם

J. Herzog to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNWA978
נוסח נכנס: 93.01/2185/9

ירושלים, 8 בינואר 1957

לבקשתו נתקבל לאוסון אתמול על ידי ראש הממשלה. נכחו המילטון והרצוג.

לאוסון הביא הערות מחלקת המדינה לשיחתו האחרונה עם ראש הממשלה.[1]

1) הכורח הראשוני שישראל תנהל מדיניות מכוונת לזכות בידידות הערבים. ארצות־הברית רוצה לשתף פעולה, אולם הצלחת מאמציה תלויה במידה שישראל עצמה תבקש דרכים לשלום. ארצות־הברית לא הסכימה תמיד למדיניות שישראל ניהלה למטרה זו.

2) מחלקת המדינה מסופקת אם טענת ישראל שהסכם שביתת־הנשק בטל תוקפו משרתת האינטרסים של ישראל, ואם אפשר על בסיס זה לטעון כי מצב המלחמה אינו קיים. מחלקת המדינה מפנה תשומת לב לסעיף בהחלטת שני בנובמבר[2] על הסכם שביתת־הנשק.

3) שאלת ה־ultimate disposition של עזה נשארת פתוחה, אולם מחלקת המדינה ממשיכה לתמוך בהחלטת שני לנובמבר על הנסיגה. מחלקת המדינה יותר אופטימית מישראל לגבי תפקיד הכוח הבין־לאומי בעזה, ונראה לה שאם יוטל על הכוח לבצע החלטת שני בנובמבר, הרי נוכחותו בעזה עשויה ליצור סיכויים לפתרון מעשי של הבעיות.

4) המזכיר ציין שרואה בעקבה נתיב מים בין־לאומי, אולם אמר שבעוד שיכול להסכים עם ישראל על merits of position, יהיו קשיים למצוא פתרון בדרך שלום לרגל פעולותיה של ישראל בעבר. את הפתרון יש לעבד עם המזכ"ל. מחלקת המדינה דוגלת בקיום מלא של החלטת שני לנובמבר ומציינת כי נוכחות הכוח בפתח המפרץ עשויה לפתוח דרך לפתרון הבעיה.

5) באשר לנסיבות שגרמו לפעולת סיני, מזכירה מחלקת המדינה שבהגישו החלטת השני לנובמבר הסביר המזכיר למה לא ייתכן שימוש בכוח לפתרון בעיות.

לגבי 2) ו־3) חזר ראש הממשלה על טיעונו בשיחה הקודמת. אמר כי בעינינו אין [ה]הסכם קיים ולא נרשה לנאצר לחזור לעזה. כמה זמן יישאר הכוח בעזה ואיך יוכל למנוע חידוש פעולות הפדאיון משם? מבחינת סכנת הפדאיון, ישיבת המצרים או הכוח הבין־לאומי בעזה הנה אותו הדבר, אלא שבמצרים יוכל צבאנו לטפל. האם

288

1. ראו מברק מחלקת המדינה אל שגרירות ארצות־הברית בישראל *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 6, pp. 10–11. ראו גם דוח לאוסון על הפגישה עם בן־גוריון *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 9, pp. 12–14. על הפגישה ראו מס' 257.
2. ראו הערת־עורך מס' 11.

היוגוסלווים וההודים, ואפילו הנורווגים, ישתמשו בכוח כדי למנוע פעולות הפדאיון? בוודאי שקיימת בעיה בעזה אולם לא תיפתר על ידי החזרת הסכם שביתת־הנשק לכנו. ראש הממשלה היה מבין אילו טענה ארצות־הברית שאין להפקיד [להכפיף] הערבים לשלטון ישראלי בלעדי ואם יהיה צורך בכך יסכים לפיקוח מצד נציג האו"ם. עזה לא הייתה ואיננה מצרית, ולהפרות המצריות של מגילת האו"ם, החלטות מועצת הביטחון והסכם שביתת־הנשק במשך שנים לא שמו לב האו"ם וארצות־הברית. אין מחלקת המדינה משיגה [את] הסכנה לישראל מעזה אם לא תישאר שם משטרה ישראלית. אנו יודעים בביטחון כי ממשלת ירדן מתנגדת להפעלת פדאיון משטחה, אלא שאין בכוחה לעמוד נגד לחץ מצרי. עזה עשויה להיהפך שוב לא רק לבסיס הפדאיון אלא גם למרכז ארגונם מירדן. אנו נוכל להתקיים ללא הרצועה, אולם לא נרשה כי יחודש משם האיום ליישובינו בנגב. ראש הממשלה הזכיר התחמקות המזכ"ל ביחס לסעיף 12 לגבי ירדן,[3] והביע השערה כי ה־aide memoire[4] נשלח לפי בקשת המזכ"ל, שכן הטיעון בו דומה למחשבות ששמענו ממנו. האם ארצות־הברית מכירה בביטול החד־צדדי של ההסכם האנגלו־מצרי מצד מצרים?

לגבי 4) – בעוד שאנו מציינים בסיפוק הגדרת המזכיר את המפרץ כנתיב מים בין־לאומי, הרי למדנו מהניסיון שאין ערך לזכות אבסטרקטית ללא אמצעים להפעלתה. איך יוכל הכוח להבטיח חופש השיט כשאין איש יודע כמה זמן ישב בסיני? אין לנו שום צורך להישאר במקום, אולם לא נוכל להרשות שיחודש ההסגר. מה הועילו החלטות מועצת הביטחון לגבי חופש השיט בתעלה?

את עיקר דבריו הקדיש ראש הממשלה להתייחסות מחלקת המדינה להחלטה [מ־]2.11. הסביר בהרחבה המניעים לפעולת סיני (ראו מכתבו לבידל סמית),[5] וטען כי בשום פנים אינו יכול להסכים שלארצות־הברית, המצויה אצל העניינים במזרח התיכון מזה שנים, הייתה זכות מוסרית לנקוט בעמדה כפי שנקטה. רק על ידי הבנת היסוד המוסרי לפעולתנו תוערך כראוי מדיניותנו כעת לגבי עזה וטירן. מכל מקום עברו חודשיים מאז ההחלטה ואפשר כעת לגשת למצב בצורה עניינית. ארצות־הברית מפנה אותנו למזכ"ל. האם פעל המזכ"ל במשך חמש שנים לביטול ההסגר על אניותינו? האם החלטות האו"ם חלות רק על ישראל?

בין ידידים רוצה ראש הממשלה להיות גלוי לב. למעשה, אם כי לא להלכה, מפעילה ארצות־הברית סנקציות כלכליות נגדנו. עליה לדעת כי אנו מוכנים לסבול למען זכויותינו

3. סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק בין ישראל לירדן הסמיך את כל אחד מהצדדים החתומים עליו לבקש את המזכ"ל לכנס ועידה משותפת כדי לשקול מחדש, לתקן או לבטל את ההסכם או את תנאיו. ישראל הגישה להאמרשלד פנייה כזו בנובמבר 1953, והוא אמנם פתח במהלכים לכינוס ועידה. ואולם עקב סירובה המוחלט של ירדן להשתתף, הודיע המזכ"ל ב־24 במרס 1954 על כישלון מאמציו (ראו כרך 9, מבוא, עמ' יא־יב, ומס' 122).
4. ראו מס' 257, נספח.
5. במכתב מ־2 בינואר שהעביר באמצעות ראובן שילוח אל בידל סמית הגיב בן־גוריון על דברי דאלס בשיחתו עם גולדה מאיר (מס' 254), ותיאר את כושר עמידתו של העם היהודי במשך דורות כשהוא מוקף בתהומות של שנאה. הוא הצדיק הצדקה מלאה את יציאתה של ישראל למלחמה, ועמד על דרישותיה בקשר לעזה ולחופש השיט (המכתב בתיק 30.02/5936/57). בידל סמית התרשם מטיעוניו של בן־גוריון והעביר את המכתב בצירוף המלצותיו לידיעת דאלס ואייזנהאואר.

המוסריות. הוא, ראש הממשלה, יקרא לעמו לא להיכנע ללחץ בלתי מוסרי אפילו יבוא מידיד.[6]

הוא בטוח שלו נמצאה ארצות־הברית במצבנו הייתה פועלת כפי שפעלנו ונוקטת מדיניות כמדיניותנו. ציין שהמזכיר מטופל בבעיות עולם ולכן אולי אינו יכול להקדיש הזמן הדרוש כדי לרדת לשורש בעייתנו, והוא מהרהר במשלוח מכתב מפורט אליו.

הרצוג

289

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA287
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 9 בינואר 1957

סודי ביותר

בהמשך לשלי 286.[1]

ממקורות כמוסים נודע שהערבים מצפים לדוח המזכ"ל ביום ה'. מיד אחר כך ידרשו כנס העצרת. אם המזכ"ל לא ידווח כצפוי, ידרשו הכנס בלאו הכי ושם יתבעו הדוח ממנו. לקראת העצרת הכין ריפאעי הירדני שתי טיוטות אלטרנטיביות להחלטה. הראשונה מכילה גינוי של ישראל, תביעה שתפנה כוחותיה לעבר קווי שביתת־הנשק תוך 72 שעות, ובקשה מהעצרת לדון בסנקציות במקרה של אי־ביצוע. בטיוטה השנייה אין גינוי ואין time limit. במקום זה ציון העובדה שישראל לא ביצעה ההחלטות הקודמות ודרישה שתפנה כוחותיה מיד, אחרת תוטלנה סנקציות.

6. לאחר השיחה עם לאוסון כינס בן־גוריון התייעצות בהשתתפות דיין, הרצוג, איתן, אשכול ואיסר הראל. בין השאר נדונה האפשרות של הטלת סנקציות על ישראל. בן־גוריון שאל את אשכול כמה זמן תוכל ישראל להחזיק מעמד מבחינה כלכלית במקרה של הטלת סנקציות, וללא הסיוע של המגבית היהודית המאוחדת והבונדס. הערכתו של אשכול הייתה שישראל תוכל להחזיק מעמד במצב כזה כשלושה חודשים, ואפשר, על ידי קיצוב, להאריך תקופה זו לעוד חודשים מספר (ראו רישום ביומן הרצוג, 7.1.1957, 43.4/4510/3).

289

1. במברק זה דיווח קדרון כי באנץ' מסר לו שהמזכ"ל ייאלץ כנראה בתוך ימים למסור דוח ביניים על הפינוי. אם יוגש הדוח, הוא יהיה קצר ועובדתי, ויסתיים בהודעה שישראל תמסור את השקפותיה על התמונה הכוללת בשבוע הבא, ולא יהיה צורך בכינוס ישיבת העצרת. (ראו קדרון אל הרצוג, XA286, 9.1.1957, 93.01/2186/4).

בישיבת הגוש האפרו־אסיאתי היום הוחלט תחת לחץ מצרי לנסות הטיוטה הראשונה, על אף היסוסי רבים. ההודים, החוששים לדיון על קשמיר בשבוע הבא, הודיעו שלא יוכלו להצטרף לתביעה לסנקציות.

קדרון

290

י' צור אל ו' איתן ומ' ברטור
J. Tsur to W. Eytan and M. Bartur

מברק מוצפן שפ/427
נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 9 בינואר 1957

ביקשתי ריאיון עם גאזייה[1] כדי לנסות ולהגיע עמו לשיחה אישית בעניין הצינור ולהבטיח עזרתו והמרצתו. אך בבואי אליו מצאתי גם ז'וקס, ערב צאתו לארצות־הברית, ודארידן, וזה שינה אופי השיחה.

1) גאזייה חקרני על סימנים לשינוי היחס האמריקאי ובעיקר על שיחת גולדה-דאלס.[2] לא הסתרתי חששותינו לגבי המאבק על תביעותינו. חזר ושאל באיזו מידה אנו תקיפים בדרישותינו בעניין עזה והמפרץ. חזרתי על הטיעון והוספתי שאנו מוכנים לעמוד על שלנו עד הסוף. גאזייה אישר השקפת ז'וקס שממשלת צרפת תתבע בשיחות גלויות עם האמרשלד ודאלס פתרון שרשרת הבעיות הכרוכות בתעלה, בהגנת האזרחים הצרפתים ובתביעת ישראל לערבויות של ממש. הבטיח תמיכה ללא הסתייגות.

2) ביקשתי שידברו עם לאוס וקמבודיה והובטח לי. מצדי ביקרתי שגריר לאוס כאן המחזיר לי היום ביקור, וגם לו הסברתי השקפתנו.

3) הביעו סיפוקם על העמדה התקיפה של הפוראוף [משרד החוץ הבריטי] בעניין מעבר האניות הבריטיות בסואץ, אך חוששים שתקיפות לונדון לא תימשך זמן רב. רואים עצמם מבודדים במאבק להסדר במזרח התיכון.

4) גאזייה שאל דעתי על תכנית אייזנהאואר.[3] לא נקטתי עמדה ולא גיליתי התלהבות. הוא וז'וקס היו גם הם ספקנים ביותר. אמרו שהתכנית נותנת להם סיפוק מבחינת הכרת נכונות עמדתם, אך כולה פרי היסוסים, מעורפלת, דו־משמעית ונראית להם too little and too late. למרות מאמציהם לא הצליחו להבהיר הכוונה האמתית של האמריקאים. החיוב היחידי הוא באזהרה לברית־המועצות.

290

1. אלבר גאזייה, השר לעניינים חברתיים, שימש שר החוץ בפועל, מאחר שפינו שהה בניו יורק לרגל כינוסה של עצרת האו"ם.
2. ראו מס' 254.
3. ראו הערת־עורך מס' 275.

5) בעניין הצינור, סיפרתי על שיחתי עם אנשי האוצר והבעתי תמהוני על שנאמר לי כי הממשלה החליטה רק "לבדוק" את ההצעה.[4] גאזייה תיקן ואמר שההחלטה היא "לבדוק בעין יפה". הטעמתי לגבי הצינור הבינוני חשיבות גורם הזמן. שאלוני שאלות רבות, ובעיקר מניין יבוא הנפט ואם יש ביטחון בפרסים. סיפרתי העובדות והטעמתי שההשקעה קטנה ביחס, ולכן הסיכון, אף במקרה הרע ביותר, אינו עומד בפרופורצייה כלשהי עם הרווח המדיני והמעשי של הצינור. גאזייה וז'וקס הבטיחו לדאוג שתתקיים עוד השבוע ההתייעצות הבין־משרדית שעליה הוחלט בממשלה. משתתפים בה משרד החוץ, האוצר והתעשייה (Lemaire).

קבעתי פגישה בין ז'וקס לספיר בניו יורק. ביקשתי ריאיון עם Lemaire.

צור

291

פ"א שנער אל ו' איתן ומחלקת מערב אירופה
F.E. Shinnar to W. Eytan and the West European Division

מברק מוצפן

נוסח נכנס: 130.23/3099/25

קלן, 9 בינואר 1957

מידי

1) נפגשתי אתמול עם בלאנקנהורן לפי בקשתו. הסברתי לו בעיית עזה והמפרץ. בעניין הצינור סיפרתי לו על התכנית לבוא בדברים עם חוגים גרמניים, כדי לעניינם בהשתתפות בתכנית זו. הוא סבור שהסיכויים לכך טובים, אולם מציע כי הצרפתים יציעו לממשלתו השתתפות, בתארם התכנית כמתאימה לאינטגרציה המערב־אירופית. בהתחשב בכך הציע לתת לשיחותינו בנדון אופי מכין, דבר שהתכוונתי לו בלאו הכי. אבקש תגובתכם אם ניתן להניע הצרפתים לפנייה והצעה כנ"ל לגרמנים, כמובן מבלי להסתמך על דעת בלנקנהורן.

2) נגעתי בשאלת היחסים והסברתי לו תכניותינו לשיחות מוקדמות בין בהם וברנטאנו ואולנהאואר וברנטאנו. הדגשתי שמאז שיחותינו האחרונות ביוני [1956][1] נשתנו פני הדברים בנקודות העיקריות שעליהן הצביעו בזמנו, בצייני שהמערב, ברצונו להגיע לליכוד מחדש, צריך להיות מעוניין בתהליך לקראת יחסים תקינים בין גרמניה

4. ראו מס' 284.

291

1. ראו כרך 11, מס' 314.

לבין ישראל. חייב תכנית זו מאוד, בהטעימו שיש לפעול עתה כדי להגיע לסיום העניין בקרוב. הוא רואה כחשוב ביותר כי נשתדל להניע איש במחלקת המדינה בארצות־הברית, לאו דווקא דאלס, לרמוז לשגריר הגרמני אגב שיחה, שהאמריקאים היו רואים הקמת יחסים כצעד נכון לשם הדגשת העובדה שישראל [היא] גורם קיים שהמערב מתחשב בו ועל הערבים להכיר בו.

3) לפי בקשת שר האוצר ושר המסחר אצא ב־16 בינואר לחמישה ימים לניו יורק להשתתפות בשיחה עם אבס. הבריקו נא אם נראה לכם שאבן יעשה מאמץ במחלקת המדינה בכיוון הנ"ל. ברור שהגרמנים ירצו מכל מקום לברר לעצמם את עמדת ממשלת ארצות־הברית לבעיית היחסים, והדרך הנ"ל הייתה מגדילה אולי במידת מה את הסיכויים לתשובה רצויה.

[...][2]

שנער

292

מ' טוב אל מחלקת אמריקה הלטינית
M. Tov to the Latin American Division

מברק מוצפן 290

נוסח נכנס: 130.09/2333/5

ניו יורק, 9 בינואר 1957

1) פגישת השרה עם הגוש הלטיני אתמול התנהלה באווירה ידידותית מלאת הבנה. השתתפו בה כל נציגי אמריקה הלטינית, ברובם ראשי המשלחות וסגניהם. במיוחד עשתה רושם רב ההדגשה בצורך החיוני להבטיח לכל הפחות מצב של שלום de facto על ידי מניעת אפשרות להתלקחות חדשה כתוצאה ממעשי איבה מצריים. זאת אפשר להשיג על ידי הפרדה בין הכוחות כתוצאה מנוכחות UNEF ומניעת חזרת המצרים לעזה, ועל ידי קיומו של חופש המעבר במפרץ אילת. לאור הנ"ל הסבירה עמדתנו בעניין שרם אל־שיח'. אם המזכ"ל ידרוש מאתנו ביצוע מלא של ההחלטה מה־2 בנובמבר בלי מתן ערובות בנקודות הללו, עלול הדבר להביא לסכנה של מלחמה חדשה. עליהם אפוא לשאוף לכך שהעצרת לא תיתן ידה לצעד מסוכן זה. השרה הזכירה שטרם נתקבלה תשובה מהמזכ"ל לארבע שאלותינו.[1] נמשיך בפעולתנו

2. הקטע שהושמט כאן עוסק בשיחה עם שגריר הודו בגרמניה על שיחות שניהל נהרו עם נחום גולדמן על תכניתו של גולדמן לפתרון הסכסוך הישראלי־ערבי. ראו גם תזכיר גולדמן לנהרו, 18.12.1956 בתיק 130.02/5934/21.

292

1. ראו מס' 264.

כדי להשפיע על נציגי אמריקה הלטינית, שבהתאם לבקשת השרה יתבטאו בוויכוח בעצרת ברוח זאת.

2) לאחר הישיבה הודיעני Freitas Valle שנשאל על ידי המזכ"ל מתי ברזיל מוכנה לשלוח חיילים ולכמה זמן הם מוכנים להישאר שם. ענה שמוכנים לצאת בכל עת ולהישאר לשנה שנתיים לפי הצורך, בתנאי שזמן שהותם זה ינוצל להשגת שלום. הוא הוסיף ואמר לי שמבין שלמזכ"ל יהיה קשה לא ללחוץ עלינו לצאת.

טוב

293

ד' בן־גוריון: קטע מיומן
D. Ben-Gurion: Diary Note

העתק: ארכיון בן־גוריון

[תל־אביב], 10 בינואר 1957

עניתי הבוקר למכתבו של קוומה נקרומה, ראש הממשלה בגאנה העתידה.[1] אם רק לחץ המאבק לא יפריע – יש בדעתי לנסוע לחגיגת ההתעצמות [העצמאות] של חוף הזהב החל בשישה למרס.

- באחת עשרה באה גולדה אצלי. הגיעה לארץ בחמש בבוקר. מסרה רשמיה מהעצרת, מהאמרשלד ומדאלס. בירנו השאלות.
- בחמש לפנות ערב התייעצנו: גולדה, איתן, הרצוג, משה [דיין] ואשכול על המיצרים ועזה. החלטנו לא לזוז משני המקומות ויהי מה. הרצוג סבור שלא יהיו 2/3 בעד סנקציות נגדנו; אבל אין כל ביטחון, גם אם הנחת הרצוג נכונה שארצות־הברית לא תנקוט בפועל בסנקציות נגדנו. היא למעשה הפסיקה הדיון על מלווה, מענק ועודפי מזון, וייתכן שתטיל אמברגו על הוצאת כספים לישראל. לדעת אשכול לא יהיה בכך אסון מזעזע.
- בשמונה בערב ישיבת ועדת חוץ. גולדה מסרה רשמיה ואני הצעתי לא לזוז מעזה ומהמיצרים ולקבוע ועדה שתכין מיד תכנית חרום כלכלית במקרה של סנקציות מצד או"ם או ארצות־הברית. הוטל על גיורא [יוספטל] ואשכול למנות ועדה זו.
- הוצע גם לכנס יהדות העולם לעמוד אתנו במאבק זה. הוסכם לא לפתוח עכשיו במלחמה נגד האמרשלד, אם כי התנהגותו ביחס לנאצר, יהודי מצרים ונקיטת איפה ואיפה היא מבחילה.

293

1. המכתב לא נמצא. ראו מס' 299.

- מכתבו של אלי גינצבורג לתדי [קולק] מסוף דצמבר[2] על הלך הרוחות בבית הלבן, ובייחוד על ההנחה המשתררת כי ישראל היא הוויה המפריעה ליחסים תקינים עם העולם הערבי, מעורר דאגה, בייחוד לאור שיחת דאלס עם גולדה ("דאגתי איך תתקיים ישראל בעולם מוקף איבה")[3] ולאור השדר האחרון אלי מטעם מחלקת חוץ [המדינה] על ידי לאוסון.[4]

נמיר הביע החשש שאמריקה עלולה להפקיר אותנו אם הערבים בעזרת הרוסים יתקיפו אותנו.

294

א' אבן אל שרת החוץ
A. Eban to the Minister of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA293
נוסח נכנס: 130.02/2459/14

ניו יורק, 10 בינואר 1957

באנץ' ביקש לבקר אותי בחצות ולמסור כדלהלן:

1) האמרשלד בא בדברים היום עם כמה משלחות המעוניינות בשאלת המְצָרים, ורבות מהמשלחות המכריעות ביותר. השיחות היו חיוביות והאמרשלד מתחיל לחשוב כי יש מוצא. בין הדברים שעודדו אותו היה גילוי של מתינות מצד ההודים וההבנה לתביעת ישראל. האמרשלד עושה בדיקות של אפשרות החלטה בעצרת על חופש השיט באילת ותפקיד אונ"ף בנדון. המדובר בגישושים או לקבלת החלטה בעצרת שתייפה כוח אונ"ף להבטיח חופש השיט עד להסדר קבוע, או להשלמת העצרת בלי החלטה להצעה כזאת מצד המזכ"ל. העצרת, פרט לערבים, כמעט מאוחדת בדעה כי בשום פנים לא יתחדש ההסגר במפרץ.

2) הקושי בדיונים אתנו הוא שמא יופיע כמשלים עם הרעיון שהפינוי כרוך בתנאים. מאידך, כשהוא מדבר עם משלחות אחרות שאין אתן גם משא ומתן על פינוי, אפשר לדון בבעיית המְצָרים לגופה ובלי תסביכים. הבינותי שהאמרשלד רומז דרך באנץ' שהוא מוכן לשמוע הצעות באמצעות משלחות ידידותיות. יש לנו רושם שההתעניינות

2. המכתב מ־21 בדצמבר 1956 לא נמצא, אולם ביומנו של בן־גוריון נמצא מכתב תשובה לאלי גינזבורג (מ־10 בינואר 1957) ובו התייחסות לנושאים שהועלו במכתבו של גינזבורג לקולק. אך בהמשך הרישום ביומן כתב בן־גוריון: "נתעורר בי ספק אם כדאי להתווכח אתו", ובשולי המכתב נכתב בכתב יד "לא נשלח".
3. ראו מס' 254.
4. ראו מס' 288.

החיובית של כמה משלחות בתביעותינו[1] עשתה רושם על האמרשלד, ושכנעה אותו כי אין מנוס מטיפול פעיל.

3) מאידך, באנץ' מפרש שלאור ההתקדמות שחלה ועוד תחול בפינוי מדבר סיני פרט לשרם אל־שיח', ניתקל גם אנחנו באווירה יותר נוחה לדיון רציני ומעשי עם המזכ"ל על הסדר לחופש שיט. הוא מייעץ שבהכרעות הממשלה יתבלט כי הדבר המעניין אותנו הוא הבטחת השיט ולא היאחזות בשרם אל־שיח'.

4) לרגל היכנסנו לשיחות מעשיות על המְצָרים פועל המזכ"ל בכיוון של דחיית ישיבת העצרת, והיום החליט לא לפרסם דוח ביניים בכלל השבוע למרות הלחץ הערבי,[2] ושכנע שאר האסיאתים לא לדחוק את הקץ.

5) שאלת עזה נראית למזכירות כהרבה יותר מסובכת משאלת המְצָרים, והמזכ"ל לא הגיע אפילו לראשית מחשבה. הנטייה היא לגרוס עדיפות לשאלת המְצָרים ושאלת סואץ ולטפל בעזה יותר מאוחר. באנץ' הדגיש כי זוהי דעת המזכ"ל והמשלחות המערביות, אך כמובן יש לצפות לכל מיני יזמות של ערבים וידידיהם שיחייבו ערנות.

לא הייתי מייחס חשיבות לדברים אלה מפי המזכ"ל על ידי באנץ' אלמלא היה אישור מהרבה צדדים ללחץ משלחות אחרות עליו. גם האמריקאים מפיצים בכל מקום שניתן למצוא פתרון באמצעות המזכ"ל והעצרת.

אבדוק הדברים הנ"ל ביתר הקפדה מחר, אך מסתמן מצב תכסיסי שיאפשר הרווחת זמן נוסף, תוך השלמת פינוי סיני פרט לשרם אל־שיח', ובינתיים יהיה מאמץ רציני לטיפול בשאלת השיט תוך דחייה נוספת של עניין עזה. מצב זה מחייבנו לשיקולים זהירים בכל עניין של פרסומת או של ניסוח עמדת הממשלה. נא להתייעץ על כל צעד בשטח זה.

אבן

294

1. ראו מס' 287.
2. ראו מס' 289.

295

א׳ אבן אל ג׳ מאיר
A. Eban to G. Meir

מברק מוצפן XA292
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 10 בינואר 1957

אישי

א) פינו ודיקסון דיברו עם המזכ״ל וכמה משלחות הערב לטובת תביעותינו במפרץ. ציידנו את פינו בתזכיר לקראת שיחתו עם דאלס מחרתיים.
ב) שגרירי הולנד בוואשינגטון ואו״ם מבקשים רשות מהאג לפנות נמרצות לדאלס והאמרשלד ולתמוך בנו בעצרת.
ג) ספנדר[1] דיבר עם האמרשלד ולודג׳ וידבר עם דאלס. ננסה לבדוק תגובות לטיניות.
ד) למחר נקבעו לי פגישות עם השותף, קליי ודיואי. אין לנו עניין להביא לידי גיבוש של עמדת ארצות־הברית על ידי חילופי דברים עם לאוסון עד שהללו ואחרים יעשו מאמץ נוסף.
ה) הדעה הרווחת בין כמה משלחות, כפי שמביעים אותה דיקסון וספנדר והנורווגי, היא שיש להביא המזכ״ל, האמריקנים וכמובן אחרים לידי קביעת עמדה פומבית על פי סעיף 8 של דוח המזכ״ל לעצרת מ־6 בנובמבר, שרק העצרת יכולה להחליט על יציאת כוח או״ם מהמפרץ, אם ייכנס שמה, ויציאה זו מהמפרץ תבוא בחשבון רק לאחר שיושג הסדר אחר קבוע ויעיל להבטחת חופש השיט לצמיתות.

אבן

295
1. פרסי קלאוד ספנדר, שגריר אוסטרליה בארצות־הברית.

296

ד׳ לוין אל ו׳ איתן
D. Lewin to W. Eytan

מקור: 130.23/3093/23

ניו יורק, 10 בינואר 1957

איתן היקר,

התעניינתי באופן מיוחד בעמדת האסיאתים בשאלת שרם אל־שיח׳, וגם היום לא אוכל לתת לך תשובה ברורה על עמדת כל אחד ואחד. הכול יהיה תלוי בנוסח ההצעה ברגע שתוגש לעצרת. ברצוני רק להדגיש שבשיחתי אתם הראו הבנה הרבה יותר גדולה לדרישותינו בנוגע לבעיה זו – דרישות שהן מפורטות ומבוססות יותר מאשר דרישותינו בקשר לשאלת עזה שהן מעורפלות ביותר. שמעת בוודאי על כוונת המשלחות להשתדל להבחין בין שתי הבעיות, ושיטה זו היא בוודאי חשובה כלפי האסיאתים והאפריקאים.

כפי שהרגשתי, הבָנתם את הבעיה לא תביא אותם לידי יזמה בעניין התערבות או הצבעה לטובתנו. אף אחד מהם לא יהיה מוכן לנקוט ביזמה. הצעתי שחברינו ישתדלו להביא אחד מהמערביים (קנדי, ניו זילנדי או אוסטרלי) לדבר עם האסיאתים המערביים, המהווים כעת בכל זאת מעין בלוק די ניכר בתוך הבלוק עצמו, ולהשפיע עליהם להצטרף ליזמה מערבית בשאלה זו. עד כמה שאני מבין קומיי כבר ניסה אבל לא הצליח בזה. בכל זאת הבטיחו לנסות שוב.

ברצוני להוסיף לידיעתך שבאופן פסיכולוגי הייתה העבודה, לאחר שחזרתי מהפגרה, קלה יותר. רוב האנשים כבר הכירו אותי ואני שייך עכשיו, פחות או יותר, גם כן ל״קלוב״. הייתי מאוד שמח לו היה ביכולתי להודיע לך שקשרי האישיים יספיקו לשנות את עמדתם. גם עכשיו עוד לא רצים אחרי דווקא אבל תמיד הם מוכנים לשוחח, גם אם הם עושים עצמם כעסוקים.

דרישות שלום לבביות, בברכה,

ד׳ לוין

297

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם

J. Herzog to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNWA986

נוסח יוצא: 130.02/2459/14

ירושלים, 11 בינואר 1957

בהול

לפי הערכתנו עלינו לנסות ולהרוויח עוד כעשרה ימים לפני ההתנגשות, כדי שמבצע ההסברה בארצות־הברית יגיע לביטוי מלא וטיעוננו בעניין המפרץ ועזה יוחדר בבירות שונות, וכן בגלל הכנות שונות הקשורות בעמידתנו נגד לחץ כלכלי.

המהלך שיוצע לממשלה ביום ראשון הוא כלהלן:

1) ביום שני או שלישי תימסר הודעה למזכ"ל כי ישראל תפנה עד הגבול הבין־לאומי תוך שבוע.[1] לגבי אזור שרם אל־שיח' ועזה ממשיכה הממשלה לדון, ויוגשו לו הצעות לקראת סוף השבוע.

2) בסוף השבוע תימסר לו הודעה רשמית כי ישראל תצא מאזור שרם אל־שיח' כשיובטח חופש השיט במְצָרים ובסואץ. כן נגיש לו הצעותינו בעניין עזה. יחד עם זאת, נרשום לפנינו כי לא עשה עד כה דבר בקשר לסעיפי ההחלטה מ־2 בנובמבר על חופש השיט ועל מניעת פדאיון.

בתשובה לכך מניחים שהמזכ"ל ימשיך אתנו בשיחות או ידווח לעצרת ואז ההתנגשות תבוא ב־21–22 בינואר.

בשבוע הבא לא יימסרו שום הודעות פומביות מהממשלה.

הבריקו נא הערותיכם.[2]

הרצוג

297

1. פרטי הנסיגה נקבעו בפגישתם של דיין והגנרל ברנס באל־עריש ב־10 בינואר. (ראו דין וחשבון מאת אליהו זעירא, 10.1.1957, 130.16/2959/16.)

2. בתגובה למברק זה כתב אבן: "הבעיה המרכזית היא האם ברצוננו להשיג ערובות יעילות שתאפשרנה יציאתנו משרם אל־שיח' תוך הבטחת השיט באמצעים בין־לאומיים, או האם הכוונה לדרוש תנאים כאלה ליציאה שהם כה קיצוניים שהמאבק הוא בלתי נמנע... הניסוח המוצע ב[מברק] 986 המפרש תנאים ולא הסדרים מקבילים מחייב התנגשות ללא מוצא ואני חושש ללא סיכוי. לא קשה לדבר על תכסיסים כל עוד שהמגמה ידועה. האם אתה משוכנע שאנו רוצים חופש שיט מובטח ותו לא"? (ראו אבן אל הרצוג TNW184, 12.1.1957, 130.02/2459/14).

298

מ' קדרון אל י' הרצוג (ירושלים) וא' אבן (וושינגטון)
M. Kidron to J. Herzog (Jerusalem) and A. Eban (Washington)

מברק מוצפן NWTA263
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 11 בינואר 1957

מכל מגעינו ביומיים האחרונים מסתבר שקיימות אהדה והבנה בכל החוגים לעמדתנו בשאלות המעבר החופשי במִצְרים ומניעת חידוש בסיס מצרי תוקפני בעזה. ידידינו מתלבטים בבעיה כיצד לתרגם יחס חיובי זה לנוהל ונוסחה שלא תסתור התביעה הבלתי מותנית לפינוי מעבר לקווי שביתת־הנשק. בעיני רובם המפתח בידי המזכ"ל בשתי השאלות, אם כי מוסכם גם על ידו שיש לטפל בשרם אל־שיח' קודם ולהשאיר עזה הצדה לעת עתה. בעיני הבריטים והאמריקאים ניתן לפתור שאלת שרם אל־שיח' על ידי כלילת [הכללת] הצהרה בדוח המזכ"ל שתגדיר תפקיד ומשך חיל האו"ם בנקודה.

העמדה האמריקאית כפי שהוסברה על ידי ברקו היא – שאסור להתנות הפינוי בערבויות למעבר החופשי, אך בד בבד עם הפינוי יש לפתור שאלת המעבר החופשי. לדעתם פתרון שאלה זו עשוי להוות הראשון בראקציית שרשרת. אינם חושבים שהמזכ"ל יוכל להגיד בפה מלא שחיל האו"ם יישאר בשרם אל־שיח' עד שיושג הסדר אפקטיווי שיבטיח מעבר חופשי. הצהרה כזאת תעורר התנגדות וביקורת, ועשויה אפילו לסכן כניסת החיל למקום. מאידך, המזכ"ל יכול להגיד שהואיל ואחד מתפקידי חיל האו"ם הוא מניעת מעשי איבה, עליו להישאר במקום עד אשר תוסר כל סכנה של מעשי איבה שם. ברקו אמר שנוסח כזה יוצע למזכ"ל על ידם ולדעתם הוא יקבלו. הכול תלוי באופי הודעתנו לו ביום ב'.

במקביל להודעת המזכ"ל רצוי, לדעת האמריקאים, לנסות ולשנות אופי הצעת ההחלטה האפרו־אסיאתית[1] על ידי הכנסת תיקונים אשר, בהתייחסות לסעיפים 2 ו־4 בהחלטת 2 בנובמבר וסעיף 2 בהחלטת 7 בנובמבר, יאשרו עקרון חופש השיט במִצְרים ובתעלה, והאיסור על פשיטות מהרצועה. לדעת האמריקאים, המצרים בעצמם מעוניינים שהאו"ם יטיל הסדר למִצְרים הואיל ומבינים שבשאלה זאת אין להם תמיכה.

דיקסון, הבריטי הדגיש החשיבות של נוסח תשובתנו למזכ"ל ביום ב'. הוא עמד על ההכרח להשתמש בלשון חיובית ולהימנע מכל זכר של התניית תנאים. לדעתו המזכ"ל מעוניין להופיע בפני העצרת עם דוח חיובי על הפינוי, ומוכן להתייחס לשאלת שרם אל־שיח' כלבעיה הדורשת פתרון מיוחד. דוחו יהיה המפתח, ואם אופיו יהיה כזה שישראל תוכל להגיד אחרי פרסומו שהנוסח מאפשר יציאה משרם אל־שיח', הרי אפשר אולי למנוע כנס [כינוס] העצרת, שיהיה קשה בשל נוסח ההחלטה האפרו־אסיאתית. לדעתו אין סיכויים להשיג רוב לתיקונים להחלטה זאת ומוטב לא להסתכן.

קדרון

298

1. ראו מס' 289.

299

ד' בן־גוריון אל ק' נקרומה (אקרה)
D. Ben-Gurion to K. Nkrumah (Accra)

Copy: Ben-Gurion Archives העתק: ארכיון בן־גוריון

Jerusalem, 11 January 1957

Dear Mr. Prime Minister,

It gave me great pleasure to receive your letter of 3rd January.[1] I consider achievement of independence by the Gold Coast to be not only an important event for your country, but a great human event of universal significance. This is one of the most dramatic steps in the growth of human freedom and the consolidation of equality among men. I rejoice at it as a man and a Jew. Our Scriptures say that man was created in the image of God, which means that it is inconceivable that any man should be enslaved by his fellow-man, or suffer discrimination in respect of his rights and status on account of religion, color, nationality, sex or any other reason whatsoever. The achievement of the independence of Ghana is one of the most magnificent examples of the advancement of man and human equality.

I should like, at the same time, to convey to you my personal greetings on this great occasion. I have read much about you, and although we have not met, I feel as if I know you personally. It is eminently fitting that you should be the central figure in the great event which is to take place on the sixth of March.

Though we belong to the white race, we Jews have suffered for centuries, more than perhaps any other people of any color, at the hands of the white peoples. Nevertheless, we did not give way to despair, and our faith in our future and in the conscience of humanity was not shaken. And nine years ago, after two thousand years of exile and subjection, we succeeded in renewing our independence, which we lost in the year 135 A.D.

I am grateful for your prior notification, and if my work permits at the beginning of March, I will personally attend the celebration, for I consider it to be the celebration of human justice and equality. But whether I shall be able to come or not, please accept my sincerest good wishes for your success in leading your people, now that it has gained its independence, towards a future of prosperity, peace, internal equality, and moral, economic and social progress.[2]

Yours very sincerely,

David Ben-Gurion

299

1. המכתב לא נמצא.
2. עם ההכרזה על עצמאות גאנה הקימה ישראל קונסוליה ומינתה את חנן יבור לקונסול. ב־29 במרס 1957 הועלתה הקונסוליה באקרה לדרגת שגרירות ואהוד אבריאל נתמנה שגריר.

300

י' הרצוג אל א' אבן (וושינגטון)
J. Herzog to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן TNW988
נוסח יוצא: 130.02/2459/14

ירושלים, 12 בינואר 1957

בהול

שלך 150.[1]

ראש הממשלה בדעה כי לא ייתכן לא להזכיר שרם אל־שיח' כדי שלא נואשם בתרמית (לידיעתכם: הכוונה היא להישאר גם בפס צר מאילת עד שרם אל־שיח' אלא אם האו"ם יסכים להרשות העברת אספקה ביבשה). לכן הברק דעתך לנוסח הבא שתמסור למזכ"ל ביום ב' –

By January 22 Israel will withdraw her forces from the Sinai peninsula up to the Israel-Egyptian frontier, on which withdrawal technical arrangements can be made forthwith with General Burns. On the question of evacuation narrow strip on western coast Aqaba Gulf, which in present circumstances ensures navigation in gulf, and on other aspects of Assembly's resolutions Israel Delegation will present substantive concrete proposals to you course this week.[2]

אנו חושבים שעל מנת להרוויח זמן תקיימו הפגישה השנייה עם המזכ"ל רק בסוף השבוע, ואז תמסרו לו כי נצא משרם אל־שיח' כשיובטח חופש השיט הישראלי במפרץ ובסואץ. כערובה יעילה לגבי המפרץ נראה: 1) החלטת העצרת שהכוח הבין־לאומי יישאר בחוף המערבי של המפרץ עד הסדר שלום בין ישראל ומצרים; 2) חוזה על מעבר חופשי בין ישראל, מצרים, ירדן וערב הסעודית; 3) ערובה יעילה ממעצמות.[3] כן נגיש הצעות על עזה (המוברקות אליכם בנפרד)[4] אם תמצאו צורך לדון בשלב זה על עזה.

300

1. במברק זה הציע אבן נוסח של הודעה כללית שתימסר למזכ"ל, ובה ייאמר כי נסיגת כוחות ישראל לגבול הבין־לאומי תושלם עד 22 בינואר וכי ממשלת ישראל דנה עתה בשאר ההיבטים של ההחלטות שנתקבלו בעצרת הכללית. כמו כן תדון משלחת ישראל בתוך כמה ימים עם המזכ"ל על נושאים אלה.
אבן הניח כי הודעה כזו תסייע לידידי ישראל לדחות את דיוני העצרת עד שיבשילו התהליכים המתגבשים במחנה מדינות אמריקה הלטינית ובחבר העמים הבריטי (ראו אבן אל הרצוג, WIF150, 11.1.1957, 130.02/2459/14).
2. נוסח זה תוקן על פי הצעתו של אבן (ראו מס' 303) והוגש להאמרשלד בנפרד ב־14 בינואר לפני שנמסרו לו החלטות הממשלה (ראו מס' 311; ראו גם אבן אל הרצוג, NWTA272, 14.1.1957, 130.02/2459/14).
3. על מברק זה השיב קדרון על דעת אבן, כי שלושת התנאים שהוצעו ליציאה משרם אל־שיח' אינם מציאותיים והדברים שניתן להשיג הם:
1) הודעה של מזכ"ל האו"ם כי אונ"ף יישאר בשרם אל־שיח' כל עוד תפקידו הוא למנוע מעשי איבה; 2) הכללת הודעה זו בדוחו של המזכ"ל לעצרת; 3) אישור הדוח על ידי החלטת העצרת (ראו קדרון אל הרצוג, NWTA267, 12.1.1957, 93.01/2186/4).
4. ההצעות בקשר לעזה היו:
1) ישראל תהיה אחראית לשמירת הביטחון ברצועת עזה. תפקיד זה יבוצע על ידי משטרת ישראל והמשטרה המקומית וכוחות הצבא יוצאו מהרצועה; 2) ישראל תהיה אחראית לשירותים לרווחת התושבים בכל

חושבים כי יש להזכיר סואץ בהודעתנו כדי לקשור העניין עם החלטת 2 בנובמבר, להבטיח [היעדר] איפה ואיפה, וכן כדי ליצור עמדת מיקוח.

הרצוג

301

ג' רפאל אל י' הרצוג
G. Rafael to J. Herzog

מברק מוצפן WNTA179
נוסח יוצא 93.01/2186/4

וושינגטון, 12 בינואר 1957

שוחחתי היום עם באנץ' להבהרה נוספת של דבריו שלשום בחצות.[1] הוא הביע הדעות וההערכות הבאות בהדגישו שהן אישיות:

1) בגלל לחץ משלחות רבות התחיל המזכ"ל לחפש דרך למנוע משבר בעניין שרם אל־שיח'. הוא מסכים שיש להציב UNEF במקום הזה להבטחת חופש השיט במְצָרים, אולם המזכ"ל מתקשה לתת ביטוי פומבי למשימתו זו.

2) המזכ"ל מוכן להגיש לעצרת בכינוסה בשבוע הבא "דוח קונסטרוקטיווי", בתנאי שעד אז הודענו על נכונותנו להשלים פינוי סיני ולא הכרזנו בפומבי על תנאים לגבי פינוי שרם אל־שיח'. המזכ"ל יציין בדוחו, לפי השערתו של באנץ', שהצליח להשיג פינוי מלא של סיני וגם עניין שרם אל־שיח' עומד להסתדר. אולם לגבי מקום זה קיימת בעיית המעבר והסכנה לחידוש איבה, ולכן הוא יזמין העצרת להסמיך UNEF להישאר במקום כל עוד קיימת סכנה לחידוש האיבה. המזכ"ל בעצמו לא ירצה להכריז שיציבו כוח למטרה זו, אלא יעשה זאת ברצון אם יקבל אישור או תמיכת העצרת. על כל פנים, לא יתאר כאילו אנו נמצאים אתו בסכסוך בעניין שרם אל־שיח' אלא שזאת בעיה הדורשת פתרון. הוא יהיה מוכן להגיד שלא הספיק עדיין לטפל בעניין עזה ואין צורך לדחוק את הקץ בנדון.

התחומים – חקלאות, מסחר, בריאות, תעסוקה, חינוך והספקת מים וחשמל. כמו כן תסייע לתכניות פיתוח; 3) נציגי האו"ם שיוצבו ברצועת עזה ידווחו לעצרת על המצב שם; 4) ישראל תסייע לפעולות סוכנות הסעד והתעסוקה ותקל עליהן; 5) האו"ם יכין תכנית מעשית ליישוב הפליטים הערבים ובכלל זה פליטי עזה, וישראל תהיה מוכנה לתרום לכך כמיטב יכולתה; 6) ישראל איננה מתכוונת לספח את רצועת עזה. (ראו הרצוג אל שגרירות ישראל בוושינגטון, TNW990, 12.1.1957, 130.02/2459/14; ראו גם איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 714, 13.1.1957 130.09/2377/5.)

301

1. ראו מס' 294.

הדגשתי לבאנץ' שהתעקשותנו בעניין שרם אל־שיח' איננה תכסיסית, ומהווה עמדת יסוד שלא ניטוש תמורת הבטחות מעורפלות ובלתי מחייבות. רק אם נקבל התחייבות מוחלטת, קבל עם ועדה, שכוח האו"ם קיבל על עצמו תפקיד להישאר במקום כל עוד שאין הסדר לחופש השיט, וימנע חידוש הסגר על ידי מצרים באיזו צורה שהיא, קיים סיכוי לדעתי האישית שהממשלה תתייחס ברצינות רבה לפתרון על יסוד זה.

בתשובה הציע באנץ' שנבטיח עצמנו אחרי פינוי שרם אל־שיח' על ידי ישיבתנו בטירן, כי לגבי האי לא תתעורר הבעיה של שטח ריבוני מצרי,[2] ומהאי נוכל לחסל כל מזימה מצרית אם בכל זאת תתעורר. גם דיברנו על אפשרות של UN naval patrol כהבטחה נוספת לישיבת UNEF בשרם אל־שיח' וישיבתנו בטירן.

רפאל

302

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA265
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 12 בינואר 1957

דחוף

באנץ' ביקשני לסור אליו באופן דחוף היום על מנת להחליף דעות על "רעיון משוגע" לפתרון בעיית עזה. לפני שניגש לשאלה זו אמר בבטחה כי אין למזכ"ל ספק כל שהוא שאפשר למצוא נוסח לסידור שיספק דרישותינו בשרם אל־שיח', בתנאי שאנחנו לא ננעל את הדלת **על ידי** הודעה נוקשה ביום ב'. הוסיף שהתכנון לאונ"ף מבוסס על שהייה של לפחות שנה, ולמעשה אין בעיני המזכ"ל כל הגבלה בזמן. אף המצרים לא התנגדו כשנאמר להם שהעצרת ולא ממשלת מצרים תכריע בנקודה זו.

אם אין קושי רב למצוא סידור לשרם אל־שיח', הרי בעיית עזה מסובכת למדי, ולמרות כל המאמצים לא התקרבו במזכירות לפתרון אשר יבטיח ישראל נגד הסתננויות והתקפות, תוך ביצוע החלטת 2 בנובמבר התובעת פינוי מעבר לקווי שביתת־הנשק ללא תנאים. הצעתו מבוססת על ביטחונו שאונ"ף מסוגל למנוע פעולות הפדאיון, ובתוקף תפקידו לא יהסס להשתמש בכוח להבטיח זאת. הוא הזכיר לדוגמה הצלחת הכוח בפורט סעיד, כאשר בשימוש המינימלי בכוח מנעו התנגשויות רציניות בין המצרים המקומיים והצבא הבריטי הנסוג. תכניתו מבוססת אפוא על כניסת אונ"ף לרצועה בכוח. ברם כניסת אונ"ף כרוכה ביציאת צה"ל, כי שני החילות אינם יכולים לשבת במקום אחד. הוא אינו

2. בינואר 1950 השתלטו המצרים, בהסכמת סעודיה, על האיים טירן וסנפיר, שהיו בריבונותה.

מציע שנצא לגמרי מהרצועה. העיקר הוא להוכיח תזוזה ו־compliance. אולם לפני התחלת הפינוי על ממשלת ישראל לשמור זכויותיה בכל העניינים הדורשים סידור. כלומר, עליה להכריז שצה"ל יחזור לרצועה כולה אם צבא או שלטון אזרחי מצרי ייכנס; שצה"ל יחזור אם אונ"ף יצא לפני הסדר מתקבל על הדעת; שצה"ל יחזור אם אונ"ף מוכיח שאינו מסוגל למנוע הסתננות וכד'. **על ידי** כך, סבור באנץ', נבטיח עיקרענייננו ברצועה, שהוא אי־חידוש הבסיס התוקפני, וגם נהיה בסדר עם העצרת.

הודיתי בעד המאמץ הכן למצוא פשרה, אך הבעתי ספק לגבי האפקטיוויות של תכניתו. ההבטחה הטובה ביותר לאי־חידוש פעולות פדאיון היא השארת כוח ישראלי ברצועה (בנקודה זו הוא הסכים שצה"ל אינו צריך לצאת לגמרי). אונ"ף, בהיותו כוח בין־לאומי, לא יהיה מסוגל לשמור על הסדר. כיצד אפשר לצפות שנורווגים וקל וחומר הודים ויוגוסלווים יירו על ערבים אם יהיה צורך בכך? אם יחזור שלטון אזרחי מצרי תהיה אנדרלמוסיה גמורה ברצועה (כאן הסכים שנוכל לשמור זכויותינו בנדון). אמרתי שבכל אופן אעביר דבריו למשרד.

קדרון

303

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WIA154

נוסח נכנס: 130.02/2459/14

וושינגטון, 12 בינואר 1957

בהול

שוחחנו ראובן [שילוח] ואני עם מרפי, שקיבל גישתנו והבטיח לדבר עם דאלס היום ועם לודג'. המזכיר אמר לו שלשום שלישראל cast iron case על חופש שיט במְצָרים, אך לא הסיק מסקנות מעשיות. מרפי שאל מה יכול האו"ם לעשות בתור ערובה, והשבנו על פי שלכם 985.[1] הוספנו שמחוץ למה שיאמר האו"ם, חשוב שארצות־הברית ומעצמות ימיות אחרות ידגישו מחוץ לאו"ם ההתעניינות המתמדת בחופש השיט והתנגדותן הנוקשה והפעילה לכל חידוש של הסגר.

303

1. במברק זה נאמר: "ראש הממשלה ושרת החוץ בדעה כי אם ישאלו משלחות ידידותיות במה יוכל האו"ם להבטיח את חופש השיט, יש להשיב על ידי החלטת העצרת כי הכוח הבין־לאומי יישאר בשרם אל־שיח' עד להסדר שלום" (ראו הרצוג אל אבן, TNWA985, 11.1.1957, 130.02/2459/14).

היום או מחר מקווה לשמוע איזה הד הפיק מרפי מדאלס ומהן ההוראות ללודג'. מרפי הדגיש חשיבות הניסוח של הודעתנו להאמרשלד ביום ב' כאחד המפתחות לכל הבעיה.

הדגיש שמסתבכים בעניין סואץ עם נאצר. אנו ממליצים שלא יחול כל שינוי בעמדתנו כפי שנתקבלה בממשלה על פי מברק 953,[2] אולם שבהודעתנו להאמרשלד ולפרסום ייאמר רק:

1) אנו נשלים עד 22 בינואר את פינוי השטח המצרי בהתאם להחלטת 2 בנובמבר והודעתנו מ־8 בנובמבר.[3]

2) אשר לעמדה בקצה הדרום מזרחי החולשת על הפתח למצרי טירן ושממנה הופרע השיט הבין־לאומי אנו מודיעים כדלהלן: לרגל האינטרסים הלאומיים והבין־לאומיים החיוניים המתעוררים בבעיה זאת אנו נבוא בדברים מיד עם המזכ"ל על פתרון שיהלום גם החלטת 2 בנובמבר וגם מגמות אחרות חיוניות של האו"ם והעולם.

(אנו מפצירים בהדגשה מיוחדת שאין, חוזר: אין לפרש בשעה זאת תנאים ליציאתנו. כן אנו מציעים שההודעה תשתוק על בעיית עזה ולא תחייבנו לגבי יטבת[4].)

נוסף על ההודעה הזאת שתפורסם, עלינו לבוא רשמית להאמרשלד ביום ב' בהצעה מפורשת על טיב הערובה הדרושה לנו מהאו"ם, כלומר הצבת כוח בין־לאומי בשרם אל־שיח' (או סיור ימי של האו"ם במפרץ אם ההצעה נראית לנו) עד למציאת הסדר קבע מוסכם ויעיל למניעת הפרעות בשיט (המונח "עד שלום" וכן התניית יציאתנו משרם אל־שיח' בבעיית סואץ לדעתנו לא יתקבלו). עד כה התנינו היציאה משרם אל־שיח' בהבטחה יעילה ויציבה לשיט במפרץ ובמְצָרים ולא בסואץ. היעדר תותחים מצריים בשרם אל־שיח' מונע הסגר במפרץ ואיננו מהווה פתרון לסואץ. מאידך, יש לחתור לאישור זכותנו בסואץ בהחלטה במקביל ובנפרד, אך לא כתנאי ליציאה משרם אל־שיח'.

אשר לבעיית עזה, המפתח הוא ביכולתנו ליישב את החלטת העצרת על הוצאת כוחות, קרי צבאיים, עם הבטחת שליטתנו למעשה. הצעתי שנמסור להאמרשלד הצעת ביניים להסדר בעזה:

1) אנו מוציאים כוחותינו הצבאיים בהתאם ל־2 בנובמבר.

2) השירותים האזרחיים, לרבות המשטרה המקומית והישראלית, מוסיפים לפעול without prejudice to final settlement.

3) פעולת אונר"א עם הפליטים נמשכת תוך שיתוף פעולתנו ההדוק.

4) אנו מוסיפים לפתח את סמכויותיהן של המועצות המקומיות ולפתח שלטון מקומי עצמי.

5) נוסיף הצעה מושכת ומעשית על ראשית קליטת פליטים ושיקום האוכלוסייה הקבועה.

6) אנו מזמינים המזכ"ל לדון אתנו על מעמד האו"ם בעזה.

אם נבצע התכנית הנ"ל הן לגבי ההודעה הפומבית מזה והן לגבי ההודעות המעשיות מזה, תהיה לנו הופעה שאפשר להגן עליה ביעילות הן אצל המשלחות הידידותיות הן לגבי

2. מס' 261.
3. ראו מס' 79.
4. ממלכה עצמאית יהודית בטירן בעת העתיקה.

דעת הקהל, וההופעה הערבית תיראה כעקרה וכחסרת יסוד קונסטרוקטיווי. אין בתכניתנו שום ויתור על שום עמדה ויש בה אולי סיכוי לחיזוק מעמדנו באו"ם ובציבור.

חיוני ביותר שתבריקו מיד על ישיבת הממשלה כי הזמן קצר ואנו רוצים להמשיך בפעולה כבר ביום א' בערב.[5]

אבן

304

ז' ארגמן אל י' הרצוג
Z. Argaman to J. Herzog

מברק מוצפן 157
נוסח נכנס: 130.02/2459/8

וושינגטון, 12 בינואר 1957

אישי

לפי דה לאבוליי[1] על שיחת פינו דאלס:[2]

סואץ. פינו עמד על הצורך בהשגת הסדר בתעלה לפני הפעלתה ולפני גמר ניקויה. הטעים כי צרפת תסכים להנהלה טכנית יום יומית מצרית בתנאי כי ה"טול" [אגרה] ישולם לידי גוף בין־לאומי שיבוא במקום איגוד ה־users, ושתפקידו יהיה גם לדאוג להספקת טכנאים ונווטים. הוא הדגיש כי כל הסדר בעניין התעלה הכרחי שיכלול באופן מפורש זכות מעבר לישראל.

דאלס אמר כי רואה בעמדת צרפת דבר קונסטרוקטיווי וכי ארצות־הברית תפעל בכיוון הסדר ברוח זו. מסכים עם פינו כי חופש השיט לישראל צריך להיות מובטח במסגרת ההסדר אחרת לא תהיה בו ממשות. הקושי [הוא] בעמדה הנוקשה של מצרים לגבי זכות מעבר לישראל, ויש לכן למצוא דרך, אם על ידי החלטת או"ם מחודשת מפורשת ואם בדרך אחרת, בכדי לאלץ המצרים להסכים לכך. דאלס מניח, בהסתמכו על האמרשלד, כי לאחר שובו של פאוזי מקהיר אפשר יהיה להתחיל בשיחות על הסואץ. הבטיח הפעלת השפעת ארצות־הברית בכדי לקדם הסדר המניח את הדעת.

סיני. בהציגו את בעיית המְצָרים, עזה והפדאיון הדגיש פינו שצרפת מודאגת ביותר מהלחץ המופעל על ישראל לפנות סיני ועזה מבלי שיובטח תחילה ביטחונה של ישראל מצד הרצועה, חופש השיט במְצָרים, והפסקת פעולות הפדאיון. פינו הרחיב הדיבור

5. ראו מס' 306.

304

1. פרנסואה דה־לאבוליי, יועץ שני בשגרירות צרפת בארצות־הברית.
2. השיחה התקיימה ב־11 בינואר. ראו *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 15, pp. 21–25.

בעניין זה, ואמר כי בלי ערובות לא תוכל ישראל בשום תנאים לפנות את השטח, גם אם תעמוד בפני סכנה של סנקציות. צרפת תומכת ותתמוך בעמדה זו של ישראל ללא הסתייגות. הוא הפנה תשומת לב דאלס לתוצאות החמורות העלולות לצמוח ממצב זה, והציע לארצות־הברית להשתמש בכל כוח השפעתה להשגת הערובות לחופש השיט ולביטחונה של ישראל, ועד אז להימנע מכל לחץ עליה ולמנוע כל החלטה נגדה.

דאלס הכיר כי לא יהיה זה מן הצדק לדרוש מישראל למלא החלטת העצרת ולפנות את שארית השטח בסיני, או בכל מקום אחר, מבלי להבטיח באותו הזמן כי גם מצרים מצדה תמלא אחרי החלטת העצרת, בייחוד בעניין הפדאיון המופעלים לפי הוכחות שבידיו, על ידי מצרים. דאלס מכיר בצדקת טענתה של ישראל לערובות על חופש השיט במְצָרים. הוא מפעיל את כל שירותיו בשיתוף עם האמרשלד למצוא פורמולה מתאימה לכך. כן עושה ארצות־הברית מאמצים רבים בכדי לדחות ככל האפשר הבאת הצעת החלטה נגד ישראל. לדעתו המוצא הוא בפירוש רחב על תפקידו של כוח האו״ם שיבטיח את חופש השיט עד הסדר מלא. כאן העיר וילקוקס, שנכח בשיחה, שהאמרשלד הוא אשר נוטה לפירוש מצומצם ומוגבל ביותר. דאלס חזר כי יש לפעול בכיוון הרחבת הפירוש.

השיחה נמשכה שעתיים והקיפה בעיות אחרות, בעיקר אלג׳יריה ואירופה, ועל זה ארווח [בדואר] הדיפלומטי. לא דנו בתכנית אייזנהאואר. השיחה הייתה ידידותית ותכליתית ביותר, ולדעת הצרפתים חל מפנה רציני לטובה ביחסי ארצות־הברית צרפת, אם כי אינם מעוניינים כיום כי השיפור ביחסים ייוודע ברבים.

ארגמן

305

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA271
נוסח יוצא 93.01/2186/4

ניו יורק, 13 בינואר 1957

מידי

שוחחתי שעה עם האמרשלד בביתו. אמר שברצונו להדגיש כמה חשובים הסגנון והניסוח של ההודעה הבאה שלנו על המשך הפינוי.[1] ברצונו להעניק לדוח שלו לעצרת אווירה חיובית, כלומר שחלה התקדמות בפינוי, וגם בשאלות הנותרות יש נכונות להציע פתרונות חיוביים ומעשיים. לכן חיוני שלא יופיעו ביטויים כגון ״לא נזוז עד אשר...״ ו״לא נבצע

305

1. האמרשלד השהה את פרסום הדוח שלו לעצרת עד קבלת החלטות ממשלת ישראל.

חלקים מסוימים של ההחלטה אלא ..." מהות העמדה הישראלית ידועה היטב בעצרת ובציבור, אך חיוני שהודעה לעצרת תתחשב עם המדיניות של העצרת.

אמרתי שידועים לי רק ראשי פרקים של החלטות ממשלתי, אך נדמה לי כי הודעתנו תהלום את המגמה שהגדיר. אני כמעט בטוח שנודיע על המשך הפינוי בסיני, ונוסיף שעל הבעיות הנותרות יש לנו עכשיו הצעות ממשיות לפתרון שברצוננו לדון עליהן אתו. שאלתי אם הוא רואה תבונה כלשהי בפירוט הצעותינו על המְצָרים ועזה בהודעה אליו מחר. ענה שבהחלט לא רצוי שנפרט הצעותינו בהודעה הפומבית. מספיק שנציין באופן כללי שאנו מוכנים מיד להציע הצעות בהתאם להחלטות נובמבר. שאלתי אם העצרת תסתפק בזה. ענה שהאמריקאים מנסים לדחות העצרת וכבר הצליחו לדחותה עד יום ה' לכל המוקדם, אך האפרו־אסיאתים מריחים בשינוי באווירה לרעתם ומוסיפים ללחוץ.

אמרתי שברצוני לנצל המעמד הבלתי רשמי כדי לבחון מהלך מחשבתו על הבעיות לגופן. כשממשלתי מהרהרת בערובות הדרושות לחופש השיט, מתבלט תפקידו של צבא האו"ם. מדוע לא יציע המזכ"ל שצבא האו"ם ישב במקום למניעת פעולות איבה במפרץ עד שיבוא הסדר שלום, או תושגנה ערובות של המעצמות או יושג הסכם מיוחד בין המדיניות החופיות. אמר שההצעה השלישית נראית לו picturesque. לגבי קביעת תנאים מיוחדים וברורים לישיבת הכוח הבין־לאומי, השאלה המתעוררת היא אם יזמה כזאת צריכה לנבוע מהמזכ"ל או מהעצרת. גם אם המזכ"ל יצהיר הצהרה כזאת הרי העצרת תצטרך לאשר אותה, ולכן מדוע מטילים כל היזמה על המזכ"ל ותובעים ממנו שיציע הצעה שכמה משלחות יתקוממו נגדה. כבר רוגזים הסובייטים על יזמתו בהצעת הוועדה להונגריה.[2] עכשיו מנסים האמריקאים והצרפתים להביאו לידי קביעת תורה מרחיקת לכת בקביעת סדרי שירות הצבא הבין־לאומי. דאלס בעיקר התלהב בזמן האחרון בעניין המְצָרים אך מנסה להעביר למזכ"ל את כל מלאכת הביצוע. אינו יכול להגיד לי בשעה זו אם יוכל להרחיק לכת כפי שאנו והאמריקאים רוצים. רמז שמחר יפרשו לו האמריקאים מה לדעתם עליו לכלול בדוח שלו על מנת שהעצרת תאשר אותו. גם יכולתו לפעול בכיוון זה תושפע לא מעט מתוכן ההודעה הרשמית הבאה שלנו, שצריכה להיות חדורה spirit of compliance. הדגיש הרבה פעמים שהוא גורס תפקידו בנדון בממדים יותר צנועים מאלה שהאמריקאים מנסים להטיל עליו. סוכם שנשוב לדיון בשעת הגשתי את ההודעה שלנו מחר. אישר שכמה משלחות ואישים פנו אליו. הדגשתי שעליו לעשות מאמץ עליון, כי במעמד בלתי רשמי זה עליי להבהיר לו שאם תתבקש ממשלתי לפנות החוף בלי ערובות לא תהיה לה ברירה אלא להימנע מלציית. ההחלטה הזאת נתקבלה על כל השיקולים המתעוררים לרגליה, ונעשו כל ההכנות להבטיח עמידה חזקה. מכל צד ועבר אנו שומעים קריאות עידוד "שבו לכם עד שתקבלו ערובה", ואנו פועלים בהכרה ברורה שפיקדון לאומי ובין־לאומי חשוב נתון בידנו ולא נפקירנו. תיארתי מה יקרה אם יחודש ההסגר ותפרוץ מלחמה, וייאמר בעולם שבקצת תבונה ודאגה היה האו"ם יכול למנוע ההתלקחות בעוד מועד. תרד קרן האו"ם אם הוא יופיע כמפקיר מגמה בין־לאומית כה חיונית. אמר שהדברים שאמרתי חשובים. אין שום חילוקי דעות לגבי המגמה. הקושי הוא במציאת דרכים, שיטות ונהלים.

2. ראו מס' 191 הערה 2.

נתגלגלה השיחה על עזה. שמע על ההצעות שהציעה שרת החוץ להרבה משלחות, ותכניתנו ידועה לרוב המשלחות ולעיתונאים רבים באו"ם. הוא אינו רואה כיצד אפשר להשלים עם שירותי ביטחון ישראליים. הוא חושש שתכנית זו will not do. שאלתי מה תכניתך והצעתך, וענה בגילוי לב שלא הגיע לידי שום בהירות, והלוואי שאפשר היה לעכב זמן נוסף את הטיפול. על פי התרשמותו יש יותר תמיכה לישראל בעניין המְצָרים מאשר בעניין עזה.

השיחה התנהלה באווירה נוחה ביותר עד שנקרא לטלפון בסוף השיחה ושמע מברקים מלירי על שאנו מפוצצים מתקנים ודירות באל־עריש. ציין שאם יתאמת הדבר, הרי אנו מפרים הבטחה ברורה ומפורשת שמסרנו לו בכתב.[3]

אמר שתכנית אייזנהאואר תעסיק את הוויכוח באו"ם יותר מבעיית הפינוי. לא הסתיר יחסו השלילי לתכנית זאת.

אבן

306

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
J. Herzog to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNW999
נוסח יוצא: 130.02/2459/2

ירושלים, 13 בינואר 1957

להלן החלטות הממשלה:[1]

1) (א) **מצרי [מפרץ] אילת**
צה"ל יפנה חוף מצרי אילת מיד לאחר הבטחת חופש השיט הישראלי הבין־לאומי במצרי אילת ובים סוף לאילת ומאילת.

3. בתשובה לטענה זו כתב הרצוג לאבן: "גם ברנס שיגר שדר לדיין על שמועות על פיצוצי מתקנים ודירות באל־עריש. הדבר חסר כל שחר ואנא הכחש זאת מיד באוזני המזכ"ל, והוסף שמאז הבטחותינו מלפני זמן רב לא הייתה כל הפרה שהיא. תקוע פונה ללירי מיד למחות על דוח מסולף ולבקשו להבהיר על איזה סמך [על סמך מה] שלחו" (ראו הרצוג אל אבן, TNWA3, 14.1.1957, 93.01/2186/4).

306

1. בישיבה השתתפה שרת החוץ, שבאה לישראל על פי בקשתו של בן־גוריון, כדי להשתתף בהתייעצויות הממשלה לגיבוש עמדתה ותביעותיה של ישראל לקראת כינוס עצרת האו"ם (ראו מס' 285). ואמנם, מאיר פתחה את ישיבת הממשלה ב־13 בינואר בסקירה על עמדתה של ארצות־הברית ועל עמדתו של האמרשלד כלפי תביעותיה של ישראל בנוגע לסיום נסיגתה מסיני.
בן־גוריון הוא שניסח את ההחלטות שנדונו בישיבת הממשלה ואושרו בה (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה לא/שיז, 13.1.1957, בתיק 77.0/9/33).

(ב) **ביטחונות**

חתימת חוזה על חופש השיט בין ארבע המדינות השוכנות על חוף המְצָרים, או החלטת העצרת להחזקת כוח או"ם לאורך החוף עד שיוקם שלום בין ישראל ומצרים, או עד השגת הסדר מוסכם אחר עם ישראל לחופש השיט, או ערובות יעילות של מעצמות שונות (את הדבר האחרון אין להזכיר פומבית בעצרת, אולם יש לדבר עליו עם מעצמות שונות ובמיוחד ארצות־הברית ואפשר להזכיר למזכ"ל).

הבטחת נאצר, או החלטה של האו"ם על חופש שיט אין בהן כל ערובה ממשית לחופש שיט, כי הרודן המצרי הפר בעבר סעיפי מגילת האו"ם, החלטות מועצת הביטחון והעצרת, ויעשה זאת גם להבא.[2]

2) **סואץ**

תביעה לערובות ממשיות לחופש השיט בסואץ, ופעולה נמרצת מצד המזכ"ל והמעצמות להבטיח זאת.

3) **עזה**

ישראל תחזיק ברצועת עזה, ותהיה אחראית לביטחון הפנימי והחיצוני של הרצועה, אם כי לא תחזיק בתוך הרצועה צבא ולא משטרה. תוסיף לקיים ולפתח מִנהל עצמי של התושבים בכל עיר וכפר, ותיתן לאונר"א כל ההקלות בפעולותיה למען הפליטים. כמו כן תוסיף להבטיח השירותים הציבוריים לתושבי הרצועה: בריאות, חינוך, השקאה, חשמל, תחבורה, חקלאות, מסחר ותעשייה וכו'. ישראל תסכים למינוי משקיף או"ם לרצועה.

כוח האו"ם ברצועה לא יוכל למנוע ארגון פראיון על ידי הרודן המצרי והפעלתם בשטחי ישראל. כניסת כוח האו"ם לרצועה עלולה להרע מצב הביטחון של היישובים הישראליים לאורך הרצועה ובכל שטח ישראלי אחר, ויש הכרח של החזקת כוחות ביטחון ישראליים ברצועה למען הבטיח שקט ברצועה ובסביבתה.

4) **פליטים**

ישראל פונה לאו"ם להכין תכנית לסידור קבע של בעיית הפליטים, כולל פליטי עזה; ממשלת ישראל תתרום לפתרון הבעיה כמיטב יכולתה.

5) **מדבר סיני**

מלבד שניים שלושה יישובים לא מצריים (אל־עריש, א־טור, מנזר קתרינה) – לא היה במדבר סיני כל יישוב מצרי, וגם לאחר שמדבר זה נמסר על ידי הממשלה האנגלית לרשות פורמלית של ממשלת מצרים – לא ראתה בו מצרים אף פעם מקום של התיישבות, ואין אף יישוב מצרי אחד במדבר סיני; ובשמונה שנות החזקת מצרים ברצועת עזה, בעקבות פלישתה התוקפנית לישראל במאי 1948, לא ניסתה אפילו ליישב אף פליט אחד במדבר סיני, גם במקומות המעטים שיש בהם מים.

בימי הרודן המצרי נהפך מדבר סיני לבסיס צבאי להתקפה נגד ישראל. ממשלת ישראל פונה לאו"ם להכריז על פירוז מדבר סיני כולו או לפחות מחציתו הגובלת עם ישראל, למען הבטיח למעשה מניעת כל סכסוכים צבאיים בין ישראל ומצרים.

2. נוסח ההצעה בעניין חופש השיט, התנאים והערובות שישראל דורשת תוקן בהתאם להצעתו של אבן (ראו מס' 303).

ישראל אינה מעלה על דעתה אפשרות של החזרת סטטוס קוו אנטה, העלול להביא לידי התלקחות מחודשת במזרח התיכון.

עד כאן ההחלטות. נמנעים מלפרסם כל הודעה רשמית או בלתי רשמית עליהן. על הפעולה בהתאם מבריקים בנפרד עוד הלילה.[3]

הרצוג

307

ד׳ בן־גוריון אל א׳ אבן (וושינגטון)
D. Ben-Gurion to A. Eban (Washington)

העתק: 130.02/2459/2

ירושלים, י״א בשבט תשי״ז
13 בינואר 1957

הרצוג שולח לך הוראות הממשלה.[1] ברצוני להוסיף כי אין איש מעריך אולי יותר ממני מאמציך השכליים להסביר התנהגותנו, לקרב עמדתנו להבנת העמים. ואיני יודע איש שיטיב לעשות זאת ממך. אבל ההנמקה המוכשרה ביותר זקוקה לפעמים לנימוק ששמו עובדה. הביטחון הוודאי לחופש השיט בים סוף הוא צה״ל על חוף המִצָרים. אין אנו מעוניינים בהחלט, לדעתי, באדמת החוף, אבל כל עוד לא יינתן לנו ביטחון חופש שיט [במפרץ] שאינו גרוע מעמידת צה״ל בחוף – יעמוד צה״ל באשר הוא אחרי סוף חודש זה, בידענו כי אין זה הולם החלטת העצרת. אנו מכירים בריבונות הצדק ולא בסמכות הפורמלית של האו״ם. [את] עמדתנו אין להתאים בשום להטים מילוליים למסגרת החלטת האו״ם, ויש להסביר לציבור האמת – כי בנדון זה לא נשמע להחלטה אם לא יבטיחו חופש השיט, במשמעותה המלאה של המילה **יבטיחו**.

כמו כן אנו דוחים בהחלט החלטה על חזרה לקווי שביתת־הנשק, כי הסכם שביתת־הנשק עם מצרים אינו קיים, וכל החלטה המתייסדת על הסכם זה – בטלה בעינינו.

לפי כך נפעל – ויהי מה.

3. ראו מס׳ 308.

307

1. ראו מס׳ 306.

308

י' הרצוג אל א' אבן (וושינגטון)
J. Herzog to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן TNWA1000

נוסח נכנס: 93.01/2186/4

ירושלים, 13 בינואר 1957

בהול

לשלנו 999[1] ולשלך 154.[2]

בעקבות החלטת הממשלה, להלן המהלך שנקבע על ידי ראש הממשלה ושרת החוץ: מבינים שכוונתך למסור ראשית הודעה בכתב בשם ממשלת ישראל למזכ"ל, שגם תפורסם, ולאחר מכן לבוא אליו בהצעות. אחרת לא מבין גם [את] ההפרדה בין מסירת ההודעה לבין הגשת ההצעות המסתמנת משלך 154.

1) הודעה: בהנחה כי הנך זקוק להפרדה זו לצורכי תכסיס, להלן ההודעה למסירה להאמרשלד ולפרסום לפי ראות עיניך ובהתאם למצב עם המזכ"ל:

By January 22 Sinai Peninsula will be entirely evacuated by Israel forces with exception Sharm el-Sheikh area, that is, strip on western coast Aqaba Gulf which at present insures freedom navigation through straits Tiran and in Gulf.

In connection with evacuation this strip MemIsrael [Government of Israel] wishes enter forthwith into conversations with the secretary-general.

עד כאן.

לא מסכימים להזכרת החלטת 2 בנובמבר והודעתנו מ־8 [בו],[3] שכן הראשונה דנה גם בהסכם שביתת־הנשק בעוד שאין אנו מסכימים לו. כן רואים ההגדרה "עמדה בקצה הדרום מזרחי"[4] כמצומצמת ומעטה, שכן כוונתנו לשמור גם על פס מאילת עד שרם אל־שיח'. הלשון שלנו אמנם מעורפלת, אולם ניתנת גם לפירוש נכון. לנו נראה שלא כדאי להזכיר פתרון לפי 2) שלך, אולם אם הנך מוצא ליעיל אולי תאמר:

In order to ensure that in consequence international law and basic purposes UN and international community shall be upheld.

או איזו נוסחה אחרת, אולם מכל מקום אין, חוזר: אין להזכיר החלטת שניים בנובמבר.

2) היענות המזכ"ל. יש להקפיד על ההצעות כפי שנוסחו על ידי הממשלה, היינו חתימת חוזה על חופש שיט בין ארבע המדינות השוכנות על חוף המְצָרים, או החלטת העצרת

308

1. מס' 306.
2. מס' 303.
3. ראו מס' 79.
4. העמדה החולשת על הפתח למצרי טירן. ראו מס' 303, סעיף 2.

להחזקת כוח האו"ם לאורך החוף להבטיח חופש השיט עד שיוקם שלום בין ישראל למצרים, או עד השגת הסדר מוסכם אחר עם ישראל על חופש השיט, או ערובות יעילות של מעצמות שונות (את הדבר האחרון אין לפרסם פומבית בעצרת). שים נא לב כי לבקשתך הושמט עניין סואץ שבמקור זה. פוסלים הסיור הימי של האו"ם כהבטחה לחופש השיט, וכן כל צורה שתשאיר ההכרעה על צאת הכוח בידי המזכ"ל. אין להיבהל מהזכרת המונח "עד שלום" מה גם שישנה ברֵרה אחרת.

3) יש למצוא צורה להציג רשמית התביעה לחופש המעבר בסואץ וכן לפירוז סיני או לכל הפחות מזרח סיני.

4) הצעות לעזה [...][5]

5) אם תישאלו, תוכלו לומר שאין בדעת ישראל לספח הרצועה. הנ"ל לאחר בדיקה מדוקדקת של הצעות 1) עד 6) שלך. הוחלט שאין להזכיר הצעת ביניים, החלטת שניים בנובמבר, without prejudice to final settlement, הצעה מעשית על הפליטים או דיון עם המזכ"ל על מעמד האו"ם בעזה. מאידך, נדמה שההצעות הנ"ל הוגנות. עליך להחליט לפי הנסיבות אם בשלב זה יש להעלות הצעות בעניין עזה. אם כן, הבריקו מיד שכן עלינו להגיש תזכיר עזה לממשלות ידידותיות. הבריקו גם מיד מתי לדעתכם עלינו פה ועל נציגויותינו ברחבי העולם לפרסם הודעותינו למזכ"ל והצעותינו לגבי ערובות בשרם אל־שיח' וכן הצעותינו בעניין עזה, אם הנכם מחליטים להגיש בשלב זה.[6]

הרצוג

5. בקטע שהושמט כאן מפורטות ההצעות בעניין השליטה בעתיד ברצועת עזה כפי שהובאו במס' 300 הערה 4.

6. על מברק זה השיב אבן כי מאחר והישיבה הבאה של העצרת נרחתה במספר ימים הוא מסתפק בשלב זה בהגשת ההודעה הנזכרת בו למזכ"ל כדי שיפרסם אותה בדוח שלו. התכנית המלאה בעניין המְצָרים תוגש סמוך לכינוס העצרת. לדעתו אין להתקשר לפי שעה עם הממשלות בנושא עזה הואיל וממילא לא יגיע אונ"ף עד 22 בחודש אפילו לגבול, ולכן אין חיפזון מבחינת האו"ם לטפל בנושא עזה עד שיסתיים פינוי סיני (ראו אבן אל הרצוג, NWTA272, 14.1.1957, 130/022459/14).

309

פ' ספיר אל ל' אשכול
P. Sapir to L. Eshkol

מברק מוצפן 307
נוסח נכנס: 130.09/2333/5

ניו יורק, 13 בינואר 1957

אישי – לא לתפוצה

אתמול סיימנו משא ומתן [עם] בנק [אוף] אמריקה. השיחות מייגעות ובלתי נעימות. הראשונה ארכה שש שעות. הערימו מכלול בעיות מדיניות וכלכליות של ישראל והדגישו מצב האשראי הדחוק בארצות־הברית.

השיחה החלה במתיחות רבה. השאלה הראשונה: איך ישראל, שבניגוד לדעת האו"ם יושבת על אדמה זרה, יכולה לבקש הלוואה מבנק אמריקאי. עד תאריך מבצע סיני האמינו שפעם נגיע לשלום עם הערבים, ועכשיו פגה אמונתם.

בין יתר טענותיהם כלפינו – כי הקטנו פיקדונות עובר ושב אצלם ולעומת זאת הגדלנו בבת אחת קווי האשראי [ב־]16 מיליון דולר, ונוסף לכך בנק ישראל פתח קו אשראי בארבעה מיליון דולר וסכום זה נחשב בעיניהם כמלווה ממשלתי.

ניסינו במיטב היכולת להסביר עניין סיני והקשור בכך. התרשמו מאמונתנו שפעם נהיה עצמאים בדלק ושפתיחת ים סוף תביא להרחבת הפיתוח והגדלת סחר החוץ שלנו.

ביקשנו 40 מיליון לשנתיים. אחרי שהתייעצו עם כמה מחברי ועדת האשראי שלהם הוסכם על 30 מיליון, שמהם 20 במזומן, חמישה מיליון אחרי שלושה [חודשים] וחמישה מיליון אחרי שישה חודשים, והתשלומים במשך 18 חודש תשלומים חודשיים שווים. יביאו סיכום זה לפני ועדת האשראי לאישור סופי ביום רביעי או חמישי.[1]

הוסכם, מבלי לציין זאת במסמך הרשמי, שכעבור שישה או שמונה חודשים, במידה שישתנה המצב הפוליטי, נוכל לעורר בעיית הגדלת ההלוואה. הבטחנו להחזיק אצלם חשבונות עובר ושב בסניפיהם בגרמניה ואנגליה, כמובן בלי קשר להלוואה.

חוששני כי בהמשך הזמן הבנק יעורר כל בעיית מתן אשראי לנו כמדינה זרה, בפרט בהתחשב עם הרחבת פעולותיהם בארצות ערב ופתיחת סניף בביירות. במידה שהתשובה שהבטיחו לנו תהיה חיובית, היא מותנה בשני תנאים:

1) הכסף לא ישמש לקניית נשק.
2) לא תהיה כל דליפה לעיתונות על עצם ההלוואה.

309

1. הנהלת הבנק החליטה לייעץ לישראל להמתין עם בקשת ההלוואה עד להתבהרות המצב הפוליטי באזור, אולם אם ישראל מתעקשת על החלטה מידית – להציע לה הלוואה של 28.5 מיליון דולר בלבד ובכמה תשלומים. לדעת ספיר, עצת הבנק ניתנה בהדרכת מחלקת המדינה וגם ההצעה לישראל, שהייתה גרועה כשלעצמה, הועלתה בתקווה שישראל תדחה אותה. בהתייעצות עם מאיר, אבן וחברי המשלחת לאו"ם הוחלט לדחות את ההצעה ולהודיע לבנק כי ישראל משאירה את העניין תלוי ועומד (ראו ספיר אל אשכול, מברק 333, 17.1.1957, 130.09/2333/5)

התנאי הראשון נחוץ להם כלפי מחלקת המדינה, והתנאי השני כנראה מפני עבודתם בארצות ערב. לפיכך אנו דורשים במפגיע לא לפרסם מאומה על משא ומתן זה עם הבנק.

במידה שלא תהיה התפתחות פוליטית, והם רגישים לכך מאוד – גם התפטרות אידן[2] חפצו לזקוף לחובתנו – האישור הסופי החיובי יינתן ביום רביעי [או] חמישי.

ספיר

310

ט' קולק אל ראש הממשלה

T. Kollek to the Prime Minister

העתק: 130.23/3088/4

[ירושלים], 13 בינואר 1957

משימות מידיות בהסברה

1) בימים הקרובים נבוא בוודאי לידי התנגשות רצינית עם האו"ם ועם ממשלת ארצות־הברית. כתוצאה מכך עלולים להטיל עלינו סנקציות כלכליות נוסף לאלו שממשלת ארצות־הברית כבר מפעילה נגדנו למעשה. אחת הסכנות היא שימנעו מאתנו העברת כספי המגבית, המלווה ויקפיאו השילומים.

2) סנקציות זמניות יכולות להביא בעקבותיהן לשתי תוצאות:

(א) התרוממות וליכוד בתוך המדינה, נכונות להדק החגורה ולפשט החיים היום יומיים – תוצאות חיוביות שבהתפתחותנו הרגילה לא ניתן להשיגן.

(ב) אהדה ציבורית עצומה בחו"ל – באירופה, בכמה מחלקי אסיה, באמריקה הלטינית, בקנדה וגם בארצות־הברית גופא. ישראל – בעמידתה נגד ממשלת ארצות־הברית – יכולה לזכות באהדה שתעלה אפילו על זו שרכשנו לעצמנו במלחמה נגד המצרים.

3) מאידך, מצב זה עלול להביא, בפעם הראשונה, לידי התנגשות בין יהדות ארצות־הברית וממשלתה. אי־אפשר לנבא אם יהדות ארצות־הברית תעמוד במקרה זה באותו האומץ ההכרחי כדי שלא ייהרס המיתוס של תמיכה איתנה בישראל.

4) כדי לעמוד בפרץ בשטחים הפנימיים והחיצוניים וכדי להוציא מתוק מעז, נשקנו היעיל הוא: יחסי ציבור והסברה. ההסברה המוצלחת ביותר אינה יכולה לשנות את מדיניות ארצות־הברית, אולם ביכולתה אולי למנוע פגיעה במגבית, במלווה ובשילומים. גם בארץ – ביכולתה של הסברה להביא לחזית איתנה ומלוכדת של היישוב מול הקרבנות

2. אידן התפטר מתפקיד ראש ממשלת בריטניה ב־9 בינואר, ונימק את התפטרותו בבריאותו הלקויה. במקומו נתמנה הרולד מקמילן, שכיהן בממשלת אידן בתפקיד שר האוצר.

והמאמצים שיידרשו ממנו. כך, למשל, עלינו להדגיש בימים הקרובים את הקשר שבין המגבית, המלווה והשילומים לבין הצלת קרבנות המשטרים בהונגריה ומזרח אירופה וקליטתם הכלכלית בארץ, דבר העלול להקשות על ממשלת ארצות־הברית לפגוע בארגונים אלה אפילו אם תתקבל החלטה מעין זו באו״ם. או לפנות היום למספר מנהיגים יהודים ולא יהודים בארצות־הברית ובמקומות אחרים בשם ראש הממשלה, ולומר להם כי אנו עלולים להתנגש עם ממשלת ארצות־הברית. אמנם אנו עושים הכול כדי למנוע התנגשות זו, אך הדבר עלול לקרות וברצוננו שידעו זאת מראש. הסברה כזו, עכשיו, תקל עלינו להשיג תמיכת אנשים אלה. אולם אם נפנה אליהם ונסביר להם הדבר לאחר המעשה יקשה עלינו פי כמה. במקרה וחששותינו להתנגשות עם ממשלת ארצות־הברית יתבדו, לא ייגרם כל נזק על ידי הסברה מעין זו. אדרבה, ירגישו מנהיגי היהדות כי אנו רואים בהם שותפים לבעיותינו.

5) פעולות כאלו ואחרות לא יכולות להיעשות בלי תכנון מראש. לפני מבצע סיני היו לנו סיבות לא להכין פעולות הסברה, אולם הפעם יש לנו כל הנתונים להכין מבצע מעין זה היטב ועל ידי כך גם לבחון פעם מה יכולה לתת לנו הסברה מתוכננת.

6) **הצעות**

אני מציע להקים ועדת אד־הוק שתציע הצעות כיצד לטפל בבעיה מבחינה הסברתית, ושחבריה יהיו: משה פרלמן, יעקב הרצוג, אהוד אבריאל, גיורא יוספטל, טדי קולק.

על ועדה זו למסור הצעותיה תוך 48 שעות, כי כל יום שאנו מאחרים עלול להחליש המאמץ.

טדי קולק

311

מ׳ קדרון אל י׳ הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA278
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 14 בינואר 1957

סיכום פגישת אבן המזכ״ל, 14 בינואר, [נכחו] באנץ׳, קורדייה, רפאל וקדרון.[1]
אבן הקריא לפרוטוקול ומסר למזכ״ל ההודעה הכתובה הבאה:

“Memisrael [Government of Israel] authorizes me convey following communication to Mazkal [secretary-general] United Nations.

311

1. פרוטוקול השיחה בתיק 130.02/2448/7.

By January 22 Sinai desert will be entirely evacuated by Israel forces with exception of Sharm el-Sheikh area, that is, the strip on the western coast of the Gulf of Aqaba which at present insures freedom navigation through Straits Tiran and Gulf.

In connection with evacuation this strip Memisrael prepared enter forthwith into conversations with Mazkal".

למזכ"ל ולבאנץ' היו שלוש שאלות:

1) מה ההגדרה לשרם אל־שיח' (הכוונה לגודל השטח) ופס החוף המערבי?

2) מה בדבר עזה?

3) מה פירוש מדבר סיני?

ל־1) אבן השיב שיברר בבית, אולם דיין יוכל להסביר הנקודה לברנס ביתר דיוק. בשאלת עזה הקריא לפרוטוקול המשפט הבא והסביר שמעמדו כמעמד ההודעה הכתובה:

"Moreover Memisrael is prepared at an early stage to discuss with Mazkal arrangements for Gaza Strip".

אשר למדבר סיני הוסבר שהכוונה לכל שטח חצי האי עד הגבול הבין־לאומי הישן מלבד אזור שרם אל־שיח'.

התפתח דיון מעורפל במקצת על בעיות שרם אל־שיח' ועזה. המזכ"ל הדגיש ש"כולנו" מכירים בבעיות אלה ובצורך לפתור אותן, אולם טען שישנה סתירה בין דרישת ישראל לערובות לפני הפינוי לבין תביעת העצרת לפינוי ללא תנאים. הטעים שישראל אינה יכולה לצפות ליתרונות מדיניים משימושה הבלתי חוקי בכוח ומתוקפנותה. אבן דחה השימוש במונח תוקפנות ושאל אם מצפים מאתנו שנחזור למצב שקדם ל־29 באוקטובר. הוסכם לבסוף לערוך ישיבה נוספת מחר,[2] לדון בהצעותינו המפורטות לפתרון בעיית המְצָרים.

אבן ציין שב־22 בינואר יֵשב אונ"ף על הגבול הישראלי, וביקש לדעת אם תובטח הפרדה רחבה בין אונ"ף לבין הצבא המצרי הנכנס למדבר. הזכיר, מבלי לפרטם, שידורי רדיו קהיר (על כניסת צבא מצרי לאל־עריש). המזכ"ל השיב שההפרדה מציאותית, ואין אמת בשידורי קהיר. לאל־עריש ייכנס שלטון אזרחי מצרי והוא לא יראה בזה סתירה אם יחד עם השלטונות האזרחיים יבואו גם יחידות צבאיות קטנות לשם יציבות. בהחלט לא יהיו כוחות מצריים על הגבול הישראלי.

אבן הכחיש נמרצות הידיעות על פיצוצים נוספים בסיני.[3]

הוחלט להשאיר פרסום הודעתנו על הפינוי למזכ"ל בדוחו.

בשיחה פרטית עם באנץ' אחר כך עמדנו על החיוניות של הודעה משביעה רצון בדוח המזכ"ל. לפי באנץ' המזכ"ל קרוב מאוד לזה אם כי טרם החליט סופית. הוא תחת לחץ לא מבוטל מצד משלחות רבות וזה משפיע עליו. האמריקאים, למשל, מסרו לו בשבת רשימה ארוכה של דברים – שרם אל־שיח', עזה, פדאיון, וכדומה – שלפי דעתם טעונים פתרון חיובי על ידו. לא פירטו אמנם כיצד לפתור אותם, והמזכ"ל מרגיש שהמעצמות שוב משתדלות להעביר בעיותיהן אליו.

קדרון

2. לא נמצאו דיווחים על הפגישה הנוספת עם האמרשלד ב־15 בינואר.

3. ראו מס' 305, הערה 3.

312

א׳ נג׳ר אל משרד החוץ ושגרירות ישראל בפריז
E. Najar to the Ministry of Foreign Affairs and the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן NPTA59
נוסח יוצא: 93.01/2185/9

ניו יורק, 14 בינואר 1957

משיחה אבן, שרמן, ז׳וקס, [ז׳ורז׳] פיקו[1] ואנוכי:

1) ז׳וקס מסר שממשלת צרפת אישרה העיקרון של שותפות עם ישראל לצינור של 16 אינץ׳. ההחלטה הועברה לטיפול ועדה בין־משרדית המורכבת מאוצר, כלכלה לאומית וחוץ. טלפן בנוכחותנו שישלחו לו מיד מפריז מסקנות הוועדה.

2) התכנית של צינור של 32 אינץ׳ הובאה אליו על ידי בנק לאזאר כעסק פרטי אשר אינו קשור לפי שעה לתכנית שאושרה על ידי ממשלת צרפת.

3) בתשובה לשאלות מסר שרמן שלפי שעה אנו בונים בכוחנו צינור של 8 אינץ׳ מאילת עד באר שבע, וצינור של 12 אינץ׳ מבאר שבע עד סוקריר [אשדוד]. תכנית זו תעלה כשבעה מיליון וחצי דולר. בשותפות שלנו עם הצרפתים אנו שואפים לצינור של 16 אינץ׳ לאותם המקומות, דבר אשר ידרוש הרחבת המתקנים בסוקריר ושיעלה כ־20 מיליון דולר. אם לאחר מכן ייבנה צינור מסוקריר לחיפה, תעלה תוספת זו בין שמונה לעשרה מיליון דולר.

4) שרמן הדגיש שקיימת אפשרות אחרת והיא – הנחת צינור של 16 אינץ׳ מאילת לבאר שבע ומבאר שבע לחיפה, מבלי לעבור בסוקריר. תכנית זו תעלה כ־25 מיליון דולר.

5) ז׳וקס רשם כל הפרטים ויבריקם לפריז. לדבריו, לא ידע בפריז שהייתה קיימת אפשרות לצינור מאילת עד חיפה מבלי תחנת סוקריר.

6) ז׳וקס ביקש דעתנו והערכתנו לתכניות הנ״ל בצינור של 32 אינץ׳. בנושא זה נקיים שיחה מיוחדת ביום רביעי, ערב שובו לפריז.

7) ז׳וקס גילה התעניינות מעשית בתכנית הצינור. שאל על הסיכויים להשגת נפט מאיראן, והוסבר לו שעד כה הצלחנו להשיגו וסיכויינו יגדלו עם השתתפות גורמים חדשים במבצע הנחת הצינור.

8) ז׳וקס התעניין במיוחד בשאלת הזמן הדרוש לגמר העבודה. הוסבר לו שהדבר תלוי בהספקת הצינורות והמשאבות. שאל אם צרפת מייצרת אותם ונענה בחיוב. שרמן הוסיף שהזמן הדרוש הוא לפי הערכתנו בין שישה לשמונה חודשים אם נקבל הציוד ללא דיחוי.

נג׳ר

312

1. ז׳ורז׳־פיקו, ראש משלחת צרפת לעצרת האו״ם. גיום

313

ד' סתת אל שגרירות ישראל במוסקווה
D. Sattath to the Israel Embassy in Moscow

מקור: 93.39/450/3

ירושלים, י"ב בשבט תשי"ז
14 בינואר 1957

הנדון: הרפטריאציה מברית־המועצות לפולין
מכתבכם מס' שמ1101/100 מ־26.12.56[1]

תודה על מכתבכם הנ"ל.

אנו עוקבים אחרי ההתפתחות של הסכם בין ברית־המועצות ופולין בשטח הרפטריאציה, מאחר והסכם כזה על בסיס רחב יאפשר ל־10,000 משפחות יהודיות לבוא לפולניה ומשם הדרך פתוחה לישראל, כמעט ללא השהיות. יש ונוקבים במספר של 30,000. השאלה היא איזה פירוש יינתן למונח רפטריאציה במובן המשפטי המוסכם. כפי שמשתמע מדברי הממונה הפולני תינתן זכות קדימה לאלה שהיו אזרחים פולנים בשנת 1939, שיש להם משפחה בפולין. בנוגע לאלה אין ספק. הוא הדין ביחס לאסירים. קשה יותר יהיה עם אלה שאין להם משפחה. גומולקה[2] נתן פירוש להסכם בנדון, שלפיו ייחשבו כפולנים כל אלה הקשורים קשר רוחני עם פולין, וזאת בהתחשב בעובדה שאין לשלול את הזכות ממישהו הרוצה לשוב לפולין אם משפחתו נהרגה במלחמה והוא מרגיש את עצמו פולני. זה חל גם על יהודים, אם כי לא קל ליהודי לטעון טענה זו.

מהניסיון עד כה למדים אנו, כי השגרירות והקונסוליות הפולניות מקלות ומסתפקות בהוכחה על ידי עדות, ולעתים אף מספיק שבפי המבקש שגורה השפה הפולנית.

נבקשכם להתעניין בשאלה זו ולכתוב לנו בפרוטרוט מה שייוודע לכם.

העברנו העתק לצירות ורשה.

בברכה,

דב סתת

313

1. במכתב זה סקר א' אגמון את תולדות הרפטריאציה מברית־המועצות לפולין מאז תחילתה ופירט את הקטגוריות של הזכאים לרפטריאציה (ראו אגמון אל מחלקת מזרח אירופה, 26.12.1956, 93.39/450/3).
2. ולאדיסלב גומולקה, מזכיר ראשון של הוועד המרכזי של מפלגת הפועלים הפולנית המאוחדת. בהצהרה משותפת של חרושצ'וב וגומולקה מ־18 בנובמבר 1956 נכלל סעיף בדבר רפטריאציה של אזרחים פולנים לשעבר מברית־המועצות לפולין. ב־25 במארס 1957 נחתם הסכם רפטריאציה. היה זה ההסכם השני בעניין זה בין ברית־המועצות לפולין (ההסכם הראשון נחתם מיד לאחר מלחמת העולם השנייה). ההסכם חל על מי שהיו אזרחי פולין בספטמבר 1939 ושהו בברית־המועצות מתקופת המלחמה ועל קרובי משפחתם הראשונים. תנועת הרפטריאציה לפולין החלה בפועל כבר בסוף 1956, ובמסגרת ההסכם יצאו מברית־המועצות לפולין עד סוף 1957 40,000 יהודים. רובם של החוזרים (35,000) המשיכו מפולין את דרכם לישראל.

314

מ׳ קדרון אל י׳ הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן NWT277
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 15 בינואר 1957

בשיחה עם לודג׳ היום (לפני הפגישה עם המזכ״ל), אבן תיאר פרשת מצרי טירן והדגיש במיוחד האהדה לדרישותינו לערובות בה נתקלנו במחלקת המדינה ובמשלחות באו״ם כאחד. לודג׳ אישר תמיכת ארצות־הברית, אולם הטעים שאינו רואה כיצד אפשר לצפות לשני־שלישים להחלטה שתכלול ערובות לשיט חופשי ומניעת מעשי איבה. הדרך היחידה הנראית לו היא כלילת ערובות בדוח המזכ״ל ואישור אותו הדוח על ידי העצרת. מסרנו לו הנוסח בשלי 310,[1] והצענו שמבחינה תכסיסית מוטב שדבר כזה יבוא מארצות־הברית משמישראל. הגיב אישית בחיוב ובירך על הניסוח ה־Ingenious.

ברקו שאל מדוע לא ניסחנו משהו דומה לעזה. הוא הביע החשש שהשתיקה על עזה תפגע בסיכויי ההצלחה בשרם אל־שיח׳, כי אי־אפשר להפריד בין שתי הבעיות והערבים והאסיאתים בוודאי ירכזו התקפותיהם דווקא על עזה. הסברנו שהבעיה מסובכת ודורשת עיון נוסף ומשום כך מוטב לדחות הטיפול בה לעוד שבוע־עשרה ימים. זאת גם דעת המזכ״ל ובכוחו למנוע דיון על ידי ניסוח מתאים בדוחו. לודג׳ תמך בעמדה זו והבטיח לטפל בעניין במרץ.

קדרון

314

1. במברק זה מפורטת הצעת ישראל להצבת אונ״ף לאורך החוף המערבי של מפרץ אילת לאחר הנסיגה. כמו כן הוצע שהכוח יישאר שם עד אשר יוסכם בין הצדדים על אמצעי אחר להבטחת חופש השיט ולמניעת לוחמה במצרי טירן ובמפרץ אילת (ראו נציגות ישראל באו״ם אל הרצוג, X310, 14.1.1957, 93.01/2186/4).

315

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA279
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 15 בינואר 1957

שוחחנו קומיי ואני עם פירסון לאחר שחזר משיחה עם לודג׳. פירסון מתאר המצב התכסיסי כדלהלן:

האמריקאים ישבו פעמיים עם האמרשלד וניסו להביאו לידי כלילת סעיף בדוחו הקובע שצבא האו"ם ישב ישיבת קבע בשרם אל־שיח׳. האמרשלד עמד בהיסוסיו ואמר שלפחות בשלב זה יסתפק ברוח עובדתי שיפרט איזה שטח פונה ומה עוד נותר לפינוי, ויוסיף כי בשרם אל־שיח׳ יש בעיה של international interest מיוחד. לאור מצב זה הסכימו לודג׳ ופירסון על התכסיס הבא: יש לארגן המשלחות המערביות להתנגד לשום [לכל] הכרעה או הצבעה בעצרת השבוע. הוויכוח צריך להפגין את האופי המסובך של שתי הבעיות, ובעניין המְצָרים את עמידתן האיתנה של משלחות אירופה ואחרות על הצורך בערובות של ממש לחופש השיט. יופנו הרבה שאלות אל האמרשלד, שיתבקש לחוות דעה כיצד עשוי צבא האו"ם לתרום לפתרון הבעיה. פירסון ינאם בעצמו ובעזרת הלטינים יציע דחיית הוויכוח עד לשבוע הבא. בשבוע זה:

1) יחודש הלחץ האמריקאי קנדי על האמרשלד.
2) ייעשה מאמץ לברר לפחות בעיית המְצָרים, ולהגיע לידי הכרעה בעוד שבוע על ידי החלטה להצבת צבא האו"ם במנדט מיוחד, מוגדר וקבוע.
3) בישיבה בעוד שבוע יוחלט על דחייה נוספת של בעיית עזה בגלל אופייה המסובך.
4) אם האמרשלד יעמוד בהתעקשותו, תנוסח החלטה מערבית נפרדת וייעשה מאמץ לגייס תמיכה מספיקה לקבלה. בנאומו עומד פירסון לצאת, ברוח נאומו באוטווה, נגד המושג המצומצם ההודי־מצרי של תפקיד הכוח הבין־לאומי.

כדי להגשים תכנית זו מייעץ פירסון:

1) שנאומי יהיה מקיף ומפורט בהסברת שתי הבעיות, אך מתון בסגנונו וחופשי מהבעות של התמרדות. האווירה צריכה להיות כי השאלות אמנם מסובכות אך אם יינתן זמן [הן] עשויות להיפתר.
2) שהרבה משלחות יתבטאו בעיקר לטובת חופש השיט ואי־חידוש ההסגר, וידרשו אי־הכרעה השבוע עד שהעניין יבורר.

פירסון גילה נכונות לנהל המערכה ואמר שהוא מעודד הפעם מהסכמת האמריקאים לדעותיו.

אנו סבורים כי עלינו ללכת לפי הקו התכסיסי שמתווה פירסון בעיקר לאור הודעתו [ש]האמריקאים קרובים לעמדתו.

אבן

316

י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מערב אירופה

J. Tsur to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs and the West European Division

מברק מוצפן שפ/466

נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 15 בינואר 1957

קסין[1] סעד עם מאלכּ כשעבר זה בפריז[2] ושוחח אתו ארוכות. להלן נקודות עיקריות:

1) גילה חרדה לאפשרות חידוש המלחמה במזרח התיכון וכן לסכנת החדירה הסובייטית. מכאן רצונו ורצון [כמיל] שמעון להדק הקשרים עם המערב. מטרת ביקורו בפריז הייתה כנראה בקשת הנשק, וזו ניתנה לו.

2) סיפר לו על שיחותיו בוואטיקן. ברומא עוקבים מקרוב אחרי המאורעות במזרח התיכון ויודעים עליהם יותר מבבירות אירופה. השקפתם פסימית וגם הם חרדים מפני החדירה הסובייטית.

3) בדברם על בעיית הסדר ערב־ישראל אמר מאלכּ שהרוחות סוערות היום, ועל כן אין לדבר כרגע על הסדר בר־קיימא אלא על יצירת תנאי מעבר זמניים שישקיטו הרוחות. קסין העיר שיש בזה סכנה כי "התנאים הזמניים" עלולים לקבוע ההסדר הסופי, ולפיכך יש למנוע שיהיו מושתתים על עוול יסודי שיהיה קשה לתקנו במאוחר.

4) כשדיברו על בעיית הפליטים, רמז מאלכּ שלבנון תברך על כל הסדר שלא יגדיל אוכלוסייתה המוסלמית. מכאן מסיק קסין שאם ישראל תסכים לקבל חלק מן הפליטים ותפתח באלה שבלבנון, עשויה ביירות לתמוך בהסדר שתפיק ממנו טובת הנאה.

5) משתמע מדבריו שסירוב לבנון להיגרר אחר ההסתה האנטי־מערבית של נאצר נגרם במידה ניכרת על ידי הלחץ של הגולה הלבנונית, בעיקר של הקהילות הגדולות במזרח אפריקה, שהמטירו מברקים על ממשלת ביירות בדרישה למנוע ניתוק עם צרפת.

6) קסין הביא לפני מאלכּ בתקיפות רבה הטיעון הישראלי נגד החזרת המצרים לעזה ולמפרץ. הזהירו שהדבר עלול להביא לחידוש הסכסוך אשר לבנון פוחדת ממנו כל כך. כשהסתמך זה על החלטת האו"ם, טען טיעון משפטי שמקורו במשפט הקנוני הקתולי. קסין ציטט למאלכּ (שעסק הרבה בתאולוגיה בצעירותו) הכלל החוקי הכנסייתי, שנתקבל אחר כך גם במשפט האזרחי האירופי, והגורס "אי־הפרדה בהתחייבויות דו־צדדיות", indivisibilité des rapports synalagmatiques. פירושו של כלל משפטי זה שאין צד אחד מחויב במילוי התחייבות כלפי הצד השני, אם לא מילא זה מצדו

316

1. רנה קסין, משפטן והוגה דעות יהודי־צרפתי. חבר במשלחת צרפת לעצרת האו"ם. ממנסחי הצהרת זכויות האדם של האו"ם.
2. שר החוץ של לבנון שרל מאלכּ ביקר ברומא, בפריז ובלונדון בדרכו לעצרת האו"ם בניו יורק. הוא נפגש בפריז עם גאזייה, ממלא מקום שר החוץ, ובלונדון עם ראש הממשלה החדש מקמילן ועם שר החוץ לויד לשיחות על הסכסוך הישראלי־ערבי.

התחייבות שמוטלת עליו בתוקף אותו החוזה. מצב זה מתאים בדיוק לזה שבהחלטת 2 בנובמבר: אם אין נאצר מתחייב להפסקת ההתקפות ולמעבר חופשי, פטורה ישראל ממילוי חובתה לגבי הפינוי. כלל זה לא נתקבל עדיין במפורש במשפט הבין־לאומי, אך הוא משתמע מחוק יסודי אחר במשפט זה, והוא חוק ההדדיות réciprocité.

בתשובתו טען מאלכּ שהחובה המשתמעת מסעיפים 1) ו־2) של ההחלטה היא בגדר הוראה, ואילו הסעיפים 3) ו־4) הם בגדר המלצה.[3] על זה ענה קסין שהמעבר החופשי בסואץ גם הוא בגדר הוראה הואיל ואושר על ידי מועצת הביטחון. לאחר ויכוח משפטי זה הודה מאלכּ שהבעיה היא מדינית ולא חוקית. הוסיף שחזקה על אבן שידע לטעון טיעונו. מכל מקום אני מעביר הטיעון, שיכולה להיות בו חשיבות לגבי הנציגויות הקתוליות, לרובינסון ולמשלחת.

מאלכּ נראה לקסין תקיף בעמדתו הנוחה למערב, מתון לגבי ישראל, אך נבוך וחדל ישע.

צור

317

י' אילסר אל שגריר ישראל בפריז
Y. Ilsar to the Israel Ambassador in Paris

העתק: 130.23/3102/18

ירושלים, י"ג בשבט תשי"ז
15 בינואר 1957

לנמען בלבד

הנהלת המשרד הטילה על מוריס פישר לצאת לרומא ולפריז לפעולה מיוחדת בקרב החוגים הקתוליים בשתי הארצות במטרה כפולה:

1) להסביר לחוגים הקתוליים המקורבים לוואטיקן ובוואטיקן עצמו עמדתנו לגבי המִצְרים ולגייס אהדתם ועזרתם.

2) לעשות למען הידוק היחסים עם הוואטיקן ולהגיע, אם אפשר, לבירור האפשרות ליחסים רשמיים.[1]

3. ראו נוסח ההחלטה בהערת־עורך מס' 11.

317

1. על שליחותו של פישר הוחלט על רקע התחושה במשרד החוץ כי חל שינוי מה ביחסו של הוואטיקן לישראל, שינוי אשר התבטא בשידורי רדיו הוואטיקן, במאמרים בעיתון "אוזרווטורה רומנו" ובנאומי האפיפיור פיוס ה־12. השינוי חל בעת מבצע סיני וביטא את חששות הוואטיקן מפני הצירוף הקומוניסטי־אסלאמי המאיים (ראו מכתב אריאל [בשם איתן] אל אילת, 16.1.1957, 130.23/3102/18).

מר פישר יצא ב־15.1 ותחנתו הראשונה למילוי המשימה הראשונה היא רומא. הוא יתקשר אתך משם ויודיע לך על מועד בואו לפריז.

בברכה,

י' אילסר

318

מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפריז
West European Division to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל/190

נוסח יוצא: 130.09/2347/5

ירושלים, 16 בינואר 1957

ראש הממשלה הזמין ז'ילבר לשיחה ב־15. מסר לו עמדת ישראל לגבי הרצועה והמפרץ ועל האפשרות כי יוטלו עלינו סנקציות ואמברגו. ראש הממשלה הוסיף כי במקרה זה נצטרך אולי לפנות לצרפת בבקשת מלווה וסיוע ושאל לדעתו. ז'ילבר השיב כי לדעתו צרפת תיענה לבקשתנו. ידווח לממשלתו על השיחה.[1]

מע"ר

318

1. ראו גם רישום ביומן בן־גוריון, 15 בינואר 1957.

319

מ' גלי אל מ' שרמן (וושינגטון)
M. Galli to M. Sherman (Washington)

העתק: 130.06/1947/16

פריז, י"ד בשבט תשי"ז
16 בינואר 1957

שרמן יקירי,

הנדון: הצינור

העניינים כאן בכל זאת מתחילים לאט לאט להיכנס למסגרת מעשית יותר והשיחה עם ז'וקס ודאי נתנה לכם תמונה ברורה יותר (כפי שראיתי ממברקו של נג'ר על פגישתכם עם הצרפתים).[1]

כאן אנו מנסים להגיע לאותה "ועדה בין־משרדית" שטרם נולדה. אמנם כבר קוימה כידוע לכם התייעצות בין־משרדית, והאנשים מתחילים להבין במה המדובר, אבל טרם הגענו לשלב מעשי ממש.

בכל זאת יש לציין התקדמות. אם במכתבי הקודם אליך כבר הייתי מוכן "להוריד מהפרק" את התכנית של 16 אינץ' שרצינו "למכור" לממשלה הצרפתית, הרי כיום הצינור של 16 אינץ' משמש נושא אקטואלי ביותר בשיחותינו עם הצרפתים.

מעודדת ביותר היא העובדה שבמשרד ההגנה הצרפתי קיימת גישה חיובית ומעשית לתכנית זו של "צינור בינוני" או "emergency pipeline"[2] ואנו מנסים לנצל גישה זו למען תשפיע גם על צרפתים אחרים "פחות נלהבים".[3]

רצוף בזה תמצא "תקציר"[4] שנמסר להם (אחרי שיחה בנדון) באמצעות נחמיאס (משרד הביטחון) בכדי לזרז הקמת הוועדה למשא ומתן מעשי.

גם בעניין הצינור של 32 אינץ' מתחילים ידידינו מבנק לאזאר לראות נכונה, ואם כי הפחד מפרסומת והתנגדות ה־CFP עדיין גדול, הרי ואלנסי פועל במרץ בכדי לשכנע לא רק את עצמו אלא גם אחרים (ז'וקס, ז'ורדן ואחרים בקיי ד'אורסיי [משרד החוץ הצרפתי]).

319

1. ראו מס' 312.
2. בנושא זה כתב יוסף נחמיאס אל ספיר: "נוכח התנגדות חוגי הנפט והססנות אנשי הרציף [משרד החוץ הצרפתי] שכנעתי ידידינו במיניסטריון ההגנה שעניין הצינור יקום רק אם משרד ההגנה יקבל הביצוע על עצמו. שר ההגנה ידרוש אישור ראש ממשלתו ושר החוץ לטפל בעניין במסגרת משרדו. ממריץ הידידים לשלוח משלחת טכנית ארצה בהקדם" (ראו מברק PKA120, 15.1.1957, 93.01/2186/1).
3. רמאדייה, שר הכלכלה בממשלת צרפת, התנגד להשתתפות בצינור בנימוק כי הדבר עלול לסכן את הספקת הנפט לצרפת מארצות ערב ואת חברת הנפט הצרפתית CFP (Compagnie Francaise de Pétrole), שממשלת צרפת החזיקה ב־35 אחוזים ממניותיה. מולה הכריע את הכף לטובת התכנית בתנאי שתישמר בסודיות גמורה (ראו צור אל ברטור, שפ/448, 13.1.1957, 130.09/2347/4).
4. התזכיר בתיק 130.06/1947/16.

אנשי הקיי ד'אורסיי עדיין בודקים את השאלה, לפי מיטב המסורת, ואם במשרד ההגנה הנטייה היא לקבל את הרעיון של צינור 16 אינץ' הרי המומחים של קיי ד'אורסיי (ז'ורדן, למשל, האחראי לאנרגייה אטומית, נפט וכו') נוטים לרעיון של 32 אינץ' שיוקם על ידי הון פרטי.

ברור להם ששאלת האספקה קלה יותר במקרה של צינור 16 אינץ' (הנפט הפרסי) מאשר במקרה של צינור 32 אינץ', אולם ההחלטות האחרונות של ה־OECE [Organization European de Cooperation Economique] (עקרון ה־"pool") מעוררות חששותיהם בנוגע להחלטה על צינור צרפתי.

אנו ממשיכים בכל זאת ללחוץ על הרעיון של צינור 16 אינץ', תוך הדגשת העובדה שאם נצליח לבצע את התכנית של 16 אינץ' אזי התכנית של 32 אינץ' תקבל את ה"דחיפה" הדרושה לה.

על בעיית הדלק הפרסי לא אכתוב לך; בוודאי קיבלת מקוזלוב את הפרטים על פעולתו בפרס.

בברכת כל טוב, שלך,
מ' גלי

320

הערת־עורך
Editorial Note

החלטה נוספת של העצרת הכללית על נסיגת כוחות ישראל (17-19 בינואר 1957)
A Further U.N. General Assembly Resolution on the Withdrawal of Israeli Forces (17–19 January, 1957)

ב־17 בינואר, לאחר ארבעה שבועות של הפסקה, חזרה עצרת האו"ם והתכנסה לדיון על המצב במזרח התיכון. לפני העצרת הונחו שני מסמכים: דוח ביניים של המזכ"ל, והצעת החלטה של הגוש האפרו־אסיאתי בעניין הנסיגה. האמרשלד הסתפק בדוח שלו בתיאור עובדתי של מהלך הנסיגה עד אז, וציין כי ישראל הבטיחה להשלים את פינוי סיני עד 22 בינואר. באשר לשרם אל־שיח' נאמר כי ברנס ודיין ידונו עוד על נסיגה מאותו שטח, ובאשר לרצועת עזה ציין המזכ"ל כי אין בידיו ידיעות מפורטות על מדיניות ישראל בנוגע לאותו אזור, ויהיה צורך בדיונים נוספים עם נציגי ישראל.

בהצעת החלטה שהגישו 25 מדינות חברות בגוש האפרו־אסיאתי נאמר כי ישראל לא צייתה להחלטות קודמות של עצרת האו"ם שקראו לנסיגה מידית ומלאה. הנוסח המקורי של ההצעה כלל גם איומים בסנקציות על ישראל (ראו מס' 289), ועורר התנגדות עזה של משלחות מערביות. עקב מאמצים ולחצים של מדינות המערב על הגוש האפרו־אסיאתי והבטחתן לתמוך בנוסח מתוקן, ועקב הסתייגות של כמה מהמשלחות האסיאתיות החברות בגוש מנוסח ההצעה, היא רוככה והוסר ממנה סעיף הסנקציות. במקומו נתבקש המזכ"ל

להמשיך במאמציו כדי לזרז את הוצאת כוחות ישראל בהתאם להחלטות האו"ם, ולמסור דוח על כך בתוך חמישה ימים.

לאחר שינוי נוסח ההצעה היא נתקבלה בעצרת ב־19 בינואר ברוב מכריע של 74 קולות כנגד קולותיהן של ישראל וצרפת בלבד ובהימנעות קוסטה־ריקה וקובה (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 151-153, 130.09/2458/18).

נוסח החלטת העצרת:

GAOR, 11th Session, Resolution 1123 [XI] 19.1.1957

The General Assembly,

Recalling its resolutions 997 (ES–I) of 2 November 1956, 998 (ES–I) of 4 November 1956, 1002 (ES–I) of 7 November 1956 and 1120 (XI) of 24 November 1956,

Noting the report of the secretary-general of 15 January 1957,

1. *Notes* with regret and concern the failure of Israel to comply with the terms of the above-mentioned resolutions;
2. *Request*s the secretary-general to continue his efforts for securing the complete withdrawal of Israel in pursuance of the above-mentioned resolutions, and to report on such completion to the General Assembly, within five days.

321
א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן XA332
נוסח יוצא: 93.01/2185/9

ניו יורק, 17 בינואר 1957

בבואנו לעצרת הבוקר בישר לנו פירסון שלרגל הריכוך הגדול בהחלטה האפרו־אסיאתית והשמטת האיומים והסנקציות, תצביע קנדה בעד ההחלטה, שאינה אלא חזרה על ההחלטות הקודמות.[1] כן התחייבו לעשות משלחות אחרות, לרבות בריטניה וארצות־הברית, שהשתתפו בריכוך ההצעה.[2]

פירסון הוסיף שיימשכו המאמצים שעליהם דיבר אתנו,[3] כלומר להניע המזכ"ל להתבטא על קביעת ישיבת אונ"ף בטירן עד להסדר, ואם לאו, לנסח החלטה לרגל הדוח

321

1. ראו הערת־עורך מס' 142.
2. ראו הערת־עורך מס' 320.
3. מס' 315.

שיגיש האמרשלד בעוד שבוע. אוסטרליה וניו זילנד נאמו נאומים מזהירים לטובתנו. מחר ידברו צרפת, בריטניה, קנדה, נורווגיה ואירופאים אחרים. לודג' הזדהה כליל עם דוח האמרשלד, אך ביקש אותו להגיש הצעות מפורשות לישיבה הבאה על סידור מערך אונ"ף ליד גבולות שביתת־הנשק ובמצרי טירן. הבריטים מחר ינקטו אותו הקו, אך יוסיפו למרות הסתייגותנו גם רעיון של הכנסת כוח אונ"ף לתוך רצועת עזה, הואיל ולויד כבר התחייב על קו זה בבית הנבחרים. בישיבת הגוש האירופאי שכנעו הבריטים את כולם, פרט לצרפתים, לראות בהחלטה הקיימת את הרע במיעוטו ולבלתי התנגד לה. הסובייטים היו חריפים ועוינים ביותר והתלוננו על היעדר התוקף של ההחלטה האסיאתית. יש סימנים וידיעות שהאמרשלד יעץ לאסיאתים לרכך מאוד הצעתם כדי שהרוב המכריע יוכל להצביע בעדה. נשוחח עם פירסון מחר לפני הישיבה ונברר מדוע ראו המערביים צורך להתפשר עם האסיאתים. מתהלכים ביזמתנו תיקונים המיועדים להוציא "הבעת הדאגה" ולחייב האמרשלד לדווח גם על צעדים למניעת belligerency, אך הרושם הוא שההחלטה הקיימת היא פרי תהליכי מיקוח מגובשים ולא תעורער.

נבריק סיכום ותכניות אחרי גמר הישיבות.

אבן

322

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 734

נוסח יוצא: 130.09/2339/15

ירושלים, 17 בינואר 1957

לקראת הפעולה המדינית וההסברתית בדבר עזה להלן כמה מחשבות לגבי כניסת כוח או"ם לרצועה.

1) קיימות רק שתי אפשרויות: החזרת המצרים או השארת הישראלים. אין במצב הנוכחי אפשרות שלישית של הקמת שלטון או"ם ברצועה. התוצאה האוטומטית של נסיגת ישראל תהיה שובם של המצרים. כניסת צבא האו"ם לרצועה בעקבות צה"ל איננה יכולה להוות תריס [טריז] לחידוש השלטון המצרי, אלא אם תתקבל החלטת העצרת – שהיא בלתי אפשרית בהרכבה הנוכחי – שתאסור במפורש ההחזרה.

2) אפילו נניח יוקם משטר או"ם בין־לאומי בעזה (על כל חסרונותיו הטבעיים והמסורתיים) וייאסר על מצרים להחזיר מִנהלה או לפחות כוחותיה, ברור שהוא לא יכול למנוע החזרת ההשפעה המצרית, פעילות וסוכנים מצרים, התארגנות האוכלוסייה בצורה גלויה או נסתרת לפעולות מדיניות ואף צבאיות בהדרכה מצרית.

3) נוסף לשיקולים כלליים אלה ברור שצבא או"ם שיפעל במסגרת בִּנאום או בכל מסגרת אחרת, לא יהיה מסוגל מטבע הדברים למנוע פעילות פדאיון, מאחר שהיא

בעיה משטרתית מסובכת ולא צבאית במובן המקובל. כוח האו"ם מסוגל, אם יוטל עליו התפקיד, למנוע הקמת מערך צבאי או התארגנות צבאית גלויה מסוג אחר, אולם אין ביכולתו להשתלט על פעילות פנימית בתוך תוכי האוכלוסייה המקומית והפליטים.

4) אם נכון שכדי למנוע החזרת מצרים לעזה הכרחי שישראל תישאר בה, מחייב קיום הביטחון באזור אי־כניסת צבא האו"ם לתוכו. הופעתו תערער יסודות השלטון הישראלי, הנשען על אמון האוכלוסייה בבלעדיותו ובסמכויותיו המלאות להבטיח הסדר הציבורי. משבר אמון כזה יערער השקט הקיים באזור ויעודד פעולות חבלה בהדרכה מצרית נגד המִנהל הישראלי.

תקוע

323

ד' האמרשלד אל א' אבן (ניו יורק)
D. Hammerskjöld to A. Eban (New York)

Orig: 93.03/3064/5 :מקור

New York, 18 January 1957

Dear Mr. Ambassador,

By letter 12 December 1956, circulated as document A/3453, you made the following declaration: "At our meeting yesterday you asked me if there would be any further destruction of roads, railways and installations in Sinai, and if there would be any further laying of mines. I communicated your enquiries to my Government immediately, and am now in a position to inform you that orders have been issued to refrain from any demolition or destruction in Sinai."[1]

Because of certain rumours concerning demolition of installations in El Arish, the question was raised again in our last meeting, 14 January. You then emphatically denied rumours of such demolitions and assured me that since the written undertaking, quoted above, "there has not been any violations whatever of that undertaking."[2]

I have today received reports from General Burns which affirm that such demolitions have taken place in the area of El Arish in the days immediately preceding the withdrawal of Israeli troops. A fuller report will be presented by him shortly. Information already available, however, is sufficient to establish that the

323

1. ראו מס' 208.
2. ראו מס' 311.

policy which you have repeatedly stated has not been followed; moreover, intentions, under certain circumstances, to undertake further demolitions, have been indicated by General Dayan to General Burns.

I need not stress to you the seriousness of this development. The action taken is in direct contradiction to undertakings given and represents not only further destruction of Egyptian property, in violation of the cease-fire assurances, but also steps introducing major obstacles to the effective operation of the UNEF.

It must be obvious that it is only on the basis of observance of agreements in good faith, and cooperation with the UNEF, that progress can be made in the UN's efforts. I know that these efforts are recognized as vital to Israel herself. I must express the firm expectation that fully effective action will be taken to forestall any further departures from the assurances given.

Yours sincerely,

Dag Hammarskjöld

324

ד' לוין אל מחלקת אסיה ואפריקה
D. Lewin to the Asian and African Division

מקור: 130.23/3093/23

ניו יורק, 18 בינואר 1957

הצעת הבלוק האסיאתי־אפריקאי

1) ראיתם בוודאי את הנוסח של הצעת הבלוק האסיאתי־אפריקאי.[1] בבלוק היה ויכוח סוער במשך שבוע ימים, ובהרבה ישיבות. המצרים, כידוע לכם בוודאי, דרשו הצעת החלטה מאוד חריפה, עם גינוי, תאריך ליציאה, וסנקציות לאחר התאריך. תמכו בהם כמובן כל הערבים אבל כמעט ולא מצאו תמיכה בין יתר המשלחות. לפי ידיעותי, רק אפגניסטן ואינדונזיה היו מוכנות ללכת אתם עד הסוף.
מיום ליום התארגנו הידידים שלנו יותר חזק, והיוו לבסוף כמעט גוש בתוך הגוש. לחמו בעיקר ליבריה, יפן, ציילון, איראן, תאילנד והפיליפינים לטובתנו. הבורמזים כמעט ולא התערבו אבל גם לא הביעו תמיכה במצרים. היו עוד כמה ימים כשהמצרים רצו ללכת לעצרת אפילו עם הצעה חריפה עם תמיכה מצומצמת מאוד של הבלוק, אבל אחר כך קיבלו את עצתם של המזכ"ל, של האמריקאים ושל ההודים ללכת עם הצעה מתונה אבל עם תמיכת כל הבלוק. חשוב להבין את העובדה שרק הגורמים

324

1. ראו מס' 289, ראו גם הערת־עורך מס' 320.

האלה השפיעו על המצרים להחליש את התנגדותם להצעה מתונה. ההתנגדות להצעה חריפה, זאת אומרת באופן סובייקטיווי לגמרי לטובתנו, התארגנה בלי השפעה מן החוץ.

למשלחת, בעיקר לשגריר, היה רעיון שלטובתנו תהיה דווקא הצעה חריפה שמועטים יתמכו בה. אבל כמובן דווקא ידידינו חשבו לתמוך בנו בהחלשת הנוסח, וכמעט כל אחד ואחד מהם בא אחר כך אלי להתפאר בהישגיהם. באו בעיקר קאז'ה וסאטו מהיפנים, פונדה רואנה מציילון, קינג מליבריה ודרסמה ראש משלחת חבש.

2) אתם מבינים בלי שום ספק, אך בכל זאת ברצוני להדגיש זאת, שזהו שינוי ניכר מהמצב לפני חודשיים. אי־אפשר עוד למצוא מדינה שתופיע עם הצעה אחרת מהצעת הגוש, אבל בתוך הגוש לוחמים בכוונה טהורה לגמרי [ש]לא לעזור למצרים ולא להביא אותנו למצב יותר מדי קשה. זה לא מקרי שדווקא אפריקאים, חבש וליבריה, נקטו אולי בעמדה החיובית ביותר.

3) בינתיים אני גם הרבה יותר אופטימי בנוגע לאפשרויות שלי לעבוד אתם. אחרי כל התייעצות שלהם באו"ם כבר באים כמה מהם אלי מבלי שאצטרך לרוץ אחריהם, כדי לספר לי על מהלך העניינים (למרות התחייבות לסודיות ביניהם), לתת לי עצות, וכמו שאמרתי, להתפאר על מעשיהם לטובתנו.

אני הבאתי [הבעתי], אחרי הנוסח הסופי, כמובן בהסכמת השגריר, את תודתנו לפני כל אחד ואחד שידעתי כי השתדל במיטב יכולתו, למרות העובדה שגם הנוסח הסופי עוד לא לגמרי לפי רוחנו, ולמרות העובדה שכמובן קבלת הנוסח האסיאתי (ההצבעה תהיה כנראה היום – אבל אין ספק בתוצאתה)[2] דוחה בעצם את הוויכוח הקשה, העקרוני, רק לשבוע ימים ולא מהווה בעצמו פתרון.

התקדמנו צעד אחד גדול מאוד לקראת המטרה האידאלית שלנו להביא אותם לפילוג גם בעניינים שלנו. בוויכוחים הפנימיים של הבלוק הפילוג למעשה כבר קיים. אמנם אין להניח שעוד במשך העצרת הזאת יופיע גם כלפי חוץ.

4) לקראת הוויכוח הבא, תהיה חשיבות גדולה בזה שמהבירות שלהם יקבלו עוד הוראות נוספות, [עד] כמה שאפשר ברוח שלנו. יש לדעתי להתקשר עם כל משרדי החוץ שיש לנו נציג אצלם, כמובן בלי אשליות, זאת אומרת לא לדרוש יותר מדי מהם. אין לנו אפשרות יותר טובה מלחזק את הקו המתון בתוך הבלוק. כל זמן שהאמריקאים וכמעט כל המערב אירופאים מקבלים נוסח כנוסח המוצע היום, אי־אפשר לדרוש מהאסיאתים שירחיקו לכת יותר. פנייה כזו חשובה (בעיקר לקראת הוויכוח המכריע הבא) ועלולה להביא תועלת נוספת ביפן, בפיליפינים, בתאילנד, בחבש וליבריה. לדעתי לא יכול להזיק אם נציגינו יביעו את תודתנו בעד ההבנה שנציגיהם כאן הראו במשך הוויכוחים.

בברכה,

ד' לוין

(נחתם בהיעדרו)

2. ראו הערת־עורך, שם.

325

א׳ אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/256
נוסח נכנס: 130.09/2321/6

לונדון, 18 בינואר 1957

בהול

בשיחתי עם קירקפטריק ב־18, פתחתי בצייני שנעזרנו הרבה בהצעות לויד בשיחתנו האחרונה[1] בקבענו עמדתנו בעצרת בשאלת המפרץ. הבעתי תקוותי שהדבר יהדק הקשר בין משלחתם ומשלחתנו בעצרת, ושיעזרו לנו במאבקנו על השיט החופשי. הסברתי דבריי לפי חוז״ם 715.[2] קירקפטריק ענה שידוע לו דבר הקשר בין המשלחות. הדגיש חשיבותו לאור העובדה שלא תמיד ניתן לפוראוף [משרד החוץ הבריטי] לשלוח הוראות בזמן, וראש המשלחת רשאי לקבל החלטות בהתאם למצב. שיגרתי לו התזכיר בעניין עזה תוך הסבר בהתאם לחוז״ם 714[3] ו־729.[4] לאחר קריאת התזכיר העיר שלא יוכל לחוות דעתו [על] עמדתנו כפי שהוסברה בשבעת הסעיפים בטרם ידונו בתזכיר, אך ברי לו שלא יהיו לנו כל סיכויים להשיג הסכמת העצרת לצורת המשטר ברצועה [כפי] שהוצעה בתזכיר. שאל אם שקלנו כל הסכנות הצפויות לנו אם לא נציית לדרישה המחודשת בעצרת לסגת מהאיים, שרם אל־שיח׳ והרצועה, ומה נעשה אם כתוצאה מכך יטילו עלינו סנקציות. עניתי ששקלנו היטב, ואם כי נעשה כל מה שביכולתנו למנוע התנגשות עם האו״ם, לא נוכל לוותר על הצורך החיוני בערובות ממשיות של העצרת שתמנענה חידוש התוקפנות המצרית. העיר שמבין מצבנו, אך מה נעשה אם בכל זאת תחליט העצרת לשלול אספקת הנפט מישראל, אם לא נַעֲנֶה להחלטה אם תתקבל. עניתי שאנו מבקשים מהמדינות הידידותיות שלא תתמוכנה בהחלטה כזו, שכן אם תתקבל, תאשר מדיניות נאצר ושיטותיה המסכנות לא רק ישראל אלא שלום האזור והעולם כולו. על ממשלת בריטניה להיות ראשונה להימנע מתמיכה בהחלטה כזו. סיימתי שאם נעמוד בכל זאת בפני סכנת סנקציות, לא נוותר על זכותנו העליונה להגן על קיומנו. שאלתי מה תהיה עמדת ממשלת בריטניה במקרה שרוב העצרת יצביע בעד סנקציות. ענה שלדעתו ״יקשה עליהם מאוד״ שלא למלא אחר ההחלטה, בייחוד בנוגע לאספקת נפט. הפרתה על ידם הייתה גורמת הפסקת אספקת נפט על ידי הערבים למכלים שלהם במפרץ הפרסי. נימת

325

1. ראו מס׳ 282.
2. בחוז״ם זה (איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז״ם 715, 14.1.1957, 130.09/2377/5) חזר איתן על ההנחיות שהעביר הרצוג לאבן (ראו מס׳ 308).
3. ראו מס׳ 300, הערה 4. רובו של התזכיר עוסק במקומה של רצועת עזה ביחסי ישראל מצרים משנת 1948, והוא מסתיים בהצעות לניהול הרצועה בעתיד.
4. במברק זה נשלחו לנציגי ישראל הנחיות מפורטות יותר להסברת עמדת ישראל בקשר לנסיגה מסיני, לחופש השיט במפרץ אילת ולרצועת עזה (ראו איתן אל נציגי ישראל בחוץ־לארץ, חוז״ם 729, 16.1.1957, 130.09/2337/5).

דברים אלה הייתה בלתי ידידותית בהחלט. בהדגישו הסכנה למכלי הנפט במפרץ הפרסי, התכוון בפירוש שלא נוכל לסמוך על עזרתם שעה שהעצרת תחליט על סנקציות. לבסוף העליתי הבטחת לויד בדבר אספקת מנועים למטוסים וחלקי חילוף ותחמושת למשחתות,[5] ושאלתי מתי יקיימוה. קירק [פטריק] הראה לי תיק ובו מכתבי אל לויד לאחר שיחתנו. אמר שהוא עצמו מטפל בעניין. הדגשתי חשיבות היענותם כאות לתשומת לבם לצרכינו, בייחוד לאחר שהמזכיר התחייב חגיגית למלא לפחות חלק מבקשותינו.

לאחר שיחתי עם קירק סעדתי עם ארצ'יבלד רוס ומסרתי דבר פנייתי אל קירק. רוס סיפר שבעצרת מתגבשת כנראה קבוצה ניכרת של משלחות הכוללת משלחתם, כדי להגיש הצעת החלטה שתהיינה בה ערובות לישראל החסרות בהצעה האפרו־אסיאתית. פרטים על כך טרם נתקבלו בפוראוף. אשר להצעותינו שבתזכיר על עזה, העיר שהואיל ואין בכוונתנו לספח הרצועה, יש לדעתו מקום לדון עמנו על הסדר ענייניה על יסוד הצעותינו. אשר לפרטי הרכש שהובטחו על ידי לויד, העיר הערה חשובה שהמזכיר עשה זאת לאחר, חוזר: לאחר שניקולס קיבל הוראות להסביר לנו הגורמים שמנעו בעדם מילוי בקשותינו.[6] כשם שהיה בדברי רוס אישור להחלטה חיובית של המזכיר שביטלה החלטה שלילית קודמת, כן מצאתי בהם רמז דק "שהעניין כולו אינו פשוט". בנסיבות אלה לא אתפלא אם יועציו של לויד בפוראוף, שלא יוכלו להפר החלטת המזכיר, ינסו לסחוב עד כמה שאפשר ביצוע ההחלטה.

הבריקו לאבן.[7]

אילת

326

י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ

J. Tsur to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן שפ/498

נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 18 בינואר 1957

שיחתי עם פינו היום הייתה קצרה כי סיפר שעל פגישותיו ורשמיו על ארצות־הברית מסר לנג'ר ולגולדה שפגשה בדרכו.

1) הערכתו על המפנה האמריקאי מסתייגת יותר משזה בא לידי ביטוי בעיתונות. יחס דאלס אוהד יותר, אך לא הבטיח לו דבר לא בעניין המזרח התיכון ולא בעניין

5. ראו מס' 282.
6. ראו מס' 283.
7. ראו משרד החוץ אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, YA312, 20.1.1957, 93.01/2185/9.

אלג׳יריה. הדברים מעורפלים למדי,[1] אבל הרגשתו שמאז נתכנס הקונגרס ניכרת יותר ויותר השפעת הדמוקרטים ומחייבת המנהל למדיניות גמישה יותר. חושב שעלינו להגביר לחצנו באמצעות הדמוקרטים כדי להשיג שלנו בעניין עזה והמְצָרים.

2) האמרשלד נוקשה כשהיה ולא מצא בו כל שינוי. אולם בעניין המְצָרים סבור כי אפילו המזכ״ל נוטה להכיר בצורך לבנאום יעיל ולהבטחת חופש השיט.

3) אין אמת בידיעות על עמדה מערבית מאוחדת בעניין עזה והמְצָרים. מדובר בהשקפה אמריקאית. בין צרפת ואנגליה חילוקי דעות בדבר כוח האו״ם בעזה. ממשלת צרפת מקבלת עמדתנו ומוכנה לתמוך בה עד הסוף, אך הוא חוזר על בקשת מולה שנודיעם מיד אם נחליט על נסיגה כלשהי מעמדתנו המוצהרת, כדי שצרפת לא תימצא מגנה על השקפה שכבר ויתרנו עליה.

כיוון שבקשה זו חוזרת והולכת בכל שיחותיי בממשלה,[2] אבקשכם לדאוג שאקבל ללא דיחוי ידיעות על כל חידוש בעניין זה.

4) פינו נראה משוכנע שנצליח לזכות במאבק. חזר והדגיש כמה פעמים כי בסופו של דבר אין אנו עומדים אלא בפני המלצות.

אמרתי לו שאנו מוכנים להגיע עד סנקציות אם לא תתקבלנה דרישותינו, והפניתי אליו שאלת ראש הממשלה לז׳ילבר בדבר עזרת צרפת.[3] פינו ענה שהוא כשר חוץ ימליץ על עזרה מקסימלית שתינתן לנו על ידי צרפת במקרה סנקציות, אך על כך יש לדבר בבוא הזמן עם ראש הממשלה. הוא בטוח שגם דעתו תהיה כך.

5) סיפרתי לו על המצב העלוב של המשא ומתן בעניין הצינור, ולא קיבלתי תשובה מספקת אלא הפנני לשירותים. על כך לחוד.

צור

326

1. ראו מס׳ 304.
2. ראו למשל מס׳ 276.
3. ראו מס׳ 318.

327

א׳ ששון אל ו׳ איתן
E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן מפר/76
נוסח נכנס: 130.09/2358/1

רומא, 18 בינואר 1957

מידי

1) בהתאם למברקיכם והוראותיכם העברנו אתמול לפלאצו־קיזי [משרד החוץ האיטלקי] עם סימן ״דחוף״ שתי איגרות וזיכרון דברים אחד בקשר לרצועה והמפרץ. אולם לרגל ביקורו הרשמי הנוכחי של שר החוץ האנגלי, לא הצלחתי במשך כל יום אתמול להתקבל לשיחה אצל מישהו מאנשי משרד החוץ המטפלים בענייני המזרח התיכון.

2) לעומת זאת הצלחתי בשעות המאוחרות של ליל אמש, בעת קבלת פנים לסלווין לויד, לקיים שיחות עם מארטינו, רוסי לונגי, מאגיסטראטי, סטראניו, קולונה ואחרים מצמרת משרד החוץ ולברר עמדתם.

3) מארטינו אמר שבידי משלחתם באו״ם הוראות לתמוך בדרישותינו:
(א) לשיט חופשי בתעלה.
(ב) לשמירת אופיו הבין־לאומי של המפרץ ללא כל תנאים.
אולם אין זה אומר שמשלחתם תתנגד להצבת כוח או״ם במפרץ כדי לקיים זאת. אשר לרצועה, תתנגד משלחתם לסטטוס קוו אנטה.

4) רוסי לונגי אמר שמשלחתם באו״ם לא תוכל לחזור בה מהצבעתה בעד החלטת עצרת החירום מ־2 בנובמבר, המדברת על החזרת כוחותינו לגבולות שביתת־הנשק. אולם תתנגד לסטטוס קוו אנטה ביחס למצרים, ותתמוך בדרישתנו לערובות ממשיות ביחס לשיט החופשי בתעלה ובמפרץ והפסקת פעולות הפדאיון ועוד. בעת הצורך תתמוך במסירת כל רצועת עזה לכוחות האו״ם, בתנאי שהוצאתם של הכוחות האלו לא תהיה תלויה בהחלטתו של נאצר. הוסיף שגם אנגליה כנראה בדעה זו.

5) סטראניו סיפר שבשבוע זה היו לממונים עליו ויכוחים חריפים עם הנציגים הערביים ברומא, שדרשו תמיכה בלתי מסויגת מצד איטליה בהחלטת העצרת מ־2 בנובמבר, ואיימו באי־הפעלת התעלה ובאי־תיקון צינורות הנפט בסוריה. הוסיף שהסבירו להם כי תמיכה כזאת אינה באה בחשבון. בהמשך השיחה הסברתי יתרון אדמיניסטרציה ישראלית ברצועה מבחינה ביטחונית, ותיארתיה כמפתח לפתרון בעיית הפליטים. הקשיב בהתעניינות.

6) מאגיסטראטי גילה כי קיימת הצעה קנדית האומרת להגדיל מספר כוחות האו״ם ולהציבם בקביעות לאורך גבולותיה של ישראל עם מצרים, ירדן וסוריה כדי למנוע התנגשויות, לפזר פחדים הדדיים, ולשלול מהערבים ותומכיהם הרוסים הטענה שישראל מהווה איום לביטחון ארצות ערב ושלמות גבולותיהן. כן גילה שאיטליה אומרת לתמוך בתכנית כזאת.

7) קולונה הסביר שמנוי וגמור עם איטליה ויתר מדינות המערב להתנגד לכל הצעה ערבית או אפרו־אסיאתית בדבר הטלת סנקציות על ישראל, אם תסרב לפנות כוחותיה בטרם תקבל ערובות מספיקות לביטחונה ולשיט בתעלה ובמפרץ, ובייחוד באחרון. הוסיף כי יש להם ידיעות מוסמכות שארצות־הברית מסכימה לעמדה מערבית זו. כן הוסיף, שאתמול נשלחו הוראות למשלחת האיטלקית באו"ם להשתדל ככל האפשר:

(א) להפריד הדיונים בעצרת בין בעיות המפרץ לרצועה.

(ב) למנוע קבלת החלטות חדשות פרו־מצריות.

(ג) להשהות קבלת החלטות בכלל.

(ד) לתמוך בדרישת ישראל לערובות.

(ה) לעודד כל דיון הבא למצוא הסדרים יסודיים ולא ארעיים.[1]

ששון

328

משרד החוץ אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
Ministry of Foreign Affairs to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNW27

נוסח יוצא 130.09/2339/15

ירושלים, 19 בינואר 1957

בהול

1) משרד החוץ ההולנדי הבטיח לסמילן להעביר תזכירנו על עזה[1] למשלחתו באו"ם, אך חשש שעד לקבלת ההוראות החדשות יצביע נציגם בעד [ההצעה] האפרו־אסיאתית.

327

1. בדיון בעצרת האו"ם ב־19 בינואר תמכה איטליה בהצעה המתוקנת של הגוש האפרו־אסיאתי. בשיחה שקיים אליהו ששון עם קולונה נאמר לו כי ארצות־הברית, בריטניה וקנדה הפעילו לחץ על איטליה כדי שתצביע בדרך זו, מתוך הבטחה מפורשת שכוחות האו"ם לא יצאו מהמזרח התיכון כל זמן שלא יושג פתרון לכל הבעיות באזור. דובר על פתרון שיבטיח יציבות מתמדת, יעקור את שורשי הסכסוכים, ויבלום את השפעת ברית־המועצות (ראו ששון אל איתן, מפר/79, 19.1.1957, 130.23/3091/8).

328

1. ראו מס' 325, הערה 3.

2) מנהל האגף המדיני בשם מנכ"ל משרד החוץ הדני מסר לביילין, שנשלחה הוראה למשלחתו לא להצביע בעד כל הצעה שתפגע באינטרסים של ישראל, כולל עזה, ולתמוך בכל החלטה בעד חופש השיט בהתאם לנוהג ולמשפט הבין־לאומי.

3) לנגה ליחיל:

(א) המפרץ. תומך בנו ללא סייג והורה למשלחתו בהתאם. נראית לו הצבת חיל או"ם עד לשלום. ישתדלו למנוע החלטה על פינוי ללא ערבויות, ואם תוצע יתנגדו.

(ב) עזה. מתנגד להחזרת המצרים אך מתקשה להסכים לתכניתנו. רואה עיקר במניעת החלטות פזיזות.

(ג) עמד להודיע בסטורטינג שאין להחזיר המצב לקדמותו במפרץ, בעזה או בחידוש בסיסים לתוקפנות.

4) הינדס מודיע ששר החוץ האורוגוואי דיבר טלפונית עם קרבחל, שאישר דעת שר החוץ שאין לדרוש נסיגה ללא ערבות. הבטיח לחזור ולהורות בהתאם. קרבחל הודיעו שהלטינים התרשמו מאוד מנאום שרת החוץ וכי ארצות־הברית מתחילה להבין טיעוננו.

5) אבידן התרשם בפרגוואי שיושפעו מארצות־הברית ולמשלחתם חופש פעולה והחלטה רחב.

6) דיקרדס אמר לאלון שקיימת החלטה חיובית על חופש השיט, שתישלח למשלחתם אחרי אישור מנדרס.

7) ברציף [משרד החוץ הצרפתי] הובטח שתישלחנה הוראות בחתימת פינו:

(א) אם מדובר בכוח בין־לאומי להבטחת חופש השיט במפרץ אילת, הכרחי שההחלטה תקבע שהכוח יישאר עד הסדר סופי בין ישראל ומצרים.

(ב) רצועת עזה. אין להסכים לשוב המצרים. אין להניח כוח בין־לאומי שיפריע יותר משיועיל ובשום פנים לא יוכל למנוע פעולות פדאיון.

8) שרי החוץ של סלוודור וניקרגואה הבטיחו תמיכתם לאמיר.

המשרד

329

י' שמעוני אל ו' איתן
Y. Shimoni to W. Eytan

מברק מוצפן 648
נוסח יוצא: 93.13/229/9

רנגון, 19 בינואר 1957

ידיד רם מעלה ומקורב לאו נו מסר לי בטלפון שעקב שיחתי[1] כינס או נו התייעצות דחופה. נתברר שמחשבתם מזדהה עם מחשבתנו בדבר ההכרח במציאת פתרונות, הבטחת חופש השיט וכו'. משהערתי שנציגם באו"ם כנראה אינו יודע על כך צחק ואמר שנשלחו הוראות ברורות.

נתאכזבתי מרה כשנתברר בשיחתי עם מנכ"ל משרד החוץ שההר הוליד עכבר. הורו לנציגם לנקוט מתינות ולא להיגרר עם גינויים אסאפריים [אסיאתיים־אפריקאיים]. אך עמדתם היסודית לא נשתנתה: תמיכה בהצעות פתרון אם יועלו על ידי אחרים, הימנעות מיזמה, תמיכה בקריאות נוספות לנסיגה מידית.

מסרו לפרסום לסוכנות אי־פי הצהרה שתמציתה:

Burma adheres to position Is[rael] troops must withdraw completely, not be rewarded for aggression. But mere insistence on withdrawal not enough since would result in return of highly explosive situation. U.N. under moral obligation not only effect withdrawal Israel troops but ensure conditions true peace stability restored in area. Without this U.N. work not completed.

בדברנו על המפרץ שידלני בהסבירו שהעולם מתחיל שוב לאהוד ולהבין עמדתנו אחרי שפג הזעזוע הראשון של שיתופנו עם אנגליה וצרפת, אך אם נתעקש להחזיק בשרם ובטירן נפסיד שוב אהדה זו, נעניק לנאצר ניצחון מדיני, ובסופו של דבר נוכרח לצאת ממילא כשמפלתנו שלמה. ואילו אם נפנה עתה מרצוננו, תוך הודעה שאנו סומכים על האו"ם שיבטיח חופש השיט, ואם יופר הרי ניאלץ להילחם שוב ולהבטיחו בכוח עצמנו – כי אז יהיה העולם ואהדתו עמנו. זהו סיכון, אך הסיכון שבהתעקשותנו עתה הוא חמור יותר. פינוי מרצוננו במפרץ כנ"ל גם יחזק עמדתנו בעזה.

מסרתי תזכיר עזה.[2] הגיב בגילוי לב שלדעתו אין שום סיכוי שהאו"ם או מישהו ממדינות האו"ם יסכים לעמדתנו לגבי עזה. הוא יביא [אותו] בפני ועדת החוץ של ממשלתו כפי שביקשנו, אך אינו חושב שיתייחסו בחיוב לתזכיר זה. גם הוא לא יוכל להמליץ לממשלתו לקבל הצעותינו אלו. שאלתי מה האלטרנטיבה, מה רצונכם שייעשה בעזה? לא הזכיר אפשרות שהמצרים ישובו, אלא לדעתו רק משטר או"ם בא בחשבון, ואף שאינו יכול לחייב ממשלתו [להתחייב בשם ממשלתו] לפני התייעצות, נראה לו שבורמה תתמוך בהצעה כזו אם תועלה על ידי מישהו אחר.

329
1. ראו מס' 265.
2. ראו מס' 328, הערה 1.

השיחה התנהלה על רקע דיוני העצרת, שסופם לא ידענו שנינו, אך העובדה ששום מדינה לא הציעה פתרון חיובי ואף ארצות־הברית תמכה בנסיגה ללא תנאי או פתרון לוואי, בוודאי השפיעה. מובן שאין לבחון רצינות הבטחתם לתמוך בפתרונות קונסטרוקטיוויים שיוצעו על ידי אחרים, כל עוד איש לא הציע כאלה.

כל הנ"ל, שאין בו התקדמות רבה לעומת שיחות קודמות, אחרי התערבות נמרצת של או נו שהייתה כנראה קצת תמימה, כרגיל, אך כוונתה בהחלט לטובתנו.

שמעוני

330

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן XA354
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 21 בינואר 1957

בהול

הערכת המצב והסיכויים

1) **העצרת**. אין ספק שהמערב השיג את הוצאת הגינויים, האיומים והסנקציות מהנוסח האסיאתי תמורת הבטחתו לתמוך בהחלטה ה"מתונה".[1] מכאן שגורל ההחלטה להתקבל היה נחרץ מראש. התעמולה הנמרצת שניהלו הבריטים בגושי אירופה והקומונוולת לטובת ההחלטה מנעה סיכוי של הימנעויות והתנגדויות מצד אלה שלא היו קשורים במיקוח לריכוך ההחלטה.

למרות הנ"ל גילה הוויכוח כמה נטיות מאלפות:

א) הרגשה רחבה שהצעת הפינוי אינה ממצה את הבעיה ושבעיקר זכותנו לחופש השיט במפרץ נתמכת על ידי מדינות רבות.

ב) רצון להשיג פתרון הן למִצרים הן לעזה על ידי הצבת כוח האו"ם תוך הגדרה יותר מדויקת של תפקידיו וסמכויותיו. זוהי למעשה מדיניות המערב ובעיקר זו של ארצות־הברית, והיא באה לידי ביטוי בשאלות ארצות־הברית להאמרשלד וכן בדברי קנדה, בריטניה, בלגיה, הולנד, נורווגיה, דניה, אוסטרליה, ניו זילנד, אירלנד, אורוגוואי, ברזיל ואחרים. אך שימו לב כי אין גורם כלשהו המוכן להפריד בשעה זו בין שרם אל־שיח', שם גורסים גם אנחנו אפשרות של פתרון

330

1. ראו הערת־עורך מס' 320.

המבוסס על ישיבת כוח או"ם עד להסדר קבע של שאלת השיט, לבין עזה, בה שללנו כוח או"ם כפתרון. יש אהדה לאי־חזרת כוחות מצריים, אך אין תמיכה ניכרת בהמשך שליטתנו.

2) **עמדת המערב ומזכירות האו"ם**. מהשיחות היום עם האמרשלד ובאנץ'[2] וכן מרמזים ברורים ששמענו מנציגי ארצות־הברית, קנדה ואחרים השבוע, מזדקרת העובדה המרכזית והיסודית: אין להשיג הסכמת האו"ם והמעצמות לקביעת תפקידי כוח האו"ם בצורה שתספק תביעת חופש השיט בלי שתתקבל גם כניסת הכוח בעזה. אמנם דיבר לודג' על הצבת כוח או"ם רק לאורך קווי שביתת־הנשק, כלומר מסביב לעזה, שעה שדיבר נובל האנגלי על בְנאום מלא של הרצועה וישיבת כוח או"ם בתוכה, אך הניסוח הבריטי משקף הפעם ביתר דיוק את העמדה המשותפת של המערב, כלומר – הצבת כוח או"ם ברצועה וקבלת סמכויות המנהל לידיו על ידי העברה הדרגתית של הממשל האזרחי אחרי יציאת כוחותינו הצבאיים. מהשיחות עם האמרשלד היום התברר ללא ספק שבעיני האו"ם והמעצמות הדרך היחידה למניעת חזרת המצרים היא על ידי קבלת האחריות כולה בידי האו"ם.

3) **עמדתנו ופעולתנו**. הדברים ששמענו בוויכוח בעצרת בשיחות עם אמריקאים, קנדים, אוסטרלים, האמרשלד, באנץ' ואחרים מציינים קיום תכנית מערבית די ברורה הן לגבי תוכן הפתרון הן לגבי התכסיס הפרלמנטרי הצפוי. ארצות־הברית, ממשלות הקהילייה והאמרשלד מכוונים מאמציהם במאוחד לקראת תוצאה כזאת:

(א) האמרשלד ידווח ביום ו' והעצרת תתכנס ביום ב' בשבוע הבא.

(ב) בהיאחזו בכמה סעיפים של דוח האמרשלד, יציע המערב נוסח החלטה שיכלול הגורמים הבאים:

(1) הוצאת הכוחות הישראליים.

(2) הצבת כוח או"ם בצד המצרי של קו שביתת־הנשק הקודם, מצפון רצועת עזה עד לנקודה הדרומית ביותר של הגבול הבין־לאומי. תפקיד הכוח באזור הזה יהיה הפרדת הכוחות וקיום חיץ (buffer) עד להשגת הסדר.

(3) ישראל תידרש להתיר כניסת כוח או"ם לניצנה, כדי שהחיץ לא יהיה כולו בשטח מצרים. לשון אחרת: תיקבע ישיבת כוח או"ם על פי תוכן סעיפים 7 ו־8 של הסכם שביתת־הנשק הקודם.

(4) הצבת כוח או"ם בשרם אל־שיח' ולאורך החוף המערבי של מפרץ עקבה, על פי סעיף נפרד בהחלטת העצרת שיגדיר תפקיד הכוח בגזרה הזאת כמיועד למניעת פעולות איבה בין החוף לבין הים עד שיימצא פתרון קבע לבעיית השיט.

(5) בעזה תבוא העברה הדרגתית של הממשל האזרחי מישראל לאו"ם. רק על ידי פתרון זה ניתן בעיני האו"ם למנוע חזרת המצרים. מזכירות האו"ם בדקה אצל משלחות ידידותיות אפשרות של השארת הממשל הישראלי וטוענת שכולן התנגדו.

2. מס' 331.

(6) במשך ישיבת הכוח הבין־לאומי על פי התכנית הנ"ל ייעשו מאמצים לפתור בעיות השיט בסואץ והמְצָרים בצורה קבועה, ולמצוא הסדרים ביטחוניים יותר קבועים בין מצרים לישראל.

מתוך הנחה כמעט ודאית שזוהי תכנית המערב שהוטלה עכשיו גם על האמרשלד, ושתתקבל על ידי העצרת, עלינו לקבוע דרכנו בשבוע הבא. ברור כי אנו מצווים על הכרעות מדיניות גורליות וכן על תכנון קפדני של תכסיסינו. אבריק דעותיי בנפרד.
אבן

331

מ' קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן XA355
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 21 בינואר 1957

מידי

סיכום שיחת אבן המזכ"ל, 20 בינואר, נכחו רפאל, קדרון, באנץ', קורדייה. השיחה נמשכה יותר משעתיים. נרשם פרוטוקול מילולי[1] אולם החלק האחרון היה off the record.

בתחילת השיחה באנץ' סימן על המפה המצב שיתהווה בסיני ב־22 בינואר, כאשר כל המדבר יפונה, מלבד פס חופי מאילת עד שרם אל־שיח' ברוחב 25 ק"מ בקירוב, ובליטה ברפיח. לגבי [האזור] השני דיווח ברנס מפי דיין שכוחות ישראליים יישארו בבליטה עד אשר ייקבע עתיד רצועת עזה. אם אונ"ף ייכנס לרצועה, אזי יצאו הכוחות הישראלים ממחנה רפיח. אם יבואו מצרים, ייחרב המחנה.

אחרי מסירת עובדות אלה אמר המזכ"ל שעליו לדעת תשובותינו לשתי שאלות: מה כוונות ישראל בקשר להמשך הפינוי? מה הצעותינו לגבי שרם אל־שיח' ועזה? עליו לדווח לעצרת הן על עמדת ישראל והן על מסקנותיו מהעמדה הזאת.

אבן השיב שברצונו לטפל בשאלת עקבה קודם לכן. אמר שישראל מוכנה לפנות השטח, אולם ישנן שאלות קשורות (related questions) לפינוי, שהכרחי לפתרן בכדי למנוע חידוש התנגשויות. ציין שבדיון בעצרת אתמול לא ניסה הנציג המצרי להרגיע החברים שהביעו החשש שיחודש ההסגר, והזכיר גם דברי קרישנה מנון על תפקידי אונ"ף.[2] שאל [את] המזכ"ל:

331

1. הפרוטוקול בתיק 130.16/2959/16.
2. מנון בדברו בעצרת טען כי יש לצמצם ככל האפשר את סמכויות אונ"ף למניעת לוחמה במפרץ עקבה, אפילו בתקופת הביניים עד למציאת הסדר שיבטיח את חופש השיט במפרץ (שם, עמ' 7).

1) הואיל ועמדת מצרים בעבר להחלטת מועצת הביטחון מ־1951 משפיעה על מדיניותנו הנוכחית, מה יחסה היום להחלטה זו?
2) האם המזכ"ל מוכן לומר לעצרת כל מה שאמר לנו על תפקידי אונ"ף (צוטטו דבריו מהפרוטוקולים הקודמים)[3] ולהוסיף דברים על משך התפקיד?

המזכ"ל השיב בקוצר רוח שגבר והלך:

1) שדברי קרישנה מנון אינם בתחום השיחות.
2) שתפקידי אונ"ף הוגדרו בסעיף 8 של דוחו מ־7 בנובמבר.[4]
3) שאין זאת עובדה קבועה מראש שמפרץ עקבה מהווה חלק מה־high seas.
4) שהחלטת 1951 מבוססת על הסכמי שביתת־הנשק, ולכן הפתרון לא כל כך קרוב כפי שאנחנו מתארים לעצמנו.
5) שתפקיד אונ"ף למנוע belligerency, אולם יש הבדל בין מניעת belligerency על ידי הפרדה בין הכוחות, לבין מניעה כשאניות ישראליות נכנסו לטריטוריה מצרית.
6) שאינו יכול ליצור עובדות מוגמרות לאישור העצרת. באנץ' הוסיף שב־22 בינואר יהיה קו עליו יוצב אונ"ף בין כוחות ישראל ומצרים. בשרם אל־שיח' לא יפריד אונ"ף בין כוחות אלא רק ימלא המקום המפונה על ידי ישראל.

אבן שאל שלוש שאלות נוספות:

1) האם ייכנס אונ"ף לשרם אל־שיח' אחרי הפינוי הישראלי?
2) האם תפקיד אונ"ף למנוע פעולות איבה במקום?
3) היישאר אונ"ף במקום עד להסדר קבוע אחר שיבטיח חופש שיט?

המזכ"ל השיב שאינו יכול להגיב מבלי לדעת עמדת ישראל בשאלת עזה. כחצי שעה עמדנו קפואים בנקודה זו, כשאנו משתדלים לחזור לשרם אל־שיח' והמזכ"ל מסרב לעזוב עזה. לבסוף אבן מסר בקווים כלליים תכניתנו לעזה. המזכ"ל שאל אם התכנית מאפשרת החזרת שלטון מצרי. כשנענה בשלילה שאל אם עליו לרשום לעצמו כי אנו גורסים שהסכם שביתת־הנשק בטל ומבוטל. אבן השיב שאין לו מה להוסיף על דברי ראש הממשלה. קורדייה שאל אם לאונ"ף תפקיד בעזה. אבן ענה שאינו יכול להתחייב מבלי לדעת מה תפקיד אונ"ף בשרם אל־שיח'. המזכ"ל תיאר התשובה כפנטסטית: אנו לוחצים לדעת מה תפקיד אונ"ף בשרם אל־שיח' ובאותו הזמן מסרבים להגדיר עמדתנו לגבי חוזה שביתת־הנשק. עליו לדווח שישראל מפרה החלטת 2 בנובמבר, התובעת ביצוע קפדני של חוזה שביתת־הנשק וכן החוזה עצמו. אבן שאל אם מצרים מוכנה לבצע החוזה במלואו, כולל ביטול ההסגר בסואץ. המזכ"ל שאל אם ישראל מוכנה לבצע למשל סעיף 7[5] בהסכם. לגבי תכניתנו לעזה הוא חייב גם לדווח שאי־אפשר לנהל מפעל של האו"ם בעזה כשישראל מחזיקה במקום ללא רשות העצרת. לזה השיב אבן שהפתרון הוא חיסול belligerency בשני הצדדים בעת ו[ב]עונה אחת. רפאל אמר שישראל מוכנה לחתום על פרוטוקול על ביטול belligerency עם מצרים מיד. המזכ"ל שאל כיצד אנו יכולים להחזיק עזה ובאותו הזמן לבקש פרוטוקול על non-belligerency.

3. ראו מס' 158; מס' 181. ראו הבהרתו של האמרשלד בנושא זה – מס' 332.
4. ראו הערת־עורך מס' 45. ראו גם מס' 127, הערה 4.
5. סעיף 7 בהסכם שביתת־הנשק בין ישראל למצרים עוסק בצמצום כוחות שני הצדדים ובנסיגתם בחזית המערבית ובחזית המזרחית. ראו כרך 3, נספח ו.

התפתח ויכוח שני כאשר אבן ניסה לסכם באמרו שמסר למזכ"ל עמדת ישראל בשאלת שרם אל־שיח' ולא זכה לתגובתו. המזכ"ל שוב הזכיר החלטות העצרת התובעות פינוי ללא תנאים. לבקשת באנץ' אבן הגדיר שנית עמדתנו בשרם אל־שיח' על ידי ציטוט מהמסמך שמסרנו ללודג' (שלי 310).[6] המזכ"ל אמר שהניסוח יותר manageable, אולם חזר שוב לפזמון שאי־אפשר להפריד שרם אל־שיח' מעזה. מנקודה זו חזר לחוזה שביתת־הנשק. טען שבשכל אפשר להפוך החוזה למכשיר שיספק דרישותינו הביטחוניות. ביצוע הסעיפים הסובסטנטיוויים פירושו למעשה פירוק נשק משני עברי הגבול, הפסקת הסתננויות ופשיטות, וביצוע החלטת 1951. לדעתו אפשר לחסל רוב הדאגות אם תהיה חזרה לחוזה. שאל: 1) כיצד נתייחס לשאלת ביצוע סעיפים 7, ו־8[7] של החוזה על בסיס הדדי שיובטח על ידי אונ"ף; 2) כיצד נתייחס להצבת אונ"ף בניצנה – כלומר להצבת הכוח משני עברי הגבול. תשובה חיובית לשאלה השנייה הייתה לדעתו "מייצבת" הגישה לאונ"ף.

לשאלת רפאל אם בתכניתו לעזה יהיה למצרים מעמד, השיב שלמצרים זכויות משפטיות בעזה על פי חוזה שביתת־הנשק, אולם אפשר להסדיר הבעיה באמצעות הסכמים נוספים שלא פירטם. למשל כניסת אונ"ף לניצנה הייתה מחייבת הסכם נוסף אתנו.

במשך כל השיחה הדגיש המזכ"ל שכניסת אונ"ף לשרם ועזה הכרחית לפתרון הן לעזה והן לאפשרות פתרון שרם באמצעות אונ"ף (למילואים ראה השיחה עם באנץ').[8]

סוכם שנפרט עמדתנו בשאלות שרם ועזה בכתב לקראת הדוח שיפורסם ביום ו'. לכשיקבל הערותינו ייפגש אתנו שנית.

קדרון

6. ראו נציגות ישראל באו"ם אל הרצוג, X310, ‏14.1.1957, ‏93.01/2186/4.

7. סעיף 8 בהסכם שביתת־הנשק בין ישראל למצרים מתווה את גבולות האזור המפורז בגבול בין שתי המדינות (ראו כרך 3, נספח ו).

8. באנץ' אמר לרפאל כי שוחח עם פאוזי והתרשם שאפשר להגיע עם מצרים להסדרים מוסכמים למניעת מעשי איבה. לשם כך יוצב כוח האו"ם לאורך קו שביתת־הנשק מהצד המצרי. כדי להקל מצרים, יבקש מישראל להסכים להצבת כוח או"ם סמלי בניצנה בלבד, כעין ביצוע של תוכן סעיפים 7 ו־8 של הסכם שביתת־הנשק. תכנית זו תתקבל בעצרת, לפי דעתו של המזכ"ל, מתוך השלמה של מצרים, ובתמיכת ארצות־הברית והמערב כולו לרבות כל ידידי ישראל. באשר לעזה – האו"ם יקבל על עצמו את האחריות למנהל האזור מתוך טיפוח המנהל המקומי ובעזרת סיוע טכני בין־לאומי; כוח האו"ם יבטיח את הביטחון; אין כל נכונות לשיתוף פעולה עם המנהל הישראלי, ולפי באנץ' אין כל תמיכה לכך גם בקרב המשלחות הידידותיות. הוא הניח שבתנאים אלה תוותר מצרים לאו"ם על "זכויותיה" בעזה (ראו רפאל אל הרצוג, XA356, ‏21.1.1957, ‏93.01/2186/4).

332

ד' האמרשלד אל א' אבן (ניו יורק)
D. Hammarskjöld to A. Eban (New York)

Copy: 93.03/3064/5 :העתק

New York, 21 January 1957

Dear Mr. Eban,

This is to clarify a point which was raised by you in the course of our meeting yesterday afternoon.[1]

You will recall having quoted the following sentence from a statement by me appearing at the top of page 5 of the uncorrected verbatim record of our meeting of 5 December 1956:

"To the extent that you fear a withdrawal of Israel forces from that special part of the Peninsula and from the islands would lead to possible acts of belligerency between, in this case I gather, Israel shipping and Egyptian forces, I would say that the prevention of such acts of belligerency is definitely within the mandate of UNEF".

By way of clarification, I must point out that the sentence quoted may be read in proper context only when related to the earlier sentence in the same paragraph, appearing on page 4, as follows:

"We are fully aware, however, of the fact that in this specific case a legal problem does arise because of the territorial rights on the shores."

Although in yesterday's discussion I did not elaborate my position on the first sentence quoted, it is, of course, to be interpreted only within the terms of reference for UNEF set forth in my "Second and final Report" (A/3302). Taken in this sense, in order to make the statement fully clear as a considered expression of opinion, I should have noted the overriding premise in par. 8 of that same Report, by some such phraseology as the following "if, or to the extent that, this does not exceed the limit fixed by the basic rule that the Force is not to influence… the political balance affecting efforts to settle the conflict." Such a qualification is necessary to make it clear that the original sentence in question was meant to imply neither an indefinite stationing of forces at that point pending a settlement, nor the deployment of UNEF in such way as actually to predetermine the outcome of an unsettled legal issue.

Sincerely yours,

Dag Hammarskjöld
Secretary-General

332

1. ראו מס' 330, מס' 331.

333

ג׳ מאיר אל ראש הממשלה
G. Meir to the Prime Minister

מברק מוצפן XA366
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 22 בינואר 1957

בהול

שלכם 36.[1]

1) מגמתנו בשיחה עם המזכ״ל הייתה ללחוץ עליו להגדיר מהות אונ״ף ותפקידו בשרם אל־שיח׳, בייחוד לאור הדעות הסותרות על מהות הכוח שהושמעו בדיון בעצרת. בעיקר נאחזנו בדברי מנון.[2] השתמטות המזכ״ל והתכחשותו להגדרותיו החיוביות בעבר מחזקות עמדתנו. אנו עומדים עכשיו בהסברת התפתחות זו למשלחות. בדעתנו גם להסביר זאת בוושינגטון. בשיחה האחרונה הגדיר המזכ״ל המִצָרים כמים טריטוריאליים מצריים שלגביהם קיימות בעיות משפטיות.

2) כוונתנו להגיש למזכ״ל בכתב הצעותינו בעניין שרם אל־שיח׳ ועזה כפי שנתקבלו בממשלה, על מנת להבטיח שיובאו לעצרת כלשוננו ולא על פי פירושיו. אין כל כוונה להציע הצעות חדשות או להתייחס לתכניותיו החדשות כפי שהוברקו בשלנו 355 ו־356.[3]

3) מניחה שבנאום ראש הממשלה לא יהיה ניסוח שלילי שיכול להתפרש כ־noncompliance, דבר שהמזכ״ל משתוקק לו. מבקשת לא להזכיר התכניות החדשות של המזכ״ל, שאין להן עדיין כל מעמד ועלולות על ידי כך רק לקבל פרסום. ייתכן שאלו הן תכניותיו של המזכ״ל בלבד, וברצונו למשוך אותנו לוויכוח עליהן עוד בטרם ידוע באיזו מידה, או אם בכלל, יש להן תומכים.

4) נחכה למברקכם אחרי ישיבת הממשלה.[4]

גולדה

333

1. במברק זה הודיע הרצוג על ישיבה מיוחדת של הממשלה שתכונס ב־22 בינואר בערב לדיון בהצעות שהעלה האמרשלד בפגישתו האחרונה עם אבן, ועל כוונתו של בן־גוריון לנאום למחרת היום בכנסת ולפרט את הצעותיה של ישראל בנוגע לשרם אל־שיח׳ ולרצועת עזה (ראו הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו״ם, TNWA36, 22.1.1957, 93.01/2186/4).
2. ראו מס׳ 331, הערה 2.
3. ראו מס׳ 331.
4. ראו מס׳ 334.

334

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
J. Herzog to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNWA37
נוסח נכנס: 93.01/2186/4

ירושלים, 22 בינואר 1957

בהול

שלכם 354, 355, 356.[1]
להלן החלטות הממשלה מהערב:

1) אישור החלטותיה מ־13.1 (ראו שלנו 999)[2] וההחלטה נחושה לעמוד בהן, יהיו התוצאות חמורות כאשר יהיו.
2) יש להגיש סופית להאמרשלד עמדתנו ביחס לשרם אל־שיח' (לרגל פקפוקיו לגבי מעמד המפרץ בשיחתו,[3] ודאי תדגישו בתזכירכם שהמפרץ הנו נתיב מים בין־לאומי) ועזה, לפי החלטות הממשלה בשלנו 1000 ו־8.[4] כדי לסבר אוזן אפשר לשנות סעיף 6 בשלנו 1000 ל־Israel wishes to work out with U.N. suitable relationship with respect to Gaza. (מוטב לא לפרט למזכ"ל מחשבתנו לפני שיגיש דוחו. אם המזכ"ל ילחץ להגדרה, אפשר לטעון שזהו עניין למשא ומתן ואנו קודם כול רוצים לדעת אם הוא מסכים ליתר הנקודות בתכניתנו.) יש להדגיש שלא נסכים לכניסת הכוח הבין־לאומי לפי הטיעון בתזכירנו.
3) למען הבהר עמדתנו לדעת הקהל עוד לפני שהמזכ"ל ידווח, הוחלט שראש הממשלה ימסור הודעה מחר בכנסת. כן יש לשקול אם אפשר שאנו נקדים המזכ"ל על ידי מסירת הודעה מעל במת העצרת עוד לפני הגשת דוחו או על ידי מכתב לנשיא העצרת. ההרגשה היא כי רק על ידי הבהרה בעוד מועד ניתן אולי להרתיע ידידים מפני הצטרפות להצעת החלטה שלא נוכל לקבלה. מכל מקום, יש להכין דעת הקהל.
4) באיגרת למזכ"ל יש להסביר למה אנו רואים חוזה שביתת־הנשק כבטל, ולחזור על הודעתנו שאין אנו גורסים belligerency עם מצרים, ולהציע הסכם המאשר non-belligerency עם מצרים וכן חוזה על אי־התקפה. באיגרת למזכ"ל יש להדגיש עניין סואץ, התקפות פדאיון, הפרת החלטות האו"ם על ידי מצרים ואיפה ואיפה.
5) כדי לנסות לדחות קבלת החלטה נוספת הועלו הצעות למינוי ועדת מדינות מטעם האו"ם לחקור המצב ולהגיש המלצותיה לעצרת, וכן הוזכרה אפשרות של ביקור

334

1. ראו מס' 330; מס' 331.
2. מס' 306.
3. ראו מס' 330.
4. ההצעות בקשר לרצועת עזה המובאות במברקים אלה (הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, 13.1.1957, 16.1.1957, 130.02/2459/14) זהות לאלה שפורטו בחוז"ם 714 – ראו מס' 300, הערה 4.

האמרשלד באזור. משאירים ההכרעה בידכם, אף כי היו פקפוקים לגבי הוועדה לרגל האפשרות של הרכב עוין (אנא הבריקו מיד חוות דעתכם).

עד כאן החלטות הממשלה.[5] ראש הממשלה מוסיף שיש להבהיר בעוד מועד עמדתנו למנסחי הצעת ההחלטה המערבית, כדי שלא ייתפשו לאשליות שנסכים להצעתם בעניין הצבת כוח או"ם בניצנה או לכניסת כוח או"ם לרצועה. יש לשקול אם לא כדאי שנחדל לדבר על כוח או"ם כחיץ מחוץ לשרם אל־שיח', שכן תביעה זו מביאה ממילא לתביעה להצבת כוח גם מצדנו, אלא לגרוס פירוז מזרח סיני. ראו החלטת הממשלה בשלנו 999.

לידיעתכם: ההרגשה היא כי לרגל המצב הפרלמנטרי ועמדת המזכ"ל לא נוכל להצליח להחדיר ניסוחים לפי רצוננו. אין בכך משום כבילת ידיכם מבחינה תכסיסית בשיחות עם המזכ"ל ועם משלחות, אולם יחד עם זאת יש להבהיר עמדתנו היסודית הבהר היטב כלפי המזכ"ל, המשלחות ודעת הקהל. עלינו לשמור מכל משמר מפני טשטוש עמדתנו על סכנת ההשליה הכרוכה בכך, וכן על סכנת אי־הבהירות בדעת הקהל, שהיא משענתנו העיקרית במערכה המתחוללת.

היות והוויכוח הנוסף ירד עלינו תוך ימים ספורים, עלינו להדריך מיד נציגינו בפניותיהם למשרדי החוץ. אנא חוו דעתכם מיד. לנו נראה שעליהם לתבוע התנגדות לגינוי ולסנקציות, ואם נראות לכם המחשבות לגופן – תמיכה ברעיון של ועדה וביקור האמרשלד.

הרצוג

335

ר' שילוח אל י' הרצוג (ירושלים) וא' אבן (ניו יורק)
R. Shiloah to J. Herzog (Jerusalem) and A. Eban (New York)

מברק מוצפן WNTA85
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

וושינגטון, 22 בינואר 1957

אישי

ראיתי הערב מרפי לשיחה קצרה, נכח ברגוס. מסרתי ההצעות המעובדות על ידי אבן למזכ"ל,[1] וביקשתי תמיכה פעילה של ארצות־הברית בהצעותינו. ציינתי כי אין הבדל ניכר בין גישתנו לפתרון שאלת המִצָרים לבין הגישה של מדינות מערביות שונות, לפי השמועה גם ארצות־הברית. לא ערער על הנחתי זו. מאידך, יש כנראה ניגוד בין גישתנו

5. ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה לג/שיז, 22.1.1957, בתיק 77.0/9/33.

335

1. ראו מס' 340, הערה 1.

לגישת מדינות אלו בשאלת הרצועה. הסברתי במפורט הסכנות הטמונות במסירת הניהול והאחריות המדינית באזור לצבא האו"ם. אמר כי גם אם מחלקת המדינה תקבל דעתנו, ספק בעיניו אם אפשר לגייס תמיכה מספקת בעצרת לסידור שאין לאו"ם חלק בו. השבתי כי אנו מוכנים לברר אתם אפשרויות של ניסוח שתקלנה קבלת גישתנו על ידי העצרת. הבעיה הראשונה היא להסכים על התוכן. סיכמתי טיעוניי בתביעה שיגלו פעילות יתר להעביר הדיון עם המזכ"ל לפסים מעשיים ולא פורמליסטיים, וכן שיקבל את עמדתנו בעניין הרצועה. הבטיח לבחון הדברים, לדבר עם המזכיר ולהודיע לי ההתקדמות בהקדם. הצעתי גם שיתקיים בקרוב בירור מפורט עם השגריר ואתי על פרטי הצעותינו מתוך מאמץ להגיע לפעולה משותפת באו"ם. הגיב בהסכמה ועוד יודיע לי מתי ועם מי נקיים הבירור.

שילוח

336

שיחת ש' ארד — ו' בורדט (בוושינגטון, ב־22 בינואר 1957)
Meeting: S. Arad — W. Burdett (Washington, 22 January 1957)

דין וחשבון: 130.23/3088/4

סודי

נפגשנו ב־22.1.57.

1) בורדט משמש עכשיו כעוזר לראונטרי לעניינים מיוחדים. בשבועות האחרונים התמסר בעיקר לתכנית אייזנהאואר.[1] אין במחלקה ביטחון מתי יסתיים בקונגרס הדיון. התקווה היא שההחלטה תתקבל סביב הראשון בפברואר או ימים אחדים אחרי כן.

המזכיר החליט כי ריצ'רדס, שייסע כשגריר מיוחד, הוא שיבאר ויפרט התכנית לנוגעים בדבר. הכוונה אפוא להימנע כאן מבירורים מפורטים על התכנית ולהשאיר זאת לריצ'רדס. ייתכן ובורדט ייסע עם ריצ'רדס אולם טרם נקבע הדבר סופית. גם תכנית הביקורים לא הותוותה עדיין. לא היו עוד פניות לבירות השונות באזור.

בורדט הסביר נקודה אחת לגבי פניית הנשיא להקצבת 200 מיליון לשנה השוטפת. נכון שלא נקבעו כל תכניות ספציפיות לשימוש בסכום זה. הכוונה של הנשיא היא שכסף זה לא יופנה לפרויקטים כלכליים כבעבר, שתכליתם הייתה לטווח ארוך, אלא לצרכים מידיים יותר. הזכיר שתי דוגמאות: בגלל משבר הסואץ ופיצוץ משאבות הנפט סובלת עכשיו ממשלת עיראק, ועוד תמשיך לסבול, מדלדול הכנסותיה. החזקת כוחות הביטחון של עיראק קשה עכשיו יותר משהייתה אי פעם, וקיימת סכנה שאם יתערער

336

1. תכנית אייזנהאואר נדונה גם בפגישה שקיים ארד ב־23 בינואר עם עלי סטיוונס, יועץ צבאי־מדיני לראונטרי. ראו דיווח על הפגישה בתיק 93.08/389/5.

מעמד כוחות אלה, ייהנו רק הגורמים הנתמכים על ידי מה שדוקטרינת אייזנהאואר מכנה "הקומוניזם הבין־לאומי". מכאן זכאותה של עיראק ליהנות מ־200 המיליון. מה הסכום, כיצד ובאיזה תנאים – זאת יברר ריצ'רדס. דוגמה שנייה היא נזק שנגרם לתכנית סוציאלית מסוימת שהפסקתה תגרור מורת רוח בין המוני העם.

שאלתי אם לנוכח הסבר זה ולאור העובדה שארצות־הברית מבקשת כעת סמכות להגן על האזור מסכנה חיצונית, לא נשלל כל הבסיס לסיוע צבאי בממדים ניכרים לעיראק (מבחינת סוגי הנשק, טווח ניידותם וכו'). בורדט השיב כי אין מטרת התכנית החדשה לספק נשק חדש, כלומר נוסף לתכנית הסיוע הצבאי הקיימת, אלא לשמור (ז"א לממן) אותן מסגרות הביטחון הפנימי שבשל הפיצוץ, הסואץ וכו' – אין בכוח ממשלת עיראק לשאת בעול הוצאותיהן.

בורדט הבהיר נקודה אחרת. אמר כי הנשיא מבקש מהקונגרס להסיר מגבלת ה־30 באפריל כמועד האחרון להגשת תכניות, ולבטל תחולת הפסקה בחוק סיוע החוץ על מחצית מענק מחצית מלווה.

2) בורדט ביקש לדעת איך מגדירים אנו מבחינה משפטית את מעמד יחסינו עם מצרים, לאחר שהודענו על ביטול הסכם שביתת־הנשק. העיר כי בטיעון שלנו בעניין זכות המעבר בסואץ נופלת הסתמכותנו על החלטת מועצת הביטחון מספטמבר 1951, מאחר שהחלטה זו מתייחסת להסכם שביתת־הנשק. ארצות־הברית אומרת שזכותנו לעבור בסואץ קיימת גם בלי החלטת 1951, וממשיכה לטעון כי כשם שלמצרים אין זכות להפר החלטת 1951 אין לאחד הצדדים זכות לבטל ההסכם.

שמשון ארד

337

ג' רפאל אל ו' איתן
G. Rafael to W. Eytan

מברק מוצפן XA368
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 22 בינואר 1957

ההסברה הבריטית והערכות של מחלקת המדינה על עתיד ירדן כפי שמתבטאות בעיתונות כאן בימים האחרונים מדגישות חוסר יכולת וזכות הקיום העצמי, ויוצרות רושם שמכוונות להכשיר הקרקע לקראת תמורות.

בקשר זה יש משמעות מיוחדת לביקורם בקרוב בוושינגטון של העוצר העיראקי והמלך הסעודי,[1] המייצגים הכוחות המסורתיים הנאבקים על ירדן. כל עוד כוחות אלה היו מאוזנים ונבלמו על ידי מעמדה של בריטניה בירדן, הובטחה עצמאותה. מציע שנפנה תשומת לבנו לאפשרות קרובה של חלוקת ירדן בין סעודיה ועיראק בתמיכת ארצות־הברית ובריטניה. על פי חוזה ג'דה מ־1927 שמרה לעצמה סעודיה זכויותיה לגבי מען ועקבה. בין הסימנים המבשרים תמורות – איגרת ממשלת בריטניה לירדן מאתמול, בה דורשת שיחות על עתיד חוזה הברית.[2] גם גינוי סוריה על פיצוץ צינורות הנפט בהודעת הסיכום של כנס ברית בגדאד באנקרה[3] מעיד אולי על כוונות נגד סוריה.

מכל האמור אני שואל ומציע:

1) מה ידיעותינו והערותינו על השתלשלות העניינים.

2) אם הנכם שותפים להנחותיי [כי] עלינו לנקוט בצעדים מדיניים שיבטיחו שנבוא על שכרנו כאשר ירדן תפורק.[4]

337

1. ב־19 בינואר התקיימה בקהיר ועידה בהשתתפות מצרים, סעודיה, סוריה וירדן, ובה דנו על הסיוע שיוגש לירדן במקום הסיוע הכספי מבריטניה (ראו מס' 282, הערה 4). בוועידה הוחלט גם כי המלך סעוד יצא לארצות־הברית כדי להסביר את עמדתן של ארבע המדינות בנוגע לתכנית אייזנהאואר, לבעיית השיט בתעלת סואץ וליחסים עם ישראל (ראו דוח של מחלקת החקר, 9.1.1957, 130.02/2459/9).
2. באיגרת שנמסרה ב־16 בינואר לממשלת ירדן הציעה בריטניה לפתוח בדיונים מידיים על עתיד ההסכם בין שתי המדינות. דובר משרד החוץ הבריטי מסר הודעה על משלוח איגרת זו בעקבות חתימת ההסכם בקהיר על הושטת הסיוע הכספי לירדן.
3. בתום שיחות בין ראשי ממשלות של המדינות המוסלמיות החברות בברית בגדאד, שהתקיימו באנקרה ב־20–21 בינואר, פורסמה הודעת סיכום שעסקה בכמה נושאים – הסדרי השיט בתעלת סואץ, החלטת האו"ם בקשר לנסיגת ישראל, תכנית אייזנהאואר למזרח התיכון.
4. נושא פירוקה האפשרי של ירדן לאחר תום החוזה בין בריטניה לירדן נדון בתזכיר שכתב יהושע פלמון להרצוג, תקוע ולוריא. (ללא תאריך, כנראה מינואר 1957, 130.15/3745/1.) לאחר ניתוח האפשרויות לחלוקת ירדן בין סעודיה, עיראק וסוריה או בין סעודיה לסוריה בלבד הגיע פלמון למסקנה, כי חלוקה כזאת לא תיתכן בדרכי שלום כל עוד אין הסכם בין ארצות־הברית לברית־המועצות על המזרח התיכון או כל עוד לא נדחקה ברית־המועצות מהאזור. למרות זאת יש להתכונן למצב שירדן תחולק בכוח ואזורים ממנה ייתפשו בידי סוריה, עיראק וסעודיה. אז תצטרך ישראל להשתלט על הגדה המערבית, אולם תפישת או החזקת הגדה לא תיתכן ללא פעולה מדינית מקדימה. לאחר התייעצויות עם לוריא, תקוע והרצוג הגיע פלמון למסקנה כי אין ירדן עומדת לפני חלוקה בעתיד הקרוב. חלוקת ירדן לא תיתכן ללא הסכמה של מחלקת המדינה, וזו לא תתמוך בהחלטה של עיראק, ולכן חלוקת ירדן מותנית בהסכם בין סעודיה לעיראק, דבר שלא נראה אפשרי. כמו כן ברור כי הגורמים השואפים לבלוע את ירדן הם השומרים על קיומה מחשש שהיריב יבלע יותר (ראו פלמון אל רפאל, מברק 343, 28.1.1957, 130.15/3745/1).

3) לאור אפשרות של התפתחויות אלו משנה חשיבות לעמדתנו בשרם אל־שיח׳ ועזה.

הנ״ל על דעתי בלבד כי לא הספקנו להתייעץ.

רפאל

338

הערת־עורך
Editorial Note

נאום ראש הממשלה בכנסת: הצהרה מדינית של הממשלה (23 בינואר 1957)
The Prime Minister's Statement in the Knesset on Government Policy (23 January 1957)

בישיבה מיוחדת שכונסה ב־22 בינואר, לאחר החלטת עצרת האו״ם בעניין הנסיגה, שָׁבָה הממשלה ואישרה את ההחלטות שקיבלה עשרה ימים לפני כן (מס׳ 306) וייפתה את כוחו של בן־גוריון למסור הודעה בכנסת על ההחלטות שנתקבלו בישיבה זו.

הדיון בכנסת התקיים כבר למחרת ונפתח בסקירה מדינית של בן־גוריון. בתחילתה הוא הציג בפירוט את החלטות הממשלה, ואת רובה ייחד לחשבון נוקב עם האו״ם על עמדתו הבלתי מאוזנת כלפי ישראל מאז הקמתה, ולקריאת תיגר על סמכותו לקראת ההחלטה הצפויה בעצרת.

הצעת ההחלטה של הממשלה גינתה את ההחלטה האחרונה של עצרת האו״ם [מה־19 בינואר] על שהיא מתעלמת מהסכנות המאיימות על ישראל ואינה תורמת לכינון שלום במזרח התיכון. בתום הדיון המדיני קיבלה הכנסת ברוב של 54 קולות את הודעתו המדינית של ראש הממשלה:

1) ישראל תחזיק ברצועת עזה ותהיה אחראית בכוחות עצמה לביטחון הפנימי והחיצוני של הרצועה. היא תוסיף לקיים ולפתח מִנהל עצמי של התושבים, תיתן לאונר״א את כל ההקלות הדרושות להמשך פעולותיה למען הפליטים, ותבטיח שירותים ציבוריים לתושבים.

2) צה״ל לא יפנה את חוף מפרץ אילת בטרם יובטח חופש השיט שם ובים סוף בערבויות ממשיות שתתקבלנה בהסכמת ישראל.

3) ישראל תתבע את פירוזו של חצי האי סיני.

4) ישראל תפנה אל האו״ם כדי שיגבש תכנית להסדר קבע לבעיית הפליטים, גם אלה שברצועת עזה, ותתרום כמיטב יכולתה להסדר זה.

5) ישראל תעמוד על כך שבכל הסדר בתעלת סואץ יובטח לה חופש השיט ללא קיפוח ואפליה.

לצד הצעת הממשלה הוגשו להצבעה שתי הצעות נוספות: ההצעה של "חירות" קבעה כי ישראל לא תסכים להכנסת כוח זר לרצועת עזה; כי חופש השיט במפרץ אילת יובטח רק באמצעות החזקת כוח ישראלי במקום; כי אסור היה לממשלה להוציא את כוחות צה"ל מסיני כל עוד לא נחתם הסכם שלום עם מצרים והובטח חופש השיט בתעלת סואץ; וכי להחלטות עצרת האו"ם אין תוקף מוסרי והן פוגעות הן בזכות ההגנה העצמית של ישראל והן באינטרס השלום, ולפיכך אין ישראל חייבת לציית להן.

ואילו הצעת ההחלטה של מק"י קראה לפינוי כוחות ישראל מכל השטחים שנכבשו ולחזרה לקווי שביתת-הנשק. שתי ההצעות נדחו ברוב גדול. (ראו **דברי הכנסת**, כרך XXI, 1956–1957, עמ' 826–851).

339

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA377
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 23 בינואר 1957

סיכום פגישה עם המזכ"ל ב־23 בינואר בבוקר בהרכב הרגיל. המזכ"ל אמר שקיבל תזכירנו[1] בשעה 02:30 באותו בוקר, ולדעתו חיכה כל השעות לשווא. אינו רואה כיצד הצעות אלה יפתחו הדלת לפתרון. בשאלת עזה תובעת ישראל שליטה מוגנת מפני השליט החוקי על ידי חיל או"ם שיוצב בין הרצועה לבין מצרים; בשאלת שרם אל־שיח' אנו תובעים חוזה שלום תוך ניטרליזציה של השטח שהוא שטח מצרי. לדעתו, השותפים לדאגותינו לחופש השיט ומניעת פעולות איבה מעזה ידאגו לא פחות מעמדתנו הנוכחית.

באנץ' שאל אם יש לפרש ההצעות כתנאים לפינוי.

אבן חזר על הגדרתנו הקודמת: לא תנאים אלא נסיבות קשורות (accompanying circumstances). בשאלת שרם אל־שיח' הרי אנו קרובים לעמדת המזכ"ל כפי שהובעה בשיחות, ולעמדות משלחות רבות. לגבי עזה הרי תכניתנו היא התכנית הקונסטרוקטיווית הראשונה שהוצעה. לא מהמזכירות ולא ממשלחות שמענו על תכניות אחרות לעזה.

339

1. בתום הפגישה עם האמרשלד ב־20 בינואר סוכם כי עמדת ישראל תסוכם בתזכיר שיוגש למזכ"ל לפני הגשת הדוח שלו לעצרת (ראו מס' 330). בניו יורק חיכו שרת החוץ ואבן להנחיות הממשלה באשר להצעות שיוגשו ולדרך הצגתן (ראו מס' 333). לאחר ישיבת הממשלה המיוחדת ב־22 בינואר הועברו הנחיות לניו יורק בעקבות החלטות הממשלה (ראו מס' 334).

המזכ"ל וקורדייה השיבו שבמסגרת של פינוי אין מקום לדיבורים על תכניות לעתיד עזה. כמו כן אינם רשאים לדון בחלוקת שטח מצרי. אשר להסתמכותנו על דברי המזכ"ל בשיחות הקודמות, אי־אפשר להטיל פירושנו עליו.

אנשי המזכירות שאלו כמה שאלות להבהרת תוכן התזכיר, והביעו התנגדותם בעיקר לאותם הקטעים בהם יוחסו למזכ"ל, במסמך שעומד להתפרסם, דעות שהובעו בשיחות הסודיות. נשאלה שאלה אחת לעניין: האם נכללת במשפט Israel will make its full contribution towards any United Nations permanent settlement of the refugees, etc. מידה מסוימת של החזרת פליטים. אבן סירב להוסיף או לגרוע מלשון ההודעה.

תזכירנו יפורסם מילולית בדוח המזכ"ל שיצא לאור ביום ו' לקראת העצרת בראשית השבוע הבא.[2] המזכ"ל ציין שניגש לדיונים אלה with dark foreboding.

באנץ' מסר אחרי הישיבה שתגובתו השלילית של המזכ"ל מקורה באכזבתו מגישתנו לחיל האו"ם בשאלת עזה. ברם אינו מתכוון לבקר התזכיר בדוחו.

קדרון

340

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/278
נוסח יוצא: 93.04/328/15

לונדון, 23 בינואר 1957

בשיחה עם שק סיכם לורנס עמדת בריטניה לקראת הדיון באו"ם כדלהלן:

1) מפרץ שלמה. בעד החלטה לפינוי החוף על ידינו ובתוכה סעיף על כניסת כוח או"ם לשם מניעת התנגשויות במִצָרים עד למציאת פתרון סופי בסכסוך. יעדיפו החלטה אחת שתכיל שני הסעיפים, אך ייתכן ויהיה צורך לקבל שתי החלטות נפרדות ולא להתנות אחת ברעותה.

2) עזה. נגד שיבת מצרים וגם נגד המשכת שלטון ישראל. בעד כניסת כוח או"ם והקמת מִנהל או"ם שיישען על המנהל הערבי המקומי. לטענת שק על הסתירה בין המדרש לבין המעשה בהצבעה האחרונה[1] השיב כי כך מנעו הצעת גינוי והרוויחו זמן לפעולה מתואמת עם הקנדים ואחרים לקראת הדיון הבא. התחמק מלהשיב לשאלה מה תהיה

2. את התזכיר הגיש האמרשלד לעצרת ב־24 בינואר, והוא סומן מסמך או"ם A/3511. המסמך בתיק 103.02/2448/13 ולא הודפס כאן.

340

1. בהצבעה בעצרת האו"ם ב־19 בינואר הצביעה בריטניה עם הרוב, ראו מס' 321.

עמדתם אם בכל זאת תעלה הצעת גינוי, ואמר שנציגם קיבל הוראה לעשות למניעת הצעה כזאת, או להכריע אותה בהצעה נגדית בונה (constructive).

לטיעון על עזה השיב כי גם אילו הסכימו לצדקת טיעוננו אין סיכוי להסכמת העצרת להמשך שלטוננו. שק העיר שאין תוצאות ההצבעות נקבעות בשמים אלא בפרוזדורי האו"ם. [לורנס] הודה כי אין לצפות לתמיכתם בתביעתנו. תיתכן צורת מנהל או"ם שתאפשר שיתוף פעולה כלכלי עם העורף הישראלי. התרשם רק מהרעיון שהמשך שלטון ישראל עשוי לקרב פתרון לפליטי עזה.

על ירדן אמר:

1) בריטניה יוצאת כי אין כיום ערך לבסיסה.

2) אין ממש בחוזה קהיר,[2] ואין להאמין שירדן תזכה לתמיכה חודשית כמוסכם, פרט לאפשרות שמצרים וסוריה תקבלנה לשם כך רובלים "וזה ישנה המצב ועמדת ממשלת בריטניה".

אילת

341

א' ששון אל ו' איתן
E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן מספר/102
נוסח נכנס: 130.09/2358/1

רומא, 23 ינואר 1957

מידי

בביקורי הבוקר אצל מאגיסטראטי במשרדו קראתי בעצמי מברק ששלח אמש פלאצו־קיזי [משרד החוץ האיטלקי] למשלחתו באו"ם.

המברק אומר:

1) איטליה איננה בעד המשך שליטת ישראל ברצועת עזה ובמְצָרים, אך מבינה למצבה ותומכת בתביעותיה לערובות שיבטיחו לה:
   (א) חופש השיט הגמור במפרץ ובמְצָרים.
   (ב) אי־החזרת מצרים לרצועת עזה באיזה מובן, צורה ושטח שהם.
   (ג) אי־חידוש פעולות הפדאיון מצד מצרים.

2) איטליה עומדת על כך שיוגדרו בצורה ברורה ומדויקת סמכויותיו ותפקידיו של כוח האו"ם, וכן שייאמר בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים ושאינה ניתנת לפירושים

2. ראו מס' 337.

אחדים, שזמן שהייתו של כוח האו"ם במִצְרים וברצועת עזה ומועד צאתו אינם תלויים ברצונה של מצרים או איזו מדינה אחרת באזור, אלא ברצון האו"ם בלבד.

3) איטליה בעד זה שייאמר בכל החלטה שתתקבל בעתיד:

(א) כוח או"ם שיוצב במִצְרים ישב עד להסדר קבע של שאלת השיט וישמור על חופש השיט.

(ב) כוח או"ם שיוצב ברצועת עזה ישמש כחיץ בין ישראל למצרים וישב שם עד להשגת הסדר סופי.

4) המשלחת האיטלקית נדרשת לבוא בדברים עם כל המשלחות הידידותיות ובייחוד עם משלחות ארצות־הברית, אנגליה, קנדה ונורווגיה ולתאם מאמציה עמהן.

5) לאחר מסירת הדוח של המזכ"ל ועם חידוש הדיונים בעצרת, רצוי מאוד שהמשלחות המסכימות לעמדתה זו של איטליה יקדימו האפרו־אסיאנים ויגישו הצעת החלטה ברוח זו לעצרת.

עד כאן תוכן המברק.

6) בהמשך השיחה לא ידע מאגיסטראטי להסביר כיצד מתארים לעצמם אלה שדורשים העברת רצועת עזה, לרבות הממשל האזרחי, לכוחות האו"ם, את המשך החיים האזרחיים ברצועה ואת קשריה המסחריים עם העולם החיצון. טען שהאו"ם ידאג אחר כך להסדיר כל זה. העיקר בשבילם שהמצרים לא יחזרו לרצועה, ושהיא לא תשמש יותר בסיס לפדאיון ומקור להתנגשויות בינינו לבין המצרים ולהפרעת הסדר והיציבות באזור.

ששון

342

מחלקת מזרח אירופה אל א' אבן (ניו יורק)
East European Division to A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNWA959

נוסח נכנס: 93.01/2189/2

ירושלים, 23 בינואר 1957

לנמען בלבד

אבידר שוחח כשעה עם סמיונוב סגן שר החוץ. פתח בנעימה אופטימית של תקווה לשיפור היחסים וכו', אך התרשם שסמיונוב דחה כל סיכוי כזה, מאחר שמדיניות ישראל ממשיכה להיות רתומה לכוחות האתמול ואינה משתלבת באינטרסים של מדינות המזרח המשתחרר, ויוכיחו מבצע סיני שנערך בשיתוף עם הקולוניזטורים, ואיומי ישראל על סוריה וירדן ב־1957. מדינות פרו־מערביות אחרות באסיה ובמזרח התיכון שייכות מבחינה אובייקטיווית לאזור המשתחרר על אף עמדתן הנוכחית, ואילו אינטרסי ישראל מזדהים

עם הקולוניאליזם. כיוון שישראל לא שינתה את מדיניותה, גם עמדת הסובייטים כלפיה אינה משתנה. הם לא היו תומכים ב־1948 בהקמת ישראל לו ראו מראש התפתחותה. מצטערים על התוצאות העלולות להיגרם לישראל עקב מדיניותה, אך עליה להחליט אם לתקן דרכה.

מזא"ר

343

ש' רוזן וג' ונגנהיים אל המנהל הכללי של משרד החוץ[1]

S. Rosenne and G. Wengenheim to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs

העתק: 130.04/1872/4

פריז, 23 בינואר 1957

סודי ביותר

הננו מתכבדים להגיש את הדוח על ביקורנו בלונדון, פריז, וושינגטון וניו יורק בעניין התביעה נגד בולגריה,[2] בינואר 1957.

1) הצגנו את מטרתנו לאמור: לאור חוסר הפעולה מטעם הבולגרים והסימנים שבעקבות הרעת היחסים אחרי מבצע סיני, אין להם כנראה עתה כוונות רציניות לחסל את הפרשה של הפלת המטוס, ולכן יש צורך בצעד מרחיק לכת כדי לזרז אותם לפעולה. ראינו כהכרחי לתאם עם שאר הממשלות העיקריות המעוניינות בפרשה[3] את הצעדים הנחוצים כדי להכשיר את הקרקע לכל צעד דרסטי, כולל הגשת תביעה לבית הדין הבין־לאומי. מתברר שאין אנו היחידים שחשבו בכיוון של הגשת תביעה בהאג, אך מחשבתנו שונה ממחשבת השאר, שהרי אנו מתכננים את תביעתנו על יסוד שיפוט החובה של בית הדין ואילו הם על שיפוט הרצון ולא הגו עדיין על שיפוט החובה. כן רצינו לבדוק אם ישנם צעדים אפשריים אחרים זולת הגשת תביעה בהאג, כגון

343

1. הדוח נשלח גם אל היועץ המשפטי לממשלה, חברת "אל על", ד"ר יעקב רובינסון, מנהל מחלקת מזרח אירופה, נציגות ישראל בסופיה ושגרירויות ישראל בוושינגטון, לונדון ופריז.
2. ב־27 ביולי 1955 הפילו מטוסי קרב בולגריים מטוס נוסעים של "אל על" מעל שטח בולגריה. 58 נוסעים ואנשי צוות נספו. כבר למחרת הודיעה ממשלת ישראל לממשלת בולגריה על כוונתה לתבוע ממנה פיצויים. במשך שנה וחצי התנהלו המגעים בין שתי המדינות בעצלתיים וללא תוצאה, כשהיועץ המשפטי של משרד החוץ, שבתאי רוזן, עוסק בחיפוש מקרים דומים שיוכלו לשמש תקדים. רק בפברואר 1957 ניסחה ישראל את תביעת הפיצויים שלה מממשלת בולגריה, ובד בבד החלה לבדוק אפשרות של פנייה לבית הדין הבין־לאומי בהאג.
3. בין ההרוגים היו גם אזרחי ארצות־הברית, בריטניה וצרפת.

שימוש בלחץ כלכלי. מתברר שבגלל סיבות רבות, המשתנות ממדינה למדינה, אין אפשרות זאת קיימת. נציגי שלוש הממשלות קיבלו את הניתוח המדיני שלנו והדיון עמהם התרכז בחמש הנקודות העיקריות הבאות:

(א) צעדים דיפלומטיים ואחרים נוספים לפני ההחלטה הסופית להגיש תביעה בהאג;

(ב) קביעת המועד להגשת התביעה;

(ג) צורת ההופעה של שאר הממשלות בבית הדין הבין־לאומי;

(ד) ההשפעה של הגשת התביעה על הסיכוי לפשרה מחוץ לכותלי בית המשפט;

(ה) הבעיות הבין־ממשלתיות המתעוררות מתביעות אזרחיות נגד אל על.

הנושאים הנ"ל נדונו עם באי כוח הממשלות של הממלכה המאוחדת, קנדה ודרום־אפריקה, ארצות־הברית וצרפת, ועם באי כוח המבטחים של אל על. רשימת האנשים אתם נפגשנו מופיעה בסעיף 7 להלן.

והנה סיכום על ההתייעצויות:

2) **צעדים דיפלומטיים נוספים**:

כל הממשלות היו סבורות כי הצעד המעשי היחידי הבא בחשבון הוא להגיש תביעה לבית הדין הבין־לאומי. אולם כולן עמדו על הצורך שלפני כן ייעשו צעדים דיפלומטיים נוספים שמגמתם:

(א) להיווכח שאמנם אין לבולגרים כעת כוונות לסלק את התביעה;

(ב) לשים את עצמן במצב דיפלומטי־משפטי שיאפשר ויצדיק פנייה להאג.

סוכם שכל אחת מהממשלות תגיש תזכורת מתאימה בכתב בהקדם לממשלה הבולגרית.

3) **מועד הגשת התביעה**:

כל הממשלות נתרשמו מהנקודה המרכזית שבתכנית שלנו והיא טענת שיפוט החובה תחת שיפוט רצון, וכולן ראו בה את הגורם המכריע שיקבע מתי תוגש התביעה. מפאת הסודיות האופפת רעיון זה והסכנה שמא, אם הדבר ייוודע לבולגרים לפני זמנו, הם ינקטו אמצעים כדי לשלול את שיפוט החובה, נתגבשה דעה כללית שאין להשהות את ההחלטה הסופית בנדון, ושהצעדים הדיפלומטיים הנ"ל יזורזו. מכאן מסקנתנו כי ההכרעה בנדון תבוא באמצע פברואר בערך.

4) **הופעת שאר הממשלות בדיון**:

באשר להופעת שאר הממשלות בפני בית הדין הבין־לאומי, הבענו התנגדות שתוגש תביעה משותפת של כל הממשלות נגד בולגריה, וגם התנגדות לכך ששאר הממשלות תתערבנה, על סמך סעיף 62 לחוקת בית הדין, בדיון על התביעה הישראלית. נימקנו התנגדותנו בשני מקרים אלה בכך, שלדעתנו מוטב, גם מבחינה משפטית וגם מבחינה מדינית, שכל ממשלה תעשה את צעדיה באופן נפרד ועצמאי ולא בשיתוף כללי עם שאר הממשלות, וכי יש להמשיך בקו שהיה עקרוני עד כה, היינו, לא להקים מעין חזית משותפת נגד הבולגרים. דעה זו נתקבלה אצלם, ויבדקו את האפשרות של הגשת תביעות נפרדות לגמרי ולדאוג לקונסולידציה של המשפטים בשלב מאוחר יותר. לשם כך מסרנו להם העתק מכתב התביעה שלנו, כדי לאפשר להם לבדוק את התביעה הישראלית כבר עכשיו. נענינו לבקשתם לתת להם הודעה קצרה למפרע כשיוחלט על הגשת התביעה הישראלית.

5) **פשרה דיפלומטית:**
הצגנו את התלבטויותינו בשאלה: האם הגשת התביעה הזאת תיראה בעיני הבולגרים כצעד כה עוין שתמנע לאלתר כל סיכוי לפשרה מחוץ לכותלי בית הדין שתניח את הדעת, או תדרבן אותם להגיע לפשרה על מנת למנוע דיון מפורט בפומבי בהאג על מעשיהם. האמריקנים והצרפתים (וגם ד"ר יעקב רובינזון) נטו לחשוב כי אכן עצם התביעה תשמש לחץ על הבולגרים ותביאם למשא ומתן מועיל. הבריטים היו יותר מסויגים אך לא שללו אפשרות זאת.[4] מכל מקום, האפשרות שהתביעה תניע פשרה אינה צריכה להיות גורם שימנע את הגשתה, אלא אם תגובת הבולגרים לצעדים הדיפלומטיים המתוארים לעיל תדגים הטבה ניכרת בעמדתם.
[...][5]

שבתאי רוזן, ג' ונגנהיים

344

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 751
נוסח יוצא: 130.09/2377/5

ירושלים, 24 בינואר 1957

ראשית המצב. מצפים לדוח המזכ"ל ביום ו' ובעקבותיו יתקיים הוויכוח כנראה ביום ב'. במשלחות מערביות רווחות גרסות שונות להצעת החלטה שטרם נתגבשו. האפרו־אסיאנים דנים כנראה בהצעה לסנקציות.

מההצבעה האחרונה אין להסיק מסקנות לגבי מידת התמיכה בהצבעות נוספות, בין על גינוי ובין על סנקציות, שכן משלחות רבות תמכו בהחלטה האחרונה בגלל מתינותה, ובציפייה שהמזכ"ל ידווח בהצעות משלו לעצרת על תפקידי חיל האו"ם במפרץ ובעזה. מסתבר שהמזכ"ל, הרוצה להימנע מהסתבכות עם האפרו־אסיאנים והסובייטים, עשוי להימנע מכל הצעות שהן.

(לידיעתכם – אין אנו מצטערים על כך שכן אפילו יציע, לא יהיו הדברים לרצוננו, ויהיה בהם ליצור חיץ בינינו לבין משלחות ידידותיות שיתרשמו מהצעותיו.) היות והצעת ההחלטה המערבית טרם נתגבשה איננו יכולים כעת להתייחס אליה.

שנית, עליכם אפוא לפעול במשרד החוץ:

4. ב־29 בינואר הודיעה שגרירות בריטניה בישראל למשרד החוץ כי ממשלת בריטניה החליטה שלא להגיש תביעה נגד בולגריה בבית הדין הבין־לאומי בהאג (ההודעה בתיק 130.06/1872/4).

5. המשך המסמך הושמט על ידי העורכים. הוא עוסק בתביעות נגד "אל על" ובגובה התשלומים למשפחות הנספים. כמו כן מופיעה רשימת האישים שרוזן ונגנהיים נפגשו עמם בלונדון, בפריז, בניו יורק ובוושינגטון.

1) להסברה נוספת של עמדתנו בעניין שרם אל־שיח' ועזה (שלנו נה 69-73, יק 91, [חוז"ם 729]):[1]

(א) שרם אל־שיח'. יש להסביר שעד ל־22 פינינו כל סיני, דהיינו למעלה מ־50,000 קמ"ר, ואנו מחזיקים כעת רק ברצועה צרה בחוף המערבי של המפרץ, המבטיחה כעת חופש השיט. אמנם אין להחזיק בשטח מדינה אחרת, וישראל הודיעה [על] נכונותה לצאת משם ברגע שנקבל ערובות יעילות לחופש השיט. דא עקא, עיקרון לא פחות מקודש הנו חופש השיט, ואין לתבוע מאתנו לסייע במו ידינו להחזרת ההסגר במפרץ.

(ב) עזה. למען סבר האוזן רצוי לא לנקוט לשון שנסכים למינוי נציג או"ם שידווח מפעם לפעם לעצרת. מוטב לומר שיש לעבד suitable relationship עם האו"ם. יש להדגיש במיוחד התנגדותנו לכניסת חיל האו"ם לעזה, שפירושה חידוש ההשפעה המצרית ואתה הפדאיון, וסתימת הגולל על סיכויי הפיתוח הכלכלי של תושבי הרצועה ועל תקווה לפתרון כלשהו של בעיית הפליטים, ששוב יופקרו להסתה מצרית. מזה שמונה שנים עזה הנה מקור מתיחות ופורענות לאזור כולו. המבקשים להחזירה לתוהו ובוהו נושאים באחריות חמורה.

2) יש לבקש הוראות למשלחות להתנגד להחלטות גינוי או סנקציות או לכל החלטה הפוגעת בישראל. החלטה כזו פירושה שהאו"ם נוקט איפה ואיפה, שכן במשך כל השנים לא גינו [את] מצרים על הפרות המגילה, החלטות מועצת הביטחון והחוק הבין־לאומי, וכן לא הייתה אף תביעה שהיא למצרים מצד האו"ם או המזכ"ל לכבד הסעיפים בהחלטת 2 בנובמבר המכוונים אליה על סואץ, פדאיון והכנסת נשק לאזור. יש להזכיר הודעת ראש הממשלה בכנסת אתמול[2] שאנו מוכנים לחתום עם מצרים על חוזה non-belligerency ואי־התקפה. על ידי החלטות פזיזות לא יקודמו העניינים באזור ורק תוגבר המתיחות. דרוש זמן לפתור הבעיות המסובכות ואין להיבהל מלחץ מצרים ובני בריתה הבזים לכל חוק בין־לאומי. על מצרים להבין שאין האו"ם כלי שרת למזימותיה התוקפניות, ואינו יכול להעניק סמכותו המוסרית למדינה המודיעה ברבים שהיא בזה למגילת האו"ם ולחוק הבין־לאומי, ושכל רצונה חרם, הסגר ו[שפיכות] דמים נגד חברה אחרת. אם ייכנע האו"ם ללחץ מצרים, יתערער החוק הבין־לאומי ברחבי האזור, על כל התוצאות הכרוכות בכך גם למדינות האחרות שיש להן אינטרסים באזור או במעבר חופשי בנתיבי המים שבו.

3) נוסף על הפעולה במשרדי החוץ ובאו"ם המשיכו נא בהסברת עמדתנו למערכות עיתונים ולאישים. עכשיו, כשהמערכה בגלוי, ניתן לכנס מסיבות עיתונאים ולהסביר עמדתנו, תוך הדגשה שחופש המעבר והביטחון בעזה הנם שאלות חיים לישראל.

איתן

344

1. המסמך מיום 16.1.1957 בתיק 130.09/2377/5.
2. ראו הערת־עורך מס' 338.

345

מ' תובל אל מחלקת מזרח אירופה
M. Touval to the East European Division

מברק מוצפן 554
נוסח יוצא: 93.01/2295/13

בודפשט, 24 בינואר 1957

הוזמנתי ביזמתי אל סגן שר החוץ סורקו כדי להביע הוקרתי על התחלה מוצלחת של עלייה, ולבקש שידאגו שהוראותיהם למתן דרכונים לכל מבקש לעלות בלי התחשבות בגילו יבוצעו.[1] סורקו שמח לשמוע שביעות רצוננו, והודיע שלפי ידיעותיו מדי יום מוציאים כ־80 דרכונים לישראל, וסך הכול עד עתה מאז דצמבר אושרו או הוצאו כ־2000. הבטיח לפעול למען תיקון הסירובים בגילים נמוכים, אם יתברר שהסירובים הם שיטתיים ואף במקרה שהם מקרים בודדים. כן הבטיח לפעול למען עליית אסירי ציון לשעבר, לפי דוגמת דנש.[2]

מסקנה: ההבדל הגדול בין מספר הדרכונים לישראל אשר נתנו לפי הודעתם, אם היא נכונה, ומספר הפונים אלינו לאשרה הוא לדעתי מהסיבות הבאות:

1) לחלק מהאנשים ניתנו דרכונים לאחר בריחתם.
2) חלק מיהודינו מנסים להשיג אשרה למקומות אחרים קודם.

בדצמבר הופיעו אצלנו 60 דרכונים שהם 131 נפשות. בינואר עד היום 196 דרכונים, 444 נפשות.

מחר אבקר ביקור נימוסין אצל שר החוץ הורבט.

תובל

345

1. ראו מס' 241.
2. הפרשה אינה ידועה.

346

א׳ אבן אל המזכיר הכללי של האו״ם (ניו יורק)
A. Eban to the U.N. Secretary-General (New York)

Copy: 93.03/3064/5 :העתק

[New York], 25 January 1957

Dear Mr. Secretary-General,

I have studied your letter of 21 January 1957[1] and conveyed its contents to my Government. It creates a situation which I am certain you would wish me to describe with complete candor.

During our meetings in December and January on the phased withdrawal of troops, the special questions involved in the Sharm el-Sheikh area were repeatedly discussed. In those discussions you defined positions which emerge clearly from the records of our meetings.

The positions to which you subscribed have included the following: the entry of UNEF into the Sharm el-Sheikh area on Israel's withdrawal; the definition of UNEF's function in terms of "the prevention of the likelihood of a recurrence of a conflict"; the categorical reply that UNEF "will function and will have to be in its positions as long as there is a risk of a recurrence of hostilities"; the description of the Straits of Tiran and the Gulf of Aqaba as being "for all practical purposes international waterways": the acknowledgement of an "international interest" involved in the Straits which justified the decision to leave the withdrawal from that area to a later stage; the aim of getting the Straits actually guaranteed as international waters, and the statement that the existence of a legal problem because of territorial rights on the shores "does not in any way derogate from the desirability of maintaining freedom of passage in all these, for all practical purposes, international waterways".

This last qualifying sentence is omitted from the second quotation in your letter of 21 January; but it is, I think, relevant to an understanding of the previous sentence.

Thus, the emphasis of your remarks, both in character and quantity, throughout these weeks has been overwhelmingly on the international character of the waters, not on the territorial rights on the shores. The qualifications which you made from time to time cannot be interpreted so broadly as to void the central import of your remarks.

These statements powerfully influenced the thinking of my Government and, I believe, that of other Governments, towards envisaging a solution of the Sharm el-Sheikh problem by a withdrawal of Israel troops in favour of UNEF troops, who would operate for the specific assignment of preventing possible acts of belligerency

346

1. מס׳ 332.

between, in your words, "Israel shipping and Egyptian forces", until a situation arose in which no danger of belligerent acts existed.

These expressions came from you in the exercise of your mandate under par. 5 of resolution 997 (ES–I) and par. 3 of the General Assembly resolution 999 (ES–I).[2] I note that on 20 January you stated that you were competent to interpret General Assembly resolutions.

After these ideas have influenced international thinking for the past eleven weeks, I was naturally disconcerted to receive your letter of 21 January, conveying a different sense and emphasis. The effect of the last paragraph would seem to preclude any definition of UNEF's function and duration as might effectively prevent the restoration of a blockade and the consequent renewal of hostilities.

You will thus, no doubt, understand why I am reluctant to accept the idea that the effects of your statements in December and January can be nullified by such a restrictive interpretation as that implied in your letter of 21 January.

Yours sincerely,

Abba Eban

347

א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם (ניו יורק)
A. Eban to the U.N. Secretary-General (New York)

Copy: U.N. Archives DAG–1/2.25.5.2:17 העתק: ארכיון האו"ם

New York, 25 January 1957

Dear Mr. Secretary-General,

In your letter of 6 December 1956[1] you asked me to ascertain the position of the Israel Government on the General Armistice Agreement between Israel and Egypt.

This question has also arisen on a number of occasions in our conversations, and, as you are no doubt aware, has formed the subject of public statements by the Prime Minister[2] and by other official Israeli spokesmen.

Israel's view as outlined in these statements is, briefly, that the General Armistice Agreement has been consistently violated by Egypt both in letter and in spirit ever since it was signed on 24 February 1949. Its central purpose of non-belligerency and

2. ראו הערת־עורך מס' 11.

347

1. מס' 188.
2. ראו הערת־עורך מס' 69.

its character as a transition to a peaceful settlement have been constantly repudiated by Egypt. Egypt has even held, most incongruously, that the Agreement could co-exist with a "state of war" against Israel. This policy of Egypt and the actions flowing therefrom have brought the Agreement to naught, with the result that a new system of relationships must now be constructed.

On the other hand Israel does not consider that the relations between Israel and Egypt are those of a state of war. Our mutual obligations are still defined by the Charter of the United Nations which rules out any concept of a "state of war." This was made clear by the Prime Minister of Israel in a speech in the Knesset on 23 January, 1957. The relevant extract of this speech follows:

"As for the Armistice Agreement with Egypt, which was signed eight years ago (on the 24th February 1949), as a transitional stage to permanent peace, the Egyptian dictator has violated its principles and purposes, and by his repeated declarations that there is a state of war between Israel and Egypt, he has distorted the essence and the aims of the Agreement. He exploited it as a smoke screen to cover up his murderous attacks against the people of Israel and his implacable blockade of Israel on land, at sea and in the air.

It was from the Gaza strip that fedayeen units were dispatched to Israel and bands of murderers and saboteurs were organized in other Arab countries as well. Thus the Agreement was transformed into [a] harmful and dangerous fiction which only assisted the Egyptian ruling junta in its malevolent designs.

Any return to this agreement means return to murder and sabotage. Israel does not claim that the absence of an armistice agreement means the existence of a state of war with Egypt even though Egypt insisted on the existence of a state of war even when the Agreement was in existence. Israel is prepared to confirm its position on this by signing immediately with Egypt an agreement of non-belligerency and mutual non-aggression, but the Armistice Agreement, violated and broken, is beyond repair".[3]

Yours sincerely,[4]

Abba Eban

3. ראו **דברי הכנסת**, כרך XXI, 1958-1957, עמ' 851-826.

4. האמרשלד השיב כי את דעתו על הסכמי שביתת־הנשק הביע בדוח האחרון שהגיש לעצרת האו"ם, ומכל מקום הפרות ההסכם לא נעשו רק מצד אחד. למרות המצב הקיים בשטח הוא סבור כי המשך תקפותם החוקית של הסכמי שביתת־הנשק הוא יסוד שאי־אפשר להתעלם ממנו במאמצים לכינון יחסים תקינים בין ישראל למצרים. (ראו האמרשלד אל אבן, 27.2.1957, U.N. Archives DAG-1/2.25.5.2.)

348

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן 388

נוסח נכנס: 130.09/2333/5

ניו יורק, 25 בינואר 1957

שוחחנו קומיי ואנוכי עם פירסון בהשתתפות מקיי, נציג קנדה באו"ם. פתח קומיי והביע ציפייתנו שקנדה תתנגד לכל הצעת גינוי או סנקציות שתוצע על ידי אסיאנים או זולתם.[1] פירסון אישר שקנדה תשלול כל הצעה כזאת.

הסברתי את תכניתנו לשרם אל־שיח' ועזה, והבעתי חשש שהמזכ"ל לא יציע שום פתרון יעיל. מסרתי כיצד נסוג המזכ"ל מכל הדברים שאמר בראשית המשא ומתן על ביצוע ההחלטה, וכיצד החליט לגרוס סמכות רחבה לצבא האו"ם כשהמדובר בעזה, וסמכות מצומצמת כשהמדובר בשרם אל־שיח'. לרגל החלטתנו הנחושה לעמוד על ביטחוננו בים וביבשה, המוצא היחיד מהתנגשות מצערת עם האו"ם הוא על ידי גישה מציאותית ונבונה של משלחות אחרות כגון קנדה.

פירסון אמר שדיבר הבוקר עם האמרשלד ונמצא בהתייעצות עם גורמים אחרים לרבות ארצות־הברית. המגמה היא לערוך הדיון לאו דווקא על סמך הצעת גינוי אסיאנית, אלא על יסוד הצעה מערבית שתציע קווים לפתרון.

השקפות פירסון הן כדלהלן:

1) המִצְרים: יש להציע החלטה שתפנה למדינות המפרץ להימנע מפעולות איבה נגד שיט במפרץ, ותציב אנשי אונ"ף בשרם אל־שיח' לפקח על הביצוע יחד עם סיורים אווירים עד שיימצא פתרון אחר לחופש השיט. הנו סבור שבנסיבות כאלה ניתן לישראל לפתח השיט שלה במְצָרים ללא חשש רציני מפני חידוש ההסגר. הבסיס המשפטי לפעולה זו של העצרת יהיה התחייבות הצדדים על פי משטר שביתת־הנשק להימנע מפעולות איבה (belligerency).

2) ברצונו לסייע לנו בעניין עזה, אך עליו לומר בכל גילוי הלב שאינו יכול להסכים להערותינו השליליות על אונ"ף ברצועה. כשהסברתי הקשיים הביטחוניים והאחרים הודה שמבחינה מעשית אולי הצדק אתי, אך אין האו"ם יכול להשתחרר גם משיקולים מדיניים, משפטיים ופסיכולוגיים. קיום צבא האו"ם ברצועה במקום הצבא המצרי יהווה יתרון כביר לביטחון ישראל לעומת המצב הקודם. שם לב לטיעוננו נגד הסכם שביתת־הנשק עם מצרים, שלדעתנו אין לו קיום, אך לדעתו יש בהסכם זה תמצית של משטר יחסים הדדיים שיש בו כדי להבטיח ביטחון ישראל מהרבה בחינות, כשהאו"ם יוסיף עליו גם חופש השיט, גם מניעת התקפות מצריות. הוא חושש שאם נפציר באו"ם לראות משטר שביתת־הנשק כמחוסל, יקשה עלינו לבקש מהאו"ם שיילחם בתורת ה־belligerency של מצרים.

348

1. ראו הערת־עורך מס' 320.

ניטש ויכוח ממושך בעניין זה, עזה ובעניין שביתת־הנשק, ולבסוף קיבל מידנו טיוטת הצעה לשרם אל־שיח' שאינה מתבססת דווקא על שביתת־הנשק. כשנפרדנו ביקש ברצינות רבה שנעיין שוב באונ"ף כפתרון לבעייתנו הביטחונית בעזה.

רמז שקנדה לוקחת חלק פעיל עם משלחות אחרות בניסוח החלטה שתכלול אישור לחופש השיט והצבת אונ"ף להבטיחו, וכניסת אונ"ף לעזה לקבלת הסמכות הביטחונית ו/או המנהלית. שמועות על החלטה אוסטרלית ברוח זו רווחו כל היום ונראה ספנדר מחר.

במהלך השיחה שאלנו על סיני. אמרתי שהפתרון היעיל ביותר הוא פירוז לפחות של השטח המזרחי. אמר כי פתרון כזה יתקבל על הדעת, אך שוב רצוי שנעיין בפירוז שטח ולו גם קטן ובלתי מאוכלס מהצד שלנו. הדבר חשוב רק מבחינה עקרונית ופסיכולוגית אך הדבר יכול להיות מכריע. הסברנו את ההבדל בין ישראל לבין מצרים מבחינה גאוגרפית ומדינית, ומדוע פירוז חלק מסיני אינו מצדיק פירוז שום שטח ישראלי. השיב שאם הרחקת הצבא המצרי מגבול ישראל לאורכו מהווה הקלה ויתרון לתושבי ישראל במקומות רבים, רצוי שנשקול תרומה לפתרון כזה, בעיקר כשהמדובר רק בהסדר מוסכם ולא בשום ויתור של ממש.

שוב הדגיש רצונו העז לעזור לביצור ביטחוננו, והביע אמונתו החזקה שבקצת גמישות תוכל ישראל לצאת מהמערכה הזאת במצב ביטחוני מחוזק ביבשה ובים.

אבן

349

ו' איתן אל א' אבן (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNW49
נוסח יוצא: 130.02/2459/10

ירושלים, 25 בינואר 1957

השגריר הפרסי בלונדון אמר לאילת שבידינו נתון עתה גורל האזור שסופו ליפול בידי נאצר וסוכניו אם מצרים תנצח במערכה המדינית. לפי נציג אחר הגיעה טהראן למסקנה שהפלת נאצר דרושה לכל הסדר. דברים אלה משקפים הלך הרוחות בטהראן כפי שמצטייר אצלנו.

אם אינך רואה מניעה, מציע כי תיפגש עם הפרסי להדגשת זהות האינטרסים כלפי נאצר. שנן לו שגורל האזור נתון עתה במידה רבה דווקא בידי פרס וטורקיה. עליהן לפרוץ מעגל הקסם של סולידריות גושית בהצבעות המחבלות בעניינן הן.

איתן

הפריגטה הישראלית "מבטח" בשרם אל־שיח', 3 בינואר 1957. לע"ם

עבודות ניקוי ופינוי בתעלת סואץ,
1 בינואר 1957. UN Photo

חיילי צה"ל ליד התותח המצרי בראס נצראני, בכניסה למצרי טירן, 10 בינואר 1957. לע"ם

יגאל אלון נואם בהפגנה נגד מדיניות האו"ם ונסיגה מרצועת עזה ומשרם אל־שיח',
פברואר 1957. אסושייטד פרס, גנזך המדינה

פינוי כוחות צה"ל מרצועת עזה, 7 במארס 1957. גנזך המדינה

פינוי כוחות צה"ל משרם אל־שיח', 8 במארס 1957,
גנזך המדינה

כניסת הגדוד הפיני של אונ"ף לשרם אל־שיח' לאחר פינוי כוחות צה"ל, 8 במארס 1957.
גנזך המדינה

הנחת קו צינור הנפט מאילת לבאר שבע, 3 במארס 1957. צילם: משה פרידן, לע"ם

הפעלת קו צינור הנפט באילת עם הגעת המיכלית
"קרן הילס" מאיראן, 7 באפריל 1957.
גנזך המדינה

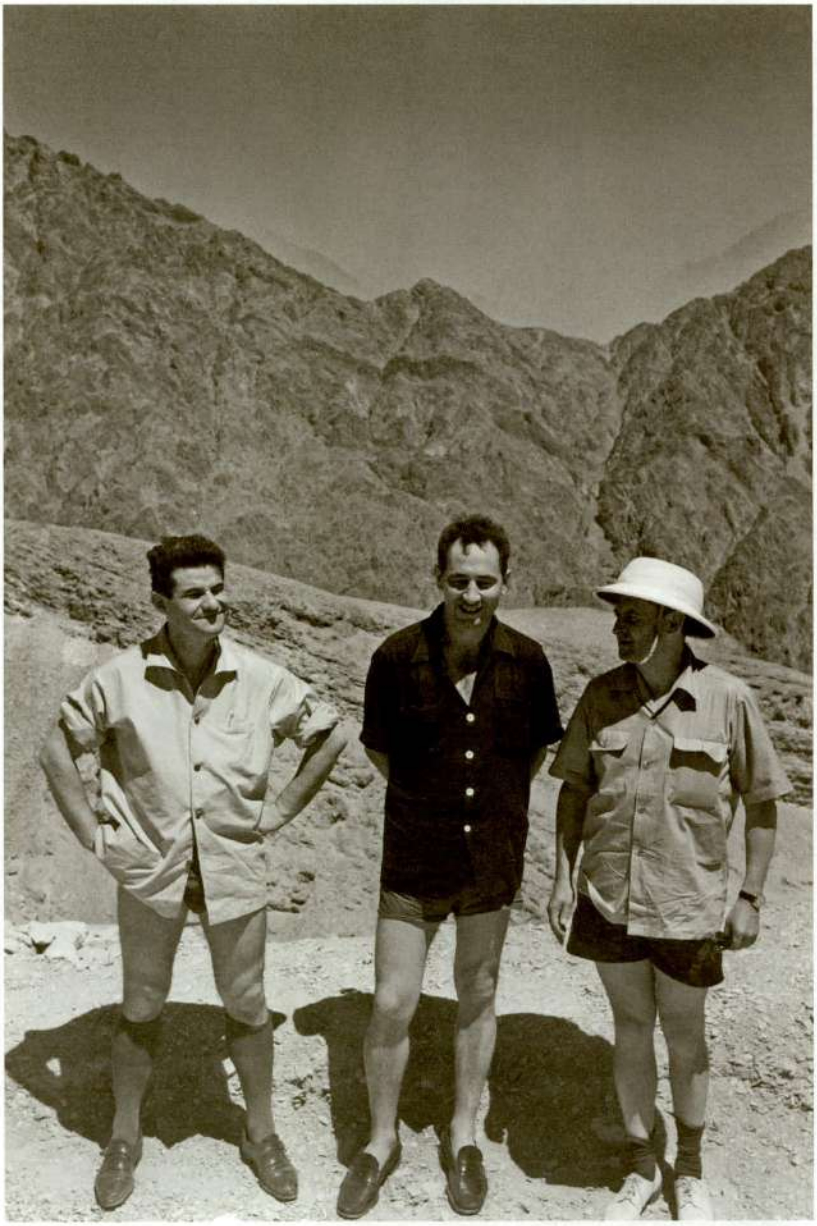
(משמאל לימין) מזכ"ל האו"ם דאג האמרשלד, ריימונד וילר,
תת המזכ"ל ראלף באנץ' ומפקד אונ"ף אידסון ברנס צופים
על עבודות הניקוי והפינוי בתעלת סואץ, 25 במארס UN Photo.1957

ראש הממשלה דוד בן־גוריון משוחח עם מזכ"ל האו"ם
דאג האמרשלד, 1959. צילם: משה פרידן, לע"ם

ראש הממשלה דוד בן־גוריון משוחח עם השליח
האמריקני המיוחד למזרח התיכון ג'יימס ריצ'ארדס,
3 במאי 1957. אסושייטד פרס, גנזך המדינה

מנכ"ל משרד הביטחון שמעון פרס (במרכז) מארח באילת את מוריס בורז'ס־
מונורי (משמאל) ואת אבל תומא (מימין), 1 ביוני 1958. צילם: ירון מירלין, לע"ם

שר החוץ הצרפתי כריסטיאן פינו (במרכז) בשיחה בעצרת האו"ם
עם סר לסלי מונרו, נשיא מושב העצרת (משמאל) ועם ז'ורז'־פיקו, נציג צרפת לאו"ם (מימין), 18 בנובמבר UN Photo.1957

שר החוץ הקנדי לסטר פירסון נושא דברים בעצרת האו"ם,
14 באוקטובר UN Photo.1952

350

ד' לוין אל מחלקת אסיה ואפריקה
D. Lewin to the Asian and African Division

מקור 130.23/3093/23

ניו יורק, 25 בינואר 1957

הבלוק יתאסף להתייעצות הראשונה שלו רק היום אחר הצהריים, אחרי קבלת הדוח של האמרשלד.[1] בינתיים דיברנו אתמול עם כמה וכמה נציגים. בבוקר היו לשגריר ולי שיחות עם סאטו מיפן ועם קופר מליבריה. ארוחת צהריים הייתה לשגריר עם אנטזאם מאיראן. אחר הצהריים היו לי שיחות מפורטות עם סרנו מפיליפינים ועם גונדרבן מציילון ועם אורזיני מבורמה. בלי למסור [על כל] שיחה ושיחה, אני רוצה לתת בכל זאת רושם כללי:

1) אין ספק שלקבוצה זו (ועמדת תאילנד וחבש ובורמה מאוד דומה לעמדתם) יש עוד רצון טוב כלפינו. הם לא רוצים להשתתף בניסיון להקשות על ישראל על ידי החלטה חריפה. כל אחד מהם מנמק מדוע בכל זאת קשה למצוא פתרון מתאים למצב הפרלמנטרי באו"ם, אחרי ההחלטות מנובמבר,[2] וגם מתאים לצרכים שלנו, שהם אמנם מכירים בהם. ארגומנט די חשוב ב[ע]יניהם זה פשוט העובדה של החלטות האו"ם. בעיקר היפני, הסבור בצידוק יפני שלהם יש כבר ניסיון מר מהעובדה שלא קיבלו דעת העולם.

2) כולם מכירים בזכות חופש השיט, גם במפרץ עקבה, ומחפשים דרך להבטיח אותו.

3) אף אחד מהם לא קיבל הטיעון, לא של השגריר ולא שלי, ששאלת אונ"ף לשרם אל־שיח' ושאלת אונ"ף לעזה הן בעיות לגמרי נפרדות ושונות.

4) כל אחד מהם מקבל שצריכים לחפש דרכים להבטיח ביטחון ישראל אולם אף אחד מהם לא מוכן ללכת יותר מדי נגד מצרים.

5) כמה מהם חושבים שרק אחרי נסיגה שלנו, הם יחד עם מדינות אחרות, יכולים לפעול כדי להבטיח את הביטחון של ישראל, והם מוכנים לקרב אחרי הנסיגה, ויודעים שגם משלחות אחרות תשתפנה פעולה. אחרי שהם מבינים שאין אפשרות מצדנו לנסיגה קודמת, הם שוקלים את האפשרות או להחליש עוד פעם את הצעת ההחלטה של הבלוק, או להביא את הבלוק לכך שלא להביא בכל זאת הצעה מיוחדת אלא לאשר את המסקנות של המזכ"ל; או, אם הערבים יעמדו על החלטת גינוי חריפה, להצביע בכל זאת עם גוש אחר, אם יהיה גוש הצבעה כזה. כמה מהם (בורמה, יפן וליבריה) רוצים שאנחנו נדאג להוראות ברורות של ממשלותיהם, מפני שהם לא מעזים לקבל את האחריות על עצמם שלא לתמוך בבלוק, אם זה יהיה הכרחי לטובתנו, בתוך התפתחות הוויכוח הפנימי שלהם.

350

1. ראו הערת־עורך מס' 351.
2. ראו הערת־עורך מס' 11.

כמובן אשתדל עוד היום לדבר עם יתר המשלחות, וכמובן אשמור על הקשר לאור ההתפתחות אחרי קבלת הדוח.

בברכה

ד' לוין

351

הערת־עורך
Editorial Note

דוח המזכ"ל לעצרת הכללית (25 בינואר 1957)
The U.N. Secretary-General's Report to the General Assembly (25 January 1957)

בהחלטתה מ־19 בינואר 1957, הטילה עצרת האו"ם על המזכ"ל לדווח לה בתוך חמישה ימים על מאמציו לזרז את הוצאת כוחות ישראל מסיני ומרצועת עזה בהתאם להחלטות האו"ם (ראו הערת־עורך מס' 320).

בדוחו, שהושלם ב־24 בינואר ופורסם למחרת דחה האמרשלד את הצעות ישראל להסדר בשרם אל־שיח' וברצועת עזה ולתפקידיו של אונ"ף בביצוע ההסדר, כפי שהוגשו לו בתזכיר בעקבות החלטות הממשלה מ־22 בינואר (ראו מס' 339, הערה 2). התזכיר צורף לדוח המזכ"ל.

לאחר שהסביר את העקרונות המשפטיים המנחים את פעולתו, קרא האמרשלד להחזיר את כוחות ישראל אל קווי שביתת־הנשק ולהחיות את הסכם שביתת־הנשק כדי שניתן יהיה להפכו בהדרגה להסכם אי־התקפה בין ישראל למצרים.

בהמשך הדוח הודגשו הנקודות האלה:

1) ישראל אינה יכולה לתבוע לעצמה את רצועת עזה ולהקים בה מנהל אזרחי כדי למנוע את חידוש ההסתננות, כפי שהציע בן־גוריון.

2) ישראל נדרשת להוציא את כוחותיה ממפרץ עקבה. באשר לחופש השיט במפרץ עקבה ובתעלת סואץ ציין המזכ"ל כי חשיבותם הבין־לאומית מחייבת הכרה בזכות "המעבר התמים" (innocent passage) של אניות, אך עם זאת טען כי קיים פולמוס משפטי בוועדה למשפט בין־לאומי באשר להיקף תחולתה של זכות זו.

3) כוח החירום של האו"ם יוצב משני צדי הגבול – הן ברצועת עזה והן באזור ניצנה, שצריך להיות מפורז. יחידות כוח האו"ם שייכנסו לשרם אל־שיח' ימלאו אותו תפקיד כשאר יחידות האו"ם, אבל יוסכם כי יסייעו ארעית לקיום "הריסון ההדדי" המוצע בין ישראל למצרים.

4) קיום השלום באזור תלוי בביצוע מלא של הסכם שביתת־הנשק, ועל שני הצדדים להתחייב להימנע מפעולות איבה.

הדוח נמנע מלדון בשאר חלקי החלטת 2 בנובמבר 1956 שנתקבלה בעצרת, ונאמר בו רק באופן כללי כי השלמת הנסיגה וקיום שביתת־הנשק יכשירו את הדרך לצעדים חיוביים נוספים.

(הדוח סומן מסמך או"ם A/3512. המסמך בתיק 130.02/2459/10 ולא הודפס כאן. ראו גם **המערכה המדינית**, עמ' 160–162, 130.09/2458/18).

352

מ' קומיי אל י' הרצוג
M. Comay to J. Herzog

מברק מוצפן XA397
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 26 בינואר 1957

שוחחתי שעה היום אחר הצהריים עם פירסון ויועציו, לקבל תגובותיו לדוח המזכ"ל ומחשבותיו על פעולה בעצרת.[1]

תיאר הדוח כחיובי, למרות הסגנון הזהיר והמעורפל בנקודות מסוימות והמקסימום שאפשר לצפות מהמזכ"ל. הדוח מבוסס על העיקרון הבריא שהאו"ם מוכרח למנוע חזרה למצב הקודם ויש להעמיד משטר שביתת־הנשק על בסיס יותר איתן. הוועדה המייעצת[2] דנה הבוקר בדוח והתגובה הכללית הייתה חיובית.

הוא משתדל לעבד הצעה אשר:

1) תקבל הרוב הדרוש בעצרת.
2) לא תספק אמנם כל דרישותינו, אך לפחות תיתן לנו ביטחון ומנוחה [יותר] מאשר קודם.
3) שאפשר לשכנע גם המצרים לקבלה.
4) שתיתן תפקיד רציני ומתמיד לאונ"ף. לתכנית כזאת הוא מוצא בסיס אפשרי בדוח המזכ"ל.

הצעת ההחלטה שהוא חושב עליה תכלול סעיפים פחות או יותר כדלקמן:

1) צער שלא מילאנו אחר החלטות הפינוי עד אחרי קווי שביתת־הנשק, ודרישה נוספת לעשות זאת.
2) הזכרת דוח המזכ"ל באור חיובי.
3) הכרה בצורך להבטיח שמירת השקט (peaceful conditions) אחרי הפינוי.
4) אישור מחדש לגבי מילוי חוזה שביתת־הנשק במלואו על ידי הצדדים.

352

1. ראו מס' 351.
2. ראו מס' 72, הערה 2.

5) החלפת ה־UNTSO [מנגנון משקיפי האו"ם] באונ"ף בתפקיד לפקח ולהבטיח שביתת־הנשק. הצבת אונ"ף בתוך רצועת עזה ולכל אורך הגבול כולל האזור המפורז בעוג'ה. אי־הכנסת כוחות הצדדים לתוך השטח המוחזק על ידי אונ"ף.
6) הוצאת האדמיניסטרציה הישראלית מרצועת עזה – האו"ם יעזור ויפקח על החלפת המשטר וכן יפקח וישתתף במשטר החדש (לא הייתה לו מחשבה ברורה בנקודה זו, רק מושג כללי של אחריות או פיקוח האו"ם).
7) לגבי המְצָרים והמפרץ, התחייבות מטעם כל הממשלות הנוגעות בדבר לא להפריע לחופש השיט עד שהמחלוקת המשפטית תופסק סופית. אחד מתפקידי אונ"ף יהיה לפקח על חופש השיט.
8) אינו רוצה לטפל במסגרת הצעה זו בחופש השיט הישראלי בתעלה, מפני שזה שייך למאבק כללי נפרד לגבי התעלה, אשר יתחיל בקרוב אחרי הניקוי, אבל ייתכן שירשום העיקרון על ידי הזכרת החלטת 1951 כסעיף בתוך ההקדמה להחלטה.[3]

מצפה שהדיון יתחיל ביום ב' ושתהיה הפסקה ביום ג' לכמה ימים לגיבוש הצעות. לפי ידיעותינו דוח המזכ"ל הכניס מבוכה במחנה האפרו־אסיאני מפני שאינו נותן בסיס מתאים להחלטת גינוי, והערבים החליטו אפוא לעכב הצעת ההחלטה לשלב מאוחר יותר בדיון.

טרם שמע סופית מהאמריקנים אך מצפה שעמדתם תהיה בהתאם לקווים הכלליים הנ"ל.

אני כמובן הבעתי ביקורת חריפה על דוח המזכ"ל ועמדתו על השקפותינו לפי ההצעות שהגשנו למזכ"ל.[4] פירסון השיב שבתור ידיד כן ונאמן שלנו הוא מוכרח לציין שלכל הצעותינו הקיימות אין תמיכה מלאה מאף מקור; והוא מייעץ לממשלה לשקול בכובד ראש כל פשרה שתצא ממאמציו וממאמצי ידידים אחרים, לפני שנעמיד את עצמנו במצב קיפאון גמור עם האו"ם ואפשרות של לחץ כבד מארצות־הברית ואחרים, אשר עלולים להקשות על בניית המדינה. אם תכניתו תתקבל והאו"ם ישיג בשבילה הסכמת שני הצדדים, נשיג מזה הישגים חשובים כולל גושפנקה בין־לאומית לחופש השיט במפרץ, חיזוק תביעתנו לחופש שיט גם בתעלה, התרחקות הכוחות המצריים מהגבול, והכנסת כוח בין־לאומי רציני בתור תריס [טריז] וכו'. עצם העובדה של תכנית ביטחון מוסכמת הן על ידינו והן על ידי מצרים עלולה לשמש מפנה פסיכולוגי חשוב באיזור.

שיבח הצעתנו לגבי פירוק הנשק וחושב שזה עלול לשמש גורם חשוב לכל הסדר כללי, וראוי לעיון על ידי האו"ם והמעצמות. הוא השתמש בזה היום בשיחה עם הרוסים.

קומיי

3. ראו *DCER, 1956–1957*, Vol. 22, no. 230, pp. 377–378; no. 231, pp. 378–380.
4. ראו מס' 339, הערות 1, 2.

353

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WIA187
נוסח יוצא: 93.04/330/13

[וושינגטון], 26 בינואר 1957

שוחחנו ראובן ואני עם מרפי,[1] שאליו העביר דאלס את השיחה בגלל התעייפותו מדיוני הסנאט.[2] ניתחתי דוח האמרשלד[3] בנעימה ביקורתית מובהקת, וטענתי שמגמת הדוח היא לסגור הדלת כמעט לחלוטין בשרם אל־שיח' ולחלוטין בעזה. מתחתי ביקורת על הסגנון המפותל וההנחות המשפטיות המסולפות. הגשתי לו רשימת הדברים שאמר האמרשלד בעבר על חופש השיט ושהוא מתנכר להם עכשיו.[4] הסברתי שאם יש קשיים משפטיים בעזה צריך להמציא נוסחה, שכן מבחינת הצרכים הביטחוניים והכלכליים של הרצועה ותושביה, וגם של תושבי ישראל, אין שום דופי בתכנית שהגשנו.[5] אמנם התכנית היא בלתי רגילה אך היא הולמת את הצרכים הממשיים של הבעיה. אם ארצות־הברית לא הגיעה עדיין לידי הזדהות עם התכנית, לפחות חשוב שלא תסגור הדלת לאפשרות כזאת כפי שעשה האמרשלד, המרים על נס רק ענייני מצרים ומוותר גם על מעמד ישראל וגם על מעמד העצרת. לבסוף אמרתי שטיפול בבעיה על ידי איומים וגינויים לא ירתיענו ורק יוסיף מתיחות.

תגובותיו:

1) אין שחר לכל הדיבורים על סנקציות וכו', והאסיאנים יודעים שאין להם שום סיכוי בנדון.

2) ארצות־הברית עובדת עם הקנדים והאחרים לשם עיבוד הצעה קונסטרוקטיווית.[6] אילו היה הוא במקומנו, היה מייחס יותר חשיבות למְצָרים בגלל האינטרס ארוך המועד מאשר לעזה שערכה המעשי מפוקפק.

3) גילה התעניינות בתכניות הצינור, ושאל על מועדי ההשלמה וכיצד מתקדמים במשא ומתן עם פרס. הוא ולא אנו יזם הזכרת פרס.

בסיכום אמר שארצות־הברית קיוותה שהאמרשלד יהיה יותר חיובי משהיה בדוח זה, אך היא תוסיף לחתור להחלטת עצרת שתיתן לדאגות הישראלים סיפוק יסודי. שאל, לידיעתו האישית, מה היה קורה אילו העצרת סירבה להציע סיפוק דרישותינו באיזו שהיא צורה, ואמרתי שבנסיבות כאלה לא היינו זזים, כי אין להקריב אינטרסים ארוכי מועד בגלל אווירה נוחה ארעית בעצרת.

אבן

353

1. השוו FRUS, 1957, Vol. XVII, no. 40, pp. 61–63.
2. דאלס הופיע לפני ועדת החוץ של הסנאט בדיוניה על תכנית אייזנהאואר למזרח התיכון.
3. ראו הערת־עורך מס' 351.
4. ראו מס' 346.
5. ראו מס' 339.
6. ראו מס' 352.

354

מ' אלון אל מחלקת מערב אירופה
M. Alon to the West European Division

מברק מוצפן 684
נוסח נכנס: 130.23/3125/5

אנקרה, 26 בינואר 1957

בפגישה עם בירגי פעלתי לפי שלכם גה 82-89 [חוז"ם 751].[1] בירגי ענה:
1) טורקיה דוגלת בחופש השיט וברצונה לתמוך ברוח התזכיר שהגשתי. לרצון זה ניתן גם ביטוי מה, ביטוי אמנם בצורה כללית, בהודעה המשותפת של ועידת הארבע באנקרה.[2] ברור כי אין לתת אמון בנאצר, ודרישותינו לערבויות מוצדקות בהחלט.
2) אין להחזיר עזה למצרים, ויש לנצל המצב לפתרון בעיות נוסף לפינוי בלבד.
3) טורקיה תומכת בנקודות אלה ומחפשת צורה לביטוי תמיכה זו מבלי שתקשה על מעמדה היא בעולם הערבי, בעיקר בקרב חברי אמנת בגדאד.
4) עמדתה באו"ם תיקבע לפי מהלך הדיון, עמדת המעצמות ובראש וראשונה ארצות־הברית.

יוצא מחר להילוות לראש הממשלה לביקור בלוב.

אלון

355

ד' האמרשלד אל א' אבן (ניו יורק)
D. Hammarskjöld to A. Eban (New York)

Orig.: 93.03/3064/5 :מקור

[New York], 27 January 1957

Dear Mr. Ambassador,

I acknowledge receipt of your letter of 25 January[1] concerning certain exchanges of views regarding the Sharm el-Sheikh situation. You say in that letter that you are reluctant to accept the idea that the "effects" of my statements in December

354

1. מס' 344.
2. ראו מס' 337, הערה 3.

355

1. מס' 346.

and January can be "nullified" by such restrictive interpretation as that implied in my letter of 21 January.[2]

I do not wish to go into the details of your letter, which raises some issues which have no immediate bearing on the point to which you wish to draw my attention. On one specific point I wish, however, to say a word. You will recall that due to the priority necessarily given to the withdrawal of forces under the November 2nd resolution we, on our side, repeatedly stressed the fact that we could not engage in discussions which could be regarded either as conditions or accompanying circumstances of withdrawal. Thus I find no basis in our conversations for your statement that these matters "justified the decision to leave the withdrawal from that area to a later stage". There was no "decision" to that effect, the time sequence of the consideration of various facts being natural for reason of simple geography and a wish not to delay a withdrawal from Sinai, which need in no way be complicated by matters you might wish to raise at the final stage of withdrawal.

It cannot have escaped you that every positive statement made concerning the mandate of the UNEF had to be interpreted within the limits set by certain provisions which were made abundantly clear in the basic report on the Force. What you now describe as a "restrictive" interpretation is something which follows directly from the definition of the limits of the activities of the Force, which you find in the basic documents. It is obvious that every statement concerning the positive functions had to be understood against the general background, and the essential principles, known as well to you as to me, whether or not these were explicitly stated at each point of the discussion. In this regard, I may point out that in my memorandum of 5 January,[3] replying to your questions, I specifically stated that it was premature to say how to meet a situation which would arise from UNEF exercising a mandate relating to the prevention of possible acts of belligerency following withdrawal of Israel forces.

If statements made in the course of our discussions have given rise to misunderstandings — and I regret that such seems to be the case — it must be because you overlooked the background of law and principle, which had to be taken for granted. I am sure you will understand that I cannot see how any interpretation of our discussions can have "influenced international thinking for the past eleven weeks", nor how "other governments" could have worked on the basis of what was said in those discussions.

I believe that the expression given to the possible role of the UNEF at Sharm el-Sheikh in my report of 24 January[4] fully corresponds to what has been said in the course of our discussions, while at the same time it takes explicitly into account the basic qualifications introduced in the second and final report on the UNEF.

Remembering later qualifications seriously restricting the first impressions given by various statements from your side concerning withdrawal and, also, the divergence between certain statements on demolitions and the policy actually pursued, I am

2. מס' 332.
3. ראו מס' 277, הערה 5.
4. ראו הערת־עורך מס' 351.

sure that you fully appreciate that in the discussions statements were not always so fully qualified as they would have been in written declarations. However, in the case at issue I feel that the negative qualification, which puts a limit on the extent to which the mandate of the UNEF can be positively exercised, can at no time have been neglected either by you or anybody else, as it was clearly expressed not only in the second and final report and followed directly from international law in its application to the present situation, but was covered also by repeated general reservations.

Sincerely yours,

Dag Hammarskjöld,
Secretary-General

356

משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs to the Israel Missions Abroad

חוז"ם גלוי 763
נוסח יוצא: 130.02/2459/10

ירושלים, 27 בינואר 1957

מידי

דובר משרד החוץ[1] אמר שדוח האמרשלד[2] מצטיין לא פחות בהתעלמות מעובדות ידועות מאשר בהלכות משפטיות שהוא מבקש לקבוע.[3]

1) המזכיר הכללי הדגיש בדוחו שעל האו"ם לכבד את זכויות הממשלות החברות בו בהתאם למגילת האו"ם. בהקשר זה הרי עקרון יסוד הוא במגילה כי "כל החברות תימנענה ביחסיהן הבין־לאומיים מכל איום או שימוש בכוח נגד השלמות הטריטוריאלית או העצמאות המדינית של מדינה כלשהי". ברם, המזכיר הכללי אינו מגנה ואפילו אינו מזכיר ברמז את העובדה שמצרים במשך שמונה שנים הפרה בגלוי את העיקרון הזה על ידי טענתה העיקשת שהיא שרויה במצב מלחמה עם ישראל. מצרים קיימה הסגר בלתי חוקי נגד השיט הישראלי והסחר הישראלי בתעלת סואץ ובמפרץ אילת; היא שלחה כנופיות מרצחים במטרה לחבל ולזרוע מוות ביישובים ובעורקי תחבורה

356

1. הודעת דובר משרד החוץ פורסמה ב־27 בינואר.
2. ראו הערת־עורך מס' 351.
3. גם אבן, בנאומו בישיבת העצרת ב־28 בינואר, ביקר בחריפות את דוח האמרשלד והדגיש את הטייתו ואת נקודות התורפה שבו. ראו גם הערת־עורך מס' 351.

בישראל; שופרי התעמולה המצרית הכריזו ללא לאות על כוונתה להכחיד את מדינת ישראל בכוח הנשק.

2) התגובה היחידה בפי מר האמרשלד על מעשי איבה אלה, שאין להם תקדים, היא לחזור ולתבוע שהסכם שביתת־הנשק יוחזר על כנו, פירוש הדבר, שיבה לאותו מצב שהוליד את המשבר הנוכחי.

3) התוקפנות המצרית היא אשר רוקנה מכל תוכן את הסכם שביתת־הנשק, ומצרים אינה משאירה ספק שברצונה לחדש בהזדמנות הראשונה את ההסגר, את פעולות הפדאיון ומעשי איבה אחרים. אין כל רמז לכך שהמזכיר הכללי התחשב כדבעי במצב זה, או שהוא בירר אצל ממשלת מצרים אם נכונה היא לסיים מצב מלחמה ולעשות שלום.

4) נהפוך מזה, המזכיר הכללי מבקש, זו הפעם הראשונה, להעניק יסוד כלשהו לטענה המצרית למעמד צד לוחם ולזכותה לקיים מדיניות של הסגר. בנוגע למפרץ אילת מנוגדת עמדתו אפילו להוראה מצרית רשמית, מ־28 בינואר 1950, המכירה במפרץ כנתיב מים בין־לאומי.[4] ואילו הצהרת המזכיר הכללי כי "כל הטוען לזכות צד לוחם צריך להביא בחשבון את האינטרסים הבין־לאומיים הנוגעים למֵצַר ועל כן, אם צד כלשהו יתבע זכות זו, מן הדין שזכות זו תוגבל למצבים שאינם שנויים במחלוקת", אינה אלא מלאכת מחשבת של ערפול ואיפול.

5) המזכיר הכללי מזכיר את החלטת מועצת הביטחון מ־1 בספטמבר 1951 על אי־חוקיותו של ההסגר שהוטל על ידי מצרים על השיט הישראלי בתעלת סואץ, ומבקש להחליש תוקפה. אף על פי שהחלטת העצרת מיום 2 בנובמבר 1956 פוסקת ברורות לטובת חופש השיט, אין כל הוכחה שהמזכיר הכללי עשה מאמץ רציני להביא את מצרים לכך שתציית לסעיף זה של ההחלטה.

6) בנוגע לרצועת עזה, מציע המזכיר הכללי למעשה שהרצועה תוחזר לרשות מצרים במקום לכוון מאמציו ליצירת מצב אשר יבטיח שמירת השקט הנוכחי, אשר יחזק את תושבי המקום בתקוותם לפיתוח כלכלי ואשר יסיר מהפליטים את סיוט ההפחדה וההסתה המצריים.

7) אין בפי המזכיר הכללי תשובה כלשהי לבעיות הנוקבות. הוא איננו אומר מילה אם תידרש מצרים להפסיק את מעשי האיבה, אם יישמר חופש השיט השורר כיום במפרץ אילת או אם תורשה מצרים להטיל עליו מחדש הסגר; אם יוסיפו לשרור ברצועת עזה שקט ושלווה או אם תימסר שוב לרשות המתיחות והאלימות. נעימת הדוח כולו ומשמעותו הן שליליות ובלתי קונסטרוקטיוויות. מר האמרשלד מסתפק בניסיון להחזיר על כנו משטר אשר הוביל בעבר לאסון.

שר החוץ המצרי קידם בברכה רבה את הדוח, הוסיף הדובר.

המשרד

4. ראו מס' 286, הערה 2.

357

י' צור אל ל' אשכול ומ' ברטור
J. Tsur to L. Eshkol and M. Bartur

מברק מוצפן שפ/552
נוסח נכנס: 130.09/2347/4

פריז, 27 בינואר 1957

אישי

ביקרתי בלווית פרס ונחמיאס אצל רמאדייה בעניין עזרה צרפתית לישראל נוכח הפחתת העזרה האמריקאית וסכנת סנקציות. פרס הביא ברכות מראש הממשלה וממך, הרצינו המצב וניסחנו דרישתנו למלווה של 30 מיליון דולר. בשיחה שנמשכה כשעה השתתפו מנהל לשכתו Huet וראש המחלקה לסחר חוץ Sadrin. תמצית תגובתו:

1) מבין למצבנו ומוכן לעזור, אך אפשרויותיהם מוגבלות ביותר.
2) מצבה הכספי של צרפת בכל רע, בעקבות משבר הנפט ומלחמת אלג'יריה סובלים בעצמם ממחסור חמור במטבע. מחפשים מקור לכיסוי גירעון של מאות מיליוני דולרים. "לו הציעו לי כעת 30 מיליון דולר הייתי נאחז בזה בשתי ידיים". משום כך אין לדבר על מלווה בדולרים.[1]
3) כן אין כל אפשרות לעזרה צרפתית במסגרת EPU [European Payments Union][2] משום שגם שם הם בגירעון.
4) מוכנים לעשות כל מאמץ לאספקת סחורות שהן בנמצא בצרפת או בברית המטבע הצרפתית. אך גם בזה יש הגבלות חמורות: אין להם עודף חיטה בגלל היבול הרע והם עצמם קונים בחוץ־לארץ. אין גם סוכר. אפשרויותיהם בשטח מוצרי תעשיית הפלדה מוגבלות ביותר, כי גם בזה יש מחסור. לעומת זאת טובים הסיכויים יותר לגבי שעורה, תירס ושמני צמחים למשל.
5) ישמח מאוד לראותך בפריז בכל שעה שתרצה, אך סבור כי לא תהיה תועלת בפגישה אם לא ייערך קודם לכן בירור מהיר בדבר צרכינו ואפשרויות האספקה. מציע שתמציא לנו מיד רשימה של מצרכים שנזדקק להם מתוצרת צרפת ואחוזותיה, והוא יטיל על השירותים לערוך הבירורים הדרושים כדי שיהיה מוכן לקראת שיחה אתך.

357

1. בסופו של המשא ומתן שניהל פרס בפריז הוסכם: 1) מחובה של ישראל לצרפת בסך 28 מיליון דולר יושמטו 14 מיליון, ישראל תתחיל לשלם מיד שבעה מיליון דולר מתוך יתרת החוב ועוד שבעה מיליון ישולמו בתוך חמש שנים; 2) צרפת תיתן לישראל סיוע כלכלי בהיקף של 30 מיליון דולר במצרכי מזון ובחומרי גלם; 3) 50 טייסים ישראלים יתאמנו בצרפת. (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 8 בפברואר 1957.)
ראו גם מס' 395.
2. איגוד התשלומים האירופי הוקם ב־1950 במסגרת הארגון לשיתוף־פעולה כלכלי אירופי (OEEC, Organisation for European Economic Cooperation) ופעל עד 1959 כבנק סילוקין ליתרות במאזני התשלומים בין חברות הארגון.

לא מן הנמנע שבלחץ גי מולה וחבריו בממשלה אפשר יהיה להרחיב מסגרת העזרה, אך לפי שעה רצוי להבטיח לפחות האספקה לפי הצעותיו. חשוב שנקבע אפוא ללא דיחוי הרשימה הנדרשת, ולאחר שנקבל תגובתם תחליט על נסיעתך.

צור

358

י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ

J. Tsur to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן שפ/566

נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 28 בינואר 1957

מידי

1) ז'וקס סיפר לי על שיחתו עם האמרשלד. המזכ"ל הוכיחו על שצרפת תומכת בישראל ועל ידי כך "מכבידה על פעולתו הבין־לאומית". ז'וקס ענה בתקיפות ואמר שאין מדובר בעזרה לישראל בלבד, אלא בהחלטתה הנחושה של צרפת להביא לפתרון הבעיות המסכנות השלום, והעיקריות שביניהן חופש השיט בסואץ ובמפרץ. על זה העיר האמרשלד שחופש השיט בסואץ מהווה חלק מהמדיניות המוצהרת של מצרים. ז'וקס התקומם נגד זה, הצביע על הכרזות המצרים והביא המזכ"ל במבוכה. התחיל להצטדק ולומר שבסופו של דבר אינו אלא כלי שרת של הרוב בעצרת ואין ביכולתו לעשות יותר מלבקש פשרות. אחר כך התאונן ואמר שהמעצמות הגדולות מסתתרות מאחורי גבו, מטילות עליו האחריות ואינן מהוות לחץ לפתרון הבעיות. שאל ז'וקס: "כוונתך לוושינגטון"? האמרשלד ענה בחיוב.

2) בוושינגטון מצא ז'וקס אווירה יותר טובה משציפה בכל שלבי מחלקת המדינה המטפלים באירופה, אך איבה גדולה מצד ראונטרי. הוא מציין הבנה לדרישות ישראל בעניין עזה והמפרץ והרחבת הסמכויות של אונ"ף, אך לא לשליטתנו על המנהל בעזה. כל זה מעורפל מאוד עדיין, ולדבריו יש "רצון טוב" אך איננו מתגבש ל"רצון".

הוא מעריך שלחץ הדמוקרטים חזק ומשפיע מאוד לטובה.

לא קיבל ידיעות מהאו"ם בימים האחרונים, אך מניח שעניין קשמיר יערער אחדות האפרו־אסיאנים וישמש קלף חשוב גם לנו וגם לשאלת אלג'יריה.

3) שגרירם בטהראן מוסר שהפרסים הודיעו לו שמוכנים לספק נפט לנמל אילת בתנאי שלא יובל במכליות ישראליות אלא צרפתיות, אנגליות ואחרות.

צור

359

פ"א שנער אל ו' איתן
F.E. Shinnar to W. Eytan

מקור: 130.06/1947/15

קלן, 28 בינואר 1957

סודי

איתן היקר,

תודה על שני מכתביך מה־16 ומה־21 בינואר 1957,[1] שהגיעו יחד.

אני מקווה שלא התאכזבת כאשר ראית ממברקי מה־25 בינואר[2] על שיחתי עם ברנטאנו, כי לא נגעתי בבעיית היחסים. לדאבוני, קרה ששיחות בָּהם ואולנהאואר לא יצאו לפועל לפני שיחתי עם ברנטאנו ב־22 בינואר.

שקלתי אם לא לעורר בכל זאת את השאלה בצורה אישית; לא עשיתי זאת מכיוון שהרגשתי כי לא נכון יהיה אם היזמה תבוא באופן בולט מצדנו, לאחר שקיבלנו בזמנו את התשובה שקיבלנו[3] (שעליה הגבתי, כידוע, בצייני כי בזה עוברת האחריות לעתיד היחסים אליהם).

הגשר ששיחות בהם ואולנהאואר צריכות להוות נראה לי כהכרחי וכמובן אעשה את הדרוש כדי שידברו אתו עוד השבוע, אם כי עלול להיווצר ביום שני בדיון בעצרת מצב ששוב יקשה על התכנית.

מהשיחה עם ברנטאנו נתברר שוב יחסו החיובי לגבינו והבנתו לעמדתנו. הוא אמר בין היתר, כי הוא מבין היטב שלא נרצה להאמין עוד להבטחות, לאחר שחופש השיט בסואץ ובמפרץ לא הובטח לנו, אף לא בערובות, שבזכותנו המוחלטת לדרשן. בייחוד, כשהסיבה העיקרית לכך היא פעולותיו של נאצר, שכפי שציין, אינו מהסס לקרוא לו "פוליטישר גנגסטר".

הוא הבטיח כי ימסור את טיעוננו ותיאורנו לאדנאואר, אתו עמד להיפגש למחרת בבוקר לשיחה, וכן ידאג לכך שנציגם באו"ם יהיה בתוך העניינים. גם אם העולם כולו יצביע עלינו כ"מפרי החלטת פה אחד כביכול באו"ם", יבינו הם שאנו כאן קרבן של גושים שהצביעו כפי שהצביעו מתוך מניעים שאין להם כלל קשר לעצם השאלה שעמדה לדיון, דהיינו אם מותר לדרוש מאתנו, לאור מה שקרה, פינוי המפרץ ועזה מבלי לקבל ערובות כי המצב לא יחזור לקדמותו.

הסכים לטענתי כי הגוש האפרו־אסיאני ביטא בהצבעתו את פחדו שמא יתערערו יחסיהם עם ברית־המועצות ועם העולם הערבי גם יחד; לעומת זאת הצביע הגוש המערבי, ובראשו ארצות־הברית, כפי שהצביע, מתוך השתדלותו (הפטאלית) להפגין לגבי הערבים את רצונו למשכם לצדו.

359

1. שני המכתבים, שהם רשמיים בעיקרם, בתיק 93.43/304/4.
2. ראו שנער אל איתן, מברק 546, 25.1.1957, 93.43/2354/4.
3. ראו כרך 11, מס' 247.

באמרי כי המשבר שלפנינו הוא אחד מהצפויים בתקופת ביניים זו שאנו עוברים, שבסופה נהיה יותר קרובים לפתרון שיאפשר את קיומנו ללא התערבות מצד הערבים משהיינו אי פעם מאז הקמת המדינה, הגיב כדלקמן:

הוא יותר פסימי, בייחוד בנוגע לעתיד הקרוב: הרי פתיחת הסואץ וניסיונותיו של נאצר לעמוד בעקשנות על התנגדותו להסדר כלשהו השונה מן הרצוי לו, יהוו שלב קריטי ביותר לאור המשחק הסובייטי של תמיכה ללא הסתייגות בדרישותיו המוגזמות והבלתי מבוססות של נאצר.

מאידך, גם הוא סבור כי מה שהיינו נאלצים לעשות תוך הגנה עצמית קירב אותנו לפתרון יותר מכל דבר אחר, הואיל ואין להעלות על הדעת כי המעוניינים בדחיית הפתרון יצליחו, מאחר שהעניינים נמצאים בשלב התהוות שאין להימנע ממנו.

בסוף שוחחנו עוד קצרות על הצינור. רמזתי לו כי אנו רואים בו נושא לשיתוף בין המעוניינים במקור נוסף להובלת דלק, שאינו תלוי בערבים, לא בשטח ולא במקור הדלק. הדגשתי, כי אנו מוכנים לתת למפעל זה אופי בין־לאומי, תוך הכרה שמפעלים מסוג זה מבוססים על שיתוף ולא על הגנה דוגמטית על שאיפות לאומניות קיצוניות. התעניין מאוד בתכנית זו ורמז, כי לא מן הנמנע שגם גרמניה המערבית תבדוק את העניין בבוא הזמן.

בהיותי בארץ סיכמתי עם ברטור ואנשי האוצר (באישורו של ראש הממשלה) שאדבר עם שני נציגים של בנק ומפעל תעשייתי הבאים בחשבון להתעניינות בצינור. בחזרי קבעתי את הפגישות, אולם לפני שקיימתי אותן הבריק לי ברטור כי יש להמתין בשיחות אלה עד גמר הבירורים עם הצרפתים. כאשר שוחחתי עם שר המסחר והתעשייה ועם דינשטיין בפגישתנו בז'נווה, היו אלה סבורים כי אין מניעה לבוא בדברים כאן בהתאם לאשר סוכם, אם כי השיחות בצרפת טרם הגיעו לדעתם לשלב מסכם. אבקש מברטור להודיעני אם בקשתו להימנע בינתיים מטיפול עדיין בעינה.

כשאדע על תוכן שיחות בהם ואולנהאואר עם ברנטאנו אבריק לך.

בברכה,

שנער

360

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן XA420

נוסח יוצא: 93.01/2186/4

ניו יורק, 30 בינואר 1957

בהול

פירסון הציע לכמה משלחות את העקרונות הבאים להחלטת העצרת. לא גובשה עדיין שום טיוטה סופית:

1) הבעת צער על שלא הושלם הפינוי, וחזרה על התביעה שיושלם ללא דיחוי.

2) ציון דוח המזכ״ל בהערכה ותמיכה. המלצת העצרת שמיד ל[אחר] הפינוי יינקטו צעדים להתקדמות לקראת שלום באזור.

3) קריאה לישראל ומצרים להגשים בהקפדה כל סעיפי הסכם שביתת־הנשק ולהימנע ממעשי איבה, כולל הפעלת תביעה כלשהי לזכויות לוחמה (belligerency).

4) הוראה למזכ״ל להגיע לידי הסדרים בהתייעצויות עם ישראל ומצרים לשם הצבת כוח או״ם משני צדי גבול שביתת־הנשק וברצועת עזה, כדי שצבא האו״ם יקבל החובות והפיקוח של UNTSO [מנגנון משקיפי האו״ם] וימנע הסתננויות ופשיטות. מצרים וישראל יתבקשו לא להכניס צבאן לאזורי המערך [ההיערכות] (deployment) שיוצבו בהם כוחות או״ם.

5) האו״ם ישותף בצעדים להחליף את הממשל האזרחי הקיים ברצועת עזה, ולהבטיח שהרצועה לא תשמש בסיס לפשיטות ומטרה לפעולות תגמול.

6) יש לברר המעמד החוקי במפרץ עקבה, אך בינתיים יתבקשו הצדדים להתחייב שלא יתבעו או יפעילו זכויות מלחמה במים ההם.

7) יוסמך המזכ״ל להציב יחידות או״ם יבשתית ואווירית מיד ל[אחר] פינוי השטח על ידי ישראל, ותוך עשיית ההסדרים הנחוצים עם מצרים יפעל הכוח הזה להבטיח שקט ושלום במפרץ עקבה.

יש ידיעה שאחרי נאום לודג׳ התחיל פירסון בתיקון [סעיפים] 6), 7) לעיל, כדי להשתמש בלשון הברורה יותר של נציג ארצות־הברית, שדיבר על הצבת אונ״ף במְצָרים עד שיווצרו בעליל Peaceful conditions. על פי הנ״ל אנו נמנעים מלהתחייב על פעולתנו אם תתקבל ההחלטה, אך פועלים דרך ידידים ובמגע עם יוזמי ההצעה בכיוונים שונים.

לגבי 6) ו־7) הצענו ניסוחים לפי התזכירים והנאומים שלנו שיהדקו מאוד את הערובה ויטשטשו את הצורך לברר המעמד החוקי. ההולנדי והאוסטרלי, שאתם דיברתי אתמול, פעילים בעיקר ונגייס אחרים. בנוסח הראשון של פירסון אפילו הזכיר צורך לפנות מיד להאג, אך נעתר להפצרתנו השמיט הדבר מנאומו בו התווה קווי החלטה. אך לא ידוע עדיין כיצד תנוסח ההחלטה בעניין זה.

לגבי 5) אנו נלחמים נמרצות נגד המושג ״להחליף״ (replace).

לגבי 4) אנו מביעים מלוא הסתייגותנו ומציינים שבלאו הכי מדובר בשינויים שאינם באים בחשבון אלא בהסכמה הדדית, כפי שגם המזכ"ל מעיר בדוחו.

לגבי 3), שבכוונתו לבטל תביעת מצרים ל־belligerency, פירסון מסביר שהסעיף הוא הכנה למערכת סואץ שתינטש בקרוב. אנו כמובן נמנעים מלהתחייב על שינוי עמדתנו לחוזה שביתת־הנשק אם יתקבל סעיף זה.

אולי נלמד יותר מפירסון והאמריקאים היום.[1]

אבן

360

1. בתשובתו למברק זה מסר הרצוג בשם ראש הממשלה כי יש לומר לפירסון ולמנסחי החלטות ידידותיים אחרים את כל האמת, היינו שמעריכים את ידידותם אולם הם אינם בקיאים במצב באזור ואינם יודעים מה עבר על ישראל בשנים האחרונות; תהיה ההחלטה אשר תהיה, ישראל תפעל כפי שצו חייה אומר לה. ראש הממשלה הדגיש כי כוח או"ם לא ייכנס לעזה וצה"ל לא יצא משרם אל־שיח' אלא אם תהיה ערובה שיעילותה אינה מוטלת בספק, כי ישראל לא תסכים בשום פנים להצבת כוח האו"ם בשטחה, וכי המצב נובע אך ורק מהתנהגותה של מצרים. בן־גוריון פונה אפוא אל פירסון מבחינה מצפונית ומבקש ממנו שלא לנסות לפתור הבעיה בניסוחים מעורפלים ומזיקים. לדבריו, עד היום לא מצא המזכ"ל לנכון לדווח לעצרת על שמצרים הפרה את ההחלטה מ־1951 בעניין השיט בתעלת סואץ, והאו"ם לא נקט שום צעד נגדה. כמו כן מעריכה ישראל כי לא ינקוט שום פעולה נגד הודו בעניין קשמיר. ראש הממשלה תוהה אם האו"ם עומד לפגוע רק בישראל, אך יפעל האו"ם כפי שיפעל – ישראל לא תיסוג מעמדתה הצודקת.
ראש הממשלה סבור כי רק על ידי אמירת האמת באוזני פירסון יש סיכוי כלשהו שיושפע (ראו הרצוג אל אבן, Y369, 31.1.1957, 130.02/2459/2). ראו גם: *DCER 1956–1957*, Vol. 22, no. 244, pp. 399–400; no. 245, pp. 400–402.

מ' אלון אל מחלקת מערב אירופה ומחלקת אסיה ואפריקה
M. Alon to the West European Division and the Asian and African Division

מקור: 130.15/3747/28

אנקרה, כ"ח בשבט תשי"ז
30 בינואר 1957

סודי

הנדון: שיחה עם הציר הפרסי[1]

הציר הפרסי התנצל בפניי על שלא יכול היה לראותנו במשך ועידת הארבע באנקרה,[2] וכשבוע לאחר מכן בגלל היותו עסוק כמעט יומם ולילה עם האורחים. מאנקרה נסע עמם לקושטא והיה עסוק וטרוד עד לצאתם. עם שובו מיד התקשר אתי.

הוא סיפר לי כי לאור התזכיר שהגשתי לו קיים שיחה ברוח שיחתנו (לפי מברקי 664)[3] עם שר החוץ וראש הממשלה הפרסי ואף הגיש להם תזכיר בכתב על עיקר שיחתנו. שר החוץ, ארדאלאן, הביע הבנתו לבעיות ונכונותו לתמיכה עקרונית, בעיקר בפרשת חופש השיט. שר החוץ הודיע לגאריב שפרס תהיה מוכנה לתמוך עקרונית בכל החלטה הקשורה בחופש השיט, כולל עבור ישראל, הן באילת והן בתעלה, במידה וההחלטה תהיה כללית, בלי שישראל תוזכר במפורש. במצב הנוכחי ובתנאים הקיימים, כאשר נעשים מאמצים לחזק אמנת בגדאד ולהקים גושים מקבילים במגמה לבודד את מצרים, אל להם לעשות צעד אשר עלול לעורר חמת הערבים והתקפה מבחוץ, או רוגזם של מנהיגי וקנאי הדת בפרס עצמה.

השבתי לאיש שיחי בתיאור מפורט על התפתחות המצב, תוך הדגשת הסכנות הטמונות בהתחשבות מופרזת בדעת הקהל על ידי התעלמות מהאינטרס העצמי. כן הדגשתי כי כניעה, למשל בשטח חופש השיט, נושאת בחובה סכנות לעולם החופשי, ויהיה זה מעניינה של פרס לא פחות מאשר מעניינן של יתר ארצות האזור, ואולי אף יותר, לשמור ולתרום חלקה לעקרון חופש השיט. התקדים של הסגר בתעלת סואץ לאניות ישראליות התנקם בארצות רבות, שעבורן התעלה עורק כלכלי חיוני, בתקופת הלאמת התעלה. לו ידעו האו"ם והחברים בו לעמוד על ביצוע מלא של החלטת 1 בספטמבר 1951, לא יכול היה נאצר לבצע מזימותיו הגורמות להפסדים ניכרים לכלכלת המדינות התלויות בנפט.

361
1. ג'אמשיד גאריב, ציר איראן בטורקיה.
2. ראו מס' 337, הערה 3.
3. המברק לא נמצא.

איש שיחי הביע הסכמתו לטיעונים אלה והבטיח לדווח ברוח שיחתי למשרד החוץ שלו.

בברכה,

מ' אלון

362

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 773

נוסח יוצא: 130.02/2459/2

ירושלים, 31 בינואר 1957

1) **המצב** [...][1]

2) **לפעולה**

אם לאחר פניותיכם המרובות למשרד החוץ תמצאו פנייה נוספת כאפשרית ויעילה, אנא הבהירו שוב עמדתנו על המפרץ ועזה והסכם שביתת־הנשק. לא ייתכן לחזור להסכם שמצרים עשתהו פלסתר, ויש להשתמש בהזדמנות להגיע להסכם חדש על non-belligerency. חזרה להסכם שביתת־הנשק פירושה חזרה למצב הקודם של הסגר ו[שפיכות] דמים.

הסבירו כי אין שום יסוד והצדקה לבקש להציב כוח או"ם בצדנו שעה שאנו מציעים הסכם non-belligerency. בעוד שסיני בלתי מאוכלס, הרי ישראל קטנה ונוכחות חייל זר בכל מקום תדקור עיני האוכלוסייה ותביא לחיכוכים. מצרים, המודיעה כי תמשיך בהסגר וב[שפיכות] דמים, בעצמה גרמה לתביעה שחיל או"ם יוצב בשטחה. מכל מקום מדובר במדבר מרוחק מאות קילומטרים משטחה המאוכלס של מצרים.

יש לבקש תמיכה בעמדותינו ובמיוחד שחופש השיט בסואץ יוזכר בכל החלטה, שכן לא ייתכן שהאו"ם יתעלם מהחלטת 1951, אותה מפרה מצרים זה חמש שנים, מה גם שבהחלטת 2 בנובמבר מוזכר במפורש חופש השיט בתעלה.

אם תרגישו כי אין היענות לתביעותינו במלואן, יש, נוסף על סואץ, לבקש:

(א) שבין שתהיה הצעה או לא, יישאו הנציגים נאומים על חופש השיט במפרץ ויתמכו בדברי לודג' ופירסון נגד זכויות צד לוחם.

(ב) שלגבי עזה יבטיחו לפחות שלא תתקבל שום החלטה הפוסלת השארת הממשל שלנו תוך יחסים מוסכמים עם האו"ם.

362

1. חלקו הראשון של מברק זה, הכולל את עיקרי הצעתו של פירסון, לא הובא כאן מאחר שהדברים מובאים בפירוט רב בדיווחו של אבן על פגישתו עם פירסון. ראו מס' 360.

(ג) לרגל חומרת הבעיות וסיבוכן יש להשאיר אפשרות לבירורים יותר ממושכים.

אם תיתקלו בטענה כי אין טעם שמדינות קטנות יתנגדו לעמדת ארצות־הברית או המזכ"ל, יש לטעון כי בעניין הנוגע למוסר הבין־לאומי זכות שווה לכל מדינה להביע דעתה. אין ספק שארצות־הברית הושפעה בפרשה זו מעמדת מדינות קטנות שונות.

הסבירו כי לא הרגישו על בשרם מה שעבר עלינו בחרם, הסגר ו[שפיכות] דמים מזה שנים, כי העניין בשבילנו שאלת חיים, וכי נעמוד בעמדתנו הצודקת ויהי מה. הייתכן שהאו"ם, שגילה חוסר אונים מוחלט לגבי אי־קיום החלטותיו מצד מצרים, הודו וברית־המועצות, יירה חציו דווקא בנו אחרי כל הסבל שסבלנו?

לניו יורק, האג, סידני, לונדון, שטוקהולם (עבור אוסלו):

היות ונציג ארץ שירותכם פעיל בניסוח ההחלטה, עשו מאמץ נמרץ להתקבל לשיחה ביום ו' בבוקר ולהביא להוראה מידית למשלחת.

איתן

363

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן XA434
נוסח יוצא: 93.01/2185/9

ניו יורק, 31 בינואר 1957

מתברר כי תכנית פירסון מתמוטטת עקב סירוב מצרים לקבל ההתחייבויות הדרושות, וטענת ארצות־הברית שמול חזית סובייטית ערבית (11 סובייטים, עשרה ערבים ולפחות שבעה שמונה אסיאנים מהקיצונים ביותר) אין לגייס שני שלישים להחלטה שהערבים יתנגדו לה בתוקף. גוברת נטייה לקבל החלטה אחת המביעה צער על אי־השלמת הפינוי, ובאותו זמן החלטה קצרה המסמיכה האמרשלד לנסות לפתור הבעיות על ידי הסדרים לעריכת [היערכות] (deployment) כוחות או"ם בשרם אל־שיח' ולאורך קו שביתת־הנשק לרבות עזה, בלי לפרט סמכויות האמרשלד או אלה של חיל האו"ם, ובלי קביעת עקרונות ה־deployment. לודג' אמר הערב לשאר המנסחים שכמעט ואין אפשרות לגייס רוב של שני שלישים לשום החלטה יותר עניינית. ההולנדי, הניו זילנדי והאוסטרלי טענו שהחלטות אלה רק תבטחנה המשך הקיפאון והביעו אי־רצון להתקדם. הפגישה התפזרה ללא תוצאות, ופירסון ולודג' ממשיכים לשבת ולהתלבט.

בשיחות היום עם נציגי ארצות־הברית, בריטניה, צרפת, נורווגיה, הולנד וניו זילנד לא השארתי ספק שאנו רחוקים מאוד מפינוי, ושההצעה לחדש מאמצי האמרשלד לא תזיז חייל ישראלי אחד.

התרשמותי היא שאנו עומדים בפני מערכה ממושכת ונצטרך לשבת בשני מקומות ולעקוב אחרי התלבטויות רבות עם העצרת והמזכ"ל עד שיסתמן איזה שהוא מוצא מעשי.

אבן

364

א' אשל אל ש' אביגור
A. Eshel to S. Avigur

העתק: 130.23/3101/25

ירושלים, 31 בינואר 1957

לנמען בלבד

שאול היקר,

בעת ביקורי בהונגריה הועלתה מחדש על ידי משרד החוץ ההונגרי השאלה של מתן אשראי להונגרים בסחורות ישראליות בסכום סביב 500,000 דולר.

ההסכם המסחרי שלנו עם הונגריה, שנחתם בעצם ימי המאורעות הידועים,[1] אינו בר ביצוע מצדם בגלל המשבר הכלכלי החמור בו נתונה המדינה.

הנספח המסחרי ההונגרי בישראל פנה כאן, וממשלת הונגריה פנתה בבודפשט לצירותנו, בדבר קבלת עזרה כלכלית מישראל כדי שיוכלו להתגבר על הקשיים הנוכחיים. הם רוצים למעשה הגדלת "סווינג" שבתוך ההסכם המסחרי, זאת אומרת אספקת סחורות ישראליות בעד הסכום הנ"ל, כשהם מתחייבים להחזיר את התמורה כעבור שנה בסחורותיהם או במטבע.

כאשר הסברתי במשרד החוץ ההונגרי את מצבנו הכלכלי הקשה, ענה לי איש שיחי (יאנוש נאג') כי הונגריה יודעת זאת, אך היא תעריך הערכה מיוחדת עזרה כלכלית ישראלית אפילו קטנה ביחס.

לי נדמה שמתן אשראי כזה בסחורות ישראליות יתקבל כג'סטה נוספת ויתרום להמשכת תהליך היציאה של היהודים. בשעתו בא רמז כי ההונגרים מוכנים להתיר עלייה של 10,000 תמורת סכום גדול, והיינו מוכנים לדון בכך בכל הרצינות. נדמה לי אפוא, כי עלינו לקבל על עצמנו את הסיכון הכלכלי, אשר קיים ללא ספק, ולהבטיח להונגרים את האשראי המבוקש.

364

1. ראו מס' 241, הערה 2.

יש להוסיף כי אין אנו מוכרחים לספק מיד את כל הסחורות. נוכל להבטיח את האשראי ולחלק אותו למכסות חודשיות. אם ישתנה יחס ההונגרים לעלייה, נוכל להפסיק את אספקת הסחורות.

משה ברטור אינו מעז, בגלל המצב הכלכלי הקשה, לפנות בעניין זה לאוצר. אני מציע לכן כי תשוחח על זה עם שר האוצר, אם העניין נראה לך חשוב כפי שהוא נראה לי.

בברכה,

א' אשל

365

ד' לוין אל מחלקת אסיה ואפריקה
D. Lewin to the Asian and African Division

מקור: 130.23/3093/23

ניו יורק, 31 בינואר 1957

הבלוק האסיאני־אפריקני

מאז פרסום הדוח של המזכ"ל נפגשו האסיאנים והאפריקנים כמה פעמים אבל רק פעם אחת בעניין שלנו. כפי שכבר הברקתי – הם לא באו להצעת החלטה מוסכמת ביניהם. הסורים לחצו בשם הערבים על החלטת הצעה מאוד חריפה, אבל החוג הידוע לנו כידידים – ביניהם הפעם גם טורקיה ואיראן, ואפילו הודו, מתוך חשבונות משלה – התנגדו. כמה מהארצות הציעו הצעת החלטה מתונה בטענה שלחריפה אין סיכויים לקבל שני שלישים בעצרת; כמה אחרות הסכימו לאולטימטום חדש על ישראל, אבל רק בתנאי שיכניסו להחלטה הסופית גם כבר מה שאנו קוראים ערבויות לביטחוננו. במצב זה היפני, שהוא עד היום עוד יושב ראש החוג, היה יכול לסכם שאין ערך בהמשך הדיון, אלא שיש קודם לשמוע התפתחות העניין במליאת העצרת.

בעצרת דיברו, כידוע לכם בוודאי כבר, הפיליפיני והציילוני. נאומיהם היו מאוד מסובכים וכנראה במבוכה, אבל לא עוינים. הבלוק ישב השבוע עוד פעם אבל טיפל רק בשאלת אלג'יר, וגם בשאלה זו טרם באו להסכמה מוסכמת אלא ימשיכו לדון היום. טרם ידוע להם מתי ימשיכו לדון בשאלתנו.

ממחר אמנם ירדן מחליפה את יפן כיושבת ראש החוג, ויכול להיות שזה יקל על המצב הפרלמנטרי של הערבים בתוך החוג.

כמובן שלא רק אהדה כלפינו או יחסים שלי השפיעו על מהלך העניינים בתוך החוג, אלא גם האמריקנים והקנדים – שהם כעת בהיאבקות קשה על איזה נוסח החלטה מערבית מתונה,[1] שאולי תוכל לקבל שני שלישים בעצרת – עומדים בקשר בעיקר עם

365

1. ראו מס' 360.

היפנים, הפיליפינים, ועד כמה שזה משונה, גם עם ההודים. כנראה בעיקר יפן הייתה מעוניינת לא להביא את הדיון עלינו עוד פעם בפני החוג, טרם שיש נוסח החלטה ברור ומוסכם של המערב. [נוסח זה] ייתן אפשרות או להביא את כל הגוש לתמיכה בהצעה מערבית, כדי עוד פעם לקבל רוב ענקי נגדנו, או לתת לידידינו (ושל המערב) ביניהם אפשרות לא להצטרף להחלטה יותר חריפה מהמערבית, אלא להסביר את היתרון של החלטה מערבית.

כמובן, במצב זה לא כל כך קל לי לדבר עם האסיאנים, שאני עומד עכשיו בקשר יום יומי כמעט עם כולם, מפני שכידוע לכם, גם הצעה מערבית, אפילו הטובה ביותר מבחינתנו, לא מספקת אותנו, ואין לי אפשרות לקו הסברה לאסיאנים שאנחנו היינו שמחים לו היו באמת מצטרפים או תומכים בהצעת המערב. איני יכול לעשות יותר מלשמוע אינפורמציה ועצות מהם ולהודות להם על הבנתם.

בברכה,

ד׳ לוין (נחתם בהיעדרו)

366

הערת־עורך
Editorial Note

המשך מושב העצרת, קבלת שתי החלטות בעניין הנסיגה (1-2 בפברואר 1957)
Resumption of the U.N. General Assembly Session and Adoption of Two Resolutions on Withdrawal (1–2 February 1957)

עצרת האו״ם חידשה את דיוניה על המצב במזרח התיכון ועל דוח המזכ״ל (ראו הערת־עורך מס׳ 351). על שולחנה הונחו שתי הצעות החלטה שהגישו ארצות־הברית, הודו, ברזיל, קולומביה, יוגוסלוויה, נורווגיה ואינדונזיה. הראשונה קראה לישראל להשלים את הנסיגה ולהחזיר מיד וללא דיחוי את כוחותיה אל מאחורי קווי שביתת־הנשק בין ישראל למצרים (ההחלטה השישית של העצרת בעניין זה). השנייה קבעה כי בעקבות הנסיגה צריכה לבוא פעולה שתבטיח התקדמות לקראת יצירת תנאי שלום בין ישראל למצרים, וקראה להן להקפיד על קיום הסכם שביתת־הנשק. על מזכ״ל האו״ם הוטל להגשים את האמצעים שהציע בדוח שלו, ובכללם הצבת כוח החירום של האו״ם לאורך קווי שביתת־הנשק ברצועת עזה ובמפרץ אילת.

בהצעה השנייה, שארצות־הברית הייתה בין יוזמיה, לא הוגדרו בבירור תפקידי כוח החירום, ביצועה נמסר לידי האמרשלד, ונוסחה היה סתמי ובלתי מחייב. בכך נענתה ארצות־הברית ללחץ הגוש האפרו־אסיאתי והפכה את ההצעה לבלתי קבילה מבחינתה של ישראל. בתגובה לכך הסתלק לסטר פירסון מיזמתו להגיש לעצרת הצעת החלטה מערבית מוסכמת בעניין זה (ראו מס׳ 362; 363) אך למרות פגמיה ראתה ישראל חשיבות בהצעה זו שציינה התקדמות לקראת הכרה בין־לאומית כי אין טעם להחלטות בעצרת על

פינוי כוחות ללא טיפול במצבי האיבה שקדמו לפרוץ המלחמה. (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 169-173, 130.09/2458/18.)

ההצעה הראשונה התקבלה ברוב גדול של 74 קולות. שתי מדינות התנגדו – ישראל וצרפת, ושתיים נמנעו – לוקסמבורג והולנד. גם ההצעה השנייה התקבלה, ברוב של 56 קולות וללא מתנגדים, אך נמנעו 22 מדינות ובהן ישראל. במברק אל נציגויות ישראל פירט ו' איתן את הנימוקים להימנעותה של ישראל:

1) פניות מצרפת, הולנד, איטליה וכמה מדינות מאמריקה הלטינית וכן הפצרה של פירסון (ראו מס' 370); 2) ישראל לא רצתה שמצרים תיראה מתונה ונוטה לפשרה לעומת ישראל הנוקשה; 3) ההחלטה דיברה על שלום, והתנגדותה של ישראל עשויה הייתה להתפרש שלא כהלכה; 4) ההחלטה סתמית ומשאירה פתח לבירורים. (ראו חוז"ם 784, 3.2.1957, 130.16/2959/16.)

הצעה נוספת שהעלתה ברגע האחרון ברית־המועצות תבעה להצביע על ההצעה הראשונה בלבד ולקבוע תאריך לפינוי כוחות ישראל – 5 בפברואר. הצעה זו נדחתה ברוב של 52 קולות, תמכו בה שמונה חברות הגוש המזרחי ונמנעו תשע מדינות ערביות.

נוסחה של ההחלטה הראשונה היה חריף יותר מחמש ההחלטות שקדמו לה בעניין נסיגת ישראל, וזאת לאחר התערבותו של המלך סעוד אצל אייזנהאואר (ראו הערת־עורך מס' 376). מעליה ריחף צלו של הצעד הבא שיינקט כנגד ישראל – תביעה להטלת סנקציות על מדינה המסרבת לקיים את ההחלטות שנתקבלו ברוב גדול בעצרת האו"ם. ואמנם, את נושא הסנקציות העלו כבר למחרת הן אייזנהאואר והן דאלס (ראו מס' 371).

נוסח החלטות העצרת:

GAOR, 11th Session, Resolution 1124 [XI] 2.2.1957

The General Assembly,

Recalling its resolutions 997 (ES–I) of 2 November 1956, 998 (ES–I) and 999 (ES–I) of 4 November 1956, 1002 (ES–I) of 7 November 1956, 1120 (XI) of 24 November 1956 and 1123 (XI) of 19 January 1957,

1. *Deplores* the non-compliance of Israel to complete its withdrawal behind the armistice demarcation line despite the repeated requests of the General Assembly;
2. *Calls upon* Israel to complete its withdrawal behind the armistice demarcation line without further delay.

GAOR, 11th Session, Resolution 1125 [XI] 2.2.1957

The General Assembly:

Having received the report of the secretary-general of 24 January 1957,

Recognizing that withdrawal by Israel must be followed by action which would assure progress towards the creation of peaceful conditions,

1. *Notes with appreciation* the secretary-general's report and the measures therein to be carried out upon Israel's complete withdrawal;
2. *Calls upon* the Governments of Egypt and Israel scrupulously to observe the provisions of the General Armistice Agreement between Egypt and Israel of 24 February 1949;

3. *Considers* that, after full withdrawal of Israel from the Sharm el-Sheikh and Gaza areas, the scrupulous maintenance of the Armistice Agreement requires the placing of the United Nations Emergency Force on the Egyptian-Israel armistice demarcation line and the implementation of other measures as proposed in the secretary-general's report, with due regard to the considerations set out therein with a view to assist in achieving situations conducive to the maintenance of peaceful conditions in the area;
4. *Requests* the secretary-general, in consultation with the parties concerned, to take steps to carry out these measures and to report, as appropriate, to the General Assembly.

367

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA286
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 1 בפברואר 1957

הערות על ההחלטה:

מגמות:

1) לרגל התרשמותה מהקיפאון השורר בעצרת עקב ההרכב שמונע הכרעות ענייניות, מעוניינת ארצות־הברית להוציא העניין מהעצרת לתקופה מסוימת על מנת לתכנן מחשבתה וגם לתת להאמרשלד הזדמנות נוספת להגיע לידי פתרון (לודג' נתן הסבר זה לנורווגי שמסרו לי).
2) מהרגע שארצות־הברית הסבירה לאסיאנים ואחרים כי אין אפשרות לכפות פתרון על ידי סנקציות של או"ם (וזאת בגלל שיקולים בין־לאומיים, משפטיים ופנימיים וגם בגלל אופי יחסי ארצות־הברית עם נאצר בשעה זו) התברר, כפי שאמר הבלגי, שלא נותר פתרון אלא בדרך של התייעצויות ומשא ומתן.
3) דעת הקהל באו"ם ובעולם איתנה בתמיכה באי־חידוש ההסגר, ומכאן תקוות כמה מהיוזמים שלפחות בעיה זו תמצא פתרון לרגל שיחות נוספות של האמרשלד (האמריקנים מפיצים שמועה שדבר זה יתבלט בהודעתם מחר). בעניין עזה אי־אפשר לומר שטיעוננו מתקבל ביסודו עדיין.

אפשרויות:

1) בפעם הראשונה תתבטא מדיניות העצרת לא רק בקריאה השגרתית לפינוי (הפעם בלי גבול מוגדר של זמן) אלא גם בקריאה להתייעצות, כדי לקבוע עכשיו מה יבוא מיד אחרי הפינוי כדי להבטיח "שמירת תנאי שלום באזור". דבר זה מהווה התקדמות

לגופה למרות התוכן הבלתי חיובי של ההחלטות. עלינו לזכור שעברו 91 יום מאז נתבקשנו לצאת "מיד", ואנו עוד יושבים בשתי העמדות.

2) נפתח סיכוי למשא ומתן מסובך ומפותל בו נוכל להיאחז בהחלטה אחת נגד חברתה, ולהתנות הפינוי בידיעת הפעולות שיבטיחו ה־peaceful conditions המוגדרים באקדמה ובסעיף 3 של גוף ההחלטה. אמנם נקטנו עמדה של התניית פינוי מצרים ב־arrangements עם UNEF, כדברי הודעתנו מ־8 בנובמבר,[1] אך מעתה אפשר להצדיק עמדה זו על ידי קיום שתי ההחלטות בבת אחת ובמקביל, כשאחת מהן דורשת סידורים לשמירת שלום.

3) סעיף 2 בהחלטה מאפשר ומחייב הפניית האמרשלד לנאצר להשיג התחייבות על הימנעות מפעולות איבה, כולל הסגר בסואץ, כתנאי ראשון להגשמת תביעות המכוונות אלינו. לדעתי עניין זה של belligerency חייב להיות הפזמון המרכזי בפרשת המשא ומתן הבאה.

4) כמה נציגים פה כבר מהרהרים בקול רם מה תעשה מצרים אם תשוכנע כי אין לה אפשרות להוציאנו מאדמתה בכוח כפיית העצרת, ואין לה דרך אלא לשינוי מהותי של כמה מעמדותיה. על כל פנים עלינו לשאוף ולהביאה לידי השתכנעות כזאת, ופה חשיבות מכרעת להיסוס ארצות־הברית לנקוט אמצעי כפייה. חיוני שהיסוס זה יימשך, וזה תלוי הרבה בדעת הקהל שנוסיף לטפחה.

5) עוד מוקדם לקבוע כל התכסיסים למשא ומתן, אך ברור מהנ"ל כי האפשרויות הן די מגוונות, וזאת בלי להתעלם מהליקויים היסודיים של ההחלטה ועיקרם – דבקות במשטר שביתת־הנשק וצמצום ההתייעצויות של המזכ"ל ל־measures המוצעים בדוחו, שהם יותר מדי ברורים ומפורטים לגבי עזה ופחות מדי ברורים לגבי שרם אל־שיח'.

6) יש להניח שגם אחרי התייעצויות המזכ"ל עם הצדדים יישארו שתי הבעיות בלתי פתורות, ועוד תשב העצרת על המדוכה. מכאן החשיבות העליונה לעריכת record במשא ומתן שיהיה נוח לגיוס אהדה ציבורית.

פעילות מחר ומחרתיים:

1) אנו מנסים לדובב כל הידידים באירופה ואמריקה כדי שהפרוטוקולים של העצרת יכללו חומר רב לשימושנו בשלבים הבאים. חשיבות מרכזית נודעת לדברי לודג' מחר, ויש תקווה שלפחות בעניין המפרץ יחזקו דבריו את עמדתנו.

2) ברור שנצביע נגד ההחלטה על אי־השלמת הפינוי (אגב, בפעם הראשונה מציינים בהחלטה שהיה כבר פינוי אך לא הושלם). שרת החוץ לא סיכמה סופית את פרטי הצבעתנו על ההחלטה השנייה, ונקיים התייעצות בראשותה מחר בבוקר.

נציג צרפת אמר לנו שהם יצביעו בדיון כמונו והביע הנחה שנצביע נגד החלטת הפינוי ונימנע בהחלטת ההתייעצות תוך ציון הסתייגויותינו, בלי לשלול עצם תהליך ההתייעצות המוצעת בסעיף האחרון.

מרבית חברינו סבורים כי זהו התכסיס הנבון הואיל ו–

1) הצבעה נגדית תתפרש כסירוב לקיים ההתייעצות, וברור שבכל זאת לא נסרב לעשות זאת למעשה.

367

1. מס' 79.

2) יש פנייה אמריקנית רצינית וגם לטינית שלא נצביע נגד ההחלטה שלדברם עוד תוביל לחיסול ההסגר במפרץ. לא פשוט לקומם ארצות־הברית, הסקנדינוויים והלטינים המנויים [הנמנים] על יוזמי ההחלטה, נוסף על קנדה ואחרים שגם אם לא יתמכו, בוודאי לא ירצו להכשיל.

3) יש להניח שמצרים לא תצביע נגד, הואיל והימנעותה היא המחיר שנאלצה לשלם תמורת החלטת הפינוי השישית, ואז הצבעה נגדית שלנו תעמיד מצרים במעמד הצד המתון המחפש פשרות, ואותנו באור לא נכון כיראים מפני המשך המשא ומתן.

4) הסעיף השני של האקדמה מקנה לנו יסוד ממשי להתנות יציאתנו בידיעה מראש של ה־action שתבטיח מצב שלום, בעוד שאם תיכשל ההחלטה אין לנו יסוד משפטי לטענתנו היסודית הזאת.

הנ״ל לעומת חוסר הכנות והבהירות שבניסוח ההחלטה המצדיק הסתייגות ברורה מתוכן ההחלטה. ברור שיש צורך להביע בנאום שאנו עומדים על העמדה המוגדרת בתזכירינו ונאומינו ללא תזוזה, ובעמדה זו ננקוט בהתייעצויות החדשות הנדרשות מאתנו.

מיד ל[אחר ה]התייעצות עם שרת החוץ והכרעתה נבריק אליכם ונודיע לצרפתים.

אבן

368

ש׳ ארד אל א׳ אבן (ניו יורק)
S. Arad to A. Eban (New York)

מברק מוצפן שאה/049

נוסח יוצא: 93.08/409/3

וושינגטון, ל׳ בשבט תשי״ז

1 בפברואר 1957

סודי

תכנית אייזנהאואר

כתריאל שלמון והחתום מטה נכנסו אל דון ברגוס ב־31 בינואר לשיחה ערב צאתו של נספח צה״ל לארץ.

בין הדברים שנאמרו באותה פגישה כדאי לציין הנקודות הבאות: ברגוס פתח והעיר כי טוב נעשה אם נקדיש יותר עיון ומחשבה לתכנית אייזנהאואר. מתגובות העיתונות הישראלית מבין הוא כי התכנית לא הובנה כהלכה. הערנו כי פרט לשיחת השגריר עם ראונטרי[1] מיד כשנתפרסם דבר קיום התכנית לא הבהירו לנו כל עיקר במה מדובר. ברגוס

368

1. מס׳ 273.

אמר כי הקו של המזכיר היה כי כל עוד לא אושרה התכנית בקונגרס לא יוכל להיות פירוט נוסף כאן. גם כשיאשר הקונגרס את התכנית יהיה זה תפקידו של ריצ׳רדס לנהל השיחות בנושא זה ולא תפקיד ראונטרי. אבל דבר אחד ברור לו, לברגוס, והוא שארצות־הברית תעמוד על **הזדהות ברורה** עם התכנית. צורת ההזדהות אינה קבועה עדיין. ייתכן וזו תהייה הצהרה, ייתכנו חילופי איגרות וייתכן גם שביטוי אחר יבוקש.

ברגוס רואה את התפתחות הדברים כדלהלן:

ריצ׳רדס ייסע לאזור. יערוך הסקר על צורכי המדינות השונות בהתאם לעקרונות הדוקטרינה, ישיג (זו התקווה כמובן) הזדהות כל מדינות האזור, **כולל ישראל**, אבל לא את הזדהות מצרים וסוריה. (כל זה מבוסס על הצלחת מבצע סעוד.)[2]

משהושג זאת, הושג הרבה – בפני נאצר תוצג ברירה די קשה. ברור יהיה לו וברור יהיה לסובייטים כי חדירה סובייטית ממשית לא תהא נסבלת. הוא יצטרך אפוא לפשפש במעשיו ותוך מצב חדש של בידוד מיתר ארצות ערב יצטרך להחליט לאן יפנה.

כתריאל שלמון שאל אם מפעלי קישור מפרץ אילת עם הים התיכון, פיתוח צורכי תחבורה וכו׳ עשויים להיות בתחום תחולת התכנית. ברגוס היסס בתשובתו אבל העיר כי כל מיני תכניות אחרות, למשל לגבי רכישת חומרי גלם שונים, בהחלט באות בחשבון. (כל זה, כמובן, רק לאחר שיישוב עניין השני בנובמבר.)[3]

בברכה,

שמשון ארד

369

ש׳ קדר אל מחלקת מזרח אירופה
S. Kaddar to the East European Division

מברק מוצפן פ/994

נוסח נכנס: 130.09/2343/7

פראג, 1 בפברואר 1957

אתמול ביקרתי לפי בקשתי אצל שימוביץ.[1] היה זה המגע הראשון הרשמי עם משרד החוץ מאז תחילת מבצע סיני. בניגוד לחששותיי ולמרות המילים הקשות שהוחלפו בה, השיחה התנהלה באווירה טובה, לפחות למראית עין, ונמשכה שעה וחצי. נכח בה גם לצקו, מנהל

2. ראו הערת־עורך מס׳ 376.
3. ההחלטה הראשונה שהתקבלה בעצרת האו״ם בעניין הנסיגה ב־2 בנובמבר 1956, ראו הערת־עורך מס׳ 11.

369

1. לדיסלב שימוביץ, סגן שר החוץ של צ׳כוסלובקיה.

[מחלקת] המזרח התיכון. תחילה קשרתי שחרור סובל[2] בביקור איתן, והבעתי השערה כי סובל שוחרר כתוצאה מפעולת שימוביץ על פי בקשת המנכ"ל שלנו. שימוביץ היה נבוך מאוד, והיה לי הרושם כי שמע מפי לראשונה על השחרור. ניצלתי מבוכתו והתקפתי אותו על שלא היה בינינו בזמן האחרון כל מגע באשמתו, וזה דווקא בתקופה בה ממשלתם קבעה כמעט סופית עמדה לגבי עניינינו. הרחבתי בדיבור על תעמולת הזוועה בעיתונים ועל השקר המתפרסם בהם יום יום עלינו. אם אין להם מקורות אינפורמציה יותר טובים הרי יכלו לקרוא אותי למשרד. טען כי לא חסרה להם אינפורמציה ומטיל ספק כי בשיחה אתי, אילו הייתה מתקיימת, אפשר היה לגלות עובדות חדשות אשר לא היו ידועות לעולם כולו, אשר גינה כמעט פה אחד את מעשינו. הוויכוח על כך נמשך והתחמם.

עברנו לעניין איחוד המשפחות. לאחר הרצאת העובדות ובפרט העובדה כי לאחרונה הופסקה העלייה כליל, טען כי לא חל שינוי בעמדתם, כלומר ממשיכים לדון באופן אינדיווידואלי בכל בקשה ומחליטים בהתאם לנסיבות. אם בזמן האחרון לא נתנו דרכונים הרי זה או מפני שאין בקשות, או מפני שהמבקשים לאור המצב במזרח התיכון חזרו בהם, או מפני שהיו אלה מקרים אשר לגביהם הייתה החלטה שלילית. תוך הוויכוח הער התפרץ ואמר: "אם אתם דואגים כל כך לבעיה ההומניטרית של איחוד משפחות, שלחו נא את החלק הישראלי חזרה אלינו ותאחדו את המשפחה כאן". אמרתי כי אנו לא "שולחים" אנשים. אם רצון שני הצדדים להתאחד בצ'כוסלובקיה לא נפריע, אך אני טוען בשם המשפחות הרוצות באיחוד אצלנו ואינני מכיר בזכות ממשלה – לא שלנו ולא שלהם – להפריע להם. הרושם הכללי מפרק זה כי הוא יאמר משהו כעת לחידוש איחוד המשפחות ואפילו בזעיר אנפין.

להלן הודיע כי עדיין קיימת החלטתם לשלוח ציר אלינו. הדבר לא יצא לפועל עד כה בגלל חוסר איש מתאים, ולרגל פתיחת נציגויות חדשות רבות בזמן האחרון ובעתיד הקרוב. מקווה כי בקרוב יימצא האיש.[3]

לסיכום:

טוב כי חידשתי את המגע, ומקווה כי זה מאפשר לשוב ולטפל באותם העניינים המעטים הניתנים לטיפול כעת.

קדר

2. לא נמצאו פרטים על פרשה זו.
3. שיחה זהה כמעט בנושאי העלייה ומינוי ציר בישראל התקיימה כחודש לאחר מכן בין קדר לזכיסטל, מנהל מחלקת אסיה במשרד החוץ הצ'כי (ראו קדר אל מחלקת מזרח אירופה, מברק פ/3, 11.3.1957, 130.23/3120/4).
ישראל החליטה להעלות את רמת נציגותה בפראג, וכבר ביולי 1956 מונה קדר לשליח מיוחד וציר מוסמך.

370

ג׳ מאיר אל ראש הממשלה
G. Meir to the Prime Minister

מברק מוצפן XA446
נוסח נכנס: 130.09/2333/11

ניו יורק, 2 בפברואר 1957

היו כמה התפתחויות הבוקר ובעיקר פנייה נוספת של פירסון, שביקש בהפצרה שנימנע והביע חשש שאחרת יקשה מאוד עליו להתמיד במאמצי התמיכה בנו. בימים האחרונים עשה גדולות, ולמרות לחץ דאלס סירב להצטרף להחלטה המדולדלת.[1] פניות דומות באו מצרפת, הולנד, איטליה וכמה לטינים. עכשיו מאוחדים כולנו פה בדעה כי יש להתנגד להחלטה הראשונה ולהימנע בשנייה תוך הבעה ברורה של הסתייגויותינו ועמדתנו.

רק הקו הזה ייצור אווירה נוחה להמשך המאבק. על ידי הימנעותנו ניתן לנו להשפיע על נאומים של אחרים, כולל פירסון, המוכנים לתת להחלטה פירוש יותר חיובי לקראת המאבק עם האמרשלד ודיונים נוספים בעצרת.

מנסים להתקשר טלפונית להסברה נוספת אך בינתיים בכוונתנו לנקוט העמדה הנ״ל.

מאיר

371

שדר מהנשיא אייזנהאואר אל ראש הממשלה ד׳ בן־גוריון
Message from President Eisenhower to Prime Minister D. Ben-Gurion

Copy: 93.08/407/18 :העתק

Washington, 3 February 1957

Confidential

Dear Mr. Prime Minister:

I attach the greatest importance to the efforts of the United Nation to resolve the situation brought about by the recent hostilities in Egypt. In my message to you of

370

1. ראו הערת־עורך מס׳ 366.

November 7, 1956[1] I emphasized our belief that it was essential that Israel forces be withdrawn to the General Armistice line, in accordance with the United Nations General Assembly Resolution of November 2. I was gratified at your reply on the following day[2] which stated that upon conclusion of satisfactory arrangements with the United Nations in connection with the international force entering the Suez Canal area, Israel would willingly withdraw its forces.

Nearly three months have passed. British and French forces have been withdrawn from Egypt. Israel withdrawal to the General Armistice line has not yet been completed. This delay in implementation of pertinent resolutions of the United Nations General Assembly has resulted in continuing tension in the Near East and has impaired efforts to work toward the achievement of lasting solutions to the problems which provoked the Near East crisis.

On February 1, 1957, there were tabled in the United Nations two further resolutions addressed to the situation in the Near East. The first of these calls again upon Israel to withdraw its forces behind the General Armistice line. The second calls for scrupulous observance of the 1949 Armistice Agreement and recognizes that withdrawal by Israel must be followed by action which would assure progress toward the creation of peaceful conditions.[3] Provision is made for the placing of the United Nations Emergency Force on the Egyptian-Israel armistice demarcation line and the implementation of other measures as proposed in the secretary-general's report of January 25, 1957,[4] with a view to achieving situations conducive to the maintenance of peaceful conditions there. It is recalled that the secretary-general indicated useful measures which might be developed in the case of Gaza and Sharm el-Sheikh.

Other nations deeply and directly interested in the establishment of peaceful conditions in the Near East have joined the United States in sponsoring these resolutions. We believe that the measures set forth in the secretary-general's report, which these resolutions are designed to implement, lay a sound foundation for the establishment of peaceful conditions in the former area of hostilities, the prevention of further outbreaks, and the solution of the problems of Gaza and Sharm el-Sheikh.

The essential first step must be the completion of the withdrawal of Israel forces behind the General Armistice line. It is my earnest hope that this withdrawal will be completed without further delay. You know how greatly our nation values close and friendly relations with yours, and we wish to continue the friendly cooperation which has contributed to Israel's national development. We like to feel that our friendly sentiment is reciprocated by Israel. Therefore, I feel warranted in urging most seriously that Israel should not continue an ignoring of United Nations Resolutions which, taken as a whole, mark, I believe, an important step toward bringing

371

1. מס' 70.
2. מס' 79.
3. ראו הערת־עורך מס' 366.
4. ראו הערת־עורך מס' 351.

tranquility and justice to your and neighboring lands. Such continued ignoring of the judgment of the nations, as expressed in the United Nations Resolutions, would almost surely lead to the invoking of further United Nations procedures[5] which could seriously disturb the relations between Israel and other member nations including the United States.

The United States Government has made great exertions to promote constructive United Nations action and I greatly hope that your Government will make its own indispensable contribution.

I was distressed to learn of your recent illness but am happy to hear reports that you are mending rapidly.

With best wishes, sincerely

Dwight D. Eisenhower

372

משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs to the Israel Missions Abroad

מברק גלוי חוז"ם 785
נוסח יוצא: 130.09/2377/5

ירושלים, 4 בפברואר 1957

בהגיבו על החלטת ההצבעה שנתקבלה אמש בעצרת האו"ם,[1] אמר הערב דובר משרד החוץ כי ישראל תהיה שותפת לכל מאמץ מצד האו"ם שתכליתו לכונן שלום באזור, המושתת על עקרונות מגילת האו"ם.

ישראל רשמה בפניה בסיפוק את ההבנה ההולכת וגוברת שנתגלתה באו"ם, ואשר באה לכלל ביטוי הן בוויכוח והן בהצעת ההחלטה השנייה, שאין לחזור למצב הקודם של אלימות והסגר מצד מצרים. בעת ובעונה אחת על ישראל להביע צער על שהעצרת לא העמיקה חקור את שורשי המתיחות הנעוצים בכך שמצרים מוסיפה לקיים מצב מלחמה נגד ישראל, דבר המפר את המגילה ואת החלטות מועצת הביטחון. אם ברצון האו"ם לשקוד על המוסר, לא ייתכן שהוא יתעלם מהפרות מצריות של החלטות מועצת הביטחון ושל התחייבויותיה הבין־לאומיות העיקריות על ידי הסגר בתעלת סואץ ובמפרץ אילת,

5. האיום בהטלת הסנקציות על ישראל אם לא תפעל בהתאם להחלטות האו"ם עלה גם במסיבת עיתונאים שקיים דאלס ב־5 בפברואר. כאשר נשאל אם ארצות־הברית תתמוך בהטלת סנקציות על ישראל אם זו לא תציית לדרישת האו"ם לנסיגה מידית, השיב דאלס כי ארצות־הברית לא תפעיל באופן חד־צדדי סנקציות נגד ישראל, אולם היא תעיין ברצינות בכך אם יקרא האו"ם לנקוט אמצעי זה כדי לתת תוקף להחלטותיו בעניין הנסיגה (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 178, 130.09/2458/18).

372

1. ראו הערת־עורך מס' 366.

ומצד שני יתבע מישראל נסיגה מהחוף המערבי של מפרץ אילת מבלי שתקבל הבטחות מניחות את הדעת שחופש השיט השורר עתה במפרץ לא יופר שוב על ידי מצרים. לא ייתכן שיהיה דין אחד לישראל ודין אחר למצרים.

ישראל תקיפה בעמדתה, שנקבעה על ידי הכנסת ב־23 בינואר, לגבי מפרץ שלמה ורצועת עזה.[2]

פתרון של שתי בעיות אלה, הכרוך בהפסקת מעשי איבה מצריים בים וביבשה, הוא תנאי מוקדם לשלום במזרח התיכון והוא חיוני לעצם קיומה של ישראל.

המשרד

373

מ׳ קדרון אל י׳ הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA457

נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 4 בפברואר 1957

סיכום ישיבת אבן והמזכ״ל, 4 בפברואר. נכחו רפאל, קדרון, באנץ׳, קורדייה, מרטולה. נרשם פרוטוקול מילולי.[1]

המזכ״ל ציין המשמעות של השלב אליו הגענו והמשקל הרב שיש לייחס לצעדים הבאים. בהחלטתה השנייה[2] הטילה העצרת על המזכירות אחריות כבדה ללא הדרכה מספקת. הכרחי אפוא שהוא יעמוד בקשר הדוק עם העצרת קובעת המדיניות, כי למזכירות תפקיד מוגבל של ביצוע החלטות. בדעתו לשתף הוועדה המייעצת בכל מהלך הדיונים. כך למשל יימסרו פרוטוקולי הדיונים אתנו ועם המצרים לוועדה. שאל אם נסכים לנוהל זה.

אבן שאל אם לאור אחריותה המורחבת של הוועדה המייעצת תהיה לצדדים גישה רשמית אליה. המזכ״ל השיב שיעביר פנייתנו לוועדה, שלדעתו תענה בחיוב. סידור אחר יכול להיות השתתפות נציגי הוועדה בדיונים בין המזכ״ל והצדדים.

אבן ציין שאופי ההחלטה השנייה עשוי לגרום לבעיות שאפשר יהיה לפתרן רק בדרג הממשלתי הגבוה ביותר. האם יהיה המזכ״ל מוכן לנסוע לאזור לטפל בבעיות אלה?

2. ראו הערת־עורך מס׳ 338. בישיבת הממשלה ב־3 בפברואר התקיים דיון מדיני בעקבות ההחלטות שנתקבלו בעצרת האו״ם. בישיבה לא נתקבלו החלטות חדשות, והממשלה שבה ואישרה את החלטותיה הקודמות להחזיק ברצועת עזה ובחוף המערבי של מפרץ אילת עד שיובטח חופש השיט על ידי ערובות ממשיות. בן־גוריון נעדר מהישיבה עקב מחלתו, ושר האוצר אשכול ניהל אותה. ההחלטה הובאה לאישורו של בן־גוריון בביתו (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה לה/שיז, 3.2.1957, בתיק 77.0/9/33).

373

1. הפרוטוקול בתיק 130.02/2448/7 אך לא הודפס כאן.
2. ראו הערת־עורך מס׳ 366.

המזכ"ל השיב שאם נחוץ ייסע, אולם לא היה רוצה לנסוע בלי ביצוע ההחלטה הראשונה שהעצרת קיבלה ללא תנאים.[3] אבן הדגיש הקשר בין שתי ההחלטות, אך המזכ"ל עמד על שלו אם כי מבלי לסגור הדלת לגמרי.

אחרי גמר הדיון הנוהלי אבן הקריא התזכיר.[4] המזכ"ל אמר שיוכל להגיב לתוכן רק לאחר דיון בוועדה המייעצת, אולם ברצונו עתה להבהיר כמה נקודות:

1) כשאנו דורשים הצבת (stationing) חיל האו"ם על החוף המערבי של מפרץ עקבה, האם ברור לנו שכל העצרת, לרבות פירסון, מכירה בצורך בהסכמה מצרית? כלומר, האם פינוי כוחותינו מותנה בהסכמת מצרים להצבת אונ"ף? אבן השיב שהמילה stationed מקורה בנאום לודג'. מחד [גיסא] ישנם כעת תנאים אובייקטיוויים טובים לפתרון בעיית המְצָרים על ידי אונ"ף, אולם מאידך גיסא ההצהרה המצרית בשבת [2 בפברואר][5] דחפה הפתרון צעד אחורה. המזכ"ל ניסה לטעון שאין הבדל מהותי בין דברי פירסון לדברי פאוזי בנדון, אך הסכים לבסוף שהבעיה מצריכה דיון בינו לבין מצרים.

2) עזה. הוא קובע שפינוי פירושו לא רק פינוי כוחות צבאיים אלא גם המנהל האזרחי. לכן עליו להבהיר אם תכניתנו כוללת:

(א) פינוי המנהל האזרחי.

(ב) כניסת אונ"ף.

(ג) האם אנו שוללים עקרונית ובכל הנסיבות הסכמתנו להצבת כוח או"ם בצד שלנו, כלומר בניצנה?

אבן השיב שעמדת ישראל בשאלות אלה נמסרה בתזכירנו מ־23 בנובמבר[6] ובנאומים במליאה אחר כך. כשהמזכ"ל הוסיף לשאול שאלות אלה, ענה אבן שתזכירינו ונאומינו עונים על השאלות ולא קיבל דבר מאז קבלת ההחלטות, אך הוא מוכן שוב לבקש הבהרה מממשלתו ולהעבירה אל המזכ"ל בקרוב. המזכ"ל השיב שאם נעמוד על לשון התזכיר והנאומים, אין שטח רב לדיון. המצרים כבר דרשו חידוש דיוני העצרת כדבר דחוף. רק על ידי התקדמות קונסטרוקטיווית אפשר למנוע זאת. לכן רצוי ביותר שנשתדל להשיג הבהרות חדשות של עמדתנו לגבי תפקידי אונ"ף בכלל, ולא רק בטריטוריה מצרית. אבן אמר שלא אכפת לנו אם העצרת תתכנס. אנו נקריא בפניה את שאלותינו על belligerency.

באנץ' שאל אם בשאלת abstention from belligerency נסתפק באישור מחדש של חוזה שביתת־הנשק על ידי מצרים. אבן השיב בשלילה מוחלטת בציינו שבמשך שמונה שנים ניסו המצרים לתבוע לעצמם זכות belligerency בתוך מסגרת חוזה שביתת־הנשק. צורת הודעתם על non-belligerency [היא] עניינם, אולם עליהם להיות specific.

3. שם.

4. ראו נספח. הסיבות להגשת תזכיר זה להאמרשלד היו, לפי אבן, כלהלן: "קו הטיעון שלנו היה מכוון להשגת הוכחה כי מצרים מכשילה את מאמצי האו"ם. מעצם המשא ומתן עם המזכ"ל קיווינו לצבור חומר להסברה, לפיכך החלטנו להחליף דברים עם המזכ"ל בכתב" (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 176).

5. בדיון בעצרת האו"ם לפני קבלת ההחלטות מסר נציג מצרים, פאוזי, את עמדת ממשלתו: 1) על ישראל לסגת מיד אל מעבר לקווי שביתת־הנשק; 2) בעקבות נסיגת ישראל יתפוש צבא או"ם עמדות משני צדי קו שביתת־הנשק; 3) כניסתו ומיקומו של צבא או"ם טעונים הסכמת ממשלת מצרים. אין לצבא האו"ם נגיעה לפתרון בעיות כלשהן, ותפקידו רק לבצע את רצון האו"ם לשים קץ לתוקפנות נגד מצרים ולהבטיח את נסיגת ישראל מעבר לקווי שביתת־הנשק (ראו שם, עמ' 171).

6. התזכיר הוגש ב־21 בנובמבר, ראו מס' 129, נספח.

אבן שוחח עם המזכ"ל אחר כך בארבע עיניים וידווח בנפרד.[7]

קדרון

נספח
Appendix

תזכיר
Aide Mémoire

The Government of Israel takes note of the adoption by the General Assembly of two inter-related Resolutions (A/3571 [I] and A/3518 [II]).[8]

Israel will cooperate with any United Nations effort designed to establish peace in the area, based on the principles of the United Nations Charter.

I am instructed urgently to request the secretary-general to ask the Government of Egypt whether Egypt agrees to the mutual and full abstention from belligerent acts, by land, air and sea, on the withdrawal of Israel troops. This matter is of central importance to all the questions at issue.

In considering the withdrawal schedule, I am instructed to refer to the Sharm el-Sheikh area, and the related question of measures designed to prevent hostile acts, such as interference with free navigation in the Straits of Tiran and in the Gulf of Aqaba. The General Assembly in its Resolution II has recognised "that withdrawal by Israel must be followed by action which would assure progress towards the creation of peaceful conditions".

A renewal of interference with shipping bound to and from Elath would clearly lead to hostilities and thus prejudice the declared objective of United Nations resolutions. Accordingly, I am instructed to obtain clarification without delay, whether immediately on the withdrawal of Israel forces from the Sharm el-Sheikh area, units of the United Nations Emergency Force will be stationed along the western shore of the Gulf of Aqaba in order to act as a restraint against hostile acts; and will remain so deployed until another effective means is agreed upon between the parties concerned for ensuring permanent freedom of navigation and the absence of belligerent acts in the Straits of Tiran and the Gulf of Aqaba.

A positive response to the above questions from all concerned would greatly facilitate the early fulfilment of United Nations objectives as set forth in the United Nations resolutions taken as a whole.

7. ראו מס' 379.
8. ראו הערת־עורך מס' 366 .

צ׳ דוריאל[1] אל י׳ קוזלוב
Z. Doriel to I. Kosloff

העתק: 130.15/3748/8

[טהראן], 4 בפברואר 1957

מר קוזלוב היקר,

התכנית הצרפתית[2]

הברקתי לך היום[3] ועליי להסביר מברקי.

השאלה היא, בשבילי, שאלת תכסיס בסיסי ובהיר וזהיר ורואה את הנולד, הן בשטח החשוב המיוחד שלך,[4] הן בשטח כל הקומפלקס של יחסינו עם המדינה הזאת. אין להבדיל בין שטח לשטח, ועסקות הדלק מהוות מכשיר לא מבוטל בשביל כל יתר הדברים, ויתר הדברים מהווים הגרנטיה הכי חזקה להגנת האינטרסים שלך.

את כל נימוקיי ניסחתי במכתבי לשר האוצר,[5] כבקשתך, ומכתבי אליך מיום 30 בינואר 56׳.[6] לא אחזור עליהם, אבל אני מתייחס אליהם במפורש גם בזה.

כל מה שאני רוצה ומציע היום, זה לא להתקשר, לשמור ידיים חופשיות, לדחות את ההחלטה, עד שנראה איך מתפתחים העניינים, איפה מקום התורפה, מה הרפואה הנחוצה ומה האמצעים לנקוט. לפי המצב היום, התכנית לא מעלה כלום, בהחלט כלום, עם נזק מה ליחסינו עם הפרסים. אם **בעתיד** נחוצות תהיינה הסוואות, הרי **היום** איננו יודעים מאילו מסיבות יבוא הדבר, ומהי ההסוואה הנכונה והיעילה. כוח קנייה והזמנה, ומה גם בכמויות ובסכומים האלה, מהווים מכשיר בעל משקל לסילוק התנגדויות, לרכישת

374

1. צבי דוריאל, ראש נציגות ישראל בטהראן ממאי 1956.
2. המדינה שאמורה הייתה לספק את הנפט לצינור אילת־חיפה הייתה איראן, וזאת לאחר שבנובמבר 1955 העבירה באמצעות שגרירותה בלונדון הצעה לספק לישראל, על ידי חברת הנפט הלאומית האיראנית, נפט בכמות שעלתה על תצרוכתה הכוללת של ישראל. אולם הפיכתה של איראן לספקית הדלק העיקרית של ישראל הייתה כרוכה בסכנות ובבעיות רבות, הן פוליטיות – תגובתן הצפויה של מדינות ערב, והן מעשיות – היעדר מכליות להובלת הדלק מאיראן לאילת. כמו כן לא רצתה ישראל לצאת כנגד הקונסורציום (איגוד חברות הדלק המערביות המפיקות נפט באיראן). כדי להימנע מחשיפת מקור הדלק שלה, החליטה ממשלת ישראל ב־1956 לרכוש חלק מהדלק האיראני לא ישירות אלא באמצעות חברה צרפתית, פטרופרנס, שהתחייבה גם להובילו לאילת.
3. המברק לא נמצא. דוריאל התנגד בחריפות לעסקה הפיקטיווית בחלקה עם החברה הצרפתית, וטען בשני מכתבים לקוזלוב (מ־30 בינואר, ומ־4 בפברואר 1957) כי יש לבצע את הקנייה ישירות מחברת הנפט הלאומית האיראנית, ונוסף על כך לקנות כמויות קטנות גם מהקונסורציום, בעיקר כדי להבליט כלפיו את פעילות ישראל. שני המכתבים מצוטטים במאמרו של אורי ביאלר: ״דלק מאיראן – שליחותו של צבי דוריאל בטהראן 1956–1963״, **עיונים**, 9 (1996), עמ׳ 129–166, אולם מספרי התיקים בגנזך המדינה המוזכרים במאמר משובשים, ולפיכך לא הובאו כאן. בתחילת מארס הוחלט לדחות את חתימת ההסכם עם הצרפתים, בלחצם של דוריאל וקוזלוב, ולחכות להגעת המשלוחים הראשונים לאילת (ראו ברטור אל גלי, 5.3.1957, 93.02/20514).
4. קוזלוב שימש בתפקיד המפקח על הדלק במשרד האוצר.
5. ראו דוריאל אל אשכול, 7.1.1957, 130.15/3748/8.
6. ראו הערה 3 לעיל.

חברים לדרך, לשיחוד בצורה מכובדת. זוהי תחמושת חשובה, מסחרית ומדינית, אשר חסרה לנו בשטחי כלכלה אחרים. למה לנו לבזבז אותה, למה לירות באוויר, במקום לשמרה ולרכזה בעיניים פקוחות ובידיעת המסיבות בזמן ובמקום הנחוץ, לקלוע אל מטרה. אולי בכלל לא יהיה נחוץ, אולי נחוצה תהיה מדינה אחרת, אולי ניאלץ לעניין אישים או חוגים פרסיים. יש לי הרגשה של אופטימיות מתונה שבכלל לא נצטרך לנטות מדרך המלך. אבל אינני רוצה לבנות כלום על רגש והשערות, אני מציע רק שנדחה את ההחלטה וההתקשרות עד שנראה.

לא קבלת כמויות, כי אם חופש המעבר במְצָרים ובתעלה היא הבעיה ולאורך ימים, יהיה הפתרון בשלב הנוכחי אשר יהיה. השאלה היא, אפוא, אם התקשרות זו או אחרת מוסיפה לעמדתנו ומגייסת לנו בני ברית ותמיכה בשאלה העיקרית הזאת. כמויות יש לנו כבר היום, ונקבל עוד, הלוואי שתהיינה אניות ודולרים לשלם. ואשר לחופש ההובלה, עלולה פרס לעזור הרבה והיא צריכה להיות מעוניינת, והתעניינותה – ביחס ישר עם משקל וסכום הזמנתנו, ויש בינינו לבין פרס גם בעיות אחרות חוץ מדלק.

המצב שונה אשר להזמנה אצל חברה אמריקאית, חברה בקונסורציום הפרסי. איננו יכולים לנתק יחסים עם ספקים ותיקים וחזקים, אמרתי זאת לפרסים והם הסכימו, ועוד אתמול אמרו לי בחברה הפרסית שאנחנו נוהגים בתובנה [בתבונה] בפרט זה ו"בעצמם לא היו נוהגים אחרת". אבל את עיקר משקל הזמנותינו עלינו, לפי מצב היום, לרכז אצל הפרסים, הן בכמות ההזמנות, הן בניצול האניות.

הצעתי, למעשה, היא אפוא: לדחות את ההחלטה בעניין הצרפתי, לצמצם התקשרותנו עם הקונסורציום למינימום של נוכחות וקשר נומינלי, לשמור את כוח הקנייה שלנו חופשי, עד שאניותינו תתחלנה לעבוד במלוא כושרן, ואז נראה איפה ובמה להתרכז. יש להן סחורה להוביל להרבה חודשים.

בברכה,

דוריאל

375

מ' טוב אל מחלקת אמריקה הלטינית
M. Tov to the Latin American Division

מברק מוצפן XA452
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 4 בפברואר 1957

1) בישיבה עם הגוש הלטיני הסביר לודג' מטרת ההחלטות וביקשם לא לנקוט בעמדה עקשנית בקשר ליציאה, אלא להבין שיש צורך בשילוב עם סידורים המבטיחים ביטחון. לכן הסביר ששתי ההחלטות[1] קשורות אחת בחברתה ואסור לתת לרוסים לפצל אותן. הסביר שחופש השיט ושקט בגבולות חיוניים, ולכן יש להבטיח non-belligerency ו־peaceful conditions. מצא אוזניים קשובות לעיקרון אך מספר ניכר הודיע שעליהם לבקש הוראות מהבית. למרות בקשתו סירבו להיות שושבינים וזאת לאחר שיחותיי אתם.[2] אחדים ביקשו שפה יותר ברורה בתוך ההצעה השנייה אך לא התעקשו. לפני ההצבעה ביקשו אחדים מאתנו לא להצביע נגד, היות וקבלת העיקרון שיש קשר בין שני הדברים מהווה ניצחון עבורנו.

2) סגן נשיא בוליוויה נאם בנעימה יותר קונסטרוקטיווית כתיקון לנאום הראשון של ניציגם, והצביע בעד ההחלטה השנייה למרות הדעה ההפוכה שהובעה בנאום הראשון. הדומיניקני הסביר שנמנע בהחלטה הקודמת היות והיא לא התאימה למציאות. הדרישה להבטיח חופש השיט והצורך בהתקדמות לשלום מאפשרת לו עכשיו הצבעה חיובית.

אשר לנאומים, השתדלתי למנוע השתתפותם כדי למנוע חזרה על עמדתם בקשר ליציאה ללא תנאים.

טוב

375

1. ראו הערת־עורך מס' 366.
2. ראו מברק BMA251 מאת טוב אל שאלתיאל (31.1.1957 בתיק 93.01/2185/9), שבו הוא מדווח על שיחותיו בעצרת עם חברי משלחות של הונדורס, ניקרגואה, מקסיקו, אל סלוודור, קובה וקוסטה ריקה.

376

הערת־עורך
Editorial Note

ביקורו של המלך סעוד בארצות־הברית והשלכותיו (29 בינואר — 8 בפברואר 1957)
King Saud's Visit to the United States and its Implications (29 January – 8 February 1957)

בוועידה המרובעת שהתקיימה בקהיר ב־19 בינואר, הוחלט כי המלך סעוד יצא לארצות־הברית ויסביר את השקפתן של מצרים, סעודיה, סוריה וירדן בנוגע לתכנית אייזנהאואר, לבעיית השיט בתעלת סואץ וליחסים עם ישראל.

ביקורו בארצות־הברית, שהוגדר ביקור ממלכתי, החל ב־29 בינואר בניו יורק – שם נפגש עם מזכ"ל האו"ם ואף נאם לפני עצרת האו"ם (ישראל החרימה את הארועים שנערכו לכבודו). למחרת קיבל את פניו בשדה התעופה בוושינגטון הנשיא אייזנהאואר, בתור מחווה מיוחדת. תכניתו של הנשיא למזרח התיכון עמדה באותם ימים ממש במרכזו של דיון בקונגרס, ותמיכתו של המלך בה הייתה עשויה להכריע את הסיכוי לקבלתה ולאישורה. בימי שהותו בוושינגטון קיים סעוד סדרה של פגישות עם אייזנהאואר, עם דאלס, עם בכירי מחלקת המדינה ועם מנהיגי הקונגרס.

נציגי ישראל עקבו אחר הביקור בדאגה, וחששו שישראל תיתבע לשלם את מחיר השגת נאמנותו ותמיכתו של סעוד. ב־28 בינואר נאם לודג' בעצרת, והדגיש כי חשוב שכוח או"ם יוצב במצרי טירן כדי להבטיח אי לוחמה, וכי ארצות־הברית לא תוכל להסכים לחזרת המצב שהביא לפרוץ מעשי האיבה. ואמנם, לאחר נאומו פנו הנציגים הערבים באו"ם בטענות אל סעוד והוא העלה את העניין בדיוניו עם הנשיא.

בוושינגטון רווחו שמועות שאייזנהאואר התחייב לפני המלך כי יעמוד בתוקף על כך שישראל תפנה את עזה ושרם אל־שיח', ובעקבות זאת החריף לודג' את נוסח תביעותיו מישראל. על רקע זה נשלח השדר של הנשיא אל בן־גוריון ב־3 בפברואר (מס' 371; ראו שילוח אל אבן, DNA482, 4.2.1957, 93.01/2185/10).

בהודעה משותפת שפורסמה בוושינגטון ב־8 בפברואר הביע סעוד את הסכמתו לתכנית אייזנהאואר ולהמשך שיתוף הפעולה עם ארצות־הברית. כמו כן הוארכה זכות השימוש של ארצות־הברית בבסיס חיל האוויר בדהראן לחמש שנים נוספות. תמורת זאת התחייבה ארצות־הברית לספק לסעודיה נשק חדיש, גם מטוסים וטנקים, ולדאוג לאימון צבאה של הממלכה כדי לקיים את הביטחון הפנימי בה. (ראו מרוז אל מחלקת ארצות־הברית, 5.2.1957, 130.23/3089/7; ראו גם: **המערכה המדינית**, עמ' 168–170, 130.09/2458/18).

377

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA294
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 5 בפברואר 1957

בהול

מאורעות היום באו"ם

1) האמרשלד מסר לי באמצעות באנץ' שהעביר לוועדה המייעצת דבר פגישתנו אמש.[1] המזכ"ל והוועדה מכירים כי השאלות חשובות ויש להן קשר עם החלטה מספר שתיים,[2] אך בלי שנבהיר עמדתנו בדבר צבא האו"ם בעזה ובניצנה אין לו בסיס להעמיד מצרים בפני השאלות שלנו. למזכ"ל הצדקה משפטית מסובכת של עמדה זו, והטעים שלא ינטוש אותה באשר יחס ישראל לאונ"ף בעזה ועוג'ה הוא מפתח לביצוע שאר הצעדים לרבות בשרם אל־שיח'.

2) באנץ' הוסיף שהמזכ"ל גורס הצבת אונ"ף בשרם אל־שיח' לזמן מסוים, ואז החלפתו במשקיפים שיפקחו על ביצוע התחייבות, שנתקבלה לדבריו מפאוזי, להימנעות מהצבת התותחים בשרם אל־שיח'. אך מסיבות עקרוניות אין המזכ"ל מתכוון לדון אתנו על הרעיון הזה עד שנצא. רמז שאולי צד שלישי יהיה מוכן להבטיח שבצאת ישראל אין סכנה לחידוש ההסגר, והרמז לארצות־הברית. אני טענתי שהגדרת הערובה והסכמתנו על אופייה היעיל קודמות ליציאתנו, אך באנץ' אמר שבלי מה שמונרו הניו זילנדי כינה act of faith לא יישבר מעגל הקסמים.

3) באנץ' אישר שהתערבות המלך סעוד אחרי נאום לודג' בשבת בבוקר הביאה הנשיא לידי התערבות, ומכאן השינוי בטעמה של ארצות־הברית אחר הצהריים ובערב. עתה עומדת ארצות־הברית על יציאת ישראל, תוך הסתפקות בהחלטה השנייה הקובעת חובת האו"ם לנקוט צעדים שימנעו חידוש ההסגר והפשיטות. לדעת המזכ"ל ובאנץ' השיגה ישראל כל מה שניתן להשיג לפני היציאה. אחרי היציאה יתברר לה שהובטח למעשה חופש השיט במפרץ, ויוקמו הסדרים בין־לאומיים בעזה ולאורך קו שביתת־הנשק, שימנעו חידוש המצב של אי־ביטחון שסבלה ממנו ישראל בעבר. גם גויסה דעת קהל עולמית חדורת תודעת הביטחון של ישראל. יש באו"ם הערכה להישגים אלה, אך אין רצון שישראל תענוד זר ניצחון לראשה לפני שתוציא כוחותיה. אני טענתי שלא נפקיר נכסים חיוניים תמורת הנחות מעורפלות כאלה. אדרבה, אם האו"ם התחיל בהחלטה השנייה לעלות על דרך המלך של טיפול מעשי וחיובי, עליו

377

1. מס' 373.
2. ראו הערת־עורך מס' 366.

להתמיד עד שהמאמצים האלה יבשילו. באנץ' אמר שלדעת המזכ"ל אנו נמצאים בסוף פרשת ההישארות בעמדות, ולא בהתחלתה.

4) בערב הודיע לי המזכ"ל שהאסיאנים דורשים ישיבת העצרת ביום ה'. על המזכ"ל לדווח ולכן אם יש לנו דבר חדש אנו מתבקשים להעבירו עד יום ד' בחצות הלילה.

5) באו"ם רווחו שמועות כל היום שארצות־הברית נטשה עמדת לודג' בישיבת הבוקר, בה דיבר על האופי ההמלצתי של ההחלטות, ורמזה שאף כי לא תיזום "סנקציות", אולי תתקשה להתנגד אם לא תבוא תזוזה חיובית במאמצי המזכ"ל לבצע החלטות העצרת.

בוושינגטון

1) תהיה לי פגישה עם דאלס או הרטר מחר.

2) אחרי דברי דאלס על החלטות העצרת משלשום,[3] החלטות מועצת הביטחון ב־1951, ויחס ארצות־הברית לסנקציות, יצא נולנד[4] בהודעה נמרצת נגד אפליה נגד ישראל שעה שאין סנקציות נגד ברית־המועצות. דברים אלה עוררו תסיסה גדולה. יש לנו יסוד ודאי לצפות שבעקבות הצהרת נולנד יתנבאו סנאטורים דמוקרטים באותו הכיוון.

כללי

1) ננקטו צעדים להביא לידי התבטאות מחודשת של הזדהות היהודים אתנו בשעה גורלית.[5]

2) מחר נשוחח עם קליי ועם אחרים שיעצו לנו להחזיק מעמד. נתייעץ עם פינו על משמעות איגרת אייזנהאואר.[6]

סיכום

בוודאי ברור לכולם שנכנסנו לשלב המכריע ביותר במערכה שארכה 14 שבועות. ברצוני לסכם את הנתונים היסודיים:

1) המזכ"ל אינו מגלה נטייה להגיע לידי פתרון קונסטרוקטיווי דרך משא ומתן על יסוד החלטות 2 דנא, כי אם נטייתו היא להחזיר העניין לעצרת על רקע אי־ציות מצדנו ולהתחמק מכל בירור ענייני.

2) לרגל לחצם של מלכי ערב והקשיים בהם נתקלה העצרת במאמציה להרחיב המוצא לפתרון, נוטה ממשלת ארצות־הברית לגרום סיום הפרשה על ידי הנעתנו לסגת על יסוד מעט התקווה הטמונה בהחלטה מס' 2. ידיעת המפנה הזה בעמדת ארצות־הברית משפיעה בוודאי לחיזוק קו המזכ"ל על פי 1) לעיל. גם עכשיו אין ארצות־הברית ששה להתנגשות אתנו, אך אסור להניח שתירתע ממנה על כל מה שכרוך בה. אנו מוסיפים במאמצים יומם ולילה להדוף ההתנגשות, אך היא מתקרבת.

3) יסוד המשבר ביחסינו עם ארצות־הברית והמערב אינו נעוץ אך ורק בעמידתנו על הצורך בערובות לפני שנפנה כוחותינו. נוסף על מחלוקת פורמלית זאת, מזדקרת העובדה של מחלוקת לגופו של הפתרון המבוקש. פרט לעניין המְצָרים אנו נחלקים עם המערב על כל יסודות תכניתו דהיינו – האו"ם בעזה, שביתת־הנשק וכוח או"ם

3. ראו מס' 371, הערה 5.
4. ויליאם נולנד, מנהיג המיעוט הרפובליקני בסנאט וחבר ועדת החוץ של הסנאט.
5. ראו למשל מס' 391, הערה 1.
6. מס' 371.

משני הצדדים. עובדה זאת מכבידה מאוד על ליכוד חזית ידידותית כלשהי, והערבים והמזכ"ל מכירים בזה ומנסים להתחמק מבעיית המְצָרים ולהדגיש בעיקר הבעיות האחרות. העובדה המרכזית ביותר היא שגם אלה שרוצים לפתור לטובתנו בעיות המפרץ, התעלה והביטחון בגבולות רואים הסכם שביתת־הנשק כמסגרת המשפטית והמדינית היחידה, ומכאן שכפירתנו הסיטונית במסגרת זאת מונעת בעדנו קו משותף עם מחנה כל שהוא באירופה, הקומונוולת ואמריקה הלטינית, בלי שהביאה עדיין לידי הכרה במעמדנו בעזה.

4) לרגל 3) לעיל אין להפריז, על יסוד עמדתנו המדינית, ביכולתנו להגיע לידי תוצאות יותר ממשיות בעצרת משהשגנו בדיונים הקודמים.

5) קשה עדיין להעריך סיכויי הערבים בשאלת הסנקציות. אמנם יש זרמי הסתייגות ניכרים הן בעצרת הן בארצות־הברית, אך אין סימן מובהק ששליש העצרת יהיה מוכן להצביע נגד. יותר חשובה מזירת העצרת היא העובדה שכנראה התחייבה ממשלת ארצות־הברית (והטילה מדיניותה המזרח תיכונית על מאזן החלטה זאת) להשיג בדרך זו או אחרת את הוצאת כוחותינו מכל מקום מעבר לגבול שביתת־הנשק, וגם להחליף הממשל האזרחי שלנו בממשל אחר בעזה.

לאור הנ"ל צפוי לנו מאבק קשה ביותר, אולי הקשה מאז תקומתנו.

אבן

378

ד' האמרשלד אל א' אבן (ניו יורק)
D. Hammarskjöld to A. Eban (New York)

מקור: Org: 93.03/3064/5

New York, 6 February 1957

Dear Mr. Ambassador,

In our meeting of 4 February,[1] as you will recall, I drew attention to two points on which you agreed to seek clarification from your Government "immediately." The two points were 1) whether with regard to Gaza it is understood by the Government of Israel that the withdrawal must cover elements of administration as well as military troops, forces and units, and 2) whether, as a question of principle, the Government of Israel agrees to the stationing of the units of the UNEF on the Israel side of the Armistice Demarcation Line.

Although undertaking to seek clarification from your Government, you indicated in your discussion and in response to an inquiry on the same matter made of you

378

1. ראו מס' 373.

by Dr. Bunche on 5 February,[2] that the attitude of your Government on these two points is as set forth in your previous *Aide Memoire* (A/3511)[3] and in your address to the General Assembly of 28 January. In these two documents, the answer to the first question concerning Gaza is that Israel does not intend to withdraw its civil administration from that territory, while there is no reference at all to the second question concerning stationing of UNEF on the Israel side of the line.

May I also point out that your communication to me of 5 February,[4] although informing me that you have been in touch with your Government on the subject of our conversation on the previous days, has to say about the questions I raised only that if "affirmative" and "positive" responses to the questions put by Israel were first obtained, then "a position would be created" in which my questions "could be considered in a more practical way."

In the circumstances, I must assume, at least for the present, that the reply of your Government to my two questions is specifically negative in one instance and essentially so in the other.

Sincerely yours,

Dag Hammarskjöld
Secretary-General

379

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA296
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 6 בפברואר 1957

בשיחתי האישית עם האמרשלד שלשום[1] התייחס בעיקר לדברי בנטוב המתארים אותו כשונא מדינת ישראל. הביע דאגה ושאלני מניין לדעתי ההתרשמות הזאת ובאיזו מידה היא כללית.

2. ראו מס' 377.
3. ראו מס' 373, נספח.
4. בעקבות השיחה עם האמרשלד ב־4 בפברואר התייעץ אבן עם הממשלה, ולמחרת כתב שוב להאמרשלד כדי להדגיש שישראל מייחסת חשיבות לשתי השאלות שהציגה בתזכיר שנמסר לו, בדבר הלוחמות של מצרים ותפקוד צבא האו"ם (ראו מס' 373, נספח). אבן ציין במכתבו כי התשובות לשאלות אלה עשויות ליצור רקע נוח לבירור השאלות שהציג המזכ"ל לישראל בשיחתם האחרונה. (ראו אבן אל האמרשלד, 5.2.1957, DAG—1/2.25.5.2:17, U.N. Archives).

379

1. ראו מס' 373.

אמרתי בגילוי לב כי ההתרשמות כללית ביותר בציבורנו ואינה מצומצמת לשר אחד בממשלה ולא לממשלה בלבד. יסודות ההתרשמות הם:

1) דוחותיו ופעולותיו המוכיחים על התעלמות משיווי המאזן בינינו לבין הערבים.
2) הסגנון שהוא נוקט בדיבורים ומכתבים במגעיו אתנו.
3) ההרגשה שהוא מגייס אחרים נגדנו (דוגמה: שיחת דאלס עם שרת החוץ)[2] ומרתיע אחרים מתמוך בנו (דוגמה: שיחתו עם פינו).[3]
4) האקלים הכללי האופף אותו. למשל כל מיני אנשים שוודים, אוסטרלים, אמריקנים, בריטים, פקידי או"ם באים אלינו ושואלים "מדוע האמרשלד מתנגד לישראל כל כך?".
5) גם העובדה שהערבים מחבקים אותו בהתלהבות היא מאלפת ביותר.

הודה לי על גילוי הלב, אך דחה נמרצות את ההנחה. הביע דאגתו החמורה, שכן בנפשו מקננת תקווה שבכל זאת נועד לו תפקיד להביא פתרון, ודבר זה אינו ניתן אם אין לו אמון הצדדים. החרשתי בנקודה זו. ארשום במזכר את טיעונו נגד ההאשמה שעליה דיבר.

במרוצת השיחה הסברתי:

1) החיוניות העליונה של חופש השיט ואי־הסתפקותנו בגישתו המשפטית המפוקפקת.
2) העובדה שדיבורים על כפייה וסנקציות אינם משפיעים עלינו ויש בהם רק כדי להקשות עורף. אמר שהוא מכיר בעובדה זאת כי אנו למודי סבל וניסיון, ויש שמייחסים לנו כוח היסטורי דווקא משום כך. יש עמים שמגיעים לשיאם רק מתוך בדידות וסבל, ותכונה זאת ניכרת במדינת ישראל. גם אינו יודע כיצד תסתמן תמונת האו"ם אם ייאלץ ללכת בדרך זאת. העיקר הוא להודות באחריות האו"ם בעזה ולהרשות לו דריסת רגל בניצנה. נכון שאין מעמד משפטי לאונ"ף בניצנה, אך בכוח ממשלת ישראל ליצור המעמד על ידי הסכמתה, כפי שמצרים יצרה המעמד המשפטי לאונ"ף בסיני, ואין אומרים שמצרים ויתרה על ריבונותה. אמר שראש הממשלה לא השכיל להבין שהסכם בין־לאומי הוא גילוי עליון לריבונות המדינה המסכימה, ולאו דווקא פגיעה בריבונות זאת.

אבן

2. מס' 254.
3. האמרשלד נפגש ב־20 בינואר עם פינו, והתלונן לפניו על הצבעת צרפת בעצרת לטובת ישראל. פינו ענה לו בחריפות כי מנוי וגמור עם ממשלת צרפת להושיט לישראל את כל הסיוע הדרוש לה במילוי תביעותיה הצודקות. (ראו נג'ר אל איתן, XA423, 30.1.1957, 93.01/2186/4.) דברים דומים אמר האמרשלד גם לז'וקס, מנכ"ל משרד החוץ הצרפתי (ראו מס' 358).

380

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XAH69
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 6 בפברואר 1957

המזכ"ל הזמין אבן לשיחה הערב. נכחו באנץ' וקדרון. לא נרשם פרוטוקול.

בראשית השיחה הודיע המזכ"ל בצער ניכר שישיבת העצרת שנקבעה למחרת בוטלה.[1] עבר מזה להודעתנו לעיתונות מהיום,[2] וטען שאנו מוסרים תמונה בלתי שלמה ואף מסולפת של המצב. לכן מוציא בעצמו הודעה לעיתונות.[3] אשר לשאלותינו על belligerency ושרם אל־שיח' אינו מוכן להעבירן למצרים עד שיקבל תשובה מאתנו לשאלותיו.

שאלותינו מהוות תנאי לפינוי ותובעות תשובות ממצרים under duress. אפילו קיבל תשובה ממצרים לשאלה על belligerency, לא היה מעבירה אלינו כי אין מנהלים משא ומתן. כל ניסיון להסביר לו שהתשובות לשאלותינו תשפענה על תשובותינו לשאלותיו עלו בתוהו, והוא עמד על סירובו אפילו לטפל במזכרנו[4] עד לקבלת תשובות. בסיום השיחה הקצרה קם ואמר I'm in despair. מסר לנו תשובה למכתבנו מאתמול,[5] בה קבע עדיפות לאונ"ף בעזה וניצנה על belligerency והמְצָרים.

קדרון

380

1. ישיבת העצרת בוטלה ביזמת ארצות־הברית, ראו מס' 381; 382.
2. בהודעה הובאו נתונים על נסיגתה של ישראל מסיני ועל תגובתה החיובית להחלטת העצרת מ־2 בפברואר. רובה של ההודעה יוחד לשאלות על אודות זכות הלוחמה וחופש השיט במפרץ אילת, שאלות שישראל ביקשה מן המזכ"ל להעבירן לממשלת מצרים. (ראו הודעת הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, 6.2.1957, 130.02/2459/11). מטרתה של נציגות ישראל באו"ם בפרסום הודעה זו הייתה להביא את הפולמוס בין ישראל לבין האמרשלד לפני המשלחות באו"ם ולפני דעת הקהל בארצות־הברית.
3. ההודעה בתיק 130.02/2448/7 אך לא הובאה כאן.
4. ראו מס' 373, נספח.
5. ראו מס' 378, הערה 4.

381

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA298
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 6 בפברואר 1957

ביקשתי שיחה עם לודג׳, אך בגלל התעסקותו בנאום על אלג׳יריה ביקש שאדבר עם ברקו היודע היטב פרטי עמדת ארצות־הברית. השתתף רפאל, ואלה דברי ברקו:

1) ארצות־הברית מתנגדת לרצונו של המזכ״ל לכנס העצרת מחר. מיד לשיחות [לאחר שיחתו] אתי יעלה ברקו למזכ״ל ויביע התנגדות זו. לכן אין צורך בדוח המזכ״ל בחצות הלילה. אין ברקו משוכנע שהמזכ״ל יקבל דעה זו, אך ״הבה נראה״ (כעבור שעה בוטלה הישיבה).

2) ממשלת ארצות־הברית קיוותה להחלטה יותר חיובית מזו שנתקבלה, אך מ״סיבות שונות״ לא יכלה לעשות יותר. עכשיו ברצונה לראות ניצול מלא של החלטה זאת על מנת שייפתר כל דבר אפשרי במסגרתה. היא רוצה שהאמרשלד יעשה מאמצי משא ומתן רציניים, ולא יסתפק בכתיבת דוחות והזעקת העצרת.

3) ארצות־הברית גורסת ביצוע הצעדים להבטחת הביטחון אחרי יציאתנו, אך גורסת קביעת הצעדים וההתייעצות עליהם מיד וללא דיחוי.

4) הפתרון לשרם אל־שיח׳ הוא זה שהגדיר לודג׳,[1] אך הבעיה היא למצוא צורה מצילת פנים להבטיח קבלתה על ידי מצרים.

5) אשר למזכ״ל, עצת ארצות־הברית תהיה שאם אחד הצדדים יעביר שאלות לצד השני, מוטב שהמזכ״ל יעביר השאלות ולא יתחייב באחריות לעיכובן. אם מצרים רוצה לענות בשלילה זוהי זכותה.

אבן

381

1. ראו הערת־עורך מס׳ 376. לאחר התערבותו של המלך סעוד אצל הנשיא אייזנהאואר, תמך לודג׳ בנוסח ההחלטה החיוור יותר שהתקבל בעצרת ב־2 בפברואר.

382

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA297
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 6 בפברואר 1957

שלך 86.[1]

דחיית ישיבת העצרת ביזמת ארצות־הברית היא חשובה מאוד, באשר ניתן זמן לחיזוק ההתנגדות לסנקציות הן בארצות־הברית הן בבירות. הודעת נולנד[2] היא מזל גדול ושכר למאמצים שהשקענו בו. יש לפנות חגיגית בכל הבירות, להביא את ה־aide memoire[3] לידיעת הממשלה, ולשאול אם תביעה לביטול belligerency והצעה לניצול כוח האו"ם למניעת הסגר מצדיקות עונשים שלא ננקטו נגד מדינות שניהלו מלחמות תוקפניות ועשו הסגרים ופעולות איבה אחרות. יש להזהיר האירופאים מהשתעבדות מוחלטת לחזית אסיו־סובייטית שתתחיל להטיל סנקציות על אירופה, שהיא המיעוט בעצרת ומטופלת בבעיות "קולוניאליות". במדינות הקתוליות יש להדגיש נקודת נולנד דהיינו – אפליה לעומת הזוועה ההונגרית.

קשה לעשות מניין הקולות. מניח כי ברור לכם היטב שאין מדינה שתכריע על עניין כה חמור על אחריות נציגה באו"ם לבדו, ולכן גורל המערכה ייחתך במידה גדולה בבירות.

אבן

382

1. במברק זה נאמר: "איך הנכם רואים הדיון הבא באו"ם? הצעת גינוי עם איום בסנקציות או הצעת סנקציות? או היש אפשרות של איזו הצעת ביניים שמטרתה לאפשר ניסיון נוסף לפתרון? על כל פנים, הבריקו [שמות] מדינות שלדעתכם עשויות לפעול או להצביע נגד סנקציות, וגם באילו בירות כדאי שנפעל" (ראו הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, TNWA86, 6.2.1957, 93.01/2185/10).
2. ראו מס' 377. התבטאותו של נולנד לא הייתה המחאה היחידה שיצאה מהקונגרס כנגד מדיניות הממשל כלפי ישראל. ב־6 בפברואר חתמו 41 חברי קונגרס רפובליקנים על קריאה לממשל להתנגד לכל תביעה לנסיגת ישראל עד אשר תפתח מצרים במשא ומתן על הבעיות השנויות במחלוקת בינה לבין ישראל. הקדימו אותם בפנייה דומה (ב־23 בינואר) 75 חברי קונגרס דמוקרטים שדרשו כי ארצות־הברית תעמוד על קיום חופש השיט בתעלת סואץ ובמְצָרים לפני שתתבע מישראל את פינוי השטחים שבידה (ראו: **המערכה המדינית**, עמ' 180, 130.09/2458/18).
3. ראו מס' 373, נספח.

383

ג' מאיר אל ראש הממשלה
G. Meir to the Prime Minister

מברק מוצפן XA470
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 6 בפברואר 1957

בהול

סוכנויות הידיעות מוסרות שהממשלה החליטה היום על compromise proposals, ושנשלחות הוראות חדשות למשלחת.[1] אבקשכם לא לפרסם שום הודעות או למסור שום דבר ללאוסון בלי התייעצות אתנו. עמדתנו הנוכחית על non-belligerency ושרם אל־שיח' מתקבלת בהבנה.

כפי שאמר קליי,[2] עוד לא היינו כל כך חזקים ומובנים בעמדתנו כמו עכשיו. זה בא לידי ביטוי בעיתונות וגם בשיחות עם ראשי משלחות. נכון שהמזכ"ל מנסה לסחוט מאתנו תשובה שלילית במקום לפנות אל מצרים, בידעו שמשם אין כל סיכוי לתשובה חיובית. אנו איננו נותנים לו בשום אופן לזכות בכך. אחרי דברי דאלס אתמול[3] היה חשש בעניין סנקציות, אבל מבלי שאפשר להתחייב שלא יהיה – דברי קליי מרגיעים. אני משוכנעת שלא עכשיו הזמן לשנות דבר מה בעמדתנו. לו הייתה נשארת רק שאלת עזה, היינו אולי צריכים לחשוב להודיע דבר בעניין פליטים, או דבר יותר ממשי על תפקיד האו"ם, אבל נדמה לי שמצרים לא תאפשר סידור שרם אל־שיח' בצורה מספקת.

מאידך, אם יש לכם רעיונות תודיעו קודם כול לנו.[4]

שלום,

גולדה

383

1. ב־6 בפברואר התקיימה ישיבת ממשלה שלא מן המניין בביתו של בן־גוריון, שעדיין לא החלים לחלוטין ממחלתו. הממשלה דנה בשדר ששיגר הנשיא אייזנהאואר לבן־גוריון, ובהצעת ראש הממשלה לתשובה. כמו כן נדונו הדוח של אבן על שיחתו עם האמרשלד ב־4 בפברואר (מס' 373), ותביעתו של המזכ"ל לקבל מישראל עד חצות תשובה אם בכוונתה לבצע את ההחלטה הראשונה של עצרת האו"ם מ־2 בפברואר בעניין הנסיגה. האמרשלד תירץ את פנייתו הדחופה לישראל בלחצים שמדינות ערב ומדינות אחרות מפעילות עליו לכנס מיד את העצרת, ובישיבה יידרש למסור לעצרת דין וחשבון על ביצוע החלטותיה. (בסופו של דבר נדחתה הישיבה בלחצה של ארצות־הברית.)
דוחו של אבן על החלק האישי-סודי בשיחתו עם האמרשלד (ראו מס' 379) עדיין לא הגיע לארץ, ובן־גוריון והשרים סברו כי יש לחכות לו. ישיבת הממשלה נסתיימה באישור ההחלטות הקודמות וללא החלטה חדשה (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה לו/שיז, 6.2.1957, בתיק 77.0/9/33).
2. בפגישתו עם שרת החוץ ב־6 בפברואר יעץ קליי שישראל תחזיק בעמדותיה, והעריך כי גם בממשל יש הבנה לכך וכי בסופו של דבר לא יוטלו סנקציות על ישראל (ראו אבן אל הרצוג, NWT299, 6.2.1957, 130.02/2459/2).
3. ראו מס' 371, הערה 5.
4. ראו תשובת בן־גוריון, מס' 388. גם בחוז"ם 794 הדגיש איתן: "מנוי וגמור עם הממשלה לעמוד במבחן ולא להיכנע. כל השמועות על שינוי בעמדה חסרות כל שחר" (ראו איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, 9.2.1957, 130.09/2377/5).

384

א׳ שלמון אל א׳ אבן (ניו יורק)
A. Salmon to A. Eban (New York)

דין וחשבון: 130.23/3088/3

[וושינגטון], ה׳ באדר א׳ תשי״ז
6 בפברואר, 1957

דחוף ביותר

הנדון: שיחה עם ד׳ ברגוס 5.2.57

1) **תכנית הנשיא למזרח התיכון**

(א) מניחים שהקונגרס יאשר התכנית בערך באמצע פברואר.

(ב) ריצ׳רדס כבר מכין את החומר וההצעות ל־14 ארצות שהוא עומד לבקר – הביקור יימשך כשישה שבועות.

(ג) יצורפו לריצ׳רדס נציג מחלקת המדינה בדרג גבוה (למעלה מראונטרי), נציג I.C.A. (ייתכן Seager), ומארגן המשלחת – ויליאם בורדט (William Burdett).

(ד) בטוחים שמצרים וסוריה לא ישתפו פעולה ולכן אין להניח שיקבלו סיוע כלכלי.

(ה) התרשמו מאוד ממכתב חוסיין מלך ירדן לנאבולסי (4.2.57),[1] אולם לא ימטירו על ירדן שפע של מיליונים עד שיתברר מצב הדברים בירדן.

(ו) ברגוס הכין חומר לריצ׳רדס על תכנית ג׳ונסטון,[2] הציע להיות תקיפים מאוד עם ירדן לשתף [שתשתף] פעולה. לדבריו, יש לומר לירדן שאם ברצונה להישאר מדינה עצמאית עליה לפעול בהקדם למימוש תכנית הירדן. חזר והדגיש תכניתו שמסר בזמנו לארד, שירדן תתחיל בעבודה באזור המפורז בעדאסיה וישראל תתחיל בעבודה בערוץ הירדן.

(ז) הזכיר שהקונגרס מגביל ההקצבה לכל ארץ במקסימום של 30 מיליון דולר. מכאן שלישראל יש לקחת בחשבון מקסימום של 30 מיליון דולר, כולל ה־25 מיליון שעליהם בישרו לנו ב־3.10.56.

(ח) מדינות אמנת בגדאד, חבש וסודן, כולן תקבלנה חלק בתכנית.

(ט) ברגוס סבור שרצוי מאוד שנעלה מחשבותינו על הסיוע הכלכלי שבתכנית ב־Working Level כל עוד החומר כאן מתבשל.

384

1. לפני תחילת השיחות בין ירדן לבריטניה ברבת עמון על ביטול ההסכם מ־1948 בין שתי המדינות, שיגר המלך חוסיין איגרת אל ראש ממשלתו, נאבולסי, ובה הזהירו מפני חדירת הסובייטים לירדן בעקבות ביטול ההסכם והפסקת הסיוע הכלכלי של בריטניה לירדן. (ראו מס׳ 282, הערה 4.)
2. ראו מס׳ 155, הערה 5.

2) **שונות**

(א) הרעש הגדול בעיתונות על הצלחת ביקור המלך סעוד הוא מוגזם. סעוד יקבל נשק. לא בא בחשבון סיוע כלכלי.

(ב) הצהרותינו בכנסת ובעיתונות בקשר לסנקציות כלכליות עושות רושם במחלקת המדינה שאנו ששים אלי סנקציות.

(ג) הרושם שלו הוא שהצלחת ה־Bonds וה־.U.J.A מכסות על הנזק הכלכלי שנגרם לנו בעיכוב המענק והעודפים.[3]

(ד) לא מאמין שארצות־הברית תפעיל בנו [כלפינו] סנקציות כלכליות, שהרי לא נקטו באמצעים אלו כלפי מדינות אחרות שהמרו את פי האו"ם.

(ה) אישר שמאוד רצו שישראל תחזיק בעזה ועל ידי כך תתרום לפתרון בעיית הפליטים, אולם בינתיים השתנו פני הדברים; הרבינו לדבר גבוהה גבוהה בכנסת והכרזות שונות של ראש הממשלה, ולא באנו בהצעות ממשיות בעניין עזה. עתה הסתבכו העניינים יותר מדי, וחזרו בהם.

בברכה,

א' שלמון

385

איגרת משגרירות ברית־המועצות אל משרד החוץ
Note from the Soviet Embassy to the Ministry of Foreign Affairs

העתק: 93.39/449/7

רמת גן, 6 בפברואר 1957

בקשר לאיגרת של משרד החוץ של ישראל מ־28 בדצמבר 1956[1] מתכבדת השגרירות של ברית הרפובליקות הסוציאליסטיות המועצתיות להודיע כדלקמן:

ביטול החוזים, אשר נחתמו בין הארגונים הסובייטיים לסחר חוץ לבין פירמות ישראליות להספקה לישראל [של] נפט גולמי, מזוט וצינורות, הנו תוצאה של העובדה שממשלת ישראל על ידי פעולותיה התוקפניות נגד מצרים גרמה לכך שביצוע חוזים אלה הפך לבלתי אפשרי.

יש להזכיר, כי ממשלת ברית־המועצות בהצהרתה מ־31 באוקטובר 1956 הזהירה שכל האחריות לתוצאות הקשורות בפעולות התוקפניות נגד מצרים, נופלת במלואה על הממשלות אשר עלו על דרך של הפרת השלום והביטחון, על דרך התוקפנות.

3. ראו מס' 25 הערה 1.

385

1. ראו מס' 181, הערה 2.

מכאן [ש]כוונתה של ממשלת ישראל להטיל את האחריות על ממשלת ברית־המועצות עבור ביטול החוזים הנ"ל מחוסרת כל יסוד.

386

מ' שרמן אל ל' אשכול
M. Sherman to L. Eshkol

העתק: 130.23/3088/4

ניו יורק, 7 בפברואר 1957

דחוף

אחרי שיחה עם שרת החוץ ועם השגריר אתמול, סיכמנו שיש מקום לשתי פעולות בוושינגטון:

1) הגברת המאמץ כלפי הקונגרס על מנת להדגיש את העובדה שדווקא כאשר מדינה קטנה כישראל קולטת עלייה כה גדולה, ממשלת ארצות־הברית מקשה עליה על ידי זה שמעכבת סיוע כלכלי, מפסיקה משא ומתן בקשר לעודפים חקלאיים, ודוחה מלווה מבנק יציב [הבנק ליצוא ויבוא Export-Import Bank], שמטרתו לעזור לקליטת עלייה בחקלאות.[1]

2) במחלקת המדינה: לנהל שיחות אשר לא תצבענה על חולשות כלכליות שלנו, אלא תדגשנה את הצרכים שלנו, הנובעים מהעלייה ומהצורך לפתח את הארץ, כדי לאפשר למחלקת המדינה להביא צרכים אלה בחשבון כאשר היא מתכננת שימוש בכספים אשר הנשיא אייזנהאואר ביקש מהקונגרס.

לפי הידיעות שבידינו, 200 המיליונים שאייזנהאואר מבקש ואשר כנראה יקבל, כוללים גם את כל ההקצבות של סיוע כלכלי של שנת הכספים הנוכחית אשר לא השתמשו בהן. כלומר, 200 המיליון כוללים 25 מיליון שלנו אשר עיכבו אותם.

כנראה חושבים בחוגי הממשל על 30 מיליון לנו ו־170 מיליון לערבים השונים.

מטרת השיחות לא תהיה להגיש בקשה על סכומים מסוימים, אלא להדגיש צרכים מוצדקים.

יכול להיות מאוד שעצם השיחות על צרכים אלה תעזורנה לגיבוש מחשבות אצל האמריקאים שמוצדק שחלקה של ישראל יהיה גבוה יותר.

הצורך לנהל שיחות כאלה נובע מהעובדה שמחלקת המדינה מכינה עכשיו תכניות לחלוקת הכסף שאייזנהאואר ביקש, ושפקיד במחלקת המדינה שאל אותנו בפירוש באיזה צורה ולאיזו מטרה היינו רוצים לקבל את הכסף.

386

1. ראו מס' 25, הערה 1.

השאלה על הצורה שבה אנו רוצים את הכסף קשורה בעובדה שהאדמיניסטרציה חושבת לתת חלק מהמענק במזומנים ממש לערבים, כי 200 המיליונים האלה יהיו פטורים מההגבלות הרגילות של חוק הסיוע.

בברכה,

מאיר שרמן

387

ד׳ לוין אל מחלקת אסיה ואפריקה
D. Lewin to the Asian and African Division

מקור: 130.23/3093/23

ניו יורק, 7 בפברואר 1957

הבלוק ושאלת ישראל

1) עד ההצבעה ב־2 בפברואר[1] לא הגיע הבלוק לשום דעה מגובשת בענייננו, והשאלה אפילו לא באה לדיון בפניו. הנוסח הסופי של ההחלטה השנייה היה, כידוע לכם כבר, כל כך מטושטש שכמובן לא הייתה שום אפשרות לפילוג ביניהם בהצבעה. רק הערבים, כמובן, נמנעו יחד עם הרוסים, אתנו וכמה ידידים שלנו.

2) כתבתי כבר בשבוע הראשון שיומיים לפני ההצבעה התחיל מנון להיות פעיל והוא הביא את פעילותו לשיא בשעת הדיון.
אתם יודעים שבגלל אי־בהירות הנוסח, הפירושים שהתומכים נתנו לו היו בעלי חשיבות מכרעת. אחרי שלודג׳, כמוסכם בינו ובין פירסון, נתן בבוקר הסבר די מתון מבחינתנו, נכנס מנון במשך הפסקת הצהריים לפעולה קדחתנית. כוונתו הייתה, כנראה, להופיע כמתווך בין מצרים ובין ארצות־הברית. הוא לא התייעץ כלל וכלל עם הבלוק, אפילו לא עם ערבים מערביים כמו עיראק, אלא עבד ישר עם פאוזי ולודג׳. התוצאה ידועה לכם. מנון בעצמו אחר הצהריים נתן פירוש לגמרי אחר בעניין.[2] לודג׳ קם ואישר, בניגוד גמור לדבריו בבוקר, את קו מנון, ובסוף העניין פאוזי הכריז את הכרזתו.[3]

3) כל האסיאנים ״שלנו״ הופיעו בטון אחר לגמרי מאשר בדיון הקודם, בעיקר הנאומים של יפן, פיליפינים וציילון מצאו חן בעיני כל חברי המשלחת (ולא רק בעיניי),

387

1. ראו הערת־עורך מס׳ 366.
2. עמדתו של מנון הייתה קרובה ביותר לעמדת מצרים, ראו תיאור הדיון בעצרת: **המערכה המדינית**, עמ׳ 170-171, 130.09/2458/18.
3. ראו מס׳ 373, הערה 5.

למרות העובדה שכמובן הייתה מורגשת מבוכתם לא לתמוך אך ורק ובמישרין בעמדת ישראל.

(על היפנים אכתוב מכתב מיוחד ללינטון, שאבקשכם להעביר אליו. העתק עבורכם מצורף, וכן נאום סאטו.)

4) גם משבת עד היום הגוש לא התאסף לדון בבעיה שלנו. ייכנסו גם לדיון הבא או מחר או ביום ב׳ בלי שיש החלטה מחייבת שלהם. התרכזנו הפעם בעיקר בכמה ארצות כאילו ידידותיות, לדבר אתן באופן לגמרי גלוי ולבקש הבנתן ותמיכתן, ואני בחרתי לפעולה זו בפיליפינים, ציילון, יפן, בורמה (את השיחה עם הבורמני מילאה [קיימה] השרה בהשתתפותי) אתיופיה, וליבריה, אשתדל היום עוד לדבר עם תאילנד.

כידוע לכם אנו מתרכזים בשלב זה בשאלת ההכרזה על non-belligerency מצד מצרים, בתוך ההחלטה על נסיגתנו. התגובה שלהם הייתה די ידידותית אבל לא מחייבת. היחיד שבאמת התחייב לדבר בנוסח הרצוי לנו היה הפיליפיני. היפנים, שהם מאורגנים כמובן יותר טוב מיתר המשלחות האסיאניות, והם מבינים עניין, אמרו לי שהתייעצו ושקשה להם לבלוע דבר אחד, וזהו שאנחנו רוצים הכרזה על non-belligerency ביחד עם החלטה על נסיגה, מה שבעיניהם תנאי. זאת כידוע לכם גם עמדת הרבה מהידידים המערביים שלנו, בעיקר הקומונוולת. הם בכל אופן הבריקו שלשום את טיעוננו לגאימושו [משרד החוץ היפני], וקיבלו תשובה שהגאימושו מתייעץ.

יתר אנשי שיחי, כמובן, הביעו אהדתם לדרישתנו ל־non-belligerency ואמרו שעד כמה שהם תומכים ברעיון שלנו, הם צריכים עוד לחפש דרך לתמוך בכך גם כלפי חוץ.

כמובן אין ספק בזה שגם הקבוצה הידידותית שלנו לא תלך בדרכים אורגינליות אם לא ייווצר זרם כזה לפי יזמת המערב, ובעיקר ארצות־הברית, והסיכויים, כידוע לכם, קלושים ביותר.

5) לסיכום אני רוצה להגיד עוד פעם, שאי־אפשר להשיג מהם הצבעה לטובתנו, כמו מצרפת למשל, וזה מובן. אבל הקשר שלי מתהדק יותר מיום ליום, ואין ספק שהצלחנו אתם בשני דברים: הם לא ילכו כבר עם הצעה יותר חריפה של הערבים, אם תעמוד הצעה זו מול הצעה יותר מתונה [של] המערביים; ויש לי אפשרות להשפיע בהרבה על גון נאומיהם, וגם זה כמובן מועיל. לא רק אנחנו אלא גם מערביים כמו הולנד והרבה דרום־אמריקנים, שמו לב מאוד לשינוי בטון של הנאומים, וזה יהיה עד סוף העצרת הזו המקסימום שאפשר לצפות לו.

6) כדי לתת סקירה מלאה, אני רוצה להוסיף שגם בשאלות אחרות הגוש אינו מופיע כבר כמלוכד. בשאלת אלג׳יר, למשל, גם כן לא הצליחו אפילו לקרוא להתייעצות במשך כל השבוע, והצעת הגוש נתמכת רק על ידי הערבים וכמה אסיאנים אחרים, ולא, למשל, על ידי יפן, הודו, תאילנד, פיליפינים וליבריה. גם בהצבעות בוועדות יש כבר כמה הופעות שהגוש לא מצביע מלוכד.

מעניין שבכל זאת מדברים בשיחות פרטיות ובעיתונות על ״דעת הגוש״ בכל העניינים, והדעה הזו משפיעה מאוד על מהלך העניינים גם אם היא רק פיקטיווית. הגוש האסיאני־אפריקני התפתח במשך העצרת הזו לכוח מכריע ומפחיד באו״ם.

לא יהיה לנו כנראה התענוג שחיכיתי לו, לראות שגם בשאלה שלנו יתגלה הפילוג ביניהם, זאת אומרת שיצביעו לא כולם נגדנו, אלה כמה אתנו, פשוט מסיבה זו שאין כנראה שום סיכוי שבעצרת הזו בשאלה שלנו תופענה שתי הצעות – אחת מתונה ואחת ערבית.

בברכה,

ד׳ לוין

388

ד׳ בן־גוריון אל שרת החוץ (ניו יורק)
D. Ben-Gurion to the Minister of Foreign Affairs (New York)

מברק מוצפן 410
נוסח יוצא: 130.02/2459/2

ירושלים, 8 בפברואר 1957

אישי

עמדת ישראל:

1) הפסקת belligerency פירושה: חופש שיט בסואץ ובמְצָרים והפסקת משלוח פדאיון (אין להסתפק במילה הסתמית של הפסקת belligerency, אלא לפרש תוכנה);
2) מצרים לא תשוב לעזה;
3) מנהל ישראלי ברצועת עזה בשיתוף עם האו״ם ואנשי המקום (מטעמי ביטחון, כלכלה ועזרה לפתרון בעיית הפליטים). על פרטי הסידור – מוכנים לדון עם האו״ם;
4) נפנה חוף המְצָרים כשיובטח חופש השיט;
5) במקום הסכם שביתת־הנשק, שבוטל למעשה על ידי מצרים ושלא נסכים בשום אופן לחידושו – מוכנים לחוזה אי־התקפה או גם שלום עם מצרים;
6) לא נסכים לכניסת צבא או״ם לניצנה או לשטח אחר בישראל.

יש להבהיר לכל בני השיחה עמדתנו בבהירות ובתקיפות, בלי כל עיקופי לשון.[1]

ראש הממשלה

388

1. ביומנו הסביר בן־גוריון את הרקע למברק זה: ״אבן עושה משגה פטלי בעמדו אך ורק על non-belligerency מצרי ולא על הערובות שהחליטה עליהן הממשלה. שלחתי שלשום מברק לגולדה, אך כנראה אבן ממשיך ללכת בדרכו. מי יוכל לסמוך על הבטחת נאצר״? (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 10 בפברואר 1957).

389

מ' אראל אל משרד החוץ
M. Erell to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 346
נוסח נכנס: 130.09/2287/3

אוטווה, 8 בפברואר 1957

שוחחתי עם רובינסון[1] היום:

1) אינם חפצים כלל וכלל בדיון העתיד להתקיים בעצרת, אולם לא ראו אפשרות להניא את הערבים ותומכיהם, ולפי הערכתם אין מנוס מדיון בסנקציות בשבוע הבא.

2) הסיכוי שאמנם תועבר החלטה הקוראת לסנקציות נראה בעיניהם לא יותר משקול ואולי פחות מזה.

3) פירסון טרם קבע כיצד תנהג משלחתו ולא יעשה זאת עד שיהיה לנגד עיניו נוסח ההחלטה. אינו שולל הסיכוי להוציא מתוק מעז (לפי טעמו הוא) ולהעביר מעין מהדורה חדשה, יותר ברורה ויותר תקיפה של שתי ההחלטות האחרונות,[2] אשר אמנם תלחץ עלינו קשות אך עם זאת תלחץ על המצרים ללכת לקראתנו. אין עדיין מחשבה מגובשת בעניין זה. פירסון מתכונן לרדת שוב לניו יורק מחר או מחרתיים.

4) מעוניינים מאוד לדעת פרטים על תוכן איגרת אייזנהאואר[3] ותשובתנו עליה.[4] הבינותי כי סגנון תשובתנו וניסוחה עשויים להשפיע על קביעת עמדתם.

5) באוטווה שוררת אכזבה מאופן טיפולו של האמרשלד במשבר, אולם מצביעים שאין לשנות את אופיו ודרכי מחשבתו. מאידך ציין רובינסון כי עמידתנו על קיום מנהל ישראלי בעזה מקשה עליהם ועל אחרים לסייע לנו כהלכה. הדגיש שאיננו בא לפסוק אם עמדתנו זאת מוצדקת או לא.

6) מתפתחת עצבנות כללית בקשר עם עתיד תעלת סואץ. גם המזכ"ל עצמו אינו יודע להגיד דבר וחצי דבר ביחס לכוונותיו של נאצר. פירסון סבור שהעומס המוטל על המזכ"ל כבד מדי.

7) ממשלת קנדה החליטה להיענות לבקשת ברנס ולשגר לאזור פלוגת סיור ממונעת. היחידה תצא לדרכה בסוף פברואר.

עד עתה אנו נהנים מתמיכה איתנה של דעת הציבור.

אראל

389

1. באזיל רובינסון, מנהל מחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ הקנדי.
2. ראו הערת־עורך מס' 366.
3. מס' 371.
4. מס' 390.

390

שדר מראש הממשלה ד' בן־גוריון אל הנשיא אייזנהאואר
Message from Prime Minister D. Ben-Gurion to President Eisenhower

Copy: 93.02/204/18 :העתק

Jerusalem, 8 February 1957

Dear Mr. President,

I thank you for your message dated 3 February.[1] I am sincerely grateful for your personal interest and fully share the wish for the continuance and deepening of the friendly relations between the U. S. and Israel. The Government of Israel is at one with you in deep concern for the establishment of peace and tranquillity in the Middle East. In response to your appeal of 7 November[2] we started the evacuation of our troops from the Sinai desert, although it was the overwhelming sentiment of our people that effective assurances for our security must first be obtained. We continued our withdrawal despite the fact that Egypt refused to abandon its state of war against us. Our troops have evacuated Sinai — an area of more than 50,000 sq. kilometres — except for a narrow strip on the West coast of the Gulf of Aqaba which ensures freedom of navigation in the Gulf. We have informed the United Nations that we have no intention to hold this strip and will evacuate it as soon as effective assurances will be forthcoming for continued freedom of passage.

In my message to you of 8 November[3] and in that of the Israel Foreign Minister to Mr. Hammarskjöld of the same day,[4] it was stated that we would withdraw our troops from Egypt upon the conclusion of satisfactory arrangements in connection with the UNEF. These arrangements were defined in a letter of 21 November to the secretary-general[5] as designed to ensure for Israel freedom from active belligerency by land and sea. In these messages we also asked that Egypt renounce its declared state of war against Israel and that in accordance with its obligation under the Charter it should maintain peaceful relations with Israel. Following the resolution of the General Assembly of 1[2] February[6] we again requested the secretary-general to seek clarification from Egypt regarding the state of belligerency.[7] These requests have remained unanswered.

I have to record with regret that in this matter the U.N. has applied different standards to Egypt and to Israel. For eight years Egypt acted in disregard of the Armistice Agreement and of the Charter and pursued a policy of belligerency

390

1. מס' 371.
2. מס' 70.
3. מס' 79.
4. מס' 80.
5. מס' 129.
6. ראו הערת־עורך מס' 366.
7. ראו מס' 373, נספח.

towards Israel. It defied an express resolution of the Security Council in denying us free transit through the Suez Canal and broke its pledged word in regard to the freedom of shipping in the Gulf of Aqaba. I refer to a solemn undertaking made by Egypt through the American Ambassador in Cairo on January 28, 1950.[8] This policy took a heavy toll of Israel lives and caused us severe economic damage. It was part of an overall plan to eliminate Israel by force. Those who have the power and the authority to intervene took no effective steps whatever to halt these flagrant violations of international obligations.

At present, for the first time in eight years, the Egyptian blockade in the Gulf of Aqaba has been broken and the Gulf is open to the shipping of all nations. Work is going forward to complete the link between the Red Sea and the Mediterranean. For Israel this opens the prospect of our country becoming a bridge across which the commerce of nations will flow between the east and the west. For the countries of Europe and Asia the prospect is one of release from that exclusive and total reliance on the Suez Canal, out of which so much tension has recently grown, and may conceivably grow again. Surely such important national and international interests must not be endangered by neglecting the establishment of guarantees for continuing freedom of navigation in waters having such an international interest.[9]

For the first time too the Gaza Strip — never Egyptian territory and used by Egypt only as a spring-board for aggression — has ceased to be a base for attack on the life of our people. Yet we are being called upon by the U.N. to agree to the restoration of the status quo ante of violence and blockade. For in spite of all efforts no guarantee whatsoever is forthcoming that upon our withdrawal our ships will not again be denied passage through the Gulf of Aqaba and that the nightmare of murderous attacks will not be renewed. The official position of the secretary-general is that the stationing and functioning of UNEF as an instrument to halt belligerency is dependent on Egypt's explicit consent. Egypt has declared that she will continue at the first opportunity with the sea blockades in Suez and Aqaba and with murder attacks.

To sum up the position: we are prepared to withdraw our forces forthwith from Sharm el-Sheikh if continued freedom of passage through the Straits is assured. We are equally ready to evacuate our military forces from the Gaza Strip without delay and to leave there only a civil administration and police, in suitable relationship with the United Nations. Such arrangements alone would ensure peace and stability in the area, would give to the local population a real share in the administration, would set them on the path to economic self-sufficiency, and would offer the hope of working out a better future for the refugees in an atmosphere free from Egyptian incitement.

Under the Charter of the United Nations are we not like any other state entitled to security from attack? With deepest respect I would ask you, Mr. President, why no

8. ראו מס' 268, הערה 2.
9. פסקה זו נוספה למכתב ביזמת אבן "מתוך ידיעת כמה הלכי רוח של הנשיא בעניין סואץ ועקבה" (ראו אבן אל הרצוג, NWTA304, 8.2.1957, 93.01/2185/10).

effective action was taken by the Government of the United States and by the other Governments which supported the proposals of the U.S. in the General Assembly, to give us such security? Are the citizens of Israel not entitled to be safeguarded against murderous attacks on the part of the terrorist squads organised by Egypt — a member state of the U.N.? Are Israel ships not entitled like those of any other nation to sail on international waterways?

In your letter you referred to the possibility of U.N. "procedures" being invoked against Israel for not having carried out in full the resolution of the General Assembly. No such "procedures" were ever invoked against Egypt, which for years past has violated resolutions of the Security Council and provisions of the Charter and continues so to do. At a time when public opinion in most of the free countries of the world has come to acknowledge the justice of our stand, is it conceivable that the United States, the land of freedom, equality and human rights, should support such discrimination and that the U.N. "procedures" should be invoked to force us back into a position which would again expose us to murder and blockade?

Mr. President, in the Law which we received more than three thousand years ago on Mount Sinai and which has become part of mankind's heritage, the message went forth that there shall be no discrimination between man and man and between nation and nation. Throughout millenia of persecution our people have not lost faith in ultimate justice, peace and human equality. It is unthinkable that now that we have recovered our independence in our ancient homeland we should submit to discrimination. Our people will never accept this no matter what sacrifice it may entail. Israel though small is entitled to security, freedom and equal rights in the family of nations. Like any other independent nation Israel is free as of right and our people are determined to defend their independence.

The question is not a legalistic one. It affects the very foundations of international morality: Will the U.N. apply one measure to Egypt and another to Israel? In the last resort the solution of the problems of the area depends on whether the Egyptian Government is prepared to end its belligerency against Israel as required by the U.N. resolutions. In that way alone and not by return to the status quo ante can peace in our region be achieved.

More than any man now living, you, Mr. President, may be able to help in putting an end to all this hostility and in establishing peace between our neighbours and ourselves.

Permit me in conclusion to thank you for your kind interest in my well-being which I deeply appreciate.

Sincerely yours,

David Ben-Gurion

391

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WIA195
נוסח יוצא: 93.01/2214/3

[ניו יורק], 8 בפברואר 1957

מידי

הסוכנויות מוסרות על ישיבות מחאה אנטי אמריקאיות בשבת למחות על איומי סנקציות מארצות־הברית ולהוקיע מדיניות ארצות־הברית.[1] הידיעות מדאיגות גם מבחינת רושם הבהלה גם מבחינת ההתייחסות המוגזמת לפחד הסנקציות. ההסתייגות מסנקציות גוברת גם פה גם באו״ם ועלינו להראות עצבים חזקים והתייחסות לא לסנקציות אלא לגופם של עניינים כלומר – הבטחת ביטחון ופתרון קונסטרוקטיבי לעזה והמְצָרים. ממליץ במפגיע שדוברי הממשלה באסיפות אלה יזהרו מהתקפות על ממשלת ארצות־הברית. מוטב שירכזו ההתקפה על האו״ם.[2]

אבן

391

1. בשבת, 9 בפברואר, נערכו בכל הערים הגדולות בארץ ובישובים נוספים עצרות המונים והפגנות ענק כנגד נסיגה ללא ערובות ובמחאה על איום הטלת הסנקציות על ישראל.
2. גם הארגונים היהודיים באמריקה יזמו וארגנו פעולות מחאה. בישיבה משותפת של נציגי מועדון הנשיאים והסוכנות היהודית, בהשתתפות גולדה מאיר, הוחלט על סדרה של פעולות:
משלוח מברק מחאה בשם שבעה עשר נשיאי ארגונים יהודיים החברים במועדון אל הנשיא אייזנהאואר ופרסום המברק כמודעה בעיתונים ״ניו יורק טיימס״, ״טריביון״ ו״וושינגטון פוסט״; פגישות שכנוע של מנהיגי ציבור יהודים עם נציגי מדינותיהם בבית הנבחרים ובסנאט וכינוס אספות המוניות (ראה הרליץ אל מחלקת ארצות־הברית, 8.2.1957, 93.03/3064/5).

392

שיחת ש' ארד — ד' ברגוס (בוושינגטון ב־7 בפברואר 1957)
Meeting: S. Arad — D. Bergus (Washington, 7 February 1957)

דין וחשבון: 130.23/3088/3

וושינגטון, ז' אדר א' תשי"ז
8 בפברואר 1957

סודי

1) **תכנית אייזנהאואר**

הולכת ומסתמנת תכנית הפעולה של ריצ'רדס. מיד עם אישור התכנית בסנאט יפנה לאוסון רשמית אלינו ויציע מועד לביקור ריצ'רדס ומלוויו. בורדט ישמש מזכיר המשלחת. נוסף לנציג .I.C.A [International Cooperation Administration] יצטרף גם איש צבא בדרג גבוה מהפנטגון ואחד משלושת הבאים: לוי הנדרסון,[1] רוברט מרפי או השגריר ריינהרדט,[2] מחליפו של דוגלס מקארתור. כן יצורף נספח ליחסי ציבור ולמגע עם העיתונות. אם יאשר הקונגרס את התכנית במחצית פברואר, עשויים ריצ'רדס ופמלייתו להגיע לישראל במחצית השנייה של החודש או במחצית הראשונה של מארס. אין להניח שיבקרו בישראל לפני שביקרו במדינות אחרות אבל אין לחשוב שיגיעו אליה רק בסוף.

החשוב הוא, הדגיש ברגוס, שתוקם בארץ ועדה המורכבת נאמר מנציג משרד החוץ, צה"ל והאוצר (משהו דומה לקבוצה שנפגשה עם אריק ג'ונסטון[3] בביקורו בישראל) ותנסה להכין חומר ותכניות לקראת ביקור ריצ'רדס. הוא מצדו יהיה מוכן בראשית השבוע הבא לשתפנו בכמה מהמחשבות המתבשלות במחלקה. זאת אמר בתשובה לשאלתי מה היה מייעץ לי להמליץ לארץ על כיוון הבירורים של הוועדה שהוא מציע להקימה.

העיר כי אינו בטוח אם הבירורים לגבי תכנית אייזנהאואר יותנו (כאשר מותנה המשך יתר הפעולות הכלכליות של ארצות־הברית בישראל) בסיום פרשת עזה והמְצָרים. אמר כי כמובן מקווה הוא שעד אז יוסדר העניין, אבל לא ידוע לו על שילוב או התניית שני הדברים.

ציין שמפעל כמו הקמת נמל באשקלון עלול לשמש נושא לבירור, אבל הוסיף מיד שאין להוציא מכלל חשבון גם מחשבות על איזון התקציבים, שהרי בארץ־ישראל הזרמת סיוע לצינור אחד משפיעה ממילא על כל יתר הנימים.

392

1. לוי הנדרסון, סגן לענייני מנהל של תת־מזכיר המדינה.
2. פרדריק ריינהרדט (Reinhardt), יועץ במחלקת המדינה.
3. ראו מס' 155, הערה 5.

2) **יחסי ישראל–ארצות־הברית**

הדבר המדאיג את ברגוס אינו האיום בסנקציות. הוא אינו מאמין שלעצרת הסמכות לכך ואינו סבור שיותר להידרדר לכך. עלינו לדעת, אף כי אינו רשאי כמובן לספר זאת לנו, שכמה חוגים במחלקת המדינה מדברים על אפשרות של עונשים. מה שמדאיג אותו זה המצב הקיים עכשיו, של קשיחות במגע והתייבשות היחסים. ישראל אינה יותר cause, היא מדינה ככל המדינות. ביחסים בין המדינות צריך להכיר בקיום אי־הבנות, הבדלים וחילוקי דעות בצדן של השקפת עולם כללית דומה, זיקה של עמדה תכסיסית ודאגה משותפת להשגת כמה עניינים הנוגעים לצדדים הנוגעים בדבר. העיקר הוא שנחדל לראות כל חילוקי דעות בין ארצות־הברית לישראל כבעיה של חיים ומוות למדינה. ברית בגדאד הייתה עניין של חיים ומוות, ויהודי ארצות־הברית לחמו בחירוף נפש נגד רעיון הברית. קשה יהיה לכם להחזיק לאורך ימים בתורה זו שהכול הוא בעיית חיים או מוות. צריך שתתרגלו לכך שייתכן ויהיו הבדלים, אבל אין לראות בהם שלילה סיטונית של המשותף.

הדוגמה הקרובה ביותר לתקדים של שיתוף פעולה אמריקאי־ישראלי בעניינים חיוניים של האזור הייתה שיחת לאוסון עם ראש הממשלה על הצבת יחידות עיראקיות בירדן.[4] בנקודה זו של ירדן, קרובה אולי השקפת ארצות־הברית להשקפת ישראל יותר משהיא קרובה להשקפת גורם אחר. גם ארצות־הברית וגם ישראל מתנגדות להגברת ההשפעה המצרית־סורית בירדן. אלא שצריך לסלק את מכשלת עקבה ועזה כדי שנגיע לבירורים רציניים כאלה.

בהקשר של עקבה אמר ברגוס כי קולומביה העלתה בפני ארצות־הברית את הרעיון של פטרולים ימיים בחסות האו"ם במְצָרים כמוצא לתביעה לערובות, מצד אחד, והקושי של הצורך בהשגת הסכמה מצד מצרים להצבת כוחות בשטח ריבוני שלה – מצד שני.

3) **ביקורים בוושינגטון**

ההנחה היא שבצאת סעוד תתפרסם הודעה משותפת שלו ושל הנשיא שתבטא מידה של הזדהות עם הדוקטרינה.[5] קרוב לוודאי שסעוד ייסע אחר כך לקהיר לפגישה עם נאצר, קוואתלי וחוסיין, וההודעה שיפרסמו ארבעת הגדולים הללו לא תזדהה במיוחד עם הודעת וושינגטון. יש לצפות ל־private reassurances מצד הסעודים שמה שהודיעו בוושינגטון שריר וקיים.

בני הלוויה של המלך אינם הכי מוצלחים (ג'מאל אל־חוסייני, למשל). אבל יש לו למלך יותר מדי יועצים ומקורבים שאי־אפשר יהיה לנצל ההבדלים ביניהם להשיג כל מיני דברים (זאת אמר ברגוס בהטעמה מיוחדת ובלשון רמזים די ברורה).

ברגוס טוען שאינו יודע עדיין את כל פרטי השיחות עם סעוד. מצפה לעיין בפרטיכולים [פרוטוקולים] עד סוף השבוע ולהשכילנו בראשית השבוע הבא. התרשמותו היא שמדובר בסיוע צבאי בתשלום, אבל לא בסיוע כלכלי. אינו מעלה על הדעת אפשרות להצדקת סיוע כלכלי לסעוד בפני הקונגרס.

4. ראו הערת־עורך מס' 1.
5. ראו הערת־עורך מס' 376.

סעוד חרד מנאצר וארצות־הברית חותרת לחזקו. הדאגה העיקרית היא מחדירת מצרים לסעודיה ולכך הופנו לא מעט בירורים. בשתי השיחות הראשונות, שאת הפרטיכולים שלהם ראה, נאמרו דברים די כלליים. ידוע לו שדובר בישראל, אולם גם על כך מקווה להבהיר בפעם הבאה.

העוצר העיראקי[6] רצה שני דברים: הצטרפות אמריקאית לברית בגדאד והגברת הסיוע הצבאי. בעניין ההצטרפות קיבל תשובה שלילית. אשר לסיוע, משהו יקבל אבל לא את כל מה שהוא רוצה.

הלבנונים אינם באים בתביעות מרעישות. למעשה השיגו מהבריטים והצרפתים כמעט את כל הרכש שהם מעונינים בו. מאלֵכּ לא ביקש סיוע צבאי חינם כי עוד [עדיין] אינם רוצים במשלחת צבאית אמריקאית. הבקשה היא לסיוע צבאי בתשלום, אבל בתנאים נוחים. החשש הגדול של לבנון הוא הקמת בסיס אנטי־ישראלי בסוריה. אולם סוריה היא הקשה בבעיות. לגבי מצרים ייתכנו כל מיני דברים אבל לגבי סוריה, אזלת יד גמורה.

4) **מצרים**

השגריר הייר יצא לקהיר ובאמתחתו אין כל תקוות מרנינות לנאצר. למרות הפניות הבלתי פוסקות של המצרים לשחרר להם חלק מ־50 המיליון המוקפאים בארצות־הברית, לא יוכל הייר לבשר דבר לנאצר בשובו לקהיר.

בברכה,

שמשון ארד

393

מ׳ פישר אל מנהל מחלקת מערב אירופה
M. Fischer to the Director of the West European Division

מקור: 130.23/3102/18

רומא, ז׳ באדר א׳ תשי״ז
8 בפברואר 1957

סודי

הישועי de Gorostarzu נתקבל אתמול אצל מונסיניור סאמורה[1] והודיע לו על כוונתי לחזור הביתה ב־9 ועל רצוני למסור דוח לממשלתי. חזר ואמר כי היה ברצוני וברצון גולדמן לשוחח עם מזכירות המדינה על שלושה נושאים:

6. יורש העצר העיראקי, האמיר עבד אל־אילאה, הגיע לביקור רשמי בוושינגטון ב־5 בפברואר.

393

1. אנטוניו סאמורה, סגנו של תת־מזכיר המדינה של הוואטיקן.

1) מיעוטים קתוליים בישראל.
2) אפשרות של קונקורדט.
3) אינטרסים משותפים של הכנסייה הקתולית ושל ישראל בזירה המדינית הבין־לאומית.

הישועי הוסיף (כמובן על דעת עצמו) כי בישראל נחשבת מזכירות המדינה לאנטישמית. סאמורה מחה נגד האשמה זו. קבע כי עמדת הוואטיקן כלפי מדינת ישראל אינה שלילית. אבל אין מגע, גם בלתי ישיר, יכול להישאר סודי. כהוכחה – הפרסומים של ארבע סוכנויות הידיעות על ביקורי נציגי היהדות העולמית ברומא, אשר עוררו פעילות קדחתנית מצד הנציגים הערבים. כל מגע היה לכן מתפרש כתפישת עמדה מדינית של הוואטיקן, והוא הגורם היחידי לתשובה השלילית הזמנית אשר ניתנת לנו. מצב המוסדות הקתוליים בארצות ערב אינו מהווה הגורם בתשובה השלילית. הישועי שאל מה פירושו כי הסירוב הוא זמני. ענה סאמורה: "באותו רגע שהסכסוך בין ישראל ושכנותיה יצא משלבו החמור הנוכחי, תשמח מזכירות המדינה לקבל נציג רשמי של מדינת ישראל".

הישועי קיבל הרושם כי סאמורה בקי מאוד בבעיות ישראל והתרשם כי עמדתה העקרונית של מזכירות המדינה היום אינה שלילית כלפי השקפותינו.

הישועי Leiberg אמר אתמול לאב ז'ארלו כי עמדתו האישית של האפיפיור כלפי ישראל היא חיובית בהחלט. הוא המשיך לדבר על המקומות הקדושים ואמר "הגיוני לחשוב כי ירושלים החדשה היא ישראלית כמו שרומא איטלקית, אבל יש לחפש אמצעים אשר יבטיחו את שלום המקומות הקדושים".

בברכה,

מ' פישר[2]

394

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 796
נוסח נכנס: 93.01/2185/10

ירושלים, 9 בפברואר 1957

לידיעתכם:

1) החלטנו שלא נגיש תשובה כל שהיא למזכ"ל אלא נעמוד על תביעתנו שהוא ישיב קודם לשאלותינו, כך שהעצרת תתכנס על רקע של חילוקי דעות עם המזכ"ל לא רק בעניין הפינוי אלא גם ביחס לעמדת מצרים.

2. ראו דוח פישר על השליחות לוואטיקן, מס' 438.

2) בקשר לטענת המזכ״ל שאנו תובעים תשובה ממצרים under duress, יש להשיב שהמזכ״ל רוצה שהטיפול בבעיה יהיה כשאנו תחת duress של הסגר ופדאיון. אין מצדנו תביעה לפרס על תוקפנות שלנו כביכול, שכן מצרים היא שניהלה תוקפנות במשך שמונה שנים, והיא היא התובעת שפרי תוקפנות זו, בצורת הסגר בעקבה ופדאיון בעזה, לא יושמט כליל מידיה.

3) בפניותיכם הדגישו את ההתנגדות הנמרצת בחוגים ציבוריים בארצות־הברית לסנקציות[1] ואת היסוסי הממשל. יש להימנע מליצור רושם שארצות־הברית דוגלת בסנקציות, שכן הדבר ירפה ידי מדינות אחרות הסרות להשפעתה.

איתן

395

י׳ צור אל ל׳ אשכול וו׳ איתן
J. Tsur to L. Eshkol and W. Eytan

מברק מוצפן שפ/628
נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 9 בפברואר 1957

מידי סודי

שיחתי עם גאזייה, ממלא מקום שר החוץ, הוקדשה בעיקר לעזרה הצרפתית במקרה סנקציות.[1] לאחר שמסרתי רשמית על החלטתנו התקיפה לעמוד על תביעותינו ולא לסגת, ביקשתי רשות לדבר גלויות כידיד משכבר ולא כשגריר אל שר. אמרתי שממגעינו הראשונים עם מולה, פינו ורמאדייה אנו למדים בסיפוק כי ממשלת צרפת מוכנה להושיט לנו עזרה בגבולות אפשרויותיה נוכח סכנת הסנקציות הנראית לנו ממשית ביותר. אך אני חרד לגבי מימוש הרצון הטוב הזה למעשה. הממשלה גילתה נאמנותה והחלטיותה, אך ככל שהעניינים מגיעים לשלב ביצוע, הם נתקלים באטיות נוהל ואף בהתנגדות פסיווית של חלק מהשירותים. ואילו במצב חמור זה שאנו עלולים להימצא בו, כל פיגור עלול להיות גורלי. הבאתי לדוגמה החלטת הממשלה בדבר 50,000 טונות נפט, שלא בוצעה עד היום, וכן ההשהיות ללא סוף בדיונים בעניין הצינור, למרות לחץ השרים הנוגעים בדבר. סיפרתי על השיחות עם רמאדייה ועוזריו ואמרתי כי יהיה אשר יהיה שיעור העזרה שיינתן, אנו חייבים להיות בטוחים בה ובביצועה לאלתר.

394

1. ראו מס׳ 382, הערה 2.

395

1. ראו מס׳ 357.

גאזייה אישר שהממשלה מוכנה לעזור במקרה של סנקציות. הוא עצמו אינו מאמין שנגיע לכך, והעיר בדרך אגב כי אנו עושים שירות רע לעצמנו בדברנו על הפסקת הסיוע האמריקאי כעל סנקציות, הואיל ואנו מרגילים דעת הקהל למחשבה שמוטלות עלינו סנקציות למעשה.

אינו מתפלא לקשיי הביצוע שאנו נתקלים בהם, אף כי הופתע מהידיעה שטרם קיבלנו הנפט. לא כל השירותים מסכימים למדיניות הממשלה, ויש גם בכמה מהם מרירות על שלא שיתפו אותם בעיצוב המדיניות הנוכחית לגבי ישראל. טוב שהערתי אוזנו על כך ויעקוב אישית אחר תהליך הביצוע, תוך כדי שמירה על סודיות שיחתנו.

עם זה הוא חייב לומר לי דברים ברורים. מצבה הכלכלי של צרפת בכל רע ואפשרויות העזרה מוגבלות. אין לה מטבע זר ואין לה נפט, וקיים חשש שבמקרה סנקציות יוגבלו עוד יותר מקורות הדלק, שכן ייתכנו עונשים נגד צרפת על שאינה נכנעת להחלטה ומוסיפה לעזור לישראל. בוודאי שיתחלקו עמנו במה שיש להם, אך מוטב שלא נשלה עצמנו לגבי שיעור העזרה ובעיקר שנמנע אשליה מציבורנו.

הוא מבין המניעים המביאים ישראל המבודדת להדגיש העזרה שהיא עשויה לקבל מצרפת, אך הדבר עלול להביא לתוצאות הפוכות. הציבור יחשוב שעומדת מאחוריו צרפת, המוכנה להגן על ישראל ולמלא מחסורה, והאכזבה לגבי ממדי העזרה יכולה להביא לידי התייאשות ומרירות, כשם שהתמרמרה המחתרת הצרפתית בימי המלחמה נגד מיעוט העזרה של אנגליה. האהדה לצרפת יכולה אפוא ליהפך לשנאה, וההתפכחות תהיה קשה.

חוץ לזה, מובטח לו כי במידה שיתפרסם בעולם שצרפת מוסיפה לעזור לישראל נוכח החלטת שאר המדינות ובייחוד ארצות־הברית להימנע מעזרה, עלול הדבר להביא ללחץ שצרפת לא תוכל לעמוד בו.

משום כך הוא ממליץ שימעיטו בדיבורים על עזרה צרפתית במקרה סנקציות, ושייתנו הוראות ברוח זו לכל נציגי ישראל. בימים האחרונים הוא מוצף שאלות על ביקור פרס ועל שיחותיו עם בורז׳ס [מונורי]. גם דובר משרד החוץ נשאל על כך. מחובתו לבקש מאתנו להיזהר יותר בדיבורנו, וזה לטובת העניין.

כשהעירותי שבמקרה זה ניתן הפרסום על ידי בורז׳ס עצמו, אמר שבכוונתו לא להכרזות על עצם הידידות אלא להבטחות בדבר עזרה כלכלית במקרה סנקציות.

בסוף השיחה חזר והטעים נכונות ממשלתו לעשות כמיטב יכולתה ולהבטיח ביצוע תקין בגבולות התחייבויותיה.

משום מעמדו של גאזייה, שהוא השר המקורב ביותר לראש הממשלה, הן במפלגה והן בממשלה, מן הראוי לשים לב במיוחד לאזהרתו.

צור

396

מ' קומיי אל המחלקה למוסדות בין־לאומיים
M. Comay to the International Organizations Division

מברק מוצפן XA455
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 9 בפברואר 1957

פליטים

הדיון יתחיל ביום ב' בבוקר במסירת דוח לבואיס[1] והסבריו בעל פה. כנראה שטרם קיימת כאן החלטה, וביקשתי מאוד לברר הכוונות במחלקת המדינה.

שוחחתי שלשום שעה וחצי עם לבואיס ואתמול שעה עם ג'יימיסון,[2] שמופיע כאן לפי בקשת המנהל להיות במשך הדיון מקור ידיעה מוסמכת וטרייה על התנאים ברצועה. אמסור דוח מלא בדואר. הנקודות העיקריות:

1) עזה.

[...][3]

(ה) שניהם טוענים שסוכנות הסעד והתעסוקה תהיה במצב עדין ומסובך אם נישאר ברצועה בניגוד להחלטות האו"ם. הדבר יחריף מאוד יחסי סוכנות הסעד והתעסוקה הן עם הפליטים והן עם מדינות ערב, שכבר מאשימות אותם ב־collaboration עם משטר ישראלי בלתי חוקי.

לבואיס מוסיף שהוא כפוף לעצרת, ואם הקיפאון המדיני יימשך, יצטרך לבקש הוראות מהאו"ם. הגבתי שגישה זו תאורטית גרדא. סוכנות הסעד והתעסוקה [היא] מוסד הומניטרי שצריך לדאוג לפליטים בכל הנסיבות, ולשם כך צריך לשתף פעולה עם כל משטר שקיים דה פקטו. ישלה עצמו אם יצפה להוראות ברורות מהעצרת, ומאידך גיסא לא יעלה בדעת אף גורם אחראי שסוכנות הסעד והתעסוקה תרפה ידיה מהפליטים מסיבות פוליטיות. בשתי השיחות התרשמתי שהם מבינים זאת היטב ולא חושבים ברצינות על עזיבה. אבל מודאגים מאוד שסוכנות הסעד והתעסוקה תישאר "באמצע" ותסתבך עם שני הצדדים.

(ו) הרציתי על האופקים החדשים שמשטר ישראלי פותח בשביל הרצועה, ובמשך הזמן גם בשביל הפליטים, וביקשתי שבשיחותיו בוושינגטון (כולל המזכיר וייתכן גם הנשיא) הוא ימסור תמונה עובדתית נכונה על המשטר המצרי ועל האפשרויות הנובעות משיתוף פעולה עם ישראל. תגובתו שזה טוב ויפה, אבל לא רואה איך אפשר להתגבר על המכשולים היורידיים והפוליטיים. מודה שהרצועה [היא] רק עול וכאב ראש בשביל מצרים ואין להם סיבה אמתית לחזור, אבל מאידך

396

1. ראו מס' 222, הערה 4.
2. תומס ג'יימיסון, מנהל סוכנות הסעד והתעסוקה ברצועת עזה.
3. הקטע שהושמט כולל תיאורים מפורטים של פעילות סוכנות הסעד והתעסוקה ברצועת עזה.

המצרים רואים בחיסול הכיבוש הישראלי ובשלילת כל רווח ושינוי כתוצאה ממנו כמבחן יסודי למעמד ולפרסטיז'ה של שלטון נאצר.

(ז) ג'יימיסון טוען שגאון[4] משלה עצמו על יחסם האמתי של הערבים ברצועה. הפליטים יושבים בשקט כעת בגלל מבוכה ותקווה שהאו"ם יגרש אותנו, ואם יתאכזבו תהיינה יותר ויותר צרות אִתם וצורך לנקוט באמצעים דרסטיים נגדם. מנהיגי התושבים משתפים פעולה באופן חיצוני אבל מלאי פחד שזה יסכן אותם. שאווה[5] אמר לו בשיחה פרטית שהוא חולם על משטר ערבי עצמאי ברצועה כגרעין למדינה ערבית ארץ־ישראלית. נתתי התשובות הדרושות.

(ח) כששאלתי על אחריות מוגברת של מועצות מקומיות לגבי פליטים לא ידע ג'יימיסון על מה מדובר.

2) ענייני סוכנות הסעד והתעסוקה כלליים:

(א) דאגת לבואיס העיקרית עכשיו [היא] המצוקה הכספית. הוא מסביר בוושינגטון שהערבים רואים העזרה כ"מגיעה להם" בגלל העוול שהאו"ם וארצות־הברית עשו להם על ידי הקמת ישראל. צמצום פעולות סוכנות הסעד והתעסוקה כעת יגרום לגל סנטימנט אנטי־אמריקאי באזור שיהרוס תכנית אייזנהאואר.

(ב) מודאג מהמצב הפנימי בירדן, שעלולה להתמוטט, ואם כן איך להבטיח המשך הפעולה ואפילו ביטחון העובדים.

(ג) מודה שסוכנות הסעד והתעסוקה התחילה כארגון סעד לתקופה קצרה ובמשך השנים נהפכה בירדן ובעזה ל"מדינה בתוך מדינה". הכרחי כעת להפוך הכיוון על ידי מסירת מוסדות וסמכויות לממשלות ואינטגרציה עם השירותים המקומיים, אבל אין התקדמות בגלל התנגדות הממשלות והפליטים עצמם.

(ד) מודה שיש הרבה ליקויים ברשימות אבל דרושות הורדות וגם הוספות, ולפי דעתו המספר האמתי בסביבת 900,000.

(ה) לא רואה שום פתרון יסודי באופק, ולא יכול להגיד מה יהיה המצב בסיום מנדט סוכנות הסעד והתעסוקה ב־1960 אם לא תהיה עד אז האינטגרציה הנ"ל. הדבר המדאיג ביותר גידול דור חדש בלי זיכרונות חיים נורמליים, והמוקדש להשמדת ישראל כמפתח לעתידם.

(ו) על שאלות קונקרטיות שהוא מביא לפני הוועדה לשם הדרכה – ישתדל למסור לוועדה פירושים שלו לפני קבלת ההחלטה ובזה להכתיב הוראות לעצמו. מצטער שסוכנות הסעד והתעסוקה איננה סוכנות מיוחדת עם עצמאות מסוימת כי אין לו למעשה למי לפנות.

קומיי

4. חיים גאון, מושל צבאי של אזור עזה מנובמבר 1956 עד פברואר 1957.
5. ראשד אל שאווה, ראש עיריית עזה.

397
מ׳ קדרון אל י׳ הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA488
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 10 בפברואר 1957

בהול

שלי 487.[1]
סיכום ישיבת המזכ״ל עם אבן, 10 בפברואר. הרכב המשלחות כרגיל ונרשם פרוטוקול מילולי.[2]

המזכ״ל שאל אם קיבלנו ידיעות על תכניות הממשלה או אם יש לנו הערות נוספות על המצב. באנץ׳ שאל מתי נשיב למכתב המזכ״ל מ־6 בפברואר (שלנו 469).[3]

אבן השיב שדחה התשובה למכתב עקב הזמנת המזכ״ל לישיבה של היום, בהנחה שהמזכ״ל ירצה אולי להוסיף משהו. אם אין שינוי במצב זה ישגר תשובה עוד היום. אשר לעמדתנו הרי היא נמסרה בתזכירנו מ־4 בפברואר.[4] אנו מבקשים מהמזכ״ל שימסור לנו תשובת ממשלת מצרים לשאלה אם היא מוכנה להתחייב על הימנעות מלוחמות. אם מצרים גורסת שעל ישראל לפנות השטחים המוחזקים כאשר היא ממשיכה לשמור לעצמה זכויות לוחמות, נצטרך להתאים עצמנו למצב זה. אם לאו, ישתנו פני הדברים לחלוטין. על מצרים לגלות כוונותיה ואם המזכ״ל אינו מסייע לנו להשיג האינפורמציה הוא מונע מאתנו יסוד חיוני לקביעת מדיניותנו. מצב דומה לגבי שאלותינו על שרם אל־שיח׳. לא הצלחנו להשיג תשובה מהמזכ״ל.

לדעת ישראל יש להתקדם בתהליך הבא:

1) התחייבות הדדית בין מצרים וישראל על הימנעות מלוחמות.
2) נכונות מצד ישראל לפנות אזור מפרץ עקבה אחרי קבלת ערבויות מתאימות.
3) נכונות מצד ישראל לפנות צבאה מרצועת עזה.
4) דיון עם האו״ם על הצדדים הלא צבאיים של שאלת עזה.

תהליך זה נראה בעינינו קונסטרוקטיווי, אולם אין אפשרות להתקדם בו בהיעדר תשובות לשאלותינו.

המזכ״ל הגיב לנ״ל בחריפות באמרו שעליו לרשום תקיפות ויציבות מלאה בעמדת ישראל. כן עליו לרשום שעמדתנו נוגדת החלטת העצרת מספר אחת מ־2 בפברואר. אם דיווחנו לירושלים שאי־התקדמות באה עקב חוסר התשובה לשאלותינו הרי זה דיווח

397

1. במברק זה דיווח קדרון על עיקרי הדברים בפגישה עם האמרשלד (ראו קדרון אל הרצוג XA487, 10.2.1957, 93.01/2185/10).
2. הפרוטוקול בתיק 130.02/2448/7 ולא הודפס כאן.
3. מס׳ 378.
4. מס׳ 373, נספח.

מסולף. שאל מה הייתה תגובתנו לו היינו אנו במצבה של מצרים. האם לא היינו אומרים שהצד שכנגד מעמיד תנאים?

אבן השיב שהיינו ב־1948 במצב זה. לו חזרנו לאותו המצב היום היינו עושים שני דברים: תובעים פינוי הכוחות הזרים ומתחייבים להימנע מלוחמות ופעולות איבה אחרי הפינוי. כן עשינו ב־1948–1949 כאשר ביצענו הפסקות האש של מועצת הביטחון וחתמנו על חוזה שביתת־הנשק. באנץ' ניסה לטעון שאין הקבלה, כי בתקופת חוזה שביתת־הנשק לא עמדה שאלה של כיבוש שטח אלא הכרה בחזיתות צבאיות.

המזכ"ל שאל אם ישראל תהיה מוכנה להצהיר (affirm) דבקות מלאה בחוזה שביתת־הנשק בתנאי הדדיות. אבן שאל מה עמדת מצרים. המזכ"ל השיב שמצרים מוכנה לאשר החוזה. אבן שאל אם האישור כולל התחייבות לבטל ההסגר בתעלה ובמְצָרים. המזכ"ל השיב שהאישור כולל סעיף (1) בחוזה, אולם מועצת הביטחון לא קבעה שסעיף (1) חל על ההסגר, לכן אין לו רשות להגיד שאישור החוזה על ידי מצרים כולל ביטול ההסגרים הימיים. הוא יודע עמדתנו אך אין לדעתו מקום לפירושים רחבים של החוזה. באנץ' שאל אם מותר להשתמש במכתבנו מ־25 בינואר[5] כהגדרת עמדתנו לגבי החוזה, ונענה בחיוב.

המזכ"ל הוסיף שהוא רושם לעצמו שאין שינוי בעמדתנו בשאלת עזה. באנץ' שאל אם נתיר כניסת אונ"ף לרצועה. אבן השיב שאינו מסוגל להשיב כל עוד אין תשובה על לוחמות וכל עוד מהות, אופי ותפקיד הכוח לא הובהרו לנו.

המזכ"ל סיים חלק זה של השיחה באמרו שעליו לדווח לעצרת מחר. כנספחים לדוחו יפרסם תזכירנו וכן חליפת המכתבים.

נושא חדש: המזכ"ל הוציא מברק מלירי בו נמסר נוסח מאמר ראשי ב"ג'רוזלם פוסט" מהיום.

במאמר מייחסים למזכ"ל הדעה שעל ישראל לקבל החלטת או"ם מסוכנת ואפילו עוינת בתכלית, כולל החלטה על תיקוני גבול, יען כי היא מדינת או"ם. האמרשלד טוען שלא אמר דברים כאלה מעולם. הוא אינו מתאונן אלא מציין עובדה.

מאידך, הוא חייב לבקש הבהרה של דברי יגאל אלון, שנאמרו בנוכחות חברי הממשלה באספה בתל אביב בשבת.[6] דברים אלה והאווירה שגרמה להם, או שתיווצר על ידם, מחלישים האפשרויות של דיונים מועילים בירושלים. עליו אפוא להסתייג לעת עתה מהזמנת גברת מאיר לבקר שוב בארץ.

קדרון

5. מס' 347.
6. בנאום בעצרת המונים שהתקיימה בתל אביב ב־9 בפברואר כנגד נסיגה ללא ערובות, טען יגאל אלון כנגד עיוות דמותו של האו"ם וקרא להתפטרותו של מזכיר האו"ם.

398

א' אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם (ניו יורק)
A. Eban to the U.N. Secretary-General (New York)

Copy: U.N. Archives DAG-1/ 22.55.2:17 העתק: ארכיון האו"ם

New York, 10 February 1957

Dear Mr. Secretary-General,

I refer to your letter of 6 February 1957.[1]

My Government's position on the withdrawal of forces from the western coast of the Gulf of Aqaba and from Gaza has been set out in my Aide Memoire of 4 February[2] and in my letter to you of 5 February.[3]

The latter communication refers to the request which you made to me on 4 February for the clarification of two points bearing on matters other than the withdrawal of armed forces from the Gulf of Aqaba and Gaza. On learning from the Egyptian Government whether or not it will exercise belligerency by land, sea and air after the withdrawal of Israel forces my Government would formulate its position on all outstanding questions in the light of the Egyptian Government's response.

A Government which anticipates that its neighbours will claim and exercise belligerency against it must clearly adopt a different view of its security problems than it might take if it could confidently assume full and mutual abstention from all belligerent acts. If the proposed affirmation of abstention from belligerent acts were made, Egypt and Israel could move forward to the establishment of agreed relations in the security and other spheres. I cannot predict what arrangements they might or might not then concert with respect to the disposition of their forces on each side of their frontier. The fact that I have not obtained assistance in receiving an official expression of Egypt's intentions on belligerency deprives my Government of an essential element for the consideration of a great variety of dependent problems.

I have similarly informed my Government that I have not been able to obtain clarification whether, immediately on the withdrawal of Israel forces from the Sharm el-Sheikh area, units of the UNEF will be stationed along the western shore of the Gulf of Aqaba in order to act as a restraint against hostile acts, and will remain so deployed until another effective means is agreed upon between the parties concerned for ensuring permanent freedom of navigation and absence of belligerent acts in the Straits of Tiran and in the Gulf of Aqaba.

I have accordingly reported to Jerusalem that our conversations have thrown no light on the question whether, on the withdrawal of Israel forces from the Sharm

398

1. מס' 378.
2. מס' 373, נספח.
3. ראו מס' 378, הערה 4.

el-Sheikh area, there will be any effective guarantee for continued freedom of navigation in the waters of the Gulf of Aqaba. This freedom is a vital and legitimate national interest for Israel, and is also of international significance. The fact that we have not obtained a positive answer on this point has adversely affected the time-schedule for the withdrawal of forces.

I wish to explain why Israel attaches crucial importance to the question set out in the Aide Memoire of 4 February.

In the light of past experience, and of recent Egyptian declarations, my Government must in all prudence hold the following assumptions unless evidence to the contrary becomes available:

First, that Egypt claims the withdrawal of Israel troops from her territory, while herself reserving belligerent rights to remain in effect after such withdrawal;

Second, that Egypt has not agreed that free navigation in the Gulf of Aqaba will be ensured after Israel's withdrawal or that effective measures such as the stationing of units of UNEF should be instituted to ensure such continued freedom of navigation;

Third, that when the Suez Canal becomes physically opened for navigation Egypt will, as in the past, obstruct Israel's exercise of her rights in the Canal under the 1888 Convention;

Fourth, that the doctrine and practice of continuing belligerency will govern Egypt's relations towards Israel in such matters as frontier raids and the non-recognition of Israel's rights under the Charter.

These are sombre and disquieting assumptions. But nothing has yet happened to justify any contrary assumption on our part. I note, in particular, that you did not feel able to state today that Egypt's declaration of adherence to the 1949 Armistice Agreement includes the acceptance by her of an obligation to abstain from the claim and exercise of belligerent rights in the Suez Canal, the Gulf of Aqaba or elsewhere.

Against this background it has become clear to the Government of Israel that the withdrawal of troops, without simultaneous action to prevent the renewal of hostilities by land and sea, would in fact, lead to the resumption of such conflict. It is noteworthy that in adopting resolutions calling respectively for the withdrawal of troops and for measures to ensure progress towards peaceful conditions, the General Assembly declined to separate its action under these two headings.[4] It voted on the explicit assumption that action in one field without action in the other would jeopardise the prospects of peace.

In that spirit, my Government made an effort on February 4 to solve the deadlock by the clarification of the two points referred to in its Aide Memoire.

In the first place we sought a declaration by Egypt and Israel pledging themselves to full and mutual abstention from belligerent acts. Such an affirmation would set up an accepted principle for relations between the two countries, and bring those relations, for the first time, within the regime of the U.N. Charter. Abstention

4. ראו הערת־עורך מס' 366.

from belligerency would, of course, include the annulment of such practices as the restrictions on Israel-bound shipping in Suez Canal and the Gulf of Aqaba, and of activities such as those of the fedayeen which are incompatible with any policy of non-belligerency. On the basis of a mutual abstention from belligerent acts Egypt and Israel could construct a coherent system of security relationships. The implementation of a non-belligerent agreement would still require certain measures and guarantees, but the conditions for progress in all fields would be automatically and radically transformed.

My Government feels that it is not equitable to ask it to discuss its attitude on any concrete question affecting its security unless it knows whether its answer must be based on the assumption of war, or on the assumption of progress to peace. Other Member States discussing this problem might reach more precise conclusions if they understood clearly whether or not Egypt, on securing the withdrawal of Israel forces, would renew its policy of blockade and raids.

A similar situation prevails with respect to my second request. I have enquired what arrangements for continued freedom of navigation in the Gulf of Aqaba and the Straits of Tiran would prevail on the withdrawal of Israel's forces from the Sharm el-Sheikh area. It is regrettable and puzzling that information so vital to our schedule for the withdrawal of troops should still be withheld from us. So long as this information is denied, my Government must apprehend that the withdrawal of its forces would be followed by an immediate or early resumption of the illicit restrictions which effectively denied Israel the free use of its southern port, and cut our country off from normal trading relations with a great part of the world, during a period when the Suez Canal, too, has been effectively closed to essential Israel-bound commerce.

The priority of the Sharm el-Sheikh area in any discussion on the withdrawal of forces is justified by many considerations. The area adjoining Sharm el-Sheikh has recently been evacuated. An important international interest is widely recognised in the adjoining waters. A wide consensus of opinion exists on the need to prevent blockades and maritime warfare. Withdrawal from this area would complete the evacuation of the territory of Egypt. In these circumstances my Government has felt justified in proposing that this problem be solved before others of greater complexity are broached. The solution which we seek is one that reconciles the withdrawal of forces with the maintenance of continued freedom of navigation.

My Government has studied your letter of 6 February and a published statement on that date. It does not agree that the solution of two other questions, not dealing directly with the withdrawal of forces, can justifiably be described as "prerequisite" to the solution of the two basic problems of belligerency and withdrawal from the remaining area of Sinai. We hold that the two basic problems raised in the Aide Memoire of 4 February are objectively and intrinsically the most urgent of those still outstanding. My Government's position on this matter is set out in this letter, and it therefore does not agree that the formulation of the last paragraph of your letter of 6 February is an adequate description of its stand.

In the light of these considerations, and of my letter of 5 February, I am instructed to reiterate the request made through you in my Aide Memoire of 4 February for

clarification by the Egyptian Government of its attitude to an affirmation of full and mutual abstention from belligerent acts on the withdrawal of Israel troops; and for clarification of the guarantees to be established for continued freedom of navigation on the withdrawal of Israel forces from the Sharm el-Sheikh area.

My Government holds that it is one of the central functions of the high office of secretary-general to serve as means for the interchange of proposals and ideas between Member States, especially when normal methods of inter-state contact are not available. It hopes that in that spirit you will assist it to elucidate the two problems referred to in the 4 February Aide Memoire, in order that progress may be made in fulfilling the objectives of the General Assembly's recent resolutions.

Yours sincerely,

Abba Eban
Permanent Representative of
Israel to the United Nations

399

ו' איתן אל שגרירות ישראל ברומא
W. Eytan to the Israel Embassy in Rome

מברק מוצפן ר/842
נוסח יוצא: 130.09/2357/7

ירושלים, 10 בפברואר 1957

דחוף

לשגריר.

קאפומאצה נתקבל על ידי ראש הממשלה ב־8 בפברואר. מסר בערך לפי א), ב), ג) בשלך 148.[1] איטליה הידידותית מייעצת לנו לציית, ובטוחה כי לאחר מכן יבוא הכול על מקומו וכולם יתמכו בתביעותינו הצודקות.

ראש הממשלה השיב כי יש לבצע כל החלטות האו"ם ולא רק אותם החלקים הדנים במְצָרים ובעזה. לו פינינו מקומות אלה בנסיבות הנוכחיות, היינו נשארים תלויים בחסדי

399

1. במברק זה מסר ששון כי על קאפומאצה הוטלו כמה דברים: א) למסור שממשלת איטליה מבינה למצבה של ישראל, אוהדת לעניינה ומוכנה לעזור לה; ב) להסביר עד כמה ארצות־הברית עומדת על כך שישראל תציית להחלטות העצרת בדבר הפינוי, ולייעץ לה לעיין מחדש בעמדתה ולהימנע מלהביא את יחסיה עם ארצות־הברית לידי משבר רציני וחמור; ג) להסביר שארצות־הברית ועמה מדינות המערב יעשו כל שביכולתן להבטיח את הערובות הדרושות לישראל בנוגע לשיט בתעלה ובמפרץ עקבה, ולאי־תוקפנות מצד מצרים ברצועה ובכל מקום אחר בסיני (ראו ששון אל איתן, מפר/148, 7.2.1957, 130.02/2459/11).

נאצר. מצרים היא אשר התחילה בהפרת ההחלטות וההתחייבויות. לא נוכל לסבול איפה ואיפה.

קאפומאצה שאל אם לא נוכל להבדיל בין המְצָרים לבין עזה. בעניין המְצָרים לא נסתכן בהוצאת כוחותינו מאחר שלאחר מכן יתמכו הכול בזכויותינו. לו פינינו עזה היינו אמנם מסתכנים.

ראש הממשלה השיב כי אין עניין המְצָרים בטוח מראש. הרי המצרים הפרו [אמנת] 1888[2] ואיש לא הפריע להם. מועצת הביטחון אישרה זכויותינו בשנת 1951, קבעה כי אין מצב מלחמה, והחליטה כי למצרים אסור לסגור התעלה לאניותינו. "בת־גלים" ניסתה לעבור, נעצרה והוחרמה, אנשי צוותה נכלאו ועונו, ואיש לא התערב. כיצד נוכל אפוא להאמין כי העולם יעשה למען זכויותינו במְצָרים אם נוציא כוחותינו ללא ערובה מראש? כיצד אפשר להאמין כי העולם לא יסבול מה שסבל במשך שמונה שנים? אין אנו רוצים להישאר בשרם אל־שיח', ברם אנו רוצים ערובות. בידינו ידיעות כי נאצר מתכונן למנוע למעשה מעבר אניותינו בתעלה ובמְצָרים גם אם ייאלץ להסכים למעברן להלכה.

כאן שאל קאפומאצה אם נסתפק בהצהרה אשר תוצהר על ידי מדינות אחדות כי לאחר הוצאת כוחותינו יציעו לעצרת החלטה הקובעת הצבת חיל או"ם במְצָרים עד להסדר.

ראש הממשלה תמה כיצד יוכלו להיות בטוחים כי ההחלטה תתקבל על ידי העצרת. אם איטליה וארצות־הברית, עם או בלי אנגליה וצרפת, תערובנה מראש לחופש השיט, נוציא כוחותינו מיד. נוציאם מיד אם ארצות־הברית ואיטליה תערובנה לחופש השיט במקרה שההחלטה המוצעת לא תתקבל על ידי העצרת.

בתשובה לשאלות קאפומאצה אמר ראש הממשלה כי קיים בהחלט סיכוי כי תוטלנה סנקציות. הטעים כי לא נסכים להצבת חיל או"ם בצד הישראלי של הגבול. האו"ם לא יוכל לעשות זאת בלי הסכמתנו, והסכמתנו לא תינתן. חזר והדגיש כי לא נוכל לסבול יחס או"ם המפלה אותנו לרעה לעומת המצרים.

דומני כי קאפומאצה היה מרוצה מהשיחה ומכך שראש הממשלה קיבל אותו למרות היותו מרותק למיטה.

איתן

2. אמנת קושטא מ־1888, ראו מס' 251, הערה 1.

400

א' ששון אל שרת החוץ וו' איתן
E. Sasson to the Minister of Foreign Affairs and W. Eytan

מברק מוצפן מפר/153
נוסח נכנס: 130.09/2358/1

רומא, 10 בפברואר 1957

מידי

אתמול קיימתי שיחה עם המנכ"ל רוסי לונגי על הקיפאון שחל בשיחות אבן עם המזכ"ל והגורמים לכך. כן מסרתי לידיו מכתב אישי שהכיל נוסח תזכירנו למזכ"ל[1] ורוב טענותינו, וביקשתי [שימסור] הוראות למשלחתם באו"ם נגד גינוי וסנקציות ובעד בירור נוסף. בתשובותיו אמר בין היתר:

1) משלחתם באו"ם טרם ביקשה הוראות בדבר הצבעתה למקרה שתופיע הצעת החלטה על גינוי וסנקציות כאשר יחודש הדיון בעצרת ביום שלישי הבא. זה מראה שקיימים ספקות אצל מספר ניכר מחברי העצרת:
(א) אם החלטה כזאת תשיג הרוב הדרוש;
(ב) אם העצרת רשאית מבחינה משפטית לטפל בסנקציות;
(ג) אם ראויה ישראל לגינוי ולסנקציות;
(ד) אם ההחלטה על סנקציות לא תסבך יותר המצב במקרה וישראל תסרב להיכנע;

2) לאור חומרת המצב ודחיפות העניין הבטיח לא לחכות עד שתבוא פנייה ממשלחתם, ולהביא מהר ככל האפשר בקשתנו לדיון במשרדו ולהחלטת ממשלתו. הוא בטוח כי תתקבל החלטה שתניח דעתנו לפחות בשתי שאלות:
(א) בעניין חופש השיט במפרץ ובתעלה.
(ב) ערובות נגד שימוש ברצועת עזה כבסיס לחידוש פעולות הפדאיון מצד מצרים. אינו יכול להבטיח תמיכה במִנהל ישראלי ברצועה. כבר הצביעה משלחתם כמה פעמים בעד הפינוי ולא תוכל לחזור בה.

3) ממשלתו מכירה בהחלט בצדקת תביעותינו לערובות, ומשוכנעת שאנו משרתים בעמדתנו זו גם האינטרסים של אירופה המערבית ושל העולם החופשי כולו. כהוכחה לכך הצביע על עמדתם החיובית של עיתוני הקואליציה והעיתונים החופשיים. אינו מעלה על דעתו שממשלתו תיכנע ללחץ האפרו־אסיאתי ותצביע בעד סנקציות, ואילו מצד ארצות־הברית טרם באה דרישה כזאת ובמקרה שתבוא תתייעץ ממשלתו ללא ספק עם יתר מדינות המערב בטרם תקבע עמדתה.

4) שגרירם בארצות־הברית, שהגיע שלשום לרומא להתייעצות, מסר שקיימת אמנם התנגדות בדעת הקהל האמריקאית להטלת סנקציות על ישראל והתמרמרות על

400

1. מס' 375, נספח.

שארצות־הברית והאו"ם אינם נענים לבקשותיה לערובות, אבל הבית הלבן ומחלקת המדינה גמרו אומר כנראה לעמוד על הפינוי כדי לזכות באמונם המלא של האפרו־אסיאתים ולעצור בעד התפשטות החדירה הרוסית למזרח התיכון ולאסיה.

5) שגרירם הוסיף שביחס לסטטוס של התעלה מוכנה ארצות־הברית לקבל את תנאיו של נאצר, ומתאמצת כעת לשכנע צרפת ואנגליה להסכים לעמדתה וללכת בדרכה כדי לסתום את פיו ולעצור בעד תעמולתו האנטי־מערבית במזרח התיכון ובאסיה, שמשרתת לפי שעה רק את האינטרסים הסובייטיים. בדרך זו מאמינה ארצות־הברית שתצליח לבודד מצרים ולגייס דעת קהל אפרו־אסיאתית נגדה. האמריקאים התחזקו בדעתם זו אחר שיחותיהם עם המלך סעוד.[2]

6) אין לשגרירם כל צל של ספק שהמזכ"ל מתנגד ופועל בהתאם לרצונה ולמדיניותה של ארצות־הברית, ועמדתו התקיפה כלפי ישראל באה לפי בקשת קבוט־לודג'.

ששון

401

ר' פלפול אל משרד החוץ
R. Pilpoul to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 61
נוסח נכנס: 130.15/3740/9

אדיס אבבה, 10 בפברואר 1957

היות והרגשתי שאין לסמוך על עמדת משרד החוץ בענייני עזה ושרם אל־שיח', השגתי באמצעות תמראט, [תמרת][1] אשר קיבל ממני הדרכה מתאימה, ריאיון של למעלה משעה אצל הקיסר במסאווה, בה הוא מבלה חופשתו, וזאת מבלי ידיעת משרד החוץ. הקיסר קיבלני בסבר פנים יפות, הכיר במיוחד כי בניגוד לאנגליה וצרפת ישראל אינה תוקפנית אלא נאלצה להגן על קיומה. מבין שהצלחה חדשה של נאצר באו"ם פירושה סכנת חיים לגורל ישראל, והביע הבנה מלאה לעמדתנו האיתנה שלא לפנות עזה ושרם אל־שיח' בלי ערובות מתאימות, ואף נתן להבין שנעשה טעות חמורה אם ניסוג מעמדה זו. אולם בקשר לעזה חושב כי כניסת חיל או"ם עד להסדר סופי מתאים, עשויה לספקנו. לפי בקשתי הבטיח שייתן הוראות לשיגור מברק למשלחת חבש באו"ם שתנהג בהבנה כלפי דרישת ישראל לערובות.

2. ראו הערת־עורך מס' 376.

401

1. עמנואל תמרת, יהודי אתיופי שהיה מקורב לקיסר אתיופיה. לשעבר יועץ לענייני תרבות בשגרירות אתיופיה בפריז.

סבורני כי חבש לא תצטרף לסנקציות ואף תתנגד להן בקרב הגוש האפרו־אסיאתי. אני מציע להורות למשלחתנו להתקשר עם משלחת חבש ולברר אם הוראות הקיסר נתקבלו.

הקיסר לא יתנגד ואף [-][2] להגברת תעמולתנו האנטי־מצרית כאן על ידי עלונים, חוברות, תמונות וכרוזים, וכן נתן אישורו לפרסומים באמהרית. הציע בעצמו שנפיץ חוברת באמהרית המתארת בפרוטרוט כל פעולות האיבה של הערבים מאז קום המדינה. לדעתי תרגום נאום ראש הממשלה מ־23[3] ימלא הדרישה ומחכה להוראותיכם בנדון.

מבקש אישורכם להקצבה מיוחדת לצורכי הסברתנו, כולל תרגומים והדפסה באמהרית בסך 5,000 [ביר] חבשיים. אשרו נא הוצאות הנסיעה ואש"ל למסאווה וחזרה.

פלפול

402

מ' ברטור אל ו' איתן
M. Bartur to W. Eytan

העתק: 130.02/2448/6

ירושלים, 10 פברואר 1957

סודי ביותר

בעיית עזה היא ללא ספק הנקודה החמורה בהתנגשותנו הנוכחית עם האו"ם וארצות־הברית. מאחר ומוחלט אצלנו להישאר בצורה זו או אחרת ברצועה לקחנו על עצמנו למעשה את האחריות ל־200,000 פליטים. אין להניח שנוכל לגרום ליציאתם אלא תוך תהליך התיישבות מסודר בתוך ומחוץ לישראל. לשם כך אנחנו זקוקים לעזרת האו"ם וארצות־הברית.

מאידך, לא נראית כל דרך אחרת לפתרון בעיית עזה, אשר עלולה להתקבל על דעתנו, מאשר מנהל ישראלי. אפילו היינו מגיעים לסידור על אי־שיבת המצרים לעזה כעת, והקמת שלטון האו"ם ברצועה או הקמת שלטון מקומי עצמאי, חוק ההתפתחות הטבעי היה מביא במוקדם או במאוחר להצטרפות הרצועה לאחת ממדינות ערב. השיקולים הכלכליים, כאילו האינטרסים המוחשיים של תושבי הרצועה יקשרו אותם קשר בל־יינתק [לישראל], לא נראים. ניסיון ההיסטוריה המודרנית הוכיח שרגשי לאומנות חזקים בהרבה מאינטרסים כלכליים. דנציג, חבל הסאר, קפריסין ועוד. קל וחומר נכון הדבר כאשר מדובר על הלאומנות הערבית בימינו.

2. חסרה מילה במקור.
3. הכוונה להודעת ראש הממשלה בכנסת ב־23 בינואר, ראו הערת־עורך מס' 338.

אם אנחנו מעדיפים אפוא רצועת עזה בתוך מסגרת מדינת ישראל כרע במיעוטו, הרי ברצון או באי־רצון לקחנו על עצמנו פתרון בעיית פליטיה. הברירה המעשית אשר לפנינו היא (בהנחה שלא נצא מן הרצועה גם לאחר החלטת או"ם שדורשת זאת): אם לשאת במעמסה זו בלי או עם עזרת האו"ם וארצות־הברית. לכן נראה לי כחיוני לעשות ניסיון עוד ברגע האחרון להביא למצב אשר יאפשר החזקתנו ברצועה לא בניגוד לאו"ם. הלא במקרה של החלטה מחודשת, אפילו בלי סנקציות, יוכל המזכיר הכללי בנקל להפסיק פעולת סוכנות הסעד והתעסוקה, ולא תהיה לנו ברירה אלא לשאת בכל המעמסה הכלכלית של פרנסת אוכלוסיית הפליטים בכוחות עצמנו. מאידך, כמסקנה הגיונית של עמדת הממשלה הייתי מציע לבוא בהצעה מעין הבאה:

1) נצהיר בעצרת שישראל רואה כחיונית הישארות עזה תחת מִנהל ישראלי, כי כל סידור אחר איננו מבטיח את ביטחון המדינה.
2) ישראל מכירה בכך שלאור הימצאות יותר מ־200,000 פליטים ברצועה, שהאו"ם נושא באחריות עבורם, יש צורך בפיקוח של האו"ם על המנהל הישראלי ברצועה.
3) ישראל תמיד הצהירה [על] נכונותה לתרום חלקה בצורת פיצויים ובצורה אחרת לפתרון סופי לגבי 30 אחוז של הפליטים הערבים. מטרת "הקונדומיניום" או"ם־ישראל היא פתרון בעיית פליטים אלה. ישראל מתחייבת יחד עם האו"ם, ועזרה בין־לאומית אחרת, לטפל ביישוב פליטים אלה בתוך ומחוץ לישראל.
4) תוקם ועדה בין־לאומית אשר תבחן אפשרויות יישוב הפליטים בתוך ומחוץ לישראל ויוטל על המנהל הישראלי ברצועה יחד עם מוסדות האו"ם לבצע המלצת ועדה זו.
5) הרכב הוועדה חייב להיות פריטטי.

נראה לי שהצעה מעין זו יש לה סיכויים לשבור הקיפאון הנוכחי, כי היא מעמידה הצעה קונסטרוקטיווית לשם פתרון בעיה אשר מטרידה את האו"ם זה שמונה שנים, מול החלטה פורמליסטית של העצרת לנסיגה מאחורי קווי שביתת־הנשק. היא מסירה נקודת מוקד וסכסוך בין ישראל ומצרים, והיא עלולה להשתלב עם הלך רוח מסוים בארצות־הברית אשר יוכל להציג הצעה ישראלית כזו כוויתור רציני מצד ישראל בשאלת הפליטים. מאידך, אינני רואה שלמעשה אנחנו לוקחים על עצמנו יותר מאשר לקחנו כבר על עצמנו ממילא, ברגע שהחלטנו לא לצאת מן הרצועה. להפך, הצעה כזו נותנת סיכוי לתועלת מדינית מידית ולחלוקת המעמסה של הפליטים עם האו"ם וארצות־הברית, בו בזמן שהיסוסנו להוציא מסקנות מהעובדות, כפי שאנחנו רוצים ליצור אותן, משאיר אותנו רק עם המעמסה ובלי כל תועלת מדינית. כל נוסחה שנמצא כדי לטשטש עובדה זו היא לדעתי רק אשליה עצמית, אשר לא משנה עובדת קבלת הפליטים לתוך מסגרת המדינה. מוטב אפוא להודות בעובדה, תוך הסייגים שניתן להכניסם בסעיפי ההצעה הנ"ל בצורת קונדומיניום ואחריות משותפת. אני יכול לתאר לעצמי שהצעה כזו, אם תובא בצורה דרמטית למדי, עלולה לשבור את הקיפאון הנוכחי בעצרת ולפחות לגרום להמשך הדיון, כאשר הכנסנו אלמנט חדש ואולי אף מושך.

בברכה,

מ' ברטור

403

ר׳ שילוח אל י׳ הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

מברק מוצפן 204
נוסח נכנס: 130.02/2459/15

וושינגטון, 11 בפברואר 1957

בהול אישי מידי

הבוקר שיחה שעה ורבע עם המזכיר. נכחו מרפי, וילקינס, [אבן], שילוח.

המזכיר פתח ואמר כי הנשיא והוא קראו בעיון ובאהדה איגרת ראש הממשלה,[1] והכינו תשובתם לאיגרת בצורת aide-memoire. נוסח מלא של ה־aide-memoire הוברק לחוד.[2] המזכיר הוסיף ואמר כי ממשלת ארצות־הברית מבינה חששותינו הצודקים, אולם היא סבורה כי בקו שבא לידי ביטוי בתזכיר שהקריא לנו[3] יש משום סיפוק ניכר לעמדותינו. השגריר התחיל ואמר כי הנייר חשוב ביותר ויעבירו לממשלה בלא דיחוי. לפי שעה הוא מבקש לחזור ולהסביר מדיניותנו בעניינים השנויים במחלוקת. כאן פירט המצב הבלתי חוקי ללא נשוא שהיה קיים לפני ה־29 באוקטובר והחלטתנו הנחושה לא לחזור לאותו מצב. פירט טיעוננו בעניין המְצָרים, סואץ ועזה. כאן תיאר חזון התחבורה וצינורות הנפט שיחברו אילת לים התיכון. ביקר קשות מזכ״ל האו״ם, אשר בסירובו לשאול המצרים לעמדתם בשאלת הסתלקות מ־belligerency מביא הדברים לקיפאון ומשבר. סיכם בציון ארבעת השלבים לפתרון:

1) התחייבות מצרית ל־non-belligerency.
2) הבטחת סידורים יעילים למניעת חידוש ההסגר במְצָרים.
3) פינוי שרם אל־שיח׳ על ידי צה״ל רק לאחר קבלת 2) לעיל.
4) פינוי הרצועה על ידי צה״ל ומשא ומתן בינינו לבין או״ם על הסידורים האזרחיים ברצועה.

דאלס השיב כי ממשלת ארצות־הברית אוהדת למטרותינו. למעשה התייחסה באהדה לפני מערכת סיני גם לתביעות בריטניה וצרפת, היא רק סברה כי הדרך בה נקטו בריטניה, צרפת וישראל הייתה מוטעית והביאה לתוצאות חמורות. ממשלת ארצות־הברית סבורה גם כיום כי המטרות הצודקות שישראל חותרת אליהן תושגנה גם בדרכים אחרות. הוא מציע לנו להתייחס ברצינות רבה להתחייבות האמריקאית על חופש השיט הכלולה בנייר שמסר לנו. יש לה ערך חשוב לאין שיעור לעומת כל התחייבות על non-belligerency של נאצר, שאין להסתמך על כנותו. שבוע לפני שהלאים התעלה הבטיח שיכבד לצמיתות הקונדמייה [condominium], והנה קם והפר הבטחתו. ממשלת ארצות־הברית לא הייתה

403

1. מס׳ 390.
2. מס׳ 404.
3. שם.

נותנת התחייבות מסוג זה אילו לא סברה כי בכוחה לממשה. הזכיר דברי השגריר על צינור הנפט ואמר כי אם ישראל תחזיק בשרם אל־שיח׳ ייתכן שיונח צינור, אבל שום גורם רציני לא יסתכן לשלוח נפט דרכו, מה שאין כן כשארצות־הברית ומדינות אחרות תתחייבנה על מניעת הפרעות לתחבורה. ממשלת ארצות־הברית יודעת היטב האחריות המדינית והמוסרית שהיא מקבלת על עצמה אם ישראל תפנה שרם אל־שיח׳ לפי בקשתה ואחר כך יחדש נאצר ההסגר.

אבן הסביר כי איננו מזלזלים כלל וכלל בהבטחות ממשלת ארצות־הברית וכי הוא משוכנע כי ממשלתנו תעיין ברצינות בדבר. כאן ביקש אבן הבהרה מדאלס על עמדת ארצות־הברית לגבי עזה – האם היא קשורה לרעיון של פינוי המנהל האזרחי מהרצועה או שהיא תובעת רק פינוי הצבאות. דאלס אמר כי אינו בקי בשאלה וכי ממשלת ארצות־הברית עוד לא קבעה עמדה סופית בנקודה זו.

דאלס המשיך והפציר שישראל וממשלת ארצות־הברית תחתורנה לשיתוף פעולה בעניינים החמורים העומדים על הפרק. נזרק לחלל העולם הדיבור על סנקציות. דיבור זה אינו רציני וברור, כי מה הן סנקציות? הסנקציה החמורה ביותר נגד ארצות־הברית וגם נגד ישראל היא אם שתי מדינות נאורות כאלו אינן יכולות לשתף פעולה במאמץ להפיג המתיחות באזור. יהיה בזה משום אסון אם ניאלץ יחד להודות בכישלון. הוא סבור שהתזכיר המוגש לנו מכיר בצדקת טענתנו, הוא מקווה שנוכל לפעול יחד במסגרת תזכיר זה. כשהעיר אבן שאיננו מוכנים למוצא אשר יביא לחידוש מלחמה כעבור זמן קצר, אמר דאלס כי איננו מאמין שכך יקרה. אבל חשוב שנדע כי איננו נרתע ממלחמה כשהיא צודקת. איננו פציפיסט. טענתו נגד בריטניה, צרפת וישראל הייתה כשלחמו בשעה שהעולם לא היה משוכנע בצדקתן.

בהמשך לשיחה עם המזכיר דיברנו ארוכות עם מרפי. הבהיר:

מה שכתוב במסמך על עמדת ארצות־הברית לגבי שיט במְצָרים יפורסם בחגיגיות רבה וצפוי שמדינות ימיות אחרות, כולל ישראל, יצטרפו בהודעות זהות. הביטחון שכל מדינה ימית תפעיל זכויות השיט שלה ותגן עליהן מהווה עיקר הערובה, אך ליתר ביטחון יוצב גם כוח או״ם במְצָרים. ממשלת ארצות־הברית סבורה שהכרזתה הנמרצת והודעתה על כוונה להפעיל זכות שיט אמריקאית במפרץ הופכת המפרץ למעשה לנתיב מים בין־לאומי. דאלס התכוון לפרסם ההודעה היום אך הוחלט לשתף מדינות אחרות בהסדר. מחלקת המדינה מעדיפה שהאמרשלד יציב כוח או״ם במְצָרים בלי החלטת העצרת, אך מודאגת מעמדתו ההססנית.

בטיעוננו הטפנו נמרצות לטובת הסתפקות ביציאת הצבא מעזה מבלי לערער הממשל האזרחי. מרפי גילה גמישות מסוימת אך עמד בתוקף על כניסת כוח או״ם. אם ישראל תשכנע האו״ם כי אפשרי ורצוי להחזיק יסודות ממשל ישראליים – מה טוב, אך אין סיכוי שמצרים תפקיע זכויותיה לישראל, יש לכל היותר סיכוי להפקעתן לאו״ם. אגב, גם העיתונות הידידותית ביותר מוסיפה לכתוב לטובת כניסת האו״ם לעזה. הסברנו כי אנו משוכנעים שאם יתקיים בירור ענייני, נוכל לשכנע כי טובת הרצועה ושלום האזור מצדיקים השארת המנהל האזרחי בידינו. הצענו שיתקיים בירור מוקדם בינינו לבין ממשלת ארצות־הברית בבעיות המנהל ברצועה מתוך הנחה שאם נגיע יחד לתכנית מוסמכת, לא יקשה עלינו לחבר נוסחה שתתקבל על דעת העצרת. הבטיח להמליץ על סיכום זה בפני המזכיר.

הצענו לו שממשלת ארצות־הברית תשפיע על האמרשלד לדחות הדיונים בעצרת ככל האפשר על מנת שנמשיך הבירורים באווירה שקטה.

מהשיחה התברר שמבחינה נוהלית מצפה המזכיר שאנו ננסה לבוא לידי הסכם אתו על יסוד המסמך של היום, וארצות־הברית תטפל בעניין באו"ם ועם האמרשלד.

הצעות האמרשלד על תפעול התעלה הן לפי מרפי מאכזבות ביותר, וארצות־הברית מתחרטת שקיבלה עצת המזכ"ל לדחות הטיפול בהצעה על סואץ שהגישה ב־3 בנובמבר.[4]

הצענו, ומרפי התרשם מהצעתנו, לעכב פתיחת התעלה עד שנאצר יסכים על פירוש מוסכם וברור של ששת העקרונות,[5] ובייחוד העיקרון של חופש השיט לכל האומות.

שילוח

404

תזכיר מאת מחלקת המדינה אל שגרירות ישראל בוושינגטון
Aide Mémoire from the Department of State to the Israel Embassy in Washington

Copy: 130.02/5938/3 :העתק

Washington, 11 February 1957

The U.N. General Assembly has sought specifically, vigorously, and almost unanimously, the prompt withdrawal from Egypt of the armed forces of Britain, France and Israel. Britain and France have complied unconditionally. The forces of Israel have been withdrawn to a considerable extent but still hold Egyptian territory at Sharm el-Sheikh at the entrance to the Gulf of Aqaba. They also occupy the Gaza Strip which is territory specified by the Armistice arrangements to be occupied by Egypt.

We understand that it is the position of Israel that 1) it will evacuate its military forces from the Gaza Strip provided Israel retains the civil administration and police in some relationship to the U.N.; and 2) it will withdraw from Sharm el-Sheikh if continued freedom of passage through the Straits is assured.

With respect to 1) the Gaza Strip — it is the view of the United States that the U.N. General Assembly has no authority to require of either Egypt or Israel a substantial modification of the Armistice Agreement, which, as noted, now gives Egypt the right and responsibility of occupation. Accordingly, we believe that Israeli

4. ראו הערת־עורך מס' 45.
5. ראו מס' 9, הערה 1.

withdrawal from Gaza should be prompt and unconditional, leaving the future of the Gaza Strip to be worked out through the efforts and good offices of the U.N.

We recognized that the area has been a source of armed infiltration and reprisals back and forth contrary to the Armistice Agreement and is a source of great potential danger because of the presence there of so large a number of Arab refugees — about 200,000. Accordingly, we believe that the U.N. General Assembly and the secretary-general should seek that the U.N. Emergency Force, in the exercise of its mission, move into this area and be on the boundary between Israel and the Gaza Strip.

The United States will use its best efforts to help to assure this result, which we believe is contemplated by the Second Resolution of February 2, 1957.[1]

With respect to 2) the Gulf of Aqaba and access thereto — the United States believes that the Gulf constitutes international waters and that no nation has the right forcibly to prevent free and innocent passage in the Gulf and through the Straits giving access thereto. We have in mind not only commercial usage, but the passage of pilgrims on religious missions,[2] which should be fully respected.

The United States recalls that on January 28, 1950, the Egyptian Ministry of War informed the United Stares that the Egyptian occupation of the two islands of Tiran and Senafir at the entrance of the Gulf of Aqaba was only to protect the islands themselves against possible damage or violation and that "this occupation being in no way conceived in a spirit of obstructing in any way innocent passage through the stretch of water separating these two islands from the Egyptian coast of Sinai, it follows that this passage, the only practicable one, will remain free as in the past, in conformity with international practice and recognized principles of the law of nations."

In the absence of some overriding decision to the contrary, as by the International Court of Justice, the United States, on behalf of vessels of United States registry, is prepared to exercise the right of free and innocent passage and to join with others to secure general recognition of this right.[3]

It is of course clear that the enjoyment of a right of free and innocent passage by Israel would depend upon its prior withdrawal in accordance with the U.N. Resolutions. The United States has no reason to assume that any littoral state would under these circumstances obstruct the right of free and innocent passage.

The United States believes that the U.N. General Assembly and the secretary-general should, as a precautionary measure, seek that the U.N. Emergency Force move into the Straits area as the Israeli forces are withdrawn. This again we believe to be within the contemplation of the Second Resolution of February 2, 1957.

404

1. ראו הערת־עורך מס' 366.
2. עלייה לרגל למכה.
3. דאלס פנה אל מנהיגי הסנאט בשם הנשיא והודיע להם כי התחייבותה של ארצות־הברית להגן על השיט במְצָרים עלולה להפוך להתחייבות ביטחונית, וכי הנשיא יפנה לסנאט רק במקרה שיהיה צורך להשתמש בכוח, אך הוא סבור כי הגורם המרתיע בהתחייבות יהיה חזק דיו. (ראו אבן אל ראש הממשלה, NWTA305, 11.2.1957, 93.01/2186. אבן ציין כי מקור הידיעה הוא סנאטור יעבץ, שאליו הועברה באופן סודי מסנאטור נולנד.)

3) The United States observes that the recent resolutions of the U.N. General Assembly call not only for the prompt and unconditional withdrawal of Israel behind the Armistice lines but call for other measures.

We believe, however, that the U.N. has properly established an order of events and an order of urgency and that the first requirement is that the forces of invasion and occupation should withdraw.

The United States is prepared publicly to declare that it will use its influence, in concert with other U.N. members, to the end that, following Israel's withdrawal, these other measures will be implemented.

We believe that our views and purposes in this respect are shared by many other nations and that a tranquil future for Israel is best assured by reliance upon that fact, rather than by an occupation in defiance of the overwhelming judgment of the world community.

405

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WIA205
נוסח יוצא: 93.01/2186/2

וושינגטון, 11 בפברואר 1957

בהול

עניין הסנקציות מתמוטט למשואות [לחורבות] תחת מחץ הסנאט[1] והעיתונות. אמש הודיעה ממשלת ארצות־הברית להאמרשלד שאין בכוונתה ללכת בדרך זו. עכשיו נפתח דיון ענייני מסובך על סמך המסמך שהגיש לנו דאלס.

התייעצתי עם בנימין כהן,[2] שאמר כי מבחינת הנוהג המשפטי השמרני של ממשלת ארצות־הברית ההתחייבות על זכות השיט מרחיקת לכת ביותר, אך הצבת כוח או"ם חיונית בחודשים האחרונים [הראשונים] כדי שהנוהג יתגבש. הדגיש חשיבות הצטרפותן של פנמה וליבריה, שתחת דגליהן נוסעת מרבית הספנות של ארצות־הברית.

405

1. הסנאטור נולנד מחה על מדיניותו של האו"ם (ראו מס' 377), וקבוצות סנאטורים דמוקרטים ורפובליקנים פנו אל הממשל להימנע מתביעות חד־צדדיות מישראל (ראו מס' 383, הערה 2). כמו כן כתב ב־11 בפברואר מנהיג הרוב הדמוקרטי בסנאט, לינדון ג'ונסון, מכתב חריף לדאלס ובו דרש ממנו כי ינחה את לודג' להתנגד בעצרת האו"ם ככל יכולתו לכל הצעה להטיל סנקציות על ישראל. ג'ונסון טען כי הימנעותו של האו"ם מהטלת סנקציות על ברית־המועצות לאחר דיכוי המרד בהונגריה ממחישה את דרך האיפה ואיפה שהאו"ם נוקט בה כלפי ישראל (*FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 83, pp. 139–140).
2. מהיועצים המרכזיים של הנהגת המפלגה הדמוקרטית.

המאבק על ענייננו בעזה נשאר חמור.
נבריק המלצות מניו יורק הערב.

אבן

406

מ' קומיי אל י' הרצוג
M. Comay to J. Herzog

מברק מוצפן 429
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 11 בפברואר 1957

שרת החוץ ואנוכי שוחחנו שעה הבוקר עם פירסון בנוכחות המנכ"ל, לז'ה[1] ומארי.

דאלס רק עכשיו נכנס אישית לעניין ומתאמץ לשבור הקיפאון. חושבים שסנקציות תהיינה אסון, אבל אין לשלול האפשרות אם לא תהיה תזוזה.

משנה דעתו על אפשרויות המזכ"ל לתווך בסכסוכים. הוא בכל זאת פקיד בין־לאומי שיכול לפעול רק במסגרת החלטות האו"ם. עד עכשיו האמריקאים ואחרים הפריזו בחשיבות קבלת ההחלטה כמטרה לעצמה. לפי דעתו רצוי יותר לגבש מספר הגון של ממשלות אחראיות להצעות המניחות את הדעת. אפילו אם נתקבלה, נותנת הצעה כזאת בסיס להמשך הפעולה ומחזקת מעמדה המדיני והמוסרי של ישראל. אבל אין טעם שידידינו יילחמו בעד תכניות שאינן זוכות לשיתוף פעולה מצדנו.

עקבה. חייב הרעיון של ערובה אמריקאית והניח שתפתור הבעיה.

ישיבת אונ"ף. לחץ עלינו לשקול מחדש ישיבה סמלית מצדנו במקום שיקבע הפרינציפ בלי הסתבכות עם האוכלוסיה, אחרת אין אפשרות ליצור אזור בסיני מוחזק על ידי האו"ם וכל הרעיון של אונ"ף עלול להתמוטט. הרווח העיקרי מהמשבר – הבנת העולם לבעיית ביטחוננו, ורצון לשבור הקיפאון ולכוון המצב לקראת הסדר ושלום. מפחד שאם המאמץ הנוכחי באו"ם ייכשל, יהיה קשה לחדשו בעתיד ובזה נאבד הזדמנות.

עזה. מסכים שהבעיה מסובכת ודורשת עיון יסודי. על מנת לאפשר זאת ולקבל תמיכה לאי־חזרת המצרים עלינו להסכים להוצאת הכוחות וכניסת אונ"ף, ובאופן עקרוני למסירת המשטר הנוכחי באופן הדרגתי למשטר חדש שיהיה מוסכם. מחייב שיגור משלחת או"ם לרצועה לבדוק ולפקח, אבל לא בנקל תושג הסכמת העצרת. רואה בנ"ל המקסימום שאפשר להשיג במסגרת המציאות המדינית. הבררה לפנינו להחזיק הרצועה באופן חד־צדדי ובניגוד להחלטות האו"ם, אשר מאוד מכביד עלינו ויעשה מהרצועה

406

1. ז'ול לז'ה (Jules Léger), סגן שר החוץ הקנדי.

מקור לסכסוך בינינו לבין העולם הערבי, קשמיר ואלזס־לורן יחד.[2] אם נשתף פעולה בפשרה הנ"ל, ניקח סיכון מסוים אבל נשיג בסיס לעיבוד פתרון מוסכם. אין ביטחון שהצעה זו שאיננה מכירה בזכויות המצרים תקבל רוב בעצרת, אבל אם תוגש על ידי משלחות רציניות בשיתוף פעולה מצדנו ותיכשל, מצבנו המוסרי ישתפר ולא יהיה לחץ רציני עלינו לצאת לכבוד המצרים. אם נסרב ונחזיק ברצועה, יתפרש הדבר כסיפוח שטח על ידי שימוש בכוח.

שרת החוץ הסבירה עמדתנו בכל הנקודות הנ"ל בהדגשת הבעיה הביטחונית והשפעתה על תכניות יישוב הנגב, בעיקר למען העולים החדשים מפולין, הונגריה ומצרים.

אמש שלחתי לפירסון מכתב אישי עם כל הנימוקים נגד סנקציות בצירוף חומר מעובד על ידי רובינסון.[3]

קומיי

2. שני אזורי גבול שנהפכו למוקד לסכסוכים ממושכים בין שתי המדינות הגובלות בהם.
לאחר פינוי הבריטים מהודו בשנת 1947 החריפו היחסים בין הודו לפקיסטן בשל הסכסוך על חבל קשמיר, שרוב תושביו מוסלמים אך שליטו החליט להסתפח להודו. בשנת 1948 פרצה מלחמה בין שתי המדינות ועם תום הקרבות חולק החבל בין שתיהן.
חבל אלזס־לורן, בצפון מזרח צרפת על גבול גרמניה, סופח לגרמניה לאחר מלחמת 1870 ונשאר בשליטתה עד מלחמת העולם השנייה. לאחר המלחמה הוחזר החבל לצרפת.
3. המכתב לא נמצא.

407

א' אבן אל ד' בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן NWTA307
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 12 בפברואר 1957

בהול

שיחת דאלס אתי,[1] הכרזת המזכ"ל בהשראת ארצות־הברית[2] והדיון בסנאט[3] שיוו ליום אתמול אופי דרמטי ביותר. בערב כינס דאלס את בכירי העיתונאים והרצה להם על הצעותיו, בהדגשה מיוחדת של עניין השיט וטשטוש מסוים של עזה. אנו נכנסים לפרשה עדינה ביותר על רקע תמורה חיובית בכל האווירה האופפת אותנו. אולם האווירה החיובית אינה גורעת מאופיין המסובך של הבעיות ובעיקר בעיית עזה.

הנחות:

1) התמיכה הרבה שזכינו בה בדעת הקהל העולמית ובעיקר האמריקאית סיכלה מזימת הערבים והוציאה היוזמה מידם. סיסמת הסנקציות נתגלתה כעקרה והבהילה ארצות־הברית הרבה יותר משהבהילה אותנו. הדיונים בסנאט גילו ושיקפו עומק הדאגה לישראל השוררת בציבוריות, נוסף על התאכזבות הממשל וסלידתו מנאצר, התפכחות גוברת מהאו"ם, ואי־רצון גדל והולך לסור למרות האמרשלד בעניינים חיוניים לארצות־הברית. יש גם חרטה על הסכסוך עם שלושה ידידים ורצון לחדש גשרים. מכל אלה נתגבשה החלטת אייזנהאואר-דאלס לקחת העניין בידיים לפני שיסתבכו באסון פנימי ובין־לאומי. בשבת וראשון התנהלו דיונים של דאלס עם יועציו באווירה של שעת חירום, ועל רקע התאכזבות מובהקת מהאמרשלד ותוך התקשרויות מתמידות עם הנשיא.

407

1. מס' 403.
2. ב־11 בפברואר הגיש האמרשלד את הדוח שלו לעצרת הכללית (הדוח סומן מסמך או"ם A/3511, המסמך בתיק 130.16/2955/12 ולא הודפס כאן). המזכ"ל התייחס בדוחו לאי־ציותה של ישראל להחלטת העצרת מ־2 בפברואר בעניין הנסיגה ממפרץ עקבה ומרצועת עזה (ראו הערת־עורך מס' 366), והודיע על הקיפאון בשיחות בינו לבין נציגי ישראל.
למרות הדברים הללו ניכר מפנה בעמדתו של האמרשלד (מפנה שהושג בלחצה של ארצות־הברית, שהצליחה גם לדחות את כינוס העצרת) אשר בא לביטוי בהמשך דבריו, והתבטא בהבעת הסתייגות מההצעה להטיל סנקציות על ישראל הן מהבחינה המשפטית והן מבחינת התבונה והתועלת. כל הצעה כזאת, טען המזכ"ל, עלולה להוסיף גורמים חדשים לסכסוך במזרח התיכון, ואילו מטרתה של החלטת העצרת צריכה להיות השכנת שלום באזור.
עם זאת דחה האמרשלד את תביעות ישראל לקבלת ערובות שמצרים תחזור בה מתביעתה למעמד של צד לוחם, בהדגישו שכל עוד ישראל עומדת בסירובה לציית להחלטות האו"ם אין הוא יכול לפנות למצרים בשום דרישות או שאלות.
עמדתה של ישראל הוצגה בתזכיר (ראו מס' 373, נספח) ובשורה של מכתבים שהוחלפו בין אבן למזכ"ל מאז ראשית פברואר ושצורפו לדוח.
3. באותם ימים נדונה בסנאט דוקטרינת אייזנהאואר כדי להשיג את אישורו להפעלתה.

2) לפני שננתח את התכנית[4] לפרטיה, מתבקשת מאתנו הכרעה עקרונית יסודית: האם אנו מחליטים לעבוד עם אייזנהאואר, דאלס ועוזריהם כדי להשיג פתרון על יסוד השיחה אתמול, כמובן תוך מאמץ רציני לשפר ולתקן. לכולנו נדמה כי יש רק תשובה אחת על שאלה זו והיא חיובית, ועלינו להודיע על כך תוך שעות ספורות.

3) אם כי לעינינו מזדקרים כל מיני פגמים בתכנית עזה, אין ספק שמאורעות אתמול משתקפים בעיניים ערביות כניצחון מדיני ישראלי, ותתארגן התקפה נגדית עצומה אחרי ההתאוששות ממחץ התמורה. אם לא תיחטף ההזדמנות מיד, יש סכנה שתאבד או לפחות תקולקל.

4) התכנית שהוגשה אתמול זהה עם זאת שדגלו בה העיתונות והציבוריות הידידותיות, שכן אלה לא הזדהו מעולם עם תכניתנו לעזה, כי אם עם תכנית של אחריות קובעת של האו"ם. אין דחיית התכנית הזאת בלי ויתור על נכסינו בדעת הקהל העולמית ועל הזדמנות ראשונה להשיג ערובה אמריקאית ביטחונית לעניין חיוני לישראל.

5) מתברר משיחות דאלס עם העיתונאים אמש וגם משיחתנו עם מרפי, שהערפול בפרטי תכנית עזה הוא מחושב. ארצות־הברית עומדת על כניסת האו"ם לקבלת האחריות וכל השאר פתוח לוויכוח.

ניתוח: שאלת המפרץ

1) דאלס קופץ מעל לכל הפולמיקה המשפטית וקובע בוודאות מוחלטת ובלתי מסויגת את האופי הבין־לאומי של המים, להבדיל מגמגומיו המפותלים של האמרשלד באותו הנושא.

2) ההכרזות הצפויות מארצות־הברית וממעצמות אחרות קובעות האופי הפתוח והאוניוורסלי של המפרץ ומהוות מאורע מכריע בתולדותיו. תכניות הצינור ופיתוח הנמל הפכו בִן לילה להרבה יותר ממשיות וקרובות משהיו שלשום. חלה תמורה באופייה הגאופוליטי של מדינת ישראל.

3) הודעת ממשלת ארצות־הברית שהיא תפעיל זכות מעבר במים אלה ותזמין אחרים לעשות כן (לרבות ישראל אחרי הוצאת הכוחות) היא מרחיקת לכת ביותר, ויש בה הרחבת ההתחייבויות הביטחוניות של ארצות־הברית במזרח התיכון. עדות לכך – ההתייעצות עם ראשי הסנאט לפני שיחת המזכיר אתי.[5] בכל זאת יש לראות הצבת נציגי או"ם או משקיפים כתוספת חשובה לערובה.

4) אין ההודעה קובעת גורל מאבקנו בסואץ, אך היא מחזקת אותנו לקראת מאבק זה.

5) הגענו להזדהות עקרונית מוחלטת עם ארצות־הברית, והשאלה עכשיו היא עיבוד פרטים ונהלים להגשמה יעילה.

ניתוח: עזה

1) הדבר המוצק בתכנית שאינו ניתן לערעור הוא כניסת האו"ם בימים הקרובים ונסיגת כוחותינו הצבאיים. כל השאר פתוח הן לחיוב הן לשלילה.

2) אם נסכים ל־1) לעיל, עוד יינטש המאבק על שמירת יסודות מסוימים של התקשרות עזה בישראל.

4. מס' 404.
5. ראו מס' 404, הערה 3.

3) לא נהדפה סכנת חזרת הממשל האזרחי של מצרים, ושלילת חזרה כלשהי של מצרים חייבת להוות הנקודה המרכזית בתשובתנו.

מסקנות לפעולה

1) נשיג הבהרות ככל האפשר אם כי איני סבור שיש הרבה נעלמים שאינם סתומים גם לבעלי התכנית, שכן כמה עניינים על עזה לא נחתכו בהכרתם.

2) יש לדחות התערבות העצרת, ולשם כך יש לגשת לראשית ביצוע כמעט מיד ולהודיע מיד למזכיר על נכונות עקרונית לשתף פעולה עם תכניתו.

3) רצוי שנודיע למזכיר מחר **שאנו מוכנים לפתור בעיית המפרץ על פי תכניתו** ונתייעץ על סדר מוסכם של צעדים: הודעת המעצמות הימיות; פינוי צה"ל; הצבת אונ"ף וקביעת תפקידיו וכו', הכול לפי שיטה מתואמת עם ארצות־הברית. כמובן נקיים בירור קפדני של בעיות משפטיות ומעשיות.

4) באותה שעה או מיד לאחריה עלינו **להביע הסכמה לפינוי צה"ל מעזה ולכניסת האו"ם**, אולי לאו דווקא אונ"ף אלא נציגי האו"ם, אם כי לא נוכל לשלול אונ"ף. מאידך נודיע שאנו מוסיפים להתנגד לחזרה כלשהי של מצרים, ונדון עם נציגי האו"ם על בעיות הממשל האזרחי (ויכוח זה יכול להתנהל ממושכות, אך אני מתרשם שבצאת כוחותינו ובהיכנס נציגי האו"ם ירד המתח מאוד והלחץ הבין־לאומי יפוג אם כי לא ייפסק). יש שמועות על תכנית למשלוח ועדה לחקור האפשרויות בעזה וכל ועדה עדיפה על האמרשלד.

אחרי קבלת תשובתכם החיובית העקרונית יש צורך בביקור של שרת החוץ כדי להבהיר כמה פרטים, כמובן מתוך הנחה שנצליח לדחות העצרת. ביקור זה יסייע לנו בדחייה אך תשובתכם העקרונית קודמת לכול.

סיכום

מיותר להדגיש שמצב זה מחייב ממשלת ישראל להכרעות חשובות אם כי לדעתי שטח הברירה מצומצם. במברקי מ־19 בדצמבר[6] רשמתי היתרונות שאנו עשויים לקצור מהמאבק ומתברר שאנו משיגים יותר. עצם המאבק לגופו יירשם כגורם מחזק ומרים כבוד, אך יש להריח מתי צריך לנתק ולעבור למסלול אחר, ולפי מיטב הערכתנו הגענו לשלב זה. על כף המאזניים מונח משהו יותר חשוב מוויכוח עם האמרשלד, דהיינו – יחסינו עם הממשלה והעם של ארצות־הברית וסיכוי לשותפות גוברת ומתהדקת לעומת הפירוד המסוכן שהיה קיים זה חודשים.[7]

שוב עליי להפציר לתשובה קרובה לא משום שיש איזה שהוא אולטימטום אלא משום שנוצרה שעת סגולה לחתוך עניין המְצָרים ולהציל שעת מחיה לעניינים אחרים, דהיינו עזה. תשובתך נחוצה לפני שנוכל לנקוט פה צעד כלשהו.

כל הנ"ל על דעת שרת החוץ.

אבן

6. ראו מס' 217, הערה 3.
7. על תגובתו של אבן לאחר השיחות עם דאלס ומרפי העיר בן־גוריון: "אבן ראה בשיחה זו מפנה יסודי וכמעט גאולה. מברק אחרי מברק הגיע מלא התלהבות ואופטימיזם ללא גבול" (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 16 בפברואר 1957).

408

ד׳ בן־גוריון אל א׳ אבן (וושינגטון)
D. Ben-Gurion to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן TNW102
נוסח יוצא: 130.02/2459/15

ירושלים, 12 בפברואר 1957

קראתי התזכיר ושיחתך עם המזכיר.[1] מחר או מחרתיים תתכנס הממשלה, לעת עתה הערותיי אני:

1) בתזכיר יש רצון לפתרון חיובי, אבל הפתרון המוצע אינו חיובי ולא נוכל להסכים לו.
2) אין ערבות לשיט ישראלי, והחופש מוגבל לשיט ״תמים״. מה תואר זה מוציא מן הכלל, ומי יבדוק אם השיט הוא ״תמים״?
3) לא נשוב להסכם שביתת־הנשק בשום אופן.
4) לא נסכים לכוח או״ם בניצנה.
5) בעזה יש מקום לפשרה, ונסכים לפינוי הצבא בשני תנאים:
   (א) שהמצרים לא ישובו.
   (ב) שתוקם שותפות בין מִנהל ישראל ובין האו״ם, ייתכן גם שיתוף התושבים במנהל.

לדעתי לא נוכל לזוז מעמדה זו גם אם יטילו סנקציות.

נוכח הרצון הטוב שגילה הממשל, האם ייתכן דיון רציני בינינו ובין ארצות־הברית על מנת שהדבר יוצא מהעצרת בשבועות הקרובים?

בן־גוריון

408

1. מס׳ 403; מס׳ 404.

409

א' אבן אל ראש הממשלה (ירושלים) ושרת החוץ (ניו יורק)
A. Eban to the Prime Minister (Jerusalem) and the Minister of Foreign Affairs (New York)

מברק מוצפן WNTA198–199
נוסח יוצא: 93.01/2186/4

וושינגטון, 12 בפברואר 1957

בהול – אישי בתכלית

שלך 102.[1]

1) אני חושש שנפלה אי־הבנה חמורה לגבי מהות המסמך והנסיבות הבין־לאומיות. כדי למנוע אסון אני רואה צורך להביא בפניך ללא דיחוי פירוש המסמך שהוגש לנו לאחר התייעצות יסודית עם אנשי משפט ומדינה.

2) אנו קובעים שיש כאן יסוד לערבות אמריקאית רצינית לחופש השיט במְצָרים ובמפרץ. כותבי המסמך בקיאים בחוק הבין־לאומי וכל מי שקרא התזכיר מתוך ידיעה מוסמכת התרשם מהאופי הברור והקולע של המדיניות.

השיט אינו "מוגבל" ואינו מוגבל ל"תמים". במשפט הבין־לאומי מוכרות שתי הגדרות:

1) free passage פירושו מעבר שאינו כפוף לרישיונות או הגבלות מטעם מעצמה חופית.

2) innocent passage פירושו מעבר של כל אנייה עם כל מטען שהוא מכל נמל ואל כל נמל בתנאי יחיד שאינה פוגעת מבחינה פיזית בנתיב המים או בחוף, כלומר שאיננה פותחת באש. ההגדרה innocent חלה לא על סוג האנייה ולא על סוג המטען ולא על הגודל ולא על מחוז החפץ, כי אם רק על התנהגות (conduct) האנייה בשעת הפלגתה, שצריכה להיות בלתי אלימה. הואיל ואין לנו עניין שהאניות המפליגות לאילת וממנה תפתחנה דווקא באש בלי התנגדות, אין לנו עניין כלשהו לחלוק על ההגדרה innocent. אולם מחברי המסמך בדקו ההתחייבות המצרית מ־1950[2] בקפדנות, וגילו בכוח הבחנה עדין שלא סגי ב־innocent passage, כי המצרים למעשה קיימו שיטת רישיונות והגבלות בלתי חוקית ועל ידי כך שללו free passage. לכן קמו המנסחים והוסיפו המילה free על המילה innocent, כדי לסתום כל חור אפשרי בתחולת ההגדרה.

המסמך קובע כוונה להפעיל זכות המעבר לאניות אמריקאיות, שכן אין לארצות־הברית זכות משפטית כלפי שיט בלתי אמריקאי, ואחר כך קובע זכות שווה לכל המדינות לרבות ישראל לאחר פינוי כוחותיה. הוא גם קורא למדינות אחרות להצטרף, ומזמין תהליכים

409

1. מס' 408.
2. ראו מס' 268, הערה 2.

שיתופיים בין כל מפעילי הזכות הזאת. אחרי כל אלה, פן ינהיג נאצר התערבות מזוינת למרות ההכרזה הזאת, מתווספת הצעה להציב משמר בין־לאומי, כדי שהנוהג לשיט חופשי יתגבש כעובדה מוגמרת בלי שתהיה למצרים אפשרות ליצור עובדות מפתיעות ולהפריע.

הצעה זו גם באה להעניק גושפנקה בין־לאומית להצהרה האמריקאית ושאר ההצהרות הלאומיות.

אשר למברק הרצוג 107 סעיף ב)[3] – דאלס, נולנד וג'ונסון יודעים את המשמעות החמורה של דברי התזכיר והאפשרות התאורטית שההתחייבות הכלולה תביא לידי הכרח בשימוש בכוח מזוין אמריקאי, ומכאן ההתייעצות ההולמת לחלוטין את תוכן המסמך.

סיכום להערכתך [בסעיף] 2) – הרי באה המילה innocent דווקא למנוע "הוצאות מהכלל", ובאה המילה free דווקא כדי לשלול הנחה שמישהו רשאי "לבדוק" ולהגדיר. אלמלא הוזכרו המילים free ו־innocent היינו חותרים להבטיח כלילתן, שכן בלעדיהן היה המסמך לקוי מבחינת הדיוק המשפטי הדרוש לכל ערבות רצינית. כמובן עוד נשארו נקודות רבות משפטיות ומדיניות ולשוניות שיהיה צורך לברֵר ולהבהירן ולהיאבק עליהן, עד שנוכל להתייחס למסמך כאל ערובה מושלמת לכל דקדוקיה. כבר ערכנו מספר הצעות כאלה. אולם אין ספק כי הכתוב בתזכיר וההסברים הניתנים על ידי המזכיר ועוזריו לנו ולאחרים מכוונים למטרה אחת, לאמור – הבטחת שיט כללי וישראלי דרך המְצָרים והפיכת המְצָרים לנתיב מים בין־לאומי הלכה למעשה. נתחייב באחריות כבדה אם נמאס במעשה נדיר זה של ארצות־הברית המיועד להפוך מפרץ אילת בן לילה לנתיב מים בין־לאומי. הסיכוי שיהיה שיט בין־לאומי כולל אספקת נפט במסגרת ההסדר הזה גדול מסיכוי כזה אם נשב בשרם אל־שיח' בלי הכרת העולם הימי, ובנסיבות שיבטיחו מלחמה שבוודאי לא תעודד ספנות ושיט. על ידי כך יהיה לנו חופש שיט בלי שיט בעוד שההסדר המוצע, אם יתגשם בצורתו המושלמת, עשוי להבטיח גם שיט ממש.

הבעיה היא להחליט אם אנו מחייבים הצעד הזה ביסודו העיקרי תוך עמידה קפדנית על הטעון תיקון. דעתי נחושה שהתשובה העקרונית יכולה רק להיות חיובית וצריכה גם לבוא מיד, כדי שניכנס לבירור הפרטים והתיקונים.

להערתך 3), ממשלת ארצות־הברית מסבירה שהאו"ם אינו מכיר בחיסול זכויות הצדדים החתומים על הסכם שביתת־הנשק. עמדת האו"ם וחבריו היא עובדה מרה אך עובדה. לנו כל הזכות להידבק בהנחתנו שאין לצדדים זכויות מטעם [הסכם] שביתת־הנשק שבוטל, אך למחלוקת המשפטית הזאת אין מעמד מיוחד במסמך. ברור שהן ישראל והן ארצות־הברית יוסיפו להידבק כל אחת בתורתה המשפטית וברור שעלינו לחזור על טענתנו.

[לסעיף] 4) – אינני רואה במסמך שום זכר מפורש לניצנה. על כל פנים אין חולקים על כך שהצבת כוח או"ם בניצנה מחייבת הסכמתנו, ודי שלא נסכים וחסל. אין העניין הזה נוגע בתזכיר לא לאילת ולא לעזה.

[לסעיף] 5) (א) (ב) – זהו למעשה עיקר המאבק ועל נקודות אלה עלינו להתרכז.

3. בסעיף זה נאמר: "בין המסמך [האמריקני] לבין התיאור למנהיגי הסנאט [ראו מס' 404, הערה 3] קיים פער יסודי, שכן אין התחייבות להגן על השיט אלא להדגיש את אופיו הבין־לאומי של המפרץ על ידי מעבר אניות אמריקאיות. השאלה המידית היא, כמובן, שדבר זה לא הועיל בסואץ" (ראו הרצוג אל אבן ושילוח, TNWA107, 12.2.1957, 130.02/2459/2).

הערות נוספות:

איני רואה ערך רב בדיון על "גם אם יטילו סנקציות". גם סנקציות וגם היעדר סנקציות אינם פותרים שום בעיה. סנקציות רק מונעות אפשרות של אותו "דיון רציני בינינו לבין ארצות־הברית" שיש להגשימו. אי־אפשר לייחל לאותו דיון רציני כשמדברים על סנקציות.

בעינינו עובדה ברורה היא שארצות־הברית החליטה בכוחה והשפעתה היא בעזרת האו"ם להבטיח פתיחת המפרץ והפיכתו לנתיב מים בין־לאומי ממש. עלינו לסייע למגמה זו על ידי:

1) קבלה עקרונית של ההצעה בתזכיר.

2) הצעת ניסוחים ותיקונים.

3) הסכם עם ממשלת ארצות־הברית על ביצוע הפינוי והערובה במתואם. שלילה עקרונית של ההצעה לא תזכנו בתמיכה רצינית אפילו מידידים מובהקים. אין ספק שבהתפרסם ההודעה ודבר הצעדים המתוכננים בעקבותיה, יתרשם הציבור ויצפה ליחס חיובי מצדנו.

החיוב העיקרי שבמסמך הוא דווקא בעניין השיט, והליקויים היסודיים דווקא בפרשת עזה. אני מסכים למשימות המוגדרות בשלך 5). לפי שעה יש סיכוי אך לא ביטחון להשיג (א) אך הסיכוי להשיג (ב) כלומר הכרה במנהלנו ושיתוף האו"ם אתו נראה די קלוש. יש להקדיש מלוא המרץ והתנופה למאבק ולהשיג מה שנוכל. אחר כך יש להחליט אם מה שיחסר לנו ממבוקשנו יהיה כה כבד עד שיכריע כנגד יחסי ידידות ואהדה ושיתוף עם עמים וממשלות, וסיכויי ההתבצרות וההתחזקות הטמונים ביחסים עם אותם חלקי עולם המעוניינים לקיים יחסים תקינים אתנו. איש בתוכנו אינו יכול להחליט היום כיצד תיפול הכרעתו במאזן כה מסובך עד שיתבהר.

אבן

410

א' אבן אל י' הרצוג (ירושלים) ושרת החוץ (ניו יורק)

A. Eban to J. Herzog (Jerusalem) and the Minister of Foreign Affairs (New York)

מברק מוצפן WNTA197

נוסח יוצא: 93.01/2185/10

וושינגטון, 12 בפברואר 1957

מידי אישי

בשיחת הבהרה עם מרפי הערב בהשתתפות שילוח וברגוס:

1) הסתמן מדבריו שהיו מרוצים אילו בשלב ראשון, ועל כל פנים עד יום ה', היינו מביעים נכונות עקרונית לפתור הבעיות על פי תזכיר המזכיר ומתחילים לדון בשלבי הביצוע. מסתמנת אפשרות של ביצוע חלק התכנית הנוגע למִצְרים בשלב ראשון מבלי לחכות עד בירור כל הפרטים הכרוכים בפינוי הרצועה. שרת החוץ ממליצה שכך נפעל, כלומר נודיע על הסכמה עקרונית ונבטיח ביצוע של סעיף 2 בתכנית לפני שמשלימים הבירור בביצוע סעיף 1.

2) על שאלתי בעניין סואץ הגיב שממשלת ארצות־הברית דוגלת בחופש שיט לישראל גם בסואץ, ותפעל להבטחת כיבוד מלא של אמנת 1888.

3) הסברנו בחזקה השקפתנו נגד החזרת מצרים באיזו שהיא צורה. הביע הבנה אך הדגיש הקושי לשכנע העצרת מבחינה מדינית, וכן קשה להסביר זאת על פי הנחה משפטית שלפיה יש למצרים זכות על הרצועה לפי הסכם שביתת־הנשק ואין העצרת רשאית לשלול ממצרים כליל זכויותיה מטעם אותו הסכם. הסברתי שדווקא התנגדות מצרים לתורת non-belligerency משחררת האו"ם מחובה כלשהי להתייחס לזכויות מצרים על פי אותו ההסכם, והבטחתי נייר שיסביר הדבר ביתר פירוט. הצבענו מחדש בפירוט רב על הסכנות לישראל ולביטחון האזור בשלטון אונ"ף, והטפנו לחיפוש דרך אחרת לסמל סמכות האו"ם ברצועה. הצענו שתתחיל מחלקת המדינה בבירור מעשי אתנו על עתיד הממשל ברצועה. הצענו שבשלב ראשון יהיה הבירור בלתי מחייב. אנו מקווים שנוכיח להם הטובה הצפונה בגישתנו. הבטיח להמליץ על כך. חזר והדגיש שציפייתם לתשובה עקרונית מהירה. אמרנו כי נשתדל להחיש אך הדגשנו כי ייתכן שהחלטה סופית על כל סעיפי התכנית לא תיפול בלי ששרת החוץ ואני נבקר בארץ, דבר שיחייב מאמץ מצד ממשלת ארצות־הברית למנוע לפי שעה חידוש הדיון בעצרת. אמר כי הדבר נראה לו אך חזר והדגיש שחשובה תשובה עקרונית בהקדם.

אבן

411

ג' אבנר אל משרד החוץ
G. Avner to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן ז/349
נוסח נכנס: 130.09/2321/6

לונדון, 12 בפברואר 1957

בעקבות שלכם חוז"ם 789,[1] ביקרתי עם שניאורסון אצל מנהל מחלקת הלוונט [רוז] וסגנו [האדן]. אמרו שהמשלחת הבריטית עובדת באמצעות פירסון, כי קיימת זהות דעות בדבר אפשרויות מוצא מהמבוי הסתום. מאמציהם מכוונים להשיג הפעם החלטה שנייה יותר ברורה וספציפית בדבר קיום חופש השיט במפרץ אילת והצורך שעצרת האו"ם וכוחות האו"ם ישמרו על ביצוע עיקרון זה. מקווים שהחלטה מסוג זה תיתן לנו ערובה משביעה רצון ותניענו לסגת. מזכירים שזהו, פחות או יותר, מה שפירסון רצה להשיג לפני שהעצרת העבירה ההחלטה המעורפלת בשבוע שעבר. בתור החלטה ראשונה מציעים גינוי ישראל על שטרם נסוגה, והזכרת האפשרות שהעצרת תנקוט צעדים דרסטיים. תמורת החלטה ראשונה זו מקווים להשיג תמיכה מספקת עד כדי שני שלישים בעד ההחלטה השנייה. לדבריהם, נוטים כעת האמריקאים לדרך זו. מקווים שאם יצליחו להעביר החלטות מסוג זה צה"ל ייסוג. אם אז לא ייסוג, אף הם יגרסו שאין עוד להימנע מנקיטת "אמצעים קיבוציים". מקווים שמאמציהם כנ"ל ימנעו בשלב זה החלטת סנקציות. אם בכל זאת תעלה הצעה כזו לאלתר, מבלי שישראל קיבלה ערובות מסוימות נוסח פירסון דלעיל, לא יתמכו בהצעה ויימנעו. אינם יכולים להצביע נגד בגלל נורי. גם אם תעבור החלטת סנקציות, כשהאנגלים מתנגדים, יצטרך נורי על מנת להציל עצמו במצבו הפנימי המסוכן למנוע נפט מהבריטים, כדי שיוכל להסביר שאינו נותן נפט למדינות המוכנות לספקו לישראל למרות החלטת הסנקציות. מאידך, קיים לחץ פרלמנטרי ולחץ דעת הקהל באנגליה ולכן הם יימנעו. אולם, כאמור, מקווים שעל ידי מאמציהם באמצעות פירסון ובעזרת ארצות־הברית לא ייווצר מצב כזה בשלב הנוכחי. התווכחנו על עמדתם בדבר סיוע לנורי, אך הם רואים המצב בעיראק כרציני ביותר ודבקו בעמדתם שהצבעה בריטית מסוימת עלולה לגרור הפגנות בעיראק, חבלה במקורות הנפט והתפטרות נורי. עוסקים בהתייעצות עם ארצות־הברית וצרפת בדבר תגובה על האיגרת הסובייטית על המזרח התיכון.[2]

אבנר

411

1. במברק זה סקר איתן את השינויים בהצעת ההחלטה השנייה שהתקבלה בעצרת ב־2 בפברואר. כמו כן הנחה איתן את נציגי ישראל לפעול להסברת תביעתה של ישראל לביטול מצב הלוחמה עם מצרים ולהצגת יחס האיפה ואיפה באיום הטלת הסנקציות עליה (ראו איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 789, 8.2.1957, 93.04/326/5).
2. ראו מס' 412.

412

י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה
Y. Avidar to the East European Division

מברק מוצפן ט/905
נוסח נכנס: 130.02/2459/11

מוסקווה, 12 בפברואר 1957

דחוף

שפילוב נשא היום בפני הסובייט העליון נאום מקיף על מדיניות החוץ של ברית־המועצות ועל המצב הבין־לאומי. בנגעו במזרח התיכון והקרוב מסר על פניית ברית־המועצות לשלוש מעצמות המערב ב־11 דנא,[1] לעבד במשותף יסודות לבעיות הביטחון של האזור ואי־התערבות בענייניו. ברית־המועצות הנה בעד שלום קבע וביטחון באזור, מעוניינת בחיזוק עצמאותן של המדינות ופיתוחן בתנאי שלום ושקט.
ברית־המועצות סבורה כי במאמצים משותפים של המעצמות אפשר להבטיח את השלום באזור. העקרונות לפיהם יש לגשת לחיפוש הפתרונות לאזור הם:

1) שמירת השלום על ידי הסדר הבעיות השנויות במחלוקת בדרכי שלום.
2) אי־התערבות בענייניהן הפנימיים של המדינות.
3) הימנעות ממשיכת מדינות האזור לבלוקים צבאיים.
4) ביטול הבסיסים הצבאיים ופינוי הכוחות הזרים.
5) הסתלקות מאספקת נשק למדינות האזור.
6) סיוע לפיתוח כלכלי של מדינות האזור בלי תנאים מדיניים.

לגבי תוצאות האגרסיה נגד מצרים:

1) ברית־המועצות עומדת על פינוים המלא של כוחות ישראל משטחי מצרים והאחריות על אי־פינוים תיפול במלואה על ישראל והאפוטרופסים שלה.
2) תומכת במצרים בתביעתה לפיצויים על הנזקים שנגרמו לה על ידי האגרסיה.
3) מצרים היא בעלה [הבעלים] החוקי של התעלה, ואין לאלץ אותה לוותר אף חלקית על זכויות בעלותה.
4) חופש השיט בתעלה יכול להיפתר רק על ידי משא ומתן אשר יש לכבד בו את ריבונותה של מצרים ולקחת בחשבון את האינטרסים המוצדקים של המעוניינים האחרים.

הנאום כולו לא היה תוקפני ביותר, ישראל הוזכרה פעם נוספת בחלקו הראשון של הנאום כשדיבר על התקפת אנגליה וצרפת על מצרים, בה נועד לישראל תפקיד המתחיל (zastrelshtzik).

412

1. תכניתה של ברית־המועצות, שמחזרה למעשה הצעות קודמות שהיא הגישה למערב, הועלתה בעיתוי זה דווקא כדי לשמש משקל נגד לתכנית הנשיא אייזנהאואר למזרח התיכון.
ראו שיחת צור עם לאלוא (Laloy) מנהל מחלקת אירופה במשרד החוץ הצרפתי, על האיגרת הסובייטית (צור אל איתן ומחלקת מערב אירופה, שפ/650, 13.2.1957, 72.2/915/30).

ישראל עוררה בהתקפה רגשי כעס ומחאה אצל עמי ערב וכל העמים שוחרי השלום.

נוסח הדברים נרשם על ידי בשעת הנאום ואינו מדויק בתכלית.

אבידר

413

ש' מרקוזה[1] אל י' צור (פריז)

S. Marcuse to J. Tsur (Paris)

העתק: 130.23/3103/21

תוניס, י"א באדר א' תשי"ז
12 בפברואר 1957

חסוי

מר צור היקר,

אתמול נתקבלתי לריאיון אצל מר עבדול עזיז מטרי מנהל לשכתו הפרטית של בורגיבה.[2] הנ"ל נחשב לאחד היועצים החשובים של ראש הממשלה. בזמן ביקורו האחרון בארצות־הברית בזמן עצרת האו"ם נלווה מר מטרי למשלחת התוניסאית כמומחה לעניינים כלכליים. ממקורות מוסמכים קיבלתי עליו ידיעות טובות.

השיחה התנהלה בצורה מאוד ידידותית, אחרי שהחלפנו כמה ברכות ומחמאות חמות עברנו לעצם העניין. הסברתי לו שהנני ידיד תוניסיה, אני נמצא כאן יותר משלוש שנים ועקבתי באהדה אחרי המאבק לעצמאות במשך השנים האחרונות. לא חסכתי גם כמה מחמאות לראש הממשלה שהנו מאוד אהוד ומקובל בישראל. מר מטרי מצדו הביע את שמחתו על ההזדמנות להיפגש אתנו. הוא אף הוסיף שמזמן חשב שקשר אתנו יכול להועיל לשני הצדדים, כמובן בתנאי שבשלב זה יהיה הקשר בלתי רשמי. הסברתי לו את התועלת שתוניסיה יכולה להפיק מהניסיון שלנו, ציינתי בפניו בעיות כמו השקאה, השקעות, בניין כפרי עבודה, הקמת תעשייה וכו'. כל אלה הן בעיות שתוניסיה מתלבטת בהן ומדינת ישראל רכשה לא מעט ניסיון בפתרונן. בזמן השיחה מסרתי לידו קצת חומר שקיבלתי ממר דן אבני[3] בזמן ביקורי האחרון בפריז, הבטיח לעיין בזה ואף ביקש כל חומר, בעיקר כלכלי, היכול לעניין אותם. הוא גם ציין שאם ימצא בין החוברות חומר המעניין את ראש הממשלה הוא יעביר את זה אליו לקריאה. מר מטרי הדגיש שאין תוניסיה רואה את בעיית ישראל כמו מצרים, סוריה או ארצות אחרות. אם הוא מבקש

413

1. שמואל מרקוזה, שליח מחלקת העלייה של הסוכנות בתוניסיה.
2. חביב בורגיבה, נשיא וראש ממשלת תוניסיה.
3. מזכיר ראשון בשגרירות ישראל בפריז.

שהמגע יהיה בינתיים בלתי רשמי יש להבין זאת לאור מצבה המיוחד של תוניסיה והיחסים שלה עם ארצות המזרח התיכון, והוא מבקש שנראה את זה כעניין חולף הנובע מהמצב הבין־לאומי הנוכחי.

בשיחה הצגתי שלוש בעיות שעליהן ביקשתי תשובה וזה כדלקמן:

1) בירור אפשרות שיגור יועץ טכני ישראלי מומחה לבניין כפרי עבודה ונוער.
2) אפשרות הזמנת משלחת מצומצמת לישראל מורכבת מכמה פקידים גבוהים.
3) ביקשתי לברר באמצעותו באיזו מידה מוכנה תוניסיה כיום להוכיח את יחסה אלינו אם על ידי מתן רשות למשרדנו להוציא אשרות לתיירים, או מתן סטטוס דיפלומטי או של איש שירות דיפלומטי לנציג מיוחד, שזה יכול להיות גם מנהל המשרד, כמובן מתוך הדגשה שזה לא יהיה נוגע לפעולה הרגילה של המשרד שלנו כמשרד הסוכנות. כל זה כשלב ראשון לקראת טיפוח יחסים בעתיד וכהוכחה של רצון טוב.

את כל הבעיות הנ"ל הבטיח מר מטרי לעורר עם הנוגעים בדבר ואף להמליץ על החלטה חיובית.

אהיה אסיר תודה אם תואיל להודיעני איזה מוסד ממשלתי יוכל לממן ביקור משלחת של שני אנשים בארץ, על ידי מי יוזמנו, מי יארח אותם בארץ.

דרך אגב, בזמן השיחה הבאתי לפניו את דוגמת בורמה (כפי שיעצת לי בזמן שיחתנו האחרונה) המשתפת אתנו פעולה, ומקיימת יחסים המביאים ברכה לשני הצדדים.

בברכה,

שמואל מרקוזה

414

א' אבן אל ג' מאיר (ניו־יורק) וי' הרצוג (ירושלים)
A. Eban to G. Meir (New York) and J. Herzog (Jerusalem)

מברק מוצפן WNT200
נוסח נכנס: 130.02/2459/15

וושינגטון, 13 בפברואר 1957

לנמען בלבד – בהול

לא רצוי שהזמן יעבור ועניין המדיניות האמריקאית במפרץ יתמזמז שעה שהתקפת נגד ערבית ופרו־ערבית תתארגן, ובמחלקת המדינה יתפתחו הרהורי חרטה. מוסרים כאן על התקשרויות תכופות של הנשיא עם דאלס[1] להיוודע אם אנו מוכנים לשתף פעולה על פי

414

1. ראו למשל דיווח על שיחת טלפון בין דאלס לאייזנהאואר (בתומסוויל, ג'ורג'יה) ב־12 בפברואר, *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 88, p. 147.

הקווים של התזכיר.[2] לאור מצב זה והעובדה שבעניין עזה אין אפילו הסכמה עקרונית בינינו לבין ממשלת ארצות־הברית אנו מציעים נוהל כזה:

1) נודיע לדאלס מחר שברצוננו להגיע לידי הסכם עם ארצות־הברית כדי להגשים המגמות המוגדרות (objectives set out) בתזכירנו[3] (התזכיר גם מוסר את תביעותינו אנו ולכן אין סכנה בהודעה כללית כזאת).

2) נודיע שאנו חושבים כי מוטב לפתור קודם כול עניין המְצָרים הואיל וקיים שטח כה רחב להסכם עקרוני ובעניין זה התקדמנו בבירור השאלות.

3) נברר כמה הנחות עקב קריאת התזכיר:

(א) האם ברור שהמונח free and innocent מקיף כל האניות והמטענים פרט לאלה שמתנהגות באלימות, כמקובל בחוק הבין־לאומי. נציע שתופיע הבהרה זאת בטיוטת ההודעה.

(ב) נבקש הוספת המילים or otherwise אחרי forcibly, שכן עלול נאצר לחפש דרכים אחרות לחסום המעבר, כגון הטבעת אניות ומכשול במְצָרים כפי שעשה בסואץ.

(ג) בסעיף הקובע כוונת ארצות־הברית להפעיל זכות השיט לעצמה יש להבהיר כי לא תכיר בשום תקנות מצד המדינות החופיות שבאות להגביל המעבר.

(ד) נבקש הבהרת המונח join with others על מנת להפיץ רשמית, מה שכבר סיפרו בעיתונות, על משלוח מידי של אניות אמריקאיות ואחרות ואפשרות של שיירות.

(ה) נבקש הבהרת התפקיד ומשך השהות של כוח אונ"ף שיוצב במְצָרים (יש הנחה כי המדובר ביחידה ימית נוסף על יבשתית, שכן כוח יבשתי לא ירצה לעמוד זמן ממושך). נביע הנחה שתפקיד הכוח הולם הגדרת לודג' ב־28 בינואר.[4]

(ו) נציע, וזה העיקר, שיפרשו ביתר בהירות, אם לא במסמך פומבי לפחות בחילופי דברים אתנו, מה בדיוק תעשה ארצות־הברית אם למרות כל הנ"ל תבוא הפרעה מצרית לשיט ישראלי או אחר המפליג לאילת או ממנה.

(ז) נתייעץ אִתם על הנוהל שנלך לפיו במקרה שיובהרו הנקודות הסתמיות [הסתומות] העיקריות, כלומר הסדר לגבי ההודעה האמריקאית, הודעות אחרות, פינוי צה"ל, כניסת אונ"ף, הגדרת תפקידיו וכו'.

(ח) נתחייב שמיד להסדרת [לאחר הסדרת] העניין החשוב הזה נעיין אתם בהצעות ותכניות על עזה.

4) אולי לא ברור מהמברק על השיחה עם דאלס,[5] אך הדברים בהם הוכיח כי אינו "פציפיסט" באו בהקשר ישיר של קביעת תגובה בכוח כזכותה של כל מדינה שהשיט שלה יופרע. עודני סבור שהודעה כזאת על כוונה ישראלית בכיוון זה תהיה חלק בלתי נמנע של כל משטר ערובות, אך מוטב כמובן שלא נהיה היחידים שיכריזו זאת. מאידך, דברי דאלס נותנים לנו סיבה לצפות לאהדה אמריקאית אם כך נכריז.

2. מס' 404.
3. מס' 373, נספח.
4. ראו הערת־עורך מס' 376.
5. מס' 403.

5) אולי תגיע בקרוב השעה שנפנה לבירות אחרות (לרבות אנגליה, צרפת, הולנד, נורווגיה, איטליה וכו') ונודיע שקיבלנו הצעה מעניינת מארצות־הברית, ואם הן מעוניינות להזדהות עם מדיניות כזאת ולפרש בדיוק מה יעשו אם השיט שלהן יופרע. אולי כמה מהן שאין להן מצב חוקי כה מסובך כארצות־הברית יודיעו במפורש על כוונה להגיב בכוח אם יופרע השיט שלהן. מטעמי הגינות נוכל לקיים בירורים כאלה עם אחרים רק לאחר שמסרנו לארצות־הברית על הסכמה עקרונית לתכנית.

6) המשפט האחרון ב־5) [הוא] עיקר העיקרים, והאמינו נא כי יש לי יסוד מספיק להפציר על דחיפות. ברגע שניכנס לבירור ענייני אתם על רקע קבלה עקרונית, אולי תפוג המתיחות גם פה גם באו"ם וננשום נשימה קצת יותר ארוכה, אם כי איני רואה אפשרות לסחבת כפי שעשינו עם האמרשלד. פה יש לנו עסק עם גורם הרבה יותר רציני ועינייני.

אבן

415

ר' שילוח אל י' הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

מברק מוצפן 218
נוסח נכנס: 130.02/2459/15

וושינגטון, 13 בפברואר 1957

מידי – אישי בתכלית

עיון בחליפת המברקים בינינו לביניכם מביא אותי לחרדה ולהרגשה חמורה שלא עלה בידינו להעביר אליכם תיאור נכון וממצה של ההצעה האמריקאית והמפנה היסודי שהיא מהווה במדיניות הממשל. לדעתנו ולדעת מבקרים חשדנים מובהקים של הממשל, אין כל צל של ספק שזו הפעם הראשונה מתגלית אפשרות ממשית של ערובה אמריקאית לעניין חיוני לישראל. ההחלטה שנפלה [היא] פרי מאמץ גדול של שכנוע מצדנו ומצד ידידים, שהסתייע באווירה של תסיסה ציבורית, התקוממות בקונגרס ובסנאט נגד הכניעה והפיוס לגוש האסיאתי־ערבי, ועל הכול – ברצון העז של הנשיא לחסל המשבר המידי [הנוכחי] במזרח התיכון, על מנת שיתפנה הממשל לטיפול נמרץ בתכנית אייזנהאואר ובבעיות חמורות של מדיניות פנים וחוץ המאיימות על הממשל. כוחות גדולים לחמו נגדנו והטיפו, אם מטעמי האו"ם ואם משיקולים ערביים כללים, לא להיעתר לנו ולא להתחשב בחששותינו עד שנקיים במלואן החלטות האו"ם על פינוי. הנשיא שוכנע בצדקתנו והכריע הכף לטובתנו, אולם ידידים מובהקים קובעים כי הנשיא מגיע לקץ סבלנותו כלפינו, ומזהירים נגד מתיחת החבל יותר מדי. אם ייאמר לו, על אף נכונותו

להרחיק לכת בהתחייבות על חופש השיט במְצָרים, שעודנו עומדים בסירובנו, הוא עלול להתייאש מהניסיון להגיע לידי הבנה עמנו.

בשעה גורלית זו אני מעז להפציר שיורשה לשגריר להשיב מיד בחיוב עקרוני להצעה, כמובן מתוך בקשת הבהרות ופירושים מוסמכים, ודחיית החלטה סופית על דברים סתומים עד לביקור שרת החוץ והשגריר בארץ. אני רואה חשיבות עליונה וגורלית ששרת החוץ והשגריר יגוללו ברגע זה לפני ראש הממשלה וחבריו כל פרשת מעמדנו בארצות־הברית, יחסינו עם הממשל, הסיכויים שנפתחו והסכנות האורבות.

שילוח

416

ד׳ לוין אל מחלקת אסיה ואפריקה
D. Lewin to the Asian and African Division

העתק: 130.15/3747/28

ניו יורק, 13 בפברואר 1957

סודי

הנדון: איראן

פורוג׳י[1] עומד לחזור בסוף השבוע. הזמנתיו שוב לארוחה כדי לברר הפעם לא את מצבנו כאן אלא את עתיד פעולתנו באיראן.

שוחחתי אתו באופן חופשי לגמרי וברצוני לציין את עצותיו:

1) הוא בעצמו ידיד והוא ימשיך להיות ידיד, והוא אינו יחיד. לדבריו שכבה גדולה של אינטלקטואלים, גם בממשלה וגם באוניברסיטה, רוצים מאוד ביחסים אתנו. עניין סיני חיזק את התעמולה של המוסלמים הקנאים בצורה כזו ששר החוץ נאלץ להיות זהיר ולשתוק בעצמו.

2) הוא משוכנע שבתקופה זו, שהוא מעריך אותה לעוד חצי שנה, יש לקיים בעיקר יחסים אינטלקטואליים, כיוון שזה החוג שאליו נוכל לפנות. לו היינו יכולים להמשיך להזמין עיתונאים שהביאו לנו תועלת רבה, או לו יכלה האוניברסיטה להזמין אזרחים, הייתה יכולה לצמוח לנו תועלת רבה מזה. הוא בעצמו החליט בעצם בדרכו חזרה לבקר אצלנו, אבל במצב הנוכחי אינו רואה אפשרות לכך. לו היינו מחדשים את הזמנתנו בסתיו, הוא היה מקבלה ברצון.

416

1. מחמוד פורוג׳י, מנכ״ל משרד החוץ האיראני.

3) הוא משוכנע שגם המשרד [צ"ל המסחר] יעזור לנו. יש לו הרושם (עד כמה שאני מבין יותר מדי אופטימי) שהמסחר בין שתי הארצות מתפתח באופן טבעי. הוא זוכר כמה וכמה סוחרים ישראליים שהוא אישר להם אשרות כניסה והוא ימשיך בפעולה ליברלית זו כלפי כל אזרח ישראלי.

בעניין דוריאל סיכם פורוג'י שזה חשוב, וכדאי מאוד אם דוריאל ימשיך להישאר באיראן מבלי לשנות את תפקידו הרשמי בחודשים אלה. הוא טוען שדוריאל הצליח לקשור קשרים עם כולם, ודווקא בין האינטלקטואלים, שהוא כבש אותם עד כדי כך שהוא מסוגל לשוחח על האמנות והספרות של פרס. כן הוסיף ואמר שדוריאל מראה אולי קצת יותר מדי את התעניינותו בעניינים מדיניים, למרות העובדה שהוא מדגיש תמיד שהוא איש מסחר – דבר שקשה להאמין לו. אין לי כל ספק שבעיניו של פורוג'י שהותו של דוריאל בטהראן חיונית מאוד והוא עושה, בלי שום ספק, עבודה חלוצית.

אינני יודע אם כבר הוחלט משהו על עתיד התפקיד והתקציב של דוריאל אבל אם זה עומד להחלטה בימים אלה, אני ממליץ חזק לא לשנות שום דבר בהסדר הנוכחי.

בברכה,

ד' לוין

417

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA518
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 14 בפברואר 1957

בהוראת ראש הממשלה שוחחתי קצרות עם המזכ"ל היום על חידוש פעולות הפדאיון מסיני.[1] אמרתי שנדרשתי להסב תשומת לבו לתופעה זו ובעיקר לעובדה שהפדאיון עוברים ושבים דרך קווי אונ"ף. מזה אנו חייבים להסיק:

1) שמצרים לא נטשה מדיניותה התוקפנית נגד ישראל.

417

1. באותם ימים העביר תקוע לידיעת נציגויות ישראל בחוץ־לארץ פרטים על ההתארגנות המחודשת של הפדאיון בסיני:
"מספר גדול של פדאיון הגיע למצרים מהרצועה. יחידה מורכבת מפדאיון אלה מתאמנת כעת במחנה מיוחד במצרים. באותו זמן מתארגנת מחדש פעילות פדאיון באל־עריש. עם הכניסה לעיר של חיל הגבול המצרי (חלק בלתי נפרד של הצבא) הגיעו לשם מספר אנשי מודיעין, ביניהם אנשים הידועים בהפעלת פדאיון מסיני בעבר. נפתח משרד מודיעין שתפקידו לחדש את הפעולות נגד ישראל. ריכוז הפדאיון באל־עריש כולל פדאיון מצרים ופלסטינים. ידוע כי מגיעים לשם פדאיון שישבו בזמן האחרון בירדן לאחר בריחתם מהרצועה. ההתארגנות החדשה חלה על כמה מאות פדאיון" (ראו תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 819, 15.2.1957, 130.09/2377/5).

2) שאונ"ף אינו אמצעי יעיל למנוע חדירות. מסרתי לו רשימת התקריות מ־30 בינואר.

המזכ"ל השיב שיבריק הרשימה לברנס באל בלה [דיר אל־בלח] ולקולונל בראון בעזה ויזמין הערותיהם. בהגיבו להערותיי על המדיניות המצרית אמר שאולי אפשר לתאר החדירות כפעולת תגמול. הפסקתיו ושאלתי מה זאת אומרת פעולת תגמול. הוא נבוך והתנצל על "הרשלנות בביטוי". אשר לאונ"ף, הרי לא האמין מעולם שאונ"ף או כל כוח צבאי אחר יוכל למנוע חדירות כאלה לחלוטין בהיעדר הסדר אחר.

הוא התעניין לדעת אם נתקבלה מירושלים תשובה להצעות האמריקאיות, והזכיר התגובות השליליות בעיתונות הישראלית. אמרתי שלא באתי לדבר על נושא זה.

קדרון

418

שיחת ד' בן־גוריון — א' לאוסון (בתל אביב, ב־14 בפברואר 1957)[1]
Meeting: D. Ben-Gurion — E. Lawson (Tel Aviv, 14 February 1957)

דין וחשבון: 130.02/2459/11

דברי ראש הממשלה בקיצור: הדברים הוגדרו כ"דעה אישית" שכן הממשלה עדיין לא סיכמה עמדתה.[2]

1) מברך על הגישה הכללית החיובית המאפיינת המזכר.[3] יש צורך בבירור פרטים חיוניים הן לגבי המפרץ והן לגבי עזה.

2) **עקבה**: מברך על קביעת עקבה כנתיב מים בין־לאומי וקישור הדבר עם הודעת מצרים מ־1950.[4] מקדם בברכה ההודעה כי אניות אמריקאיות ישוטו במפרץ. השאלה המדאיגה – שמא יצא הכוח הבין־לאומי מפתח המפרץ לפני שיושג שלום עם מצרים ואז יבוא נאצר ויחדש ההסגר. יתר על כן, אין ערובה אמריקאית מפורשת לחופש השיט הישראלי ועלינו לזכור ניסיוננו בסואץ (השגריר במשתמע הטיל ספק בהקבלה בין סואץ למִצָרים במִקשור [בהקשר] זה).

3) **הסכם שביתת־הנשק**: לא נחזור אליו, שכן במשך שמונה שנים לא ראו בו המצרים כסותר מצב מלחמה וכמונע אותם מפעולות פדאיון והסגר. הטלת ספק בנכונות הודעת המזכיר הכללי שמצרים מוכנה לקיים הסכם. אולם אף אם תהא הודעה

418

1. את סיכום השיחה ערך יעקב הרצוג. השוו עם דיווחו של לאוסון על השיחה עם בן־גוריון: *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 100, pp. 170–173.
2. עוד לפני תחילת ישיבת הממשלה באותו יום הודיע לאוסון לבן־גוריון כי קיבל ממחלקת המדינה הבהרה נוספת, וביקש פגישה כדי למסור אותה. בן־גוריון נפגש אתו בצהריים, בהפסקה בין החלק הראשון לחלק השני של הישיבה, שנמשכה כל אותו יום. ראו מס' 419.
3. מס' 404.
4. ראו מס' 268, הערה 2.

מוסמכת כזאת אנו לא נוכל לחזור להסכם זה ששימש מסווה לתוקפנותו של נאצר. מאידך, אנו מוכנים מיד למסור הודעה כי אין אנו גורסים זכות belligerency וכי אנו נימנע מכל מעשי איבה נגד מצרים, כמובן על בסיס הדדי. לא נוכל להרשות יותר פראיון והסגר.

4) **עזה**: הפסקה במזכר שהאו"ם יפתור עתיד הרצועה פותחת אפשרות לדיונים בינינו לבין ארצות־הברית, שמוטב שיתקיימו פה כדי למצוא פתרון מוסכם שיובא לאישור האו"ם. הדבר יצריך טיפול של כשניים־שלושה שבועות. ראש הממשלה הרחיב הדיבור על שלוש הבעיות הכרוכות בעזה: ביטחון, פיתוח כלכלי לתושבים המקומיים ופתרון בעיית הפליטים. אמר כי אנו מוכנים לתרום תרומתנו גם ביישובם מחדש של חלק מהפליטים במסגרת תכנית כוללת של האו"ם ליישובם מחדש. אין אנו עומדים על כך שארצות־הברית תקבל ההצעות שכבר הגשנו לה בעניין עזה, אולם אנו מבקשים דיון יסודי תוך בדיקת המצב במקום כדי לנסות ולמצוא פתרון מוסכם.

דברי השגריר

1) לא בא לפי הוראות מחלקת המדינה אולם קיבל רשות לבוא ולהסביר.

2) מסב תשומת לב לנקודות הבאות:

(א) הגישה החיובית הכללית של המזכר.

(ב) רצונה של ארצות־הברית לעזור ולהודיע ברבים על רצונה זה.

(ג) ההכרה כי עזה הייתה מקור פורענות.

(ד) דברי המזכיר שלא היה מוסר הודעתו בקלות אילולא הגיע למסקנה שהבעיה ניתנת לפתרון (לפי הערכת השגריר פירוש הדבר כי המזכיר קיבל הבטחות ממקור אחר – ייתכן ממצרים, ייתכן מסעודיה וייתכן מהמזכיר הכללי).

(ה) דברי המזכיר כי עליו תרבץ אחריות מוסרית חמורה אם ישראל תצא וההסגר יחודש.

(ו) הדגשת האופי הבין־לאומי של המפרץ והזכרת הודעת מצרים מ־1950 (לפי הערכת השגריר הדבר הזה הוא אות לטובה).

(ז) ההודעה כי ארצות־הברית תשתמש בזכות חופש המעבר ותפעל להשגת הכרה בין־לאומית בזכות זו.

(ח) ההודעה כי לאחר הפינוי תפעל ארצות־הברית להגשמת ההצעות המוזכרות שהועלו על ידי המזכ"ל. זוהי הודעה כללית ואין היא אומרת שארצות־הברית תעמוד על הגשמת הצעה זו או אחרת, אולם יש בה סימן ואישור לעובדת שינוי הגישה.

419

משרד החוץ אל ג' מאיר וא' אבן (ניו יורק)
Ministry of Foreign Affairs to G. Meir and A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNWA109
נוסח נכנס: 93.01/2185/10

ירושלים, 14 בפברואר 1957

בהול

בעקבות החלטות הממשלה,[1] להלן הקווים להגשה ב־aide-memoire למזכיר:

1) הקדמה. ממשלת ישראל מעריכה במלוא ההערכה התעניינותם של הנשיא והמזכיר בבעיותיה והנכונות להיכנס לעובי הקורה של הבעיות.[2] ממשלת ישראל רואה בכך ביטוי נוסף לידידות בין שני העמים שברצונה להעמיק.

2) המפרץ. מקדמים בברכה הגישה החיובית של ממשלת ארצות־הברית בשאלת המְצָרים ומסכימים עקרונית לגישה זו. מציינים בסיפוק:

(א) ההודעה על אופיו של המפרץ כנתיב מים בין־לאומי שיש לאניות כל המדינות, כולל ישראל, זכות מעבר בלתי מופרע בו, והזכרת התחייבות מצרים לארצות־הברית.

(ב) ההודעה על שימוש בשיט אמריקאי במפרץ בשיתוף מדינות אחרות בתהליך זה.

(ג) הודעת המזכיר על האחריות המוסרית שתרבץ על ארצות־הברית אם ישראל תצא וההסגר יחודש.

(ד) ההצעה כי חיל האו"ם יוצב בשרם אל־שיח'.

עם זאת, רוצה ממשלת ישראל לציין הסכנה לחופש השיט הישראלי במפרץ משיבת המְצָרים למצרים לפני כריתת שלום. פה יש להזכיר ההסגר בסואץ בניגוד לאמנת קושטא ולהחלטות מועצת הביטחון משנת 1951, המחייבות לפי סעיף 25, ואי־נקיטת שום צעדים נגד מצרים על ההפרה. לרגל סכנה זו מציעה ממשלת ישראל או שכוח האו"ם יוצב ברצועת החוף במטרה להבטיח חופש השיט עד שלום עם מצרים, או הסדר שיט מוסכם, או שתינתן לישראל ערובה יעילה לחופש השיט שלה. ב־aide-memoire ובשיחה עם המזכיר[3] מתבטאת הכוונה של ממשלת ארצות־הברית לערובה יעילה. על סמך ההסכמה העקרונית מבקשת ממשלת ישראל להיכנס בשיחות מידיות עם ארצות־הברית לסידור נאות של בעיה זו.

3) עזה. ממשלת ישראל לקחה לתשומת לבה:

419

1. בן־גוריון כינס את הממשלה לישיבה מיוחדת ב־14 בפברואר כדי לדון בהצעות של ארצות־הברית הנדונות בתעודה זו (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה לט/שיז, 14.2.1957, בתיק 77.0/9/33; ראו גם מס' 426).
2. ראו מס' 403.
3. מס' 403; מס' 404.

(א) תיאור עזה בכיבוש מצרי כמקור הפורענויות.

(ב) כי future of Strip to be worked out through efforts and good offices of U.N.

(ג) דברי המזכיר כי ארצות־הברית עוד לא קבעה עמדה סופית ביחס לעתיד הרצועה.

ממשלת ישראל רוצה להעיר: רצועה זו לא הייתה אף פעם טריטוריה מצרית, ושביתת־הנשק שבכוחה החזיקו המצרים ברצועה הופרה על ידי מצרים כל השנים, ובמסווה של ההסכם ערכה, בניגוד למגילה ולהחלטת מועצת הביטחון, מעשי איבה נגדנו מתוך הנחה שיש בינה ובינינו מצב מלחמה, הנחה שנשללה במפורש על ידי מועצת הביטחון בשנת 1951. אין לדרוש מישראל להחזיר הסטטוס קוו אנטה בעזה, אין להחזיר הרצועה למצרים, שניצלה אותה אך ורק כבסיס של התקפה על ישראל.

ברצועת עזה כרוכות שלוש בעיות:

(א) ביטחון ישראל ובייחוד ביטחון של היישובים בדרום ובנגב.

(ב) המעמד הכלכלי של התושבים הקבועים.

(ג) בעיית פליטי הרצועה. ממשלת ישראל מוכנה לעשות מאמץ עליון להעלות את תושבי הרצועה מעוניים המחריד, שגדל בימי הכיבוש המצרי, למעמד כלכלי איתן. כן היא מוכנה לתרום תרומה, הן כפיצויים והן ביישוב חלק מהפליטים, במסגרת תכנית כוללת של האו"ם לפתרון בעיית הפליטים ברצועה.

ממשלת ישראל מציעה שתתקיימנה שיחות סודיות בין נציגיה לבין נציגי ממשלת ארצות־הברית לחיפוש סידור מתאים שיוגש לאו"ם. חיפוש זה, תוך בדיקת המצב במקום, לא צריך להיערך [לארוך] לפי השערותינו יותר משבועות מספר.

4) הסכם שביתת־הנשק. מכיוון שמצרים, על ידי הפרותיה במשך שנים, נטלה מהסכם שביתת־הנשק כל ערך ממשי וסילקה מטרת היסוד שלו, היינו מעבר לקראת שלום, ובהיות לו כביכול תוקף משפטי החזיקה בתורת מעמד מלחמה, אין ישראל יכולה לחזור לסטטוס קוו אנטה ולהיאחז שוב בהסכם שמצרים עשתה [שמה] אותו לאל במשך כל אותן השנים. עם זאת מצהירה ישראל שאין היא דורשת לעצמה כל זכויות של צד לוחם ביחס למצרים ומתחייבת להימנע מכל מעשה איבה נגד מצרים על בסיס של הדדיות.

5) סוף. לאור הגישה החיובית והקונסטרוקטיווית שבאה לידי ביטוי בשיחת המזכיר ובזיכרון הדברים, ומתוך אמונה שארצות־הברית וישראל שואפות בכל לב להביא לידי חיזוק השלום באזור, והיות וקיימת קרבה רבה בהשקפות הממשלות בבעיות הנדונות – מבקשת ממשלת ישראל לקיים שיחות יסודיות בהקדם האפשרי בין נציגי ממשלת ארצות־הברית ובין נציגי ישראל לצורך הבהרות נוספות.

תשובה לשלך 200[4] במברק נוסף.[5]

4. מס' 414.

5. במברק זה נאמר לאבן כי הוא רשאי לתקן את סדר הסעיפים והסגנון בתשובה הנשלחת לארצות־הברית, אולם אם הוא מערער על התוכן, עליו לקבל אישור מראש הממשלה כדי לשנות או לתקן את הדברים (ראו הרצוג אל אבן, TNWA110, 14.2.1957, 93.01/2185/10).

420

י' צור אל ש"ז שרגאי

J. Tsur to S.Z. Shragai

העתק: 93.02/205/15

פריז, י"ג באדר א' תשי"ז
14 בפברואר 1957

שרגאי היקר,

אני מניח שקיבלת דוח מפורט על ההתייעצות בעניין העלייה ממרוקו. אין הסיכום מונח לפניי, ועל כן אומר לך בקצרה שהחלטנו כי אחד מאנשי הקונגרס יצא בזמן הקרוב ביותר לרבאט כדי לחדש המשא ומתן, תוך ידיעה ברורה שסיכוייו כרגע קלושים ויש לראות בו בעיקר מעין "הנחת כרטיס ביקור".

המטרה צריכה להיות להשיג הסכמת ממשלת מרוקו להקמת סוכנות כל שהיא לעזרת המתעתדים לעלות לארץ בהתאם לעקרון העלייה האינדיווידואלית הנתמכת שאנו דוגלים בו.

ברור לי שאנשי הקונגרס אינם אצים להכניס ראשם מחדש לקלחת זו. אך לפי שעה אינני רואה אחרים, ויש ללחוץ עליהם באמצעות גולדמן לבל ישתמטו. שוחחנו גם עם נשיא ההסתדרות הציונית עצמו, שהתנגד לכתחילה לחידוש המשא ומתן מחשש להגדלת היקף העלייה. הסברנו לו כי לצערנו אין לצפות לזה כרגע ונדמה לי ששוכנע בצורך להמריץ את השליחות.

שושקס[1] היה אצלי אתמול וסיפר כדרכו בשטף מילים על ביקורו במצרים. הדברים מעניינים ללא ספק, אף כי אין בהם הרבה חידוש. חשיבות נסיעתו הייתה שהיה היהודי הראשון שביקר במצרים לאחר המשבר. לגבי מרוקו אין בעיה זו קיימת, כי הארץ חופשית לתנועה והאנשים באים ויוצאים ללא מפריע. אין אנו חסרים אפוא אינפורמציה, ואילו למשא ומתן אין האיש מתאים, כפי שהברקתי לך.

בברכה,

י' צור

420

1. חיים שושקס, פעיל בחברה לעזרה למהגרים יהודים (HIAS), שנוסדה בניו יורק ב־1909. ביצע עבודה שליחויות בכמה ארצות.

421

תזכיר מאת ממשלת ישראל אל מחלקת המדינה[1]

Aide Mémoire from the Government of Israel to the Department of State

Copy: 130.02/2459/3 :העתק

Washington, 15 February 1957

The Government of Israel deeply appreciates the sympathetic interest of the President and the Secretary of State in its problems, and their willingness to devote earnest study to the quest for solutions. It regards this constructive interest as a further expression of American friendship for Israel and of American concern for peace in the Middle East.

Israel has noted with satisfaction the affirmative approach of the United States to the question of free navigation in the Gulf of Aqaba and the Straits of Tiran.

The Government of Israel expresses its agreement in principle with the approach to this question defined by the Secretary of State in his Aide Memoire of February 11[2] and in his conversation with the Ambassador of Israel on that date.[3]

In particular, Israel is appreciative of the following elements in the United States' position:

1) the affirmation that the Gulf constitutes international waters, and that all nations, including Israel, have the right of free and innocent passage in the Gulf and through the Straits giving access thereto;
2) the invocation in the Aide Memoire of the assurances conveyed by Egypt to the United States on January 28, 1950;[4]
3) the statement of the readiness of the United States, on behalf of vessels of United States registry, to exercise the right of free and innocent passage, and to join with others to secure general recognition of this right.
4) the suggestion that as a precautionary measure the UNEF move into the area of the Straits as the Israeli forces are withdrawn.

The Government of Israel is impressed by the statement of the Secretary of State to the Ambassador expressing awareness of the responsibility which would rest upon the United States if Israel were to withdraw and the Egyptian restrictions were to be resumed.

While giving full weight to these policies and attitudes, the Israel Government is conscious of the danger which would arise to the freedom of Israeli shipping in the Gulf and to peace in the area if Egypt were to resume occupation of the Straits of Tiran before the attainment of a settlement. For many years Egypt has maintained

421

1. את התזכיר חיבר אבן על בסיס הקווים המנחים שנשלחו אליו לאחר ישיבת הממשלה. ראו מס' 419.
2. מס' 404.
3. מס' 403.
4. ראו מס' 268, הערה 2.

restrictions in the Suez Canal contrary to the Convention of 1888 and to decisions of the Security Council which, under Article 25 of the Charter, have binding effect on all members of the U.N. These policies, together with corresponding restrictions in the Gulf of Aqaba, have cut Israel off from her freedom of commerce with large parts of the world, have inflicted enormous losses and burdens upon Israel's economy, and have constituted a danger to peace and security in the Middle East.

Despite the disapproval of the U.N. and of the maritime community, including the United States, no effective steps were taken to ensure the termination of these practices.

Recent expressions of Egyptian policy give ample grounds for the belief that, if no preventive measures are taken, the Egyptian restrictions in the Gulf of Aqaba and the Straits of Tiran will be resumed, with consequent peril both to Israel's national interests and to peace in the area.

In order to meet this danger, the Government of Israel supports the suggestion that units of the UNEF move into the Straits as Israel troops withdraw. But it holds that these units should be stationed along the western coast of the Gulf of Aqaba until a peace settlement is achieved, or until an agreed and permanent arrangement for freedom of navigation is otherwise secured. In this connection Israel has noted the proposal made on behalf of the United States by Ambassador Henry Cabot Lodge in the U.N. on January 28 and February 2, 1957.[5]

Failing such an arrangement for the stationing of UNEF, the Government of Israel suggests that a precise guarantee be afforded for the specific protection of Israel-bound shipping exercising its right of passage in the Straits and the Gulf.

Israel believes that the Aide Memoire and the oral observations by the Secretary of State in his conversation with the Ambassador on February 11 signify the sincere intention of the Government of the United States to provide an effective guarantee against interference with free navigation in these international waters. Accordingly, the Israel Government is ready to enter into immediate conversations with the United States on specific steps for an early settlement. It is desirable to co-ordinate the sequence to be adopted in such matters as a public declaration of United States policy embodying the guarantee of free navigation; concurring declarations by other maritime powers; the evacuation of the Sharm el-Sheikh area by Israel forces; and the entry of UNEF into the evacuated area and the definition of its functions.

Preliminary list of other specific points suggested for discussion is submitted as an Annex to this Aide Memoire.

The Government of Israel has studied the observations in the Aide Memoire of February 11 on the Gaza Strip. It has, in particular, noted the following elements:

1) The recognition that this area, until recently under Egyptian occupation, "has been a source of armed infiltrations and reprisals" and of "great potential danger because of the presence there of so large a number of Arab refugees";

5. ראו הערת־עורך מס' 376.

2) The observation of the Secretary of State that the United States has not crystallised a final view on the future of the Gaza Strip but that this future "should be worked out through the efforts and good offices of the U.N."

The Government of Israel wishes to add the following comments:

The Gaza Strip, occupied during the invasion of 1948, was never Egyptian territory. The Armistice Agreement under which Egypt occupied the Strip was continuously broken by Egypt. In violation of the U.N. Charter and of the decision of the Security Council against belligerent acts, Egypt conducted hostile acts against Israel. These actions were based on a doctrine of "a state of war" with Israel, which Egypt still declines to relinquish, despite the fact that this doctrine, and any actions arising therefrom were repudiated by the Security Council in 1951. In these circumstances there is no basis for the restoration of the status quo ante in Gaza by the return of Egypt to an area which she used exclusively for the purpose of establishing an aggressive base against Israel.

Israel's stand on the Gaza question is influenced by three problems:

(a) The security of Israel, and especially that of its villages and settlements in the South and the Negev;

(b) The welfare and economic situation of the local population;

(c) The problem of the refugees.

Israel is prepared to make a supreme effort to raise the standard of the residents of the area from the fearful poverty which grew increasingly disastrous during the Egyptian occupation.

The Government of Israel is ready to make its contribution to a U.N. program for settling the refugee population of the Gaza Strip. Israel's contribution, within this framework, will consist both in the payment of compensation and in the settlement of a part of the refugee population of Gaza. Israel is confident that the United States will understand the significant effect of this step for the solution of basic problems which have been deadlocked for several years.

In view of the vital importance of the Gaza problem and of the contribution envisaged by Israel towards its solution, it is suggested that the Governments of the United States and of Israel consult together urgently in an effort to find a suitable arrangement which might be submitted to the U.N.

This examination, which should include an investigation of the position in the area by a suitable mission, should not take a long time. The steps immediately envisaged are the withdrawal of Israel forces and the discussion of a suitable relationship between the U.N. and the local and Israel Administrative services.

Israel believes that it is necessary to prevent a recurrence of the turbulent conditions out of which the recent hostilities arose. There should be a new era in the relations between Egypt and Israel. By constantly violating the Armistice, through the invocation of belligerent rights and the conduct of blockades and hostilities, Egypt distorted the fundamental character of the Armistice Agreement as a transition to peace, and emptied it of its central purpose. At a time when the Agreement had full legal force, Egypt regarded it as an expression of "a state of war". In these circumstances, Israel cannot legitimately be requested to return to the status quo ante, and to resume adherence to an agreement which Egypt has

nullified throughout a period of eight years by claiming and exercising a policy of belligerency inconsistent with its terms.

At the same time, the Government of Israel declares that it does not seek or claim any belligerent rights against Egypt, and that it undertakes to abstain, on the basis of reciprocity, from any hostile act whatever against Egypt.

The Aide Memoire of February 11 deals with the questions of Gaza and the Gulf of Aqaba, since problems exist in both areas in connection with the withdrawal of forces. While no context of withdrawal arises in the case of the Suez Canal, the Government of Israel emphasises its hope for United States support in securing the implementation of Israel's rights under the 1888 Convention. On many occasions, the most recent of which was President Eisenhower's public statement on February 6, the United States has noted the violation by Egypt of its obligations under the 1888 Convention in respect of Israel-bound shipping.

The U.N. has devoted great effort to secure the clearance of the Suez Canal for navigation. If the Suez Canal is to be reopened physically and then to be operated with discrimination, the U.N. will have inadvertently become responsible for expediting the renewed violation of international law.

It is inconceivable that the Suez Canal can be opened by the U.N. and remain closed to any of its member-States. It is essential, in the interest of peace and security, to ensure that Egypt refrains from interference with Israeli and Israel-bound shipping exercising the right of free and innocent passage in this international waterway. The Government of Israel would welcome a clarification of United States policy on this point.

The constructive and affirmative approach expressed by the Secretary of State in the Aide Memoire of February 11 confirms the belief that the United States and Israel have a common aspiration to strengthen peace in the Middle East. In view of the great measure of proximity between the viewpoints of the two Governments on the questions under discussion, the Government of Israel desires to hold urgent conversations with the United States Government in order to clarify the issues and to promote an early solution.

Israel hopes that the United States will help to create such international conditions in the immediate future as will allow swift progress to be made in such discussions, designed to bring about a settlement of problems which, until the Secretary's initiative on February 11, were in a position or acute deadlock.

נספח
Appendix

רשימת נקודות בעניין מפרץ עקבה בעקבות התזכיר מ־15 בפברואר 1957
Preliminary list of points on the Gulf of Aqaba arising out of the Aide Memoire of February 15, 1957

1) It is Israel's understanding that the term "free passage" as generally accepted in international law means passage of ships irrespective of flag or destination of cargo, without previous authorisation of the littoral state or states, and without the right of the littoral state to suspend such passage: furthermore that "innocent passage" means passage of a ship whose conduct is not essentially injurious to the safety and welfare of the littoral state (Hyde,[6] International Law, 1945, p. 517). It is suggested that these two definitions be explicitly stated in any declaration to be made by the United States, setting out the policies envisaged in the Aide Memoire.
2) Reference is made to the statement in the Aide Memoire "that no nation has the right **forcibly** to prevent free and innocent passage, etc." It is suggested that in any formal declaration of purpose these words be amended to read "forcibly or otherwise." The object is to preclude interference by the enactment of obstructive regulations, the penalisation of ships exercising innocent passage, or by such methods as the blocking of the waterway by placing obstacles in the navigable channel. Such interference by regulation, intimidation and physical obstruction have been followed by Egypt in the Suez Canal. It is consequently submitted that Governments prepared to exercise the right of free and innocent passage should specifically decline to recognise the validity of regulations imposed by any of the littoral states with the effect of frustrating the basic aim of free and innocent passage.
3) The Government of Israel would welcome information on the steps proposed by the United States in order to exercise its rights of passage in the Gulf and the Straits as an early date. Israel would also welcome a discussion of methods whereby the United States might "join with others to secure general recognition of this right." It is presumed that this involves cooperative effort with other maritime nations who have an interest in developing navigation in the Gulf and the Straits.

6. צ'רלס צ'ייני הייד, משפטן אמריקני, מומחה לחוק בין־לאומי, כיהן בבית הדין הבין־לאומי בהאג בשנים 1952-1951. הכוונה כאן לנאמר בספרו *International Law, Chiefly as Interpreted and Applied by the United States* שפורסם בשנת 1945.

422

ר' שילוח אל י' הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

מברק מוצפן W227
נוסח נכנס: 130.02/2459/15

וושינגטון, 15 בפברואר 1957

אישי בתכלית

שיחת השגריר עם המזכיר היום שעה וחצי, נכחו הרטר, פלגר, ראונטרי, וילקוקס, וילקינס, שילוח. שעה לפני הפגישה שלחנו למזכיר העתק תזכירנו.[1]

אבן פתח בדברי הערכה למאמץ ממשלת ארצות־הברית. תזכירנו מכוון להבהיר מחדש עמדותינו ולהצביע על דרכים לפתרון מהיר של הבעיות השנויות במחלוקת. שאלת המְצָרים גורלית בישראל, וכל נוסחה משפטית שיוסכם [עליה] עלולה לקבוע עתיד נתיב ים זה. מכאן הצעתנו להבהיר נוסחאות והגדרות. אנו גם מייחסים חשיבות מיוחדת להגדרת תפקידי ומשך שהות אונ"ף. לפי הערכתנו עתיד נאצר לחדש ההסגר ברגע שנפנה ויפנה [את] אונ"ף מהמְצָרים, אם לא ייקבעו משך ותפקידי הכוח בהחלטיות.

מכאן עבר לתיאור עמדתנו בשאלת הרצועה. החלטתנו נחושה למנוע כניסת מצרים. תיאר הקרבן והעומס שאנו מוכנים לקבל על עצמנו לשם כך.

סיכם בהצעה נוהלית לגבי המְצָרים כדלקמן: הצהרה אמריקאית מוסכמת, הסכמה על תפקידי אונ"ף, נסיגת צה"ל, כניסת אונ"ף. לגבי עזה: פינוי כוחותינו וביקור משלחת האו"ם באזור לבחינת בעיות הממשל האזרחי והפליטים.

השגריר סיים כי אנו חותרים להסכם וביצוע מהיר של הפינוי, אולם הזהיר כי העניינים כל כך חיוניים בעינינו עד שלא נירתע מכל סבל אם לא נוכל להשיג הביטחון ההכרחי.

המזכיר פתח כי קרא תזכירנו באכזבה. הוא חושש כי ממשלת ישראל לא הבינה מהות היזמה האמריקאית ביום שני שעבר, ולא הגיבה כאשר ציפתה ממשלת ארצות־הברית. המצב העובדתי הוא שעצרת האו"ם החליטה על נסיגה ללא תנאי של כוחות ישראל עד לקווי שביתת־הנשק. בשל שיקולים חמורים בעיניה התקשתה ישראל בציות להחלטה, וממשלת ארצות־הברית סברה שאם תדע ישראל יחסה של ממשלת ארצות־הברית לשתי הבעיות שהועלו על ידי ראש הממשלה באיגרתו לנשיא, יקל עליה לבצע החלטת האו"ם. לא הציעה ממשלת ארצות־הברית proposals לישראל. כחברה באו"ם היא יכולה להפעיל השפעתה, וכמעצמה ימית היא יכולה לנקוט מדיניות מסוימת לגבי המפרץ והמְצָרים והיא מוכנה להצהיר בפומבי מהי מדיניותה. אולם אין לממשלת ארצות־הברית כל סמכות לבוא במקום מזכ"ל האו"ם ולנהל משא ומתן בשם העצרת. המזכיר ציין כי נקודה זו הודגשה בסיפה של תזכירו אלינו. אף על פי כן סבר כי אם תדע ממשלת ישראל מה

422

1. מס' 421.

היא מדיניות ארצות־הברית, תחליט להיענות בחיוב לתביעות האו"ם. כאן חזר ופירט כי אין ממשלת ארצות־הברית רשאית לנהל משא ומתן דו־צדדי עמנו בעניינים הנוגעים למדינות אחרות: סעודיה, ירדן, מצרים וכו׳. כן אין ממשלת ארצות־הברית יכולה להטיל מרותה על האו"ם.

השגריר השיב כי לדעתו לא הייתה כל אי־הבנה מצד ממשלת ישראל. המצב כפי שנראה לנו הוא שממשלת ארצות־הברית, כשהתברר לה שלא קיימים תנאים שיאפשרו לנו לסגת מהמְצָרים ומהרצועה וכי העצרת וישראל הגיעו למבוי סתום, החליטה מתוך חרדתה לישראל ולאזור לתרום תרומתה על ידי שתשים מלוא משקלה בעצרת ובעולם, לסייע ליצירת תנאים שיאפשרו ייצוב הביטחון ומניעת חידוש הסגר ומעשי איבה.

מתוך עיון בתזכירה של ממשלת ארצות־הברית ובדברי המזכיר נראה לנו כי אין פער בין גישותינו. בבעיית עזה אנו גם מסכימים לפינוי הצבאות כצעד ראשון וגם ממשלת ארצות־הברית אמרה כי יש לבחון מחדש עתידה האזרחי של הרצועה. אנו סבורים כי ממשלת ארצות־הברית יכולה יחד אתנו וחברות או"ם אחרות להביא לידי בדיקה מוסמכת של הבעיה הזו. אנו משוכנעים כי כל בדיקה בלתי משוחדת תגיע למסקנות שאנו מציעים. לגבי המְצָרים, הרי אין אנו מציעים אלא שיפור והבהרת ניסוחים וקביעה ברורה של תפקידי אונ"ף ברוח ולשון הצהרות רשמיות של לודג׳ בשם ממשלת ארצות־הברית.

כאן השיב דאלס וטען: האו"ם תבע נסיגה ללא תנאים. הבריטים והצרפתים צייתו ואילו ישראל סירבה. נוצרה מתיחות בעצרת ובאזור. משלחות רבות החלו לתבוע נקיטת צעדים חריפים נגד ישראל. ישראל עמדה בפני ברירה חמורה: האם תסתכן בהמשך המריית פי העצרת או תקבל הסיכונים הכרוכים בקבלת מרות העצרת. סברה ממשלת ארצות־הברית שכאשר תדע ישראל בצורה ברורה מהי מדיניות ממשלת ארצות־הברית, תסכים לקבל הסיכון הכרוך בציות להחלטות האו"ם. לצערו למד מתזכירנו כי אין אנו מסתפקים בכך וכי אנו תובעים הסכם דו־צדדי. אין דבר זה אפשרי. זה יעורר התנגדות מרה מצד חברות רבות באו"ם, מצד המזכ"ל, מדינות ערב ובייחוד מצרים. ארצות־הברית לא תוכל לבוא במקום האו"ם. הוא חוזר ומציע שנסתפק בכך כי ממשלת ארצות־הברית מוכנה לקבל ולהצהיר כי המדיניות המתוארת בתזכירה היא מדיניות לאומית (national policy) של ארצות־הברית. המזכיר הוסיף כי התרשם מכמה הערות בתזכירנו והוא מוכן לשנות ולשפר ניסוחים שונים לפי הצעתנו, אך אינו יכול להסכים למשא ומתן דו־צדדי בינינו על תכנית שתכפה ארצות־הברית על האו"ם.

כאן ניסינו להעביר הדיון לבירור הנקודות המפורטות בתזכיר, אך דאלס השתמט וחזר לנקודה המרכזית לאמור – שממשלת ארצות־הברית מוכנה להצהיר מהי מדיניותה. אם יש נקודות סתומות היא מוכנה להתחשב בהצעותינו להבהרה, לשיפור ולחיזוק; היא גם מוכנה להודיע כי במדיניות זו תדגול כחברה באו"ם, אך אינה יכולה לנהל משא ומתן על הסכם דו־צדדי בעניינים שהם בסמכות העצרת.

מכאן עבר דאלס לתיאור גלוי לב של המשבר המתקרב והולך ביחסי ארצות־הברית ישראל. ממשלת ארצות הברית רואה עצמה ידידת ישראל. יחסי ארצות־הברית ישראל אינטימיים ביותר ואין כל דמיון בין יחסים אלה ליחסי ארצות־הברית מצרים. מתיחות בין ארצות־הברית לישראל תביא לתסיסה וקשיים בארצות־הברית, חוגים חשובים ונרחבים ביותר יקומו להגנת ישראל, אם כי יש גם חוגים שיתקוממו נגד ישראל. ממשלת ארצות־הברית חותרת למנוע סיבוך זה, שאינו מעניינן של ארצות־הברית ושל ישראל.

מכאן המאמץ שממשלתה עושה להגיע לפתרון שיניח דעתנו. אולם יש גבול לאשר תוכל ממשלת ארצות־הברית לעשות. הוא סבור שביחסי שתי מדינות ידידותיות, כאשר יודעת מדינה אחת שחברתה הגיעה לקצה גבול יכולתה היא חייבת להסתפק בכך. הוא מפציר בנו בכל לשון של בקשה להיענות לפניית ממשלתו. עלינו לדעת כי ממשלת ארצות־הברית מרחיקה לכת בהתחייבויותיה כלפינו. עלינו לזכור כי כל חוזה או הסכם בין מדינות אין לו ערך אם אין הוא מתבסס על אינטרסים משותפים, והפעם קיים אינטרס משותף חיוני ביותר בין ארצות־הברית, בינינו ובין מעצמות אחרות. חופש השיט במְצָרים ובמפרץ חיוני למען פיתוח עורק תחבורה אלטרנטיבי לסואץ בין הים התיכון לים האדום. המשגה והאסון של המערב שלא הבינו כי אסור היה לתלות כל משקם וכלכלתם בעורק תחבורה יחיד הנתון לחסד מדינה אחת.

השגריר העיר כי חשיבות עורק התחבורה האלטרנטיבי נותנת שייעשה הכול למנוע מנאצר פגיעה בו. אל נא נלך בעיניים עיוורות למצב ששוב תעמוד ישראל בפני פגיעה מצד נאצר בשיט חיוני שלה. פגיעה כזו מוכרחה להביא לחידוש המלחמה.

לזה השיב דאלס כי במקרה זה לא תעמוד ישראל לבדה במערכה.

אבן השיב, למודי ניסיון אנחנו בסואץ, כשהעולם לא נקף אצבע לסייע לנו.

השיב דאלס, נכון שהעוו המעצמות ולא פעלו להבטיח ציות מצרים להחלטת 1951. המעצמות לא העריכו כי אינטרס חיוני שלהן הוא להבטיח חופש השיט של ישראל בסואץ. היום המצב שונה והעולם יודע חשיבות המפרץ, המְצָרים ועורק התחבורה החדש. יתר על כן – יש גם הבדל פיזי בין התעלה למְצָרים. מעבר בתעלה זקוק לשירותים מצריים ואילו מעבר במְצָרים אינו זקוק לכל שירות מצרי.

בסיום השיחה ציין המזכיר כי המתח והלחץ בעצרת גוברים. נשארו לנו רק יום יומיים להיענות לפניית ממשלת ארצות־הברית. אם לא נגיע להבנה בהקדם יתעורר הוויכוח במלוא תוקפו בעצרת. המזכיר שוחח טלפונית עם הנשיא לאחר קריאה ראשונה של תזכירנו. מיד לאחר שיחתו עמנו הוא יוצא לתומסוויל ג׳ורג׳יה להתייעצות עם הנשיא הערב ומחר בבוקר. יחזור לוושינגטון בשבת אחר־הצהריים ויקבלנו בכל שעה שנרצה, אם יש לנו מה לומר לו.

השגריר אמר כי יתייעץ עם שרת החוץ וידווח לממשלה. ייתכן שנבקש לראותו. המזכיר ביקש שלפי שעה לא נפרסם תוכן השיחה ונסתפק בהודעות קצרות לעיתונות. ייתכן שביום השני הבא, אם לא נגיע לידי הסכם, תפרסם מחלקת המדינה תזכירה לממשלת ישראל, וכמובן שלא תתנגד במקרה זה לפרסום תזכירנו.

שילוח

423

מ׳ שרמן אל ל׳ אשכול
M. Sherman to L. Eshkol

העתק: 130.23/309/1

ניו יורק, 15 בפברואר 1957

הנדון: קרן הנשיא — ביקור ריצ׳רדס בארץ

[לוט] בזה תזכיר ארוך על קרן הנשיא בת 200 מיליון דולר המבוסס על שיחות בוושינגטון.[1]

לנוחיותך אפשר לסכם את התזכיר הלוט כדלקמן:

1) אם יסתדרו יחסינו עם ארצות־הברית ויחודש הסיוע בן 25 מיליון דולר ונוכל לחייב (commit) את כל 25 המיליונים עד סוף אפריל – יש לנו סיכויים לקבל 5 או 10 מיליון נוספים מקרן הנשיא.

2) אם לא נקבל את הסיוע הרגיל של 25 מיליון דולר – יש סיכוי שנקבל 20-25 מיליון דולר מקרן הנשיא.

תכניות להגשה לריצ׳רדס

ריצ׳רדס יצא מארצות־הברית תוך עשרה ימים.[2] אני מניח שניפגש אתו כאן – אם כי זה לא בטוח. בארץ ישהה רק יומיים (כי עליו לבקר כ־14 ארצות) ולכן צריכים להיות מוכנים לביקורו.

משיחתנו (כמדווח בתזכיר הלוט) נראה לי שנצטרך לדבר עם ריצ׳רדס (בהנחה שעד אז נסתדר עם ארצות־הברית):

1) על ההוצאות הנוספות שלנו עבור דלק. נחוץ יהיה להכין חשבונות מדויקים (ולא ממוצעים כלליים) עם הוכחות כמה שילמנו יותר עבור דלק החל מ־1 בנובמבר 1956. חשבון זה לבד יכול להגיע ל־12 מיליון דולר עד סוף אפריל או מאי.

2) למסור לו הרבה פרטים על ההוצאות בקשר לעלייה והעובדה שהתרומות מהמגבית אינן יכולות לכסות אלא חלק מהוצאות העלייה.

3) עלינו להיות מוכנים לתת לו מספרי [נתוני] מטבע זר אשר יראו שהכסף נחוץ לנו מאוד.

4) מוטב שלא להגיש לו תכניות פיתוח – כי זה עלול לגרום לבלבול, או יצור תירוץ לדחיית ההקצבות לשנה הבאה כדי לאפשר ״לימוד ההצעות״.

5) מסיבה זו אין מקום למחשבה (שהושמעה על ידי מי שהוא במחלקת המדינה ומאז הוא חזר בו) שנציע לריצ׳רדס לממן חלק מתכנית ארבע השנים.

423

1. התזכיר לא נמצא. הכוונה הייתה שארצות־הברית תממן את תכנית הנשיא אייזנהאואר למזרח התיכון. למימון הראשוני לא נדרשה הקצבת כספים מידית ותוכנן להשתמש ביתרה בסך 200 מיליון דולר ממה שהוקצב לשנת הכספים 1956-1957, המסתיימת ב־30 ביוני. ראו הערת־עורך מס׳ 275.

2. ב־15 בפברואר הודיעה שגרירות ארצות־הברית בישראל למשרד החוץ על ביקורו הקרוב של ריצ׳רדס במזרח התיכון, אך לא נקבה בתאריך (ההודעה בתיק 130.23/3088/3).

ביטחון

לדעת השגריר לא יהיה מחוכם לדבר עם ריצ'רדס רק על תכניות כלכליות, שהרי המניע של תכנית הנשיא היה ביטחוני. לפיכך טוב לדבר אתו על תכניות בעלות אופי ביטחוני – אפילו אם לא יוקצב עבורן כסף השנה.

השגריר חשב – כדוגמה בלבד – על כביש אילת–הים התיכון, או מלאי דלק, או מה שהוא בנמל חיפה – כעל נושאים ביטחוניים הבאים בחשבון.

בברכה,

מאיר שרמן

424

י' צור אל ל' אשכול ומ' ברטור
J. Tsur to L. Eshkol and M. Bartur

מברק מוצפן 671

נוסח נכנס: 130.09/2347/4

פריז, 15 בפברואר 1957

פניתי היום לראש לשכת מולה וביקשתיו להעיר לב ראש הממשלה על הסחבת בעניין המלווה עליו קיימת, כפי שמסתבר משיחותינו עם חברי הממשלה כולל רמאדייה, הסכמה ברמה ממשלתית.[1] הצבעתי על חשיבות תשובה מהירה וברורה גם לגבי מאבקנו המדיני, והבעתי תמיהתי על השתמטות פקידי משרד הכספים לא רק לגבי תשובה כי אם גם להמשך הדיון עמנו. סיפרתי כי כשהגשנו הצעותינו הובטחה לנו תשובה עוד לפני שבוע ומאז אין תזוזה. ביקשתי התערבות אישית של ראש הממשלה.

ראש הלשכה הבטיח לפעול מיד. אמר כי סחבת זו מנוגדת למנהג מולה ואין ספק שיתערב בדבר. הבטיח תשובה בקרוב. באותו עניין שוחחתי גם עם ז'וקס, שלא ידע על פנייתנו והבטיח להתקשר גם מצדו עם לשכת ראש הממשלה. קיבל ממני אינפורמציה מלאה על הסכנות המאיימות עקב הפסקת הסיוע האמריקאי. הדברים הפתיעוהו בחלקם הואיל ושגרירותם בוושינגטון מוסרת למשרד החוץ ידיעות אופטימיות. אמר שמצדיק בהחלט כל הסיוע שיכול להינתן לנו בשעה זו ויפעל למעננו.[2]

על נקודות אחרות בשיחתי אתו אכתוב לחוד.

צור

424

1. ראו מס' 357, הערה 1.
2. בסימפוזיון על יחסי ישראל־צרפת שהתקיים בישראל ב־14 בפברואר אמר פייר ז'ילבר, שגריר צרפת: "אנו רוצים ויכולים לעזור לכם. לצערנו אין לנו דולרים יותר מדי, אבל אנחנו יכולים להעניק לכם אשראי כדי לרכוש בצרפת כל מה שהייתם משיגים מאמריקה. אנו גם רוצים לעזור לכם בציוד הדרוש למעבר [לצינור] בין הים התיכון ובין אילת, שיוכל להיות לטובת כל אירופה כתחליף מצוין לתעלת סואץ. זו תכנית חשובה ודחופה" (**הארץ**, 15.2.1957).

425

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA309
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 16 בפברואר 1957

בהול

אבריק הערכה מפורטת על מאורעות אתמול[1] בעקבות המברק על השיחה.[2]
סיכום המצב:

1) דאלס החליט, לרגל התקפת הזעם של הערבים והאמרשלד, שהצעתו אלינו מיום ב׳ מהווה קצה גבול נכונותו לעזור, פרט לתיקונים והבהרות מסוימים בהודעה שארצות־הברית מוכנה להודיע על יסוד זיכרון הדברים מ־11 דנא.[3]

2) יש להניח שהיום יקבל אישור הנשיא לקו זה.

3) העיתונות וידידים נוטים לגרוס שאנו מגדישים הסאה ומותחים החבל מעבר לתחום גמישותו. כך הם מתנבאים למעשה מאז יום ג׳. הנחתם העיקרית שאם ארצות־הברית מכריזה וקובעת שהיא תצווה שהמפרץ יהיה פתוח, ואם היא יוצרת עובדות של מעבר ומציבה אונ״ף, כל אלה נוסף על היעל המרתיע של כוח ישראל יבטיחו מעבר חופשי. לגבי עזה, דעת הקהל תמיד דגלה בפתרון בין־לאומי.

4) יש להניח שבשבת או ראשון יודיעני דאלס כי המדיניות היא כ־1) לעיל, ויציע הצעתו על יסוד take it or leave it. אם לא נקבל, אז ארצות־הברית תשמיט היזמה מידה ותעבירה לאו״ם. כמובן יש תמיד סיכוי של תמורות, והיו רבות בפרשה מסחררת זאת, אך כמעט שאין ספק כי הנ״ל הוא המצב ואין לשנותו.

5) המוצא היחיד שהשאיר דאלס היה בהזמינו אותי להציע שיפורים ותיקונים בזיכרון הדברים, שיגובש כהודעה של המדיניות האמריקאית (ראה מברק שילוח מהיום).[4] בהתייעצות עם שרת החוץ אנו נציע תיקונים כאלה על יסוד עמדתנו אנו, כמוגדרת ב־aide memoire[5] שהכינותי היום. התיקון העיקרי יהיה מיועד להכרת ארצות־הברית לא רק בזכותה לשיט אלא גם בחובתה להגן על זכות זו וכן על זכות דומה לכל שאר המדינות כולל ישראל. לגבי עזה תיקונינו יהיו מיועדים לקבוע פינוי הצבא והשארת כל השאר עד לבירור עם משלחת שתשוגר למגמה זו.

425

1. לא נמצא מברק נוסף של אבן על ההתפתחויות ב־15 בפברואר. בן־גוריון, בדבריו בישיבת הממשלה ב־17 בפברואר התייחס למברק זה כאל ״הערכתו של אבן״ (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה מ/שיז, 17.2.1957, בתיק 77.0/9/33).
2. מס׳ 422.
3. מס׳ 404.
4. מס׳ 422.
5. מס׳ 421.

מציעים שלא תגיבו רשמית על המצב שהוא עדין ביותר.

אבן

426

ד' בן־גוריון אל א' אבן (וושינגטון)
D. Ben-Gurion to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן TNW115
נוסח יוצא: 130.02/2459/15

ירושלים, 16 בפברואר 1957

בהול

אבן היקר.

קיבלתי שני מברקיך: מיום אתמול על שיחתך עם המזכיר (מספר 227),[1] ומהיום – סיכומך (מספר 309).[2] נראה לי כי העניין ישוב לעצרת, ולא אתנבא מה יקרה שם אם כי איני מחכה לישועות ונחמות. אולם לדעתי – וזוהי לפי מיטב ידיעתי דעת כל העם בישראל – לא נוכל לזוז משתי עמדות אלו:

1) אין לפנות המְצָרים בלי ערובות יעילות לחופש שיט.
2) אין לתת בשום אופן למצרים לחזור לעזה, מיד או אחר כך.

ואני רואה חובה לעצמי להמציא לך ניתוח המצב כפי שנראה לי ביום ה' בבוקר (14.2.57), בישיבת הממשלה,[3] ואמסור לך דעתי בדברים שאמרתי באותה ישיבה לממשלה.

עיינתי בשיחת אבן עם דאלס ובזיכרון הדברים ובמברקים של חברינו שנתקבלו אחר כך, ונכון שמסתמן מפנה או סיכוי מצד הממשל, ואין בעמדת דאלס הגישה העקרה, היוריסטית־המזויפת והעוינת של המזכ"ל. אבל יש לזכור כי:

1) בשעה זו יש לנו חופש שיט במְצָרים, ומה שמציעים לנו הוא ויתור על החופש האקטואלי שיש לנו בלי תמורה מקבילה.
2) כרגע, בפעם הראשונה אחרי שמונה שנים, אין רצועת עזה עוד קרש קפיצה לחבלות ורצח ביישובי הדרום והנגב, וזהו דבר חיוני ממדרגה ראשונה, וגם על זאת דורשים מאתנו לוותר.
3) העם בישראל מוכן לקבל על עצמו גזרת הסנקציות תמורת השמירה על שני חיובים אלה.

426

1. מס' 422.
2. מס' 425.
3. מס' 419.

4) דעת הקהל בעולם אינה תומכת בנו בעניין עזה, אבל אין דעת הקהל דבר סטטי וקפוא. אם יש דבר צודק, אפשר להסבירו לדעת הקהל בארצות שיש בהן דעת קהל חופשית, ויש דברים שהסברה דורשת זמן לא מעט. דוגמה: בתחילה דרשו כולם מאתנו להחזיר את הפליטים. אפילו שתי מפלגות היושבות בממשלה (מפ״ם ואחדות העבודה) תבעו בבחירות לכנסת הראשונה החזרת הפליטים, ונדרש זמן להסביר לעולם כי הדבר לא ייתכן. ואם אנו צודקים בעניין עזה – נצליח להסביר זאת, ואם לא נצליח ותעמוד בפנינו הברירה – סיפוק דעת הקהל או ביטחון ישראל, נבחר בביטחון.

5) גם עובדה קיימת היא נימוק חשוב. אם יש סימן או רצון למפנה בממשל הרי זה בעיקר הודות ל״נימוק״ העובדה: הימצאנו על חוף המִצְרים וברצועת עזה. אבל מכיוון שיש סיכוי למפנה, עלינו לבדוק השלילה והחיוב בעמדת הממשל כפי שנתבטאה בזיכרון הדברים,[4] ועלינו לשקול תשובתנו מתוך זהירות ותבונה במקסימום האפשרי.

אעמוד תחילה על החיובי, ואני דן על זיכרון הדברים ולא על השיחה, כי שני אלה אינם זהים. אני מקבל בחשבון רק זיכרון הדברים, מפני שהוא כתוב, וכשכותבים שוקלים כל מילה; ואם הדברים יובאו לפרסום – יתפרסם רק זיכרון הדברים, ומשום כך עלינו לקבל כיסוד תורה שבכתב ולא תורה שבעל פה.

חיוב ראשון – סטייה מהיחס הפורמליסטי של המזכ״ל. יש נכונות לדון אתנו לפני הנסיגה.

חיוב שני – קביעה ברורה מצד מעצמה אדירה שהמִצְרים הם נתיב מים בין־לאומי, אם כי הם מניחים שבבית דין תבוטל קביעה זו; אבל העמדה היא שלא אנו צריכים להוכיח במשפט כי זהו נתיב בין־לאומי, אלא נאצר חייב להוכיח שאין זה נתיב בין־לאומי.

חיוב שלישי – אמריקה מבטיחה להעביר במִצְרים אניות שלה ותזמין מדינות אחרות לעשות כמוה. ויש להניח שאם ארצות־הברית תעשה זאת – תלך בעקבותיה גם אנגליה, שעומדת לעזוב את עקבה. וודאי תעשה זאת גם צרפת, ואולי עוד כמה מדינות.

חיוב רביעי – אמריקה מפרסמת התחייבות מצרים שניתנה לה לפני שבע שנים שהמִצְרים הם נתיב בין־לאומי והשיט יהיה חופשי כמו מקודם, בהתאם לנוהג הבין־לאומי ולעקרונות משפט העמים. לפרסום זה יש ערך לא מעט בעיצוב דעת הקהל בעולם.

חיוב חמישי – נפתח סיכוי, אם כי רק סיכוי ולא ביטחון, שאניות נפט יבואו לאילת, ואולי – אני מדגיש אולי – גם סיכוי לעזרה בין־לאומית בהתקנת צינור נפט מאילת לחיפה.

אמנם בזיכרון הדברים אין רמז לכך, אבל בעקבות תנועת אניות במפרץ לאילת הדבר ייתכן. כל אלה מגדילים סיכויי אילת ליהפך לנמל אזורי בעל חשיבות בין־לאומית. משום טעם זה ראיתי כל הזמן במִצְרים ובמפרץ שלמה דבר יותר חשוב לעתידנו מאשר ברצועת עזה.

ועכשיו השלילה:

4. מס׳ 404.

1) זיכרון הדברים מתנה בפירוש השיט הישראלי במְצָרים בנסיגה לקווי שביתת־הנשק, זאת אומרת כל זמן שאין אנו עוזבים עזה ולא מרשים למצרים לחזור – אין לנו, לפי מסמך זה, זכות לחופש שיט במְצָרים.

2) אין כל ערובה לחופש שיט ישראלי בכלל, לא מצד האו"ם ולא מצד ארצות־הברית, אפילו אם ניסוג מאחורי קווי שביתת־הנשק. נאצר יוכל להפריע לאניות שלנו, גם אם אניות של עמים אחרים ישוטו במְצָרים, כאשר קרה הדבר בסואץ, אם כי בסואץ הוכרה במפורש זכותנו גם באמנת קושטא וגם בהחלטת מועצת הביטחון.

3) מציבים כוח או"ם, אבל אין הצבה זו מונעת חזרת המצרים למפרץ שלמה ולאיים, והדבר הוא כמעט ודאי שעם חזרת המצרים – יפריעו לשיט שלנו. באחד ממברקיו מוסר אבן דעת מומחים למשפט בין־לאומי שהזכות שלנו לשיט קבועה בתעודה מוכרת על פי החוק הבין־לאומי, אבל אין חוק מפעיל עצמו, ובמקום שאין ממשלה, משטרה ושופטים – חוק לא תרצח לא מועיל. אם האו"ם לא מחייב לשמור על החוק – יפר נאצר החוק, כאשר עשה בעבר. עד כאן החיוב והשלילה ביחס למצרים.

בנוגע לעזה יש רמז לחיוב אחר: נאמר שעתיד הרצועה ייקבע על ידי האו"ם.

אבל השלילה מאפילה על החיוב: זיכרון הדברים קובע כי רצועת עזה היא שטח כיבוש ואחריות של מצרים, לפיכך עלינו לצאת ולמצרים הזכות לחזור. זוהי חזרה לסטטוס קוו אנטה. ולכן אני מציע [...][5] (ההצעות אושרו על ידי הממשלה והן בידיך).[6]

בסוף הישיבה (ב־14 בפברואר) העירותי כי דבר המְצָרים יותר חשוב לנו מעניין עזה, כי בעזה אנו מעוניינים בעיקר למניעת הרע (חזרת המצרים ופעולות פדאיון), במְצָרים אנו רוצים כמוצא לאסיה ואפריקה המזרחית, בנמל בעל חשיבות בין־לאומית וכאלטרנטיבה לסואץ.

תשובת דאלס לדעתי סוגרת הדרך להסכם, ועלינו בעצרת לעמוד על איפה ואיפה ועל הודעת המצרים שלא ירשו לשיט ישראלי לא בסואץ ולא במְצָרים, ועל חידוש פעולת הפדאיון משטח הכבוש בידי כוח האו"ם; ולהודיע נמרצות שקיומנו וביטחוננו מחייבים: פינוי המְצָרים רק בקבלת ערובות יעילות לחופש שיט, ומנהל ברצועת עזה בשיתוף תושבי המקום, האו"ם וישראל – ולא נזוז מעמדה זו אפילו אם יאיימו ויטילו סנקציות.

בן־גוריון

5. ההשמטה במקור.
6. ראו מס' 300, הערה 4.

427

ר' שילוח אל י' הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA310
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 17 בפברואר 1957

אישי

אחר הצהריים חזר המזכיר מג'ורג'יה[1] לוושינגטון. מיד ל[אחר] שובו טלפן ראונטרי וקבע פגישה בבית דאלס.[2] נכחו מלבד המזכיר ואבן: פלגר, וילקוקס, ראונטרי ושילוח. השגריר מסר כי העביר דוח מפורט לממשלה על שיחת אתמול. לא הייתה שהות לקבל תגובה מהארץ. הספיק להחליף דעות עם שרת החוץ בניו יורק. שרת החוץ והשגריר חוזרים וקובעים כי אין פער בין המגמות של שתי הממשלות. קיים סכסוך חמור בין מצרים וישראל, וממשלת ארצות־הברית יזמה מאמץ להקל על חיסול המשבר. שמחנו שממשלת ארצות־הברית מכירה בצדקת טענתנו והגיעה למידה גדולה של הסכמה עמנו. ישראל וארצות־הברית שתיהן חותרות לפינוי מהיר של צבאנו משרם אל־שיח' ועזה. שתיהן משוכנעות בהכרח להבטיח שיט חופשי במְצָרים ובמפרץ, שתיהן סבורות כי עד שיושג הסכם שלום או הסדר אחר שיבטיח שיט חופשי, יוצב חיל או"ם בשרם אל־שיח'. שתי הממשלות גם מסכימות שאין לחרוץ עתיד הרצועה לפני שייבדק הדבר על ידי משלחת האו"ם. ישראל מאמינה כי בדיקה כזו תוכיח כי יש להשאיר הרצועה בידינו.

אנו תמהים וחרדים שברגע שהתקרבנו במידה כזו בעמדתנו, רואה ארצות־הברית תגובתנו כדחיית הצעתה ונוטה להחזיר הדיון לזירת העצרת. לדעתנו ראוי להמשיך בבירור הדו־צדדי בחתירה להסכם.

דאלס הפסיק וציין כי במאמצי ארצות־הברית נדחה הדיון בעצרת שוב,[3] ולחץ הגוש האסיאתי־ערבי גובר לכנס העצרת ולהעמיד לדיון הצעת סנקציות נגד ישראל. דאלס מפקפק אם בכוח ארצות־הברית להביא לדחייה נוספת של הדיון, בייחוד אם אינה משוכנעת כי יש סיכוי לקדם הדברים במשא ומתן בינינו. השגריר הגיב בתיאור הצביעות והחוצפה שראש מפירי החוק הבין־לאומי במשפחת האו"ם מעז לתבוע סנקציות נגד ישראל, שהייתה קרבן לתוקפנות מתמדת זה שנים. יש מלוא ההצדקה להמשיך הדיון בינינו על השיטה היעילה ביותר למנוע חידוש ההסגר והמלחמה.

לפנינו שלוש דרכים:

427

1. דאלס יצא לתומסוויל בג'ורג'יה כדי לקיים התייעצות עם הנשיא אייזנהאואר במקום הנופש שלו. בהתייעצות השתתף גם הנרי קבוט לודג'.
2. הפגישה התקיימה ב־16 בפברואר.
3. הדיון בעצרת נועד להתקיים ב־18 בפברואר ולבקשת ארצות־הברית נדחה ל־21 בחודש, ולאחר מכן לעוד 24 שעות.

1) החלטת העצרת על הצבת אונ"ף במִצרים עד להסדר מניח הדעת לגבי חופש השיט לישראל.
2) אם זה לא ניתן, צריכה לבוא התחייבות ברורה של ארצות־הברית ומעצמות ימיות אחרות נגד הפרעה לשיט.
3) הדרך השלישית היא להביא מצרים להתחייבות פומבית בעצרת על הסתלקותה ממדיניות של belligerency, הסגר ומצור.

אם אף אחת משלוש הדרכים אינה אפשרית, חייבת ממשלת ישראל לפעול בהנחה כי עם פינוינו יתחדשו ההסגר והמלחמה. אנו מציעים שתבין ממשלת ארצות־הברית חומרת האחריות המוטלת על ישראל במצב זה. המזכיר השיב כי הנשיא יחד אתו התעמק בבעיה והם מבינים גודל הדאגה והחששות של ישראל. אינם מאשימים אותנו וגם אינם יודעים כיצד היו הם מחליטים אילו הם במקום ראש הממשלה וחבריו. אינם יודעים דרך שאין עמה סיכון, גם [אינם] מנסים לשדלנו ולהשלותנו כי הם בטוחים שחששותינו לא יתאמתו. גם אילו הכריזה מצרים קבל העצרת על הסתלקות מאיבה והסגר לא היה הוא נותן אמון בהתחייבות זו. הדבר האחד שהוא יכול לאמור על ישראל, כי לקח החודשים האחרונים מוכרח להביא ממשלות העולם ליתר ערנות כלפי פגיעה בביטחון וזכויות כל מדינה. האדישות (lethargy) שהייתה קיימת בעולם לפני אוקטובר לגבי פגיעה בזכויות הזולת נעלמה. יודעות ממשלות העולם כי פגיעה בביטחון ואינטרסים של מדינה אחת סופה לסכן גם מדינות אחרות. ממשלת ארצות־הברית לא תוכל להבטיח הערובה הנדרשת על ידי ישראל. הנשיא לא יוכל לחרוג מעבר לסמכויותיו. ערובה בין־לאומית מחייבת (binding international guarantee) מחייבת הליכה לקונגרס ולסנאט, דבר שאינו ניתן כיום. ארצות־הברית גם אינה יכולה לערוב שהעצרת תגדיר תפקידי אונ"ף כרצוננו. הנשיא והמזכיר שקלו טענתנו מתוך רצון כן ומאמץ עליון לסייע לנו להתגבר על קשיינו, אך לא יוכלו לעשות יותר משהציעו. גם באו"ם לא ניתן בתנאים הקיימים להשיג יותר משהושג בהחלטה של 2 בפברואר. זו גם דעת לודג', שהשתתף בשיחה עם הנשיא.

אף על פי כן תובעת ממשלת ארצות הברית, על יסוד יחסי הידידות העמוקה בין שני העמים, להיענות להצעתה ולשתף עמה פעולה. הנשיא והמזכיר משוכנעים כי גם אם הדרך המוצעת על ידם לא תשיג מטרתה, תהיינה התוצאות הצפויות לישראל יותר רצויות. הם יודעים כי ההכרעה העומדת בפני ממשלת ישראל חמורה ביותר (solemn and grave), ולאור עובדה זו בחן היום הנשיא באופן יסודי והגיע למסקנה כי לא יוכל לשנות עמדתו. הוא סבור כי ייטב לנו אם ננסה הדרך המוצעת על ידו.

עלינו לדעת כי שיקולי ארצות־הברית אינם בשל תכסיס רגעי, כי אם נובעים מגישתם הכוללת לבעיות העולם והאו"ם כמכשיר למניעת מלחמה. זוהי שאלה בעלת חשיבות עליונה (supreme). הם סבורים שעשו כל שיכלו להחדיר בנו ההכרה כי לא נצא מפסידים מההיענות להם. אינו רוצה לגעת בסכנות ובתוצאות החמורות הנשקפות לנו אם נסרב. הם סבורים כי שתי מדינות כישראל וארצות־הברית חייבות למצוא דרך לעבוד יחד. אם ניענה ונפנה עזה והמִצרים יהיו ארצות־הברית והאנושות כולה חייבות חוב גדול לישראל, והוא מאמין שחוב זה ייפרע.

אבן השיב כי אין לו ספק שממשלת ישראל דנה בפנייה האמריקאית במלוא כובד הראש. אך מאידך תיאר ניסיוננו באו"ם והסכנות הנשקפות לביטחוננו אם נסמוך על האו"ם בהרכבו הנוכחי.

השאלה הנוקבת העומדת לפנינו מה יקרה ומה תעשה ארצות־הברית אם חששותינו יתקיימו ותתחדש התוקפנות המצרית. דאלס אמר כי הוא וחבריו משקיעים הרבה מחשבה בנושא זה והגיע למסקנה כי הכרחי להעמיד כוח לרשות ההגנה נגד חידוש תוקפנות. כבר הזכיר בשיחה קודמת כי אינו פציפיסט. הוא חוזר ומדגיש כי ממשלת ארצות־הברית יודעת גודל האחריות שתיפול עליה אם תתחדש התוקפנות לאחר נסיגתנו. הם יקיימו אתנו התייעצויות אינטימיות כיצד למנוע התוקפנות. כבר בנאומו ב־1 בנובמבר דרש נסיגה בריטית, צרפתית וישראלית, אך גם תבע מניעת החזרה לסטטוס קוו.

אי־פינוי המְצָרים ועזה הוא כישלון למדיניות ארצות־הברית, אך חידוש התוקפנות אחר הפינוי אף הוא כישלון גדול למדיניות ארצות־הברית. הוא מוכן היום להבטיח לנו בשם הנשיא והממשל לפעול ולעמול מתוך שיתוף פעולה הדוק עמנו להבטיח הצלחת המדיניות המוצעת.

הגבנו בהערכה רבה לגילויי הידידות, אך הדגשנו כי עם כל רצונה הטוב עלולה ארצות־הברית מתוך שיקולים בין־לאומיים לדרוש מאתנו להימנע מתגובה צבאית נגד חידוש התוקפנות המצרית. אנו למודי ניסיון ומכאן הקושי שלנו לסמוך על הבטחה שאין עמה ערובה ברורה. דאלס השיב כי ההיסטוריה תכריע אם צדקה ארצות־הברית בעמדה שנקטה נגד ידידותיה בריטניה, צרפת וישראל. ארצות־הברית יודעת כי בתביעתה מישראל היא מקבלת על עצמה התחייבות מוסרית גדולה, ובכל זאת היא רואה חובה להפציר בנו להיענות.

אבן השיב כי יעביר הדברים במלואם לראש הממשלה. הזכיר גם כי ייתכן שהממשלה תרצה להזמינו ולשמוע הדברים ביתר פירוט, אולם אם העצרת תתכנס בהקדם ותדון בסנקציות יפריע הדבר להמשך הדיון באווירה מתאימה. תבע דחיית הדיון בעצרת ככל האפשר. דאלס ביקש לראותנו שוב מחר על מנת לשמוע תגובת הממשלה אם תתקבל. דאלס גם הודיע כי הנשיא החליט לפרסם מחר האיגרת, ולא יתנגד אם גם אנחנו נפרסם איגרתנו.

שילוח

428

ר' שילוח אל ראש הממשלה וי' הרצוג
R. Shiloah to the Prime Minister and J. Herzog

מברק מוצפן WNT260
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

וושינגטון, 17 בפברואר 1957

בהול אישי

אחר הצהריים ביקר השגריר [את] דאלס בביתו, נכחו פלגר, וילקוקס, ראונטרי, שילוח. השיחה התנהלה באווירת משבר. השגריר פתח במסירת עיקר הערכת ראש הממשלה לתכנית דאלס, לפי שלכם 115,[1] והמסקנה שהתכנית עם כל החיוב שבה אינה מבטיחה חופש השיט ואי־חידוש תוקפנות מצרית. השגריר הוסיף כי הבעיה הנוקבת העומדת בפני ראש הממשלה וחבריו היא כיצד יוכל לסכן ביטחון המדינה ולהפסידו מחדש תוך זמן קצר מפני חידוש הסגר, תוקפנות מצרית ומלחמה. במקום זה נפסקה השיחה כי דאלס נקרא לטלפון על ידי הנשיא. בהמשך תיאר אבן חידוש התקפות מצריות גם דרך קווי אונ"ף, ועבר שוב להערות ביקורת על הסעיפים בהצעת ממשלת ארצות־הברית. המזכיר העיר כי ההערות מעניינות אמנם, אולם אין להן ערך כאשר ממשלת ישראל החליטה לא לקבל ההצעה ביסודה.

אבן העיר כי באחדות מהערותיו טמון אולי המפתח העיקרי למניעת משבר (deadlock), והצביע במיוחד על כך שאי־הבחנה בין פינוי צבאי לפינוי מנהל אזרחי בעזה היא מקור ה־deadlock בשאלות אלה, כי הרי אנו מוכנים לפנות הצבא; וכן גם התניית חופש השיט בפינוי הרצועה עושה [שמה] לאל הבטחה על חופש השיט, וכי כלה ונחרצה עמנו [שלא] להרשות חזרת המצרים לרצועה. דאלס הפסיקו ושאלו: אם נפריד תקבלו תכניותינו? השיב אבן כי אינו מוסמך לחרוג ממסגרת הוראותיו, אולם ברור לו שזה ייצור אווירה אחרת לדיון בינינו. אבן המשיך כי הממשלה מוסיפה לחתור להבנה עם ארצות־הברית. היא עסוקה בדיונים גורליים וייתכן שגם שרת החוץ וגם השגריר ייסעו הביתה להשתתף בדיונים אלה. הקושי הוא שכינוס העצרת וחידוש דיונים על סנקציות ימנעו האפשרות לדיון הולם. אנו מציעים שממשלת ארצות־הברית תוסיף להפעיל השפעה לדחיית העצרת.

דאלס השיב כי עשו כל אשר יכלו לדחות הדיון בעצרת וכמובן שימשיכו במאמצים. אינם להוטים שהתקווה שהייתה should be dissipated. כשמתקרבת שואה גדולה הרי ככל שמעכבים אותה מוטב, אולם אינו מאמין שיוכל לעכב יותר.

428
1. מס' 426.

אבן חזר לעניין עזה, ופלגר ניסה להסביר כי מכיוון שהמנהל האזרחי הוקם על ידי כיבוש צבאי הרי דינו כדין הצבא. אבן הסביר עניין ה־belligerency של המצרים, וגם ציין נכונותנו לביקור משלחת או"ם לבחון בעיות המנהל, הפליטים וכו׳ ושאל האם סבורה ארצות־הברית שצריכים להחזיר המצרים לרצועה. דאלס העיר שבוודאי ידוע לנו כי מזכירות האו"ם דנה בתכנית לעזה. השבנו כי לא ידוע לנו. אמר דאלס כי הוא אינו מוסמך לדון עמנו בשם האו"ם בנושא זה. דאלס המשיך ואמר כי הוא עצוב ומדוכא מתגובתנו. הוא חושש כי אנו עומדים לפני קשיים חמורים (great trouble). הרגשתו שהזדמנות רצינית ביותר לשיתוף פעולה מוחמצת, ואנו נכנסים לתקופה רבת מכשולים שתפגע ביחסי שתי הממשלות ושני העמים. בארצות־הברית זה יביא למתיחות ומחלוקת בין עדות וחוגים לאומיים. הסובייטים ינצלו הזדמנות זו להגברת חדירתם למזרח התיכון במסווה של מגנים על סמכות האו"ם. הוא מתלבט בפתרון השאלה הנוקבת מה הערכתנו לגבי התוצאות הצפויות מהדרך שבחרנו בה. הוא מניח ששקלנו האסון והסכנה של דרך אחת לעומת הסיכויים וההישגים הצפונים בדרך השנייה. אך אינו יודע מה אנו מקווים להשיג. האומנם אנו מאמינים שנצליח להתגבר על ההחלטה והרצון של האו"ם לא להרשות פתרון בעיות תחת לחץ של כיבוש צבאי? לפי הערכתו לא נוכל להשיג זאת. הוא חושש כי הדרך בה אנו הולכים תביא לחידוש המלחמה כשישראל לוחמת במצב בין־לאומי שאין להצדיקו. הוא רואה חזות קשה ביותר.

אבן השיב כי יעביר הדברים לממשלתו במלוא חומרתם. עורר שוב שאלת דחיית הדיון בעצרת ודאלס השיב כי יעשה כל האפשר.

שילוח

429

ג׳ מאיר אל ד׳ בן־גוריון
G. Meir to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן XA523
נוסח נכנס: 130.02/2459/15

ניו יורק, 17 בפברואר 1957

בהול אישי

אין כל ספק שאנו עומדים עכשיו ברגע הקשה ביותר מאז 8 בנובמבר. בהצעות האמריקאיות יש די חיוב בכדי להשלות רבים, ובוודאי יקשה עלינו בהסברת עמדתנו. לעומת זאת אין בהן אותה הבטחה הנחוצה לנו במְצָרים ולא סידור בעזה. מהשיחות של אבן והמזכיר יש ללמוד שאמריקה רואה בסידור העניין דבר מאוד חיוני למדיניות שלה, וייתכן שתהיה מוכנה לצעדים דרסטיים נגדנו. הנשיא בעצמו טלפן ליהודי אחד וביקש ממנו להרכיב

משלחת של יהודים נכבדים להיפגש עם דאלס על מנת לשמוע ממנו שהם עשו הכול, ורמז שהוא מבקש זאת היות והתוצאות יכולות להיות קשות לישראל.[1]

כאשר אבן ניסה היום לדבר עם דאלס על עזה הוא אמר שני דברים:

1) אם אקבל את הצעתכם האם תצאו?

2) האם אינכם יודעים שדנים במזכירות האו"ם על תכנית לעזה? התכוון בוודאי לתכנית הקנדית.

אינני חושבת שיש לצאת על פי הצעות אלה, בייחוד תחת לחץ הדיון בעצרת. אין לי ביטחון אם יהיו מוכנים לריב עם נאצר או עם סעוד בגללנו, כאשר יפריעו לאניותינו. הנימוק שאנו מפריעים לסידורים חשובים יהיה גם אז. בכל אופן יש לדרוש מהם המשכת המשא ומתן. היום יש כבר הד ראשון בעיתונות שאמנם אמריקה הציעה הרבה, [אך] ישראל בכל זאת רשאית לדרוש דברים יותר ברורים ואין לדחוק את הקץ. הייתי מציעה איגרת אישית לנשיא על שתי הנקודות. אולי בתשובתו יהיה דבר מה יותר ברור, ואם לא – זה עלול לתת לנו עוד קצת זמן להסברת עמדתנו.

לפי דעתי נחוץ להם פינוי כוחותינו גם בגלל המשא ומתן שרוצים לנהל על התעלה. ברור שלא חושבים בשלב זה, בכל אופן, להבטיח זכותנו שם. רמז ברור לכך שמעתי מפינו בהיותו כאן.[2] אבן נוסע מחר הביתה ויגיע ביום ד'.[3] החלטתי לא לנסוע. מוכנה לבוא אם לא תהיה עצרת ואם תחשוב שזה נחוץ. אני חושבת שאתה צריך לדחות החלטה סופית עד שתשמע אותו. אני אמנם לא מסכימה לדעתו אבל הכרחי לשמוע אותו.

גולדה

429

1. ב־15 בפברואר התקשר אייזנהאואר אל ברנרד בלבן, נשיא חברת הסרטים "פרמונט", תעשיין ואיש עסקים ידוע, שהיה ידידו של הנשיא ומקובל על הבית הלבן, וביקש להרכיב את המשלחת. המוזמנים, ובהם בלבן עצמו, פיליפ קלוצניק, נשיא "בני ברית" ויעקב בלאושטיין, איל נפט ונשיא כבוד של ה"ועד היהודי האמריקני" (American Jewish Committee) לא יכלו לסרב לפנייתו האישית של הנשיא, אך תבעו שבפגישה עם דאלס יינתן להם גם להשמיע את דעתם.
המשלחת שהוזמנה לפגישה כללה שמונה מנהיגים יהודים־אמריקנים. נוסף על בלבן ובלאושטיין השתתפו בה סם ליידסדורף, גזבר "המגבית היהודית המאוחדת" בניו יורק וחבר ב"ועד היהודי האמריקני", לו נובינס, יועצו של בלבן ואיש יחסי הציבור שלו, אירווין אנגל, ויליאם רוזנוואלד יושב ראש "המגבית היהודית המאוחדת", פיליפ קלוצניק ומנדל זילברברג מראשי הקהילה היהודית בלוס אנג'לס. החשש היה כי השיחה תנוצל להשפעה על הלא ציונים במשלחת להפעיל לחץ על ישראל, וכי ייעשה ניסיון לפורר את החזית היהודית, ולפיכך שרת החוץ וראובן שילוח תדרכו מראש את המוזמנים (ראו שילוח אל הרצוג, NWTA314, 22.2.1957, 93.01/2186/3).
הפגישה התקיימה ב־21 בפברואר ולא שירתה את מטרותיו של הנשיא, שכן היא לא גרמה להפעלת לחץ של יהודי ארצות־הברית על ישראל (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 240–241, 130.09/2458/18), אלא להפך. התוצאה הייתה הגברת הסולידריות שלהם עם ישראל.
ב־22 בפברואר התכנס מועדון הנשיאים והחליט: 1) לשגר מכתב בשם המועדון לנשיא ולדאלס ולבקשם להמשיך במשא ומתן עם ישראל וכן לשלוח מכתבים בשם כל ארגון בנפרד; 2) להציף את הנשיא ואת דאלס וכן את חברי הסנאט במברקים מכל קצווי ארצות־הברית; 3) לארגן עצרת המונים ב"מדיסון סקוור גרדן", ולארגן אספות המונים בכל רחבי ארצות־הברית.
בישיבה נדונה גם פגישת המנהיגים היהודים עם דאלס, וכדי להסיר כל ספק הוטל על קלוצניק למצוא את הדרך המתאימה ביותר כדי להדגיש לפני הממשל את עמדתה המאוחדת של יהדות ארצות־הברית בנוגע לישראל (ראו קומיי אל מחלקת ארצות־הברית, NWT315, 22.2.1957, 130.02/2459/12).
2. ראו מס' 431.
3. זימונו של אבן להתייעצות מיוחדת בארץ נדון ואושר בישיבה מיוחדת של הממשלה ב־18 בפברואר. כמו כן הוחלט להזמין גם את שרת החוץ אם יוברר שעצרת האו"ם לא תתכנס בעת היעדרה מארצות־הברית. ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה מא/שיז, 18.2.1957, בתיק 77.0/9/33.

430

א׳ אבן אל ד׳ בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן NWTA311
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 17 בפברואר 1957

בהול ביותר

קראתי שלך 115.[1]

לדעתי עלינו לחתור לא לוויכוחים באו״ם אלא להסדר עם ממשלת ארצות־הברית, שהיא הראשונה שנקטה יזמה למציאת פתרון.

עלינו לעבד עם ארצות־הברית פשרה כזאת בין עמדתה לעמדתנו:

1) קבלת ההצעה האמריקאית על חופש שיט אחרי מאמצי תיקון אחרונים כיסוד מספיק לפינוי שרם אל־שיח׳.

2) הסכם עם ארצות־הברית להוצאת הכוחות הצבאיים מעזה ומשלחת או״ם לבדוק שאר הבעיות, ובעיקר יחס בין האו״ם לבין הממשל האזרחי הקיים, בלי לקבוע שום דבר נוסף בשלב זה פרט להסכם ברור שמצרים לא תחזור.

לגבי 1) מסקנתי היא שההצעה האמריקאית מעניקה סיכוי יותר גדול לחופש שיט, לשיט ממש, לפיתוח המפרץ כנתיב מים בין־לאומי, להזרמת נפט דרך אילת ועל ידי כל אלה לשינוי חיובי במעמד הגאוגרפי של ישראל, מאשר ישיבתנו בשרם אל־שיח׳, שאינה מבטיחה שיט או שימוש בין־לאומי במפרץ. יש להפריד בין שני מושגים: חופש שיט במפרץ וישיבה בשרם אל־שיח׳. ייתכן חופש שיט בלי ישיבה בשרם אל־שיח׳, ותיתכן ישיבה בשרם אל־שיח׳ בלי חופש שיט.

משגה להניח כי ישיבתנו בשרם אל־שיח׳ עכשיו מבטיחה לנו חופש שיט:

1) אין שיט רציני במפרץ.

2) אם נשב באדמת מצרים נגד דעת העולם, לא ישלח העולם אניותיו וסחורותיו דרך המְצָרים, בעיקר אם האו״ם קובע מה שיקבע.

3) ספק אם דלק יגיע לצינור באילת כל עוד אנו בשרם אל־שיח׳ נגד דעת העולם.

4) המוצא לים סוף דרוש לקשרינו עם אסיה ואפריקה ורק להם. אין מדינה אסיאתית שתקים אתנו יחסי מסחר דרך אילת כל עוד אנו יושבים באדמת מצרים נגד רצון העמים האפרו־אסיאתים כולם. נציגי אסיה פה הסבירו דבר זה היטב באוזנינו.

5) העובדה שמעט השיט הקיים אינו מופרע לפי שעה על ידי התנגשויות עם מצרים נובעת לא מישיבתנו בשרם אל־שיח׳ אלא מכך שנאצר אינו מוכן למלחמה או להפרעת השיט שלנו בכוח. אילו היה מוכן לזה או לזה, היה מסוגל בהחלט להפריע לשיט על ידי כוח ימי בים סוף או על ידי כוח אווירי. איש מאתנו בוודאי אינו מעלה

430

1. מס׳ 426.

על דעתו ששרם אל־שיח׳ הוא המקום היחיד שממנו יכולה מצרים מבחינה פיזית להפריע לשיט אם תחליט על כך.

6) בעוד שאין ישיבתנו בשרם אל־שיח׳ מבטיחה לנו לא את המשך השיט הקיים בלי הפרעה ולא פיתוח כלשהו של סיכויי מפרץ אילת, הרי היא גורמת לנו מתיחות בין־לאומית בלתי משוערת, סכסוך חמור עם ארצות־הברית ואחרים התומכים בנו בעניין השיט, התנגשות עם האו״ם ועם אותו הגוש האסיו־אפריקאי [האפרו־אסיאתי] שאתו אנו שואפים לקיים חופש שיט. ועל הכול – ישיבתנו שם מוכרחה להביא לידי חידוש המלחמה.

7) ישיבתנו בשרם אל־שיח׳ ללא מגע מתמיד עם כוחות מצריים נובעת מזאת שאונ״ף ולא מצרים חונה בשאר חלקי מדבר סיני. כשהאו״ם יחסל ישיבת אונ״ף יכולה להתלקח מלחמה בינינו לבין מצרים. לא יהיה חופש שיט ושקט בנסיבות הללו. לא נעים להרהר שהשקט הקיים בשרם אל־שיח׳ הוא בזכות החיץ של האו״ם מזה ואי־רצון נאצר במלחמה [מזה], אך בלי שני הגורמים האלה הייתה המלחמה מתחדשת על רקע הצדקה מוחלטת לנאצר על פי סעיף 51 של המגילה. איני בטוח שנאצר יילחם יחידי.

8) כל עניין אילת והמְצָרים חשוב בעיקר מבחינה כלכלית. אם ישיבתנו בשרם אל־שיח׳ היא גורם מרכזי ביצירת תנאים בין־לאומיים הפוגעים קשות וחמורות באותו מצב כלכלי של ישראל שפיתוח המפרץ מיועד לקדמו, כלומר במקום לחזק המדינה כלכלית על ידי חופש השיט אנו מחלישים אותה כלכלית על ידי ישיבה בשרם אל־שיח׳, מבחינה זאת יוצא השכר בהפסד. אך העיקר פה הוא המאזן המדיני שערכתי לעיל. בעוד שישיבתנו בשרם אל־שיח׳ מבטיחה שלא יהיה חופש שיט, או שיט, או פיתוח, או צינור, או אפילו חסינות לאורך מועד בפני הפרעות מצריות למעט השיט הקיים, הרי גם ההצעה האמריקאית אינה מבטיחה ביטחון ללא מְצרים לחופש השיט. מאידך אפשר לבנות עליה צירוף גורמים שבכללם נותנים סיכוי של ממש להגשמת חזון אילת. גורמים אלה הם:

(א) קביעת האופי הבין־לאומי של המפרץ בחוק הבין־לאומי על ידי ההודעות של ארצות־הברית ושאר המעצמות.

(ב) יצירת נוהג ומציאות של חופש שיט על ידי ניצול סמלי ומציאותי של המפרץ על ידי העולם הימי.

(ג) יצירת עובדות כלכליות חשובות שאין להעלותן על הדעת בשבתנו בשרם אל־שיח׳ נגד דעת העולם.

(ד) רצון המעצמות הימיות לשמור ולהגן על השיט.

(ה) קיום כוח ימי ואווירי ישראלי שדיו להגן על השיט הישראלי כשיופרע על ידי מצרים, בעיקר שזכות שיט זה נתמכת בדעת הקהל העולמית. אזהרה שהפרעה לשיט ישראלי תיתקל בתגובה של כוח הגנתי מהווה ערובה רצינית לאותו חופש שיט. הכוח המזוין של מדינות אחרות לא ירוץ להפציץ תותחי מצרים בשרם אל־שיח׳ למען שיט ישראלי כשאניותינו ומטוסינו יושבים ומסתכלים. אני מניח שזוהי מגמת הכוח שלנו במפרץ, כלומר להרתיע התקפה על השיט שלנו.

הסיכום הוא שהסיכוי לשיט כללי וישראלי, ולמסחר [להעברת] דלק ופיתוח הגשר בין ים סוף והים התיכון הוא כמעט אפסי בשבתנו בשרם אל־שיח׳, ורציני מאוד במסגרת

ההצעה האמריקאית. חוששני כי נתערבו בהכרתנו שני המושגים של חופש השיט וישיבה בשרם אל־שיח׳, שהפכו עכשיו מושגים סותרים ומנוגדים בתכלית. אין הכרעה ללא סיכון, אך בתכנית האמריקאית הסיכוי להגשמת משאלותינו הוא גדול מזה המסתמן במצב הקיים, שהמשכו יהפוך את המפרץ לאגם ריק משיט ולא לגשר בינינו לבין עמי אפריקה ואסיה. ישיבה זו בשרם אל־שיח׳ כל ערכה הוא תכסיסי גרדא – לאלץ מישהו להביא תכנית אחרת. לכן ישיבה זו הייתה מוצלחת ביותר עד כה, באשר סייעה להחדרת הרעיון של אילת בהכרת העולם ואילצה ארצות־הברית לקבוע את האופי הבין־לאומי של המפרץ. אך יש צורך אכזרי לשקול אם לא מוצתה התועלת התכסיסית הזאת, ואם לא הגיעה השעה לנטוש גישה תכסיסית גרדא לטובת עצם העניין של השיט החופשי ויחסים עם ארצות־הברית.

לגבי 2) [בתחילת המברק] הרי אין תועלת בהסכם עם ארצות־הברית על 1) כל עוד היא מתנה ניצול זכות חופש השיט על ידינו בפתרון לעזה שאינו מבטיח אי־חזרת מצרים. לכן הייתי קובע הסכמת ארצות־הברית ל־2) כתנאי לקבלת 1) על ידינו בשלב זה. העיקר שיוכר בחופש השיט הישראלי במפרץ אחרי הוצאת הכוחות הצבאיים ולא תותנה הכרה זו בהסדרה או אי־הסדרה של בעיית עזה כולה.

איני מוכן להבטיח שארצות־הברית תקבל השינוי המוצע בתכניתה, אך יש לפחות סיכוי. דיונים בעצרת לא יקדמו אותנו לקראת התרת [הפשרת] הקיפאון ויש להם ערך תעמולתי לחיוב או לשלילה. עיקר כוונתי היא שתישקל היטב שאלת ישיבתנו בשרם אל־שיח׳, ששימשה תפקיד תכסיסי חשוב ביותר עד כה אך עכשיו אינה הולמת מטרתנו לחופש שיט, שיש להשיגה רק על ידי הסכמים בין־לאומיים.

אני יודע כי אין כמוך מעריך חיוניות יחסי ישראל ארצות־הברית לביטחון ישראל ופיתוחה. אנו בפרשת דרכים. בדרך הסירוב מובטח משבר שלא ידענו כמוהו, ודווקא משבר מיותר כי אין לנו מגמות מנוגדות. בדרך של הסכם על עניין זה מובטחת תקופה פורייה ביותר תוך הדיקת [הידוק] יחסים מתמדת.

אבן

431

א' נג'ר אל משרד החוץ ושגרירות ישראל בפריז
E. Najar to the Ministry of Foreign Affairs and the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן NPTA64
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 17 בפברואר 1957

מידי

משיחה בין שרת החוץ, פינו, אבן ונג'ר.

1) פינו שואב נחת ושלווה אחרי הצלחתו בעניין אלג'יריה.[1]

2) מסרנו לו על מצב ענייננו. קרא את המסמך שהגשנו לדאלס וחייב את תוכנו. פינו אינו חושב שקיימת סכנה של סנקציות. מכל מקום בטוח שאיטליה, גרמניה, בלגיה וכמובן צרפת לא תצייתנה והמלצת העצרת בנדון לא תתקבל.

3) בעניין סואץ מסר שארצות־הברית, אנגליה, צרפת ונורווגיה הציעו בנוגע לתשלום דמי המעבר להסדר ביניים הצעה שונה לחלוטין מהצעת המזכ"ל. אינו שותף לתקוות של שלוש האחרות שנאצר יקבל את התכנית. בקשר לאי־אפליה במעבר אמר שנאצר הסתפק באמרו שאניות צרפת ואנגליה תוכלנה לעבור, אולם לא הזכיר את ישראל. הסקנו בלבנו שבשלב הנוכחי ארבע המדינות לא דאגו כלל לזכות ישראל, אולם לא העלינו את הבעיה.

4) סוכם שפינו ייתן לאלפאן הוראות להגיד ברורות למחלקת המדינה שמדינות אירופה לא תסכמנה לסנקציות אפילו אם תהיה החלטה בעצרת, וגם שפינו ידבר עם ספאק ביום שני בפריז כדי לארגן חזית מערבית רחבה באותה רוח. הוא ייתן גם למשלחת הצרפתית באו"ם הוראות לעמוד לימיננו.

כידוע מולה יגיע לארצות־הברית ב־25 בפברואר. פינו ישתתף בביקור. יש לדעתי חשיבות רבה שמולה יקבל תדרוך ישראלי מדויק לפני צאתו מפריז, כי אין ביטחון ששרת החוץ תיפגש אתו לפני שיחותיו עם הנשיא.

נג'ר

431

1. המרד באלג'יריה הועלה לדיון בעצרת האו"ם בראשית פברואר למרות התנגדותה של צרפת, שכפרה בסמכותו של האו"ם לדון ב"עניין צרפתי פנימי". הגוש האפרו־אסיאתי הגיש לוועדה המדינית הצעה להעניק לאלג'יריה זכות הגדרה עצמית, ולאחר שההצעה נדחתה קיבלה העצרת ב־15 בפברואר הצעת פשרה המביעה תקווה כי יימצא לסכסוך פתרון של שלום בהתאם לעקרונות האו"ם ולמגילתו.

432

י' צור אל ו' איתן
J. Tsur to W. Eytan

מקור 130.23/3120/23

פריז, ט"ז באדר א' תשי"ז
17 בפברואר 1957

סודי

שיחה עם מזכ"ל משרד החוץ

הזמנתי את מר ז'וקס לארוחת צהריים כדי לשוחח אתו גלויות על כמה בעיות המעסיקות אותנו בשעה זו ועל היחסים עם משרד החוץ. מכל המזכירים הכלליים שעמדו בראש הרציף [משרד החוץ הצרפתי] בתקופת שירותי – שלושה התחלפו בשלוש השנים האחרונות – ז'וקס הוא, לפי התרשמותי ולפי כל הידיעות המגיעות אליי בעקיפין, הגלוי והידידותי ביותר. הוא מאמין בכנות בשיתוף פעולה של צרפת עם ישראל, ומתנגד חריפות למדיניות האשליות כלפי ארצות ערב שאחזו בה קודמים. משום כך יש משנה משקל לדברים שנאמרו על ידו באותה שיחה.

לאחר שסקרנו את ההתפתחויות האחרונות בניו יורק ובוושינגטון הסבתי לבו לרמז בעניין צינור אילת־חיפה שנכלל בדברי דאלס לאבן,[1] ואמרתי כי אין להפריז בערך הדברים, אך ניתן להסיק מהם שארצות־הברית רואה את עניין הצינור כרציני ביותר. אולי יש בזה משום אות שהחברות האמריקאיות מתחילות להעריך את חשיבותו של קו נפט מקביל זה. מי יודע אם לא תביא התעניינות זו להעברת העניין כולו למסלול אחר ותשים קץ לאותה תכנית של שיתוף צרפתי־ישראלי בצינור, שאנו ראינו בה ברכה גם מבחינה צרפתית וגם מבחינה שלנו? לצערי לא התקדמה התכנית עד היום, למרות ההחלטה החיובית של הממשלה, מחוסר העזה וחוסר החלטה של השירותים המעוניינים. כמה שונה היה המצב אילו היה קו נפט בבניינו וצרפת לא הייתה תלויה עוד חודשים מספר בחסדי הסדר עם נאצר בעניין תעלת סואץ!

כך בזה וכך בעניינים אחרים. הזכרתי את עניין 50,000 טונות הנפט ואת המשא ומתן בדבר האשראי,[2] שגם על זה בא הסכם ממשלתי מצד גי מולה, פינו ורמאדייה, וכשנכנס הדבר לשלב של ביצוע מתחילה סחבת ללא מוצא. יש לנו הרגשה – זאת עליי לומר לו גלויות – כי השלבים המנהליים של ממשלת צרפת עדיין לא עיכלו את מדיניות הממשלה ביחס לישראל ועדיין שוררות במנגנון תורות של זהירות, של חוסר גמישות ואף געגועים למדיניות הערבית חסרת התקווה שעמדה לנו למכשול בכל מאמץ של התקרבות עד לשנה האחרונה.

432

1. ראו מס' 403.
2. ראו מס' 357, הערה 1.

ז׳וקס ענה שבעניין הצינור אין הערכתי נכונה. החלטת הממשלה קיימת ועומדת, ופינו אף דיבר על זאת מפורשות בשיחתו עם האמרשלד[3] ואישר בגלוי למזכ״ל האו״ם, לחרדתו ולהתמרמרותו של זה, שמנוי וגמור עם הממשלה לבצע את התכנית. גם הוא, ז׳וקס, ודארידן עוזרו מצדדים בזכותה. אמנם נכון שהמחלקה הכלכלית של משרד החוץ (קרי: וורמסר) מסתייגת ממנה, אך אין לזה חשיבות, כי מחלקה זו תבצע מה שיוטל עליה. עיקר ההתנגדות באה משר האוצר רמאדייה ואותו יש לשכנע. מבחינה זאת חשוב מאוד ביקורו בארץ של ז׳יל מוק,[4] שהוא אחד המעטים המשפיע על רמאדייה.

אשר לנפט, הוא היה בטוח שהעניין סודר והתפלא מאוד לשמוע על קשיינו. רשם לעצמו ויפעל. על האשראי הוא שומע בפעם הראשונה. אמנם נתפרסמו ידיעות בעיתון בשם שמעון פרס, אך אתו ועם חבריו לא דובר מעולם על כך. עכשיו כששמע פרטים מפי יעשה ככל יכולתו כדי להחיש את המשא ומתן.

ז׳וקס מאמין בהידוק הקשרים עם ישראל. לגבי צרפת זוהי המדיניות ההגיוניות היחידה במזרח, כי אין הוא רואה נקודות אחיזה באזור אלא ישראל וטורקיה בגלל ערכן הצבאי ויציבותן, ולבנון בגלל היסודות הנוצריים שבה. אבל לא היה רוצה לראות התקרבות זו כאפיזודה חולפת, ובמיוחד היה רוצה למנוע את הרושם שכל דבר שצרפת עושה למען ישראל נעשה כתגמול שבהכרח על שיתוף פעולה צבאי. אמנם ייתכן כי יושג משהו לאלתר משום שלא נעים יהיה לממשלה לסרב, אך אין בזה יסוד לקביעת מדיניות לאורך ימים, וכשתשתנינה המסיבות עלול הדבר להביא לטענות ולחרטה. תפקידנו, אמר ז׳וקס, להקים בניין של קיימא ולא להסתפק באימפרוביזציות, כי אחרת אין לדבר ערך.

מכאן עבר לדיון כללי על היחסים עם המנגנון ועם משרד החוץ במיוחד. הוא יודע את חולשתו ואטיותו של המנגנון הצרפתי, אך מסוכן לפסול אותו כליל. כשמדובר במבצעים צבאיים טבעי הדבר שכל משא ומתן יתנהל במישרין בין הסמכויות הממשלתיות והצבאיות שאחראיות לפעולה. אך משגה חמור הוא להמשיך בדרך זו גם בעבור שעת החירום וגם כשהדברים נוגעים לשיתוף פעולה מדיני וכלכלי. מסוכן ליצור במשרדים את הרושם שההתקרבות לישראל היא עניינם האישי של כמה שרים. בסופו של דבר מגיע הביצוע לשלב של המנגנון, והוא מסוגל לעכב ואף לבטל כל יוזמה מתוך חוסר רצון טוב ומתוך טינה על שהוא מוצא מתוך העניינים. זוהי מגמה מסוכנת, וככל שנחיש את העברת המגע לפסים נורמליים, כן יוקל הביצוע וייווצר בסיס של ממש לשיתוף פעולה.

הוא מבקש שאאמין לו שאין בדבריו כל נימה אישית וכי אינו מתכוון אלא לטובת העניין. לא הכול אפשר להסדיר בשיחות בין בורז׳ס־מונורי ופרס ומסוכן לסמוך על כך. משרד ההגנה הוא בעל השפעה, אך השפעתו מוגבלת לעניינים שהוא מטפל בהם במישרין או בעקיפין. למה ניצור לעצמנו אויבים, שעה שכל האווירה נוחה לנו ויכולנו להבטיח לעצמנו אהדה כנה מצד חלק גדול מן המנגנון? אל נזלזל בדעת הקהל, וזו כולה לטובת ישראל כיום ואין הפקידות יוצאת מן הכלל. הנה, במשאל גאלופ שנערך לפני שבועות

3. ראו מס׳ 379, הערה 3.
4. ז׳יל מוק, חבר בהנהגת המפלגה הסוציאליסטית הצרפתית. מוק ביקר בישראל בסוף פברואר כדי לבדוק אפשרויות להשקעות של חברות צרפתיות, בעיקר בצינור הנפט, במסגרת שיתוף פעולה כלכלי בין שתי המדינות.

מספר, הביע הרוב המכריע של הנשאלים את דעתו לטובת מבצע סואץ ולטובת תמיכה בדרישות ישראל. זהו הלך רוח כללי וכדאי לנצלו.

מסוכנת גם התורה על איבתו של משרד החוץ. הצמרת של הרציף עומדת כולה לצדנו. הוא יודע שבעבר נתקלנו בקשיים גדולים מצד הפקידות, אך הזמנים השתנו. על חסידי המדיניות הערבית עבר משבר נפשי חמור ועתה מתלבטים גם הם בחיפוש אחרי מדיניות חדשה. אין בכוונתו להגן על הרציף. מעולם לא גרס "רוח הרציף" כמין נכס קדוש שיש לשמור עליו. אין משרד החוץ ממלא את תפקידו אלא כשהוא מביע ומבצע את מדיניות ממשלתו. זה היה הקו התקיף שבו הלך מאז נכנס לכהונתו ביולי של שנה זו [1956], ומנוי וגמור אתו להמשיך בקו זה.

העירותי שיש עדיין בין פקידי משרד החוץ הנאחזים במדיניות הקודמת ומתנגדים להתקרבות לישראל.

ז'וקס לא הכחיש זאת אך ביטל את ערכם. אמר שמדובר בעיקר בשגרירים לשעבר במדינות ערב. תופעה מוזרה היא – והיא פחות בולטת בפריז מאשר בלונדון למשל – שכל מי ששירת וחי במדינה ערבית הופך חסיד שוטה של הערביות ואינו רואה את הצד שכנגד. הדיפלומטים שגורשו מן הארצות הערביות מסתובבים עתה בטלים ועוסקים ברכילות ומוצאים פה ושם אוזן קשבת. אך אין לזה ערך. יש חופש הבעת דעה ברציף וכל אדם רשאי להשמיע את דבריו. אך המדיניות נקבעת בצמרת, וככל שנדבר עם אנשי הצמרת בגילוי לב, ככל שנשתף אותה בדאגותינו ובתכניותינו, כן ייעלמו המכשולים מעל דרכה של מדיניות עקבית של שיתוף פעולה בין שתי המדינות.

הוא הדין לגבי שאר המשרדים. אל נא נרדוף אחרי הישגים קלים של רגע. קיימים די יסודות לבניין מדיניות משותפת שתהיה מבוססת על רצון טוב של כל הנוגעים בדבר. ואם אנחנו הולכים לקראת ברית למעשה – אם לא להלכה – טוב נעשה אם לא נקומם נגדנו ללא צורך מרירות וטינה. שוב, אינו מתנגד עקרונית למשא ומתן ישיר בשלבים גבוהים כשאין מזה מפלט, ולסודיות כשהיא הכרח, אך אל נא נהפוך זאת להרגל.

השיחה הקיפה גם נושאים אחרים, אך חשבתי לנכון להביא בפניכם בעיקר את הדברים הללו שיש בהם כדי לשפוך אור על תגובת הפקידות במשרדים מסוימים של הממשלה הצרפתית, וכדי לשמש אזהרה לנו לגבי כמה עניינים שאנו עוסקים בהם.

בברכה,

יעקב צור

433

איגרת ממשרד החוץ אל שגרירות ברית־המועצות
Note from the Ministry of Foreign Affairs to the Soviet Embassy

העתק: 93.39/449/7

ירושלים, 17 בפברואר 1957

משרד החוץ מביע את הוקרתו לשגרירות ברית־המועצות, ובתשובה לאיגרת השגרירות מה־6 בפברואר 1957[1] מתכבד למסור תשובתו כדלקמן:

ממשלת ישראל רושמת לפניה שממשלת ברית־המועצות מסבירה את הביטול החד־צדדי של החוזים בדבר אספקת דלק סובייטי לישראל בנימוקים מדיניים.

גישה זו של ממשלת ברית־המועצות, בייחוד כלפי מדינה קטנה, נוגדת את ההצהרות הסובייטיות הרבות בגנות הטלת הגבלות מטעמים מדיניים נגד הסחר הבין־לאומי ונגד אמברגו. כן היא מוכרחה לעורר ספקות לגבי האפשרות של יחסים מסחריים תקינים עם חברות ממשלתיות סובייטיות, כאשר מתברר שלהתחייבויותיהן ערך מחייב רק כל עוד הן תואמות את הצרכים המדיניים החולפים של ברית־המועצות.

ממשלת ישראל רושמת לפניה שבאיגרת מה־6.2.57 לוקחת על עצמה ממשלת ברית־המועצות למעשה את האחריות להפרת חוזים בעלי תוקף שנחתמו על ידי החברות הסובייטיות, והיא שומרת לעצמה את זכויותיה לגבי הנזקים שנגרמו למדינת ישראל ולאזרחיה עקב הפרת החוזים האלה.

434

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת הנשיא אייזנהאואר (17 בפברואר 1957)
Statement by President Eisenhower (17 February 1957)

לאחר שפגישתם השלישית של דאלס ואבן נסתיימה בהגיעם למבוי סתום, ובעקבות התייעצויות שקיים אייזנהאואר עם דאלס, החליט הנשיא לנקוט פעולה ישירה ולפרסם הודעה כדי ללחוץ על ישראל לחזור בה מהתנגדותה להצעות שהציעה לה ארצות־הברית. צעד זה נבע גם מחששו של הנשיא כי סובלנות רבה מדי כלפי ישראל תקומם את מדינות ערב נגד ארצות־הברית ותחרוץ מראש את גורלה של תכניתו למזרח התיכון. בן־גוריון

433

1. ראו מס' 385.

שיער כי הגורם להודעה היה הבטחתו של אייזנהאואר למלך סעוד להביא לפינוי כוחות ישראל משרם אל־שיח' ומרצועת עזה (ראו הערת־עורך מס' 376).

ב־17 בפברואר, בד בבד עם פרסום תזכיר מחלקת המדינה לישראל מ־11 בפברואר, פרסם אייזנהאואר הודעה נשיאותית ובה נאמר כי ארצות־הברית מקבלת שיש לישראל טענות מוצדקות כנגד מצרים ומן הראוי למצוא דרך לתיקון המצב. לדעת הנשיא, ההחלטה השנייה שהתקבלה בעצרת האו"ם ב־2 בפברואר יצרה סיכוי לפתרון, וההצעות שהועלו בתזכיר מחלקת המדינה אף הגדילו את הסיכוי. הנשיא ציין כי ארצות־הברית רשמה לפניה את השקפות ישראל בנוגע לרצועת עזה ולמפרץ אילת, והבהירה לישראל כי לאחר נסיגת כוחותיה תפעל לפתרון הבעיות המטרידות את ישראל. לדעתו התזכיר משקף את כוונותיה של ארצות־הברית הן בתור חברה באו"ם והן בהיותה מעצמה ימית בעלת זכויות משלה. לדברי הנשיא, ארצות־הברית מאמינה כי הצעד שנקט האו"ם בהחלטתו ב־2 בפברואר, הצהרות המדינות החברות ותזכיר מחלקת המדינה מספקים לישראל את מֵרב הערובות שהיא יכולה לצפות להן בהקשר זה ומתוך התחשבות באחרים.

לפיכך חידשה ארצות־הברית את בקשתה מישראל לסגת בהתאם לדרישותיו החוזרות של האו"ם, ולסמוך על החלטיותם של שוחרי הצדק להביא במזרח התיכון למצב שיהלום את עקרונות הצדק והמשפט הבין־לאומי, וישרת את האינטרסים הצודקים של כל תושבי האזור. כך תהיה ישראל מובטחת יותר ממצב שבו יימשך הכיבוש למורת רוחו של רוב העולם.

בריטניה וצרפת, שכבשו חלקים ממצרים בעת התקפת ישראל על מצרים באוקטובר, כבר נסוגו ללא תנאי מתוך היענות לאותה החלטה של האו"ם שקראה גם לנסיגת ישראל. הן קיבלו עליהן את דין האו"ם שהפתרון לקשיים שבינן לבין מצרים ניתן ליישום רק לאחר הנסיגה, מבלי להעמיד אותו בבחינת תנאי לנסיגה. ארצות־הברית מאמינה כי ישראל צריכה לנהוג כמוהן. היא מצדה תשאף להישאר נאמנה לאו"ם ולתמוך בו במאמציו לקיים את מטרותיה ועקרונותיה של מגילת האו"ם, שבה טמונה תקוות העולם לשלום. (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 220–221, 130.09/2458/18.)

התגובה לדברי הנשיא הגיעה למחרת מירושלים. לאחר ישיבה דחופה של הממשלה, שבה אושרו שנית הצעותיו של בן־גוריון לפתרון נקודות המחלוקת בין ישראל לארצות־הברית, נקרא השגריר לאוסון לירושלים אל ראש הממשלה, כדי להבהיר את תגובתה של ישראל ולנסות לגשר על הפער בין עמדות שתי המדינות בנושאים החיוניים לישראל (מס' 437). לשם כך העביר בן־גוריון באמצעות השגריר גם שדר דחוף לדאלס (מס' 436).

בתגובה לפרסום התזכיר של ארצות־הברית על ידי מחלקת המדינה פרסמה ישראל את תזכירה שלה (מס' 421), ודובר משרד החוץ הודיע כי הצעת ארצות־הברית אינה פותרת את הבעיות היסודיות – הבטחת חופש השיט לאחר נסיגת צה"ל מחופו המערבי של מפרץ אילת, ומניעת הפיכתה של רצועת עזה שוב לבסיס להתקפות פדאיון על ישראל (ראו משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 832, 18.2.1957, 130.02/2377/5).

435

מ' קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן AX525
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

ניו יורק, 18 בפברואר 1957

המצב הפרלמנטרי בעצרת:[1]

1) האפרו־אסיאתים טרם קבעו הנוסח המוסכם הסופי של הצעת החלטתם.

2) לפני כשבוע הרוסים הודיעו למצרים שמטעמים עקרוניים לא יוכלו לתמוך בהטלת סנקציות על ידי העצרת. המצרים דרשו במפגיע שישנו דעתם, וקוזנצוב[2] התחייב לבקש הוראות חדשות. היום הופיעו הרוסים עם הצעת החלטה משלהם, המבקשת מהעצרת להמליץ למועצת הביטחון להטיל סנקציות עלינו (נוסח ההחלטה דומה לנוסח האמריקאי שנפל במועצת הביטחון ב־30 באוקטובר). צעד זה הרגיז המצרים עוד יותר, כי להצעה רוסית אין סיכוי לעבור בעצרת, ואפילו היה – הייתה נתקלת בווטו צרפתי במועצת הביטחון.

3) הבריטים הציעו לאמריקאים, כמוצא אפשרי מהסבך, שהחלטת הפינוי הבאה תכלול משפט האומר שאחרי השלמת הפינוי הישראלי מכריזה העצרת שמצב הלוחמות בין הצדדים לא יתקיים עוד.

קדרון

435

1. במשרד החוץ נעשה חישוב של מספר המחייבים והשוללים בעצרת בנוגע להטלת הסנקציות על ישראל: 15 מדינות הבטיחו להצביע נגד; 12 הבטיחו להימנע; 31 מדינות תצבענה ללא ספק בעד ועוד 10 מדינות תצבענה כנראה בעד. היה ברור שרק אם ארצות־הברית תתערב באופן פעיל במהלכים בעצרת ישתנו המספרים. אם תחייב הטלת סנקציות יפחת מספר המתנגדים, ואם תתנגד ייתכן שלא יימצא רוב של שני שלישים לאישור ההצעה (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 16 בפברואר 1957).

2. ואסילי קוזנצוב, סגן שר החוץ של ברית־המועצות.

436

י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוושינגטון
J. Herzog to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. TNW129 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2459/15 :נוסח יוצא

Jerusalem, 18 February 1957

Most Immediate

Following personal message from Ben-Gurion to Dulles cabled by Lawson this afternoon.

"At this eleventh hour and in order to avoid a fateful misunderstanding between our two peoples, I wish to appeal to you personally to obtain a postponement of United Nations discussions and to arrange for a committee of representatives of a few impartial states to proceed forthwith to Israel and, if necessary, also to Egypt in order to try to reach agreed settlement of outstanding questions of Sharm el-Sheikh and Gaza.

I fully appreciate your position and that of the President. At same time I ask you in all earnestness to sense deep feeling our entire people that withdrawal under present circumstance will spell disaster for us. If United Nations, supported by United States, seeks by sanctions to compel us to do so, an historic injustice will have been committed and what may be a fatal blow will have been struck at the moral foundations of the international organisation. For the United Nations to take this course is to adopt a double standard of morality. For Israel to surrender would be, we feel, fraught with most serious consequences. I must repeat that it is Egypt which has maintained aggression against Israel since May 15, 1948 and which declares its intention so to continue.

In the light of the exchange of views which has taken place between yourself and Ambassador Eban in past week, I have a strong hope that the step I suggest might bring about an agreed and just solution. If this hope will not be realised, all that will be involved will have been a short delay in an attempt to save Israel and the United Nations from a most tragic development. I have instructed Ambassador Eban to return immediately for consultations.

With best wishes, sincerely yours Ben-Gurion."[1]

Herzog

436

1. השווה *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 111, p. 200.

437

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוושינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן TNW131
נוסח יוצא: 130.02/2459/3

ירושלים, 18 בפברואר 1957

לאוסון הוזמן הלילה לראש הממשלה. נכחו המילטון והרצוג. ראש הממשלה העלה הנקודות הבאות:

1) ביחס לעקבה קיימת תמימות דעים בינינו לבין ארצות־הברית על העיקרון, ויש להמשיך בדיונים כדי למצוא תשובה לחששותינו לגבי חידוש ההסגר על האניות הישראליות.

2) עזה: אין אנו מעוניינים לספחה לישראל וכל דרישתנו היא הבטחת ביטחוננו. הזכיר גם בעיית התושבים המקומיים והפליטים ונכונותנו לתרום לפתרון. גם פה יש בהחלט יסוד להמשך הדיונים. התרשם מהשיחה האחרונה עם המזכיר[1] כי קיימת אולי אפשרות להפריד בין שתי הבעיות.

3) כמעט משוכנע כי המרחק בהשקפות כה קטן שבדיון עם ועדת מדינות חסרות פניות מטעם האו"ם אפשר יהיה להגיע להסכם תוך שבועות מספר. אינו מבין למה תדחה ארצות־הברית בקשה צנועה כזאת, שכן אם בדעתה להפעיל השיט תוכל לעשות זאת לאחר שבועות מספר אם לא יושג הסכם. אין ספק כי אילו מצרים או איזו מדינה אחרת העלתה בקשה כזאת, הייתה נענית. ככלות הכול נסוגונו תוך שלושה חודשים כמעט מסיני כולו בעוד שמצרים מפרה החלטת מועצת הביטחון מזה שש שנים ומחרישים לה.

4) יהיה זה משגה חמור אם יתעלמו מבקשתנו ויחליטו על סנקציות בחיפזון. דעת הקהל בארצות־הברית וברחבי העולם לא תהיה מאושרת נוכח איפה ואיפה וייערך חשבון נפש בין־לאומי.

השגריר הרהר שמא קצב הלחץ קשור בסואץ. ציין שבעוד שהונגריה מסרבת להרשות ביקור המזכ"ל הרי אנו מזמינים ביקור ועדה ומביעים ביטחוננו כי יושג הסכם. הבטיח להבריק.[2]

מאה"ב

437

1. מס' 428.
2. ראו את דיווחו של לאוסון על השיחה: *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no.113, pp. 203–204.

תמצית דוח של מ׳ פישר על שליחותו לוואטיקן (15 בינואר — 9 בפברואר 1957)[1]
Summary of a Report by M. Fischer on his Mission to the Vatican (15 January — 9 February 1957)

מקור: 130.23/3102/18

[ירושלים], 18 בפברואר 1957

סודי ביותר - לנמען בלבד

הקדמה

ההנהלה המדינית של הוואטיקן היא בידי מזכירות המדינה. מאז עלה האפיפיור הנוכחי[2] על כסאו לא מינה מזכיר מדינה.

במזכירות המדינה שתי מחלקות: האחת לעניינים בלתי רגילים והשנייה – לעניינים הרגילים. בראש כל מחלקה עומדים תת־מזכיר וסגנו: מונסיניור טארדיני (Tardini) ומונסיניור סאמורה (Samorè) למחלקה הראשונה, מונסיניור דל־אקווה (Del-Acqua) ומונסיניור קארדינלי (Cardinali) למחלקה השנייה. המחלקה הראשונה דומה באופייה להנהלה המדינית של משרד חוץ רגיל. המחלקה השנייה – להנהלת לשכת השר.

לשתי המחלקות עניין במתרחש בארץ הקדושה ועל כן – בישראל. אולם מונסיניור טארדיני הוא היחיד הקובע את הקו המדיני והדיפלומטי. לאמתו של דבר, האפיפיור הוא בעצמו מזכיר המדינה, כלומר הוא משמש לעצמו שר חוץ. אך מחמת גילו (למעלה מ־80) אינו נוקט יותר כל יזמה והוא רק פוסק החלטה בעניינים המוגשים לו מוכנים מראש. בזמן ריאיון לעולם אין הוא נכנס לוויכוח על נושא בלתי צפוי, ואם מועלה נושא כזה הריהו שותק ועובר לעניין אחר.

המחלקה השנייה חוקרת בענייני ישראל, אולם באורח עקרוני אין היא מגלה כל יזמה.

סגנו של טארדיני הוא איש כמורה בדרגה גבוהה הממלא תפקיד זה זמן קצר בלבד. הוא מסתלק מכל יזמה ומפנה כל עניין לטארדיני עצמו. בתנאים אלה, **הכול** תלוי במונסיניור טארדיני.

אין זאת אומרת שהוא רודן בלי מצרים. אין ביכולתו להימנע מלהביא בחשבון את זרמי המחשבה השולטים בכנסייה, שכן הוא עומד בראש ארגון אשר מטיבו הנו גוף מבצע. אולם הוא אינו אחראי אלא כלפי האפיפיור עצמו.

מונסיניור טארדיני הוא ממוצא איכרים מסביבות רומא. הוא זהיר באופיו ועקשן ביותר. בהשקפותיו המדיניות הוא "אירופאי". ייתכן כי האמין במשך זמן מה בשיתוף

438

1. ראו גם דוח של פישר על שיחותיו הראשונות בוואטיקן, מ׳ פישר אל מחלקת מערב אירופה, 17.1.1957, 130.23/3102/18.
2. האפיפיור פיוס השנים עשר.

פעולה אפשרי בין הכנסייה והאסלאם במאבק משותף נגד הקומוניזם, אך אין ספק כי חזר בו מדעתו זו.

השפעתם של החשמנים האיטלקים על האפיפיור ועל מזכירות המדינה היא כמעט אפסית.

מטרת השליחות

מטרת השליחות הייתה כפולה: מטרה מידית ודחופה ומטרת מחקר הרבה יותר רחבה. לא היה קל לנהל את שתי הפעולות בבת אחת, אולם אי־אפשר היה להפריד ביניהן לחלוטין כיוון שנעשו בעת ובעונה אחת.

השליחות המידית הייתה להחדיר לוואטיקן את נקודת מבטנו על הבעיות המדיניות של השעה, ובמיוחד אלה הקשורות למפרץ שלמה ורצועת עזה, ולנסות להשיג מהוואטיקן נקיטת עמדה שתביאהו לידי מתן הוראות חיוביות לנציגיו בארצות השונות.

השליחות היותר רחבה הייתה לנסות הצעדים הראשונים בדרך ההתקרבות אל הכס הקדוש, התקרבות אשר עשויה הייתה לפתוח פתח להכרה ולקשירת יחסים דיפלומטיים.

השליחות

בהגיעי לרומא ביקשתי באמצעות שגריר צרפת ליד הוואטיקן, רולן דה מארז׳רי (Roland de Margerie) לאפשר לי מגע עם חבר מזכירות המדינה, אך שגריר זה שמע מפי מונסיניור סאמורה שהמזכירות החליטה כי ״במסיבות המדיניות הנוכחיות, הקשורות במשבר חמור באזור המזרח התיכון, לא יהיה זה מן הזהירות להסכים למגע ישיר אשר לא יוכל להישמר בסוד״. לפי דה מארז׳רי, נובעת סיבת הסירוב למגע מהפחד מפני מעשי תגמול נגד המוסדות הקתוליים בארצות ערב. לפיכך ביקשתי את דה מארז׳רי להתראות בעצמו עם מונסיניור טארדיני. הוא עשה כן, והגיש לו זיכרון דברים קצר על בעיות מפרץ שלמה ורצועת עזה אשר הוכן על ידי (העתקו מצורף בזה).[3]

[דה] מארז׳רי הוסיף הסברים רבים בעל פה, בהתאם להדרכתי, וסיים באמרו כי הוא מקווה כי מזכירות המדינה תמצא דרך לסייע לנו בתמיכה דיפלומטית. טארדיני הקשיב בתשומת לב רבה והציג כמה שאלות, אך בסיכום אמר כי עניין מדיני זה אינו בסמכותו של הוואטיקן.

עוד לפני כן קיימתי פגישה עם החשמן טיסראן (Tisserant), זקן הקולגיום של הקרדינלים, ומזכיר הקונגרגציה של הכנסייה המזרחית. האיש ידיד ישראל, אויב האסלאם וצרפתי לאומני. אחרי שיחה ארוכה ולבבית הבטיח כי יהפוך את ישראל לנושא ראיונו הקרוב עם האפיפיור.

אחד מאנשי הקשר המועילים ביותר שפגשתי ברומא הוא מונסיניור אריגי (Arrighi), עוזר לרקטור ״לואי הקדוש של הצרפתים״ וחבר הקונגרגציה המזרחית. הוא איש אמונו של טיסראן, ולו כניסה חופשית לכל מחלקות מזכירות המדינה. הוא הבטיח לי כי ישוחח עם מונסיניור טארדיני על בעיות ישראל בהזדמנות הראשונה.

מהאב הישועי ריקה (Riquet) בפריז קיבלתי מכתב המלצה לעמיתו ברומא באוניברסיטה הגרגוריאנית, האב ז׳ארלו (Jarlot), אשר מתפקידו יהיה להציג אותי בפני האב ינסנס (Janssens), ראש המסדר הישועי, האב לייברג (Leiberg), אחד משני הישועים הגרמנים

3. המסמך בתיק 93.02/294/19.

המקורבים ביותר לאפיפיור, ובפני האב דה גורוסטארזו (de Gorostarzu), בא כוח (אסיסטנט) הצרפתים במרכז הישועים ברומא. האינטרסים של לבנון הנוצרית ושל ישראל זהים כל כך במוחו של האב [דה] גורוסטארזו, עד כי קשה לו להבדיל ביניהם ובין הנציגים של שתי האומות. היה עליי להזהירו מפני חרפוש, שגריר לבנון ליד הוואטיקן (אגב, כדאי לציין כי חרפוש, המחפש הזדמנויות להוכיח את נאמנותו לעמיתיו הערבים, נהנה משם טוב מאוד אצל כל ידידינו מבין אנשי הכמורה והדיפלומטים הצרפתים. הם כולם סבורים כי בלבו פנימה יש לו הבנה לבעיותינו. ייתכן כי הדבר נכון, אך משום כך אין הוא פחות מסוכן לנו. עשיתי כל אשר יכולתי בכדי להזהיר נגדו את הישועים ואת הצרפתים וביקשתים להימנע מלספר לו כל דבר אשר אינו ראוי להגיע לידיעת העולם הערבי).

בהיותי בפריז יעצו לי מוריס ורוברט שומן לבוא במגע עם ולדימיר ד'אורמסון, לשעבר שגריר צרפת בוושינגטון, המתגורר עתה בפירנצה. ד'אורמסון הציע לי לנסות לבקש ממארטינו, שר החוץ האיטלקי, התערבות לטובתנו במזכירות המדינה, כיוון שקיימת בוואטיקן הערכה רבה לשר החוץ האיטלקי. כן המליץ על פנייה מצדי לזקן הסגל הדיפלומטי בוואטיקן, הפולני הלבן קזימיר פפה (Casimir Papée). הוא אינו מאמין באפשרות של השפעה ישירה של הישועים על החלטות המזכירות.

לאחר שובי מהביקור אצל ד'אורמסון בפירנצה, הלכתי יחד עם ששון לראות את רוסי לונגי. מארטינו נעדר אותה שעה מאיטליה. המזכיר הכללי הקשיב רב־קשב להרצאתי וסיפר כי הרושם שנתרשם קאפומאצה, אשר נשלח למשש את הדופק במזכירות המדינה, אינו גרוע ביותר. הם רק התאוננו על יחסנו למוסדות הקתוליים בישראל.

בקשר לכך ברצוני להעיר כי אף אחד מאנשי שיחי, ובין אלה היו הכמרים האחראיים למוסדות אלה, לא התלונן בפניי על נושא זה, אף על פי שהעליתיו בשיחותיי לעתים קרובות. הדבר היחידי שנראה היה כי הוא גורם להם לדאגה היה מצבם של היהודים המשומדים. לנושא זה אחזור אחר כך.

לבקשתי כי יפעיל את שר החוץ ענה רוסי לונגי כי הוא עצמו יפעל, וכי פעולה זו תישא את הגושפנקה של התערבות רשמית מטעם הממשלה האיטלקית לטובת התקרבות בין הוואטיקן לישראל. רוסי לונגי טוען כי מונסיניור טארדיני איננו מהווה מכשול שאין להתגבר עליו. הוא בדעה כי הפעלת השפעתם של הישועים עשויה להיות לתועלת מרובה.

רוסי לונגי ביקש כי אכין לו מיד זיכרון דברים קצר בלתי מחייב, אשר ישמש לו בסיס להכנת תזכיר אשר יגיש למזכירות המדינה למחרת קבלת האיגרת שלי. זיכרון הדברים הקצר (העתקו מצ"ב)[4] נמסר לו למחרת בבוקר, ורוסי לונגי סיפר לששון כי הוא הגיש את תזכירו למזכירות המדינה ב־2 בפברואר. עד לצאתי מרומא לא קיבל המזכיר הכללי של משרד החוץ האיטלקי כל תגובה על תזכירו ממזכירות המדינה.

החשמן טיסראן נתקבל לראיונו הרבע שנתי אצל האפיפיור ב־28 בינואר. הוא הגיש לאפיפיור תזכיר מפורט על בעיית ישראל. טיעונו התבסס בעיקרו על העובדה כי חיזוק ישראל חיוני לשמירת לבנון הנוצרית. הוא השווה בתזכירו את עמדתו העקרונית של האסלאם כלפי ישראל לעמדה העקרונית של הסובייטים כלפי העמים החפצים

4. שם.

להשתחרר מהם (הימנעות המשגה בתורה של מוחמד שווה לאותה תכונה בתורתם של מרקס ולנין).

טיסראן הציע לאפיפיור כי יורה למזכירות המדינה לפתוח במגע עם מדינת ישראל באמצעותי. האפיפיור הקשיב ולדברי טיסראן, "כהרגלו לא השמיע כל תגובה לא חיובית ולא שלילית".

כמה ימים לאחר מכן הזמין אותי החשמן שוב על מנת לספר לי על השיחה שהייתה לו עם מונסיניור דל־אקווה. זה האחרון סיפר לו כי האפיפיור מסר לידו את התזכיר של טיסראן בכדי שיתעמק בו יחד עם מונסיניור טארדיני. החשמן היה אופטימי ביותר וראה בעצם מסירת התזכיר על ידי האפיפיור סימן מעודד. בעיקר הוא סמך על תמיכתו של דל־אקווה וכן על תמיכת סגנו של דל־אקווה, מונסיניור קארדינלי, אשר הוא כינה בשם ידידו. החשמן מקווה כי התוצאה תהיה האמנת השליח האפוסטולי בירושלים גם לממשלת ישראל. הוא סיפר לי כי הזמין אליו את מונסיניור סנזי (Sensi), השליח האפוסטולי החדש, ואמר לו כי רצונו של האפיפיור הוא שינקוט עמדה חיובית כלפי מדינת ישראל.

טיסראן הביע את צערו על מינויו של סנזי, המתואר על ידו כ"אדם לא מעמיק ביותר". שוחחתי אתו גם על מעמדו של ורגני, ועמדתי על כך שיועלה לדרגת הגמון. לדאבון לבו של החשמן, הדבר אינו ניתן לביצוע בלי הסכמתו של הפטריארך גורי, שהוא פרנציסקני, ואילו ורגני הסתכסך עם הפרנציסקנים.

החשמן טיסראן החל בפעולה תעמולתית בקרב הסגל הדיפלומטי המואמן לוואטיקן. הוא קיים שיחה ראשונה עם שגריר פורמוזה, ומסר לו זיכרון דברים קצר. אני מצרף את העתקו,[5] המשקף יפה את הלך המחשבות של החשמן.

להשלמת דמותו של טיסראן חשוב להעיר כי אף אותו מעסיקה בעיית היהודים המשומדים. הוא סיפר לי בגאווה כי הוא הוא שהשיג מהאפיפיור את הרשות לאמירת המיסה בישראל בשפה העברית. הוא הסתמך בבקשתו על בולה של האפיפיור מלפני 700 שנה, אשר פסקה כי מותר להגיד את המיסה באחת השפות בהן נכתבה הכתובת שעל הצלב.

מקור יודע דבר מסר לי כי בוואטיקן מחולקות הדעות בעניין האפשרות או הצורך במגע עם ישראל. כומר גבוה מ"האנטי־קמרה" של האפיפיור אמר למקור בקשר לסירוב שקיבלנו לאחרונה: "זהו משגה, יש צורך במגע". אשר לישועים, סיפר המקור, כי מבצע סיני רכש לעניין ישראל את אלה במסדר זה שהיו עדיין מהססים.

היחידי בסגל הדיפלומטי הוואטיקני אשר ביקרתי, פרט לדה מארז'רי, היה – בהתאם להמלצתם של כמה ידידים – זקן הסגל, הפולני הלבן קזימיר פפה הנמצא בתפקידו זה 25 שנה. הוא מייעץ סבלנות וריבוי קשרים עם הכמורה. ייחס חשיבות רבה לתזכירו של טיסראן. הוא מוכן לעזור בכל מידת השפעתו. את שיחתנו סיים במילים: "ב־25 שנות ניסיון למדתי כי אין להאמין לא בהבטחות ולא בסירובים של הוואטיקן".

באמצעות השגריר הקנדי שליד הקווירינל, מר דיפואי (Dupuy), השגתי ללא קושי ריאיון עם ההגמון בעל העמדה החשובה ביותר ביבשת האמריקאית, הקרדינל לז'ה ממונטראול, שהגיע זמן קצר לפני זה לרומא. הייתה זו שיחה פורייה שארכה כשלושת

5. המסמך לא נמצא.

רבעי השעה. לחשמן לא היה מושג על המציאות היהודית (פרט לעובדה כי במונטראול 100,000 יהודים וביניהם "עשירים מאוד אך חסרי תרבות"). הוא שאלני אם אמת הדבר כי היהודים שואפים לקומוניזם ואם נכון הוא כי היהודים מהווים בעולם כוח סודי מאורגן.

הוא הקשיב בתשומת לב רבה לתשובותיי והסברותיי על הבעיות הישראליות. גם על ענייני ישראל ידע מעט מאוד מחוץ לבעיות הכנסייה בישראל, אשר עליהן הוא מקבל ידיעות מהכנסייה. הוא דיבר ארוכות על מה שכינה "סבלם של היהודים המשומדים בישראל". הוא שאלני אם לדעתי התקנת יחסים תקינים בין הוואטיקן וישראל עשויה להטיב את גורלם. לאחר שציינתי כי אין אנו רודפים את המשומדים בישראל, אמרתי כי ללא ספק יש בכוחו של שינוי בעמדת הוואטיקן כלפי ישראל להקל בהרבה על סבלם המוסרי של המשומדים. במסיבות הקיימות הם במצב של אנשים החייבים את נאמנותם הדתית למעצמה הנחשבת כעוינת למדינה אליה הם משתייכים, ולה הם חייבים את נאמנותם האזרחית. על אף דעותיו הקדומות חשתי בהקשבתו של החשמן הרבה רצון טוב. הוא הוסיף לשאול אותי אם קיימת אצלנו שאיפה להתפשטות טריטוריאלית. כן שאל אם על הבמה העולמית תיתכן התנגשות בין עשיית נשמות לדת הנוצרית ועשיית נשמות לדת היהודית.

בביקור הפרידה שערכתי לדה מארז'רי אמר כי ביקורי ברומא לא היה לשווא בתנאי שהפעולה תימשך. הוא סבור כי מונסיניור סאמורה איננו נגדנו אולם נראה לו כי למונסיניור טארדיני טינה על ישראל ("Une dent contre Israel"), לדעתו יש הכרח למצוא דרך לרכך את טארדיני. טיסראן סבור שהוא פשיסט.

האב ז'ארלו ביקש לראותני על מנת לספר לי על הפגישה שהייתה לו עם האב לייברג. הוא סיפר ללייברג על כישלון הניסיונות השונים ליצור מגע עם הוואטיקן ועל רשמיי השליליים. האב לייברג, הרואה את האפיפיור מדי יום ביומו, השיב לו: "דבריך מפליאים אותי. במישור הגבוה הנטיות הן יותר חיוביות".

האב לייברג דיבר על המקומות הקדושים. הוא אמר כי הוא מבין כי ירושלים היא ישראלית כמו שרומא היא איטלקית. אולם דוגמת הפתרון שנמצא ברומא לענייני הוואטיקן, אין ספק כי אפשר למצוא בירושלים הסדרים מתאימים למקומות הקדושים.

ערב צאתי ראיתי בפעם האחרונה את האב דה גורוסטארזו, אשר יצא אותה שעה מפגישה עם מונסיניור סאמורה. הוא סיפר לסאמורה על צאתי מרומא ועל רצוני לקבל תשובה רשמית. הוא הזכיר לו כי ברצוני וברצון גולדמן היה לשוחח עם אנשי מזכירות המדינה על שלושה נושאים:

1) על המיעוטים הקתוליים בישראל.
2) על קונקורדט.
3) על האינטרסים המשותפים לכנסייה הקתולית ולישראל בזירה הבין־לאומית.

הוא הוסיף כי בישראל חושבים כי מזכירות המדינה היא אנטישמית.

מונסיניור סאמורה מחה נגד האשמה זו. הוא הדגיש כי עמדת המזכירות אל ישראל אינה שלילית. אולם יצירת מגע, גם בלתי ישיר, ברגע זה אינה יכולה שלא לעורר תשומת לב. כהוכחה לדבריו סיפר כי ארבע סוכנויות של ידיעות דיברו על ביקורם ברומא של באי כוחה של היהדות העולמית, דבר אשר דחף הנציגים הערביים לפתוח מיד בהתקפה דיפלומטית. התקנת המגע כיום פירושה היה נקיטת עמדה מדינית על ידי הוואטיקן ביחס

לסכסוך הנמצא במשבר חמור, ודבר זה מנוגד בתכלית למסורת הוואטיקנית. זוהי הסיבה לסירוב, ולא הפחד מפני מעשי תגמול של הערבים נגד המוסדות הקתוליים בארצותיהם. בזמן מאוחר יותר יהיה המגע אפשרי. לשאלתו של דה גורוסטארזו: "מה פירושו של מאוחר יותר?" השיב מונסיניור סאמורה: "מאותו רגע שהסכסוך יצא ממשברו הנוכחי נוכל לשקול את האפשרות לקבל את נציגה הרשמי של מדינת ישראל לשיחות בוואטיקן".

דה גורוסטארזו קיבל משיחה זו את הרושם כי לסאמורה היו ידיעות מדויקות מאוד על המצב, ונראה לו כי אישית הוא נתון לקבלת השקפותינו. דה גורוסטארזו אישר את החשיבות שיש לייחס להתערבות של החשמן לז'ה.

יש להזכיר עוד את הציוני האיטלקי קנטוני,[6] אשר לו ידיד בשם מריו מוקי, התופש עמדה חשובה במסדר פרשי הקבר הקדוש במילנו. מוקי זה הוא ידידו של דל־אקווה, קנטוני ביקש את מוקי לערוך גישושים אצל דל־אקווה, אך מוקי חזר עם ידיעות מאכזבות: עלינו לחכות. אמת כי בסופו של דבר ינצח הקו המדיני של טיסראן, אולם אסור לנו בשעה זו לבקש הכרה אשר מזכירות המדינה לא תוכל אלא לסרב לנו.

לבסוף כמה מילים על אנשים אחרים שחיפשו דרך לוואטיקן. מפי אנדרי שורקי – היודע להסביר את האספקטים הדתיים והתאולוגיים, המוסריים וההיסטוריים של הקשרים בין היהדות והנצרות – שמעתי כי הוא קיים שיחות מספר עם טארדיני. כן נפגשתי ברומא עם ד"ר נחום גולדמן, אשר בא לפגישות עם אבות ישועים ועם טיסראן, שהוכנו לו על ידי אנשי הקשר שלו מהקונגרס היהודי העולמי. הוא סיפר לי – לאחר פגישותיו – כי האב ינסנס אמר לו: "אהדת המסדר הישועי ועזרתו מובטחים לכם". האב לייברג ביקש לפני הפגישה ידיעות על גולדמן מאדנאואר. הוא העביר את תשובת אדנאואר לאפיפיור ואמר לגולדמן: "האב הקדוש היה מרוצה מאוד, ועמדתו כלפי ישראל שופרה".

סיכום:

הרביתי בפרטים על מעשיי ברומא על מנת שיוכלו לנצלם אלה אשר ימשיכו בטיפול. נסכם עתה את עיקרי הדברים אשר נעשו בשטח יצירת מגע עם הוואטיקן במשך השבועות האחרונים.

1) האפיפיור – שמע על ישראל מאז תחילת השנה מפיהם של האנשים הבאים:

(א) הרוזן לוקה פייטרומרקי, שגריר איטליה באנקרה. השגריר מסר לאפיפיור דוח על ענייני הכנסייה בטורקיה. האפיפיור הביע את קורת רוחו מיחסי הוואטיקן עם ארצות ערב ואמר כמה מאושר היה לקבל את הבטחתה של הממשלה המצרית כי לא ירדפו את הכמרים הצרפתים והאנגלים.

לאחר זאת פתח פייטרומרקי, בהסברה על ישראל. הוא מצהיר כי הגיע הרגע להסדרת בעיית המקומות הקדושים, וטען כי משיחותיו עם פקידים ישראלים גבוהים הבין כי מדינת ישראל מוכנה להסכים להסדר דומה להסכם הלטרן.[7] האפיפיור ענה כי הדבר נדמה לו מעניין (ראה לעיל הערתו של האב לייברג על המקומות הקדושים).

6. רפאלה קנטוני, כלכלן ואיש ציבור, פעיל בפדרציה הציונית באיטליה. לשעבר נשיא איחוד הקהילות היהודיות באיטליה.

7. הסכם שנחתם ב־1929 בין ממשלת איטליה לאפיפיור והסדיר את היחסים ביניהם. בהסכם ניתנה לאפיפיור ריבונות מלאה על שטח הוואטיקן ברומא.

(ב) פינו, שר החוץ הצרפתי. הוא ראה את האפיפיור בנוכחותו של פנפאני, המזכיר הכללי של המפלגה הדמוקרטית־נוצרית האיטלקית. לפי הדוח הצרפתי של השיחה אמר פינו כי מכיוון שעתה "עומדים להקיף את מדינת ישראל באזורים מפורזים, הגיעה השעה לחפש את האפשרות של ערבות בין־לאומית לקיום מדינת ישראל". בתשובתו אמר האפיפיור כי הדבר נראה לו רצוי הואיל והשמדת מדינת ישראל עלולה לסכן את קיומם של המוסדות ואף של הקהילות הנוצריות במזרח התיכון.

(ג) החשמן טיסראן (ראה לעיל).

(ד) האב לייברג (ראה לעיל).

(ה) החשמן לז'ה (הבטחה).

2) במזכירות המדינה דובר על ישראל על ידי:

(א) רולנד דה מארז'רי (עם מונסיניור סאמורה ומונסיניור טארדיני).

(ב) החשמן טיסראן (עם מונסיניור דל־אקווה ועם מונסיניור קארדינלי).

(ג) רוסי לונגי, המזכיר הכללי של משרד החוץ האיטלקי (כנראה עם מונסיניור סאמורה).

(ד) האב דה גורוסטארזו (עם מונסיניור סאמורה).

(ה) האב ז'ארלו (עם מונסיניור ווייאוט).

(ו) מונסיניור אריגי (עם מונסיניור טארדיני – הבטחה).

3) עם הישועים באו במגע:

(א) ג'ו גולדין (עם האב דה גורוסטארזו)

(ב) נחום גולדמן (עם ראש המסדר האב ינסנס, עם האב [דה] גורוסטארזו ועם האב לייברג).

(ג) החתום מטה (עם האבות ריקה, ז'ארלו ודה גורוסטארזו).

4) לד"ר קולבי ממשרד הדתות היו זמן קצר לפני כן שיחות ידידותיות עם ראשי המסדרים של הכרמליטים, הפרנציסקנים והבנדיקטינים, ועם סגנו של ראש המסדר של האחים של בתי הספר הנוצריים. הוא שוחח אף עם ההגמון ספייר (Sfeir) (מרוניטי), עם הארכי־הגמון מונטיני (מילנו) ועם החשמנים סירי (גנואה) ורונקאלי (ונציה).

5) במגע עם הקונגרגציה של הכנסייה המזרחית באו:

(א) החתום מטה (החשמן טיסראן ומונסיניור אריגי).

(ב) נחום גולדמן (החשמן טיסראן).

מסקנות:

בראש ובראשונה יש לומר כי נראה כי עמדת הוואטיקן כלפי ישראל איננה נקבעת יותר מתוך זווית של עקרונות קבועים מראש. עמדות עקרוניות אלה היו בתחילה שליליות, והרעיון של מדינה יהודית נתקבל בוואטיקן משום שכרך עמו, באותו זמן, יצירת אזור בין־לאומי בירושלים וסביבותיה. אי־ביצועה של תכנית האזור הבין־לאומי גרם לכך כי הוואטיקן החל מהסס מחדש אם לקבל את עקרון קיומה של מדינה יהודית.

אולם נדמה – בייחוד לאחר מבצע סיני – כי מציאות המדינה היהודית היא דבר אשר אין הוואטיקן חושב יותר להטיל בספק. במסגרת הרעיון של "הגנת המערב", אשר נעלה מכל ספק כי הוא הרעיון המרכזי של מדיניות החוץ כיום בוואטיקן, חייבת מדינת ישראל להופיע כגורם העיקרי של הגנה זו בחזית המזרח התיכון; אותו גורם אשר בזכותו

ניתן לקוות להציל את יתר הגורמים שהם נוצרים, ואשר עתה אינם מגלים אלא התנגדות סבילה נגד כוחות ההרס.

אין למעט בדמות הקשיים. אם בעיית המקומות הקדושים אינה ניצבת עתה בשורה הראשונה של בעיות השעה, הרי תופיע מחדש באותו רגע שידובר על משא ומתן. כמו כן תופענה בעיות מעמד המוסדות הקתוליים בישראל ופעילותם. אין אני סבור כי אלה מהווים מכשולים מידיים. להפך, ייתכן כי התקווה למצוא פתרון לבעיות אלה תהווה בבוא העת גורם מניע לבוא עמנו במגע, וייתכן גם שלא מן החכמה יהיה להסדיר את כל הסכסוכים וליישר את כל ההדורים לפני פתיחת משא ומתן רשמי. כבארצות ערב, מדאיג את הוואטיקן גם גורל המוסדות והקהילות הקתוליים בישראל, ובעיקר עניין היהודים המשומדים. דבר זה יצטרכו להביא בחשבון אלה אשר ימשיכו בניסיונות ליצור מגע עם אנשי הוואטיקן.

בה בשעה שלכנסייה יש מעט אשליות בקשר לגורלם של מוסדותיה בירדן, בסוריה, בעיראק ובמצרים, הרי בטוחה היא כי תוכל להציל אלה שיש לה בלבנון. הישג רב נשיג אם תתרבינה התערבויות (לאו דווקא רשמיות) מצד לבנונים לטובת מדינת ישראל.

כבר אמרתי כי הרעיון של "הגנת המערב" מכיל בתוכו בהכרח את זה של הבטחת קיום מדינת ישראל. וכיצד מתבטא רעיון זה כיום בוואטיקן? לדעתי בהסתלקות מכל עמדה עוינת כלפי ישראל. ואין הוא מתבטא בצורה חיובית משום הפחד המסורתי מפני הסתבכויות מצד אלה המנהלים את מדיניות הוואטיקן; בגלל החשש מפני הצרות מצד הנציגים הערבים והמוסלמים המואמנים לוואטיקן; ובעיקר – על אף שאין דבר זה נאמר בפה מלא – משום הפחד ממעשי תגמול ערביים נגד המוסדות הקתוליים. אין זה מועיל לומר לאותם אנשים – ורבים הם היודעים זאת – כי תוצאות הניצחונות על ידי מעשה להטים, כמו זה של מונסיניור אודי בקהיר, אשר נתן דרכונים ואטיקניים לכמרים אנגלים וצרפתים שעמדו לגרש ממצרים, הן זמניות בלבד, וכי לא ניתן לשכנע את אלה הדוגלים בשיטה של הימנעות מהסתכנות במעשה בלתי זהיר – שייטלו על עצמם סיכון כלשהו.

ואף על פי כן ההתקדמות היא אפשרית, וראינו זאת בחודשים האחרונים. אי־אפשר שלא לפרש כחיובית לישראל פסקה ידועה של דבר האפיפיור לחג המולד של 1956. גם השגרירים והצירים הערבים חשו זאת וביקשו על כן ממזכירות המדינה הסבר רשמי, ולא קיבלו. גם בעת השמועות על שליחותי דרשו הכחשה פומבית, אך לא באו על סיפוקם גם במקרה זה. ההתקדמות היא אפשרית, אך עלינו לדעת כי תהיה אטית וקשה.

יש להביא בחשבון גורם אחד חשוב. אל הכיסא הקדוש זורמות ידיעות על ישראל, רבות בכמותן אך דלות באיכותן. הידיעות מגיעות על ידי הנונציוסים והשליחים האפוסטוליים. מקור ידיעותיהם הוא הכמורה המקומית. נקל לתאר את טיב הידיעות הנוגעות ליהודים ולישראל הבאות מאנשים אשר הם בדרך כלל עוד הרבה פחות נאורים מהחשמן לז'ה (ראה לעיל).

המלצות:

עבודתנו צריכה להיות מכוונת להחדרת מושגינו להנהלת הוואטיקן ובמיוחד למזכירות המדינה. ראשית יש לרכז בכיוון רומא זרם של ידיעות על ישראל, המושפעות על ידינו, מכל המרכזים הקתוליים. דבר זה דורש מאת נציגינו ומאלה המשתפים פעולה עמנו מגע חי בדיבור ובדפוס עם כל תופעות החיים הקתוליים: נונציוסים, כמורה קתולית, מנהיגים

וחברי פרלמנט של מפלגות בעלות נטיות קתוליות, מוסדות קתוליים (אוניברסיטאות), אנשי רוח קתוליים (סופרים). בארצות בעלות רוב קתולי (איטליה, צרפת, בלגיה, גרמניה המערבית, אוסטריה, אירלנד, פורטוגל, ספרד, ארצות אמריקה הלטינית) יש להשתדל להשיג התערבות רשמית מצד נציגיהן המוסמנים ליד הוואטיקן לטובת ההתקרבות לישראל. כן יש לחפש מגע עם הארגונים המייצגים את התנועות החופשיות של הארצות הקתוליות אשר משטרן הנוכחי הוא קומוניסטי (פולין, הונגריה).

הפעולה בכל הארצות, בחוגי הרוב או המיעוט הקתולי, צריכה להיעזר בשיחות ובהרצאות של ישראלים, פרופסורים של האוניברסיטה העברית, סופרים, פקידי משרד הדתות. בכל מקום עליה להישען על הרצון הטוב של אישים יהודים ולא יהודים המאמינים בצורך של התקרבות בין יהודים ונוצרים (למשל בצרפת, אנשים כגון אנדרי שוראקי ופרופ' דיפרון).

חשמנים ידועים אשר להם משקל חשוב בוואטיקן זקוקים לטיפול מיוחד. לדוגמה אזכיר את: החשמן ליינאר (Liénart) בליל, החשמן ון־רוי (Van Roey) במלין, החשמן סטריץ' (Stritch) בשיקגו, החשמן פרינגס (Frings) בקלן, החשמן לז'ה במונטראול ואחרים.

יש לנסות להשיג את עזרתם הפעילה של אישים רמי מעלה אשר להם השפעה בוואטיקן, כגון אדנאואר.

ברומא עצמה ימשיך בוודאי שגרירנו לקיים יחסים עם עמיתו הנונציוס שליד הממשלה האיטלקית. זהו האמצעי הרשמי שדרכו יגיע ישירות כל החומר האינפורמטיווי והתעמולתי הישראלי. בוודאי יוסיפו לדאוג לכך כי יקבל את כל החומר התעמולתי שלנו הראוי להגיע לוואטיקן. לפי בקשתו של הנונציוס משגרירנו הוא מקבל את החומר בכמה העתקים.

ברומא גם כן יש להרבות בקשרים עם אנשי הכמורה לסוגיה השונים. יש להתמיד במגע עם הקונגרגציה המזרחית המטפלת יום יום בעניינים הנוגעים לישראל. יש לקשור קשרים עם הכמרים הגבוהים של הטקס המזרחי, כמו החשמנים אגאז'יאניאן (Agagianian) ותפוני עם אנשי הכנסייה המרוניטית. יש לחדור לקונגרגציות אחרות כגון זו של סנט אופיציו (Sant'Ufficio) וזו האחראית למיסיונים (Propaganda Fide).

יש ליצור קשרים עם אותם החשמנים הבאים בחשבון כמועמדים לכס הקדוש (Papabile). אין להזניח דבר בכדי לרכוש את אהדתם לקראת העתיד. יש לשמור על המגע עם ראשי כל המסדרים הדתיים ועם האסיסטנטים של האומות השונות. אנשי הכמורה מסביבתו הקרובה של האפיפיור דורשים טיפול מיוחד, כגון האב לייברג, וכן המזכירים והסגנים של המחלקות השונות של ה"קוריה רומנה" (Curia Romana). אין להזניח מספר אישים חילוניים בעלי השפעה בוואטיקן, כמו בני אחיו של האפיפיור. יש חשיבות מיוחדת לניסיונות לחדור לתוך אותה חברה גבוהה של רומא אשר בבתיה מתקבלים אנשי הכמורה הגבוהה.

יש לקיים קשר מתמיד עם אותם החברים של הסגל הדיפלומטי בוואטיקן אשר ניתן לרכשם לטובת ענייננו.

יש לפתח יחסים עם אנשי העיתונות הקתולית ועם מדינאים וחברי פרלמנט קתוליים. צריך לעמוד על המשמר ולראות מי האנשים החשובים העוברים את רומא והמתקבלים על

ידי האפיפיור או המקובלים על מזכירות המדינה. יש להשתדל לראותם לפני ראיונותיהם ולנסות להדריכם לשם התערבות למען ישראל.

ולבסוף, וזה אולי העיקר, יש לחפש ברומא, בסבלנות מרובה, דרך להתקרבות עם מזכירות המדינה, היינו כיום עם מונסיניור טארדיני. באורח בלתי ישיר תשמש הכנה לפעולה זו האווירה אשר תיווצר סביבו עקב הפעולות המתוארות לעיל, אך ייתכן כי תימצאנה דרכי גישה יותר ישירות.

בישראל הייתי ממליץ על קשר הדוק עם משרד הדתות.

מ' פישר

439

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 93.04/331/8

לונדון, 18 בפברואר 1957

האדו קרא בפני שק מברק שנשלח לשגרירות בריטניה בתל־אביב על הנשק שנפל בידי הירדנים.[1] תוכנו בוודאי נמסר לכם בינתיים, הוסיף בעל־פה:

1) לא הודיעו לנו מקודם כי שגרירם בעמאן השביעם שלא לגלות כל עוד יש סיכוי להחזיר הציוד או לקבל ממון תמורתו.
2) עצתם לנו שלא ננפח העניין יען [כי] שום תועלת לא תצמח כיום מריב גלוי בין בריטניה לישראל בגלל מספר תותחים.
3) הדגיש פעמיים חוסר התועלת אם העניין יידון בפרלמנט ודי לחכימא ברמיזא.
4) ביקש שלא נפתה [את] לבנו שוב בחשדות שווא לגביהם. הם נכשלו בעניין זה וזאת האמת הפשוטה.
5) יקפידו להבא ככל האפשר שלא ייפול ציוד נוסף בידי הירדנים.

להערת שק שהנקודה החלשה בהודעתם היא כי שאלת ההחזרה או מתן הפיצויים פתוחה השיב, כי איך יכריחו את הירדנים להחזיר אם לא יאבו, הרי כל מאמצם מרוכז לסיים המשא־ומתן בכבוד ובהפסד מינימלי. מדבריו אפשר היה להבין ברורות כי יעדיפו

439

1. בתחילת מבצע סיני לקחו הירדנים ממחסני הציוד של הבריטים בבסיס בזרקה ציוד בשווי מיליוני ליש"ט, שחלק ממנו היה נשק ותחמושת (ראו שיחה עם פ' וסטלייק, מזכיר ראשון בשגרירות בריטניה בישראל, 20.2.1957, 93.04/329/2).
בדיון בפרלמנט הבריטי ב־18 בפברואר התחייב אורמסבי־גור, שר המדינה לענייני חוץ, כי לאחר פינוי הכוחות הבריטיים מירדן עם ביטול ההסכם בין בריטניה לירדן, יחולקו הנשק והתחמושת שיישארו במחסנים בירדן על פי עקרונות הצהרת שלוש המעצמות מ־1950.

אפילו פיצויים על החזרה, היות והפטיר "מה נעשה בציוד זה שבוודאי קולקל בינתיים" וכו'. טען שק איך תדרוש אמון ותמנע מרירות, כשמצד אחד אתם מקיימים אמברגו על ישראל ומצד שני משלימים עם אספקת נשק לצד שני, אפילו זאת אספקה ללא כוונה תחילה. יש רק דרך אחת להסיר את המרירות והיא בהסרת האמברגו ובקיום ההבטחה שניתנה בשעתו לשגריר בשיחתו עם מזכיר החוץ.[2] האדו ענה שהעניין בטיפול אבל ידיהם כבולות בהחלטת או"ם.[3] אין הם חוששים כל כך להופיע כמפרי [החלטת] האו"ם כמו שחוששים כי ברית־המועצות תאחז באמתלה ותגביר אספקתה לאזור. שק השיב הרי עובדה כי ברית־המועצות כבר הפרה את ההחלטה. ענה הדאו כי אין זאת עובדה ואין להם כל הוכחות לכך. ידוע להם רק מה שהיה כתוב בעיתונות האמריקנית. חזר והפציר בשק להמליץ בפני משרד החוץ שלא לנפח את העניין, בהוסיפו כי אם לא כן בוודאי לא נקל על אספקת נשק לישראל אלא להפך. המלצת השגרירות בתל־אביב להתייחס באהדה לדרישותיה של ישראל כדי להסיר את המרירות עשויה להשפיע על ממשלת בריטניה. שק הוסיף כי אפשר בהחלט למצוא דרך לאספקה שלא יהיה בה פרסום והכול שאלה של משא־ומתן. הציע לבוא אליו שנית עם איסר פן. באמרו זאת הדגיש כי אין פירוש הדבר השלמה עם השארת הנשק בידי הירדנים, והתגובה על כך תינתן בוודאי בתל־אביב. סוף פסוק. בהמשך השיחה דובר על עתיד ירדן, על המצב במצרים, על שיחות סעוד ומדיניות ארצות־הברית באזור.

אילת

440

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן XA530
נוסח נכנס: 130.02/2459/3

ניו יורק, 19 בפברואר 1957

בהול – אישי בתכלית

אמש נפגשתי עם השותף[1] במשרדו. סיפרתי לו על מהלך השיחות עם דאלס והתעכבתי על שתי סתומות המקשות עליי מלתת תמונה ברורה לממשלתי:

2. ראו מס' 282.
3. ראו הערת־עורך מס' 11.

440

1. ארתור דין. ראו דיווח על הפגישה גם ב־*FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 112, pp. 201–203.

1) מה פירוש שאלת דאלס אליי כשדיברתי על הוצאת הכוחות הצבאיים מעזה הן כמספיקה להכרה בזכות השיט הישראלי במפרץ ובתעלה, כבלתי נפגעת על ידי תורה של belligerency, והן כצעד מספיק בשלב זה, שאחריו תבוא משלחת או"ם וייפתח בירור בצדדים הבלתי צבאיים של בעיית עזה. באותו מעמד שאל דאלס "ואילו הסכמתי האם הייתם באים לידי הסכם סופי אתי?". שאלתי השותף אם לדעתו השאלה הייתה רטורית גרדא או שמא הייתה לה משמעות.

2) שאלתי המזכיר שלוש פעמים "הברור שאין להחזיר מצרים לעזה אפילו בצורה מנהלית חלקית והאם ממשלת ארצות־הברית קשורה להחזרת מצרים"? המזכיר ענה שארצות־הברית אינה קשורה, וגם רמז על תכניות באו"ם להקמת מנהל בלתי מצרי, אך לא ענה ישירות וברורות על שאלתי ודבר זה מעיק מאוד.

הוספתי שאם אמנם התחייבות ארצות־הברית על עקבה[2] נראית לנשיא כמרחיקת לכת ביותר שאפשר להשיגה בשלב הקיים (at the present juncture), אולי יכתוב הנשיא איגרת לראש הממשלה בה יבהיר שאם ישראל תצא כהיענות לארצות־הברית ועל ידי הצהרתה ואז יחודש פעם ההסגר באיזו צורה שהיא צורה, ירגיש הנשיא מלוא האחריות המוסרית הרובצת עליו, ויבין שכבודו מחייב הפעלת כל ההשפעה האמריקאית לביטול מידי של ההסגר. אמרתי שהמזכיר נתן לי להבין שזהו הלך רוח הנשיא, אך דברים ברורים ממנו ברוח זו ישפיעו מאוד על אווירת המשא ומתן.

לא פיללתי שהשותף ינקוט מיד פעולה, אך מתברר שמיד קם ונסע לוושינגטון. הבוקר טלפן לי ממחלקת המדינה ומסר כדלהלן:

שוחח שעתיים עם דאלס, שביקשו למסור לי כדלהלן:

1) השאלה לא הייתה רטורית כי אם רצינית מאוד. הנשיא הבהיר לו שהוא מוכן לקבל תיקונים או פירושים שאינם סותרים את רוח התזכיר, אך ורק מתוך הנחה שאם יקבלם נגמר העניין וישראל וארצות־הברית באות לידי הסדר. אין הנשיא מרשה למזכיר, ואין המזכיר מרשה לשותף לדבר אתנו על שום הצעות אלא מתוך הנחה ש"אם נאמר כן אנו מסכימים וגומרים העניין".

2) לגבי עקבה מוסר לי המזכיר כי ידוע לו היטב שבהיכנס אונ"ף לְמִצְרים יישאר זמן ממושך עד ליצירת עובדות מגובשות של נתיב מים בין־לאומי וחופש שיט לכול. המזכיר מניח כי ידועות דרכי עבודתו המוזרות של האמרשלד, שאינו משתף אחרים בסודו, אך בעניין זה יודע המזכיר שתכנית האמרשלד היא להצבה ממשית של אונ"ף, כדי למנוע הפרעות בשיט ועל מנת לא לצאת בלי שהאו"ם ידע כי אין סכנה להסגר. אך עם כל הכבוד לאו"ם ואונ"ף, סבור המזכיר שההצהרה האמריקאית היא מאורע היסטורי הרבה יותר חשוב בתולדות מפרץ אילת מכל דבר אחר. אין לשער את הרוגז הניתך על ממשלת ארצות־הברית מנאצר וערבים אחרים על צעד נועז זה שנקטה ממשלת ארצות־הברית, לא רק לטובת ישראל אלא לטובת כל אלה הזקוקים לעורק אלטרנטיבי כדי שהמונופול של סואץ יישבר.

3) לגבי עזה מוכן המזכיר לשקול language שתאפשר הוצאת כוחות קודם והחלפת הממשל הצבאי אחרי בירור יותר מאוחר מטעם ועדה. אך בכל גילוי הלב רואה המזכיר צורך להבהיר כי מיואש [חסר תקווה] (hopeless) לצפות שהאו"ם יפרוש

2. ראו מס' 404.

סמכותו על ממשל ישראלי בעזה שכמוהו כסיפוח (כי אל נשתעשע במילים). מאידך, מוכן המזכיר להבהיר לנו שכוונת ארצות־הברית, חוזר: ארצות־הברית, היא לממשל אזרחי בין־לאומי בעזה שישרת את מגמות אונ"ף הביטחוניות ואת המטרות האנושיות (humane) של האו"ם ואונר"א. גם הצבא גם המנהל יהיו בין־לאומיים.

4) לגבי איגרת על עקבה וכו' הרי הנשיא מחויב לא לומר במפורש משהו על שימוש בכוח, כי כבר חושדים סנאטורים שמא קיבל למעשה התחייבות ביטחונית בלי אישורם. אך השותף הציע נוסח על פי מה שהצעתי, כלומר – הנשיא יכתוב שאם אחרי היציאה, ולמרות ההצהרה של ארצות־הברית והצעדים שיבואו בעקבותיה, יקרה שהמפרץ לא יהיה פתוח לכול, ירגיש הנשיא כחובת כבוד להפעיל מלוא השפעתו ולבקש האו"ם להפעיל מלוא סמכותו כדי שההפרעה תחוסל מיד. אך גם פה אין הנשיא מוכן לשקול רעיון של מכתבים וכו', אלא מתוך הנחה שאם גומרים העניין מתחסלת הבעיה והכוחות יוצאים. המזכיר מבקש "בידידות רבה" שלא אביא לו שום ניסוחים או תיקונים אלא בליווי הבטחה "אם תקבל זאת אנו יוצאים", אחרת יתגבר רוגזו (irritation) של הנשיא. השותף רמז ברורות שהמזכיר היה ועודנו יותר גמיש מהנשיא. המזכיר לא יעז אפילו ללכת אל הנשיא בלי שיאמר שאם הצעה מסוימת מתקבלת העניין נגמר. השותף הבטיח להחזיק קשר עם שרת החוץ ושילוח אם יתפתח משהו בהיותי בארץ שיחייב עזרתו. הציע שאנסה להסביר הצורך בטיפול דחוף בממשלה, ושלא איעדר זמן רב כי העניין בוער.

אבן

441

ז' ארגמן אל א' אבן (ניו יורק) וי' הרצוג (ירושלים)
Z. Argaman to A. Eban (New York) and J. Herzog (Jerusalem)

מברק מוצפן 235

נוסח נכנס: 130.02/2459/12

וושינגטון, 19 בפברואר 1957

אישי

בהתאם להצעתך קיימנו בסגל דיון יסודי בשאלת עצתו [הצעתו] של דאלס.[1] להלן סיכום השיקולים והמחשבות שהובעו בדיון.

1) אהדה והבנה שזכינו בקרב דעת הקהל האמריקאית והעולמית להצדקת ישיבתנו בעזה ושרם אל־שיח' עד כה הגיעה לדעתנו לשיאה. הודעת הנשיא[2] והפרסום הרב שניתן

441

1. מס' 404.
2. ראו הערת־עורך מס' 434.

לה יצרו פה את האווירה כי ארצות־הברית עשתה המקסימום לבוא לעזרתנו. יהיה כמעט מן הנמנע לגייס את דעת הקהל לטובתנו אם נדחה הצעת ארצות־הברית.

2) נוסף על הסיוט הממושך של מתיחות ביחסינו עם ארצות־הברית והאו"ם, ועם כל הכרוך בזה שדחיית ההצעה תביא בעקבותיה, נראה לנו כי המשך החזקת כוחותינו בעזה ובשרם אל־שיח' נגד דעת האו"ם, ארצות־הברית ואולי מדינות ידידותיות אחרות, לא יבטיח את ביטחון המדינה וחופש השיט גם אם לא יוטלו סנקציות. אין להתעלם מן האפשרות שמצרים עלולה להגיב על כך לאו דווקא באמצעי מלחמה גלויים כי אם בפעולות נרחבות של פדאיון, באופן שקשה יהיה לנו להתגבר עליהן בלי פעולות תגמול רציניות מצדנו ואולי גם יותר מזה, כל זה כשאנו מבודדים וכשהאו"ם ודעת הקהל ברובה בהכרח לא יהיו לצדנו.

3) עם כל זה שהצעת דאלס אינה מכילה ערובות, ועם כל הסיכון שיש בה, אנו סבורים כמוך כי החיוב שבה עולה על השלילה, וכי יש בה אלמנטים חיוביים רציניים עליהם הצביע גם ראש הממשלה, הפותחים אפשרויות עצומות לשיתוף פעולה רחב עם ארצות־הברית והמאפשרים לנצלם לטובתנו מיד ובעתיד. אין זו הצהרת מדיניות בלבד כי אם התחייבות מוסרית בעלת משקל רב. התחייבות זו, בגלל אופייה הפומבי, ערך רב לה גם מבחינה זו שהיא מקנה תוקף מוסרי רב לתביעות ידידינו ויהודי ארצות־הברית מהממשל למלא אחריה ולדרוש פירעונה בכל זמן של גילוי סימן של התחמקות ממנה.

4) בניגוד לבעיית המפרץ, אין הפתרון המוצע לשאלת עזה יכול להתקבל על ידנו. אולם כדי להוכיח רצוננו להיענות להצעת ארצות־הברית ולתרום תרומתנו למצוא מוצא, ובהסתמך על שאלתו של דאלס אליך בשיחתכם האחרונה, הרומזת על אפשרות של דיונים נוספים בעניין עזה אם נסכים לפנות את שרם אל־שיח',[3] אנו סוברים כי יש אולי מקום כי הממשלה תודיע מיד על פינוי שרם אל־שיח', עם שמירת הזכות להבטיח חופש השיט, אם יהיה צורך בכוח, ועל נכונותה להמשיך בדיונים על תנאי הפינוי בעזה.

הודעה כזאת תפשיר את הקיפאון, תפעל להרגעת דעת הקהל, תוכיח רצוננו הטוב, ותאלץ את ממשלת ארצות־הברית להמשיך במשא ומתן ולדחות בינתיים הדיון בעצרת.

ארגמן

3. ראו מס' 428.

442

י' צור אל ו' איתן ומחלקת מערב אירופה
J. Tsur to W. Eytan and the West European Division

מברק מוצפן שפ/690
נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 19 בפברואר 1957

מידי

נפגשתי עם דארידן[1] ו־Sebilleau.[2] סיפרתי להם על הצעת ראש הממשלה באיגרתו למינוי ועדה.[3] נאחזו ברעיון כבקנה ישועה. דעתם שעל כולנו לחפש דרכים למשוך העניין במטרה להגיע ל־10 במארס, שאז תעמוד מצרים לפני הכרח להכריז על מדיניותה לגבי מעבר האניות בסואץ. אם יתעקש נאצר, כפי שיש לשער, אפשר יהיה להפנות לחץ האו"ם וארצות־הברית נגד מצרים במקום לרכזו נגד ישראל בלבד, כפי המצב כיום.

מצד שני התחיל דארידן לומר לי שעלינו להיזהר מלמתוח החבל יותר מדי, ולנסות להפיג המתיחות על ידי הסתגלות למסיבות. שאלתיו ברורות אם אמנם קיים לחץ עליהם מצד ארצות־הברית שישפיעו עלינו, כפי שנמסר אתמול בחלק מן העיתונים. דארידן הכחיש נמרצות. אמר שמחלקת המדינה אינה לוחצת עליהם והם אינם לוחצים עלינו. אדרבה, עמדתם ברורה וללא שינוי: אין פתרון ללא ערבויות נגד ההסגר במפרץ והפדאיון בעזה. הם מקווים ובטוחים שנחזיק מעמד. כוונתו הייתה רק להסתגלות טקטית, שלא להחריף יותר מדי היחסים עם ארצות־הברית, ולא לעמוד בפני מעשה שקשה יהיה להשיבו כגון הצטרפות וושינגטון לסנקציות. הם סומכים עלינו שנמצא הדרך לכך בלי לסגת מעמדתנו, ותמיכתם מובטחת ללא שינוי.

למרות הכחשה זו אני מניח שהייתה פנייה אמריקאית אליהם ושיחתי עם בלאנקנהורן[4] תוכיח.

אמרתי שלדעתי הגענו בוויתורינו עד הקצה. ציינתי במיוחד ההכרזה על נכונותנו לקבל חלק מהפליטים[5] והצעתנו בדבר הוועדה. הסכימו שלפי שעה אין להרחיק לכת וביקשו למסור להם על ההתפתחויות.

הצעתי שצרפת תכריז כי במקרה שתיתן ארצות־הברית ערבות לחופש המעבר בעקבה תצטרף גם ממשלת צרפת להתחייבות זו. אמרו לי שדנו במחשבה כזאת לפני בואי, אך דחוה, כי הצטרפות צרפת ואנגליה לערבות תביא לאותו מצב של "חייל צרפתי מימין ואנגלי משמאל" שדאלס כל כך חושש מפניו. שיניתי אפוא הצעתי, והבאתי לפניהם הרעיון להציע לראשי ממשלות המערב, המכונסים היום כאן, שיצאו בהכרזה

442

1. ז'אן הנרי דארידן, מנכ"ל לעניינים פוליטיים וכלכליים במשרד החוץ הצרפתי.
2. פייר סביו, ממונה על מחלקת אפריקה־לוונט במשרד החוץ הצרפתי.
3. הצעתו של בן־גוריון באיגרתו לדאלס, ראו מס' 436.
4. מס' 443.
5. ההצעה הועלתה בתזכיר שהגישה ממשלת ישראל לארצות־הברית, ראו מס' 421.

משותפת של השתתפות בערבות. ההצעה נראתה להם, אך חוששים כי השרים עסוקים מדי בבעיות הקשות של "איראטום"[6] והשוק ולא יתפנו לדון בה. מכל מקום אמרו שאם יעמדו לרשותם עוד מספר ימים, ייתכן ויוכלו להשיג הכרזה, אולי בצירוף המדינות שמחוץ לשש, כגון הסקנדינווים.

האווירה ברציף [משרד החוץ הצרפתי] ובעיתונות מתוחה ביותר. ענייני ישראל בראש חדשות הרדיו ובכותרות הראשיות של העיתונים. העמדה אוהדת, אך פה ושם, בכתבות מוושינגטון, נימת ערעור על עקשנות ישראל.

צור

443

י' צור אל ו' איתן ומחלקת מערב אירופה
J. Tsur to W. Eytan and the West European Division

מברק מוצפן שפ/691
נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 19 בפברואר 1957

מידי

משיחה עם בלאנקנהורן.[1]

1) הבוקר קיבל אדנאואר שדר משגרירו בוושינגטון, שנקרא למחלקת המדינה ונתבקש להפעיל השפעתו על ממשלת ישראל שלא תתעקש בעמדתה ותסכים להסדר המוצע על ידי ארצות־הברית. נאמר לו כי הנשיא יודע שבן־גוריון מתחשב באדנאואר ולכן יעריך מאוד פנייה כזאת. אדנאואר ענה שאין העניין כולו נוגע לגרמניה ואיננו חושב שיוכל להתערב בזה. לבלאנקנהורן אמר שהוא מצדיק עמדת ישראל וסבור שעלינו להמשיך לעמוד בלחץ.

2) עוד לפני זמן מה הורה אדנאואר, לפי הצעת בלאנקנהורן, לשגרירותם בוושינגטון למסור למחלקת המדינה כי במקרה שיחליט האו"ם על הטלת סנקציות, לא תצטרף אליהם גרמניה, הואיל והסכם השילומים איננו בגדר יחסי מסחר רגילים, אלא חוזה מדיני מוסרי שגרמניה נתחייבה לקיימו ותעמוד בזה בכל התנאים.

3) הבאתי לפניו הרעיון בדבר הצטרפות ארצות מערב אירופה לערבות ארצות־הברית לחופש השיט בעקבה, ונראה בעיניו. יראה אדנאואר הערב וינסה להביאו לשיחה עם מולה, ספאק ואחרים על נושא זה.

6. סוכנות האטום האירופית (Euratom), נוסדה ב"הסכם רומא" ב־25 במארס 1957.

443

1. הרברט בלאנקנהורן, שגריר גרמניה המערבית בנאט"ו.

4) מגישושיו בעניין הצינור מסיק שקיימת התעניינות בגרמניה ואפשרות ראלית של השתתפות במימון, אם תובא ההצעה על ידי הצרפתים. כמובן שיש לחכות לגמר המשבר הנוכחי.

5) סיפר לי שהגרמנים הציעו לאמריקאים השתתפותם הפעילה בפיתוח טכני ובעבודות ציבוריות גדולות במזרח התיכון בתנאי שהפעולה תמומן על ידי ארצות־הברית. מבחינה זו קיים לחץ של התעשיות בגרמניה המעוניינות ביצוא ובהעסקת המומחים שלהן. בון קיוותה שארצות־הברית תצא בתכנית פיתוח רחבת תנופה, והתאכזבה מאוד מתורת אייזנהאואר, שאינה רואה בה כל פתרון וכל ראייה לרחוק.

6) בלאנקנהורן פסימי לגבי הקמת יחסים, מכל מקום בחודשים הקרובים ולנוכח המצב המתוח במזרח התיכון. אין גרמניה נוטה כעת לנקוט יזמה העלולה לעורר סערה באו"ם ובארצות ערב. על כן גברו כעת ההשפעות שכנגד, למרות יחסו החיובי של אדנאואר עצמו.

עם זה, הוא סבור שיש דחיפות ביצירת קשר ישיר, בכל צורה שהיא, בין ישראל לגרמניה, לא רק דרך בון או פריז אלא גם בישראל עצמה. הצרה היא שכל שגריריהם בבירות ערב מוסרים העובדות מתוך נטייה פרו־ערבית משוועת המגיעה לידי שערורייה, ואין נקודת הראות הישראלית משתקפת בדוחות המגיעים למשרד החוץ.

בלאנקנהורן הציע כמה הסדרים זמניים שלא יהיו בגדר הקמת יחסים, והגיע לבסוף להצעה על משלוח ועדה שתפקידה יהיה כביכול ללמוד במקום על הגשמת חוזה השילומים והסיכויים למסחר הגרמני. ועדה זו תוכל להיות זמנית ולא תהא זהה עם הנציגות המסחרית שעליה דובר.[2] העיקר שבראשה יעמוד איש בעל השפעה כגון פרופ' Böhm.[3] אם יתקבל הרעיון על דעתנו – ובלאנקנהורן ממליץ מאוד על כך – מן הראוי שיוצע לממשלת בון על ידי שנער.

הברקנו סעיפים 1) 2) ו־3) ללונדון.

צור

2. על פרשת הנציגות המסחרית הגרמנית ראו כרך 11, מס' 150.
3. פרנץ בהם, ראש משלחת גרמניה למשא ומתן על השילומים.

444

מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בבוקרשט
East European Division to the Israel Legation in Bucharest

מברק מוצפן מב/368
נוסח יוצא: 130.23/3123/16

ירושלים, 19 בפברואר 1957

היום [נענה] קיטיק[1] להזמנתי. אמרתי:
1) מציינים בתימהון דחייתם הנוספת של בוא הראל,[2] ולא מקבלים נימוקיהם. אם לא יודיעו לנו עד סוף פברואר כי יוכל לצאת, נראה עצמנו חופשיים לבטל המינוי.
2) מוחים על העיקוב והבילוש אחר עובדינו בבוקרשט, המקשה על פעולותיהם הסדירות והחוקיות, והסותר רצונם ביחסים תקינים שהובע לא פעם. דורשים הפסקה מידית.
3) למרות ההבטחות הרבות אין תזוזה באיחוד המשפחות.[3] ממשלת רומניה מתנכרת לבעיה הומניטרית זו. עד כה השתדלנו למנוע תגובות פומביות וחריפות מצד אלפי בני המשפחה המעוניינים. ביקשנו מהם סבלנות בהסתמך על הבטחות רומניה. נוכח היחס הנוקשה לא רואים יותר אפשרות להשתלט על ההתמרמרות הגוברת בארץ ובחוץ־לארץ. מפנים תשומת לב ממשלת רומניה לחומרת המצב ומקווים לשינוי יסודי מהיר.

קיטיק ענה:
1) כבר הסביר למנכ"ל סיבת דחיית בוא הראל בזעם העם הרומני נוכח תוקפנותנו במצרים.
2) לא שמע על עיקוב בבוקרשט, אך היות והעליתי הנקודה עליו לציין עניין העיקוב המטריד כאן עליו ועל עובדיו. נתן דוגמאות.
3) בזמן האחרון באו "עולים רבים". ממשלתו מחליטה לאילו בקשות להיענות ואין זה מסמכותו להתערב.
4) כן ציין כי הרעש המתמיד בסביבת הצירות מפריע לעבודתם (התכוון כנראה למועדון נוער שבקשר אתו [אליו] פנינו בשעתו למשטרה).

עניתי:

444

1. גיורג קיטיק, יועץ וממונה זמני בשגרירות רומניה בישראל.
2. אריה הראל הגיש את כתב האמנתו לתפקיד ציר ישראל ברומניה רק באפריל 1957.
3. באותה תקופה היו תלויות ועומדות ברומניה כ־3,000 בקשות לאיחוד משפחות. במברק שנשלח מצירות ישראל בבוקרשט אל מחלקת מזרח אירופה נאמר:
"מנובמבר 1956 נפסק כמעט איחוד המשפחות הרגיל, מחוץ לאסירי ציון, אפילו במקרים של בעל ואישה. הסבל הוא ללא תיאור. אינני רואה היגיון שלא נקיים מגע עם השלטונות בעניין זה ואני מציע שאבקש פגישה עם מנהל [המחלקה] המרחבית ואביא תביעתנו ומחאתנו נגד עיכוב מקרים אלה, שאופיים הומניטרי טהור, תוך הדגשת שביעות רצוננו על צאת אסירי ציון. מה שלא תהיה תגובתנו – אסור לנו להפסיק תביעתנו ולחצנו" (מברק בפ/714, 12.2.1957, 130.09/2297/4).

1) לא מקבל הטענה של זעם העם הרומני כביכול על התוקפנות כביכול, מתפלא שזעם זה לא מופנה נגד צירי בריטניה וצרפת שעל ביטחונם מסוגלים הרומנים כנראה לשמור. קיטיק ענה כי "לא יוכל לתת על כך תשובה רשמית".

2) אין כל עיקוב בארץ, לא מלא ולא חלקי, והם חופשיים בהחלט לבוא במגע חופשי ובלתי מופרע [עם] כל חלקי הציבור בישראל.

3) אין עולים רבים, אלא ספורים בלבד.[4] המצב בשטח זה חמור כפי שהיה ואולי יותר.

בכמה הזדמנויות הרגשתי כי לא חל שינוי ברצוננו לשפר היחסים וכי האחריות הבלעדית להרעה מוטלת עליהם.

קיטיק הוסיף כי יחס הרומנים לישראל אינו שונה מעמדת האו"ם כלפינו. שאלתי משום מה דבקים בהחלטות האו"ם לגבי ישראל ולא באלו לגבי מדינות אחרות. ענה כי אינו רוצה כרגע לפרש, אך מוכן להסביר בשיחה נוספת.

מזא"ר

445

כ' כץ אל מחלקת מזרח אירופה
K. Katz to the East European Division

מברק מוצפן ומ/165

נוסח נכנס: 130.09/2306/12

ורשה, 19 בפברואר 1957

לשלך 441.[1]

עובדת העלייה ההמונית מפולין[2] אינה ניתנת יותר להסתרה, אולם צורת הפרסום צריכה לעבור ביקורת קפדנית.[3] יש להבליט שחיסול הסטאליניזם גרם לתיקון עוולות, וכך נתאפשר גם איחוד משפחות שבאופן שרירותי נפסק לפני שבע שנים, אולם מובן שממדינה בה בוטל הרכוש הפרטי, יוצאים האנשים בחוסר כול. אסור להשתמש בעלייה

4. משנת 1953 נפסקה כמעט לחלוטין העלייה מרומניה, ובמשך ארבע שנים הגיעו לישראל 1,800 עולים בלבד.

445

1. במברק זה ובמברק נוסף (442) מאותו יום נאמר כי למרות פרסום מאמר ב"ניו יורק טיימס" על היציאה ההמונית של היהודים מפולין, אין לכלול נושא זה בתעמולה הרשמית של המגבית והבונדס. אם ינוצל נושא זה למערכת גיוס הכספים בארצות־הברית, יגרום הדבר לנזק נוסף לזה שנגרם כבר מעצם הפרסום. (ראו מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בוורשה, מברקים מר/441, מר/442, 18.2.1957, 130.09/2306/9).
2. ראו מס' 274, מס' 313.
3. ראו גם דיווח של כץ על שיחה עם סלוצ'נסקי ממשרד החוץ הפולני, שבה נדונו הדרכים להסברת יציאתם של היהודים מפולין (כץ אל מחלקת מזרח אירופה, 21.2.1957, 130.09/2306/12).

כהוכחה שפולין אנטישמית. היהודים יוצאים כי הם רוצים להתקבץ במדינה היהודית, לחיות כיהודים ולחנך ילדיהם כיהודים.

הם נדחקים עתה לעלות, כי אין להם ביטחון אם כוחות ראקציוניים ואנטישמיים לא יצליחו שוב ביום מן הימים לשים מכשולים אפילו לאיחוד משפחות.

כל זה למקרה שאי־אפשר לגזור אלם מוחלט.

בשום אופן, חוזר: בשום אופן אין להזכיר הרפטריאציה הממשיכה דרכה לישראל.
הציר

446

הערת־עורך
Editorial Note

לחץ הנשיא אייזנהאואר על ישראל (20 בפברואר 1957)
President Eisenhower Steps up the Pressure on Israel (20 February 1957)

הודעת הנשיא אייזנהאואר ב־17 בפברואר (מס' 434) הייתה הצעד הראשון בשורה של מהלכים שנקט, שנראה היה כי הם מוליכים לעימות ישיר בינו לבין ישראל.

הנשיא החליט לקצר את חופשתו בג'ורג'יה ולשוב לוושינגטון כדי לטפל באופן אישי במשבר במזרח התיכון. מיד עם שובו, ב־20 בפברואר, זימן 26 ממנהיגי שתי המפלגות בסנאט לפגישה בבית הלבן, כדי לדון בשאלה אם על ארצות־הברית לתמוך בעצרת האו"ם בהצעה להטיל סנקציות על ישראל אם זו תעמוד בסירובה לפנות את כוחותיה ממפרץ אילת ומרצועת עזה. הפגישה זומנה על רקע התנגדות גוברת בקונגרס לעמדותיהם של הנשיא ושל דאלס. דבריו של דאלס במסיבת עיתונאים ב־19 בפברואר, שמהם השתמע כי ארצות־הברית לא זנחה את האיום בהטלת סנקציות על ישראל, גרמו לתסיסה רבה בקונגרס. מאחר שהדמוקרטים שמרו על הרוב שלהם בשני בתי הקונגרס גם לאחר בחירתו של אייזנהאואר לכהונה שנייה, היה על הנשיא להתחשב בהם ולהבטיח את תמיכתם במדיניותו.

אך בפגישה בבית הלבן, שגם דאלס השתתף בה, לא הושגה תמימות דעים. בראש המתנגדים עמדו הסנאטורים נולנד (מנהיג סיעת הרפובליקנים) וג'ונסון (מנהיג סיעת הדמוקרטים). נולנד הציע כי ארצות־הברית תדרוש בעצרת להטיל סנקציות על כל מדינה (ולא רק על ישראל) שלא תציית להחלטות האו"ם. כמו כן איים להתפטר מתפקידו במשלחת ארצות־הברית לאו"ם אם יוטלו הסנקציות. הסנאטור ג'ונסון הביא לפני הנשיא את החלטת הוועדה המדינית של סיעת הדמוקרטים בסנאט להתנגד להטלת סנקציות על ישראל. גם רוב הסנאטורים האחרים שהשתתפו בפגישה לא קיבלו את דעתו של הנשיא וסירבו לתמוך פומבית בעמדתו.

אייזנהאואר, מאוכזב מכישלון מאמציו לגייס את הסנאט לצדו, החליט להתעלם מדעת מנהיגיו ולפנות ישירות אל העם בשידור ברדיו ובטלוויזיה. ואולם לפני השידור

שיגר שדר דחוף (מס׳ 447) שהועבר לבן־גוריון בטלפון, וביקש ממנו תשובה מידית בתקווה שתשובת ראש הממשלה תאפשר לו למתן את תוכן דבריו בנאומו לאומה. למרות דברי הנשיא כי ״שדר זה נשלח ברוח הידידות המסורתית הקיימת בין שתי ארצותינו״, היה תוכנו קשה ביותר וכלל איום מפורש כי ארצות־הברית תתמוך באו״ם בהחלטה על ״אמצעים שעלולות להיות להם השלכות מרחיקות לכת על יחסי החוץ של ישראל ברחבי העולם״. בן־גוריון הסתפק בתשובה טכנית לשדר הנשיא כי עליו לדחות את ההכרעה עד לקבלת דיווחיו של אבן וגיבוש החלטות הממשלה (מס׳ 448).

נאומו של אייזנהאואר ששודר באותו ערב (20 בפברואר) היה חריף יותר מהשדר לבן־גוריון. הוא הציג את הבעיה במזרח התיכון בתור בעיה הנוגעת לביטחונה הלאומי של ארצות־הברית, שלשם פתרונה הטיל על הכף את יוקרתו שלו ואת זו של ארצות־הברית.

בהתייחסו לחופש השיט אמר כי אין להניח שלאחר נסיגת ישראל תשוב מצרים ותמנע מאניות ישראליות לעבור בתעלת סואץ ובמפרץ אילת. אם תפר מצרים בעתיד את הסכם שביתת־הנשק או התחייבויות בין־לאומיות אחרות, תצטרך משפחת העמים לטפל בכך בכל התקיפות. באשר למחויבותה של ישראל לציית להחלטות האו״ם היו דבריו מפורשים הרבה יותר: עמידתה של ישראל על דרישתה לקבל ערובות מעוררת בעיה עקרונית יסודית – האם יש להרשות למדינה הכובשת שטח השייך למדינה אחרת, בניגוד לדעת האו״ם, להציג תנאים לנסיגת כוחותיה. את נאומו סיים הנשיא בהבעת תמיכה נמרצת באו״ם ובתפקידו בהשכנת השלום, ובנימת איום חזר והדגיש כי למען השלום אין לאו״ם כל ברירה אלא להפעיל על ישראל לחץ להישמע להחלטות הנסיגה.

על רקע ההתנגשות הצפויה עם ארצות־הברית רשם בן־גוריון ביומנו: ״חוששני שאחרי נאום זה אין אפשרות להבנה הדדית. מסופקני אם אייזנהאואר היה כה אקטיבי בנשיאותו בכל עניין אחר״ (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 21 בפברואר 1957).

447

שדר מהנשיא אייזנהאואר אל ראש הממשלה ד' בן־גוריון[1]

Message from President Eisenhower to Prime Minister D. Ben-Gurion

Copy: 130.02/2459/15 :העתק

Washington, 20 February 1957

Confidential

Dear Mr. Prime Minister,

I know Ambassador Eban is reporting fully to you the views of the United States Government concerning the withdrawal by Israel behind the armistice lines in accordance with the pertinent resolutions of the U.N.

The views expressed to Ambassador Eban by Secretary Dulles, as well as those set forth in our Aide Memoire of February 11th [2] are fully shared by me. These are designed to give our national assurance reinforcing the assurance of the United Nations with reference to the future of the Gulf of Aqaba and the Gaza Strip. It has been our earnest endeavor, in supporting fully the United Nations in this matter, to explain our attitude and future policies regarding certain future aspects of the problem. These, we hoped, would encourage you to comply with the resolutions.

Acting upon the request of your representatives and upon the request contained in your letter of February 18 to Secretary Dulles,[3] the United States has supported the postponement of further General Assembly consideration of measures to be taken to achieve implementation of its resolution on withdrawal. I understand now that the Assembly plans to consider this matter again on February 21st and a further postponement is probably impracticable. Thus, in the absence of an immediate and favorable decision by your Government, there can be no assurance that the next decision soon to be taken by the United Nations will not involve serious implications. It continues to be my earnest hope that you will announce your intention immediately to comply with the withdrawal resolution and in the words of the public statement which I have authorized on February 17th: "rely upon the resolutions of all friends of justice to bring about a state of affairs which will conform to the principles of justice and of international law and serve impartially the proper interests of all in the area".

I would greatly deplore the necessity of the United States taking positions in the United Nations, and of the United Nations itself having to adopt measures which might have far-reaching effect upon Israel's relations throughout the world. Our

447

1. השדר המקורי הועבר על ידי מחלקת המדינה אל ארגמן בשגרירות ונמסר לבן־גוריון טלפונית. לאחר מכן הועבר עותק על ידי שילוח להרצוג.
2. מס' 404.
3. ראו מס' 436.

position must, however, conform with the principles for which we have firmly stood in relation to this tragic event.

I have been in touch with leaders of the Congress.[4] I plan again to speak tonight to the American people with respect to this matter by radio and television. I also feel that at this time I should express again to you the sincere hope that your Government will accede to the wishes of the overwhelming majority of the members of the United Nations.

Believe me, Mr. Prime Minister, that this message is sent in the spirit of the traditional friendship between our countries, a friendship which we zealously seek to preserve and develop.

Sincerely yours,

D.D. Eisenhower

448

ר׳ שילוח אל ו׳ ראונטרי (וושינגטון)
R. Shiloah to W. Rountree (Washington)

Copy: 130.02/2448/6 :העתק

Washington, 20 February 1957

Dear Mr. Rountree

In accordance with your suggestion, I telephoned the message from the President of the United States to Prime Minister Ben-Gurion[1] at his home in Jerusalem.

Mr. Ben-Gurion instructed me to convey immediately his deep gratitude for the personal interest and the spirit of friendship which were expressed in this message. He warmly shares the President's desire zealously to preserve and develop the friendship between our countries.

He asked me to bring to your notice that Ambassador Eban, to whose report the President refers, has not yet reached Israel. He is expected hourly, and the Prime Minister will get his report immediately on his arrival. Mr. Ben-Gurion will call a Cabinet meeting tomorrow morning to discuss both the President's message and the Ambassador's report. He cannot, of course, predict the outcome of the Cabinet's deliberations. Whatever it is, he will have to bring it before the Knesset,[2] which

4. ראו הערת־עורך מס׳ 446.

448

1. מס׳ 447.
2. בישיבת הממשלה ב־17 בפברואר הציע בן־גוריון כי יציג את תשובת ישראל להצעות דאלס בהודעה מדינית בכנסת כבר למחרת, כדי להקדים ולפרסמה לפני כינוס עצרת האו״ם. הממשלה קיבלה את ההצעה, אולם

previously took a stand on the issue on January 23, 1957.[3] He hopes to be able to come before the Knesset tomorrow afternoon.

The Prime Minister will spare no effort to expedite discussion and decision and to achieve an understanding between our two nations.

He appreciates the support the United States has already given to the postponement of consideration of this issue by the General Assembly, and expresses his hope that this postponement be further extended, if at all possible, for a few days to facilitate consideration of the issues involved in a suitable spirit.

Sincerely,

Reuven Shiloah

449

ז' ארגמן אל שרת החוץ (ניו יורק) וי' הרצוג (ירושלים)
Z. Argaman to the Minister of Foreign Affairs (New York) and J. Herzog (Jerusalem)

מברק מוצפן WNTA210
נוסח יוצא: 93.01/2185/10

וושינגטון, 20 בפברואר 1957

ביזמת מחלקת המדינה התקיימה שלשום במשרדו של וילקוקס התייעצות עם נציגי בריטניה, צרפת וקנדה. דאלס השתתף בחלקה ומסר על מאמצי ארצות־הברית למצוא פתרון לבעיית פינוי הכוחות הישראליים. גילה הבנה לחששותיה של ישראל, אבל טען שארצות־הברית אינה יכולה לבוא לקראת ישראל בשאלת ערבויות. אינו רואה מוצא אם ישראל תדחה הצעת ממשלת ארצות־הברית. במקרה כזה יחזור העניין לאו"ם, ותעמוד בעיית סנקציות אשר ארצות־הברית לא רק איננה ששה לקראתן אלא רואה קשיים רבים לתמוך בהן. לעומת זאת – אם האו"ם לא יוכל לפעול להוצאת כוחות ישראל – קיימת סכנה רצינית של פעולות צבאיות או חצי צבאיות מצד מצרים, ושבהמשכן תיתמכנה על ידי ברית־המועצות.[1] הוא חושש לכן כי ארצות־הברית תיאלץ בסופו של דבר לתמוך בסנקציות בכדי למנוע מלחמה. ביקש לשמוע הצעות ועצות מה לעשות.

לאחר שמושב העצרת נדחה והוחלט להזמין את אבן ארצה כדי לדווח ישירות לממשלה על ההתפתחויות האחרונות בוושינגטון, החליט בן־גוריון לדחות את ההודעה בכנסת.

3. ראו הערת־עורך מס' 338.

449

1. במברק לבן־גוריון התייחסה גולדה מאיר לשימוש שעושים האמריקנים בנושא זה כבאמצעי להפחדה וללחץ: "האמריקאים מגייסים ידידינו באו"ם על ידי הטלת אימה של פעולה צבאית מצרית נגדנו בעזרת מתנדבים רוסים ומכאן סכנת מלחמת עולם. על ידידים הם עושים רושם כאילו יש להם ידיעות על כך [...] האם ידוע לנו על איזו תכונה שהיא?" (ראו מאיר אל בן־גוריון, XA542, 20.2.1957, 93.01/2185/10).

הצרפתים הודיעו כי יתנגדו לסנקציות והביעו דעתם כי יש לשפר את הצעת ארצות־הברית באופן שתתקבל יותר על דעת ישראל. הם הציעו, בהדגישם כי זוהי דעתם האישית:

1) להניע את כל המדינות הימיות להצהיר מיד על נכונותן לקבוע את האופי הבין־לאומי של מעבר חופשי במְצָרים ולהפעיל לשם כך את אניותיהן.

2) לפעול כי העצרת תכריז על שלילת זכות ה־belligerency בהסתמכה על דוח המזכ"ל האחרון.

3) המזכ"ל יודיע על כניסת כוחות או"ם לשרם אל־שיח' בלי קביעת תקופת ישיבתם.

4) לפעול למען שיגור משלחת או"ם לאזור עזה, ובינתיים לדחות כל דיון נוסף בעניין זה בעצרת.

הבריטים אמרו:

1) כי ממשלת בריטניה אינה רואה בעין יפה הפעלת סנקציות, וקשה להם להניח שתוכל לתמוך בהן.

2) ממשלת בריטניה תומכת בהצעת ארצות־הברית כמוצא אפשרי להתרת [להפשרת] הקיפאון.

3) יעבירו לתשומת לב ממשלתם דעת הצרפתים.

הקנדי אמר כי ממשלת קנדה איננה גורסת סנקציות וספק אם תוכל לתמוך בהן. יעביר דעת הצרפתים לממשלתו.

לא דובר על אפשרות פגישה משותפת נוספת לאחר קבלת הוראות ממשלותיהם.

כל הנ"ל מפי דה לה בולה [דה־לאבוליי].

ארגמן

450

ר' שילוח אל שרת החוץ (ניו יורק)

R. Shiloah to the Minister of Foreign Affairs (New York)

מברק מוצפן DNA495

נוסח יוצא: 93.01/2185/10

וושינגטון, 21 בפברואר 1957

בהול – אישי בתכלית

בזה הסיכומים והרהורים ראשונים:

1) ידידים כבלאושטיין,[1] מנדל ארליך[2] ואחרים, אף שהם מתרעמים מאוד על הדברים הקשים בנאום הנשיא, מגיעים למסקנה כי נסתיימה כל אפשרות למיקוח נוסף עמו. עלינו להכריע בין קבלת תכניתו ודחייתה.

2) הכול מזהירים אותנו כי הנשיא החליט כי הפרסטיז'ה שלו, הפרסטיז'ה של ארצות־הברית וקיום האו"ם במבחן עליון.

3) מזהירים שלא נבנה על גילויי ההתנגדות למדיניות אייזנהאואר בסנאט ובקונגרס. אייק [אייזנהאואר] כבר הוכיח פעמים אחדות שהוא מוכן בשעת הצורך להתעלם משיקול מדיניות פנים. מזכירים הווטו שלו נגד ה־Farm Legislation ונגד ה־Gas Bill ערב הבחירות האחרונות, על אף טענת מנהיגי מפלגתו כי זה עלול להכשילו בבחירות.

4) עיקר כוחו של אייק בעם האמריקאי – ההכרה הכללית כי אין כמוהו אחראי לשלום וביטחון העם האמריקאי והעולם. ברגע שהוא מעמיד הבעיה בפני העם והקונגרס כשאלה של ביטחונה הלאומי של ארצות־הברית, אין כמעט סיכוי לעמוד נגדו. בשיחות עם מנהיגי הקונגרס ואנשי ציבור כבר התחילו להאשימנו כי בסירובנו להיענות להפצרתו שנמלא החלטות העצרת אנו מסייעים, אולי בלא יודעין, למזימות הסובייטים במזרח התיכון ומקרבים סכנת מלחמה.

5) אנשי שיחי שגילו ועודם מגלים עמידה גאה ואמיצה לימיננו, מתחילים לחרוד לעתיד יהדות ארצות־הברית אם תסתבך בריב גדול עם אייק כאשר הוא טוען בשם ביטחונה הלאומי של ארצות־הברית ושלום העולם.

6) הם, אנשי שיחי, מוצאים בנאום החמור גם דברים חיוביים, בייחוד החזרה על זכותנו בסואץ, ובהקשר זה דברי הנשיא כי אם מצרים תפר התחייבויות בין־לאומיות יש לפעול נגדה בתוקף.

7) מסקנת האנשים שעוד לא הביעו אותה בגלוי היא, שעלינו לקבל התכנית מתוך מאמץ עליון אחרון לשפרה ככל האפשר, ומתוך הטלת אחריות על ארצות־הברית לתוצאות במקרה ששתיקתה לגבי התנהגות המצרים תתבדה. הם סבורים כי אם

450

1. יעקב בלאושטיין, נשיא לשעבר ונשיא כבוד של הוועד היהודי אמריקני.
2. מנדל ארליך, ידידו של ארתור דין (השותף).

לאחר שנפנה יחדש נאצר תוקפנות במִצְרַים וביבשה, לא יוכלו ארצות־הברית והעם האמריקאי שלא לעמוד לימיננו.

8) אני עצמי שותף להערכתם הן לגבי הלכי הרוח של הנשיא והן לגבי הסכנות ליהדות אמריקה וכל הכרוך בזה.

9) דעתי היא שאם אפשר להשיג אי־החזרת מצרים לעזה, ואני מאמין שזה ניתן להשיג, יש להגיע להסכם תוך שניים שלושה ימים לפי הצעות השותף.

שילוח

451

ג' מאיר אל ד' בן־גוריון
G. Meir to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן AX539
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 21 בפברואר 1957

בהול

תשקלו עם אבן אם לא כדאי לנסח החלטת הממשלה בערך כך:

1) עמידה על הנקודות החיוניות לנו.
2) הבעת הוקרה לממשלת ארצות־הברית.
3) בהצעותיה יש יסוד לסידור העניין.
4) אנו מאמינים שלו ניתן עוד זמן לדיון משותף [עם ארצות־הברית] היה נמצא פתרון מוסכם.

בפנים אני מתכוונת לסיכום של אבן על כל חלקיו.[1] בעיקר – מצרים לא חוזרת לעזה וחיזוק ערובות השיט. בנאום הנשיא היה דיבור בעל ערך גם על הסואץ.

451

1. לפני צאתו להתייעצויות בירושלים קיים אבן, לפי הצעתה של מאיר, דיון עם משלחת ישראל בניו יורק. באותו דיון גובשו ראשי פרקים להסדר שיביא לפריצת המבוי הסתום שנוצר ביחסי ישראל וארצות־הברית. שרת החוץ אישרה את המסמך, ואבן נטל אותו לארץ כדי להציגו בישיבת הממשלה. (המסמך ללא כותרת אך נכתב עליו בידי רפאל: "סיכום עם שרת החוץ שאבן לקח להתייעצויות ארצה", 19.2.1957, 130.02/2448/6.) להלן ראשי הפרקים:
עזה: פינוי הכוחות הצבאיים לשם פירוז הרצועה; כניסת כוח או"ם (על היקף הסמכות והמועד יידון במיוחד);
אי־החזרת מנהל מצרי: מנהל ביניים לעזה, וועדת חקירה של האו"ם שתמליץ על הסדר בעיות המנהל האזרחי.
מפרץ אילת: הוצאת הכוחות; הכרת ארצות־הברית בזכות ישראל לשיט ובזכות ההגנה עליה ברגע שהכוחות המצריים ינסו לחדש את ההסגר; הזמנת ארצות־הברית את המעצמות הימיות האחרות להצטרף להגדרותיה על אופיו המשפטי של המפרץ ועל זכויות המעבר בו לכול לרבות ישראל; הצבת כוח או"ם עם הגדרת התפקידים והסמכויות בכיוון דברי לודג'; ארצות־הברית ומעצמות אחרות יתחילו במשלוח אניות לאילת.
הצהרת ישראל על חופש השיט: ישראל בהיותה מעצמה חופית מכריזה על הצטרפותה לדוקטרינה של ארצות־הברית על חופש שיט; ישראל מצהירה שהתקפה על כלי שיט ישראליים כמוה כהתקפה על שטח ישראל, ולכן תפעיל את זכותה על פי סעיף 51 של מגילת האו"ם, הנוגע להגנה עצמית מוצדקת.
הבטחות נפרדות: מכתב מאת הנשיא לראש הממשלה על אחריות ממשלת ארצות־הברית אם נצא ויופרע השיט; תמיכה בפיתוח העורק החלופי לסואץ; זכויות ישראל במסגרת תכנית אייזנהאואר; אישור מחדש שיפעלו למען הפעלת זכות השיט בסואץ; ביטול ההגבלות שהוטלו ב־29.10.1956 והמשך התכניות שנדחו לפני כן; הזדמנות לשיחה מקיפה של ראש הממשלה עם אייזנהאואר.

תשקלו גם הצעת גדעון המציע:

1) להגיש תשובתנו על פי הסיכום שהביא אבן כתשובה חיובית, כהיענות לפניית הנשיא, ובשובו של אבן ידונו על פרטי הביצוע.

2) אך לא להגיד שממשלת ישראל מצפה שמתוך בירור נוסף אפשר להגיע לידי הסכם. הסיבות לכך ידועות לאבן.

גולדה

452

הערת־עורך
Editorial Note

נאום ראש הממשלה בכנסת: הצהרה מדינית של הממשלה לקראת הדיון בעצרת האו"ם (21 בפברואר 1957)
The Prime Minister's Speech in the Knesset: the Governnment's Political Statement before the Debate at the U.N. General Assembly (21 February 1957)

ב־21 בפברואר הגיע אבא אבן לישראל בעקבות הזמנתו להתייעצות מיוחדת בעיצומו של המשבר ביחסים בין ישראל לארצות־הברית. לאחר התייעצות ממושכת עם בן־גוריון השתתף אבן בישיבת הממשלה באותו יום, ודיווח על ההתפתחויות האחרונות בוושינגטון. הנחת היסוד של אבן הייתה כי היעדר הסכם עם ארצות־הברית והאו"ם יביא על ישראל סכנות חמורות הרבה יותר מאלה הנובעות מההסכם המוצע. לכן המליץ לעשות כל מאמץ להגיע להסדר עם ארצות־הברית והאו"ם, והציג לפני הממשלה את ראשי הפרקים וההצעות להסדר שגיבשה המשלחת בניו יורק באישורה של שרת החוץ (מס' 451, הערה 1. ראו גם **המערכה המדינית**, עמ' 241–243, 130.09/2458/18).

הדיון המרתוני בממשלה נמשך לאורך כל היום ואף גלש לשעות הקטנות של הלילה. בהפסקה בין הישיבה השנייה לישיבה השלישית יצא בן־גוריון לכנסת כדי למסור את ההחלטות שקיבלה הממשלה, וכלל אותן בנאום המדיני שנשא במליאה.

למרות המלצותיו של אבן לא שינתה הממשלה את עמדתה, כפי שבוטאה בהחלטותיה מ־22 בינואר, והחליטה:

1) להפריד בין ענייני המִצָּרים ומפרץ אילת לעזה ולהסדיר אחד משניהם גם אם האחר אינו ניתן להסדר.

2) אם יובטח לישראל חופש השיט במפרץ (על ידי הצבת כוח או"ם שם, ערובות של ממשלות, הסדר עם מדינות החוף או כל הסדר אחר שיתקבל על דעת הממשלה) תיסוג ישראל משם.

3) אין להחזיר את המצרים לעזה בשום תנאי, לא במישרין ולא בעקיפין. הממשלה תקדם בברכה ועדה של האו"ם ותדון אתה על בעיות הרצועה (ביטחון, שיקום התושבים ובעיית הפליטים).

(ראו הרצוג אל שרת החוץ, מברק 493, 22.2.1957, 130.02/2459/15.)

בנקודה זו הוכנס שינוי (בהשוואה להחלטות הקודמות) – הושמט הסעיף שבו תבעה ישראל את השארת האחריות לביטחון בעזה בידיה, ולעומתו הודגשה נכונותה למצוא פתרון לעזה בשיתוף פעולה עם האו"ם ומתוך הכרה בסמכותו.

בהמשך נאומו בכנסת יצא בן־גוריון בתוקף כנגד עמדת האו"ם כלפי ישראל: "הוויכוח הוא על שאלה מוסרית נוקבת ביחסי העמים: האם האו"ם בעזרת ארצות־הברית ינהג איפה ואיפה, אחת למצרים הרודנית ואחת לישראל הדמוקרטית? כל ניסיון לכפות עלינו דין מעוות ומשטר הפליות ייתקל בהתנגדות ללא רתיעה מצד עם ישראל. אם באו"ם לא יהיה חוק אחד ומשפט אחד לכל העמים – יתערער הבסיס המוסרי של האו"ם".

ובתגובה ללחץ שהפעילו דאלס ואייזנהאואר על ישראל לקבל את ההצעות שהציעו לה אמר:

"אין אנו חייבים ורשאים לענות אמן על כל מה שעושה ממשלת ארצות־הברית, ובהתנגדותנו לכל הצעה שלילית מטעם הממשלה האמריקאית כלפינו לא ייחלשו במאומה רגשי ההוקרה והידידות שלנו לעם האמריקאי, רגשות התודה לעזרה המוסרית והחומרית שהעם הזה וממשלתו הושיטו לנו, ולא נרפה מאמצינו להביא בפני הממשלה והעם בארצות־הברית את אמיתנו וצדקנו.

ואם יקרה האסון וגורמים עולמיים יתנו יד במישרין או בעקיפין, למזימה שרוקמים שליטי ערב בעזרתם של בעלי־בריתם נגד ישראל – לא נקבל על עצמנו את הדין ונעמוד נגדו בכל כוחנו המוסרי, ואני מאמין שלא נעמוד בודדים במערכה".

עם זאת השאיר בן־גוריון פתח לפתרון המחלוקת עם ארצות־הברית כשאמר בסיום נאומו בכנסת שהממשלה החליטה לעשות מאמץ נוסף להגיע להבנה עם הממשל בארצות־הברית, והשגריר אבן, העומד לחזור לוושינגטון, יביא אתו את החלטות ממשלת ישראל. הוא הביע תקווה כי "הדלת אינה סגורה להמשך הבירורים" (ראו **דברי הכנסת**, כרך XXI, 1956–1957, עמ' 1136–1138).

הדיון המדיני בכנסת נמשך עד 25 בפברואר ובסיומו החליטה הכנסת ברוב של 72 קולות נגד 29 קולות ("חירות" ומק"י) להעביר את המשך הדיון לוועדת החוץ והביטחון, ברוח החלטות הכנסת מ־23 בינואר 1957 (שם עמ' 1188).

453

ר' שילוח אל ראש הממשלה
R. Shiloah to the Prime Minister

מברק מוצפן WIP243

נוסח נכנס: 130.02/2459/15

וושינגטון, 21 בפברואר 1957

בהול – אישי בתכלית

בידל סמית טלפן אליי מהבית הלבן[1] וביקש למסור לך כי בעקבות שיחות שניהל עם הנשיא והמזכיר רצה לטלפן אליך. בגלל השעה המאוחרת ומטעמי זהירות הוא מעביר אליך השדר דלקמן באמצעותי לאמור:

I had a chance again today to read extensive extracts of your personal letter to me,[2] to the President and the Secretary. I have also expressed to them my views. Following my talks with them, and after reading both the published and private exchange of messages, I want to give you my opinion that stripped of all diplomatic verbiage, the formal and personal exchanges constitute in effect a strong moral obligation on [the] part of this administration.

I would strongly urge that your instructions to Eban be sufficiently flexible, and not simply rigid positions and requests for formal commitments, which can hardly be given under present conditions. I want personally to make clear to you my own considered opinion that from all I know the moral obligation, as the President and Secretary view it, is very strong. It justifies putting yourself in the hands of the President of the U.S.A., a man who you know is your friend and in whose honesty of purpose you can have no doubts. I know you share my view of him. I also want to point out that if the present crisis comes to an unbreakable deadlock, Israel and the U.S. will be placed in a most difficult position. The U.S., I am sure, is reluctant to have the issue debated and decided in the U.N. However, if the thing comes to an ultimate discussion in the U.N., the U.S. will have to take a stand. It will have to face up to a final vote.

I want to impress on you that the situation requires flexibility and can be saved as long as that be maintained. Please don't let Abba return with too rigid a position.

453

1. גם בשלב זה של המשבר ביחסי ישראל עם ארצות־הברית עשו אייזנהאואר ודאלס מאמץ נוסף כדי לשכנע את בן־גוריון לקבל את ההצעות שהוצעו לישראל. מקסוול ראב, מזכיר הקבינט, שידע על יחסי הידידות בין בן־גוריון לבידל סמית, יעץ לפנות אליו ולגייסו למערכת השכנוע. ב־21 בפברואר הוזמן בידל סמית לבית הלבן. הוא הביע לפני הנשיא ודאלס את תמיכתו התקיפה בצורך להבטיח את קיומה וביטחונה של ישראל. בידל סמית הסכים לפנות אל בן־גוריון רק לאחר ששוכנע כי הממשל האמריקני יעמוד בהבטחותיו לישראל שנכללו בתזכיר מ־11 בפברואר.
2. ראו מס' 288, הערה 5.

בידל סמית ביקש גם למסור לידיעתך האישית כי הוזמן על ידי הנשיא והמזכיר לשמש להם יועץ בפרשה זו. כשיביא אבן תשובתך ישתתף הוא בדיונים הפנימיים עליה. ידועות לך השקפותיו. אינו מסתיר אותן מהנשיא והמזכיר. הוא משוכנע כי הנשיא יעמוד בהתחייבויותיו במלואן, הוא חוזר ומפציר שייעשה מאמץ עליון של גמישות.[3]

שילוח

454

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי וי' צור (פריז)
E. Elath to the British Commonwealth Division and J. Tsur (Paris)

מברק מוצפן ל/375

נוסח יוצא: 93.01/2215/13

לונדון, 21 בפברואר 1957

מידי

ביקרתי אצל מקמילן ב־20 בחודש.[1] רוס נכח. פתחתי במסירת ברכתו של ראש הממשלה והסברתי חיוניותה של מערכתנו בוושינגטון ובאו"ם לעתיד מדינתנו. תיארתי רקע הבעיות הקשורות במפרץ אילת וברצועת עזה וסיפרתי על דיונינו עם ממשלת ארצות־הברית עליהן. הדגשתי מגמתנו הכנה להגיע להבנה מלאה עם ממשלת ארצות־הברית על מנת לפתור בעיות אלה בעזרתה ובעזרת מדינות ידידותיות אחרות, ביניהן בריטניה. מסרתי תוכן שדרו האישי של ראש הממשלה לדאלס לפי חוז"ם/831[2] בהדגישי הצעתנו בדבר הוועדה.[3] לבסוף עמדתי על האינטרסים המשותפים שלנו במפרץ אילת ועל הערך הנודע בעינינו לשיתוף פעולה בינינו באותו אזור. סיכמתי בבקשות הבאות:

3. בידל סמית נפגש גם עם אבן לפני יציאתו לישראל, והעביר באמצעותו את עצתו לישראל לקבל את מה שארצות־הברית מציעה לה ולהגמיש את עמדותיה.

454

1. לקראת הפגישה עם אילת הוכן למקמילן נייר עבודה ובו סוכמו עמדתה של בריטניה, עמדתה של ארצות־הברית ועמדתה של ישראל בנושאים שנדונו בפגישה זו. בסעיף עמדת בריטניה נאמר:
1) ישראל חייבת לסגת; 2) האו"ם צריך לטפל באותה מידה של נחישות בבעיות שיישארו בלתי פתורות לאחר נסיגת ישראל; 3) מנהל של האו"ם ברצועת עזה; 4) לאחר נסיגת ישראל יפעיל האו"ם את מלוא סמכותו להבטחת חופש השיט במפרץ עקבה, ואונ"ף יוצב במְצָרים; 5) לא יהיה נכון לטפל רק בהיבט אחד של הבעיה (נסיגת ישראל) בלי לפתור את ההיבטים האחרים (חופש השיט, פשיטות הפדאיון מעזה); 6) אין להצביע בעד סנקציות בלי שיטופלו שאר חלקי הבעיה. (ראו ,Note for the Prime Minister, 20.2.1957 TNA PRO FO/371 128107–530202.)
2. מס' 436.
3. שם. ראו גם הערת־עורך מס' 452.

1) שיתמכו בוושינגטון ובאו"ם בדרישותינו בדבר ערובות במפרץ ובהצעותינו בדבר הרצועה.
2) שיצטרפו אל המדינות הימיות שתערובנה, נוסף לארצות־הברית, לחופש השיט שלנו במפרץ.
3) שיתמכו בהצעותינו בדבר הוועדה.
4) שיתנגדו להטלת סנקציות במקרה שתובא הצעה כזו בפני העצרת או מועצת הביטחון.

אמרתי שכישלונה של ישראל להשיג ערובות ממשיות עלול לא רק לסכנה אלא אף לחזק את נאצר פי כמה וכמה במזימותיו התוקפניות, עם כל הכרוך בכך גם בשביל בריטניה. מקמילן הניע ראשו לאות הסכמה. ביקש להודות לראש הממשלה על ברכתו ולדרוש בשלומו. ציין נאמנותו לרעיון הציוני "מאז ומתמיד". אמר שמבין דרישותינו לערובות של ממש והביע תמיכתו ברעיון הוועדה שהגדירו כ"הצעה הוגנת ונבונה". הסכים שהרכבה צריך להיות impartial. העיר שאינו מוצא כל הבדל בין דבריי על הבטחת חופש שיט שלנו במפרץ אילת לבין עמדתם העקרונית בנדון. מבין מה רב ערכו של מוצא חופשי לים סוף בשבילנו, ומעריך דבריי על האינטרסים המשותפים שלנו במפרץ אילת. בעיית רצועת עזה, לעומת זאת, נראית לו מסובכת יותר. ייתכן והוועדה תוכל להציע פתרון שיתקבל על דעת המעוניינים בשלום האזור. אמנם קיימת סכנה שהגוש האפרו־אסיאתי בעצרת יציע להטיל סנקציות, אך אין הוא חושב שיש סיכויים להצעה כזו להשיג הרוב הדרוש. הם מתנגדים לסנקציות. בעניין הצטרפותם לממשלת ארצות־הברית ולמדינות ימיות אחרות במתן ערבות לחופש השיט הישראלי במפרץ אילת, עליו לחשוב. טובת העניין עצמו וטובתנו אנו דורשות שמדינות אחרות כגון קנדה, ולא בריטניה, תהיינה פעילות במישרין בכל הנוגע כיום למצרים. כאן הכריז שדאגת מעצמות המערב צריכה להיות נתונה עתה, בראש וראשונה, לצמצום השפעתו של נאצר בעולם. על כן שומה גם עלינו לתכנן פעולותינו באופן שלא יקל על נאצר לאחד סביבו תומכים בנצלו נאמנותם לאו"ם. הציע שנעשה כל המאמצים לגשר בין עמדתנו לבין הצעות ארצות־הברית. נציגיו בוושינגטון ובאו"ם פועלים ברוח זו. רק רוסיה ונאצר עשויים לזכות ברווח מקרע בינינו לבין ארצות־הברית. סיים באמרו שמן התועלת שנכיר ביכולתם המצומצמת "לאחר מה שקרה" להשפיע על ממשלת ארצות־הברית, שכן עודם נחשבים בעיני רבים באמריקה ל"פושעים". כן מן הראוי שנזכור האינטרסים החיוניים של בריטניה בכמה ממדינות ערב, ובייחוד באזור הנפט, שלא יוכלו לסכנם על ידי הזדהות יתרה עמנו. עם זאת ישתדלו לעזור לנו בגבולות יכולתם.

הודיתי לו על דבריו ועברתי לדיון בנושאים אחרים. הסברתי בעיית האשראי ל"אל על" בקשר לרכישת מטוסי "בריטניה" וביקשתי עזרתו לתיקון העוול שנעשה ל"אל על" על ידי החלטתה השרירותית של E[xports] C[redits] G[uarantee] D[epartment].[4] הצבעתי על הנזק הרב ש"סנקציה" מעין זו עלולה לגרום ליחסים הכלכליים בין שתי המדינות. מקמילן ביקש מרוס לברר העניין ולהגיש לו דוח. גוללתי פרשת המנועים וחלקי החילוף והתחמושת למשחתות, והבעתי אכזבתנו משיחותיי עם לויד בנדון ומהבטחותיו שלא

4. חברה ממשלתית בריטית לביטוח עסקות חוץ.

נשאו פרי.[5] העליתי פרשת זרקה[6] כדוגמה למציאות של מדיניות איפה ואיפה באספקת נשק לנו ולערבים. רוס מלמל משהו בדבר החלטת או"ם מה־2 בנובמבר. מקמילן ביקש ממנו דוח על העניין והבטיח לברר תלונותינו עם לויד כשישוב.

לבסוף העליתי בעיית הנפט וביקשתי שיסייעו לנו להגדיל המכסה שאנו מקבלים כיום מהחברות, על ידי הבעת תמיכתם בדרישותינו בפני החברות עצמן והמוסדות הבין־לאומיים המטפלים בחלוקת הנפט למדינות הצרכניות, ובייחוד אי־או־איי־סי.[7] מקמילן הסביר מה מרובים הקשיים שהם עצמם נתקלים בהם בסיפוק צורכיהם בדלק, אך הבטיח לבדוק העניין ולסייע ככל שיוכל. הרושם הכללי שקיבלתי מהשיחה הוא שמקמילן היה רוצה, קודם כול, למנוע מצב בו ייאלץ לבחור בין תמיכה בנו לבין התנגדות לעמדת ארצות־הברית. דעת הציבור האוהדת לנו כאן, ובייחוד בחוגים השמרניים, ותמיכתם האיתנה של רבים מחברי הפרלמנט מכל הסיעות בדרישותינו, תקשה על מקמילן להזדהות עם עמדת ממשלת ארצות־הברית אם תחליט לנקוט מדיניות סנקציות כלפינו. עם זאת, יעשה הכול כדי שבבואו לדון בברמודה[8] על שיתוף בריטניה בביצוע מדיניות במזרח התיכון שתישען על "תורת אייזנהאואר", תהיה האווירה נוחה ביחסי שתי המדינות. אין ספק שבימים אלה נתון מקמילן תחת לחץ מתמיד של הפוראוף [משרד החוץ הבריטי], שעיקר מאמציו מכוונים עתה ל"טיהור" בריטניה בעיני הערבים מכל חשד בדבר זהות אינטרסים בינה לבין ישראל. כן עלינו לזכור כי לא כל חוגי הציבור תמימי דעים עמנו. בקרב הלייבור יש עדיין חילוקי דעות רציניים בדבר תמיכה בדרישותינו, ובייחוד בשאלת עזה. אחדים ממנהיגי הלייבור, ובייחוד גייטסקל, נתונים להשפעתו החזקה של האמרשלד והשקפותיו על מעמדו של האו"ם וזכותו להסדיר היחסים בינינו לבין מצרים. במצב מורכב זה מן הראוי שניזהר מהגזמה בהערכת הנתונים החיוביים, הניכרים בעיקר בחוץ, לעומת הגורמים השליליים החותרים תחתנו מאחורי הפרגוד, כפוראוף, שהשפעתו מתמדת וישירה בקביעת מדיניותה של בריטניה.

השיחה ארכה 50 דקה. הבריקו לשרת החוץ.

אילת

5. ראו מס׳ 282; מס׳ 326.
6. ראו מס׳ 439, הערה 3.
7. שם משובש. הכוונה כנראה ל־OEEC (Organization for European Economic Cooperation).
8. ועידת פסגה אנגלו־אמריקנית שהתקיימה בברמודה מ־21 עד 24 במארס 1957 בהשתתפות אייזנהאואר, דאלס, מקמילן ולויד. בבעיות העולם שנדונו בוועידה היה למזרח התיכון מקום חשוב, והנושאים שנדונו היו חופש השיט במפרץ עקבה ובתעלת סואץ, המצב ברצועת עזה, והנחת קו נפט חדש (דרך טורקיה) להבטחת אספקת הנפט מן המזרח התיכון לאירופה. כמו כן נדונו בוועידה בעיות אירופה ושאלות של אסטרטגיה גלובלית, המלחמה הקרה והנשק הגרעיני.
בהכרזה המשותפת שפרסמו אייזנהאואר ומקמילן עם תום הוועידה נאמר, כי יש להגשים באופן מהיר ומלא את החלטות האו"ם בנוגע למפרץ עקבה ורצועת עזה המבוססות על דוח מזכ"ל האו"ם מ־25 בינואר 1957. כמו כן נאמר כי יש לפתור את בעיית השיט בתעלת סואץ בהתאם לששת העקרונות שאישרה מועצת הביטחון ב־13 באוקטובר 1956. נקודה נוספת ראויה לציון הייתה החלטתה של ארצות־הברית להצטרף לוועדה הצבאית של ברית בגדאד (ראו: *FRUS, 1957*, Vol. XVII, nos. 237–247, pp. 448–464).

455

א׳ ששון אל ו׳ איתן
E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן מפר/176
נוסח נכנס: 130.09/2358/1

רומא, 21 בפברואר 1957

בהול

מזכיר המפלגה הדמו־נוצרית אמינטורה פנפאני, וראש עיריית פירנצה פרופסור לה־פירה, ביקרוני היום בביתי ושהו כשעה. פנפאני אמר שהוא בא אליי על דעת ראש הממשלה והוועד הפועל של מפלגתו.[1] להלן תמצית דבריו:

1) כמדינה דמוקרטית מערבית ים תיכונית המקיימת יחסים ידידותיים עם ישראל וארצות ערב, ושואפת לחזק ולהרחיב קשריה הפוליטיים והכלכליים עם שני הצדדים, מעוניינת איטליה שתשרור יציבות במזרח התיכון. מוכן לעשות כל מה שביכולתו כדי להביא תרומה ניכרת לכך.

2) איטליה מבינה היטב למצבנו ומצדיקה דאגותינו לביטחוננו ולחופש השיט שלנו ומוכנה לכל מאמץ עליון כדי לעזור לנו להשיג מבוקשנו. אולם בו בזמן רואה איטליה חובה מוסרית וידידותית לעצמה לייעץ לנו לא למתוח יחסינו עם ארצות־הברית, ובייחוד עם הבית הלבן, ולהאמין לנכונותו הכנה של אייזנהאואר לטפל בכל הרצינות בבעיותינו אחרי הנסיגה.

3) איטליה מחייבת מאוד הצעתנו להקמת משלחת ניטרלית מטעם האו״ם שתבקר בישראל ותלמד העניינים על המקום, ותנסה למצוא פתרונות רצויים. על דעת ראש הממשלה ושר החוץ הוא, פנפאני, יתקשר מיד טלפונית עם הנציגויות האיטלקיות באו״ם ובוושינגטון וידרוש מהן לא רק לתמוך בהצעתנו אלא גם להתאמץ לבצעה. אם תוזמן איטליה להיות במשלחת כזאת – תקבל ברצון.

4) כן תהיה איטליה מוכנה להצטרף לארצות־הברית ולמדינות הימיות המערביות האחרות בהכרזה על מצרי טירן כעל נתיב מים בין־לאומי ולשלוח אניות לשוט שם. כן תתמוך בהצבת כוח או״ם ברצועת המפרץ.

455

1. בתגובה למברק זה העלה י׳ אילסר השערה כי היוזמה לביקור זה אצל ששון הייתה של הוואטיקן (ראו אילסר אל מנהל מחלקת מערב אירופה, 24.2.1957, 93.19/274/1).
ששון הבהיר בתשובתו את מעמדו ועצמתו של פנפאני במערכת הפוליטית באיטליה:
"כידוע פנפאני אינו מסתפק בתפקידו כמזכיר המפלגה הדמו[קרטית]־נוצרית בלבד. ראשית, הוא מתערב בכל פעולות הממשלה ומכתיב לעתים קרובות לראש הממשלה, סניי, את דרכו בתוך הממשלה ומחוצה לה. שנית, הוא מקורב מאוד אל נשיא המדינה ונמנה עם קבוצת המדינאים האיטלקים שממליצה כל הזמן על מדיניות חוץ בהתאם לאינטרסים של איטליה בארצות המזרח התיכון ואסיה. שלישית, הוא מקורב אל הוואטיקן ומפורסם ברומא כבעל אוריינטציה אמריקאית" (ראו ששון אל סגן מנהל מחלקת מערב אירופה, 1.3.1957, 93.19/274/1).

5) לא פחות מארצות־הברית מודאגת איטליה מחדירת הרוסים למזרח התיכון והתבצרותם בכמה מחלקיו, וסבורה שמחובתה של ישראל לא רק לא להכביד על המערב בנדון זה, אלא לסייע לו ולשתף פעולה עמו ולעקור הרוסים מהמזרח התיכון.
6) בפנייה זו אל ממשלת ישראל יודעת איטליה שהיא מתחייבת כלפיה מבחינה פוליטית ומוסרית. איטליה מקבלת ההתחייבות הזאת מתוך הכרה באחריותה וברצונה להאמין כי ממשלת ישראל תיקח זאת בחשבון בבוא היום לקבל החלטה גורלית. כשם שעזרה איטליה לצרפת בעת הדיון בעצרת האו"ם בבעיית אלג'יריה, כן תעזור לישראל בבוא העת.

ששון

456

ראש הממשלה ד' בן־גוריון אל הנשיא אייזנהאואר (וושינגטון)
Prime Minister D. Ben-Gurion to President Eisenhower (Washington)

Copy: 130.02/2448/6 :העתק

Jerusalem, 22 February 1957

Dear Mr. President,

Following your message which reached me late last night,[1] the Government of Israel has met throughout today with Ambassador Eban and thoroughly studied his report on the views of the United States Government. Ambassador Eban is leaving tomorrow morning with new instructions which reflect the considered position of my colleagues and myself.[2]

I hope that the U.N. Assembly discussions may be put off until Monday so as to enable Ambassador Eban to meet with Secretary Dulles before the Assembly convenes.

My colleagues and I deeply appreciate the personal interest which you and Secretary Dulles are taking in this matter and I wish to assure you it is our most ardent wish to cooperate to the fullest extent in seeking a solution.

456

1. מס' 447.
2. זמן קצר לפני יציאתו של אבן חזרה לארצות־הברית, ב־22 בפברואר בבוקר, התקיימה פגישה של הרגע האחרון בינו לבין ראש הממשלה. בשיחה זו קבע בן־גוריון את סמכויותיו של אבן בשיחות שיקיים לאחר שובו עם דאלס, כדי לאפשר גורם של גמישות בהמשך המשא ומתן עם ארצות־הברית (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 22 בפברואר 1957, וראו מס' 457).

Your words of friendship mean very much to us and in view of the grave political and moral issues involved we hope there will be a possibility of further clarification which we feel confident will show a way out of the deadlock.

Sincerely yours,

David Ben-Gurion

457

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 852
נוסח יוצא: 130.09/2377/5

ירושלים, 22 בפברואר 1957

אבן יצא הבוקר ויגיע לארצות־הברית ביום ראשון. מקווים שיוכל להמשיך במשא ומתן בוושינגטון מתוך ניסיון להשיג הבהרות על שרם אל־שיח', וכן תמיכה במינוי ועדה מטעם האו"ם לדון אתנו על בעיות הרצועה, ביטחון, שיקום תושבים ובעיית הפליטים.

מחלקת המדינה הבטיחה לחכות לבואו של אבן לפני שתגובש עמדת משלחת ארצות־הברית באו"ם או תתקבל החלטה בעצרת המתחילה בדיוניה היום.

מטרת נאום ראש הממשלה אמש[1] להציג ענייננו לפני העולם לפני כינוס העצרת, ועם זאת להשאיר הדלת פתוחה להמשך הבירורים עם ארצות־הברית.

איתן

457

1. ראו הערת־עורך מס' 452.

458

י' צור אל ו' איתן ומחלקת מערב אירופה
J. Tsur to W. Eytan and the West European Division

מברק מוצפן שפ/712
נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 22 בפברואר 1957

מידי

שיחה עם פינו.

1) [...][1]

2) סיפר שבשיחה אישית עם האמרשלד אמר לו המזכ"ל גלויות כי הישענות ארצות־הברית על "מדיניות האו"ם" מעידה על גישה אבסורדית ומעמידה אותו במצב ללא נשוא. אין האמנה נותנת למזכ"ל אפשרות לנהל "מדיניות או"ם". המדינה הקטנה ביותר היא ריבונית ואין האו"ם "ממשלה עולמית". כשהוא טוען שעליו לבקש אישור מצרים לפעולה זו או אחרת, איננו מביע דעה אלא מציין עובדה. השתמטות ארצות־הברית מליטול על עצמה אחריות היא שהביאה למבוך שבו נתון האו"ם כיום.

3) מסרתי לו עמדתנו בעניין עזה והמפרץ וקיבלה כהגיונית ומתונה. כן מסרתי לו בקצרה תוכן נאום ראש הממשלה.[2] פינו גילה כי ממשלת צרפת הכינה שלוש או ארבע אניות בג'יבוטי, שתעבורנה במפרץ במקרה שארצות־הברית תחליט גם היא להשתמש בזכות המעבר החופשי.

אשר לסנקציות, הוא רואה הסכנה כרצינית. לדעתו יש לייחס העקשנות יותר לאייזנהאואר מאשר לדאלס. התנגדות דעת הקהל והסנאטורים עלולה להיות גורם רציני אך לא מכריע. אשר לארצות אירופה, הוא בטוח בעמדתן של דניה, נורווגיה, בנלוקס, איסלנד, אולי פורטוגל וכפי המשוער איטליה.

התקיף קשות האנגלים, שממשיכים להצטדק ולבקש סליחה על עניין סואץ, בניגוד לצרפתים. כן התקיף מארטינו. אילולא הוא אפשר היה לבטוח בביטחון גמור בעמדה האיטלקית, כי עמדתם של סניי, גרונקי, פנפאני, סאראגאט ואפילו נני ברורה. אך מארטינו מתפתל ומושפע יותר מאחרים על ידי העמדה האמריקאית. יש לעשות מאמץ גדול באמריקה הלטינית, כפי שהורה ניסיונם בעניין אלג'יריה.

במקרה שיובא עניין הסנקציות למועצת הביטחון תטיל צרפת וטו ללא כל פקפוק. אם תעשה זאת בריטניה, איננו בטוח.

4) בעניין הצינור הגשתי לו העתק התזכיר שהוכן לשיחה עם מולה.[3] הטעמתי שיש תזוזת מה בעמדה הבריטית והאמריקאית ושלא היינו רוצים שהעניין יישמט מידי

458

1. הקטע שהושמט כאן עוסק בדיון במרד באלג'יריה שהתקיים בעצרת האו"ם בראשית פברואר.
2. ראו הערת־עורך מס' 452.
3. מס' 459.

צרפת. אישר שהקושי העיקרי הוא בהתנגדותו המוחלטת של רמאדייה, שר האוצר, ועמו חברת הנפט הצרפתית. עדיין חולמים על כך שסוריה תתקן הצינור והנפט העיראקי יחדש זרימתו. פינו אינו מאמין בזה, אך יש לשכנע רמאדייה.
אראה רמאדייה ביום ב׳, גם כדי להכין ביקור אשכול.[4]

5) בעניין המלווה[5] סיפרתי לו צרותינו. העמידני על מצבה הכלכלי הקשה של צרפת. אמרתי שאנו מבינים זאת יפה ועל כן לא דרשנו מלווה בדולרים אלא אשראי שנסלקו בנאמנות. הוספתי שאין בכוונתנו ללחוץ על ממשלת צרפת בשם שיתוף הפעולה, אך לא ייתכן שישאירונו בדד נוכח הסכנות הרציניות המאיימות עלינו שעה שאנו מחזיקים מעמד ומונעים לבדנו, על ידי עמידתנו, החזרה למצב הקודם. אמר שהוא מצדו משוכנע. לא יספיק לראות רמאדייה לפני צאתו, אך ידבר עם מולה ויחד יעשו מאמץ.

6) אמר שהמזרח התיכון יתפוש מקום חשוב בשיחותיהם בוושינגטון. מדבריו לא הוברר לי אם יש לפניהם תכנית ברורה בעניין זה. אמרתי שנקודות הכובד הן: הפלת משטר נאצר, לחץ ארצות־הברית למען גמר המלחמה והסטת המלחמה במזרח התיכון, תכנית קונסטרוקטיווית לפיתוח, ויתור על שיטת ה־surenchère ורכישת לב הערבים על חשבון ביטחון ישראל ומעמד המעצמות המערביות.
פינו אמר כי ארצות־הברית מוכנה לסלק ידה מנאצר, אך מתחבטת בשאלה מי להעמיד במקומו. לדברי אנשי שיחו בארצות־הברית אין הם רואים מחליף ואילו לרוסים יש. השבתי כי עצם הפלתו של נאצר יש לה ערך, כי על ידי כך יועם זוהרה של האגדה הנאצרית ואין זה חשוב מי יבוא במקומו. הסכים לכך ואמר שידברו ברוח זו בוושינגטון.
בין השאר התאונן על חולשת השירותים החשאיים האמריקאיים במזרח ובמצרים בפרט. אמר שאין להבין כיצד מעצמה גדולה כזו נכשלה בפעולות המודיעין. האמריקאים עשו הכול כדי להרוס הרשתות הבריטית והצרפתית ולא הצליחו להעמיד דבר במקומן.
השיחה נמשכה כשלושת רבעי שעה. הוסכם שניפגש בחזרתו מארצות־הברית.

צור

4. אשכול הגיע לפריז ב־21 במארס. ראו מס׳ 576, הערה 1.
5. ראו מס׳ 357, הערה 1; מס׳ 424.

459

י' צור אל המנהל הכללי של משרד החוץ ומחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Director-General of the Ministry of Foreign Affairs and the West European Division

מברק מוצפן שפ/714
נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 22 בפברואר 1957

מידי

שיחתי עם גי מולה הייתה קצרה וחטופה. מצאתיו מצונן ומעוצבן מחשש שמא תפריע מחלתו לנסיעתו.[1]

אמרתי ששוחחתי עם פינו הבוקר על עמדתם בענייני המזרח התיכון.[2] מולה אישר שחלק נכבד משיחותיהם בוושינגטון יוקדש לנושא זה. עמדתם לא נשתנתה במלוא הנימה ואין בזה חידוש.

כששאלתי אם אני רשאי לומר זאת לעיתונאים שיחכו לי בצאתי, ביקש ממני להימנע מזה (בינתיים נודע לי שדובר משרד החוץ מסר היום הצהרה תקיפה וגלויה לטובת עמדת ישראל, ואל תתפלאו אם תשתרבב ההודעה הזאת בידיעות על שיחתי).

מולה הסביר כי כל רצונו להשפיע על ממשלת ארצות־הברית לשינוי עמדתה כלפי ישראל. אם יתפרסם ברבים שערב צאתו חזר והצהיר על עמדת צרפת, לא יועיל הדבר למשא ומתן כי אם יעמיד האמריקאים במצב של התגוננות מלכתחילה.

מכאן עבר לבעיית הפרסום בכלל וחזר במילים ברורות יותר על מה שאמר למשלחת הציונית.[3] אין כל תועלת בדיבורים. העיקר שנגיע למעשים. הוא מוכן לעשות הכול לעזור לישראל, אך הצהרות ונאומים אינם מועילים לכך. הוא רואה עצמו חייב לבקש מאתנו למעט בדיבור על ידידות עם צרפת. מדינתו היא היחידה מבין המעצמות הגדולות העומדת במלחמה גלויה עם הערבים (באלג'יריה). למרות זאת היא המגלה ברבים ידידותה לישראל. אך אין להפריז בזה. אין צרפת רוצה לשרוף גשריה עם הערבים. ייתכן שבעתיד הקרוב תיקרא ממשלתו לנהל משא ומתן עם הערבים, ואין זה רצוי לה שתהיה מוטלת עליה גושפנקה של אויבת הערבים.

הערתי כי בשעתו ולבקשתו נזהרנו מאוד בכך, אך לאור הצהרותיו הוא בבית הנבחרים ולאור שיחות אחרות שהיו לנו, היה לנו הרושם שאין עוד ממשלתו רואה צורך בזהירות יתר, שכן הדברים ידועים. בוודאי ייטיב להבין מה [היא] בשביל ציבורנו, הנמצא במצור, הידידות עם צרפת, המדינה היחידה שגילתה נאמנות לנו. אין אפוא פלא שמדובר על כך, אך אם הוא חושב שזה לטובת העניין, נשתדל בוודאי להזהיר אנשינו מפני הפרזה.

459

1. פינו ומולה יצאו לוושינגטון כדי לפעול לשיקום היחסים בין ארצות־הברית לצרפת, שנפגעו בגלל מלחמת סואץ.
2. מס' 458.
3. לא נמצא מידע על נושא זה.

הוספתי שבכל הנאומים והמאמרים שהוקדשו אצלנו ליחסי צרפת־ישראל הוטעם כי אין ידידותה לנו סותרת רצונה הכן לחיות בשלום עם המוסלמים.

קיבל הדברים, אך חזר על אזהרתו. אמר לדוגמה, כי בישיבה האחרונה של ממשלתו נאבק עם חבריו על רעיון הצינור ואף הצליח לשכנעם. נערך כעת מחקר [על] אפשרויות מימונו. אך אם יתגלה הדבר ברבים, תתחיל התקפה מתוכננת של חברת הנפט הצרפתית ואחרים. למי יועיל הדבר? הספקתי להעמידו בקצרה על עניין הצינור והשארתי בידו זיכרון דברים. הבטיח לבדוק האפשרויות, במיוחד בהיותו בארצות־הברית. גילה עניין בהצעה בדבר צינור מערב אירופי.

אשר למלווה,[4] אמר שגם הוא וגם רמאדייה מצדדים בו. אם נדחה הדבר, הרי זה משום שכולם טרודים בימים אלה מעל לראשם. רמז לשביתות ולקשיים הפנימיים. הסכים לדבריי שהעניין נעשה דחוף ביותר לאור ההתפתחויות האחרונות ולסכנת הסנקציות המאיימת, והבטיח להתקשר מיד עם רמאדייה ולזרזו.

צור

460

ז׳ ארגמן אל ש׳ רוזן
Z. Argaman to S. Rosenne

העתק: 130.06/1951/21

וושינגטון, כ״א באדר א׳ תשי״ז
22 בפברואר 1957

שבתאי היקר,

הנדון: ביטול החוזים המסחריים על ידי ברית־המועצות

לאחר הודעתה הרשמית של ברית־המועצות על ביטול החוזים לקניית נפט ולמכירת פרי הדר[1] מתוך נימוקים פוליטיים, נראה לי כי אין עכשיו יותר להשהות הגשת התביעה לתשלום נזקים נגד ברית־המועצות. לדעתי לא יוכלו עכשיו הסובייטים להצדיק את ביטול החוזים בטענת כוח עליון.

לא ברור לי אם הודעת הביטול באה ממשרד החוץ הסובייטי, המשרד למסחר חוץ או ישירות מטעם החברות שחתמו על החוזה. אולם יהיה המודיע אשר יהיה – אי־אפשר יהיה בבירור משפטי לסתור את הנימוק הפוליטי לביטול החוזים. אני מציע לכן לא

4. ראו מס׳ 357, הערה 1; מס׳ 424.

460

1. ראו מס׳ 385.

לחכות יותר לחוות דעת של מומחי המשפט הסובייטי ולהגיש את התביעה במוסקווה, כמובן תוך התייעצות עם עורך דין סובייטי במקום.

העיקר לא להשהות את העניין יותר.

בברכה,

זאב ארגמן

461

ד׳ לוין אל מחלקת אסיה ואפריקה
D. Lewin to the Asian and African Division

העתק: 130.23/3093/23

ניו יורק, 22 בפברואר 1957

אני מקווה שדוח זה יהיה האחרון שיישלח מכאן, וברצוני לתת להלן מעין סיכום על התנהגות הגוש.

1) יש לציין שהידידים שלנו החזיקו מעמד באמת עד היום האחרון בזה שלא הסכימו להצעה מוסכמת של הבלוק לגנות אותנו ולאיים בסנקציות, שיכלה לקבוע הרבה במהלך המערכה הבין־לאומית. הם ישבו אתמול עוד פעמיים אחר הצהריים ובלילה ושוב יצאו בלי תוצאות מהישיבה. לא רק שלא התנגדו לדחות העצרת עד לקבלת תשובה מהארץ, אלא גם לא דנו עוד בשום הצעה מנוסחת, וזה המקסימום לדעתי שהיה אפשר לצפות מהם. הידידים מילאו בזה את תפקידם לטובתנו בתוך הבלוק, וברגע שתבוא התשובה של ממשלתנו אשר תקבע סופית את העמדה האמריקאית, לא יהיה להם, כמובן, כבר תפקיד בתוך הבלוק.

2) לא כדאי להיכנס לשיקולים על עמדתם במקרה שתבוא הצעת סנקציות או תמיכה בהצעה זו מחוץ לבלוק. היום נראה שרק אחד, הפיליפיני, יעמוד עד הסוף נגד החלטות אם תהיינה תביעות לסנקציות, וארבעה־חמישה נמצאים במבוכה וישתדלו, לפי הנחתי, להימנע. ברור שיהיה להם די קשה לעמוד בזאת אם הקו האמריקאי יחייב את הסנקציות.

3) בחודש ינואר, כשהבעיה הייתה בעיקר באיזה נוסח הבלוק יפנה לעצרת, מילא היפני תפקיד יושב ראש של הגוש. הם קיבלו עזרה לעמדתם לא רק על ידי הפיליפינים אלא גם על ידי האיראנים ועל ידי הציילונים.

4) בשלב השני של ההתפתחות הזאת, אחרי פרסום הדוח השני של המזכ״ל, בתקופה שהתחלנו בה לפני כעשרה ימים, שיחק הפיליפיני תפקיד מרכזי והחליט לטובתנו. הוא גם הביע התנגדותו בפומבי. גם ליבריה עזרה הרבה. היפנים והתאילנדים היו מתונים אבל היו להם ספקות על הקו הנכון. האתיופים גם כן לא היו בין החריפים אבל נראה שהיו להם הוראות ברורות מהקיסר.

נוסף לזה, בשלב האחרון, גם הפקיסטנים וגם הודו בוועדת הניסוח הביעו ספקות, והודו גם לא הייתה פעילה בישיבות הגוש, אבל שניהם כמובן לא פעלו באינטרס שלנו אלא מתוך שיקולים משלהם ויצאו מהריב ביניהם על קשמיר שהיה אקטואלי באותו הזמן.

5) יש לציין שלא שמעתי באף שלב על ההתפתחויות האחרונות בעמדה האמיצה של הבורמזים, לא מצדנו ואף לא מהם עצמם.

6) יש לציין שבתוך המערכה הזו (כמו עוד יותר בפרק המאבק על החלטת אלג'יר)[1] פועל יותר ויותר הניסיון שקבוצה מיוחדת בתוך הבלוק מנסה להתלכד כסיעה בתוך הגוש ולאט לאט לקבוע עמדתו. לדעת הקבוצה הזו, היה הגוש מורכב עד עכשיו על ידי קבוצת הערבים ועל ידי קבוצת הניטרלים כביכול תחת הנהגתה של הודו. כוונת הסיעה החדשה היא לדאוג לכך שהגוש יבוא לבירורים העניייניים של כל מקרה ומקרה ויתרחק מכל קנאות. רק כך הם חושבים שהגוש יוכל להחזיק במעמד המרכזי שלו ולשחק תפקיד קונסטרוקטיווי בעתיד האו"ם ועתיד העולם. הגוש הזה מורכב כעת על ידי יפן, הפיליפינים ותאילנד והם לוקחים בחשבון כחבר הנאמן שלהם את ליבריה. הם חושבים שגם פקיסטן תתקרב אליהם לאט לאט, וכמובן לא יעזו להבליט את עצמם ואין אפשרות לסמוך עליהם.

מה שנוגע להשפעתי על אנשי הגוש, לדאבוני לא הצלחתי לקבל הזמנה להשתתף בהתייעצויותיו, אבל תמיד ידעתי על התכנסויותיו, על מה ידובר ביניהם ובאיזו עמדה ינקטו הנציגים הקרובים לנו. הספקתי גם תמיד, מיד לאחר גמר ההתייעצות, לשמוע מכמה מהם על מהלך העניינים ביניהם.

7) התפתחות זו היא מעניינת דווקא מבחינתנו, מפני שאם תהיה לנו תקווה בבלוק אז רק דווקא על ידי התקרבות אל הבלוק הזה. אחרי שאחזור אשתמש בנימוק זה כדי להשתדל לסיים את עניין התקציב עבור ציר מיוחד לתאילנד והפיליפינים וציר בשביל ליבריה (וכמובן גאנה).

בברכה,
ד' לוין

461

1. ראו מס' 431, הערה 1.

462

הערת־עורך
Editorial Note

הדיון בעצרת בעניין הנסיגה, הצעות להטלת סנקציות על ישראל (22 בפברואר 1957)
The Debate at the U.N. General Assembly on Withdrawal, Proposals to Impose Sanctions on Israel (22 February 1957)

לאחר דחיות חוזרות ונשנות בלחצה של ישראל ובהשתדלותן של ארצות־הברית ומדינות אחרות, התכנסה עצרת האו"ם לדיון ב־22 בפברואר. הנושאים על סדר היום היו: דיווח על פעילותו של כוח האו"ם בסיני ודוח המזכ"ל על מילוי החלטות העצרת מ־2 בפברואר.

איום הסנקציות שריחף מאז מושב העצרת בינואר מעל ראשה של ישראל, בשל היותה מדינה המסרבת לקיים את החלטות האו"ם, נהפך עתה למוחשי משהגישו מדינות ערביות־מוסלמיות הצעת החלטה בנושא. את ההצעה הגישו שש מדינות (אינדונזיה, אפגניסטן, לבנון, סודן, עיראק ופקיסטן) בעוד שרוב חברות הגוש האפרו־אסיאתי לא הצטרפו ליזמה זו.

בהצעה, שהגיש נציג לבנון שרל מאלֶכּ, נקראו חברות האו"ם לגנות את ישראל על אי־ציותה להחלטות העצרת; למנוע מישראל כל עזרה או שירותים כלכליים, כספיים או צבאיים בשל כך; ולמסור למזכ"ל דוח על מילוי החלטה זו.

גם ברית־המועצות הייתה מעורבת במהלכים להעלאת נושא הסנקציות לדיון באו"ם. לאחר שהודיעה למצרים בראשית פברואר כי לא תוכל לתמוך ביזמה כזאת בעצרת, העלתה ברית־המועצות ב־18 בפברואר הצעה משלה המבקשת מהעצרת להמליץ לפני מועצת הביטחון להטיל סנקציות על ישראל. להצעה זו לא היה כל סיכוי לעבור בעצרת, וגם אם הייתה מתקבלת – הייתה נדחית במועצת הביטחון על ידי וטו של צרפת (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 250–252, 130.09/2458/18).

אולם גם ההצעה של המדינות הערביות־מוסלמיות לא הועלתה להצבעה באותו יום, משום שדובר הבית הלבן הודיע שארצות־הברית לא תקבע עמדה בשאלה זו לפני שתתקיים פגישה נוספת בין דאלס לאבן, לאחר שובו של אבן מישראל. המשך הדיון נדחה ל־26 בפברואר. עם זאת נמסר על ידי המשלחת האמריקנית לאו"ם כי ארצות־הברית מכינה הצעה ל"סנקציות מוסריות" שיהיו חלופה להצעת המדינות הערביות־מוסלמיות. סנקציות אלה יתבטאו, למשל, בהחזרת ראשי המשלחת הדיפלומטית של ארצות־הברית מישראל. אם ינקטו חברות נוספות באו"ם צעד כזה, הן יביעו בכך את מורת רוחן מעמדתה של ישראל מבלי להרחיק לכת עד כדי גינוי מפורש. (GAOR, 11th session, 22.2.1957, pp. 1191–1197. ראו גם סמילן אל משרד החוץ, מברק 386, 23.2.1957, 130.23/3131/15.)

463

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
J. Herzog to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNW143
נוסח יוצא: 130.02/2459/3

ירושלים, 23 בפברואר 1957

בהול

להודעת המזכ"ל מאתמול.[1] ראש הממשלה מציע שתפרסמו תגובה שתביע תמיהה על כי:

1) עמדת מצרים נמסרת על ידי המזכ"ל ולא על ידי המשלחת המצרית.[2]
2) אין כל תשובה מצרית לשאלת היסוד על הפסקת הלוחמות, כנראה המזכ"ל לא דן כלל עם המצרים בכך.
3) מצרים פתאום התעוררה לדאגה למצב הכלכלי של תושבי הרצועה אם כי במשך שמונה שנים לא נקפה אצבע להיטיבו, להפך, רוששה אותם במידה כזאת ששני שלישים חיים מצדקה הניתנת כעת על ידי ממשלת ישראל. ישראל החלה בתכניות פיתוח הנותנות סיכוי להוציא התושבים המקומיים מעוניים המחריד ולהעלותם למעמד כלכלי מבוסס.

הרצוג

463

1. בדוח לעצרת (ראו הערת־עורך מס' 462) שבו ביקר את ישראל על שלא ביצעה את החלטות העצרת בדבר הנסיגה, שיבח האמרשלד את מצרים על ההתקדמות ביחסה לכוח האו"ם. הוא התייחס באמון לדברי מצרים כי רצונה הוא שהעברת רצועת עזה מידי השלטון הצבאי והאזרחי של ישראל למרותו הבלעדית של כוח האו"ם תיעשה בצורה מסודרת ומוסכמת. ההסדר יבטיח את היערכותו של הכוח לאורך קו שביתת־הנשק ברצועת עזה לשמש חיץ יעיל בין כוחות ישראל למצרים. עזרת האו"ם תגויס לשים קץ, אחת ולתמיד, לכל הפשיטות והחדירות משני צדי הגבול.
מצרים הסכימה שהאו"ם וארגוני הסיוע שלו ידאגו להגשת סיוע לפליטים ברצועה ולקידום האזור ותושביו מבחינה כלכלית. בהודעה הובהר כי הכוח הבין־לאומי יפעל בשטחי מצרים רק בהסכמת ממשלת מצרים (GAOR, 11th session, Plenary Meeting, 22.2.1957, pp. 1192–1193).
2. על הודעתו זו של האמרשלד כתב בן־גוריון ביומנו: "הוא פועל כמזכ"ל מצרים ולא כשליח או"ם, אבל אין זה חידוש. כך הוא נוהג מאז הכרתיו באפריל 1955" (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 24 בפברואר 1957).

464

י' הרצוג אל ר' שילוח (וושינגטון)
J. Herzog to R. Shiloah (Washington)

Coded Tel. TNW142 מברק מוצפן
Outg: 130.02/2459/15 :נוסח יוצא

Jerusalem, 23 February 1957

Most Immediate

Yours 244.[1] Following Roham [Prime Minister]'s reply to Bedell [Smith].

"Dear Friend,

I thank you warmly for your message through Shiloah.[2] Eban will arrive in U.S. tomorrow with Cabinet's new instructions. The Knesset began its debate yesterday morning and will vote on Monday. I assume that it will confirm Government's position despite view of many that this represents a serious recession from its previous position. Eban's instructions have a large measure of flexibility, and I can only hope that they will meet with a similar flexibility in the decisive discussions about to take place.

I am at one with you in recognising President's friendship and honesty of purpose and, may I add, his deep moral quality. If what was involved were purely a personal matter affecting the fate of myself and my family, I would without hesitation and in complete faith place my reliance in him. But I cannot and may not do so in a matter which affects vital interests of my people.

I would consider a clash between us and the U.S. a terrible disaster. There is however an essential minimum which we cannot forego. I feel that the instructions given to Eban are sufficiently flexible to enable mutual understanding between the two Governments if, as I have suggested, flexibility is forthcoming also on the other side.

I am deeply grateful for your personal concern at this crucial moment, and hope that you will see Eban immediately on his arrival in Washington. I was sorry to hear that you had been in hospital and hope that you are now completely recovered.

Very sincerely yours

David Ben-Gurion"

464

1. במברק זה ביקש שילוח מהרצוג תשובה דחופה למסר ששלח בידל סמית לבן־גוריון באמצעותו (ראו שילוח אל הרצוג, מברק 244, 22.2.1957, 130.02/2459/3; ראו מס' 453).
2. שם.

465

א׳ אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי וי׳ צור (פריז)
E. Elath to the British Commonwealth Division and J. Tsur (Paris)

מברק מוצפן ל/385
נוסח נכנס: 130.02/2459/12

לונדון, 23 בפברואר 1957

בהול

רוס מסר לי הבוקר באופן אישי בתכלית שבישיבת הממשלה אתמול הוחלט לתת הוראות למשלחתם בעצרת לעמוד על הדרישה של חופש השיט במפרץ אילת, ולא להשתמש במונח innocent passage העלול להחליש זכויות השיט, הואיל והמילה innocent כוונתה בדרך כלל למים טריטוריאליים ולא לדרך המלך בים החופשי לשיט בין־לאומי בלי הגבלות.

הדגיש שהנוסח האמריקאי בשאלה זו מעורפל. מוטב אפוא לתקנו, כדי שלא להשאיר שום ספק בנוגע למעמדו הבין־לאומי של מפרץ אילת ולמנוע בעתיד ממצרים לנצל חוסר הבהירות בהחלטה למטרותיה היא.

על שאלתי ביחס לעזה ענה ש״לא חל כל שינוי בעמדתם כפי שהוגדרה בפרלמנט על ידי מזכיר החוץ״[1] כלומר שימשיכו לתמוך בבנאום הרצועה.[2]

בנוגע לסנקציות ענה ש״אין להניח שיתמכו בהצעת הסנקציות״. כשלחצתיו לענות אם יצביעו נגד, חוזר: נגד הסנקציות, השתמט מתשובה ישירה ואמר שמוקדם לעת עתה לתת הוראות למשלחתם כיצד עליה לנהוג בזמן ההצבעה.

קיבלתי רושם שדאגתם העיקרית בשלב הקרוב בעצרת תהיה שלא להגיע עד כמה שאפשר להצבעה בעניין הסנקציות, כדי למנוע מעצמם מצב בו יהיה עליהם לבחור בין התנגשות על רקע יחסם לישראל עם הגוש האפרו־אסיאתי ואולי גם עם ארצות־הברית, לבין הלחץ הגדול של דעת הציבור כאן ובחלקי הקומונוולת השונים המתנגדים לסנקציות.

גייטסקל[3] הכריז אמש באספה פומבית על התנגדות הלייבור לסנקציות ודרש הבטחת חופש השיט הישראלי במפרץ אילת, חיסול מצב belligerency ודרישת הזכות לכך מנאצר.

נא הבריקו למשלחת בניו יורק.

אילת

465

1. ראו גם מס׳ 479.
2. לויד הביע את תמיכתו במנהל אזרחי בעזה בתשובה לשאילתה בפרלמנט ב־30 בינואר.
3. יו גייטסקל, מנהיג מפלגת הלייבור.

466

ד' בן־גוריון אל א' אבן (וושינגטון)
D. Ben-Gurion to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן TNW145
נוסח יוצא: 130.02/2459/15

ירושלים, 24 בפברואר 1957

בהול

לשיחתך עם דאלס. לאחר שתציג עמדתנו כפי שנוסחה על ידי הממשלה, אם תישאל מה הם הסידורים הנוספים מצדנו על דרכי הבטחת השיט תוכל להוסיף:

1) שאניות אמריקאיות ישוטו במפרץ ויקיימו מסחר דרך אילת, כולל הבאת נפט באופן קבוע.

2) שממשלת ארצות־הברית תודיע פומבית שאם לאחר הפינוי תפריע מצרים לשיט ישראלי במפרץ ובמְצָרים, מכירה ארצות־הברית כי תהא לישראל זכות הגנה עצמית, היינו לנקוט בכל אמצעי הכוח הדרושים להבטיח חופש מעבר לאניותיה במְצָרים ובמפרץ.

3) שיהיה ברור שההגדרה free and innocent כוללת גם אניות מלחמה, היינו שרשות מלאה לאניות מלחמה ישראליות לשוט במְצָרים ובמפרץ.

4) במקרה שאי־אפשר יהיה לקבל החלטה בעצרת שחיל האו"ם יוצב בחוף המערבי של המפרץ עד שיושג שלום, הרי תחליט העצרת שכוח ימי של האו"ם ישוט במְצָרים ובמפרץ, בהגדרה דומה ולמשך שהות דומה.

5) שארצות־הברית תשיג הודעות ממספר רב ככל האפשר של מדינות על הכרת המפרץ כנתיב מים בין־לאומי, על משלוח אניותיהן דרך המפרץ, ובמיוחד על 2) לעיל.

6) סידור שיכלול כל חמש הנקודות דלעיל הנו סידור שיתקבל על דעת ממשלת ישראל – גם בלי הצבת כוח או"ם על חוף המְצָרים עד השגת השלום.

בן־גוריון

467

י' צור אל ל' אשכול וצ' דינשטיין
J. Tsur to L. Eshkol and Z. Dinstein

מברק מוצפן שפ/719
נוסח נכנס: 130.02/2459/12

פריז, 24 בפברואר 1957

מידי

שיחתי הבוקר עם רמאדייה נסתכמה בסירוב למעשה, על אף הרצון הטוב והאהדה בנימת הדברים. רמאדייה היה לבדו. גלי נלווה אליי. השיחה נמשכה למעלה משעה.

1) האשראי.[1] רמאדייה אמר שהוא ומומחיו בדקו הרשימה שהוגשה והגיעו לידי מסקנה שלילית. כל הסחורות המפורטות הן סחורות דולרים, וצרפת נמצאת כרגע במחנק ואינה יכולה לוותר על אף דולר אחד מהיצוא. הוא מבין מצבנו ויודע כמה תלוי מצבנו המדיני באספקת סחורות, אך אינו יכול להושיע. צרפת מחפשת עתה גם בארצות־הברית וגם באירופה כל דולר שהיא יכולה לקחת, ולא ייתכן שבו בזמן תיתן אשראי על מצרכים היכולים להכניס לה דולרים. בתגובתי הסתמכתי על הבטחות ראש הממשלה ושר החוץ,[2] וכן על דברי מולה שאף הוא כרמאדייה, גילה יחס חיובי. לא הכחיש זאת, אך חזר ואמר שאין לו ממה לקחת ואין לו מה להציע. לאחר ויכוח ממושך הסכים שעוזריו יחדשו המשא ומתן אתנו, וינסו למצוא מצרכים שיכולים להציע לנו מבלי לגרום נזק לכלכלה הצרפתית.
מסקנתי משיחה זו:
(א) כוונתו של רמאדייה לתת לנו משהו, אך לא מצרכים חיוניים ובוודאי לא לפי ממדי האשראי שביקשנו.
(ב) עמדתו הושפעה בוודאי על ידי המצב הכספי הקשה של צרפת, אך ייתכן שסייעה לכך התנגדות פסיוות של הפקידות, הרוגזת על הפרסומים המוקדמים.
(ג) נרמז לנו כמעט בבירור שמתן אשראי לישראל ברגע זה עלול להשפיע לרעה על המשא ומתן הכלכלי שיתנהל בביקור מולה בארצות־הברית.

2) הצינור. אמרתי לרמאדייה שאני יודע על הסתייגותו לתכנית הצינור. הרציתי בקצרה על העניין והוספתי שאיני מקווה לשכנעו, אך אני מציע לפחות שתורכב ועדה שתיכנס למשא ומתן מעשי אתנו. תגובתו הייתה שלילית. הוא חרד לגורל הנפט העיראקי, שצרפת מקווה לקבל כשיתוקן הצינור הסורי, מבלי לשלם דולרים, וזה הקובע. משום כך נראה לו גם עניין הוועדה כמוקדם. בדבריו בא לידי גילוי גם חוסר האמון בהסדר משביע רצון במפרץ אילת וחששות לגבי ביטחון הצינור לכשייבנה, בטריטוריה שלנו.

467

1. ראו מס' 357, הערה 1; מס' 424.
2. ראו מס' 458, מס' 459

3) ישמח מאוד לראות אשכול כשיבוא לפריז והזמינו לארוחת צהריים ביום ב' 25 במארס.

נמשיך במגע עם כל הגורמים, גם בעניין המלווה וגם בעניין הצינור אינני מתייאש מ[אי־ה]הצלחה. ניסיון העבר הוכיח כי בשאלות חיוניות נתקלנו לכתחילה בסירוב ובסופו של דבר השגנו שלנו. אך אני רואה להזהיר מחדש מאשליות, ובעיקר מהצהרות מוקדמות שתכבדנה על ניהול המשא ומתן.

צור

468

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

Coded Tel.: NWT320 :מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2186/3 :נוסח יוצא

New York, 25 February 1957

Immediate

Two meetings with Mazkal [secretary-general] today totaling three and half hours. Usual participation. Verbatim record of second meeting only. At start of the second meeting Mazkal produced the following "memorandum on important points" discussed in the first meeting, which after our corrections now becomes agreed summary.

I. **Gulf of Aqaba and Straits of Tiran**

1) Israel representative, stating that his Government's primary concern this area was in measures designed reduce risk reoccurence acts [of] belligerency after withdrawal Israel, raised following three questions:
   (a) Following withdrawal Israel's forces would function UNEF be as described [in] secretary-general's memorandum of 5 January,[1] in response Ambassador Eban's questions, namely prevention possible acts belligerency?
   (b) In connection duration UNEF's deployment Sharm el-Sheikh area, would secretary-general give notice to General Assembly before UNEF would be withdrawn from the area, with or without Egyptian insistence, or before secretary-general would agree to its withdrawal?

468

1. ראו מס' 277.

(c) Question of adding naval unit to UNEF for purposes instituting U.N. naval patrol in Gulf of Aqaba and Straits of Tiran to ensure free and innocent passage.

2) Secretary-general's responses these questions are summarised as follows:

(a) With regard function UNEF in prevention belligerency answer affirmative, subject qualification that UNEF never to be used in such way as to force solution any controversial political or legal problem.

(b) On question notification to General Assembly, secretary-general wanted state his view at later meeting. An indicated procedure would be for secretary-general inform Advisory Committee on UNEF, which could determine whether matter should be brought attention Assembly.

(c) Question naval unit, in that it implies function which would go beyond prevention belligerent acts as envisaged basic General Assembly resolutions, would be beyond secretary-general's competence on basis these resolutions.

II. Gaza

1) Israel representative defined policy his Government with regard Gaza as follows:

(a) Israel policy is overridingly one of opposition to Egyptian civilian administration or military control in Gaza; Israel cannot compromise on direct or indirect return of Egypt to Gaza.

(b) Egypt, having violated continuously Armistice Agreement and being in state belligerency against Israel, which is incompatible with Armistice Agreement, Armistice Agreement cannot be invoked to bring Egypt back to Gaza.

(c) Question was raised whether de facto United Nation administration in Gaza as outlined in secretary-general's recent statement[2] would exclude Egypt's return to area.

(d) It was suggested that after withdrawal Israel's armed forces General Assembly should send "fact-finding Commission" to Gaza to investigate situation and make recommendations General Assembly for achievement its objectives.

2) Secretary-general responded as follows:

(a) Egypt is given right to control Gaza Strip by Armistice Agreement. This being binding on Secretariat, secretary-general's concentration has been on arrangements to secure peace and quiet in area, always on assumption Egyptian legal position.

(b) Question three dealt with in special memo (see below).

(c) In light Israel's stand on Gaza it may be seriously doubted that question Aqaba can be solved separately as intended by Israel's approach.

III. **Deployment of UNEF**

1) With regard to stationing UNEF on both sides of Armistice Demarcation Lines and in El Auja area, Israel representative stated he has not considered this question as related to questions Gaza and Aqaba, which in his view were the

2. ראו מס' 462, הערה 1.

urgent problems, because it was from them that withdrawal [of] forces was contemplated. He had not recently discussed it with anyone.

Following text of special memorandum mentioned in II 2 (b) above:

"In the discussion between the Permanent Representative of Israel, Ambassador Eban, and the secretary-general, Ambassador Eban asked the secretary-general whether his statement in the General Assembly, Friday 22 February, meant that after the take-over, U.N. would have 'exclusive administration' of the Gaza area. The question was motivated by the fact that the Government of Israel could not accept the return of Egyptian civilian or military administration, directly or indirectly, to the area. Withdrawal from the area was discussed by the Israel Government on the assumption that no such return would take place.

The secretary-general in reply pointed out that his statement obviously was made within the framework of the legal situation established by international agreement. He could neither detract from, nor annul any rights existing under the Armistice Agreement. His statement indicated practical arrangements, envisaged within the framework of Egyptian control of the territory as established by the Agreement, and could, therefore not be understood as limiting Egyptian rights within the area under the terms of the Agreement."

Explanatory cable follows.[3]

Kidron

469

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA321
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 25 בפברואר 1957

בהול

סיכומי הפגישה הראשונה עם המזכ"ל בשלי 320[1] חלים גם על השנייה, אם כי היו שינויי נעימה והדגשה ניכרים מהראשונה לשנייה בשאלת אי־חזרת מצרים לרצועה, הודות להתערבותו האישית של דאלס. בפגישה הראשונה עמד המזכ"ל בעקשנות על

3. מס' 469.

469

1. ראו מס' 468.

הזכויות המשפטיות של מצרים על פי הסכם שביתת־הנשק, וסירב לדון בשום סידור מעשי שימנע חזרתה. לא נטש עמדתו המשפטית בשנייה, אולם יחד עם זאת דרש במפגיע שנייעץ לו כיצד לבצע משימת אי־החזרה. נאמר לו במפורש שזו נקודת המוקד והוא ביקש להשאיר הדלת פתוחה.

בסוף הפגישה השנייה אמר:

1) אי־אפשר שוב לדחות דיוני העצרת כי העצרת זכאית לדעת מה נעשה.

2) שבעיית הדיווח לעצרת מעמידה אותו במבוכה. הוא שאל אם נתנגד לפרסום התזכיר על זכויות מצרים ברצועה. לא התנגדנו לחידוש דיוני העצרת או לפרסום התזכיר.

קדרון

470

ר' שילוח אל י' הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

מברק מוצפן WNTA214

נוסח נכנס: 130.02/2459/15

וושינגטון, 25 בפברואר 1957

אישי בתכלית

השגריר הגיע בבוקר השכם. לאחר דוח לשרת החוץ והתייעצות נפגשנו השגריר ואני עם השותף,[1] אשר עמל בימים האחרונים בידיעת המזכיר לגשר בינינו לבינו. השגריר הסביר קשייה ולבטיה של ממשלת ישראל והדגיש כי עם כל חרדתה ולהטה לשמור על ידידותה עם ארצות־הברית, לא תוכל לוותר על החלטתה הנחושה להבטיח [את] חופש השיט שלה במְצָרים ובמפרץ ועל [ואת] אי־החזרתם של המצרים לרצועה. הצענו לו כי עוד לפני פגישתנו עם המזכיר יוסבר לו כי עם כל נכונות ממשלת ישראל לגמישות, הרי יש ענייני יסוד בהם לא תוכל לוותר. השגריר פירט נוסחינו ותביעותינו לגבי המְצָרים, ובייחוד הנקודות במברק ראש הממשלה 145,[2] ולגבי עזה הדגיש כתנאי בל יעבור אי־החזרת המצרים. השותף שוכנע כי יש בהצעותינו בסיס להסדר וקיבל על עצמו להתקשר מיד עם המזכיר להכשיר הקרקע להצעותינו.[3] ב־3:30 אחר הצהריים באנו לבית המזכיר. נכחו מלבדו ואבן, הרטר, פלגר, וילקוקס, ראונטרי ושילוח. המזכיר קידם את השגריר בברכה

470

1. ארתור דין.
2. מס' 466.
3. דין אמנם טלפן אל דאלס והעביר אליו את עיקרי הצעתה של ישראל. ראו *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 142, p. 253n.

וציין כי מתוך היענות לבקשת ראש הממשלה חתרו לדחות הדיונים בעצרת עד יום שני הבא. מצטער שלא הצליחו למנוע פתיחת הדיון ביום שישי שעבר.

אבן פתח בתיאור הלכי הרוח בישראל והרגשת ביטחון בצדקת תביעתנו, והסכנה הנשקפת לביטחוננו וביטחון העולם אם נפנה המִצְרים ועזה ללא כל סידורים יעילים שימנעו חידוש ההסגר וחזרת המצרים לרצועה. מאידך ציין אי־הרצון להמשיך אי־ההבנה והמחלוקות עם ארצות־הברית. תיאר הרושם שעשו על ראש הממשלה וחבריו חששות נשיא ארצות־הברית לביטחון העולם מחד, וההתחייבות המוסרית שקיבלו עליהם הנשיא והמזכיר למקרה שלאחר הפינוי הישראלי, מתוך היענות להפצרות ארצות־הברית, יחודשו ההסגר במִצְרים והתוקפנות מהרצועה [מאידך]. כן הדגיש הקושי הגדול של העם והממשלה בישראל לדון בהצעות ארצות־הברית כששוט האיומים והסנקציות מונף עלינו. הגענו למסקנותינו על אף האיום בסנקציות. מכאן עבר אבן לתיאור תביעותינו המינימליות בבעיות העומדות לדיון.

מצרי מפרץ אילת: עודנו סבורים כי הצעותינו המקוריות צודקות וניתנות לביצוע, אולם אם ארצות־הברית טוענת כי אינה יכולה לחייב האו"ם בשל הרכבו המספרי, ואינה יכולה להכריז על התחייבויות וערבויות ברורות מטעמים קונסטיטוציוניים, מוכנה ממשלת ישראל לבקש דרכים אחרות. ההצהרה האמריקאית על חופש השיט לפי תזכירם מ־11 בפברואר[4] תחוזק על ידם בסידורים כדלקמן:[5]

1) ממשלת ארצות־הברית תעודד למעשה ספנות אמריקאית במִצְרים ובמפרץ כולל ספינות נפט.

2) ההגדרה free and innocent passage תפורט לפי Hyde[6] לאמור: innocent passage חל רק על התנהגות (conduct) של האנייה ולא על אופייה, דגלה ומשאה. לפי הגדרה זו אסור להפריע לשיט של כל אנייה ישראלית, כולל אניות מלחמה.

3) במקרה שלא תתקבל בעצרת החלטה על הצבת חיל או"ם עד שיושג שלום, תיבדק האפשרות שכוח ימי של האו"ם ישהה במִצְרים עד שיושג שלום או סידור אחר שמניח את הדעת.

4) תוכר על ידי ארצות־הברית זכותה של ישראל להצהיר על החלטה להגן בכוח על חופש וזכויות ספנותה, בהנחה שהצהרת ישראל תנוסח במסגרת זכויותיה לפי מגילת האו"ם.

5) ממשלת ארצות־הברית תפעל להביא מעצמות ימיות אחרות להצטרף להכרזת ממשלת ארצות־הברית על חופש השיט בנתיב הים הבין־לאומי של מצרי ומפרץ אילת ולכוונן להפעיל זכות זו.

6) ממשלת ארצות־הברית תחזור ותגדיר תפקידי אונ"ף ושהותו במִצְרים לפי הודעת לודג' ב־2 בפברואר ש[נה] ז[ו].[7]

7) במקרה שלא יושג רוב של שני שלישים להצבת אונ"ף עד להסדר, תתבע מהמזכ"ל שיובטח לפחות כי לא יפנה אונ"ף עמדותיו בחוף [מפרץ] אילת מבלי שתתקבל על

4. מס' 404.
5. על פי הנחיית בן־גוריון, ראו מס' 466.
6. ראו מס' 421, הערה 6.
7. ראו מס' 381, הערה 1.

כך הסכמת העצרת. בשעת הדיון בעצרת תנקוט ממשלת ארצות־הברית בעמדה לפי 6) לעיל כלומר – יאושר הפינוי רק כשנוצרו תנאי שלום.[8]

8) נוסף על כל אלה ייאמר לראש הממשלה, באיגרת רשמית של הנשיא, כי אם למרות הצהרות ממשלת ארצות־הברית ומעצמות ימיות אחרות יחדשו המצרים ההסגר לאחר הפינוי של צה"ל ושל האו"ם, יפעל הנשיא או תפעל ממשלת ארצות־הברית בכל הדרכים האפשריות לקיים חופש השיט.

הפעלת זכות ישראל לחופש השיט: ממשלת ישראל מציעה שלא תותנה הכרת והפעלת זכותה לחופש במְצָרים ובמפרץ בפינוי האזרחי של הרצועה. היא גורסת הפרדה ומציעה שלגבי ממשלת ארצות־הברית תוכר זכותה של ישראל עם פינוי צה"ל משרם אל־שיח' ועם נסיגת צה"ל מהרצועה וכניסת אונ"ף. עתיד המנהל האזרחי ברצועה הוא נושא לדיון יסודי ומפורט ואין להשהות הפעלת השיט הישראלי במְצָרים ובמפרץ עד לגמר הדיון.

עתיד הרצועה: ממשלת ישראל עודנה סבורה כי מבחינה משפטית ומעשית, ביטחונית, כלכלית ואנושית עדיפה תכניתה על פני כל תכנית אחרת. אולם העיקר בעמדת ישראל, שממנו לא תוכל לסטות, הוא התביעה שבשום פנים לא יוחזר צבא או מנהל אזרחי מצרי לרצועה. לפיכך מציעה ישראל כי עם פינוי צה"ל וכניסת אונ"ף תבוא לאזור ועדה מטעם האו"ם לבחון ולהציע תכנית מנהל לרצועה[9], על מנת שיהיה ברור כי לא תתקבל על ידנו שום תכנית הכוללת החזרת מצרים במישרין או בעקיפין.

ממשלת ישראל גם מבקשת שתצהיר ממשלת ארצות־הברית מחדש בצורה מתאימה [על] מדיניותה לגבי זכותה של ישראל לשיט בלתי מופרע בתעלת סואץ, כדין השיט של כל האומות. הצהרה זו מקבלת חשיבות מעשית על ידי התקרבות מועד טיהור ופתיחת התעלה.

דאלס הודה על התכנית הקונסטרוקטיווית שהציע אבן בצורה משכנעת מאוד בשם ממשלת ישראל, בשאלה מסובכת וחמורה מבחינת שלום העולם. ביקש הפסקה קצרה בישיבה להתייעצות עם חבריו. לאחר הפסקה של דקות חודשה הישיבה. דאלס אמר כי לאחר עיון נוסף הוא חוזר ומאשר הרושם שלו כי ממשלת ישראל עשתה "מאמץ כן וקונסטרוקטיווי למצוא פתרון". כמובן שיישארו פרטים רבים לעיבוד, אך הוא משוכנע שכאשר יושג ההסכם לפי הצעות ישראל לא יהיה לישראל כל יסוד להתחרט על עמדתה ותרומתה. כאן פתח בהערות על כל הנקודות שמנה אבן כדלקמן:

1) ממשלת ארצות־הברית מתכוונת למעשה לעודד ולטפח ספנות בדגל אמריקאי למפרץ אילת. עליו להדגיש כי אין לממשלת ארצות־הברית סמכות לחייב ספינות אמריקאיות לשוט בכל ים שהוא, אולם יש בכוחה, על ידי סידורים מסוימים, לעודד הספנות

8. בספרו **המערכה המדינית** כתב אבן כי הוסיף סעיף זה ביזמתו, כדי שמצרים תתאמץ לגייס שני שלישים מחברי העצרת לסילוק כוח האו"ם במקום שישראל תיתבע להשיג תמיכת שני שלישים כדי להבטיח את השארתו (עמ' 256, 130.09/2458/18).
גם במברק ששיגר באותו יום לבן־גוריון כתב אבן: "המזכיר קיים כל חמשת העקרונות שבשלך 145 [מס' 466] על המְצָרים וגם כמה הצעות שלי המבטיחות שהות יותר יציבה של אונ"ף" (מברק WNT231, 25.2.1957, 93.01/2186/3).

9. ראו מס' 436.

לאילת וכך תנהג. אם חברת ספנות תגלה הססנות, מוכנה ממשלת ארצות־הברית להפיג הססנות זאת.

2) אשר להגדרה free and innocent passage מעדיפה ממשלת ארצות־הברית על הניסוח של Hyde הנוסח לאמור:

Passage is innocent so long as a ship does not use the territorial sea for committing any acts prejudicial to the security of the coastal state or contrary to the present rules or to other rules of international law.

כלומר השאלה היא רק התנהגות האנייה ולא סוג דגלה או מטענה.

3) ממשלת ארצות־הברית מחייבת הרעיון של יחידה ימית של אונ"ף ותפעל לביצועו בשעת הצורך הואיל ויש בכך משום אפשרות להאריך מועד שירות אונ"ף.

4) ממשלת ארצות־הברית תכיר בזכות ישראל להצהיר על כוונתה להגן על ספנותה בכוח ואין שום מכשול להכרה זו, אולם היא מבקשת לראות הנוסח המדויק של הצהרתנו לפני שתתבטא.

5) ממשלת ארצות־הברית תפעל לעודד הצטרפות מעצמות ימיות רבות ככל האפשר להצהרה על חופש השיט במְצָרים ובמפרץ, או להצהיר הצהרות מקבילות להצהרתה. כבר ידוע לה על מספר מעצמות ימיות המוכנות לכך.

6) ממשלת ארצות־הברית מוכנה לחזור על הגדרת תפקיד אונ"ף במְצָרים לפי נאום לודג'.

7) ממשלת ארצות־הברית מוכנה להסכים כי אין אונ"ף מפנה המְצָרים בלא דיון והסכמת העצרת. היא סבורה כי גם דבר זה כבר נקבע על ידי מזכ"ל האו"ם אך אינה יכולה לחייבו לפני דיון בינינו לבין המזכ"ל.

8) אשר להתחייבותו המוסרית של הנשיא כלפי ישראל, כאשר תפנה לפי המלצת ממשלת ארצות־הברית ויחודש ההסגר, הוא חוזר ומדגיש כי לישראל לא יהיה כל יסוד להתחרט על אמונה בארצות־הברית והוא מסכים שתהיה איגרת.

9) דאלס, לאחר חילופי דברים עם פלגר, קובע כי הוא מקבל טיעוננו כי עם פינוי צבאנו משרם אל־שיח' ועזה והצבת אונ"ף בשניהם בטלה האשמה של belligerency נגדנו ואין כל יסוד וכוונה להשהות ההכרה בזכותנו לשיט במְצָרים ובמפרץ אחר זה.

10) רצועת עזה. ממשלת ארצות־הברית מבינה התנגדותנו להחזרת מצרים לרצועה. מאידך, לפי הכרתה המשפטית יש למצרים זכויות ברצועה לפי הסכם שביתת־הנשק, שאין לעצרת כל סמכות לבטלן. ממשלת ארצות־הברית סבורה שמן הנמנע להביא מצרים לידי ויתור פומבי על זכויותיה ברצועה, אולם היא מאמינה כי למעשה אפשר להביא מצרים לוויתור על הפעלתן למעשה. ממשלת ארצות־הברית מציעה שנתחיל מיד בבירור עם מזכ"ל האו"ם בנושא זה. ממשלת ארצות־הברית גם מקבלת ברצון רעיון שיגור ועדה מטעם האו"ם לבחון המצב ברצועה. כאן שאל הרטר אם נסכים לקבל כל מסקנה שתגיע אליה הוועדה. אבן הסביר מחדש סיבות ותוקף התנגדותנו לכל סידור אשר עלול להחזיר המצרים לרצועה, ודאלס הציע שיקוים בהקדם בירור עם מזכ"ל האו"ם בנושא זה. אשר לתעלת סואץ, תסכים ממשלת ארצות־הברית לחזור בצורה מפורטת ביותר על הכרתה בזכות השיט הישראלי בתעלה ללא כל הפליה.

בסיום השיחה סוכם:

1) שתתפרסם הודעה משותפת על שיחת היום.

2) נכין זיכרון דברים על כל הנקודות והניסוחים שהוסכם עליהם בשיחה.[10]
3) אבן יראה מחר מזכ"ל האו"ם לברר הנקודות המסורות לאחריותו, ובייחוד עניין הרצועה.
4) ייעשה מאמץ מצד ממשלת ארצות־הברית לדחות המשך הדיון בעצרת.
5) ייעשה מאמץ משני הצדדים להביא הדיונים לגמר מהיר.

שילוח

471

י' הרצוג אל א' אבן
J. Herzog to A. Eban

מברק מוצפן TNWA149
נוסח נכנס: 93.01/2188/9

ירושלים, 25 בפברואר 1957

בהול

לאחר שיחתנו הטלפונית, ראש הממשלה מצטער מאוד על הטעות הקטסטרופלית,[1] אולם מוכרח להסב תשומת לב לכך כי בהוראות הממשלה אשר מסר לך ביום שישי בבוקר, ואשר העתקן הוברק לשרת החוץ, נאמר על עזה:
1) אין להחזיר המצרים בשום תנאי לעזה, לא במישרין ולא בעקיפין.
2) ועדת או"ם לדיון אתנו על בעיות הרצועה: ביטחון, שיקום התושבים, בעיית הפליטים.
עד כאן.

10. אבן, שילוח ורפאל ערכו את התזכיר בצורת הצעות ותשובות. את המסמך העבירו לראונטרי, וילקוקס, פלגר, דה־פלמה וברגוס, והם הציעו שינויים מסוימים אשר נכללו בנוסח הסופי. התזכיר בתיק 130.23/3064/5.

471

1. הכוונה להצעה שהעלה אבן בשיחתו עם דאלס בעניין עתיד רצועת עזה – כי צה"ל יפנה את הרצועה ולאחר הפינוי וכניסת כוח האו"ם לעזה תבוא לאזור ועדה מטעם האו"ם כדי לבחון את המצב ולהציע תכנית לשלטון ברצועה (ראו מס' 470). הצעתו זו עוררה עליו את חמתו של בן־גוריון, שראה בכך סטייה מההוראות המפורשות שנתן לאבן וטעות קשה.
ביומנו מתח בן־גוריון ביקורת קשה על אבן: "בשש לפנות ערב נתקבלה שיחת אבן עם דאלס שנמשכה שלוש שעות. השיחה הממה אותי. אבן לא מסר הוראות הממשלה, אלא נוסח משלו – בלי ספק בלא זדון – ודאלס קיבל זאת כתכנית קונסטרוקטיבית. זהו מצב קטסטרופלי. טילגרפתי לאבן שעליו למסור לדאלס בדיוק מה שהממשלה החליטה, אם כי ברור שלא יאמינו כי אבן שינה הוראות ויחשבו שאנו רמאים: לאחר שאמרנו [לדאלס] מלה והתקבלה על דעתו – נסוגונו" (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 25 בפברואר 1957).
אך לאחר שנתקבל הפרוטוקול המלא של השיחה הייתה ההתרשמות ממנה פחות קשה, והממשלה חזרה בה מהוראתה לאבן להודיע לדאלס על הטעות. (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה מה/שיז, 26.2.1957, בתיק 77.0/9/33.) נוסף על כך, שרת החוץ הגנה למעשה על עמדתו של אבן (ראו מס' 473 להלן).

לא, חוזר: לא סוכם על כניסת חיל או"ם לא לפני ולא לאחר הוועדה, ורק דבר אחד היה ברור: כי אנו מוכנים לדון עם הוועדה על כל בעיה בקשר עם עזה, לברר כל הצעות הוועדה, והוועדה תברר כל הצעות שלנו, או שנסכים בינינו או לא.

ראש הממשלה במצוקה שכן אם ימסור לממשלה על דברי אבן למזכיר, יתחולל משבר מידי שאת תוצאותיו אין לשער. אין ברירה, ועל אבן להודיע למזכיר שנפלה אי־הבנה מצערת וכי הוראת הממשלה הייתה להציע הפרדה בין שתי הבעיות, היינו: להסדיר את עניין שרם אל־שיח' מיד ולהשאיר את עניין עזה פתוח לדיונים עם ועדת האו"ם. ברור כי ישראל תסכים לדון עם הוועדה על כל מה שיציע האו"ם והיא מוכנה מיד, עוד לפני בוא הוועדה, להוציא כוחותינו הצבאיים מתוך הרצועה ולהחליפם במשטרה.

3) לגבי שרם אל־שיח' מעיר ראש הממשלה:

(א) לגבי זכות ההגנה העצמית: יש לעמוד על ההגדרה המדויקת שבשלנו 145 סעיף 2,[2] היינו כי ארצות־הברית מכירה כי תהיה לישראל זכות ההגנה העצמית, כלומר: לנקוט בכל אמצעי הכוח הדרושים להבטיח חופש מעבר לאניותינו במְצָרים ובמפרץ.

(ב) לגבי סעיף 3 בשלנו 145, ניסוח המזכיר מעורפל, שכן מדובר על אי־עשיית דבר "contrary to present rules", ולפי ה־"present rules" מצרים בודקת כל אנייה העוברת במְצָרים. אנו מבקשים תשובה ברורה לשתי שאלות:

(1) האם פירוש הדבר כי לשלטון המצרי תהיה הזכות לעכב ולבדוק אניותינו המסחריות.

(2) האם לפי דבריו תהיה הזכות לאניות מלחמה שלנו לעבור במְצָרים ובמפרץ.

(ג) לגבי נפט, לא ברור מתוך שלכם 214[3] אם המזכיר אישר כי אניות אמריקאיות יביאו נפט לאילת באורח קבע.

(ד) ניסוחם לגבי הצטרפות מעצמות ימיות, לפי שלכם 214 [סעיף] 5 [בתשובת דאלס] אינו מזכיר הצטרפות וגם כן הכרה בזכות ההגנה העצמית שלנו לפי ההגדרה בשלנו 145.

הרצוג

2. מס' 466.
3. מס' 470.

472

א' אבן אל ד' בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן NWTA318
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 25 בפברואר 1957

בהול

להבהרת המצב לרגל שיחותיך הטלפוניות.

1) לגבי הנפט התשובה הייתה חיובית.

2) לגבי זכות ההגנה ניסחתי התביעה בדיוק על פי מברקך והתשובה חיובית, אך רוצים לראות הנוסח.

3) בעיית ההפרדה: בוויכוח הזה הייתה עמדתם לכתחילה שרק אחרי חיסול הצבא והמנהל שלנו בעזה תכיר ארצות־הברית כי אין למצרים שום תביעה ל־belligerency שתפעל נגדנו במִצְרים. אתמול בפעם הראשונה הסכימו שמספיקה הוצאת הכוחות הצבאיים מעזה וכניסת אונ"ף כדי לבטל כל יומרה מצרית של belligerency. זהו המקסימום שהסכימו או יסכימו עליו, והשינוי הוא חיובי וחשוב. הפרדה יותר מרחיקת לכת, כלומר שארצות־הברית תגן על זכויות השיט שלנו במִצְרים בשעה שצבאנו יושב בעזה נגד הסכמת האו"ם ואנו מונעים כניסת אונ"ף, היא רעיון כה קיצוני שאין לו כל ערך פרט לפתח ראשון (opening gambit [מהלך פתיחה]) בוויכוח. כך גרסתי הפרדה במפורש בשיחותיי אתך בארץ. כשאמרתי שארצות־הברית תעמוד לפחות על הוצאת כוחותינו הצבאיים כתנאי להכרה בזכות השיט שלנו אמרת "אך אנו מוכנים להוציא כוחנו הצבאי".

צבא או"ם. בסיכום הכתוב שהבאתי באישור שרת החוץ[1] הוברר היטב כי אין הסכם עם ארצות־הברית שלא יכלול כצעדים ראשונים פינוי כוחותינו הצבאיים וכניסת אונ"ף. נא לעיין. בסיכום הקצר שמסרת בידי לא הובעה שום שלילה לשתי מגמות אלה וכן בנאומיך האחרונים. נאומים אלה וסיכום זה פירושם בעיני כל העולם כי אין אנו מתנגדים להוצאת הצבא או לכניסת אונ"ף, שכן אחרת היינו אומרים כך כפי שאנו אומרים כי אנו מתנגדים להחזרת מצרים לעזה. אם אנו מסתייגים עכשיו מהוצאת כוחנו הצבאי (שעליה התחייבת לאייזנהאואר) ומכניסת אונ"ף (שהיא תוצאה בלתי נמנעת מיציאת צה"ל) עלינו לוותר לחלוטין על כל מאמץ להגיע לידי הסכם עם ארצות־הברית. הרעיון שתיכנס ועדת חקירה של האו"ם לעזה, כשצבאנו יושב בה ואנו מסרבים לקבל כניסת אונ"ף, הוא חסר שחר ולא הייתה שום רשות למישהו להניח שאפרש כך את רעיון הוועדה, בעיקר לרגל הסיכום הכתוב שהבאתי.

472

1. מס' 451, הערה 1.

אין כל ביטחון שנשיג פתרון על פי הסיכום הכתוב שהבאתי על דעת שרת החוץ והמשלחת, ואתה גם סברת שזה לא ניתן אחרי נאום אייזנהאואר. אך להרחיק לכת עד כדי שלילת הוצאת כוחותינו וכניסת אונ"ף לעזה הוא בלתי אפשרי בתכלית, אם המדובר בפתרון מוסכם, וזה הוסבר בארץ בהרחבה.

עליך להבריק אם אתה רוצה שננסה, חוזר: ננסה להבטיח פתרון מוסכם על פי הוצאת כוחותינו, כניסת אונ"ף ומשלוח ועדה תוך השארת יתר הבעיות פתוחות, פרט לאי־החזרת מצרים שנוסיף לעמוד עליה כתנאי בלתי מתערער. אם לאו, איני רואה סיכוי להתקדמות כלשהי. אילו שללתי לדאלס כניסת אונ"ף לעזה הייתה השיחה מסתיימת בקיפאון מוחלט. אני מוכן להסביר לדאלס שאנו גורסים משלוח ועדה אך בלי כניסת אונ"ף, אם דבר זה יעזור for the record, אך לזה יש ערך תכסיסי בלבד ואינו רציני.

אבן

473

ג' מאיר אל ראש הממשלה
G. Meir to the Prime Minister

מברק מוצפן XA569
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 25 בפברואר 1957

כפי שאמרתי לך בטלפון אינני חושבת שהיה סיכוי להסדיר העניין מלכתחילה בלי כניסת אונ"ף, ומתוך כך היה זה כלול בסיכום שהביא אבן. עכשיו זה בוודאי מקשה, אבל בינתיים ייתכן שהאמרשלד על ידי עמדתו[1] מציל אותנו מהסבך. החלטנו להגיד מחר לדאלס [ש]היות והאמרשלד נוקט עמדה כזאת בעניין החזרת המצרים וגם בהגדרת תפקיד אונ"ף, אנו מציעים, בכדי לא להרוס את כל הבניין, להסדיר בנפרד עניין המְצָרים. נסכים בנוגע לעזה להוצאת כוחות הצבא ושליחת ועדה, ואני מציעה להסכים, אם יהיה הכרח, גם לכך שנצטרך לדווח לעצרת, או אפילו איזה משקיף או"ם במקום האחראי לעצרת.

אם זה לא יתקבל אני מציעה לנסות להשיג לא כניסת אונ"ף ככוח ממש, כי אם איזה קבוצה קטנה בתור סמל עד גמר עבודת הוועדה והסדר הבעיה.

בפעם הראשונה מאז המבצע עומדת ארצות־הברית אתנו במאבק משותף נגד האמרשלד. אינני יודעת כמה זמן זה יימשך, אבל עלינו לנהוג בזהירות מקסימלית לא להרוס זאת. מובן במידה שרק אפשר ללכת אתה יחד. דעת הקהל אחרי נאום הנשיא, כפי שבאה לידי ביטוי בעיתונות, רדיו וכו' – אחד הדברים המופלאים ביותר.

גולדה

473

1. ראו מס' 468.

474

מ׳ קומיי אל י׳ הרצוג (ירושלים) וא׳ אבן (וושינגטון)
M. Comay to J. Herzog (Jerusalem) and A. Eban (Washington)

מברק מוצפן NTWA317
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

אוטווה, 25 בפברואר 1957

ישבתי אתמול שעה עם פירסון ומסרתי לו בקיצור על הוראות אבן.[1]

1) קידם בברכה הסיכוי להסדר עם ארצות־הברית והדגיש שאין למדינה אינטרס יותר חיוני כעת משיתוף פעולה עם ארצות־הברית, שעם כל ה־Fumbling נכנסת במרץ לענייני המזרח התיכון.

2) ״תכנית פירסון״ לכוח ימי במפרץ איננה קיימת. מחייב הרעיון אבל ברנס לא ביקש אנייה וקנדה לא הציעה. אם בכלל, למה לא אנייה נורווגית או אחרת?

3) אין להוציא אונ״ף מהמְצָרים או סיני אפילו בדרישת ממשלת מצרים, מבלי שהמזכ״ל יעביר העניין לדיון בעצרת ויגיד זאת בנאומו. דיון כזה יעורר העולם ויקשה על תוקפנות מצרית.

4) נשאר משוכנע שהצבת אונ״ף כ־Buffer לאורך הגבול המצרי רצויה מאוד ושדרושה הצבה סמלית גם מצדנו. לחצתי עליו לא להכניס תסבוכת נוספת בזמן שמתרכזים במפרץ ועזה, והסכים בנאומו לדבר באופן כללי על אונ״ף על הגבול, בהתאם לסידורים שעל המזכ״ל לקבוע עם הממשלות, בלי להגיד שההצבה צריכה להיות בשני הצדדים של הגבול.

5) מחייב משטר או״ם ברצועה אבל לא רואה איך אפשר לשלול באופן עקרוני זכויות מצרים, וחושב אפוא על שיתוף מצרי סמלי לתקופת ביניים של בדיקת המצב וקביעת סידורים יותר מרחיקי לכת. עניתי בתוקף שבשבילנו הקשר בין מצרים לבין הרצועה מנותק לחלוטין ובשום פנים לא נסכים לחדשו.

מ׳ קומיי

474
1. מס׳ 466.

475

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WIA320
נוסח יוצא: 93.01/2215/14

וושינגטון, 26 בפברואר 1957

אישי – פרטי בתכלית

ניסחתי מברק ארוך על "הטעות הקטסטרופלית",[1] אך בעיצומו של מאבק לא רציתי לעשות בירור נוקב. אסתפק באמרי כי הדבר פגע בי עמוקות וזמן רב לא אשכחהו.

1) לא הופיעה שלילת אונ"ף בעזה בשום הוראה או נאום מוסמך של ממשלת ישראל בזמן האחרון, וה"סיכום" שקיבלתי ביום ו'[2] שולל רק החזרת מצרים ואינו שולל שום דבר אחר. כל הנאומים האחרונים מתפרשים פה כהשלמה עם משטר בין־לאומי או משטר או"ם בעזה, ואין או"ם בעזה ללא אונ"ף. בסיכום שהבאתי באישור שרת החוץ,[3] ושנדון בממשלה, הובהר במפורש כי הוצאת כוחותינו מעזה פירושה שאונ"ף יבקש להיכנס. אין כל יסוד לטעון ששתיקתכם בנקודה זו לאחר שהובהרה כה נמרצות פירושה שלילה.

2) יותר חשוב מהצד הפורמלי הוא הצד המדיני. אם נעמוד על התנגדות לאונ"ף בעזה, אין סיכוי לפתרון מוסכם לא בעזה ולא במִצְרים, וגם אין סיכוי לאהדת דעת הקהל בעולם. בשרם אל־שיח' אנו עומדים בחומרה על הצבת אונ"ף, בסיני תובעים עמידת אונ"ף בכל מקום אפשרי, ובעזה שאינה שטח ריבוני של ישראל, אנו שוללים אותו לחלוטין. כיצד טוען ראש הממשלה לטובת "פתרון עם האו"ם" תוך שלילת המוסד שהאו"ם הקימו לצרכים אלה, ודווקא בשטח שהוא ה"בין־לאומי" ביותר מכל השטחים הנדונים? העולם המלווה מאמצי השבועיים האחרונים בציפייה ודריכות, לא יבין אותנו אם המאמץ יתנפץ לרגל עמדה כה בלתי אהודה כהתנגדות לא רק למצרים (דבר המובן היטב) אלא גם לאונ"ף. שרת החוץ הבריקה על השפעת עמדה זו גם על סיכויים חשובים שנפתחו במִצְרים.[4]

היום הוברר שאם ברצוננו להפריד בין עזה והמִצְרים, ההפרדה אפשרית רק ברגע שנכנס גורם של האו"ם לעזה ומבטל טענת ה־belligerency המצרית. לא קשה מבחינה אישית להביע שינוי העמדה לדאלס, אך אם התנגדותנו לאונ"ף בעזה היא מוחלטת, קשה לדעת מה תועלת במאמץ להגיע לידי פתרון בין־לאומי מוסכם.

אינני סבור שמותר להפקיר בידיים "קטסטרופליות" מערכה חיונית על חופש השיט, ביטחון הגבול, תיקון יחסים עם אמריקה, צבירת נכסים בדעת הקהל בעולם ושחרור

475

1. ראו מס' 471.
2. ראו מס' 456, הערה 2.
3. מס' 451, הערה 1.
4. מס' 473.

המדינה למשימות מרכזיות שהוזנחו תוך התעסקותנו במשבר זה במשך ארבעה חודשים. לכן אם ההערכה "הקטסטרופלית" היא מדויקת, יש להעניק לממשלה אפשרות להסיק מסקנה אם רצונה בכך.

אבן

476

ד' בן־גוריון אל א' אבן (וושינגטון)
D. Ben-Gurion to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן TNWA156
נוסח נכנס: 93.01/2215/14

ירושלים, 26 בפברואר 1957

דחוף ביותר – אישי

מצטער מאוד על אי־ההבנה. חשבתי שהיה ברור שהוראות הממשלה שסוכמו בנייר שנתתי לך ביום שישי לפני המראתך[1] הכילו כל מה שניתן היה לאמור על עזה בשלב זה. לגבי שרם אל־שיח' הברקתי לך פרטים נוספים במברק ביום ראשון.[2]

עליי לציין שהפרוטוקול לפי שלכם 251[3] נותן תמונה שונה קצת ויותר חיובית מאשר הדוח על השיחה בשלכם 214,[4] הן בנקודה הנדונה והן בכלל. בדיוני הממשלה היום שמנו לב לגישתך בעניין עזה, וזה משתקף חלקית בהחלטות הממשלה שהרצוג מבריק בנפרד. חזק ואמץ.

בן־גוריון

476

1. ראו מס' 456, הערה 2.
2. מס' 466.
3. במברק זה של שילוח אל הרצוג מובא נוסח השאלות והתשובות בפגישת אבן עם דאלס והוא מפורט יותר מהדוח הקודם שלו (מס' 470). (ראו מברק 251, 25.2.1957, 130.02/2459/15; השוו *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 143, pp. 254–267.)
4. מס' 470.

477

י׳ הרצוג אל ג׳ מאיר וא׳ אבן (ניו יורק)
J. Herzog to G. Meir and A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNWA155
נוסח יוצא: 130.02/2459/15

ירושלים, 26 בפברואר 1957

בהול

שלכם 251[1] ו־569.[2]

יש לומר לדאלס שהיות והמזכ״ל מחייב החזרת מצרים לרצועה, וכפי שהסברת לו אנו לא נוכל בשום פנים ואופן להסכים להחזרת מצרים ישירות או בעקיפין, פירוש הדבר שבעיה זאת נעשית הרבה יותר מסובכת אפילו ממה שחשבנו עד כה. אנו מציעים אפוא להפריד בין שרם אל־שיח׳ לבין עזה, היינו לראות בפתרון שרם אל־שיח׳ המשימה הדחופה והמידית, שכן שם אנו מחזיקים בשטח המוכר כשטח מצרי, ובעיית הבטחת חופש השיט שלנו ניתנת לפתרון בהרבה יותר קלות מאשר מציאת פתרון לעזה.

אנו מציעים להתקדם בשני מישורים כדלהלן:

1) שרם אל־שיח׳. יש להמשיך בהבהרת הפרטים שנדונו עד כה. אנו כמעט משוכנעים שתוך עיון משותף נמצא אפשרות של הסכם שיאפשר הוצאת כוחותינו מזה והבטחת חופש השיט מזה.

2) היות והעצרת חידשה דיוניה, אנו מציעים שממשלת ארצות־הברית תשתמש בהזדמנות זו כדי להשיג סמכות מהאו״ם לגבי הנקודות בעניין שרם אל־שיח׳ הקשורות באו״ם. פירושו של דבר שארצות־הברית או איזו מדינה אחרת (שבה תתמוך ארצות־הברית) תעלה הצעה בעצרת על הצבת חיל או״ם בשרם אל־שיח׳ לפי הגדרות הנשיא ולודג׳.[3] אם זה לא ניתן, שתוצע החלטה על כלילת כוח ימי בחיל האו״ם למניעת פגיעות בחופש השיט ולמשך שהות לפי הגדרת לודג׳. אם גם זה לא ניתן, שיוצע שהעצרת תסמוך ידיה על קביעת ארצות־הברית את המפרץ כנתיב מים בין־לאומי תוך הכרה בזכות הגנה של ישראל לפי סעיף 51, היינו שהפרעה לשיט תוכר כתוקפנות ותוכר זכותה של ישראל לנקוט בכל אמצעי הכוח הדרושים נגד הפרעות לשיט ישראלי (מתן זכות לאנייה המופרעת בלבד אין בה ממש. משאירים לכם ניסוח הדבר לפי עקרונות אלה).

במקרה ואף אחת מההצעות לא תתקבל באו״ם אנו מבקשים כי ארצות־הברית תתנגד לסנקציות, ואם בכל זאת יוחלט עליהן – כי ארצות־הברית לא תקיים אותן.

בד בבד עם הפעולה בעצרת יימשכו הבירורים בוושינגטון לפי 1) לעיל.

477

1. ראו מס׳ 476, הערה 3.
2. מס׳ 473.
3. ראו מס׳ 381, הערה 1.

עזה. אנו מציעים שתמונה ועדה מטעם האו"ם לבוא הנה כדי לדון במצב במקום ולהציע הצעות לעתיד הרצועה. למען הקל על מינוי הוועדה אנו מודיעים שמיד עם קבלת הצעתנו למינוי הוועדה נסכים שהאו"ם ישגר משקיפים לרצועה. כן נסכים לדווח לעצרת על ניהול העניינים בתוך הרצועה.

להצעתכם בשלכם 569, שנודיע על הוצאת כוחות הצבא, אין התנגדות שתודיעו שאנו מוכנים להוציא את הצבא מתוך הרצועה אולם אז תצטרכו גם להודיע שהצבא נשאר על הגבול הבין־לאומי בין עזה לסיני. כמובן שהמנהל והמשטרה יישארו ברצועה. לרגל הצורך בהשארת הצבא על הגבול, אולי מוטב בשלב זה לא להודיע כלל על הוצאת כוחותינו מהרצועה. משאירים זאת לשיקולכם.

יש להבהיר היטב שלא נסכים לשיבת המצרים לרצועה ישירות או בעקיפין אף אם הוועדה תמליץ על כך. אולם כדי למנוע בשלב זה קשיים אין אנו עומדים על כך שעיקרון זה ייקבע כתנאי לפעולות הוועדה.

הרצוג

478

ר' שילוח אל שרת החוץ (ניו יורק) וי' הרצוג (ירושלים)
R. Shiloah to the Minister of Foreign Affairs (New York) and J. Herzog (Jerusalem)

מברק מוצפן NWT217
נוסח נכנס: 130.02/2459/15

וושינגטון, 26 בפברואר 1957

בהול אישי

באחת וחצי שיחה עם המזכיר. נכחו פלגר, וילקוקס, ראונטרי, שילוח. אבן תיאר המצב החדש שנוצר לאחר השיחות עם מזכ"ל האו"ם,[1] אשר קבע במפורש כי עליו לפעול במסגרת ההנחה של Egyptian control ברצועה. הנחה זו של המזכ"ל הורסת כל אפשרות להתקדם בבעיית הרצועה ברוח שיחתנו ביום א'.[2] חזר אפוא על הצעתנו שנפנה המִצְרים מתוך הסכם לפי הקווים שהותוו בשיחת יום א', שנפנה את צבאותינו מהרצועה, שתבוא מיד ועדת או"ם לבדיקת עתיד המנהל ברצועה, ושבזה תסתיים פרשת מילוי החלטות העצרת ונוכל לחזור למצב של דיון תקין בבעיות.

478
1. מס' 468.
2. מס' 470.

המזכיר אמר שיש להמשיך במאמצים לפתור כל הבעיות ואינו מוכן לפי שעה להפרדה. השגריר הזכיר גם נאומו של פירסון בעצרת,[3] ציין כי לא הספקנו לעיין היטב בהצעותיו, אך מסקירה ראשונה נראה כי פירסון מייצג הלך הרוח של מספר ניכר של משלחות, אך חותר לפתרון ברצועה שלא יחזיר המצרים. המזכיר חזר והפציר שנעשה מאמץ לפתור כל הבעיות התלויות ועומדות, וסיפר כי הבוקר בפגישת הנשיא, מולה, פינו והמזכיר העלה פינו הצעה אשר לדעת ארבעתם עלולה להוליך לפתרון. הציע שנראה פינו היום אחר הצהריים ונשמע הצעותיו. סירב לגלות התוכן באשר ההצעה היא של פינו ולא שלו, אם כי הנשיא והוא סומכים ידיהם עליה. היה בשיחה ויכוח משפטני ממושך בשאלת שביתת־הנשק ו־belligerency. פרטים נבריק מאוחר יותר כי עלינו לצאת לפגישה עם פינו.

בהמשך השיחה דיבר השגריר חריפות נגד הרוח הרעה הנושבת ממשלחת ארצות־הברית לאו"ם, בניגוד גמור לרוח שיחותינו בוושינגטון.

שילוח

479

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/392
נוסח נכנס: 130.23/3098/5

לונדון, 26 בפברואר 1957

בהול

הודעת מקמילן בפרלמנט ב־25 הנה התקדמות חשובה בעמדת ממשלת בריטניה לגבי צורת הסדר לפי החלטות העצרת ב־2 בנובמבר. כזכור דיבר לויד בפרלמנט ב־11 בפברואר על שני שלבים נפרדים של הסדר: נסיגת צבאנו תחילה, ורק אחרי כן הבטחת חופש השיט במפרץ אילת. בהודעתו על מהות ההסדר במפרץ אילת הדגיש מקמילן

3. הדיון בעצרת האו"ם במצב במזרח התיכון חודש ב־26 בפברואר. שר החוץ הקנדי, לסטר פירסון העלה תכנית "פשרה קונסטרוקטיווית" לפתרון המשבר, שלא במתכונת של הצעת החלטה, שעיקריה היו: נסיגת הכוחות הצבאיים והאזרחיים של ישראל מרצועת עזה וכניסת כוח החירום של האו"ם לרצועה; חידוש פעולת סוכנות הסעד והתעסוקה; מינוי נציב מטעם האו"ם לרצועה; הצבת כוח החירום של האו"ם במפרץ עקבה כדי למנוע התנגשויות בין מצרים לישראל או הפעלת זכויות צד לוחם, וכדי למנוע הפרעה ל"מעבר בתום לב" במפרץ; הצבת כוח החירום של האו"ם משני עברי קו שביתת־הנשק; התחייבות מפורשת של ישראל ומצרים למלא בקפדנות את הוראות הסכם שביתת־הנשק.
פירסון הציג את הצעתו בבחינת הסדר זמני ואמר כי ההסדר הסופי תלוי באו"ם (ראו: GAOR, 11th session, Plenary Meeting, 26.2.1957, pp. 1201–1212).

שהנסיגה משרם אל־שיח' וההכרה בזכות חופש השיט במפרץ צריכות להיות צמודות, והשתמש בביטוי coupled. בעניין הרצועה חזר על עמדתם הקודמת. בדברו על נסיגת צבאנו הביע מגמת ממשלת בריטניה להטיל האחריות על הרצועה בידי האו"ם ולהציב בה צבא או"ם. אך גם כאן הדגיש הקשר שהוא רואה בין נסיגתנו והקמת המשטר החדש במילים we equally believe. אם כי לא פירש שהצעה זו שוללת החזרת המצרים לרצועה באיזו צורה שהיא, חושבים מספר חברי פרלמנט משני צדי הבית שאמנם לכך התכוון מקמילן בדבריו. יהיה עלינו לדאוג לקבל על כך הסבר בעצמנו, ולראות שתינתן תשובה רשמית בפרלמנט שתחייב ממשלת בריטניה.

העיתונות הדגישה חשיבות ההודעה שהשמיע ראש הממשלה עצמו, שאינו רגיל להשיב על שאלות ביום ב' בשבוע. משנה ערך נודע לשאלות שבאו מידידינו משני צדי הבית בעקבות הודעת מקמילן, ולדבריו שמחשבתו נתונה לא לסנקציות אלא איך להגיע להסדר.

חשיבות מיוחדת נודעת להודעת גייטסקל, אשר לאחר תמיכתו בדברי ראש הממשלה הביע משאלה שמצרים תסתלק מכל מחשבה על belligerency כשישראל תוציא צבאה.

ראש הממשלה הביע הסכמתו לדברי מנהיג האופוזיציה.

אילת

480

מ' טוב אל מחלקת אמריקה הלטינית
M. Tov to the Latin American Division

מברק מוצפן AX571
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 26 בפברואר 1957

להלן עמדת אמריקה הלטינית בעניין סנקציות:

1) הונדורס: שר החוץ החדש הבריק לי שיעזרו לנו, וראש המשלחת הודיעני שקיבל הוראות להצביע נגד.

2) פנמה: ראש המשלחת הודיעני שיצביעו נגד.

3) דומיניקנה: ראש המשלחת קיבל הוראות לערער על סמכות העצרת להטיל סנקציות, להצביע נגד ולתמוך בתכנית קונסטרוקטיווית.

4) בוליוויה: בעד חופש השיט ולעת עתה ימנעו. סירבו להצטרף לשושבינים.

5) אקוואדור: ביום ו' קיבל Trujillo הוראות לתמוך בסנקציות ולדרוש ערובות לאחר קבלת החלטה. ביקש לפי יזמתנו הוראות חדשות, וכתשובה קיבל הוראות המשאירות לו חופש פעולה. אמר שיצביע נגד.

6) קובה: הנשיא בדק המצב בשיחה עם Portuondo. לולא המצב הפנימי היו יוצאים בוויכוח בחריפות נגד ארצות־הברית. מקור הרע לדעתו בעובדה שלודג' תחת השפעת המזכ"ל, ונתן תמונה מסולפת מהמצב הפרלמנטרי לאייזנהאואר. יצביעו נגד.
7) קוסטה ריקה: Cañas דיבר עם הנשיא והם יצביעו נגד.
8) קולומביה: Urrutia בישיבת הוועדה המייעצת הציע סידור לעזה, כגון ממשל חבר הלאומים בשטח קולומביאני שהיה בידי פרו לאחר המלחמה ביניהן. הוא אופטימי שיושג פתרון.
9) Belaunde מסר לי שהוא ישתתף בוויכוח וינאם נגד סנקציות ולוחמות. לדעתו על העצרת להכריח מצרים לוותר על לוחמות.
10) כולם שמעו על הצעת החלטה אמריקאית אך תוכנה לא ידוע להם.

טוב

481

א' אבן אל ד' בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן WNTA221
נוסח נכנס: 130.02/2459/3

וושינגטון, 27 בפברואר 1957

בהול

1) אלה תולדות היוזמה הצרפתית:
(א) בשיחתו אתנו היום[1] ב־ 1:30 אחר הצהריים, כשנתברר שעמדת המזכ"ל אתמול הביאה המשא ומתן על עזה למבוי סתום, ביקש דאלס במפגיע שנבוא בדברים עם פינו, ונלמד רעיון חדש שהגה לפתרון יסודי של בעיית עזה. הזכיר כי הרעיון נדון בשיחת מולה אייק [אייזנהאואר] ומתקבל על דעת ארצות־הברית. וילקוקס אמר שלדעת ארצות־הברית רק הפתרון הזה עשוי לחלץ כולנו מהקיפאון, בעיקר לרגל עמדת האמרשלד.
(ב) ב־4 אחר הצהריים מסר לי פינו דברי התכנית ותזכיר קצר המסביר אותה. נוסח מדויק של התזכיר מוברק בנפרד.[2] מתוך אזהרה לבלי ראות בזה משום קבלת

481

1. מס' 478.
2. למעשה את התזכיר חיבר דאלס בתור חלק מיזמת ארצות־הברית לפתרון בעיית רצועת עזה. (גם ב־*FRUS* הוא מוגדר תזכיר של דאלס, ראו *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 161, pp. 298–299.) על פי המסמכים האמריקניים, שכנע דאלס את פינו לאמץ את הרעיונות אשר כבר גובשו קודם לכן בדיונים בינו לבין אייזנהאואר (שם, מס' 157, עמ' 285–289), אך לא חשף לפניו עד הסוף את כוונותיה של ארצות־הברית.

התכנית ולבל יעבירו לארצות־הברית רושם כזה, הודעתי כי אעביר התכנית מיד לידיעת ממשלת ישראל.

(ג) ב־6 אחר הצהריים היו מולה ופינו בבית הלבן ודנו בתכנית.

(ד) ב־7 הזמינני אליו השגריר אלפאן ומסר על הסכמת ארצות־הברית לתכנית. לרגל הסכמה זאת יימנעו האמריקאים מחר מהגשת ההצעה שתכננו למחר,[3] וזה ייתן לנו הזדמנות להתייעץ עם שתי הממשלות במשך מחר. אלפאן הדגיש כי אמרו בפירוש לעמיתיהם האמריקאים כי הראו לי התכנית ואני מבריקה ארצה, אך אין לראות בזה משום אישור ישראלי.

2) מגמת התכנית:

(א) לכתחילה מקבל אונ"ף לידיו בצורה בלעדית (exclusive) מלוא סמכויות השלטון הצבאי והאזרחי.

(ב) בתקופת המעבר (transition period) האו"ם יהיה המוסד שימלא התפקידים הבאים: שמירת ביטחון החיים והרכוש, שירותי משטרה, מנהל אזרחי יעיל, תכנית לעזרת הפליטים וקידום פיתוח האזור ותושביו.

(ג) "תקופת המעבר" היא התקופה בין יציאת הכוחות הישראליים לבין הסדר שלום.

(ד) אם בתקופה זאת תיצור מצרים תנאים ברצועה שיביאו לידי פורענויות וכו', ואם יחול שינוי בהנחה שלפיה יוצאת ישראל מהרצועה, תהיה ישראל חופשית "להגן על זכויותיה" ודי לחכימא.

(ה) בהכריזה בעצרת על החלטתה לפנות הרצועה (וההנחה היא פינוי צבאי בקרוב ופינוי הדרגתי של המנהל) תאמר ישראל שהיא יוצאת רק על פי הנחות (א) עד (ד) לעיל.

(ו) יקומו אמריקה, צרפת ומדינות אחרות (ההנחה היא שגם אנגליה) ויאשרו בעצרת את (ד) לעיל, כלומר זכות ישראל לבטל את יציאתה אם לא יתאמתו ההנחות הנ"ל. אם תחול איזו שהיא פורענות ברצועה, ארצות־הברית תתייעץ עם צרפת והמדינות האחרות המשתתפות בתכנית, ויחליטו על פעולה מתאימה בתוך האו"ם ומחוץ לו כדי להבטיח הסדר מושתת על צדק ומשפט בין־לאומי.

(ז) ההודעות הנ"ל ייעשו בעצרת, וההנחה היא שארצות־הברית, צרפת וכו' יבטיחו שלא יימצאו שני שלישים שיפסלו ההודעות. כפי שהמעצמות מחוץ לאו"ם נותנות ערובות להגן כל אחת על השיט שלה במְצָרים, ומכירות בזכות ישראל להבטיח זכויותיה נגד תוקפנות, כך מתערבות המעצמות המכריעות שלא יבוא שינוי במעמדה הבין־לאומי המוחלט של רצועת עזה עד להשגת שלום.

(ח) הצרפתים הסבירו לנו היום שההיגיון של התכנית מבוסס על זה שהציעו האמריקאים לבעיית המְצָרים, כלומר האופי הבין־לאומי הן של המְצָרים הן של הרצועה מוכתב על ידי הכרזות חד־צדדיות של המעצמות, נוסף על הכרתן

התזכיר נמסר לעיונו של פינו והוא הציע להשמיט ממנו כל אזכור של הסכם שביתת־הנשק, וכך אמנם נעשה (שם, מס' 164, עמ' 305-306).

3. ההצעה של ארצות־הברית קראה להעמדת מפרץ עקבה ורצועת עזה בפיקוחו של האו"ם, בלי להזכיר סנקציות נגד ישראל, ועלתה בקנה אחד עם הצעתו של פירסון. (ראו מס' 478, הערה 3.) נוסף על כך דחתה ארצות־הברית את תביעת ישראל להפריד בין בעיות מפרץ עקבה ורצועת עזה.

בזכות ישראל להגן על זכויותיה. הערובה לאי־יציאת האו"ם, ולכן לאי־כניסת מצרים, היא יצירת מצב בו יציאה זו תגרור סכנת מלחמה.

3) הערכה:

(א) התכנית היא אמנם בלתי רגילה ביותר ולא קל בשעה זו לעמוד על מלוא משמעותה.

(ב) המגמה היא עקיפת הרוב באו"ם על ידי מדיניות כוח מובהקת. מגמה אחרת היא שארצות־הברית וצרפת על ידי צירוף תכנית זו ותכנית המְצָרים, יוצאות בגלוי לכבול את ידי נאצר על ידי שלילת חופש פעולתו הן במְצָרים והן ברצועה. התכנית מזכירה במובן מסוים את האולטימטום של 29 באוקטובר. על ידי הזדהותה עם תכנית זו מתחייבת אמריקה לאי־החזרת מצרים לרצועה. התכנית יותר חיובית מזו של פירסון,[4] ואין יזמה יותר ידידותית מזו של פירסון בעצרת.

(ג) הכוונה היא לשיחה משולשת ארצות־הברית, צרפת וישראל מחר, ולבצע התכנית בזמן שהות מולה ופינו בארצות־ברית. גולדה תגיע לוושינגטון מחר 27.[5]

(ד) כמה בעיות ניסוח, נוהל ומשפט עודן מעורפלות וננסה לבררן מחר. מממשלת ישראל מתבקשת מיד הכרעה עקרונית וגורלית: האם אנו מוכנים תוך שותפות עם אמריקה וצרפת לחייב משטר מיוחד ברצועה, המבוסס על שליטה בין־לאומית בלעדית de facto בלי מצרים.

לדעתנו התשובה חייבת להיות חיובית ואלה הטעמים:

1) אני יוצא מהנחה כי מגמתנו היסודית בבעיית עזה היא אי־החזרת מצרים, ושמגמה זאת יותר חיונית מכל מגמה אחרת.

2) למרות כל המאמצים לא מצאנו דרך אחרת, וספק אם נמצאנה, להבטיח אי־חזרת מצרים לרצועה. בעיקר אין להבטיח מגמה זאת באמצעות הצבעת העצרת או דיונים עם המזכ"ל.

3) שיתוף פעולה עם ארצות־הברית וצרפת בשאלה כה גורלית הוא נכס ביטחוני ובין־לאומי לגופו. קביעת אחריות גורמים אלה לחיסול הפורענות בעזה יש בה להקל על מעמסותינו. הברירה הנראית לעין היא הישארותנו בעזה, נגד דעת העולם, ודבר זה יינק לשדנו ויחליש כוחנו המדיני והכלכלי ויכניס אותנו לסיבוך מחמיר והולך.

נא לתת דעתכם בעיקר על השאלה העקרונית 2(ד) לעיל.

אבן

4. שם.

5. ביום הגיעה לוושינגטון נפגשה גולדה מאיר, בלוויית אבן ושילוח, עם דאלס וראשי מחלקת המדינה. במסמכי משרד החוץ לא נמצא דיווח על הפגישה. על פי הדיווחים האמריקניים (ראו *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 162, pp. 299–303), הודיעו מאיר ואבן לדאלס כי ישראל מסכימה עקרונית לתכנית פינו, אך דורשת הבהרות בעניין אי־חזרת מצרים לרצועת עזה והבטחת חופש השיט (ראו מס' 484, הערה 2). עד להשגת נוסח מוסכם נתבקש דאלס להשיג ארכה בהמשך הדיון בעצרת האו"ם, שהייתה מכונסת כבר כמה ימים, כדי למנוע את הטלת הסנקציות על ישראל. דאלס טען כי אין ביכולתו לעשות זאת, ולחץ לקבלת תשובה מידית והתחייבות של ישראל למהלכים לביצוע הנסיגה ומסירת האחריות לכוח האו"ם.

482

ג׳ מאיר וא׳ אבן אל ד׳ בן־גוריון
G. Meir and A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן WIA255

נוסח יוצא: 93.04/2186/2

[וושינגטון], 27 בפברואר 1957

בהול מידי

הכרחי לקבל היום ולמסור לדאלס ופינו תשובה עקרונית חיובית על תכנית פינו שדאלס אישר אותה לנו היום.

1) בלי שנשיב עקרונית היום ייתכן כי העניין יתמזמז.
2) אחרי מסירת תשובה עקרונית נוכל עוד להיאבק על ניסוחים ותיקונים.
3) אין כל סיכוי להסדר יותר חיובי. אם לא ניאחז בהצעה שמקורה צרפתי, בדידותנו תהיה מוחלטת.[1] בתוך האו״ם אין גורם שילך אתנו עד להסדר כזה. היתרון הגדול של ההצעה הזאת שאינה מחייבת החלטת האו״ם והיא נשענת על הודעות של מדינות ידידותיות.

מאיר, אבן

483

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן 222

נוסח נכנס: 130.02/2459/3

וושינגטון, 27 בפברואר 1957

שלך 155.[1]

אני מחויב להציע עיון מחדש. כל המגמה והמשמעות של יזמת ארצות־הברית בשאלת המְצָרים היו להשיג פתרון מחוץ, חוזר: מחוץ לעצרת, כדי לעקוף המצב המספרי הבלתי

482

1. גם בן־גוריון עצמו השתמש בנימוק זה בשיחה עם משה דיין שהתקיימה למחרת, ואף חיזק אותו בהדגישו את תלותה של ישראל בצרפת בהספקת הנשק ממנה (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 28 בפברואר 1957).

483

1. מס׳ 477.

חיובי. מכאן ההחלטה להעניק לנו ביטחונות מסוימים מטעם המעצמות הימיות בתור שכאלה, וליצור בשביל חברות האו"ם עובדה מוגמרת. לדוגמה:

1) לארצות־הברית ולמעצמות הימיות יש הכוח לקבוע האופי הבין־לאומי של המפרץ, בין שהעצרת רוצה בין שלא רוצה, וזאת לפי הכלל: maritime law is what maritime powers want. בשום פנים אין לסכן הדוקטרינה האמריקאית על ידי העמדתה בעצרת עם סיכון של דחייה (אילו הועמדה אמנת 1888 להצבעת העצרת אין ספק שהייתה יוצאת מתוקנת לטובת מצרים, ולא יעלה על דעת בעלי האמנה לסכנה בעצרת).

2) זה הדין גם לגבי זכות ההגנה שלנו. אם ארצות־הברית, צרפת, בריטניה וכו' מכירות במפורש בזכות זו – דיינו, כי אז שום גורם אחר לא יוכל לשלול הדבר, באשר לאלה יש מספיק כוח למנוע שלילה הן במועצת־הביטחון הן בעצרת. כאן פועל אותו ההיגיון (אילו הועמדה אמנת נאט"ו להצבעה בעצרת היא הייתה נכשלת, ולכן לא יעלה על דעת בעלי האמנה להעסיק העצרת בה). בכלל, אסור להניח כאילו זכותנו מטעם סעיף 51 כפופה להחלטת הרוב בעצרת, שכן זכותנו היא inherent (איש מעולם לא טען כאילו זכות ההגנה שייכת רק לאנייה. היא שייכת למדינה).

בכלל, אין כל יסוד להנחה כאילו העצרת מוסמכת לקבוע או לשלול האופי הבין־לאומי של נתיב מים, או לאשר או לשלול מראש הפעלת סעיף 51 של המגילה בנסיבות שעוד לא נתגשמו. אין אח ודוגמה לפעולת העצרת לא בראשון ולא בשני.

אנו מציעים אפוא:

1) לא, חוזר: לא להעמיד לסיכון של הצבעה בעצרת את הדוקטרינה של נתיב מים בין־לאומי, כי אם להוסיף גיוס המעצמות הימיות לה.

2) לא להעמיד להצבעה בעצרת דבר שהוא מובן מאליו ושהשגנו לו הכרה אמריקאית, כלומר הזכות להגן על השיט שלנו.

אבן

484

י' הרצוג אל א' אבן (וושינגטון)
J. Herzog to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן TNW158
נוסח יוצא: 130.02/2459/15

ירושלים, 27 בפברואר 1957

לאחר שיחתנו הטלפונית. להלן החלטות הממשלה:[1]

1) הממשלה מסכימה עקרונית להצעת פינו, בהנחה שפירושה הוא כי עד [הסכם] שלום רק כוחות או"ם יהיו ברצועה, והמצרים לא ישובו – לא צבא ולא משטרה ולא מנהל, ולא בכל צורה שהיא במישרין או בעקיפין.

2) דבר זה – אי־החזרת המצרים – או צריך להיות מנוסח בבהירות מלאה, מה שאין כן בנוסח ששלחתם לנו, או אם מאיזה טעם שהוא אין להבהיר דבר זה בנוסח המוצע, יש לקבל התחייבות – ולו התחייבות חשאית – על כך מאלה שבכוחם להבטיח כי המצרים לא ישובו כנ"ל.

3) הסכמה עקרונית זו מותנית בהנחה שחופש השיט במְצָרים יובטח.

4) האם נכון שהציות להתחייבות בין־לאומית בהצעת פינו אינו חל על הסכם שביתת־הנשק ישראל־מצרים? אחרת, פירוש הדבר שאנו מתחייבים על החזרת המצרים לרצועה, כפי שמחייב ההסכם, ודבר זה ירוקן הצעת פינו מתוכנה ואין לקבלה. מבריק בנפרד הצעת תיקונים לנוסח פינו.[2]

הרצוג

484

1. הממשלה כונסה לישיבה מיוחדת ב־27 בפברואר בערב לאחר שנתקבלה הצעת צרפת, ואבן ושרת החוץ לחצו לקבלה ללא דיחוי (ראו מס' 482; מס' 483). בן־גוריון העלה מיד כמה שאלות אשר הועברו לאבן טלפונית: האם הצהרת ישראל על הפינוי תימסר ללא קשר לבעיית חופש השיט במְצָרים או לאחר הסדר מוסכם של הנושא?; האם יש לקשר את הצהרתה של ישראל עם התנאי בסעיף 2 (ג) בהצעה – הישארות כוח האו"ם ברצועת עזה עד להשגת הסכם שלום?; אם מצרים תעורר בעיות וקשיים ברצועה על ידי ארגון קבוצות פדאיון, גם אם לא תחזור לשם, כיצד תוכל ישראל לפעול נגדם, שכן לא תוכל לחזור לעזה כאשר כוח האו"ם נמצא שם?
אבן השיב כי ישראל תצהיר על הפינוי רק לאחר הסדר בעיית המְצָרים והמפרץ; כי יש להתנות את ההצהרה בהישארות כוח האו"ם ברצועה עד להשגת הסכם שלום; וכי ישראל תוכל להפעיל את זכות ההגנה העצמית אם מצרים תפעל שוב ברצועה (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 27 בפברואר 1957).
2. ראו הרצוג אל שגרירות ישראל בוושינגטון, TNW159, 28.2.1957, 130.02/2459/3.
בן־גוריון הציע תיקונים אחדים לנוסח ההצהרה שהוצע:
1) בפתיחת ההצהרה נאמר כי ישראל נסוגה בהתאם להחלטות האו"ם. יש לצמצם זאת ולומר כי הנסיגה היא בהתאם להחלטה הראשונה של העצרת מ־2 בפברואר, וזאת כדי שלא ישתמע שישראל מקבלת גם את המתחייב מההחלטה השנייה מאותו יום בדבר הצבת כוח או"ם גם בתוך גבולה.
2) במקום הגרסה המקורית, כי ישראל מקווה שמשימתו של כוח האו"ם תימשך מתקופת המעבר עד להסדר שלום, הציע ראש הממשלה כי ייאמר שהמנהל האזרחי והצבאי יישארו בידי האו"ם באופן בלעדי עד להשגת הסכם שלום.
3) בפתיח לסעיף 2 (ד) הציע בן־גוריון להוסיף כי ישראל אינה גורסת שקיים מצב מלחמה בינה לבין מצרים ותימנע מכל מעשה איבה נגד מצרים על בסיס של הדדיות.
4) באשר להצהרות המובטחות מצד ארצות־הברית ומעצמות ימיות אחרות, הציע ראש הממשלה להשמיט גם כאן את הביטוי "תקופת המעבר". כמו כן הדגיש במיוחד כי יש לסלק הן ממסמך זה והן מכל מסמך הסכמה אחר כל סימוכין להסכם שביתת־הנשק (ראו גם **המערכה המדינית**, עמ' 274–275, 130.09/2458/18).

485

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WNT224
נוסח נכנס: 130.02/2459/15

וושינגטון, 27 בפברואר 1957

בהול – לנמען בלבד

היום הסכימו האמריקאים להכיר בהודעה ישראלית שתיעשה בעצרת על ידינו בזו הלשון, מציע שלא נתקן:

Israel will protect ships of its own flag exercising the right of free passage on the high seas and in international waters. Interference by the use or threat of force with ships of Israel flag exercising free passage in the Gulf of Aqaba and through the Straits of Tiran will be regarded by Israel as an attack, entitling her to exercise her inherent right of self defence under article 51 of the charter, and to take such measures as are necessary to ensure the free passage of her ships in the Gulf and in the Straits.

הסכימו לאשר הצהרה מאתנו בכיוון זה.

אבן

486

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WNTA223
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

[וושינגטון], 27 בפברואר 1957

יש ידידים החוששים שהחלטת העצרת לטובת סיור ימי במפרץ גם תכלול איסור על אניות מלחמה של הצדדים המסתכסכים, על פי הנחה של "הפרדת הכוחות". לכן יש להיזהר ואולי לדחות המשאלה עד שהנסיבות יחייבו זאת.

מאידך, נדמה לי שיש ערך יותר ממשי בהבהרה המקבילה שהשגנו מדאלס והמזכ"ל כלומר:

1) אין להחזיר אונ"ף מהמִצָּרים בלי שאנחנו והעצרת ידעו על כך באמצעות הוועדה המייעצת ותהיה הזדמנות לערער.

2) ארצות־הברית תתנגד להחזרת אונ"ף אלא אם כן חלפו תנאים של belligerency פעיל.

[אם] דברים אלה יגובשו הרי אין הבדל זהותי גדול בין זה לבין הצבת קבע של אונ"ף.

אבן

487

א' אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל/396

נוסח נכנס: 130.02/2459/12

לונדון, 27 בפברואר 1957

בהול

אם כי הפוראוף [משרד החוץ הבריטי] טרם הגיב כאן רשמית על נאום פירסון,[1] חושבני שיתמוך בהצעותיו. ואמנם, משיחותיי עם מקמילן ורוס,[2] ומעמדתם הרשמית של דוברי הממשלה בפרלמנט ומחוצה לו, ניתן להניח שקשה היה לממשלת בריטניה שלא לתמוך גם בהצעות חיוביות יותר מבחינתנו, ובייחוד בשאלת הרצועה, אילו הביאן נציג קנדה בפני העצרת. אף מקמילן העיר באוזניי באותה שיחה ש"טובת העניין וטובתנו אנו דורשות שמדינות אחרות, כגון קנדה ולא בריטניה, תהיינה פעילות במישרין בכל הנוגע למצרים". השקפה זו היא מהמכריעות עתה בקביעת מדיניות ממשלת בריטניה בכל הנוגע למאבקנו באו"ם. אם הייתה נאלצת תחת לחץ דעת הציבור כאן, המושפעת בין השאר גם מרגשות אנטי־אמריקאים, שלא להזדהות עם הנשיא ודאלס – הרי לגבי קנדה אין סכנה זו קיימת. אם כי דעת הציבור בחלקה הגדול עומדת לימיננו בשאלת הסדר ברצועה, ואם כי ממשלת בריטניה הייתה מוכנה לתמוך בהצעתנו בדבר הוועדה, אינני משער שאחרי הצעתו של פירסון תרחיק המשלחת הבריטית בעצרת לכת ותציע ביזמתה רעיון הוועדה. כן אינני חושב שבנסיבות הקיימות, כשמקמילן מהסס ערב פגישתו עם הנשיא בברמודה,[3] ולאור יחסו העוין של הפוראוף כלפינו, שיש סיכויים שממשלת בריטניה תהיה לנו למליץ בפני ממשלת קנדה וממשלות מערביות אחרות בעניין זה וברוב שאר

487

1. ראו מס' 478, הערה 3.
2. מס' 454; מס' 465.
3. ראו מס' 454, הערה 8.

העניינים השנויים במחלוקת. אף על פי כן נמשיך במאמצינו בכל הכיוונים. חשוב ביותר שנקבל ידיעות על המצב בהקדם האפשרי.

הבריקו נא לאבן.

אילת

488

שגרירות ישראל בלונדון אל משרד החוץ
Israel Embassy in London to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן ל/402
נוסח נכנס: 130.02/2459/3

לונדון, 28 בפברואר 1957

גולדמן ביקש למסור לראש הממשלה לאמור:

"שגריר גרמניה בלונדון ביקרני רשמית ב־26 וביקשני להודיעך כדלקמן: בשעה שגרמניה אינה נוקטת כל עמדה בשאלות עקבה ועזה, רואה היא בכל זאת מחובתה לייעץ לממשלת ישראל לנקוט מדיניות מתונה בשאלות אלו ולהשתדל כמיטב יכולתה להגיע להסדר שישביע רצון כל הנוגעים בדבר. מאחורי פנייה זו עומד דאלס, שביקש את שגריר גרמניה בוושינגטון לייעץ זאת לישראל.

על פי הצעתי לא נעשה הדבר רשמית באמצעות שנער אלא דרכי באופן ידידותי ובלתי רשמי. מצעד זה יש להבין שארצות־הברית עלולה, במקרה של התנגשות, ללחוץ על גרמניה להפסיק השילומים, וכי גרמניה עלולה להיכנע ללחץ. החלטת האו"ם כשלעצמה לא תשפיע על גרמניה, לעומת זאת לחץ אמריקאי עשוי להשפיע.

אני עומד בקשר עם הקנצלר, ובמקרה שיוחלט על סנקציות אבקר אצלו. אהיה בפריז ימים אחדים".

השגרירות

489

ציר ישראל בוורשה אל מחלקת מזרח אירופה
Israel Minister in Warsaw to the East European Division

מברק מוצפן ומ/198
נוסח נכנס: 130.09/2306/12

ורשה, 28 בפברואר 1957

מקורות רציניים יודעים לספר כי כתוצאה מהבדיקה החשאית של שאלת העלייה סוכם בצמרת המפלגה שהעלייה לא תופסק, אך נתנו כבר הוראות לנהוג בסחבת ובהתחמקות לגבי כמה סוגים כגון אנשי צבא וביטחון, בעלי מקצועות טכניים, מומחים ואנשי מדע, בעלי תפקידים חיוניים וכדומיהם, כך שלמעשה עתה לא יקבלו אנשים מסוג זה דרכונים. לא יושמו כל מכשולים לבעלי מלאכה. לידיעתכם: לקבוצה של שישה רופאים שקיבלו כבר הזמנות לבוא לקבל דרכוניהם נאמר, בעת שבאו למשרד הדרכונים, שחל שינוי בהחלטה ועליהם לחפש שוב עבודה בפולין. רופאים אלה עבדו במקצועם במשרד הביטחון, ויש לחכות ולראות אם ההוראה תפגע גם ברופאים אחרים.

הציר

490

הערת־עורך
Editorial Note

דיונים אחרונים במחלקת המדינה לקראת גיבוש נוסח הצהרת ישראל בעצרת האו"ם (28 בפברואר 1957)
Final Discussions in the Department of State on the Formulation of Israel's Proposed Statement at the U.N. General Assembly (28 February 1957)

ב־28 בפברואר התקיימו במחלקת המדינה שני דיונים מכריעים להשגת נוסח מוסכם לנאומה של שרת החוץ בעצרת, שבו תודיע על נסיגתה הסופית של ישראל. בשני הדיונים השתתף הצוות הבכיר של מחלקת המדינה, אך דאלס השתתף רק בשני.

בתיקי משרד החוץ לא נמצא דיווח על פגישות אלה, אולם בחיבורו של אבן **המערכה המדינית**, יש תיאור של שתי הפגישות במחלקת המדינה, ועל פי נוסח הדיווח נראה כי זהו העתק של מברק ששלח אבן אל משרד החוץ. כמו כן ישנו דיווח ב־*FRUS* על שתי השיחות, ושם מובא גם הנוסח הסופי והמוסכם של הצהרת ישראל בעצרת (*FRUS, 1957*, Vol. XVII, no.165, pp. 306–309; no. 167 pp. 311–317).

להלן דיווחו של אבן:

"ב־28.2 אחרי הצהריים נפגשתי בלוויית שילוח ורפאל [בשיחה זו השתתף גם יעקב רובינסון היועץ המשפטי של משלחת ישראל לאו"ם] עם פלגר, ראונטרי, וילקוקס, דה פלמה, וילקינס וברגוס. פלגר היה ראש המדברים בקבוצת האמריקאים.

בראשית השיחה התקיים בירור יסודי לסיכום שיחת 24 בפברואר על פי הרשימה שניסחתי באותו ערב [ראו מס' 470]. פלגר הציע כמה תיקונים והשמטות וקיבלתי את כולם. כתוצאה מבירור זה יצא המסמך המובא בנספח [**המערכה המדינית**, עמ' 279א-279ג] כתיאור מוסכם של עמדות שתי הממשלות. ראוי לציין כי פלגר ועמיתיו התעכבו במיוחד על הודעתנו על זכות ההגנה העצמית במקרה של התקפה על השיט הישראלי במפרץ אילת. לא רק שלא ערערו, אלא אמרו במפורש כי לישראל מלוא הזכות להכריז הכרזה כזאת בתנאי שתנוסח על פי סעיף 51 של מגילת האו"ם.

בתום בירור המסמך הזה – שדן יותר בפרשת השיט מאשר בפרשת עזה – הוסכם על נוהל זה: אני אציע נוסח להודעת שרת החוץ בשתי השאלות – מפרץ אילת ועזה. הפרק על המפרץ ינוסח על פי הנקודות המוסכמות במסמך שזה עתה סיימנו את בירורו המפורט.

הפרק על רצועת עזה ינוסח על פי טיוטת פינו [מס' 481] בתוספת התיקונים וההבהרות שנדונו בין שלוש הממשלות בימים האחרונים. דאלס ופינו יעיינו בטיוטת ההודעה הישראלית כדי שיוכלו 'לרשום אותה לפניהם בחיוב' בהודעותיהם בעצרת. על ידי כך תיהפך ההודעה הישראלית בעליל למדיניות משותפת של ישראל, ארצות־הברית וצרפת ושל ממשלות אחרות שירצו להזדהות אתה במהלך הוויכוח בעצרת. אני הצעתי טיוטה להודעה ישראלית זאת. פרק אילת היה מלאכת ידי – אם כי מבוסס על ההנחות והניסוחים שנדונו עם ארצות־הברית מאז 11 בפברואר. פרק עזה היה שאוב כולו מטיוטת פינו המתוקנת. לשון אחרת – פרק אילת היה בעיקרו פרי שותפות ישראל–ארצות־הברית ופרק עזה – פרי שותפות ישראל־צרפת.

בשלב זה של הבירור עם פלגר וקבוצתו נתקבלה הודעה שהמזכיר פנוי ורוצה להשתתף אישית בבירורים המפורטים. קמנו וירדנו אל לשכתו, כשמחנה עיתונאים עצום ורב נוהר אחרינו במסדרון ובמעלית.

סביב שולחן חדרו של מזכיר המדינה ישבו כנציגי ישראל – אבן, שילוח, רפאל ונציגי ארצות־הברית – דאלס, הרטר, פלגר, ראונטרי, וילקוקס, דה פלמה וברגוס. הופצו העתקים של הטיוטה שניסחתי והחל בירור קפדני ומדויק של כל משפט ומילה. רצוף בזה העתק הנייר שעמד לפניי.

דאלס וחבריו הציעו תיקונים, ובהתקבלם על ידינו הכנסתי אותם בכתב יד אל גוף הטיוטה. עברנו על המסמך משפט משפט.

כשהניסוח נתקבל על דעתם רמזו על אישור (no comment or O.K.), לבסוף יצאה טיוטה מוסכמת של הודעת שרת החוץ – ושני הצדדים בירכו על המוגמר. הוסכם שתינתן הזדמנות גם לפינו לעבור על הטיוטה לפני גיבושה הסופי.

התיקונים העיקריים שהציעו דאלס, פלגר וחבריהם היו:

1) בהודעה על כוונת הפינוי במקום full withdrawal, הציעו full and prompt withdrawal.

2) במקום לפרש את כל סעיפי התזכיר של 11 בפברואר על חופש שיט במְצָרים, התייחסו למסמך זה בכללו – תוך ציטוט פרקיו העיקריים. מאידך, הודגש במפורש הקו האמריקאי להשארת צבא האו"ם במְצָרים זמן ממושך.
3) האמריקאים נכנסו במפורט לדיון על זכות הגנתנו על השיט הישראלי במפרץ. עמדו על כך שנפעיל זכות זו רק אם יופרע השיט שלנו **בכוח**. במקום שכתבתי interference by the use or threat of force, הציעו הם בעקשנות interference by **armed force**. בשעה שקיבלנו הניסוח שלהם, הגענו להסכמתם המפורשת לנקודה חיונית זו בעמדתנו.
4) בפרק עזה עמדו על ניסוח שהאו"ם יהיה הסוכנות the agency האחראית לניהול השירותים וכו', אך לא אבו לכתוב דווקא the sole agency. כאן ציין דאלס כי החתירה היא ל־de facto exclusion של מצרים, אך ספק אם יש אפשרות להבטיח ששום מצרי לא יבוא פעם לעזה כדי לסמל קיום הזכות המשפטית הנתונה בידי מצרים על פי הסכם שביתת־הנשק. ייתכן כי מדי פעם יבוא נציג מצרים לבירור משפטי או לשיחות עם שלטונות האו"ם, וכן יש לקוות שלא ינותקו הקשרים בין ישראל ורצועת עזה החייבים להיות עוד יותר 'אינטימיים' (ערב פגישה זו אמר פינו לשרת החוץ כי לדעת צרפת אין אפשרות להתחייב שלא ייכנס שום מצרי לעזה; העיקר – שהשלטון המעשי יהיה **כולו** בידי האו"ם ולא בידי מצרים).
5) במקום שהיה כתוב שהאו"ם יישאר בתפקידו עד להשגת שלום, הציעו האמריקאים 'or a definitive arrangement on the future of the Gaza Strip'.

בהסתיים הדיון הזה אמר דאלס שלודג' יקבל הוראה לרשום לפניו בחיוב את ההודעה הנ"ל. ביקשתי לדעת אם נוכל לשמוע מה יאמר לודג'. דאלס אמר שרק עכשיו יתחילו לנסח את ההודעה, אך הנה ההנחיות שהוא מוסר למנסחים. הקריא מן הכתב משפטים שהביעו הזדהות מוחלטת עם הודעת שרת החוץ כ־reasonable and legitimate ולמעשה כהגשמת זכויות יסודיות של ישראל. הדברים שהשמיע דאלס היו מרגיעים בהחלט.

אך כפי שהתברר, חלו באותו לילה התפתחויות ותהליכים, ולודג' הפליג לתזכיר חדש ועצמאי על עזה, שלא היה קשור למסמך פינו".

491

א' אבן אל ד' בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן NWTA325
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 1 במארס 1957

לפני צאתי לניו יורק טלפנתי לדאלס וביקשתיהו לקבלני לשיחה קצרה אישית כדי להדגיש חשיבות אי־החזרת מצרים באיזו שהיא צורה לעזה. הזמינני לביתו ב־9 בערב[1] ושוחחנו 40 דקה ביחידות.

הדגשתי החשיבות המכרעת של בעיה זאת בשבילנו, ואמרתי שהחלטתנו לשתף פעולה עם תכנית פינו מבוססת על הנחת אי־החזרת מצרים באיזו שהיא צורה במישרין או בעקיפין. בשבילנו זהו שיקול מרכזי ויסודי ולכן מדאיג שהביצוע תלוי בהאמרשלד. חיוני ביותר שאשמע הערב מה בדיוק יחס ממשלת ארצות־הברית לבעיה זאת.

דאלס קם והרצה כ־20 דקה בהתהלכו הלוך ושוב בחדר. אמר שהוא שמח להזדמנות בלתי רשמית זו למסור לי הגיגי לבו. דיבר בערך כדלהלן:

1) לפני שאשיב על שאלתך אני מניח שאתם יודעים איזה ניצחון מדיני אתם נוחלים היום. פתיחת מפרץ אילת כנתיב מים בין־לאומי מובטחת כמעט ב־100 אחוז של ודאות. בעזה נסתיימה ונגמרה תקופת השלטון המצרי, ועל הכול אתם משיגים הישג יותר חשוב, דהיינו חיזוק הידידות בין אמריקה וישראל. הערבים נוקטים הערכה מדויקת של המצב ואין להתפלא על מפח הנפש התוקף אותם היום. אין שום כנות בדבריהם על הצורך שתפנו שני המקומות. תשוקתם החזקה ביותר היא שתמשיכו לשבת, כי על ידי ישיבה זו אתם מתבודדים ונחלשים ובעיקר מקפחים יחסיכם עם אמריקה וידידים אחרים. אילו מצאו המצרים דרך כלשהי להבטיח המשך המצב הזה היו אוחזים בה, כי בזה נפתחת לישראל חזית של חורבן ושואה (ruin and disaster). ידידות ושיתוף פעולה עם ארצות־הברית, צרפת ומדינות אחרות חשובים לביטחון ישראל יותר מכל דבר אחר, ושיתוף הפעולה של ישראל עם ארצות־הברית וצרפת בתכנית זאת יחזיר לישראל את מעמדה הבין־לאומי ויחזקו לאין שיעור.

2) אשר לעזה עמדת ארצות־הברית ברורה. אנו רוצים משטר בין־לאומי מוחלט בלי מצרים. אין למצרים שום סיבה טובה לחזור לעזה, שמעולם לא הייתה שטח מצרי ריבוני. התכנית שעיבדנו עם מולה ופינו הייתה תכנית המיועדת לאי־החזרת מצרים לעזה הן צבאית הן אזרחית. ארצות־הברית אינה כול יכולה, וקיימת אשליה בעולם כאילו מספיק שאנו נרצה דבר ויקום. אך אין אנו נטולי השפעה ותוכל למסור לממשלתך כי מיטב מאמציה של ארצות־הברית יוקדשו לאי־החזרת מצרים לעזה הן בצורה צבאית והן בצורה אזרחית. הוסיף ואמר "אינני קבלן להצלחה מלאה אך אני מתחייב במאמץ עליון להבטיח המגמה הזאת".

491

1. הפגישה התקיימה ב־28 בפברואר. ראו גם *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 173, pp. 325–326.

3) המשיך "זוהי גם דעת השרים הצרפתים. אין לכם ידידים יותר טובים מהם ומאתנו. הביעו לנו דאגה רבה על מצבכם הנוכחי וחשש שמא בהימשך המשבר ללא פתרון ומוצא ידולדלו כל כוחותיכם (all your strength will ebb away)".

4) אמנם יש דאגה כפולה:

(א) האם האמרשלד ידאג להקמת המשטר הבין־לאומי הרצוי לנו ללא השפעה מצרית.

(ב) האם המצרים יתנכרו להבטחות שנתנו למזכ"ל ולממשלת ארצות־הברית לפיהן ישלימו עם משטר בין־לאומי בעזה ולא ינסו לערערו או להחלישו. לממשלת ארצות־הברית היה רושם ברור, שעוד טרם נתבדה, כי המצרים מכירים בעמקי לבם שתקופת שלטונם בעזה נסתיימה לבלתי שוב.

כל מה שאבטיח לך הוא שנעבוד אתכם יחד נגד חדירה מצרית לעזה. האמרשלד אינו בעיה קלה אך אינו יכול להתעלם לחלוטין מדעתנו. אשר לנאצר, אם יתנכר להתחייבויותיו התוצאות תיפולנה על אחריותו. לא כל יום ושבוע מגישים אנו לכם מסמך הכולל הכרה בזכותכם להבטיח זכויותיכם אם למשל נאצר יגרש אונ"ף מעזה. איני סבור שהוא כל כך משתוקק להיפגש אתכם פנים אל פנים. אדבר עם האמרשלד מחר ואסביר לו שוב משמעות התכנית, שהיא מבוססת על הוצאה (exclusion) של מצרים בתקופת המעבר מנטילת השלטון על ידי צבא האו"ם עד להסדר סופי.

5) שוב ביקש שאודיע לממשלתי כי ארצות־הברית תחתור לאי־החזרת מצרים לעזה. אינו יודע מה גורל השטח ההוא, אך לדעת מחלקת המדינה עתידה היא [עזה] לקיים קשרים יותר אינטימיים עם ישראל מאשר עם מצרים. מדיניות ארצות־הברית היא שהאו"ם ולא אחר ינהל עזה עד להסדר סופי, והשלטון הזה יהיה מוחלט.

6) הוסיף ואמר "לא העלמתי ממך אף פעם שברירתכם הייתה קשה. אך בבואי להשוות את ההסדר שהסכמנו עליו היום עם המצב שהיה נוצר לכם על ידי ישיבת סרק בשני המקומות נגד דעת העולם, נבצר ממני להבין כיצד יכול המאזן להיות אלא חיובי".

בסיום השיחה:

הבטיח לדבר עם האמרשלד ופינו. הביע דברי הערכה אישית על מאמציי בשטח היחסים בין ארצות־הברית וישראל. השיחה התנהלה באינטימיות רבה שלא כסגנונו הרשמי הרגיל. כשקמתי להיפרד אמר לי שייכנס לבית חולים מחר לבדיקת מצבו אחרי ניתוח הסרטן, וכן נגזרת עליו בדיקה כזאת כל שלושה חודשים.

אבן

492

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWTA326
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 1 במארס 1957

המצב הנוהלי הוא כדלהלן:

1) הגענו לניסוח מוסכם של הודעתנו עם דאלס ונאשר אותו עם פינו מחר. בדרך כלל מקבל דאלס כל מה שפינו מקבל. דאלס קיבל הגדרה מדויקת של תקופת המעבר בה ישלוט האו"ם, כלומר מכניסת אונ"ף עד להסדר סופי או של שלום כולל או של בעיית עזה.

2) ההודעות של ארצות־הברית, צרפת, בריטניה, קנדה, הולנד, נורווגיה, אוסטרליה ומדינות אירופה יאשרו את ההנחות המובעות בהודעתנו.

3) הערבים תוססים ברוגז עצום, אך הואיל ולא תהיינה הצבעות על החלטות, אין המערב חייב לרדוף אחרי קולותיהם וההנחה היא שהתכנית תתגשם כלומר יושמעו ההודעות והעצרת תתפזר.

4) שרת החוץ תפתח העצרת בהודעתה. קיימת ציפייה רבה ואוהדת והציבוריות מגיבה בשמחה גלויה על סיום המאבק ביתרונות מדיניים ניכרים לישראל.

אבן

493

הודעת שרת החוץ ג' מאיר בעצרת הכללית של האו"ם
Statement by G. Meir, Minister of Foreign Affairs, to the U.N. General Assembly

Copy: 93.03/150/2 :העתק

New York, 1 March 1957

The Government of Israel is now in a position to announce its plans for full and prompt withdrawal from the Sharm el-Sheikh area and the Gaza Strip, in compliance with Resolution I of February 2, 1957.[1]

493

1. ראו הערת־עורך מס' 366.

We have repeatedly stated that Israel has no interest in the strip of land overlooking the western coast of the Gulf of Aqaba. Our sole purpose has been to ensure that, on the withdrawal of Israeli forces, continued freedom of navigation will exist for Israel and international shipping in the Gulf of Aqaba and the Straits of Tiran. Such freedom of navigation is a vital national interest for Israel. But it is also of importance and legitimate concern to the maritime powers and to many States whose economies depend upon trade and navigation between the Red Sea and the Mediterranean Sea.

There has recently been an increasingly wide recognition that the Gulf of Aqaba comprehends international waters in which the right of free and innocent passage exists.

On February 11, 1957, the Secretary of State of the United States of America handed to the Ambassador of Israel in Washington a Memorandum dealing amongst other things with the subject of the Gulf of Aqaba and the Straits of Tiran.[2]

This statement discusses the rights of nations in the Gulf of Aqaba, declares the readiness of the United States to exercise those rights on its own behalf, and to join with others in securing general recognition of those rights.

My Government has subsequently learnt with gratification that other leading maritime powers are prepared to subscribe to the doctrine set out in the U.S. Memorandum of February 11, and have a similar intention to exercise their rights of free and innocent passage in the Gulf and the Straits.

The General Assembly's Resolution (II) of February 2, 1957[3] contemplated that units of UNEF will move into the Straits of Tiran area on Israel's withdrawal. It is generally recognised that the function of UNEF in the Straits of Tiran area includes the prevention of belligerent acts.

In this connection my Government recalls the statements by the representative of the United States in the General Assembly on January 28 and February 2, 1957, with reference to the function of UNEF units which are to move into the Straits of Tiran area on Israel's withdrawal. The statement of January 28, repeated on February 2, said:

"It is essential that units of the U.N. Emergency Force be stationed at the Straits of Tiran in order to achieve there the separation of Egyptian and Israeli land and sea forces. This separation is essential until it is clear that the non-exercise of any claimed belligerent rights has established in practice the peaceful conditions which must govern navigation in waters having such an international interest."

My Government has been concerned with the situation which would arise if the UNEF, having taken up its position in the Straits of Tiran area for the purpose of assuring non-belligerency, were to be withdrawn, in conditions which might give rise to interference with free and innocent navigation, and, therefore, to the renewal of hostilities. Such a premature cessation of the precautionary measures taken by the U.N. for the prevention of belligerent acts would prejudice important

2. מס' 404.
3. הערת־עורך מס' 366.

international interests and threaten peace and security. My Government has noted the assurance embodied in the secretary-general's Report of February 26, 1957,[4] that any proposal for the withdrawal of UNEF from the Gulf of Aqaba area would first come to the Advisory Committee, which represents the General Assembly in the implementation of its resolution of November 2, 1956.[5] This procedure would give the General Assembly an opportunity to ensure that no precipitate changes are made which would have the effect of increasing the possibility of belligerent acts. We have reason to believe that in such a discussion many members of the U.N. would be guided by the view expressed by Ambassador Lodge on February 2 in favor of maintaining UNEF in the Straits of Tiran until peaceful conditions were in practice assured.

In the light of these doctrines, policies and arrangements by the U.N. and the maritime powers, my Government is confident that free and innocent passage for international and Israel shipping will continue to be fully maintained after Israel's withdrawal.

It remains for me to formulate the policy of Israel both as a littoral State and as a country which intends to exercise its full rights of free passage in the Gulf of Aqaba and through the Straits of Tiran.

The Government of Israel believes that the Gulf of Aqaba comprehends international waters and that no nation has the right to prevent free and innocent passage in the Gulf and through the Straits giving access thereto, in accordance with the generally accepted definition of those terms in the law of the seas.

In its capacity as a littoral state, Israel will gladly offer port facilities to the ships of all nations and all flags exercising free passage in the Gulf of Aqaba. We have received with gratification the assurances of leading maritime powers that they foresee a normal and regular flow of traffic of all cargoes in the Gulf of Aqaba.

Israel will do nothing to impede free and innocent passage by ships of Arab countries bound to Arab ports, or to any other destination.

Israel is resolved on behalf of vessels of Israel registry to exercise the right of free and innocent passage and is prepared to join with others to secure universal respect of this right.

Israel will protect ships of its own flag exercising the right of free and innocent passage on the high seas and in international waters.

Interference, by armed force, with ships of Israel flag exercising free and innocent passage in the Gulf of Aqaba and through the Straits of Tiran, will be regarded by Israel as an attack entitling her to exercise her inherent right of self defence under Article 51 of the Charter, and to take all such measures as are necessary to ensure the free and innocent passage of her ships in the Gulf and in the Straits.

We make this announcement in accordance with the accepted principles of international law under which all states have an inherent right to use their forces

4. ראו מס' 469.
5. ראו הערת־עורך מס' 11.

to protect their ships and their rights against interference by armed force. My Government naturally hopes that this contingency will not occur.

In a public address on February 20,[6] President Eisenhower stated: "We should not assume that if Israel withdraws, Egypt will prevent Israeli shipping from using the Suez Canal or the Gulf of Aqaba." This declaration has weighed heavily with my Government in determining its action today.

Israel is now prepared to withdraw its forces from the Gulf of Aqaba and the Straits of Tiran in the confidence that there will be continued freedom of navigation for international and Israeli shipping in the Gulf of Aqaba and through the Straits of Tiran.

We propose that a meeting be held immediately between the Chief-of-Staff of the Israel Defence Army and the Commander of UNEF in order to arrange for the U.N. to take over its responsibilities in the Sharm el-Sheikh area.

Gaza

The Government of Israel announces that it is making a complete withdrawal from the Gaza Strip in accordance with the General Assembly's Resolution (I) of February 2, 1957. It makes this announcement on the following assumptions: -

1) that on its withdrawal the U.N. Forces will be deployed in Gaza and that the takeover of Gaza from the military and civilian control of Israel will be exclusively by the UNEF;
2) it is further Israel's expectation that the U.N. will be the agency to be utilised for carrying out the functions enumerated by the secretary-general in Document APV/659,[7] namely, "safeguarding life and property in the area by providing effective and efficient police protection as will assure maximum assistance to the U.N. refugee program; and as will protect and foster the economic development of the territory and its people".
3) It is further Israel's expectation that the above mentioned responsibility of the U.N. in the administration of Gaza will be maintained for a transitory period from the takeover until there is a peace settlement, to be sought as rapidly as possible, or a definitive agreement on the future of the Gaza Strip.

It is the position of Israel that if conditions are created in the Gaza Strip which indicate a return to the conditions of deterioration which existed previously, Israel would reserve its freedom to act to defend its rights.

Accordingly, we propose that a meeting be held immediately between the Chief-of-Staff of the Israel Defence Army and the Commander of UNEF in order to arrange for the U.N. to take over its responsibilities in the Gaza area.

For many weeks, amidst great difficulty, my Government has sought to ensure that on the withdrawal from the Sharm el-Sheikh and the Gaza areas, circumstances would prevail which would prevent the likelihood of belligerent acts.

We record with gratitude the sympathetic efforts of many Governments and Delegations to help bring about a situation which would end the insecurity prevailing

6. ראו הערת־עורך מס' 446.
7. ראו מס' 462, הערה 1.

for Israel and her neighbours these many years. In addition to the considerations to which I have referred, we place our trust in the vigilant resolve of the international community that Israel, equally with all member States, enjoy its basic rights of freedom from fear of attack; freedom to sail the high seas and international waterways in peace; freedom to pursue its national destiny in tranquility without the constant peril which has surrounded it in recent years.

In this reliance we are embarking upon the course which I have announced today.

[....] [8]

494

מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בוורשה
East European Division to the Israel Legation in Warsaw

מברק מוצפן מר/464

נוסח יוצא: 130.09/2306/9

ירושלים, 1 במארס 1957

לבקשתנו מחלקת ארצות־הברית הבריקה לניו יורק לאמור:

בידינו ידיעות על לחץ חיצוני ופנימי על ממשלת פולין לשנות מדיניותה.[1] אחד הנימוקים שעלייה המונית מעידה על אנטישמיות פרועה ומזיקה לשם פולין. אם כי אין הוכחות שממשלת פולין עומדת לשנות מדיניותה חיוני לחזק ידיה.

הצעתנו שמנהיג יהודי, כגון ישראל גולדשטיין,[2] ימסור לשגריר הפולני שיהדות ארצות־הברית ויהדות המערב כולו מברכת גישת פולין הליברלית לעלייה ובכך הוכחה שפולין מכבדת חופש הפרט. המדיניות הזאת תגביר האמון ושיתוף הפעולה בין פולין וארצות־הברית.

השעה כשרה במיוחד בגלל המשא ומתן על עזרה לפולין בוושינגטון, והפגנת חשיבותה של דעת הקהל היהודית והפרו־ישראלית בקשר למשבר סיני. בוודאי שיש לשמור בסוד הפנייה, תוכנה ויזמתה. עד כאן.

מזא"ר

8. הקטע האחרון של הנאום, שבו מביעה שרת החוץ תקווה לשיתוף פעולה בעתיד בין ישראל לשכנותיה, הושמט כאן.

494

1. לגרום להקשחת מדיניות הממשלה כלפי יהודים המבקשים לצאת מפולין, ראו מס' 489.
2. נשיא הקונגרס היהודי האמריקני.

495

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן NWTA328
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 2 במארס 1957

סיכום מאורעות היום:

1) נאום שרת החוץ נתקבל באהדה, והעיתונות מרימה החלטת ממשלת ישראל על נס. הפִסקה על זכות ההגנה העצמית עוררה תשומת לב מיוחדת.

2) נאום לודג' היה בסדר בענייני המִצְרים, כלומר אישר תזכיר 11 בפברואר בהוספת העמדה האמריקאית לטובת הצבת קבע של אונ"ף, וציין העובדה שעל המזכ"ל לפנות לעצרת לפני שייענה לכל בקשה להחזיר אונ"ף. לודג' אמר שארצות־הברית רושמת לפניה הודעת ישראל וסבורה שהנחות ישראל הולמות החלטות העצרת והן not unreasonable (בטיוטה שהקריא לנו דאלס אתמול אמר שההנחות הן reasonable and legitimate,[1] ובנאום הוחלש הביטוי ניכרות). בדברים על עזה היו סטיות רציניות הן ממה שהוגש לנו במכתב המקורי פינו־דאלס[2] הן ממה שנאמר לנו בשיחות שהתנהלו השבוע. הנקודות העיקריות הן:

(א) בהתייחסו לסעיף המצוטט מדוח המזכ"ל, 2(a) בתזכיר פינו, ציטט לודג' את הפסקה כולה[3] ולא רק הפסקה שציטטנו שהייתה משוללת כל התייחסות למצרים.

(ב) ב־3(c) אחרי international obligations הכניס לודג' דווקא including Armistice Agreement.

(ג) בחלקי הנאום הכלליים הרבה לודג' הזכרות רצופות של הסכם שביתת־הנשק והצעות המזכ"ל (measures) להתקדמות לשלום על סמך החלטת 2 בפברואר.

3) האמריקאים השיגו נאומים פחות או יותר טובים מנציגי ארגנטינה, פיליפינים וספרד. צרפת וקוסטה ריקה נאמו נאומים מצוינים. הצרפתים הלכו בדיוק לפי הקו המוסכם. האירופאים והקהילייה [קומונוולת] החליטו לשמור השתתפותם לישיבה הבאה. פאוזי הפתיע במתינותו ואי־ערעורו על דברי שרת החוץ ואחרים, אך יש להניח כי המתינות היא תכסיסית. הוחלט לחדש הישיבה ביום ב' ובינתיים קבע האמרשלד שברנס יבוא בדברים עם דיין לדון בביצוע התחייבות שרת החוץ.

בשולי הוויכוח יש להעיר:

495

1. ראו הערת־עורך מס' 490.
2. מס' 481.
3. בפסקה זו דובר במפורש על זכויותיה של מצרים ברצועת עזה. ראו מס' 462, הערה 1; ראו *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 137, pp. 245–246.

1) בצהריים היה כינוס מדינות נאט"ו בלי ארצות־הברית. הוחלט לתמוך בישראל אך הובעו משאלות רבות שעד יום ב' תתחיל ישראל בתהליכי ביצוע ובעיקר בשיחה עניינית עם ברנס. אפילו הקנדים וההולנדים נקטו קו זה כשבאו האמריקאים לבקש שינאמו. שמענו דבר זה מארבעה מקורות נפרדים והערב דיברו אתי פירסון ופינו בהפצרה בנדון זה.

2) מיד ל[אחר] סיום הישיבה התקשרתי עם מחלקת המדינה והצבעתי על הסטיות שהופיעו בנאום לודג' לעיל. הוספתי שכל מילה שנכתבה בנאום שרת החוץ אושרה על ידי המזכיר ולכן אין כמוהו מחויב להנחות אלה. אין לי תלונות על הטיפול במִצְרים אך פרשת עזה בנאום מחייבת בירור נוקב. בבואי למלון מצאתי הזמנה מדאלס לבקרו בשבת אחר הצהריים ולטלפן לו מיד. שוחחתי עם דאלס והסברתי דאגתנו ותמהוננו. דאלס אמר שלדעתו מהלך היום היה די טוב, אך אם אני מודאג הוא מודאג מדאגתי. הסברתי לו את הנקודות המדאיגות. אמר שלודג' ביקש רשות להכניס כמה תיקונים "קטנים" כדי להבטיח שהאמרשלד לא יפריע לתכנית, אך מחלקת המדינה סבורה שתיקונים אלה אינם חיוניים (vital). מדיניות ארצות־הברית היא חופש שיט מוחלט במִצְרים ומשטר בין־לאומי בעזה. המגמה הראשונה הושגה והמזכיר סבור שהשנייה תתגשם. אולם אם יש לנו חרדה כלשהי רצוי שאסביר לו מחר את המצב במלואו ואציע כיצד יוכל לעזור. עליי לדעת שהעולם הערבי כולו רועש וגועש ומתקומם בחזקה נגד ארצות־הברית.[4] אין ארצות־הברית משנה מדיניותה אך רצוי שנסיים העצרת במהירות, וארצות־הברית מתחננת (implores) אלינו לקיים פגישה רצינית, מעשית ועניינית עם ברנס, אם אפשר ביום א'.[5] ממשלת ארצות־הברית תשב אתנו לבצע אשר הבטיחה, אך רצוי לסיים העצרת בקרוב.

3) בערב שוחחנו שרת החוץ, נג'ר ואני עם הצרפתים, כלומר מולה, פינו, ז'וקס, אלפאן ופיקו. הראשון לא התמצא בבעיות וארבעת האחרים לא הזדהו לכתחילה עם דאגתנו. אמרו שבעניין המִצְרים היה נאום לודג' בסדר, ובשאר העניינים שהזכרנו ניסו להוכיח כי אין לניסוחים אלא ערך של "ניואנסים". אמרנו כי אין אנו מקבלים הנחה זאת ויש להתגייס במרץ לתיקון כל מה שעוות בנאום לודג'. סוכם עם פינו [ש]אלפאן ייסע לוושינגטון מחר ויצטרף למאמציי להשיג מדאלס הודעה שתבהיר כי ארצות־הברית תומכת בהנחות שרת החוץ.

פינו ביקש לשוחח אתי אישית ומסר בהתרגשות גדולה כי הוא מקווה שנתקדם בקו שעלינו עליו, כי יש בו ברכה לישראל ולידידיה. העיקר לא הניסוחים וגינוני הפרלמנטריזם של האו"ם אלא המציאות והיא – שצרפת וארצות־הברית הסכימו להבטיח חופש שיט במִצְרים ולהקים משטר בין־לאומי בעזה. הוא מבין ל"בעיותינו הפנימיות", אך כפוליטיקאי מקצועי עצתו היא שנציג המצב באור הנכון כהישג מדיני רב. מכאן עבר להמליץ על קו כפול:

4. ב־1 במארס, לפני כינוס העצרת, זימן אליו דאלס נציגים דיפלומטיים של תשע מדינות ערב ובראשם שגריר מצרים, כדי למסור להם הסברים על ההודעות שישמיעו ישראל וארצות־הברית בעצרת. דאלס הבטיח להם כי למרות השמועות על הסכם חשאי בין ישראל לארצות־הברית לא תהיה נסיגת ישראל כרוכה בשום הבטחות או ויתורים מצדה של ארצות־הברית, וכל מה שניתן לישראל גלוי וכבר פורסם ברבים. (ראו *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 177, pp. 332–336; ראו גם **המערכה המדינית**, עמ' 288, 130.02/2459/18.)

5. פגישת דיין וברנס שנועדה להתקיים ב־1 במארס בוטלה לאחר נאום לודג' בעצרת. הממשלה הייתה אמורה לקבוע מועד חדש לפגישה לאחר קבלת דוח אבן על פגישתו עם דאלס.

הודעה ביום ב׳ על ראשית ביצוע הפינוי.

מאמצים משותפים בוושינגטון לחסן האמריקאים בפני הלחץ העצום המתארגן נגדם מצד הערבים.

הערב דיברו עם אנשינו נציגי אוסטרליה, בלגיה, הולנד, אירלנדיה, ניו זילנד, קנדה, איטליה ובריטניה על הצורך להתחיל בביצוע על ידי פגישת ברנס-דיין ביום א׳.

מהמחנה הערבי־הודי למדנו הערב כי עיקר תקוותם היא שתימצא דרך למנוע הפינוי במצב הקיים כדי שהסכסוך בינינו לבין המערב יתחדש. מכאן שהם מפיצים כי אין לנו שום כוונה לפנות אלא לסחוב העניין חודשים. תעמולה זו כנראה היא שהשפיעה על האירופאים והקהילייה.

אבן

496

י׳ הרצוג אל א׳ אבן (ניו יורק)
J. Herzog to A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNWA169
נוסח נכנס: 93.01/2186/3

ירושלים, 2 במארס 1957

בהול

לשיחה עם דאלס.

לאחר שיחתנו הטלפונית עם מאיר, הממשלה דנה היום[1] בהודעת לודג׳ ובמברקך 328.[2] יש לומר לדאלס שאתם מסרתם הודעתכם בעצרת לאחר שקראתם ההודעה שלודג׳ ימסור, והשינויים שלודג׳ הכניס הביאו הממשלה והעם פה במבוכה, ומחר בבוקר תתכנס הממשלה לקבוע סופית עמדתה לגבי הפינוי.

יש לתבוע:

1) הודעה ברורה על אי־שיבת המצרים לרצועת עזה.
2) הכרה בזכות ההגנה העצמית שלנו הן לגבי המִצְרים והן לגבי עזה. אין אנו רואים בדברי לודג׳ שום הכרה כזאת, והלא היא הובטחה לנו במפורש.

496

1. לראשונה בתולדות המדינה התכנסה הממשלה לישיבה בשבת. בישיבה השתתפו גם השרים בורג ושפירא (מ״המזרחי–הפועל המזרחי״). ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה מט/שיז, 2.3.1957, בתיק 77.0/9/33.
2. מס׳ 495.

3) התחייבות שלא יהיה לחץ עלינו לקיים measures שהציע המזכ"ל בדוחו מ־24.1.57,[3] שכן הסכנה היא שהמזכ"ל יתנה אי־שיבת המצרים לעזה בהצבת כוח או"ם בצד שלנו כולל ניצנה.

יש לתבוע שלוש הנקודות דלעיל ובמיוחד 1) ו־2), וכן כל פרטי הסכם ארצות־הברית בכתב או במכתב לראש הממשלה או ב־aide memoire או בהסכם חתום על ידי שני הצדדים.[4]

הרצוג

497

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WNT299
נוסח נכנס: 130.02/2459/3

וושינגטון, 2 במארס 1957

בהול

שוחחנו אני ושילוח עם דאלס ויועציו בביתו.

1) ניתחתי נאום לודג' וציינתי הסטיות מהמוסכם. נפתח הוויכוח אם אמנם דברי לודג' כה מסוכנים כפי שתיארתי. על הוויכוח הזה אבריק בנפרד.[1]

2) לגבי זכות ההגנה אמר שממשלת ארצות־הברית, כאשר החליטה לרשום לפניה (to take note of) הודעתנו הקיפה בכך כל חלקי נאום שרת החוץ. לגבי הפסקה שלנו על הגנה בכוח על אניותינו, אני מוסמך להודיע לראש הממשלה רשמית כי ממשלת ארצות־הברית מכירה (recognises) בנוסחה שבנאום שרת החוץ שהיא בעצם סייעה בניסוחה. בכל זאת הוא מוכן להחליף מסמכים או איגרות עם ממשלת ישראל בנדון בצינורות דיפלומטיים. עליי להגיש איגרת שתביא את הנוסח שלנו מנאום שרת החוץ וממשלת ארצות־הברית תשיב בהתאם, אולם בינתיים עליי להודיע לראש הממשלה כי הם זוכרים היטב שהם אישרו את הנוסח הזה ועומדים בכוונתם להכיר בו רשמית.

3. ראו הערת־עורך מס' 351.
4. במברק נוסף מהרצוג לאבן מאותו יום נאמר: "אם לא תראו היענות מצד המזכיר, אולי כדאי לרמוז לו או למישהו במחלקת המדינה כי אם העניין יתפוצץ לא תהיה לנו ברירה אלא לגלות שהייתה תרמית בקשר להודעה" (מברק TNWA172, 2.3.1957, 130.02/2459/15).

497

1. המברק לא נמצא.

3) לגבי שאר הבעיות שהזכרתי, אינם רואים סתירה בין דברי שרת החוץ ודברי לודג' אלא בכמה עניינים לא חיוניים שהכניס לודג' מפני הרגישויות המיוחדות באו"ם. אין ביכולתו לכתוב מחדש את נאום לודג', אך הוא מוכן, לרגל הפצרתי, לחשוב על דרך להביא ביתר תוקף את הזדהות ארצות־הברית עם ההנחות והתקוות שהביעה שרת החוץ אתמול, ואת נכונות ארצות־הברית לפעול להגשמתן. אחרי שיצאו לחדר אחר להתייעצות במשך 30 דקה הציע דאלס שאייזנהאואר יכתוב לראש הממשלה ויפרסם איגרת הלילה בה יאמר שההנחות והתקוות שהביעה שרת החוץ אמש והביעו אחרים (דאלס העיר כי הכוונה לצרפת וכו') מתקבלות על הדעת (reasonable) והנשיא מבטיח שארצות־הברית תבקש הגשמתן. השגתי כמה שיפורים בניסוח אך היו הצעות שלא קיבלו. הניסוח שהוברק אליכם הוא האחרון והטוב שאפשר להשיג.[2]

דאלס טלפן לנשיא ולבית הלבן פעמיים בנוכחותנו, ובשיחה האחת הדגיש כי ברצונו לעזור לראש הממשלה, כי ההחלטה שקיבל אתמול לא הייתה קלה ומגיעה לו התחייבות הנשיא להבטיח שיהיה שכר להחלטה.

4) בשאר חלקי השיחה:

(א) אישרו כי לגבי דידם קיימת לנו זכות השיט בתעלה ובמפרץ וברגע שנפנה שרם אל־שיח' יוכנס צבא האו"ם לעזה ולשרם אל־שיח' ואין דבר זה תלוי בשאר ההסדרים של האמרשלד.

(ב) מדיניות ארצות־הברית היא חופש שיט במְצָרים ומשטר בין־לאומי בעזה בלי מצרים. למצרים זכות משפטית אך עליה לוותר (waive) על הפעלתה. ארצות־הברית קיבלה הבטחות חשובות בנדון ולכן הוא סבור שהרחבת הציטטה מדוח המזכ"ל[3] לא תפריע.

(ג) אמר שאם נשווה מה שנכתב בנוסח המקורי של פינו (בחלק ד) עם מה שארצות־הברית אמרה לנו בעל פה והכריזה דרך לודג', נשתכנע שאין לנו סיבה להתאכזב. העיקר הוא הכוונה והיא מובעת ב־(ב) לעיל. מגיעה לארצות־הברית מישראל מידת אמון אחרי המאמצים של השבוע הזה.

לבסוף אמר בשם הנשיא כי חשוב וחיוני ביותר שפגישת ברנס-דיין 1) תתקיים; 2) יבוא דיון רציני ומעשי על schedule of withdrawals. חשוב שדיין יאמר שהוא פועל בהתאם להודעת שרת החוץ בעצרת ושיבטיח שדוח ברנס [על הפגישה] יהיה חיובי. בהנחה זאת תגייס ארצות־הברית נואמים רבים לטובתנו ביום ב' ותנסה לגמור העצרת מיד. רמז שההתחייבות הפומבית והחגיגית של אייזנהאואר מבוססת על הנחה זאת.

המשבר היום עורר תסיסה בעיתונות, שכמעט כולה פירשה יום אתמול בעצרת כיום חיובי לישראל ויום הזדהות עקרונית בין ישראל, ארצות־הברית וצרפת.

אבן

2. ראו מס' 498.
3. ראו הערת־עורך מס' 351.

498

שדר מהנשיא אייזנהאואר אל ראש הממשלה ד' בן־גוריון
Message from President Eisenhower to Prime Minister D. Ben-Gurion

Copy: 130.02/2459/13 :העתק

Washington, 2 March 1957

My dear Mr. Prime Minister:

I was indeed deeply gratified at the decision of your Government to withdraw promptly and fully behind the armistice lines as set out by your Foreign Minister in her address of yesterday to the General Assembly. I venture to express the hope that the carrying out of these withdrawals will go forward with the utmost speed.

I know that this decision was not an easy one. I believe, however, that Israel will have no cause to regret having thus conformed to the strong sentiment of the world community as expressed in the various U.N. resolutions relating to withdrawal.

It has always been a view of this Government that after the withdrawal there should be a united effort by all the nations to bring about conditions in the area more stable, more tranquil, and more conducive to the general welfare than those which existed heretofore. Already the United Nations General Assembly has adopted resolutions which presage such a better future.

Hopes and expectations based thereon were voiced by your Foreign Minister and others. I believe that it is reasonable to entertain such hopes and expectations and I want you to know that the United States, as a friend of all the countries of the area and as a loyal member of the United Nations, will seek that such hopes prove not to be in vain.

I am, my dear Mr. Prime Minister, sincerely,

Dwight D. Eisenhower

499

ר' שילוח אל י' הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

מברק מוצפן WNT230
נוסח נכנס: 130.02/2459/15

וושינגטון, 2 במארס 1957

בהול – אישי בתכלית

שלך 171.[1]

התקשרתי עם בידל טלפונית, הבעתי בפניו חרדתנו לאור הסטייה הרצינית בנאום לודג' לעומת המוסכם. שאלתי ברורות מה אני רשאי לאמור לראש הממשלה בשמו. ביקש שהות של שעה להתקשר עם הנשיא על מנת שיוכל להעביר לראש הממשלה דברים מוסכמים. הוסיף וציין כי אילו דיברתי אתו בשעה שהוא היה אחראי לביצוע מדיניות לא היה מהסס לתת לי תשובה והערכה ברורה, אולם במצב בו הוא נתון כיום עליו לבדוק היטב על מנת שלא יופיע בעיני ראש הממשלה כבדאי.

לאחר שעה וחצי טלפן אליי ואמר לאמור: דיברתי עם איש שדרות פנסילווניה (הכוונה לנשיא) ואמרתי לו דעתי על הודעת לודג', ושאלתי ברורות אם הדברים שהעברתי לראש הממשלה ביום 21 בפברואר 57'[2] קיימים ועומדים. הזכרתי לאיש שיחי מה שאמרתי לפוסטר [דאלס] לפני יומיים: אינני מוכן להופיע בפני ידידיי הישראלים ובייחוד בעיני ד' בן־גוריון כשקרן ובדאי. הוספתי ואמרתי: אינני יותר בשלטון וכל שנשאר לי הוא my integrity and reputation. בידל הוסיף ואמר כי לאור שיחתו הוא רואה עצמו חופשי לחזור ולהודיע לראש הממשלה

That he is firm in his conviction that in spite of Lodge's speech there has been no last minute change in American policy and the President and the Government of U.S.A. have undertaken a moral obligation which they definitely intend to fulfil. He is convinced that if we withdraw from both places and trouble ensues the U.S.A. will stand by us faithfully. He has no reason to change his last message to Roham [the Prime Minister].

שילוח

499

1. במברק זה האיץ הרצוג בשילוח לפנות אל בידל סמית כדי שישמע מהנשיא את דעתו על נאומו של לודג' בעצרת (ראו הרצוג אל שילוח, TNW171, 2.3.1957, 130.02/2459/15).
2. ראו מס' 453.

500

א׳ אבן אל ד׳ בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן WIA262
נוסח נכנס: 130.02/2459/15

וושינגטון, 2 במארס 1957

אישי בתכלית

אני יודע היטב איזה מבחן אתה עובר ואינני מזלזל בסיכונים. קשה לי לשער מאמץ יותר גדול מזה שנעשה פה לחייב ארצות־הברית ואייזנהאואר אישית להבטיח שהחלטתו תהיה לטובה. התחייבות אייזנהאואר במשפטים השלישי והרביעי במכתבו[1] קושרת אותו אליך באחריות מוסרית הדדית. לזה התכוון בידל סמית בשדרו אליך בשבוע שעבר.[2] הזדהות אייזנהאואר עם ההנחות שבנאום שרת החוץ אתמול היא יותר חשובה מאשר אילו לודג׳ ניסח נאומו כאשר רצינו. אם מתקבלת ההנחה כי בעיה כזו של עזה אינה ניתנת לפתרון בלי עזרה בין־לאומית, הרי אין השקעה יותר יעילה בעולם מהשקעה בהתחייבותו של אייזנהאואר. ההכרעה צריכה ליפול (ואני בטוח שכבר נפלה בחיוב) לא רק על פי הבעיות הביטחוניות המעשיות, אלא גם על פי שיקולי יחסים עם ארצות־הברית, שבמצבם תלוי הביטחון לא של אזור זה או אחר אצלנו אלא של המדינה כולה. ברור גם שיחסינו עם צרפת עומדים במאזניים, והתרשמתי מהוודאות המוחלטת של פינו שקבלת ההסדר [של] תמיכה אמריקו־צרפתית משותפת היא לטובת ישראל.

אני מציע ומפציר שתודיע שוב מחר על ביצוע דברי שרת החוץ, ותטיל בסגנון זהיר ומחושב את האחריות לבאות על אייזנהאואר ברוח מכתבו וכסגנונו.

הגיעה השעה שנערוך מאזן ונעשה חשבון נפש:

אילת

1) הודעת ארצות־הברית על האופי הבין־לאומי של המפרץ והמְצָרים ועל זכות המעבר החופשי בהם.
2) הצטרפות ודאית של מעצמות אחרות להודעה זו.
3) כוונת ארצות־הברית ואחרים להעביר אניותיהם במצרי אילת.
4) הודעתנו על זכותנו להגן על השיט שלנו בניסוח מוסכם עם ארצות־הברית.
5) הצבת אונ״ף במְצָרים.
6) אי־החזרת אונ״ף בלי הודעה לעצרת, והבטחת ארצות־הברית שלוש פעמים לחייב החזרתו רק אם ייווצרו עד אז תנאי שלום.

אין איש בתוכנו שחלם לפני חודשים מועטים שנגיע לידי ההסדר הנ״ל תוך מאבק מדיני מנקודת מוצא גרועה ביותר.

500

1. מס׳ 498.
2. ראו מס׳ 453.

עזה

1) כניסת אונ"ף לקבלת השלטון האזרחי והצבאי.
2) קביעת תקופת מעבר מעכשיו ועד להסדר סופי בה חייב האו"ם להחזיק באחריותו.
3) קבלת אחריות מוסרית של ארצות־הברית ואחרים לאי־החזרת מצרים לשלטון בעזה.
4) הודעת ארצות־הברית וצרפת שאם על ידי הפינוי תיגרמנה צרות מעזה, רואות הן את עצמן אחראיות למצב ולתיקונו.

סיכומים אחרונים

1) גיוס דעת הקהל העולמית במידה שלא ידענו כמוה להשתתפות בחרדתנו ואחריותנו הביטחונית.
2) התבטאות דעת הקהל בעולם כמעט פה אחד להנחה שאנו הצד המתגונן שמגיעים לו ביטחונות והסדרים לביטחונו.
3) הבנה יותר רחבה גם באו"ם לצדקתנו היסודית, וזאת ארבעה חודשים אחרי שהופענו שם כתוקפנים כביכול.
4) הפגנה רבתי בחודש האחרון של כוחנו באמריקה בקונגרס ובציבור.
5) גאווה גדולה של העם היהודי וידידים אחרים בכושר עמידתנו הצבאי והמדיני.

כל הנ"ל אינם פחות חשובים בחשבון האחרון כנכסים לביטחוננו וקדמתנו מאשר הסדרים מיוחדים לאילת ועזה.

חשבתי הרבה עליך בשבועות אלה ותמיד מתוך רצון עז לעזור ולסייע. במקומך הייתי מתייצב בפני האומה וההיסטוריה בגאון ובתחושת ניצחון, ומונה ההישגים הנ"ל כיבול פורה של עמידה מוצלחת שכולנו עמדנו אתך בהשראת תקיפותך הרבה וכוח שיפוטך המבורך. שום מערכה כזאת אינה מסתיימת, והמאבק יימשך וילך. אך בשעה זו הצו ברור – ללכת לבלי חת באותו הכיוון שהותווה בנאום שרת החוץ אתמול ולקצור מהליכה זו את כל פֵּרותיה מבפנים ובחוץ.

חזק ואמץ

אבן

501

א' אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן WNT228
נוסח נכנס: 130.02/2459/3

וושינגטון, 2 במארס 1957

אישי

אלפאן שגריר צרפת התקשר ומסר כי טלפן אליו פינו מקנדה וביקש למסור בשמו ובשם מולה כי עם כל הקשיים הכרוכים בכך הם ממליצים מאוד שלא ניצור משבר חדש בגלל נאום לודג'. הם סבורים כי אפשר לקבל ממחלקת המדינה הבהרה שתניח דעתנו. הקראתי לאלפאן מכתב הנשיא והופתע. הצרפתים לא האמינו כי אפשר להשיג הצהרה כזו. אלפאן חזר והפציר שתתקיים מיד פגישת דיין וברנס על מנת שייווצר מיד הרושם כי אין משבר וכי אנחנו פועלים מתוך הנחה כי כל המוסכם בינינו לבין צרפת וממשלת ארצות־הברית קיים ועומד.

אבן

502

הערת־עורך
Editorial Note

החלטה סופית של הממשלה על הנסיגה בצל איום על שלמות הקואליציה (1-5 במארס 1957)

The Government's Final Decision on Withdrawal, despite the Danger to the Unity of the Coalition (1–5 March 1957)

בארבעת הימים הראשונים בחודש מארס התכנסה הממשלה לארבע ישיבות רצופות כדי לגבש את החלטתה הסופית בעניין הנסיגה מסיני ומרצועת עזה.

כבר בישיבה הראשונה, ב־1 במארס, שבה היה על הממשלה לאשר את נוסח הצהרתה של שרת החוץ בעצרת האו"ם, נתגלעו חילוקי דעות בין השרים. שרי "אחדות העבודה" ומפ"ם התנגדו לנוסח המוצע ואף הצביעו נגדו, אך למרות התנגדותם נתקבל הנוסח המוצע ברוב של תשעה נגד ארבעה (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה מח/שיז, 1.3.1957, בתיק 77.0/9/33).

שלוש הישיבות הבאות של הממשלה התנהלו בצל משבר כפול: מחד גיסא, המתיחות הקשה עם ארצות־הברית בעקבות נאומו של לודג' בעצרת, נאום שישראל ראתה בו

הפרת אמונים וסטייה ממה שהוסכם בין אבן לדאלס. מאידך גיסא, משבר מתהווה בתוך הקואליציה עקב התנגדותם של שרי "אחדות העבודה" ומפ"ם לנסיגה בתנאים שנוצרו. עם תום הישיבה ב־3 במארס הועלו להצבעה שלוש הצעות: הצעתו של בן־גוריון – להסכים לנסיגה ולענות למכתבו של הנשיא; הצעתו של משה כרמל – לא לסגת מרצועת עזה, ולא לסגת ממפרץ אילת עד שיובטחו ערובות מספיקות לחופש השיט; הצעתו של מרדכי בנטוב – להמשיך בבירורים עם ארצות־הברית ועם צרפת על הקשיים שנוצרו לאחר נאומו של לודג'. הצעתו של בן־גוריון נתקבלה, והממשלה החליטה ברוב של תשעה נגד ארבעה להורות לרמטכ"ל להיפגש עם גנרל ברנס ולעבד לוח זמנים מוסכם לנסיגה (ראו פרוטוקול ישיבת הממשלה נ/שיז, 3.3.1957, בתיק 77.0/9/33).

אך בכך לא נפתר המשבר בקואליציה; המועצה הארצית של "אחדות העבודה" ומרכז מפ"ם עמדו להתכנס בערבו של אותו יום לגיבוש סופי של עמדותיהן בנוגע לנסיגה, לקראת ישיבת הכנסת שנועדה ל־4 במארס. בישיבה זו, שבה עמד בן־גוריון להודיע על ההתפתחויות המדיניות האחרונות שהביאו להחלטת הממשלה, היו צפויות הצעות אי־אמון בממשלה על נושא הנסיגה של "חירות", "הציונים הכלליים" ומק"י. במסגרת המאמצים למנוע את המשבר שיגרה גולדה מאיר מניו יורק מברק בהול אל שרי "אחדות העבודה" וביקשה מהם אישית: "אל נא נצא ממאבק היסטורי גדול, כאשר עמדה מדינת ישראל מול העולם כולו, מפורדים בינינו" (ראו מאיר אל בר־יהודה וכרמל, מברק 584/173, 3.3.1957, 130.02/4549/3).

בן־גוריון ביקש למסור את הודעתו בכנסת לפני חידוש מושב עצרת האו"ם. אולם בבוקר 4 במארס עדיין התנהלו דיונים בין נציגי מפא"י, "אחדות העבודה" ומפ"ם כדי להגיע להסדר שיאפשר למפלגות השמאל להביע את עמדותיהן, ועם זה לא להצביע נגד הממשלה בהצבעות האי־אמון ולגרום למשבר ממשלתי. בסופו של דבר נדחתה ישיבת הכנסת ליום שלמחרת (הדחייה נומקה במצב בריאותו של בן־גוריון). סוכם בין סיעות הקואליציה כי הודעת ראש הממשלה לא תובא לפני הכנסת להצבעה, והצעות האי־אמון שיועלו אחריה יידחו בהצבעת כל חברות הקואליציה.

החלטתה הסופית של הממשלה נתקבלה ברוב קולות בישיבתה ב־4 במארס אחר הצהריים. הרצוג הודיע מיד למשלחת ישראל באו"ם: "הפור נפל וראש הממשלה הורה לפני שעה לדיין לבקש פגישה עם ברנס עוד היום" (מברק 177/25, 4.3.1957, 130.02/4549/3).

ישיבת עצרת האו"ם שנועדה לאותו יום בבוקר נדחתה לאחר הצהריים בציפייה לידיעה על אישור פגישת דיין וברנס. ואמנם עם פתיחת הישיבה יכלה שרת החוץ להודיע, לאחר שיחה טלפונית עם בן־גוריון, כי לפי הוראת הממשלה נפגש הרמטכ"ל עם ברנס והושג הסכם מלא על פרטי נסיגת כוחות ישראל מעזה וממפרץ אילת ועל סדרי כניסת כוח האו"ם במקומם. (ראו GAOR, 11th session, Plenary Meeting, 4.3.1957, pp. 1283–1286).

ב־5 במארס, עם פתיחת ישיבת הכנסת, הודיע ראש הממשלה על החלטת הממשלה בדבר הנסיגה הסופית מסיני ומרצועת עזה, נימק אותה והעריך את הישגי המלחמה. הדיון בהודעה נמשך עד למחרת ועם סיומו נתקיימו ההצבעות על שלוש הצעות האי־אמון, אשר נדחו ברוב גדול. דחיית ההצעות הייתה אישור בעקיפין של הודעת הממשלה (ראו **דברי הכנסת**, כרך XXI, 1956–1957, עמ' 1233–1281).

503

ד' בן־גוריון אל ג' מאיר וא' אבן (ניו יורק)
D. Ben-Gurion to G. Meir and A. Eban (New York)

מברק מוצפן TNW175
נוסח יוצא: 130.02/2459/3

ירושלים, 3 במארס 1957

בהול אישי

שלך 229,[1] 231,[2] 262[3] הגיעו לפני ישיבת הממשלה. הנטייה בממשלה לקבל את הדין ומחר תתכנס לסיכום אחרון לפני ישיבת הכנסת. מבקש שלמען הקל על החלטת הממשלה תעשה מאמץ אחרון הלילה עם המזכיר להשיג ממנו הבהרה בכתב בקשר לזכות הגנה שלנו בעניין עזה. הווה אומר על סמך הבטחתו בדבר החלפת איגרות בעניין המְצָרים עליך להגיש לו הלילה איגרת משלנו על זכות להגנה עצמית שלנו, הן במְצָרים והן בעזה, ולבקש אישורו בכתב במקום. יש להסביר כי הממשלה שמעה בעיון על שיחתך האחרונה וכן קיבלה איגרת הנשיא, והיא תתכנס מחר בבוקר לקבוע סופית עמדתה לפני מסירת ההודעה בכנסת מחר אחר הצהריים ולפני כינוס העצרת. מחר גם יוחלט על פגישת ברנס-דיין, ואם ההחלטה תהיה חיובית תיקבע הפגישה למחר במשך היום.[4] יש לספר לו על הסערה בארץ בקשר לעזה והצורך בהכרה מצד ארצות־הברית בזכות להגנה עצמית שלנו גם בעזה, ולו גם סודית, כדי לאפשר לראש הממשלה להמליץ בפני הממשלה מחר על ביצוע הנסיגה.

לידיעתך: עם כל ההערכה לדברי המזכיר על התחייבות מצרית לא לחזור, הרי בסופו של חשבון יקבע המזכ"ל, שיוכל להתחמק מהודעת ארצות־הברית בהסתמכו על הסכם שביתת־הנשק ועל נקודות אחדות בדברי לודג' כפי שהבריק הרצוג אתמול[5] (ראה גם דברי הנשיא באיגרתו[6] על המשך המאמצים לאחר הפינוי על סמך החלטות האו"ם. פירוש הדבר גם הצעות המזכ"ל מ־24 בינואר). הכרה מטעם ארצות־הברית, ולו מסויגת, בעניין עזה (בתנאי שלא תקושר בהסכם שביתת־הנשק) עשויה להעמיד טריז בפני המזכ"ל להחזיר המצרים.

503

1. המברק לא נמצא. ייתכן שהכוונה למברק WNT299, ראו מס' 497 לעיל.
2. במברק זה נאמר: "סילבר טלפן ואמר ששלח או שולח לך מברק. לא גילה תוכנו. אמר שלדעתו אסור שהתאכזבות מניסוח זה או אחר תביא אותנו למעשה כה קיצוני או מפוצץ כהסתלקות מההבטחה שבהודעת שרת החוץ בעצרת אתמול. זה היה לפני מכתב אייזנהאואר" (ראו אבן אל בן־גוריון והרצוג, WNT231, 2.3.1957, 130.02/2459/3).
3. מס' 500.
4. ראו הערת־עורך מס' 502.
5. מס' 496.
6. מס' 498.

מיד לאחר השיחה הברק בהולות וטלפן. לאוסון מביא רשמית איגרת הנשיא בעוד שעה. אודיע לו ששלחתי לך הוראות אחרונות לשיחה עם המזכיר והממשלה תחליט מחר בבוקר.[7]

בן־גוריון

504

א׳ אבן אל ד׳ בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן WNT232
נוסח נכנס: 130.02/2459/15

וושינגטון, 3 במארס 1957

אישי בתכלית

באתי לוושינגטון ושוחחתי עם דאלס. הסברתי רצוננו לקבל אישור בכתב לא רק להודעתנו על זכות ההגנה במְצָרים, אלא גם בעזה, במקרה שהאו״ם ינטוש אחריותו ונראה סכנה שמצרים חוזרת. הסברתי לו את הסערה בארץ ואת הצורך להרגיע דעת הקהל. הראיתי לו נוסח ההודעה שהצרפתים מוכנים לתת לנו.[1] בדברי על הערעורים של מפלגות מסוימות[2] אמרתי שהרקע לדאגתן צריך להיות מובן באשר יש כאן אחריות לקיבוצים ויישובים בדרום ובנגב הצפוני. אנו רוצים להחדיר את ההכרה לא רק שנגן על זכויותינו ככתוב בנאום שרת החוץ, אלא שדבר זה מובן ומוכר על ידי ארצות־הברית מראש. ידיעה זאת תשפיע על האמרשלד להקפיד באי־החזרת מצב שפירושו סכנת מלחמה.

דאלס ענה כי קשה לו מאוד להתחייב בכתב על כל דבר שלא היה רוצה לראות בפרסומו. מאידך, לפרסם דבר נוסף על איגרת הנשיא[3] ונאום לודג׳ אינו אפשרי בשעה זו. הוסכם בינינו שאם אנו נצהיר מה שהצהירה שרת החוץ בנאומה, תסכים ארצות־הברית בנאום בעצרת לרשום לפניה (take note) את דבריה ולומר הדברים המופיעים בחלק השני של תזכיר פינו והדבר קוים. הוסיף כי במידה שמצאנו אי־בהירות בדברי לודג׳ תוקן הדבר על ידי איגרת הנשיא. הוא יודע היטב איזו אחריות קיבלה על עצמה ממשלת ארצות־הברית בהזמינה ישראל לומר שבנסיבות מסוימות ״תפעל להגנת זכויותיה״ ובאשרה

7. גם בשיחתו עם לאוסון עמד בן־גוריון על כל הנקודות שהעלה במברק זה לאבן. ראו את דיווחו של לאוסון על השיחה *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 183, pp. 348–350.

504

1. ראו מס׳ 512, נספח.
2. ראו הערת־עורך מס׳ 502.
3. מס׳ 498.

דברים חמורים אלה. להגדיר מראש באילו נסיבות תתמוך ארצות־הברית בשימוש בכוח נוגד כל המסורת המדינית והמשפטית שלה, באשר דרכה לשפוט כל מקרה לגופו בשעת השימוש בכוח. הצרה היא שמה שחותרת ארצות־הברית להשיג בעזה, כלומר משטר בין־לאומי, דהיינו לא מצרי, אינו עולה בד בבד עם המצב המשפטי שלפיו לא פשוט לשלול זכות מצרים. מכאן שמדיניות ארצות־הברית להבטיח המשכיות (continuity) של המשטר הבין־לאומי ולצמצם את זכות מצרים לתחומים הפורמליים גרדא יכולה להתגשם רק de facto.

הוא סבור שלארצות־הברית די השפעה להבטיח הדבר, אך בגלל הסתירה בין הרצון המדיני והעובדה המשפטית יש קושי בכל כתיבה או ניסוח. נשיא ארצות־הברית בכבודו ובעצמו הזדהה עם דברי שרת החוץ בנאומה, והתחייב להבטיח שדבריה לא יתבדו אלא יתגשמו. זה חל על כל מה שנאמר בנאום שרת החוץ בלי יוצא מהכלל. הוא מוכן לשבת אתנו בהתמדה ולעקוב אחרי כל התפתחות של המצב בעזה כדי להבטיח שמה שאנו חוששים מפניו לא יקרה. ארצות־הברית דוגלת בהמשך אחריות האו"ם לעזה לא רק בגלל השיקול הביטחוני אלא מפני שהיא רוצה לפתור בעיית הפליטים באשר היא נושאת בעיקר עולה, ודבר זה אינו ניתן אם יחזור השלטון המצרי במקום משטר האו"ם.

לרגל הפצרתי ולחצי הבטיח להתייעץ עם עוזריו ולראות אם יש בכל זאת איזה מוצא. מאוחר יותר טלפן ומסר שלדאבונו אינו יכול בשעה זו, ובעיקר בשעה חטופה, לנסח דבר נוסף על מדיניות ארצות־הברית [בנוגע] לעזה. ארצות־הברית דוגלת בכניסת האו"ם לקבלת השלטון ובאי־ערעור תפקידי האו"ם עד להסדר סופי בכלל או הסדר לעזה בפרט, ודבר זה נאמר הן בנאום לודג' הן במשתמע מהסכמת ממשלת ארצות־הברית לנאום שרת החוץ.

סיכם דבריו באמרו:

1) ההתחייבות להחליף איגרות על מצרי טירן קיימת ועומדת. פה אין סתירה בין רצונה המדיני של ארצות־הברית לבין המצב המשפטי. אם אנסח הודעתנו בצורה משפטית מדויקת תבוא תשובה חיובית בהקדם האפשרי, אך אוכל כבר להודיע לממשלתי כי בדבר זה אין קושי.

2) לגבי עזה הוא נאלץ לשלול בקשתי לאיגרת נפרדת, וזאת בגלל השיקולים הנמנים לעיל שעיקרם משפטיים. מאידך מתחייבת ארצות־הברית להתמסר בכל השפעתה להגשמת תכנית פינו.

3) אמר שהיה מאוד רוצה לעזור לנו, כפי שהוכיח על ידי ישיבתו המתמדת על בעיה זו מאז 11 בפברואר. הוא מציע שנערוך החשבון ויתברר כי אינו שלילי או מבוטל:

(א) בתזכיר 11 בפברואר מוכרת צדקתנו היסודית בשתי הבעיות.

(ב) בעצרת נאמרו דברי שרת החוץ, שארצות־הברית רשמה לפניה הדברים להסכמה ואמרה שהודעות ישראל מתקבלות על הדעת.

(ג) משהוסבר שנאום לודג' אכזב בגלל חולשת הזדהותו עם הדאגות וההנחות הישראליות, קם הנשיא והביע את ההזדהות הברורה ביותר שמסוגלת אמריקה להעניק להנחות וציפיות של ישראל. הוא שואל עצמו אם אנו מעריכים מספיק המשקל המדיני של איגרת הנשיא, ומניח שהסברתי חשיבות האיגרת לממשלתי כהזדהות ניכרת עם נאום שרת החוץ. שוב חזר ואמר שלא תהיה לנו שום סיבה להתחרט על ביצוע התכנית. הוא מודאג מאוד מהמצב שייווצר בעצרת ומייעץ

שיבואו מיד צעדים שיוכיחו נכונות לכבד התחייבות שרת החוץ בפני העולם. חיוני ביותר שתהיה שיחה עניינית [בין] ברנס [ל]דיין לפני התכנס העצרת, אחרת תיהפך העצרת למעמד שלילי, במקום להוות מפגן רב רושם של תמיכה במדיניות שהסכימו עליה ארצות־הברית, ישראל וצרפת. אמר שאי־אפשר להפריז בחשיבות הפעולה המידית בשטח זה, אחרת עלולה כל העבודה שעשו שלוש הממשלות בשבוע זה לצאת לבטלה.

אחרי שיחה זו טלפן לי השגריר הצרפתי ואמר שדאלס דיבר אתו על פי הקווים הנ"ל. אלפאן סבור שמבחינה אמריקאית משפטית אי־אפשר היה לצפות למה שביקשתי. איגרת אייק [אייזנהאואר] והסברי דאלס בעל פה, נוסף על אישור דברי שרת החוץ בראשית נאום לודג' מהווים, לדעתו, המקסימום שאפשר להשיג. מולה ופינו מצפים בנשימה עצורה להכרעתנו ומתפללים שתהיה חיובית. מחזיקים קשר שעה שעה אתו מקנדה. פינו שוב מפציר שתיערך "פגישה טובה" של ברנס ודיין לפני התכנס העצרת, וששרת החוץ תוכל למסור משהו על כך לפני ראשית הישיבה. הבית הלבן הסביר לצרפת שבאיגרת הנשיא אליך המילים and others מיועדות להביע בין השאר את הסכמת ארצות־הברית לדברי נציג צרפת בעצרת.

אבן

505

ו' איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק גלוי חוז"ם 876
נוסח יוצא: 130.02/2459/3

ירושלים, 3 במארס 1957

בהול

המצב

בשיחת אבן-דאלס ב־2 לא הושגה הבהרה יסודית מחוץ להתבטאות דאלס שבטוח שהמצרים לא יחזרו לעזה.[1] אולם כתוצאה מהפגישה, בה התלונן אבן חמורות על סטיותיו של לודג', שלח אייזנהאואר שדר לבן־גוריון בו [הוא] מברך אותו על הודעת שרת החוץ בעצרת ומודיע:

Hopes and expectations based thereon were voiced by your Foreign Minister and others. I believe that it is reasonable to entertain such hopes and expectations

505

1. מס' 497.

and I want you to know that U.S. as friend of all countries of the area and as a loyal member of the U.N., will seek that such hopes prove not be in vain.[2]

בהודעה הצרפתית בעצרת נאמר שצרפת רואה כחוקיות וסבירות הנחות ישראל על חופש שיט מוחלט במְצָרים, כולל זכותנו לנקוט בכל האמצעים לפי סעיף 51 להבטיח שיט זה אם יופרע, וכן הנחתנו שעם צאתנו מעזה ייכון בה משטר או"ם עד בוא שלום. נציג קוסטה ריקה הזדהה עם הודעות צרפת וארצות־הברית. קיצורי ההודעות בנפרד.

לידיעתכם בלבד – למרות הסערה הפנימית יש להניח שהממשלה ביום ב׳ בבוקר תאשר ביצוע הודעת שרת החוץ מיום ו׳ ופגישת דיין וברנס בו ביום.[3] אין אנו מפרסמים זאת הלילה, שכן נעשים מאמצים אחרונים בוושינגטון להשיג הישגים נוספים.

לפעולה

עליכם לפנות מיד למשרדי החוץ, למסור על הודעת שרת החוץ מיום ו׳ ולומר שיש להניח שהממשלה תחליט ביום ב׳ על ביצוע הודעת שרת החוץ ופגישה מידית דיין וברנס. מצדנו [יש] כאן מעשה אמון בקהילייה הבין־לאומית שאושר על ידי נשיא ארצות־הברית ומדינות שונות. לאור בקשות משרדי החוץ מאתנו במשך חודשים שנסמוך על אחריות הקהילייה הבין־לאומית, אנו רשאים לבקש שיינתנו הוראות מידיות למשלחות באו"ם שבעצרת המתחדשת מחר יביעו הערכתם לעמדתנו, יצטרפו לארצות־הברית, צרפת וקוסטה ריקה בהכרזת המפרץ והמְצָרים כנתיב מים בין־לאומי, יודיעו שישלחו אניותיהם לשם, וכן שמכירים בזכותנו להגנה עצמית אם יופרע השיט שלנו; כמו כן שמאשרים הודעת לודג׳ שחיל האו"ם צריך להישאר במפרץ עד בוא השלום ואין המזכ"ל יכול להוציאו בלי דיון עם הוועדה המייעצת; שמאשרים הנחתנו, שנתמכה על ידי צרפת וארצות־הברית, שעזה תישאר תחת שלטון מוחלט של האו"ם, הן צבאית והן אזרחית, עד בוא שלום או הסדר בין ישראל ומצרים בקשר לרצועה. עליהם להבין, כפי שמבינה ארצות־הברית, שהפרעה לחופש השיט או חזרת המצרים לרצועה פירושם התלקחות חדשה שתוצאותיה אין לשער, ולכן מבחינת אחריותם המוסרית עליהם לקבוע עמדה ברורה בעצרת שתשפיע על מצרים לבל תעז לנסות להחזיר המצב הקודם של הסגר ו[שפיכות] דמים. אנו יוצאים משרם אל־שיח׳ בהנחה שחיל האו"ם יישאר שם עד [חתימת הסכם] שלום כדעת ארצות־הברית, וכן כי הודעת ארצות־הברית ומדינות אחרות על אופי המפרץ והזכויות בו יקבעו הנחה בין־לאומית שאין לערערה. לגבי עזה, למרות חששותינו החמורים הסכמנו לצאת בהנחה שיהיה משטר בין־לאומי עד [חתימת הסכם] שלום, וזאת בהיענות לתביעת דעת הקהל הבין־לאומית. גם כאן תמכו ארצות־הברית וצרפת כדי ליצור הנחה בין־לאומית.

איתן

2. מס׳ 498.
3. ראו הערת־עורך מס׳ 502.

506

מ׳ תובל אל מנהל מחלקת מזרח אירופה
M. Touval to the Director of the East European Division

מקור: 130.23/3101/28

בודפשט, ל׳ באדר א׳ תשי״ז
3 במארס 1957

הנדון: דוח מדיני וכללי ליום 27.2.57

[...][1]

(2) **ענייני עלייה ויחס לישראל.**

בנסיבות המתוארות לעיל התחילה בחודש פברואר להתממש העלייה.

אורות: כפי שכבר ידוע לכם קיבלו דרכונים ארבעת אסירי ציון לשעבר, אשר שוחררו כבר מזמן אולם עד לפני זמן מועט סירבו להעניק להם דרכון. בחודש שעבר יצאו את הונגריה 318 עולים דרך יוגוסלוויה. מדי יום ביומו מגיעים אלינו 20-25 דרכונים המהווים היתרי יציאה ל־60 נפש לערך. לפי הערכתנו יתקרב מספר העולים בחודש מארס ל־1,000, ואם בקצב כזה יתקבלו הדרכונים גם להבא, הרי יש לנו סיכויים למספר עולים דומה גם בחודשים הבאים. אנו מצדנו, עושים מאמצים רבים כדי להגביר ולהגדיל את קצב היוצאים על ידי פניות לאנשי המכס למנות יותר עובדים, והדבר ירבה את מספר העולים הנבדקים וימעיט את המחכים בתור לשם עריכת בדיקת המכס.

יחד עם זאת מגיעים אלינו גם הרבה אנשים שקיבלו סירוב לבקשתם להענקת דרכון. סירובים אלה ניתנים בעיקר לאנשים בגיל צעיר או לבעלי מקצועות חיוניים. אך יש לציין, שישנם אנשים המקבלים דרכונים למרות שהנם שייכים לשתי הקטגוריות האחרונות. כפי שסוכם בין מר סורקו, סגן שר החוץ, וביני נגיש לו את רשימת כל בעלי הסירובים והוא הבטיח שמשרד החוץ מצדו יתערב לטובתם.

דבר חיובי בהחלט היה מצדם מינוי הציר החדש ושליחתו בזירוז כה רב.[2] ברור שבמצב הנוכחי, הפוליטי והבין־לאומי, וכשהאו״ם לא מכיר בייפוי הכוח של משלחתם, יש לגביהם חשיבות רבה לעובדה שצירם יכול להגיש כתב אמנה במדינת ישראל, ואין כאן ספק שכמו כל יחסינו אליהם הרי גם עובדה זו מהווה גם עומס פוליטי מסוים עלינו. אך מאידך גיסא, אם מסתכלים רק על עניין העלייה, הרי התפתחות זו הנה חשובה ביותר.

לפני זמן מה הופיעו ברחובות ובעיתונות מודעות המכריזות על קורסים ללימודי שפות מטעם אוניברסיטאות חופשיות ובין השפות האלה מופיעה גם העברית (כדבריהם ״עברית חדשה״). דבר זה הופץ גם על ידי כרוזים. במודעות ובכרוזים הנ״ל מודגש כי בין השפות החדשות שאפשר ללמוד עתה נמצאות הסינית והעברית החדשה. תופעה זו, לדעתי, מותר לציין כחיובית בהחלט, כי איני זוכר שבמדינה קומוניסטית (אולי בזמן

506

1. הסעיף הראשון במכתב, שהושמט כאן, עוסק בתיאור המצב המדיני בהונגריה לאחר דיכוי המרד.
2. איוון קאלו נתמנה לשליח מיוחד וציר מוסמך של הונגריה בישראל בפברואר 1957.

האחרון בפולין החדשה) היו אי פעם אפשרויות ללמוד את השפה העברית במוסדות ציבוריים וממשלתיים, ובמיוחד כשנעשתה תעמולה למען לימודים אלה.

השידורים ההונגריים והמאמרים בעיתונות, במיוחד בשבועות האחרונים, נעשו יותר אובייקטיוויים והובאו כמעט כל יום, גם נאומי ראש הממשלה מר ד' בן־גוריון, שרת החוץ והשגריר אבא אבן. אין אמנם להבין מזאת שהעמדה הערבית לא מצאה גם היא ביטויה החזק בעיתונות וברדיו. אולם יכולים היינו להיות מרוצים לו בארצות אחרות בגוש המזרחי היו בזמן האחרון סקירות ותיאורים אובייקטיוויים במידה כה ניכרת. (עד מתי יהיה להם מותר לעשות כך?)

צללים: כנגד תיאור חיובי זה ישנן אף כמה נקודות שליליות ומעורפלות. לעומת ההבטחות שניתנו על ידי ראש מחלקת הטקס למר אפרת ולי וכן הצעתו שנגיש איגרת בעניין הקמת התח"ל,[3] עד עתה טרם נענינו. ברור לי שהם שינו דעתם בינתיים.

[...][4]

מתהלכות שמועות, שכאילו נובעות ממנהלי מחלקת הדרכונים, האומרות שבעוד זמן מה, בחודש אפריל כביכול, תפסיק הממשלה ההונגרית להוציא דרכונים להגירה. כמובן שאנו מקבלים שמועות אלו בכל ההסתייגות, אך יחד עם זאת זה מדאיגנו במידת מה.

מצדנו נעשים כל המאמצים לקיים יחסים לבביים וידידותיים עם אנשי משרד החוץ ואישי ממשלה. השבוע תתקיים אצלי ארוחה בהשתתפות סגן שר החוץ, מר סורקו, ראש מחלקת הטקס, מר צ'טורדאי, ומנהל מחלקת אסיה ואפריקה, מר קוש (ציר לשעבר בוושינגטון). באותה הארוחה ישתתפו גם השגריר הפולני והממונה הצ'כי.

בברכה,

מאיר תובל

507

א' אבן אל י' הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן NWT331
נוסח נכנס: 130.02/2459/15

ניו יורק, 4 במארס 1957

בהול

הוויכוח בכנסת: ניתחתי המצב במברקיי הקודמים. מותר לומר שההנחות המובאות בנאום שרת החוץ מחייבות רשמית את ממשלת ישראל, אך מבחינה מוסרית עמוקה הן

3. תחנות חו"ל, רשת האלחוט של משרד החוץ.
4. הקטע שהושמט עוסק בעניינים אישיים של עובדים בצירות ישראל.

מחייבות ממשלות אחרות כולל האדירה בכולן. ההדגשה צריכה להיות שאלה שתבעו הפינוי קיבלו על עצמם (וכך אמרו והודו) אחריות כבדה למניעת ההסגר והפורענויות מעזה. העתיד יוכיח אם יעמדו באחריות, אך האחריות קיימת.

לגבי המְצָרים ההישגים שהשגנו יש בהם ביטחון הרבה יותר רציני לחופש השיט ממש ולניצול החופש הזה על ידי המעצמות הימיות משיכולנו להשיג על ידי הישארות ללא תכלית בשרם אל־שיח'. המצב בעזה פחות בהיר, אך אין לתת לפרשת עזה לטשטש את ההתקדמות הברורה במְצָרים שיש בה חשיבות היסטורית וגאוגרפית יותר עמוקה ומרחיקת לכת.

לגבי זכות ההגנה במְצָרים תוכל לומר בגלוי כי ממשלות גדולות ידעו על הודעתנו מראש ואפילו העניקו עצות על הניסוח. אין לפרסם ההבטחה להחליף איגרות.

מבחינה רשמית ומוסרית ה־take note בנאום נציג ארצות־הברית מכסה כל חלקי נאום שרת החוץ וכל ההודעות הכלולות בו, וזה הדין גם לגבי ההגדרה באיגרת אייזנהאואר הקובעת האופי המתקבל על הדעת של הנחותינו.[1] למרות הקשיים שהתעוררו מזמן לזמן, ושאולי עוד יתעוררו, חובה להביע הערכה לממשלת ארצות־הברית, שניסתה לשבור הקיפאון, שהייתה הראשונה להכריז על האופי הפתוח של מצרי אילת וזכות השיט בהם, ושקיבלה על עצמה האחריות המוסרית החגיגית המובעת באיגרת אייזנהאואר. יש לציין שמזכיר המדינה הקדיש כ־20 שעות לבירור האפשרויות אתי ושהנשיא עקב בתשומת לב. כן יש להדגיש לא רק תמיכת צרפת בשעות בדידות אלא גם יזמתה בשלבים האחרונים.

לדעתי המאזן האמתי מזדקר לעיניים רק כשבודקים הברֵרות השונות, כלומר המצב הקיים לעומת המצב אילו ניסינו לשבת בשתי הנקודות נגד דעת העולם, תוך דלדול כוחנו הכלכלי ובידודנו האיום בדעת הקהל העולמית, ואולי בסיכון של חידוש קרבות והתפשטות מבלי שהעולם מכיר בצדקתנו.

רק מי שמוכן לדגול בחזות זו של חורבן ושואה רשאי לערער על ההחלטה שהחליטה הממשלה.

אבן

507

1. מס' 498

י' תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
Y. Tekoah to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNW180
נוסח יוצא: 130.09/2339/15

ירושלים, 4 במארס 1957

להלן רשימת הבעיות המתעוררות בקשר למניעת שובם של המצרים לעזה. הרשימה אינה מהווה הנחיה מחייבת אולם הובאה לידיעת ראש הממשלה והרמטכ"ל.

הנחת היסוד היא שמגמתנו להעביר השלטון ברצועה לידי האו"ם בלעדית, תוך מניעת כל חדירה גלויה או מוסווית של השפעה ושלטון מצרים ברצועה.

הפינוי יעשה בשלבים הבאים:

1) פינוי כוחות צה"ל וכניסת צבא האו"ם. השמירה על גבול רפיח תישאר בידי כוחותינו עד השלמת סידורים שיבטיחו סגירה יעילה של הגבול מפני הסתננות מצרית.
2) העברה הדרגתית של המנהל הישראלי לאנשי האו"ם על ידי מסירה שיטתית של מחלקות המנהל לידי נציגי האו"ם, שיקבלו עליהם המשך ניהול העניינים תוך הקפדה על אי־הכנסת מצרים או פקידים מקומיים שיש לנו יסוד לחשוש שהם פועלים בשליחות המצרים.
3) אחרי יציאת כוחות צה"ל תקבל המשטרה האחריות לביטחון המנהל הישראלי ותפונה לאחר שיובטח:
(א) שכוחות האו"ם מסוגלים לנקוט באמצעי מנע יעילים נגד התארגנות הפדאיון.
(ב) שכוחות האו"ם יתקינו סידורי קשר לתיאום פעולה עם ישראל נגד פעולות הפדאיון.
(ג) שכוחות האו"ם יעשו סידורים יעילים למניעת מעבר בלתי חוקי מהרצועה לשטח ישראל.

תוך מהלך העברת הסמכויות יש להבטיח שלא תיקבענה עובדות שילוב הרצועה במצרים בשטחים הבאים:

1) לא יהיה שילוב כלכלי בין מצרים והרצועה.
(א) לא תהיה מטבע מצרית.
(ב) לא תהיה ברית מכס.
(ג) לא תשווק תוצרת חקלאית ואחרת במצרים או באמצעותה.
(ד) לא תובא אספקה ממצרים כולל אספקת סוכנות הסעד והתעסוקה.
(ה) לא יופעלו בנקים מצריים וכו'.
2) לא יהיו קשרי תחבורה ותעבורה ישירים בין הרצועה למצרים.
3) פעולות גופים מצריים:

לא תורשה פעילות מדינית, כלכלית וחברתית של גופים מצריים גלויים או מוסווים.

4) לא תורשה כניסת מצרים לרצועה לאיזה תפקיד שהוא כולל פקידים לשעבר, סוחרים, קציני ועדת שביתת הנשק הישראלית־מצרית לשעבר.
5) לא תורשה תעמולת הסתה אנטי־ישראלית בכתב. לא תורשה הפצת חומר תעמולתי מצרי, הנפת הדגל המצרי, שימוש בתמונות מנהיגי מצרים וכו'.
6) בתהליך העברת המנהל האזרחי יש להבטיח שיקוימו עד לקביעת הסדרים חדשים קשרי הכלכלה עם ישראל, קשרי השיווק, האספקה, הדואר והטלגרף, התחבורה והתעבורה, המטבע והמכס, אספקת מים וכו'.
7) סוכנות הסעד והתעסוקה תמשיך ליהנות מכל ההקלות שקיבלה עד עתה.
8) העברת הסמכויות מישראל לאו"ם מבחינה משפטית תיעשה על ידי פרסום צו של המפקד הצבאי.

אין אצלנו אשליות לגבי הסיכויים להשיג הנ"ל.

תקוע

509

ד' בן־גוריון אל שרת החוץ
D. Ben-Gurion to the Minister of Foreign Affairs

מברק מוצפן YA544
נוסח יוצא: 130.02/2459/15

ירושלים, 5 במארס 1957

אישי בתכלית

נדהמתי לקבל מאיסר[1] הידיעה שהועברה מהמזכ"ל לברנס כי בעוד שבועיים בדעתו להוציא מהרצועה חיל האו"ם ולהכניס המצרים. איסר הבריק לרפי מידן[2] למסור לך מיד הידיעה ולהסביר לך המקור. אבקשך לגשת מיד לדאלס ולמסור לו שיש לנו ידיעה מוסמכת ביותר כי המזכ"ל עומד להכניס המצרים לעזה תוך שבועיים. הוסיפי כי ידיעה זו נמצאת בידי ברנס. אמרי לו כי התפתחות זו משמעותה או ביטול פינוינו או חידוש מלחמה תוך שבועיים. נבוכונו מנאום לודג', אולם סמכנו על דברי הנשיא והתחייבות המזכיר, והנה מתברר שהמזכ"ל רוצה לשים לאל כל ההסדר שהושג.

מן ההכרח לדרוש מיד מהמזכ"ל שיבטל הוראתו לברנס.

לידיעתך: אין אנו רוצים לגלות המקור אולם אם לא יהיה מנוס, נהיה מוכנים לגלותו לדאלס ואף להביאו לפרסום.

בן־גוריון

509

1. איסר הראל, ראש המוסד המרכזי למודיעין ולביטחון וממונה על שירות הביטחון הכללי.
2. קצין עיתונות במשלחת ישראל לאו"ם.

510

א' אבן אל ד' בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן XA598
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 5 במארס 1957

בהול

דיברתי עם האמרשלד הערב ואמרתי שקיבלת ידיעה כאילו הוא מתכוון להוציא אונ"ף בעוד שבועיים ולהכניס מצרים.[1] עליו להבין כיצד משפיעה ידיעה כזאת על המצב העדין השורר כעת. ראש הממשלה החליט החלטה חמורה ביותר על פי הנחה הסותרת לחלוטין את אופי הידיעה. מה אוכל להעביר לו הערב?

האמרשלד אמר:

1) אין שחר ל"ידיעה" זאת. אין לו תכנית להוציא אונ"ף או להכניס מישהו אחר. בכלל אין לו שום תכנית בשעה זו פרט להכניס אונ"ף שיקבל השלטון הצבאי והאזרחי לתקופה ראשונה (initial period).

2) אינו יודע כמה זמן תימשך התקופה הראשונה ומה יבוא אחריה. לכתחילה חשב שתקופה זאת תהיה קצרה, באשר קשה להניח ממשל צבאי לזמן ארוך, אך מתברר שהתקופה של ממשל צבאי צרוף תצטרך אולי להיות יותר ארוכה (somewhat longer) כי אין איש יודע עדיין מה יבוא במקומו.

3) כל מיני גורמים מציעים הצעות ambiguous [דו־משמעיות], כלומר ממליצים על שלטון בין־לאומי לאורך מועד אך אינם פותרים הקושי המשפטי. אם אפשר להשיג הסכם בין הצדדים הבעיה נפתרת, אך אם לא – כיצד ישוער שהמזכ"ל יפתור מה שהעצרת אינה פותרת.

4) סיכומו של דבר: בתקופה הראשונה השלטון רק לאונ"ף. אין ידיעה מה יהיה משך כהונת אונ"ף בתפקיד מנהלי. אין לו ידיעה מה יהיה אחרי אותה התקופה, אך ברור שיתייעץ אתנו ועם גורמים אחרים לפני שיחול שינוי.

5) אינו מוכן להכחיש ידיעה זו בפרהסיה באשר אינו מכיר בקיום יסוד כלשהו לידיעה. עליו לרבע עיגול (to square a circle). על כל פנים למד היום מה בדיוק העמדה הישראלית. ידיעה זו מבהירה המצב אך המצב נשאר מסובך בגלל ריבוי הפירושים והסברות.

אבן

510

1. ראו מס' 509.

511

א׳ אבן אל ד׳ בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן XA597
נוסח יוצא: 93.01/2188/9

ניו יורק, 5 במארס 1957

בהול

בדקנו המסמך[1] במלואו וכן בירנו העניין היום בשיחות עם האמרשלד ונציגי צרפת, נורווגיה קנדה ואחרים שדיברו אתו. נבריק פרטים.

1) אין כוונה להוציא צבא האו״ם מעזה בעוד שבועיים (ולא מדובר על כך בשום מסמך).

2) גם לא מדובר במפורש במסמך על הכנסת מצרים במקום האו״ם בעוד שבועיים.

הבעיה היא די מסובכת אך היא כדלהלן:

מוסכם ומקובל שהאו״ם נכנס ומקבל כל הסמכויות הצבאיות והאזרחיות לתקופת המעבר (initial period). הממשל בתקופה זאת יהיה כולו צבאי. אחר כך יש מחלוקת. האמרשלד טוען שעליו להכין מנהל אזרחי בין־לאומי שיחליף הממשל הצבאי ולשם כך עליו לנהל משא ומתן עם מצרים בקרוב. אם יקבל הסכמה – מה טוב, אם לא – יפנה לעצרת. אחרים שדיברנו אליהם נוטים לגרוס כי אין להעיר ואין לעורר, כי אם מספיק להכניס אונ״ף לעזה ולהאריך ככל האפשר את ה־initial period שבה לכל הדעות קיים שלטון יחיד של האו״ם, ובתקופה זו להקים מנהל אזרחי בין־לאומי שיבוסס על הרחבת סמכות UNRWA. זוהי עמדת קנדה ונורווגיה, ונדמה לנו גם ארצות־הברית כפי שאנו בודקים.

שרת החוץ אמרה להאמרשלד ששינוי המצב ברצועה אחרי כניסת אונ״ף פירושו ״שמירת זכות הגנתנו״ ככתוב בנאום המוסכם[2] וכפי שהוסבר לדאלס ביום א׳[3] ובתזכיר פינו.[4]

התפקיד עכשיו הוא להתמיד בפעולה שהתחלנו פה היום, כלומר להפנות האמריקאים בכל לחצם אל האמרשלד למנוע שיעשה מאומה פרט להכנסת צבא האו״ם והקמת הממשל, כלומר שלא יחשוב על מה שיבוא אחר כך ולא ידבר עם נאצר על עזה, כי אם מספיק להכניס אונ״ף לעזה ולהאריך ה־initial period (בשיחתו אתנו היום הגיע הוא לידי מסקנה שצריך להאריך to prolong the initial period כיוון שלא מצא דרך לעשות משהו יותר דפיניטיווי). נפעל בכיוון הנ״ל במרץ ובכל הצינורות, כלומר שהאמריקאים

511

1. הודעת האמרשלד לברנס, ראו מס׳ 509.
2. מס׳ 493.
3. ראו מס׳ 504.
4. ראו מס׳ 481.

יפסיקו כל פעילות של האמרשלד ויבטיחו שרק יכניס צבא האו"ם ולא ייכנס לבירורים עם מצרים.

כבר פנינו למחלקת המדינה והבטיחו לפעול.

אבן

512

ו' איתן אל י' צור (פריז)
W. Eytan to J. Tsur (Paris)

מקור: 93.02/204/18

ירושלים, ב' באדר ב' תשי"ז
5 במארס 1957

סודי

יעקב היקר,

בשלושה במארס אמרתי לז'ילבר כי הודעה פומבית של מולה או של פינו כי הם יזמו התכנית לפינוי עזה תקל מאוד על מצבו הפנימי של ראש הממשלה. ז'ילבר הבין העניין מיד והבריק לפינו באוטווה. את תשובת פינו תמצא רצ"ב.

שלך בברכה,

ו' איתן

נספח
Appendix

שדר מאת כ' פינו (תרגום)[1]
Message From C. Pineau

[אוטווה], 5 במארס 1957

אין ממשלת צרפת יכולה להצהיר לפי המוצע במברקך.

אם נכון הדבר שהפתרון המוצע להסכמתה של ממשלת ישראל נבע מהצעת פשרה בהשראה צרפתית, הרי הצורה שניתנה לפתרון זה על ידי ממשלת ארצות־הברית היא

512

1. המברק המקורי בצרפתית לא נמצא.

מרוחקת מדי מזו שהצענו בתחילה ואשר היא זו שהוצגה בדבריו של ז'ורז'־פיקו בעצרת, ועל כן לא נוכל לערוב לה.

מאידך, אמרנו תמיד לגברת מאיר והן למר אבן שלא היה ברצוננו להפעיל על ארצם לחץ כלשהו ובאיזה כיוון שהוא. אנו חושבים כי ניטיב לעשות אם לא נשנה את עמדתנו זו שישראל תישאר לגמרי חופשית בבחירתה. עשינו כל מה שהיה תלוי בנו על מנת לעזור למצוא פתרון; **אך אין אנו יכולים להמליץ לקבל פתרון שלא נוכל לערוב לביצועו, לשמירתו ולסיומו המוצלח**. רק לארצות־הברית יש משקל מספיק לתת ערובה כזו.

אף על פי כן בהתחשב עם המצב הקשה בו נמצא מר בן־גוריון ועם הרצון שיש לממשלת צרפת לעזור לו להתגבר על המשבר בישראל, ברצוני לשלוח לו את ההודעה האישית הבאה:

"לראש הממשלה בן־גוריון מאת פינו:

הריני רוצה לאשר כי ההצהרות שנישאו ביום שישי 1 במארס מעל בימת עצרת האו"ם על ידי מר ז'ורז'־פיקו מבטאות כמה מהרעיונות שהצעתי בעת שיחותיי עם מר דאלס במטרה לפתור את הבעיות בקשר למפרץ עקבה ואזור עזה.

כמו כן, על מנת שעמדת צרפת תהיה ברורה, העברתי אמש למר דאלס את ההודעה שתמצא להלן. הודעה זו תראה לך מהו הפירוש המדויק שאנו מפרשים את סעיף 1ג בהצהרת גברת מאיר באו"ם. בנסיבות אלו אני סומך על תבונתך שתמצא הפתרון שיהלום ביותר את האינטרס של השלום ושל עם ישראל".

שדר מפינו לדאלס מיום 3 במארס:

"כפי שכבר הדגישה צרפת בהצהרתה מיום 1 במארס הרי שהיא מפרשת את המצב שנוצר בעקבות הדיונים האחרונים באו"ם בצורה הבאה:

האו"ם ייטול את האחריות הבלעדית למנהל האזרחי והצבאי של אזור עזה עד לחתימת חוזה שלום או הסכם סופי לגבי אזור זה.

אם אחריות זו תימסר באופן מלא או חלקי על ידי האו"ם למצרים – דבר אשר לדעתנו צרפת וארצות־הברית חייבות לעשות הכול כדי למנעו – ישראל תהיה אז רשאית להפעיל את הערובה הנזכרת בסעיף 1ג בהצהרת ישראל".

513

מ׳ קומיי אל מנהל המחלקה למוסדות בין־לאומיים

M. Comay to the Director of the International Organizations Division

מקור: 130.03/1989/5

ניו יורק, ב׳ באדר ב׳ תשי״ז
5 במארס 1957

שמור

הנדון: הוויכוח על דוחות סוכנות הסעד והתעסוקה
מכתבך: מס׳ מ21812/3232, מ־27.2.57.[1]

סידור היקר,

נאומי נתגבש זמן קצר לפני מסירתו בוועדה ולא הייתה הזדמנות מלאה להחליף דעות אתכם. המדיניות נקבעה לאור המצב הבלתי ברור לגבי עזה ולנוכח העובדה שהצעת ההחלטה האמריקאית לא הוכנה עד שלב מאוחר בדיון. אני הכנתי טיוטה ראשונה, הגשתי זאת לשרת החוץ ואבן, שאישרו את היסודות, ועברתי עליה בקפדנות עם ועדת משנה של המשלחת שהוקמה למטרה זו. השתתפו בדיון מפורט על הטיוטה החברים הבאים: ד״ר רובינזון, הררי, טוב, רפאל, נג׳ר וקדרון. לאור הערותיהם והצעותיהם הכנסתי תיקונים שונים, וגם שרת החוץ תיקנה את הטיוטה בנקודות מסוימות. בקיצור, הניסוח היה שלי, אבל יסודות הנאום אושרו על ידי שרת החוץ והמשלחת. אני מציין את העובדה הזאת להראות שלא קבעתי שום קו כאן על דעת עצמי.

הקושי העיקרי היה – איך להגדיר את הצעותינו לגבי פליטי עזה וכיצד להפריד בינם לבין הפליטים בארצות ערב? לגבי הנקודה הראשונה הוסכם לצטט בנאומי מהאיגרת שנמסרה לממשלת ארצות־הברית ושנתפרסמה בעיתונות יום לפני שנאמתי. לגבי הנקודה השנייה הייתה לנו הנחה (ולא הבינותי אחרת מהמברקים שלכם) שלא חל שינוי במדיניותנו לגבי יתר הפליטים, רק לגבי פליטי עזה.

בתחילת נאומי אמרתי כדלקמן:

"...My Delegation will attempt to state as dispassionately as possible what we think is the nature of the problem, and where we think it is heading.

In doing so, it will be necessary to deal generally with the refugees in the Gaza Strip."

513

1. הוועדה המדינית של האו״ם דנה בבעיית הפליטים ב־21 בפברואר וקיבלה החלטה המסמיכה את מנהל סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטים להעביר לממשלות באזור כספים מקרן השיקום לצורכי פיתוח, בתנאי שהממשלות תקבלנה על עצמן אחריות לשיקום מספר מתאים של פליטים. בהחלטה אושרו מחדש ההחלטות הקודמות של העצרת בעניין הפליטים, וצוין בה שהפליטים לא הוחזרו למקומותיהם, לא שולמו להם פיצויים ולא הושגה התקדמות בשיקומם. ישראל הצביעה בעד החלטה זו ואף ראתה בה התקדמות לגבי ההחלטות הקודמות מאחר שהוכר בה הצורך בשיקום הפליטים במדינות אחרות (ראו סידור אל מחלקת ההסברה, 27.2.1957, 130.03/1989/5).

בזה נתתי לעצמי אפשרות לחזור על הקו הכללי הקודם – אי־החזרת פליטים, קליטתם בארצות ערב ותשלום פיצויים אחר ביטול החרם. אז הוצאתי את פליטי עזה מן הכלל ולגביהם מסרתי את נכונותנו לשקול החזרת חלק ולשלם פיצויים לאחרים,[2] מבלי לקשור זאת עם החרם.

בטיוטה הראשונה של הצעת ההחלטה האמריקאית היו כמה נקודות חדשות, בהתאם לדוח המנהל ולנאום הנציגה האמריקאית. העיקר היה – נימה של אי־סבלנות כלפי ממשלות ערב, דרישה מהן לשתף פעולה, אזהרה שהמנדט לסוכנות הסעד והתעסוקה יסתיים בעוד שלוש שנים, בקשה להכין תכניות קליטה ולהגישן לעצרת הבאה, וסמכות לסוכנות הסעד והתעסוקה לממן פיתוח כללי בעיקר בירדן, בתנאי שהממשלה המקומית תיקח על עצמה אחריות כספית למספר פרופורציונלי של פליטים.

ראינו בכל זה גישה מעשית ובאופן כללי הבענו את תמיכתנו למשלחות ידידותיות, כגון הצרפתים וההולנדים. אחרי שנמסר להם שאנו לא התנגדנו לכך, הופיעו בין השושבינים, אבל אחר כך מחקו את שמם בהתייעצות אתי, בגלל הריכוך שהאמריקאים הכניסו על מנת להקל על הערבים להצביע בעד.

אנו גם כן הצבענו בעד:

1) מפני שראינו את ההחלטה כחיובית ומציאותית בהשוואה עם ההחלטות בשנים האחרונות.
2) מפני שאישרה שיתוף הפעולה הארעי בין סוכנות הסעד והתעסוקה ובין השלטונות הישראליים ברצועת עזה.
3) היה רצוי מבחינת מעמדנו המוסרי בעצרת, באמצע המאבק הפוליטי, לתמוך בסוכנות הסעד והתעסוקה כארגון הומניטרי שאנו משתפים אתו פעולה.
4) היה בלתי רצוי בעניין זה שוב לבודד את עצמנו לגבי ההחלטה שנתקבלה פה אחד – חוץ מעיראק, שמעולם לא תמכה בסוכנות הסעד והתעסוקה.

בדברי הסבר, אחרי ההצבעה, רשמתי הסתייגויות לגבי שתי נקודות – אי־הזכרת יישוב פליטים במפורש, והשקעה בתכניות פיתוח.

ב־21 בפברואר, לפני ההצבעה, נאמתי בפעם השנייה בתור תשובה למספר נאומים ערביים ומצרף תמצית דבריי.

אני מבקש סליחה שלא הספקתי להכין ניתוח יותר מפורט על הדיון מפני שהמאבק המדיני נמשך עדיין. אני עומד לחזור לקנדה ומניח שמשלחת הקבע שולחת לכם את כל החומר. אשמח לענות על שאלות נוספות מכם.

בברכה,

מ' קומיי

2. הצעתה של ישראל לקלוט חלק מפליטי עזה הייתה קשורה בהישארות ממשל אזרחי ישראלי ברצועה שיבטיח שקט ופיתוח באזור, אבל עקב הנסיגה הצפויה משם הוסרה ההצעה. על כך העיר ראובן שילוח: "בקשר לפליטים מציע שנכתוב שהסיכון הביטחוני של קליטת הפליטים היה קטן מהסיכון של החזרת הרצועה, אבל עכשיו, משנכנסנו לסיכון הגדול, אי־אפשר לבקשנו שניכנס גם לסיכון הקטן יותר" (ראו הערה בכתב יד של ראובן שילוח על דוח שיחות של ש' ארד במחלקת המדינה, 5.3.1957, 130.23/3088/5).

514

ג' מאיר אל ד' בן־גוריון
G. Meir to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן 599
נוסח נכנס: 130.02/2459/3

ניו יורק, 6 במארס 1957

בהול

מקווה שקיבלת נוסח מלא של המסמך.[1] אמנם אין להקל בכוונות היסודיות של האמרשלד בכלל, [אך] בכל זאת לא כתובים שם דברים מפורשים. מזה ומיחסו בכלל המסקנה אחת והיא – לא לתת לארצות־הברית להשתחרר לרגע מ[ה]אחריות שקיבלה על עצמה. התחלנו היום להפעיל רבים, והחברים ימשיכו בכל ערנותם ורגישותם לעניין.

היום קרה עוד דבר מכאיב והוא מסיבת עיתונאים של דאלס ובה תשובות אחדות שלו לא טובות.[2] קשה לדעת מה בדיוק כוונתו. האם הוא נאמן לרפיוטציה שלו ולא מדייק באמת או שמנסה בפומבי להרגיע את הערבים וסודית אותנו. כך בקשר לעזה. אשר למִצָרים היה בסדר. לא אכחיש שהלב כבד אבל נדמה לי שאין לנו ברֵרה. היום [אמרתי] במסיבת עיתונאים[3] וגם להאמרשלד אמרתי במפורש שמי שרוצה שלום באזור עליו לדאוג שלא יחזירו המצרים לעזה באיזו צורה שהיא. כך אנו מפרשים מה שהודענו. אין ספק שהפרספקטיבה הזאת תרתיעם להכניס מצרים. שלום.

גולדה

514

1. הכוונה להודעתו של האמרשלד לברנס, ראו מס' 509; מס' 511. גישתו של אבן לעניין הייתה מתונה עוד יותר. במברק לבן־גוריון, שנשלח באותו יום נאמר: "איני רואה במסמך האמרשלד סיבה לשנות החלטת הממשלה. אין חידוש בעובדה שהאמרשלד גורס מאמץ להשגת הסכמת מצרים למנהל האזרחי הבין־לאומי שיקום אחרי העברת הסמכויות לאונ"ף, ומעצמות אחרות מציעות שיכניס אונ"ף ולא יתכנן שום צעד נוסף. אפילו האמרשלד אינו רוצה מלחמה שתבוא אם באמת ייכנסו המצרים עוד שבועיים [...] המצב די מסובך ויהיו לנו משברים מתמידים, אך אין להקדים משבר היום" (אבן אל בן־גוריון, מברק 600, 6.3.1957, 130.02/2459/3).
2. במסיבת עיתונאים ב־5 במארס הכחיש דאלס כי היו התחייבויות סודיות כלפי ישראל והצהיר כי הודעתו של לודג' בעצרת האו"ם בעניין רצועת עזה מבטאת בנאמנות ובשלמות את מדיניותה של ארצות־הברית בנוגע לעתיד הרצועה. בתשובה על שאלת כתב ישראלי אם דברי הנשיא חלים על התקווה שהביעה שרת החוץ כי המצרים לא ישובו לרצועת עזה, אמר כי מכתב הנשיא (מס' 498) התייחס באורח כללי לתקוות ולציפיות לעתיד טוב יותר במזרח התיכון.
3. מסיבת העיתונאים נתקיימה במרכז האו"ם ב־5 במארס. גולדה מאיר הכריזה בה כי מצרים איבדה את זכויותיה בהסכם שביתת־הנשק עקב התקפותיה על ישראל, והסכם זה אינו קיים עוד. (ראו גם **המערכה המדינית**, עמ' 310, 130.09/2458/18).

515

ג׳ רפאל אל י׳ הרצוג
G. Rafael to J. Herzog

מברק מוצפן XA601
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 6 במארס 1957

בהול אישי

אנגן,[1] שהוזמן ללוות המזכ״ל לקהיר כנציג הוועדה המייעצת, ביקש שיחה אתנו לפני נסיעתו שתאריכה טרם נקבע. שוחחנו אתו אבן והחתום מטה. אנגן אמר שהמטרה העיקרית של נסיעתם לטפל בעניין סואץ אך ייתכן שידברו גם על ההסדרים הקבועים לעזה. הבענו תמהוננו והתנגדותנו שיעלו עניין עזה בקהיר. כל דיבור על עזה בשלב זה יביא לערבוב פרשיות עם סואץ ויאפשר לנאצר לנקוט בסחטנות הן לגבי סואץ והן לגבי עזה. אנגן הסכים לדעתנו שאין צורך שהמזכ״ל ייזום דיון על עזה.

בקשר לאפשרות החזרת מצרים טען אנגן שמדיניות ממשלתו להתנגד להחזרתם והמזכ״ל שותף לעמדה זו, אולם קיימת בעיה משפטית שבה מתלבטים המזכ״ל ונציגים אחרים. אנגן משוכנע שהמגמה הכללית באו״ם להקים מנהל בין־לאומי מלא בעזה, אולם יש סבורים שיש להעניק למצרים נוכחות סמלית. התנגדנו נמרצות לכל צורה של הימצאות מצרית.

על שאלתנו מה תהיה עמדת המזכ״ל כאשר נאצר ידרוש החזרת המצרים או השתתפות במנהל האו״ם ענה אנגן שהמזכ״ל ישיב בשלילה, ואם נאצר יעמוד על תביעתו יפנה לעצרת לפני שיסכים לאיזה שינוי. אנגן הסכים לדעתנו שאין להגביל ה־initial period ובצורה זו לא תתעורר כלל שאלת החזרת המצרים. כמוסכם בין כולם בתקופה זו כוח האו״ם השולט היחיד. אנגן הדגיש שהמזכ״ל מעוניין בקיום מנהל או״ם שלם אשר יטפל בכל אותם התפקידים שפורטו בהודעתו ב־22 בפברואר.[2] בסוף השיחה חזרנו על עמדתנו המוחלטת לא לסבול החזרת המצרים, והזהרנו שנפעיל זכות ההגנה שלנו לפי ההגדרה אשר בשדר פינו לראש הממשלה.[3]

רפאל

515

1. הנס אנגן, הנציג הקבוע של נורווגיה לאו״ם.
2. ראו מס׳ 462, הערה 1.
3. ראו מס׳ 512, נספח.

516

ג' מאיר אל ג"פ דאלס (וושינגטון)
G. Meir to J.F. Dulles (Washington)

Copy: 130.02/2448/06 :העתק

[New York], 6 March 1957

Personal

Dear Mr. Secretary,

I received your personal telephone message through the Embassy[1] on Monday for which I thank you very much.

I appreciate the sustained interest which you have shown in this problem. The many long hours which you have devoted to studying the questions involved and your dynamic effort to reach practical solutions have been a major factor in the progress that has been made. I think that we were in agreement that decisive weight and importance is to be attached to President Eisenhower's letter to the Prime Minister of March 2[2] and to his assurance that he will seek that the expectations and hopes which I expressed on March 1 shall not be in vain. This assurance has been a decisive element in my Government's action.

Ambassador Eban will work closely with the Department of State to maintain cooperation on the objectives set out in President Eisenhower's letter of March 2, your Memorandum of February 11, and in my address of March 1, which was so fully and carefully considered with you.

We venture to hope that there will be speedy action to give effect to the readiness of the United States to exercise free and innocent passage in the Gulf of Aqaba.

On the question of Gaza, I urge the most serious consideration of the point which Ambassador Eban explained to you last Thursday night, and again on Saturday and Sunday.[3] If the U.N. does not maintain full military and administrative control, the situation could speedily get out of hand. It is a compelling element of my Government's policy to ensure that Gaza, for the transitory period described in my statement, continue under the exclusive control of the U.N..

The abandonment to Egypt by the U.N. of any part of its responsibility for the civil and military administration of the Gaza area would create, in the view of my government, a situation which would compel it to defend its rights as envisaged in

516

1. הכוונה כנראה לשיחת טלפון של דאלס עם שילוח שהתקיימה ב־4 במארס. בשיחה הביע דאלס את שביעות רצונו מהחלטת ישראל לסגת, ואמר כי ארצות־הברית שואפת לעשות את הדבר הנאות והצודק (ראו *FRUS*, *1957*, Vol. XVII, no. 200, p. 377).
2. מס' 498.
3. ראו מס' 495; מס' 497.

my statement at the General Assembly on March 1, 1957. This is a situation which I fervently hope will not arise.

It is our view that Egypt which proclaims and practices a "state of war" forbidden by the 1949 Armistice Agreement cannot legally claim a return to Gaza on the grounds of that agreement. But irrespective of any views on the legal position, we agreed that an arrangement for a "de facto exclusion of Egypt" would meet the very vital security problems of the area, and it was this that my Government had in mind when it took its decision.

I do not doubt, Mr. Secretary, that you will understand our anxieties and determination on this point in the light of the tribulations to which my people were exposed for so many years during the Egyptian occupation of the Gaza area.

I hope that there can now be a quietening down period during which we can turn to constructive tasks. Ambassador Eban will be in touch with the Department on many aspects of direct United States-Israel cooperation which have been in abeyance since the end of October, through our preoccupation with other matters.

May I wish you success in your present mission and in your tireless efforts for world peace.

Yours sincerely,

Golda Meir

517

י' מרוז אל מחלקת ארצות־הברית
Y. Meroz to the United States Division

העתק: 130.23/3088/9

וושינגטון, ג' באדר ב' תשי"ז
6 במארס 1957

סודי

מי שסוקר תולדות החודשים האחרונים – ובעיקר השבועות האחרונים – במאבקה של ישראל בזירה המדינית והציבורית בארצות־הברית אינו יכול לבלתי התרשם עמוקות מן הממדים הלא משוערים להם זכתה אהדת ישראל בבתי המחוקקים האמריקאים.

למותר לציין שממדים אלה של הצלחה נבעו ממאמץ על־אנושי של ידידים רבים אשר עמדו לימיננו, ומזמן לזמן דיווחה השגרירות על כך (עוד ידנו נטויה, ואני מקווה שנגיע להכנת סיכום מוסמך בעתיד הלא רחוק). אני מדגיש זאת – אם כי נדמה לי שהדבר מובן מאליו – למען לא תשתרש אשליה כאילו דייה לחיצה בכפתור להנעת כל הקונגרס לטובתנו.

כי זאת יש לזכור: חלק נכבד של תמיכה בישראל היה בחינת תנועה למען ישראל במלוא מובן המילה, אך למזלנו חברו יחדיו לא רק אוהבי ישראל, אלא גם חוגים חשובים בעלי חשבונות אישיים או סיעתיים, ורק באיחוד כל הקבוצות האלה הגענו לאשר הגענו.

חמש קבוצות עיקריות (אם כי לא שוות בכוחן המספרי) היוו את חיל המחץ, ואלה הן:

1) ידידי ישראל המסורתיים (ליברלים, חסידי אומות עולם וכו'), בעיקרם – אף שלא בלעדית – ממדינות המזרח;

2) נציגי "הקולות היהודיים" במידה שלא היו כלולים ב־1) דלעיל;

3) מתנגדי משפט איפה ואיפה על רקע אנטי־סובייטי (בראשות נולנד ובריג'ס);

4) הבדלנים האנטי־או"מיים המושבעים, בעיקר מן המערב התיכון, אך בקצתם גם מן הדרום (ביניהם למשל מקארתי וחבר הקונגרס מוועדת החוץ אלווין בנטלי);

5) "קבוצת הכותנה" האנטי־נאצרית, בעיקרה ב"דרום העמוק".

על כל אלה יש כמובן להוסיף את האופוזיציונרים לשמם אשר ששים לכל הזדמנות לנגוח הממשל, אם לטובתנו אם לרעתנו.

"קואליציה" זאת הייתה רבה ואדירה, אך עצם הרכבה מלמד כמובן שלא בכל התנאים נוכל לסמוך על קיומה – נהפוך הוא, יש לשער שבמידה שהיסוד לתמיכה בישראל היה שלילי (או אנטי־משהו) [היא] לא תהיה נצחית. ברם, לפי שעה היא משענת עצומה אשר הטביעה אחת החותמות המכריעות על מהלך מאבקנו.

בברכה,

יוחנן מרוז

518

א' בן־חורין אל א' לוריא
E. Ben-Horin to A. Lourie

מזכר: 130.23/3093/23

ירושלים, 6 במארס 1957

סודי

1) התגובה האסיאתית הראשונה עם פרוץ המשבר גרמה לחשש שמבחינה מדינית אבודה עבורנו מרבית היבשת לתקופה ממושכת. זו הייתה גם התרשמות משלחתנו לאו"ם עד לסוף החלק הראשון של מושב העצרת. החששות התבררו כמופרזים. ככל שחלף זמן ואתו סיוט המלחמה הכללית, כן שקטו גם הרוחות בבירות אסיאתיות שונות,

וניתנה שהות לבדוק את המשבר מחדש לגופו של העניין ומבחינת האינטרס הישיר של המדינה הנוגעת בדבר.

2) נכון שיש בגוש מדינות אשר בהן נפגע עניננו קשה ולזמן רב, אבל באחרות הוא נפגע רק מעט, בצורה חולפת וכמעט למראית העין בלבד, ויש שוב אחרות אשר בהן לא נפגע כלל.

3) הנזק העיקרי נגרם במדינות ניטרליסטיות כהודו, ציילון ובורמה, כלומר במדינות אשר דווקא בהן ראו פעם אחדים מאתנו הסיכויים לגאולה. התרשמותי הברורה היא שבבורמה אנו עדים למשבר אמון קשה וכן.

4) לעומת זאת קטן הנזק – ופה ושם אף חזקים האורות מהצללים – במדינות פרו־מערביות כיפן, הפיליפינים, תאילנד, ליבריה, וכמובן במדינות החוששות מפני מצרים חזקה, כפרס וכחבש.

5) במעמדים אשר בהם יצטרך הגוש להופיע כיחידה אחת, לא נוכל אולי תמיד להבחין בעמדה היותר נוחה של מדינות אלו, זאת משיקולים "גושיים" ומשיקולי זהירות. אבל ישנם סימנים ראשונים שהגוש, אשר בשאלות עולמיות ממדרגה ראשונה מפולג בלאו הכי, אינו שומר על אחדות שגרתית ואוטומטית גם בענייני המזרח התיכון. קשה יהיה להביא הוכחות אבל התרשמותי היא שהמדינות שמניתי בסעיף 4, או לפחות חלקן, מנעו הופעה קיצונית אחידה של הגוש בדיונים האחרונים באו״ם, וכן חסכו לנו צרות מיותרות, גם מפני שמול ארצות־הברית לא עמד גוש מלוכד לחלוטין. בקשר לכך הייתה בדיעבד בהחלט הצדקה לריכוז פעולותינו בשבועות המשבר דווקא בבירות אלו, כפי שעשינו.

6) נכון בהחלט שאחד הנכסים החשובים שלנו ביחסינו עם ארצות שונות ביבשת הם היחסים הבין־סוציאליסטיים. אבל גם שם חיינו קלים יותר עם האגפים הימניים של התנועות. גם ביפן וגם בהודו האגפים השמאליים עוינים לנו, עכשיו יותר מתמיד.

7) דווקא המשבר האחרון הראה שיש לא רק הכרח בפעולה בשתי היבשות, כי אם גם שכר. הסברה מדינית, מותאמת לצורכי המקום, בהחלט נקלטת, בניגוד לכל מיני דעות תבוסתניות המושמעות מדי פעם.

8) מבלי להזניח כמובן את החלקים "הקשים" יותר של אסיה ואפריקה, אנו מצווים על מאמץ מיוחד ומהיר לרכוש דריסת רגל, או לבססה, במדינות הפרו־מערביות. לשם כך יש, לדעתי, צורך דחוף להתגבר על ההיסוסים התקציביים המונעים הקמת הנציגויות במנילה, בבנגקוק, ואולי במונרוביה.

9) כמו כן מוצדק לדעתי, על אף כל הקשיים, מאמץ נוסף להגדיל את התקציב המיוחד לפעולות באסיה ואפריקה אשר הופחת ל־35,000 ל״י במקום 70,000 אשתקד. במחלקה זו נמצאות מספיק תכניות להוצאת הכסף בדרך כדאית.

10) יהיה כמובן צורך ליצור אינטרס מסחרי במדינות אסיאתיות ואפריקאיות שונות, עם פתיחת מצרי אילת, וכל עידוד שמר ברטור יוכל לקבל בעניין זה ישתלם.

מאחר שעליי לצאת לחופשה מידית, רשמתי את הדברים לפני שובו של ד״ר לוין. אני מציע שעם שובו, תכנס דיון יסודי.

בברכה,

א' בן־חורין

519

מ' קומיי אל המחלקה למוסדות בין־לאומיים
M. Comay to the International Organizations Division

מברק מוצפן XA604
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 6 במארס 1957

שלכם 551.[1]
מסרתי ללבואיס, ששמח לשמוע נכונותנו להמשיך בהספקת מזונות דרך חיפה ובהעברתם ברכבת לעזה. התלונן על הגישה הבלתי מציאותית של המזכ"ל והמזכירות אל בעיות עזה. במשך העצרת הגיש ארבעה תזכירים למזכ"ל על הבעיות המעשיות עקב הפינוי הישראלי אך לא הצליח להשיג כל תשומת לב מהם. הזכיר בין הבעיות הנ"ל:
1) עורר בתזכירים שאלת ההספקה שעכשיו פתרנו עבורו לפי שעה.
2) הזהיר שאין להוציא הכוחות הישראליים עד אחרי הצבת כוחות אונ"ף אחרת אין למנוע מאורעות וביזה.
3) הדגיש הצורך במנהל אזרחי מרכזי שידאג לחיים תקינים ולכל השירותים כשם שאנחנו עושים כעת, אך כנראה אין במזכירות מושג איך לעשות זאת. לבואיס מוכן שסוכנות הסעד והתעסוקה תקבל על עצמה אחריות לשירותים מסוימים כגון בתי חולים ובתי ספר למען המקומיים, אבל רק בתנאי שתקבל התקציב הנוסף הדרוש. המזכ"ל כנראה אינו יודע מאין יבוא הכסף.
4) ביטחון פנימי. מתחילה מסר למזכ"ל ולאחרים, כולל פירסון, שחיילי אונ"ף לא יהיו מסוגלים להשתלט על הפליטים והאוכלוסייה והזהירם שייתכן ויהיה צורך בכל משטר שהוא ברצועה [כדי] לירות על ערבים ולהרגם.
5) מה יהיה עם כל מיני שאלות כלכליות וכספיות כגון התערובת של מטבע מצרי ומטבע ישראלי.

הוא משוכנע שהיו אשליות בקרב גורמים ישראלים לגבי התפקיד ברצועה והאפשרות לשמור על השקט ולהשיג שיתוף פעולה מהערבים. אחרי תקופה ארוכה יותר היינו נתקלים בצרות חמורות מאוד ואנחנו עושים לעצמנו טובה ביציאתנו מהסבך.

קומיי

519

1. במברק זה נתבקש קומיי לשוחח עם הנרי לבואיס, מנהל סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטים, על המשך שיתוף הפעולה של הארגון עם ישראל בהספקת מזון לתושבי הרצועה.
בסיום המברק נאמר: "פקידות אונר"א מעריפה המשך הפעולה אתנו על חזרת הצרות שהיו להם עם המצרים, ובשבילנו חשוב להמשיך ולשמש צינור האספקה לשני שלישוים מןתושבי הרצועה. אנו מוכנים לעשות בנדון הסכם עם אונר"א" (ראו המחלקה למוסדות בין־לאומיים אל קומיי, YA551, 5.3.1957, 93.01/2186/3).

520

שדר מראש הממשלה ד' בן־גוריון אל הנשיא אייזנהאואר (וושינגטון)
Message from Prime Minister D. Ben-Gurion to President Eisenhower (Washington)

Copy: 130.02/2448/6 :העתק

Jerusalem, 7 March 1957

Dear Mr. President,

Now that we have evacuated the whole Sinai Desert, as promised in my letter to you of November 8,[1] and in addition also the Gaza Strip,[2] which in my profound conviction, both for political and security reasons, we ought not to have had to vacate, permit me to say to you that we have done so largely on the strength of your letter to me of March 2,[3] in which you expressed your belief that "Israel will have no cause to regret" her action, and that "hopes and expectations" voiced by our Foreign Minister will "prove not to be in vain."

I need not say how much we have the continuance and the deepening of friendship between the United States and Israel at heart and how great is the esteem in which all of us, and I myself in particular, hold you as a noble and moral personality. And I should like to tell you why we found it so difficult, as you indicated in your letter, to evacuate the Gaza Strip:

During the past four months, for the first time in eight years, the settlers in our villages in the South and in the Negev have been able to live in peace, in the knowledge that grenades would not be thrown into their houses during the night, that they will not be shot at from an ambush when they went out to till the fields by day. These pioneers are some of our finest young people who have left behind their well-to-do families in Haifa and Tel-Aviv, given up their studies after High School and gone out to live on the frontier, facing danger, in order to settle the wasteland.

You will understand why, since yesterday, our hearts are heavy and the peace of mind of our settlers is shaken. Our anxiety is greater lest the secretary-general of the U.N., out of merely formalistic interpretations of his own, may seek to bring the Egyptians back to Gaza, which had never belonged to them. We have, however, relied on your attitude as expressed in your letter and on your belief that hopes and expectations expressed by our Foreign Minister will not be in vain.

520

1. מס' 79.
2. בלילה שבין 6 ל־7 במארס פונו כל כוחות צה"ל ואנשי המנהל הישראלים מרצועת עזה, והשליטה ברצועה הועברה לכוח החירום של האו"ם. ב־8 במארס נכנסו יחידות האו"ם לשרם אל־שיח' והפינוי ממפרץ אילת הסתיים ב־12 בחודש.
3. מס' 498.

I am confident that we shall, in your own words, have no cause for regret. I also believe that the statements made by yourself and by your Secretary of State Dulles on Aqaba and the Straits of Tiran will, in the very near future, become a lasting reality.

You may be assured, Mr. President, that we for our part will cooperate fully in your efforts to bring peace to our area, for the benefit of all its peoples and for world peace.

With best wishes,

Yours sincerely,

David Ben-Gurion

521

י' צור אל ו' איתן ומחלקת מערב אירופה

J. Tsur to W. Eytan and the West European Divison

מברק מוצפן שפ/796

נוסח יוצא: 93.02/328/15

פריז, 7 במארס 1957

מידי

משיחה עם ז'וקס.

1) האמרשלד הגיע למסקנה שיש להניח למצב הקיים בעזה ובמִצְרים להמשיך ללא שינוי, לאמור – לשמור על כוח האו"ם מבלי לנסות להגיע לפתרון עקרוני. משום כך יכריז בעצרת רק על יציאת צה"ל וכניסת חיל האו"ם ולא ייגע כלל בשאלות העתיד. המזכ"ל התרשם ביותר משיחתו עם גולדה ומהודעתה התקיפה כי מעשי האיבה יחודשו ברגע שתבוא הפרעה לשיט או שיחזרו המצרים לעזה.[1] משום כך יעשה הכול כדי להרחיק ההכרעה העקרונית.

2) המזכ"ל החליט לדחות נסיעתו לקהיר.[2] ממשלת צרפת קיבלה ידיעה זאת בסיפוק כי חששה שמא ישפיעו עליו המצרים.

3) בעיית סואץ רחוקה מפתרון. המצרים טרם הסכימו לגמור ניקוי התעלה ועדיין לא סומן כיוון המשא ומתן בעניין המשטר הזמני. לא יבוא פתרון כל זמן שממשלת ארצות־הברית לא תדבר תקיפות ולכך אין עדיין נכונות בוושינגטון.

521

1. ראו מס' 511.
2. ראו מס' 515.

4) החלטת סוריה בדבר תיקון הצינור נתקבלה כהפתעה. ז'וקס מייחס אותה להפחתת לחץ הרוסים, המתכוונים כנראה להרפות לפי שעה מהמזרח התיכון. יש גם סברות אחרות כגון שיחוד האחראים על ידי חברת הנפט או התגברות השפעת השלטון האזרחי על זו של הצבאי.

5) בעיית צינור אילת לא נדונה במפורש בשיחותיהם בוושינגטון אך נגעו בה בלתי רשמית. תגובת האמריקאים הייתה – שאין תועלת בצינור זה שכן התעלה תיפתח בקרוב והצינורות העיראקיים יתוקנו ולשם הגברת הזרמת הנפט כדאי יותר להעביר צינור מִכְּרְכּוּכּ לטורקיה. בעמדת האמריקאים לא היה משום התנגדות לתכנית אלא ביטול בלבד מטעמים מעשיים כביכול. לדברי ז'וקס אין הדבר עשוי להשפיע על ממשלת צרפת, האיתנה בהחלטתה להתקדם לקראת הגשמת התכנית. הצעתי לו להקים ועדה ללימוד הבעיה ולמשא ומתן לקראת בוא אשכול.[3] הבטיח להמריץ הדבר אך העיר כי הקשיים עדיין מרובים.

6) גם ז'וקס עמד בתוקף על כך שצרפת לא לחצה בשום צורה ובשום זמן על ממשלת ישראל לקבלת תכנית הפשרה.[4] נראה שהרציף [משרד החוץ הצרפתי] נפגע מהרמזים ברוח זו שהופיעו בעיתונותנו ומעוניין להפיג הרושם. בהביעו דעתו הפרטית אמר המזכ"ל כי טוב עשינו שקיבלנו התכנית, הואיל וכל התנגדות נוספת הייתה ללא תקווה ועשויה הייתה להעמיד גם את ממשלת ארצות־הברית וגם אותנו במצב ללא נשוא. הוא רואה תוצאות חיוביות ביותר לעמידתנו התקיפה לגרוף דעת הקהל בארצות־הברית וגם להסכמתנו הסופית. העיקר הוא האחריות המוסרית שקיבלה על עצמה וושינגטון והתזוזה הניכרת בעמדתו של האמרשלד כמפורט לעיל. השוט של סעיף 51 הונף וארצות־הברית והאו"ם לא יוכלו עוד להתעלם ממנו. זה ישפיע במוקדם או במאוחר על עמדת ארצות־הברית לגבי בעיית סואץ ויתר התביעות המערביות באזור.

צור

3. ראו מס' 576, הערה 1.
4. ראו מס' 512, נספח.

522

י' צור אל מ' ברטור
J. Tsur to M. Bartur

העתק: 93.02/205/5

פריז, ד' באדר ב' תשי"ז
7 במארס 1957

סודי אישי

ברטור היקר,

אני מודה לך על מכתבך מס' 515.1 מיום 27 בפברואר[1] ושמח על שנזדמן לכם לשוחח עם ז'ול מוק ולרכוש את תמיכתו לתכנית הצינור. חבל שבשובו מהארץ לא יתעכב מוק בפריז אלא ייסע, כפי הנשמע, ישר ללונדון. היה חשוב מאוד לו ראה את רמאדייה, כי עקשנותו של זה (תכונה זו משותפת כנראה לכל שרי האוצר, כך בהשוואה אתו שר האוצר שלנו רך כדונג) מעכבת כל התקדמות. עד היום, למרות שיחותיי המרובות עם רוב שרי הממשלה והתקדמותנו הניכרת בדיון עם הפקידות, לא הצלחנו להזיז את המשא ומתן מהנקודה המתה. עניין הרכבת הוועדה[2] נחשב כנראה על ידי חברי הממשלה כאן כצעד ראשון לביצוע, ומשום כך מתרכזת ההתנגדות בנקודה זו.

הברקתי לך על שיחתי עם Lemaire, שמצאתיו משוכנע, מלא רצון טוב אך מדוכא בגלל התנגדותו של רמאדייה, שהוא השר הממונה עליו (למייר הוא מזכיר מדינה ומשרדו כפוף למשרד האוצר).

אני מקווה לראות בימים הקרובים את גי מולה ואת פינו ולחדש את ההתקפה, אך כפי שנראים הדברים היום, זקוקה הממשלה לרחמי שמים. למרות הצלחתו של מולה בארצות־הברית, סכנה גדולה מאיימת על ממשלתו, והוא עלול ליפול בגלל תוספת של שני פרנקים על ליטר חלב. יש לו, לגי מולה, נשימה ארוכה, ואני מקווה שיתגבר על כך, אך ה"ברוך הבא" שמחכה לו כאן איננו מן הקלים.

עניין הצינור עומד במרכז דאגתנו, ואיננו מזניחים כל אפשרות כדי להעביר את ההחלטה. אך, כפי שמסרתי לספיר שעבר כאן בדרכו לאפריקה, אינני מאמין שהתכנית תתגשם בלי הבטחת תמיכה גלויה או מוסווית של ארצות־הברית או של אנגליה.

בברכה,

צור

522

1. ראו ברטור אל צור, 27.2.1957, 93.02/205/5. ברטור התייחס במכתבו לביקורו בארץ של ז'יל מוק, חבר בהנהגת המפלגה הסוציאליסטית הצרפתית (ראו מס' 432, הערה 4).
במכתב הנזכר כתב ברטור: "ז'יל מוק נשתכנע לחלוטין בחיוניות וחשיבות בנייה מידית של צינור 16 אינץ'. אין לו כלל ספקות לגבי חופש השיט במפרץ אילת והוא הבטיח לעשות כל אשר ביכולתו להשפיע על רמאדייה. כן השתכנע שהכרחי להקים קבוצה בין־משרדית למשא ומתן מידי לגבי הצינור ויתר העניינים כדרך היחידה להתגבר ולהתקדם במהירות נוכח המכונה האדמיניסטרטיווית הצרפתית המסורבלת".
2. ראו מס' 467.

523

פ"א שנער אל ו' איתן
F.E. Shinnar to W. Eytan

מברק מוצפן רמ/153

נוסח נכנס: 130.09/2354/4

קלן, 7 במארס 1957

מידי סודי

נפגשתי אתמול עם האלשטיין[1] (שיחה של 75 רגע).

1) הסברתי לו כי לאור ההתפתחויות האחרונות ברצוני לברר בשיחה אישית אם השינויים שחלו מאז שיחתנו במאי 1956[2] אינם מהווים יסוד בשבילם לשוב לשאלת היחסים.

2) הוספתי שארצות־הברית נשארה המדינה המערבית היחידה שהשפעתה במזרח הקרוב לא נפגעה מהמאורעות ושיש לה יחסים דיפלומטיים עם ארצות ערב ועם ישראל, ולשם איזון מצב זה היה נראה המועד הנוכחי כמתאים במיוחד.

3) הטעמתי כי ההתרשמות מהשיחות שהתנהלו עם מחלקת המדינה בקשר עם השלב האחרון של הפינוי מצביעה על הזדהות מחלקת המדינה עם קו מחשבה זה.

4) הזכרתי עמדתם החיובית של האס־פה־דה [Sozialdemokratische Partei S.P.D. Deutschland] ואולנהאואר, בהסתמכי על נאומו בארצות־הברית בו הזכיר כי הגיע המועד להקמת יחסים דיפלומטיים עם ישראל. לא יכולתי להזכיר את שיחת בהם ואולנהאואר עם ברנטאנו מכיוון שכידוע איננו יודעים עליה רשמית.[3]

5) כן הזכרתי את אהדת העולם המערבי, כפי שהתבטאה בשבועות האחרונים סביב למאבקנו באו"ם. הדגשתי תוך הבעת תודה על עמדת ממשלת בון, ובראש וראשונה אדנאואר, את ההד החיובי בעיתונות הגרמנית בחודשים האחרונים.

6) בסוף הסברתי כי המועד הנוכחי נראה לי כמתאים ביותר לקביעת עמדתם, מאחר שאפשר היה לראות בכך את רצונם לפיצוי מוסרי, במובן מסוים, נוסף לשילומים המהווים פיצוי חומרי. סיכמתי בבקשי כי יראה תיאור הדברים הנ"ל כאישי וכי ישיב עליו כמו כן אישית.

7) האלשטיין השיב באמרו כי מעריך מאוד גישה זו וברצונו להזכיר כי ממשלת בון החליטה עקרונית, והודיעה לנו בכתב על החלטתה, להציע לנו הקמת יחסים דיפלומטיים, ורק המועד נשאר פתוח מסיבות שהסביר לי בשיחתנו במאי. עליי להעיר כאן שכנראה החליף את הודעת ממשלת בון על הסכמתה העקרונית לשיגור משלחת בהחלטה על הקמת יחסים.

523

1. ולטר האלשטיין, מזכיר מדינה במשרד החוץ של הרפובליקה הפדרלית הגרמנית.
2. ראו כרך 11, מס' 247.
3. ראו שנער אל שרת החוץ ואיתן, רמ/114, 8.2.1957, 130.23/3099/25.

8) לאחר מכן אמר כי ברנטאנו לפני צאתו ב־4 במארס חיווה דעתו, כעין סכום לדיון שהתקיים, כי יש להמתין עד שהסכסוך באו"ם יבוא על סידורו. לכן יהיה לדעתו צורך לחכות לברנטאנו החוזר רק בסוף מארס מארצות־הברית ואוסטרליה, כדי להמשיך את הדיון לאור הסיום החיובי באו"ם שהושג אחרי צאתו של ברנטאנו.

9) יחד עם זה הבטיח האלשטיין למסור לאדנאואר על השיחה, תוך הדגשת אופייה האישי, ולשוב ולדון בנושא מיד בשובו של ברנטאנו. בקשר לכך הבעתי דעתי כי אדנאואר ציין בשיחה עם גולדמן ב־14 בדצמבר 1956, כי המועד המתאים לביצוע החלטתם נראה לו אמצע פברואר.

10) כאן הסביר כי עליהם לשאוף לא להכביד על ידי בחירת מועד בלתי מתאים על מדיניות החוץ שלהם, במצבה הקשה בלאו הכי, בקשר עם הדה־דה־אר [.D.D.R Deutsche Demokratisch Republik] יחד עם זה הדגיש שאין להשוות את יחסם האוהד לישראל עם יחס הניטרליות שלהם כלפי הערבים. הוא סבור כי בהמשיכם את ביצוע ההסכם עד כה ועל ידי עמדתם הברורה והמוחלטת לגבי הניסיונות להשפיע עליהם, אשר התגברו, כפי שהדגיש, באופן מיוחד בחודשים האחרונים, הם מוכיחים את יחסם כלפי ישראל בצורה העולה על הערך המידי של קיום יחסים דיפלומטיים.

11) התנגדתי לנימה זו של חזרה לטענות הקודמות באמרי כי ניצול המועד הנוכחי, על כל גורמיו, נראה כהגיוני וכפתרון היחידי המתקבל על הדעת, אם אינם רוצים לתרץ השהיה נוספת.

12) השיב כי מסכים בהחלט לקו מחשבה זה, והציע המשך השיחה לאחר שובו של ברנטאנו ולאחר שתהיה לו הזדמנות לשוחח עם אדנאואר. כהוכחה לעמדתם החיובית לגבי בעיות ביטחונה של מדינת ישראל, סיפר לי על שיחתו עם דאלס בכנס נאט"ו, ועל הגשת התזכיר שבו עמדו על הצורך במציאת פתרון של מודוס ויוונדי מתקבל על הדעת לישראל, כשלב ראשון ליישוב הסכסוך הישראלי ערבי. כזכור סיפר לי גרבה על התזכיר, והברקתי לך על אשר מסר לי במברקי מה־19 בדצמבר 1956, 0/556, סעיף 4) א.[4] סיכם כי בכוונתו להוכיח בזה את גישתם החיובית המבוססת על נכונותם להשתתף באופן פעיל בפתרון הסופי של הבעיה.

13) בתום השיחה סיפרתי לו על תכנית הצינור, ממנה התלהב וביקש פרטים שהבטחתי למסרם.

הצעותי לנ"ל:

א) אבקש מבהם לנהל שיחה נוספת עם האלשטיין, אתו הוא בידידות.

ב) הכרחי שנחום בהיותו בפריז ב־20 במארס ייפגש עם אדנאואר, כדי ללחוץ על ביצוע ההחלטה.

ג) בשובו של ברנטאנו אבקש, לפי עצת האלשטיין, שיחה לשם הבהרת עמדתו הסופית.

ד) פגישתי עם אולנהאואר תתקיים רק לאחר שובו מברלין ב־11 במארס.

ה) לאחר שאשמע ממך אם דאלס דיבר עם ברנטאנו בנדון, אמסור להאלשטיין בצורה מתאימה על כך.

4. המברק בתיק 130.02/2459/6.

ו) אבקש את חוות דעתך ואישור של הצעות הנ"ל. עליי לציין כי התרשמותי מסיכום השיחה שעדיין מידת היסוסים ניכרת למדי. מאידך נדמה לי כי המצב וההיגיון מחייבים להביא העניינים לידי הכרעה במשך ששת השבועות הבאים מתוך שאיפה להביאם לסיום חיובי, אולם בידענו כי אין זה מובטח.

שנער

524

מחלקת ארצות־הברית אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
United States Division to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNWA183

נוסח יוצא: 130.02/2459/13

ירושלים, 8 במארס 1957

עם מסירת תשובתו לנשיא[1] על ידי לאוסון הוסיף ראש הממשלה בעל פה:

בתוקף הצהרות הנשיא[2] והמזכיר ובהסתמך על שמירתנו על זכותנו להגנה עצמית רואה סיכוי כביר שיובטח חופש השיט במְצָרים. לעומת זאת שרוי בדאגה לגבי עזה. איננו מקבלים בשום פנים עמדת לודג' שלמצרים זכויות כלשהן ברצועה, שכן הפרותיה במשך שמונה שנים [את] הסכם שביתת־הנשק ביטלו תוקף ההסכם. לדידנו לא קיים ההסכם ואנו נסרב לקיים משא ומתן על בסיס ההסכם. כניסת האו"ם לעזה עשויה להיות מסך עשן לשיבת המצרים, ובכל אופן עלולים הפדאיון שוב להרים ראש. הוא (ראש הממשלה) קבע עמדתו כפי שקבע לאור מכתב הנשיא,[3] שלפיו מאמין הנשיא שתקוות וציפיות שרת החוץ לא יהיו לשווא. בהחליטו כפי שהחליט ידע היטב האחריות ההיסטורית החמורה שנטל עליו, ולבו עם תושבי הנגב אשר לאחר ארבעה חודשי רווחה – שינה ללא הפרעה ועבודה בשדות ללא סכנת מארב – שוב קפצה עליהם מתיחות. הליכתם ליישובי הספר ולשממת הנגב הייתה על אחריות שולחיהם. אם כי הנשיא לא התבטא מפורשות שהמצרים לא יחזרו לעזה, הרי המזכיר הבטיח לנציגנו שארצות־הברית תעשה הכול למנוע זאת,[4] והוא (ראש הממשלה) מקווה שיתאמתו דברי הנשיא שלא תהא לנו סיבה להתחרט על צאתנו.

524

1. מס' 520. השווה דוח לאוסון על פגישתו עם בן־גוריון ‎*FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 204, pp. 383–385.
2. גם במסיבת עיתונאים שכינס ב־7 במארס הצהיר אייזנהאואר כי ארצות־הברית רואה במפרץ עקבה ובמְצָרים נתיב מים בין־לאומי חופשי, כל עוד לא יחליט בית הדין הבין־לאומי בהאג אחרת, ומוכנה להשתמש בו עם מדינות אחרות.
3. מס' 498.
4. ראו מס' 504.

בסוף דבריו תיאר ראש הממשלה תכניות לפיתוח אילת ולכינון קשרי רכבת, כביש מורחב וצינור ממנה לים התיכון, והביע תקווה שהאניות האמריקאיות ומכליות יתחילו לבקר באילת. בהזכירו שלמעשה הופעלו סנקציות מאז ה־30.10,[5] הביע הנחתו שמעכשיו יחזור מסלול העזרה האמריקאית לתיקונו (ציין במפורש מלווה יציב [הבנק ליצוא ויבוא Export-Import Bank]).

לשאלת לאוסון בדבר הקמת מחסום פיזי בין הרצועה לבין ישראל השיב ראש הממשלה שהטיל על המטכ"ל להכין תכנית לביטחון ביישובי הנגב ובה סעיף על מחסום.

לאוסון אמר בהתרגשות שכאחד שהיה לו חלק, ולו מוגבל, בקשר בין ארצות־הברית לישראל בחודשים האחרונים, [הוא] רוצה אישית לברך ראש הממשלה על המדיניות הכבירה שגילה הן בעמידתו והן בהכרעותיו במשך כל חודשי המערכה עד סיומה. ראש הממשלה השיב שרגשותיו האישיים מעורבים. מעל לכול חושב על מתיישבי הנגב שהם עידית שבעידית והיה עליו להכריע נגדם. הכרעתו הייתה act of faith ובידי ההיסטוריה לשפוט אם צדק.

מאה"ב

525

מ' אלון אל ו' איתן
M. Alon to W. Eytan

העתק: 93.18/267/6

אנקרה, ה' באדר ב' תשי"ז
8 במארס 1957

סודי

הנדון: חידוש היחסים המלאים

אני מסתמך על מברקך מס' 641 מה־1 דנא.[1]

כפי שציינתי בדוחותיי ובמכתביי הקודמים, לאור זריקות העידוד שאני מקבל מדי פעם בפעם מחוגים אחראים טורקיים, אנו מרכזים מאמצינו להכנת הקרקע בכיוון חידוש היחסים המלאים בין שתי המדינות. ברור לכולנו שהמפתח להשגת חידוש היחסים המלאים הוא בידי ראש הממשלה, מנדרס. לכן, יש לכוון את המאמצים בצורה או באמצעות אישים או גורמים אשר להם השפעה ישירה עליו, ואשר יהיו מוכנים ומסוגלים להניעו

5. ראו מס' 25, הערה 1.

525
1. המברק לא נמצא.

לעשות צעד זה. האיש היחיד שמבחינתנו בא בחשבון, למרות היסוסים מסוימים, הנו בירגי. והנה הקשיים: בירגי חזר זה עתה מהעצרת וכבר שוהה באיסטנבול ומבלה יחד עם ראש הממשלה בחברת יורש העצר העיראקי. לאחר ביקור זה הוא יהיה טרוד בהכנות לביקורו של נשיא איטליה בטורקיה. נוסף על הכול, כידוע לך, הוא אורז חפציו ויצא את טורקיה בתחילת חודש אפריל לתפקידו כשגריר בלונדון. כיורשו, לפי השמועות, באים בחשבון שגרירם באתונה ואסנבל, הידוע לך יפה. על כן עליי להשתדל לראותו לפני שיורשו, בעיקר אם יהיה זה האחרון, ייכנס לתפקידו. לכן ביקשתי פגישה עם בירגי מיד לאחר שובו מאיסטנבול.

בשיחה עם דיקרדם[2], מנהל המחלקה השנייה, אתו אני מקיים יחסים ידידותיים, וראויה לשבח מידת שיתוף הפעולה, נגעתי בנקודה הזאת בצורה בלתי פורמלית. על כך הוא ענה לי שלדעתו מוקדם עוד להעלות רשמית את הבעיה, ומציע לי באופן בלתי רשמי שאנהג בזהירות תוך גישושים לבל אקבל תשובה שלילית. ברור שאם אעלה רק את שאלת בואו של ציר ישראל לאנקרה נעמיד את ממשלתו במצב קשה, מאחר ואיך יוכלו לומר לא. מאידך, לא נשיג מטרתנו היות ואין הוא רואה את הרגע מתאים לבטל את הודעתם הקודמת בעת החזרת צירם מישראל, האומרת: "ולא יחזור עד לפתרון סופי של הבעיה הארץ־ישראלית". הוא הביע נכונותו לגשש ולהודיעני התוצאות שלפיהן אחר כך אוכל לפעול להעלאת הבעיה בדרך בה אבחר. הודיתי לו על ידידותו כלפינו והוספתי כי אשמח מאוד אם יודיעני בהקדם את אשר העלה.

לאחר שיחה זו החלטתי לראות את פייטרומרקי, שידידותו אלינו, ואליי אישית, נוגעת ללב, ולבקש עצתו. שיחק לי המזל והוא הזמינני אתמול לשיחה בה סיפר לי את אשר נודע לו מחוגים טורקיים על ועידת קהיר וחוסר האונים של המלך סעוד (ראה מכתבי למע"ר מס' 177/34 מהיום).[3] לאחר שיחה ארוכה על המצב לרגל הפינוי וחלוקת שבחים על מדיניותנו הנבונה, עברנו לשוחח על יחסי טורקיה ישראל. העליתי בפניו את הבעיה ושאלתי את דעתו ועצתו.

פייטרומרקי ענה כי אין הוא חושב שבמצב הנוכחי יש סיכויים לקבלת תשובה חיובית, מאידך הוא ממליץ מאוד לא להשלים עם המצב ולהעלות את הבעיה בפני הטורקים בצורה נבונה ונאותה. לדעתו, הדרך היחידה והטובה ביותר היא על ידי מגע בין מר ששון ומנדרס. הלא כל איש אחר אליו אפנה, ויהיה הידידותי ביותר, לא יחליט על דעת עצמו אלא יפנה אל ראש הממשלה. לפי הערכתו אין דרך טובה מזו של מר ששון ומנדרס. מנדרס מעריך את מר ששון, מכבדו ושומר לו חסד. אף אם תהיה התשובה שלילית, הרי

2. מחמט דיקרדם, מנהל מחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ הטורקי.
3. במכתב דיווח אלון על ועידת הפסגה הערבית שהתקיימה בקהיר ב־25-27 בפברואר ועל חילוקי הדעות בין המשתתפים. (ראו אלון אל מחלקת מערב אירופה, 8.3.1957, 93.18/267/6.)
בוועידה השתתפו שליטים וראשי הממשלות של מצרים, סעודיה, סוריה וירדן ודנו בהשלכות ביקורו של המלך סעוד בארצות־הברית על מדינותיהם, ובאישורה הקרוב של דוקטרינת אייזנהאואר למזרח התיכון. למרות תמיכתו של המלך סעוד בתכניתה של ארצות־הברית לא נחלשה התנגדותן של סוריה ומצרים לתכנית זו. ההודעה המשותפת שפורסמה בסוף הוועידה עסקה בישראל ובתוצאות המלחמה, וקראה לפינוים המידי של מפרץ עקבה ורצועת עזה ולתשלום פיצויים למצרים על הנזקים שנגרמו לה בהתקפה עליה. דוקטרינת אייזנהאואר לא הוזכרה כלל בהודעה, ונאמר רק כי משתתפות הוועידה החליטו לנקוט עמדה של "ניטרליות חיובית".

הצורה בה יבחר מנדרס שחלילה לא לפגוע במר ששון, תהיה כזאת אשר לא תזיק, לא תפריע ולא תמנע אפשרות העלאת העניין בדרך אחרת ובמועד מאוחר יותר.

הצטערתי לשמוע שהפגישה עם בירגי בניו יורק או בוושינגטון לא התקיימה, מאחר ולפי הערכתי הייתה זו, אם לא מביאה תוצאות חיוביות מידיות, מביאה להכנת הקרקע בצורה מוחשית.

ברור לי שפעולה מצד האמריקאים היא הכרחית. בלעדיה ספק אם נצליח בשלב זה. שקלתי אם להיפגש עם השגריר האמריקאי כאן ולבקש את אישורך לכך, אך נמלכתי בדעתי, מאחר ומשוכנע אני שהלה לא יפעל בלי לקבל הוראות מוושינגטון לפעול בהתאם.

העליתי בפניך את העובדות כמות שהן ואחכה להוראותיך.

בברכה,

מ' אלון

526

הערת־עורך
Editorial Note

סיום מושב עצרת האו"ם (8 במארס 1957)
The Conclusion of the U.N. General Assembly Session (8 March 1957)

ארבעה חודשים לאחר שהתכנסה בעת המלחמה בסיני, ננעלה עצרת האו"ם בלי לקבל כל החלטה בנושא המזרח התיכון. במרכז הדיון עמד דוח המזכ"ל על ביצוע שתי החלטות העצרת מ־2 בפברואר (ראו הערת־עורך מס' 366). בחלקו הראשון של הדוח מסר האמרשלד על פינוי צה"ל מרצועת עזה ושרם אל־שיח' וכניסת אונ"ף לשם.

חלקו השני של הדוח עסק בדרכים לביצוע ההחלטה השנייה של העצרת – התקדמות ליצירת תנאי שלום באזור. האמרשלד הצהיר כי מעתה יפעל להשגת תכלית זו מתוך התייעצות עם הצדדים הנוגעים בדבר. כאן הקפיד להדגיש כי ההחלטה מחייבת את ישראל ומצרים לכבד את הסכם שביתת־הנשק ולהסכים להצבת צבא או"ם על קווי שביתת־הנשק.

בחלק השלישי צוין כי בשלב הראשון יקבל אונ"ף שליטה צבאית ואזרחית בלעדית בעזה. הדוח גם עסק בבעיות כספיות וארגוניות שהתעוררו בהקשר לפעולת סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם באזור, ולבסוף הודיע האמרשלד על כפיפות מנגנון המשקיפים לפיקוח של אונ"ף על הביצוע מתוך תיאום בין שני הגופים (הדוח בתיק 130.02/2459/13).

בדיון שהתקיים לאחר מכן השתתפו נציגי ארצות־הברית, דנמרק, קנדה, בורמה, אינדונזיה, צ'כוסלובקיה ומצרים. אבא אבן, שדיבר אף הוא, חזר והדגיש את שיקוליה ומניעיה של ישראל בצאתה למערכה, את עמדתה בעניין חופש השיט ורצועת עזה והתנגדותה לזכות הלוחמה (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 313–314, 130.09/2458/18).

527

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA277

נוסח יוצא: 93.01/2214/4

[וושינגטון], 9 במארס 1957

שוחחתי שעה עם הרטר[1] בהשתתפות שילוח. אל הרטר נלוו פלגר, וילקוקס, ראונטרי וברגוס.

מסרתי איגרת שרת החוץ לדאלס[2] והרטר הקריאה באוזני המסובים.

סיכמתי הפרשה שעברנו והדגשתי רצוננו לקיים קשר הדוק גם בעתיד, כפי שקבע המזכיר, על מנת להבטיח השגת המגמות שאליהן חתרנו יחד בשבועות האחרונים. הרטר אישר שזה רצונה של ממשלת ארצות־הברית. שאלתי אם וכיצד אומרת ממשלת ארצות־הברית להפעיל זכות המעבר במפרץ ובמְצָרים בקרוב. הבעתי הנחה שממשלתי תראה בהתחלת תהליך זה סימן מעודד ליעילות ההסכם שנוצר בינינו בעניין זה. הרטר ופלגר השיבו שהנוהל צריך להיות:

הפקדת מטען לאנייה בת [נושאת] דגל אמריקאי והזמנתה להפליג לאילת.

ברגע שנחליט על האנייה והמטען, מחלקת המדינה תפעיל מלוא השפעתה לעודד ההפלגה ותבטיח תמיכתה לבעלי האנייה.

היה ברור שהם מוכנים לפעולה מידית אם אנו מעונינים בכך.

הרטר ביקש שלגבי הכוח הימי במפרץ יש לשמור על הסטטוס קוו ואין להוציא אניותינו, באשר מעברן במְצָרים יחייב התקרבות לחוף מצרים ובהסכם 1949 התחייבנו לא לעשות זאת. עד שיימצא פתרון לבעיה משפטית זאת מוטב להחזיק אניות הצי שלנו במפרץ בלי להעבירן דרומה, ויש להתרכז בשעה זו ביצירת נוהג של תעבורה מסחרית באניות סחר דרך המפרץ. הבטחתי להעביר המלצתו שלא נוציא הצי שלנו מהמפרץ.

בעניין עזה אמר שההשפעה האמריקאית מכוונת לגיבוש השליטה של אונ"ף ולדחיית כל מעמד נוסף של דיון או עיון בשעה זו. הכוונה הכללית של ממשלת ארצות־הברית היא קרובה לזו שאנו הבענו ללודג' ואחרים, כלומר תקופת שקט לביצור ההישגים וההסדרים שהושגו. הוא מקווה שעמדת כל הצדדים תהיה מתונה.

בתגובה אמרתי כי ההודעה המצרית על חידוש האפליה נגד ישראל בתעלת סואץ מדאיגה ביותר. הנה פעלו האו"ם וארצות־הברית להרחקת כוחות בריטיים, צרפתיים וישראליים מאדמת מצרים וגם פעלו לניקוי התעלה. ערב קבלת התעלה לידיו מהאו"ם מכריז הממשל המצרי על כוונתו לחדש מדיניות האפליה הבלתי חוקית. יש בזה משום חוצפה (effrontery) ממדרגה ראשונה. כאן ציטטתי דברי הנשיא ולודג', שטענו כי ביום

527

1. כריסטיאן הרטר, ממלא מקום מזכיר המדינה, החליף את דאלס בעת שיצא לקנברה לישיבת מועצת ברית ההגנה של דרום מזרח אסיה.
2. מס' 516.

השלמת הפינוי לא תהיה למצרים זכות כלשהי למנוע מעבר חופשי לישראל. הוספתי שאם [כי] בדרך כלל הרעיון של תקופת שקט מובן לנו היטב, אינני גורס גרסה זאת בסוגיה שנדונה. אם יתגבש נוהג של תעלה פתוחה לכול וסגורה לנו יהיה קשה מאוד להתגבר עליו, ולכן על ארצות־הברית חובה מוסרית לומר דברה מיד, ויפה שעה אחת קודם. הרטר, פלגר וראונטרי אישרו כי מדיניות ארצות־הברית היא המובעת בנאומי הנשיא ולודג', כלומר השלמת הפינוי מבטלת כל זכות מצרית להפריע לשיט הישראלי וארצות־הברית תפעל לפי קו זה. לא ברור עדיין אם הייתה הודעה מצרית רשמית ומחייבת, אך הם יבדקו וארצות־הברית תישאר נאמנה לדברה. שאלו אם נכון שאנו עומדים ערב הפלגת ניסוי. יש לנו זכות לכך אך ברצונם להציע זהירות בלוח הזמנים. ארצות־הברית ובנות בריתה מנסות להשיג הסדר ביניים (interim arrangement) להפעלת התעלה. הסדר זה יבוסס מבחינה משפטית על חוזה 1888 וששת העקרונות,[3] כלומר על שני יסודות נוחים מבחינת ישראל. אם ישיגו הסכם זה, ידברו אתנו על שילוב המעבר הישראלי לתוכו. אם לא ישיגו, אז כל המצב יהיה מסובך וחמור וייווצר משבר. עצתם היא שניתן הזדמנות להבהרת הסיכוי של הסדר הביניים כי דבר זה חיוני לאירופה ועשוי להיות חיוני גם לישראל. אמרתי שלי לא ידוע מאומה על הרעיון של הפלגת ניסוי בקרוב, אך אנו יוצאים מנקודת המוצא של הודעת אייזנהאואר, דהיינו אין להניח שיופרע השיט שלנו אחרי הפינוי. הבעתי הנחה שבכל עניין כזה נעמוד בקשר מתמיד עם ידידינו. בכלל אנו גורסים נוהג של התייעצות על מגמות משותפות עם אלה המעוניינים לעזור לנו.

בהיאחזי בסעיפים האחרונים באיגרת שרת החוץ ציינתי שמאז אוקטובר התעסקנו ברציפות בעניינים מדיניים והוזנחו כמה צדדים של שיתוף הפעולה הישיר בין שתי ממשלותינו. ציינתי האיסור על תיירים, המענק שחייב להתגשם עד סוף אפריל, העודפים החקלאיים, החזרת אנשי USOM [United States Operations Mission] והמשא ומתן עם בנק יציב [הבנק ליצוא ויבוא Export-Import Bank] וכן תכניות אחרות שנרצה לדון בהן. הרטר אמר שיגישו מיד לעיון והכרעה. חשוב יותר שלא יופרע השקט הקיים (בצאתנו אמר ברגוס שהנושא הראשון להכרעה תוך ימים ספורים הוא ביטול האיסורים על נסיעות. מיום ב' ואילך יתקיימו שיחות מפורטות בין אנשי מחלקת המדינה ושרמן בהנהגת שילוח).

הרטר אמר שהנשיא קיבל איגרת ראש הממשלה שנמסרה באמצעות לאוסון. כאן פתחו הרטר ופלגר בשיחה רצינית על הודעותינו החוזרות שהסכם שביתת־הנשק בטל ומבוטל. המליצו בהפצרה שנשקול ערכן של הצהרות אלה. למעשה מקיימת ישראל את עיקר הסכם שביתת־הנשק ולכן היא זכאית ליהנות מזכויותיו כגון חופש שיט וחסינות בפני belligerent act. הסכימו לדעתי שמצרים דוגלת בהסכם אך אינה מקיימת אותו. פלגר אמר בהתרגשות שבתור ידיד ומומחה למשפט עליו לייעץ לישראל לא להפסיד את היתרונות של מצב זה. דבר אחד, אם נאמר כי מצרים מבטלת ההסכם למעשה על ידי התמדתה בפעולות של belligerency, ושכל עוד שהיא מתנכרת להסכם לא מגיעות לה זכויותיה המלאות על פיו. דבר אחר – ומסוכן ביותר – אם אנחנו נצהיר על ביטול חגיגי (repudiation) ביזמתנו וברצוננו. יש לנו זכות לכך אך it is not smart. אנו עומדים ערב התפתחויות חשובות בעניין המְצָרים והתעלה, ואלה הרוצים לתמוך בנו בכל לב דוגלים

3. ראו מס' 9, הערה 1.

בתורה משפטית המבוססת על הסכם 1949 והחלטת מועצת הביטחון מ־1951. מדוע נשלול מארצות־הברית את רצונה להזדהות אתנו בעניינים אלה. כמשפטן חקר והרהר ואינו מבין איזו תועלת קוצרת ישראל (בעיקר אחרי הפינוי) מוויתור זה על זכויותיה היסודיות ביותר כגון שלמות הגבולות, מניעת belligerency, וחובת מעבר לשלום סופי. אמרתי שאינני מקבל הנחה כאילו קמה ישראל לבטל ההסכם. גרסתנו היא שמצרים קיימה מצב של צד לוחם ועל ידי כך שמה ההסכם לאל. הרטר, פלגר וראונטרי הדגישו שאילו הסתפקנו בניסוח המוקיע הפרת ההסכם על ידי מצרים לא היו מערערים, אך אם נרחיק לכת ונכריז על ביטול (repudiation) כצעד משפטי מחושב, פשוט נהרוס את הבסיס שממנו רוצה ארצות־הברית לעזור לשמירת זכויותינו. אין כל עמדה שדוגלת בה ישראל המסתייעת במאומה על ידי הנחה משפטית שלילית זאת. הדגישו כי הפנייה אלינו בעניין זה מבוססת על רצון לסייע לנו בעניינים חיוניים ולא להפריע לנו. כל מדינה חייבת להיזהר מאוד בטיפול בנכסיה במשפט הבין־לאומי. ארצות־הברית זכאית לבטל ההסכם שלה עם סין וקוריאה על שביתת־נשק, שהצד שכנגד מפר אותה בלי סוף, אך החליטה כי הדבר אינו נבון. יותר נוח להוקיע הצד שכנגד על אי־מילוי התחייבויותיו. העובדה שמצרים מפרה ההסכם אינה מחייבת ישראל להתפשט (divest herself) מזכויותיה, שהן קיימות ועומדות. הציעו שנמצא ניסוח לעמדתנו המדינית שאין משתמעת ממנו הנחה של ביטול זכויות עצמנו ביזמתנו אנו. הסיכום הנרמז מהצעתם הוא – שנאמר שמצרים אינה מקיימת ההסכם ולכן אינה זכאית להסתמך עליו בלי שתמלא התחייבויותיה היא, אך שנימנע מהצהרות על ביטול ההסכם וויתור על זכויותינו.

זה שבועות אומרים לנו אמריקאים, קנדים ואחרים שמצרים שמחה ועליזה כל פעם שאנו מצהירים זאת, באשר היא רואה מפלט אפשרי ממשבר רציני בעניין סואץ.

אבריק הצעת נוסחה שתשמור על עמדתנו בענייני עזה, ניצנה וכו' בלי להחלישנו בבעיות השיט.

אבן

528

ו' איתן אל שגרירות ישראל בוושינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן WA907
נוסח נכנס: 93.01/2214/4

ירושלים, 10 במארס 1957

דחוף ביותר

הברקנו היום לקופנהאגן לאמור: האנייה הדנית "בריגיטה טופט" בת 3,500 טונות בחכירת "צים" לפי הוראותינו בדרך מדרום אפריקה לאילת, וצריכה להגיע בערך ב־25.3. נתקבל אצל "צים" מברק מהבעל[ים] Jens Larjen Co. Copenhagen כדלקמן:

Understand from captain Brigitta Tuft on way Eilat. Must consider this breach of charter party art 21a. Have inquired Danish formin [Foreign Ministry] further instructions. Until reply reserve right refuse enter Aqaba gulf.

לפי סעיף 21א ניתנת זכות לבעל [האנייה] לסרב להפלגה לכל מקום מסוכן בעקבות מעשי איבה או איום איבה. "צים" תענה לו שלדעתה המצב במפרץ אילת איננו מצדיק הפעלת סעיף 21א. ברור שכאן test case חשוב ביותר, ודרושה התערבותך המידית והנמרצת ביותר כדי להבטיח המשך נסיעת האנייה אשר בדרכה לאילת על ידי הוראה חד־משמעית של משרד החוץ הדני. תסתמך על דבריו הברורים של Eskelond נציג דניה באו"ם, ב־4 במארס, כי ממשלתו מכירה במצרי טירן ובמפרץ עקבה כמים בין־לאומיים וכי כך יש להתייחס אליהם בפועל. הברק נא. עד כאן.

פנו נא מיד למחלקת המדינה על מנת שיודיעו לקופנהאגן תמיכתם המלאה.

איתן

529

מחלקת המזרח התיכון אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Middle East Division to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן חוז"ם 898
נוסח יוצא: 130.09/2377/5

ירושלים, 11 במארס 1957

אמנם אין כיום בעזה פקידים ונציגים רשמיים של נאצר, אך שגיאה לחשוב שהמצרים אינם ברצועה. שיטת ההשתלטות על תושבי הרצועה דומה לשיטת החתירה וההשתלטות המצרית על סוריה, ירדן, לבנון, עיראק, לוב וחבש. שיטות שהכריעו את ירדן וסוריה,

ערערו את עיראק ונכשלו בלבנון, לוב וסודן. השיטה: משחדים כמה משתפי פעולה, לרוב מנהיגים מקומיים, לעזרתם, ולפקח עליהם מעמידים קבוצות טרוריסטיות, לרוב מבין האספסוף או הפליטים, העומדות תחת פקודת הנספחים הצבאיים המצריים או מפקדי הפדאיון הקרובים. אין פרט היכול לעמוד בפני לחץ כזה אלא אם כן יש אחריו ארגון חזק או ממשלה יציבה. בעזה אין גורם פרטי או ממשלתי המסוגל לאפשר לאזרחים הרוצים לשתף פעולה עם האו"ם לעשות זאת, אם הדבר למורת רוחו של נאצר.

הקבוצות הטרוריסטיות כבר רצחו כמה אזרחים בבחינת "למען יראו וידעו". נאצר יכול כבר היום לשתק כל שיתוף פעולה עם האו"ם בעזה, יכול להורות שימררו חיי פקידי וחיילי האו"ם בעזה ויגרום להם לעזוב מרצונם, או בכדי להימנע מצרות וכישלון – להיכנע ולעשות רצונו של נאצר.

רצוי להקדים רפואה למכה ולהתחיל מבעוד מועד בהסבר המתואר לעיל.[1]

מז"ת

530

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA622
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 11 במארס 1957

מידי

שלך 577.[1]

שוחחתי עם אנגן הנורווגי מיד אחרי ישיבת הוועדה המייעצת היום.

לשאלתו כיצד אני מעריך ההודעה המצרית על מינוי מושל אדמיניסטרטיווי[2] בעזה ועל המחאה למזכ"ל נגד הפעלת אונ"ף כלפי המפגינים, השבתי שאין ספק בלבי שההפגנות בוימו על ידי המצרים לכמה מטרות: להטיל אימה ופחד על משתפי פעולה אפשריים;

529

1. ראו מס' 571 והערה מס' 1 שם.

530

1. במברק זה התייחס הרצוג להסדרים (measures) ברצועת עזה שהאמרשלד עמד לדון בהם בשיחותיו עם נאצר בקהיר. (ראו הרצוג אל קדרון, YA577, 11.3.1957, 93.01/2186/3. ראו גם מס' 515.)
2. ב־10 במארס נערכו בעזה הפגנות המונים סוערות שבהן קראו המפגינים להחזרת השלטון המצרי לרצועה. כשנהפכו ההפגנות לאלימות השתמשו חיילי האו"ם בגז מדמיע, ולאחר מכן פתחו באש על המפגינים והטילו עוצר על הרצועה. בעקבות זאת האשימה מצרים את כוח האו"ם בחריגה מסמכויותיו, והודיעה על חידוש שלטונה ברצועה ועל מינויו של מייג'ור־גנרל חסן עבדול לטיף למושל אזרחי שם.

להוכיח לאו"ם שלא יהיה שקט ברצועה עד שיוחזר מנהל מצרי; להכשיר הקרקע למינוי מושל; לאלץ אונ"ף לדכא האוכלוסייה בכוח ועל ידי כך להכריח הממשלות להחזיר יחידותיהן. אנגן סבר שמסקנה חמורה זו מתקבלת על הדעת אולם אפשריות גרסות אחרות. כיצד להסביר שלמרות הודעתם לעיתונות המצרים לא הודיעו לברנס על מינוי המושל וכי לא מחו למזכ"ל על פעולת אונ"ף ביום א'?

הוא הוסיף שהמזכ"ל והוועדה המייעצת מודאגים ביותר מהמצב, והוא כנורווגי מודאג פי כמה בשל הימצאות היחידה הנורווגית בעיר עזה. הבעיה החמורה ביותר המעסיקה הוועדה המייעצת הנה הבעיה המשטרתית. עבודת משטרה נחשבת distasteful על ידי כל צבא, אולם כאן עלול התפקיד להיות בלתי נעים ביותר. אונ"ף רשאי להתגונן בכוח נגד התקפה, אך הוא אינו יודע כיצד יגיב הציבור הנורווגי אם חיילים נורווגים יצטרכו לפתוח באש על פליטים ערבים בלתי מזוינים בנשק חם.

נתקבלה אחר הצהריים ידיעה מבאנץ'[3] ששורר שקט ברצועה, והוועדה החליטה אפוא לא לנסות להסיק מסקנות פזיזות מהמאורעות ביומיים האחרונים אלא להתכנס שוב מחר. אנגן סבור שתוך 24 השעות הבאות יגלו המצרים כוונותיהם האמתיות. מאותה הסיבה החליט המזכ"ל לא לשנות לעת עתה החלטתו לאפשר למצב בעזה להתייצב לפני שייסע למזרח התיכון לטפל בצעדים הבאים ובתוכם ה־measures. תכניתו הייתה לנסוע לאזור לקראת סוף מארס, אולם לא מן הנמנע שינצל הזמנתו לחגיגות העצמאות במרוקו ב־20 לחודש וימשיך משם לקהיר.

קדרון

3. באנץ' הגיע לקהיר ב־10 במארס לדיון עם שלטונות מצרים על השיט בתעלת סואץ עם פתיחתה מחדש, ומקהיר יצא עם הגנרל ברנס לביקור ברצועה. על המשימות הנוספות שהוטלו עליו בעקבות המהומות בעזה והכרזת מצרים, ראו מס' 532.

531

מחלקת חבר העמים הבריטי אל ג' אבנר (לונדון)
British Commonwealth Division to G. Avner (London)

מברק מוצפן ד/799
נוסח יוצא: 130.09/2321/5

ירושלים, 11 במארס 1957

שלכם 435.[1]

בקש נא פגישה בדרג המתאים בפוראוף [משרד החוץ הבריטי] כדי להביע תמהוננו והתנגדותנו הנמרצת להנחות שבדברי לויד ב־7 במארס.

1) העלאתם מחדש של עקרונות נאום גילדהול[2] דווקא בשעה זו תביא למתיחות מוגברת באזור, תעודד הערבים בעמדתם העוינת כלפי ישראל ותחריף את המשבר שסכנה צפויה בו לא רק לישראל בלבד אלא לאזור ולעולם כולו.

2) כל המאמצים עתה צריכים להיות מכוונים למניעת חזרת המצרים לרצועה ולהבטחת חופש השיט במְצָרים ובסואץ. הצעותיו של לויד מחבלות במטרות אלו. לאחר נסיגתנו לפי החלטת האו"ם, ולאור הודעת מקמילן ב־25 בפברואר[3] ודברי נציגיהם באו"ם, רשאים היינו לצפות שבריטניה תימנע מצעד כלשהו העשוי להגביר סרבנות הערבים ואיבתם.

3) נדחה כל הצעה להצבת כוחות או"ם בשני צדי הגבול כשם שהיו דוחים אותה הם אילו הוצע להציב כוחות אלה באירלנד או בעדן. אין בדעתנו להתקיף את שכנינו ואין אפוא טעם להציב כוחות או"ם בשטחנו. בהצעה זו יהיה משום עידוד לתביעת המצרים לגבי הרצועה ו[היא] תהווה מכשול חמור לכל פתרון מניח את הדעת של בעיה זו.

531

1. ב־7 במארס הודיע לויד במסיבת עיתונאים משודרת על תכנית להסדר הסכסוך הישראלי־ערבי, ושגרירות ישראל בלונדון דיווחה על כך למשרד החוץ. (ראו מברק ל/435, 8.3.1957, בתיק 93.04/325/5.)
הנקודות העיקריות בתכניתו של לויד היו:
1) הבטחת שלום בגבולות והפסקת כל הפשיטות, ההסתננויות ומעשי התגמול;
2) יישוב בעיית הפליטים הערבים;
3) השגת פשרה על גבולות קבועים בין ישראל למדינות ערב. משנשאל לויד לכוונתו בנקודה זו הזכיר את העקרונות שהתווה אידן בנאומו בגילדהול;
4) השגת הסכם על שימוש משותף במימי הירדן;
5) מתן ערובות לשני הצדדים: לערבים – למניעת התפשטות טריטוריאלית של ישראל, ולישראל – למניעת כל ניסיון של מדינות ערב להשמידה.
2. בנאום בגילדהול (מועצת העיר) בלונדון ב־9 בנובמבר 1955 פירט אידן את עיקריה של תכנית "אלפא", תכנית אנגלו־אמריקנית שגובשה בראשית 1955 ונועדה להביא לפתרון הסכסוך הישראלי־ערבי. על פי תכנית זו נדרשה ישראל להסכים לתיקונים בגבולותיה עם ירדן ומצרים כדי ליצור רצף טריטוריאלי ביניהן בנגב. כמו כן נדרשה ישראל לקלוט בין 75,000 ל־150,000 פליטים ולשלם פיצויים לפליטים שלא יחזרו. בתמורה לוויתוריה הובטח לישראל כי תקבל ערובות בין־לאומיות לגבולותיה החדשים, להפסקת החרם הערבי עליה ולחופש שיט בתעלת סואץ, ואף תצורף למערך בריתות ההגנה האזוריות.
3. ראו מס' 479.

4) מדאיג ה־timing של דברי לויד, שנאמרו בעת שעומדים למבחן הלכה למעשה ההסדרים שהושגו באו"ם לגבי הרצועה וחופש השיט במְצָרים. כל ניסיון לפייס את הערבים על חשבוננו נדון לכישלון, לא יבטיח את האינטרסים של המערב ורק יבשיל התנאים להתלקחות חדשה. תהא זו אשליה מצדם אם יחשבו שהצעות מעין אלו הן בנות ביצוע.
מניחים כי הנכם מדריכים את העיתונות.

מב"ר

532

מ' קדרון אל י' הרצוג (ירושלים) ור' שילוח (וושינגטון)
M. Kidron to J. Herzog (Jerusalem) and R. Shiloah (Washington)

מברק מוצפן NWTA337
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 12 במארס 1957

בהול

במשך הבוקר ראינו כל חברי הוועדה המייעצת פרט להודו ופקיסטן וכן נציגי צרפת, אנגליה וארצות־הברית. לכולם נאמר שבעינינו כניסת גנרל מצרי לתוך הרצועה, ותהיה אצטלתו כאשר תהיה, כמוה כהחזרת הצבא המצרי ופירושה חידוש הפורענות בגבול. אם ברצונם למנוע התפתחויות חמורות ביותר, עליהם להקדיש כל מאמציהם למנוע ביצוע המזימה המצרית.[1] הדברים נתקבלו בדאגה וברצינות ואחדים ביקשו רשות לצטטנו בישיבת הוועדה. הציילוני ציין שהוועדה מחכה לסימן מוושינגטון. תגובת הצרפתים הייתה כתגובת מולה אתמול.[2] הבריטים יעצו זהירות. האמריקאים שמעו תעצומותינו [טענותינו] בשקט והתחייבו להעבירן למחלקת המדינה.

קרוב לצהריים הסתובב הדובר האמריקאי ולחש באוזני הכתבים שאחריותם של שני הצדדים שווה, ועל ישראל בייחוד להסכים להצבת אונ"ף משני עברי הגבול. לנציגים

532

1. ב־14 במארס התפרסם ב"ניו יורק טיימס" מברק ששלח פרנציסקו אורוטייה, חבר הוועדה המייעצת ונציג קולומביה באו"ם, אל שר החוץ המצרי. במברקו טען אורוטייה כי חברי הוועדה מכירים בזכותה של מצרים לשלוט בעזה על פי הסכם שביתת־הנשק, אולם עתה הם סבורים כי טרם הגיעה השעה לחדש את שליטתה של מצרים בשטח. האו"ם זקוק לפרק זמן מתקבל על הדעת כדי להסדיר את השלב הראשון בארגון המנהל בעזה. בסיכום דבריו הביע אורוטייה את תקוותו כי מצרים לא תיחפז ליצור מצב שצבא האו"ם לא יוכל לטפל בו ואשר יחייב דיון דחוף במועצת הביטחון או בעצרת האו"ם (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 332, 130.09/2458/18).
2. מולה אמר בשידור טלוויזיה מפריז כי המאורעות האחרונים בעזה מוכיחים כי צרפת צדקה בעמדתה הביקורתית כלפי נאצר.

שתפשנו אחרי כן (הבריטי, הנורווגי והברזיליאני) הגבתי בחריפות, שהגיע הקץ לוויתורים ולנסיגות מצד ישראל ושלא ישלו עצמם בשטויות כאלה.

שוחחתי עם אנגן אחרי ישיבת הוועדה. לא היו חדשות בפיו, כי טרם נתקבל דוח מבאנץ' על שיחתו עם נאצר. לשאלתי המפורשת אילו הוראות נשלחו לבאנץ' השיב שבמידה שידוע לו באנץ' קיבל הוראה לדרוש מנאצר שתוך שמירה על זכויותיו המשפטיות ידחה למועד בלתי קבוע כל ניסיון לחדש שלטונו האזרחי ברצועה. זאת לפחות עמדת ממשלתו ועמדת רוב חברי הוועדה וגם עמדת המזכ"ל והאמריקאים.

לפנות ערב אחרי ישיבת הוועדה ניגשתי למזכ"ל. השיחה התקיימה ביזמתי ונכח קורדייה. שאלתי המזכ"ל מה יוכל לספר לי על המצב בעזה ועל התכניות המצריות. הזכרתי שיחתו האחרונה עם שרת החוץ,[3] והוספתי שהנני תקווה שאין ספק בלבו לגבי עמדתנו. בשבילנו חזרת מצרים לרצועה אינה דבר אקדמי אלא צעד חמור ביותר המסכן שלום האזור. המזכ"ל תיאר המאורעות בעזה בשבת ויום א'. הודה שההפגנות היו מאורגנות, אולם לשאלתי השיב שאין בידו מספיק עדות לקבוע מי היה המארגן. מאז שורר שקט ברצועה. אשר למינוי המושל המצרי – צעד זה הפתיעו ומדאיגו. מוקדם עדיין לקבוע אם ההודעה על המינוי באה לשם תעמולה בלבד או אם באמת חושבים המצרים לבצע התכנית. פאוזי, שהופתע אף הוא, אמר לו שבמצרים יש תמיד מרחק בין הודעה לבין ביצוע. המזכ"ל הזכיר שבריגדיר חילמי, קצין הקשר המצרי במטה ברנס, נתבקש לא לעבור לרצועה עם ברנס לעת עתה ונענה. בכל זאת המצב מדאיג ביותר, כי בדרג נמוך כבר הוצאו כל מיני הודעות שכאילו מאשרות הגרסה החמורה. משום כך הורה לבאנץ', שתחילה היה צריך לבקר עזה והתעלה ותו לא, להתראות עם נאצר על מנת לברר המצב. הוא בעצמו יטוס לקהיר בשבת, מבלי להתעכב בתוניס, ויישאר שם כשבוע ימים. סטאוורופולוס חוזר לקהיר מחר לטפל בשאלות המשפטיות שהתעוררו מאז שובו.

לחצתי עליו לגלות לי אילו הוראות נשלחו לבאנץ' לקראת שיחתו עם נאצר. הוא התחמק כל הזמן מתשובה ברורה בטענו שבאנץ' פועל במסגרת החלטות העצרת; שאין לו (למזכ"ל) התחייבויות סודיות כלשהן מחוץ למסגרת ההחלטות; שאם יגיד לי הרי דבריו יופיעו למחרת ב"ג'רוזלם פוסט" וזה יכביד על המשא ומתן העדין עם מצרים. ציין שהודעותינו הפומביות שלא נרשה לאף מצרי לחזור לרצועה בוודאי השפיעו על התגובה המצרית. לבסוף אמר שהוראותיו של באנץ' מתואמות עם האמריקאים בכל פרטיהן, ושבאנץ' יודע היטב שרצון המזכ"ל הוא שהתקופה הראשונה (initial period), כלומר התקופה בה אונ"ף שליט בלעדי ברצועה, תימשך כל כמה שאפשר. על באנץ' גם להבהיר לנאצר, בצורה שלא תשתמע לשתי פנים, שמנוי וגמור עם האו"ם לשים קץ לפשיטות (raids) מעבר לגבול.

אפנה אליו שנית מחר להיוודע מה בפי באנץ'.

קדרון

3. ראו מס' 511.

533

ו' איתן אל שגרירות ישראל בוושינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן חוז"ם 904
נוסח נכנס: 93.04/330/12

ירושלים, 12 במארס 1957

בהול

לאוסון הוזמן הלילה לשרת החוץ. השרה אמרה כי נתונה בדאגה חמורה ביותר. מי פילל כי הנבואות השחורות יקוימו במהירות כה מסחררת. לאחר הידיעה הפומבית על מינוי גנרל כמושל עזה על ידי נאצר, קיבלנו הערב ידיעה מוסמכת שמטה האו"ם מרשה כניסתו יחד עם פמלייתו לרצועה. אנו לא נוכל לשאת מצב בו יחזרו המצרים לעזה בכל צורה שהיא, ואם יידרדר המצב לא נראה כל ברירה אלא להפעיל זכותנו להגנה עצמית בהתאם להודעתנו בעצרת,[1] ולפי הפירוש שניתן לה בשדר פינו לדאלס.[2] אנו ערים בהחלט לעובדה שחיל האו"ם נמצא בתוך הרצועה. עם זאת, לא נוכל להפקיר יישובי הנגב, וממשלה שהייתה נוהגת כך לא הייתה ראויה לאמון הציבור.

לאחר שסקרה השיחות עם המזכיר ולודג', הדגישה שרת החוץ חוסר אמוננו במזכ"ל ואמרה שישנה דרך אחת בלבד למנוע שואה והיא, כי המזכיר יבהיר הבהר היטב למזכ"ל עמדת ממשלת ארצות־הברית, יטיל עליו אחריות למלחמה אם תפרוץ, וישכנעו כי ישראל לא תהיה טרף ללחץ נאצר ותעתועי המזכ"ל. שרת החוץ הביעה הנחה כי לא נמסר למזכיר על התפתחות העניינים, וכי המזכ"ל לא יעז לפעול בניגוד לדעת ארצות־הברית.

זוהי שעה 12, וארצות־הברית מוכרחה לפעול מיד בהתאם להתחייבויותיה. לשאלת לאוסון אם אי־אפשר לשמור על יישובי הנגב על ידי מכשול פיזי וסיורי האו"ם השיבה השרה, כי פינינו הרצועה בהבנה ברורה כי כדברי המזכיר דה פקטו לא תחזור מצרים לרצועה.

לאוסון הביע הרגשה אישית שהמזכיר לא אישר למזכ"ל להחזיר המצרים לעזה וביקש שלא נאבד אמוננו במזכיר. השרה השיבה שאמון זה צריך עכשיו להיות מוכח במעשים.

השרה ביקשה שלאוסון יעביר העתק מדוחו לדאלס בקנברה.[3]

איתן

533

1. מס' 493.
2. ראו מס' 512, נספח.
3. השוו: *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no 215, p. 403, note 3.

534

שגרירות ישראל בוושינגטון אל משרד החוץ
Israel Embassy in Washington to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן WIA290
נוסח נכנס: 130.09/2312/2

וושינגטון, 12 במארס 1957

אישי

הערב ראה שילוח הרטר. נכחו ראונטרי, רוברטס, מרוז. השיחה נמשכה 40 דקה.

שילוח מסר בשם שרת החוץ דאגתנו העמוקה על הנעשה ברצועה. מהכרזות נאצר ברורות מטרותיו, וכל המייחס הכרזות אלה לצורכי פנים כביכול משתעשע ב־wishful thinking. חזרו פדאיון, באו סוכנים שארגנו הפרעות, נתמנה מושל, ועל הכול ידוע לנו שהאו"ם השלים עם כניסת המושל לעזה עם מטהו. כל אלה מצביעים בבירור על התחלת אוקופציה מצרית על כל הקשור בה לגבי ביטחון ישראל והאזור. כאן שאל הרטר מי הסכים לכניסת עבדול לטיף, והשיב שילוח – האו"ם, והוסיף שמסתבר שקדם לכך מגע בין האו"ם למצרים.

שילוח המשיך ואמר שרק עמדה ברורה ותקיפה מצד ארצות־הברית כלפי האמרשלד והמצרים עשויה להעביר הרעה. נאצר ואדוניו הסובייטים מעוניינים בקיום המתיחות, ועם זאת הוא סומך על ארצות־הברית והאו"ם שימנעו ישראל מהתגוננות. השלמה עם התגרותו של נאצר בעזה ועם תעלוליו בתעלת סואץ[1] עלולה להמיט אסון. כולנו קיווינו שחל מפנה בעמדת ארצות־הברית והעולם הנאור כלפי נאצר ועל כן ניאותנו לקיים act of faith, אך נראה שאלה ששידלו אותנו לסמוך על act of faith שוב הושלו על ידי הבטחות חסרות ערך של המצרים להאמרשלד. חובתה הראשונית של ממשלת ישראל לדאוג לביטחון המדינה, הנפש והרכוש. החזרת המצרים מעמידה את שלום ישראל ושלום האזור בסכנה דחופה וחמורה. אנו פונים ב־very grave appeal אל ממשלת ארצות־הברית להפעיל מיד כל השפעתה – אם בקהיר אם באו"ם – למען לא נשקע במשבר מידי חדש.

הרטר השיב שכשם שבשבת הביע משאלת ממשלת ארצות־הברית שלא יינקטו מצדנו שום test cases שבכוחם להחמיר המתיחות, וביקש שנאפשר שהות לייצוב המצב באזור,[2] כן הם דורשים גם ממצרים להימנע מכל inflammatory action.[3] דאגת ארצות־הברית כדאגתנו ויעשו הכול למנוע התפתחות כזאת.

534

1. ב־9 במארס דחתה מצרים תכנית להסדר זמני של תשלומי המעבר, שהציעו ארצות־הברית, בריטניה, צרפת ונורווגיה באמצע פברואר לקראת הפעלת תעלת סואץ מחדש (ראו מס' 535, הערה 5), ותבעה את כל התשלומים לעצמה. ב־11 במארס הודיע נאצר כי לא ירשה מעבר אניות ישראליות בתעלת סואץ.
2. ראו מס' 527.
3. שגריר ארצות־הברית במצרים, הייר, מחה בתוקף לפני נאצר על הכרזתו בעניין רצועת עזה ועל מינוי המושל המצרי לרצועה, והזכיר לו כי רק בזכות התערבות האו"ם נותר משטרו על כנו לאחר המלחמה (ראו *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 217, pp. 404–405).

שילוח הגיב ואמר, כבר אמרנו שאין לממשלת ישראל כוונות ל־precipitate tests אך הוא דוחה בכל תוקף השוואה בין מצרים לישראל. לא אנו מודיעים על שאיפתנו להשמיד מצרים, לשלוח פדאיון, להטיל הסגר וכו' וכו'.

הרטר מיהר לענות שלא נתכוון חלילה להשוות, וכל מאמציהם להבטיח השלום באזור.

שילוח השיב שלא בא לדבר במונחים כלליים על שלום האזור. הפעם בקשתנו ספציפית ביותר לאמור – מניעת החזרת המצרים לעזה. בעניין זה המפתח לשלום או לאסון. הרטר חזר והדגיש שאינם חוסכים כל מאמץ.

כאן עבר שילוח לעניין Brigitta Tuft.[4] אמר שתשובת ראונטרי מאכזבת ביותר (ראונטרי הודיע טלפונית רגעים אחדים לפני השיחה לאמור: לא יוכלו לפנות לממשלת דנמרק אך אם הדנים ישאלום, ישיבו שאילו פנה רב חובל אמריקאי למחלקת המדינה היו אומרים לו שאין התנגדות). פירושנו את ה־Aide Memoire מ־11 [בפברואר][5] והדברים ששמענו מהמזכיר בעניין זה שונה כנראה בתכלית מפירושם, וקיווינו שעמדתם תהיה יותר encouraging לגבי מדינות אחרות.

ראונטרי העיר שממשלת ארצות־הברית עמדתה הבהירה באו"ם וכן עשו הדנים. כל מקרה צריך לבוא על פתרונו in a routine commercial manner ופנייה רשמית לדנים תחרוג מפירוש זה. שילוח שיסעו שזהו המקרה הראשון להגשמת העקרונות שהונחו, ונאצר ואחרים הודיעו פומבית על דחיית עקרונות אלה ועל כן אין זה "עניין מסחרי שגרתי". אין דרושה הודעה פומבית, אך אפשר וראוי לחזק לב הדנים בצינורות דיפלומטיים ולהושיט להם עידוד מוסרי.[6]

ראונטרי חזר ואמר שארצות־הברית יכולה לדבר רק בשם אניות אמריקאיות, וכאן תיקן הרטר כלשהו דברי ראונטרי ואמר שהיו מביעים לא רק "אי־התנגדות" אלא עידודם המלא (כשזה מדובר באנייה אמריקאית).

בסוף השיחה הסביר שילוח חומרת המצב הפנימי בישראל, התערערות האמון בהסדר שהושג, והביע התביעה שממשלת ארצות־הברית תטה שכם לייצוב על ידי ריסון נאצר. רק אם יתברר לישראל כי ממשלת ארצות־הברית פועלת לריסון נאצר מחד ולשיתוף פעולה קונסטרוקטיווי מאידך, תוחזר היציבות.

שגרירות

4. ראו מס' 528.
5. מס' 404.
6. במברק אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם תבע איתן: "פעלו נא למען הבעת עמדת מחלקת המדינה ומזכירות האו"ם חד־משמעית כלפי ממשלת דניה ומיד, כי האנייה ממשיכה בינתיים בדרכה לאילת ואסור שתחזור מדרכה. מציע קשר עם נציג דניה לאו"ם" (מברק TNW199, 13.3.1957, 130.09/2339/15).

535

י' צור אל שרת החוץ וו' איתן

J. Tsur to the Minister of Foreign Affairs and W. Eytan

מברק מוצפן שפ/815

נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 12 במארס 1957

בהול

ראיתי פינו הבוקר. העמדתיו על חומרת המצב שנוצר בעזה, על סכנת חזרת המצרים ועל המסקנות שנובעות מזה הן לביטחוננו, הן לאונ"ף, הן לאו"ם והן לאמריקאים. ביקשתיו לפעול מיד לשם שמירה על ההתחייבות שקיבלה על עצמה צרפת במשא ומתן בוושינגטון.

פינו הסכים להערכה של סכנת הצעד המצרי. אמר כי ארצות־הברית קיבלה על עצמה אחריות מפורשת, והזכיר השדר שנשלח על ידי הצרפתים מאוטווה לוושינגטון,[1] שבו נאמר במפורש כי במקרה של חזרת המצרים רשאית ישראל להשתמש בזכותה להגנה עצמית. סיפר לי שנאום ז'ורז'־פיקו[2] נוסח על ידי דאלס עצמו, והטופס המקורי נמצא בידו עם התיקונים בכתב ידו של דאלס.

עוד הבוקר נשלח שדר דחוף לדאלס לאוסטרליה, ושגרירם פונה למחלקת המדינה בוושינגטון.[3] הוא מקווה ששום דבר חמור לא יתרחש במשך שלושת או ארבעת הימים הקרובים עד חזרת המזכיר לארצות־הברית. הסכנה היא כרגיל בעמדת האמרשלד, שכינס היום הוועדה המייעצת. מזכ"ל האו"ם מציע לקרוא מחדש העצרת, אך הצרפתים מתנגדים לכך ותובעים מהאמריקאים ומהקנדים שיתערבו בתוקף כדי למנוע חזרת המצרים.

פינו אופטימי לגבי עמדת ארצות־הברית בייחוד לאור תגובת דעת הקהל. פירושי העיתונות האמריקאית היום על עניין עזה מעודדים ביותר, וספק אם וושינגטון תוכל לעמוד נגד הלחץ הזה.

הוא בדעה שכרגע לא כדאי לנו לזוז. אך אם תחזור האדמיניסטרציה המצרית, הרשות בידינו לחזור ולכבוש עזה, אך כדאי שנעשה זאת כפעולה משטרתית שמטרתה להשתלט על המצב ולא כפעולה צבאית בעלת ממדים. הוא מקווה שלא נגיע לידי כך, כי ארצות־הברית תאבד כל השפעה במזרח התיכון אם תניח לנאצר להשיג [את] שלו.

ברור שנאצר נמצא תחת לחץ הקיצוניים במחנהו ככל הרודנים. צרפת מקווה כי הדבר יביא אותו למעשי טירוף שיחישו נפילתו, ומה גם שהאמריקאים מוכנים עתה יותר מתמיד לקרב קצו.

535

1. ראו מס' 512, נספח.
2. שם.
3. במברק להרצוג דיווח שילוח כי נפגש עם שגריר צרפת בארצות־הברית, אלפאן, ויעץ לו לבקש פגישה במחלקת המדינה ולתבוע פנייה נמרצת מידית של ארצות־הברית להאמרשלד כדי להזהירו מהשלמה של האו"ם עם כניסת מושל מצרי לעזה. (ראו שילוח אל הרצוג, מברק 285, 12.3.1957, 130.09/2312/2.)

לשאלותיי על השיחות עם הבריטים,[4] השיב שענייני ישראל כמעט ולא נדונו. פינו סבור שבתסבוכת עזה לא כדאי להכניס לחץ בריטי, שכן כוונותיהם לא ברורות, ואילו הצרפתים הם שניהלו המשא ומתן וקיבלו הערבות האמריקאית. לעומת זאת דובר באריכות בעניין סואץ. כרגיל התגלה לויד כמוכן לכל הוויתורים. השקפתו הייתה שמכיוון שהאנגלו־צרפתים ייאלצו לוותר בסופו של דבר, מוטב שיוותרו מלכתחילה על הכול. במאמצים רבים ובעזרת מקמילן, שהיה תקיף יותר, הצליחו לשכנעו. הנטייה היא להחרים התעלה אם לא יסכים נאצר להסדר.[5] האנגלים והנורווגים מוכנים לכך. גם האמריקאים ייתכן שיצטרפו לזה, אך כנהוג אינם לוקחים על עצמם אחריות לגבי חברות הספנות הפרטיות. מכל מקום קיימת אפשרות של החרמת התעלה על ידי 50 אחוז של הספינות ואין זה מעט. אשר לזכות השיט הישראלית, פינו בדעה שבסופו של דבר נצטרך להעביר אנייה, אך הוא מציע לא למהר בזה ולא לערבב פעולה זו עם עמידה יציבה על זכויותינו בעזה.

פינו הדגיש שבמקרה שניקרא לכל פעולה שהיא, תבטיח צרפת מלוא עזרתה ותמיכתה. הוא רואה מצבנו כעת כמשופר יותר, הואיל וארצות־הברית אינה יכולה עוד להתנגד לנו בפעילות. חזר והדגיש כי צרפת לא לחצה עלינו לקבלת ההסדר והביע הערכה רבה למדיניות בן־גוריון בשבועות האחרונים.

אשר לצינור, אמר שאינו מתייחס באמון לפתיחת הקו על ידי הסורים. הרי זה ברז שנפתח ונסגר כרצונם ואין לסמוך על זה. עודנו עומד בהחלטתו להשתתף בצינור אילת, אשר דעת דאלס עליו היא יותר חיובית משמשיער. האמריקאים נוטים לפי שעה לבניין צינור 16 [אינץ'], שכן לגבי זה נמצאים מקורות הנפט בעין. הקושי הוא בהתנגדות רמאדייה, והממשלה תעשה מאמצים להביא לידי תכנית שתשתף הון פרטי בצינור זה. ישוחח על כך ברצון עם אשכול.[6]

כתום השיחה קיבלתי אישורו העקרוני לחתימת חוזה תרבות שעליו התחלנו משא ומתן ברציף [משרד החוץ הצרפתי].

השיחה נמשכה כשלושת רבעי שעה.

צור

4. ראשי הממשלות ושרי החוץ של בריטניה וצרפת נפגשו בפריז ב־9 במארס לדיון בבעיות בין־לאומיות שונות ובהן בעיות המזרח התיכון: השיט בתעלת סואץ ויחסי ישראל ומדינות ערב.
5. ראו מס' 534, הערה 1. על פי הצעת הארבע הייתה מצרים אמורה לקבל מחצית מדמי המעבר בתעלה, והמחצית השנייה תופקד בבנק העולמי עד להשגת הסדר סופי.
6. ראו מס' 576, הערה 1.

536

ו' איתן אל שגריר ישראל בוושינגטון
W. Eytan to the Israel Ambassador in Washington

מברק מוצפן: TNWA194
נוסח נכנס: 93.01/2186/3

ירושלים, 12 במארס 1957

מידי

ז'ילבר, היוצא מחר 13 [במארס] בערב לפריז, נתקבל היום לשיחה אצל שרת החוץ. מודאג מאוד מהמצב וממליץ על נקיטת עמדה תקיפה. אם יותן לארצות־הברית להתכחש למעשה להסדר עזה, יביא הדבר להידרדרות כללית גם לגבי סואץ והמפרץ. שרת החוץ הודיעה לו כי הזמינה שגריר ארצות־הברית,[1] ותבהיר לו כי נעמוד על קיום הבטחת דאלס כי ארצות־הברית תתנגד להחזרת המצרים לעזה, וכי אנחנו מצדנו לא נהסס לקיים הבטחתנו, דהיינו למנוע שיבתם. שרת החוץ אמרה, וז'ילבר הסכים, כי רק ארצות־הברית יכולה להכשיל המזימה הזאת על ידי הודעה ברורה למזכ"ל האו"ם כי היא מתנגדת בתוקף לכניסת המצרים לרצועה. הוסכם כי ז'ילבר יבריק עוד הלילה לממשלתו ויבקש פנייה לארצות־הברית תוך התראה על המצב המסוכן אשר נוצר.

ז'ילבר חיווה דעתו הנמרצת כי אנו חייבים לכלול אנייה ישראלית בשיירה הראשונה אשר תעבור בתעלת סואץ לאחר פתיחתה. אם נחמיץ המועד, לא תעבור לעולם אנייה שלנו וייפגע קשות אף מעמדנו במפרץ. סיפר כי שיחות מולה־מקמילן[2] נכשלו כישלון חרוץ הן לגבי השוק המשותף והן לגבי סואץ. האנגלים, בלחץ ארצות־הברית, מוכנים להיכנע לתנאי נאצר בדבר התשלום של דמי המעבר,[3] ואילו צרפת מתנגדת לכך בתוקף. עמידתנו על זכות המעבר בשיירה הראשונה תעזור גם לצרפת. אין לחוס על מולה ופינו. אדרבה, רצוי וכדאי לפנות אליהם בכל עניין חשוב, ויהיו תמיד מעוניינים לעזור לנו, מאחר שעל ידי כך עוזרים לעצמם.

דקות ספורות אחרי צאת ז'ילבר הגיע שגריר ארצות־הברית לשיחה עם שרת החוץ.

איתן

536

1. ראו מס' 533.
2. ראו מס' 535, הערה 4.
3. ראו מס' 534, הערה 1; מס' 535, הערה 5.

537

מ' ברטור אל שגריר ישראל בוושינגטון
M. Bartur to the Israel Ambassador in Washington

העתק: 130.2/2452/5

ירושלים, ט' באדר ב' תשי"ז
12 במארס 1957

לנמען בלבד

המכלית האמריקאית Kern Hills בת 18,000 טונות הנמצאת ב־time charter אצל חברת הדלק הישראלית (בעליה North Atlantic Marine Incorporated Co. New York) – בדרכה לפרס על מנת להטעין שם בתחילת אפריל מטען נפט שקנינו אצל החברה הלאומית הפרסית.[1] היא תביא מטען זה לאילת, לשם תגיע בערך ב־10 באפריל, ובזה יופעל צינור הנפט שלנו. נראה לנו שמן הראוי להודיע למחלקת המדינה על עובדה זו בתחילת אפריל, לאחר שהאנייה תפליג מפרס ותימצא בדרכה לאילת.

נודיעכם עוד תאריכים מדויקים.

בברכה,

ברטור

538

שדר מראש הממשלה ד' בן־גוריון אל הנשיא אייזנהאואר (וושינגטון)
Message from Prime Minister D. Ben-Gurion to President Eisenhower (Washington)

Copy: 130.02/5938/10 :העתק

Jerusalem, 13 March 1957

Dear Mr. President,

Not a week has passed since our evacuation of the Gaza and Sharm el-Sheikh areas, and I must unfortunately draw your attention to the extremely grave turn which events are taking.

537

1. המכלית "קרן הילס" הוטענה באיראן ב־26 במארס ויצאה בדרכה לאילת (ראו ארנון וקוזלוב אל אשכול, ד/854, 27.3.1957, 130.09/2321/5).

Colonel Nasser's agents have already rekindled a dangerous tension in the Gaza Strip. He has now appointed and is about to send back there an Egyptian military Governor and staff. We have grave apprehension that the secretary-general of the U.N. may acquiesce in this. In addition, Fedayeen units have already begun to operate against our settlements.

At the same time, Cairo Radio has officially announced that Egypt will not permit any ship, Israeli or other, including American tankers, to exercise the right of free passage through the Straits of Tiran. If immediate and effective steps are not taken to ensure, in the words of Secretary Dulles, the "de facto exclusion" of the Egyptians from the Strip, and to halt the regression to the status quo ante of tension, violence and blockade, I fear that the area will once more be cast into the throes of a most grave crisis.

It is my fervent hope that Israel will not have to make use of her right of self-defense as we announced in the General Assembly of the U.N. on March 1 that we might have to do under certain circumstances, and as was noted by the United States and other governments.[1]

Mr. President, I place my reliance on your assurance that we shall have no cause to regret our withdrawal.

Sincerely yours,

David Ben-Gurion

538

1. באותו יום הודיע בן־גוריון גם בכנסת, בתשובה על שאלה של יגאל אלון, כי על פי הצהרת שרת החוץ בעצרת האו"ם ישראל שומרת לעצמה את הזכות לפעול במקרה שהמצרים ישובו לרצועת עזה (ראו **דברי הכנסת**, כרך XXI, 1957-1956, עמ' 1343).
בפגישה עם משה דיין ב־15 במארס אמר בן־גוריון כי אין בדעתו להגיב בפעולה צבאית על כניסת המצרים לעזה, אך יגיב בחריפות על כל ניסיון של מצרים להפריע לשיט במְצָרים ובמפרץ אילת. במקרה כזה תגיב ישראל בפגיעה באניות מצריות בים ואפילו במתקני חוף בנמלי פורט סעיד ואלכסנדריה (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 15 במארס 1957).

539

א' אבן אל ג' מאיר וי' הרצוג
A. Eban to G. Meir and J. Herzog

מברק מוצפן 297

נוסח נכנס: 130.09/2312/2

וושינגטון, 13 במארס 1957

מידי אישי

שיחה עם הרטר 40 דקה, השתתפו שילוח, מרפי, פלגר, ראונטרי.

הקראתי איגרת ראש הממשלה[1] ומסרתיה לידי הרטר. הדגשתי הסעיף האחרון ומניתי העניינים שהסכמנו עליהם עם ממשלת ארצות־הברית ושאפשרו הפינוי:

1) שליטה בלעדית של אונ"ף בשלב ראשון ומנהל או"ם עד להסדר.
2) אי־כניסת מצרים דה פקטו וויתור מצרים על הפעלת "זכויותיה" המשפטיות.
3) הפסקת פעולות איבה בים וביבשה מיד ל[אחר] השלמת הפינוי.
4) דברי המזכיר שאם ישראל תצא, תחייב את ארצות־הברית והעולם כולו להערכה והחזקת טובה.
5) הבטחת המזכיר על פרשה חדשה ומזהירה ביחסי ארצות־הברית ישראל.
6) הבטחה שהפינוי יביא ליתר שקט (tranquility).

לעומת הדברים האלה מניתי העובדות שנתרחשו:

1) מתיחות גוברת ביישובי הספר, חידוש המשמרות והתכונה ההגנתית.
2) השתוללות פדאיון בתוך הרצועה ובשטח ישראל.
3) אנדרלמוסיה ואי־יציבות בתוך הרצועה כשמצרים חותרת תחת סמכות האו"ם.
4) איומי מצרים על חידוש ההסגר והחזרת מצב מלחמה.
5) סימנים מובהקים שמצרים שואפת להשתלט כליל על התעלה ולצפצף על האו"ם והמשתמשים בתעלה.

לרגל נסיבות אלה ברור כשמש שמושל מצרי כי יבוא לעזה מגמתו תהיה לארגן הרצועה למלחמה בישראל. הואיל וזהו הפירוש שלנו לשאיפות נאצר במנותו מושל, הרי מסקנתנו מתבקשת מאליה.

הרטר השיב שמחלקת המדינה שותפת לכל הדאגות שהבעתי ורואה המצב בחומרה גדולה. היא עושה מאמצים להבטיח שהתקוות שארצות־הברית וישראל הסכימו עליהן לא יתבדו. אין ביכולתו למסור לי תשובה יותר מפורשת היום, אך הוא יתקשר אתנו מחר והוא מקווה כי יוכל להודיע לנו דברים מפורשים (specific). בינתיים תובא איגרת ראש הממשלה לידיעתו המידית של הנשיא.

539

1. מס' 538.

הדגשנו תכופות כי המדובר לא רק בעזה אלא בעזה כגילוי ברור וחמור למדיניותו הקיצונית האנטי־ישראלית והאנטי־מערבית של נאצר. הביעו הסכמה, ובדברנו על מזימות נאצר בתעלה העיר פלגר ש"לא נולדנו אתמול, ואנו ערים מאוד לחומרת המצב".

בהמשך השיחה ציין הרטר כי עוד אין להם ידיעות מלאות על המתרחש ברצועה, הידיעות סותרות והם מבררים במרץ. לפי ידיעה אחת עומדים המושל המצרי וחמישה פקידים להיכנס מחר לעזה אך עוד אין אישור. הסברנו להם חומרת הידיעה הזאת אם תתאמת. אמרנו כי בעינינו מושל מצרי דינו כהשתלטות צבאית ואזרחית של מצרים וכל המשתמע מכך. אגב השיחה אישר פלגר עמדתנו כי בלי קשר לוויכוח המשפטי יש כל הסמכות להאמרשלד לתבוע מנאצר לעכב המושל.

בנוסח האיגרת הכנסנו שינוי קל. מחקנו המילים

As we understand with the agreement of the secretary-general of the U.N.,

ואחרי המילים Governor and staff כתבנו

We have grave apprehension that the secretary-general of the U.N. may acquiesce in this.

לא פרסמנו דבר מסירת איגרת מראש הממשלה לנשיא, ואנו ממליצים כי לפחות עד לאחר שתתקבל תשובה לא יתפרסם הדבר.

ביציאתנו מהפגישה נודע לנו כי השגרירים הצרפתי והבריטי עמדו להתקבל אחרינו על ידי הרטר בצוותא, כנראה להתייעצות משולשת בענייני התעלה והרצועה. נשתדל לברר מחר תוכן שיחתם.

אבן

540

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA296
נוסח יוצא: 93.01/2214/4

[וושינגטון], 13 במארס 1957

לי נדמה כי הדרך היעילה והמעשית ביותר לטיפול בעניין המְצָרים היא על ידי משלוח האנייה האמריקאית הראשונה, כפי שהוצע בשיחתנו עם הרטר ב־10 דנא.[1] דבר זה ישפיע על חברות ספנות דניות וכו' יותר מכל דבר אחר, וגם הרבה פחות מסובך לאמריקאים מפניות יזומות למדינות אחרות שלא ביקשו חוות דעתה של ארצות־הברית. משנתעוררה השאלה אינני שולל המאמץ אצל החברה הדנית, אך העיקר הוא לשלוח אנייה אמריקאית

540

1. ראו מס' 527.

כפי שמחלקת המדינה הסכימה. לא מופרז לצפות שדניה תפנה לארצות־הברית כדי לקבל התשובה החיובית שהסכים עליה הרטר בשיחתו עם ראובן,[2] אך שוב, העיקר הוא אנייה אמריקאית כי זאת תפתור בעיות אחרות רבות.

אבן

541

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.23/3091/1

וושינגטון, 13 במארס 1957

מידי אישי

1) בלילה טלפן הרטר להודיע ששוחח עם הנשיא ומחר יוכרז מהבית הלבן על כוונת ארצות־הברית לחדש שיתוף הפעולה עם ישראל בשטח הכלכלי, ולשם כך יחודשו תהליכי ההתייעצות בכל הנושאים בעלי עניין משותף (הרטר הסביר כי המדובר בכל המפעלים שדובר עליהם לפני 29 באוקטובר, הן מענקים הן הלוואות). הוסיף שעניין הנסיעות והתיירות עמד גם הוא להיחתך, אך לרגל המתיחות הביטחונית הוחלט לחכות עד שיתברר עניין עזה.

2) הבעתי דאגתנו הגוברת על [עקב] השמועות מקהיר על שיחות באנץ'.[1] הרטר אמר: אנו עושים מאמץ עליון הן בקהיר הן בהשפעה על המזכ"ל.

אבן

2. ראו מס' 534.

541

1. בשיחה בין נאצר לבאנץ' ב־13 במארס בקהיר נדון מעמדו של כוח האו"ם ברצועת עזה, והוסכם כי מצרים תקבל עליה את המנהל האזרחי ברצועה. לאחר השיחה אמר באנץ' כי כוח האו"ם אינו מעכב את בואו של המנהל המצרי וכי הוא ישתף אתו פעולה (למחרת הכחיש באנץ' כי אמר דברים אלה). יום לפני כן אמר באנץ' לעיתונאים בקהיר כי מבחינת האו"ם אין שום בעיה בנוגע למעמדה המשפטי של מצרים ברצועת עזה, הואיל ומעמד זה מבוסס על הסכמי שביתת־הנשק ועל החלטות עצרת האו"ם.

542

י' ברמור אל מחלקת מזרח אירופה
J. Barmore to the East European Division

מברק מוצפן ופ/233
נוסח נכנס: 130.09/2306/12

ורשה, 13 במארס 1957

הודיעו לנו מהוועדה לרפטריאציה שהחוזרים היהודים מרוסיה לא יורשו לעלות ועליהם להסתדר בפולין, כי בתנאי זה ניתן להם לצאת מברית המועצות.[1] נרמז לנו ברורות שהמזימה היא פרי לחץ של מוסקווה. להבא יהיה על היהודים החוזרים לחתום שלא יבקשו להגר מפולין.

מתרבים והולכים הסירובים לאשרות תייר לישראל ולדרכוני הגירה לבעלי מקצוע חשובים, וזה נוסף לאיסור החל על עובדי מנגנון המפלגה, הביטחון והצבא.

החומרות האחרונות שהמשטר הנהיג לרצון הליברליזציה מבשרות על נסיגה הדרגתית של פולין מדרכה העצמאית גם ביחס לישראל. הדבר עלול להתבטא גם בהגבלה ניכרת על העלייה.

יש לזכור שאיסור העלייה לרפטריאנטים גורם קודם כול קשיים לפולין עצמה. ידוע לכם שהוועדה לרפטריאציה ביקשה מאתנו בשבוע שעבר להחיש בכל מחיר עליית הרפטריאנטים קודם כול בגלל חוסר שיכון להם. כעת יצטרכו הפולנים לדאוג לסידוריהם להשתקע בפולין, וזה רק יוסיף לקשייהם הכלכליים וגם יחמיר את בעיית המיעוט היהודי. אולם הלחץ הרוסי העיב, כנראה, על כל השיקולים האלה. על אף הכול אנחנו רק בהתחלת התהליך ומוקדם מדי להוציא את כל המסקנות.[2]

ברמור

542

1. עד חודש מארס הגיעו מברית המועצות לפולין 4,000 רפטריאנטים יהודים, שמהם עלו 1,500 לישראל ולעוד 2,000 כבר ניתנו ויזות ליציאה מפולין (ראו הרמן אל יוסף, Y611, 19.3.1957, 93.01/2186/1).
2. ראו גם את מכתבו של כתריאל כץ מ־19 במארס אל מחלקת מזרח אירופה בנושא "גזרת ההישארות לגבי רפטריאנטים יהודים" (המכתב בתיק 130.23/3115/5). כץ הסביר את הרקע ללחץ הישיר של הסובייטים על שליטי פולין שגרם להטלת האיסור על עליית הרפטריאנטים לישראל.

543

א׳ אבן אל י׳ הרצוג
A. Eban to J. Herzog

מברק מוצפן WIA300
נוסח נכנס: 130.09/2312/2

וושינגטון, 14 במארס 1957

אישי

שוחחתי טלפונית עם המזכ״ל. דיברתי על ידיעות משיחות באנץ׳-נאצר ובעיקר על השמועה בדבר בוא המושל ופמלייתו. אמרתי ששמעתי מירושלים הבוקר כי ממשלת ישראל ״לא תשלים״ עם הקמת שלטון אזרחי מצרי בעזה. שאלתי אם באנץ׳ מוסמך לחייב עמדת האו״ם.

המזכ״ל הגיב:

1) הוא מנסה בכל כוחו להבטיח שלא תיווצר שום עובדה עד שיגיע לאזור. תפקיד באנץ׳ רק לברר ולהתווכח, ולא להתחייב.

2) הוא במצב משונה (ambiguous) [דו־משמעי]. העצרת לא ייפתה כוחו להתנגד לכניסה מצרית, ומאידך האמריקאים והצרפתים מדברים אתו על ״ההנחות״ של שיחות וושינגטון. במצב זה אין לו דרך אלא לבקש ממצרים לבל תיצור עובדות עד שיגיע ויברר.

3) הביע דאגה על הודעתי ״שלא נשלים״. אמרתי שעברה תקופת הוויכוח ועליי למסור על עובדות ותוצאות, שגם להן יש משקל במאזני החיים הבין־לאומיים. הודה לי על גילוי הלב ואמר שהוא פועל במאמץ למנוע יצירת עובדה מפוצצת כלשהי.

אבן

544

כ' הרטר אל ג' מאיר

C. Herter to G. Meir

Copy: 130.02/2459/13 :העתק

Washington, 14 March 1957

Dear Madam Minister,

I know that the Secretary will greatly appreciate the kind thoughts you expressed in your letter of March 6, 1957.[1] The major efforts made by so many nations to achieve a constructive solution to problems resulting from recent developments in the Middle East will, I am sure, prove to be important contributions to area and world peace.

As we have stated publicly, we foresee no obstacles to passage through the Gulf of Aqaba by ships of United States registry proceeding on commercial voyages to ports in the Gulf.

With regard to your comments concerning Gaza, there are as you know points on which we hold differing views. As the Secretary told Ambassador Eban on March 2,[2] we would not feel that mere presence of Egyptian personnel in territory which under the Armistice Agreement Egypt is entitled to occupy would give Israel the right to act. While we feel that arrangements for the administration of Gaza must be within the legal framework brought about by the Armistice Agreement, it is, as you know, our desire that the United Nations remain in Gaza pending an agreement on the future of that area or a permanent settlement.

We share your hope that there can be a period of relative tranquility which will enable the United Nations and its member states to turn to constructive tasks. We look forward to the return to the Middle East of an atmosphere which will enable normal United States Government activities in the area to be resumed.

Sincerely yours,

Christian A. Herter
Acting Secretary

544

1. מס' 516.
2. ראו מס' 497.

545

ז' ארגמן אל י' הרצוג
Z. Argaman to J. Herzog

מברק מוצפן WIA314
נוסח נכנס: 130.09/2312/2

וושינגטון, 14 במארס 1957

ראונטרי שוחח עם השגריר על מנת להעביר הערכת הרטר ומחלקת המדינה בנוכחות גולאשין[1] וארגמן. השגריר ביקש לדעת מה היא הערכתה של מחלקת המדינה על משמעות כניסת המושל המצרי לעזה. הדגיש כי מעשה זה יעורר דאגה חמורה בישראל, וברצונו להעביר דעת ממשלת ארצות־הברית לממשלה לפני שזו תחליט על הצעדים הבאים. האם עומדים המצרים להפעיל מנהל שלם והאם נשאר סיכוי שהאו"ם יישאר ויקיים המנהל על אחריותו.

ראונטרי, שהודרך על ידי הרטר, שלא היה יכול להשתתף בפגישה, מסר בשמו כי יש ביכולתו להבטיחנו כי גם ארצות־הברית מודאגת מההתפתחויות האחרונות. היא השתמשה בכל השפעתה למנוע כניסת פרסונל מצרי לעזה בכלל, ובפרט לפחות עד בואו של האמרשלד לקהיר. הוא מניח כי למרות כניסת המושל, הפונקציות של האו"ם, הן מבחינה צבאית והן מבחינת אחריותו לאדמיניסטרציה, לא נפגעו ולא תיפגענה. אין להם ידיעות על תגובות ממשלות אחרות, אבל הערכתם היא כי מצרים עשתה את הצעד כשהיא מונעת משיקולים פוליטיים ופרסטיז'ה. ארצות־הברית תמשיך לפעול בפני האו"ם על מנת שיקיים במלואו את האחריות למנהל בעזה. הוא מקווה שהאמרשלד יצליח לגבש את האחריות הזאת של האו"ם.

הדוח שנתקבל עד כה מעורפל, אבל הרושם שהפונקציות של האו"ם לא הופרעו ולא הופקעו. לפי הוראותיהם פנה היום שנית הייר למצרים אבל טרם קיבלו דיווח על שיחתו.

הרטר ביקש למסור שהוא מעריך שהמצב יכול להיות רציני, אבל לדעתו אפשר להתגבר עליו אם התגובה למעשה מצרים תהיה מתונה ככל האפשר, וחשוב שלא ליצור סיבוכים שתוצאותיהם עלולות להיות חמורות. ראונטרי חזר והדגיש כי ברצונו להבטיח מחדש (reassure) שארצות־הברית אינה חוסכת כל מאמץ בכדי לממש את התקוות המשותפות ומתוך היותה משוכנעת כי אכן הן ניתנות להגשמה.

השגריר ביקש לדעת אם מאמציה של ארצות־הברית מופעלים להשיג את שלוש המשימות שהוגדרו על ידי שרת החוץ ב־1 במארס[2] (וציטט אותן).

ראונטרי אמר כי הם נשארים נאמנים למגמות אלה כפי שהוגדרו באיגרת אייזנהאואר[3] ובשאר המסמכים, ולכך מכוונים מאמציהם ויוסיפו לנקוט בקו זה גם בעתיד. הוא העיר

545

1. הכוונה כנראה לאוורט גליסון, סגן מזכיר המועצה לביטחון לאומי.
2. מס' 493.
3. מס' 498.

כי המגמה הייתה תמיד exclusive control של האו"ם, אבל הביאו בחשבון אפשרות של נוכחות כמה מצרים בכדי להבליט שמירת הפרסטיז'ה המצרית ולהפגין הזיקה הפורמלית של מצרים לעזה. המזכיר הביע הנחה זאת ב־2 במארס,[4] אם כי היה מעדיף שלא ייכנס מצרי כלשהו בתפקיד רשמי.

השגריר אמר שכאן מדובר במשהו הרבה יותר חמור מכל דבר שחזה המזכיר בשיחותיו, ועמד על שתי תקלות הכרוכות בכניסת המושל המצרי:

1) פיצול אפשרי של הסמכות המנהלית, דבר שיבטל כל סיכוי למנהל או"ם יעיל.
2) יצירת מרכז לתסיסת המונים שיהרוס כל הסמכות המוסרית של מנהל האו"ם. לכן נשאלת השאלה אם לא נסתם הגולל על ההנחות המשותפות. ראונטרי הודה כי הקשיים גברו, אבל אינו יכול לגרוס כי אמנם חוסלו התקוות, ומכאן נכונותם להמשיך לפעול להגשמתן.

ראונטרי הבטיח לבחון אפשרות של הבהרה ואישור העמדה האמריקאית, כפי שבוטאה בשיחה, לא רק באורח דיפלומטי אלא גם בפומבי.

ארגמן

546

י' הרצוג אל א' אבן (וושינגטון)
J. Herzog to A. Eban (Washington)

מברק מוצפן TNWA204
נוסח נכנס: 93.01/2186/3

ירושלים, 14 במארס 1957

בהול

מודאגים ביותר מהתפתחות העניינים וזאת משני טעמים. ראשית, יש לנו ידיעות מוסמכות (נוסף על מברק 613 ממידן)[1] שהנציגים הראשונים של המנהל המצרי ייכנסו היום או מחר לרצועה. שנית, אנו מניחים שנאצר, המזכ"ל ודאלס יקשרו כל הנחה לטובתנו ביחס לעזה בהסכמתנו לכניסת חיל האו"ם לניצנה ולאורך הצד שלנו של קו שביתת־הנשק. לפי "ניו יורק טיימס" מקנברה, דיבר כבר דאלס שם על כך שאנו מחבלים בסירובנו להרשות כניסת חיל האו"ם אלינו, ולפי ידיעות מוסמכות כמוסות ביותר שקיבלנו זה

4. ראו מס' 497.

546
1. המברק לא נמצא.

עתה על השיחות עם המזכ"ל לפני דיוני העצרת ביום ו' שעבר, רצתה מחלקת המדינה שהן לודג' והן המזכ"ל יזכירו הצבת חיל האו"ם בצדנו, אלא שהושמט הדבר מנאומיהם ברגע האחרון כדי שהעצרת תסתיים ללא משבר נוסף אתנו (אגב, לפי אותה ידיעה הכחיש דאלס בשיחה עם המזכ"ל, בתשובה לשאלת האחרון, שארצות־הברית הכירה בזכות ההגנה העצמית שלנו לגבי עזה).

גדעון מספר כי:

1) ידעתם על כך שלודג' עמד להכניס הפסקה הנ"ל בנאומו והצלחתם להשפיע עליו להוציאה.

2) שמע ממך שבשיחתך עם הרטר בשבת שעברה,[2] הזכיר הרטר הצבת חיל או"ם בצדנו. על שני הדברים האלה לא קיבלנו כל דיווח מניו יורק או מוושינגטון.[3] מנסים להתקשר אתך טלפונית. אם לא נשיג קשר, הסבר נא להרטר חומרת המצב לגבי עזה, והדגש שאין להעלות על הדעת הסכמתנו לכניסת חיל האו"ם לשטחנו. (מתוך קריאת הדוחות על השיחות עם דאלס אנו רואים שעניין זה אף פעם לא הועלה מצדו, ועל כן יש לטעון שהעלאתו כעת בקשר לעזה או בכל צורה פירושה הפרת אמון מצד ארצות הברית.) שרת החוץ חושבת כי יש גם למסור [את] רקע הפרת האמון לחברי סנאט ולעורכי "הטיימס" ו"הראלד טריביון".

ניוועץ הלילה עם ראש הממשלה ונבריק.[4]

הרצוג

2. ראו מס' 527.

3. בתשובה למברק זה כתב אבן: "הרטר לא הזכיר אף פעם, לא במפורש ולא ברמז, עניין הצבת כוח או"ם בצדנו ועל כן לא דיווחנו. אשר ללודג', נכון ששמענו באותו יום ממקורות המשלחת האמריקאית על כוונה כזאת והתערבנו מיד במחלקת המדינה למנוע הדבר. לא אישרו לנו כי הייתה כוונה כזאת. העובדה היא שלא הופיעה פסקה כזו בנאום לודג'" (ראו אבן אל הרצוג, WNTA239, 14.3.1957, 130.09/2314/7).

4. בהתייעצות עם בן־גוריון שהתקיימה למחרת בהשתתפות גולדה מאיר והרצוג הציעה שרת החוץ לבן־גוריון שהיא תצא לוושינגטון לדיון דחוף עם דאלס. בן־גוריון הביע ספק באשר לתועלת שבכך, אולם לא התנגד לבקשתה (ראו רישום ביומן בן־גוריון, 15 במארס 1957).

547

י' צור אל שרת החוץ וו' איתן
J. Tsur to the Minister of Foreign Affairs and W. Eytan

מברק מוצפן שפ/842
נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 14 במארס 1957

מידי

משיחות עם ז'וקס ודארידן אמש והבוקר:

1) איגרת מולה לאייזנהאואר,[1] שתוכנה הועבר לשגרירות צרפת בתל אביב, נמסרה אתמול אחר הצהריים. אין עדיין תגובה. לתועלת העניין רצוי שתוכן השדר ועצם משלוחו יישמרו בסוד עד בוא הזמן. אותה שעה פנה אלפאן להרטר בדברים חריפים ביותר ודרש מילוי ההסכם. תשובתו הייתה ששגריר ארצות־הברית בקהיר קיבל הוראות לדרוש מממשלת מצרים מתינות וזהירות. הרטר אינו מוכן כפי הנראה להחליט על פעולה בטרם יבוא דאלס. הצרפתים פנו גם למזכיר בקנברה, שענה כי יטפל מיד כשיחזור לוושינגטון.

2) שיחת פיקו עם האמרשלד מאכזבת ומעוררת דאגה. הצרפתי לווה על ידי האנגלי. דיברו נמרצות. רוב תגובת המזכ"ל הוקדשה לתלונות על נאום בן־גוריון, על איומיו ועל הודעתו כי ישראל לא תודיע מראש על כל פעולה שתנקוט.[2] לדברי האמרשלד זה מנוגד לסעיף 51 של האמנה. הטעים כי לדעתו הרגיזו דברי בן־גוריון [את] נאצר. אמר שאינו בטוח עדיין אם קהיר תבצע זממה. הכחיש הדברים שיוחסו לבאנץ'[3] על ידי רדיו קהיר, עם זה טען שכוונת נאצר למנות "מושל אזרחי" ולידו ארבעה פקידים אזרחיים שיבואו לעזה dans une mission d'information, והכחיש שיש בדעתו להכניס אדמינסטרציה מצרית בשלב זה. אמר שהוא נוסע לקהיר, והצרפתי הזהירו לבל יקבע עובדות עם נאצר ולבל ירשה לו לזכות בניצחונות קלים. האמרשלד הסכים ואמר שיהיה זהיר, אך אין לפיקו כל ביטחון בכך. גם בעניין סואץ לא הגיעו לכל מסקנה, אך המזכ"ל הבטיח שלא יסכים לקשור עניין עזה בעניין התעלה כחששות הבריטים והצרפתים.

3) התגובה האנגלית כפי שנמסרה לשגרירותם היא – שבשום אופן אין להרשות החזרת צבאות מצרים לרצועה. הם רואים צעד נאצר כמנוגד להבטחות מפורשות אמריקאיות, אך אינם רואים שום פעולה שאפשר לעשותה כרגע.

547

1. באיגרת ששיגר לאייזנהאואר ב־14 במארס טען מולה כי מעשיה של מצרים ברצועת עזה מצדיקים את חששותיה של ישראל ואת אזהרתה כי אם המצב ברצועה יידרדר – יהיה עליה לכבוש אותה מחדש. מולה הפציר בנשיא להפעיל את השפעתו האישית הן באו"ם והן כלפי מצרים כדי שישראל לא תיאלץ לממש את אזהרתה (ראו *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 220 pp. 415–416).
2. ראו מס' 538, הערה 1.
3. ראו מס' 541, הערה 1.

4) גם ז'וקס וגם דארידן מודאגים מאוד מהמצב. מבטיחים כי הצרפתים יעמדו לימיננו ללא סייג וערים לסכנה הנשקפת בעקיפין גם לבעיית סואץ. יש לרכז, לדבריהם, בשני הימים הקרובים מערכה הסברתית עצומה נגד ארצות־הברית על שהיא מסלפת ואינה עומדת בהבטחותיה. כן אין להחליש בשום פנים ההרגשה שישראל מוכנה לתגובה צבאית אם יופר ההסדר. למרות שהאמרשלד נראה מופתע מהצעד המצרי ונבוך כביכול, סבור ז'וקס שכל המעשה נעשה בהשראתו, וכי אין זו אלא נקמה על שהתנהל משא ומתן והושג הסכם מאחורי גבו. מאידך, חרד מאוד האמרשלד מפני חידוש הפעולות הצבאיות על ידי ישראל, ולכן אין להחליש המתח, אף כי לא הגיעה השעה לתגובה עצמה.

ב"לה־מונד" הופיעו אתמול ושלשום הערכות ומאמרים הרומזים שישראל תשלים עם שלטון אזרחי ותתנגד רק לחזרת צבאות מצרים. פרסומים כאלה מזיקים, גם לדעת הצרפתים, ואנו עושים הכול כאן כדי למנוע אותם.

צור

548

מ' קדרון אל שרת החוץ (פריז) וי' הרצוג (ירושלים)
M. Kidron to the Minister of Foreign Affairs (Paris) and J. Herzog (Jerusalem)

מברק מוצפן NPTA64
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 15 במארס 1957

בהול

סיכום שיחת המזכ"ל [ו]אבן. נכחו קורדייה, קדרון.

אבן מסר לידיעת המזכ"ל על בואה של שרת החוץ ביום א'.[1] המזכ"ל הגיב מיד שאם כך ידחה נסיעתו לקהיר. ציין כהערה אישית שביקור שרת החוץ נראה לו כצעד appropriate. בשלב יותר מאוחר רמז שהיה מעוניין לשוחח עם שרת החוץ לפני יציאתו, על מנת להבטיח ששיחותיו בקהיר ינוהלו על רקע הבהירות המקסימלית של העמדות הישראליות והאמריקאיות.

548

1. ראו מס' 546, הערה 4. שרת החוץ יצאה מישראל ב־15 במארס, ימים מעטים בלבד לאחר שחזרה מעצרת האו"ם. מטרתה הייתה לדרוש מארצות־הברית פעולה נמרצת להוצאת המצרים מרצועת עזה ולהבטחת שליטתו הבלעדית של האו"ם ברצועה, בהתאם להבנות שהושגו בין שתי המדינות לפני נסיגת ישראל. כמו כן רצתה להכין את דעת הקהל בארצות־הברית לאפשרות שישראל תצטרך להפעיל בעזה את זכות ההגנה העצמית שלה.

אבן סקר תולדות המשא ומתן בוושינגטון בינינו לבין ארצות־הברית וצרפת על הפינוי, והדגיש שהן היזמה והן הניסוח המקורי של ההצעות היו צרפתיות־אמריקאיות [של הצרפתים והאמריקאים]. ציין שהודעת שרת החוץ בעצרת ב־1 במארס נוסחה בשותפות עם האמריקאים. ההנחה בכל המשא ומתן הייתה שהמנהל הבלעדי ברצועת עזה יהיה זה של האו"ם. הנחה זו אושרה כמתקבלת על הדעת על ידי האמריקאים ואחרים ושימשה היסוד לפינוינו. הצעד המצרי שולל הנחה זו וגורם למצב חמור ומתוח ביותר. ממשלת ישראל עומדת שוב בפני הכרעות גורליות.

המזכ"ל סקר מצדו תולדות המשא ומתן ואמר שמגעו הרשמי הראשון עם העניין היה ב־28 בפברואר, כשפינו הראה לו נוסח ההצעה הצרפתית־אמריקאית. המזכ"ל טוען שהעיר כמה הערות טכניות אך לא נכנס לעניין. באותו ערב שמע מאלפאן שהכוונה היא שלא יחזור לרצועה אפילו מצרי אחד, והזהיר שאין זה אפשרי כי אין לאף אחד סמכות משפטית למנוע כניסת מצרים. המזכ"ל ציין בהדגשה שלא היה לו שום חלק בנאום לודג', אם כי עליו להודות שכמה מדברי לודג' ובעיקר הציטוט המלא מדוחו ב־22 בפברואר[2] הרגיעוהו. הצהרותיה הבהירות ואפילו הדרמטיות של שרת החוץ אישרו שבשאלת היסוד המשפטי לתכנית האמריקאית עמדת ישראל ועמדות רוב המשלחות האחרות מנוגדות תכלית הניגוד. עובדה זו גורמת דאגה, והוא מקדיש כל מאמציו מאז לניסיון להבטיח שהעניינים בעזה ינוהלו על רקע עובדתי מבלי לעורר השאלה המשפטית. זה תפקיד לא פשוט לאו"ם. הוא הסביר המצב לפאוזי, שהכיר בקשיים. המזכ"ל אמר לפאוזי שהוא מקווה שלא יהיו סיבוכים בתקופה הראשונה, בה לפי ההסכם הקיים נמסרה לאו"ם האחריות הבלעדית למנהל. פאוזי נענה בחיוב מבלי להתקשר עם קהיר. המזכ"ל ציין שבקצת מזל הייתה התקופה הראשונה נמתחת ואז, באווירה יותר שקטה, הייתה ניתנת הזדמנות לפשר בין הזכויות המשפטיות של מצרים והמצב העובדתי הנדרש על ידי ישראל. אולם נתעוררו כל מיני בעיות קטנות (כמו בעיית המטבע, שיווק פרי ההדר וכו') שהכבידו על הביצוע הסדיר של ה־take over, ולבסוף באה הפגנת הכוח המשטרתי של אונ"ף ביום א'.[3] כל אלה באווירת החשדנות הפתולוגית בקהיר הצטברו וגרמו כנראה לצעד המצרי ביום ב' כאשר מינו המושל. תגובת המזכ"ל לפאוזי הייתה harsh, אולם מאז הייתה ההתנהגות המצרית פחות או יותר בסדר. ביום ג' הכריזו שתושבי עזה ישתפו פעולה עם אונ"ף. ביום ה' כשבאנץ' פנה לנאצר בקשר לידיעה שהמושל ופמלייתו עומדים להיכנס לרצועה, הובטח לו שלא תהיינה הכרעות בעניינים רמי מעלה עד לבואו של המזכ"ל. המזכ"ל אמר שאינו יודע עד היכן ילכו המצרים. הוא משוכנע שאין בכוונתם להכניס יחידות צבאיות. הם מדגישים רצונם למנוע פשיטות והסתננויות משני עברי הגבול. אין סימן כל שהוא שהם רוצים להתפטר מאונ"ף.

אבן שאל אם המצב הפורמלי הוא שאנו עומדים עוד בתקופה הראשונה בה האחריות הבלעדית מוטלת על האו"ם, המזכ"ל השיב שזה השלב השני של התקופה הראשונה והאו"ם עוד אחראי לכול. המושל המצרי ערך ביקור נימוסין ולא ניסה להמריץ הקמת מנהלו.

אבן סיכם העובדה הקובעת לישראל: מדינות מסוימות השיגו הפינוי הישראלי מעזה על יסוד הנחה של שליטה דה פקטו של האו"ם אחרי הפינוי. הנחה יסודית זו עכשיו

2. ראו מס' 462, הערה 1.
3. ראו מס' 530, הערה 2.

מעורערת לחלוטין ולכן המשבר חמור. אבן אמר שלא בא לנהל משא ומתן עם המזכ"ל אלא להעמידו על החומרה הגדולה בה אנו רואים המצב. עיקר חשבוננו בשעה זו עם אותן הממשלות, ובעיקר ארצות־הברית, שעל פי הערכותיהן החלטנו על הפינוי. אך גם המזכ"ל, מטעמים פשוטים של שמירת השלום, חייב להתחשב בהתנגדותנו למנהל מצרי בעזה. המזכ"ל השיב שהוא ביקש ההבהרה הרצינית ביותר מצד ארצות־הברית. הוא חייב לדעת מה עמדתה. עמדת מצרים ידועה לו – החלק הראשון של הציטטה מ־22 בפברואר, שתי ההצהרות האחרונות של פאוזי בעצרת, וההכרזה על שיתוף פעולה עם אונ"ף.

אבן הביע ספק אם אפשרי אפילו להעלות על הדעת שהאו"ם ומצרים ישבו יחד בעזה, כאשר האו"ם חייב להתייחס לישראל כאל מדינה ריבונית הזכאית לביטחון, ומצרים מתייחסת אליה כלאויב במצב מלחמה. המזכ"ל השיב שבמקרה זה יצטרך האו"ם לפעול. אבן ציין שהסיוט הישראלי הוא שמצרים תארגן האוכלוסייה נגד ישראל מאחורי גבו של אונ"ף; אז תתחדש ההסתננות ואונ"ף יחסן מארגניה מכל חשש של תגובה. המזכ"ל השיב שתפקידו של אונ"ף למנוע התלקחויות, והוא מאמין שזה גם רצונה של מצרים. אשר ללוחמות ברור שהאו"ם צריך עכשיו לחתור לביצוע הדדי של סעיף 1 של הסכם שביתת־הנשק בדיוק כפי שפעל בעבר בעניין סעיף 2.[4] מכאן עבר לפזמון הרגיל של הצבת אונ"ף משני עברי הגבול, וציין שהן מבחינה פורמלית והן מבחינה מעשית השאלה עודנה קיימת, טרם הגיעה השעה לעורר הבעיה פורמלית, אולם יצטרך פעם להביא העניין בפנינו כי בזה יהיה תלוי הסיכוי להחזיק אונ"ף במִצְרים זמן ממושך.

בסיום אמר המזכ"ל שהוא מקווה שלא נתקבל הרושם שהוא מסרב לקבל ההזמנה לבקר בירושלים, אולם עליו להיות בטוח שהביקור יסייע וכי נוכחותו רצויה. הזכיר שוב נאומי בנטוב ויגאל אלון[5] וציין שלדעתו דברי ראש הממשלה בכנסת[6] השבוע לא היו מוצדקים. לבסוף הוציא מברק צופן מירושלים ובו ציטוט מלא של מאמר קיצוני ושחצני ביותר של יהושע תדמור ב"למרחב". קורדייה הביע דאגה לשלומו של המזכ"ל אם ייסע.

קדרון

4. סעיף 1 בהסכם שביתת־הנשק בין ישראל למצרים אוסר על שימוש בכוח צבאי, על איומים ועל תכנון וביצוע של פעולות תוקפניות. סעיף 2 אוסר פעולות מלחמה או מעשי איבה מעבר לקו שביתת־הנשק, וכן חציית קו זה לכל מטרה שהיא.

5. ראו מס' 397, הערה 6.

6. ראו מס' 538, הערה 1.

549

שדר מאת הנשיא אייזנהאואר אל ראש הממשלה ד' בן־גוריון

Message from President Eisenhower to Prime Minister D. Ben-Gurion

Copy: Ben-Gurion Archives העתק: ארכיון בן־גוריון

Washington, March 15, 1957

Dear Mr. Prime Minister,

I have received your message of March 13 delivered through Ambassador Eban.[1] I want you to know that we are following recent developments affecting Gaza with concern and are working hard to the end that the objectives of peace and tranquility in the area will be achieved.

The United States has made clear its hopes with respect to the situation which should prevail following the Israeli withdrawal. We shall continue to strive to see to it that those hopes materialize. It is, of course, obvious that this will involve many difficulties and will raise questions which the United States alone cannot decide. The problems with which we are confronted have been for a long time in the making, and patience and forbearance are required in our task of seeking a solution to them. I am sure you will agree that it is of the utmost importance that the greatest restraint be exercised by all concerned and that there be avoided any precipitate action which might result in a deterioration of the situation and a risk of undoing all that has been accomplished.

My personal interest in the establishment of stability and tranquility in the area continues deep. I look forward to continuing close consultation with your government on the problems involved.

With kind regard.

Sincerely yours,

Dwight D. Eisenhower

549

1. מס' 538.

550

ג' אבנר אל מחלקת חבר העמים הבריטי
G. Avner to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 93.04/328/22

לונדון, 15 במארס 1957

שיחה עם רוס.

1) **עזה**. תבעתי לפי חוז"ם 912 סעיף אחרון[1] פעולה דיפלומטית נמרצת כלפי ארצות־הברית ומזכירות האו"ם בהתאם לעמדת ממשלת בריטניה המוצהרת בדבר שלטון האו"ם ברצועה. אמר שאינו רואה קושי להיענות לתביעה וימליץ בפני לויד. אישר שעמדתם [מחייבת] שלטון או"ם בלעדי ללא מנהל אזרחי מצרי או ישראלי. בטוח שלויד יחזור על העמדה בבית הנבחרים.[2] הופתעו ואף התרגזו מהדוחות בעיתונות הבוקר על הצהרת באנץ' שהאו"ם ישתף פעולה עם מנהל אזרחי מצרי ברצועה. קשה להם להאמין שאמנם כך הצהיר באנץ', ושלחו הוראות לברר בדיוק מה אמר ומה דובר בפגישת באנץ'-נאצר. מאידך מחובתו, על דעת לויד, לבקשנו להבליג ולהימנע מצעדים פיזיים שיחמירו המצב. אמרתי שראש הממשלה דיבר בכנסת על אמצעים דיפלומטיים שישראל נוקטת בהם בשלב זה, וכי מטרת פנייתי שאנגליה, באמצעים דיפלומטיים, תעזור למנוע הידרדרות המצב. הוסיף שעליו לבקש שממשלת ישראל תשקול גם הודעותיה והכרזותיה על מנת לא לגרות המצרים לבצע כוונתם עד תום, ועל מנת לא לתרום ליצירת מתיחות שאין נסיגה הימנה. חזרתי על חיוניות העניינים העומדים על הפרק מבחינתנו והוא קיבל זאת, אולם סבור שאולי עוד ניתן להציל העניין. שוב תבעתי שיירתמו למאמץ והשיב בחיוב.

2) **גילדהול**.[3] טענתי לפי ד/799 1) 3) ו־4),[4] ובעיקר שישראל אינה סבורה שלמדינות ערב מגיע חלק כלשהו משטחה הקטן ותתנגד לכך בכל כוחה. ענה שיודע היטב טיעוננו, אך עלינו להכיר שכאן ישנם חילוקי דעות לגופו של העניין בין ממשלת בריטניה וממשלת ישראל. חייב לומר שגם אם כרגע שאלת ההסדר הכללי אינה על הפרק, הרי מדיניות ממשלת בריטניה בעניין זה נאמנה לעקרון הפשרה הטריטוריאלית. הזכיר שלויד אמר זאת לגולדה בניו יורק בדצמבר. יודע שהגיבה בחריפות. דעתם שאם בכלל ייתכן אי פעם הסדר ישראלי־ערבי, הרי הוא ייתכן רק על יסוד פשרה

550

1. בסעיף זה נאמר: "אם המצב ידרדר, לא תהיה לישראל ברירה אלא לפעול להגנתה העצמית, לפי הודעת שרת החוץ בעצרת. הדרך היחידה למנוע אסון הינה אפוא שהממשלות ודעת הקהל הבין־לאומית יתבעו מארצות־הברית ומהמזכ"ל לא להרשות כניסת המצרים לעזה, שטח שאינו מצרי ושהאינטרס המצרי היחיד בו הינו להגשים מצב המלחמה המוצהר שלה עם ישראל על ידי התקפות על ישובי הנגב. ישראל בפינוי כוחותיה עשתה act of faith כלפי הקהילייה הבין־לאומית וזו חייבת לגמול לה על ידי ערנות והבטחת אי החזרת המצב הקודם." (ראו אילת אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, חוז"ם 912, 13.3.1957, 130.09/2377/5.)
2. בתשובה לשאילתא בפרלמנט ב־30 בינואר 1957 הביע לויד תמיכה במנהל האזרחי בעזה.
3. ראו מס' 531, הערה 2.
4. ראו מס' 531.

טריטוריאלית. ישנם כאן חילוקי דעות בין שתי הממשלות, וכנראה שהאחת לא תוכל להזיז את השנייה מעמדתה.

3) **ירדן**. יש דעה מחולקת בין המומחים במשרד החוץ אם אמנם תתקיים ירדן כמדינה ואם לאו. הוא עצמו סבור שכן, וזאת על יסוד עזרה כספית מארצות־הברית וסעודיה, ואי־רצון עיראק, סעודיה וסוריה להסתבך בתוצאות הבלתי משוערות מראש מניסיון חלוקת ירדן. לגבי הנשק הבריטי אמר שממשלת בריטניה דבקה בעיקרון שאסור להעניק לאחד הצדדים בסכסוך במזרח התיכון עליונות צבאית מכרעת. הצביע על כך שבהצהרת השלוש[5] לא היה ניסוח ברור לגבי קיום מאוזן, אך אף על פי כן זוהי מדיניות ממשלת בריטניה. אין פירושו שאם מוכרים לצד אחד כמה אווירונים יש למכור מיד אותו מספר לצד השני. עושים חשבון כללי וכולל של מאזן העצמה הצבאית. ברור להם בתכלית כי מה שנגנב על ידי הירדנים מהמחסן הבריטי בזרקה[6] ומה שימכרו לירדנים כעת, אין בהם כדי להדאיג ממשלת ישראל מבחינה ביטחונית־צבאית, הואיל והמאזן הוטה רצינית לטובת ישראל בחודשים האחרונים וכוחה של ירדן בירידה רצינית. בכלל, אף מדינה ערבית אינה עומדת לתקוף ישראל בזמן הנראה לעין. הניח ששירות המודיעין הישראלי בוודאי הביא בחשבון כבר במחצית השנייה של 1956 הנשק שנגנב בזרקה והנשק שהירדנים קיבלו בהשאלה. כעת ישלמו תמורת נשק זה, אך אין בכך משום הוספת כוח לירדנים. באשר לנשק הנוסף שיימסר כעת לירדנים חזר על הטיעון המרגיע. הזהרתי נגד השארת נשק בעיראק בדרכו מירדן, [העברת נשק מירדן לעיראק] והוא חזר על הטיעון שהמאזן הצבאי הכללי במזרח התיכון לנגד עיניהם בכל עת.

4) **תביעות הנשק שלנו**. תבעתי שחרור הפריטים השונים שאושרו אשתקד[7] על יסוד המצב החדש לאחר נסיגתנו: תוספת הנשק לירדן, הזרם המתמיד של נשק לעיראק, המכירות הבלתי רשמיות למצרים באמצעות אנשי עסק[ים] פרטיים בהלווציה [שווייץ], איטליה ולבנון, והמשך הזרמת הנשק הרוסי לסוריה וכנראה גם למצרים. הוספתי טיעון שקיבלתי ממשלחת הביטחון בדבר ההפרעה הנגרמת לאימון טייסי הסילון שלנו מעיכוב חלקי חילוף למטאורים וכו׳. ענה שכל עוד קיימת החלטת או״ם מ־2 בנובמבר[8] אין אפשרות להתקדם בעניין זה. חזר פעמיים על שארצות־הברית כאילו מסכימה שאין לעת עתה לחדש משלוחים צבאיים או צבאיים למחצה למצרים או לישראל. נמשכים מאמצים בריטיים לגלות הפרות ברית־המועצות [של] החלטה זו על ידי המשך המשלוחים למצרים, ולויד אמר לו שיש לדבר במוסקווה בעניין זה. תוך הסתייגות שאין זה ענייני הישיר הטלתי ספק ביעילות המלל במוסקווה ו[הוספתי] כי בינתיים אנו סובלים, מה גם שאין כל ספק לגבי המשך המשלוחים לסוריה, אלא שמבחינה חוקית החלטת ה־2 בנובמבר חלה רק על מצרים וישראל. למעשה זורם אפוא נשק רוסי ומערבי למדינות ערב, גם אם כרגע רק מועט למצרים, ואילו לנו לא ניתן דבר. ענה שיכול להבטיח שכל הפריטים שאושרו אשתקד ישוחררו לישראל אך הבעיה מתי. ייתכן שארצות־הברית תדאג ליצירת מצב פורמלי של סיום תוקף

5. הצהרת שלוש המעצמות ב־1950. ראו מס׳ 4, הערה 2.
6. ראו מס׳ 439.
7. ראו מס׳ 253; מס׳ 282; מס׳ 283.
8. ראו הערת־עורך מס׳ 11.

החלטת ה־2 בנובמבר הואיל וישראל מילאה כל התחייבויותיה, אולם עד אז אי־אפשר לפעול. הזכרתי התעניינות מקמילן בנושא בשיחת מקמילן-אילת שבה נכח רוס, וגם הצעת לויד בדבר מלטה,[9] אולם רוס פסל הסדרים מסוג זה ועקיפת החלטת האו"ם. לבסוף אמר שבעתיד תחדש אנגליה העזרה הצבאית לישראל בהתאם לעקרון המאזן הכללי והנסיבות המדיניות באזור, ואין ספק שישראל תמשיך לקבל נשק מבריטניה. חזר וטען שכרגע אין מאיימת סכנה, ודחיית שחרור הפריטים לזמן קצר אינה מעלה ואינה מורידה.

5) **אשראי באישור ממשלתי לקניות אזרחיות, בעיקר רכישת מטוסי בריטניה**. טען שהעיכוב כלכלי גרדא הואיל וב־Export Credit Guarantee Department סברו שבמצב של סכנת סנקציות כלכליות לישראל יש לעכב אשראי נוסף. טענתי שעניין הסנקציות, במידה שהיה אי פעם מעשי, ירד מהפרק וביקשתי התערבותו. ענה שהתערבותו תשווה לעניין אופי מדיני בעוד שהבעיה כלכלית גרדא. אינו מבין מדוע חושבים אצלנו שהבעיה מדינית. עניתי שהסיבה שהפסקת האשראי לא באה כשאוימנו בסנקציות אלא בנובמבר 1956, לאחר מבצע סיני, כשעניין הסנקציות טרם עלה. על כך לא ידע להשיב והסכים לברר במחלקת האשראי אם לא נוצר כעת, לאחר סילוק האיום בסנקציות, מצב המאפשר חידוש האשראי. תבעתי שיעודד החלטה חיובית. השיב שיברר ויצביע על המצב החדש שנוצר.

6) **פליטי מרוקו בגיברלטר**. ניסה לומר שזו בעיה טכנית של מציאת מקום לאחסון הפליטים בשטח המוגבל. עניתי שבמשרד המושבות נאמר לי שהבעיה מדינית וקשורה בלחץ מרוקו ומשום כך פניתי אליו, כי מרוקו בשדה מחלקתו. הוספתי שבמידה והקושי טכני, מוכנים אנשינו להסתגל לתנאים ולשתף פעולה עם המושלים המקומיים לפתרון הבעיה. הודה שהיחסים עם מרוקו משחקים תפקיד, ומהסיבה הטכנית והמדינית כאחד יצטרך לבוא צמצום פעולתנו שם. דיברתי על הצד ההומניטרי וענה שעד הקיץ בערך יכול העניין להימשך, וגם לאחר מכן לא יסגרו גיברלטר בפני פליטים ממרוקו, אלא שהטיפול בהם בגיברלטר לא יוכל להיעשות בצורה בולטת לעין במחנה רשמי המוחזק על ידי מדינת ישראל או שליחיה.

חופש השיט בסואץ לא העליתי מקוצר זמן ובידיעה שנוכל להעלותו בשבוע הבא. לבסוף אמר שימסור תוכן השיחה ללויד וביקש שלא יהיה פרסום לקיומה ולתוכנה.

אבנר

9. ראו מס' 282.

551

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA650
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 16 במארס 1957

מידי

בשיחה עם אבן וקדרון היום אחרי ישיבת הוועדה המייעצת מסר פירסון הדברים הבאים: עבר עליו אתמול בפרלמנט יום קשה ביותר. כתוצאה מכך החליט להשתתף אישית בישיבת הוועדה המייעצת היום, על מנת להבהיר למזכ"ל לפני נסיעתו לקהיר עמדת ממשלת קנדה לגבי תפקידי אונ"ף בנסיבות הנוכחיות. הוא מעריך המצב כחמור ומסוכן, אם כי ציפה לסיבוכים עקב חוסר הבהירות בהחלטות העצרת.

הוא הודיע לוועדה הבוקר שקנדה לא תיתן לאונ"ף להיות שעיר לעזאזל ומנה שלוש נסיבות בהן תיאלץ קנדה להוציא יחידתה:

1) אם מצרים תשלוט על החיל.
2) אם עזה תיהפך שוב לאזור התנגשות בין ישראל ומצרים (הדגיש בתוקף שאונ"ף לא יפתח באש אלא בנסיבות משטרתיות ורק על מנת להגן על עצמו).
3) אם מצרים תפסול התגבורת הקנדית (העיר שנאצר הבטיח לנציג הקנדי בקהיר שלא יהיו עיכובים נוספים).

פירסון ציין שהמצב תובע מתינות והבלגה מכל הנוגעים בדבר. לדעתו שני דברים עלולים להכריע הכף לחיוב או לשלילה:

1) אי־הסכמה מצרית לשליטה דה פקטו של האו"ם ברצועה, ובייחוד אחריות בלעדית לביטחון הפנימי (המזכ"ל, בתשובה לשאלת הנציג ההודי בוועדה, קבע ביטחון פנימי בידי אונ"ף כ־sine qua non ונקודה זו תהיה המרכזית בשיחותיו בקהיר).
2) אם ישראל תחליט שהמצב הביטחוני בגבול הרצועה מחייב הפעלת כוח ושאר העולם לא יהיה משוכנע בצדקת הפעולה.

פירסון הדגיש האחריות הרובצת על ארצות־הברית והציע שנפעיל כל חצינו נגדה. על ארצות־הברית ללחוץ על מצרים בכל הדרכים האפשריות. הוא העיר שהמזכ"ל מתחיל להתמרמר על האחריות למציאת פתרונות שממשלת ארצות־הברית מטילה עליו.

קדרון

552

י' צור אל ו' איתן ומחלקת מערב אירופה
J. Tsur to W. Eytan and the West European Division

מברק מוצפן שפ/852
נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 16 במארס 1957

סודי ביותר

שרת החוץ הגיעה ב־4 לפנות בוקר ויצאה ב־7 בערב.[1] נפגשה עם מולה וכן, בהיעדר פינו הנמצא מחוץ לעיר, עם ז'וקס ודארידן. בורז'ס בא לבקרה בשגרירות ושוחח כשעה, ההתעניינות בנסיעתה עצומה. כותרות ראשיות בעיתונים ופירושים נרחבים ברדיו.

השיחה עם מולה נמשכה כשעה. ראש הממשלה היה נבוך ומודאג מהתפתחות העניינים. קשה לו להשלים עם העובדה שאייזנהאואר ודאלס רימוהו והביאוהו לאחריות להסדר שלא קוים.

לכתחילה תלה כל האשמה בהאמרשלד, אך לאחר הסברות שרת החוץ שוכנע כי הייתה בזה מזימה של דאלס. עמד על כך כי נכנסו למשא ומתן לבקשתם המפורשת של האמריקאים. הדגיש כי נאמר להם בפירוש שאין ההסדר "חזרה" לשביתת־נשק אלא פתח לפתרון חדש העוקף האו"ם ושביתת־הנשק. כן לא נזכרה מעולם האפשרות של חזרת המצרים לעזה. אדרבה, המזכיר העלה מחשבה שאולי יצטרך מנהל האו"ם להעסיק ערבים מקומיים וביקש להשפיע עלינו שלא נתנגד לכך. הוא רואה בכל הפרשה פשיטת רגל של ממשלת ארצות הברית, שלא יאמינו יותר לדברה.

הזכיר כי וושינגטון נוהגת כך גם לגבי התעלה. לפני ימים מספר קרא לממונה [על שגרירות] ארצות־הברית והוכיחו על ההודעה שספינות פנמה תשלמנה מס מעבר למצרים. שאלו אם אמנם אין ביכולת המעצמה האדירה להביא הפנמים לקבלת ההסדר שהוסכם עליו.[2]

מולה קיבל תשובה ארוכה מאייזנהאואר לשדרו.[3] הנוסח בידי שרת החוץ. עיקרו שארצות־הברית מעוניינת כצרפת בשמירת השלום על ידי שני הצדדים, כולל שביתת־הנשק. מסתמך על הנאומים ב־1 במארס ומשער שלזה מתייחס מולה בדברו על "accord commun". אינו מזכיר אף במילה המשא ומתן שקדם לזה. מאשר הצהרתו בדבר חופש השיט במפרץ וכן ההסכם בדבר מנהל או"ם זמני בעזה, אך מוסיף שנאמר לישראלים כי חזרת מצרים לעזה אינה יכולה לשמש יסוד לנקיטת אמצעים משלהם. אם תהיינה התקפות או יופרע חופש השיט, יהיה מקום להביא הדבר לאו"ם, או לפתור הבעיה

552

1. שרת החוץ התעכבה לשיחות בפריז בדרכה לוושינגטון.
2. ראו מס' 535, הערה 5.
3. ראו מס' 547, הערה 1. ראו תשובת אייזנהאואר למולה — *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 223, pp. 418–419.

באמצעות האו"ם או מחוצה לו והדבר יבוא לדיון. כל הזמן מדובר על הצורך בהשפעה מרגיעה על הישראלים והמצרים בנשימה אחת.

מולה הוסיף כי בקבלו השדר אמר לממונה ארצות־הברית כי תוכנו אינו מתאים למוסכם ביניהם והצביע על הסתירות. הלה הסכים ואמר שימסור לממשלתו. בכוונת ראש הממשלה להשיב לשדר נמרצות ולהסתמך על התעודות שבידם. ביקשנוהו להשפיע על מדינות אירופה ולהזעיק, ובייחוד על אוסלו שתיתן הוראות לאנגן הנורווגי, על ספאק ועל יוגוסלוויה שנראית תזוזת־מה בעמדתה. הבטיח לעשות זאת, אך לעומתו חשש מאוד לעמדת האנגלים וחרד לפגישת ברמודה.[4]

צרפת תעמוד לימיננו ללא רתיעה ותגייס כל האמצעים הדיפלומטיים שבידיה, אך הוא תולה תקוות בייחוד במערכה לקומם דעת הקהל בארצות־הברית.

השיחה עם ז'וקס נמשכה כשעה וחצי. שרת החוץ הרצתה בפרוטרוט על הסכנות, ודארידן רשם כל הסבריה. המזכ"ל הבטיח להביא הדברים בפני פינו ומולה ולעבד תכנית פעולה מעשית.

עיקרי הסיכום:

1) צרפת רואה עצמה כצד, מוכנה להעיד על ההסדר ותפנה בתורת שותפה לאמריקאים בדרישה למלא אחר ההסכם. גם לא תהסס לפרסם הפרטים הידועים לה, אם תראה צורך בכך. ז'וקס הטעים, כי בכוונה שמרו תעודות בכתב יד דאלס שאי־אפשר יהיה להתכחש להן.

2) יפעלו לגבש חזית מאוחדת של מדינות אירופיות. מסכים לפנייה לנורווגיה וליוגוסלוויה ויקיים קשר הדוק עם בנלוקס.

לאחר שיחה טלפונית עם אריאל,[5] שדיבר עם ספאק הבוקר, ביקשנוהו והבטיח לשלוח לראש הממשלה הבלגי סיכום הדברים לידיעתו ולפעולה משותפת.

3) יעמדו לצדנו בהתנגדות ללא פשרה להצבת אונ"ף בשטחנו, שלא הוזכרה בשום שלב במשא ומתן ואין לה ביסוס.

4) מייעצים לנו לרכז התנגדותנו מול כל ניסיון של הצבת "מסווה" אונ"ף לאורך הגבולות, כי לא זאת הכוונה. או שאונ"ף ישלוט בעזה או שאין לכל הסדר טעם.

5) בשום אופן אין ליצור רושם כי נשלים עם המעשה שנעשה ברצועה ולא נתנגד בכוח אלא להכנסת חיילים מצרים. האיום בחידוש מעשי האיבה הוא נשקנו החזק ביותר ואין להחלישו בשום שלב.

6) אינם מזלזלים באפשרות התערבות צבאית רוסית באמצעות מתנדבים ועל כן יש לנהוג זהירות למעשה. אם יפרוץ סכסוך, אין עזה אמתלה טובה לכך, אלא המעבר במְצָרים.

השיחה עם בורז'ס נמשכה כשעה. אמר כי צרפת מוכנה לעמוד לימיננו למעשה וכשהודתה לו שרת החוץ, הסביר כי אינם עושים זאת רק למעננו. דעת הקהל שלהם לא תבין ולא תסלח לעולם אם יזנחונו לאחר שסייעו להביאנו להסכם נסיגה. הוא מקבל

4. ראו מס' 454, הערה 8.

5. יוסף אריאל, שליח מיוחד וציר מוסמך בבריסל.

יום יום ביקורים של אנשים שאינם קשורים בישראל התובעים פעולה צרפתית נמרצת. הם מבינים כי כל ויתור בעזה ישפיע גם על ההסדר בעניין התעלה.

בורז׳ס אמר לממונה [על שגרירות] ארצות־הברית כי אם תיאלץ ישראל לפעול, תעמוד צרפת לימינה בעזרה צבאית. אמר זאת בכוונה בהסכמת פינו. וושינגטון הובהלה מיד ופנתה בשאלות גם אליהם וגם ללונדון, שמיהרה להצהיר שלא תעשה דבר.

למעשה אפשרויותיהם מצומצמות ביותר, אך יעמידו כולן לרשותנו. אמר כי ״הבריטים עלולים לגרשם מקפריסין״ מחשש הסתבכות.

גם הוא רואה המבחן בעניין המְצָרים. הצרפתים הכינו מספר אניות מלחמה קטנות בג׳יבוטי המוכנות להיכנס לפעולה בהודעה מוקדמת של שלושה־ארבעה ימים. מבקש לתאם אתם המועדים לכשנחליט להעביר אחת מספינותינו. כדי להגדיל הרושם של החלטתנו לפעול ובהסכמה אתו, הוחלט להודיע לעיתונאים על פגישת שרת החוץ עם בורז׳ס, מבלי למסור פרטים כלשהם על מקום הפגישה או תוכנה. ואמנם התפשטה השמועה מיד בעיר ועוררה ניחושים רבים. בסיכום השיחות: הרגשה של אשמת־מה, מבוכה ועלבון על השפלתם, רצון כן לעזור במערכה המדינית והביטחונית, ותחושה של קוצר יד ומיעוט האמצעים שברשותם. לא הרגשנו אפילו ברמז של נכונות להקריב את עניינינו כדי שלא להסתבך עם ארצות־הברית או האו״ם.

צור

553

י׳ ברמור אל א׳ אשל
J. Barmore to A. Eshel

מברק מוצפן ומ/238

נוסח נכנס: 130.09/2306/12

ורשה, 16 במארס 1957

דחוף

לשלך 490.[1]

1) (א) עד עכשיו הגיעו בערך 3,500 יהודים מרוסיה, מהם עלו כ־2,000 כולל השיירות עד סוף מארס. ל־1,500 הנותרים יש דרכונים והם יעלו תוך חודש אפריל.

(ב) מה־10 במארס, יום הגזרה, ועד עכשיו יש כ־250–300 חוזרים שנפגעו מההוראות החדשות.

553

1. אשל ביקש נתונים מספריים על היהודים החוזרים מברית־המועצות ועל הגורמים להטלת ההגבלות עליהם (ראו אשל אל ברמור, מר/490, 14.3.1957, 130.09/2306/9).

(ג) קצב החוזרים של 250 איש לשבוע נמשך לעת עתה ללא שינוי.

2) ביקשתי לא להוציא מסקנות סופיות, כי אנו רק בהתחלת התהליך החדש של החמרה והגבלות עלייה גם לגבי סוגים מסוימים של יהודי פולין. ייתכן שעל אף הסימנים הבולטים של קיצוץ בעלייה התופעה היא חולפת.

3) ב־8 במארס יצאה למוסקווה משלחת חשובה של שר הפנים וסגנו האחראי לענייני רפטריאציה, כדי לסכם את הביצוע הטכני של הרפטריאציה. ידוע לנו ממקור נאמן כי סעיף מיוחד של הסכם הרפטריאציה מדגיש שיהודי בעל אזרחות פולנית ב־1.9.39 דינו כדין פולני, ורשאי לשוב לפולין. ההגבלות הוטלו על ידי שר הפנים ביום צאתו למוסקווה. ייתכן ששר החוץ שחזר אז ממוסקווה, ואשר לפי ידיעה ממקור בלתי מוסמך ננזף על ידי כרושצ׳וב בגלל ניצול לרעה של הרפרטריאציה לעליית יהודים לישראל, השפיע על שר הפנים להפסקת עליית הרפטריאנטים.

4) תיתכן גם סברה שרצוי היה למשלחת הפולנית, היוצאת לסיכום ענייני הרפטריאציה, להפסיק את עליית הרפטריאנטים לפחות לתקופת ניהול המשא ומתן, כדי להצטייד בתירוץ למקרה טענה כי הרפטריאציה של יהודים מנוצלת לרעה.

5) קשה לקבל סברת הקנוניה, כי ידוע לנו שפולין מתנגדת להוצאת יהודים מכלל הרשאים לחזור, ולכן עמדה על הכללת סעיף מפורש, הדן ביהודים, בניגוד לרצון הרוסים להוציאם. הפולנים מתמרמרים על עיכובי השלטון הרוסי בהחשת קצב הרפטריאציה. לא מתקבל על הדעת שהיו מתקשרים בקנוניה כלשהי ולו גם נגד יהודים, שסופה להחליש בכלל את התוקף של ההסכם.

6) ידיעות ממקורות שונים מוסיפות לסברה שמצרים לוחצת על רוסיה שתדאג להפסקת עלייה מפולין לישראל. אם כעת השעה אינה כשרה להתערבות רוסית בשאלת עלייה בכלל, ודאי שתיתכן לפחות באותו החלק המהווה את הרפטריאנטים, וכאן הרוסים יכולים לטעון שהפולנים מנצלים לרעה את הרפטריאציה.

7) יומיים אחרי שסירבו השלטונות לקבל בכלל בקשות עלייה מרפטריאנטים החלו שוב לקבלן, אולם נאמר לפונים שיקבלו סירוב. ייתכן שנאמר לפקידים לקבל את הבקשות, שיבואו לדיון רק עם שוב המשלחת הפולנית ממוסקווה, כי רק אז יוכרע עניין עליית הרפטריאנטים.

8) בקרב היהודים בהלה ודיכאון. מהוועדה לרפטריאציה רמזו לנו שיהודים יצטרכו להשתקע זמנית כאן, להוציא תעודות זהות פולניות ולהגיש [בקשות] לעלייה כמו כל אזרח פולני.

9) הצעתי לא לנקוט בשום פעולות לפי שעה. עלינו לחכות לשוב המשלחת הפולנית ממוסקווה ואז נדע אם הגזרה היא זמנית או מסמנת מדיניות חדשה.

ברמור

554

ד׳ בן־גוריון אל ג׳ מאיר (ניו יורק)
D. Ben-Gurion to G. Meir (New York)

מברק מוצפן TNWA209
נוסח יוצא: 130.16/2955/12

ירושלים, 17 במארס 1957

אם תשוחחי עם האמרשלד – ואיני רואה כל תועלת בשיחה זו בכלל, אבל איני מתנגד לה – תגידי לו שכל זמן שאינו מביא ממצרים הבטחה ברורה על חוסר לוחמות, על חופש מעבר ישראל בסואץ, על חופש מעבר במִצָרים, ולסדר כל יחסיהם עם ישראל בדרכי שלום לפי מגילת האו״ם – לא נוכל לדון אתו על שום דבר שהוא דורש מאתנו, בנוגע למצרים.

ולאבן אני מציע לא לפנות עוד להאמרשלד כל עוד אינו מביא ההבטחות הנ״ל, ואם אינו יכול להשיג אותן עליו לדווח לאו״ם כי נאצר מוסיף להפר החלטות מועצת הביטחון ומגילת האו״ם.

בן־גוריון

555

מ׳ קומיי אל י׳ הרצוג
M. Comay to J. Herzog

מברק מוצפן XA653
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 17 במארס 1957

שיחת שרת החוץ ופירסון הבוקר בהשתתפות אבן, קומיי ובנוכחות מארי. אחרי ששרת החוץ מסרה על המתרחש ברצועה ועל האווירה בארץ, חזר פירסון על דבריו לאבן מאתמול (ראו שלנו 650)[1] לגבי תפקיד אונ״ף, והוסיף שבישיבת הוועדה המייעצת תמכו כל החברים מלבד ההודי בעמדת המזכ״ל. אתמול מסר דעת קנדה גם למחלקת המדינה באמצעות שגרירם וטען שעל ארצות־הברית להגיד דברים ברורים לנאצר. אם האחרון יסרב לגבי ביטחון פנימי, יהיה ברור שיישלל כל מה שצפוי היה על ידי האו״ם. Flouted every reasonable interpretation. חשב שעניין התגבורת הקנדית מסתדר. אם נאצר לא

555
1. מס׳ 551.

יסכים להשאיר הביטחון הפנימי והמשטרה בידי אונ"ף, תוציא ממשלת קנדה כוחותיה וזה יהיה סוף אונ"ף. כאשר טענה שרת החוץ שאין סיכוי לברנס להשתלט ברצועה כל זמן שיושב שם גנרל מצרי עם פמלייתו, השיב פירסון שבשבילו עוד מוקדם להסכים להערכה זו. אפילו אם המסקנה השלילית ברורה לנו עדיין איננה ברורה לו ולעולם, והדגיש שבמצב מעורפל כזה עלינו לרסן את עצמנו מפעולה נגדית, פן יקשה הדבר על ידידינו לתמוך בנו ולפעול נגד נאצר בלי הסתייגות.

שרת החוץ טענה שברנס ובאנץ' פתחו השער למצרים ללא צורך. פירסון לא רצה להעיר על באנץ', אך ניסה להגן על ברנס האומלל, שלא רצה לקחת על עצמו לחסום הדרך למצרים בלי הוראות לכך ועל רקע החלטות או"ם מעורפלות והכרה בזכויות המצרים. ציין שיש לממשלות המשתתפות באונ"ף דעות סותרות על תפקיד הכוח וזה גם משפיע על ברנס. גילה שברנס שואף לצאת בכלל מהתפקיד בקרוב.

הסכים שבשלב זה צריך להתרכז בעזה מבלי ללחוץ עלינו לגבי הצבת אונ"ף בצדנו. הביע תקווה שאם עניין עזה יסתדר, לא נשלול אפשרות כזאת באופן עקרוני. ענינו שהאמריקאים מעוררים העניין ולא אנחנו.

בסיום השיחה ביקשה שרת החוץ לדעת מי בדיוק אישר במקום כניסת המצרים, והבטיח לברר.

העיר שאם יהיה ניסיון להפריע לשיט במפרץ תהיה האחריות ברורה (clear cut). בקשר לתעלה מניח שאנחנו מתכוננים לשלוח אנייה לשם בחינה, ומציע רק שניתן לכמה אניות אחרות לעבור קודם.

קומיי

556

י' הרצוג אל שגרירות ישראל בוושינגטון והנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
J. Herzog to the Israel Embassy in Washington and the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNW211
נוסח יוצא: 130.09/2339/15

ירושלים, 17 במארס 1957

בהול

לשלנו 210.[1]
ראש הממשלה הודה על השדר[2] ואמר שמקווה כי רצונו וציפיותיו של הנשיא יוגשמו. אינו יכול להסתיר דאגתנו החמורה ביותר נוכח ההתפתחויות, ועליו להדגיש שמזכירות האו"ם מעורבת במה שקרה. למרות דאגתנו לא ייעשה מצדנו precipitate action ולא נגרום להרעה נוספת, אולם אנו מצפים לכך שארצות־הברית תפעיל כל השפעתה, והיא רבה, כדי שייכון משטר או"ם בלעדי ברצועה.

ראש הממשלה הוסיף כי מקווה שלא יהיה צורך להפעיל חופש פעולתנו, ועודנו מקווים כי דייה השפעתה של ארצות־הברית להבטיח שלא יקום צורך זה.

לאוסון התבטא בהוקרה לגבי שרת החוץ והביע תקווה שהביקור[3] יביא להבהרת המחשבות. על ידי הביקור מוכיחה ישראל שברצונה לבדוק כל האפשרויות הדיפלומטיות לפני שתגיע להכרעות יסוד.[4]

ראש הממשלה מפטיר בתיאור המועקה והמתיחות שירדו על יישובי הנגב.

הרצוג

556

1. המברק לא נמצא, אולם העתקו, שעיקרו מסירת שדר הנשיא אייזנהאואר על ידי לאוסון לבן־גוריון, מופיע במברק מאת ארד אל אבן ושילוח, DN13, 16.3.1957, 93.01/2186/3.
2. מס' 549.
3. ראו מס' 548, הערה 1.
4. השוו דוח לאוסון על הפגישה עם בן־גוריון *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 230, pp. 429–430. לאוסון מדגיש בדוחו את חשיבות השדר הנשיאותי ליציבות הקואליציה הממשלתית בישראל.

557

מ׳ ברטור אל שר האוצר ושר המסחר והתעשייה
M. Bartur to the Minister of Finance and the Minister of Commerce and Industry

העתק: 130.06/1947/15

ירושלים, י״ד באדר ב׳ תשי״ז
17 במארס 1957

סודי ביותר

בקשר למלווה מצרפת והשתתפותם בצינור הנני להציע ההצעה הבאה:

1) ייתנו לנו הלוואה בסך 20-25 מיליון דולר לתקופה מתאימה לאמורטיזציה של צינור נפט בן 16 אינץ׳ אילת־חיפה (אני מניח בין 10 ל־15 שנים).

2) מלווה זה ינוצל על ידי ישראל לשם קניית פלדה ו/או צינורות וציוד אחר בצרפת הנחוץ לבניית הקו, לפי הנחה גסה כ־40 אחוז מהוצאות בניית הצינור, כלומר כ־6-10 מיליון דולר. יתר ה־10-15 מיליון דולר לקניית חומרי גלם, תוצרת חקלאית וציוד בצרפת על בסיס רשימתנו שהגשנו להם לקראת המשא ומתן על המלווה. הם הסכימו לתת שעורה, גרעיני שמן, קקאו, חוטי ראיון וכותנה, כימיקלים וכמובן ציוד. תמורת סחורות אלה תשמש למימון ההוצאות המקומיות של בניית הצינור.

3) תמורת הנ״ל נתחייב לגבי הצרפתים לספק להם לפי דרישתם, במקרה שיזדקקו לכך, את כל כמות הנפט הגולמי אשר ניתן להעביר דרך הצינור פחות תצרוכתנו המקומית (כלומר, יישארו בשבילם 3-4 מיליון טונות). כן נוכל לתת להם אופצייה לקניית חלק בצינור [ב]משך תקופה מוסכמת מראש. בזמנים כתיקונם ישמש הצינור את בתי הזיקוק בחיפה למען ניצול מלוא תפוקתם. במידה והצרפתים יזדקקו לנפט גולמי מן הצינור, ישלמו מחיר עצמי.

4) ההלוואה תוחזר בשיעורים שנתיים שהראשון יחול שנה לאחר גמר בניית הצינור והזרמת הנפט. במידה ומסיבות כוח עליון לא יוזרם הנפט, יידחה תשלום השיעורים השנתיים בהתאם למועדי הפסקת ההזרמה.

סידור זה לא מכביד על חברת הנפט הצרפתית כי הצינור הוא ישראלי טהור; מאידך, מספק את הצרכים הביטחוניים והמדיניים של צרפת, אשר אף היא מעוניינת באלטרנטיבה לשעת חירום ובכלל לסואץ. אין סידור זה מונע השתתפות צרפתית בצינור בין־לאומי יותר גדול במסגרת קונסורציום מתאים. היות וממילא נוטים לאשר לנו מלווה, ייתכן שאף להם צורה זו יותר נעימה והיא תאפשר לנו מועדי אשראי ותנאים יותר נוחים.

מבחינת יכולת קניותינו בצרפת יספק אותנו סכום של נגיד 12 מיליון דולר שיישאר לקניית חומרי גלם, תוצרת חקלאית, ציוד וכו׳ לאחר קניית פלדה וצינורות. סכום זה יחד עם הכנסותינו הרגילות מיצוא, העברות איגרות מלווה עצמאות וכו׳, שאף הוא עלול להגיע ל־5-10 מיליון דולר השנה, מתאים ליכולת ספיגתנו סחורות צרפתיות.

בברכה,

מ׳ ברטור

558

פ"א שנער אל משרד החוץ
F.E. Shinnar to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן רמ/168
נוסח נכנס: 130.23/3099/25

קלן, 17 במארס 1957

ב־14 במארס 1957 הייתה לי שיחה ארוכה עם בהם בעניין היחסים:

1) נתברר כי ברנטאנו כתב לבהם ולאולנהאואר ביום צאתו מכתב שבהם קיבלו יומיים לפני שיחתנו הנ"ל. מתוך הדגשת סודיות המכתב ומבלי להראותו לי, סיפר בהם כי ברנטאנו הביע היסוסיו בקשר למועד, תוך ציון והדגשת יתר כל האימפליקציות הנובעות מהכרה ברה־דה־אר [גרמניה המזרחית] ומהשפעת צעד כזה על יחסיהם עם ברית־המועצות. נוסף לכך מסביר ברנטאנו במכתב זה כי משלחת ישראל וראשה נהנים מכל הזכויות של נציגות דיפלומטית מקובלת, וכי קיים מגע מתמיד בין משרד החוץ שלהם לבין ראש המשלחת בכל הפניות והשאלות, הבאות על סיפוקן על ידי העברה לאנשיהם בניו יורק ובוושינגטון בכל מקרה ומקרה. ביטא חששותיו שמא הקמת יחסים עם ישראל ובעקבותיה ההכרה ברה־דה־אר תגרום לתגובות חריפות ולפעולות מצד המתנגדים הרבים בתוך גרמניה למסקנות צעד כזה, דבר העלול לערער ההמשך הסדיר של ההסכם או לפחות להגבלות בפירוטו הרחב הנוכחי.
לדברי בהם שואל ברנטאנו אם הדבר כדאי לישראל לגבי המצב הנוכחי, ואם לא עדיף לחכות למועד יותר מתאים. בהם מנה שלוש אפשרויות למועד מתאים יותר:
(1) שיפור ביחסיהם עם ברית־המועצות בעקבות המשא ומתן על הסכם מסחרי.
(2) הכרה ברה־דה־אר על ידי מדינה ערבית כלשהי, דבר שהיה גורם מיד להקמת יחסים דיפלומטיים אתנו.
(3) הטבת המצב באזור.
בתגובתי חזרתי על כל הנימוקים נגד טענותיו של ברנטאנו, תוך ציון כי המועד הנוכחי נדמה לי כמתאים ביותר מכל הבחינות.

2) ב־15 במארס נפגשו בהם ואולנהאואר וקבעו כי אחר שובו של אולנהאואר מהארץ[1] ושל ברנטאנו מנסיעתו, ייפגשו שנית בקשר לתוכן המכתב שנכתב לפני החלטתנו הסופית על הפינוי. ביום שישי אחר הצהריים, 15.3 נפגשתי עם אולנהאואר. גם הוא סיפר לי על הנ"ל מבלי להיכנס לפרטי המכתב. נדברנו כי בשובו מן הארץ ולפני הפגישה עם ברנטאנו ניפגש שנית.

3) אולנהאואר יעורר ללא ספק שאלת היחסים. לדעתי יש להסביר לו שנית מצדכם עמדתנו. יחד עם זה יש לדאוג לכך כי תשובתו לעיתונאים תהיה מתואמת אתכם.

558
1. אריך אולנהאואר, ראש האופוזיציה הסוציאל־דמוקרטית בגרמניה, היה המדינאי הגרמני הראשון שהוזמן לביקור רשמי בישראל. הוא הגיע לישראל ב־18 במארס, והיה אורח הממשלה ומפא"י.

סיפרתי לו אישית וסודית על פניית דאלס אל ברנטאנו,[2] תוך ציון כי טרם ידועה לי תגובת ברנטאנו. האם קיבלנו מוושינגטון ידיעות על תגובה זו? בהיותי בפריז סיפר לי רפאל כי ביום שני, 11 במארס ימסור מרפי לשילוח בפגישה על תגובת ברנטאנו.

נא להעביר לי ידיעה זו אם תקבלה.

4) שוחחתי קצרות עם בלאנקנהורן בפריז ונדברנו להיפגש השבוע כאן, אחר שובו של האלשטיין מביקור אצל אדנאואר. כן יעלה האלשטיין, בעקבות שיחתנו, נושא היחסים.

5) בסיכום, הנ"ל מעמיד מועד קרוב לסיום העניין שוב בספק. יחד עם זה נמשיך בתכנית, דהיינו פגישת האלשטיין בהם ופגישתי, ופגישת בהם אולנהאואר עם ברנטאנו לאחר שובו.

שנער

559

י' אבידר אל מחלקת מזרח אירופה
Y. Avidar to the East European Division

מברק מוצפן ז/950

נוסח נכנס: 130.02/2459/13

מוסקווה, 17 במארס 1957

הפגישה עם גרומיקו התקיימה אתמול. פתחתי בברכה להתמנותו כשר החוץ,[1] ואמרתי שבאתי לפני כשנתיים הנה ברצון לתרום לשיפור היחסים והרחבת הקשרים הכלכליים והתרבותיים. מבלי לנתח את התפתחות היחסים שקדמו לנו בעבר הזכרתי שהיו מצד ברית-המועצות כמה פעולות שליליות כלפי ישראל, אולם יחד עם זאת הסתמנה גם במחצית 1956 הרחבה מסוימת של קשרי המסחר. אמרתי שאין אני מתכוון הפעם להיכנס להסבר הסיבות שאילצו אותנו לאחוז בפעולות ההגנתיות בסיני, הואיל וזה הוסבר באיגרות התשובה של ראש הממשלה לבולגנין[2] והודעות נציגינו באו"ם, אם כי אשמח להזדמנות לשוחח אתו בהרחבה הן בהתפתחות יחסינו בכלל והן בנושא האחרון. לצערנו מצאה ממשלת ברית-המועצות לנכון, בעקבות פעולתנו ההגנתית ההכרחית בסיני,

2. אבן הודיע במברק לאיתן ב־13 במארס: "מתברר כי דאלס המליץ בפני ברנטאנו על הקמת יחסים בין ישראל וגרמניה, וזאת על פי בקשתי, בשעת אחת הפגישות בביתו של דאלס. דבר זה נמסר לנו על ידי חבר השגרירות הגרמנית. נא לייעץ מה צריך להיות הצעד הבא" (ראו מברק WIA204, 93.01/2214/4).

559

1. אנדריי גרומיקו נתמנה ב־15 בפברואר לתפקיד זה במקומו של שפילוב.
2. מס' 83; מס' 121.

לתפוש עמדה שלילית כלפי ישראל, ובין היתר גם הפסקה מוחלטת של קשרי המסחר, כולל ביטול החוזים שנחתמו ל־57׳ ו־58׳[3] וגם החזרת השגריר. אמרתי שאודה לו אם יוכל להבהיר את סיכויי היחסים בין מדינותינו במצב הנוכחי לעתיד הקרוב. האם למשל בדעת ברית־המועצות לחדש את קשרי המסחר ולהחזיר לתוקפם את החוזים שביטלה חד־צדדית, או בדעתה להמשיך במדיניות הקיימת.

גרומיקו הודה על הברכה, אמר שאינו ממהר ואם יש ברצוני להרחיב את הדיבור ישמח לשמוע, אולם לפני זה עליו להעיר על דבריי. אין להכחיש שבזמן האחרון חלה הרעה ביחסים בין מדינותינו, אולם סיבת ההרעה בהתנהגותה ובמעשיה של ישראל בלבד. ידוע שברית־המועצות תמכה בהקמת ישראל וגם הייתה מעוניינת בהתפתחותה של המדינה כמדינה שוחרת שלום. דברים אלה, כפי שידוע לו, גם צוינו על ידי נציגי ישראל, אולם ישראל עלתה על קו מדיניות שהוא ההפך משלום כלפי שכנותיה. ישראל השתתפה בהתקפה אגרסיווית על מצרים, תפשה שטחים ממצרים והחזיקה בהם למרות החלטות חוזרות ונשנות של האו״ם. אי־אפשר לקרוא לפעולות אלה הכרח הגנתי. איש לא איים על ישראל. מעשים אלה לדעת ברית־המועצות הנם פגיעה קשה בשלום באזור ומסוכנים לשלום העולם כולו. אין ספק שפעולות אלה של ישראל מזיקות לעמדה של ישראל עצמה והנן בניגוד לאינטרסים שלה. ייתכן ונדמה לישראל שתשיג על ידי פעולות כאלה יתרונות קוניונקטורליים, אולם בחשבון רחוק זה מרחיק ממנה את ידידיה בעולם ואינו לטובת עתיד יחסיה עם עמי המזרח. ברית־המועצות מעוניינת בשקט ובשלום במזרח התיכון, זו מדיניותה הברורה הן כמעצמה גדולה והן בגלל היות המזרח התיכון סמוך לגבולותיה הדרומיים. אשר לחידוש יחסי המסחר, על כך יש לבוא בדברים עם המוסדות המסחריים והדבר תלוי בעניין ההדדי שיש לצדדים.

עניתי בהרחבה: הזכרתי את הופעותיו באו״ם ב־1947, את התקפת מדינות ערב על ישראל ב־1948 והכרתו הוא בשם ברית־המועצות באו״ם שאכן ארצות ערב בראשות מצרים הן שהתנפלו עלינו. סקרתי את התפתחות היחסים עם ארצות ערב ובעיקר מצרים מאז: חרם בחסימת התעלה והמְצָרים, הסתננות, פדאיון והברית התוקפנית מצרים־ירדן־סוריה, מאמצינו החוזרים למשא ומתן על שלום וסירוב מדינות ערב בראשות מצרים להיענות להם. אמרתי שאם ברית־המועצות דואגת באמת לשלום עליה להשפיע על המסרבים לשלום שישנו עמדתם ולא ללחוץ עלינו, המוכנים לו והשואפים אליו. ציינתי את ההשפעה השלילית של משלוחי הנשק למצרים ומדינות אחרות, ואיומי מצרים להשמיד ישראל אשר גברו בעקבות משלוחים אלה. הזכרתי את הסעיף בהודעת ממשלת ברית־המועצות מה־17 באפריל 1956,[4] המדבר על הצורך בהסדר שלום יציב באמצעות משא ומתן על בסיס מקובל על שני הצדדים, וכן את הודעתם כי התעלה צריכה להיות פתוחה לכול. הסברתי הסכנה הישירה שהייתה לישראל וההכרח בפעולה הגנתית שלנו בסיני, אם לא רצינו להסכים להיות מחוקים מעל פני האדמה, דבר שבו איים נאצר. ציינתי שלא השתתפנו באגרסיה של אחרים ואין אנו אחראים לפעולותיהם. הדגשתי כי נחת רוח זו, להסכים להימחק, אין בדעתנו לעשות לאף אחד, וכי אנו בטוחים שכל מדינה אחרת המכבדת את עצמאותה הייתה נוהגת כך, ובוודאי ברית־המועצות. אשר לפנייה למוסדות

3. ראו מס׳ 75; מס׳ 118, הערה 6.
4. ראו מס׳ 118, הערה 3.

המסחר, אין אני רואה התועלת בכך הואיל והנימוק לביטול החוזים היה מדיני. ציינתי כי הפסקת יחסי המסחר והחזרת השגריר בוצעה על ידי ברית־המועצות לגבי ישראל בלבד, ואף קראתי על הסכם מורחב עם צרפת. אנו יודעים שהננו מדינה קטנה אולם הרי ברית־המועצות טוענת שאין היא מפלה בין מדינות קטנות לגדולות, ושמעתי הודעת כרושצ'וב לא מזמן על כך שברית־המועצות מכבדת מדינות קטנות לא פחות מגדולות. אשר לאיבוד ידידים בעולם, אמרתי כי דעת הקהל העולמית, כולל רבים במזרח, מגלה יותר ויותר הבנה לענייננו ותומכת בצדקת עמדתנו. הייתי רוצה לקוות שגם ברית־המועצות תשנה את עמדתה החד־צדדית ותתמוך בצד השואף לשלום, הואיל ועובדות היסוד לא השתנו. אנו שואפים לשלום גם היום, והצד השני מסרב.

גרומיקו ציין כי הרחבת המסחר עם צרפת חלה לאחר הפסקת הפעולות הצבאיות מצדה. הודה כי יחסי המסחר מושפעים מהיחסים המדיניים, וטען שאי־אפשר להסביר פעולתנו בסיני כהכרח הגנתי, בשעה שהכינונו צבאנו והתנפלנו על סיני כאשר לא היו שם בכלל כוחות מצריים, ולכן בלי התנגדות תפשנו את השטח הנרחב.

פרצתי בצחוק ואמרתי כי משונה הדבר שאין הוא בקיא במצב האמתי. סיפרתי לו כי הייתי בסיני, מניתי את מספר הדיוויזיות והיחידות האחרות המצריות שעמדו על גבולותינו ואת הציוד הרב שאגרו בבסיסים הקרובים לשם התקפה עלינו, ויעצתי לו לבקש חומר מפורש בנדון. גרומיקו הופתע ושאל במה, אם כן, אפשר להסביר את הקלות של כיבושינו.

הסברתי את ההבדל בין עם הלוחם לקיומו לבין צבא אשר אינו מבין למה שולחים אותו למדבר ותובעים ממנו להתקיף אחרים.

גרומיקו התחמק מלענות על מרבית הנקודות שהעליתי. הדגיש כי יש לנו הערכות שונות לגבי מצב הדברים באזור ולגבי התנהגות ישראל. אינו יכול להסכים להנחה כי באמתלה שעומדים להתקיף אותי מותר לי לתקוף את השכן. ההיסטוריה יודעת מקרים של ניצול אמתלה זו לרעה.

הגבתי באמרי שההיסטוריה יודעת גם מקרים של התעלמות מאיום ישיר וסכנת התקפה והשמדה ואיבוד עצמאות, המתעלמים, כבמקרה שלנו, מסכנה גדולה מאיבוד עצמאות, ואין בדעתנו, כפי שאמרתי, להסכים להימחקות.

גרומיקו חזר והדגיש כי הערכותיו שונות, ציין כי גם עכשיו נשמעים קולות מאשימים בישראל בקשר לרצועת עזה, ואין זה לטובת ישראל. היחסים בין ברית־המועצות לישראל תלויים בהתנהגות ישראל בלבד. עמדתה של ברית־המועצות ברורה ועניינה בשלום אינו יכול להיות מוטל בספק.

השיחה ארכה 50 דקות, ולמרות תוכנה התנהלה באווירה נוחה.

אבידר

560

מ׳ תובל אל מחלקת מזרח אירופה
M. Touval to the East European Division

העתק: 130.23/3102/5

בודפשט, 17 במארס 1957

הנדון: דוח ליום 15.3.57

[1][...]

העלייה: מדי יום ביומו גוברת אצלנו העבודה ואין די ידיים להתגבר על העומס. עדיין מוציאים פרה־ויזות עבור 100-150 איש ליום. עתה הפרוצדורה היא פשוטה יותר, ברומה לוורשה, וכפי שסיכמנוה בעת ביקורו של מנהל מזרח אירופה כאן.

השלטונות ההונגריים מעניקים כבר דרכונים במספר רב. הגיעו אלינו במשך השבועיים האחרונים 30-40 בתחילה ועד השיא של 57 דרכונים ליום. לצערי הרב הננו מודאגים בגלל הידיעות שהשלטונות יפסיקו את הליברליות הרחבה כלפינו. מצד האוכלוסייה הנוצרית קיימת קנאה גדולה, וכן מצד נציגויות המערב, בעיקר, אשר מבקריהם נבדקו, זוהו, נאסרו; בו בזמן שאלינו אפשר לבוא בלי כל הפרעה, ואף על סמך הפרה־ויזות שלנו מקבל הקהל גם דרכונים. שומעים אנו, מחוגי משרד הדרכונים, שללחץ הייתה השפעה מסוימת והם מסרבים להעניק דרכונים לצעירים. בקיצור, אנו מרגישים עצמנו כבעלי רכוש זעירים החרדים לגורל ועתיד רכושם.

אין לדעתי, לדעתי, מה יוליד יום, אך נעשה גם הלאה את כל אשר ביכולתנו – וכל צוות העובדים שותף במאמצים עליונים אלה, לנצל את התקופה הזאת למען הגברת העלייה. כפי שהודענו כבר יצאו בשבוע שעבר בשיירה 205 נפש. לדאבוננו נעשית היציאה יותר ויותר בולטת, היות וקהל רב מופיע בתחנת הרכבת, 1,000-2,000 מלווים. אנו אמנם אוסרים על העולים להביא משפחותיהם לתחנת היציאה, אבל יום ג׳, יום יציאת שיירת העולים, נעשה כבר ליום מעניין עבור יהודי העיר, אשר מוצאים סיפוק לנפשם ומתמלאים רגשות בראותם איך יהודי הונגריה עולים, עולים... לא רק זאת, אלא באזורים שונים עורכים מנהיגי הקהילה ומנהיגי בתי הכנסת שמידלדלים, תחת כיסוי של סעודת ז׳ באדר ונשף פורים, כינוסים, הרצאות וסעודות בצוותא. כמובן מזמינים אותי ואני מוצא חובה נעימה לעצמי להופיע במסיבות הנ״ל (בהן איני נואם לפי עצת מנהיגי הקהילה). שם נשמעים נאומים יהודיים וציוניים כמו בתקופה הטובה ביותר של התנועה הציונית באירופה. החיים היהודיים מתעוררים מחדש [והיהודים] נאבקים את מאבקם הקשה להמשך החיים היהודיים כאן, כשמצד שני שמחים בשמחת אחיהם שזכו לעלות. נאומי פרידה מזעזעים עם דמעות, שעיקרם אפשר להבליט כך: ״למה אנו בוכים? המותר לאח לבכות כשאחיו זכה באושר שיוכל לשוב למולדת האם המשותפת...״.

מאיר

560

1. בחלקו הראשון של המסמך, שלא הובא כאן, מתואר המצב בהונגריה לאחר דיכוי המרד.

561

מ' קדרון אל י' הרצוג
M. Kidron to J. Herzog

מברק מוצפן XA660

נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 18 במארס 1957

בהול

להלן הנקודות העיקריות בשיחת שרת החוץ [ו]המזכ"ל[1] בליל 18 במארס. נכחו גם קורדייה, אבן, רפאל וקדרון.

1) לטענת שרת החוץ שמסירת המנהל בעזה לידי המצרים סותרת ההנחות לפינוינו ומהווה סכנה לביטחוננו הגיב המזכ"ל, שלאונ"ף לא הייתה זכות למנוע כניסת המושל המצרי ופמלייתו. זכויות מצרים ברצועה נובעות מהסכם שביתת־הנשק, ואילו זכויותיה כלפי אונ"ף, המוגבלות רק על ידי ה־good faith undertaking מראשית נובמבר, נובעות מהמגילה. אם המדינות שתומכות בעמדת ישראל רוצות להגביל זכויות מצרים או לתת זכויות יתר לאונ"ף עליהן להעביר החלטה בעצרת. הוא הודה שמינוי המושל שלושה ימים בלבד אחרי ה־take over היה צעד נחפז שאכזב אותו. לדבריו things went wrong.

2) לא היה בפיו הסבר מתקבל על הדעת מדוע ההחלטה להתיר כניסת המושל לרצועה לא הובאה לידיעת חברי האו"ם, כולל ישראל, לפני ביצועה. כן לא הצליח להסביר מדוע באנץ' וברנס מרשים באופן שגרתי למושל המצרי להפחית סמכויות אונ"ף בתקופה בה אונ"ף נהנה להלכה מסמכות בלעדית ברצועה, ומדוע מסרו המפקדה ללטיף.

3) למרות מה שקרה אינו חושב שהתהוותה עוד נסיגה מהמשימה של הפסקת הפשיטות מעבר לגבול, מהסוג הממאיר כגון פראיון, שהנן מעשים מדיניים.

4) המזכ"ל טען שמהודעת שרת החוץ ב־1 במארס לא היה ברור שאנו מתנגדים לכל צורה ומידה של כניסה מצרית.

5) כמחצית השיחה הוקדשה לוויכוח חריף בין שרת החוץ לבין המזכ"ל בשאלת הלוחמות. שרת החוץ טענה שאם מצרים חוזרת לרצועה בזכות הסכם שביתת־הנשק, זכות זאת אינה קיימת כי לתורת הלוחמות אין מקום בהסכם. היא תבעה שהמזכ"ל ישאל נאצר אם הוא רואה עצמו במצב מלחמה עם ישראל ויפרסם תשובתו. האמרשלד ניסה להתחמק ממתן תשובה ברורה בטענו שהפסקת הפשיטות מספיקה, והבטחה

561

1. על הרקע לפגישה זו כתב אבן: "מלכתחילה לא היה בדעתה [של שרת החוץ] להתראות אתו כלל. אך לאחר הפצרות מצד האמריקאים ופניות מצד מזכירות האו"ם החלטנו שהיתרון ההפגנתי שבהימנעות מפגישה איננו שקול כנגד הזדמנות נוספת להעמיד את הציבור על דעתנו וללחוץ את האמרשלד אל הקיר" (ראו **המערכה המדינית**, עמ' 343-344, 130.09/2458/18).
האמרשלד, לעומת זאת, דחה את יציאתו לקהיר לשיחות עם נאצר כדי להיפגש עם שרת החוץ.

להפסיקן קיבל כבר; שהיינו צריכים להבהיר נקודה זו בהצהרתנו מ־1 במארס; שלא היה סיפק בידו השבוע לטפל בשאלה (הוא עומד על כך שלא הייתה לו זכות לשאול השאלה לפני הפינוי), ושיש להשאיר לו קביעת המועד והצורה של הצגת השאלה לנאצר על מנת לזכות בתשובה מניחה הדעת. כשכל התירוצים לא הועילו, הסכים להציג השאלה לנאצר כדבר עקרוני ורם מעלה בביקורו בקהיר (על מנת להקשות על התחמקות נוספת נגיש לו השאלה בכתב לפני יציאתו).[2]

6) קו מנחה לו בשיחותיו עם נאצר הוא שאונ"ף יוצב על קו שביתת־הנשק With such ramifications and responsibilities in the strip שיאפשרו מילוי תפקידו על הגבול.

7) שרת החוץ הבהירה בתוקף שישראל לא תסכים להצבת אונ"ף בתוך ישראל. המזכ"ל טען שאינו מעלה השאלה עכשיו אולם יצטרך פעם לרשום עמדתנו זו.

8) אם מצרים תדרוש פינוי אונ"ף משרם אל־שיח' יביא העניין לוועדה המייעצת להכרעה.

9) הוא יוצא לקהיר מחר בצהריים וטרם החליט אם לחזור דרך ירושלים.

קדרון

562

ר' שילוח אל י' הרצוג
R. Shiloah to J. Herzog

מברק מוצפן WIA305
נוסח נכנס: 130.02/2459/15

וושינגטון, 19 במארס 1957

בהול אישי

שיחת מאיר-דאלס אתמול שעתיים. נכחו אבן, הרטר, פלגר, וילקוקס, ראונטרי, ברגוס, שילוח, רפאל. מאיר פתחה בהשוואה בין ההנחות המוסכמות בהן עזבה [את] ארצות־הברית לבין המצב כפי שהתפתח בימים האחרונים בקצב מסחרר. לא היו כל ספקות ואי־הבנות לגבי ההנחות לפיהן פינינו שני האזורים ומסרנום לצבא האו"ם, וכן לא היה ספק לגבי המשמעות החמורה בעיני ישראל לכל ניסיון להחזרת המצרים לעזה. מאיר הזהירה על כך בצורה ברורה ביותר בשיחותיה עם המזכ"ל ולודג' ערב שובה הביתה. מאיר תיארה הזעזוע הגדול בארץ, כאשר ימים מספר לאחר סיום העצרת התבדו כל ההנחות. הודענו

2. ב־19 במארס שלחה גולדה מאיר אל המזכ"ל מכתב ובו חזרה ודרשה כי יציג למצרים את השאלה אם תימנע מלוחמה בים, ביבשה ובאוויר. כמו כן הודיעה לו כי הוא מוסמך להודיע למצרים שישראל מוכנה להתחייבות הדדית עמה על אי־התקפה. (ראו מאיר אל האמרשלד, 19.3.1957, 93.03/3064/5).

בעוד מועד למחלקת המדינה על הכוונה לשלוח מושל מצרי לעזה בהסכמת מזכיר האו"ם ושליחיו. קיווינו שממשלת ארצות־הברית תספיק למנוע הרעה. לצערנו לא פעלה. כיום אין יותר כל ספק שהמצרים חזרו לעזה ואונ"ף למעשה משמש בתפקיד של watching over the Egyptian occupation of Gaza. תהליך זה מלווה בהצהרות רשמיות של נאצר על השמדת ישראל ועל חידוש התוקפנות וההסגר. גם המלך סעוד הצטרף למסע ההצהרות על חידוש ההסגר.[1] העם בישראל נבוך ואינו מבין ממשלתו. השאלה הפורצת מהאיש ברחוב לממשלתו היא – למה עשית כך? על אילו הנחות ביססת החלטתך? על מה סמכת? תיארה המצב ביישובי הנגב שנשמו חודשים אחדים לרווחה ועכשיו נאלצים להחזיר הילדים למקלטים. ממשלת ישראל לא סמכה על הבטחות פקידי האו"ם. היא סמכה על הנשיא ומזכיר המדינה של ארצות־הברית. אמנם ידענו כי אין ארצות־הברית שליטה באו"ם, אך ידענו כי השפעת ארצות־הברית באו"ם גדולה. האם הופעלה השפעה זו? באיזו סמכות קבעה מזכירות האו"ם שמחזירים עזה למצרים? אין ישראל מתכוונת ל־precipitate action, אולם ממשלת ישראל כבר החלה לדון בבעיה החמורה. לא תיפולנה הכרעות עד שתסיים מאיר הבירורים עם ממשלת ארצות־הברית. אך העם מחכה, והעולם כולו מחכה לדעת מי השליט – נאצר או 81 המדינות חברות האו"ם. העם מחכה לדעת האם תתגשמנה ההנחות אשר לפיהן נסתיימה העצרת, או שישראל תמצא עצמה שוב מול belligerent Egypt.

דאלס אמר כי לא ינסה לטשטש העובדה כי הדברים מתפתחים לא כפי שציפו. אמנם לא היה שותף לתקוותינו במלואן. בשיחות עמנו הודיעה ממשלת ארצות־הברית בגילוי לב כי היא מכירה במעמד מצרים בעזה לפי הסכם שביתת־הנשק. ממשלת ארצות־הברית סברה כי זה מעניק למצרים זכות ל־token reassertion of occupancy.

ממשלת ארצות־הברית, מאידך, ציפתה להשלמת מצרים עם שלטון האו"ם דה פקטו. ממשלת ארצות־הברית לא ניהלה משא ומתן ישיר עם נאצר. היא סברה כי זה לא יהיה הוגן ויעיל לנהל עמו משא ומתן שלא באמצעות האו"ם. היא סמכה על ההבטחות שקיבל האמרשלד. בנאום לודג' ביטאה ממשלת ארצות־הברית מדיניותה. עליו להודות כי מה שקרה בשבוע האחרון הוא somewhat beyond מה שציפו לו.

התנהגותו של נאצר מאכזבת, אולם ממשלת ארצות־הברית אינה אומרת נואש. יש ברשותה אמצעי לחץ על נאצר אשר לא הפעילה אותם לפי שעה במלואם, והיא דנה בימים אלה כיצד להפעילם. הקושי הוא שארצות־הברית צריכה לתאם לחצה עם פעולות מזכ"ל האו"ם, ויש להימנע מכפילות וסתירות בין שני האמצעים. ייתכן שנאצר אינו יודע לפי שעה במישרין מה עתידה להיות תגובתה של ארצות־הברית וידידותיה. האמרשלד נוסע מחר למצרים והמזכיר מניח שמאיר תראה אותו לפני צאתו.

562

1. דובר סעודי רשמי הודיע ב־16 במארס כי סעודיה לא תתיר לאניות ישראליות לעבור במצרי טירן. הדובר אמר כי המְצָרים משמשים למעבר עולי רגל מוסלמים אל מכה, כי מפרץ עקבה הוא מפרץ סגור הנמצא בתחום המים הטריטוריאליים של מדינות ערב, וכי מצרי טירן אינם נזכרים כלל באמנת קושטא משנת 1888. משרד החוץ הסעודי חזר על טיעונים אלה בהודעה רשמית מ־31 במארס, שהועברה לשגרירות ארצות־הברית בג'דה (ראו הערת־עורך *FRUS, 1957*, Vol. XVII, no. 259, p. 498).

מאיר הגיבה כי אינה רואה כל ערך לשיחה עם האמרשלד,[2] ותיארה התנהגותו כדוברו של נאצר. ציינה כיצד חיפה כל הזמן על נאצר. תיארה פרשת מסעו של האמרשלד ושיחותיו עם ראש הממשלה.[3] הזכירה סירובו לשאול נאצר השאלה שהצגנו לו אם הוא מוכן להסתלק ממצב של מלחמה עם ישראל. מכאן עברה לניתוח הצהרתנו באו"ם. תיארה תהליך חיבור ההצהרה וכיצד כל מילה בהצהרה נדונה ביסודיות עם ממשלת ארצות־הברית וממשלת צרפת. בדרכה לארצות־הברית ראתה מאיר גי מולה וקיבלה ממנו אישור גמור כי הצהרתנו וכוונותיה היו ברורות ומוסמכות [ומוסכמות] בין שלוש הממשלות. נכון שהיו בינינו חילוקי דעות לגבי האספקט המשפטני של הרצועה, אולם הסכמנו להפסיק ויכוח זה ולקבל למעשה נוסחת דאלס על de facto exclusion של מצרים. מה שקרה הוא ההפך הגמור מהמוסכם.

השגריר העיר כי יש הכרח להבהיר מחדש מה ההנחות שהוסכם עליהן בינינו לבין ארצות־הברית לגבי הרצועה. כדי למנוע אי־הבנה הוא רוצה לחזור באוזני המזכיר על הנוסח שנקטנו בדיווחנו לממשלתנו על עמדת ארצות־הברית בשאלת הרצועה. הוא מבקש שהמזכיר יאשר או יתקן הנוסח אם ציטטנו אותו שלא כהלכה. אבן המשיך כי דיווחנו לאמור:

What we reported to our Government concerning our view point was this:

"Gaza would be under the de facto control of U.N. not Egypt, both with respect to security and with respect to civil administration. Preferably the Egyptian exclusion should be total. At most you indicated that there might have to be some token expression of Egypt's legal position — but you portrayed this possibility in the most nominal and innocuous terms — such as occasional visits or something of the sort."

דאלס הגיב: "That is a fair formulation of our view"

דאלס המשיך כי מוקדם עוד להסיק כי תקוותינו לא תתגשמנה. אין לפי שעה יסוד לחשוב כי הרצועה תשמש שוב בסיס לפדאיון וכי תהיינה הפרעות לספנות ישראלית. הוא מקווה שהאמרשלד, בעזרת הפעולה האמריקאית הישירה, אולי עוד ישנה המצב. הוא מפציר שלא נגיע ל־premature conclusion. הוא רואה לנכון להדגיש כי תהיינה המסקנות אשר ניאלץ להגיע אליהן אשר תהיינה, הוא משוכנע שהחלטתנו הייתה נכונה וכי אנחנו כיום במצב משפטי ובין־לאומי הרבה יותר איתן משהיינו בו.

הוא חוזר ומדגיש כי אין לפי שעה להניח כי ההתפתחות תהיה חמורה. בעיות קשות נפתרות על ידי התמדה וסבלנות. הוא מבין הקשיים שממשלת ישראל עומדת בפניהם, אולם עליו להדגיש כי אנו עומדים רק בראשית שלב חדש במזרח התיכון כאשר ארצות־הברית והעולם מתחילים לטפל במצרים (the phase of dealing with Egypt is just beginning).

ממשלת ארצות־הברית עוד לא מצאה הדרך הנאותה להפעיל מלוא לחצה על מצרים. בימים אלה היא עסוקה בדיונים כיצד להפעיל הלחץ. ממשלת ארצות־הברית אינה מתייחסת לעניין בקלות. היא רואה עצמה לא כמתווכת בין שני צדדים מתמקחים אלא כלוחמת על עקרונות. מעמדה של ממשלת ארצות־הברית בעולם מחייב אותה לתמוך בעקרונות. עד עתה לחצה על היענות לעיקרון הראשון במגילה לאמור: פתרון סכסוכים בדרכי שלום.

2. ראו מס' 561, הערה 1.
3. על ביקורו של האמרשלד במזרח התיכון באפריל 1956 ראו כרך 11, מס' 218.

עתה היא מתמסרת להבטיח צדק ושמירה על החוק הבין־לאומי. מצרים מפרה החוק זה שנים גם במְצָרים וגם בתעלה, וממשלת ארצות־הברית תרכז כל משקלה ומשקל דעת הקהל בעולם דרך האו"ם נגד הפרת החוק על ידי מצרים. כאן ציין דאלס כי אינו יכול לדבר בשכנוע כזה לגבי תקריות גבול. בעבר לא תמיד היה ברור מי המתחיל.

מאיר הגיבה בחריפות ותיארה התוקפנות הרצופה אחרי חתימת הסכמי שביתת־הנשק. אמרה כי לא היה מקרה שפעלנו בלא שקדמו פעולות תוקפניות מצריות וערביות. איננה מכירה אומה שלא תגיב לתוקפנות, וגם בעתיד לא נוותר על זכותנו לחיות, להתגונן ולהגיב לתוקפנות. איננה מתעלמת מערכי האו"ם אך אינה מכירה בזכות moral judgement של מישהו נגדנו, כי אנו לוחמים על זכותנו האלמנטרית לחיות בביטחון.

בשלב זה עוררנו ביזמתנו שאלת הצבת כוח או"ם בשני צדי קו שביתת־הנשק, והתעמולה המתנהלת בעיתונות האמריקאית בהשראת פקידים אנונימיים ממחלקת המדינה כאילו סירובה של ישראל להסכים להצבת אונ"ף בעבר הישראלי של הגבול הוא המעכב הפתרון והגאולה. הערנו גם לדבריו של המזכיר עצמו במסיבת העיתונאים באוסטרליה. הדגשנו אי־ההגינות שבדבר, בייחוד שמחלקת המדינה אף לא עוררה ולא בירךה אתנו העניין.

המזכיר הצטדק. לא העלה העניין ביזמתו במסיבת העיתונאים, רק השיב לשאלה ואמר כי התכנית איננה בת ביצוע בשל התנגדותה של ישראל. אשר לתעמולה בעיתונות אינו יודע מי אחראי לה. לגופו של עניין הוא מסכים כי השאלה איננה מרכזית בשעה זו, אולם הוא רוצה לדעת סיבת התנגדותנו. חזר והדגיש כי אין לפרש שאלתו כלחץ אלא כרצון להבין דבר שדעת הקהל מתקשה בהבנתו.

מאיר הסבירה התנגדותנו משלוש בחינות:

1) עקרונית לא נוכל להסכים לתביעה להצבת משקיפים או כוחות בניצנה כאשר הסכם שביתת־הנשק הופר על ידי המצרים והפך לאות מתה. לא נסכים לגישה של האמרשלד על זכות מצרים לבחור סעיפים [של] ההסכם הנוחים לה.
2) מבחינה מעשית, אחריות ויעילות השמירה על הגבול תלויות ברצון הממשלות הנוגעות בדבר.
3) ישראל, בשל שטחה הקטן ויישוביה הסמוכים לגבול, לא תוכל להסכים להיות מוקפת צבא זר. דאלס חזר וציין כי אינו מעלה הבעיה הזו לדיון.

דאלס חזר למצב ברצועה. המצב מעורער וארצות־הברית בודקת הדרכים להפעיל לחצה הישיר. אין ארצות־הברית יכולה להתעלם מהאו"ם ולבוא במקום האו"ם והמזכ"ל, והיא בודקת כיצד להפעיל בצורה היעילה ביותר parallel lines of maximum pressure on Egypt. האו"ם יכול לשמש צינור מתאים ללחץ ואין לזלזל בו.

מאיר הסבירה כי דווקא כעם קטן ובעל מסורת כשלנו אנו ערים לאו"ם ולערכים מוסריים, אך בשום פנים לא נוכל לוותר על הזכות והערך המוסרי היסודי של קיום. כשהחליטה ממשלת ישראל להיעתר להפצרת ממשלת ארצות־הברית ונשיאה לא תיארה לעצמה עזה כזו המתגלה לנו היום. החלטנו על סמך הנחה מוסכמת של de facto exclusion of Egyptians from Gaza. על אף רגישותנו וזיקתנו לדעת הקהל בעולם ועל אף ידידותנו עם ארצות־הברית לא היינו נכנעים לסנקציות ולכל לחץ שבעולם. הסכמנו רק משום שסמכנו על ההתחייבויות המוסריות של ארצות־הברית. ייתכן שהיינו שוטים ולא נהגנו במידת אחריות כאשר כך החלטנו בעניינים גורליים לעמנו.

דאלס הגיב כי אינו סבור כי המשחק כבר נגמר ואין למנוע הידרדרות. לפי שעה לא חודשה תוקפנות ולא הופרע השיט. והוא מקווה שאפשר עוד להציל.

מאיר הגיבה בתיאור ההסתה, הלחץ והתוקפנות המצריים. ציינה מעשה האנייה הדנית שמפקדה כבר חושש ללכת לאילת, וסיפרה על התשובה של האמרשלד לשאלה הדנית על ביטחון השיט במִצְרים. חזרה לטענת דאלס על הצורך לפעול באמצעות האו"ם באמרה: מצאתם דרך לדבר אלינו שלא באמצעות האו"ם, דיברתם באיגרות שנתפרסמו בטלוויזיה וכו'. איננו מתרעמים על שאמרתם לנו דברים שלא נראו או נעמו לנו. זכותכם להביע דעתכם, אולם קשה לנו להבין כסיות המשי שלכם כלפי נאצר. למה אינכם אומרים לו בפומבי כי אינכם יכולים לקבל תביעה לשביתת־הנשק ול־belligerency? שתיקתכם מעודדת נאצר. הוא חוזר לסיני בעזרת הסובייטים. כבר התחדשו פגיעות מאל־עריש והרצועה. לא נסכים ולא נשלים עם עזה מצרית.

דאלס השיב כי אינו חולק על דעתנו כי המצב בעזה שונה ממה שציפינו לו. הוא מסכים שההנחה הייתה כי עזה תהיה de facto תחת שלטון האו"ם. הוא מסכים כי ההתפתחות חמורה ואם התהליך לא יעוכב עלולים הדברים להגיע למצב של סכנה. ממשלת ארצות־הברית תקיפה בדעתה לעשות כל מאמץ למנוע משבר. אינו יכול לערוב שממשלת ארצות־הברית תצליח. אך חושב כי הוא רשאי לאמור כי אם יגיעו הדברים לידי משבר וישראל תצטרך להסיק מסקנות הרי Israel will not be worse off for having complied. ארצות־הברית אינה מוכנה עדיין להשלים כי המצב נכשל. לפי דעתו עוד יש סיכוי לתקן הדברים. הוא אמנם היה שותף להנחות לפיהן פינינו הרצועה, אך לא השלה עצמו כי באופן אוטומטי יושגו התקוות. הוא תמיד חשש והיה מוכן לתקופה מסוימת של stress and strain.

מסתבר כי אין לסמוך יותר על הבטחות נאצר. רק אם מפעילים לחץ נגדו אפשר להביאו לעמוד בהתחייבויות. ממשלת ארצות־הברית תסיק המסקנות. אמצעי לחץ רבים לשירותה, ולא נבדקו עוד די ולא מוצו. הוא מפציר בנו להתאזר בסבלנות עוד זמן מסוים ולא להגיע לפי שעה למסקנות כי המשחק אבוד The game is not played out yet.

דאלס הציע שנסכים מה לאמור לעיתונות על השיחה, ומאיר הגיבה כי השאלה שמטרידה אותה, לפני שתטפל בעיתונות, היא מה תאמר לממשלתה ולעמה. התפתח שוב ויכוח נמרץ על הקו הכושל של המזכ"ל, על אונ"ף, המשמש מחסה להתבצרות נאצר בעזה ועל הברֵרות החמורות העומדות בפני ממשלת ישראל. דאלס חזר וסיכם כי ממשלת ארצות־הברית דבקה בהנחות המוסמכות, אינה משוכנעת כי המשחק אבוד, בודקת ותפעיל מלוא הלחץ שלה על נאצר. היא מבינה כי ישראל עלולה להגיע למסקנה שהגיעה השעה להפעיל זכותה להגנה עצמית. מפציר שישראל should not act abruptly. תנו לנו prior notice ואין אנו מתכוונים להפעיל וטו נגדכם. תמצאו אותנו מגלים הבנה לעמדתכם, אולם לא רצוי שהפעולה תפתיע אותנו. הפנינו תשומת לב המזכיר לפסקה האחרונה באיגרתו האחרונה של הנשיא לראש הממשלה, בה הוא מזמיננו להתייעצות בעניינים הנדונים, והצענו שמכיוון שנתגלתה הסכמה לגבי ההנחות והמגמות, רצוי שיתקיים עוד לפני ברמודה,[4] ולפני צאת המזכיר, בירור עם מחלקת המדינה על הצעותינו המעשיות. המזכיר הסכים ונקבע שתתקיים פגישה נוספת בין השגרירות למחלקת המדינה ביום

4. ראו מס' 454, הערה 8.

ג׳. התחיל בירור על מה ייאמר לעיתונות וסוכם שתנוסח הודעה משותפת. פרשנו לחדר אחר והוסכם על הודעה שנוסחה הוברק גלוי.[5]

כשנפרדנו המזכיר חזר והטיף שלא נאבד סבלנותנו ותקוותנו בייחוד when there is a hope backed by the United States.

כשנפרדתי מהרטר ביקשני למסור לשרת החוץ כי התרגש וזועזע מהדברים ששמע מפיה. ביקש למסור לה אהדתו והבנתו.

שילוח

563

ג׳ רפאל אל י׳ צור (פריז)
G. Rafael to J. Tsur (Paris)

מברק מוצפן NPA454
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 19 במארס 1957

מידי

בשיחה היום עם פיקו[1] ביקשה שרת החוץ שממשלת צרפת תצהיר, בהסתמך על ההודעה האמריקאית־ישראלית מאתמול,[2] שגם לפי הנחות צרפת מובן היה שהאו"ם מקבל על עצמו אחריות מלאה למנהל ולביטחון הפנימי בעזה, תביע דאגתה החמורה על הרעת המצב שנוצר עקב כניסת המושל המצרי ופעולתו, ותציין שלפי הבנתה רשאית ישראל להגן על זכויותיה בשעה שהאו"ם נטש אחריותו במלואה או בחלקה, בהתאם לנוסח שפינו שיגר לראש הממשלה מאוטווה.[3]

כמו כן ביקשה שרת החוץ שצרפת תתבע מארצות־הברית להפנות מלוא לחצה על נאצר ולא לתמוך בהצעות פשרה כגון הצבת כוחות או"ם משני הצדדים.

הגשנו היום בקשה רשמית[4] למזכ"ל שידרוש בהיותו בקהיר תשובה ממצרים אם היא מוכנה לבטל מצב המלחמה וכל הכרוך בזה. שרת החוץ ביקשה שצרפת תלחץ על ממשלת ארצות־הברית שתדרוש תשובה ברורה בנדון ממצרים.

5. נוסח ההודעה המשותפת לא צורף לתעודה זו ונמצא בתיק 130.02/2459/13. אבן ייחס משקל רב להודעה זו בהשוואה להודעות ולהתחייבויות הקודמות של ארצות־הברית, מאחר שהובהר בה כי הודעות והתחייבויות אלה אינן מוטלות בספק (ראו **המערכה המדינית**, עמ׳ 342, 130.09/2458/18). ראו גם מס׳ 568.

563

1. ראו מס׳ 312, הערה 1.
2. ראו מס׳ 562.
3. ראו מס׳ 512, נספח.
4. ראו מס׳ 561, הערה 2.

אנא פעל מיד על מנת שממשלת צרפת תשמיע דברה[5] עוד לפני פתיחת ועידת ברמודה.[6]

רפאל

564

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן NWTA345
נוסח יוצא: 93.01/2188/10

ניו יורק, 20 במארס 1957

שיחות שרת החוץ עם קליי, שלי עם מקלוי, של שנינו וראובן עם השותף.[1]

1) שלושתם הדגישו כי למרות הסיבוכים ישראל התחזקה על ידי החלטת הפינוי תוך חיוב אחריות ארצות־הברית. אם תצטרך ישראל להתגונן, תיתקל עכשיו בתגובה אחרת לחלוטין מזו שהייתה נודעת לה עד כה. הברירה האחרת – כלומר מאמץ לשבת בעזה והמִצָרים נגד רצון העולם – הייתה מסתיימת באסון.

2) קליי הסביר כי סדר העדיפויות של ממשלת ארצות־הברית הוא:

(א) מפרץ אילת, המוכר על ידיה כאינטרס עליון שישראל זכאית למסור נפשה להגנתו.

(ב) מניעת התוקפנות וההסתננויות מעזה על ידי הפעלה יעילה של השפעת האו"ם.

(ג) מעבר בסואץ. נושא זה אינו מבוטל בערכו אך במשך הזמן ישתרר משבר בכל הבעיה של סואץ.

3) השלושה יעצו שאם ישראל תצטרך להפעיל זכות ההגנה שלה בעזה, חיוני ביותר שתעשה זאת כשברורה אשמת מצרים לחידוש הסכנות והפורענויות. ניתוק עזה ממצרים אינו משימה צבאית קשה ולכן התנאים שיקבעו ההחלטה צריכים להיות מדיניים מעיקרם.

4) השותף וקליי רמזו על תרעומת אמריקאית נגד האמרשלד ובאנץ' בגלל התרת עובדה קיימת לפני שהמעצמות הספיקו להשפיע.

5. צור השיב למברק זה כי הובטח לו שפינו יכלול בנאומו בישיבה הבאה של האספה הלאומית הודעה תקיפה על ההתחייבות של צרפת וארצות־הברית בעניין עזה ברוח השדר שלו מאוטווה, וכן תביעה ברורה ממצרים לנקוט עמדה ברורה בעניין זכות הלוחמה (ראו צור אל איתן, שפ/875, 20.3.1957, 72.2/915/30).
6. ראו מס' 454, הערה 8.

564

1. ארתור דין.

5) מקלוי סיפר שהתנדב [והציע] להאמרשלד לפני כמה שבועות לנסוע לקהיר לסדר עניין התעלה לפני פתיחתה, אך האמרשלד סירב בטענה שלא הושלם הפינוי הישראלי. מקלוי טען כי דווקא עובדה זאת תעניק לו מנוף (leverage) אך האמרשלד התעקש.

6) מקלוי מייעץ לממשלת ארצות־הברית והאו"ם להגיע לידי התמודדות על התפעול המדיני של התעלה לפני השלמת הניקוי. מצפונו מציק לו שמא כל יום המקרב [השלמת] הניקוי מקרב סכנות חמורות בגלל מדיניות האפליה המצרית. גייס מיליון דולר ממדינות ימיות בלי תנאים,[2] אך מתוך הנחה וציפייה (assumption and expectation) שלא רק שיוחזר הכסף אלא שישתררו חוק ומשפט בין־לאומי בתעלה.

7) השותף אמר כי אין ספק בכוונת הנשיא לפגוע בנאצר, אך דרכו להתחמק מהתנגשויות חזיתיות. כך נהג בפרשת הפיקוד הצבאי שלו באירופה וכך במערכות פנימיות כגון זו נגד מקארתי.[3] אין זאת אומרת שהוא אדם חלש, אך עובדה היא שהוא מעדיף דרכי לחימה עקיפות וסבלניות.

8) השותף נסע לוושינגטון אחרי שיחתנו ומסר מפי דאלס שהוא נשאר איתן בדבקותו בהודעה המשותפת, ו־reasonably hopeful שההסדר בעזה יספק מגמות עיקריות של ישראל ויהיה בעיקרו הסדר בין־לאומי. יבדוק ההצעות שמסרתי להרטר,[4] ולאור תוצאות שיחת המזכ"ל בקהיר יבוא בדברים אתנו בשבוע הבא.

אבן

2. מקלוי שימש יועץ להאמרשלד בנושא מימון מבצע הניקוי והפינוי של תעלת סואץ, וגייס למעשה את ההון הדרוש.

3. ג'וזף מקארתי, שימש יושב ראש ועדת המשנה הקבועה לחקירות מטעם הסנאט, ומתוקף תפקידו יזם וניהל מ־1950 מסע של חקירות ורדיפות כנגד הקומוניסטים ואוהדיהם שהסתננו, לטענתו, אל מחלקת המדינה. בייחוד תקף את הליברלים באוניברסיטאות, באמנות ובתקשורת ויצר אווירה של ציד מכשפות. ב־1954 יצא בהאשמות גם נגד קציני צבא בכירים ואף הטיל דופי בנשיא אייזנהאואר, שהיה לאויבו המושבע.

4. ראו מס' 569.

565

מ' ריבלין[1] אל מחלקת ארצות־הברית
M. Rivlin to the United States Division

העתק: 93.08/407/18

ניו יורק, י"ז באדר ב' תשי"ז
20 במארס 1957

ביום שלישי בערב התקיימה בניו יורק ישיבה דחופה של מועדון הנשיאים בהשתתפותה של שרת החוץ. יש לציין שלמרות העובדה שביקשנו ממועדון הנשיאים לכנס את הישיבה רק כמה שעות לפני כינוסה, באו נציגי כל הארגונים החברים במועדון. לאחר סקירה מפורטת של שרת החוץ עברו הנוכחים לדיון על הפעולות הצריכות להיעשות.

נציגי רוב הארגונים אמרו שההודעה המשותפת שפורסמה על ידי מזכיר המדינה ושרת החוץ[2] הטעתה חלק גדול מהציבוריות היהודית והכללית לחשוב שהכול הולך למישרין והושג הסכם מלא בין שני הצדדים (נכון הדבר שהודעה זו הכניסה קצת מבוכה, וטוב שנקראה מיד ישיבה של המועדון על מנת להעמיד העובדות על דיוקן, ולהסביר כי אמנם חזרה ארצות־הברית ואישרה את תמיכתה בהנחות הישראליות, אבל עיקר הבעיה הנה כיצד לתרגם תמיכה זו לספקות המעשיים בייחוד נוכח העובדה שההתפתחויות החמורות באזור לא הביאו לתגובה מצד ממשלת ארצות־הברית נגד מצרים).

הוחלט לפרסם גילוי דעת משותף, לדאוג לפרסום רחב ככל האפשר של העובדות, לארגן משלוח מברקים ומכתבים למחלקת המדינה, לדובב סנאטורים, וכן הודעות מיוחדות ברדיו ובטלוויזיה. ההודעות כולן חייבות, לדעת השגריר, להדגיש שארצות־הברית חייבת להוכיח במעשים את תמיכתה בהנחות, ושבדיבורים בלבד אין להסתפק.

הבוקר כבר החלו בארגון ובמשלוח המברקים וכן במשלוח חומר הסברה לקהילות היהודיות בכל רחבי ארצות־הברית. היום אחר הצהריים תתקיים גם ישיבה של הוועדה המתמדת בכוונה לבדוק ולבחון אפשרויות אחרות של פעולה.

יש לציין שכל הנוכחים היו תמימי דעים בהכרח של פעולה מהירה ומקיפה. ההרגשה הייתה שהמנהיגות היהודית מרגישה את עצמה מאוכזבת על ידי ממשלת ארצות־הברית. המרירות גדולה מאוד והנכונות לפעולה רבה. לא היה אף אחד מבאי הישיבה שניסה באיזו שהיא צורה להצדיק או להסביר את חוסר הפעילות של ממשלת ארצות־הברית למראה ההתפתחויות האחרונות.

בברכה,

משה ריבלין

565

1. משה ריבלין, קונסול לענייני הסברה בקונסוליה בניו יורק.
2. מס' 562.

566

ר׳ פלפול אל משרד החוץ
R. Pilpoul to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 238
נוסח נכנס: 130.15/3740/9

אדיס אבבה, 20 במארס 1957

שלי 66.[1] שלכם 88.[2]

בהתאם להבטחתו לתמרת הקיסר קיבלני אתמול. בידעי שהקיסר ידע על כוונתי לדבר על ההכרה, ראיתי בריאיון ההזדמנות בלתי צפויה לברר מיד אם חל שינוי במדיניות חבש כלפינו. השיחה שנמשכה 40 דקה התפתחה באווירה ידידותית.

בטיעוניי להכרה עמדתי על העובדה כי חיזוק מעמדנו בעולם ובחבש פירושו להוריד קרנו של נאצר, וכי המאורעות הוכיחו כי הסחטנות הערבית לא הצליחה, ומבלי שהדבר יגרום כל נזק לגבי גרמניה בעניין השילומים, לגבי לאוס ופיליפינים שהכירו בנו באמצע משבר סיני, ובזמן האחרון גם לגאנה, אשר למרות תמרוני המשלחת המצרית החליטה להחליף שגרירויות וחושבת על חתימת חוזה מסחרי.

הקיסר מסר בעצמו פרטים שנודעו לו בעת ביקורו בבורמה בנוגע לעמדה האיתנה של בורמה נגד האיומים המצריים. אישר שאין בדעתו לחזור מהבטחתו לי בעת הריאיון הראשון, ולכן ייתן הוראות לשר החוץ להזמינני לשם בירור פרטי ההכרה. אולם התלונן קשות על שענייננו בחבש מוגבל ליחסי מסחר, מבלי לעשות דבר לפיתוח התעשייה והחקלאות בחבש על ידי הקמת מפעלים מתאימים, והוסיף שהדבר היה יכול לחזק מעמדו במדיניות ההכרה וההתקרבות ולהוציא על ידי כך מידי מתנגדי מדיניות זו כל אפשרות של מחאה. אמנם עקב שאלתי הדיסקרטית אמר כי אינו קושר עניין ההכרה לעניין ההשקעות.

כן דיברנו על חניית מטוסי E.A.L. [Ethiopian Air Lines] בלוד (מברק [המחלקה] הכלכלית 75).[3] הקיסר בעד וייתן הוראות בנדון.

אמר לי שאם יהיו לי קשיים בשיחותיי עם שר החוץ יכול אני לפנות אליו ישירות. כמובן נוכח האווירה החלטתי לא לרמוז על אי־הזמנתי.[4]

בתום השיחה שאל אם הכול ברור עכשיו ואם אני שבע רצון, על כך עניתי בחיוב מוחלט.

פלפול

566

1. במברק זה מ־7 במארס דיווח פלפול למשרד החוץ על שיחה עם תמרת בעניין ההכרה בישראל. (המברק בתיק 130.07/2459/13.)
2. המברק לא נמצא.
3. המברק לא נמצא.
4. פלפול לא הוזמן לקבלת פנים לכבוד ריצ׳רד ניקסון, סגן נשיא ארצות־הברית, שהתקיימה בארמון המלך, אף ששימש בפועל ראש נציגות ישראל באתיופיה (ראו פלפול אל משרד החוץ, מברק 67, 12.3.1957, 130.09/3740/9).

567

י' שמעוני אל מחלקת אסיה ואפריקה
Y. Shimoni to the Asian and African Division

מקור: 130.23/3096/22

רנגון, 20 במארס 1957

הנדון: שיחה עם ראש הממשלה ושר החוץ

כפי שהברקתי לכם בקצרה,[1] ביקרתי ביום 16.3.57 אצל ראש הממשלה או נו, בביתו (הוא גר עדיין בבית שאותו לקח מידי או בה סווה בשעה שאו נו פרש מראשות הממשלה ואו בה סווה עבר לבית ראש הממשלה; אומרים לי שאין הוא רוצה לחזור לבית ראש הממשלה, אך בינתיים אין מוצאים לו בית אחר מתאים). מטרת ביקורי הרשמית והעיקרית הייתה לברכו לשובו לשלטון;[2] עשיתי זאת כבר קודם במכתב ואף קיבלתי ממנו תשובה בכתב שהיא חמה וידידותית (העתקה נשלח אליכם בנפרד).

(1) [...][3]

(2) אמרתי לו כי בוודאי יבין וידע שעמדתה של בורמה כלפי בעיות המזרח התיכון במשך ארבעת החודשים האחרונים ציערה אותנו ועוררה בנו לא מעט מחשבות. יש בישראל אישי ציבור – שלא לדבר על האיש הפשוט, העיתונאי הממוצע, דעת הקהל שברחוב – השואלים את עצמם אם נפגעו יחסי ישראל־בורמה על ידי המאורעות האלה. הגיב במהירות ובתוקף: לא ולא! ידידותנו לישראל בעינה עומדת ואינה עלולה להיפגע ממאורעות בזירה הטקטית והפוליטית. אמרתי שאני שמח ביותר לשמוע זאת מפי הדובר המוסמך ביותר של בורמה. יבין נא הוא את דאגתנו על אף הכול לנוכח העובדה שעמדת בורמה באו"ם לא תמיד שיקפה ידידות כה נאמנה ומוחלטת. לדוגמה: עניין הסנקציות. כולנו מאושרים שעניין זה לא הגיע להצבעה; אולם הבינונו מפי ידידינו הבורמזים שלו הגיע להצבעה, הם היו מצביעים בעד סנקציות. זהו דבר ששום ישראלי לא יכול היה להבין. כאן חזרתי על טיעוננו הידוע בדבר איפה ואיפה, והפסול המוסרי והמדיני המוחלט שבעצם העלאת המחשבה של הפעלת סנקציות נגד ישראל. כיצד יכול היה ידיד אף לשקול כדבר אפשרי הצבעתו בעד סנקציות כאלו?!

אמר בצחוק הרחב הידוע שלו כי גם הוא שמח עד מאוד שעניין הסנקציות לא הגיע להצבעה. לא הכחיש את הנחתי שלו הגיע להצבעה, היו מצביעים בעד סנקציות. אולם הצבעה באו"ם לא הייתה, אמר, בשום אופן מעלה או מורידה את עצם יחסי

567

1. ראו שמעוני אל משרד החוץ מברק 680, 18.3.1957, 130.23/3096/22.
2. ראו מס' 265, הערה 2.
3. סעיף 1, שהושמט כאן, עוסק בתכניות מפורטות לשיתוף פעולה כלכלי בין ישראל לבורמה.

הידידות בין בורמה ובין ישראל. עליכם להבין כמובן שאין אנו יכולים תמיד להצביע באו"ם ולהתנהג בזירה הבין־לאומית כפי שהדבר נראה ונוח לכם; אנו מוכרחים להצביע ולנהוג כפי שהאינטרסים והמצפון וההשקפות שלנו מכתיבים לנו. מקרה זה היה, עם כל הידידות שלנו לישראל, מעשה של תוקפנות ברורה ומובהקת, ועל אף כל הבנתנו לרקע ואהבתנו לישראל לא הייתה לנו כל ברירה אלא להצביע כפי שהצבענו. העובדה שכל המאורעות האלה לא פגעו כלל בידידותנו ובמערכת היחסים שלנו בכללה, מוכחת ומסתברת הלא בכך שבכל המפעלים המשותפים שלנו אנו ממשיכים, ולא היה כל רמז שנאט את מהלכם או נסתלק מהם. גם העיתונות שלנו נקטה בדרך כלל קו ידידותי מאוד לישראל, כפי שבוודאי הרגשת. הצבעתנו באו"ם וידידותנו לישראל הם שני דברים נפרדים לחלוטין ואין האחד קשור בשני. גם לכם חופש התמרון בדיוק כמו לנו: אם תחשבו כי לפי האינטרסים והמצפון שלכם תיאלצו להצביע נגדנו באיזה עניין שהוא יקר לנו, לא נבקשכם לשנות הצבעתכם בגלל הידידות.

הבעתי פעמים אחדות את שמחתי על כך שידידותו וידידותם שרירה ועומדת ושגם חילוקי הדעות בינינו לא ערערו את אמונם בנו. עם זאת ביקשתיו להבין כי לו, בתור מדינאי היושב הרחק מהמזרח התיכון, קל אולי להפריד בין הצבעתו באו"ם ובין ידידותו לישראל; אולם לישראלי, שבשבילו אלו הן שאלות של חיים ומוות, אין ההפרדה הזאת קלה כל כך. בוודאי יבין שהעיתונאי או איש הציבור הבא לעשות את חשבון הנפש של עמדת המדינות השונות לגבינו במשבר, בוודאי ימדוד את ידידותן של מדינות העולם גם בקנה המידה של הופעתן והצבעתן באו"ם.

אמר כי לגביו ולגבי חבריו ההפרדה בין שני השטחים היא עובדה. אם ישראל לא תוכל להפריד, ואם ישראל תחשוב שבגלל עמדת בורמה במשבר המזרח התיכון לא יוכלו להימשך יחסי הידידות הכלליים ושיתוף הפעולה הכלכלי, הרי ישראל תוכל תמיד להסיק מסקנה זו ולהודיע על כך; מצד בורמה, על כל פנים, אין כל כוונה כזאת, אלא להפך, רצון להגביר את היחסים והידידות עד שיוכלו אולי להשפיע גם על בורמה בזירה המדינית הבין־לאומית.

3) ממילא, אמרתי, לא באתי בשום אופן לעורר מחדש את הוויכוח של ארבעת החודשים האחרונים. אני מעוניין הרבה יותר ללמוד מפיו על עמדתה וגישתה של בורמה בחודשים הבאים. הן כמעט בוודאות אפשר לומר שהמשבר במזרח התיכון לא חוסל. אם לגבי חופש השיט במפרץ, אם לגבי גורלה של רצועת עזה, אם לגבי המעבר בתעלת סואץ, ואם לגבי חידוש אפשרי של פשיטות פדאיון, עלול הדבר לעלות מחדש אף בעתיד הקרוב. חשוב היה עד מאוד לו יכולנו להיות בטוחים שעתה, משהוסר כתם "התוקפנות" והפלישה, משנענינו ללחצה של דעת האו"ם מתוך אמון באו"ם ובאומות העולם, נוכל לסמוך על תמיכתה של בורמה. אדרבה, ייתכן והדבר יתעורר אף בקרוב ביותר, שכן עוד בימים הראשונים אחרי נסיגתנו מעזה, על סמך הנחות מסוימות, ומתוך אמון שהאו"ם ידע לקיים את שיווי המשקל ואת מה שנראה לו הגיוני והוגן, כבר מתברר לנו שהאו"ם איננו עומד כדבעי על זכותנו ועל זכותו ויש סכנה שהוא יפר אמוננו.

התאכזבנו במקצת על שאף בעניין כה פשוט וכה מובן מאליו כחופש השיט במפרץ עקבה, לא הצטרף נציג בורמה לשורה הארוכה של נציגים שהביעו את תמיכתם ברעיון

חופש השיט והבטיחו את עזרתם לקיומו. כן נעדר מקומו של נציג בורמה בין אלה שהביעו מילה של הערכה על כך שישראל נענתה לדעת האו"ם מתוך אמון ומתוך הקרבת אינטרסים עצמיים חשובים. לא חשוב לנו, כמובן, כל כך לשמוע דברי שבח ודברי נימוסין בעלמא; אך חשוב לנו בהחלט שבורמה תצטרף לאלה המתייצבים בצורה ברורה לימין חופש השיט – אם על ידי הצהרה בלבד, אם על ידי הודעה שהיא תשלח אניות משלה ותשתמש בזכות חופש השיט, ואם על ידי הבעת תמיכה מראש בזכותה של ישראל להגן בכוח על חופש השיט שלה.

או נו שאל מספר שאלות עובדתיות והסברתיות, הביע תמיכתו המוסרית הכללית בעקרון חופש השיט, אך ביקש לתת לו שהות ולא לתבוע ממנו בשעה זו הצהרה מחייבת. הן ברור שעליו להתייעץ עם שר החוץ ושאר חבריו לפני שיוכל לחוות דעה על עניין כה חשוב וכה מחייב.

4) כפי שהברקתי לכם גם כן, נגש אליי שר החוץ אותו ערב בשעת ארוחת ערב רבת משתתפים שהוא ערך בגנו. פנה אליי בחמימות מיוחדת ותוך לחיצת ידי (לחצנו איש יד רעהו כבר לפני כן כשנכנסתי לביתו) ואמר: "במשך שלושה חודשים של מועקה ומשבר הצטערתי שלא תמיד יכולנו להצדיק עמדתכם ולתמוך בה. עליכם היה להתחשב בדעת העולם ולמחוק מעל הלוח את מעשה התוקפנות שלכם ואת פרותיו. רצוני לברך אותך על שכך עשיתם. אני מבין היטב שעכשיו מוטלת עלינו האחריות הכבדה לדאוג לשלום במזרח התיכון, להבטיח שלא תינזקו בעקבות נסיגתכם והתחשבותכם בדעת העולם, ולהגן על האינטרסים שלכם. ברינגטון מסר לי על בקשתך בדבר הצהרה מצדנו. סבורני שלא יהיה טעם בהצהרה כזאת, שתהיה אך מעשה תעמולה שלא ייתן לכם שום דבר. אך רצוני שתדע שתוכלו לסמוך עלינו מעתה בכל דבר" (אחרי נאום זה עמד על כך שיציגני בפני כל מיני נסיכים ושרים ממדינות שבדרך כלל אינם מתערבים הרבה בחברה הרנגונית).

עם צאתי מביתו חזר שר החוץ ומשך אותי הצדה ותוך לחיצות ידיים נוספות אמר עוד הפעם שנוכל לסמוך עליהם וכו'. בוודאי שנגד כל חוקי הטקס והדיפלומטיה הוא להביע חשד כזה, ולו במברק צפון, אך כפי שכבר הברקתי לכם לא מן הנמנע הוא שהשר היה מבוסם במקצת.

פגשתי את מנכ"ל משרד החוץ למחרת בשדה התעופה בשעת קבלת הפנים לראש ממשלת פולין. סיפרתי לו מה שאמר שר החוץ. אמר כי המחשבה שהצהרה עכשיו כמוה כג'סטה תעמולתית ריקה איננה שלו, ולא הוא הכניס אותה לראשו של שר החוץ; "כנראה זו מחשבה עצמאית של השר", אמר. לגוף העניין ובלי להשתמש במילה הצורמת "תעמולה", חשב גם הוא באותו כיוון: באין עצרת או"ם, אין לא הזדמנות ולא טעם לצאת פתאום בהצהרה כלשהי. עם זאת הוא שמח כי השר התבטא כפי שהתבטא; בשעה שגם הוא, ברינגטון, הביע את תמיכתו המוחלטת בעמדתנו בעניין מפרץ עקבה, אמנם ידע שזאת היא עמדת השר שלו ולכן הרשה לעצמו להביע דעה כה בטוחה. את ועדת המשנה של הקבינט לענייני חוץ (שאלתי את או נו מי הם חבריה, אם אין הדבר סודי, והסביר לי: ארבעת סגני ראש הממשלה, היינו בה סווה, צ'ו ניין, שר החוץ סו הקון צ'ו, תאקין טין) טרם הספיק לכנס, אולם דברי השר אליי מחזקים את ביטחוננו שהוועדה תאשר את מה שאמר לי, היינו תמיכה מלאה וגלויה

בעקרון חופש השיט וכו'. אשר לעזה, חזר והוסיף, הרי זה עניין הרבה יותר מסובך בו לא תוכלו לצפות לגילוי עמדה פשוטה, חותכת וחד־משמעית מצדנו.[4]

בברכה,

י' שמעוני

568

ג' רפאל אל י' הרצוג
G. Rafael to J. Herzog

מקור: 130.02/2459/13

ניו יורק, 21 במארס 1957

סודי אישי

יעקב יקירי,

קיוויתי למסור לך בעל פה על רשמיי ממסע הבליץ של שרת החוץ אך מאחר שנתבקשתי להתעכב כאן עוד ימים מספר ארשום כמה נקודות.

מטרת הנסיעה הייתה לברר מה תהיה מדיניות ארצות־הברית לאור ההתפתחויות בעזה, לבחון אם אמריקה מוכנה לעמוד בהתחייבויותיה, ובאילו צעדים תנקוט להגשמתן. מטרת משנה הייתה לעורר את דעת הקהל נגד ההתגרויות של נאצר ולהכינה לקראת האפשרות שנצטרך להפעיל את זכות ההגנה העצמית שלנו.

הבה נבחן אם היעדים הללו הושגו. כאשר יצאנו לדרך לא היינו בטוחים כלל אם ארצות־הברית לא תתכחש להתחייבויותיה או למדיניותה המוצהרת של תמיכתה בהנחותינו על פיהן בוצע הפינוי.

בשלב הראשון של השיחה בין שרת החוץ ודאלס ניסה דאלס להתפתל ואולי אף להכין את הדרך לנסיגה מההתחייבויות, אך עמדתה הברורה והתקיפה של שרת החוץ שמה לאל ניסיון זה. בפרט כשהזכירה לו שבדקה אצל ראש ממשלת צרפת אם פירושנו לגבי ההנחות הוא נכון וקיבלה ממנו אישור מלא, ראה דאלס שאין כל תועלת בדרך ההתחמקות שהייתה לא רק מבאישה אותו באופן אישי אלא הייתה מורידה קרן ממשלת ארצות־הברית בעיני העולם. בהודעה המשותפת אושרה מחדש המדיניות המשותפת לישראל ולארצות־הברית לגבי שלוש הבעיות הכאובות: עזה, עקבה וסואץ. ההודעה בניסוחה מפורשת יותר מאשר הודעות אמריקאיות קודמות לגבי אחריות האו"ם בעזה.

4. ראו גם תזכירו של שמעוני מ־20 במארס: **היש משבר אמון בין בורמה ובין ישראל?** (בתיק 93.13/231/20), שבו הוא עומד על הגורמים ליחסים הדו־משמעיים בין בורמה לישראל.

יתר על כן, שימשה ההודעה הביטוי הראשון לדאגת ארצות־הברית להתפתחויות שחלו מאז הפינוי, וחשוב שדאגה זו הובעה במשותף עם ישראל.[1]

סיכום הדבר – שהושג אישור מחדש של מדיניות ארצות־הברית בשאלות בהן נאבקנו אתה לפני הפינוי, ולדעתי צריך לציין זאת כהישג.

מאידך, אין לי כל ביטחון שהגענו לידי הבנה עם ארצות־הברית לגבי דרכי הביצוע של אותה המדיניות המשותפת. בשיחתנו עם הרטר[2] הצענו מספר אמצעים בהם יוכלו האמריקאים לנקוט כתגובה להתגרות נאצר. מוקדם מדי לסכם אם אמריקה תפעל לפי הצעתנו, אולם התרשמותי הראשונה היא שמחלקת המדינה עוד רחוקה מנקיטת קו תקיף נגד נאצר. נכון שהתביעה בעיתונות ובציבור, ההולכת וגוברת, היא שעל ממשלת ארצות־הברית לחדול לחוס על נאצר, אך איני בטוח כלל אם תביעה זו כבר משתקפת בכוונות מחלקת המדינה. ייתכן ומתגברת בתוך המחלקה ההכרה שאם נאצר לא יחזור למוטב, ארצות־הברית לא תצילהו מהמסקנות שתנבענה למצרים מהתנגשות חדשה עם ישראל. אולם גם אפשרות זו נתקלת כמובן בהיסוס רב כי ארצות־הברית חוששת, ואני חושב שהיא צודקת בזה, שכל התלקחות חדשה בינינו לבין מצרים יכולה להביא לידי הסתבכות עולמית.

על פי כל השיקולים הללו אני סבור שמחלקת המדינה תמשיך לתמוך בפתרונות של פשרה, תוך השלמה עם העובדות המושלמות שנוצרו בינתיים על ידי נאצר. ארצות־הברית מעוניינת בקיום כוח האו"ם באזור ולכן תעשה הכול על מנת להבטיח את המשך קיומו, גם אם תצטרך לשם כך ללחוץ על ישראל להסכים להצבתו, אף אם בצורה סמלית, בצד שלנו.

אינני סבור שהקו של ארצות־הברית יהיה להתפשר עם כל המעשים של נאצר ולהשלים עם הפרות מוחלטות של הנחותינו. אם למשל תתחדש הפורענות מעזה בממדים רציניים ובולטים, או אם יפריעו בכוח לשיט ישראלי בעקבה, לא תעמוד ארצות־הברית בתקיפות בדרכנו, אך גם אז תשתדל להפעיל אמצעים מדיניים למניעת התנגשות מלחמתית. אולם במצב זה עלולה ארצות־הברית להשלים עם פעולה צבאית ישראלית קצרה ותפעיל כל האמצעים המדיניים שברשותה למניעת התפשטות המלחמה.

לסיכום הדבר, עם כל ההבנה ההולכת וגוברת בדעת הקהל וגם בקרב ממשלת ארצות־הברית שישראל רשאית לפעול נגד התגרות נאצר, תמצא פעולה צבאית מצדנו תמיכה או השלמה רק במקרה שתבוא כתגובה על מעשה מלחמתי מובהק, שהאחריות הברורה עבורו נופלת על מצרים.

ועכשיו למשימה השנייה. הכנת דעת הקהל וגיוסה נגד נאצר. בשטח זה השיגה נסיעתה הדרמטית של שרת החוץ, עצם בואה, פגישותיה עם דאלס והאמרשלד, שיחותיה הרבות עם גדולי עורכי וסופרי העיתונות ועם אישים ציבוריים חשובים, את המטרה במלואה. מקריאת העיתונות בלבד תראו שקמה סערה אנטי־נאצרית ללא כל הסתייגות, והתביעה אל ממשלת ארצות־הברית להוכיח כוחה כדי לסיים את הסיוט המצרי עוברת כחוט השני

568

1. ראו מס' 562.
2. מס' 569.

בכל המאמרים וההצהרות המדיניות המופיעים לאין ספור בימים אלה. כמובן, עצם הפינוי חיזק את מעמדנו לאין שיעור ומהווה הבסיס להפניית הזעם במלואו נגד נאצר.

וגם [בנוגע] למשימה השלישית, דהיינו הכנת דעת הקהל לקראת אפשרות של מכה צבאית נוספת לנאצר, נעשו מהלכים כתוצאת ביקורה של שרת החוץ.

היות ואינני סבור שארצות־הברית תנקוט בצעדים עצמאיים לביצוע ההנחות, אלא תמשיך לפעול דרך המזכ"ל, והיות והוכח בעבר שהמזכ"ל לא יפעל בלבד [רק] על פי רצונה של ארצות־הברית, יתלקח לפי דעתי הסיבוב הבא של המערכה סביב ההצעות שהמזכ"ל יציע בשובו מקהיר. לדעתי עלינו להתכונן להצעות הבאות:

1) יביא הצהרה שממשלת מצרים מוכנה לקיים את הסכם שביתת־הנשק במלואו, אך תתחמק בהצהרה זו מתשובה ברורה בעניין מצב המלחמה, ותגרוס שביצוע מלא של הסכם שביתת־הנשק כולל סעיפים שבע ושמונה.[3]
2) הצהרה של ממשלת מצרים במישרין ובעקיפין שיעשו הכול למניעת פשיטות לתוך ישראל ומצפים להתחייבות דומה מצדנו.
3) נכונות של מצרים להשאיר כוח האו"ם על אדמתה לרבות עזה, בתנאי שישראל תסכים להצבת הכוח בשטחה.
4) נכונות מצרים שהאו"ם יקבל דעה מייעצת מבית הדין בהאג בעניין חופש השיט הישראלי בסואץ ובעקבה.
5) נכונות מצרים להימנע לעת עתה משיגור כוחות צבאיים לעזה תמורת השלמת האו"ם עם מנהל מצרי.

מתוך הנחה שהמזכ"ל ינסה להציע תכנית זאת, עמדתי כאן בשיחותיי גם על ההצעה שהשמעתי עוד בהתייעצותנו בתל אביב, שעלינו לדרוש תשובה ברורה ממצרים אם תמשיך או תבטל מצב המלחמה. זה לדעתי הטריז הבטוח ביותר נגד התחבולות שצפויות לנו מהמזכ"ל. מאחורי חומה זו נוכל להתבצר ומעמדה זו נוכל לנהל את המערכה שלנו.

במיטב הברכות לך ולחברים, שלך,

ג' רפאל

3. סעיף 7 בהסכם שביתת־הנשק בין ישראל למצרים עוסק בדילול כוחות שני הצדדים ונסיגתם ההדדית בחזית המערבית ובחזית המזרחית. סעיף 8 בהסכם מתווה את גבולות האזור המפורז בגבול שתי המדינות (ראו כרך 3, נספח ו).

569

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן NWTA347
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 21 במארס 1957

בשיחתי עם הרטר שלשום בהשתתפות שילוח, רפאל, ראונטרי העליתי הבעיות הבאות:

1) **זכויות מלחמה**

הדגשתי חשיבות פנייתנו למצרים באמצעות המזכ"ל[1] ותבעתי הזדהות ארצות־הברית עם מאמצינו להביא מצרים לידי התבטאות ברורה.

2) **עזה**

(א) הצעתי שייאמר לנאצר שאונ"ף יקבל אחריות ביטחונית בגבול עזה־ישראל רק אם יקבל גם את האחריות הביטחונית והמנהלית בפנים.

(ב) הצעתי שאם האו"ם באמת רואה אפשרות לקיים מנהל אזרחי ברצועה למרות מאורעות השבוע האחרון, עליו למנות נציב לעניינים אזרחיים על פי דוח המזכ"ל מ־8 במארס,[2] דבר שיערער ויחליש סמכות המושל המצרי שכנראה אינו עושה מאומה לטובת האזרחים בלאו הכי.

(ג) הצעתי שממשלת ארצות־הברית תוסיף להסביר לנאצר כי החלטת ישראל לשמור זכויותיה היא רצינית, ואם תבוא מערכה נוספת כתוצאה מהתגרויותיו והוא ייכשל שוב – לא תוכל ארצות־הברית להצילו.

3) **אילת**

(א) סוכם שנציע טיוטות מזכרים על זכות ההגנה בדיוק על פי הנוסח של 1 במארס שהוצע על ידי דאלס ופלגר,[3] על מנת שחילופי המזכרים יחולו מיד ל[אחר] שוב המזכיר מברמודה.

(ב) סוכם שאודיע להרטר בזמן התקרב אנייה נושאת דגל אמריקאי לִמְצָרים. שאל וקיבל ידיעות על מעבר האניות השוטף בימים אלה.

(ג) ביקשתיו להבטיח תגובת עידוד ואהדה בפנות אליו חברות אמריקאיות או חוגים צרפתיים בדבר הצינור הגדול. הגיב: "ברור שאין ערך גדול למעבר חופשי במְצָרים בלי פיתוח נמל אילת, ואין פיתוח רציני של נמל אילת בלי מפעל הצינור ומפעלים דומים".

569

1. ראו מס' 561.
2. ראו הערת־עורך מס' 526.
3. ראו הערת־עורך מס' 490.

(ד) הדגשתי כמה חיוני שלא תיווצר לנו עובדה קיימת של הסתלקות אונ"ף משרם אל־שיח', כפי שעשו פקידי האו"ם בעזה. הרטר חזר על דברי לודג' מ־2 בפברואר[4] והבטיח ערנות רבה.

4) **סואץ**

(א) סיפרתי על שיחתי עם מקלוי[5] והדגשתי כמה חשוב שארצות־הברית תעורר בעיית השיט הישראלי לפני השלמת הניקוי, כי אחרי הניקוי אין ספק שנפעל על פי הצעת אייזנהאואר מ־21 בפברואר,[6] כלומר "אסור להניח שתבוא הפרעה לשיט ישראלי וכו'".

(ב) ציינתי שהזכרת שש העקרונות בהודעה משותפת דאלס-מאיר[7] מוכיחה כי עקרונות אלה מכסים בעיית המעבר החופשי לישראל. אישר ההנחה. הבטיח להביא ההצעות הנ"ל לידיעת המזכיר, אם כי לגבי אילת הביע יחס חיובי מיד ל[אחר] מה שאמרתי. אמר שלגבי עזה הידיעות המתקבלות מברנס מוכיחות כי השליטה המעשית בכל השטחים החיוניים נשארת בידי האו"ם, והמושל המצרי אינו עושה הרבה. ממשלת ארצות־הברית משפיעה על המזכ"ל להדגיש במידה מקסימלית אחריות האו"ם בכל השטחים העיקריים. כן מסביר שגריר ארצות־הברית את תורת ה"תוצאות" (miscalculation of consequences) שבמדיניות מצרים ברצועה. ממשלת ארצות־הברית תעמוד בקשר מתמיד עם המזכ"ל בקהיר.

אבן

570

א' אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן: NWTA346
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 21 במארס 1957

לודג' ביקר שרת החוץ לפני צאתה. השתתפו אבן, קדרון, רפאל, קוק.

לודג' אמר שנדהם והופתע על ידי מעשה נאצר במינוי המושל. היה למזכ"ל ולכן לממשלת ארצות־הברית יסוד להאמין שמצרים תשמור על זכותה אך בלי להפעילה.

4. ראו הערת־עורך מס' 376.
5. ראו מס' 564.
6. ראו מס' 450.
7. ראו מס' 562.

מאידך, אינו סבור שהעניין אבוד וייתכן הסדר בעזה שיבטיח המעמד הביטחוני של ישראל ויבליט אחריות מרכזית של האו"ם.

לדעת לודג' נשתנו פני הדברים באו"ם ויד ישראל על העליונה בדעת הקהל העולמית. כל מעשה איבה מצרי ביבשה או בים ייתקל עכשיו בתגובה חריפה של ארצות־הברית ועצרת האו"ם, מה שלא היה המצב לפני כמה שבועות. לדעת לודג' לא מן הנמנע לגייס שני שלישים בעצרת נגד, למשל, עצירת אנייה בתעלה או מעשה קיצוני של מצרים בעזה. גם אם יושג רוב, ולא של שני שלישים, יחוזק המעמד המדיני של ישראל, ואם תצטרך לפעול בעצמה יובן הדבר יותר. לכן הוא מייעץ שאם יקרה משהו לא נהסס לפנות לעצרת. ברור לו שאם המצרים יירו באניותינו במפרץ אנו נגיב בכוח. אך בתעלה החטא המצרי לא יהיה על ידי שימוש בכוח מזוין, ולכן רצוי בשלב הראשון שישראל תעמיד מצרים לדין בעצרת האו"ם. הבטיח ערנות מתמדת להחזיק אונ"ף בשרם אל־שיח'.

ביקש לדעת תשובתנו על שאלה זו: ישראל מעוניינת בהחזקת אונ"ף במְצָרים, בסיני ובעזה, כדי להבטיח שלום בגבולותיה ולהפחית סכנת התלקחות. מאידך, הסיכוי להחזיק בסידור כזה לזמן ממושך אינו גדול אם צבא האו"ם יחנה רק בארץ אחת. מכאן ההצעה להסדר סמלי, שיבטיח כמה משקיפי אונ"ף בצד הישראלי, ולו רק לצרכים פסיכולוגיים בלבד. אם ישראל תעמוד בפני ברירה בין הסתלקות אונ"ף ממצרים בלחץ נאצר, לבין החזקתו יחד עם זכות משקיפים לעבור גם לצד הישראלי במקומות מוגדרים ומוסכמים, מדוע לא תעדיף ישראל הברירה השנייה. שרת החוץ הסבירה במלואה את עמדתנו בנדון. לודג' הדגיש כי אינו מעורר הבעיה רשמית, אך בדעת הקהל אין מבינים חשבון ישראל בעניין זה.

אבן

571

י' תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
Y. Tekoah to the Israel Permanent Mission to the U.N.

מברק מוצפן TNWA235
נוסח נכנס: 93.01/2186/3

ירושלים, 22 במארס 1957

מידי

להלן המצב בעזה כפי שנצטייר בידיעות משם:

בניגוד להודעת המזכ"ל מ־22 בפברואר כי סמכויות המנהל הצבאי והאזרחי תועברנה תחילה בלעדית לחיל האו"ם, וכי תתהווה תקופת מעבר בה תהיינה לאו"ם סמכויות מיוחדות למנהל ברצועה, לא הופעלו סמכויות האו"ם כמעט מהרגע הראשון. המנהל האזרחי התארגן ללא זיקה לאו"ם ומיד ראה עצמו כפוף לממשלת מצרים. עם בוא המושל

המצרי ב־14 [במארס] החל המנהל פועל תחת הוראותיו הישירות. גם המשטרה המקומית החלה פועלת שלא בפיקוד קציני האו"ם ונמצאת עתה בפיקוד מצרי ישיר. למעשה לא נותרו עתה לחיל האו"ם תפקידים בפנים הרצועה, פרט לשמירת מתקני האו"ם וסוכנות הסעד והתעסוקה, והחל תהליך החלפתם בשומרים מקומיים. כמעט כל כוחות האו"ם כבר פונו מהערים והכפרים והוצבו לאורך קו שביתת־הנשק. גם כאן סמכויות ידם מוגבלות ביותר. למרות שהם נצטוו למנוע הסתננות, אינם רשאים לפתוח באש אלא להגנה עצמית. כבעבר אין להם כל סמכויות שיפוט, ועל כן אין האמצעים נגד הסתננות יעילים. בשבועיים האחרונים רבו מקרי החדירות. עקבות החבלנים בתקרית נחל עוז ב־17 [במארס] עברו במרחק 20-30 מטר מעמדת חיל האו"ם, והתקרית עצמה אירעה כ־100 מטר ממנה. בימים האחרונים שקדמו לפינוי צה"ל מהרצועה ומיד לאחריו גילו נציגי צבא האו"ם וסוכנות הסעד והתעסוקה בה עניין ביצירת קשרי כלכלה עם ישראל. נציגי האו"ם התעניינו באפשרויות רכישת מצרכים בישראל, הובלה דרכה ואף הקמת משרדי רכישות בה. על כל שאלותיהם ענינו בחיוב. הדיונים בעניינים אלה הופסקו אחרי שהאו"ם הודיע שנתקבלו הוראות חדשות מניו יורק. תהליך השתלטות המצרים על מנהל הרצועה משתקף בשורת הודעות דוברי האו"ם והצהרות מצריות שלא הוכחשו על ידי האו"ם (ראה גם מברק גלוי 58).[1]

תקוע

572

ו' איתן אל שגרירות ישראל בוושינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן TNWA236
נוסח נכנס: 93.01/2186/3

ירושלים, 22 במארס 1957

מידי

שרת החוץ חזרה אחר הצהריים ונסעה אל ראש הממשלה לתל אביב. בעברה ברומא הבוקר קראה בעיתון ידיעה מברמודה כי ארצות־הברית ואנגליה הסכימו על מנהל מצרי בעזה ועל הצבת חיל או"ם משני צדי הגבול.[1] היא מבקשת אותך לסור מיד להרטר

571

1. הכוונה לחוז"ם 939 מ־22 במארס 1957 מאת תקוע, שבו מתוארים בפירוט שלבי השתלטותה של מצרים על המנהל האזרחי והצבאי ברצועת עזה (בתיק 130.09/2377/5).

572

1. ראו מס' 454, הערה 8. למעשה לא הועלתה שאלה זו לדיון בוועידת ברמודה.

ולספר לו על תדהמתה, להביע הנחתה כי לא יכול להיות יסוד לידיעה, ולדרוש אישורו המפורש כי היא חסרת שחר מאחר שהמזכיר הבטיח לה ברורות כי השאלה של חיל או"ם בשטחנו לא תועלה.

איתן

573

י' מרוז אל י' הרצוג (ירושלים) ומ' קדרון (ניו יורק)
Y. Meroz to J. Herzog (Jerusalem) and M. Kidron (New York)

מברק מוצפן WNTA248
נוסח יוצא: 93.01/2214/4

וושינגטון, 24 במארס 1957

נקודות משיחה ממושכת רפאל, מרוז, ברגוס. דיווח מלא בדיפלומטי:

1) ברגוס משער שמשלחת אקסים [הבנק ליצוא ויבוא Export-Import Bank] "תצא בקרוב מאוד". זאת אמר ביזמתו מבלי שנעורר העניין.

2) דוחותיהם מקהיר[1] מלמדים שהאמרשלד מתייאש והולך מנאצר. העמדה המצרית מתגבשת כדלהלן:

(א) דמי שימוש בתעלה: 25 אחוז לצורכי פיתוח, חמישה אחוז לבעלי המניות והשאר מצרים.

(ב) מעבר ישראלי בתעלה: מצרים חותרת להחלטת [בית הדין ב]האג, ועד אז תעמוד בסירובה.

(ג) המפרץ. מצרים כנראה לא תפעל למניעת שיט ישראל בהטילה האחריות לביצוע על סעודיה[2] (לדעת מחלקת המדינה לא תפעל).

(ד) עזה. מצרים מעוניינת בכל מחיר בהישארות אונ"ף. שאלת הצבת החיל משני צדי הקו לא הועלתה לדיון פעיל.

(ה) לשאלת הלוחמות לא קיבל המזכ"ל תשובה. שגרירות ארצות־הברית חידשה הדרישה להצגתה, אך כנראה ללא תוצאה.

3) לאוסון נדרש לפנות לממשלת ישראל בבקשה להפסיק ההתקפות והבעות אי־האמון הפומביות במזכ"ל.

573

1. האמרשלד יצא לקהיר ב־19 במארס ושהה שם שבוע. הוא קיים שלוש שיחות עם נאצר, ובהן דן עמו על חלוקת דמי המעבר בתעלת סואץ עם פתיחתה לשיט, על מעבר אניות ישראליות בתעלה, על עתיד כוח החירום ותביעת מצרים להצבתו גם בשטח ישראל, ועל מעמדה של רצועת עזה. השיחות נסתיימו ללא הסכמה.
2. ראו מס' 562, הערה 1.

4) לשאלתנו מה פשר ההתייחסות להחלטות האו"ם על עזה ועקבה בהודעת ברמודה[3] השיב, שפירושה חזרת עמדתה המוצהרת פומבית של ממשלת ארצות־הברית לגבי ההנחות, התקוות והציפיות של ממשלת ישראל.

5) העלינו שאלת עתיד ירדן, תוך הדגשה שעמדתנו שבסתיו אשתקד לא השתנתה כל עיקר, לאמור נראה כניסה עיראקית כמאורע חמור העלול לחייבנו לנקיטת צעדים מרחיקי לכת. ברגוס נראה מפקפק בכנות דברינו, אך משושכנע אמר שבמצב הנוכחי שואפת ארצות־הברית להטלת השפעה מרובעת על ירדן, דהיינו עיראק, סעודיה, ארצות־הברית ובריטניה. איזון זה, לדעתו, [הוא] המפתח היחידי להמשך קיומה של ירדן ללא ערעור יסודי ביחסי הכוחות הבין־ערביים (מסתבר שבאור זה נדונה שאלת ירדן בברמודה בדרג העוזרים).

כל השיחה הייתה בלתי רשמית.

מרוז

574

שגרירות ישראל בוושינגטון אל מחלקת ארצות־הברית והנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם

Israel Embassy in Washington to the United States Division and the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן WNTA247
נוסח נכנס: 130.09/2314/7

וושינגטון, 25 במארס 1957

שאו סיפר לארד:

1) דוחות המזכ"ל מקהיר[1] מגלים נוקשות (rigidity) מצרית הן לגבי תכנית הארבע[2] והן לגבי מעבר שיט ישראלי. המצרים אינם מנהלים משא ומתן, הם מרצים תכניותיהם. המזכ"ל לא העביר עוד הצעה אחת לעיון ה־Users. המצרים מדברים על חלק מדמי המעבר לבנקים שווייצריים לפיתוח התעלה. תכנית מנון[3] הייתה להעביר חלק מדמי המעבר לוועדת האו"ם לסיוע טכני למטרות פיתוח.

3. ראו מס' 454, הערה 8.

574

1. ראו מס' 573, הערה 1.
2. ראו מס' 534, הערה 1; מס' 535, הערה 5.
3. במארס נפגש קרישנה מנון עם נאצר בקהיר לשיחות שנסבו על בעיות השיט בתעלת סואץ ועל רצועת עזה.

2) בברמודה[4] סיכמו לא להחליט בשלב זה אילו אמצעים יינקטו נגד מצרים אם תכנית הארבע תידחה על ידי נאצר. הוחלט על הקמת ועדת תיאום אמריקאית בריטית שתעבד הצעות. סוכם שרעיון החרמת הסואץ אינו מעשי. מהתכניות האלטרנטיביות חושבים על הגברת תפוקת טפליין ו־.I.P.C [Iraq Petroleum Company]. הקמת הצינור לטורקיה ובניין טנקרים גדולים הן תכניות לטווח ארוך. מטעמים מדיניים סברו שרעיון הצינור הישראלי אינו מעשי.

שגרירות

575

שגרירות ישראל בוושינגטון אל מחלקת ארצות־הברית
Israel Embassy in Washington to the United States Division

מברק מוצפן WNTA249
נוסח יוצא: 93.01/2186/1

וושינגטון, 26 במארס 1957

משלחת הנשיאים ביניהם הלפרין, ברנשטיין, גולדשטיין וכו' נפגשו אתמול בשש פגישות נפרדות עם מנהיגי קונגרס,[1] ביניהם נולנד, ג'ונסון, סלטינסטל, קופר, אייבס, יעבץ, המפרי, לונג, גאד וכו'. נתקבלו באהדה רבה ובהבטחות תמיכה ופעולה, בעיקר בכיוון החשת חידוש המבצעים הכלכליים. נולנד וג'ונסון הבטיחו טיפול נמרץ בביטול הגבלות הנסיעה, תוך הדגשה מיוחדת של קרבת חג הפסח. כל הסנאטורים השמיעו דעתם שמעמדה המוסרי של ישראל גבוה יותר מתמיד, ואפילו תיאלץ לנקוט צעדים תהיה לה הבנה כללית. אחדים העלו שאלת הצבת חיל האו"ם בשני צדי הקו וקיבלו הסברה מתאימה.

ברנשטיין יראה היום הרטר, מרפי, ראונטרי.

שגרירות

4. ראו מס' 454, הערה 8.

575

1. ראו מס' 565.

576

י׳ צור אל ראש הממשלה ושרת החוץ

J. Tsur to the Prime Minister and the Minister of Foreign Affairs

מברק מוצפן שפ/909

נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 26 במארס 1957

מידי

מפגישות אשכול.[1]

1) שיחה של שעה עם רמאדייה ואחר כך ארוחה בהשתתפות ז׳וקס, פיליפי (שר התקציב) ואחרים. לאחר ויכוח קשה למדי הסכים רמאדייה עקרונית להאריך עד כמה שאפשר מועד המלווה ולהפחית עד כמה שאפשר שיעור הריבית, בתנאי שיישאר בגבולות של שבע־שמונה שנים ושל שלושה אחוזים, שהוא שיעור הריבית של ״בנק דה פרנס״. הבטיח לתת הוראות ברוח זו לפקידות. גלי מחדש היום השיחות על הפרטים. אשר לצינור, נחלשה התנגדותו מבחינה מדינית, אך רואה עדיין קשיים כספיים רציניים. לאחר בירור, הסכים עקרונית לרעיון בדבר אשראי לבניין צינור 16 [אינץ׳] מתוך 30 מיליון הדולר, ולניסיון להפיכת אשראי זה למלווה לזמן ארוך. עמד על כך שההשתתפות הצרפתית תהיה נסתרת ושהאחריות תיפול עלינו בלבד. הוסכם שאשכול ייפגש עמו מחדש בשבת בשובו מלונדון.

2) ביקור נימוסין אצל אמיל רוש,[2] המכין נסיעתו לארץ. סיפר שבעלי התעשייה שצריכים היו ללוותו, השתמטו בתואנה שהדבר יזיק למעמד צרפת בארצות ערב. הוסיף שלפי ידיעתו לוחץ וורמסר ממשרד החוץ[3] ברוח זו על בעלי העסקים. יקיים נסיעתו במועד שנקבע וילווה קבוצה קטנה של פקידים גבוהים ונציגי בנקים, ביניהם לאזאר. בטוח שגי מולה יכול להכריע בעניין הצינור.

3) שיחה עם גי מולה. ראש הממשלה הודיע שקיימת החלטה מפורשת של הממשלה על השתתפות צרפת בעניין הצינור. מוכן לתת בידי אשכול מכתב לבן־גוריון שבו מאשר רשמית החלטה זו, וכן להזכיר הדבר בנאומו בבית הנבחרים ביום ד׳. בטוח שיצליח להתגבר על התנגדות רמאדייה, הנובעת בעיקר מלחץ יועציו. סיפרנו לו על השיחות עם אנדרי מאייר ועם נציגי בנק לאמבר. הבטיח להתקשר מיד עם לאזאר ולהודיעם על תמיכת ממשלת צרפת בתכנית הצינור. ביקשנו החלטה מפורשת של הממשלה על אשראי לזמן ארוך, 15 שנה לפחות, בשיעור עשרה מיליון דולר ועל זכות קדימה לקניית פלדה וצינורות. מולה הבטיח

576

1. אשכול הגיע לפריז ב־21 במארס לשיחות בעניין השתתפות צרפת בבניית צינור הנפט והמלווה מצרפת לישראל. כן השתתף בוועידה שארגנה ״קרן היסוד״ להבעת הסולידריות של הקהילות היהודיות באירופה עם ישראל.
2. יו״ר המועצה הכלכלית והחברתית בצרפת (Conseil Economique et Social).
3. אוליוויה וורמסר, סמנכ״ל לענייני כלכלה וכספים במשרד החוץ הצרפתי.

להביא ההצעות בפני ישיבת הממשלה ביום ו' ונדבר עם אשכול שיחזור ויראהו בשבת כדי למסור לו תוצאות הדיונים.

צור

577

י' תקוע אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Y. Tekoah to the Israel Missions Abroad

מברק גלוי חוז"ם 951

נוסח יוצא: 130.02/2459/13

ירושלים, 27 במארס 1957

1) בדואר תדריך מלא בשאלת הצבת צבא האו"ם בשטחנו.

2) בינתיים חשוב להפנות תשומת לב להודעת דובר האו"ם בקהיר מ־26, המאשרת הסיכום שהעברנו אליכם בשבוע שעבר[1] כי יחידות או"ם בעזה פונו מהערים, הוצבו בגבול וכי לצבא האו"ם אין עוד כל סמכות מנהלתית ברצועה.

3) כזכור הודיע פירסון ב־22 בפרלמנט שלדעת קנדה צבא האו"ם אינו מסוגל למנוע פשיטות וחדירות בגבול אם אינו מקיים הפיקוח הדרוש בפנים הרצועה.[2]

4) שלילת סמכויות מנהל מצבא האו"ם בעזה, והעובדה שסמכויותיו למנוע הסתננות מוגבלות בלאו הכי מערערות הערך שיכול היה להיות בחניית צבא האו"ם בעזה. הצבת צבא או"ם בגבול אינה תחליף למנהל או"ם בעזה.

5) העובדה שהאמרשלד כנראה לא הצליח לשנות עמדת נאצר לגבי צבא האו"ם בעזה מסמנת נקודת מפנה בקיום צבא האו"ם בכלל, ועלולה להביא להתמוטטותו הסופית.

6) מדיניות נאצר לגבי צבא האו"ם בעזה מבטאת תהליך עקבי שמטרתו הייתה לשלול מהארגון כל ערך ממשי ולהפכו למכשיר להחלשת הגנת ישראל בגבולות. על פי החלטות העצרת היה צריך צבא האו"ם בין היתר לפקח על הבטחת חופש השיט בסואץ, אולם נאצר דאג לסילוקו המידי מאזור התעלה. צבא האו"ם פונה גם מרוב סיני וכוחות הצבא המצרי חזרו לשם. בשלב האחרון הצליח נאצר לסלק צבא האו"ם מעזה וכעת מעוניין להשתמש בו כדי להביא להרחקת צה"ל מהגבול וליצירת שטח הפקר דרכו יהיה מסוגל להפעיל הפדאיון ביתר קלות.

577

1. ראו מס' 571.
2. פירסון הזהיר כי קנדה תוציא את חייליה מאונ"ף אם נאצר לא יאפשר לכוח זה לבצע את התפקידים שלמענם נשלח לרצועת עזה.

7) ההנחה הכללית הייתה שצבא האו"ם ישמש חיץ בין הצדדים וימנע מעשי איבה. בסירובו לשים קץ ללוחמות נגד ישראל, ובסילוק צבא האו"ם מסואץ, סיני ועזה הצליח נאצר להבטיח לעצמו חופש פעולה מלא בהמשכת מעשי האיבה, מבלי שצבא האו"ם יוכל למנוע ההתארגנות המלחמתית המצרית בעורף ואף החדירות דרך קווי האו"ם. המקום היחיד בו נותרה למעשה לחיל האו"ם חשיבות אינו הגבול הישראלי־מצרי, אלא שרם אל־שיח', בו מונעת חניית צבא האו"ם שובו של הצבא המצרי, הנושא דגל הלוחמות, למְצָרים.

תקוע

578

ז' ארגמן אל מחלקת ארצות־הברית
Z. Argaman to the United States Division

מברק מוצפן WIA346
נוסח יוצא: 93.01/2214/4

וושינגטון, 27 במארס 1957

שוחחתי הבוקר עם וילקינס[1] בנוכחות ברגוס. סקר בקצרה הדיונים בברמודה[2] ואמר כי בסעיפים 8 ו־9 מההודעה המשותפת ניתן ביטוי להסכם בין שתי המדינות על הצורך לבצע החלטות האו"ם בשאלת הרצועה, המְצָרים והתעלה, אבל לא הוחלט על כל אמצעים משותפים במקרה של סירוב מצרים. בהתייחסו להודעת המזכיר אתמול[3] אמר וילקינס שלדעתם הצבת כוחות או"ם גם בצד הישראלי תועיל להשיג המטרה של מניעת פעולות איבה בין הצדדים. דחיתי בתוקף הנחה זאת, ונוסף על נימוקי שרת החוץ בשיחתה עם המזכיר[4] אמרתי כי עמדה אמריקאית זאת, שמוצאת לה ביטוי פומבי ומוסמך גם לאחר שהמזכיר ציין כי אינו מעלה בעיה זו לדיון, מעודדת את נאצר ומגבירה נוקשותו.

מכאן עבר לבעיית התעלה והמְצָרים ואמר כי הם מחכים לדוח האמרשלד לפני שידונו בצעדים הבאים לביצוע חופש השיט. ותוך כדי כך העלה אפשרות פנייה לבית הדין [בהאג] שיפסוק בשאלת טענתה של מצרים לזכות לוחמות. לשאלתי אמר כי אינו יודע מי צריך לפנות, אולי האו"ם ואולי ישראל. אמרתי כי כל השאלה של פנייה לבית הדין שהועלתה על ידי המזכיר ועל ידרו הנה מתמיהה ומדאיגה ביותר, ועומדת בסתירה גלויה לעמדת ממשלת ארצות־הברית כפי שמצאה את ביטויה בשיחות ובמסמכים.

578

1. פרייזר וילקינס, מנהל המשרד לענייני המזרח הקרוב במחלקת המדינה.
2. ראו מס' 454, הערה 8.
3. במסיבת עיתונאים ב־26 במארס אמר דאלס כי היערכות אונ"ף משני צדי הגבול תתרום להשכנת שקט באזור.
4. ראו מס' 568.

אמרתי כי זכות המעבר בתעלה ובמְצָרים נקבעה על ידי מועצת הביטחון, בהודעת שרת החוץ ובהודעותיהן של ארצות־הברית ומדינות אחרות. כל מי שמערער על זכות כזאת עליו לפנות לבית הדין, ועד אז יש לבצע את חופש השיט, ואנו בוודאי נעשה זאת מתוך ביטחון כי ארצות־הברית לא תתכחש לעמדתה.

וילקינס ניסה לטעון כי החלטת מועצת הביטחון היא למעשה מדינית ולא משפטית. סתרתי דבריו בהסתמכי על הודעות לודג' ודאלס ונאומו של הנשיא, והוספתי כי מצרים אינה זכאית לתבוע לעצמה זכות לוחמות גם לפי מגילת האו"ם. לשאלתו אם יש בדעתנו לשלוח אנייה דרך התעלה אמרתי כי שרת החוץ והשגריר, בשיחותיהם עם המזכיר ועוזרו, לא השאירו כל ספק שאכן נעשה זאת בבוא הזמן.

על המצב ברצועה אמר כי הידיעות על השתלטות מצרית היו מוגזמות, וכי למעשה מקיים האו"ם שליטה ממשית, וכי מצרים הפסיקה לעת עתה מסע ההשתלטות. אמרתי שהידיעות שבידינו אומרות ההפך וכי השלטון המנהלי כולו בידי המצרים. הוא חזר ואמר כי המצב אינו כך.

לשאלתי אמר כי מקווה שהאיסור על נסיעות יבוטל בקרוב וכי בעניינים כלכליים מתקרבים לשלב ביצוע.

שילוח עומד לראות מחר ראונטרי.[5]

ארגמן

579

ש' קדר אל מנהל מחלקת מזרח אירופה
S. Kaddar to the Director of the East European Division

מברק מוצפן פ/10
נוסח נכנס: 130.09/2343/7

פראג, 27 במארס 1957

סודי ביותר

1) משה שץ איש תח"ל [תחנת חוץ לארץ] והעובד גם חלקית בעבודות "בילו"[1] נתפס הערב בשעת ביקור אצל אחד המחלקים.[2] הבלשים חדרו לדירת המחלק שעה ששץ היה שם, כבלו את ידיו וחיפשו בכיסיו. הוצאו כל הניירות ויתר החפצים שהיו אתו, מפתחות, תעודות פרטיות וכו'. מצאו 14,740 כתרים צ'כיים וקבלות מ־24

5. ראו מס' 582.

579

1. שמו הקודם של ארגון "נתיב" – ארגון ליצירת קשר עם יהודים בארצות שמעבר למסך הברזל.
2. יהודים מקומיים ששימשו אנשי קשר הממונים על חלוקת חומר הסברה של ישראל בקהילה.

מקבלי תמיכות עם רשימת שמותיהם וכתובותיהם. פיזרו הכסף על שולחן, הוסיפו לזה אקדח, חפיסת סיגריות אמריקאיות, עט נובע מתוצרת אמריקאית ואת תעודת הזיהוי של שץ וצילמו אותו במצבים שונים עם כל ה"שלל" הזה. אחרי כן מצאו בדירת המחלק סחורה מוברחת, קפה, טבק וכו' וצילמו את בעל הדירה עם סחורה זו. לבסוף ערכו פרוטוקול ורשמו בו את אותן התעודות שלקחו אצל שץ ולא החזירו לו. החזירו לו רק את תעודת הזיהוי ויתר הניירות הצ'כיים הרשמיים. שץ סירב לחתום על הפרוטוקול והודיע כי לא יענה לכל שאלה אלא בנוכחות ציר ישראל. הוסיפו הודעה זו לפרוטוקול ועליה חתמו כעדים בעל הבית ואשתו. אחר כך שוחרר שץ ונשלח הביתה.

2) יש לשער כי אֶקרא מחר למשרד החוץ. אבקשכם להבריק מיד הוראות על הקו שעליי לנהוג. מציע:

(א) כי אמחה על פגיעה בחסינות בעל דרכון דיפלומטי על ידי כבילת ידיו והתנהגות גסה כלפיו.

(ב) אם ירצו לקשור את פעולת הצירות ב"ריגול לטובת ארצות־הברית" דבר אשר הצילומים מבשרים אותו, אשיב בחריפות.

(ג) אם ידברו על חלוקת הכסף, לדעתי כדאי להודות בכך כי אנו עוזרים לנצרכים, אך מעולם לא דרשנו כל תמורה לעזרתנו הכספית.

3) דאגו נא כי מיד יישלח איש תח"ל חדש כי שץ בוודאי יגורש תוך זמן קצר ביותר.[3]

קדר

3. ב־31 במארס התפרסמה בפראג ההודעה הרשמית על גירושו של שץ בתואנה של קיום קשרים עם אזרחים לצורך קניית ידיעות והעברתן לנציגי מדינה זרה, כלומר ריגול (ראו קדר אל מחלקת מזרח אירופה, פ/21, 31.3.1957, 130.09/2343/7). ישראל טענה כי תפישתו של שץ הייתה מתוכננת ומבוימת לצורך הפחדה – כדי למנוע מאנשי הצירות את המגע עם יהודי המקום (ראו מחלקת מזרח אירופה אל צירות ישראל בפראג, ש/108, 10.4.1957, 130.23/3120/4).
בתגובה הכריזה ישראל ב־2.4.1957 כי ירומיר ואשיצ'ק, נספח בצירות צ'כוסלובקיה בישראל, הוא אישיות בלתי רצויה ודרשה כי יעזוב בתוך 48 שעות. הנימוק לכך היה: "הוכחות בלתי ניתנות לערעור על פעולות ריגול נרחבות שבוצעו על ידי הנספח הנ"ל תוך שימוש לרעה במעמדו הדיפלומטי" (ההודעה בתיק 130.23/3120/4).

580

י' הרצוג אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם

J. Herzog to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNWA245
נוסח נכנס: 93.01/2214/4

ירושלים, 28 במארס 1957

מידי

לפי סט"א[1] מסר מקור ישראלי במרכז האו"ם כי ביום ב' שלח קדרון לקורדייה[2] איגרת רשמית המזמינה המזכ"ל לבקר בישראל.

עם כל הבנתנו והתועלת להשיב על ניסיון לתארנו כמחבלים בשליחות המזכ"ל, אפשר היה להשיג זאת על ידי דליפה [הדלפה] שהודענו שאם ירצה לבקר יהיה welcome (כפי שאנו הדרכנו פה הכתבים) ולא לומר שהזמנו המזכ"ל. הנזק בידיעת סט"א משולש:

1) רושם קשה כלפי פנים. הזמנה למזכ"ל לאחר ביקורו במצרים ופסחו על הארץ – השפלה עצמית.
2) אם הזמנו אותו ולא בא פירוש הדבר שדחה הזמנתנו ואין זה לכבוד לנו.
3) אין הידיעה תואמת הודעת דובר האו"ם[3] שיותר קרובה למציאות.

השיבו מיד.

הרצוג

580

1. סוכנות טלגרפית ארץ־ישראלית (Palestine Telegraph Service).
2. אנדרו קורדייה, עוזר מנהלי למזכיר האו"ם.
3. גרסת האו"ם הייתה כי האמרשלד חוזר ישירות מקהיר לניו יורק מאחר שלא הוזמן לביקור בישראל.

581

מחלקת ארצות־הברית אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם
United States Division to the Israel Permanent Mission to the United Nations

מברק מוצפן TNWA246
נוסח נכנס: 93.01/2186/3

ירושלים, 28 במארס 1957

בקשר לכניסת הסעודים לעקבה[1] מעורר תקוע בפני לירי שאלת הפגיעה בהסכם שביתת־הנשק[2] אולם לא יזכיר עניין חופש השיט, וזאת כדי למנוע חבלה נוספת מצד המזכ"ל. לא יינתן שום פרסום לשיחה עם לירי, ובכלל אנו נמנעים מתגובה פומבית כדי לא להעביר תשומת הלב ממצרים לסעודיה, הכול מתוך חשש של רושם של מתיחות במפרץ שעשוי לפגוע בבואן של אניות.

עם זאת יש לפעול מיד במחלקת המדינה, ומבקשים כי על סמך הודעת הנשיא מאתמול תעלו העניין ותבקשו לדעת באילו אמצעים נקטה ארצות־הברית כדי להבטיח שלא תהיה פגיעה מצד הסעודים.[3] לשיקולכם אם כדאי להגיש איגרת. אנא הודיעונו.

מאה"ב

581

1. בעקבות ביטול ההסכם בין בריטניה לירדן ב־13 במארס 1957 (ראו מס' 282, הערה 4), החליטו ירדן, מצרים וסעודיה כי צבא סעודי יוצב בעקבה במקום היחידות הבריטיות שהיו מוצבות בבסיס הצבאי שם. הכוח הסעודי נכנס לירדן ב־26 במארס.
2. הסכם שביתת־הנשק עם ירדן. ראו תקוע אל הנציגות הקבועה של ישראל לאו"ם, TNWA247, 28.3.1957, 93.01/2186/3.
3. ראו מס' 562, הערה 1.

582

י' מרוז אל מנהל מחלקת ארצות־הברית
Y. Meroz to the Director of the United States Division

העתק: 130.23/3088/3

וושינגטון, כ"ה באדר ב' תשי"ז
28 במארס 1957

סודי

שיחת שילוח-ראונטרי — מברקנו מ־28.3[1]

שילוח פתח את השיחה בבקשת הבהרה לקראת ביקורו של ריצ'רדס.[2] אמר שאנו יודעים כמובן באורח כללי רעיונותיה ועקרונותיה של תורת אייזנהאואר, ועל כן השיבונו לשאלת שגרירות ארצות־הברית בארץ שנקבל ברצון ביקורו של ריצ'רדס, אך עם זאת הייתה רוצה ממשלת ישראל לדעת פרטים ככל האפשר למען תוכל להתכונן כראוי לשיחות אתו.

ראונטרי השיב שלמעשה אין לו הרבה להוסיף לדברים אשר נתפרסמו כבר — הן בדברי הנשיא לקונגרס והן בתוספות למיניהן, בעדות המזכיר וכו'. חזר על הקונספט היסודי של התורה, כלומר ירידת ה"נוכחות" הבריטית בתוקף המאורעות האחרונים וגידול ההשפעה וההסתננות הסובייטית, וההכרח שארצות־הברית תבוא למלא מקום האחת ותפעל נגד השנייה. הדרישה לכך באה בעיקר מצדן של אותן המדינות הקשורות כבר בצורה פעילה למערכת הביטחון והמדיניות המערבית, ובעיקר חברות אמנת בגדאד. להלכה היו לפני ארצות־הברית דרכים שונות להשגת מטרותיה — הצטרפות לברית בגדאד, הרחבת ברית בגדאד וכו', אולם אחרי בדיקת המגרעות והמעלות נתקבלה כדרך הטובה ביותר יצירת שותפויות דו־צדדיות עם כל מדינה ומדינה באזור, המזדהה עם מטרותיה של ארצות־הברית, הווה אומר, הבטחת קיום עצמאותן ומניעת חדירה סובייטית. לענף האקזקוטיבי של ממשלת ארצות־הברית היו אמנם ממילא סמכויות נכבדות, אולם מבחינה פנימית וחיצונית גם יחד היה צורך בהפגנת אחדות הדעים בין האקזקוטיבה לבין הלגיסלטיבה, ועל כן באה שותפות הדיון בין שני ענפי הממשלה בעניין זה. כן היה צורך בהבטחת גמישות באספקטים הכספיים של התורה, והיה הכרחי למצוא ביטוי ברור לסמכות להשתמש בכוחות המזוינים.

מטרת ארצות־הברית במסגרת זאת להושיט סיוע כלכלי וצבאי כדי לחזק בפועל החלטותיהן של מדינות ידידותיות להתנגד לאיום הסובייטי, ולהבהיר בעת ובעונה אחת שאמנם תרחיק ארצות־הברית לכת בשעת הצורך על מנת למנוע איום זה. כאמור, מדינות

582

1. ראו מרוז אל הרצוג, WIA349, 28.3.1957, 93.01/2186/2.
2. ראו מס' 336; מס' 392 .

מסוימות כבר היו מזוהות עם מגמות אלה, אולם אף הן היו זקוקות לעידוד פומבי מצד ארצות־הברית.

נקודות התורפה, באזור ובתכנית כאחת הן מצרים, סוריה וירדן. יתר מדינות האזור, אם ערביות או לא ערביות, גילו כבר בתגובתן הפרלימינרית לתכנית גישה חיובית בצורה פחות או יותר בולטת.

מטרת ריצ'רדס הנה למעשה בעיקרה לעשות אותו דבר שעושה הוא, ראונטרי, ברגע זה, כלומר להסביר ולהבהיר מטרותיה של ארצות־הברית וכן להמליץ המלצות על סיוע כספי וכלכלי אשר יהיה משולב בתגובתה של כל מדינה ומדינה לתכנית. במקרים מסוימים – כגון לבנון – קדמה ההודעה על האפרופריאציה לעצם הביקור מסיבות מדיניות מובנות מאליהן.

כאן העיר שילוח שכל ההסברה הזאת קיבל כמובן בהתעניינות, אולם אין בה תשובה לשאלה למה מצפה ארצות־הברית מישראל במסגרת התכנית ובמסגרת ביקור ריצ'רדס. מה הצורה המעשית אשר תינתן לשיתוף הפעולה אם אמנם יוסכם עליו, והאם יהיה ארגון גג כולל אשר יאחד בתוכו את כל אותן המדינות אתן תגיע ארצות־הברית לכלל הסכמה דו־צדדית.

ראונטרי הגיב כי אלה אמנם שאלות נכבדות. יש מדינות מהן אין מצפים להרבה משום שהן כבר מזוהות בכול עם מדינות המערב (טורקיה, פרס ואחרות). הדבר העיקרי הדרוש כיום הוא statement of policy, כלומר חזרה פומבית על זהות השקפות אשר תשמש בסיס לשיתוף בעתיד.

אשר לשאלת הארגון הכולל, הרי לפי שעה אין הכוונה לכך. סעודיה, לדוגמה, תסכים לעקרונות המרכזיים של התורה (קיום עצמאותן של מדינות האזור והתנגדותן לחדירה סובייטית), אך לא תוכל להשתתף בארגון כללי לאור התנגדותה לברית בגדאד ולכל צורה אחרת של הגנה אזורית.

ארצות־הברית במטרה זאת אמנם ביקשה להתקשר לוועדה הצבאית של ברית בגדאד, אם אמנם תוזמן לכך, אולם לברית עצמה לא הצטרפה ולא תצטרף משום שהברית עוסקת לא רק בדברים נכבדים המהווים חלק של תכנית אייזנהאואר (התנגדות לחדירה סובייטית, מלחמה בסובוורסיה [בחתרנות]) אלא גם בדברים פנים־אזוריים אשר אין לארצות־הברית חלק בהם.

שילוח שאל אם קיימת תכנית אזורית אשר לפיה יוקצו לכל מדינה ומדינה תפקידים מסוימים. לשון אחרת, האם דרושה מממשלת ישראל בשלב זה רק הבעת זהות השקפות, או אולי קיימת מחשבה לתכנון יותר מעשי וספציפי?

ראונטרי השיב שריצ'רדס לא יבוא בשום תכנית לשיתוף פעולה צבאי, ואישר ששליחות ריצ'רדס אינה מלווה בשעה זאת מטרה מוחשית פרט לגיוס ממשלות לזהות השקפה על בסיס של התדיינות הדדית.

כאן העיר ראונטרי שהבעיה והמטרה העיקרית כמובן לרכוש לבן של אותן המדינות אשר עמדתן לא התגבשה די הצורך בעבר. יש מדינות רבות באזור אשר ממשלותיהן מנהלות מדיניות נבונה (reasonable) ולעבר אלה אין צורך במאמצים מיוחדים (בין המדינות הנבונות מנה טורקיה, יוון, פרס, פקיסטן, עיראק, לבנון ואחרי מאמץ נפשי רב גם את ישראל). המאמץ העיקרי יופנה לעבר המדינות ה"אפשריות" כלומר לוב, סודן וסעודיה.

שילוח סיים חלק זה של השיחה במסקנה שלפי שעה ייאמר אפוא לממשלת ישראל שכל אשר מצפים ממנה בשלב זה הוא הזדהות עקרונית־רעיונית. ראונטרי אישר מסקנה זו.

להלן עורר שילוח שאלת התייחסות המזכיר לבית הדין הבין־לאומי בהאג במסיבת העתונאים ביום ג׳,[3] ואמר שדברי המזכיר החלישו ניכרות את תורת המעבר החופשי אשר ארצות־הברית דוגלת בו. הוא בטוח אמנם שהתייחסות המזכיר נובעת מן העובדה שאין לו כל ספק מה תהיה חוות הדעת של בית הדין הבין־לאומי, אולם בהקשר הנוכחי מתקבלת אימפליקציה מסוימת בציבור כאילו אין ארצות־הברית מעודדת ביצוע עקרון השיט החופשי.[4]

ראונטרי אמר כי לא ראה דברי המזכיר ויבדקם. עם זאת ציין שעמדת ארצות־הברית ברורה בתכלית על פי דברי המזכיר ולודג׳[5] ועל פי האיגרת מ־11.2, ואין למחלקת המדינה או לממשלת ארצות־הברית כל כוונה לעודד פנייה לבית הדין הבין־לאומי. ברור שכל מדינה רשאית להציע בירור כזה לאו״ם, אולם עד שלא יתקבלו פסק דין או חוות דעת הנוגדים את עמדת ארצות־הברית לא יחול שינוי בעמדה האמריקאית.

לקראת סוף השיחה (כאשר ראונטרי היה לחוץ בזמן) שאל שילוח מה ידוע על שליחות האמרשלד, וראונטרי השיב כי רק עתה חזר המזכ״ל וטרם נודעו דוחותיו.

בתגובה לבקשת שילוח להחיש את הטיפול במענק[6] הביע תקוותו שהעניין יסתדר במהירות רבה (very fast).

השיחה הסתיימה בתביעה נמרצת מצד שילוח לקבל תגובה רשמית להצעות שהוגשו להרטר,[7] בעקבות המלצתו המפורשת של מזכיר המדינה לשרת החוץ שאכן תוגשנה הצעות כאלה. ציין ששרת החוץ נתונה במצב מוזר ביותר כשאין ביכולתה למסור לממשלת ישראל כיצד הגיבה ממשלת ארצות־הברית להצעותינו. ראונטרי אמר שיבדוק העניין ויודיענו.

השיחה נמשכה למעלה משעה.

יוחנן מרוז

3. במסיבת העיתונאים ב־26 במארס אמר דאלס כי ארצות־הברית מעיינת באפשרות לבקש מבית הדין הבין־לאומי בהאג, באמצעות האו״ם, לפסוק אם מצרים יכולה להפעיל זכויות של צד לוחם במצרי טירן.
4. ב־27 במארס פורסמה הודעת דובר משרד החוץ כי לדעת ממשלת ישראל אין צורך בשום חוות דעת של בית הדין הבין־לאומי בהאג (ראו רוזן אל שרת החוץ, חוות דעת מס׳ 13/57, 29.3.1957, 130.23/3086/6).
5. בנאומו בעצרת ב־1 במארס 1957.
6. ישראל חששה שבשלב זה, לאחר שכבר נסתיימו כל הצעדים הטכניים הדרושים לאישור המענק, מעכבת ארצות־הברית את הביצוע משום שהיא עומדת להשתמש במענק ובביטול האיסור על נסיעת אזרחים אמריקנים לישראל בתור אמצעי ללחוץ על ישראל לקבל את ההצעות שיעלה האמרשלד בעקבות שיחותיו עם נאצר (ראו מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוושינגטון, IWA956, 31.1.1957, 130.02/2459/13).
7. ראו מס׳ 569.

583

י' צור אל שרת החוץ וא' נג'ר

J. Tsur to the Minister of Foreign Affairs and E. Najar

מברק מוצפן שפ/938

נוסח יוצא: 72.2/915/30

פריז, 28 במארס 1957

הקשבתי לנאום פינו אתמול בבית הנבחרים,[1] והרי כמה הערות משלימות.

1) בהשוואה לנוסח שראינו, הוסיף פינו לפי הצעותינו הנקודות הבאות:

(א) הערכה כי "בשום זמן בשעת המשא ומתן בוושינגטון לא הועלתה ולא נדונה הצעה בדבר הצבת כוחות או"ם בעבר הישראלי של קווי שביתת־הנשק".

(ב) הערה כי "התכנית לצינור מאילת לחיפה לובשת צורה וממשלת צרפת תיתן לה מלוא תמיכתה tout son appui".

(ג) הכחשה על ההסכם הצבאי.

2) נוסף לעובדה שענייני ישראל תפשו מקום מרכזי בנאום, ראוי לציין שבסיומו, כשמנה פינו הגורמים הקבועים (les constantes) של מדיניות החוץ, עמד על שלוש נקודות בלבד: הידידות עם ארצות־הברית; הנאמנות לאו"ם בתנאי שיוכנסו תיקונים במבנהו; והידידות עם ישראל.

3) בית הנבחרים היה מלא, אך התגובה לנאום לא הייתה חמה. ראשית, משום ששר החוץ לא חידש הרבה ושנית, מפני צורת הדיבור שלא הלהיבה. הוא זכה למחיאות כפיים כשדיבר על הצורך לברר זכות הלחימה של מצרים ועל הניגוד בין תביעת זכות זו לבין הסתמכות על חוזה שביתת־הנשק. כן הובעה הסכמה בספסלי השמאל והימין כשאמר שישראל רשאית לחזור בה מהחלטתה אם יורע המצב, ושצרפת לא תצטרף לשום סנקציה ואדרבה, תמשיך לתת מלוא עזרתה לחיפוש פתרון צודק.

4) זכות ישראל להגן על עצמה בהסתמך על סעיף 51 הודגשה בבירור ופעמים אחדות בשעת הנאום.

צור

583

1. דוח מפורט על נאומו של פינו ב־27 במארס באספה הלאומית ראו במכתבו של מנהל מחלקת מערב אירופה אל שרת החוץ, 1.4.1957, 130.02/4330/7. ראו גם מס' 563, הערה 5.
גם מולה הדגיש בנאומו באספה הלאומית באותו יום את מחויבותה של צרפת לישראל והכריז כי צרפת תתמוך בזכותה של ישראל להגיב בכוח לתוקפנות של המצרים במפרץ עקבה או ברצועת עזה (ראו שגרירות ישראל בפריז אל משרד החוץ, שפ/939, 29.3.1957, 130.09/2347/4).

584

א׳ ששון אל מחלקת מערב אירופה והמחלקה הכלכלית
E. Sasson to the West European Division and the Economic Division

מברק מוצפן מפר/326
נוסח נכנס: 130.09/2358/1

רומא, 28 במארס 1957

אתמול הייתה לי שיחה קשה של שעה וחצי עם קאפומאצה בקשר לתביעות [חברת הנפט] אנ״י [E.N.I.].[1] משום מה הוא נמצא תחת הרושם שכאילו אנו נוקטים בכל מיני תכסיסים כדי למשוך העניין ולהתחמק מכל הכרה בתביעות האלו ומכל תשלום של פיצויים. טען שהתנהגות כזאת פוגעת ביחסי שתי המדינות ומביאה אנ״י לגייס דעות עוינות לנו בקרב המפלגה הדמו־נוצרית, אנשי השלטון ואנשי העסקים. הוא חושב שנעשה משגה גדול ונזמין בעצמנו תשובה שלילית בהחלט אם נציע לאנ״י להשתתף בצינור בטרם שנענה לבקשתם הראשונה ונתחיל במשא ומתן על הפיצויים. נוסף לכך הוא חושב שהתנאים הפוליטיים הנוכחיים במזרח התיכון אין בהם כדי לעודד השתתפות איטלקית בכל צורה שהיא בצינור, ומייעץ לנו לדבר עם האיטלקים רק לאחר:

1) שנתחיל במשא ומתן עם אנ״י על הפיצויים.
2) שתהיה בידינו הסכמת שתי מדינות אירופאיות אחרות.
3) שארצות־הברית תיתן ברכתה ״הנאמנה״ לעניין.

בסוף השיחה הפציר בי להשיג אישורכם:

1) לקביעת מועד קרוב להתחלת המשא ומתן עם אנ״י.
2) לקביעת רומא כמקום לניהול המשא ומתן הזה.

אישורכם זה דרוש לו לפני שובו לארץ כדי שיוכל לשנות האווירה הרעה שנוצרה בינתיים, לדבריו, בחוגי השלטון כאן בכלל ובמשרד החוץ בפרט. הבריקו.

ששון

584

1. ראו שדר בעל פה מאת שגרירות איטליה אל משרד החוץ ובו פירוט תביעות חברת אנ״י מממשלת ישראל, 14.3.1957, 93.19/278/11. ראו גם מס׳ 202.

585

שגרירות ישראל בוושינגטון אל י' הרצוג (ירושלים) ומ' קדרון (ניו יורק)

Israel Embassy in Washington to J. Herzog (Jerusalem) and M. Kidron (New York)

מברק מוצפן WNT252

נוסח נכנס: 130.09/2312/2

וושינגטון, 29 במארס 1957

בהול

שיחת ראונטרי שילוח היום לפי יזמת ראונטרי. נכחו וילקינס, ברגוס, מרוז.

ראונטרי אמר שברצונו לשתפנו בידיעות שנתקבלו מהמזכ"ל. לא כל אשר קיוו לו הושג ובייחוד לא לגבי סואץ, אך בכמה עניינים התוצאות לא בלתי מעודדות.

עזה. הושג הישג קונסטרוקטיווי, היינו מצרים התחייבה שצבאה לא ייכנס לרצועה. המזכ"ל התרשם שמצרים תפעל בכנות למניעת תוקפנות ותשתף פעולה עם אונ"ף. אמנם יש weighty degree of Egyptian presence בניגוד לתקוות ארצות־הברית, אך לפי שעה אין ממדיה מדאיגים.

עקבה. השיחות בנושא היו כלליות. אמנם לא הביעו המצרים עמדה הנוגדת הכרזותיהם הפומביות, אך לא הייתה גם אינדיקציה שידרשו מאונ"ף לצאת, או שהם עצמם מתכוונים לחזור לשרם אל־שיח'. התרשמות המזכ"ל שמצרים השלימה עם הישארות אונ"ף indefinitely. כאן הוסיף ראונטרי שדובר עם הבריטים בברמודה[1] על חופש השיט, ונתברר שיש זהות מוחלטת בתוכן העמדות אם כי לא בנוסחתן. דנו בקבלת חוות דעת מהאג, אך לא נתקבלה החלטה, וכפי שציין בשיחת אתמול אין ממשלת ארצות־הברית מתכוונת לעודד פנייה לבית הדין.[2]

סואץ. העמדה המצרית אינה מניחה הדעת כשאינה מבוססת על שש העקרונות ואין בה מקום לשיתוף פעולה בין־לאומי מאורגן. תגובת ארצות־הברית תבוא בהקדם תוך הדגשה ועמידה על העקרונות. כאן ציין ראונטרי extreme desirability שניסיון הפתרון יימשך בדרך משא ומתן והפציר (urged) לבל תשלח ישראל אנייה לניסוי. מצערת הדלפת התכנית המצרית לעיתונות[3] כי בכך יגברו הקשיים למצרים להיסוג.

לוחמות. לשאלת שילוח השיב שהמזכ"ל כתב מכתב וטרם נענה והוא מצפה לתשובה.

שילוח אמר שיעביר הדברים והגיב תגובה פרילימינרית בה הוקיע הסיפוק שנשתמע מדברי ראונטרי וסתר "ההישגים". אמר שכבר הודענו כי איננו מתכוונים ל־precipitate action, אולם זה קיים רק במידה שאנו משוכנעים שמאמצי ארצות־הברית נמשכים בכנות

585

1. ראו מס' 454, הערה 8.
2. ראו מס' 582.
3. התזכיר של מצרים בעניין הפעלת תעלת סואץ לאחר שתיפתח לשיט פורסם בעיתון "ניו יורק טיימס" ב־29 במארס.

תוך דאגה לענייננו. לשאלה הספציפית הממשיכה ארצות־הברית לעמוד על עקרון חופש השיט בתעלה השיב ראונטרי: הן על עיקרון זה והן על האחרים.

בסוף השיחה חזר שילוח בתקיפות על דרישתנו לתשובה להצעות אבן להרטר,[4] וראונטרי הבטיח טיפול מידי.

שגרירות

586

מ' קומיי אל משרד החוץ
M. Comay to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 363

נוסח נכנס: 130.09/2287/3

אוטווה, 29 במארס 1957

ראיתי פירסון, שחזר אמש מהשתתפות בוועדה המייעצת ושיחות עם המזכ"ל בניו יורק אתמול. נכח רובינסון.

1) המזכ"ל מצא נאצר שקט ובלתי מרוגש אולם תקיף בעמדתו. היו ויכוחים די מתוחים בהם החזיק המזכ"ל, לדבריו הוא, מעמד והיה robust. המזכ"ל התרשם בכל זאת שנאצר אינו מרגיש עצמו בטוח בקרב החבורה שלו, ובשיחה עם פירסון הזכיר המזכ"ל את עלי צברי[1] כמתבלט בעניינים פוליטיים.

2) **המִצָרים**.

אין שינוי במצב ואין לפי שעה בקשה מנאצר להוציא אונ"ף או כוונה להפריע לשיט. דעת המזכ"ל ופירסון שרצוי כי נמשיך להעביר אניות מסחריות בשקט, מבלי לעשות צעדים פרובוקטיוויים או הפגנתיים שהיו אולי מכריחים נאצר להגיב. לגבי תשובתו בבית הנבחרים על בית המשפט הבין־לאומי הודה שהתשובה לא הייתה מנוסחת כראוי, אבל אין שינוי בעמדת קנדה ואין כוונה לנקוט ביזמה כלשהי בנדון או לעודדה. לא אכפת לו אם העניין יסתדר בלי התערבות בית המשפט, אבל הזכיר שדאלס כנראה חושב שרצוי שבית המשפט יפסוק פעם ובזה יחסל כל ספק.[2]

3) **עזה**.

דוח המזכ"ל הרבה יותר מעודד ממה שציפו. ברנס מעבד סידורים עם השלטונות המצריים והמצב עדיין נשאר עדין מפני שטרם הוסכם על הפרטים סופית. לדעת ברנס הסידורים הללו ייתנו לאונ"ף אפשרות למנוע פעולות פדאיון, מובן בהנחה שהממשל

4. ראו מס' 569.

586

1. יועצו הפוליטי הראשי של נאצר.
2. ראו מס' 582, הערה 3.

המצרי ישתף פעולה למעשה לפי המוסכם, וגם יודיע את הדרוש לאוכלוסייה. במצב זה הממשלות המשתתפות באונ"ף, כולל קנדה, תרצינה לתת להסדר הזדמנות לדפוק. כאשר לחצתי עליו למסור פרטים היסס לעשות זאת, אבל במהלך השיחה הזכיר כמה נקודות כגון אפשרות לפעול בתוך הרצועה עם המשטרה המקומית, החזקת רצועה לאורך הגבול ברוחב של "פחות ממייל אחד", החזקת שדה התעופה על ידי אונ"ף, זכויות בנמל, מפקדה בעיר עזה והעברת בסיס אונ"ף ממצרים לרפיח.

4) המזכ"ל עמד על כך שהצבת אונ"ף גם בצדנו הכרחית להחזקת הכוח בגבול. פירסון מסכים אתו, וחזר בכל לשון של בקשה שממשלת ישראל תשקול מחדש אם יכולה להסכים עקרונית. מובן שהפרטים ייקבעו על ידי משא ומתן אתנו ותספיק הצבה סמלית. כאשר חזרתי בתוקף על התנגדותנו אמר שמבין הרגישות ודעת הקהל הפנימית, ובכל זאת עומד על דעתו שזהו המפתח.

5) הדגשתי שאלת הלוחמות כמפתח אצלנו. בנקודה זו לא הייתה לו התרשמות ברורה מדוח המזכ"ל ומניח שאבן יברר באופן יותר מדויק. ציין שהיה בוועדה ויכוח ארוך ובלתי יעיל על הצד המשפטי בו היו המשתתפים העיקריים אורוטייה ולאל.[3] פירסון נבהל כאשר הראיתי לו התזכיר המצרי ב"ניו יורק טיימס" של הבוקר, מפני שהנוסח נמסר לו אתמול בסודיות גמורה. כששאלתי לדעת המזכ"ל על התזכיר אמר שהמזכ"ל אינו מעריכו כמשביע רצון. אבן חושב שיש בו נקודות מסוימות שאפשר לפתרן במשא ומתן עם המצרים. המזכ"ל נוקט בעמדה שזה צריך להיות משא ומתן ישיר בין מצרים לבין המשתמשים העיקריים. הוא מוכן לשמש תיבת דואר אבל אינו מוכן לקחת האחריות על עצמו. לדבריו יש סיכוי שנאצר יסכים להביא שאלת חופש השיט הישראלי בפני בית המשפט הבין־לאומי ולקבל פסק הדין, אך פירסון לא התרשם שהיה זה דבר מוסכם. דעתו שכדאי לנו לבחון המצב באופן הדרגתי, כלומר לא להיות בין הראשונים ולהתחיל עם מטען לישראל באנייה זרה, במקום להזמין הכרעה מידית לגבי אנייה ישראלית. עם זאת מודה שקל לו לתת לנו עצות ואינו יכול להעריך השיקולים הפנימיים של ממשלתנו. הבעתי דעתי ההפוכה שאם לבחון בכלל, כדאי בצורה כזאת שהמסקנות תהיינה ברורות ואין טעם לטשטש המציאות.

בסיום השיחה דיברתי בסקפטיות על הישגיו כביכול של המזכ"ל בקהיר ואמרתי כי במצבנו אין חשק לרמות עצמנו. כל העניין מריח מפייסנות כלפי נאצר, שמשתף פעולה כעת לגבי אונ"ף מפני שזה נוח לו, עד שירגיש עצמו יותר איתן. למדנו מהניסיון לא לתת אמון בפירושיו של המזכ"ל לכוונות נאצר. פירסון השיב שהוא פחות פסימי ובכל אופן צריך לנסות. ציין שבין כל חברי הוועדה המייעצת רק ההודי מביע השקפה פרו־מצרית.

קומיי

3. ארתור לאל, ראש משלחת הודו לעצרת האו"ם.

587

מ׳ קדרון אל י׳ הרצוג (ירושלים) ור׳ שילוח (וושינגטון)
M. Kidron to J. Herzog (Jerusalem) and R. Shiloah (Washington)

מברק מוצפן NWTA352
נוסח יוצא: 93.01/2186/3

ניו יורק, 30 במארס 1957

סיכום דברי אנגן הנורווגי בשיחה עמי ב־29 במארס.

1) סואץ.

[...][1]

2) אשר למעבר אניות ישראליות דרך התעלה, אנגן משוכנע שזה יקרה much sooner than you think ואפילו לפני שנאצר יצהיר שאין מצב מלחמה בין מצרים וישראל.[2] בשאלת הבאת העניין לבית הדין בהאג, עמדת נורווגיה היא שבטיעון המשפטי המצרי אין שחר, אם כי ראש המחלקה המשפטית במשרד החוץ הנורווגי טוען שאי־אפשר לבטלו לגמרי.

עזה. לדעת ממשלת נורווגיה, שאר המדינות הסקנדינוויות וקנדה תכנית ברנס[3] מתקבלת על הדעת, ובהנחה של שיתוף פעולה משני הצדדים מסוגלת להפסיק הסתננות של פראיון. (להסברת שלי 351 – אזור הביטחון יהיה כל רוחב הפס של 750 מטר בצד המצרי לכל אורך הגבול. יונהג בו עוצר בלילות וכל הנכנס אליו ייתקל בירויות. על ממשלת ישראל להסכים שכניסה לאזור מצד ישראל תהווה עברה חמורה מלווה בסכנת פתיחת אש על העבריינים הישראלים. בלי היתר מפורש כזה אסור לאונ״ף לפעול.) מובן מאליו שהצלחת התכנית תלויה בשיתוף פעולה נאמן מצד מצרים. לעת עתה לפחות המצרים משתפים פעולה.[4] יש גם להביא בחשבון שה־physical control של הרצועה נמצא בידי 3,000 אנשי אונ״ף, ושום דבר לא יכול לקרות בה מבלי שהם ידעו עליו מיד. כלומר למצרים הזכויות המשפטיות ברצועה, סמל הריבונות בדמותו של המושל ופמלייתו הקטנה, ואפילו האפשרות התאורטית לארגן פעולות נגד ישראל, אולם אין להם האמצעים הממשיים או האפשרות המוחשית לעשות דבר ללא ידיעת אונ״ף.

המדינות הסקנדינוויות הלוקחות חלק באונ״ף אינן מקבלות טענותינו נגד כניסת אונ״ף לישראל. לא מדובר בהצבת (stationing) אונ״ף בשטחנו, כלומר אין תכנית

587

1. הקטע שהושמט כאן עוסק בהצעת מצרים להפעלת תעלת סואץ לאחר שתיפתח לשיט, ובתגובתם הצפויה של המשתמשים בתעלה.
2. אך ב־30 במארס הצהיר נאצר כי זכות השיט של ישראל בתעלת סואץ קשורה בפתרון בעיית הפליטים הפלסטינים.
3. התכנית שהגיש ברנס להאמרשלד עסקה באמצעים למניעת פעולות פראיון ופשיטות צבאיות מרצועת עזה, ועיקרה – הצבת אונ״ף לכל אורך הגבול בין רצועת עזה לישראל ויצירת אזור ביטחון (ראו קדרון אל הרצוג, NWTN351, 29.3.1957, 93.01/2186/3).
4. האמרשלד טען כי תכנית ברנס הועברה לקהיר ונאצר קיבל את הצעותיה ומסקנותיה.

להפקיע שטח ולהקים בו מחנה. הכוונה יותר לזכות לפעול באזור ביטחון מוגבל בתוך ישראל, במילוי התפקיד המשטרתי של מניעת הסתננות וחדירה. אנגן טען שכנורווגי הוא רואה בסירובנו להרשות לאונ"ף להיכנס לישראל בתפקיד embarrassing and humiliating, ושאל כיצד יוכל אונ"ף למלא תפקידו אם למשל תוך רדיפה אחרי מסתננים מעזה לישראל ייאלצו להיעצר על הגבול וגם לא יוכלו לירות מעבר לו. הוא סבור שמדיניות חוסר המגע עם ישראל מקורה במדיניותנו כלפי אונ"ף. המעמד העדין בלאו הכי של החיל בעיני תושבי הרצועה יעורער לגמרי אם אנשיו יבלו חופשותיהם במדינה האוסרת כניסתם בתפקיד.
ממקור אחר נודע שבישיבת הוועדה המייעצת אמש הוצע שישראל תתבקש בכתב לאפשר לאונ"ף למלא תפקידו בתוך ישראל לפי הקווים לעיל. טרם נתקבלה החלטה בנדון.
אנגן טען שאפילו אם בממשלת מצרים ישבו מלאכים, אי־אפשר לפתור בעיית עזה אם לא תיפתר בעיית הפליטים קודם לכן. הדוחות שמתקבלים מהיחידה הנורווגית על מצב הפליטים בעזה מדגישים חומרת הבעיה.

3) לוחמות. אנגן גילה שנשאל על ידי ממשלתו מדוע אנו מתרכזים כל כך בשאלת הלוחמות. בנורווגיה אין אמון כל שהוא בנאצר והוא מניח שישראל אינה נופלת מנורווגיה בהערכותיה. מה הערך אפוא בהצהרת נאצר על ביטול הלוחמות? כלום אין זה יותר מועיל להגיע לאותה המטרה על ידי סידורים מעשיים, כגון התכנית של ברנס למניעת הסתננות מעזה אשר למעשה תבטל הלוחמות בשטח זה?
התווכחנו על שאלה זו שעה ארוכה. לבסוף הוא שאל מה נעשה בניצנה אם תבוטל הלוחמות להלכה ולמעשה בים וביבשה. השבתי שאינני יודע, אולם ביטול הלוחמות ישנה הרבה דברים במזרח התיכון.

קדרון

588

מ' אלון אל מחלקת מערב אירופה
M. Alon to the West European Division

מקור: 130.23/3125/6

אנקרה, כ"ח באדר ב' תשי"ז
31 במארס 1957

הנדון: שיחה עם Semih Günver

הנ"ל הוא סגן מנהל המחלקה לעניינים כלכליים בין־לאומיים במשרד החוץ (סגנו של טהה ג'ארים). במסיבה אצל הפרסים הוא סיפר לי על פניית הממונה המצרי למשרד החוץ הטורקי בעניין היחסים ההדוקים הקיימים בין טורקיה וישראל, ובעיקר על הידוק

הקשרים המסחריים בין שתי המדינות. לדבריו, הוסיף המצרי ההאשמות הידועות נגד טורקיה ואף ציטט מספרים סטטיסטיים על קשרי המסחר הקיימים עם ישראל, זאת בעת שהמסחר עם ארצות ערב וגם עם ארצות אחרות צומצם.

הממונה נענה כי האשמות אלה הן סתמיות בלבד; מאידך, בשטח הכלכלי, המספרים הסטטיסטיים וסוגי הסחורות שמקבלת טורקיה מישראל מוכיחים חשיבות המקור הזה לטורקיה ואת חשיבות ישראל כשוק טבעי ליצוא החקלאי הטורקי. האם, נשאל המצרי, מצרים או ארצות ערב האחרות תוכלנה לספק מוצרי תעשייה מוגמרים וחומרי גלם שישראל מספקת לטורקיה? האם המתלוננים לקחו בחשבון, למשל, שלולא סיפקה ישראל חומרי אריזה לא הייתה יכולה טורקיה לייצא פֵּרותיה המיובשים המסתכמים ב־100,000 טונות – מקור חשוב להכנסת מטבע חוץ עבור הכלכלה הטורקית. יותר מזאת, המשיך איש שיחי – כפי שנאמר לממונה, האם מצרים מוכנה כיום לקבל משלחת מסחרית טורקית לדון על הידוק קשרי המסחר בין טורקיה ומצרים? על כך ענה הממונה בחיוב, אך אמר כי יש לדחות המועד עד אשר יסתדרו העניינים במצרים וסביבה, היות וכרגע הזמן איננו מתאים. תשובת איש שיחי הייתה כי זאת היא הוכחה שנייה על הצורך שטורקיה תשמור בינתיים על מקורות האספקה שלה ושווקיה, כולל ישראל. הוא חזר והדגיש בפני הממונה על [את] חשיבות רשימת היבוא מישראל למשק הטורקי, שאין באפשרות טורקיה לוותר עליה.

בסיום השיחה הדגיש איש שיחי את חשיבות היחסים הכלכליים בין שתי המדינות, אשר הם הם שיביאו לשפור היחסים בינינו, ו"כידיד" הוא מציע לי לפעול בכיוון זה. יותר מכול יהיו אלה גורמים כלכליים אשר יעצבו את מדיניות החוץ הטורקית, והראיה עד כמה מחשיבה טורקיה את הגורם הכלכלי היא הרכב הנהלת משרד החוץ (ראו דוחי מס' אנ 253/32/ מ־25.3.57):[1] זורלו כבר שר החוץ למעשה, איש כלכלה מובהק, סגנו הראשון אישיק, לשעבר מנהל המחלקה הכלכלית, סגנו השני קרוב לוודאי יהיה ג'ארים. זאת, הוא המשיך, הוכחה מספקת לנכונות דעתו כנ"ל.

הערה לכלכלית: זאת היא הוכחה נוספת למגמה בפרסום רשימת היבוא האחרונה, בעיקר בכל אשר נוגע להרכבה. ידידיי במשרד המסחר מדגישים, וחוזרים ומדגישים, שנספק מזה מה שנוכל לספק, ובמרוצת הזמן יוסיפו מוצרים ליבוא מישראל בלי לפרסמם בעיתון הרשמי, היות ובהתאם לנוהג אינם חייבים לפרסם רישיונות בודדים אלא רק הרשימות, כפי שהיה בעבר בעניין קרגל, אמוניום סולפט, צבעים וכו'.

מ' אלון

588

1. המכתב לא נמצא.

מפתחות

מפתח אישים*

(הרמיזות במפתח זה מתייחסות למספרי התעודות ולמספרי הערות העורך)

* קיצור: הע – הערה

מפתח עניינים ומקומות*

(הרמיזות במפתח זה מתייחסות למספרי התעודות ולמספרי הערות העורך)

* קיצור: הע – הערה

מפתח עניינים ומקומות*

(הרמיזות במפתח זה מתייחסות למספרי התעודות ולמספרי הערות העורך)

* קיצור: הע – הערה

CONTENTS

MAIN VOLUME

ENGLISH COMPANION VOLUME

Translated by: Rachel Yarden
Quality Translations (Dr. Yair Glick, Nina R. Davis)
Copy-editing: Dafna Lavie

Printed in Israel by the Government Printer at Printiv Press, Jerusalem

ISSN 0334–1062
ISBN 978–965–279–028–6

STATE OF ISRAEL
ISRAEL STATE ARCHIVES

DOCUMENTS ON THE FOREIGN POLICY OF ISRAEL

VOLUME 12
THE SINAI CAMPAIGN: THE POLITICAL STRUGGLE OCTOBER 1956 – MARCH 1957

Edited, annotated and introduced by
Nana Sagi

General Editor:
Yemima Rosenthal

JERUSALEM 2009

STATE OF ISRAEL

DOCUMENTS ON THE FOREIGN POLICY OF ISRAEL

THE SINAI CAMPAIGN: THE POLITICAL STRUGGLE
OCTOBER 1956 – MARCH 1957